

KAIKKIEN MAIDEN PROLETAARIT, LIITTYKÄÄ YHTEEN!

ИНСТИТУТ МАРКСИЗМА-ЛЕНИНИЗМА при ЦК КПСС

ВОСПОМИНАНИЯ
О
ВЛАДИМИРЕ ИЛЬИЧЕ
ЛЕНИНЕ

1

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА
1956

NKP:n KK:n MARXISMIN-LENINISMIN INSTITUUTTI

MUISTEMIA
Vladimir Iljitš
LENINISTÄ

1

KARJALAN ASNT:n
VALTION KUSTANNUSLIIKE
PETROSKOI
1957

В.И. Ленин (Ленин)

ALKUSANAT

Leninini nimi, Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen luojan ja johtajan, Sosialistisen neuvostovaltion perustajan ja johtajan nimi on työtätekeville rakkain nimi maailmassa.

Neuvostokansaa sekä työmiehiä ja talonpoikia kaikissa maissa kiinnostaa suuresti Vladimir Iljitš Leninin elämäntaipaleen ja toiminnan tutkiminen. V. I. Leninin elämän vaiheista kertovan kirjallisuuden kysyntä on tavattoman suuri.

Tähän kokoelmaan otetuilla Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen ja neuvostovaltion huomattujen toimihenkilöiden, V. I. Leninin työtovereiden ja seuraajien, hänen omaistensa, hänet tunteneiden vanhojen puolueenjäsenten, kansainvälisen työväenliikkeen toimihenkilöiden, V. I. Leninin kanssa kosketuksissa olleiden ja hänen puheitaan kuunnelleiden työmiesten ja talonpoikain muistelmilla on sanoinkuvaamaton arvo. Niissä kerrotaan elävästi ja todenperäisesti Vladimir Iljitš Leninin toiminnasta, siitä, miten hän taisteli uudentyyppisen puolueen, Kommunistisen puolueen perustamisen, proletariaatin diktatuurin pystyttämisen, Sosialistisen neuvostovaltion luomisen ja lujittamisen sekä sosialismin rakentamisen puolesta.

Muistelmat luonnehtivat V. I. Leninin suureksi johtajaksi ja opettajaksi, sorrettujen ja riistettyjen joukkojen parhaaksi ystäväksi ja puoltajaksi, joka uhraisi koko elämänsä työväen ja talonpoikain vapauttamiselle tilanherrain ja kapitalistien ikeen alta, kommunismin asialle. Kokoelman aineisto kuvaa erikoisen selvästi Leniniä vallankumouksen nerona, sen huomatuimpana järjestäjänä, joka kaikissa mitä monimutkaisimmissa historian tilanteissa osasi aina löytää oikean ratkaisun.

Muistelmakirjoituksista tulee esille Vladimir Iljitš Leninin ehdoton periaatteellisuus niin teoriassa kuin käytännöllisessäkin

toiminnassa, hänen leppymättömyytensä puolueen ja vallankumouksen vihollisia kohtaan, hänen johdonmukaisuutensa ja peräänantamattomuutensa taistelussa revisionisteja ja kaikenlaisia opportunisteja vastaan marxilaisen teorian puhtauden ja puolueen linjan järkähtämättömän toteuttamisen puolesta.

Muistelmista näkyy, miten Lenin ei sietänyt kamarioppineen kaltaista dogmaattista suhtautumista vallankumoukselliseen teoriaan, miten hän opetti työtovereitaan ja seuraajiaan soveltamaan teoriaa elävässä elämässä, luokkataistelussa ja sosialistisen rakennustyön käytännössä.

Muistelmat luonnehtivat V. I. Leniniä tieteen suurmiehenä, joka on rikastuttanut marxismia aatteellista aarreaittaa, kehittänyt teoreettisesti marxismia uusissa historiallisissa oloissa. Niissä kuvataan hänen ihmeellistä perinpohjaisuuttaan tieteellisessä työssä ja poikkeuksellista tarmokkuuttaan.

Useissa muistelmissa kuvataan sitä ympäristöä ja niitä oloja, joissa V. I. Lenin eli ja työskenteli, eräitä yksityisiä vaiheita hänen elämästään, kuvaillaan V. I. Leniniä ihmisenä, hänen luonteenpiirteitään, hänen vaatimattomuuttaan ja suoruuttaan, hänen huomaavaisuuttaan ja ymmärtäväistä suhtautumistaan työtovereihin sekä työmiehiin, talonpoikiin ja sivistyneistöön näiden pyytäessä häneltä apua, hänen suurta rakkauttaan äitiinsä sekä lämmintä ja hyvää suhdetta muihin perheenjäseniin.

Kokoelma on laadittu kahdeksi kirjaksi. Ensimmäiseen osaan sisältyvät muistelmat kuvaavat V. I. Leninin elämää ja vallankumoustoimintaa etupäässä ennen Lokakuun Suurta sosialistista vallankumousta, ja toinen osa kuvaa Lokakuun vallankumouksen jälkeistä aikaa.

Muistelmat ovat kronologisessa järjestyksessä V. I. Leninin elämän ja toiminnan tärkeimpien vaiheiden mukaisesti. Niissä tapauksissa, kun muistelmaan tekijä kertoo useammista vaiheista V. I. Leninin elämässä, ne on sijoitettu aikaisemman ajankohdan mukaan.

Ensimmäisen kirjan alussa ovat V. I. Leninin omaisten — A. I. Uljanova-Jelizarovan, D. I. Uljanovin, M. I. Uljanovan ja N. K. Krupskajan muistelmat, joissa luonnehditaan Vladimir Iljitšin lapsuutta ja nuoruutta, hänen elinvuosiaan ja vallankumoustoimintaansa Kasanissa, Samarassa ja Pietarissa.

V. I. Leninin vallankumoustoiminnan kautta Pietarissa, sitä, kuinka hän perusti „Taisteluliiton työväenluokan vapauttamiseksi” ja ohjasi „Taisteluliittoa”, kuvataan J. V. Babuškinin, V. A. Selgunovin, V. A. Knjazevin, M. A. Silvinin, G. M. Kržižanovskin ym. muistelmissa.

V. I. Leninin karkotusvuodet ja elinolot Šušenskojen kylässä, karkotusvankeudesta paluu ja matka maanpakoon samoin kuin hänen taistelunsa „ekonomistien” opportunismia vastaan on kuvattu pääasiassa N. K. Krupskajan, A. I. Uljanova-Jelizarovan, O. B. ja P. N. Lepešiškin, D. I. Uljanovin ja M. I. Uljanovan muistelmissa.

V. I. Leninin toiminta marxilaisen vallankumouksellisen työväenpuolueen luomiseksi, „Iskra” lehden johtaminen, hänen taistelunsa menševistien opportunismia vastaan organisatorisissa kysymyksissä, työ puolueen III edustajakokouksen koollektsumiseksi,— kaikesta tästä kertovat muistelmissaan N. A. Aleksejev, N. L. Meštšerjakov, R. S. Zemljatška, Ts. S. Bobrovskaja (Zelikson), M. M. Essen, A. V. Lunatšarski, V. V. Adoratski ja V. A. Karpinski.

M. I. Vasiljeva-Južina, M. G. Tshakaja, A. V. Lunatšarski, J. D. Stasova, K. J. Vorošilov, K. T. Sverdlova, A. G. Schlichter, J. M. Jaroslavski, A. M. Gorki ym. kertovat muistelmissaan Leninistä bolševistisen puolueen johtajana Venäjän ensimmäisen vallankumouksen aikana.

V. I. Leninin elämästä maanpaossa toistamiseen, hänen taistelustaan menševikki-likvidaattoreita, ozovisteja ja trotskilaisia vastaan, bolševikkien järjestämiseksi itsenäiseksi puolueeksi, hänen johtavasta asemastaan „Pravda” lehdessä ja IV Valtakunnanduuman bolševikkiryhmän ohjaamisesta kertovat yksityiskohtaisemmin A. M. Gorki, N. A. Semaško, M. S. Kedrov, S. J. Gopner, S. U. Bagotski, A. J. Badajev, G. J. Petrovski ja F. N. Samoilov.

V. Kolarovin ja J. S. Ganetskin muistelmissa kuvataan V. I. Leninin taistelua sosiaališovinismia ja keskustalaisuutta vastaan imperialistisen sodan vuosina, hänen taisteluaan internationalististen ainesten yhdistämiseksi ja imperialistisen sodan muuttamiseksi kansalaissodaksi.

V. I. Leninin paluu Venäjälle toisesta maanpaosta huhtikuussa 1917, hänen esiintymisensä kuuluisine Huhtikuun teeseineen, elämä maanalaisuudessa heinäkuun tapahtumien jälkeen, toiminta aseellisen kapinan valmistelemiseksi ja Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen johtaminen, hänen työnsä Neuvostovallan ensimmäisten asetusten laatimiseksi on kerrottu V. V. Vasiljevin, A. M. Afanasjevin, V. M. Molotovin, A. P. Kutškinin, M. I. Uljanovan, S. J. Allilujevin, G. K. Ordžonikidzen, N. A. Jemeljanovin, H. E. Jalavan, I. F. Jeremejevin, V. D. Bontš-Brujevitšin, A. V. Lunatšarskin, N. J. Podvoiskin ym. muistelmissa.

Kokoelmaan otetut muistelmat auttavat neuvostolukijoita tutustumaan syvällisemmin V. I. Leninin elämään ja toimintaan. Suuri Lenin elää Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen

maineikkaissa teoissa, neuvostokansan maailmanhistoriallisissa voitoissa, kansan, joka toteuttaa kommunistisen yhteiskunnan rakentamista, Lenin elää kommunististen ja työväen veljespuolueiden teoissa, sosialismia rakentavien kansandemokratian maiden työtätekevien saavutuksissa, rauhan, demokratian ja sosialismin leirin teoissa.

*NKP:n KK:n
marxism-leninism-instituutti*

A. I. ULJANOVA-JELIZAROVA

MUISTELMIA ILJITSISTÄ

I. KOTIOLOT

(V. I. Uljanov-Leninin vanhemmat ja heidän aikansa)

Vladimir Iljitšin isä Ilja Nikolajevitš Uljanov oli syntyperältään Astrakanin kaupungin köyhiä pieneläjiä. Hän oli jäänyt seitsenvuotiaana isättömäksi. Koulutuksestaan — hän oli käynyt paitsi keskikoulua korkeakoulunkin — hän sai kiittää yksinomaan vanhinta veljeään Vasili Nikolajevitšia. Ilja Nikolajevitš muisteli monesti elämänsä varrella kunnioittaen veljeään, joka oli korvannut hänelle isän, ja puhui meille, lapsilleen, kuinka suuressa kiitollisuuden velassa hän oli veljelleen. Hän kertoi meille, että Vasili Nikolajevitš oli itse kovasti halunnut käydä koulua, mutta isä oli kuollut ja Vasili oli jo hyvin nuorella iällä joutunut perheen, äitinsä, kahden sisarensa ja pienen veljensä, ainoaksi elättäjäksi. Hänen oli mentävä toimeen johonkin yksityiseen konttoriin ja jätettävä sikseen haaveet koulunkäynnistä. Mutta Vasili Nikolajevitš oli päättänyt, että jos hän itse ei saanut käydä koulua, oli hän kouluttava veljensä, ja kun tämä oli käynyt kymnaasin, lähetti hänet Kasanin yliopistoon ja avusti sinnekin, kunnes Ilja Nikolajevitš, joka oli aivan lapsesta tottunut työntekoon, ryhtyi itse hankkimaan toimeentulonsa tuntienannolla.

Vasili Nikolajevitšillä ei ollut omaa perhettä ja hän uhrasi koko elämänsä äidilleen, sisarilleen ja veljelleen.

Ilja Nikolajevitšin ylioppilasvuodet sattuivat Nikolai I raskaana hallitus kautena, jolloin isänmaamme koki kovia maaorjuuden ikeessä, suuri osa väestöä oli orjia, joita heidän omistajansa, tilanherrat, saivat piestä, karkottaa Siperiaan, myydä kuin karjaa, hajottaa perheitä ja naittaa oman harkintansa mukaan. Sorronalainen syrjitty talonpoikaisjoukko oli kokonaan koulunkäymätöntä ja lukutaidotonta. Paikka paikoin leimahti väliin kapinoita erikoisen julmia tilanherroja vastaan, heitä säikäytettiin „punaisilla kukoilla” (murhapoltoilla), mutta se kaikki oli järjestymätöntä, kapinat tukahdutettiin ankarasti, ja jälleen

maaseudulla vallitsi lohduuton pimeys ja epätoivo, jonka ainoana lievikkeenä, ainoana pelastuksena oli viina. Ja uppiniskaisimpien, sellaisten, jotka eivät jaksaneet alistua, ei auttanut muu kuin paeta arolle tai metsiin ja elää rosvouksella.

Ilo kaukana lie
ollut elosta kun
lailla karkotetun
lähti maantielle mies,
kotoansa mi vei
kauas Volgankin taa.
Muuta etsinyt ei,
vapauttansa vaan.

Niin laulettiin eräessä kansanlaulussa.

Väestön enemmistön eli silloisen sanonnan mukaan „aläsäädyn” kokeman kovan sorron takia eivät rehellisesti ja vilpittömästi isänmaataan rakastavat „yläsäädynkään” ihmiset voi-neet elää rauhallisesti ja onnellisesti. He paheksuivat maansa oikeudettomuutta, länsi-Euroopan vallankumoukset herättivät heissä vastakaikua, he puhuivat sananvapauden, painovapauden ja kokoontumisvapauden välttämättömyydestä, vaaliperusteisen hallintoperiaatteen paremmuudesta ja ennen kaikkea siitä, että oli välttämättä lakkautettava maaorjuus — häpeä, jota ei enää ollut pitkään aikaan ollut ainoassakaan Euroopan maassa. Ne, jotka esiintyivät erikoisen rohkeasti, tuhoutuivat pakkotyövankeudessa tai heidät hirtettiin (dekabristien oikeusjuttu v. 1825, petraševski-laisten oikeusjuttu v. 1848 ym.). Toiset hiljenivät tai kuiskutteli-vat nurkissa ja jälleen runoilijan sanonnan mukaan:

Joka puolella yön hämy kaartavi,
.....
sua vaanien, maani mun ponneton,
inha raivoisa vihuri saartavi,
elon hävittää, hyvän pois kaatavi.

Tämä sorto kävi erikoisen raskaaksi kautta koko Euroopan vyöryneen vuoden 1848 vallankumouksen jälkeen. Koko Euroopan santarmina Nikolai I seiso i silloin itsevaltiuden vartiossa ja lähetti venäläisiä sotilaita vuodattamaan vertaan, tukahdutta-maan Unkarissa puhjennutta vallankumousta. Itsevaltius oli sil-loin vielä niin voimissaan, että se saattoi sallia itselleen sellaisen ylellisyyden kuin olla kapinoiden tukahduttajana naapurimaissa-kin eikä vain omassa maassa.

Omassa maassa olikin tukahdutettu kaikkalainen vapaan ajat-telun ilmennys. Kovaa sortoa kokivat myös ylioppilaat. Nuoriso rohkeni vain suppeissa piireissä keventää mieltään keskustelussa ja laulaa Rylejevin ynnä muiden kirjoittamia kiellettyjä lauluja.

Sittemmin Ilja Nikolajevitšin lapset kuulivat isänsä laulavan niitä lauluja kaukana kaupungin ulkopuolella, metsiin ja kedoille tehdyillä kävelyretkillä.

Vain tuon vaikean ajan elänyt tietää mitä merkitsi tavaton mielenkevennys, kun Nikolai I kuoltua ja hänen poikansa Aleksanteri II noustua valtaistuimelle Venäjällä alkoi reformien kausi. Ensi työksi tehtiin päätös maaorjuuden lakkauttamisesta. Vaikuttimena tämän päätöksen tekoon oli tietenkin etupäässä se välttämättömyys, että piti saada kehittyvälle kapitalistiselle teollisuudelle vapaita työläisiä, sekä maaorjien lisääntynyt tyytymättömyys ja kapinat. Aleksanteri II ei sanonut suotta: „Pitää kiiruhtaa antamaan vapaus ylhäältä käsin, ennen kuin kansa ottaa sen alhaalta käsin”. Talonpoikien vapauttaminen oli niin suuri edistysaskel, että maassa vallitsi yleinen riemu. Tätä mielialaa ilmaisee hyvin Nekrasov:

Tiedän, ett' orjuus jos poistettu on,
ei ole maani mun kahleeton.
Kyllä!.. Mut kansa ne helpommin poistaa.
Muusa! Luo toivo: viel' vapaus loistaa!

Pian alkoi tietenkin (ajatusten) selkeneminen. Ensimmäisenä löi hätäkelloa suuri profeettamme Tšernyševski, joka sai maksaa siitä viettämällä miltei koko elämänsä synkän kauko-Siperian vankiloissa; alkoi syntyä myös vallankumouksellisia nuorisjärjestöjä. Mutta sovinnollisille kulttuurialan työntekijäin tyyppisille henkilöille avautui kuitenkin avara toimikenttä Nikolain valtakauden ahdistuksen jälkeen ja he pyrkivät innokkaasti sinne. Uudet oikeusistuimet, verrattomasti suurempi painovapaus ja vihdoin kansan koulutus — se kaikki kutsui työhön silloisia edistyksellisiä ihmisiä. Kansan sivistäminen, mahdollisuus valistaa äskeisiä orjia viehätti hyvin monia.

Ilja Nikolajevitš oli juuri heitä. Hän lähti ilomielin vastaperustettuun kansakouluntarkastajan virkaan Simbirskin lääniin. Sitä ennen hän oli ollut kymnaasin opettajana ja oppilaat pitivät hänestä kovasti. Hän selitti heille läksyjä huolellisesti ja kärsivällisesti, suhtautui ymmärtäväisesti heidän kepposiinsa ja valmensi köyhiä oppilaita tutkinnoille maksutta. Hän oli sydämehtään pedagogi, joka piti työstään. Mutta hän kaipasi laajempaa työkenttää eikä halunnut käyttää työtään kymnaasin varakkaimpien oppilaiden hyväksi, vaan kaikkein hädänalaisimpien, niiden hyväksi, joiden oli vaikeinta saada koulusivistystä, eilisten orjien lasten hyväksi.

Ja todellakin avautui avara kenttä. Simbirskin läänissä oli hyvin vähän kouluja, ja nekin olivat vanhanaikaisia. Koulu sai toimia likaisissa ahtaissa huoneistoissa, opettajat olivat heikon koulutuksen saaneita ja junttasivat oppia päähän enemmänkin

korvatillikoilla. Oli tehtävä perinpohjaista uudistustyötä, saatava kansankokouksissa talonpojat ymmärtämään, että oli rakennettava uusia koulurakennuksia, hankittava muillakin keinoin niihin varoja, järjestettävä nuorille opettajille kasvatusopillisia kursseja heidän harjaannuttamiseksi kasvatusopin uusien vaatimusten mukaan tehtävään opetustyöhön. Joka puolelle oli ehdittävä, Ilja Nikolajevitš palveli yksinään koko lääniä. Kovasti vaikeuttivat työtä silloiset maantiet, ne olivat kuoppaisia, kurakelillä ja keliirikolla kulkukelvottomia, talvella nietostuneita. Kotoa joutui olemaan poissa viikko-, jopa kuukausimäärin, ruokailemaan ja yöpymään likaisissa kestikievarituvisissa. Eikä Ilja Nikolajevitšin terveys ollut vahva. Mutta kiintymys alaansa, erinomainen tunnontarkkuus ja itsepintaisuus veivät voiton kaikesta, ja Ilja Nikolajevitšin 17-vuotisella työkaudella koulujen lukumäärä kasvoi läänissä 450:een, avattiin myös uusia opettajia valmentavat kurssit, jotka saivatkin nimekseen „Uljanovin kurssit”.

Työ sai laajuutta. Ilja Nikolajevitšille annettiin vähitellen apureita, kouluntarkastajia ja hänet itsensä nimitettiin johtajaksi. Hänen tehtävänään oli nyt enimmäkseen työn ohjaus, mutta hän pysyi yhtä utterana työntekijänä ja elämäntavoissaan sekä käytöksessään yhtä vaatimattomana. Opettajat kävivät ujostelematta neuvottelemassa tai kysymässä häneltä neuvoa, hän vei opettajain sairastaessa toisinaan näiden tunteja. Iso perhe ja lasten kasvatusta nieli koko hänen palkkansa, omiin tarpeisiinsa hän kulutti hyvin vähän, eikä hän pitänyt suuresta seurasta eikä huveista. Työn lomassa hän levokseen keskusteli kernaasti ihmisten kanssa, joita se työ kiinnosti, vietti mielellään vapaa-aikansa perheensä parissa valvoen lasten kasvatusta ja pelasi mielellään šakkia. Työn aikana hän oli vaativainen itseään sekä toisia kohtaan, lepäillessään hän osasi olla hauska, kiinnostava keskustelukumppani, ilakoi lasten kanssa ja kertoi heille satuja ja kaskuja. Keskustelussa ja peleissä (šakissa, krocketissa) hän käyttäytyi lasten tasavertaisena toverina nauttien niistä yhtä paljon kuin lapsetkin.

Hän paloi kovassa työssä varhain loppuun ja kuoli äkkiä aivoverenvuotoon tammikuun 12 p:nä 1886 55:nneellä ikävuodelaan.

Vladimir Iljitšin äiti Maria Aleksandrovna oli lääkärin tytär. Maria Aleksandrovnan isä oli ollut aikansa edistysmielisiä ihmisiä. Maria Aleksandrovna oli viettänyt enimmänsä osan lapsuuttaan ja nuoruuttaan maaseudulla. Isän varat olivat hyvin rajoitetut, perhe oli suuri, ja nuori tyttö tottui ankaran tädin kasvattamana varhain työhön ja säästäväisyyteen. Isä oli antanut tyttärelleen spartalaisen kasvatuksen: työt pitivät kesät talvet lyhytthaisia avokaulaisia karttuunimekkoja ja sellaisiakin mekkoja oli jokaiselle vain vaihdonvara. Ruoka oli yksinkertaista.

Tytöt eivät saaneet aikuisinakaan teetä eivätkä kahvia, joita isä piti vahingollisina. Sellainen kasvatusta oli karaissut Maria Aleksandrovnan terveyttä ja tehnyt hänestä hyvin kestävä. Hänellä oli tasainen, luja luonne, mutta samalla hän oli iloinen ja sydämellinen. Hän oli monipuolisesti lahjakas, opiskeli vieraita kieliä ja musiikkia ja myös luki paljon.

Hänellä oli ollut kiihkeä opinhalu, ja hän muisteli koko ikänsä harmitellen, ettei varattomuuden tähden ollut saanut mahdollisuutta käydä koulua.

Maria Aleksandrovnaa eivät huvittaneet puvut, juoruilut tai juttutuvan pito, mikä oli tuolloin naisväen seuraharrastuksena, ja hän sulkeutui perheeseensä ja antautui täysin vakavasti ja ymmärtämyksen tuntein lasten kasvatukselle. Pannessaan merkille heidän vikojaan hän juuri niitä pois kärsivällisesti ja itse-pintaisesti. Hän ei milloinkaan korottanut ääntään, tuskin koskaan turvautui rankaisukeinoin ja osasi kuitenkin saada lapset kuuliaisiksi, ja nämä todella rakastivat äitiään. Hänen mieliharrastuksensa oli musiikki, josta hän piti intohimoisesti ja jota osasi tulkita henkevästi. Lapset kuuntelivat mielellään hänen soittoaan nukkumaan mennessään ja myöhemmin — työtä tehdessään.

Vanhempien keskinäinen elämä oli sopuisaa eikä heillä ollut myöskään kiistaa tai eripuraisuutta lastenkasvatamiskysymyksissä, mikä vaikuttaa lapsiin aina niin pahasti. Kaikenlaiset epäilykset niissä asioissa he harkitsivat tavallisesti kahden kesken, ja lapset näkivät aina edessään „yhteisrintaman”.

Vaistotessaan vilpittömän rakkauden ja nähdessään, että vanhemmat pitivät heidän hyvänsä aina ensi sijalla, lapset tottuivat itsekkin suhtautumaan kaikkeen samalla tavalla. Meidän perheemme oli sopuisa ja yksimielinen. Elettiin hyvin vaatimattomasti, yksinomaan isän palkan varassa ja vain äidin erinomaisen taloudellisuuden turvin kyettiin sopeuttamaan tulot menoihin, mutta lapset eivät kuitenkaan olleet vailla mitään välttämätöntä ja mahdollisuuden mukaan heidän henkiset tarpeensa tyydytettiin.

Näin ollen havaitsemme, että kotiolot ja kasvatusta olivat varsin suotuisat lasten älyn ja luonteen kehitykselle. Vladimir Iljitsillä sekä hänen veljillään ja sisarillaan oli valoisa ja onnellinen lapsuus.

II. VLADIMIR ILJITSIN LAPSUUS- JA NUORUUSVUODET

Vladimir Iljitš syntyi Simbirskissä huhtikuun 10 (22) päivänä 1870. Hän oli perheen lapsista kolmas. Vilkas, reipas ja iloinen poika piti meluisista leikeistä ja juoksusta. Hän ei niinkään leikkinyt leluilla kuin rikkoi niitä. Noin viisivuotiaana hän

oppi lukemaan, sitten sai simbirskiläiseltä koulunopettajalta valmistavaa opetusta, ja kymnaasiin hän meni ensimmäiselle luokalle syksyllä vuonna 1879 9½ vuoden ikäisenä.

Koulunkäynti oli hänelle vaivatonta. Aivan alimmista luokista lähtien hän oli paras oppilas ja sai aina luokalta toiselle siirtyes-sään priimuksen palkinnon. Palkintona oli siihen aikaan kirja, jonka kanteen oli painettu kultakirjaimin „hyvästä käytöksestä ja edistyksestä”, sekä kunniakirja. Paitsi erinomaisen kyvykkyytensä ansiosta Vladimir Iljitš oli koulussa paras oppilas myös sen takia, että hän suhtautui työntekoon vakavasti ja huolellisesti. Isä oli totuttanut siihen hänet samoin kuin häntä vanhemman veljen ja sisaren aivan varhaisiästä ja oli itse valvonut heidän läksyjenlukuaan alaluokilla. Suuri merkitys pienelle Volodjalle oli myös isän ja äidin näyttämällä esimerkillä, he kun olivat alituisesti työssä ja toimessa, ja erikoisesti hän otti oppia vanhemmasta veljestään Sašasta. Saša oli harvinaisen vakava, ajattelevainen ja velvollisuuksiinsa tunnollisesti suhtautuva poika. Lujaluontoisuutensa lisäksi hän oli myös oikeudenmukainen, tunneherkkä ja lempeä luonteeltaan, ja kaikki pienemmät lapset pitivät hänestä suuresti. Volodja matki kaikessa isoa veljeään siinä määrin, että me jopa teimme pilaa hänestä, sillä kysyttiinpä Volodjalta mitä hyvänsä, hänen vastauksensa oli alati sama: „niin kuin Sašakin”. Ja jos lapsena esikuva on yleensä merkityksellinen, niin iältään hieman vanhempien veljien esikuva on merkityksellisempi kuin aikuisten.

Niin vallaton rasavilli kuin Volodja olikin, kuunteli hän tunneilla tarkkaavaisesti, koska oli tottunut suhtautumaan työhön vakavasti. Kuten opettajat siihen aikaan panivat merkille, Volodja pystyi juuri hyvällä tarkkaavaisuudellaan, kun hän lisäksi oli ilmeisen kyvykäs, omaksumaan aivan hyvin uuden läksyn joka kerta jo luokassa tunnilla, niin että hänen tuskin tarvitsi olla kerrata kotona. Muistan, miten nopeasti hän teki alaluokilla läksynsä ja alkoi sitten peuhata, pyöriä väkkäränä häiriten meitä isompia, jotka lueskelimme samassa huoneessa. Isä vei hänet toisinaan työhuoneeseensa tarkastaakseen läksyjen tekoa ja kyseli latinan sanoja koko vihkon mitassa, mutta Volodja tiesi tavallisesti kaikki. Pienenä hän luki myös paljon. Isä sai siihen aikaan postitse kaikki uudet lasten kirjat ja julkaisut ja lisäksi käyttimme vakituisesti myös lainakirjastoa.

Volodjan vakituisena leikkiverina oli Olja sisko (Olja syntyi marraskuun 4 p:nä 1871). Olja oli kyvykäs, vilkas ja reipas tyttö, hän oppi veljensä rinnalla lukemaan nelivuotiaana ja kävi koulua myös hyvin vaivattomasti ja mielellään. Sitä paitsi Olja muistutti eräiltä luonteenpiirteiltään Saša veljeä ja oli tavattoman työte- liäs. Muistan, miten Volodja ollessaan jo kymnaasin yläluokilla kuunteli viereisestä huoneesta Oljan loputtomilta kuulostavia

pianonsoittoharjoituksia ja sanoi minulle: „Hänenpä työkykyänsä voi kadehtia”. Ottaen siitä opikseen Volodja alkoi kehittää omaakin työkykyään, jota me saimme kaikki ihmetellä hänen myöhemmällä iällään ja joka oli hänen erinomaisen lahjakkuutensa ohella niin loistavien tulosten takeena.

Vladimir Iljitš neuvoi ja auttoi kernaasti koulutovereitaan kaikella mitä taisi, selitti heille vaikeita läksyjä, laskutehtäviä, ainekirjoituksia sekä kreikan ja latinan käännöksiä. Ja kahdella viimeisellä kymnaasin luokalla ollessaan hän omien läksyjensä rinnalla ohjasi erään tšuvaši opettajan lukuja valmentaan tätä päästötutkintoon, joka oli suoritettava että pääsi yliopistoon. Vladimir Iljitš teki sen maksutta, koska miehellä ei ollut millä maksaa, ja hän valmensi kuin valmensikin oppilaansa, vaikka tämä ei ollut erikoisen kyvykäs. Mies suoritti tutkinnon ja pääsi yliopistoon mieliaineensa, matematiikan alalle.

Jouduin minäkin tutustumaan Vladimir Iljitšiin opettajana, vaikka hän oli kuudetta vuotta minua nuorempi ja oli vielä koululainen, kun minä opiskelin jo Naisten korkeakoulukursseilla viimeisen edellistä kurssivuottani. Ja siitä huolimatta hän oli apunani, että sain täytetyksi erään aukkopaikan opinnoissani. Vuoden 1886 keväällä minun piti suorittaa monta tutkintoa ja muun muassa latinan kieli kolmen vuoden ajalta. Latina oli silloin pakollisena oppiaineena historiallis-kielitieteellisellä osastolla. Sitä opetettiin tuona klassillisen koulusivistyksen valtakautena hyvin virallisen kuivasti, ja minulta se oli kuten useimmilta kurssilaistytöiltä jäänyt retuperälle. Kymnaasin käynnin jälkeen nuoriso tunsii ymmärrettävästi vetovoimaa johonkin elävämpään ja yhteiskunnallisuontoiseen, ja minä päästäkseni latinan kielestä olin jopa yrittänyt muuttaa Moskovan kursseille vapaakuuntelijaksi. Sitten kun se suunnitelma jäi sikseen, oli minun käytävä latinaan vakavasti käsiksi ja olin aikonut lukea sitä pikavauhtia talviloman aikana, mutta en ollut ehtinyt tehdä mitään. Ja isän kuoleman (tammikuun 12 pv 1886) jälkeen kävivät kaikki lukuni erikoisen vaivalloisesti, eikä latinan opiskelu edistynyt lainkaan. Silloin Volodja ehdotti minulle siinä apuaan, vaikka hänellä oli itselläänkin melkoisesti läksyjä kymnaasin viimeisen edellisellä luokalla ja hän ohjasi sen lisäksi tšuvašikoulun opettajan Ohotnikovin lukuja. Poika ei ollut vielä täyttänyt kuuttatoista, ja hän otti kuitenkin niin helposti ja kernaasti niskoilleen uuden rasiituksen. Eikä ainoastaan ottanut — vähäänkös nuoriso niin usein innostuu äkkiä, mutta jättää kesken heti ensimmäisen vastuksen sattuessa, vaan ohjasi lukujani hyvin vakavasti ja tunnontarkasti ja olisi jatkanutkin, ellen olisi matkustanut maaliskuussa Pietariin. Ja hän suoritti ohjaustyön niin huolellisesti, niin elävästi ja mielenkiintoisesti, että sai pian minutkin innostumaan „inhottavaan latinaan”. Luettavaa oli

paljon, vaatimuksiin kuului lukea ja kääntää Julius Caesar, „Vanhuudesta”¹ ja vaikeinta oli, että piti tietää ja osata selittää kaikki latinan vaikeassa kielioipissa esiintyvät säännöt. Minusta tuntui tietenkin hieman epämurkavalta, kun en ollut kyennyt itsenäisesti selviytymään heikosta kohdastani ja turvauduin nuoremman veljeni apuun, joka kyllä osasi tehdä kaiken työnsä tasaisesti, jättämättä aukkoja. Epäilemättä siinä oli jonkin verran väärää itserakkauttakin, kun muka ryhdyin työhön kymnaasilaisen, nuoremman veljeni johdolla. Mutta lukumme alkoivat sujua niin, että pian häipyi epämurkavuuden tunne tyystin. Muistan, että Volodja kiinnitti aineesta innostuneena huomiotani eräisiin latinan kielen tyylin kauneuksiin ja erikoisuuksiin. En tietenkään tainnut kieltä kylliksi, että olisin voinut niitä arvostaa, ja tuntimme keskittyivät enemmänkin erilaisten latinan kielelle ominaisten kielioipillisten muotojen kuten supiin, gerundin ja gerundiivin (verbin nominaalimuotoja, adjektiivinen ja substantiivinen muoto) selitykseen, tai muistamisen helpottamiseksi keksittyjen sanontojen tai runojen selittämiseen, kuten esimerkiksi (gerundiivin muistamiseksi):

Gutta cavat lapidem
 Non vi sed saepe cadendo;
 Sic homo sit doctus
 Non vi sed multo studendo.
 Pisara kovertaa kallion,
 ei väkisin, vaan usein tippumalla.
 Niin ihmisestä tulee oppinut,
 ei väkisin, vaan paljon oppimalla.

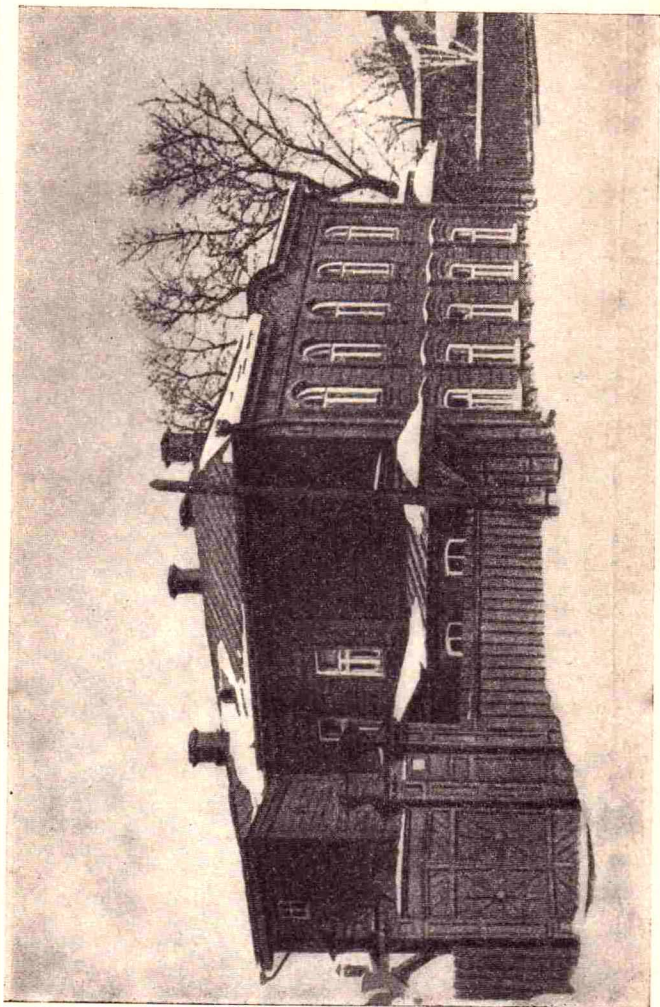
Muistan puhuneeni Volodjalle epäilyksestäni, voiko niin lyhyessä ajassa lukea kymnaasin kahdeksanvuotisen kurssin, mutta Volodja rauhoitteli minua sanoen: „Kyllä kymnaaseissa, missä opetus on järjestömästi suunniteltu, haaskataan latinan kurssiin 8 vuotta, mutta aikuinen ymmärtäväinen ihminen voi läpäistä sen 8-vuotisen kurssin kahdessa vuodessa”, ja todistukseksi hän sanoi lukevansa sen kahdessa vuodessa Ohotnikovin kanssa ja todellakin teki niin, vaikka tällä vielä oli keskinkertaista huonommat taipumukset kielten opiskeluun. Latinan opiskelussamme oli elävyyttä ja tosi kiintymystä aineeseen. Siinä ei ollut priimus, joka luki pänttämällä läksyjä uutterasti, pikemminkin Volodja oli nuori kielimies, joka osasi löytää kielen erikoisuudet ja kauneudet.

Koska minullakin oli taipumuksia kielitieteeseen, tempasi hänen innostuksensa minut hyvin pian mukaansa, ja latinan

¹ Ciceron kirjoittama traktaatti „Vanhuudesta”.— *Toim.*

Uljanovin perhe.
Valokuva, 1879.

Talo Simbirskissä (nykyään Uljanovsk),
jossa Uljanovin perhe asui vuosina 1870—1875.
Vatokuva.

kielen tunnit, jolloin kajahteli aina välillä Volodjan iloinen nauru, olivat minulle hyvä askel eteenpäin. Suoritin keväällä hyvin kolmen vuosikurssin tutkinnon, ja muutaman vuoden kuluttua latinan alkeiden tuntemus oli omansa helpottamaan italian kielen opiskelua, mikä auttoi saamaan ansiotyötä ja tuotti paljon huvia.

Vuonna 1886, kun Volodja ei ollut vielä täyttänyt kuutta-toista, kuoli isämme Ilja Nikolajevitš, ja vuotta myöhemmin perhettä kohtasi toinen raskas menetys. Osanotosta tsaari Aleksanteri III vastaan tehtyyn murhayritykseen Volodjan vanhempi veli Aleksandr, jota hän niin rakasti, vangittiin, tuomittiin kuolemaan ja sitten teloitettiin — toukokuun 8 p:nä 1887. Tämä menetys vaikutti voimakkaasti Vladimir Iljitšiin, karkaisi häntä ja pani vakavasti ajattelemaan mitä teitä vallankumouksen oli edettävä. Aleksandr Iljitškin oli jo oikeastaan seisonut narodnaja-voljalaisten ja marxilaisten välisessä tienristeyksessä. Hän tunsikin Karl Marxin „Pääoman” ja oli tunnustanut tämän suunnitteleman kehityksenkulun, mikä näkyi hänen laatimastaan puolueen ohjelmasta¹. Hän ohjasi kerhoja työläisten keskuudessa. Mutta tuolloin ei ollut vielä perustaa sosialidemokraattiselle työlle. Työläisiä oli vähän; he olivat hajallaan ja kehitystä vailla; sivistyneiden oli silloin vaikea lähentyä heitä, ja tsaarin itsevaltiutta harjoitti niin kovaa sortoa, että aivan vähäisestäkin yrityksestä olla kanssakäymisessä tavallisen kansan kanssa pantiin vankilaan tai karkotettiin Siperiaan. Eikä se koskenut ainoastaan kansaa. Jos ylioppilastoverukset järjestivät vain aivan viattomien lukukerhoja seurustellakseen toistensa kanssa, niin kerhot hajoitettiin ja ylioppilaat karkotettiin kotiseuduilleen. Välinpitämättömänä sellaista järjestelmää kohtaan saattoi pysyä ainoastaan se osa nuorisoa, joka haaveili vain virkaurasta ja rauhallisesta toimeentulosta. Kaikki rehellisemmät ja vilpittömämmät pyrkivät taisteluun, ennen kaikkea yrittivät edes jossain määrin horjuttaa liitoksistaan niitä itsevaltiuden ahtaita muureja, joiden sisässä he tunsivat tukehtuvansa. Kärkimiehille se merkitsi silloin tuhoa, mutta ei sekään kyennyt pelottamaan miehuullista väkeä. Aleksandr Iljitš kuului juuri heihin. Hän ei ainoastaan luopunut epäröimättä yliopistosta ja mielitieteestä (häneistä oli arveltu tulevan professori), kun tunsikin, ettei jaksanut enää sietää koko maata painostavaa mielivaltaa, vaan myös epäröimättä uhrasi henkensä. Hän otti tehdäkseen vaarallisia töitä ammusten valmistamisessa ja tunnusti sen oikeudessa ajatellen vain sitä, että todistaisi toverinsa syyttömiksi.

¹ Ks. „Aleksandr Iljitš Uljanov ja maaliskuun 1 päivän juttu”. Istpart. V. 1927.—A. J.

Aleksandr Iljitš kaatui kuin sankari, ja hänen verensä loi kumouspalon kajona valoan häntä seuraavan veljen, Vladimirin, uralle.

Tämä onnettomuus kohtasi perhettä juuri samana vuonna, jolloin Volodja päätti kynnaasin.

Volodja kesti erinomaisella luonteenlujuudella raskaat elämykset ja niistä huolimatta päätti kuten Olja sisarensakin sinä vuonna koulun kultamitalilla.

Perhettä järkyttäneet ukkospilvet sakenivat luonnollisesti uhatakseen myös toisia perheenjäseniä, niin että viranomaiset olivat taipuvaisia epäilemään myös kovasti nuorempaa veljeä, ja oli pelättävissä, ettei hän pääse mihinkään yliopistoon.

Silloinen Simbirskin kymnaasin rehtori F. Kerenski arvosti suuresti Vladimir Iljitšiä, oli suhtautunut oikein hyvin juuri edellisenä vuonna kuolleeseen isään Ilja Nikolajevitšiin ja oli halukas auttamaan lahjakasta oppilasta opintoja haittaavien esteiden voittamisessa. Niistä vaikutteista Kerenski antoi hänestä erinomaisen suosiollisen „hyvämaineisen” karakteristiikan, jonka lähetti Kasanin yliopistoon ja jonka opettajaneuvoston toisetkin jäsenet olivat allekirjoittaneet. Ilja Nikolajevitš oli ollut aikanaan hyvin suosittu, tunnettu ja kunnioitettu henkilö Simbirskissä, ja sen johdosta hänen perheestään pidettiin. Vladimir Iljitš oli koulun ylpeys ja kaunistus. Siinä suhteessa Kerenskin suositus piti täysin paikkansa. Hän osoitti myös aivan oikein, ettei se johdunut pelkästään lahjakkuudesta, vaan myös uutteruudesta ja täsmällisyydestä, jota Vladimir Iljitš osoitti kaiken vaaditun suorituksessa, kotikasvatuksen perustana olleen järkevän kurin kasvattamista ominaisuuksista.

Kerenski tähdensi tietenkin tarkoituksellisesti, että kasvatuksen perustana oli ollut uskonto, samalla kuin koetti korostaa Vladimir Iljitšin „liiallista sulkeutuneisuutta”, „seuran” karttamista”¹. Sanoessaan, että „ei ole ollut ainoatakaan tapausta, jolloin Uljanov olisi sanalla tai teolla antanut aihetta moitetta ansaitsevaan mielipiteeseen”, Kerenski jopa hieman vääristelee tosiasioita. Aina rohkea ja vallaton veljeni, joka osasi panna hyvin merkeille ihmisten naurettavia puolia, oli tehnyt usein pilaa sekä tovereistaan että eräistä opettajista. Yhteen aikaan Vladimir Iljitš tähtäsi pilkkansa ranskankielen opettajaan, jonka nimi oli Port.

Tämä Port oli hyvin rajoittunut tyhjänpäiväinen ihminen, puheiden mukaan ammatiltaan kokki, viekastelija, joka oli nainut simbirskiläisen tilanomistajan tyttären ja sitä tietä päässyt „seurapiiriin”. Hän liehakoi alituisesti johtajaa tai tarkastajaa;

¹ Läheisiä ystäviä hänellä ei kouluvuosina ollut, mutta ei häntä voinut suinkaan sanoa seuraa karttavaksi.—A. J.

kunnan opettajat suhtautuivat häneen halveksivasti. Vihdoin loukkautuneena pahoin hän vaati kovakorvaiselle oppilaalle pantavaksi vuosineljänneksen käytösarvolauseeksi nelosen.

Koska veljeni oli jo seitsemännellä luokalla, tämä juttu haiskahti vakavalta. Isä kertoi minulle siitä talvella 1885, kun olin talvilomalla kotona, ja lisäksi mainitsi Volodjan luvanneen, ettei tee toiste sellaista.

Mutta juuri sellaisten joutavanpäiväisten juttujen takiahan usein uppiniskainen nuorukainen erotettiin koulusta ja hänen koko elämänuransa pilattiin! Vladimir Iljitšin pelastuksena oli hyvä suhde isään ja koko perheeseemme sekä myös hänen oma erinomainen lahjakkuutensa.

Huomioonottaen samat seikat kuin Kerenski karakteristiikassaan äitini päätti olla päästämättä Vladimir Iljitšiä yliopistoon yksinään ja muuttaa kokonaan Kasaniin perheineen.

Kasanissa vuokrattiin asunto elokuun lopulla 1887 ent. Rostovan talosta Pervaja goralta, mistä sitten kuukauden kuluttua Vladimir Iljitš muutti koko perheen mukana Novo-Komissariatskajalle Solovjovan taloon.

Noina hiljaisuuden ja „ajanseisauksen” vuosina, kun „Narodnaja volja” oli jo hävitetty, sosialidemokraattinen puolue ei ollut vielä päässyt Venäjällä syntymään eivätkä kansanjoukot olleet vielä astuneet taistelutanterelle, olivat ylioppilaat ainoa väestökerros, jossa tyytymättömyys ei ollut nukuksissa kuten muissa yhteiskuntakerroksissa, vaan vireillä ja puhkesi ilmi erillisinä puuskahduksina. Ylioppilaissa oli aina rehellisiä ja kuumaverisiä, jotka osoittivat julkisesti paheksumista ja yrittivät taistella. Ja sen tähden heitä ahdisti hallituksen koura kovimmin. Kotitarkastuksista, vangitsemisista ja karkotuksista kärsivät kaikkein eniten ylioppilaat. Vuonna 1887 sortotoimenpiteet vielä voimistuivat tsaria vastaan tehdyn murhayrityksen takia, joka toimeenpantiin sinä vuonna keväällä Pietarissa ja johon osallistui melkein yksinomaan ylioppilaita¹.

Virkapuvut, pedelliit (yliopiston palvelusmiehet), hyvin tarkka valvonta ja urkinta yliopistossa, vapaamielisimpien professorien poispano, kaikenlaisten järjestöjen, jopa niinkin viattomien kuin osakuntien toiminnan kieltäminen, monien hiemankin silmälläpidon alaiseksi joutuneiden ylioppilaiden erottaminen ja karkottaminen, se kaikki oli omiaan kuohuttamaan ylioppilaiden mielialaa heti akateemisen lukuvuoden ensimmäisistä kuukausista.

¹ Maaliskuun 1 päivän juttu 1887, jonka käsitteli säätyedustajien oikeus. Viidestätoista syytetystä 5 henkilöä sai hirttotuomion, niiden joukossa Vladimir Iljitšin vanhempi veli A. I. Uljanov, kaksi tuomittiin elinkautiseen vankeuteen Schlüsselburgiin ja toiset saivat eri pitkiä karkotustuomioita Siperiaan ja Sahalinille.— A. J.

Niinsanottujen „levottomuuksien” aalto liikkui marraskuusta alkaen kaikissa yliopistoissa. Se vyöryi Kasaniinkin.

Kasanin yliopiston ylioppilaat kokoontuivat joulukuun 4 päivänä, vaativat äänekkäästi puheilleen inspektoria ja kieltäytyivät hajaantumasta; inspektorin tultua paikalle he esittivät hänelle joukon vaatimuksia — ei yksinomaan puhtaasti ylioppilaita koskevia, vaan myös poliittisia. Muistissani ei ole säilynyt tämän selkkauksen yksityiskohtia, joista minulle veljeni aikanaan kertoi. Muistan vain äidin kertomuksen, kun hän kävi ajamassa Volodjan asiaa, että inspektori oli pannut tämän merkille kokouksen aktiivisimpiin osanottajiin kuuluvana ja oli nähnyt ensimmäisissä riveissä hyvin kiihtyneenä, melkein nyrkit pystyssä. Vladimir Iljitš vangittiin asunnostaan joulukuun 5 päivän vastaisena yönä ja hän istui muutaman päivän poliisiosastossa toisten vangittujen kanssa (kaikkiaan 40 henkeä). Heidät kaikki karkotettiin Kasanista. V. V. Adoratski on kertonut Vladimir Iljitšin maininnee myöhemmin seuraavasta sananvaihdosta, jota hän oli käynyt vangitsemisen jälkeen häntä saattaneen poliisin kanssa.

— Mitä te kapinoitte, nuori mies? Edessännehän on seinä.

— Seinä, mutta mätä, se luhistuu vähästä töytäisystä,— oli Vladimir Iljitš vastannut pitemmittä miettimisittä.

Koko erottamisjuttu kävi hyvin nopeasti. Vladimir Iljitš määrättiin menemään Kokuškinon kylään, 40 virstan päähän Kasanista, hänen äidinpuoleisen isoisänsä Aleksandr Dmitrijevits Blankin ansiomaatilalle, missä asui juuri silloin julkisen valvonnan alaisena hänen sisarensa Anna (näiden rivien kirjoittaja), jonka tuomio viisivuotisesta valvonnanalaisuudesta Siperiassa oli äidin ajettua asiaa muutettu karkotukseksi tähän kylään. Viiden-
nen osan maatilaa omisti äitini, ja perheemme (jonkun ajan kuluttua äitikin muutti Kokuškinoon pienempien lasten kanssa) vietti 1887—88 talven toisen siellä emännöineen tädin piharakennuksessa, joka oli hyvin kylmä ja vajanaisesti kunnostettu.

Meillä ei ollut lainkaan naapureita. Vietimme talven täydellisessä yksinäisyydessä. Serkkumme kävi meitä tapaamassa silloin tällöin ja joskus pistäytyi poliisi, joka oli velvollinen tarkastamaan, olinko minä paikallani ja harjoitinko ehkä propagandaa talonpoikien keskuudessa. Siinä kaikki ketä näimme. Vladimir Iljitš lueskeli paljon, piharakennuksessa oli enovainajan kirja-kaappi, hän oli aikanaan ollut hyvin lukenut mies, oli myös arvokkaita artikkeleja sisältäviä vanhoja aikakausjulkaisuja; sitä paitsi lainasimme kirjoja Kasanin kirjastosta ja tilasimme sanomalehtiä. Muistan mikä merkkitapaus meille oli saada lähe-
tyksiä kaupungista ja miten kärsimättöminä avasimme hartaasti odotetun postikontin (kotitekoisen vakan), joka sisälsi kirjoja, sanomalehtiä ja kirjeitä. Samalla tavoin kontti pakattiin täyteen

palautettavia kirjoja ja postia, kun voitiin lähettää jonkun mukana. Siihen liittyy vielä tällainenkin muistelmani. Kerran kaikki istuivat illalla kirjoittamassa kirjeitä valmistaen postia, jonka tädin työmiehen piti ottaa valmiiksi pakatussa kontissa varhain aamulla mukaansa.

Pisti silmäni, että Volodja, joka ei tavallisesti juuri kirjoitellut kirjeitä, kirjoitti kiireesti jotain pitkälti ja oli yleensä kiihottuneessa mielentilassa. Kontti oli täydessä lastissa; äiti oli jo käynyt pienempien lasten kanssa levolle, mutta me istuimme vielä Volodjan kanssa keskustelemassa. Kysyin kenelle hän oli kirjoittanut. Entiselle koulutoverilleen hän oli kirjoittanut, joka oli mennyt toiseen yliopistoon — muistaakseni johonkin eteläiseen. Hän oli tietenkä hyvin innokkaasti kuvannut kirjeessään Kasanin ylioppilaslevottomuuksia ja kyseli puolestaan mitä oli ollut toisessa yliopistossa.

Ryhdyin todistamaan veljelleni, että oli tarpeetonta lähettää sellaista kirjettä ja että hänen oli kerrassaan hyödytöntä saattaa sillä teolla itsensä uusien vainotoimenpiteiden vaaraan. Mutta ei ollut koskaan helppoa saada häntä muuttamaan mieltään. Innostuksissaan hän käyskenteli huoneessa ja toisteli ilmeisellä mielihyvällä minulle niitä kovia epiteettejä, joilla hän oli palkinnut inspektorin sekä muita vallanpitäjiä, teki pilkkaa pelostani eikä halunnut muuttaa päätöstään. Silloin mainitsin hänelle mihin vaaraan hän saattaa toverinsa, kun lähettää sensisältöisen kirjeen hänen kotiosoitteellaan, ja sanoin, että kenties sekin toveri kuuluu erotettuihin tai on silmälläpidon alaisena ja senkaltainen kirje vain huonontaa hänen asemaansa.

Se sai Volodjan ajattelemaan asiaa ja sitten hän myönsi melko nopeasti tämän viimeisen arvelun oikeaksi, meni keittiöön ja otti, tosin ilmeisen harmin tuntein, kontista pois sen onnetoman kirjeen.

Myöhemmin kesällä sain mielihyväkseni kuulla hänen sanovan jonkin tapauksen johdosta meidän sekä serkkutyttöme kesken käydyssä keskustelussa puolittain leikillä, puolittain vakavasti, että hän oli kiitollinen minulle eräästä neuvosta. Hän mainitsi siitä sen jälkeen, kun oli lukenut uudestaan kirjeen, joka oli maannut muutaman kuukauden hänen laatikossaan, ja hävitänyt sen.

Lueskelunsa ohella Vladimir Iljitš opetti Kokuškinossa nuorempaa veljeään, kävi metsällä haulikko selässä ja talvella hiihti. Mutta tällöin hän niin sanoakseni kokeili haulikkoa ensi kertaa ja metsällä käynti oli koko talven tuloksetonta¹. Luulen sen

¹ Muistan sen eräästä meidän keskeisestä leikkipuheesta. Palatessaan kerran seuraavana kesänä kävelyttä serkkunsa kanssa hän sanoi: „Meidänpä tiemme poikki juoksi tänään jänis”. — „Volodja, se oli tietysti juuri se, jota olet jahdannut koko talven”, minä sanoin. — A. J.

johtuneen siitä, ettei hän ollut koskaan sydämestään innokas metsämies kuten toiset kaksi veljeäni.

Mutta lumeen hautautuneessa piharakennuksessa oli elämä tietysti ikävää, ja siinä olikin Volodjan apuna tottumus tehdä ututterasti lukutyötä. Muistan erikoisen elävästi äkillisen varhaisen kevään tämän meidät uuvuttaneen yksinäisen talven jälkeen, ensimmäisen maalla viettämämme kevään. Muistan lähi seudun niityille tekemämme pitkät kävelymatkat ja keskustelut veljeni kanssa näkymättömien leivosten liverrellessä lakkaamatta tai-vaalla, muistan orastavan kasvillisuuden ja rotkoissa vielä pilkottaneen lumen...

Kesällä saapuivat serkkumme, ja Volodja sai niin kävely-, metsä- ja šakkipelitovereita, mutta he olivat kaikki vailla yhteiskunnallisia harrastuksia eivätkä voineet keskustelukumppaneina kiinnostaa Volodjaa. Vaikka serkut olivatkin vanhempia, jäivät he aika tavalla alakynteän Volodjan rinnalla teräväkielisyudessa ja veitikkamaisessa pilanteossa.

Syksyllä 1888 Vladimir Iljitš sai luvan asettua Kasaniin, mihin äiti oli muuttanut pienempien lasten kanssa. Hieman myöhemmin sain minäkin sinne muuttoluvan.

III. ELÄMÄ KASANISSA

Asunto vuokrattiin Orlovin talosta Pervaja goralta läheltä Arskin kenttää piharakennuksesta. Asunnossa oli parveke ja melko kaunis puutarha mäen rinteessä. Alakerrassa oli jostain syystä kaksi keittiötä ja yläkerrassa muut huoneet. Volodja valitsi itselleen toisen, ylimääräisen keittiön, sillä se oli erillään rauhallisempi ja mukavampi lukuhuone kuin yläkerran huoneet, hän piiritti itsensä kirjoilla ja istuskeli niiden ääressä suurimman osan päivää. Täällä hän alkoi tutkia Karl Marxin „Pääoman” I osaa.

Muistan, miten hän iltaisin mentyäni alakertaan hänen kanssaan juttelemaan kertoi minulle hyvin innoissaan ja hehkuvin mielin Marxin teorian perusteista sekä niistä uusista näköpiireistä, jotka se oli avannut. Muistan hänet aivan kuin näkisin nyt juuri istumassa huoneensa hellalla, jolle oli levitetty sanomalehtiä, ja elehtimässä käsillään kovasti. Hänestä aivan uhoi pirteä usko, joka tarttui keskustelukumppaneihinkin. Hän osasi jo silloinkin vakuuttaa ja temmata mukaansa puheellaan. Tutkiessaan jotakin ja löytäessään uusia uria hän ei silloinkaan osannut olla kertomatta siitä toisille, värväämättä itselleen kannattajia. Sellaisia samanmielisiä, myöskin marxismia tutkineita ja vallankumousmielisiä nuoria miehiä hän löysi pian Kasanista.

Sen tähden, että perheemme oli erikoisen silmälläpidon alaisena, nämä tuttavat tuskin lainkaan kävivät meillä, ja tavallisesti

Volodja sitä vastoin kävi asunnoissa, missä he kokoontuivat. Hänen mainitsemistaan nimistä muistan ainoastaan kaksi: Tšet-vergovan, iäkkään narodnajavoljalaisen, naisen, josta Volodja puhui erinomaista sympatiata tuntien, ja ylioppilas Tširikovin, en muista enää, oliko hän erotettuja, tulevan belletristi-kirjailijan, joka etääntyi myöhemmin vallankumouksesta ja vieläpä siirtyi vihollisleiriin. Vladimir Iljitš oli kuitenkin huomaavaisuudesta äitiä kohtaan melko varovainen. Vieraidenkin ihmisten taholta sai osakseen ihmettelyä ja kunnioitusta se, miten tavattoman miehuullisesti äitimme kesti Aleksandr veljemme menetyksen. Sitä voimakkaammin tunsimme sen me, lapset, joiden hyväksi ja joista huolehtiessaan hän säilytti hirveällä tahdonponnistuksella itsehillintänsä. Nadežda Konstantinovna sanoi minulle, että Vladimir Iljitš oli kertonut hänellekin siitä, miten ihmeteltävän miehuullisesti äiti kesti veljemme ja myöhemmin Olga sisaremme menetyksen.

Äidillä oli meihin aivan pienestä erinomaisen suuri vaikutusvalta. Kerron siitä tarkemmin toisessa kohdassa, mainitsen tässä vain erään tapauksen Kasanin aikaisesta elämästämme. Volodja oli hiljakseen opetellut tupakoimaan. Peläten sen vaikuttavan pahasti hänen terveydentilaansa, joka ei lapsena ja poikaiässä ollut ollut vahvimpia, äiti alkoi puhua, että hänen oli välttämättä lopetettava tupakanpoltto. Käytettyään kaikki selittelyt sen haittaisuudesta terveydelle, mitkä eivät tavallisesti paljoakaan tepsii nuorisoon, äiti mainitsi, ettei Volodjan oikeastaan sopinut sallia itselleen ylimääräisiä menoja, vaikka ne olisi laskettavissa kopeekkoinakin (elimme siihen aikaan kaikki äitimme eläkkeen varassa), koska hänellä ei ollut omia ansiorahoja. Tämä perustelu olikin vaikuttavin, ja Volodja jätti heti tupakanpolton — ainiaaksi. Äiti kertoi minulle tästä tapauksesta tyytyväisenä, lisäten, että tietenkin hän oli maininnut menot aivan viimeisenä hätäkeinona.

Volodja puhui minulle heillä luetuista referaateista, muutamista kokouksista hän kertoi hyvin elävästi. Kevätpuolella kerhot alkoivat toimia tarmokkaammin, kuten tavallisesti aina, ja Volodja oli useammin poissa kotoa iltaisin.

Siihen aikaan Kasanissa toimi useita kerhoja, kuten nähdään silloisesta kerhotyöstä nyt julkaistuista tutkielmista. Konspiraation vaatimuksen mukaan ne eivät voineet liittyä yhteen eivätkä edes tavata toisiaan. Eräät jäsenet eivät edes tienneet toisten kerhojen olemassaolosta, ja monet eivät ainakaan olleet tietoisia ketä niihin kuului, vaikka tiesivät tai aavistivat kerhojen olemassaolon. Nimiä ei mainittu tarpeettomasti. Keskuserhon jäsenenä oli tuolloin hyvin aktiivinen nuori vallankumouksellinen, vakaumuksellinen sosialidemokraatti Nikolai Jevgrafovitš Fedosejev.

Fedosejev oli erotettu jo kymnaasin viimeiseltä luokalta, jonka jälkeen hän johti toimekkaasti vallankumouksellista työtä. Keskuskerhon hallussa oli illegaalisia ja luvattomia kirjoja, ja keväällä saatiin teknillisiä apuneuvoja paikallisten julkaisujen tuottamiseksi ja harvinaisten illegaalisten kappaleiden monistamiseksi. Vladimir Iljitš oli kuullut niistä suunnitelmista, mutta ei kuulunut itse siihen kerhoon. Eikä hän tuntenut henkilökohtaisesti Fedosejeviakaan, oli vain kuullut hänestä. Mutta saatuaan tietää Kasanissa vuoden 1889 heinäkuussa toimeenpannuista vangitsemisista hän puhui minulle kuitenkin, että hän olisi luultavasti palanut samalla tavalla: Fedosejev oli vangittu, hänen kerhonsa hajoitettu, ja oli viety myös muutamia sen kerhon jäseniä, johon Vladimir Iljitš oli kuulunut. Iljitšin pelastuksena silloin oli koko perheemme muutto vuoden 1889 toukokuussa Samaran lääniin Alakajevkan kylän lähelle huuttoriin, jonka äitimme oli ostanut M. T. Jelizarovin¹ välityksellä. Saman vuoden syksynä minun mentyäni naimisiin M. T. Jelizarovin kanssa koko perheemme asettui asumaan Samaraan.

Sillä tavoin Vladimir Iljitš vältti onnellisesti Kasanissa toimeenpannun hävityksen, joka merkitsi Fedosejeville lähes 2½ vuoden vankeusrangaistusta — aluksi tutkintovankeutta ja sitten tuomittuna „Krestyssä” (niin nimitettiin Viipurinpuolen vankilaa Pietarissa, jonne vankeusrangaistukseen tuomitut pantiin istumaan). Muutettuumme syrjäisempään Samaraan Vladimir Iljitš sai mahdollisuuden kehittää kaikessa rauhassa marxilaista maailmankatsomustaan ja myöhemmin valmistautua ylioppilastutkintoon. Ja olo kesällä maalaistalossa hyvin terveellisellä ihanalla seudulla oli epäilemättä omiaan voimistamaan hänen ruumiillista kuntoaan.

IV. ELÄMÄ SAMARASSA

Vladimir Iljitš yritti päästä uudestaan yliopistoon, mutta sai itsepintaisesti joka kerta kiellon, ja kun hän lopulta sai sen asemesta luvan suorittaa yliopistossa loppututkinnon, niin hän syvenyi kokonaan kaikenlaisiin lakitieteen lukuihin ja vuonna 1891 suoritti tutkinnon Pietarin yliopistossa. Silloin monet ihmettelivät sitä, että hän yliopistosta erotettuna, suunnilleen vuodessa ilman kenenkään sivullisen apua ja suorittamatta lainkaan vuosikurssi- tai puolivuosisukurssitutkintoja valmistautui niin hyvin, että pystyi suorittamaan rinnan kurssitovereidensa kanssa. Paitsi erinomaista lahjakkuuttaan Vladimir Iljitšin apuna oli siinä hyvä työkykyisyys.

¹ Veljeni Aleksandr Iljitšin toveri volgalaisten ylioppilasosakunnasta.— A. J.

Muistan, miten hän järjesti kesällä Samaran läänissä itselleen eristetyn työhuoneen sankkalehväiseen lehmuskujaan, jonne hän junttautti maahan penkin ja pöydän. Sinne hän meni kirjannippuineen aamuteen jälkeen niin täsmällisesti, aivan kuin häntä olisi odottanut ankara opettaja, ja vietti siellä täydellisessä yksinäisyydessä kaiken ajan päivälliseen, klo kolmeen asti.

Meistä ei kukaan käynyt sillä kujalla, ettei olisi häiritty.

Tehtyään opintolukunsa aamutunneilla hän meni päivällisen jälkeen samaan soppeensa mukanaan jokin yhteiskunnallisia kysymyksiä käsittelevä kirja, niinpä muistan hänen lukeneen saksan kielellä Engelsin kirjaa „Työväenluokan asema Englannissa”. Sitten hän kävi kävelyllä tai uimassa, ja iltateen jälkeen tuotiin kuistille lamppu, etteivät hyttyset olisi hyökänneet sisään — ja taas Volodja istui pää kumarassa kirjan ääressä. Mutta jos tavattoman runsas lukutyö ei tehnyt Vladimir Iljitšistä juroa kirjatoukkaa myöhemmällä iällä, niin ei suinkaan se tehnyt hänestä sitä nuoruudessa. Vapaa-aikana, ruokapöydässä ja kävelyllä ollessa hän laski tavallisesti leikkiä ja jutteli hauskuttaen kaikkia toisia ja saaden mukanaolijat yhtymään nauruunsa.

Työtä hän osasi tehdä paremmin kuin kukaan muu ja myös käyttää lepohetkensä mitä parhaiten.

Samarassa oli vallankumouksellismielistä nuorisoa tietenkin vähemmän kuin yliopistokaupungissa Kasanissa, mutta oli sitä sielläkin. Sitä paitsi oli myös iäkästä väkeä, entisiä Siperiasta palanneita karkotettuja sekä poliisivalvonnanalaisia. Nämä jälkimmäiset olivat tietysti kaikki narodnikki- tai narodnajavoljalaisuuntausta. Heistä sosialidemokratia oli uusi vallankumouksellinen virtaus; heidän mielestään sille ei ollut riittävää maaperää Venäjällä. He eivät olleet kyenneet syrjäisillä karkotuspaikoilla, Siperian paimentolaiskylissä seuraamaan niitä yhteiskunnallisen elämän ja maamme kehityksen kulun muutoksia, joita oli tapahtunut heidän poissaollessaan ja joille oli jo alkua isoissa keskuksissa. Eikäpä keskuksissakaan ollut vielä paljon sosialidemokraattisen suunnan edustajia, jonka oli jo vuonna 1883 pannut alulle „Työn vapautus” ryhmä ulkomailla, — etupäässä nuorisoa.

Tämä suunta aukoi itselleen vasta uraa. Yhteiskunnallisen ajattelun tukipylväinä olivat yhä vielä narodnikit: Vorontsov (V. V.), Južakov, Krivenko ja ajatusten valtiaana kriitikko ja sanomalehtimies Mihailovski, jolla oli aiemmin ollut kiinteä yhteys narodnajavoljalaisiin. Mihailovski kävi, kuten tunnettua, sosialidemokraatteja vastaan 1894 julkista kamppailua silloisessa johtavassa aikakauslehdessä „Russkoje Bogatstvo”. Taisteluun vakiintuneita katsomuksia vastaan oli ennen kaikkea varustauduttava sekä teoreettisella tiedolla, Marxia tutkimalla, että myös sen tiedon soveltamista venäläisiin tosioloihin selostavalla aineistolla, lukemalla teollisuutemme ja maanomistuksemme kehityksen

tilastollisia tutkielmia ym. Yleistäviä teoksia siinä mielessä tuskin oli lainkaan, joten oli tutkittava alkulähteitä ja tehtävä niiden pohjalla omat päätelmät. Samarassa Vladimir Iljitš ryhtyi tähän suureen, vielä koskemattomaan työhön.

Hän jatkoi kaikkien Marxin ja Engelsin teosten vakavaa tutkimista (monia niistä, kuten „Filosofian kurjuutta”, ei ollut silloin kuin vierailta kielillä), tutustui myös kaikkiin narodnikkien teoksiin ja niitä tarkastaakseen ja saadakseen selville sosialidemokratian mahdollisuuden Venäjällä kävi käsiksi tilastollisiin tutkielmiin. Istpartin Samarán osaston uudet tiedot osoittavat meille, miten suuren määrän sen alan kirjoja Vladimir Iljitš lainasi kaupunginkirjastosta. Lukiessaan ja tutkiessaan hän kirjoitti myös referaatteja lukemastaan. Eräs niitä referaatteja, joka laajeni ison vihkon mittaiseksi, on hänen tutkielmansa Postnikovin kirjasta „Etelä-Venäjän talonpoikaistalous” otsikolla „Uusia taloudellisia muutoksia talonpoikaistelämässä”¹.

Kuten tunnettua, etelä-Venäjällä alkoi suurkapitalistinen talous maanviljelyksessä kehittyä varhemmin kuin keskiosassa maata tai pohjoisessa, siellä muodostui suuria maatiloja, joissa oli isot määrät maatonta paikallista työvoimaa. Sen tähden Venäjän eteläosassa vallinnut maanviljelyn tila oli erikoisen mielenkiintoinen siltä näkökannalta, mihin suuntaan taloutemme oli kehittymässä. Postnikovilla oli tietenkin kaikkea muuta kuin vallankumouksellinen katsantokanta, ja Vladimir Iljitš jätti sivuun hänen erilaiset uudistusohjeensa, otti häneltä vain faktaineiston ja teki siitä omat päätelmänsä.

Vladimir Iljitš luki paikallisissa nuorisokerhoissa sen referaatin samoin kuin myös aikaisemmin kirjoittamansa toiset marxismi-tutkielmansa (esimerkiksi „Filosofian kurjuuden” lyhyen esittelyn sekä narodnikkeja — V. V. (Vorontsovia) ja Južakovia vastaan kirjoittamansa referaatin). Ensimmäisenä Vladimir Iljitš tutustui Samarassa Vadim Andrejevitš Ionoviin, mieheni Mark Timofejevitš Jelizarovin ystävään. Ionov oli Vladimir Iljitšiä vanhempi ja kannatti narodnajavoljalaista katsomusta. Hän lieneekin tuohon aikaan ollut Samarán nuorison keskuudessa huomatuin henkilö, jolla oli vaikutusvaltaa. Vladimir Iljitš käännösti hänet vähitellen puolelleen. Heti tuli kokonaan hänen kannattajakseen Vladimir Iljitšin ikäkumppani Aleksei Pavlovitš Skljarenko (Popov), joka oli erotettu Samarán kymnaasista ja istunut jo tuomittuna „Krestyssä” ensimmäisen oikeusjuttunsa perusteella. Skljarenko oli seminaarilaisten ja välskäräkoulun tyttöoppilaiden muodostaman nuorisoryhmän keskiönä. Juuri siinä kerhossa ja myös narodnikkimielisissä kerhoissa Vladimir Iljitš esiintyiikin; jälkimmäisissä käytiin kiivasta

¹ Leninin teosten I. osassa.— A. J.

keskustelua. Paljon kiisteltiin tavallisesti myös vanhoja entisiä narodnajavoljalaisia tavattaessa ja näiden kanssa keskusteltaessa. Heistä Vladimir Iljitš tapasi useimmin Aleksandr Ivanovitš Livanovia, jota hän arvosti suuresti vallankumouksellisesta karaituneisuudesta.

Osaten kaikesta omaksua parhaan Vladimir Iljitš ei ainoastaan väittänyt Livanovin ja toisten narodnajavoljalaisten mielihiteitä vastaan, vaan hän myös oppi heiltä vallankumouksellisten toimintatapoja, kuunteli mielellään ja painoi mieleensä kertomuksia vallankumouksellisen taistelun käynnistä, konspiraatiomenetelmistä, vankilassa olosta ja yhteyksistä sieltä käsin; hän kuunteli kertomuksia narodnikkien ja narodnajavoljalaisten oikeusjutuista. Aleksandr Ivanovitšissa oli puoleensavetävää huomaavaisuus ja hienotunteisuus, hän ei milloinkaan korostanut sitä, että toinen on muka nuori, maitoparta, niin kuin oli monien vanhojen miesten tapa. Vladimir Iljitšin tavaton rohkeus ja peräänantamattomuus tuntui enimmästä väittelijöistä vain nuorekkaalta innolta ja ylettömältä itsevarmuudelta. Hänelle ei Samarassa-oloaikana eikä myöhemminkään annettu anteeksi hänen kovia hyökkäilyjään sellaisten yleisen mielipiteen tunnustettujen tukipylväiden kimppuun kuin Mihailovski, V. V., Karejev ym. Ja kaikki ne neljä talvea, mitä Vladimir Iljitš vietti Samarassa, arvokkaammat johtavat yhteiskuntakerrokset pitivät häntä hyvin kyvykkäänä, mutta ylettömän itsevarmana ja äkkipikaisena nuorukaisena. Hän nautti rajatonta kunnioitusta ainoastaan nuorison, tulevien sosialidemokraattien, kerhoissa. Samarankerhoissa luetut Vladimir Iljitšin referaatit V. V.:n, Južakovin ja Mihailovskin teoksista muodostivat myöhemmin jossain määrin muokattuina kolme vihkosta yhteisenä otsikkonaan: „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” Yhtä näistä vihkoista ei ole tähän mennessä löydetty, mutta kaksi on julkaistu hänen kootuissa teoksissaan, ja kuten on aivan oikein sanottu, niihin sisältyy jo kaikki hänen myöhemmin kehittämiensä katsomusten tärkeimmät perusteet, leninisin perusteet.

Mutta Vladimir Iljitš ei Samarassa saanut ainoastaan teoreettista koulutusta. Eläessään tässä venäläisen talonpoikaiston kannalta niin kovin tyypillisessä läänissä hän oppi paljon tuntemaan ja ymmärtämään tätä yhteiskuntakerrosta, mikä tieto meitä kaikkia myöhemmin niin ihmetytti. Sillä tiedolla oli tavattoman suuri merkitys niin ohjelmamme agraariosan muotoilemisessa ja koko vallankumouksellisessa taistelussa kuin myös puolueemme rakennustyössä voiton jälkeen. Ja Vladimir Iljitš osasi hankkia sitä joka taholta.

Skljarenko toimi sihteerinä rauhantuomari Samoilovilla, joka oli aatteellinen ja edistysmielinen mies. Hän joutui käymään

esimiehensä mukana maalaiskylissä oikeusjuttujen selvittelymatkoilla ja ottamaan vastaan kaupunkiin valituksiaan tuomaan tulleita talonpoikia, ja sillä tavalla hän sai arvokkaita tietoja kihlakunnan talonpoikaiston asemasta. Hän kertoi näistä havainnoistaan Vladimir Iljitšille. Tämä keskusteli siitä kysymyksestä myös itsensä Samoilovin kanssa sekä toisten tuttaviansa kanssa, joilla oli paljon yhteyksiä talonpoikaistoon. Mutta eniten aineistoa hän sai Mark Timofejevitš Jelizarovin kertomuksista, joka oli syntyperältään Samaran läänin talonpoikia ja jolla oli yhä vielä kiinteät siteet kotikyläläisiinsä. Vladimir Iljitš keskusteli myös Mark Timofejevitšin vanhemman veljen Pavel Timofejevitšin kanssa. Tämä oli niin sanottu „vankka” talonpoika, joka oli rikastunut vuokraamalla lähellä sijaitsevia apanaasitilan maita (eli hallitsijasuvulle kuuluvia) ja luovuttamalla niitä talonpojille. Hän oli kylän tunnetuin mies ja tuli vaihtumatta valituksi zemstovon valtuusmieheksi. Kuten kaikki hänen kaltaisensa hän tavoitteli tasalukuista pääomaa, pyrki kauppiaaksi ja myöhemmin pääsikin. Muistan kovasti ihmetelleeni sitä, että Volodja saattoi pitkät ajat ja hyvin kiinnostuneena puhua tämän vähätietoisien ja kaikkia ihanteita vailla olevan kulakin kanssa, ja vasta paljon myöhemmin käsitin, että hän hankki siltä mieheltä tietoja talonpoikien asemasta, heidän keskuudessaan tapahtuvasta kerrostumisesta sekä tämän taloudellisesti maaseudun huippukerroksen katsomuksista ja pyrinnoista. Joillekin kauppiaan kertomuksille hän nauroi hereästi kuten aina, ja mies oli tavattoman tyytyväinen, kun sai huomiota osakseen, ja kunnioitti suuresti Vladimir Iljitšin älyä. Mutta hän ei kyennyt ymmärtämään, ettei Volodja niinkään usein nauranut sitä, että kyläkauppiaat osaavat kätevästi järjestää asioitaan, kuin narodnikkeja ja näiden naiivia uskoa talonpoikaisjärjestelmän lujuuteen ja kyläyhteisön kestävyYTEEN.

Näissä keskusteluissa tuli ilmi Iljitšin luontainen kyky keskustella kaikenlaisten ihmisten kanssa ja ottaa jokaisesta irti se mitä hän tarvitsi, osata olla irtautumatta maaperästä, olla hukkumatta teoriaan ja tarkkailla ympärillä olevaa elämää selkeästi sekä kuunnella sen ääniä vastaanottavaisen herkästi. Ja kuten on jo monesti osoitettukin, tässä monipuolisessa kyvyssä olla tietyn teorian lujamielinen seuraaja ja ottaa samaan aikaan selkeästi huomioon alati ympärillä hyökylävän elämän kaikki erikoisuudet ja kaikki muutokset, kadottamatta hetkeksikään näkyvistä yleistä periaatteellista linjaa ja myös hetkeksikään irrottautumatta kotoiselta Venäjän maaperältä, jolla hän seisoi, siinä yhdistyneessä kyvyssä oli Iljitšin voiman ja merkityksen tärkein lähde.

Mutta hänen nuoruusvuosinaan tuskin kukaan olisi huomannut sen lähteen piilevän vilkkaassa juttelussa ja leikkipuheessa

tai huolettomalta kajahtavassa naurussa. Hän ei milloinkaan puhunut kirjanoppineesti eikä tyrkyttänyt kenellekään teorioitaan, joutohetkinään osasi olla hauska välitön toveri, mutta hän osasi käyttää vapaa-aikansakin niin, että kuunteli ympäröivää elämää herkästi ja valitsi siitä kaiken arvokkaan ja tarpeellisen elämän-uraansa ja elämäntehtävänsä varten.

Vladimir Iljitš sai paljon myös ollessaan välittömästi kanssakäymisessä talonpoikain kanssa Alakajevkassa, missä hän vietti viisi kesäkautta peräkkäin, 3—4 kuukautta vuodessa, sekä niin ikään Bestuževkan kylässä, missä hän kävi Mark Timofejevitšin kanssa tämän sukulaisilla. Mutta tutustuessaan keskustelemalla talonpoikien yleiseen asemaan Iljitš yritti enemmän saada heidät puhumaan kuin puhui itse, ainakaan hän ei lausunut julki vakauksiaan. Eikä syynä ollut ainoastaan se, että hänen piti ottaa huomioon poliisivalvonnan alainen asemansa. Ei, hän tiesi, ettei talonpoikiin vaikuteta suorastaan vallankumouksella ja sosialis-milla, että siitä oli puhuttava toiselle kerrokselle, tehdastyöläis-kerrokselle; hän säästi itseään näille. Kaikenlainen korupuhe oli hänelle vierasta, ja hän tiesi, että keskustelu talonpoikien kanssa ei olisi siihen aikaan johtanut sen pitemmälle.

Tällä tavoin syrjäisessä pikkukaupungissa ja yksinäisen huutorin hiljaisuudessa kehittyi ja varttui huomaamatta se Lenin, joka laski NKP (b):n perustan ja johti puolueen voittoon ja voiton jälkeen — sillä perustalla suoritettuun rakennustyöhön.

Samarassa eletyt vuodet ja sitä edeltänyt Kasanin vuosi olivat vain valmennuskautta sille työlle, joka sitten pääsi niin vuolaisiin avariin mittoihinsa. Mutta samalla ne vuodet lienevät ehkä olleet Vladimir Iljitšin elämän tärkeimmät vuodet: silloin kehittyivät ja muotoutuivat lopullisesti hänen vallankumoukselliset kasvonsa.

V. VLADIMIR ILJITŠ ULJANOVIN (N. LENININ) VALLANKUMOUKSELLISEN TYÖN ALKUKAUSI

1. SAMARASTA PIETARIIN

Vladimir Iljitš muutti Samarasta Pietariin 1893 syksyllä ryhtyäkseen vallankumoukselliseen työhön. Hän oli suorittanut lopulliset yliopistotutkinnot jo 1891. Samara ei voinut tarjota hänelle toimintakenttää ja soi liian niukasti ravintoa hänen älylleen. Hän oli jo suorittanut marxismin teoreettisen tutkimisen, minkä hän saattoi Samarassa suorittaa.

Minkä tähden hän ei ollut sitten lähtenyt sieltä jo syksyllä 1892, kun oli saanut yliopistokurssin suoritetuksi, miksi hän istui vielä vuoden Samarassa?

Siihen kysymykseen voin vastata: hän pysyi paikallaan äidin tähden.

Kuvatessani hänen lapsuuttaan ja poikaikänsä olen jo kertonut, miten suurta arvovaltaa äitimme nautti Vladimir Iljitšiin sekä meihin kaikkiin nähden ja miten palavasti me häntä rakasimme. Kaikki, jotka hänet tunsivat, ihmettelivät millä luonteenlujuudella hän kesti raskaat onnettomuudet, ja sitä selvemmin havaitsimme sen me, lapset. Vanhimman veljen menetys oli kerrassaan hirveä isku, mutta se ei kuitenkaan murtautunut äitiä; hän osoitti niin tavatonta tahdonlujuutta, että salatessaan kykynsä mukaan kyyneleensä ja surunsa hän huolehti kuten ennenkin ja vielä enemmän kuin ennen lapsistaan, sillä miehensä kuoleman jälkeen hän oli heidän ainoa huoltajansa.

Hän yritti mahdollisuuden mukaan olla synkentämättä lastensa nuorta elämää, antaa heidän rakentaa tulevaisuuttaan, onneaan... Ja hän ymmärsi lastensa vallankumoukselliset pyrinnot.

Tämä huolenpito oli niin ihmeellistä ja hänen lapsilleen näyttämänsä esimerkki niin kaunis, että hekin tahtoivat entistä paremmin kaunistaa äitinsä elämää ja lievittää hänen murhettaan. Ja sinä vuonna, kun Vladimir Iljitš päätti yliopiston, perhettä kohtasi uusi onnettomuus. Pietarissa kuoli lavantautiin hänen sisarensa Olga. Vladimir Iljitš oli tullut juuri silloin keväällä sinne suorittamaan ensimmäistä osaa tutkintoja. Hänen oli vietävä sisarensa sairaalaan (onnettomuudeksi Olga joutui hyvin huonoon sairaalaan), ja sitten kun tämän tila huononi, sähkötettävä kutsu äidille. Vladimir Iljitš oli kahden äitinsä kanssa ensimmäiset, raskaimmat päivät. Hän toi äidin kotiin Samaraan. Hän näki, miten tämän uudenkin iskun sattuessa tuli ennen kaikkea ilmi äidin miehuullisuus ja herkkä ymmärtämys toisia kohtaan.

Äiti koetti hillitä suruaan, mutta kärsi tietysti kuitenkin tavatomasti. Olga oli erinomainen, etevä ja hyvin tarmokas tyttö.

Hän matkusti Pietariin syksyllä 1890 Naisten korkeakoulukursseille. Naisten korkeakoulua ei ollut Kasanissa eikä suinkaan Samarassa ja hänellä oli intohimoinen opinhalu. Kursseilla hän erottui heti ensimmäisenä vuonna tietojensa ja työkykyisyytensä tähden, ja hänen ystävättärensä, Z. P. Nevzorova-Kržižanovskaja, Torgonskaja ja A. A. Jakubova vainaja, puhuivat hänestä, että hän oli etevänä tyttönä ollut heidän kurssinsa keskiönä. Ystävät-täret pyysivät hänen apuaan kaikessa, mikä oli epäselvää tai vaikeasti ymmärrettävää, ja vahingoksi itselleen hän vielä sairastuttuaankin selitti heille kemiaa ja muita oppiaineita tutkintojen alettua. Hän pyrki myös yhteiskunnallisen toiminnan tielle, ja hänestä olisi epäilemättä tullut huomattu ja antaumuksellinen vallankumouksellinen. Hänen kuolemansa jälkeen äidin murhetta saattoi hieman lievittää ainoastaan se, että toiset lapset olivat lähetyvillä. Ja Volodja jäi vielä vuodeksi kotiin Samaraan.

Mutta tämän viimeisen talven loppupuolella hän oli toisinaan jo aika lailla ikävissään, hänellä oli halu päästä vilkkaampaan keskukseen, vallankumouksellisen työn avaralle kentälle. Samara oli siihen aikaan vain ikään kuin väliasemana matkalla Siperiasta, varsinaisesta karkotuspaikasta henkisen elämän keskukseen, joita olivat pääkaupungit ja yliopistokaupungit.

Muistissani on säilynyt Volodjan kanssa käymäni keskustelu eräässä aikakauslehdessä sinä talvena ilmestyneestä A. Tšehovin uudesta kertomuksesta „Sairashuone № 6”. Hän puhui tämän kertomuksen lahjakkuudesta ja siitä saamastaan voimakkaasta vaikutelmasta — yleensä Volodja piti Tšehovista — määritellen sen vaikutelman kaikkein parhaiten seuraavilla sanoilla: „Kun pääsin eilen illalla sen kertomuksen loppuun, niin minua alkoi suorastaan hirvittää, en voinut jäädä huoneeseeni, nousin ja menin ulos. Minulla oli sellainen tunne kuin minutkin olisi suljettu sairashuoneeseen № 6”. Oli ollut myöhäinen ilta, kaikki olivat jo hajaantuneet nurkkiinsa tai olivat nukkumassa. Ei ollut ketään, kenen kanssa hän olisi sanaa vaihtanut.

Nämä Volodjan sanat raottivat hänen henkistä mielentilaansa kaihtavaa verhoa: Samara merkitsi hänelle jo sellaista „Sairashuonetta № 6”, hän pyrki siitä ulos melkein samoin kuin Tšehovin onneton sairas. Ja hän teki varman päätöksen lähteä heti seuraavana syksynä. Mutta hänen ei tehnyt mieli asettua Moskovaan, minne koko perheemme lähti Moskovan yliopistoon menevän nuorimman veljen Mitjan mukana. Hän päätti muuttaa vilkkaampaan, henkisempään ja myös vallankumouksellisempaan keskukseen — Pietariin. Pietarilaiset nimittivät Moskovaa tuolloin isoksi kyläksi, Moskovassa oli siihen aikaan vielä paljon maaseutu- maista, ja Volodja oli jo saanut kylläkseen, kurkkua myöten kylläkseen maaseudusta. Sitä paitsi luullakseni hänen aikomuksensa hakea yhteyksiä työläisiin ja käydä kiinteästi käsiksi vallankumoukselliseen työhön oli myös vaikuttavana tekijänä, että hän piti parempana asettua asumaan itsenäisesti eikä jäädä kotiperheeseen, jonka toisia jäseniä hän olisi voinut komprometoida.

Järjestäydyttyämme Moskovaan kävimme äidin kanssa myöhäissyksyllä tapaamassa Volodjaa Pietarissa. Äidin käynnillä oli lisäksi erikoinen tarkoitus, hän tahtoi ostaa Volodjalle talvitakin. Volodja oli aina hyvin epäkäytännöllinen jokapäiväisissä arkiasioissa, hän ei osannut ostaa itselleen mitään eikä pitänyt ostamisesta, ja tavallisesti sitten myöhemminkin äiti tai minä otimme suorittaaksemme sen tehtävän. Siinä suhteessa hän muistutti täydellisesti isää, jolle äiti oli aina tilannut puvut ja valinnut pukukankaat ja josta oli kuten Volodjastakin kerrassaan yhdentekevää mitä puki päälleen, hän tottui vaatteisiinsa ja tuskin olisi koskaan omasta aloitteestaan niitä vaihtanut. Volodja oli siinä suhteessa samoin kuin paljossa muussakin täydellisesti isäänsä.

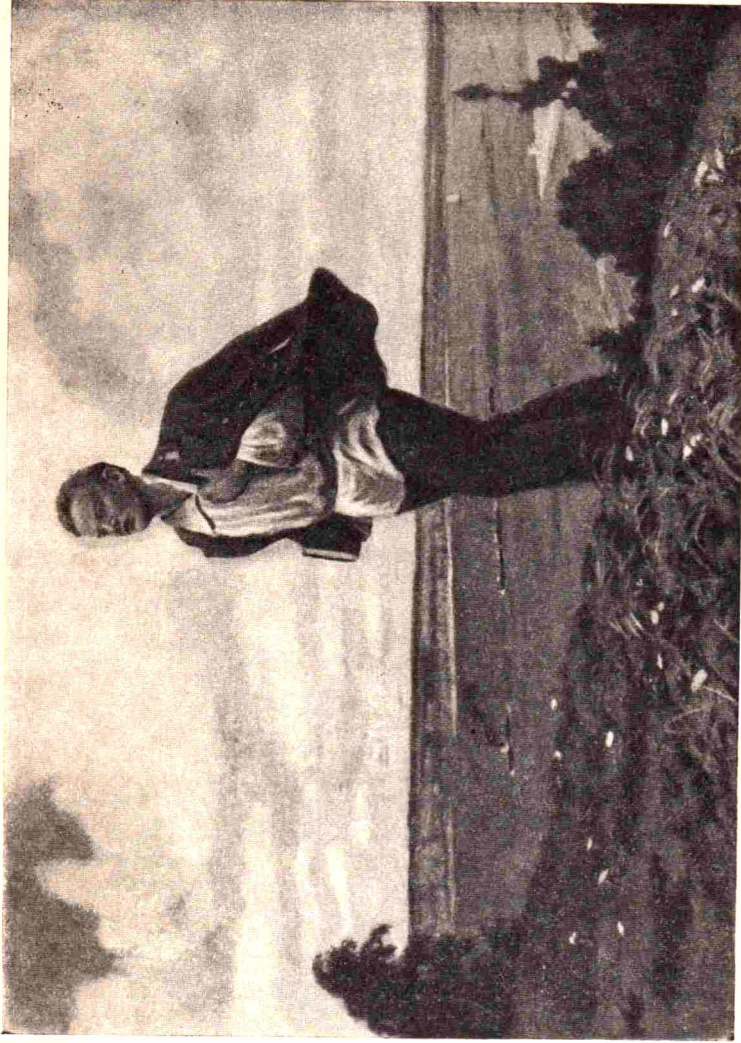
2. UUSIA TUTTAVUUKSIA JA YHTEYKSIA

Pietariin tultuaan Vladimir Iljitš alkoi hankkia tuttavuuksia vähitellen, varovaisesti. Hän tiesi, että hallitus katsoi häneen Aleksandr Iljitšin veljenä ennakkoluuloisesti, hän oli nähnyt, että nuoriso paloi usein varomattomasta lörpöttelystä, ehtimättä tehdä mitään. Kaikkinainen lörpöttely ja korupuhe oli hänelle vierasta, hän halusi saattaa tietonsa ja työnsä sen kerroksen palveluun, jonka hän tiesi tekevän vallankumouksen, työläiskerroksen palveluun. Hän haki sellaisten tuttavuutta, joilla oli samanlaiset katsomukset kuin hänellä ja olivat sitä mieltä, ettei vallankumousta ollut odotettavissa muka sosialistimielisen ja muka esi-isiensä kommunistisia uskomuksia ja tottumuksia kannattavan talonpoikaiston taholta eikä sivistyneistön edustajien taholta, nämä olivat antaumuksellisia ja valmiita uhraamaan henkensäkin, mutta yksinäisiä. Hän etsi niitä, jotka tiesivät varmasti kuten hänkin, että vallankumouksen Venäjällä suorittaa työväenluokka tai sitä ei tule lainkaan (Plehanovin sanat). Ne ihmiset, sosialidemokraatit, olivat silloin vähemmistöä. Enemmistö vallankumousmielisiä sivistyneitä kannatti narodnikkien ja narodnajavoljalaisten mielipiteitä, mutta koska järjestö oli jo hajoitettu eikä ollut minkäänlaista toimintaa, niin hyvin harva osoitti aktiivisuutta, enemmän oli juttelua ja melua. Juuri siitä sivistyneistön lörpöttelystä yrittikin Vladimir Iljitš pysytellä erillään. Poliisi, esivalta piti silloin myös narodnajavoljalaisuuden edustajia vaarallisempina, koska he eivät karttaneet väkivaltaa, tuottivat toisille kuolemaa ja panivat omankin henkensä kortin varaan. Heihin verrattuina sosialidemokraatit, jotka pitivät päämääränään työläisten keskuudessa harjoitettavaa rauhallista propagandaa, eivät tuntuneet kovinkaan vaarallisilta. „Pieni ryhmä ja jos milloin saanevat jotain aikaan — ehkä viidenkymmenen vuoden päästä”, — sanoi heistä poliisidepartementin johtaja Zvoljanski.

Suunnilleen samanlainen katsantokanta sosialidemokraateista oli väestönkin keskuudessa. Jos kerran sellainen sen ajan älyrintaman johtaja kuin Mihailovski ymmärsi niin huonosti Marxin mielipiteitä, ettei nähnyt — tai hämäsi — niiden vallankumouksellisen merkityksen, niin mitä sitten saattoi odottaa laajoilta kerroksilta! Tuskin kukaan oli lukenut Marxia, sosialidemokraateista oli saatu käsitys etupäässä heidän Saksassa harjoittamansa legaalisen parlamenttitoiminnan perusteella. Venäjällä ei siihen aikaan ollut parlamentista hajuakaan, ja siksi vallankumoukselliseen työhön pyrkivästä kärsimättömästä nuorisosta tuntui, että venäläiset sosialidemokraatit olivat yksinkertaisesti valinneet itselleen rauhallisen osan: Marxia lueskellen odottaa, kunnes

V. I. Lenin.
Valokuva, 1874.

Nuoruus. V. I. Lenin.
Taitelija V. Pragerin taulusta.

vapauden koitto luo valonsa Venäjän ylle. Heistä tuntui, että Marxin objektivismi verhosi täällä parhaassa mielessä vain ponneltomuutta ja vanhusmaista järkeilyä tai huonoimmassa mielessä keinotteluharrastuksia. Näin ajattelivat Marxin venäläisistä oppilaista nuorisolle arvovaltaiset vanhat vallankumoukselliset, joita palasi pakkotyövankeudesta ja karkotusmatkoilta. Heidän nuoruutensa oli ollut tulista ja uskaliasta taisteluintoa kaikkivoipaa itsevaltiutta vastaan, ja mennessään kansaan he olivat jättäneet kaikkinaiset lukunsa kesken ja vähätelleet diplomeista... Ja apein mielin ja ymmärtämättä he katsoivat uutta, epänuorekkaan vakavaa nuorisoa, joka katsoi voivansa muurautua paksujen tieteellisten teosten keskelle sellaisena aikana, kun ei mikään vielä ollut liikahtanut paikaltaan itsevaltiuden oloissa ja kansa eli entisellään, surkuteltavassa asemassa. Heidän mielestään se oli kylmäkiskoisuutta. He olivat halukkaita käyttämään tästä nuorisosta Nekrasovin sanoja:

Mies rehti kohtaan isänmaata
ei ole kylmä, tunteeton,
on moite hälle katkerinta...

Jokainen aikakausi tuo esiin omat vaatimuksensa, ja tavallisesti on niin, että vanhan sukupolven edustajat ymmärtävät huonosti nuoren polven ihanteita ja pyrintöjä, joka on oppinut ajattelemaan muuttuneissa yhteiskunnallisissa oloissa. Ja vaikka valtiolliset olot pysyivät Venäjällä entisinä, niin taloudelliset alkoivat muuttua kovasti: kapitalismi valtasi käsiinsä yhä suurempia alueita, yhä ilmeisemmäksi kävi, että kehitys kulkee meillä aivan samoin kuin Lännessä ja että vallankumouksen johtajana tulee meilläkin olemaan kuten siellä proletariaatti. Mutta vanhojen narodnikkilaiskatsomusten kannattajat eivät käsittäneet, ettei siinä ollut kysymys kenenkään välinpitämättömyydestä eikä kenenkään pahasta tahdosta, vaan että sellainen oli kehityksen kulku eikä sille mahtanut mitään kaikkein antaumukselliskaan into, ja heistä tuntui, että marxilaiset kulkiessaan sokeasti Lännen tietä tahtoivat keittää kaikki talonpojat tehtaan kattilassa. Kun heidän vakaumuksensa mukaan talonpojille sen sijaan olivat ominaisia kommunistiset katsomukset, joiden varassa he olisivat voineet välttää kapitalismin kautta johtavan vaivalloisen tien, kapitalismin, joka toi varsinkin alkuasteellaan kansalle lukemattomia vitsauksia ja kärsimyksiä. „Mieluummin ilman kapitalismia”,— sanoivat he V. V:n (Vorontsovin), Južakovin ja toisten narodnikkien suulla ja yrittivät löytää todisteita, että se „mieluummin” oli mahdollinen. He olivat tyytymättömiä marxilaisiin, kuten jonkin leikkauksen välttämättömyyttä käsittämätön henkilö harmittelee lääkärin tunteettomuutta ja kuivakiskoisuutta, kun tämä aivan rauhallisesti panee potilaan kestäämään

kaikki leikkauksen aiheuttamat kärsimykset eikä yritä „mieluummin” tulla toimeen ilman niitä.

Tästä kiltistä „mieluummin ilman kapitalismia” Vladimir Iljitš teki hyvin myrkyllistä pilkkaa sekä puheissaan tuolla kaudella että ensimmäisissä kirjoituksissaan, jotka sisälsivät etupäässä narodnikkilaisuuden arvostelua. Viittaamme lukijalle jo mainitsemaamme Vladimir Iljitšin teokseen: „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?”, josta saa parhaan käsityksen Iljitšin silloisista mielipiteistä ja jota nuoriso luki hektografilla monistettuina vihkosina kuluttaen ne risaksi.

Jo ennen niiden vihkosten ilmestymistä, talvella 1893 Vladimir Iljitš esiintyi narodnikkeja vastaan Moskovassa. Se tapahtui joululoman aikana, kun hän tuli käymään meillä kotona. Juhlapäivinä järjestettiin tavallisesti illatsuja. Niinpä sitten eräessä ylioppilasasunnossa pidetyssä keskusteluillalla Vladimir Iljitš esiintyi narodnikkeja vastaan. Hän joutui siellä ottamaan yhteen etupäässä tunnetun narodnikki-kirjailijan V. V:n (Vorontsovin) kanssa. Hän ei ollut tavannut V. V:tä henkilökohtaisesti eikä tiennyt ketä vastaan puhui ja sitten oikein suuttui tuttavalleen¹, joka oli tuonut hänet siihen illatsuun, siitä ettei tämä ollut sanonut hänelle, kuka oli hänen vastustajansa. Hän oli puhunut tavanomaisen rohkeasti, tietojensa täysaseistuksessa ja koko vakaumustensa voimalla. Tuntemattoman nuoren miehen uskaliaisuus tuntui vastapuolen kannattajista ylettömältä, koko marxilaismielinen nuoriso iloihi kovasti äkkiarvaamattomasta kannatuksesta ja harmitteli, että tuntematon oli V. V:n läksytettyään livehtanut nopeasti pois illatsusta. Mutta Vladimir Iljitš moitti itseään myöhemmin, että oli kiihottuneena siitä arvovaltaisesta sävystä, millä V. V. oli lausunut vanhentuneita mielipiteitään, haastattanut itsensä paljastuspuheisiin epäkonspiratiivisessa paikassa. Tästä illatsusta ei ollut kuitenkaan ikäviä seurauksia, sillä juhlapäivinä Moskovan poliisikin juhli mielellään, ja sitä paitsi Iljitšin nimeä ei tiennyt kukaan, häntä sanottiin „pietarilaiseksi”. Moskovan nuorisolle hänen esiintymisensä oli kuitenkin hyvin merkityksellinen. Se selvitti nuorille marxilaisille monia asioita, se tuki heitä ja antoi sysäyksen eteenpäin.

Pietarissakin Vladimir Iljitšillä oli sinä talvena vähän tuttavlia. Hän kävi teknologioiden kerhossa; sen ryhmittymän keskiönä olivat Krasinin veljekset, joihin hän oli saanut yhteyden Nižni Novgorodin kautta, ja sitä paitsi oli tutustunut eräisiin valvettuineisiin ja aktiivisiin työläisiin, kuten Babuškiniin (ammuttiin vuoden 1905 vallankumouksen jälkeen Siperiassa) ja V. A. Šelgunoviin, joka on jo kauan sitten menettänyt näkönsä ja esiintyy

¹ M. P. Jasneva-Golubeva.— A. J.

nytkin Moskovassa muisteltiin¹. Hän tutustui eräisiin legaalisiin marxilaisiin kirjailijoihin, kuten P. B. Struveen ja A. N. Potresoviin, joihin häntä lähensi yhteinen narodnikkeja vastaan käyty taistelu. Potresov muuten oli hänen lähimpiä tovereitaan myöhemminkin, työn perusteella „Iskrassa” aina II edustajakokouksessa 1903 tapahtuneeseen kahtiajakoon saakka. Mutta suunnatessaan Struven kanssa iskuja narodnikkeja vastaan Vladimir Iljitš aavisti ennen kuin muut hänessä sellainen ei-vallankumouksellisen vieraita oireita, joka ei tehnyt Marxin opista kaikkia johtopäätöksiä ja pysähtyi puhtaasti legaaliseen, professorimaiseen, porvarilliseen marxismiin. Hän vaistosi Struvessa tulevan kadetin ja jo heti silloin teki kiivaan hyökkäyksen tätä vahingollista poikkeamaa vastaan peitenimellä K. Tulin kirjoittamassaan artikkelissa Potresovin v. 1895 julkaisemassa kokoelmassa „Aineistoa taloudellisen kehityksemme luonnehtimiseen”. Tämä kokoelma ei onnistunut läpäisemään sensuuria kuten aikaisemmin Beltovin nimellä ilmestynyt Plehanovin kirja „Kysymykseen monistisen historiakäsityksen kehityksestä”. Vaikeatajuinen otsikko pelasti Plehanovin kirjan, joka sisälsi kiivaita hyökkäilyjä narodnikkeja vastaan ja lausui selvästi julki vallankumouksellisten marxilaisten katsantokannan. Mutta monista kuivista numeroja kihisevistä artikkeleista huolimatta „Aineistojen” kokoelma ei mennyt läpi Tulinin artikkelin takia ja poltettiin. Vain muutama kappale saatiin pelastetuksi, ja sen tähden vain harvat lukivat silloin Vladimir Iljitšin artikkelin.

Niinmuodoin sensuuri sai nopeasti selvän vallankumouksellisen marxilaisuuden — sosialidemokratian — ja legaalisen marxilaisuuden välisestä erosta. Sen eron alkoivat käsittää myös eräät vallankumoukselliset narodnikit, he alkoivat huomata, että heidän vastustajansa sosialidemokraatit ovat oikeastaan myös vallankumouksellisia ja ettei heitä sovi läjätä yhteen „legaalisten marxilaisten” kanssa, jotka tehdessään toteamuksen, että Venäjä „menee kapitalismille oppiin” (motto Struven kirjaan „Kriittisiä huomautuksia kysymykseen Venäjän taloudellisesta kehityksestä”), eivät tehneet siitä minkäänlaista päätelmää siinä mielessä, että oli välttämättä taisteltava olemassaolevaa järjestelmää vastaan. Eräät nuoret narodnajavoljalaiset, jotka eivät olleet tunnustaneet yhteisömmen merkitystä (näimme eräästä edellisestä luvusta, että sitä eivät enää olleet tunnustaneet Aleksandr Iljitš ja hänen toverinsa v. 1887), lähentyivät nyt sosialidemokraatteja saadessaan varmuuden, että nämä eivät ainoastaan olleet vastustamatta poliittista taistelua, vaan ottivat sen lippuunsa tunnukseksi. Niinpä narodnajavoljalaiset, joilla oli Pietarissa oma kirjapainonsa (Lahden kirjapaino), itse ehdottivat

¹ V. A. Selgunov kuoli v. 1939.— *Toim.*

sosialidemokraateille näiden lentolehtisten ja brošyyrien painamista pitäen kahden suunnan välisenä erona vain sitä, että sosialidemokraatit kääntyivät työläisten puoleen eivätkä yhteiskunnan toisten luokkien puoleen, mutta että näiden suunta oli myös vallankumouksellinen. Lahden kirjapainossa painettiin monet Vladimir Iljitšin kirjoittamat lentolehtiset ja hänen kirjassensa „Sakoista”; toinen, „Lakoista” joutui poliisin käsiin kirjapainoa takavarikoitaessa ja tuhoutui.

Mutta se tapahtui myöhemmin. Kesän 1894 — ensimmäisen Pietarissa viettämänsä talven jälkeen — Vladimir Iljitš oli meidän seurassamme lähellä Moskovaa sijaitsevassa Kuzminkissa, joka ei ole kaukana Kurskin rautatien asemalta Ljublinosta. Hän vietti aikansa melko sulkeutuneena ja luki paljon. Levätäkseen hän teki kävelymatkoja pienemmän veljensä ja sisarensa kanssa lähiympäristössä ja istutti heihin sosialidemokraattisen opin alkeita. Moskovalaisista sosialidemokraateista hän tapasi Mickiewiczia, johon oli tutustunut jo aikaisemmin Nižni Novgorodissa, sekä Ganšinia ja Maslennikov veljeksiä. Nämä toverit ottivat painaakseen hänen vihkonsa „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?”, jotka ilmestyivät syksyllä 1894 Moskovassa ja Pietarissa hektografilla monistettuina.

Muistan, etten ollut ehtinyt lukea hänen vihkostaan Mihailovskista käsikirjoituksena, ja etsiskelin sitä sitten Moskovasta.

Se ei ollut kovinkaan helppoa, sillä Mihailovskin esiintyminen sosialidemokraatteja vastaan oli herättänyt paheksuntaa monissa, ja Moskovassa oli liikkeellä useita käsinkirjoitettuja tai kotituotteenä painettuja hänelle tarkoitettuja vastauksia. Niitä vastauksia ei voitu painattaa legaalisesti, ja Mihailovskia vastaan herättikin suuttumusta juuri se, että hän hyökkäili ja panetteli ihmisiä, joilta oli suu tukittu. Minulle kerrottiin parista kolmesta vastauksesta ja niitä kuvattaessa sanottiin: „Yksi on perusteellisempi, sanonnat ovat vain kovin sopimattomia”. — „Esimerkiksi millaisia?” — kysyin minä kiireesti. — „Esimerkiksi näinkin: Mihailovski munasi itsensä”. — „Olkaa hyvä, hankkikaakin minulle juuri se”, — sanoin minä päätellen aivan varmasti, että juuri se oli lähtöisin Volodjan kynästä. Ja myöhemmin nauroimme hänen kanssaan sitä tunteimerkkiä, josta määrittelin virheettömästi hänen kirjoituksensa.

3. TAISTELU „EKONOMISTEJA” VASTAAN

Vladimir Iljitš joutui paitsi narodnikkeja ja „legaalisia marxislaisia” vastaan käymään taistelua vielä niin sanottuja „ekonomisteja” vastaan. Se oli suunta, joka kielsi työläisten puolelta harjoitettavan poliittisen taistelun välttämättömyyden ja sen taistelun puolesta työläisjoukoissa suoritettavan agitaation. Sen

alkujuurena oli terve ja luonnollinen pyrkimys lähentyä poliittisesti aivan kehittymättömiä työläisiä, joissa oli vielä säilynyt usko tsaariin, lähentyä heitä heidän jokapäiväisten tarpeidensa ja vaatimustensa kannalta. Kysymys oli ensimmäisistä askelista näiden joukkojen keskuudessa, jotka oli herätettävä ja joissa oli kehitettävä pyrkimystä omanarvontunnon puolustamiseen sekä tietoutta, että pelastus oli löydettävissä ainoastaan yhdistymisessä, yhteenliittymisessä, ja oli myötävaikutettava tähän yhteenliittymiseen. Ja yhdistäminen kävi päinsä vain välittömien havainnollisten tarpeiden pohjalla, ennen kaikkea esittämällä vastalause isäntien harjoittamia sortotoimenpiteitä vastaan. Niinpä kaikkein takapajuisimmat, kehittymättömimmätkin työläiset ymmärsivät kehotuksen nousta kapinaan ylettömän pitkää työaikaa ja kaikenkaltaisilla juonilla toimeenpantuja palkanalentamisia vastaan, kehotuksen vaatia kuumaa vettä ruokatunniksi, työn lopettamista lauantaisin aikaisemmin, että saattoi käydä saunassa, tai vaatia väärin sakkomaksujen lakkauttamista ja töykeiden, kopeilevien työnjohtajien poistamista jne.

Liittyessään yhteen sellaisten jokapäiväisten tarpeiden pohjalla työläiset oppivat taistelemaan yhdessä, yksimielisesti ja lujina puolustamaan yhteisiä etuja, ja onnistuminen siinä taistelussa antoi tuntuman omasta voimasta ja oli omiaan edistämään yhdistymistä. Ensimmäisten lakkojen onnistuminen — ja mitä pienempiä ja oikeutetumpia olivat vaatimukset, sitä helpommin ne tyydytettiin — siivitti ja sysäsi eteenpäin voimakkaammin kuin mikään agitaatio. Elinoloihin saadut parannukset antoivat tilaisuuden ja mahdollisuuden lueskella, hankkia lisätietoja. Sen tähden kaikki työläisjoukkoihin menevät sosialidemokraatit aloittivat agitaation talousluontoisista puutteista. Myös Vladimir Iljitšin lentolehtisissä mainittiin jonkin tehtaan tai tuotantolaitoksen työläisten jokapäiväisistä vaatimuksista, ja niillä oli sen takia suuri vaikutus. Siinä tapauksessa, jos isännät eivät suostuneet tyydyttämään sovinnolla työläisten vaatimuksia, suositeltiin apukeinoksi lakkoa. Lakon onnistuessa hyvin yhdessä tuotantolaitoksessa toisetkin saivat herätteen käyttää samaa taistelumenetelmää.

Se oli aikaa, jolloin siirryttiin propagandasta, pienien kerhojen piirissä suoritetusta työstä, agitaatioon, työhön joukkojen keskuudessa. Vladimir Iljitš oli myös niitä, jotka kannattivat sellaista muutosta. Parhaiten lienee ero propagandan ja agitaation välillä ollut määriteltävissä Plehanovin sanoilla: „Propaganda antaa paljon aatteita pienelle henkilöpiirille, agitaatio sitä vastoin yhden aatteen joukoille”.

Mutta jos kokonaan kehittymättömiä työläisiä oli ensin lähennyttävä välttämättä pitäen lähimpiä taloudellisia tarpeita lähtökohtana, niin ei kukaan puhunut alun alkaen selvemmin kuin

Vladimir Iljitš siitä, että sen oli oltava ainoastaan alkuportaana ja että poliittista tietoisuutta oli kehitettävä heti ensimmäisistä keskustelutilaisuuksista ja ensimmäisistä lentolehtisistä. Muistan keskustelleeni siitä hänen kanssaan myöhään syksyllä 1895 vähää ennen hänen vangitsemistaan, kun olin taas Pietarissa käymässä hänen luonaan.

„Miten voi heti ruveta puhumaan politiikasta takapajuisille työläisille, joista tsaari on toinen jumala ja jotka ottavat taloudellisia vaatimuksia sisältävät lentolehtisetkin käteensä vielä varoen ja peläten? Kunpa se ei vain vaikuttaisi heihin poistyöntävästi”, — sanoin minä tarkoittaen vielä takapajuisempia Moskovin työläisiä.

Vladimir Iljitš selitti minulle silloin, että kaikki riippui asian esittämistavasta.

„Tietenkin se vaikuttaa työläisiin poistyöntävästi, jos aletaan puhua heti paikalla tsaaria ja vallitsevaa järjestelmää vastaan. Mutta jokapäiväinen elämähän on kokonaan punoutunut „politiikkaan”. Maalais- ja kaupunkipoliisin sekä santarmin karkea käytös ja virkavaltaisuus, heidän puuttumisensa asiaan joka kerta, kun on eripuraisuutta isännän kanssa ja aina ehdottomasti tämän etuja katsoen sekä kaikkien vallanpitäjien suhde lakkoihin — se kaikki osoittaa nopeasti, kenen puolella he ovat. On vain joka kerta muistutettava siitä lentolehtisissä ja artikkeleissa, osoitettava mikä osuus on paikkakunnan poliisilla tai santarmilla ja sitten siihen suuntaan ohjattu ajatus menee jo vähitellen eteenpäin. Tärkeää on tähdentää sitä aivan alusta, olla päästämättä sellaisia harhaluuloja kehittymään, että voidaan saavuttaa jotakin pelkällä taistelulla tehtailijoita vastaan”. „Esimerkiksi sellaisestakin, että on julkaistu uusi laki työläisistä, — sanoi Vladimir Iljitš (en muista nyt tarkkaan mitä se laki koski. — A. J.), — se kuuluu selittää, näyttää miten paljon ja mitä siinä on tehty työläisten hyväksi ja miten paljon tehtailijoiden hyväksi. Ja niinpä julkaisemassamme sanomalehdessä panemme pääkirjoitukseksi artikkelin: „Mitä ajattelevat ministerimme?”, mikä näyttää työläisille mitä meidän lainlaadintamme on ja kenen etuja se puolustaa. Puhumme tahallamme ministereistä emmekä tsaarista. Mutta se artikkeli on oleva poliittinen, ja sellainen pitää ehdottomasti olla jokaisen numeron pääkirjoitus, että lehti kasvattaisi työläisiä poliittisesti tietoisiksi”. Sellainen Vladimir Iljitšin kirjoittama artikkeli oli todellakin „Rabotšeje Delo” lehden ensimmäisessä numerossa, joka ei silloin päässyt julkisuuteen, vaan takavarikoitiin kuten tunnettua silloin, kun Volodja tovereineen vangittiin joulukuun 9 p:nä 1895. Luin sen samoin kuin muunkin „Rabotšeje Delon” ensimmäiseen numeroon silloin valmisteilla olleen aineiston. Lehden painaminen mimeografilla oli hyvin vaihalloista työtä ja vaati pitkälistä valmistelua. Muistan, miten

myrkyllisesti siinä artikkelissa satutettiin ministeriä ja miten kansanomainen ja taisteluhenkinen artikkeli oli.

Puhun siitä näin yksityiskohtaisesti todistaakseni, miten väärässä olivat monet silloin „ekonomismiin” taipuwait puolustautuessaan myöhemmin sillä, että myös Vladimir Iljitš siihen aikaan kirjoitti talousaiheisia lentolehtisiä. Poliittisen pääkirjoituksen sisältävän lehtinumeron takavarikoiminen käsikirjoituksena ja sitä sitten seurannut Vladimir Iljitšin vangitseminen runsaasti neljäksi vuodeksi antoi eräänlaista aihetta sellaisille puolusteluille, vaikka heti ollessaan vähän aikaa vapaalla jalalla ennen karkotusta ja sitä paitsi sekä vankilassa että karkotuspaikalla Vladimir Iljitš toi siinä suhteessa kyllin selvästi katsantonsa julki, ettei hänen niskoilleen lainkaan olisi sopinut panna syytöstä „ekonomismista”. Mainittakoon vaikkapa vain hänen karkotuspaikalta lähettämänsä protesti Kuskovin „Credoa”¹ vastaan.

Tämä selvän-poliittinen suuntaus oli ominaista Iljitšille aivan alusta, sen alkujuurena oli oikein ymmärretty Marxin oppi, ja se oli myös sopusoinnussa venäläisen sosialidemokratian kanta-äidin „Työn vapautus” ryhmän tai oikeastaan sen ryhmän perustajan Plehanovin katsomusten kanssa. Vladimir Iljitš tiesi hyvin Plehanovin katsomukset hänen kirjoituksistaan, ja sitä paitsi oli henkilökohtaisesti tutustunut häneen ulkomaanmatkallaan keväällä 1895. Matkan virallisena tarkoituksena oli ollut lomailta ja saada hoitoa keuhkokuumeen jälkeen ja epävirallisena — ryhtyä kanssakäymisiin „Työn vapautus” ryhmän kanssa.

Vladimir Iljitš oli hyvin tyytyväinen matkaansa ja matkalla oli hänelle suuri merkitys. Plehanovilla oli aina ollut hänen silmissään suuri arvovalta; Axelrodiin hän tutustui silloin läheisesti; palattuaan hän kertoi, että hänellä oli Plehanovin kanssa muodostuneet hyvät vaikkakin melko kaukaiset suhteet, ja Axelrodin kanssa sen sijaan hyvin läheiset, ystävyyssuhteet. Vladimir Iljitš arvosti suuresti kummankin mielipidettä. Myöhemmin hän lähetti karkotuksesta heille kirjasensa „Venäjän sosialidemokraattien tehtävät” painatettavaksi. Ja kun minä kerroin hänelle vanhusten siitä antamasta kiittävästä lausunnosta, kirjoitti hän minulle: „Heidän (vanhusten) hyväksyvä lausuntonsa kirjoituksistani on arvokkainta mitä saatan kuvitella”. Ja tavattuään heitä hän ryhtyi entistä määrätietoisemmin ja tarmokkaammin järjestämään sosialidemokraattien poliittista puoluetta Venäjällä.

Ulkomailta palattuaan Vladimir Iljitš kävi meillä Moskovassa ja kertoi paljon matkastaan ja keskusteluistaan, oli tavattoman tyytyväinen ja vilkas, sanoisinpa oikein — säteilevän iloinen. Se johtui etupäässä siitä, että hänen oli onnistunut tuoda rajan yli illegaalista kirjallisuutta.

¹ Uskontunnustus.— A. J.

Tietäessään, että häntä seurattiin erikoisen ankarasti perhesuhteiden takia, Vladimir Iljitš ei ollut aikonut tuoda mukanaan mitään luvatonta, mutta ei malttanut ulkomailla mieltään, kiusaus oli liian suuri — ja hän otti mukaansa kaksipohjaisen matkalaukun. Se oli siihen aikaan tavallinen illegaalisen kirjallisuuden kuljetustapa, kirjallisuus pantiin kahden pohjan väliin. Työ suoritettiin ulkolaisissa liikkeissä siististi ja tarkasti, mutta poliisi tiesi sen keinon varsin hyvin, ja voitiin ainoastaan toivoa, ettei suinkaan jokaista matkalaukkua tutkita. Mutta niinpä vain tullitarkastuksessa Vladimir Iljitšin matkalaukku käännettiin ylösalaisin ja sitä paitsi pohjaan kopautettiin. Vladimir Iljitš tiesi, että työnsä taitavat rajaviranomaiset saavat sillä tavalla selville toisen pohjan, ja päätteli jo palaneensa, kuten hän meille kertoi. Se tosiasia, että hänet oli päästetty niine hyvineen menemään ja hän oli luovuttanut matkalaukun Pietarissa, missä se oli yhtä hyvällä onnella tyhjennetty, oli saanut hänet erinomaiselle tuulelle, ja siinä mielentilassa hän saapui meille Moskovaan.

4. TAKAA-AJO JA VANGITSEMINEN

Oli tietenkin varsin mahdollista, että Vladimir Iljitš ei ollut erehtynyt olettaessaan, että kätkö oli saatu ilmi, mutta varsin yleisen tavan mukaan palanutta ei heti vangittu, että olisi saatu kiikkiin useampia henkilöitä, jotka ottivat kirjallisuutta vastaan ja levittivät sitä, ja olisi sillä keinoin saatu iso juttu alulle.

Syksyllä 1895 Vladimir Iljitšiä seurattiin tarkasti. Hän puhui minulle siitä käydessäni hänen luonaan sinä vuonna myöhään syksyllä, kuten edellä jo mainitsin. Siinä tapauksessa jos hänet olisi vangittu, hän kielsi päästämästä Pietariin äitiä, jolle hänen asiansa ajaminen ja kulkeminen kaikenlaisissa laitoksissa olisi ollut erikoisen raskasta, koska siihen liittyivät muistot samanlaisesta vanhemman veljen asian ajamisesta. Sillä kerralla tutustuin veljeni luona V. A. Šelgunoviin, joka oli silloin vielä nuori ja reipas työmies.

Vladimir Iljitš kertoi minulle monta tapausta, miten hän oli osannut livahtaa kyttä pakoon. Hänellä oli hyvä näköaisti ja nopsat jalat, ja muistan, että hänen kertomuksensa olivat sangen hauskoja ja hän puhui hyvin vilkkaasti, iloisesti nauraen. Mieleeni on jäänyt erikoisesti eräs tapaus. Urkkija oli ajanut itsepintaisesti takaa Vladimir Iljitšiä, joka ei tahtonut suinkaan viedä häntä sille asunnolle, minne oli ollut menossa, eikä voinut myöskään mitenkään päästä eroon. Pitäessään silmällä tuota vastenmielistä seuralaista Iljitš havaitsi miehen seisovan pietarilaisen talon syvässä porttikäytävässä. Silloin hän meni nopeasti

portin ohi, pujahti saman talon ovesta sisään ja tarkkaili sieltä mielihyvällä, miten väijytyksestä kavahtanut seuraaja joutui hämmennyksiin kadotettuaan hänet näkyvistä.

„Istuuduin ovenvartijan nojatuoliin, mistä minua ei näkynyt, mutta minä saatoin tarkkailla kaikkea ikkunan läpi ja kovasti huvittuneena katselin hänen tukalaa tilannettaan; ja eräs portaita laskeutuva mies katsoi ihmetellen ovenvartijan tuolissa istuvaa ja naurusta vääntelevää tyyppiä”, — hän kertoi.

Mutta vaikka toisinaan pääsikin näppäryydellä eroon takaa-ajajista, niin poliisi, pihamiehet (jotka olivat silloin talon poliisina) ja urkkijalaumat olivat sittenkin voimakkaammat. Ja ne pääsivät lopulta Vladimir Iljitšin ja hänen toveriensa jäljille, joiden oli pienenä ryhmänä suoritettava paljon kaikenlaisia kiellettyjä toimia: tavattava toisiaan konspiratiivisissa kokouksissa, käytävä työläisten asunnoissa, jotka oli pantu merkille ja joita seurattiin, hankittava ja vietävä perille illegaalista kirjallisuutta, kirjoitettava, painettava ja levitettävä lentolehtisiä jne. Työnjakoa oli vähän, sillä työntekijöitäkin oli vähän, ja sen tähden jokainen kiinnitti nopeasti poliisin huomiota. Ja sitä paitsi katu-urkkijoiden lisäksi oli vielä provokaattoreja, jotka hierautuivat „oman väen” varjolla kerhoihin; sellainen oli siihen aikaan hammaslääkäri Mihailov, joka vaikkei kuulunutkaan siihen kerhoon, jossa Vladimir Iljitš työskenteli, oli selvillä toisistakin kerhoista. Sellaisia provokaattoreja työntyivät myös työläiskerhoihin, ja sitä paitsi senaikaiset työläiset olivat naiiveja ja kävivät helposti koukkuun. Illegaalista työtä tehdessään ihmiset eivät siihen aikaan pysyneet kauan „elossa”: työ pääsi alkuun vasta syksystä 1895, ja joulukuun 9 p:nä Vladimir Iljitš ja enin osa hänen tovereitaan „korjattiin pois”.

Ja niin Vladimir Iljitšin toiminnan ensimmäinen kausi päättyi vankilanportille. Mutta niinä 2½ vuotena hän itse henkilökohtaisesti sekä myös meidän sosialidemokraattinen liikkeemme oli kulkenut pitkän taipaleen eteenpäin. Vladimir Iljitš kävi niinä vuosina ratkaisevia taisteluja narodnikkeja vastaan ja tehtyään eron kaikenlaisista poikkeamista toi täysin selvästi julki vallankumouksellisen marxilaisen olemuksensa, otti yhteyden ulkomailla toimivaan venäläisten marxilaisten ryhmään, jotka olivat laskeutuneet perustan marxilaisuuden levittämiselle Venäjällä. Mutta sitäkin tärkeämpää oli se, että hän aloitti käytännöllisen työn, järjesti yhteyden työläisiin ja esiintyi puolueen johtajana ja organisaattorina siihen aikaan, kun puolueen syntymisen mahdollisuutta pidettiin vielä epäiltävänä silloisen Venäjän oloissa. Ja vaikka puolue syntyikin (puolueen I edustajakokouksessa) vasta hänen poissa ollessaan, kun hän oli karkotettuna, niin se syntyi hänen vaikutuksestaan ja sen jälkeen, kun hän oli

perustanut ensimmäisen sosialidemokraattisen poliittisen järjestön Pietarissa, suunnitellut ensimmäisen poliittisen äänenkannattajan ja kun oli pidetty ensimmäiset suuret — koko Pietaria ja Moskovaa käsittävät — lakot.

VI. VLADIMIR ILJITŠ VANKILASSA

Vladimir Iljitš oli vangittaessa kovasti rasittunut viimeaikaisesta hermostuttavasta työntouhusta ja oli hieman huonovointinen. Tietystä „ohranan” kortista vuodelta 1896 saa käsityksen hänen terveydentilastaan.

Ensimmäisen kuulustelun jälkeen hän lähetti meille Moskovaan asialle Nadežda Konstantinovna Krupskajan. Salakirjoitusta käyttäen hän oli kirjeessä pyytänyt tätä varoittamaan meitä kiireellisesti, että hänen ulkomailta tuomaansa matkalaukkaa kysyttäessä hän oli sanonut jättäneensä sen meille Moskovaan.

„Ostakoot samanlaisen ja sanokoot minun laukukseni... Pian tai joku voi joutua kiinni”. Niin kuului hänen ilmoituksensa, mikä jäi mieleeni hyvin, koska jouduttiin kaikenkaltaisia varokeinoja käyttäen ostamaan ja tuomaan kotiin matkalaukku, jonka näöstä Nadežda Konstantinovna sanoi jotain hyvin epämääräistä ja joka ei tietenkään ollut lainkaan ulkomailta tuodun kaksipohjaisen laukun näköinen. Jottei se olisi näyttänyt aivan tuliterältä, uudelta, otin sen mukaani Pietariin, kun matkustin tapaamaan veljeä ja ottamaan selvää hänen jutustaan.

Matkalaukulla oli alkuaikana Pietarissa niin merkittävä osuus kaikissa tovereiden kanssa käymissäni keskusteluissa, salakirjoituksen vaihdossa veljeni kanssa sekä mieskohtaisissa keskusteluissa hänen kanssaan, että kaduilla kartoin katsomastakin sellaista kauppojen ikkunoihin, mihin oli pantu näytteille tuo aivan jo luonnolleni käynyt sapettava esine, en sietänyt enää sen näkemistäkään. Mutta vaikka siihen olikin vihjailtu ensimmäisessä kuulustelussa, ei siitä saatu mitään selvää, ja se syytös hukkui, kuten usein kävi, toisten joukkoon, joista oli hankittu vaikeammin kumottavaa syytösaineistoa.

Niinpä todistettiin, että Vladimir Iljitš oli ollut yhteistoiminnassa ja kanssakäymisessä hyvin monien samaan aikaan vangittujen henkilöiden kanssa, ja eräältä, Vanejevilta oli takavarikoitu illegaalisen lehden „Rabotšeje Delon” käsikirjoituskappale; todistettiin yhteys työläiskerhoihin, joita Vladimir Iljitš oli ohjannut — Nevan tullin takana. Sanalla sanoen, oli aivan kylliksi todistusaineistoa santarmitutkiminnon aloittamiseksi.

Toiseksi veljeni vangitsemisen jälkeen meille saapui Moskovaan Mihail Aleksandrovitš Silvin, hänen kerhonsa vapaaksi jäänyt jäsen; Silvin kertoi saaneensa kirjeen vankilasta Vladimir Iljitšiltä tuttavan naisen nimelle, jonka luona Iljitš oli ruokaillut.

Siinä ensimmäisessä isossa vankilasta lähettämässään kirjeessä Vladimir Iljitš selitti sen työn suunnitelmaa, mitä hän aikoi vankilassa harrastaa,— aineiston valmistamista hänen suunnitelmaansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä” nimistä kirjaa varten. Oheisine hyvin pitkin tieteellisten teosten ja tilastokokoelmien luetteloinen pitkä vakavasävyinen kirje naamioi etevästi sen salaisen tarkoituksen, ja kirje tuli perille esteettömästi, ilman ainoatakaan tahraa. Ja Vladimir Iljitš kyseli kuitenkin siinä kirjeessä tovereiltaan ei enempää eikä vähempää kuin että ketä oli vangittu yhtäikaa hänen kanssaan, kyseli ilman minkäänlaista ennakkosopimusta, mutta niin, että toverit ymmärsivät ja vastasivat hänelle heti, ja valppaat vahdit eivät osanneet epäillä mitään.

„Hetä ensimmäisessä kirjeessä Vladimir Iljitš kysyi meiltä vangituista, ja me vastasimme hänelle”,— sanoi Silvin minulle ihastuksissaan.

Valitettavasti on säilynyt ainoastaan kirjeen alkuosa, oheista kirjaluetteloa ei ole, se lienee niitä kirjoja etsittäessä jäänyt jonnekin ja joutunut kadoksiin. Suurin osa luettelon kirjoja oli todella tarpeellinen Vladimir Iljitšille hänen työtään varten, niin että kirje tähtäsi kahteen jänikseen ja vastoin tiettyä sananlaskua osui kumpaankin. Voin ainoastaan muistini varassa kertoa mil-laisten nimikkeiden välityksellä, punoen niitä taitavasti luetteloon, Vladimir Iljitš kyseli tovereidensa kohtaloa. Niiden nimikkeiden kohdalla oli kysymysmerkki, jolla tekijä muka osoitti muistista lainaamansa kirjan nimen epätarkkuutta ja joka tosi-asiassa tähdensi, että sillä kohtaa hän ei pyytänyt kirjaa, vaan kysyi asiaa. Kyselyssään hän käytti tovereiden salanimiä. Monet niistä sopivat hyvin hänen tarvitsemiensa kirjojen luonteeseen, eikä kysely voinut herättää huomiota. Sillä tavoin hän kysyi Vasili Vasiljevitiš Starkovia: „V. V. Kapitalismin kohtalo Venäjällä”. „Vee-vee” tarkoitti Starkovia. Nižninovgorodilaisten Vanejevin ja Silvinin kyselyn, joita kutsuttiin „Mininiksi ja Požarskiksi”, olisi pitänyt jo kiinnittää vankien kirjeiden vähänkin huolellisen tarkastajan huomiota, koska kirja ei kuulunut suunnitteilla olleen teoksen aihepiiriin,— heitä oli tarkoittamassa nimike, Kostomarovin kirja „Sekasorron ajan sankarit”. Mutta se oli kuitenkin tieteellinen historiallinen kirja, ja olisi ymmärrettävästi ollut aivan liikaa vaatia kirjenippujen tarkastajilta niin suurta selkeänäköisyyttä, että he olisivat huomanneet sellaisen ristiriitaisuuden. Kaikki salanimet eivät kuitenkaan sopineet niin verrattain mukavasti tieteellisten kirjanimikkeiden hehkyisiin, ja eräänä seuraavista, jonka rinnalla oli tietenkin aina välissä todella työlle tarpeellisia kirjoja, oli Brehmin kirja „Pikku jyr-sijöistä”. Toverit olivat varmoja, että sillä kohtaa kysymysmerkki tarkoitti kysyä, miten oli käynyt Kržižanovskin, jonka salanimi

oli „Suslikki”. Aivan samoin englanniksi kirjoitettu otsikko Mayne Reid „The Mynoga” tarkoitti Nadežda Konstantinovna Krupskajaa, jolla oli peitenimenä „Kala” tai „nahkiainen”. Nämä nimikkeet olisivat ehkä voineet kiinnittää sensuurin huomiota, mutta kirjeen vakava sävy, tavaton määrä lueteltuja kirjoja ja sitä paitsi jossain toisella (kadonneella) liuskalla ollut kaukonäköinen lause: „kirjojen monipuolisuus on parantava olojen yksitoikkoisuutta” turrutti heidän valppautensa.

Valitettavasti muistissani ovat säilyneet ainoastaan nämä muutamat nimikkeet, joiden johdosta meillä oli jolloinkin paljon naurua. Muistan vielä vain sanan „Goutchoui” tai „Goutchioule”, jonkin historiallisen kirjan (en enää muista sen nimeä) keksityn tekijän nimen, joka oli tahallaan kirjoitettu ranskalaisittain monimutkaisesti. Sen tuli merkitä Gutsulia eli Zaporožetsia. Muistan vielä, että „Sekasorron ajan sankareista” Silvin kertoi Iljitšille vastatun: „Kirjastossa on ainoastaan teoksen I osa”, ts. vangittuna on vain Vanejev mutta Silvin ei.

Vladimir Iljitš pantiin aluksi tutkintavankilaan, jota nimitettiin lyhyesti „predvarilka”¹. Se oli melko suotuisten vankilalojen aikaa. Tavallisesti sai tapaamisluvan kuukauden kuluttua vangitsemisen jälkeen ja kaksi kertaa viikossa: toisen kerran mieskohtaisesti ja toisen kerran yhteisesti ristikkoseinän takaa. Edellinen sai kestää puoli tuntia vanginvartijan läsnäollessa, jälkimmäinen kokonaisen tunnin. Tällöin vartijat kävelivät edestakaisin — toinen sen rautaristikkaisen häkin takana, johon vangit tuotiin, ja toinen vieraiden selän takana. Sen kovan melun takia, joka niinä päivinä vallitsi ja joka varmaankin vaikutti vanginvartijoihin yleensä väsyttävästi, sekä myös heidän alhaisen henkisen kehitystasonsa takia näinä tapaamistunteina saattoi eräänlaista viekkautta käyttäen puhua melkein kaikesta. Ruokapaketteja otettiin vastaan kolmesti viikossa ja kirjoja kaksi kertaa. Tällöin kirjoja eivät tarkastaneet santarit, vaan viereisessä rakennuksessa sijaitsevan oikeuden prokuraattorilaitoksen viranomaiset, ja koska kirjoja tuotiin hirveän paljon, oli se tarkastus luullakseni useimmissa tapauksissa pelkkä muodollisuus. Kirjojen välittämisessä sallittiin melko suurta vapautta, pois otettiin vähän; oli lupa antaa jopa kuukausijulkaisuja ja myöhemmin myös viikkojulkaisuja. Niin muodoin ei ollut elämästä irtautuneisuutta, joka on yksinäisen vankeuden raskaimpia puolia. Melko rikas oli myös „predvarilkan” kirjasto, joka oli koottu eri lahjoituksista, niin että monet toverit, varsinkin työläiset, täydensivät vakavasti siellä tietoaan.

Valmistautuessaan pitkäaikaiseen istumiseen ja olettaessaan saavansa sen jälkeen pitkän matkan karkotustuomion Vladimir

¹ Lyhenpöty „Дом предварительного заключения”. — *Toim.*

Iljitš päätti käyttää tänä aikana myös Pietarin kirjastoja kerätäkseen aineistoa suunnittelemaansa tutkielmaa „Kapitalismin kehitys Venäjällä” varten. Hän lähetti kirjeissä pitkiä tieteellisten teosten ja tilastollisten kokoelmien luetteloja niitä kirjoja hänelle hankittiin Tiedeakatemian, yliopiston ym. kirjastoista. Asuin äitini kanssa Pietarissa enimmänsä osan Vladimir Iljitšin vankilassa-oloaikkaa ja jouduin kantamaan hänelle nipuittain kirjoja, joita oli sitten hänen koppinsa nurkassa iso kasa. Myöhemmin olot muuttuivat kovemmiksi siinäkin suhteessa, vangille koppiin annettavien kirjojen määrä määriteltiin tiukasti ja niukasti. Mutta silloin ensin Iljitš voi kiiruhtamatta tehdä muistiinpanoja tilastokokoelmista ja sitä paitsi pitää hallussaan muitakin, tieteellisiä ja belletristisiä, venäjän- sekä vieraskielisiä kirjoja.

Välitettyjen kirjojen runsaudesta johtuen meillä oli erinomaisten tilaisuus olla niiden kautta kanssakäymisissä. Vladimir Iljitš oli jo vapaana ollessaan opettanut minulle salakirjoituksen alkeita, ja me olimme hänen kanssaan hyvin ahkerassa kirjeenvaihdossa panemalla huomaamattomia pisteitä tai viivoja kirjaimiin ja osoittaen sovitulla merkillä kirjeen sisältävän kirjan ja sivun.

Kyllä me pilasimmekin aika lailla silmiämme sillä kirjeenvaihdolla! Mutta sen avulla saimme käydä keskustelua ja välittää tarpeellista sekä konspiratiivista, ja siksi se oli verrattoman hyvä keino. Sitä käyttäessämme eivät paksuimmatkaan muurit eikä ankarinkaan päällystön toimittama valvonta pystynyt häiritsemään sananvaihtoaamme. Mutta emme me tietenkään kirjoittaneet yksinomaan tarpeellisimmista asioista. Toimitin hänelle sillä tavoin tietoja vapaudesta, sellaista, mitä oli epämukava kaikkea naamiointiakin hyväksi käyttäen sanoa tapaamisajalla. Hän puolestaan antoi samanluontoisia tehtäviä, pyysi sanomaan jotakin tovereille, otti yhteyksiä heihin ja kävi kirjeenvaihtoa vankilan kirjastosta ottamissaan kirjoissa; pyysi sanomaan, monenteenko lautaan häkissä, johon päästettiin kävelyllä, oli mustalla leivällä liimattu kirjelappu jollekulle heistä. Hän piti hyvää huolta tovereista: kirjoitti rohkaisevia kirjeitä sille, kenen oli kuullut olevan hermostunut, pyysi hankkimaan milloin mitään kirjoja, järjestämään tapaamismahdollisuuksia niille, joilla ei ollut. Tämä huolenpito vaati paljon aikaa häneltä sekä meiltä. Hänen ehtymättömän reipas mielialansa ja huumorinsa piristi ja rohkaisi tovereitakin.

Iljitš sai onneksi olla vankilassa suotuisissa olosuhteissa, voidaan sanoa. Tietenkin hän laihtui ja tuli varsinkin istumisajan loppupuolella kalpean näköiseksi, mutta hänen vatsalaukkunsaakin, josta hän oli ulkomailla ollessaan kääntynyt erään tunnetun sveitsiläisen spesialistin puoleen, oli vankilassa-olovuotena ollut

paremmassa kunnossa kuin edellisenä vuonna hänen ollessaan vapaana. Äiti valmisti ja toi hänelle kolme kertaa viikossa ruokapaketteja mainitun spesialistin hänelle määräämän ruokavalion mukaan; sitä paitsi Vladimir Iljitš sai maksullisen aterian ja maitoa. Lienee vaikuttanut suotuisasti myös tämän Venäjänmaan „hoitolan” säännöllinen elämä, jollaista ei tietenkään voinut olla ajateltavissakaan illegaalisen työn hermostuttavassa hyörinässä.

Keskustelutunnit olivat hänen kanssaan hyvin sisällökkäitä ja mielenkiintoisia. Erikoisen paljon saattoi jutella ristikkohäkin takaa. Keskustelimme vihjauksin käyttäen puheen seassa vieraskielisiä nimityksiä niin epämukaville sanoille kuin „lakko” tai „lentolehtinen”. Tavallisesti tuli kerättyä paljon uutisia ja sitten sai jännittää kaiken kykynsä, että sai ne kerrotuksi. Veli puolestaan käytti kaiken taitonsa kertoakseen omat asiansa ja kyselläkseen. Ja kuinka me molemmat nauroimmekaan hyvillä mielin, kun saimme ilmoitetuksi tai saimme selvän jostakin oikein sotkuisesta puheesta. Yleensä tapaamisemme näyttivät huolettoman vilkkaalta juttelulta, mutta tosiasiasa ajatus oli koko ajan jännityksissä, sillä oli kyettävä kertomaan, kyettävä ymmärtämään sekä muistamaan kaikki saadut tehtävät. Muistan, että kerran innostuimme ylettömän paljon käyttämään vieraskielistä sanastoa, ja Vladimir Iljitšin selän takana kulkeva vanginvartija sanoi tuikeasti:

— Ei saa puhua vierailta kielillä, ainoastaan venäjää.

— Eikö saa,— sanoi vilkkaasti veli kääntyen mieheen päin,— no rupean sitten puhumaan venäjää. Niin että sano sille kultaiselle miehelle...— jatkoi hän keskustelua kanssani.

Nyökäytin nauraen päätäni: „kultainen mies” tarkoitti varmasti Goldmannia, ts. koska kiellettiin vieraskielisten sanojen käyttö, niin Volodja käänsi saksalaisen nimen venäjäksi, ettei olisi käsitetty kenet hän mainitsi.

Sanalla sanoen, Vladimir Iljitš osasi vankilassakin saada hehkuvalle tarmokkuudelleen toimialaa. Hän osasi järjestää elämänsä niin, että koko päiväksi oli työtä. Etupäässä tietenkin tieteellistä työtä. Vankilassa hän kokosi laajan aineiston kirjaansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä”. Vladimir Iljitš kiirehti sitä. Kun kerran istumisajan lopulla ilmoitin hänelle, että jutun käsittely lähenee huhujen mukaan pian loppuaan, hän huudahti: „Aikaista, en ole ehtinyt vielä kerätä kaikkea aineistoa”.

Mutta hän ehti tehdä muutakin kuin sitä suurta työtään. Hän halusi ottaa osaa illegaaliseen vallankumoukselliseen elämään, joka silloin alkoi pulputa voimakkaasti. Sinä kesänä (1896) oli Pietarissa suuria kutomatyöläisten lakkoja, jotka levisivät sitten Moskovaan ja olivat proletariaatin vallankumouksellisessa liikkeessä käännteentekeviä lakkoja. Tiedetään, minkä hämmingin ne lakot saivat aikaan hallituspiireissä, niin että keisari pelkäsi

niiden takia palata etelästä Pietariin. Kaupungissa oli yleistä kuohuntaa ja rauhattomuutta. Vallitsi tavattoman reipas ja innostava mieliala. Nikolai II kruunausvuotena siihen liittyvine kuuluisine onnettomuustapauksineen oli merkkitapahtumana kahden pääkeskuksen työläisten koe-esiintyminen,— ikään kuin tsaarinvallalle pahanenteisenä työläisten esimarssina, joka ei tosin ollut vielä poliittisluontoista, mutta jo tiivein rivein ilmennyttä ja joukkoluontoista. Nuorempien tovereiden on vaikea arvioida ja kuvitella nyt sitä kaikkea, mutta meistä se lakko oli 80-luvun raskaan sorron jälkeen, kun oli ollut tyydyttävä myyrämäiseen olemassaoloon ja keskusteltava salakomeroissa, erinomaisen suuri tapahtuma. Edessämme ikään kuin „aukes kolkon vankilan teljet ja näimme kirkkaan päivänpaisteen”, tulevaisuuden udusta ikään kuin tuli näkyviin sen työväenliikkeen muoto, jolla liikkeellä vallankumous pystyi saamaan ja oli saava voiton. Kirjateoriasta, joidenkin kirjatoukka-marxilaisten etäisestä utopiasta peräisin ollut sosialidemokratia sai lihaa ja verta, ilmeten elämänvoimana sekä proletariaatille että toisille yhteiskunta-kerroksille. Venäjän itsevaltiuden tunkassa ja tukahduttavassa vankilassa aukesi ikkuna, ja me kaikki hengitimme ahneesti rai-kasta ilmaa ja jos milloin niin nyt tunsimme olevamme reippaita ja tarmokkaita.

„Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi”, kuten Vladimir Iljitšin perustamaa liittoa nimitettiin hänen vangitsemisensä jälkeen, tuli yhä laajemmin tunnetuksi. Tuotantolaitos toisensa jälkeen esitti sille pyynnön, että se julkaisisi niillekin lentolehti-siä. Se sai myös valituksia: „Miksi liitto on unohtanut meidät?” Niin ikään siltä vaadittiin yleisluontoisia, ensi sijassa vappu-julistuksia. Vapaana olevat toverit harmittelivat, ettei Vladimir Iljitš voinut kirjoittaa niitä. Ja hänen itsensä teki mieli niitä kirjoittaa. Sen lisäksi hän oli jo suunnitellut kirjasten aiheita, kuten „Lakoista”.

Hän teki työtä ohjelmakysymyksen hyväksi. Ja niinpä hän yritti kirjoittaa vankilassa myös illegaalisia kirjoituksia. Niitä oli tietysti mahdotonta saada vapauteen salakirjoitusta käyttäen. Oli ryhdyttävä käyttämään näkymätöntä kirjoitusta, joka oli sitten kehitettävä vapaudessa näkyviin. Vladimir Iljitš muisti erään lastenleikin ja alkoi kirjoittaa maidolla kirjan rivien väliin, mikä piti lampulla lämmittämällä saada näkyviin. Hän teki sitä varten itselleen pieniä mustetolppoja mustasta leivästä, että saattoi nielaista ne, jos ovelta kuului liikettä tai tirkistysreistä tarkkailtiin. Ja nauraen hän kertoi eräänä päivänä olleen niin huonon onnen, että oli pitänyt niellä kokonaista kuusi muste-tolppoa.

Muistan, että Iljitšillä oli siihen aikaan sekä ennen vankilaa että sen jälkeen mieluisena puheenpartena: „Ei ole niin viekasta

kujetta, ettei siitä nokkelammalla selvitä”. Ja luontaisella kekseliäisyydellään hän harjoitteli vankilassa sitä. Hän kirjoitti vankilasta lentolehtisiä, kirjoitti kirjasen „Lakoista”, joka takavarikoitiin Lahden kirjapainon takavarikossa (kirjaseen oli kehittänyt ja kopioinut Nadežda Konstantinovna). Sitä paitsi hän kirjoitti puoleen ohjelman ja siihen melko yksityiskohtaisen „selityskirjelmän”, jonka osittain kopioin minä Nadežda Konstantinovnan vangitsemisen jälkeen. Sekään ohjelma ei nähnyt julkisuutta, saatuani sen valmiiksi annoin sen A. N. Potresoville, ja kun hänet vangittiin, joku, jolle hän oli antanut sen säilytettäväksi, hävitti sen¹. Minulle jäi Nadežda Konstantinovnalta perinnöksi paitsi työtä myös illegaalisen kirjallisuuden konspiratiivinen säiliö — pieni pyöreä pöytä, jonka oli Iljitšin neuvon mukaan tehnyt eräs puuseppätoveri. Hieman tavallista paksumman ainoan pöydänjalan sorvattu alanappula kiertyi irti, ja kaiverrettuun syvennykseen mahtui aika iso käärö. Piilotin sinne yöksi aina jäljentämäni kirjoituksen osan ja hävitin tarkkaan alkuperäiskappaleen, lampulla lämmitetyt sivut. Pöytä teki varsin tärkeitä palveluksia, sitä ei keksitty Vladimir Iljitšille eikä myöskään Nadežda Konstantinovnalle tehdystä kotitarkastuksessa; ohjelman jäljennetty viimeinen osa säilyi tallessa, ja sen antoi minulle pöydän mukana Nadežda Konstantinovnan äiti. Pöytä ei ollut näöltään epäilystä herättävä, ja vasta myöhemmin nappulan kierteet kuuluivat paljosta avaamisesta ja se tuli hölläksi.

Alkuaikoina Vladimir Iljitš hävitti tarkkaan lentolehtisten ja muiden illegaalisten kirjoitusten konseptit jäljennettyään ne mädällä, mutta sitten käyttäen hyväkseen tieteellistä työtä tekevän mainetta alkoi jättää niitä tilastollisiin sekä muihin muistiinpanoliuskoihin, jotka oli kirjoitettu täyteen hänen tasaisella ja pienellä käsiälällään. Eikä esimerkiksi sellaista kirjoitusta kuin ohjelman yksityiskohtaista selitystä olisi saanutkaan hävittää konseptina, sillä sitä ei voinut jäljentää päivässä; ja myöhemmin Iljitš sitä harkitessaan teki alituisesti korjauksia ja täydennyksiä. Ja niinpä hän kerran tapaamisaikana kertoi tapansa mukaan humoristisesti minulle, miten hänen kopissaan jälleen tehdystä tarkastuksessa santarmiupseeri oli hieman penkonut aika isoa nurkkaan pinottua kirja-, taulukko- ja muistiinpanokasaa ja oli suoriutunut siitä leikinlaskulla: „Tänään on liian kuuma, että voisi tilastoa harrastaa”. Veli sanoi, ettei hän ollut silloin erikoisesti ollut huolissaanakaan, „ei niin isosta kasasta kuitenkaan löytyisi”, ja lisäsi sitten nauraen: „Minä olen paremmassa asemassa kuin toiset Venäjän

¹ Selityskin oli samoin takavarikoitu jo käsikirjoituksena ja kauan aikaa sitä luultiin tuhoutuneeksi. Vasta Vladimir Iljitšin kuoleman jälkeen löydettiin siitä yksi epätäydellinen kappale ja julkaistiin „Proletarskaja revoljutsiassa” № 3 (26) v. 1924. (ks. *V. I. Lenin, Teokset*, 2. osa, suom. ss. 77—103. *Toim.*)—A. J.

keisarikunnan kansalaiset — minua ei voida vangita”. Häntä kyllä nauratti, mutta minä olin tietysti huolissani, pyysin olemaan varovaisempi ja sanoin, että vaikka häntä ei voidakaan vangita, niin kovennetaan tietenkin tuntuvasti rangaistusta, jos hän joutuu kiinni, ja että niin röyhkeästä teosta kuin illegaalisten kirjoitusten kirjoittamisesta vankilassa voi saada pakkotyövankeuttakin.

Ja sen tähden olin aina levoton odottaessani takaisin kemiallisen kirjeen sisältävää kirjaa. Erikoisen hermostunut olin odottaessani vankilasta palautettavaksi erästä kirjaa, muistaakseni siinä oli ohjelman selitys, ja tiesin, että kirjassa oli kaikki rivienvälit kirjoitettu maidolla. Pelkäsin, että vankilan hallinto voi ehkä tarkastuksessa havaita jotain epäiltävää tai että pitkällisessä säilytyksessä kirjaimet voivat ehkä tulla itsestään näkyviin, kuten toisinaan kävi, jos maito oli kokoomukseltaan liian vahvaa. Ja aivan kuin kiusalla en saanut kirjoja takaisin määräpäivänä. Kaikki muut vankien sukulaiset saivat torstaina kirjansa, jotka oli annettu samana päivänä, mutta minulle vanginvartija virkkoi vain: „Teille ei ole”, vaikka vastikään tapaamishuoneessa, mistä olin juuri tullut, veljeni sanoi kirjat palauttaneensa. Tämä ensikertainen viivytykseni sai minut olettamaan, että Iljitš oli saatu kiinni; kirjoja palauttanut aina synkännäköinen vanginvartija näytti myös erikoisen synkältä. En tietenkään voinut vaatia mitään, ja niin olin tuskassa kokonaisen vuorokauden, seuraavaan päivään, kunnes minulle luovutettiin kirjat, niiden joukossa ohjelman sisältävä kirja.

Sattui niinkin, että veli myös huolestui turhaan ja hätääntyi. Joidenkin vangitsemistapausten jälkeen (lienee ollut Potresovin vangitsemisen jälkeen) talvella 1896 myöhästyin sattumalta tapaamisesta ja tulin viimeiseen vuoroon, mitä en ollut tavallisesti tehnyt; Vladimir Iljitš päätteli, että minut oli vangittu, ja hävitti jonkin valmistamansa konseptin.

Mutta sellaisia jännityshetkiä oli vain harvoin, sellaisista erikoisista syistä, jos tapahtui uusia vangitsemisiä; yleensä Iljitš oli hämmästyttävän hillitty, maltillinen ja hyväntuulinen tapaamisaikoina ja hereällä naurullaan karkotti huolestuneisuutemme.

Ei kukaan meistä, vangittujen sukulaisista, tiennyt millainen tuomio oli odotettavissa. Sosialidemokraatteja rangaistiin melko lievästi narodnajavoljalaisiin verrattuna. Mutta Pietarin viime tapahtumana oli ollut M. I. Brusnevin juttu, joka päättyi kovaan tuomioon: 4 vuotta yksinäiskoppia ja 10 vuoden karkotus Itä-Siperiaan — niin kuului tuomiopykälä.

Pelkäsimme kovasti pitkällistä vankilassa istumista, mitä monet eivät olisi kestäneet ja mikä olisi joka tapauksessa vaikuttanut hyvin turmiollisesti veljeni terveyteen. Jo niinkin Zaporozets

oli vuoden istumisesta saanut ankaran hermovian, mikä osoittautui myöhemmin parantumattomaksi mielenvikaisuudeksi. Vanejev oli laihtunut ja yski (hän kuoli keuhkotautiin karkotuksessa, vuoden kuluttua vapautumisensa jälkeen); Kržižanovski ja toiset olivat myös kuka missäkin määrin hermostuneita.

Sen tähden kaikki tunsivat suorastaan mielenkevännystä, kun saatiin tietää kolmen vuoden karkotustuomio Itä-Siperiaan.

Tuomio julistettiin helmikuussa 1897. Äiti ajoi asiaa ja sen tuloksena Vladimir Iljitš sai luvan matkustaa Siperiaan omaan laskuunsa eikä etappitietä. Se oli oleellinen helpotus, sillä vaellus siirtovankilasta toiseen vaati paljon voimia ja hermoja.

Muistan, miten veljeni vapautumispäivänä minun ja äitini huoneeseen riensi Jakubova ja suuteli veljeäni nauraen ja itkien yhtäkaaa.

Ja hyvin elävästi on jäänyt mieleeni veljen paljonpuhuvasti kirkastuneet kalpeat ja laihat kasvot, kun hän nousi ensi kertaa hevosraiton kattokerrokseen ja sieltä nyökkäsi minulle.

Hän sai ajaa Pietarin kaduilla hevosraitilla ja sai tavata tovereita, sillä kaikilla vapaaksi päästetyillä „dekabristeilla” oli lupa viipyä Pietarissa kotonaan ennen matkallelähtöä kolme päivää. Tämän ennenkuulumattoman myönnytyksen sai aluksi pojalleen J. O. Zederbaumin (Martovin) äiti sen kautta, että hänellä oli jotain tuttavuutta poliisidepartementin johtajan Zvoljanskin kanssa; ja sitten kun kerran oli annettu aiheita sellaiseen, ei poliisipäällikkö katsonut mahdolliseksi kieltää toisilta. Lopputuloksena he kaikki tapasivat toisiaan, kävivät joukkokuvassa (tunnettu valokuva) ja järjestivät kaksi kauankestänyttä ilta-kokousta, ensimmäisen Stepan Ivanovitš Radtšenkolla ja toisen Zederbaumilla. Kertoman mukaan poliisi oli ajan kuluttua hoksannut, että oli tehnyt vikapiston, kun oli päästänyt ne sosialidemokraatit vapaasti kävelyille pitkin Pietaria, ja että he eivät suinkaan olleet aivan rauhallista väkeä; kerrottiin myös, että Zvoljanski oli saanut siitä kyytiä. Olipa miten hyvänsä, sen tapauksen jälkeen ei enää tehty „tukussa” sellaisia myönnytyksiä; jos joku sai joskus luvan jäädä ennen karkottamista kaupunkiin, niin sen saivat joko tietysti sairaat tai vain erikoista profektiota nauttivat. Kokouksissa „vanhat” ja „nuoret” kohtasivat. Väiteltiin taktiikasta. Erikoisesti sellainen puhtaasti poliittinen kokous oli ensimmäinen, Radtšenkolla pidetty. Toisessa — Zederbaumilla — oli hermostuneempi ja levottomampi tunnelma. Ensimmäisessä kokouksessa syntyi väittely „dekabristien” ja „Rabotšaja Mysl” lehden myöhäisimpien kannattajien välillä.

Vladimir Iljitš sai luvan olla kolme päivää myös Moskovassa kotonaan. Tavattuuan tovereitaan hän oli aikeissa antaa vangita

itsensä Moskovassa ja matkustaa edelleen yhdessä heidän kanssaan. Silloin oli juuri saatu valmiiksi rautatie Krasnojarskiin, eikä etappitie näyttänyt enää niin vaivalloiselta kuin aikaisemmin, sillä oli vain kaksi vankilaa — Moskovassa ja Krasnojarskissa. Eikä Vladimir Iljitš halunnut käyttää hyväkseen helpotusta, jota tovereilla ei ollut. Muistan, että se pahoitti äidin mieltä kovasti, hänelle kun oli ollut erinomaisen suurena lohtuna Volodjan saama lupa matkustaa omaan laskuun. Sen jälkeen kun äidille oli todistettu, miten tärkeää oli saada matkalupa omaan laskuun, ja sen jälkeen kun hänelle oli kerrottu jonkun vanhan karkotusvangin sanat: „Voisin toistaa karkotuksen, etappia en koskaan”, — kaiken sen jälkeen Vladimir Iljitš päättää kieltäytyä suurella vaivalla saadusta myönnytyksestä ja lähteä vapaaehtoisesti taas vankilaan!

Mutta asia päättyi hyvin. Pietarissa uudestaan vangitut „dekabristit” eivät saapuneet Moskovaan vielä kolmen myönnetyn päivän päätyessä, ja tällöin levottomaksi tullut Moskovan ohra asetti kutsumalleen Vladimir Iljitšille uhkavaatimuksen: joko hänen oli otettava matkustuslupa karkotuspaikalle ja lähdeävä seuraavana päivänä tai heti paikalla jäätävä vankilaan. Nämä konkreettiset Venäjän tosiolot vielä niiden vähemmän hioutuneessa — kuin Pietarissa — niiden moskovalaisessa muodossa, tässä kaupungissa, joka oli ruhtinas Sergein ilmetty „perintömaa”, sellainen näköala, että oli mentävä heti vankilaan hyvästelemättä edes kotiväkeä ja odotettava siellä epämääräinen aika „oman joukon” tuloa, sellainen edessä oleva näköala tuli esteeksi hänen halulleen lähteä tovereiden mukana. Voitolle pääsi terveän järjen luonnollinen protesti sitä vastaan, että hänen olisi haaskattava hyödyttömästi voimia vain tehdäkseen samalla tavalla kuin toiset toverit, sekä hänen alituinen tuntonsa välttämättömyydestä säästää voimia todellista taistelua varten haaskaamatta niitä ritarillisten tunteiden ilmaisuun, ja Iljitš päätti lähteä matkalle seuraavana päivänä. Nelisin — äiti, sisar, Maria Iljinitšna, ja minä mieheni Mark Timofejevitšin kanssa, lähdimme saattamaan häntä Tulaan.

Vladimir oli karkotukseen mennessään monien tunnustama johtaja. Puolueen ensimmäinen edustajakokous 1898 asetti hänet puolueen äänenkannattajan toimittajaksi ja antoi hänen tehtäväkseen kirjoittaa puolueen ohjelman. Ja meidän sosialidemokraattinen liikkeemme astui niinä vuosina ensimmäisen ja sen tähden myös kaikkein vaikeimman askelensa puoluekantasuutta kohti, laajaa joukkomittaista taistelua kohti. Melkein kaikki johtajat vangittiin, ensimmäisen edustajakokouksen osanottajat vietiin melkein tyystin, mutta perusta oli laskettu. Liikkeen ensimmäinen alkutaival oli kuljettu.

VII. KARKOTUS

Vladimir Iljitšin karkotusaika kului myös verrattain suotuisissa oloissa. Äidin vaivannäön ansiosta hän sai luvan huonon terveytensä takia kärsiä tuomionsa Siperian kaikkein terveellisimmällä seudulla, Minusinskin kihlakunnassa. Hänelle oli määrätty karkotuspaikaksi Šušenskojen kylä eli, kuten sitä silloin lyhyesti nimitettiin, Suša. Hänen kanssaan siellä oli kaksi tai kolme puolalaista työläistä. Samasta jutusta tuomitut toverit oli lähetetty toisiin kyliin. Huonoimpiin oloihin lienee juutalaisena joutunut J. O. Zederbaum (myöhemmin Martov). Hänet lähetettiin kaikkein pohjoisimpaan karkotuspaikkaan, Turuhanskiin, joka oli ylipääsemättömien rämeiden ja soiden takana, ja hän sai olla koko karkotusaikansa erillään tovereista. Toisilla oli sen sijaan mahdollisuus tavata, käydä toistensa luona juhlatapausten merkitsemiseksi, kuten häissä, uuden vuoden vastaanottajaisissa jne., tai saada lupa käydä Krasnojarskissa saamassa hoitoa,— niinpä veljeni kävi siellä hammaslääkärissä. Martoviin pidettiin yhteyttä yllä vain kirjeellisesti, ja Vladimir Iljitš olikin hänen kanssaan hyvin ahkerassa kirjeenvaihdossa.

Vladimir Iljitšin aika kului hyvin yhdenkaltaisesti alituisessa ponnekkaassa kovassa työnteossa. Karkotettuna ollessaan hän kirjoitti tutkielmansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä” (ilmestyi huhtikuussa 1899) ja joukon artikkeleja, jotka osittain julkaistiin „legaalisten marxilaisten” silloisessa aikakauslehdessä „Novoje Slovo” ja koottiin myöhemmin „Talousopin harjoitelmia ja artikkeleita” nimiseksi kirjaseksi.

Hän oli totuttanut tekemään työtä säännöllisesti eikä hän pitänyt pitkiä väliaikoja töissään silloinkaan, kun se yleensä katsotaan välttämättömäksi, kuten esimerkiksi matkalla tai epämääräisessä, odottavassa asemassa ollessa. Niinpä paitsi sitä, että hän sen kuukauden kuluessa, minkä odotti Krasnojarskissa matkamääräystä, kävi joka päivä lukemassa kauppias Judinin kirjastossa kolmisen virstan päässä kaupungista, hän osasi käyttää osittain lukutyöhön Rumjantsevin kirjastossa nekin kolme päivää, mitä hänellä oli ollut lupa viipyä kotonaan Moskovassa. Se saattoi kerrassaan hämilleen erään nuoren ylioppilaan, Jakovlevin, joka pikkupojasta tunsu perheemme ja pistäytyi tapaamaan häntä ennen kolmen vuoden karkotusmatkalle lähtöä. Levokseen Iljitš teki mielellään kävelyretkiä ja kulki jäniksenajossa tai linnustamassa lähi ympäristön metsissä, joissa oli siihen aikaan runsaasti riistaa.

Eräässä karkotuspaikalta lähettämässään kirjeessä Vladimir Iljitš kuvasi sitä kylää, „Su-šu-šu”, kuten hän nimitti sitä leikillään,— mihin hänet oli määrätty.

„Kylä on iso, on monta katuria ja ne ovat aika likaisia ja pölyisiä — niin kuin olla kuuluu. Tämä on aroa, ei ole puutarhoja eikä yleensä kasvillisuutta. Kylän ympärillä on... lantaa, jota täällä ei kuljeteta pelloille, vaan heitetään suoraan kylän taakse, niin että kylästä ei pääse muuten kuin että pitää aina melkein kulkea aikamoisen lantamäärän yli. Aivan kylän laidassa on pieni Suš-joki, joka on nyt tykkänään kuivunut. Noin virstan puolentoista päässä kylästä (tarkemmin: *minusta*, sillä kylä on pitkä) Suš laskee Jeniseihin, joka muodostaa siinä kohdassa ison joukon saaria ja salmia, niin ettei Jenisein pääväylälle ole pääsyä. Käyn uimassa kaikkein isoimmassa salmessa, joka on nyt myös kovasti madaltunut. Toisella puolella kylää (Suš joelta pois päin) on noin 1½ virstan päässä „Salo” („Bop”), kuten talonpojat sanovat juhlallisesti, mutta tosiasiaa aivan surkea, raikattu metsikkö, jossa ei ole edes kunnollista varjoa (sen sijaan paljon mansikoita!) ja jolla ei ole mitään yhteistä Siperian taigan kanssa, jonka toistaiseksi tiedän vain kuulopuheelta mutta jossa en ole käynyt (sinne on täältä ainakin 30—40 virstaa). Vuoret... vuorista ei sanontani ollut tarkka, sillä ne ovat täältä noin 50 virstan päässä, niin että ne näkee vain kun ne eivät ole pilvien peitossa... tarkalleen samoin kuin Genevestä voi nähdä Mont Blancin. Sen tähden myös runoni¹ ensimmäinen (ja viimeinen) säe sisältää eräänlaisen runollisen hyperbolan (onhan sellainen käsite runoilijoilla!) mikä koskee „Altain juurta”... Sen tähden kysymykseesi, mille vuorille olen jo kiivennyt, voin vastata vain: hiekkakummuille, joita on niin sanotussa „salossa” — yleensä täällä on hiekkaa kylliksi”².

Siperiassa oli elämä siihen aikaan hyvin halpaa. Niinpä Vladimir Iljitš sai ensimmäisenä karkotusvuotenaan sillä apurahalla, joka karkotusvangeille kuului, 8 ruplan kuukausimaksusta, huoneen ja täyden ylöspidon talonpoikaisperheessä.

Vuoden kuluttua hänen luokseen meni äidin kanssa hänen morsiamensa Nadežda Konstantinovna Krupskaja. Vladimir Iljitš muutti isompaan asuntoon ja aloitti perhe-elämän. Nadežda Konstantinovnalle oli määrätty karkotuspaikaksi Ufa, mutta pyynnöstään hän oli saanut luvan vaihtaa sen Sušenskojeksi, jonne Vladimir Iljitš oli määrätty. Vladimir Iljitš käänsi Nadežda Konstantinovnan kanssa ansiotarkoituksessa englannin kielestä Webb puolisojen kirjan trade unionismista.

Olin Iljitšin kanssa silloin koko ajan vilkkaassa kirjeenvaihdossa. Tavallisissa kirjeissä hän kyseli kirjoja, antoi tehtäviä

¹ Krasnojarskista kirjoittamassaan kirjeessä, jossa Vladimir Iljitš tiedotti saaneensa määräyksen Sušenskojen kylään, hän kertoi leikillään, että oli jo alkanut sepittää runoa, jonka ensimmäinen säe kuului: „On Altain juurella Suša”.— A. J.

² V. I. Lenin, Kirjeitä omaisille, 1934, ss. 56—57.— Toim.

ja kirjoitti kirjallisista töistään, elämästään sekä tovereista; kemiallisissa salakirjeissä minä kirjoitin hänelle vallankumouksellisen taistelun ja toiminnan kulusta Venäjällä ja hän lähetti artikkeleitaan, että toimittaisin ne pietarilaiseen „Taisteluliittoon” tai ulkomaille „Työn vapautus” ryhmälle julkaistavaksi. Sillä tavoin näille järjestöille lähetettiin „Venäläisten sosialidemokraattien tehtävät” niminen kirjanen, jonka ulkomailta ilmestyneeseen kappaleeseen alkulauseen kirjoitti P. B. Axelrod, sekä vastaus silloisten „ekonomistien” kirjeeseen, jonka olivat laatineet Kuskova ja Prokopovitš ja joka oli saanut nimekseen „Credo”. Sen johdosta vastaus tunnetaan nimellä „Anticredo”. Vladimir Iljitš esiintyi siinä hyvin innokkaasti tätä siihen aikaan kaikkein avomielisintä niiden katsomusten esitystä vastaan, että työläisten kuuluu tyytyä taloudelliseen taisteluun ja antaa liberaalien käydä poliittista. Tosin sitä kirjoitusta ei ollut tehnyt sosialidemokraattien taisteleva osasto, mutta kuitenkin sellaiset henkilöt, joilla oli siihen aikaan nuorison keskuudessa vaikutusvaltaa. Ja sitä paitsi erinomaisen selvästi julkilausuttujen katsomusten perusteella saattoi ratkaisevammin tähdentää, mihin johtavat „ekonomismia” kannattavat poikkeamat. Tämä vastalause luettiin eräässä mainituista sosialidemokraattien kokouksista, jonne nämä olivat kokoontuneet eri kylistä; siellä se hyväksyttiin silloin ja sitten lähetettiin „17:n sosialidemokraatin vastauksena”, jolla otsikolla se tunnetaan puoluekirjallisuudessa.

Päinvastoin kuin enemmistö karkotettuja Vladimir Iljitš ei pyrkinyt vilkkaampaan keskukseen eikä hakenut paikanmuuttoa. Äidin ehdottaessa, että pitäisi ajaa kaupunkiin muuttoasiasa (vuoden tai puolentoista kuluttua) hän kirjoitti, ettei maksa vaivaa ja että hänen mielestään oli parempi oleskella Minusinskissa tai Krasnojarskissa vain käymätieltä kuin asua siellä vakinaisesti. Syynä lienee ollut se, että hiljaisessa kylässä ja samalla paikalla asuessa oli vapaampi mahdollisuus ja mukavampi tehdä työtä, ei ollut mitään kiusauksia häiritsemässä kuten väkirikkaammissa siirtokunnissa, missä pakollisesta toimeentuloa aiheutui niitä riitoja, jotka olivat karkotusvankeuden pahimpana puolena. Vladimir Iljitš kirjoitti minulle erään sellaisen riidan johdosta, joka oli ollut syynä N. J. Fedosejevin itsemurhaan Verholenskissa: „Ei, ole mieluummin toivomatta minulle intelligenttitovereita Šušaan!”. „Pahinta karkotuksessa ovat nämä karkotusvankien „riitajutut” ”¹.

Mutta Vladimir Iljitš kävi joskus mielellään tapaamassa tovereitaan toisessa kylässä noin 50 tai 100 virstan päässä tai otti heitä vastaan Šušassa. Sellaisia matkustuslupia annettiin silloin uuden vuoden vastaanottajasten, hää- tai syntymäpäivä-

¹ V. I. Lenin, Kirjeitä omaisille, 1934, ss. 88, 125.— Toim.

juhlien johdosta. Kokoonnuttaessa sillä tavoin 3—4 päiväksi aika vietettiin „hyvin hauskaasti”, kuten Iljitš kirjoitti: kesäisin tehtiin kävelyretkiä, käytiin pitkillä metsästysmatkoilla ja uimassa, talvella luisteltiin ja pelattiin šakkia. Keskusteltiin monenlaisista aiheista, luettiin erillisiä lukuja Vladimir Iljitšin kirjasta tai pohdittiin kirjallisuudessa tai politiikassa esiintyvistä erilaisista uusista suuntauksista. Niinpä arvostellakseen mainittua „Credoa” tovereilla oli matkansa tekosyynä Lepešinskin tyttären syntymän juhliminen. Vladimir Iljitš kävi myös mielellään kaksi tai kolme kertaa karkotusaikanaan Minusinskissa ja Krasnojarskissa lääkärissä käynnin nimellä.

Paitsi karkotettuja, joiden seurassa Vladimir Iljitš puhui avoimesti mielipiteistään ja joita hän auttoi kernaasti heidän kehityksensä kannalta ja neuvoi heille kirjallisuutta, hän oli kiinnostunut sikäläisten talonpoikien elämästä, joista eräät muistavat hänet vielä nytkin ja ovat lähettäneet muistelmansa hänestä. Mutta keskusteluissa heidän kanssaan hän oli ymmärrettävästi hillitty. Senaikainen talonpoikaisto, Venäjän puoleinenkin, puhumattakaan etäisemmästä, Siperian talonpoikaistosta, oli poliittisesti aivan kehittymätöntä. Sitä paitsi hänen asemassaan, karkotettuna, valvonnan alaisena ei olisi ollut lainkaan tarkoituksenmukaista, vaan jopa suorastaan tyhmää harjoittaa propagandaa.

Mutta Vladimir Iljitš keskusteli mielellään talonpoikien kanssa voidakseen tutkia heitä ja saada selville heidän maailmankatsomuksensa; hän antoi heille myös neuvoja, etupäässä lainopillisia, kaikessa, mikä koski heidän paikkakunnallisia asioitaan. Hänen luonaan alkoi käydä neuvoja kysymässä talonpoikia myös piirikunnasta, toisinaan heitä kertyi melko paljon. Siitä kertovat muistelmissaan talonpojat sekä myös Nadežda Konstantinovna. Ja huomaamatta näiden keskustelujen pohjalla ja metsästysretkillä käydyn juttelun pohjalla Vladimir Iljitš hankki myös tälläkin kertaa maaseudulla ollessaan, kuten aikaisemmin asuessaan Volgan varren kylissä, sitä talonpoikaiston ja sen psykologian tuntemusta, mikä teki hänelle niin suuren palveluksen sekä hänen vallankumouksellisen toimintansa aikana että myös myöhemmin, kun hän oli hallituksen ruorissa.

Hän osasi vaatimattoman juttelun aikana saada keskustelukumppaniensa kielenkannan heltämäänsä, ja he paljastivat hänelle sisimpänsä.

Niin muodoin Vladimir Iljitš ei ollut karkotuksesta lähtiessään ainoastaan työkokemuksen omaava vallankumousmies, joka yksilönä oli ollut jo auktoriteetti maanalaisessa toiminnassa, ei ainoastaan tieteellisen tutkielman julkaissut vaan myös sellainen henkilö, joka oli oleskellessaan kolme vuotta maalaisväestön syvimpien rivien keskellä lujittanut talonpoikaiston, Venäjän väestön peruskerroksen, tuntemustaan.

Tähän päättyy Vladimir Iljitšin elämäkerran ensimmäinen osa, hänen paluuseensa karkotuksesta, aikaan, jolloin hän — 30-vuotiaana — ryhtyi uudestaan käsiksi vallankumoukselliseen työhön, mutta nyt jo verrattomasti laajemmassa mittakaavassa; siihen työhön, joka tiivistä Venäjän vallankumouksellisen proletariaatin ja johti sen voittoon.

ILJITŠIN PALUU KARKOTUKSESTA JA „ISKRA” AATE

Se tapahtui helmikuussa 1900. Me kaikki — ja varsinkin äiti vainajamme — odotimme sitä kuukautta kuin juhlaa. Olihan loppumassa veljemme Vladimir Iljitšin karkotusaika ja hänen piti palata Siperiasta. Emme olleet nähneet häntä kolmeen vuoteen ja odotimme tietenkin kärsimättömästi hänen paluutaan. Karkotusaika loppui varsinaisesti tammikuun viimeisinä päivinä, päivänä, jolloin karkotusmääräys oli allekirjoitettu, mutta edessä oli vielä pitkä matka, ensin hevosskyydillä Šušenskojen kylästä Minusinskin kautta Krasnojarskiin, noin 350 virstaa, sitten rautateitse. Ja sitä paitsi mieli ei ollut aivan rauhallinen, oliko karkotusaika todella loppunut, tai oliko ehkä sattunut jokin viivyke. Olimmehan silloin itsevaltiuden alaisia, ja se oli hallinnollinen karkotustuomio, eli ts. viranomaisten täydellistä mielihaltia. Jos sattui vain jotain selkkausta päällystön kanssa tai paikallisen satraapin jotain pientä kosta, karkotusaikaa voitiin pidentää.

Ja vaikka sellaista sattui etupäässä sen seurauksena, että joku oli tehnyt karkotuspaikalla rikkomuksia, oli kuitenkin tapauksia, että pidennyksen saneli keskuksen antamat määräykset, esimerkiksi jos vallankumouksellinen liike voimistui, jolloin ei vaikutusvaltaisten vallankumouksellisten paluuta etäisiltä syrjäkolkilta pidetty suotavana.

Sen tähden vaikka elikin vaatimattomasti eikä ilmeisesti ainaakaan ollut rikkonut mitään kieltoja, Vladimir Iljitš oli rauhaton siitä, miten hänen käy, ja määrääjän lähetessä tunsu yhä lisääntyvää hermostusta.

„Lähden täältä sinä ja sinä päivänä, ellei aikaa pidennetä”, kirjoitti hän meille.

Tämä pelko oli turhaa — Vladimir Iljitš pääsi lähtemään niin kuin oli olettanut, ja tiesimme kirjeistä tai sähköistä (en nyt enää muista) minä päivänä ja mihin aikaan hän tulee perille ja odotimme häntä.

Nuorempi veli Dmitri Iljitš oleskeli silloin ensimmäisestä jutustaan valvonnan alaisena Podolskissa Moskovan läänissä. Hän nousi Siperian junaan sen pysähtyessä Podolskissa ja tuli Vladimir Iljitšin mukana Moskovaan.

Asuimme siihen aikaan Moskovan laidassa Kamer-Kollegian vallin luona Bahmetjevin kadulla. Nähdessämme ajurin tulevan talon kohdalle riensimme kaikki portaille Vladimir Iljitšiä vastaan. Ensimmäiseksi kajahti äidin murehtiva huudahdus:

— Kuinka sinä kirjoitit, että olet lihonut? Kylläpä olet laiha!

— Lihoin aivan todella. Tähän kuntoon tulin vasta viimeisinä aikoina ennen lähtöä.

Nadežda Konstantinovna kertoi myöhemmin, että hermostuneisuus määräajan lopun lähetessä ja epävarmuus siitä, että se todella koittaa, oli melkein kokonaan huonontanut veljen Siperiassa nousseen ruumiillisen kunnon.

— Onko Juli tullut? Onko kirjeitä? Entä sähkösanomaa? — alkoi Volodja kysellä meiltä kohta, kun oli tervehditty ja sen että ehti riisuuduttuaan ruokahuoneeseemme.

Juli Zederbaum, joka tunnetaan myöhäisemmällä Martovin nimellä, oli karkotettu Turuhanskiin samasta jutusta kuin Vladimir Iljitš, ja hänen tuomionsa myös päättyi samaan aikaan. Hänet oli juutalaisena määrätty Jenisein läänin kaukaisimpaan ja pahimpaan kolkkaan.

Vladimir Iljitš hermostui kuullessaan, ettemme olleet saaneet Julilta minkäänlaisia tietoja emmekä tienneet hänestä mitään.

— Kuinka niin? Mehän sovimme hänen kanssaan. Mitä se oikein voisi merkitä? — sanoi hän kävellen kiireesti huoneessa. — Pitää sähköittää hänelle. Mitja, pyydän sinua viemään sähköen.

Ja hän ryhtyi heti paikalla kirjoittamaan sähkösanomaa ja lähettämään veljeä tehtävälle, mikä oli jonkinmoinen pettymys niin tälle kuin myös meille kaikille, jotka olimme luonnollisesti toivoneet saavamme pitää Vladimir Iljitšin kokonaan näinä ensimmäisinä hetkinä.

Minua se ihmetytti sitä paitsi, koska tiesin karkotusta edeltäneeltä ajalta, ettei Volodja ollut Martovin kanssa, joka oli liittynyt kerhoon myöhemmin, ollut lainkaan niin läheinen kuin sen toisten jäsenten, Kržižanovskin ja Starkovin kanssa, tiesin, että hän oli karkotuspaikalla asunut näiden jälkimmäisten naapurina (noin 50 virstan päässä) ja tavannut heitä melko usein. Sellaisissa oloissa tavallisesti läheiset suhteet vain paranevat. Heistä Vladimir Iljitš kertoi kuitenkin vähän, yleisessä rauhallisessa sävyssä, kun sitä vastoin tietoja Martovista odotti hyvin innokkaan kärsimättömästi.

Myöhäisemmät keskustelut selittivät minulle asian. Hän piti Zederbaumia tulevaan työhön, ensi sijassa yleisvenäläiseen lehteen kelpoisena lähimpänä toverinaan. Hän oli Julin vallankumouksellisesta temperamentista ihastuksissaan ja oli hyvin hermostunut, kunnes sai vihdoin tiedon, että tämä oli onnellisesti

lähtenyt Turuhanskista. Hän lauloi meille Zederbaumin karkotuksessa sepittämää laulua:

Niin kuin peto nälkää ulvoessaan
riehakkaasti pyry temmeltää.
Kuuluu vinhan tuulen raivotessa
vihamies kun riemuin räkättää.
Rohkeasti, veljet, laulu raikukoon,
nurjaa osaamme se pilkatkoon.
Venäjäll' on miestä tulirintaa,
heille sopii asu urhojen,
kaukokarkotus voi silopintaa
karheuttaa kyllä monien.
Innon hehkun vielä tyystin sammuttaa
mahorkka ja alkoholi saa.
Jne.

Iljitš lauloi, ja sisko soitti hänen laulunsa mukaan pianolla myös puolalaisia vallankumouslauluja, joita Iljitš oli oppinut karkotetuilta puolalaisilta työläisiltä osittain puolaksi, osittain Kržizanovskin venäjännöksinä.

Sellaisia olivat: „Raivotkaa, tyrannit”, „Riistäjät ruoskaansa”, „Punainen lippu”. Muistan elävästi Volodjan kävelemässä pienessä ruokahuoneessamme nurkasta nurkkaan ja laulamassa innokkaasti puolaksi:

Luo hehkun lippu purppurainen,
se hurmetta on työläisten

Hän oli ihastunut puolalaisten työläisten vallankumouksellisiin lauluihin ja sanoi, että oli välttämätöntä luoda sellaisia Venäjää varten.

Siihen aikaan lähes 60 Venäjän paikkakuntaa oli sellaisia, joihin karkotuksesta palaavien ei sallittu asettua asumaan: paitsi pääkaupunkeja ja yliopistokaupunkeja niitä olivat ne teollisuuskeskukset, joissa oli työväenliikkeellä jalanalaa, ja vuonna 1900 sellaisia olivat enemmän tai vähemmän kaikki. Hyvin harvoja kaupunkeja jäi valittavaksi. Vladimir Iljitš oli jo Siperiassa valinnut Pihkovan, koska se oli lähimpänä Pietaria, ja oli sopinut siitä Zederbaumin ja Potresovin kanssa (tämä oli karkotettu Vjatkan lääniin). Heidän kanssaan hän aikoi ruveta julkaisemaan yleisvenäläistä lehteä. Zederbaum matkusti Pihkovaan Pietarista, missä oli tavannut omaisiaan, ja Potresov poikkesi meille Moskovaan, mutta vasta Vladimir Iljitšin lähdön jälkeen.

En muista, montako päivää veli meillä viipyi. Sinä aikana häntä kävi tapaamassa Jekaterinoslavista hänen vanha samara-

lainen tuttavansa I. H. Lalajants, joka oli tuolloin sosialidemokraattisen puolueen komitean ja „Južnyi Rabotši” lehden toimituksen jäsen. Hän oli meillä kolmisen päivää ja keskusteli veljeni kanssa työasioista.

Myöhemmin Vladimir Iljitš kertoi minulle, että keskustelut olivat koskettelleet etupäässä puolueen II edustajakokouksen koollekutsumista, edustajakokous kun aiottiin silloin vielä pitää Venäjällä. Joukoittaiset vangitsemiset etelässä huhtikuussa 1900 — jolloin vangittiin myös Lalajants — saivat lopullisesti Vladimir Iljitšin vakuuttumaan siitä, että oli mahdotonta kutsua edustajakokousta koolle Venäjällä. Hän puhui minulle siitä kesäkuussa ennen ulkomaille lähtöään, kun kehitteli yleisvenäläisen lehden yksityiskohtaista suunnitelmaa, jonka lehden järjestöverkko olisi ulottanut tuntosarvensa joka puolelle Venäjää ja niin yhdistänyt perusprinsiippien ympärille kaikki hajallaan laajan maamme eri puolilla toimivat komiteat ja kerhot.

„Jos pelkästään edustajakokouksen vaatimat valmistelutyöt saavat sellaisia murtumia aikaan, hävittävät järjestön melkein juurta myöten, niin että arvokkaimmat työntekijät joutuvat vankilaan, niin muodoin itsevaltiuden Venäjällä edustajakokoukset ovat sallimatonta ylellisyyttä. Tarvitaan muita puolueen yhdistämiskeinoja. Ja niinpä sellaisena keinona voi olla ulkomailla ilmestyvä yleisvenäläinen lehti, jonka ympärille puolue on rakentuva kuten nousevalle rakennukselle asetettujen rakennustelineiden ympärille”, — hän sanoi.

Tästä aatteesta sai alkunsa „Iskra” tunnuksineen: „Kipinästä tuli syttyy”, ja se todella suoritti puolueen yhdistämistehtävän ja sytytti vallankumouspalon.

ILJITS VANGITAAN KOLMANNEN KERRAN. UFAN MATKA JA LAHTO ULKOMAILLE

Emme ehtineet kunnolla iloita Iljitšin Siperiasta paluusta, hän riensi pian Pihkovaan oltuaan meillä Moskovassa muutaman päivän, kun saimme toukokuussa taas hälyttävän tiedon: vangittu Pietarissa. Muistan, miten tavattomasti se järkytti meitä, varsinkin tietysti äitiä, joka oli suorastaan epätoivoinen, vaikka oli niin monesti ennen osoittanut luonteenlujuuutta. Mutta äiti olikin jo loppuun kiusaantunut vangitsemisistä. Vladimir Iljitšin ollessa karkotettuna vangittiin nuorempi veli, V kurssin ylioppilas Dmitri, joka sai istua 9 kuukautta pitkäveteisestä ikävästä jutusta, josta sen alkuunpanijat eivät mitenkään saaneet syyteaineistoa kokoon. Tosiasioita ei ollut, tavallisesta opintokerhosta ei millään saanut mitään rikollista, eikä hänen toimintansa Goujonin tehtaalla ollut paljastunut. Veli kesti huonosti Moskovon vankilaoloja, ja loppupuolella äiti tykkänään sairastui. Ja vähää ennen kuin Vladimir

Iljitš palasi karkotuksesta, oli vangittu sisaremme Maria Iljinična, jota ei voitu epäillä viattomimmistakaan „yhteyksistä”; hänen lukunsa Brüsselin yliopistossa keskeytettiin, ja hänet lähetettiin Nižniin. Ja äiti oli käynyt vuoroin Tulassa Dmitrin luona, vuoroin Nižnissä Manjan luona. Sen että oli onnistuttu saamaan tälle kotiinpaluulupa ja Mitja asettumaan Podolskiin Moskovan lääniin, jonne aioimme mennä kesäkuukausiksi, kun tuli uusi onnettomuus, joka uhkasi olla paljon pahempi: Volodja, joka oli jo osoittanut olevansa vakava vallankumouksellinen, olikin jälleen vangittu Pietarissa, minne hänen ei ollut lupa mennä, ja vangittu jo ulkomaanpassi taskussa.

Hän ei siis päässyt ulkomaille! Tietenkin jos kerran Manjalta otettiin ulkomaanpassi pois eikä hänen annettu jatkaa lukujaan, niin ei suinkaan Vladimiria ainakaan päästetty.

Ja me olimme niin toivoneet hänelle ulkomaanmatkaa, olimme nähneet, että hänenlaisensa vallankumouksellinen luonne oli Venäjällä saava huonon lopun. Näinköhän vain siitä?.. Ehkä taas jokin iso juttu... Emme olleet lainkaan tietoisia, mistä ja millaisissa oloissa hänet oli vangittu, emmekä voineet tietenkään ottaa vakavalta kannalta hänen santarmien välityksellä lähettämiensä kirjeiden rauhoittavia rivejä. Muistelen, että hän itse ilmoitti meille asiasta sellaisella kirjeellä. Tiesimme kyllä katkerasta kokemuksesta miten pitkiksi venyivät ne kaksi viikkoa tai kuu-kausi, joilla tavallisesti ensi aikana vangitsemisen jälkeen rauhoiteltiin omaisia. Mutta tällä kertaa kävikin odottamatta aivan päinvastoin. Volodja pääsi 2—3 viikon kuluttua vapaaksi ja tuli meille Podolskiin — oikein ulkomaanpassi taskussaan. Ei ollut saatukaan todistusaineistoa. Vladimir Iljitšiä ja Zederbaumia, jotka oli vangittu yhtäikaa, syytettiin ainoastaan luvattomasta Pietarin matkasta.

Veli kertoi meille, miten kaikki oli käynyt. He olivat lähteneet kahden Pietariin mukanaan kori kirjallisuutta ja olisivat ehkä tulleet perillekin onnellisesti, elleivät olisi olleet liian konspiratiivisia. He kun nimenomaan jälkiä hävittääkseen päättivät matkalla vaihtaa junaa ja mennä toista rataa, mutta eivät huomioineet, että siirtyivät Tsarskoje Selon kautta kulkevalle radalle. Tsarskoje Selossa oleskeli keisari, ja vartiointi oli sen tähden paljon tiukempaa. Ohranassa heistä oli tehty pilaa sen konspiratiivisen tempun takia. Mutta heitä ei kuitenkaan vangittu heti. He saivat korin toimitetuksi pois käsistään heti tultuaan ja ehtivät tavatakin joitakuita kuljettamatta urkkijoita perässään. Yöksi he järjestäytyivät johonkin Kazatšin kadun varrelle. Mutta urkkijat ottivat heidät kadulla kiinni heti aamulla, kun he lähtivät ulos. Vladimir Iljitš kertoi, että heihin tartuttiin suoraan kummastakin kyynärpästä, niin, ettei ollut lainkaan mahdollisuutta heittää mitään taskusta. Ja ajurinrattailakin kaksi piti koko matkan kiinni kummastakin

kyynärpästä. Samalla tavoin oli Zederbaum otettu kiinni ja viety toisilla ajurinrattailla.

Vladimir Iljitš oli eniten huolissaan Plehanoville kirjoittamastaan kemiallisesta kirjeestä, se oli kirjoitettu postipaperiarkille, jossa oli jokin lasku. Siinä kirjeessä hän tiedotti yleisvenäläisen lehden suunnitelmasta, ja se kirje olisi antanut hänet ilmi kokonaan. Eikä hän niinä kolmena viikkona tiennyt, oliko kirje kehitetty ilmi. Eniten häntä huoletti se, että kemiallinen muste toisinaan tuli itsekseen ajan kuluessa näkyviin. Mutta siinä suhteessa oli kaikki hyvin: paperiarkkiin ei ollut kiinnitetty huomiota ja se palautettiin veljelle sellaisenaan. Vladimir Iljitš oli meille Podolskiin tullessaan säteilevän iloinen. Ei ollut mennyt myttyyn heidän kummankaan ulkomaanmatka eikä niin ollen myöskään yleisvenäläisen lehden suunnitelma.

Me muutimme sinä vuonna varhain keväällä Podolskiin, missä vuokrasimme huvilaksi asunnon Kedrovan talosta kaupungin laidasta Pahra joen rannalta. Volodja oli meillä viikon verran ellei enemmän, otti osaa Podolskin luonnonihanaan ympäristöön tekemiimme kävelyretkiin sekä venematkoihin ja pelasi innokkaasti krokettia pihalla. Hänen luonaan kävi siellä Lepešinski, kävi myös Šesternin vaimonsa Sofia Pavlovnan kanssa. Tämä pariskunta yöpyi meillä ja minä muistan, miten kiivaasti Volodja moitti heidän puolustamansa ulkolaisen „Rabotšeje Delo” ryhmän asennetta. Kävi vielä joku muukin. Vladimir Iljitš sopi kaikkien kanssa salakirjoituksesta, vakuutti, että oli välttämättä järjestettävä oikea kirjeenvaihto ja tietojen välitys suunniteltuun yleisvenäläiseen lehteen, josta hän oli puhunut ainoastaan läheisimpien kanssa.

Ennen ulkomaille lähtöä Volodjalla oli vielä sellainen toivomus, että olisi käynyt Ufassa tapaamassa vaimoaan, Nadežda Konstantinovnaa, jonka oli vielä oltava siellä maaliskuuhun 1901 valvonnanalaisena.

Äiti lähti Pietariin ajamaan matkalupa-asiaa. Ihmeeksemme sekin onnistui. Äiti oli sanonut poliisidepartementissa, että matkustaa poikansa kanssa. Ja niinpä me lähdimme kolmisin rautateitse Nižniin jatkaaksemme sieltä matkaa laivalla.

Muistan hyvin sen matkan. Oli kesäkuu, joki oli vuolaimmillaan ja oli erinomaisen ihanaa matkustaa laivassa Volgaan pitkin, sitten Kamalla ja lopulta Belajalla. Olimme kaikki päivät laivan kannella. Volodjalla oli mitä reippain, riemukkain mieliala, ja hän hengitti nautinnokseen joelta ja lähi seudun metsistä huokuvaa ihanaa ilmaa. Muistan myöhään yöhön kestäneet keskustelumme Kamaa ja Belajaa pitkin etenevän pienen laivan autiolla yläkannella. Äiti oli väsyneenä mennyt hyttiin. Harvalukuiset matkustajat olivat kadonneet jo aikaisemmin. Kansi oli kokonaan vapaa meille kahdelle, ja oli hyvin mukava käydä konspiraatiivisia

keskusteluja keskellä hiljennyttä jokea ja uneliaita rantoja. Vladimir Iljitš kuvaili minulle yksityiskohtaisesti ja innokkaasti yleisvenäläisen lehden suunnitelmaansa, jolla lehdellä piti olla rakennustelineiden merkitys puolueen rakentamiselle. Hän todisteli, miten alituiset palot tekivät kerrassaan mahdottomaksi edustajakokousten järjestämisen Venäjällä. Vastikään huhtikuussa sinä vuonna laajamittaiset palot kautta koko etelän olivat melkein juurineet tykkänään monta järjestöä, muun muassa „Južni Rabotšin” toimituksen Jekaterinoslavissa. Siellä oli vangittu myös Vladimir Iljitšin Samaran aikainen toveri I. H. Lalažants, joka oli käynyt hänen luonaan nimenomaan sopimassa valmisteilla olleesta puolueen II edustajakokouksesta jo helmikuussa, jolloin veli lähtiessään Pihkovaan viipyi muutaman päivän meillä Moskovassa.

„Jos pelkkä edustajakokouksen valmistelu aiheuttaa niin kovia kolauksia, niin suuria uhreja, niin on mielettöntä järjestää sitä Venäjällä; ainoastaan ulkomailla ilmestyvä äänenkannattaja kykenee pitkälliseen taisteluun sellaisia suuntauksia kuin „ekonomismia” vastaan ja kykenee tiivistämään puolueen oikein ymmärrettyjen sosialidemokratian aatteiden ympärille. Muuten vaikkapa edustajakokous tulisikin koolle, joutuisi kaikki hajalle taas sen jälkeen kuten I edustajakokouksen jälkeen”.

En tietenkään jaksa muistaa tarkasti keskustelujamme näin monen vuoden kuluttua, mutta niiden yleinen sisältö on painunut syväälle mieleeni. Puhuttiin paljon „Työn vapautus” ryhmän ja „Rabotšeje Delon” asenteista ja niiden välisistä selkkauksista. Vladimir Iljitš oli edellisen ja G. V. Plehanovin innokas puoltaja, hän puolusti Plehanovia kaikilta hyökkäilyiltä, kun tätä syytettiin epätoverillisesta ylimielisestä suhtautumisesta ja koko ryhmää aloitekyvyttömyydestä. Todistelin hänelle samoin kuin Šesternin ja toisetkin käytännöllisen alan työntekijät, ettemme me saa katkaista välejämme „Rabotšeje Delon” kanssa, koska yksinomaan se voi antaa meille populääristä kirjallisuutta, painaa kirjoituksiamme ja täyttää tilauksia,— niinpä Moskovan komitea oli lähettänyt sille painettavaksi vuoden 1900 vappulehtisen, kun taas „Työn vapautus” ryhmältä ei herunut mitään, siltä ei saanut vastausta edes kirjeisiin. Vladimir Iljitš sanoi, että he olivat tietenkin vanhoja ja sairaita miehiä suorittaakseen käytännöllistä työtä,— siinä nuorten kuului auttaa heitä muttei erottautuen erilliseksi ryhmäksi, vaan tunnustaen kokonaisuudessaan heidän täysin oikean ja vakavan teoreettisen johtonsa. Vladimir Iljitš ymmärsi nimenomaan sellaiseksi tovereiden ja oman työnsä ulkomailla.

Puhuimme hänen kanssaan „Credosta” ja „Anticredosta”, Bernsteinistä ja Kautskysta, kaikista sen ajan polttavista kysymyksistä. Volodja oli reippaalla mielellä, erikoisen hauska, ja se yhteinen matkamme on parhaita muistoja.

Ufassa Vladimir Iljitš tapasi sikäläisiä tovereita, muistan heistä Krohmalin, jonka kanssa hän sopi salakirjoituksesta; tiedän, että eräistä kihlakunnista kävi karkotettuja häntä tapaamassa. Me äidin kanssa lähdimme pois 3 päivän kuluttua; hän sen sijaan jäi pitemmäksi aikaa ja matkusti takaisin rautateitse, jonka lisäksi pysähtyi matkalla Samarassa. Kaikkialla hän sopi lehtikirjoituksista ja salakirjoituksesta. Podolskiin palattuaan hän lähti pian ulkomaille. Pari viikkoa hänen jälkeensä matkustin minäkin sinne.

D. I. ULJANOV ja M. I. ULJANOVA

SAMARAN (ALAKAJEVKAN) KAUELTA (vv. 1889—1893)

MAALLA JA KAUPUNGISSA

M. ULJANOVA

I

Toukokuussa 1889 muuttimme Kasanista Samaraan. Äiti sai mielijohteen ostaa Simbirskin talon myynnistä saamallaan rahoilla pienen huuttorin M. T. Jelizarovin myötävaikutuksella, josta tuli myöhemmin vanhemman sisaren mies, huuttori ostettiin 50 virstan päästä Samarasta eräältä K. M. Sibirjakovilta. Tämä oli rikas siperialainen kultakaivosten omistaja, joka oli 1870-luvun puolivälissä ostanut Samaran köyhtyneiltä tilanomistajilta ison määrän maata aikoen järjestää suuren, teknillisesti järkiperaisen maatilän. Sibirjakov, joka oli vasemmistolaismielinen liberaali tai ehkä vielä äkkijyrkempi, lienee pitänyt silmällä myös vallankumouksellisen propagandan harjoittamista kansan keskuudessa. Joka tapauksessa hänellä oli jonkinlainen yhteys poliittisiin.

Hän auttoi laveasti narodnikkeja, jotka jo 1870-luvun lopulta tekivät Alakajevkan piirissä (huuttoriamme nimitettiin Alakajevkaksi siihen rajautuvan kylän nimen mukaan) keskeytymättä vallankumouksellista työtä. 70-luvun toisella puoliskolla eräässä Sibirjakovin kylässä, Skolkovossa, hänen asumapaikassaan, asui Gleb Uspenski vaimonsa kanssa, joka oli opettajattarena Sibirjakovin rakennuttamassa alkeiskoulussa. Siellä Uspenski kirjoitti tunnetun kertomuksensa „Kolme kylää”, jossa kuvasi Skolkovon, Zagljadinon ja Gvardeitsyn kylää sekä niiden todellisia asukkaita. Narodnikkien taholta samassa piirissä tehtiin peräkkäin monta yritystä järjestää maanviljelysiirtoloita (Orlovin ryhmä, kaukasialaiset¹, ja tämä Orlov, myöhemmin eserrä, järjesti samanlaisen siirtolan Kaukasiassa, myöskin Sibirjakovin maalla, sekä A. A. Preobraženskin siirtola, joka oli järjestetty Sarnelin huutto-

¹ Karonin (Petropavlovski) on kuvannut mainittua koloniaa kertomuksessaan „Borskajan siirtola”.— M. U.

rilla, kolmen virstan päässä Alakajevkasta ja oli olemassa vielä meidän aikanamme).

Laajamittaiseksi suunniteltu maataloudellinen laitos ei menestynyt Sibirjakovilla, vaikka sen järjestelyyn olikin kulutettu hyvin paljon rahaa. Hän oli ostanut ulkomailta uudenaikaista maanviljelyskaluja — olipa ostettu kaksi höyryauraa, — rakennuttanut huuttoreille isoja rakennuksia tiilestä ja savilaastasta karjaa, maanviljelyskaluja ym. varten. Talous oli tuottanut kuitenkin yksinomaan tappiota, ja Sibirjakovin oli hyljättävä hankkeensa. Maanviljelysvälineet myytiin polkuhinnasta jollekin saksalaiselle, joka harjoitti Samarassa pienten viilarintyökalujen ja maanviljelyskaluston kauppaa. Sibirjakov alkoi sitten myydä myös maata ja jätti vain pienen alan maatalouskoulun ylläpitoon, minkä hän oli päättänyt järjestää. Konstantinovskin huutorille, kahden virstan päähän Alakajevkasta oli pystytetty rakennus sille koululle ja valittu jo opettajia. Heihin kuuluivat tolstoilainen Aleksejev, joka oli aikaisemmin asunut Jasnaja Poljanassa Leo Tolstoilla, Zubrilin, joka oli käynyt Petrovskojen-Razumovskojen akatemian, ynnä muita, mutta ei saatu lupaa avata koulua. Siinä kiellossa oli epäilemättä tietty osuus sillä, että Sibirjakovilla oli yhteyttä poliittisiin, vaikka ei Sverbejev, silloinen Samarán kuvernööri, ollut yleensä senlaatuisten kulttuurialoitteiden kannattaja. Olipa miten tahansa, mutta sen jälkeen Sibirjakov ryhtyi hävittämään kaikkea ja muutti Pietariin (hän ei muuten aikaisemminkaan ollut ollut Samarán läänissä muuta kuin käymätieltä).

Me satuimme joutumaan juuri niille seuduille.

Ostaessaan sitä pientä tilaa äiti oli toivonut, että Vladimir Iljitš kiinnostuu maatalouteen. Mutta Vladimir Iljitšillä ei ollut siihen taipumuksia. Nadežda Konstantinovna sanoi Vladimir Iljitšin joskus myöhemmin kertoneen hänelle: „Äiti tahtoi, että olisin hoitanut maalla taloutta. Olin ryhtymäisilläni, mutta näin mahdottomaksi, sillä suhteet talonpoikiin kävivät epänormaaleiksi”.

Mutta vaikka taloudenhoito ei menestynyt ja me kieltäydymme siitä pian, niin huvilana Alakajevka oli aivan erinomainen, ja vietimme siellä jokaisen kesän. Erikoisen hyvää siellä oli aroilma ja ympärillä vallitseva hiljaisuus.

Muutaman kymmenen sylen päässä vanhasta yksikerroksisesta talosta oli vanha hoitamaton puutarha, joka laskeutui jyrkkänä rinteenä purolle. Kullakin meistä oli siellä mielisoppensa. „Oljan vaahtera”, — me sanoimme. Ja toisen sisareni saattoi todellakin useimmiten tavata kirja kädessä korkean vanhan vaahteran juurella. Anna Iljinitšna piti eniten koivukujasta. Vanhassa lehmuskujassa, joka oli säilynyt parhaiten, oli liian paljon varjoa, sillä puiden latvat olivat miltei kasvaneet yhteen muodostaen kuin holvin. Siellä istuttiin ja käveltiin enimmäkseen iltaisin. Noin

kymmenen minuutin kävelymatkan päässä talosta oli lampi, missä kävimme uimassa. Ja ympärillä oli avara luonto: laaksoja, kukkuloita ja metsää! Melko lähellä oli niin sanottu Muravelnyi metsä, missä oli paljon metsävadelmia, ja kävimme siellä usein marjassa. Myös Vladimir Iljitš kävi kanssamme siellä. Hän rakasti luontoa, ja parhaana nautintona ja lepona hänelle oli aina kävely syrjäisillä autioilla paikoilla, missä oli „oikeaa luontoa”, kuten hän tapasi sanoa kuvatessaan ulkomailta tekemiään kävely-matkoja.

Talossa ei ollut parveketta, sen korvasi katollinen pieni kuisti, joka oli kyllin iso, että perheemme mahtui siihen samovaarin ympärille. Iltaisin sytytettiin kuistilla lamppu, etteivät hyttyset olisi lentäneet sisään, ja kaikki nuori väki istuutui kirjoineen pöydän ääreen.

Vanhin sisar Anna Iljinitšna kuvaa sitä eräässä runokokeessaan näin:

Yö jo kaihtaa joka puolla
 kaiken pimeään.
 Kylä nukkunee jo tuolla
 — sielt' ei ääntäkään,
 Kuu käy piiloon kiitäväisen
 pilvenlongan taa,
 taivahalla yksinäinen
 tähti tuikahtaa.
 Vielä talon kuistikolla
 valo palaa vain.
 Siell' on vakavissaan koolla
 piiri lukijain.
 Kirjatoukat tekee työtään,
 kirjaan tuijottaa,
 vaikk' Manjúša nyt jo myötään
 silmää ummistaa.
 Ympärille istujien
 pimeästä on
 hyörienvien perhosien
 parvi levoton
 lentänyt ja valoon halaa
 karkeloiden nyt.
 Lämmin virkeyttä valaa,
 ja ne luulee: kesä palaa,
 on jo ehtinyt.

.

Sillä kuistilla me illastimme syöden tummaa nisuleipää maidon kera, jota tuotiin ruukulla kellarista.

Vladimir Iljitšin kamari oli oikealla puolella pientä eteistä, johon kuistilta vei ovi. Hän ei muuten ollut siinä huoneessa muuta kuin yötä. Aamulla heti teenjuonnin jälkeen hän otti kirjansa, vihkonsa ja sanakirjansa ja meni puistoon lukemaan. Ja huoneessa peitettiin siksi aikaa kaikki ikkunat tummilla sinisillä verhoilla tai peitoilla „kärpäsiä vastaan”, joita Vladimir Iljitš alituisesti vainosi.

Vladimir Iljitsillä oli puistossa nurkkauksensa. Hän järjesti sinne lehmusten siimekseen itselleen puisen pöydän, penkin ja jonkun matkan päähän riipputangon. Siinä nurkkauksessa Vladimir Iljitš vietti aina aamupäivät tehden vakavaa työtä. Vladimir Iljitš osasi tehdä työtä, tehdä työtä järjestelmällisesti ja uutterasti. Kirjoja hän ei lukenut, hän tutki niitä ja teki muistiinpanoja. Hän luki määrätyn suunnitelman mukaan. Muistan hänen sitten myöhempinä vuosina sanoneen, että on vähän hyötyä siitä, jos muuten vain lueskelee kaikenlaista. Eräässä Siperiasta lähettämässään kirjeessä Vladimir Iljitš kysyi, tekikö Dmitri veli työtä (tämä oli siihen aikaan vankilassa), ja kirjoitti: „Hänen sietäisi ryhtyä tekemään jotain säännöllisesti, muuten on vähän hyötyä siitä, että niin vain yleensä „lukee” ”.

Vladimir Iljitš oli sitä mieltä, että oli valittava jokin yksi kysymys ja tehtävä työtä sen selvittämisessä järjestelmällisesti. Hänen työntekonsa oli aina niin järjestelmällistä. Aamusta hän tutki selkeällä päällä vakavampia asioita. Hän ei ainoastaan lukenut, vaan teki myös muistiinpanoja. Toisinaan hän jätti kirjat ja käveli käytävällä pöydän luona edestakaisin ja nähtävästi mietiskeli lukemaansa. Sitten taas istuutui ja syventyi lukuun.

Sinne puiston nurkkaan juoksin aina aamuisin Vladimir Iljitšin luokse kielten opiskeluun. Luin tai käänsin hänelle ranskan- tai saksankielistä kirjaa, jota paitsi Iljitš vaati aina, että tekisin työtä mahdollisimman itsenäisesti, olisin omin neuvoin ottanut selvälle merkityksen ja käyttänyt hänen apuaan vain erikoisen vaikeissa kohdissa. En kirjoittanut tuntemattomia sanoja erikoiseen vihkoon, kuten tavallisesti tehdään, mutta veli kyseli seuraavana päivänä minulta niiden merkitystä ja kiinnitti huomioni niihin myös myöhemmin, kun niitä lukiessa sattui tekstissä vastaan.

Iltapäivällä Vladimir Iljitš istui toisinaan myös mielinurkkauksessaan, mutta luki kuitenkin helpompia kirjoja. Toisinaan hänen seuraansa tuli Olga sisar, ja he lukivat yhdessä (heidän yhdessä lukemistaan kirjoista on jäänyt mieleeni Gleb Uspenski). Ikänsä puolesta Olga sopi parhaiten Vladimir Iljitšin seuraan, ja heillä oli siihen aikaan yhteisiä harrastuksia.

Iltaisin Alakajevkan talossa kajahti toisinaan laulu. Vladimir Iljitš lauloi ja Olga Iljinitšna säesti häntä. Iljitš piti kovasti soitosta ja laulusta, kernaasti lauloi itse ja kuunteli toisten laulua,

M. T. Jelizarovia tai kuorolaulua. Muistan, miten tavallisesti loppui hänen laulunsa, kun hän ryhtyi laulamaan romanssia „Sinun silmäisi ihanuus hurmaa”. Korkeissa sävelissä — „ne mun surmani ovat kai, armas” hän nauroi, heilutti kättään ja sanoi: „Sain surmani, sain surmani”.

Pyytäessään lähettämään laulunuoitteja G. M. Kržižanovskille Vladimir Iljitš kirjoitti Siperiasta: „Manjašan kyselyihin millainen ääni Glebilla on... Hm, hm! Varmaankin barytoni — vai kuinka. Hän kyllä laulaa samoja kappaleita kuin mekin tapasimme Markin kanssa „kiljua” (kuten hoitajatar sanoi)”.

Olga Iljinitšna vietti vain kaksi kesää kanssamme Alakajevkassa. Hän oli poikkeuksellisen lahjakas ja tavattoman työteliäs tyttö. Päätettyään kultamitalilla kymnaasin hän uurasti paljon ja ahkerasti opiskellen itsenäisesti: luki englannin kieltä, harrasti vakavasti musiikkia ja luki paljon. Haluten opiskella lääketiedettä hän päätti matkustaa Helsinkiin, koska Naisten lääketieteellinen instituutti Pietarissa ei siihen aikaan toiminut, ja ryhtyi opiskelemaan ruotsin kieltä. Hän omaksui sen perinpohjin, teki käännöksiäkin ruotsin kielestä, mutta ei sittenkään päässyt Helsingin yliopistoon, sillä selvisi, että ruotsin lisäksi oli tarpeen vielä myös suomen kielen taito. Ollakseen haaskaamatta aikaa sen oppimiseen hän meni Pietariin (Bestuževin) Korkeakoulukursseille matemaattis-luonnontieteelliselle osastolle. Häneltä kului 1890—1891 talvi siellä kovassa työssä, ja keväällä Olga Iljinitšna sairastui lavantautiin, jonka lisäksi sai vielä ruusutaudin ja toukokuun 8 päivänä taitui hänen elämänlankansa.

Kuten kaikki perheessämme, Vladimir Iljitš oli ujo, ja kun meillä kävi vieraita ihmisiä — mitä tapahtui hyvin harvoin — hän joko pysytteli huoneessaan tai karkasi ikkunasta puistoon. Samalla tavoin hän teki milloin sattui tulemaan sellaisia, jotka eivät häntä kiinnostaneet. Alakajevkassa vietimme eristäytynyttä elämää. Tuttavia oli vähän. Mutta joidenkuiden paikkakuntalaisten kanssa Vladimir Iljitš piti yllä tuttavuutta.

Kuten jo mainitsin, oli kolmen virstan päässä Alakajevkasta „kaukasialaisten siirtola”, kuten talonpojat heitä nimittivät. Muutamia narodnikkeja oli asettunut maanhoitoon ostettuaan maata mukavilla ehdoilla Sibirjakovilta tarkoituksenaan luoda mallimaatila, maanviljelyskommuuni. Se ei heiltä kuitenkaan sujunut ja pian kaikki karkasivat paitsi A. A. Preobraženskia. Juuri Preobraženskia Vladimir Iljitš tapasi väliin ja väitteli paljon kävelen toisinaan myöhään yöhön meidän huuttorimme ja Šarnelin huuttorin välisellä tiellä.

Preobraženski puolestaan tutustutti Vladimir Iljitšin eräisiin mielenkiintoisiin itseoppineisiin talonpoikiin.

Vladimir Iljitš tapasi myös D. A. Gontšarovia, meedikkoa, ylioppilasta, joka oli v. 1887 erotettu Kananin yliopistosta mielen-

osoitukseen osallistumisesta. Hän oli välskärin toimessa Trostjan-kassa, 8—10 virstan päässä Alakajevkasta. Gontšarov ei kuulunut tuolloin mihinkään poliittiseen puolueeseen, mutta oli hyvin radikaalimielinen. Vladimir Iljitšiin hän suhtautui erinomaisen kunnioittavasti.

Talveksi muutimme aina Samaraan, missä asuimme naimisissa olevan sisaremmen ja hänen miehensä M. T. Jelizarovin kanssa. Kävin silloin kymnaasia, ja Vladimir Iljitš auttoi minua usein läksyjenteossa. Jos hänen piti illalla mennä jonnekin, niin hän sanoi tavallisesti siitä etukäteen ja kehotti minua tulemaan niin aikaisin että hän oli kotona. Noista luvuista on jäänyt muistiini miten tavattoman tunnollisesti hän suhtautui kaikkeen työhön, minkä otti tehdäkseen, ja siihen hän koetti totuttaa minuakin. Muistan kun sain kerran maantieteen kotitehtäväksi Euroopan kartan piirtämisen. Aikani puuhailtuani menin näyttämään piirustustani Vladimir Iljitšille, mutta hän hylkäsi työni kelvottomana ja kehotti tekemään sen uudestaan. Tällöin hän kertoi yksityiskohtaisesti, että on otettava harppi ja merkittävä sillä paperille kaikki välimatkat eikä piirrettävä „silmämäärällä”, kuten olin ensimmäisellä kerralla piirustukseni tehnyt. Ryhdyin innokkaasti työhön ja olin tyytyväinen saadessani Vladimir Iljitšin hyväksynnän. Mutta paljon tärkeämpää kuin kartanpiirustustaito oli tässä yhteisessä työssä saamani esimerkki siitä, miten pitää yleensä suhtautua kaikkeen mitä ryhtyy tekemään. Ei jotenkuten, kunhan vain pääsee pian eroon siitä, vaan harkitun, punnitun suunnitelman mukaan, täsmällisesti ja itsepintaisesti, kunnes tulos on todella hyvä ja tehty työ tuottaa tyydytystä.

Vladimir Iljitšin täsmällisyys ja tarkkuus tuli ilmi toisinaan jopa pikku asioissakin. Tehdessäni kerran itselleni muistiinpanovihkoa otin ensimmäisen käteen osuneen rihmarullan ja rupesin neulomaan vihkoani mustalla rihmalla. Iljitš sattui olemaan läsnä ja pysäytti minut huomauttaen, että sellainen ei ollut kaunista ja että oli löydettävä valkoista rihmaa.

Samaran asunnossamme käyneistä muistan paitsi A. P. Skljarenkon, I. H. Lalajantsin, V. V. Vodovozovin, joka kävi etupäässä vanhimman sisaren luona — he lukivat yhdessä italiaa, — M. I. Lebedevan ja M. P. Golubevan, vielä myös V. A. Ionovin ja A. I. Jeramasovin. Viimeksimainittu oli M. T. Jelizarovin ja Ionovin tuttava Syzranista, ja nämä toivat hänet kerran meille. A. I. Jeramasov kuvaa ensikertaista käyntiään meillä, tällä tavoin:

„Minulla oli jonkinlainen aivan erikoinen tunne käydessäni ensimmäistä kertaa Uljanoveilla, jotka olivat saaneet kestää niin kovan surun... Jelizarovit asuivat silloin Potštovaja ja Sokolnitsja katujen piirissä, ts. lähellä „karkotettujen” kaupungin-osaa, kuten eräs kuvernööri, muistaakseni Brjantšaninov, siitä

sanoi, ts. lähellä sitä kaupunginosaa, mihin vallankumouksellinen sivistyneistö tavallisesti asettui asumaan. Muistan, että tulimme illalla ja osuimme suoraan teelle. Koko perhe oli jo koolla ruokailuhuoneessa. Siellä tutustuin M. A:n, A. I:an, M. I:an ja V. I:in. Pöydässä oli sitä paitsi M. T:n sukulaispoika, joka asui setänsä luona ja kävi kymnaasia.

Keskustelu kiertyi sen ajan tavanomaisiin aiheisiin: narodnikkilaisuuteen, kapitalismin kehitykseen, V. V:hen ja Nikolai —oniin ynnä muuhun senkaltaiseen. Paitsi kirjallisuuden tuntemusta Vladimir Iljitš osoitti omaavansa myös erikoisen kyvyn havaita narodnikeissa, Mihailovskin tapaisissa subjektivisteissa ym. heikkoja kohtia. Teenjuonnin jälkeen siirryimme Vladimir Iljitšin huoneeseen, missä keskustelua jatkettiin. Siihen otti osaa myös toverini Ionov, joka oli tutkinut paljon kapitalismin kehitystä Venäjällä sekä talonpoikaiston differentioitumiskysymystä keräten senaiheista aineistoa sekä tilastokokoelmista että mieskohtaisesta talonpoikaiston aseman tutkimisesta. M. T. kertoi mitä havain-toja hän teki säännöllisesti talonpoikain elämästä Samaran läänissä, missä jo tuolloin ilmeni selvästi talonpoikaiston differentioitumista. Muistaakseni keskusteluun otti osaa myös Anna Iljinitšna.

Huoneen kaikkesta sisustuksesta muistan yhä vielä „Russkije Vedomosti” lehden vuosikerran, joka riippui seinällä pöydän edessä. Vladimir Iljitš säilytti kaikki lukemansa lehdet ja pari aina merkin niihin numeroihin, jotka olivat jostain syystä häntä kiinnostaneet”.

A. I. Jeramasov pistäytyi meillä tämän ensimmäisen käyntinsä jälkeen vielä muulloinkin Samarassa käydessään.

Samaran elämän kaudelta kirjoittamisissaan muistelmissa A. I. Jeramasov tiedottaa Vladimir Iljitšin tekemästä „Kommunistisen manifestin” käännöksestä. Hän kirjoittaa:

„Vladimir Iljitš teki siihen aikaan erinomaisen käännöksen K. Marxin ja F. Engelsin „Kommunistisesta manifestista”. Se käännös kulki käsikirjoituksena käsissä, me toimimme sen myös Syzraniin... Siellä annoin vihkon tutulle opettajalle, jota päällystö piti epäluotettavien kirjoilla. Opettaja kutsuttiin jostain asiasta Simbirskiin kansakoulujen johtajan puheille. Opettajan äiti säikähti, että tulee odottamatta kotitarkastus, ja hävitti vihkon. Niin kävi Iljitšin sen käännöksen. Minun on hyvin karvasta muistella sitä, koska olin osittain syyllinen erinomaisen käännöksen tuhoutumiseen”.

Vaikka A. I. Jeramasov oli Samarassa melko harvoin vieraanamme, hän kun asui vakinaisesti Syzranissa,—niin muodostuivat välimme kiinteiksi, koko elämän ajaksi kestäviksi. Hän ei itse osallistunut välittömästi vallankumoukselliseen työhön, mutta maanalaisen taistelun kaudella hän antoi koko ajan puolueelle

varoja — hän oli silloin melko rikas, — ja tukalina aikoina pyysimme aina apua „munkilta”, kuten Iljitš häntä nimitti.

Vallankumouksen jälkeen A. I. Jeramasov oli jonkun aikaa puoluudessa, mutta erosi siitä sairauden takia (hänellä oli keuhko- ja munuaistuberkuloosi), oli vähän aikaa työssä Kansanvalistuksen museossa, mutta hänen oli pakko jättää työ samasta syystä. Hän kärsi taloudellista ahdinkoa, kun hänellä ei ollut ansiotyötä, mutta ei itse kertaakaan kirjoittanut siitä Vladimir Iljitšille eikä kenellekään toiselle perheemme jäsenelle — niin tavattoman vaatimaton hän oli, — kunnes me itse löysimme hänen olinpaikkansa ja järjestimme hänelle eläkkeen. Sen jälkeen A. I. ei elänyt enää kauan ja kuoli Syzranissa keväällä 1927.

Samarassa Vladimir Iljitš teki kovasti työtä valmistautuessaan tutkintoihin, jotka hän suoritti ulko-oppilaana Pietarissa 1891. Niiden päätyttyä hän palasi Samaraan ja harjoitti vähän aikaa asianajajan tointa (siihen määrättyinä) ollen valantehneen asianajajan apulaisena työssä A. N. Hardinilla.

Samaran kaudella oli meillä kotona šakkipeli kukoistuksessaan. Hyvin pelasivat Vladimir Iljitš, nuorempi veli Dmitri Iljitš sekä Mark Timofejevits. Vahvan pelikumppanin he saivat myös A. N. Hardinista, joka oli ensiluokkainen šakinpelaaja. Asunnossamme järjestettiin usein šakki-iltoja. Myöhemmin Vladimir Iljitš pelasi šakkia hyvin harvoin ja sitten hylkäsi sen kokonaan.

Syksyllä 1893 Vladimir Iljitš muutti Pietariin, mutta toiset perheemme jäsenet Moskovaan, missä Dmitri veli meni yliopistoon. Piti myydä Alakajevka, joka ei enää sopinut kesähuvilaksemme. Sen osti sikäläinen kauppias Danilin, jota kiinnosti vain maa ja mylly. Talosta ja puistosta oli pian pelkkä muisto jäljellä, Danilin muutti talon Nejalovkaan ja hakkautti puiston pois. Vuonna 1905 tai 1906 Danilin sai surmansa talonpoikain kädestä.

* * *

Jouduin käymään Alakajevkassa 1927, ja paikkakunnan talonpojat ottivat siellä minut hyvin sydämellisesti vastaan. He kyselivät minulta kilvan Vladimir Iljitšistä ja hokivat: „Vahinko, etemme silloin tienneet kuka asuu keskeilläme”. He kyselivät myös Anna Iljinitšnasta, joka 1892 koleran raivotessa Samaran läänissä uurasti kovasti lääke- ja neuvonta-avun hankkimiseksi sairaille.

Alakajevkan kylään on nyt järjestetty „Leninin nurkka” kolhoosi, ja Iljitšin muistoksi se on kaikin keinoin saatava mallikolhoosiksi. Tätä kolhoosia johtaa, sen esimiehenä on „Kostja setä” — Konstantin Dmitrijevits Filippov, joka oli mukana iskuri-kolhoosilaisten ensimmäisessä edustajakokouksessa Moskovassa 1933. „Kostja setä” ei ole enää nuori, mutta tekee työtä todellisen

iskurin tavoin, ja kolhoosi saa merkittävässä määrässä kiittää hänen uurastustaan saavutuksistaan. „Leninin nurkka” kolhoosin jäsenten aloitteesta sen puutalon paikalle, missä Vladimir Iljitš asui kesäisin valmistautuessaan vallankumoukselliseen työhön, on nyt rakennettu hänelle nimetty koulu.

D. ULJANOV

II

Asuimme Alakajevkassa pienessä puutalossa, aivan sen vierellä oli sankka hoitamaton puisto, jota pellostä erotti oja. Puiston luoteisnurkkauksessa oli „Volodjan nurkka” — puupöytä ja penkki, jotka oli juntattu maahan kiinni. Siinä nurkkauksessa oli rehevä lehvistö eikä aurinko pilkistänyt sinne juuri lainkaan. Pöydän lähelle Volodja tallasi hyvin pian 10—15 askelen pituisen polun, jota hän käveli usein mietiskellen lukemaansa. Tavallisesti hän tuli sinne kello 9 tienoissa aamulla kirjoineen ja vihkoineen ja teki keskeyttämättä työtä kello kahteen. Viiden vuoden aikana, vuosina 1889—1893, se oli Iljitšin oikea *työhuone*. Hän teki työtä niin säännöllisesti, että voin tuskin muistaa sellaista aamua, jolloin hän ei olisi ollut siellä työssä. Noin viidentoista askeleen päähän pöydästä hän järjesti itselleen verryttelytangan, rekin — kuten hän sitä sanoi. Se oli köydetön, kahteen pylvääseen kiinnilyöty pyöreä puutanko. Siihen aikaan Vladimir Iljitš harjoitteli siinä mielellään, hän oli tehnyt sen hyvinhöylätystä vaahtera-puusta ja kiinnittänyt noin sylen korkeudelle, niin että varpaille nousten tuskin ulottui sormenpäillä tankoon. Pieni hyppy... Hän tarttuu käsin tankoon, nostaa itseään käsili hasten varassa, heittää jalat eteen ja nousee vatsalleen tangon päälle. Sitten istuutuu ja tekee kaikenlaisia liikkeitä. Yksi liike, — kiivetä tangolle selälleen eikä vatsalleen — ei luontunut pitkään aikaan. Kannatti nähdä, miten itsepintaisesti hän yritti monta kertaa mutta tuloksettomasti tehdä sen! Vihdoin hän sanoi minulle kerran voitoniemuisesti, veitikkamainen hymy suussa: „Mennään rekille, pääsin eilen illalla ja tänä aamuna lopultakin tasapainoasentoon. Katsol!” Ja vaikea liike onnistui täydelleen: lähättäen Vladimir Iljitš istui tyytyväisen näköisenä tangolla. Liike oli sellainen, että ylös kohottauduttua piti jäädä riippumaan polvien varaan, sitten liikkua liukumalla ylös lantiolle ja sitten selälleen tasapainoa menettämättä ja sitten istuuduttava. Minä en saanut millään tehdä sitä temppeä, vaikka silloin tällöin harjoittelin hänen rekillään.

Alakajevka sijaitsee noin viidenkymmenen virstan päässä itään Samarasta. Seutu on yleensä aromaani luontoista, mutta aivan Alakajevkan edustalla oli silloin metsiä: talonpoikain metsä

nimeltä „Muravelnyi”, ja entinen apanaasiosaston metsä nimeltä „Gremjatši”. Kaupungista maalle mentäessä ajettiin osa matkaa rautateitse Samaro-Zlatoustjen rataa Smyšlajevkan asemalle ja toinen puoli, kolmisenkymmentä virstaa hevoskyydillä, omalla Bulankalla. Minä kävin asemalla melko usein. Kun oli kydyttävä Volodjaa, oli oltava hyvin tarkkana, sillä hän laski aikaa tunteittain ja vaati kuivalla kelillä ajamaan nopeasti. Sitä varten oli laiskaa Bulankaa pidettävä ruoskan avulla vireänä ja koko ajan tarkattava sitä. Volodja ei pitänyt hevosen ohjaamisesta, eikä hän yleensä osoittanut koskaan erikoista kiintymystä hevosiin. Koko matkan oli aroa ja peltomaata ja vasta Alakajevkan luona alkoi metsä. Ja miten ihanaa olikaan ilma siellä varsinkin pölyisen Samarän jälkeen!

Alakajevkan lähistöllä ei ollut jokea, mutta lähellä taloa oli iso lampi, joka oli kovasti ruohottunut varsinkin rannoiltaan. Kävimme siellä pari kertaa päivässä uimassa, ja sitä varten meillä oli siellä puhtaalla paikalla laudoista tehty pukuhuone. Volodja oli hyvä uimari ja osasi maata taiteilevasti selällään vedessä, kädet pään alla. Minä kävin lammella onkimassa ruutanoita ja ampumassa sorsia. Iljitš ei pitänyt kalastamisesta ja linnustamisen tunnusti vain silloin, kun se tarjosi hyvän kävelyretken. Sen tähden kävimme Alakajevkan kaudella hänen kanssaan linnustamassa lähi seudun metsissä, etupäässä teeriä ampumassa.

Volodja kävi useimmiten kävelyllä kuitenkin ilman haulikkoja, yksin tai jonkun meidän kanssa tai sisarten, äidin ja Mark Jelizarovin seurassa, milloin tämä asusti Alakajevkassa.

Iltaisin Vladimir Iljitš ja me kaikki istuskelimme tavallisesti parvekkeella ison lampun ympärillä, jonka lähellä hyöri runsaasti yöperhosia ja kuoriaisia. Toiset lukivat, toiset pelasivat šakkia. Siellä näin Volodjalla englanninkielisen Ricardon, jota hän luki sanakirjan avulla. Sitten myös venäjänkielisenä käännöksenä Guizot'n „Sivilisaation historian Ranskassa”, moniosaisen teoksen, jonka hän oli luultavasti lainannut Samarän kaupungin kirjastosta.

Samarassa asui siihen aikaan V. V. Vodovozov, tunnetun kirjailijattaren J. N. Vodovozovan, „Euroopan kansojen elämä” nimisen teoksen tekijän poika. Vodovozov oli ennen Samaraa ollut hallinnollisessa karkotuksessa Senkurskissa Arkangelin läänissä. Ensi aikoina Samarassa asuessamme hän kävi meillä usein, mutta sitten melkein lakkasi käymästä. Vladimir Iljitšiä hän ei miellyttänyt. Vodovozovilla oli iso kirjasto, niin että koko hänen huoneensa oli täpö täynnä kirjakaappeja, kaikki kirjat olivat puhtaita, uusissa kansissa. Hänelle oli kirjasto kaikki kaikessa, ja hän näytti pitävän kirjoista enemmän kuin elävistä ihmisistä. Lukeneisuudeltaan hän oli luultavasti kaupungissa ensimmäinen,

mutta se lukeneisuus lienee painostanut hänen aivostoaan niin, ettei mies ollut itse lainkaan erikoinen. Hän ei ollut marxilainen eikä narodnikki, sellainen vain, kuin mikäkin liikkuva tietosanakirja. Hänen luonaan ei käyty hänen itsensä, vaan hänen kirjojensa tähden. Minulle on kerrottu, että kun vanhin veljemme Aleksandr Iljitš vangittiin syytettynä tsaaria vastaan tehdystä murhayrityksestä, oli Vodovozov ensi sanoikseen virkkanut: „Voi mikä vahinko, hän lainasi minulta sen ja sen arvokkaan kirjan, nyt se kai joutuu hukkaan...”

1890-luvun alussa erotettiin virasta muuan kuvernööri Kositš (luullakseni Saratovin läänistä). Hänestä puhuttiin, että hän oli erinomainen liberaali ja oli suosiollinen poliittisia karkotettuja kohtaan. Siitä oli erikoisesti kertonut Vodovozov, ja hänen ja hänen ryhmänsä aloitteesta ehdotettiin, että mainitulle Kositšille vietäisiin poliittisilta ja yleensä vasemmistolaisilta aineksilta adressi. Se ehdotus herätti väittelyä Samarassa. Ja kun Iljitš sai siitä tietää, lausui hän kategorisen ja hyvin jyrkän vastalauseen. Niinpä sitä adressia ei luullakseni vietykään.

Veljen Samaran aikaisista tovereista muistan hyvin Aleksei Pavlovitš Skljarenkon, Isaak Hristoforovitš Lalajantsin, jota Mark Timofejevitš Jelizarov nimitti Kolumbukseksi, ja se nimi sitten jäikin hänelle myöhemmiksi vallankumouksellisen työn vuosiksi,—sekä varhain kuolleen Vadim Andrejevitš Ionovin. Muistan niin ikään Maria Petrovna Golubevan, joka kävi meillä usein ja otti vilkkaasti osaa poliittisaiheisiin väittelyihin.

Ylempien luokkien kymnaasilaiset ja seminaarilaiset saivat Skljarenkolta puolilegaalista kirjallisuutta: Pisarevia, Tšernyševskia ym. Meistä, nuorukaisista, hän vaikutti jotenkin erikoisen salaperäiseltä. Ulkonäöltään hän oli myös imponoiva, pitkä vankka mies, jolla oli alati ryhmysauva ja tummat rillit.

Vladimir Iljitš teki niinä vuosina paljon työtä talonpoikais-talouden tilaston alalla. Tilastotiedot (talonpoikaistalouksien jakautuminen ryhmiin työkarjan määrän, viljelysalan ja vuokratun maan laajuuden ym. seikkojen mukaan) kertoivat taloudellisen epäsuhtaisuuden lisääntymisestä talonpoikaiston keskuudessa, talonpoikaiston jakautumisesta vakavaraiseen, taloudellisesti vankaan ryhmään ja köyhälistöön, maaseutuporvaristoon ja proletaariseen tai puoliproletaariseen talonpoikaisjoukkoon. Nämä johtopäätökset särkevät narodnikkien utopian talonpoikaiston samankaltaisuudesta, ne todistivat päivänselvästi kapitalismin kehityksen tosiasiaksi Venäjällä. Nämä johtopäätökset varmistiivat oikeaksi marxilaisen linjan Venäjän vallankumouksellisten politiikassa.

Iljitšin toverit — Skljarenko, Lalajants ja Ionov — myös tutkivat tuolloin — tilastoaineistoja samoista kysymyksistä kuin Vladimir Iljitškin. Minulla on vielä tallella v. 1893 kopioimani

toveri Skljarenkon pieni käsikirjoitus, joka oli mielenkiintoinen näyte Vladimir Iljitšin ryhmän työstä.

Muistan, että tutustuin samana vuonna 1893 toveri Fedosejevin artikkeliin „Maaorjuuden kumoamisen syyt Venäjällä”, mikä kulki käsikirjoituksena Samaran marxilaisten käsissä. En muista, kuka nimenomaan sen minulle antoi, mutta en valitettavasti voinut sitä kopioida, koska se oli melko iso ja se oli annettu minulle hyvin lyhyeksi ajaksi. Sangen mielenkiintoisessa artikkelissa Fedosejev todisteli, että vuoden 1861 reformi oli tietenkin vähiten johtunut yläluokkien vapaamielisyydestä eikä niinkään niistä poliittisista ajatuksista, että oli muka parempi „vapauttaa” talonpojat ylhäältä käsin kuin odottaa, milloin alkaa vapautuminen alhaalta käsin, vaan puhtaasti taloudellisista syistä. „Vapauttamista” kannattivat suurimmat ja kehittyneimmät tilanomistajataloudet, joiden oli edullista siirtyä vapaatyövoimasuhteisiin. Maaorjuudelliset suhteet alkoivat muodostua intensiivisemmän ja järkipäisemmän maatalouden edelleenkehityksen haitaksi. Siihen aikaan, neljäkymmentä vuotta sitten, kun varsinkin liberaalisessa väestöosassa ja osittain kansassa oli vielä vahva jalansija typerillä uskomuksilla tsaarin ja hänen lähimpien apuriensa vapaudenrakkaudesta, oli sellaiselle nuorelle marxilaiselle kuin Fedosejev hyvin tärkeää saada kumota ne työtätekeville joukoille turmiolliset uskomukset ja se väärä tieto talonpoikien „vapauttamisesta” ja todistaa, että reformi oli hallitsevan luokan ja ellei sen kokonaisuudessaan, niin ainakin sen rikkaimman, taloudellisesti vankimman osan etujen mukaista. Käyttäen hyväkseen Skrebitskin moniosaista teosta „Talonpoikaiskysymys Aleksanteri II:n hallituskaudella” Fedosejev osoitti, että esimerkiksi Itämeren maakunnissa suurimpien maatilojen omistajat, joissa oli korkeatyypinen (voimaperäistämisen ja järkipäisämisen kannalta) talous, olivat kaikki järjestään „vapauttamisen” kannalla, ts. uuden, heille edullisemmän kapitalistisen orjuuttamismuodon kannalla. Takapajuiset, pienet, velkaantuneet tilanomistajataloudet vastustivat reformia.

Nykyään sen käsittää jokainen lukutaitoinen marxilainen, silloin — neljäkymmentä vuotta sitten — se vaati todistelua. Syystä Vladimir Iljitš piti niin arvossa Fedosejevin töitä ja kuten tunnetua halusi häneen tutustua.

D. ULJANOV

III. ŠAKKIPELI

Vladimir Iljitš opetteli pelaamaan šakkia kahdeksan yhdeksän vuoden ikäisenä. Hän pelasi isän kanssa, joka oli hänen ensimmäinen opettajansa, ja vanhimman veljen Aleksandr Iljitšin kanssa, sitten myöhemmin meidän pienimpien, Olja siskon ja

minun kanssani. Minulle hän oli opettaja ja hyvin ankara opettaja, ja sen tähden pelasin mieluummin isän kanssa, joka antoi auliisti ottaa siirtoja takaisin.

Vladimir Iljitšillä oli mainio sääntö, jota hän itse noudatti aina ja vaati tiukasti pelitoveriltaan: siirtoja ei saanut missään tapauksessa ottaa takaisin — kun tarttui nappulaan, niin sitä piti siirtääkin. Harrastajat rikkovat hyvin usein tätä sääntöä vastaan, siirtoja otetaan takaisin ja asemia muutellaan toisiksi. Tämä huono tapa turmelee hirveästi sekä peliä että pelaajaa. Sen sijaan että nappuloihin koskematta ajateltaisiin huolellisesti erilaisia kombinaatioita, mikä juuri tekee pelin mielenkiintoiseksi ja opettaa tarkasti laskemaan monta siirtoa eteenpäin, nappuloita nostellaan harkitsematta, umpimähkään ja kiiruhdetaan, niin että peliin tulee hermostuneisuuden ja uhkapelin tuntua.

Muistan kuin hauskan jutun seuraavan tapauksen Samarassa pidetystä šakki-illasta. Pelattiin monella laudalla, erät seurasiivat peliä. Erään laudan ääressä istui kaksi lihavaa miestä, he ottivat siirtoja takaisin, kiistelivät kiivastuksissaan ja puhuivat äänekkäästi. Toinen pani vahingossa iskun alle kuningattarensa, toinen sieppasi sen silmänräpäyksessä ja pusersi nyrkkiinsä. Syntyi sanoinkuvaamaton melu ja huuto, molemmat hyppäsivät pöydän takaa, ja kärsinyt koetti ottaa nappulansa pois. Kaikkien nauraessa Vladimir Iljitš huudahti: „Pistäkää se taskuunne!”.

Hän piti tapanaan pelata vakavasti eivätkä niin sanotut „helpot” pelit olleet hänelle mieleen. Pelatessaan heikoimpien pelaajien kanssa hän antoi jonkin nappulan eteen saadakseen tasaväkisyyttä. Mutta kun pelikumppani itserakkaudesta kieltäytyi, niin Vladimir Iljitš virkkoi tavallisesti: „Mitä huvia minun on pelata tasaväkisin voimin, kun ei huoli ajatella, yrittää parastaan eikä keksiä pelastusneuvoja”. Pitipä hän parempana olla hiukan heikompi sitä, kenelle antoi nappulan. Kun aloin useammin saada ilman tornia häneltä voiton ja pyysin, että ruvettaisiin pelaamaan ilman hevosta, asetti hän ehdon: „Voita ensin kolme peliä peräkkäin, sitten ruvetaan”.

Tavallisesti voi tehdä päinvastaisen havainnon, että pelaajaa miellyttää enemmän voittoa vaikkapa ilman erikoista ponnistusta tai vaivannäköäkin. Vladimir Iljitš oli toista mieltä. Häntä kiinnosti šakkipelissä ennen kaikkea parhaan siirron vaatima luja ponnistus ja se, että löysi keinon päästäkseen tukalasta, toisinaan melkein toivottomasta asemasta; voitto tai häviö sellaisenaan kiinnostivat häntä vähemmän. Hänelle tuottivat nautintoa vastapelurin hyvät eivätkä heikot siirrot. Joskus kun toinen sattui tekemään pelissä tyhmyyden ja sillä tavoin antamaan hänelle helpon voiton, niin hän sanoi nauraen: „Tätä peliä en minä voittanut, vaan sinä hävisit”.

Viisitoistavuotiaana Vladimir Iljitš rupesi pääsemään pelissä isästään voitolle. Muistan, miten Ilja Nikolajevitš (talvella 1885—1886) sanoi tullessaan ruokasaliin: „Volodja, alat jo lyödä minut laudalta šakissa, sinun pitää jo tutustua NN:ään ja pelata hänen kanssaan” (muistaakseni erään Iljinin kanssa, jota pidettiin parhaana šakinpelaajana Simbirskissä. Hän ei meillä käynyt).

Kesällä 1886 Vladimir Iljitš pelasi paljon šakkia vanhimman veljen Aleksandrin kanssa. He julistivat keskenään turnauksen. En valitettavasti muista millaiset olivat turnausehdot tai sen tulokset. Ottelu oli kovaa, molemmat istuivat ääneti tuntikaupalla nousematta šakkilaudan äärestä. Minulle heidän pelinsä oli silloin aivan käsittämätöntä, liian vaikeaa, sitä paitsi he eivät pelatessaan lainkaan kiistelleet eivätkä kiivailleet, mikä olisi voinut vähänkin kiinnittää huomiota, he eivät edes keskustelleet lainkaan.

Heidän senaikaisen pelinsä tasosta voi saada osittain käsityksen seuraavasta tosiasiasta. Samana kesänä Aleksandr Iljitš asuessaan Kokuškinossa Kasanin läänissä pelasi menestyksellisesti „lautaan katsomatta” sellaisen pelurin kanssa, jolle silloinen kasanilainen ensiluokan pelaaja antoi tornin etuantia. Mielenkiintoista, että samanaikaisesti sen „lautaan katsomatta” pelin kanssa Aleksandr Iljitš pelasi viiden pallon biljardia ja piti lukua pisteistään.

Turnauksen kestäessä veljet pelasivat ainoastaan iltaisin. Siitä huolimatta, että heillä oli silloin loma-aika, jolloin kumpikin oli vapaa, en muista heidän kertaakaan pelanneen šakkia aamupäivällä. Aamutunnit käytettiin vakaviin harrastuksiin. Minusta tämä tosiseikka on tavattoman kuvaava ja luonteenomainen heille kummallekin, varsinkin kun muistaa, että vanhempi oli 20-vuotias ja Vladimir Iljitš vain 16-vuotias.

Sinä kesänä, ensimmäisenä kesänä isän kuoleman jälkeen, hallussamme oli (Moskovskaja kadun varrella) puoli taloamme, se osa, joka oli Svijagan puolella, ja toinen, kaupungin keskustan puoleinen osa oli annettu vuokralle. Siellä alhaalla, pienessä pihalle antavassa huoneessa vanhemmat veljet tavallisesti kävivätkin šakkiotteluun.

Muistan muun muassa tällaisen tapauksen: he istuivat vakavissaan siinä huoneessa šakkilaudan ääressä, jota valaisi lamppu, ikkuna oli auki, mutta siinä oli rautalankaverkko. Me, lapset, olimme pihalla leikkimässä ja näimme valaistusta ikkunasta liikkumattomat ja sanattomat šakinpelaajat. Eräs noin kahdenkymmentä vuoden ikäinen tyttö juoksi ikkunan luo ja huudahti: „Istuvat kuin pakkotyövangit ristikon takana”... Veljekset kääntyivät äkkiä ikkunaan päin ja loivat vakavan katseen poiskarkaavaan kujeilijaan. Heillä ei ollut vielä tietoa oikeasta rautaristikosta,

mutta lienee jo ollut aavistus siitä sellaisena, mikä ei ollut tuolla ajalla vältettävissä ja oli edessä kerrassaan varmasti.

Talvella 1888—1889 Vladimir Iljitš pelasi šakkia paljon ja kävi klubilla erään serkkunsa kanssa. Asuimme silloin Kasanissa Orlovin talossa Pervaja goralla. Silloin erään kerran Vladimir Iljitš kokeili voimiaan lautaan katsomatta. Hän kutsui minut huoneeseensa ja sanoi, että antamatta etuantia pelaa kanssani lautaan katsomatta. En ollut koskaan nähnyt sellaista pelinkäyntiä ja oletin sen olevan tavattoman vaikeata, jonka tähden istuinkin varmana šakkilaudan ääreen ja päätin sotkea hänet epätavallisilla siirroilla ja juonikkeilla „koukuilla”, luullen ettei hän huomaa. Hän istuutui sängylle ja ryhtyi sanelemaan siirtojaan. Kaikista temppuiluistani huolimatta hän löylytti minut hyvin pian aivan perinpohjaisesti. Yleensä Vladimir Iljitš ei kuitenkaan pitänyt sokkopolista, enkä myöhemmin muistakaan sillä tavalla pelatun. Sopii muun muassa mainita, että se pelitapa on efektiivisyydestään huolimatta tavattoman turmiollinen, pelin laatu alenee ehdottomasti ja samanaikaisesti se vaatii kovaa aivojännitystä.

Samana talvena Mark Timofejevits Jelizarov järjesti kirjeellisesti pelin Vladimir Iljitšin ja etevän samaralaisen šakinpelaajan A. N. Hardinin välillä. Siirrot toimitettiin postitse, tavallisesti postikorteissa. Odottaessaan erään siirtonsa jälkeen vastauskirjettä Vladimir Iljitš asetteli moneen kertaan šakkinappuloita ja sanoi: „Hauska nähdä, mitä hän nyt oikein tekee, miten selviää tilanteesta, minä en ainakaan osaa löytää tyydyttävää vastasiirtoa”... Vihdoin tuli kauan kaivattu vastaus. Heti paikalla levitettiin šakkilauta. Olin jo kiinnostunut heidän pelistään, ja minusta Hardinin siirto näytti typerältä. Vladimir Iljitš oli myös ymmällä aluksi, mutta sitten hän harkitsi aseman hyvin nopeasti ja sanoi: „Hm... kyllä siinä on oikea peluri, älypatti!” On sanottava, että Hardin oli todella hyvin etevä šakinpelaajasuuruus. 1880-luvulla hän voitti parhaita moskovalaisia pelaajia ja sitten pelasi hyvällä menestyksellä Tšigorinin kanssa. Vaikka Hardin ei esiintynytään suurkilpailuissa, katsoi Tšigorin hänen kuuluvan Venäjän parhaimpiin šakinpelaajiin (ks. esimerkiksi Dufrenin käännöstä, Tšigorinin huomautusta). Kirjeellisen pelin Vladimir Iljitš hävisi, sitten muutettuamme Kasanista Samaraan (keväällä 1889) hän tutustui mieskohtaisesti Hardiniin ja tämä antoi hänelle alkuaikoina ratsun. Parin vuoden päästä Vladimir Iljitš alkoi voittaa, ja he ryhtyivät sitten pelaamaan niin, että hän sai sotilaan ja aloitusoikeuden, mutta sellaisessa voimasuhteessa Vladimir Iljitš useimmiten hävisi.

Andrei Nikolajevits Hardin oli valantehnyt asianajaja ja oli intohimoisesti kiintynyt šakkipeliin. Hän tilasi suuren määrän ulkolaista šakkikirjallisuutta ja saattoi tuntikausia istua yksinään šakkilaudan ääressä. Kertomansa mukaan hän oli oppinut pela-

maan hyvin sen ansiosta, että jouduttuaan jonnekin syrjäseudulle, missä hänellä oli ollut paljon vapaata aikaa, hän oli kaikki päivät tutkiskellut šakkikirjallisuutta ja peliteoriaa. Hän oli ollut kokonaan pelaamatta suunnilleen vuoden tai hiukan kauemminkin ja tavattuuan Tšigorinin sen istumisensa jälkeen oli osoittautunut ensiluokkaiseksi pelaajaksi.

Talven 1889—1890 koko perheemme asui Samarassa Zavodskaja kadulla Katkovin talossa aivan Volgan rannalla; siihen aikaan Vladimir Iljitš harrasti šakkia enemmän kuin muulloin. Hän pelasi etupäässä Hardinin kanssa, mutta myös toisten samaralaisten šakinpelaajien kanssa. Järjestettiin turnaus, johon osallistui 8—10 henkilöä. Pelattiin etuannoilla, sillä osanottajat eivät olleet tasaväkisiä. Ensimmäistä pelaajaluokkaa ei ollut muita kuin Hardin, toista Vladimir Iljitš ja vielä muuan toinen, kaikki toiset olivat kolmannen ja neljännen luokan pelaajia. Kilpailun voitti Vladimir Iljitš. Ensimmäinen palkinto oli suunnilleen 15 ruplaa. Ei ollut ostettu minkäänlaista esinettä, ja eräs osanottaja toi palkinnonsaajalle sen rahana. Vladimir Iljitš kieltäytyi siitä jyrkästi, ja hänen ehdotuksestaan raha lahjoitettiin johonkin tarkoitukseen.

Vladimir Iljitš kävi mielellään Hardinilla — alkuajana enemmänkin šakinpeluun takia ja myöhemmin, kun hän oli suorittanut lakitieteellisen tiedekunnan tutkinnot ja kirjoittautunut Hardinille valantehteen asianajajan apulaiseksi, heillä oli keskenään yhteisiä asioita oikeudenkäytön alalla.

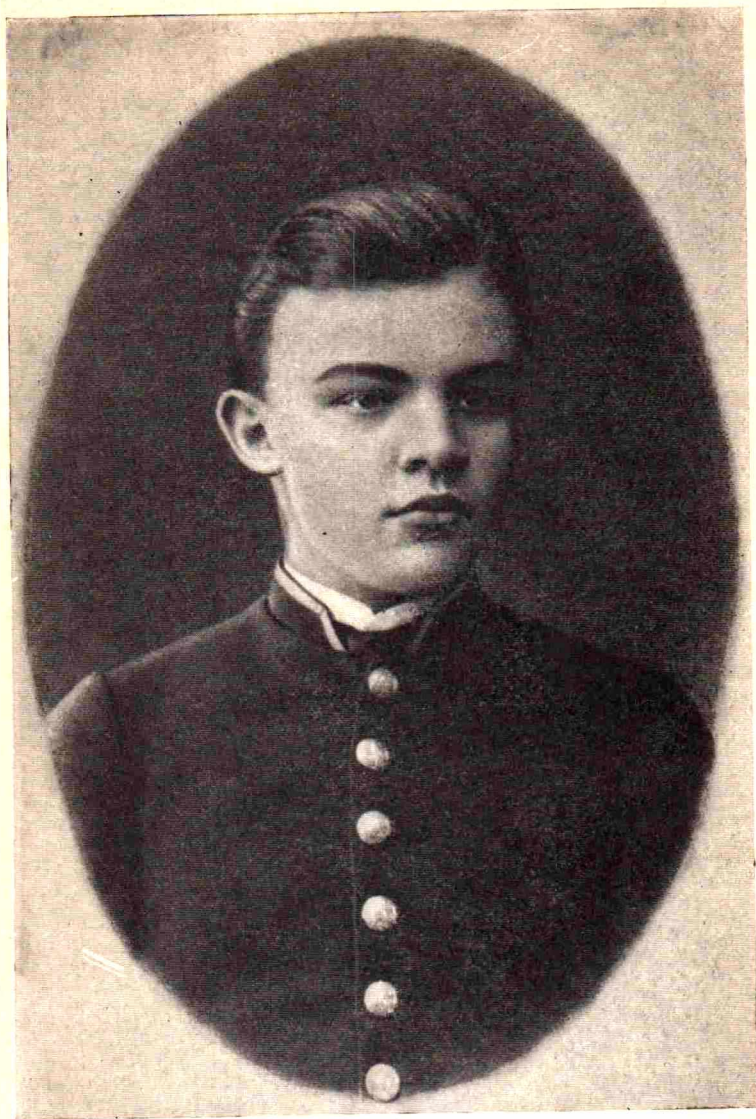
Hardin olikin paras pelitoveri mitä saattoi toivoa, ja Vladimir Iljitš olisi voinut tietenkin pian päästä hänen tasolleen ja mennä eteenpäin, jos hän olisi vakavasti käynyt käsiksi šakkikirjallisuuteen, jos hän olisi omistanut kokonaan šakille ja šakkipeliteorialle esimerkiksi kesäkuukaudet, jotka hän vietti tuolloin Alakajevkan kylässä. Niin järjestelmällinen, itsepintainen ja henkisesti kyvykäs kuin hän oli, hänestä olisi muutamassa vuodessa voinut tulla etevimpiä šakkisuuruuksia, se on epäilemätöntä. Mutta Vladimir Iljitš suhtautui aina šakinpeluuseen ainoastaan kuin huvitukseen, peliin. Muistan, miten minä vaivaantuneena kymnaasissa tylsästä latinan ja kreikan kielen opiskelusta sanoin hänelle kerran šakkipelin aikana toivomukseni, että kymnaasissa opetettaisiin šakkia aivovoimisteluna niiden kuolleiden aineiden sijasta.— „No se auttaisi sinut ojasta allikkoon, kuten sanotaan; ei pidä unohtaa, että šakkipeli on kuitenkin ainoastaan *peliiä* eikä *työtä*”. Šakkikirjallisuuteen, joka kuten tunnettua on hyvin laaja, Vladimir Iljitš koski tuskin lainkaan, ellei oteta lukuun loppupelejä, jotka hän osasi hyvin, ja eräitä yleisesti siihen aikaan käytettyjä avaus-siirtoja. Ei hän ainakaan milloinkaan yrittänyt tutkia šakkiteoriaa järjestelmällisesti, mikä on aivan välttämätöntä jokaiselle etevälle pelaajalle.

Tästä näkyy, että hän arvioi šakkipeliä samaan tapaan kuin Karl Marx ja Wilhelm Liebknecht, jotka olivat myös aikanaan harrastaneet sitä. W. Liebknecht, tunnetun Karl Liebknechtin isä, kirjoitti muistelmissaan Marxista: „Šakkipeli jäi meiltä yleensä taka-alalle, koska kävimme jälleen käsiksi oikeisiin harrastuksiin. Pienessä piirissämme minä nautin silloin šakinpelaajan mainetta ja vakuuttauduin, että Lessingin šakkipelistä antama tuomio oli oikea: „peliksi liian paljon vakavuutta, vakavaksi asiaksi liian paljon peliä”. Tunnetut pelaajat kutsuivat minut kilpailuun; heidän seurassaan, erikoistuntijain seurassa, opin pian tietämään, että minun keksimäni siirrot, joista olin ylpeillyt, oli tunnettu jo satoja vuosia ennen minua; jouduin samaan asemaan kuin se Pyreneiltä tullut talonpoika, joka Ludvig Filippin aikana keksi uudestaan jo 4 vuosisataa aikaisemmin keksityn tornikellon. Sain tietää, että on olemassa paljon šakkikirjallisuutta ja että jos tahdon edistyä šakinpelaajana minun on tutkittava sitä kirjallisuutta ja antauduttava kokonaan šakkipelille. Mutta en voinut tehdä sellaista ratkaisua, että olisin ottanut šakin elämäntehtäväkseni...”

Edellä on jo alleviivattu, että Vladimir Iljitš ja Aleksandr Iljitš eivät kilpaillessaan pelanneet aamutunteina šakkia — sen ajan kumpikin istui kirjojensa ja vihkojensa ääressä. Šakille omistettiin iltapäivä- ja osittain iltatunnit. Samoin myöhemminkin Vladimir Iljitš Alakajevkassa asuessaan käytti aamupäivän vakavampaan työhön. Vanhassa hoitamattomassa puistossa hänellä oli sankan lehvistön keskellä pöytä ja penkki, sinne hän asetteli aamuvarhaisesta kirjansa, vieressä oli 10—15 askeleen pituinen tallattu polku, jota hän käveli mietiskellessään lukemaansa. Siellä ei voinut olla puhettakaan šakista tai mistään muustakaan huvituksesta. Siellä piti tehdä työtä, opiskella, valmentautua toiseen, vakavampaan otteluun eikä šakinpeluuseen. Niiltä viideltä vuodelta, mitä vietimme Alakajevkassa, voin vaivoin muistaa kolme neljä päivää, jolloin Vladimir Iljitš rikkoi päiväjärjestystään eikä ollut uskollisesti puistopöytänsä ja kirjojensa ääressä eikä jalkapolullaan.

Vuodesta 1893 Vladimir Iljitš pelasi šakkia yhä harvemmin. Hänen peluustaan Siperiassa karkotusvankeudessa (Kržižanovskin, Starkovin ja Lepešinskin kanssa) voidaan lukea toveri Lepešinskin artikkeleista.

Viimeisen kerran pelasin Vladimir Iljitšin kanssa 1903 Genevessä. Hänellä ei ollut edes kotona šakkipeliä, löysimme jonkin kahvilan, missä istuimmekin pelaamaan. Vladimir Iljitš kysyi mitä halusin juoda; sanoin pitäväni Münchenin oluesta. Hän kutsui tarjoilijattaren ja tilasi tuopin olutta ja lasin mustaa kahvia. „Ei tee mieli olutta”,— sanoi hän silmissään veikeä välke... Pelasimme yhtä peliä yli neljä tuntia ja sitä paitsi niin totisina,

V. I. Lenin.
Valokuva, 1887.

keskittyneinä, että ympärillä olevat alkoivat lopulta naureskella meille.

Vallankumouksen jälkeen Vladimir Iljitš pelasi šakkia tuskin lainkaan, sanoi sitä liian väsyttäväksi; vapaa-aikanaan hän mieluummin pelasi linnapeliä, teki kävelyretkiä tai kulki metsällä.

D. ULJANOV

IV. KAUPPIAS AREFJEVIIN LIITTYVÄ JUTTU

1890-luvun alkupuolella koko perheemme asui äidin kanssa Samarassa. Vladimir Iljitš oli valantehneen asianajajan apulaisena. Maria Iljinitšna ja minä kävimme kymnaasia. Kanssamme asuivat niin ikään Anna Iljinitšna ja hänen miehensä Mark Timofejevits Jelizarov, jolla oli jokin pieni toimi muistaakseni valtiokonttorissa.

Kesällä 1892 Vladimir Iljitš kävi Jelizarovin kanssa Syzranissa. Sieltä he aikoivat mennä muutamaksi päiväksi Bestuževkan kylään, missä oli Mark Jelizarovin veljen maatila. Sitä varten oli mentävä Volgan vasemmalle rannalle.

Siihen aikaan oli rikas kauppias Arefjev vuokrannut Syzranissa kuljetusoikeuden Volgalla monopolikseen. Hänellä oli pieni laiva ja lautta, joilla kuljetettiin joen yli sekä ihmisiä että hevosia ja kuormia. Kauppias oli kieltänyt venemiesten harjoittamasta ylikuljetusta suojaten tarkasti yksinoikeuttaan. Sen tähden joka kerta, kun venemies otti ihmisiä kyydittäväkseen, Arefjevin käskystä laiva tavoitti veneen ja kuljetti kaikki takaisin.

Vladimir Iljitšin ei ollut tehnyt mieli odottaa ylikuljetusta, ja hän oli suostuttanut Mark Jelizarovin lähtemään veneellä. Venemiehet eivät suostuneet kyyditsemään pelätessään kauppiasta ja sanoivat tämän kuitenkin käännättävän takaisin. Vladimir Iljitš osasi kuitenkin puhuttaa erään lähtemään, jota paitsi hän todisteli tarmokkaasti, että jos Arefjev palauttaa veneen, niin joutuu vastaamaan oikeudessa omavaltaisuudesta.

Istuttiin veneeseen ja lähdettiin ylittämään jokea. Arefjev huomasi sen laiturilta, missä hän istui parvekkeella samovaarin ääressä, ja huudahti Markille, jonka hän tunsu kotipaikkaisenaan:

— Heittäkää kujeenne, Mark Timofejevits. Tiedättehän, että maksan vuokraa ylikuljetuksesta enkä anna venemiesten kyyditä tuolle rannalle. Tulkaa mieluummin teelle kanssani ja tuokaa tuttavannekin. Ajatte kuitenkin yli laivalla, käsken käännättää teidät.

Vladimir Iljitš vaati nyt entistä päättäväisemmin, että piti jatkaa matkaa eikä totella typerää komentelijaa. Venemies sanoi apeana:

— Käännyttää kuitenkin, lähemme suotta, laiva ajaa heti takaa, vetää kekseillä laitansa viereen ja istuttaa teidät laivaan.

— Mutta käsittäkää toki, ettei hänellä ole oikeutta tehdä sitä,— sanoi Vladimir Iljitš.— Jos hän pidättää veneen ja pakoittaa väkisin palaamaan, saa hän istua vankilassa omavaltaisuudesta.

— Sillä tavalla hän on tehnyt jos kuinka monta kertaa, eikä koskaan ole joutunut oikeuteen. Kukapa hänen kanssaan rupeaa käymään oikeutta, hän on saanut Syzranissa niin suuren vallan ja taitaa ne tuomaritkin olla kaikki hänen puolellaan, omaa väkeä. Kuulethan, hän on ostanut kaupungilta Volgan, maksaa vuokraa, ja me saamme olla niin kuin parhaaksemme näemme.

Vladimir Iljitšin vaatimuksesta vene jatkoi matkaansa vasemmalle rannalle, vaikka oli aivan selvää, että Arefjev panee uhkauksensa täytäntöön. Tuskin oli vene ehtinyt keskelle jokea, kun kuului laivan puhallus, laiva oli jättänyt lautan rantaan ja ajoi nopeasti venettä takaa.

— Siinä sitä nyt ollaan,— virkkoi venemies.— Saatte nyt lähteä takaisin. Eikä mikään oikeus pysty tekemään mitään, hän on aina oikeassa.

Laiva tavoitti veneen ja pysäytti koneen. Heilutellen tottuneesti keksejiään pari laivamiestä veti veneen laivan laitaan ja kehotti kyydittäviä nousemaan laivaan.

Vladimir Iljitš ryhtyi selittämään miehistölle, että sillä ei ole oikeutta pidättää heitä ja se joutuu oikeudessa vastaamaan omavaltaisuudesta, mikä voi merkitä vankilaa.

— Ei sillä ole mitään merkitystä, että Arefjev on vuokrannut joella ylikuljetuksen, se on hänen asiansa eikä meidän, ei se suinkaan anna oikeutta hänelle eikä teille harjoittaa Volgalla omavaltaisuutta ja pidättää ihmisiä,— selitti hän.

Kapteeni vastasi siihen:

— Emme tiedä mitään, laivan isäntä on käsenyt meitä ja olemme velvolliset tottelemaan ja täyttämään hänen käskynsä. Olkaa hyvä, nouskaa laivaan, emme anna teidän mennä veneellä eteenpäin.

Oli toteltava. Mutta Vladimir Iljitš kirjoitti heti muistiin kaikkien laivamiesten nimet, jotka olivat osallistuneet veneen pidättämiseen, sekä myös venemiehen ja muiden todistajien nimet.

Syzranin rannalla oli odotettava jonkun aikaa ylikuljetusta, ja taas siellä kuultiin, miten Arefjev jatkoi voitokkaalla äänellä puhettaan siitä, että hän maksaa vuokraa ja ettei venemiehillä ole oikeutta kyyditä ketään toiselle rannalle, ja siksi hän pidättää veneet ja palauttaa kyydittävät takaisin.

Epäilemättä oli sellaisia, jotka eivät voineet olla näkemättä, että kauppias toimi laittomasti, mutta eivät rohjenneet tai eivät halunneet ryhtyä hänen kanssaan käräjöimään. Toisille se olisi

ollut epäedullista aineelliselta kannalta, toiset taas aavistaen hirveätä vaivannäköä, oikeuslaitoksen kansliahitautta jne. kieltäytyivät yrityksestä inerttisyytensä ja „venäläisen” laiskuutensa takia.

Vladimir Iljitšin tarvitsi joutua vain muutamaksi tunniksi tekemisiin tämän seisovan poroporvarillisen suon kanssa, kun hän ravisteli sen jo perinpohjaisesti, rankaisi pääsyyllistä ja antoi venemiehille opetuksen, miten on taisteltava oikeuksiensa puolesta.

Palattuun muutaman päivän kuluttua Samaraan Vladimir Iljitš teki valituksen Arefjevista syyttäen häntä omavaltaisuudesta. Asian ydin oli aivan päivänselvä, ei yksikään lakimies voinut arvioida hänen tekoaan muuksi kuin omavaltaisuudeksi, ja omavaltaisuudesta silloisten lakien mukaan kuului vankilangaistusta, jota ei voitu vaihtaa sakoksi.

Mutta sen toimeenpano vaati Vladimir Iljitšiltä vielä paljon vaivaa. Juttua käsiteltiin zemstvohallinnossa jossain lähellä Syzrania, noin sadan virstan päässä Samarasta, ja syyttäjänä Vladimir Iljitšin piti matkustaa sinne. Vaikka juttu oli aivan selvä, zemstvopäällikkö lykkäsi jutun käsittelyä jollain tekosyyllä. Se määrättiin uudestaan kuultavaksi toisen kerran vasta syyskylmillä. Vladimir Iljitš matkusti sinne taas, mutta silläkin kertaa zemstvopäällikkö lykkäsi jutun erinäisten muodollisten juonittelujen avulla.

Arefjev lienee tiennyt asemansa toivottomuuden ja häntä uhkaavan rangaistuksen ja sen tähden pannut liikkeelle kaikki tuttavuutensa lykätäkseen juttua mahdollisuuden mukaan. Hänestä ja hänen puoltajistaan tuntui, että tottahan lopulta se rauhaton mies lakkaa tekemästä sadan virstan matkoja, joista ei hänelle ollut lainkaan etua, heidän katsomuksensa mukaan ei lainkaan hyötyä. He eivät tienneet, että se mies ei ollut mitattavissa heidän ymmärryksensä mukaisella tavallisella mitalla ja mitä enemmän hän kohtasi tiellään esteitä, sitä mukaa kasvoi hänen päätöksensä lujuus ja peräänantamattomuus.

Kolmanteen jutunkäsittelyyn Vladimir Iljitš sai kutsulapun vasta talvella, vuoden 1892 lopulla. Hän alkoi laittautua matkalle. Juna lähti jotenkin hyvin varhain aamulla tai jopa ehkä yöllä, edessä oli uneton yö ja hirveän ikävyyttävä odotus zemstvopäällikön virastossa sekä asemilla jne. Muistan hyvin, miten äiti suostutteli kaikki keinoin veljeä pysymään kotona.

— Jätä se kauppias, he lykkäävät taas jutun ja sinä teet turhan matkan, kiusaat vain itseäsi. Sitä paitsi ota huomioon, että he ovat siellä vihaisia sinulle.

— Ei, kun kerran olen aloittanut jutun, minun on vietävä se päätökseen. Tällä kertaa he eivät pysty sitä vitkuttamaan.

Ja hän rauhoitteli äitiä.

Kolmannella kerralla zemstvopäällikön ei todellakaan onnistunut lykätä jutun päätöstä. Hän ja Arefjevin puolustaja olivat saaneet Vladimir Iljitšistä vakavan vastustajan, joka oli hyvin valmistautunut edessäolevaan otteluun, ja zemstvopäällikön oli väkisinkin annettava tuomio lain mukaan: kuukausi vankilaa.

Matkustaessani parin vuoden kuluttua tämän kuvatun jutun jälkeen junassa lähellä Syzrania tapasin sattumalta vaunussa Mark Jelizarovin erään syzranilaisen tuttavan. Keskustellessa hän kyseli Jelizarovia ja tämän perhettä ja oli tavattoman kiinnostunut Vladimir Iljitšistä.

— Arefjev istui kuin istuikin silloin kuukauden vankikopissa. Ei päässyt livistämään, vaikka kuinka yritti keplotella. Se oli hänelle suuri häpeä, koko kaupunki tiesi, ja kuinka paljon olikaan puhetta laiturilla. Ei voi unohtaa sitä vieläkään.

D. ULJANOV

MUSIIKIN HARRASTUS

Pikku poikana Vladimir Iljitš opetti soittamaan pianoa. Äidin kertoman mukaan hänellä oli oikein hyvä sävelkorva, ja hän oppi soittamaan vaivattomasti. Kahdeksanvuotiaana hän soitti reippaasti useita lastenkappaleita ja isompien kanssa nelikäsisesti. Kymnaasiin mentyään hän kuitenkin jätti soitto-opinnot. Minkä tähden? Ei ainakaan koulutehtävien takia.

Volodja oli erinomaisen kyvykäs ja opiskelu kävi tavattoman vaivattomasti. Luultavinta on, että Volodja lakkasi soittamasta sen tähden, että ajatteli silloisen tavallisen katsomuksen mukaan sen harrastuksen pojille sopimattomaksi. Mutta koko ikänsä hän piti musiikista ja ymmärsi sitä herkästi.

Talvella 1888 olin Kasanissa Vladimir Iljitšin kanssa oopperassa. Paikkamme olivat jossakin ylhäällä parvekkeella. Mieleeni on oikein selvästi syöpynyt se ilta. Muistan, miten palasimme jalkaisin teatterista ja miten söimme illalliseksi maitoa ja leipää. Volodja eli kuulemansa musiikin vaikutelmissa, ja koska kaikki nukkuivat, hyräili hiljaa aarioita, jotka olivat häntä miellyttäneet. Veli oli kerrassaan juhlamielellä — olihan Volodja tullut oopperaan syrjäisestä Kokuškinon kyläpahasesta, missä hän oli poliisin valvonnan alaisena...

Aitimme Maria Aleksandrovna piti kovasti pianonsoitosta. Hän soitti ja lauloi monia vanhanaikaisia lauluja ja romanseja. Mutta erittäin mielellään hän esitti katkelmia „Askoldin hauta” oopperasta. Hänellä oli sen oopperan vanhat, ajan kellastamat nuotit. Kaikki me pidimme kovasti hänen soitostaan ja laulustaan, ja Vladimir Iljitš hyräili usein „Askoldin hauta” oopperan sävelmiä.

Vuosina 1888—1890 Vladimir Iljitš lauloi usein Olga Iljini-
nitšnan kanssa pianon säestyksellä. Olgasta tiedetään vähän,
vaikka hän oli Volodjan lähin, paras toveri lapsena ja poika-
iässä. Hän oli veljeä nuorempi, mutta pysyi kehityksessä hänen
rinnallaan. Kahdeksantoistavuotiaana Olga taisi saksaa, ranskaa,
englantia ja ruotsia. Olga Iljini-
nitšnasta voidaan sanoa, että hän
oli vain nukkuessaan tekemättä työtä. Hän kuoli toukokuussa 1891
lavantautiin.

Vladimir Iljitš ihaili Olgan työteliäisyyttä ja kyvykkyyttä.

He lauloivat duettona Jazykovin laulua „Purjehtija” —
„Autio on meren aava”, ja muistan viimeisen säkeistön tekemän
vaikutelman:

Mutta sinne aallot huimat
uljaita vain kuljettaa!..
Rohkeasti!
Tuuli tuima
purjettani pullistaa.

Volodja piti Dargomyžskin „Häistä”:

Meit' ei vihille viety
kirkon alttarin ääreen,
vihkimenoja vaille,
sepeleittä me jämme!

Volodja lauloi myös Heinen lyyrillistä laulua. Säkeessä „...Ne
mun surmani ovat kai, armas...” piti ottaa hyvin korkea sävel
ja venytettyään sitä hän sanoi nauraen: „Sain surmani, sain
surmani”...

Muistan Vladimir Iljitšin laulusta tuskin lainkaan mollia,
alakuloisuutta, hänen laulustaan soinnahti aina uskallus, uljuus,
reipas mieliala ja innostava sävy.

Hän lauloi myös Valentinin aariaa „Faustista”. „Luoja, lem-
men valtias...”, hän lauloi niin kuin nuottien mukaan kuului laulaa
lausuen ne sanat, jotka eivät olleet laulusta poisheitettävissä,
mutta erään kohdan siitä aariasta hän esitti paremmin, kauniim-
min sen tähden, että hän panosti vaistomaisesti siihen hiukkasen
taisteluhenkään:

Riennän taistelun tuoksinaan siellä
eturiveissä rinnalla rohkeiden...

Ja joka kerta, kun kuulen Gounod'n musiikkia, muistuu alitui-
sesti mieleeni se kaukainen aika, ja kuulen, miten Vladimir Iljitš
lauloi sitä aariaa.

Kesällä 1889 kuulin ensimmäistä kertaa Internationalen, jota
ei silloin kukaan Venäjällä osannut, voidaan sanoa. Kuulin

sen Alakajevkan huuttorilla Samaran läänissä. Olga Iljinitšna soitti pianoa ja päätti soittonsa Marseljeesiin. Riensin pianon luo ja pyysin häntä toistamaan. Oli aamu eikä Vladimir Iljitš tavallisesti jättänyt siihen aikaan lukujaan, mutta silloin juuri hän tuli äkkiarvaamatta luoksemme ja sanoi, että oli laulettava Internationalea. He alkoivat yhdessä soittaa ulkomuistista pianolla uutta laulua ja sitten lauloivat hiljaa ranskan kielellä.

Maria Iljinitšna kertoi minulle myöhemmin, että Vladimir Iljitš oli ollut kovasti pahoillaan, kun ei ollut opetellut soittamaan pianoa tai viulua.

N. K. KRUPSKAJA

MUISTELMIANI V. I. LENINISTÄ

PIETARISSA. 1893—1898

Vladimir Iljitš saapui Pietariin vuoden 1893 syksyllä, mutta minä tutustuin häneen myöhemmin. Toverit kertoivat Volgalta saapuneen jonkun hyvin tietoisin marxilaisen. Sitten minulle tuotiin aika kulunut vihkonen „markkinakysymyksestä”. Vihkossa oli esitetty toisaalta meidän pietarilaisen marxilaisen teknologi Herman Krasinin katsomuksia ja toisaalta vastasaapuneen volgalaisen mielipiteet. Vihko oli taivutettu kahtia: toiselle puolelle oli H. B. Krasin töhertänyt korjaillen ja lisäillen sekavalla käsialallaan omat ajatuksensa, ja toiselle puolelle oli volgalainen kirjoittanut huolellisesti ja siististi huomautuksensa ja vastaväitteensä.

Markkinakysymys oli silloin meidän kaikkien nuorten marxilaisten mielenkiinnon kohteena.

Pietarin marxilaisissa kerhoissa alkoi jo silloin kehkeytyä erikoinen virtaus. Tuolle virtaukselle oli tunnusomaista se, että yhteiskunnallisen kehityksen prosessit sen edustajista näyttivät mekaanisluontoisilta ja kaavamaisilta. Yhteiskunnallisen kehityksen tällainen ymmärtäminen jätti joukkojen osuuden, proletariaatin osuuden kokonaan huomion ulkopuolelle. Marxilaisuuden vallankumouksellinen dialektiikka tuli heitettyä jonnekin yli laidan ja jäljelle jäivät vain elottomat „kehitysvaiheet”. Nykyään tietysti pystyisi jokainen marxilainen kumoamaan tuollaisen „mekaanisen” katsantokannan, mutta silloin se aiheutti Pietarin marxilaisissa kerhoissa syvää mielten kuohuntaa. Me olimme silloin vielä hyvin huonosti aseistetut — monet meistä eivät tunteneet esimerkiksi Marxin teoksista muuta kuin „Pääoman” ensimmäisen osan, „Kommunistista manifestia” ei oltu edes nähtykään, ja vain vaistomaisesti tajuttiin, että tuo „mekaanisuus” on suoranainen vastakohta elävälle marxilaisuudelle.

Markkinakysymyksellä oli välitön yhteys tähän yleiseen kysymykseen marxilaisuuden ymmärtämisestä.

„Mekaanisuuden” kannattajat suhtautuivat tavallisesti tähän kysymykseen kovin abstraktisesti.

Siitä on nyt kulunut enemmän kuin kolmekymmentä vuotta.

Mainitsemani vihkonen ei ole valitettavasti säilynyt¹.

Voin kertoa vain siitä vaikutuksesta, jonka se teki meihin.

Tämän vastasaapuneen marxilaisen tulkitsemana markkina-kysymys oli asetettu ylen konkreettisesti, joukkojen etujen mukaisesti, kysymykseen suhtautumisessa kokonaisuudessaan tuntui nimenomaan elävä marxilaisuus, joka käsittelee ilmiöitä niiden konkreettisuudessa ympäristössä ja kehityksessä.

Heräsi halu saada tutustua lähemmin tähän tulokkaaseen ja hänen mielipiteisiinsä.

Ensi kerran tapasin Vladimir Iljitšin vasta laskiaisena. Ohdalla, insinööri Klassonin luona, joka oli huomattavia pietarilaisia marxilaisia ja oli ollut pari vuotta enemmän kanssani samassa marxilaisessa kerhossa, oli päätetty järjestää neuvottelutilaisuus saapuneen volgalaisen ja eräiden pietarilaisten marxilaisten kesken. Konspiraation mielessä oli järjestetty bliinikestitys. Vladimir Iljitšin lisäksi tilaisuudessa olivat läsnä Klasson, J. P. Korobko, Serebrovski, S. I. Radtšenko ym.; piti tulla Potresovin ja Struven, mutta muistaakseni he eivät tulleet. Mieleeni on jäänyt eräs tapaus. Puhe oli niistä teistä, joita olisi kuljettava. Yhteisymmärrykseen pääsemisestä ei tahtonut tulla mitään. Joku — kai Ševljagin — sanoi, että työ valistuslautakunnassa on erittäin tärkeää. Se sai Vladimir Iljitšin nauramaan, ja hänen naurunsa oli jotenkin sapekasta ja kuivaa — myöhemmin en koskaan kuullut hänen nauravan sillä tavalla:

— „No, mitäpä siinä, me emme aseta esteitä niille, jotka haluavat pelastaa isänmaan valistuslautakunnassa”.

On sanottava, että meidän sukupolvemme oli jo nuoruusiässä narodnajavoljalisten ja tsarismien yhteentulon silminnäkijänä ja sen silminnäkijänä, „miten liberaaliset piirit” ensin osoittivat kaikinpuolista „myötätuntoaan”, mutta „Narodnaja volja” puolueen murskaamisen jälkeen vetivät pelkurimaisesti hännän koipien väliin, säikkyivät pienintäkin kahinaa ja ryhtyivät julistamaan „pienien tekojen” politiikkaa.

Vladimir Iljitšin sapekas huomautus oli ymmärrettävissä. Hän oli saapunut tilaisuuteen sopiakseen yhteisistä taistelumenetelmistä, mutta vastauksena kuulikin kehotuksen ryhtyä levittämään valistuslautakunnan kirjasia.

¹ V. I. Leninin teosta „Niin sanotun markkinakysymyksen johdosta” pidettiin hukkaanjoutuneena, mutta vuonna 1937 vihkonen, josta N. K. Krupskaja kirjoittaa, löytyi ja on nyt MEL-instituutin hallussa. Teos julkaistiin ensi kerran „Bolševik” aikakauslehden 21. numerossa vuonna 1937 ja vuonna 1938 MEL-instituutti julkaisi sen erillisenä kirjasena (ks. V. I. Lenin, Teokset, I. osa, suom., ss. 61—111).— *Toim.*

Myöhemmin, kun olimme tutustuneet lähemmin, Vladimir Iljitš kertoi minulle, miten „seurapiireissä” oli suhtauduttu hänen vanhemman veljensä vangitsemiseen. Kaikki tuttavat olivat alkaneet karttaa Uljanovien perhettä, vieläpä opettajavanhuskin, joka aikoinaan oli käynyt säännöllisesti iltaisin šakkia pelaamassa, oli lopettanut käyntinsä. Siihen aikaan ei vielä Simbirskistä lähtenyt rautatietä, ja Vladimir Iljitšin äidin piti mennä Syzraniin saakka hevoskyydillä päästäkseen Pietariin vangitun poikansa luo. Vladimir Iljitš lähetettiin kyselemään matkaseuralaista, mutta kukaan ei halunnut matkustaa vangitun pojan äidin seurassa.

Vladimir Iljitšin kertoman mukaan tuollainen yleinen pelkuruus vaikutti häneen silloin erittäin voimakkaasti.

Tämä nuoruusajan elämys painoi epäilemättä leimansa hänen suhtautumiseensa „seurapiireihin”, liberaaleihin. Jo nuorena hän tuli tuntemaan kaikenlaisen liberaalisen lörpöttelyn arvon.

„Bliniikesteissä” ei tietenkään päästy mihinkään sopimukseen. Vladimir Iljitš puhui vähän, tarkkailen enimmäkseen toisia. Henkilöt, jotka nimittivät itseään marxilaisiksi, tunsivat olonsa epämurkavaksi Vladimir Iljitšin luodessa terävän katseensa heihin.

Muistan, että palatessamme Ohdalta Nevan vartta kotiin minulle kerrottiin ensi kerran Vladimir Iljitšin veljestä, joka oli kuulunut narodnajavoljalaisiin, osallistunut vuonna 1887 murharytykseen Aleksanteri III vastaan ja saanut alaikäisenä surmansa tsaarin pyövelien kädestä.

Vladimir Iljitš piti kovin veljestään. Heillä oli paljon yhteisiä taipumuksia, molemmat tunsivat tarvetta oleskella pitkät ajat yksin voidakseen keskittyä. He asuivat tavallisesti yhdessä — erääseen aikaan erillisessä sivurakennuksessa, ja kun heidän luokseen tuli käymään joku nuoresta väestä, isosta serkkujoukosta, oli pojilla tapana sanoa: „Ilahduttakaa meitä poissaolollanne”. Kumpikin veli oli oppinut tekemään sitkeästi työtä, kumpikin oli mielialaltaan vallankumouksellinen. Mutta ikäero nähtävästi vaikutti heidän suhteisiinsa. Aleksandr Iljitš ei kertonut kaikista asioista Vladimir Iljitšille.

Vladimir Iljitš kertoi veljestään tähän tapaan:

Veli oli luonnontieteilijä. Viimeisenä kesänä kotona käydessään hän valmisti väitöskirjaa nivelmadoista ja työskenteli koko ajan mikroskoopin ääressä. Käyttäkseen mahdollisimman täydellisesti hyväkseen päivänvaloa hän heräsi aamun sarastaessa ja tarttui heti työhön. „Ei tule velipojasta vallankumousmiestä, päättelin silloin, vallankumousmies ei voi käyttää niin paljon aikaa nivelmatojen tutkimiseen”, kertoi Vladimir Iljitš. Mutta kohta hän näki, miten suuresti oli erehtynyt.

Veljen kohtalo vaikutti epäilemättä syvästi Vladimir Iljitšiin. Suuri merkitys tällöin oli sillä seikalla, että Vladimir Iljitš

jo silloin ajatteli itsenäisesti ja oli jo omalta kohdaltaan ratkaisut kysymyksen vallankumouksellisen taistelun välttämättömyydestä.

Jos asia olisi ollut toisin, niin veljen kohtalo olisi ehkä tuottanut hänelle vain syvää surua tai parhaimmassa tapauksessa nostattanut hänessä päättäväisyyttä ja pyrkimystä kulkea veljensä tietä. Vallinneissa oloissa veljen kohtalo vain terästi hänen aivotoimintaansa, kasvatti hänessä tavatonta selväjärkisyyttä, taitoa katsoa totuutta suoraan silmiin ja olla antautumatta hetkeksiäkään minkään korulauseen tai harhakuvitelman lumoihin, opetti hänet suhtautumaan rehellisesti kaikkiin kysymyksiin.

Syksyllä 1894 Vladimir Iljitš luki kerhossamme teoksensa „Kansan ystävät”. Muistan, miten se valtasi kaikkien mielenkiinnon. Siinä oli tuotu esille tavattomalla selvyydellä taistelun päämäärä. Sen jälkeen „Kansan ystävät” kulki kädestä käteen hektografilla monistettuna „keltaisten vihkosten” nimellä ilman tekijän nimeä. Niitä luettiin hyvin laajoissa piireissä ja voidaan varmuudella sanoa, että ne vaikuttivat hyvin suuresti silloiseen marxilaiseen nuorisoon. Vuonna 1896, kun olin käymässä Poltavassa, P. P. Rumjantsev, joka oli siihen aikaan aktiivinen sosialidemokraatti ja päässyt juuri vankilasta, luonnehti „Kansan ystäviä” vallankumouksellisen sosialidemokratian katsantokantojen parhaimpana, voimakkaimpana ja kaikkein täydellisimpänä määrittelynä.

Talvella 1894—1895 tutustuin Vladimir Iljitšiin jo hyvin läheisesti. Hän ohjasi työläiskerhoa Nevan tullin takana, minä kävin jo neljättä vuotta siellä opettamassa Smolenskin sunnuntai-iltakoulussa ja tunsin verrattain hyvin Pähkinälinnan valtatie¹ elämän. Monet työläiset, Babuškin, Borovkov, Gribakin, Arseni ja Filipp Bodrov, Žukov ym., jotka kuuluivat Vladimir Iljitšin ohjaamiin kerhoihin, olivat oppilainani sunnuntaikoulussa. Sunnuntai-iltakoulu oli siihen aikaan mainio paikka, missä sai tutustua työväen jokapäiväiseen elämään, työoloihin ja mielialoihin. Koulussa oli 600 oppilasta, lukuunottamatta teknillisiä iltaluokkia ja kouluun läheisessä yhteydessä olevia tyttökoulua ja Obuhovin koulua. On sanottava, että työläiset suhtautuivat „opettajattariin” täydellä luottamuksella: Gromovin puutavaravarastojen synkkäluonteinen vahtimies kertoi opettajattarelle ilosta loistavin kasvoin, että hänelle oli syntynyt poika; keuhkotautinen kutoja toivoi palkkiona lukutaidon opettamisesta reimaa sulhasta opettajattarelle; lahkolaisiin lukeutunut työläinen, etsittyään koko ikänsä jumalaa, kirjoitti tyytyväisenä, että hän oli vasta pääsiäisviikolla

¹ Nevan tullipiortin takana sijaitseva Pietarin työläiskaupunginosa; ennen se oli Nevskin, nykyään Volodarskin piiriä. Siitä kulki Nevan rantaa pitkin Pähkinälinnan leveä valtatie, jonka varrella sijaitsivat useimmat piirin tehtaot.— N. K.

saanut kuulla Rudakovilta (saman koulun oppilaalta), ettei ole olemassa koko jumalaa ja heti oli tullut helppo olla, sillä ei ole mitään pahempaa kuin jumalan orjana olo — siitä ei ole mitään ulospääsyä, ihmisen orjana on helpompi olla — edes taistelu on mahdollista; tupakkatehtaan työläinen, joka joi itsensä joka sunnuntai sikahumalaan ja oli läpeensä niin tupakan hajun kylästä, että päätti pyörrytti kun piti kumartua katsomaan hänen vihkooan, kirjoitti harakanvarpaita jäljittelevällä käsialallaan jättäen pois ääntiöitä, että he olivat löytäneet kadulta kolmevuotiaan tyttölapsen, joka on heidän arttelinsa hoivissa, ja että lapsi pitäisi antaa poliisiin, mutta on sääli; jalkapuoli sotamies kävi kertomassa, että Mihaila, joka oli viime vuonna opiskellut lukutaitoa, oli työssä revähdyttänyt itsensä ja kuollut ja kuollessaan muistellut opettajataria, oli pyytänyt käymään tervehtimässä ja toivottomassa pitkää ikää; kutomatyöläinen, joka oli vuorenvartana puoltanut tsaaria ja pappeja, varoitti, että pitäisi „kavahtaa sitä mustaa, sillä se aina maleksii sinne Gorohovajalle”¹; iäkäs työläinen selitti, ettei hän saa missään tapauksessa erota kirkonvanhimman toimesta, „sillä papit kovin petkuttavat kansaa ja ne on saatava selville vesille, itse hän ei kannata ollenkaan kirkkoa ja ymmärtää hyvin kehitysvaiheet”, jne., yms. Järjestöön kuuluvat työläiset kävivät koulussa tarkkaillakseen siellä käyvää väkeä ja pannakseen merkille, ketä voisi saada mukaan kerhoon ja suostutella järjestöön. Heidän kannaltaan eivät enää kaikki opettajattaret olleet samaa maata, vaan he jo tekivät eron, kuka opettajattarista oli mitenkin kehittynyt. Tuntiesaan opettajattaren „meikäläiseksi” he antoivat tälle tietää itseltään jollain sopivalla lauseella, esimerkiksi, kun oli puhe käsityöteollisuudesta, he sanoivat: „Käsityöläinen ei kestä kilpailua suurtuotannon rinnalla”, tai vääntivät kysymyksen: „Mikä ero on pietarilaisen työmiehen ja arkangelilaisen talonpojan välillä?” ja sen jälkeen heidän katseensa oli jo erikoinen ja he kumartelivatkin opettajattarelle erikoisesti: „Meikäläinen muka olette, kyllä tiedetään”.

Oppilaat kertoivat heti kaikista valtatien tapahtumista opettajattarelleen tietäen, että hän puolestaan tiedottaa niistä järjestölle.

Vallitsi ikään kuin jokin sanaton sopimus.

Koulussa sai oikeastaan puhua mistä aiheesta tahansa, vaikka melkein kaikissa luokissa oli ohranan kätyri; sai kosketella mitä perusteellisimpia kysymyksiä, kunhan vain ei maininnut sellaisia kauheita sanoja kuin „tsaari”, „lakko” yms. Virallisesti kylläkin oli puhumisen rajoitettu: kerran suljettiin niin sanottu kertausryhmä syystä, että siellä, kuten odottamatta paikalle tullut

¹ Gorohovajakadulla sijaitti ohranaosasto.— *Toim.*

tarkastaja totesi, oli opetettu kymmenmurtolukuja, silloin kun ohjelman mukaan oli lupa opettaa vain neljää laskutapaa:

Asuin silloin Vanhalla Nevskillä talossa, jossa oli läpikäytävä piha, ja Vladimir Iljitš pistäytyi tavallisesti sunnuntaisin kerhosta palatessaan luonani, ja silloin alkoi loputon keskustelu. Olin silloin kovasti kiintynyt kouluuni ja saatoin olla syömättäkin, kunhan vain sain keskustella koulusta, oppilaistani, Semjannikovin, Thorntonin, Maxwellin ym. Pähkinälinnan valtatie varrella sijaitsevista tehtaista. Vladimir Iljitšiä kiinnosti jokainen jopa pieninkin seikka työläisten elämästä ja elintavoista, hän koetti erillisten yksityispiirteiden mukaan saada kokonaiskuvan työläisen elämästä, löytää johtolangan, jota seuraten olisi voitu paremmin lähestyä työmiestä vallankumouksellisella propagandalla. Suurin osa silloista sivistyneistöä tunsii huonosti työväkeä. Intelligenttimies tuli kerhoon ja luki työläisille jotain luennon tapaan. Engelsin kirjaa „Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä” „tutkittiin” kerhoissa pitkän aikaa käsinkirjoitettuna venäjännöksenä. Vladimir Iljitš luki työläisten kanssa Marxin „Pääomaa”, selitti heille kirjan sisältöä ja toisen puolen opiskelua ajasta käytti kyselyihin, kyseli työläisiltä heidän työtään, työolojaan ja selitti, millä tavalla heidän elämänsä liittyi koko yhteiskunnan rakenteeseen, miten, millä keinoin vallassaoleva järjestelmä oli muutettavissa. Vladimir Iljitšin työlle kerhoissa oli erikoista teorian yhdistäminen käytäntöön. Vähitellen kerhomme muutkin jäsenet alkoivat soveltaa samaa menetelmää. Kun seuraavana vuonna ilmestyi viinäläinen hektografilla monistettu kirjanen „Agitaatiosta”, niin maaperä agitaatiota varten lentolehtisten välityksellä oli jo valmis, oli vain tartuttava toimeen. Työläisten jokapäiväisiin tarpeisiin perustuva agitaatiomenetelmä juurtui vankasti meidän puolueyöhomme. Minä käsitin tämän menetelmän hedelmällisyyden täydellisesti vasta paljon myöhemmin, kun olin maanpaossa Ranskassa ja jouduin seuraamaan, miten Ranskan sosialistinen puolue suuren postityöntekijäin lakon aikana Pariisissa oli kokonaan syrjässä lakosta eikä sekaantunut lakon kulkuun. Se on muka ammattiliittojen asia. Ranskalaiset olivat sitä mieltä, että puolueelle kuuluu vain poliittinen taistelu. He eivät ymmärtäneet taloudellisen ja poliittisen taistelun yhdistämisen välttämättömyyttä.

Useat toverit, jotka työskentelivät silloin Pietarissa ja näkivät lentolehtisten avulla käydyn agitaation vaikutuksen, viehättyivät tähän työmuotoon ja unohtivat, että se ei ole ainoa, vaan yksi monista joukkojen keskuudessa suoritettavan työn muodoista, ja lähtivät kulkemaan surullisenkuuluisaa „ekonomismin” linjaa.

Vladimir Iljitš ei milloinkaan unohtanut muita työmuotoja. Vuonna 1895 hän julkaisi kirjasen „Selitys sakkolaista, jonka

mukaan työläisiä tehtaissa sakotetaan”.¹ Vladimir Iljitš esitti tässä kirjasessaan loistavan näytteen siitä, miten oli lähestyttävä sen ajan keskitason työmiestä ja miten hänet oli askel askeleelta johdatettava kysymykseen poliittisen taistelun välttämättömyydestä pitäen lähtökohtana hänen tarpeitaan. Monista sivistyneistön edustajista mainittu kirjanen tuntui ikävältä, pitkäveiteiseltä, mutta työläisille sen lukeminen tuotti tyydytystä: se oli heille läheinen ja ymmärrettävä (kirjanen painettiin narodnajavoljalaisessa kirjapainossa ja levitettiin työläisten keskuuteen). Vladimir Iljitš tutki siihen aikaan tarkkaavasti tehdaslakeja ollen sitä mieltä, että niitä selittämällä voidaan helposti tehdä työläisille selväksi heidän asemansa riippuvaisuus valtiojärjestelmästä. Iljitšin tutkimusten tulokset näkyvät monissa artikkeleissa ja kirjasissa, joita hän kirjoitti työläisiä varten, sekä kirjasessa „Uusi tehdaslaki”, artikkeleissa „Lakoista” ja „Teollisuusoukeuksista” ym.²

Käynnit työläiskerhoissa eivät tietystikään olleet jättämättä jälkiä: alkoi voimistettu varjostus. Koko meidän ryhmästämme Vladimir Iljitš oli parhaiten selvillä konspiraatiosta: hän tiesi kaikki läpikäytävät pihat, osasi mainiosti vetää kyttä nenästä, opetti meitä kirjoittamaan kirjoihin kemiallisin ainein, käyttämään pistekirjoitusta ja kaikenlaisia sovittuja merkkejä ja keksi kaikenlaisia peitenimiä. Yleensä hän tuntui ottaneen hyvin oppia narodnajavoljalaisista. Senpä vuoksi hän kertoikin suurella kunnioituksella entisestä narodnajavoljalaisesta Mihailovista, joka oli ansainnut konspiratiivisen sitkeytensä vuoksi liikanimen „pihamies”. Varjostaminen yhä voimistui, ja Vladimir Iljitš vaati, että määrättäisiin „perillinen”, joka olisi varjostuksesta vapaa ja jolle voisi uskoa kaikki yhteydet. Ja kun minä olin ryhmämme jäsenistä „puhtain”, niin „perilliseksi” määrättiin minut. Ensimmäisenä pääsiäispäivänä meitä lähti 5—6 henkeä Tsarskoje Seloon „pääsiäistä viettämään” erään ryhmämme jäsenen — Silvinin luo, joka oli siellä kotiopettajana. Olimme junassa olevinamme vieraita toisillemme. Sitten istuimme melkein koko päivän ja pohdimme, mitkä yhteydet olisi säilytettävä. Vladimir Iljitš opetti salakirjoitusta. Salakirjoitimme melkein puoli kirjaa. Mutta sittemmin en valitettavasti saanut mitään selvää tuosta ensimmäisestä yhteisestä salakirjoituksesta. Ainoana lohdutuksena oli, että siihen mennessä, kun salakirjoitus olisi pitänyt lukea, suurin osa „yhteyksistä” oli jo palanut.

Vladimir Iljitš valikoi huolellisesti noita „yhteyksiä”, hake-
malla haki kaikkialta sellaisia henkilöitä, jotka olisivat jollain

¹ Ks. V. I. Lenin, Teokset, 2. osa, suom., ss. 15—56.— *Toim.*

² Ks. V. I. Lenin, Teokset, 2. osa, suom., ss. 243—290, 4. osa, suom., ss. 278—290, 291—300.— *Toim.*

tavalla olleet sopivia vallankumoukselliseen työhön. Muistan, miten kerran Vladimir Iljitšin aloitteesta pidettiin ryhmämme edustajien (Vladimir Iljitšin ja muistaakseni Kržižanovskin) neuvottelu sunnuntaikoulun eräiden opettajattarien kanssa. Melkein kaikki he liittyivät sittemmin sosialidemokraatteihin. Heidän joukossaan oli Lidia Mihailovna Knipovitš, entinen narodnaja-vojlalainen, joka jonkin ajan kuluttua siirtyi sosialidemokraattien puolelle. Vanhat puolueytöntekijät muistavat hänet. Vallankumoustoiminnassa hän oli hyvin sitkeä, vaativainen itseään sekä muita kohtaan, mainio ihmistuntija ja mainio toveri, joka suhtautui rakkaudella ja huolenpidolla kaikkiin niihin, joiden kanssa työskenteli. Lidia tunsu heti, että Vladimir Iljitš on vallankumousmies. Lidia otti huolekseen yhteydenpidon narodnaja-vojlalaisten kirjapainon kanssa: sopi painattamisesta, jätti käsi-kirjoitukset, otti vastaan valmiit kirjaset, kuljetti ne koreissa tuttavilleen ja järjesti kirjallisuuden jakamisen työläisille. Kun hänet vangittiin — kirjapainossa olleen petturin, latojan ilmiannon johdosta — niin hänen tuttaviltaan takavarikoitiin kaksitoista korillista kiellettyä kirjallisuutta. Narodnaja-vojlalaiset painattivat siihen aikaan joukkomitassa kirjasia työläisiä varten: „Työpäivä”, „Kuka millä elää?”, Vladimir Iljitšin kirjanen „Sakoista”, „Tsaari-nälkä” ym. Lahden kirjapainon kaksi työläistä, jotka silloin kuuluivat narodnaja-vojlalaisiin, — Šapovalov ja Katanskaja — ovat nyt Kommuntisen puolueen riveissä.¹ Lidia Mihailovna ei ole enää elossa. Viimeiset elinvuotensa hän asui Krimillä ja kuoli vuonna 1920, jolloin Krimi oli valkoisten miehittämä. Kuolinvuoteellaan hän houreissaan halusi kiihkeästi omiensa, kommunistien luo ja kuoli hänelle rakkaan kommunistien puolueen nimi huulillaan. Opettajattarista oli vielä muistaakseni mainitussa neuvottelussa mukana P. F. Kudelli, A. I. Meštšerjakova (molemmat ovat nyt puolueen jäseniä) ym. Nevan tullin takana oli opettajana myös Aleksandra Mihailovna Kalmykova — mainio esitelmäitsijä (muistan hänen esitelmänsä työläisille valtion budjetista); hänellä oli siihen aikaan Liteininkadulla kirja-kauppa. Myös Vladimir Iljitš tutustui silloin läheisesti Aleksandra Mihailovnaan. Struve oli hänen oppilaitaan, ja hänen luonaan kävi säännöllisesti myös Struven kymnaasitoveri Potresov. Myöhemmin Aleksandra Mihailovna kustansi omilla varoillaan vanhaa „Iskraa” aina II edustajakokoukseen saakka. Hän ei seurannut Struvea, kun tämä siirtyi liberaalien leiriin, vaan asettui päättävästi Iskrajärjestön puolelle. Hänen peitenimensä oli „täti”. Vladimir Iljitšiin hän suhtautui erittäin hyvin. Nyt hän on kuollut, ja ennen kuolemaansa oli kaksi vuotta Detskoje Selon

¹ Muislelmat on kirjoitettu vuonna 1930.— *Toim.*

parantolassa vuoteenomana. Siellä hänen luonaan kävi joskus viereisten lastenkotien lapsia, joille hän kertoi Iljitšistä. Vuoden 1924 keväällä hän kirjoitti minulle, että pitäisi julkaista erillisenä kirjana Vladimir Iljitšin intoa hehkuvat artikkelit vuodelta 1917, hänen palavat kehotuksensa, joilla oli silloin niin valtava vaikutus joukkoihin. Vuonna 1922 Vladimir Iljitš kirjoitti Aleksandra Mihailovnalle muutamalla rivillä lämpimän tervehdyksen sellaisin sanoin, joita osasi vain hän kirjoittaa. Aleksandra Mihailovnalla oli läheinen yhteys „Työn vapautus” ryhmään. Yhteen aikaan (muistaakseni vuonna 1899), kun Zaslutič kävi Venäjällä, Aleksandra Mihailovna järjesti hänelle maanalaisen asunnon ja piti koko ajan yhteyttä häneen. Työväenliikkeen alkaneen kasvun vaikutuksesta sekä „Työn vapautus” ryhmän julkaisemien kirjojen ja artikkeleiden ja lisäksi Pietarin sosialidemokraattien vaikutuksesta Potresov vasemmistolaisui, samoin vasemmistolaisui väliaikaisesti myös Struve. Useiden alustavien kokousten jälkeen alkoi tuntua pohja yhteistyölle. Päätettiin julkaista yhteisvoimin kokoelma „Aineistoa taloudellisen kehityksemme luonnehtimiseksi”. Ryhmästämme sen toimitukseen kuuluivat Lenin, Starkov ja Stepan Iv. Radtšenko ja heiltä Struve, Potresov ja Klasson. Tiedetään miten kokoelman kävi. Tsaarin sensuuri poltti sen. Keväällä 1895 Lenin kävi ulkomaanmatkansa edellä ahkerasti Ozernoin sivukadulla Potresovin luona jouduttaen työtään.

Vuoden 1895 kesän Vladimir Iljitš vietti ulkomailla: osan Berliinissä, jossa kävi työläisten kokouksissa, ja osan Sveitsissä, jossa tapasi ensi kerran Plehanovin, Axelrodin ja Zazulitišin. Ulkomailla hän oli saanut runsaasti vaikutelmia ja sieltä palatessaan toi kaksipohjaisen matkalaukun, jonka pohjien väliin oli ahdettu illegaalista kirjallisuutta.

Vladimir Iljitšiä alettiin heti hellittämättä varjostaa: pidettiin silmällä häntä ja hänen matkalaukkuunsa. Serkkutyttöni oli siihen aikaan työssä osoitetoimistossa. Parin päivän kuluttua Vladimir Iljitšin saapumisesta hän kertoi minulle, että hänen päivystysvuorollaan yöllä tuli osoitetoimistoon etsivä, selaili kaarilta osoitelappuja (ne oli pujotettu aakkosjärjestyksessä rautalanka-kaarille) ja kehaisi: „Olemme päässeet hyvin huomattavan valtiollisen rikollisen Uljanovin jäljille,— hänen veljensä hirtettiin,— saapui äsken ulkomailta ja nyt se ei pääse enää käsistämme”. Kun serkkuni tiesi minun tuntevan Vladimir Iljitšin, niin hän kiiruhti heti kertomaan asiasta minulle. Minä puolestani tietysti heti varoitin Vladimir Iljitšiä. Tarvittiin ääretöntä varovaisuutta. Mutta asiat eivät kuitenkaan sietäneet viivyttelyä. Työ edistyi. Otettiin käytäntöön työnjako piireittäin. Ryhdyttiin kirjoittamaan ja julkaisemaan lentolehtisiä. Muistan, että ensimmäisen lentolehtisen Vladimir Iljitš kirjoitti Semjannikovin tehtaan

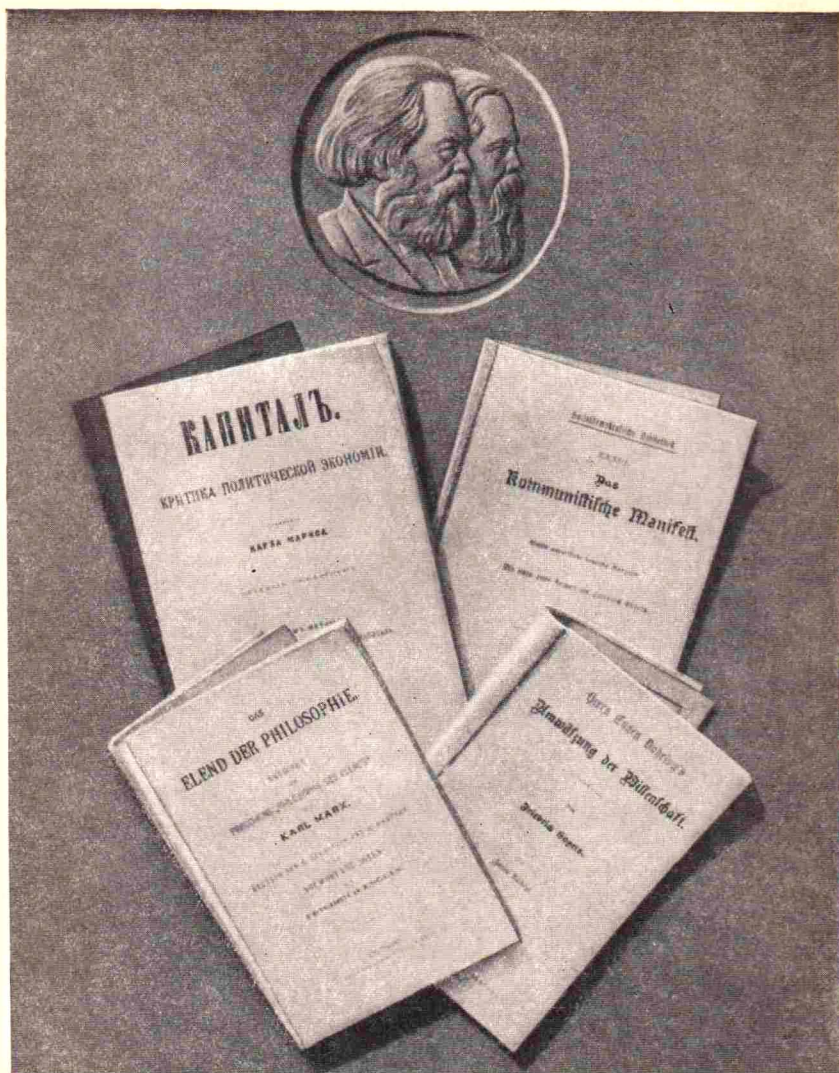
työläisille¹. Meillä ei siihen aikaan ollut minkäänlaisia painolaitteita. Lentolehtinen monistettiin käsin tekstauskirjaimin ja sitä levitti Babuškin. Vahtimiehet ottivat neljästä kappaleesta kaksi ja toiset kaksi joutuivat työläisille ja kulkivat kädestä käteen. Lentolehtisiä levitettiin muissakin piireissä. Niinpä Vasiliostrovin piirissä kirjoitettiin lentolehtinen Lafermin tupakkatehtaan työläisnaisille. A. A. Jakubova ja Z. P. Nevzorova (Kržižanovskaja) käyttivät levitystyössä seuraavanlaisia menetelmiä: he käärivät lehtiset torvelle niin, että niitä oli mukava ottaa käteen yksitellen, ja laitettuaan sopivasti esiliinansa, heti tehtaan pillin puhallettua lähtivät kiireesti kohti tehtaan porttia, josta tulvahti suuri joukko työläisnaisia, ja juosten sujauttelivat hämmästelevien naisten käsiin lentolehtisiä. Lehtisillä oli menestystä. Lentolehtiset ja kirjaset saivat työväkeä liikkeelle. Lisäksi päätettiin ryhtyä julkaisemaan — kun käytettävissä oli illegaalinen kirjapaino — helppotajuista sanomalehteä „Rabotšeje Delo”. Vladimir Iljitš valmisti aineiston lehteä varten erikoisen huolellisesti. Hän tarkasti joka rivin. Muistan erään kokouksen asunnossani. Zaporožets kertoi innoissaan aineistosta, jota hän oli onnistunut keräämään Moskovan tullin takana sijaitsevalta kenkätehtaalta. „Kaikesta sakotetaan”, kertoi hän, „jos lyöt koron vinoon, heti sakkoo”. Vladimir Iljitš naurahti: „No jos korko on vinossa, niin silloin lienee aihetakin sakkoon”. Aineistoa Vladimir Iljitš keräsi ja tarkasti hyvin huolellisesti. Muistan, miten esimerkiksi koottiin aineistoa Thorntonin tehtaasta. Päätettiin, että minä kutsun luokseni entisen oppilaani Krolikovin, Thorntonin tehtaan lajittelijan, joka oli aikaisemmin ollut karkotettuna Pietarista, ja kirjoitan häneltä muistiin kaikki tiedot Vladimir Iljitšin laatiman kaavakkeen mukaan. Krolikov tuli meille komeassa lainaturkissa ja toi tullessaan kokonaisen vihkon tietoja, joita vielä suullisesti täydensi. Tiedot olivat hyvin arvokkaita. Lenin kävi niihin käsiksi innokkaasti. Sitten me Apollinaria Aleksandrovna Jakubovan kanssa vielä kävimme työläisnaisiksi pukeutuneina liinat päässä Thorntonin tehtaan yhteisasunnossa, sekä perheellisten että yksinäisten työläisten huoneissa. Tilanne siellä oli suorastaan kauhistuttava. Vasta näin kootun aineiston pohjalla Vladimir Iljitš kirjoitti lehtiartikkeleita ja lentolehtisiä. Katsokaapa hänen kirjoittamaansa lehtistä: „Thorntonin tehtaan työmiehille ja työläisnaisille”². Miten yksityiskohtaista asiantuntemusta se todistaakaan. Ja se oli arvokas koulu kaikille silloin työskennelleille tovereille. Silloin

¹ Semjannikovin tehtaalla sattuneiden levottomuuksien johdosta tehtaan työläisille tarkoitettu lentolehtinen, joka oli venäläisten marxilaisten ensimmäinen agitaatiolehtinen, V. I. Lenin kirjoitti työläisen I. V. Babuškinin aktiivisella osanotolla vuoden 1894 joulukuun 24 päivän (vuoden 1895 tammikuun 5 päivän) jälkeen.— *Toim.*

² Ks. V. I. Lenin, Teokset, 2. osa, suom., ss. 65—69.— *Toim.*

V. I. Lenin.
Valokuva, 1890—1891.

K. Marxin ja F. Engelsin teoksia, joita V. I. Lenin tutki nuoruusvuosinaan.

sitä opittiin „kiinnittämään huomiota pikkuseikkoihin”. Ja silloin nuo pikkuseikat syöpyivät syvälle tietoisuuteen.

Meidän „Rabotšeje Delo” ei nähnyt päivänvaloa. Joulukuun 8 (20) päivänä pidettiin asunnossani istunto, jossa luettiin painoon valmistetun numeron lopullinen teksti. Vedos oli kahtena kappaleena. Toisen niistä otti Vanejev mukaansa lopputarkastusta varten ja toinen jäi minulle. Aamulla menin hakemaan Vanejevilta korjattua kappaletta, mutta palvelija sanoi minulle, että Vanejev oli edellisenä iltana muuttanut pois. Vladimir Iljitšin kanssa olimme edeltäkin sopineet, että epäilyksien sattuessa minä voin kysellä hänestä hänen tuttavaltaan Tšebotarjovilta, joka työskenteli kanssani rautateiden päähallinnossa. Vladimir Iljitš kävi heillä joka päivä ja aterioi heidän luonaan. Tšebotarjovia ei ollut työpaikalla. Menin hänen asunnolleen. Vladimir Iljitš ei ollut käynyt päivällisellä: selvä, että hänet oli vangittu. Iltaan mennessä saatiin tietää, että meidän ryhmästämme oli vangittu hyvin monia. Minulle jääneen „Rabotšeje Delon” kappaleen vein säilytettäväksi kymnaasijan ystävättärelleni, tulevalle Struven vaimolle Nina Aleksandrovna Gerdille. „Rabotšeje Delo” päätettiin jättää toistaiseksi painattamatta, ettei vangittujen määrä olisi lisääntynyt.

Se kausi, jonka Vladimir Iljitš työskenteli Pietarissa, oli kuten hän itse sitä luonnehti, huomiota herättämättömän ja tuloksiltaan näkymättömän, mutta erittäin tärkeän työn kausi. Työssä ei näkynyt ulkoista loistoa. Kysymys ei ollut sankariteoista, vaan siitä, miten olisi voitu saada aikaan kiinteä yhteys joukkoihin, lähestyä niitä, oppia tuomaan julki niiden parhaimpia pyrkimyksiä, oppia olemaan joukoille läheinen ja ymmärrettävä ja saada joukot omalle puolelle. Mutta juuri tällä Pietarissa tehdyn työn kaudella Vladimir Iljitš muovautui työväenjoukkojen johtajaksi.

Kun sitten menin väkemme vangitsemisen jälkeen ensi kerran koululle, niin Babuškin kutsui minut syrjään porraskäytävään ja antoi minulle työläisten kirjoittaman lentolehtisen, joka koski vangitsemista. Lehtinen oli puhtaasti poliittisuontoinen. Babuškin pyysi antamaan lehtisen monistettavaksi ja tuomaan heille levitettäväksi. Sitä ennen meillä ei hänen kanssaan ollut koskaan suoraa keskustelua minun yhteydestäni järjestöön. Annoin lehtisen tovereilleni. Muistan sen kokouksenkin, se oli S. I. Radtšenkon asunnossa. Kaikki ryhmän rippeet olivat koolla. Ljahovski, luettuuan lentolehtisen, huudahti: „Miten tämä lehtinen voidaan julkaista, sehän on kirjoitettu suoraan poliittisesta aiheesta”. Mutta kun lehtisen olivat epäilemättä kirjoittaneet työläiset omasta aloitteestaan ja kun työläiset pyysivät välttämättä sen painattamista, niin päätettiin, että se on painatettava. Ja niin tehtiinkin.

Yhteys Vladimir Iljitšiin saatiin hyvin pian. Siihen aikaan sai tutkintavangeille viedä kuinka paljon tahansa kirjoja ja niiden tarkastus oli hyvin ylimalkaista, jolloin tarkastaja ei tietysti voinut huomata kirjainten keskelle tehtyjä pikku pisteitä tai tuskin näkyvää paperin värin muutosta, mikä aiheutuu maidolla kirjoittamisesta. Salaisen kirjeenvaihdon menetelmät meillä kehittyivät nopeasti. Vladimir Iljitšille oli luonteenomaista huolenpito vangituista tovereista. Jokaisessa vankilasta lähetetyssä kirjeessä oli aina useita vangittujen huolenpitoa koskevia tehtäviä: sitä ja sitä toveria ei käy kukaan katsomassa, hänelle on löydettävä „morsian”; toiselle toverille taas on käynnin aikana sukulaisten kautta tiedotettava, että etsisi kirjettä siitä ja siitä vankilan kirjaston kirjasta siltä ja siltä sivulta, jollekin on hankittava lämpimät jalkineet jne. Hän piti yllä kirjeenvaihtoa useiden vangittujen toverien kanssa, joille tuo kirjeenvaihto oli kaikki kaikessa. Vladimir Iljitšin kirjeistä uhkui reippaus, niissä puhuttiin työstä. Saadessaan sellaisen kirjeen ihminen unohti istuvansa vankilassa ja tarttui itsekin työhön. Muistiin on jäänyt hänen kirjeittensä tekemä vaikutelma (elokuussa vuonna 1896 jouduin samoin vankilaan). Maidolla kirjoitetut kirjeet saapuivat perille vankilan ulkopuolitse kirjojensaantipäivänä, lauantaina. Ensimmäisenä tuli katsottua sovitut merkit ja tarkastettua, että kirjassa on kirje. Kuuden aikaan tuotiin kuumaa vettä, ja sitten naisvalvoja vei kriminaalivangit kirkkoon. Siihen mennessä oli kirje leikeltä kapeiksi liuskoiksi ja laitettu tee; heti, kun valvoja oli mennyt, alkoi kirjeen kehittäminen laskemalla paperiliuskat kuumaan teehen (vankilassa ei käynyt pänsä kirjeen kehittäminen kynttilän liekillä ja Vladimir Iljitš keksikin niiden kehittämisen kuumalla vedellä). Hänen kirjeensä henkivät sanomatonta reippautta ja ne tuli luettua erittäin suurella mielenkiinnolla. Samoin kuin Vladimir Iljitš oli vapaudessa kaiken työn järjestäjänä, samoin vankilassakin pidettiin yhteyttä vapaudessa oleviin hänen kauttaan.

Kaiken lisäksi hän teki vankilassa paljon työtä. Siellä valmisti „Kapitalismin kehitys Venäjällä”¹. Sallituissa kirjeissään Vladimir Iljitš tilasi tarvitsemaansa aineistoa ja tilastokokoelmia. „Päästivät valitettavasti pois liian aikaisin, kirjaa pitäisi vielä viimeistellä, Siperiassa saa huonosti kirjoja”, puhui hän leikkilään, päästyään vankilasta. „Kapitalismin kehityksen” lisäksi Vladimir Iljitš kirjoitti vankilassa lentolehtisiä, illegaalisia kirjasia, kirjoitti ohjelmaluonnoksen ensimmäistä edustajakokousta varten (se pidettiin vasta vuonna 1898, mutta oli aiottu pitää ennemmin) sekä esitti mielipiteitään järjestössä käsiteltävistä kysymyksistä. Ja ettei olisi joutunut yllätetyksi kirjoittamisesta, Vladimir Iljitš teki maitomustetta varten „mustetolpot” leivästä,

¹ Ks. *V. I. Lenin*, Teokset, 3. osa, suom., ss. 1—541.— *Toim.*

jotka sitten — heti kun luukun salpa kolahti — pisti suuhunsa. „Tänään olen syönyt kuusi mustetolppoa”, lisäsi hän leikillään kirjeeseensä.

Mutta vaikka Vladimir Iljitš säilyttikin mielensä tasapainon ja asetti itsensä määrätyn järjestyksen puitteisiin, niin häneenkin nähtävästi tarttui joskus vankilan ikävä. Eräässä kirjeessään hän kehitteli tällaista suunnitelmaa. Kun heitä käytettiin kävelyllä, niin jostakin käytävän ikkunasta näkyi hetken ajan pieni pätkä Špalernajan katukäytävää. Ja niinpä hän keksi: meidän — minun ja Apollinaria Aleksandrovna Jakubovan — piti mennä määrätynä hetkenä seisomaan siihen paikkaan katukäytävälle, että hän näkisi meidät. Jakubova ei jostain syystä päässyt lähtemään. Minä kävin monena päivänä ja seisoskelin pitkät ajat sovitussa paikassa, mutta sitten se suunnitelma jostain syystä raukesi, en enää muista miksi.

Sillä aikaa, kun Vladimir Iljitš istui vankilassa, työ vapauudessa laajeni ja työväenliike vaistonvaraisesti kasvoi. Martovin, Ljahovskin ja toisten vangitsemisen jälkeen ryhmämme voimat entisestään heikkenivät. Ryhmään liittyi kylläkin uusia tovereita, mutta uusi väki ei enää ollut aatteellisesti niin karaistunutta eikä opiskeluun enää ollut aikaa, liikkeen palvelu vaati paljon voimia, kaikki meni agitaatioon eikä propagandaa ollut aika ajatella. Lentolehtisten välityksellä tehdyllä agitaatiolla oli suuri menestys. Vuoden 1896 kesällä puhjennut 30 tuhannen pietarilaisen tekstiililyöläisen lakko sujui sosialidemokraattien vaikutuksen merkeissä ja sai monen pään pyörälle.

Muistan, kuinka kerran (kai elokuun alussa) Pavlovskin metsässä pidetyssä kokouksessa Silvin luki ääneen lentolehtisen luonnosta.

Siinä oli eräässä paikassa lause, joka typisti suoranaisesti työväenliikkeen yksistään taloudelliseen taisteluun. Luettuaan sen ääneen Silvin pysähtyi. „Kylläpä täräytin lauseen, ja mikähän minut sai sen kirjoittamaan”, sanoi hän naurahtaen. Lause vedettiin yli. Vuoden 1896 kesällä Lahden kirjapaino paljastettiin täydellisesti. Siinä meni mahdollisuus kirjasten painattamiseen ja aikakauslehdestä huolehtiminen oli lykättävä pitkiksi ajoiksi.

Vuoden 1896 lakon aikana ryhmämme liittyi Tahtarjovin ryhmä, jonka jäsenet tunnettiin nimeltä „apinat”, ja Tšernyšjovin ryhmä, joka tunnettiin „kukkojen” ryhmänä¹. Mutta niin kauan, kun „dekabristit” istuivat vankilassa ja pitivät yhteyttä vapaudessa työskenteleviin tovereihin, työ luisti vielä entistä latuaan. Kun Vladimir Iljitš pääsi vapaaksi, olin minä vielä vankilassa.

¹ Elokuun 12 (24) päivänä 1896 tapahtui uusia vangitsemisia: poliisien käsiin joutuivat melkein kaikki „vanhukset” ja monia „kukkojen” ryhmästä. Minut myöskin vangittiin samana päivänä.— N. K.

Siitä kuumeisesta ilmapiiristä, johon ihminen joutuu vankilasta päästyään, ja useista kokouksista huolimatta Vladimir Iljitš sai kuitenkin kirjoitetuksi minulle kirjeen asioiden tilasta. Äitini kertoi, että Vladimir Iljitš oli vankilassa ollessaan jopa lihonut ja oli nyt kovin reippaalla tuulella.

Minut päästettiin vapaalle jalalle kohta „Vetrovan tapauksen” jälkeen (naisvanki Vetrova oli Pietari-Paavalin linnassa polttanut itsensä). Santarmit päästivät silloin paljon naisia vapaaksi. Silloin päästettiin minutkin ja jätettiin asian käsittelyn ajaksi Pietariin pannen kannoilleni pari varjostajaa, jotka seurasivat perässäni kaikkialla. Päästyäni vapaaksi järjestö oli surkeassa tilassa. Entisistä työntekijöistä oli säilynyt vain Stepan Ivanovitš Radtšenko ja hänen vaimonsa. Paljastumisuhan takia hän ei voinut osallistua työhön, mutta oli edelleenkin ryhmän keskuksena ja huolehti yhteyksistä. Hänellä oli lisäksi yhteys Struveen. Struve kohta meni naimisiin sosialidemokraatin N. A. Gerdin kanssa; Struve oli silloin itsekin sosialidemokratian kannalla. Järjestössä hän ei kyennyt ollenkaan tekemään työtä, varsinkaan maanalaisessa järjestössä, mutta epäilemättä häntä mairitteli se, että häneltä kysyttiin neuvoa. Kirjoittipa hän Sosialidemokrat-tisen työväenpuolueen I edustajakokousta varten manifestinkin. Talvella 1897—98 kävin hyvin usein Struven asunnossa Vladimir Iljitšin asioilla — Struve julkaisi silloin aikakauslehteä „Novoje Slovo” — ja muutenkin minulla oli hänen vaimonsa Nina Aleksandrovnan kanssa paljon yhteisiä asioita. Tein silloin huomioita Struven persoonasta. Hän oli siihen aikaan sosialidemokraatti, mutta minua ihmetytti hänen kirjanoppineisuutensa ja se, ettei hänellä ollut juuri lainkaan kiinnostusta „elävään elämänpuuhun”, jota kiinnostusta oli niin paljon Vladimir Iljitšillä. Struve hankki minulle käännöstyön ja lupasi itse olla sen toimittajana. Mutta työni nähtävästi rasitti häntä, hän väsyi siihen (Vladimir Iljitšin kanssa me istuimme samantapaisen työn ääressä tunteita. Vladimir Iljitšin työtyyli oli tyyten toinen, hän antautui kokonaan työhön, jopa sellaiseenkin kuin käännöstyö). Lepoaikanaan Struve luki Fetiä. Joku on muistelmissaan kirjoittanut, että Vladimir Iljitš olisi pitänyt Fetistä. Se ei ole totta. Fet oli kiivas maaorjuuden kannattaja, jolta ei löydy mitään myönteistä, mutta Struve todellakin piti Fetiä mielirunoilijanaan.

Tunsin myös Tugan-Baranovskin. Olin opiskellut yhdessä hänen vaimonsa Lidia Karlovna Davydovan kanssa („Mir Boži” aikakauslehden kustantajattaren tytär) ja kävin joskus heillä. Lidia Karlovna oli sangen älykäs ja hyvä nainen joskin heikko-luonteinen. Hän oli viisaampi miestään. Itsensä Baranovskin puheissa kuulosti meille vieras henkilö. Kerran ehdotin hänelle keräyslistan lakon hyväksi (muistaakseni Kostroman lakon hyväksi). Sain jonkun ruplan, en muista montako, mutta minun

oli kuunneltava moraalisaarna aiheesta: „Käsittämätöntä, miksi lakkoja on tuettava, lakko ei ole riittävän tehokas keino taistelussa liikkeenharjoittajia vastaan”. Otin rahat ja kiiruhdin pois.

Kaikista kuulumisista kirjoitin Vladimir Iljitšille karkotuspaikalle. Mutta järjestön työssä ei ollut oikeastaan paljoakaan kirjoitettavaa. I edustajakokoukseen mennessä ryhmässämme oli vain neljä henkeä: S. I. Radtšenko, hänen vaimonsa Ljubov Nikolajevna, Sammer ja minä. Edustajakokouksessa meitä edusti Radtšenko. Mutta palattuahan hän ei kertonut siellä tapahtuneesta juuri mitään; hän kaivoi esille kirjan selkään piilotetun meille jo tutun Struven kirjoittaman ja edustajakokouksen hyväksymän „manifestin” ja purskahti itkuun: melkein kaikki edustajakokouksessa olleet — heitä olikin vain muutama henkilö — oli vangittu.

Minut tuomittiin kolmeksi vuodeksi karkotukselle Ufan lääniin, mutta pyysin muuttamaan karkotuspaikakseni Šušenskojen kylän Minusinskin piirikunnassa, missä Vladimir Iljitš oli karkotuksella, ilmoitettuani itseni hänen „morsiamekseen”.

KARKOTUKSELLA. 1898—1901

Minusinskiin, jonne matkustin omaan laskuuni, kanssani lähti äitini. Krasnojarskiin saavuimme toukokuun 1 (13) päivänä 1898. Matkaa oli jatkettava laivalla Jeniseitä ylös, mutta laivat eivät vielä kulkeneet. Krasnojarskissa tutustuin narodnojepravolaiseen Tjuttševiin ja hänen vaimoonsa, jotka järjestivät minulle sellaisiin asioihin tottuneempina kohtaustilaisuuden kaupungin kautta kuljetettavien sosialidemokraattisten karkotusvankien kanssa; heidän joukossaan olivat samasta asiasta kanssani vangitut toverit Lengnik ja Silvin. Vartiosotilaat, saattaessaan vangin valokuvamaan, istuutuivat itse syrjään haukkaamaan tarjoamiamme makkaraa ja leipää.

Minusinskissa kävin Arkadi Tyrkovin luona sanomassa terveiset hänen sisareltaan, joka oli minun kymnaasiystävättäreni. Tyrkov oli pervomartovilaisia ja karkotettu Siperiaan määräämättömäksi ajaksi. Kävin myös puolalaisen toverin F. J. Kon'in luona, joka oli vuonna 1885 tuomittu pakkotyökarkotukseen „Proletariat” jutun yhteydessä. Hän oli saanut paljon kärsiä vankilassa ja karkotuksella; minun käsityksessäni hän oli vanhan leppymättömän vallankumousmiehen esikuva — pidin hänestä sanomattomasti.

Šušenskojen kylään, jossa Lenin eli karkotettuna, saavuimme illan hämärtyessä; Vladimir Iljitš oli metsällä. Purimme tavaramme ja meidät saatettiin tupaan. Minusinskin piirikunnassa Siperiassa talonpoikaisto pitää siisteydestä, lattiat on peitetty monivärisillä kotikutoisilla matoilla, seinät valkaistu ja koristettu siperiankuusen oksilla. Vladimir Iljitšin huone ei ollut kylläkään

iso, mutta myöskin siisti. Isäntäväki antoi minun ja äitini käyttööseen toisen puolen tuvasta. Talonväkeä ja naapureita kertyi tuvan täydeltä meitä uteliaina katselemaan ja jututtamaan. Vihdoin Vladimir Iljitš saapui metsältä ja ihmetteli, miksi hänen huoneessaan on valo. Isäntä selitti, että Oskari Aleksandrovitš (karkotettu pietarilainen työmies) on tullut humalassa ja viskonut kaikki hänen kirjansa hajalleen. Iljitš nousi nopeasti kuistille, jossa minä olinkin häntä vastassa. Keskustelua meillä riitti myöhäiseen yöhön.

Sušenskojessa oli silloin karkotusvangeista vain kaksi työläistä: lodzilainen hattumestari, puolalainen sosialidemokraatti Prominski vaimonsa ja kuuden lapsensa kera sekä Putilovin tehtaan työläinen, suomalaissyntyinen Oskari Engberg, kumpikin hyviä tovereita. Prominski oli rauhallinen ja tasainen sekä hyvin lujaluontoinen mies. Hän lueskeli vähän eikä hänen tietomääränsä ollut kovin laava, mutta hänellä oli erittäin selvä luokkavaisto. Vaimoonsa, joka oli silloin vielä uskovainen, hän suhtautui rauhallisenleikkisästi. Hän lauloi mainiosti puolalaisia kansanlauluja „Ludu roboczy, poznaj swoje sily”, „Pierwszy maj”¹ ja monia muita. Lapset lauloivat mukana ja kuoroon yhtyi myös Vladimir Iljitš. Siperiassa ollessaan hän lauloi mielellään ja usein. Prominski lauloi myös venäläisiä vallankumouslauluja, joita Vladimir Iljitš hänelle opetti. Prominski aikoi palata takaisin Puolaan ja pyydysti lukemattoman määrän jäniksiä, tehdäkseen lapsilleen jänisnahkaturkit. Mutta Puolaan saakka hän ei onnistunutkaan pääsemään. Hän siirtyi perheineen vain lähemmäksi Krasnojarskia ja palveli siellä rautatiellä. Lapset varttuivat. Hänestä itsestään tuli kommunisti, samoin pani Prominskajasta. Kommunisteja tuli myös heidän lapsista. Yksi heistä kaatui sodassa, toinen oli vähällä saada surmansa kansalaissodan aikana — asuu nykyään Tšitassa. Prominski lähti Puolaan vasta vuonna 1923, mutta matkalla kuoli pilkkukuumeseen.

Toinen työläinen, Oskari, oli kokonaan toisen tyyppin miehiä. Hänet oli nuorena karkotettu lakon tähden sekä hurjapäisestä käyttäytymisestään lakon aikana. Hän lueskeli paljon kaikenlaista, mutta sosialismista hänellä oli hyvin hämärä käsitys. Kerran hän tuli kunnan keskukselta ja kertoi: „Kuntaan on saapunut uusi kirjuri, meillä hänen kanssaan on samat vakaumukset.” — „Kuinka niin, samat?” — kysyin. „Me kumpikin olemme vallankumousta vastaan.” Me Vladimir Iljitšin kanssa aivan ällistyimme. Seuraavana päivänä istuin hänen kanssaan „Kommunistista manifestia” tutkimaan (sitä oli käännettävä saksan kielestä) ja kun se oli luettu läpi siirryimme „Pääomaan”. Kerran meille oppitunnille tuli Prominski; hän istui tyynesti piippuaan imien.

¹ „Työkansa”, „Toukokuun ensimmäinen”. — *Toim.*

Esitin erään kysymyksen lukemamme aineiston johdosta. Oskari ei tiennyt mitä vastata, mutta Prominski, hyvin rauhallisesti ja hymyillen, vastasi kysymykseeni. Oskari ei tullut kokonaiseen viikkoon jatkamaan opiskelua. Mutta muuten hän oli hyvä poika. Muita karkotettuja ei Šušenskojessa ollutkaan. Vladimir Iljitš kertoi yrittäneensä hieroa tuttavuutta paikallisen opettajan kanssa, mutta tuloksetta. Opettaja piti seuraa paikallisen aristokratian kanssa: kylässä oli pappi ja pari kauppiasta. He pelata hakkasivat korttia ja juopottelivat. Yhteiskunnalliset kysymykset eivät kiinnostaneet opettajaa ollenkaan. Prominskin vanhin poika Leopold, joka jo silloin oli myötämielinen sosialisteille, kävi koko ajan kinaa opettajan kanssa.

Vladimir Iljitšillä oli eräs tuttu talonpoika nimeltään Zuravljov, josta hän piti kovin. Zuravljov oli noin kolmenkymmenen ikäinen, joskus kirjurina palvellut keuhkotautinen mies, josta Vladimir Iljitš kertoi, että hän oli jo luonnostaan vallankumouksellinen, protestantti. Zuravljov esiintyi rohkeasti pohattoja vastaan eikä sietänyt mitään epäoikeudenmukaisuutta. Hän kävi yhä jossain matkoilla ja kohta kuoli keuhkotautiin.

Toinen Vladimir Iljitšin tuttava oli köyhä metsänkävijä Sosipatyš, jonka kanssa Iljitš kävi yhdessä metsästämissä. Hän oli aivan yksinkertainen talonpoika, hän muuten suhtautui erittäin hyvin Vladimir Iljitšiin ja lahjoitteli hänelle milloin mitäkin — milloin kurjen, milloin seetripuun käpyjä.

Sosipatyšin ja Zuravljovin välityksellä Vladimir Iljitš tutustui Siperian maaseudun elämään. Kerran hän kertoi minulle keskustelustaan erään varakkaan isäntämiehen kanssa, jonka luona oli asunut. Palkkalainen oli varastanut isännältä nahkaa. Isäntä oli tavoittanut hänet puron rannalla ja surmannut. Tämä antoi aiheen Iljitšille puhua pienomistajan säälimättömästä julmuudesta ja säälimättömästä palkkalaisten riistosta. Siperialainen palkkalainen teki todellakin työtä pakkotyövangin tavoin, leväten vain pyhinä.

Iljitšillä oli vielä eräs keino maaseudun elämän tutkimiseksi. Hän järjesti sunnuntaisin luonaan lainopillisia neuvontatilaisuuksia. Lakimiehenä hän tuli hyvin kuuluisaksi, kun auttoi erästä kultakaivoksilta erotettua työläistä voittamaan oikeusjutun kaivosten omistajaa vastaan. Viesti voitetusta oikeusjutusta levisi pian talonpoikain keskuuteen. Hänen luonaan alkoi käydä miehiä ja naisia huoliaan valittamassa. Vladimir Iljitš kuunteli heitä huomaavaisesti, syventyi perinpohjin asiaan ja vasta sitten neuvoi. Kerran hänen luokseen tuli talonpoika kahdenkymmenen virstan takaa saamaan neuvoa, miten hän voisi nostaa syytteen vävyään vastaan siitä, ettei tämä ollut kutsunut häntä häihin, missä oli kovasti juhlittu. „Entä tarjoaisiko vävy nyt, jos menisitte hänelle käymään?” — „Kyllä hän nyt tarjoaa”. Ja niin

Vladimir Iljitsiltä meni lähes tunti siihen, että sai talonpojan myöntymään sovinnontekoon vävynsä kanssa. Toisinaan ei kertomusten mukaan saanut mitään selvää asian luonteesta. Senpä takia Vladimir Iljitsä vaati aina oikeusjutun aineistosta kopion. Kerran erään rikkaan isännän härkä puski kuoliaaksi köyhän emännän lehmän. Kunnanoikeus tuomitsi härän isännän maksamaan lehmän omistajalle kymmenen ruplaa. Emäntä protestoi päätöksen ja vaati asiasta „kopion”. „Mikä kopio, kopio valkeasta lehmästä, vai mitä?” ilkkui hänelle oikeuden virkamies. Suuttunut emäntä ehätti valittamaan Vladimir Iljitsille. Vääryyttä kärsineen tarvitsi useinkin vain uhata, että menee valittamaan Uljanoville, kun vääryyden tekijä antoi periksi.

Vladimir Iljitsä tutustui hyvin Siperian maaseutuun — ennemmin hän jo tunsii Volganvarren maaseudun elämän. Kerran hän kertoi: „Äiti tahtoi, että olisin ruvennut maataloutta hoitamaan. Olin jo ryhtymäisillänikin siihen hommaan, mutta huomaisin, ettei siitä tule mitään, suhteet talonpoikiin alkoivat muodostua epänormaaleiksi”.

Oikeastaan Vladimir Iljitsillä ei olisi karkotusvankina ollut oikeutta puuttua lakiasioihin, mutta Minusinskin piirikunnassa oli silloin liberaaliset olot. Mitään valvontaa ei todellisuudessa ollut.

„Valamies” — paikkakunnan varakas talonpoika — piti enemmän huolta vasikanlihan myynnistä meille, kuin siitä, etteivät „hänen” karkotusvankinsa olisi karanneet. Siellä Sušenskojessa oli silloin kaikki hämmästyttävän halpaa. Vladimir Iljitsille esimerkiksi hänen „palkkaansa” — kahdeksan ruplan suuruista kuukausirahaa vastaan annettiin siisti huone ja ruoka, pestiin ja kunnostettiin vaatteet, ja sitäkin vielä pidettiin kalliina. Päivällis- ja illallisruoka oli kylläkin hyvin yksinkertaista: viikolla teuras-tettiin lammas ja siitä valmistettiin hänen ruokansa joka päivä, kunnes se loppui, ja kun loppui, ostettiin viikoksi lihaa, josta piika sitten pihalla teki kaukalossa, jossa valmistettiin silppua eläimille, hakkelusta lihapyöryköitä varten, samoin koko viikoksi. Maitoa ja šangeja oli sitä vastoin riittämiin: niitä riitti Vladimir Iljitsille mielin määrin, hän ruokki niillä Ženka koiraansakin, jonka oli opettanut kantamaan saalista, istumaan sekä tekemään muita koiran temppuja. Kun Zyrjanoveilla miesväki usein juopoteli ja kun muutenkin perhe-elämä muodostui heillä monessa suhteessa epämukavaksi, siirryimme kohta uuteen asuntoon — vuokrasimme neljällä ruplalla puoli taloa ja kasvitamaan. Alettiin perhe-elämä. Kesällä oli mahdoton saada ketään auttamaan talouden hoidossa. Ja niin me äitini kanssa kahden kolumimme venäläismallisen leivinuunin ääressä. Alussa kävi niinkin, että kokkarekitto kaatui ja kokkareet vierivät uunin arinalle. Sitten totuin. Kasvitarhassamme kasvoi kaikenlaisia kasviksia: kurkkuja, porkkanaa, punajuurta, kurpitsaa; olin kovin ylpeä kasvi-

maastamme. Pihasta tehtiin puutarha — kävimme Vladimir Iljitšin kanssa metsässä, toimme humalaa, istutimme puutarhan. Lokakuussa ilmestyi apulainen, kolmetoistavuotias laiha, teräväluinen Paša tyttönen, joka kohta otti hoitoonsa koko talouden. Minä opetin häntä lukemaan, ja hän koristeli tuvan seiniä lauseilla, joissa oli kaikenlaisia äidin antamia ohjeita: „älä koskaa, älä koskaa vala teetä yli”, piti päiväkirjaa, johon kirjoitti: „meillä kävi Oskari Aleksandrovitš ja Prominski. Laulettiin „Kanto”, minäkin lauloin”.

Muistan, miten vietimme Vappua.

Prominski tuli aamulla meille juhla-asussa: hänellä oli puhdas kaulus ja kasvonsa loistivat kuin kuparikolikko. Hänen juhlava mielialansa tarttui pian meihinkin ja niin lähdimme kolmisin Engbergin luo, ottaen mukaamme Zenka koirankin. Zenka juoksi edellä ja haukahteli iloissaan. Tiemme kulki Šuša-joen rantaa pitkin. Joessa lipui jäitä. Zenka kahlasi vatsaansa myöten jääkylmään veteen, haukkui vihaisesti kylän pörröisille vahtikoirille, jotka eivät uskaltaneet mennä niin kylmään veteen.

Oskarin rauha häiriintyi tulostamme. Istuimme hänen huoneeseensa ja aloimme yksissä mielin laulaa:

Vapun päivä, ilon päivät
 Kaiu, laulu rohkeat
 Poistukoon nyt murheen häivät
 Tänään ollaan lakossa!
 Poliisit ne näkee vaivaa,
 hiki päässä nuuskii, kaivaa
 meitä takaa ajaen
 viedäkseen taa telkien.
 Vähät siitä välitämme,
 Vappujuhlaa viettäkäämme,
 yhtä aikaa:
 hop-haa! hop-haa!

Laulettiin venäjäksi ja sitten sama laulu puolaksi ja päätettiin lounaan jälkeen mennä jatkamaan Vapun viettoa luonnon helmaan. Niin tehtiinkin. Sinne meitä kertyi jo enemmän,— kokonaista kuusi henkeä, sillä Prominski oli ottanut mukaan kaksi poikaansa. Prominski loisti edelleenkin. Kun päästiin kuivalle kunnaalle, Prominski pysähtyi, veti taskusta punaisen liinan, levitti sen maahan ja nousi päälle. Lapset kiljuivat riemusta. Illalla kokoonnuttiin meille ja jälleen laulettiin. Prominskin vaimo tuli myös seuraamme. Kuoroon yhtyivät myös äitini ja Paša.

Illalla emme saaneet Vladimir Iljitšin kanssa pitkään aikaan unta, haaveilimme mahtavista työväen mielenosoituksista, joihin mekin joskus tulisimme osallistumaan...

Saimme lapsiseuraakin. Piharakennuksessa asui lättiläinen siirtolainen — huovan vanuttaja. Hänelle oli syntynyt 14 lasta, mutta eloon oli jäänyt vain yksi, Minka. Isä oli patajuoppo. Kuusi-vuotias Minka oli kalpea, vaaleaverinen, kirkassilmäinen ja puheli tärkeästi. Hän alkoi käydä meillä joka päivä — aamuisin ei ehditty vielä nousta vuoteesta, kun kuului jo oven avaus ja sisään ilmestyi pieni miehenalku suuri hattu päässä, äidin lämpimässä puserossa, liinalla vyötettynä ja totesi iloissaan: „Minä jo tulin”. Minka tiesi, että äitini oli aivan hullaantunut häneen, että Vladimir Iljitš aina kisailee hänen kanssaan. Sitten pistäytyi Minkan äiti:

„Minka kulta, etkö nähnyt ruplaa?”

„Näin, mutta kun se lojui pöydällä, niin korjasin laatikkoon”.

Poislähtöemme aikana Minka tuli surusta sairaaksi. Nyt häntä ei ole enää elossa. Huovanvanuttaja itse kirjoitti ja pyysi maata Jenisein takaa: „haluttaisi vanhoilla päivillä elää vauraammin”.

Talouteemme vain karttui uutta — hankimme kissanpoikasen.

Aamupäivästä teimme Vladimir Iljitšin kanssa käännöstyötä, venäjänsimme Webbiä, jonka teoksen oli minulle hankkinut Struve. Päivällisen jälkeen kopioimme pari tuntia kahden „Kapitalismin kehitystä”. Sen jälkeen oli muuta jos jonkinlaista askartelua. Kerran Potresov lähetti meille kahden viikon ajaksi Kautskyn kirjan Bernsteiniä vastaan. Heitimme kaikki muut työt syrjään ja venäjänsimme sen ennätysajassa — kahdessa viikossa. Työn jälkeen kävimme retkillä. Vladimir Iljitš oli innokas metsästäjä; hän hankki itselleen pirunnahkahousut ja kahlaili kaikenlaisilla rämeillä. Ja voi sitä riistan paljoutta siellä! Kun tulin sinne keväällä, niin ihmettelin. Meillä käväisi joskus Prominski — hän piti kovin metsästyksestä — ja veikeästi hymyillen kertoi: „Tänään näin jo sorsia”. Sitten tuli Oskari — hänkin puhui sorsista. Niistä riitti puhetta tuntikausiksi. Mutta seuraavana keväänä jo minäkin saatoin kertoa kuka ja missä oli nähnyt sorsia. Keväällä talven pakkasten jälkeen luonto elpyi rajusti. Se kiehtoi kaiken hillittömästi valtoihinsa. Auringonlasku. Kevätvesien peittämissä peltonokkelmissa uiskenteli joutsenia. Tai saattoi kuulla, miten puro lorisee metsänreunassa ja teeret kukertavat soitimella. Vladimir Iljitš lähti metsään pyytäen pitelemään Zenkaa. Koira värisi levottomana. Saattoi tuntea, miten tuo luonnon raju virkoaminen tempasi mukaansa. Vladimir Iljitš piti metsästyksestä, mutta oli kovin malttamaton. Kulkiessamme kerran syksyllä kaukaisia metsäpolkuja hän virkkoi: „Jos sattuu jänis, niin en ammu, sitä on hankala kantaa, ei tullut otettua remmiä mukaan.” Mutta maksoi vemmelsäären näyttäytyä, kun Vladimir Iljitš pamautti.

Syksymyöhällä, kun Jeniseitä pitkin ui hyhyde, kävimme saarella jänisjähdissa. Jänisten turkki oli jo muuttumassa valkoi-

seksi. Saarelta niillä ei ollut pääsyä ja ne laukkailivat ympäri kuin lampaat. Sattui että metsästäjämme pyydystivät niitä täyden veneellisen.

Moskovassa eläessään Vladimir Iljitš samoin kävi viimeisinä vuosinaan joskus metsällä, mutta hänen metsästysintonsa oli jo huomattavasti laskenut. Kerran oli järjestetty kettujahti liputuksen kera. Toimenpide kiinnosti kovasti Vladimir Iljitšä. „Viisaasti keksitty”, huomautti hän. Metsästäjät järjestivät asian siten, että kettu joutui juoksemaan suoraan Vladimir Iljitšä kohti, mutta hän tarttui pyssyynsä, kun kettu oli pysähtyttyään katsellut hetken häntä ja sitten pyörähtänyt metsään. „Miksi et ampunut”.— „No kun se oli niin komea”.

Myöhään syksyllä, kun joet olivat jo jäässä, mutta lunta ei vielä ollut, retkeiltiin kauas sivujokia ylös: jokainen kivenmukula, jokainen kala näkyi jään alta, katselit kuin jotakin sadun ihmemaailmaa. Ja talvella, jolloin elohopea jäätymi mittareissa ja joet pohjaan saakka, vesi virtasi jään päälle ja peittyi pian jääkuorella, silloin voi luistimilla karauttaa parikin virstaa notkuvaa jäänpintaa pitkin. Vladimir Iljitš piti kovin kaikesta sellaisesta.

Iltaisin Vladimir Iljitš luki tavallisesti filosofisia teoksia — Hegeliä, Kantia, ranskalaisia materialisteja, ja silloin kun oli kovin väsynyt, hän luki Puškinia, Lermontovia ja Nekrasovia.

Kun Vladimir Iljitš saapui ensi kerran Pietariin ja minä tunsin hänet vain kertomusten perusteella, niin kuulin Stepan Ivanovitš Radtšenkon kertovan, että Vladimir Iljitš lukee vain vakavia kirjoja ja ettei hän ole eläissään lukenut vielä yhtäkään romaania. Ihmettelin kovin sitä. Sitten, kun tutustuimme lähemmin, siitä ei koskaan ollut puhetta, ja vasta Siperiassa minä näin, että sellaiset jutut olivat pelkkä mielikuvituksen tuote. Vladimir Iljitš ei ainoastaan ollut lukematta, vaan päinvastoin luki moneen kertaan Turgenovia, Leo Tolstoita, Tšernyševskin „Mitä tehdä?”, yleensä hän tunsikin mainiosti klassikot ja piti heistä. Myöhemmin, kun bolševikit tulivat valtaan, hän asetti Valtion kustannusliikkeen tehtävän: julkaista klassikkojen teoksia halpahintaisina painoksina. Vladimir Iljitšin kuva-albumissa oli omaisten ja entisten karkotusvankien valokuvien lisäksi Zolan ja Hertzenin valokuvat sekä useampia Tšernyševskin valokuvia¹.

Posti saapui kaksi kertaa viikossa. Kirjeenvaihto oli hyvin laaja.

Kirjeitä ja kirjoja saimme Venäjältä. Sieltä, Pietarista, kirjoitti Anna Iljinitšna yksityiskohtaisesti kaikista asioista. Minulle

¹ Tšernyševskistä Vladimir Iljitš piti erikoisesti. Eräässä Tšernyševskin valokuvassa on Vladimir Iljitšin käsialalla kirjoitettu: syntyi silloin ja silloin, kuoli 1889.— N. K.

kirjoitti muun muassa Nina Aleksandrovna Struve pikku pojastaan: „jo pitää päättään pystyssä, joka päivä viemme hänet Darwinin ja Marxin muotokuvan eteen ja sanomme: kumarra vaari Darwinille, kumarra Marxille, ja hän kumartaa niin kiltisti”. Saimme kirjeitä myös kaukaisilta karkotusalueilta — Turuhanskista Martovilta ja Orlovista Vjatkan läänistä Potresovilta. Mutta eniten oli kirjeitä lähiseudun kylissä olevilta tovereilta. Minusinskista (Šušenskojesta sinne oli 50 virstaa) kirjoitti Kržižanovskin perhe ja Starkov; 30 virstan päässä sijaitsevassa Jermakovskojessa asuivat Lepešinski, Vanejev, Silvin ja Oskarin toveri Panin; 70 virstan päässä Tesissä asuivat Lengnik, Šapoval, Baramzin ja sokeritehtaalla Kurnatovski. Kirjoiteltiin kaikenlaisista asioista: Venäjän kuulumisista, tulevaisuuden suunnitelmista, kirjoista, uusista virtauksista, filosofiasta. Kirjeenvaihdossa oltiin myös šakkiasioista, varsinkin Lepešinskin kanssa. Vladimir Iljitš pelasi hänen kanssaan kirjeenvälityksellä: asetteli nappulat paikoilleen ja tuumi. Yhteen aikaan hän oli niin innostunut šakkipeleihin, että unissaankin puhui: „Jos hän siirtää ratsun tuohon, niin minä — tornilla tuonne”.

Vladimir Iljitš ja Aleksandr Iljitš pelasivat lapsuusvuosinaan intohimoisesti šakkia. Heidän isänsä myöskin pelasi. „Alkuaikoina isä meidät aina voitti”, kertoi Vladimir Iljitš, „sitten me veljeni kanssa hankimme opaskirjan ja aloimme voittaa isää. Kerran — asuimme silloin yläkerrassa — isä sattui vastaani; hän oli tulossa kynttilä kädessä meidän huoneestamme šakkipipas mukanaan. Sitten hän istui sitä tutkimaan”.

Palattuuan Venäjälle Vladimir Iljitš hylkäsi šakinpeluun. „Šakkipeli vetää ylettömästi puoleensa, se haittaa työssä.” Ja kun Vladimir Iljitš ei voinut tehdä mitään puolittain, antautumatta täydellä innolla asiaan, istuutui hän lepo hetkinään ja ulkomailla ollessaan jo hyvin vastahakoisesti šakkilaudan ääreen.

Varhaisesta nuoruudesta alkaen Vladimir Iljitš osasi heittää syrjään kaiken sen, mistä oli haittaa. „Kymnaasilaisena innostuin luisteluun, mutta se väsytti, luistelun jälkeen aina kovin nukutti ja se haittasi opiskelua, hylkäsin luistelun.”

„Yhteen aikaan”, kertoi Vladimir Iljitš, „innostuin kovasti latinaan”. — „Latinaanko?” ihmettelin. — „Aivan niin, mutta se alkoi haitata muita lukuja — hylkäsin sen”. Kun äsken luin „Lef” lehteä, jossa käsiteltiin Vladimir Iljitšin puheiden tyyliä ja rakennetta ja osoitettiin, että hänen käyttämänsä lauserakenne ja puhe-tyyli muistuttavat Rooman puhujain lauserakennetta ja tyyliä, käsitin, minkä vuoksi Vladimir Iljitš saattoi innostua latinalaisten kirjailijain tutkimiseen.

Kirjeenvaihdon lisäksi me joskus, vaikkakin harvoin, kävimme tapaamassa karkotuksella olevia tovereita.

Kerran käytiin Kurnatovskin luona. Hän oli erinomainen toveri ja hyvin sivistynyt marxilainen, mutta hänen elämänsä oli muodostunut raskaaksi. Ankarat lapsuusvuodet julmuri-isän alaisena, sitten karkotus toisensa jälkeen, vankila. Vapaudessa hän ei ehtinyt työskennellä juuri ollenkaan — kuukauden parin perästä joutui taas kiinni pitkiksi vuosiksi, elämää ei nähnyt ollenkaan. Muistiini on jäänyt eräs tapaus. Kuljimme sokeritehtaan ohitse, jossa Kurnatovski oli työssä. Meitä lähestyi kaksi tyttöä, toinen vanhempi, toinen vielä aivan pieni. Vanhempi kantoi tyhjää sankoa, mutta pikku tytöllä se oli täytetty sokerijuurikailla. Kurnatovski torui vanhempaa tyttöä: „Häpeäisit edes, isompana pakotat pienempääsi kantamaan”. Mutta tyttö vain katsahti neuvotonna häneen. Kävimme myös Tesissä. Saimme kerran Kržižanovskeilta kirjeen: „Poliisipäällikkö on jonkin vastalauseen takia vihainen tesiläisille eikä päästä minnekään. Tesissä on geologisessa mielessä hyvin mielenkiintoinen kukkula, kirjoitatakaa, että haluatte tutkia sitä”. Vladimir Iljitš kirjoitti leikillään poliisipäällikölle anomuksen pyytäen lupaa päästä käymään Tesissä ja lisäksi ottaa apulaisekseen vaimonsa. Poliisipäällikkö lähetti pikalähetin mukana meille käyntiluvan. Vuokrasimme kolmella ruplalla hevosen ja kärryt — muori vakuutteli, että hevonen on vankka, ei mikään „ahmatti”, tulee vähällä kauralla toimeen — ja niin lähdettiin Tesiin. Ja vaikka „ei-ahmatti” hevonen pysähteli matkalla, niin perille kuitenkin päästiin. Vladimir Iljitš keskusteli Lengnikin kanssa Kantista ja Baramzinin kanssa Kananin kerhoista. Lengnikillä oli hyvä ääni ja hän lauloi meille. Yleensä siltä matkalta mieleen jäi erikoisen hyvät muistot.

Pari kertaa kävimme Jermakovskojessa. Ensimmäisen kerran siellä hyväksyttiin päätöslauselma „Credon” johdosta — Vanejev teki silloin keuhkotaudin murtamana kuolemaa. Hänen sänkynsä kannettiin avaraan tupaan, jonne toverit olivat kokoontuneet. Päätöslauselma hyväksyttiin yksimielisesti.

Toisen kerran kävimme siellä jo Vanejevin hautajaisissa.

Näin joutui pian riveistämme poistumaan kaksi „dekabristia” (dekabristeiksi leikillä nimitettiin joulukuussa vuonna 1895 vangittuja tovereita) — vankilassa järkensä menettäneet Zaporozets ja samoin vankilassa vaikeasti sairastunut Vanejev tuhoutuivat aikana, jolloin työväenliikkeen palo oli vasta syttymäisillään.

Uudenvuoden päiväksi matkustimme Minusinskiin, jonne kokoontuivat karkotetut sosialidemokraatit.

Minusinskissa asui myös karkotettuja narodnajavoljalaisia: Kon, Tyrkov ym., mutta he pysyttelivät erillään toisista. Vanha polvi suhtautui epäluuloisesti sosialidemokraattiseen nuorisoon: se ei luottanut siihen, että tässä nuorisossa voi olla todellisia vallankumouksellisia. Vähää ennen minun tuloani Šušenskojeen tällä epäluuloisuuden pohjalla oli Minusinskin piirikunnassa syntynyt

riitajuttu karkotusvankien keskuudessa. Ulkomailla käynyt sosialidemokraatti Raitšin, jolla oli yhteys „Työn vapautus” ryhmään, oli asunut karkotusvankina Minusinskissa. Hän oli päättänyt paeta. Oli hankittu rahat karkaamista varten, karkaamispäivä oli ollut määräämättä. Mutta saatuaan rahat Raitšin oli tullut malttamattomaan mielentilaan ja paennut varoittamatta ketään. Vanhan polven narodnajavoljalaiset sitten syyttivät sosialidemokraatteja siitä, että nämä olivat olleet tietoisia Raitšinin karkaisesta, mutta eivät olleet tiedottaneet siitä heille; olisi voinut syntyä kotitarkastuksia, mutta he eivät olleet siihen varautuneet. „Juttu” paisui kuin lumipallo. Saavuttuani Vladimir Iljitš kertoi siitä minulle. „Ei ole mitään sen pahempaa kuin karkotusvankien keskeiset riitajutut, — selitti hän, — ne kiehtovat ylettömästi, vanhuksilla ovat hermot pilalla, hehän ovat saaneet kokea kaikenlaista, pakkotyövankeudenkin. Ei saa päästää itseään vajoamaan noihin riitajuttuihin — kaikki työ on edessä, ei saa kuluttaa itseään noihin juttuihin.” Ja Vladimir Iljitš vaati katkaisemaan välit vanhojen narodnajavoljalaisten kanssa. Muistan kokouksen, jossa tuo välien katkaiseminen tapahtui. Päätös siitä oli tehty ennemmin, välien katkaisemisen tuli tapahtua mahdollisimman kivuttomasti. Välit katkaistiin, koska niin oli tehtävä, mutta katkaiseminen tapahtui ilman mitään vihamielisyyttä, surkutellen. Niin sitten elettiinkin erillään.

Yleensä karkotusaika kului hyvin. Se oli vakavan opiskelun aikaa. Sitä mukaa kun karkotusaika lähenee loppua, Vladimir Iljitš yhä enemmän ja enemmän tuumi tulevaa toimintaa. Venäjältä saatiin hyvin niukalti tietoja: siellä kasvoi ja vankistui „ekonomismi”, puoluetta ei itseasiassa ollut, kirjapainoa Venäjällä ei myöskään ollut ja yritys järjestää julkaisutyö Bundin välityksellä raukesi tyhjiin. Mutta muodostuneessa tilanteessa ei voitu enää rajoittaa yleistajuisten kirjasten kirjoitteluun esiintymättä työn järjestelyä koskevista peruskysymyksistä. Työssä vallitsi mitä suurin sekavuus, yhtämittaa toistuneet vangitsemiset tekivät kaiken perinnäisyyden työssä mahdottomaksi, eräät sekaantuivat puheissaan aina „Credon” ja „Rabotšaja Myslin” aatteisiin, joka viimeainittu julkaisi „ekonomistien” kannalle käännetyt työläisen kirjeen. Tämä kirjoitti: „Me, työläiset, emme tarvitse mitään Marxeja emmekä Engelsejä...”

Leo Tolstoi on jossain ylitydessä kirjoittanut, että matkailinen ajattelee aina matkan puoliväliin sitä, minkä on jättänyt, ja puolimatkasta sitä, mikä häntä edessä odottaa. Niin oli karkotuksessakin. Alkuaikoina tehtiin enimmäkseen yhteenvetoja eletystä. Loppuajalla tuumittiin ennen kaikkea sitä, mikä oli tuleva. Vladimir Iljitš tuumi yhä yksityiskohtaisemmin sitä, mitä olisi tehtävä puolueen johtamiseksi pois silloisesta oloilasta, mitä olisi tehtävä työn ohjaamiseksi tarvittavaan uomaan, että sille tulisi

turvattua oikea sosialidemokraattinen johto. Mistä olisi alettava? Viimeisenä karkotusvuotena Vladimir Iljitšillä syntyi se organisaattorinen suunnitelma, jota hän sittemmin kehittäi „Iskrassa”, kirjassaan „Mitä on tehtävä?” ja „Kirjeessä toverille”. On alettava yleisvenäläisen sanomalehden perustamisesta, sen julkaiseminen järjestettävä ulkomailla, saatava sille mitä kiintein yhteys Venäjällä suoritettavaan työhön ja venäläisiin järjestöihin ja järjestettävä mitä parhaiten kirjeenvaihto ja lehden kuljetus Venäjälle. Vladimir Iljitšiltä meni uni, ja hän laihtui kovasti. Unettomina öinä hän punniskeli suunnitelmaansa yksityiskohtia myöten, pohti sitä Kržizanovskin ja minun kanssani, kirjoitti siitä Martoville ja Potresoville ja sopi heidän kanssaan ulkomaanmatkasta. Mitä pitemmälle aika kului, sitä levottomammaksi Vladimir Iljitš muuttui, sitä voimakkaammin häntä veti työhön. Ja kaiken kukkuraksi sitten tuli vielä kotitarkastus. Joltain oli saatu siepatuksi Ljahovskin kirjeen kuitti. Kirje oli osoitettu Vladimir Iljitšille ja siinä kosketeltiin muistomerkin pystyttämistä Fedosejeville; santarmit tarrautuivat tähän sattumaan tehdäkseen kotitarkastuksen. Kotitarkastus suoritettiin toukuussa 1899. Santarmit löysivät sen kirjeen, mutta se osoittautui sisällöltään aivan viattomaksi. Muistakaan kirjeistä he eivät löytäneet mitään mielenkiintoista. Vanhasta pietarilaisesta tottumuksesta me säilytimme kaikkea kiellettyä ja illegaalista kirjeenvaihtoaineistoa erikseen. Se oli kylläkin vain kaapin alahyllyllä. Vladimir Iljitš työnsi heti santarmeille tuolin, jotta he olisivat aloittaneet tarkastuksen ylahyllyiltä, joilla oli kaikenlaisia tilastokokoelmia — ja he niin kyllästyivät tarkastukseen, että jättivät alahyllyn penkomatta, tyytyen huomautukseeni, että siellä säilytetään vain minun pedagogista kirjallisuuttani. Kotitarkastus läpäistiin onnellisesti, mutta pelättiin, kunpa vain eivät käyttäisi hyväkseen tätä tekosyytä ja lisäisi vielä joitakin vuosia karkotusvankeutta. Karkaamiset eivät silloin vielä olleet yhtä tavallisia kuin myöhemmin, ja joka tapauksessa se olisi mutkistanut asiaa. Ennen ulkomaille menoahan oli suoritettava suurta organisaattorista työtä Venäjällä. Juttu päättyi kuitenkin onnellisesti — karkotusaikaa ei lisätty.

Helmikuussa 1900, kun Vladimir Iljitšin karkotusaika päättyi, lähdimme matkaan Venäjälle. Paša, josta oli kahdessa vuodessa kasvanut todellinen kaunotar, vetisteli yöt läpeensä. Minka oli touhuissaan ja kantoi kotiinsa käyttämättä jäänyttä paperia, kyniä, kuvia ym. Oskari Aleksandrovič tuli käymään, istuutui liikuttuneen näköisenä tuolin reunalle ja lahjoitti minulle omatekoisen rintaneulan, joka kuvasi kirjaa kirjoituksineen „Karl Marx”, muistoksi siitä, kun olin ohjannut häntä „Pääoman” tutkimisessa. Vähän väliä huoneeseemme pistäytyi milloin emäntä, milloin naapurin vaimo. Koirammekin oli ymmällä vallitsevan

hämmingin johdosta, kulki huoneesta toiseen avaten ovia kuonolaan, varmistuakseen, olivatko kaikki paikallaan. Äiti puuhasi yskien pakkaushommissa, ja Vladimir Iljitš satoi asiallisen näköisenä kirjojaan paketteihin.

Saavuimme Minusinskiin, josta meidän piti ottaa seuraamme Starkov ja Olga Aleksandrovna Silvina. Siellä oli jo koko karkotusvankien seurakunta koolla ja vallitsi jo mieliala, joka oli aina tavallista silloin, kun joku karkotetuista matkusti Venäjälle: jokainen ajatteli sitä, milloin ja minne hän vapauduttuaan muuttaa ja mitä rupeaa tekemään. Vladimir Iljitš sopi jo etukäteen yhteistyöstä kaikkien niiden kanssa, jotka kohta matkustaisivat, ja sopi kirjeenvaihdosta karkotukseen jäävien kanssa. Mielessä oli Venäjä, mutta puhuttiin kaikkea tyhjänpäiväistä.

Baramzin tarjoili voileipiä Zenkalle, joka oli jäävä hänelle perinnöksi, mutta koira ei katsonut häneen päinkään, makasi äitini jalkojen juuressa eikä päästänyt katsettaan hänestä, seuraten hänen joka ainutta liikkettään.

Ja vihdoinkin matkaturkkeihin, huovikkaisiin ym. lämpimään pukeutuneina sonnustauduttiin matkalle. Hevoskyydillä ajoimme 300 virstaa Jeniseitä päivällä sekä yöllä, jolloin kuu loisti täydeltä kerältään. Vladimir Iljitš kääri huolellisesti minut ja äitini jokaiselta pysähdysasemalta lähtiessä, tarkasti, ettei mitään unohtuisi, ja laski leikkiä vilua valittavan Olga Aleksandrovnan kanssa. Ajettiin täyttä kyytiä, ja Vladimir Iljitš istui kätet äitini muhviin pistettyinä — hän ei pukenut matkaturkkia, uskotellen, että hänellä on se päällä kuuma — ja kiiti jo mielikuvituksessaan Venäjälle, missä saisi tehdä työtä mielin määrin.

Saavuttuamme Ufaan meitä kävi jo samana päivänä tapaa-massa paikallinen väki — A. D. Tsjurupa, Sviderski ja Krohmal. „Olemme käyneet kuudessa majatalossa...” selitti Krohmal änkyttäen, „ja viimeinkin löysimme teidät”.

Ufassa Vladimir Iljitš viipyi pari päivää, ja sitten sovittuaan asioista paikallisen väen kanssa ja jätettyään meidät äitini kanssa tovereiden hoiviin kiiruhti edelleen lähemmäksi Pietaria. Niiden parin päivän ajalta on mieleeni jäänyt vain käyntimme entisen narodnajavoljalaisen Tsetvergovan luona, jonka Vladimir Iljitš tunsu Kasanin ajoilta. Hänellä oli Ufassa kirjakauppa. Heti ensimmäisenä päivänä Vladimir Iljitš lähti hänen luokseen, ja keskustellessaan hänen kanssaan Vladimir Iljitšin äänessä ja katseessa oli jotain erikoisen hellää. Myöhemmin, kun luin Vladimir Iljitšin kirjoittamaa loppulausetta kirjasta „Mitä on tehtävä?”, minulle tuli mieleen tuo käynti. „Monet heistä (puhe on työväenliikkeen nuorista johtajista, sosialidemokraateista — N. K.), — kirjoitti Vladimir Iljitš kirjassaan „Mitä on tehtävä?” — alkoivat vallankumouksellisen ajattelunsa narodnajavoljalaisina. Varhaisemmassa nuoruudessaan he melkein kaikki palvoivat ihastuneina

terrorin sankareita. Tämän sankarillisen perinteen lumoavasta vaikutuksesta vapautuminen vaati taistelua, sen seurauksena oli välien rikkoutuminen niiden henkilöiden kanssa, jotka halusivat hinnalla millä hyvänsä pysyä uskollisina Narodnaja voljalle ja joita nuoret sosialidemokraatit suuresti kunnioittivat¹. Tämä kappale on osa Vladimir Iljitšin elämäkertaa.

Oli hyvin ikävää erota hetkellä, jolloin „todellinen” työ oli vasta alkamassa, mutta ei tullut mieleenkään, että Vladimir Iljitš olisi voinut jäädä Ufaan, kun oli mahdollisuus päästä lähemmäksi Pietaria.

Vladimir Iljitš asettui Pihkovaan, jossa myöhemmin asuivat myös Potresov ja L. N. Radtšenko lapsineen. Kerran Vladimir Iljitš kertoi nauraen, miten Radtšenkon pikku työt, Jevgenia ja Ljuda, kiusoittelivat häntä ja Potresovia. He panivat kädet selän taakse ja tepastelivat rinnakkain pitkin lattiaa, toinen hoki „Bernstein” ja toinen vastaili „Kautsky”.

Pihkovassa ollessaan Vladimir Iljitš punoi uutterasti niiden järjestöjen verkkoa, joiden tuli sitoa kiinteästi ulkomailla julkaisettava yleisvenäläinen sanomalehti Venäjän käytäntöön, Venäjällä tehtävään työhön. Hän tapasi Babuškinia ja monia muita.

Minä sopeuduin vähitellen Ufan oloihin, sain käännöstyötä ja annoin oppitunteja.

Vähää ennen minun tuloani Ufassa oli puhjennut riitajuttu karkotusvankien keskuudessa ja sosialidemokraattinen väki oli jakaantunut kahteen leiriin. Toiseen leiriin lukeutuivat Krohmal, Tsjurupa ja Sviderski ja toiseen Plaksinien veljekset, Saltykov ja Kvjatkovski. Tšatšina ja Aptekman eivät kuuluneet kumpaankaan ryhmään, mutta pitivät yhteyttä kumpaankin. Minulle oli läheisempi ensinmainittu ryhmä, jonka kanssa kohta järjestyikin läheinen tuttavuus. Se järjesti jonkinlaista työtä ja oli yleensä sikäläisestä väestä aktiivisin. Pidettiin yhteyttä rautatieverstaasiin. Siellä oli 12-henkinen sosialidemokraattinen työläiskerho. Aktiivisin kaikista oli työmies Jakutov. Hän kävi useita kertoja luonani kirjoja hakemassa ja keskustelemassa. Kauan hän haki Marxin „pulverisointia”, mutta saatuaan sen lopulta käsiinsä ei millään saanut sitä luettua. „Ei ole aikaa”, valitteli hän, „koko ajan nähkääs käy luonani talonpoikia omine huolineen. Jokaisen kanssa on keskusteltava, ettei heille jäisi huonoa luuloa itseään kohtaan, ja niin ei jää aikaa”. Hän kertoi vaimonsa Natašan olevan hänelle myötämielisen ja että heitä ei mikään karkotus pelota, hän ei joudu missään hukkaan, käsillään hän aina hankkii itselleen elatuksen. Jakutov oli etevä konspiraattori, vihasi eniten melua, kerskuntaa, suuria sanoja. Kaikki on tehtävä perusteellisesti, ilman melua, mutta pysyvästi.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 5. osa, suom., ss. 510—511.— Toim.

Vuonna 1905 Jakutov oli Ufassa muodostetun tasavallan puheenjohtajana, ja sitten taantumusvuosina hänet Ufan vankilassa hirtettiin. Hän kuoli vankilan pihalla, ja koko vankila lauloi, kaikissa sellaisissa laulettiin ja vannottiin, ettei koskaan tulla nohtamaan hänen kuolemaansa, vaan kostetaan se.

Yhteyttä pidin muihinkin työläisiin. Eräs sellainen pienehköllä tehtaalla työskentelevä nuori metallityöläinen, joka kertoi minulle paikallisten työläisten oloista, oli hyvin tulinen ja malttamaton. Myöhemmin minulle kerrottiin, että hän liittyi eserreihin ja menetti vankilassa järkensä.

Luonani kävi keuhkotautia poteva kirjansitoja Krylov; hän osasi laittaa kätevästi kaksinkertaisia kirjankansia, joihin saattoi piilottaa illegaalisia käsikirjoituksia, ja liimaili käsikirjoituksista paksua pahvia kirjankansia varten. Hän kertoi paikallisista kirjaltajista.

Hänen kertomustensa perusteella sitten myöhemmin tuli laadittua kirjeitä „Iskralle”.

Ufan kaupungissa suoritettavan työn lisäksi työtä tehtiin myös ympäristön tehtailla. Ust-Katavskin tehtaalla oli välskärinä sosialidemokraatti, joka toimi työläisten keskuudessa ja levitti siellä helppotajuista illegaalista kirjallisuutta, mutta siitä meillä oli kova puute.

Muutamia ylioppilas-sosialidemokraatteja työskenteli tehtailla. Meidän Ufan järjestöllä oli Jekaterinburgissa maanalainen edustaja, työläinen Mazanov, joka oli palannut Turuhanskista, missä oli ollut karkotuksella yhdessä Martovin kanssa. Hänen työstään vain ei tahtonut tulla mitään.

Ufa oli kuvernementin keskuksena. Sterlitamakin, Birskin ym. kihlakuntakeskusten karkotusvangit hakivat aina lupaa päästä käymään Ufassa.

Ufa sijaitsi sitäpaitsi Siperiasta Venäjälle kulkevan tien varrella. Karkotukselta palaavat toverit kävivät kaupungissa sopimassa työstä. Kävivät Martov (hän ei heti onnistunut pääsemään pois Turuhanskista), G. I. Okulova, Panin, Astrahanista kävi salaa Lidia Mihailovna Knipovitš — „setä”, Samarasta kävivät Rumjantsev ja Portugalov.

Martov asettui asumaan Poltavaan. Hänen kanssaan pidimme yhteyttä toivoen saavamme hänen kauttaan kirjallisuutta. Kirjalähetys tuli perille tietääkseni viikon kuluttua siitä kun olin lähtenyt Ufasta, ja Kvjatkovski, joka oli lähtenyt lähetystä hakemaan, joutui matkalla hajonneen laatikon takia 5 vuodeksi Siperiaan. Mitään työtä hän ei oikeastaan ollut tehnytkään ja lähetysten vastaanoton otti tehtäväkseen vain sen takia, kun se oli osoitettu olutlehtiaalle ja hän kävi opettamassa sen omistajan tyttäätä.

Ufassa asui narodnajavoljalaisiakin: Leonovitš ja myöhemmin Borozditš.

Ulkomaanmatkan edellä Vladimir Iljitš oli vähällä palaa. Hän saapui Pihkovasta Pietariin yhtäaikaan Martovin kanssa. He jouduivat poliisin kiikariin ja heidät vangittiin. Vladimir Iljitšin liivintaskussa oli „tädiltä” (A. M. Kalmykova) saatu kaksi tuhatta ruplaa rahaa ja muistiinpanot ulkomaan yhteyksistä — ne oli kirjoitettu kemiallisella musteella postipaperille, johon muodon vuoksi oli tavallisella musteella kirjoitettu jotain turhanpäiväistä, jokin lasku. Jos santarmit olisivat älynneet kuumentaa paperiarkkia, niin Vladimir Iljitšiltä olisi jäänyt yleisvenäläinen lehti ulkomailla perustamatta. Mutta häntä „veteli”, ja kymmenisen päivän kuluttua hänet vapautettiin.

Sitten hän kävi luonani Ufassa jäähyväisillä. Minulle hän kertoi kaikesta, mitä oli saanut siihen mennessä aikaan, kertoi ihmisistä, joita oli tavannut. Vladimir Iljitšin saapumisen johdosta pidettiin tietysti useita kokouksia. Muistan tapauksen, kuinka Vladimir Iljitš tulistui, kun narodnajavoljalaisiin lukeutuva Leonovitš ei tuntenut edes „Työn vapautus” ryhmän nimeä: „Voiko vallankumousmies olla tietämättä sitä, voiko hän tietoisesti valita puolueen, jonka kanssa tulee työskentelemään, ellei tiedä eikä tutki sitä, mitä „Työn vapautus” ryhmä on kirjoittanut”.

Vladimir Iljitš asui silloin Ufassa muistaakseni viikon verran.

Ulkomailta hän kirjoitti minulle etupäässä kirjoissa; kirjat hän lähetti erilaisten zemstvovirkailijain osoitteella. Yleensä lehteä ei saatukaan järjestymään niin nopeasti kuin Vladimir Iljitš olisi halunnut; Plehanovin kanssa oli vaikea sopia asioista, ja ulkomailta saapuvat Vladimir Iljitšin kirjeet olivat lyhytsanaisia, alakuloisia ja päättyivät: „kerron sitten kun saavut”, „selkkauksesta Plehanovin kanssa olen kirjoittanut sinua varten yksityiskohtaisesti muistiin”.

Suurella vaivalla kestin karkotusajan loppuun, ja kaiken lisäksi Vladimir Iljitšiltäkään ei ollut jostain syystä pitkään aikaan kirjettä.

Aikeissani oli vielä käydä Astrakanissa „sedän” (L. M. Knipovitšin) luona, mutta pidin kiirettä.

Matkalla kävimme äitini kanssa Vladimir Iljitšin äidin — Maria Aleksandrovnan luona Moskovassa. Hän oli silloin yksin: Maria Iljinitšna oli vankilassa ja Anna Iljinitšna ulkomailla.

Pidin kovin Maria Aleksandrovnasta, hän oli aina niin herttainen ja huomaavainen. Vladimir Iljitš rakasti rajattomasti äitiään. „Hänellä on valtava tahdonvoima, kertoi minulle kerran Vladimir Iljitš, jos veljeni tapaus olisi sattunut isän eläessä, niin en tiedäkään, mitä silloin olisi ollut”.

Vladimir Iljitš oli perinyt tahdonvoimansa äidiltään, samoin kuin hänen tunneherkkyytensä ja huomaavaisuutensa ihmisiä kohtaan.

Ulkomailla ollessani koetin kirjoittaa elämästämmä Maria Aleksandrovnulla mahdollisimman elävästi, että hän olisi saanut edes vähänkin tuntea poikansa läheisyyttä. Vladimir Iljitšin karkotusaikana 1897, ennen minun saapumistani sinne, lehdissä oli ollut ilmoitus Maria Aleksandrovna Uljanovan kuolemasta Moskovassa. Oskari kertoi: „Kun menin käymään Vladimir Iljitšin luona, oli hän kalpea kuin palttina ja sai soperretuksi: äitini on kuollut”. Osoittautui kuitenkin, että ilmoitus oli jonkin toisen M. A. Uljanovan kuolemasta.

Maria Aleksandrovna sai kestää monta murhetta — vanhin poika teloitettiin, tytär Olga kuoli, muut lapset joutuivat olemaan vähän väliä vankilassa.

Kun vuonna 1895 Vladimir Iljitš sairastui, niin Maria Aleksandrovna saapui heti poikaansa hoitamaan, laittoi omin käsin hänelle ruoan; kun hänet vangittiin, niin äiti oli heti taaskin paikalla: istuskeli tuntikausia Tutkintavankilan odotussalissa, kävi tapaamassa, vei paketteja — ja vain tuskin tuntuvasti vapisi hänen päänsä.

Minä olin luvannut hänelle suojella kaikessa Vladimir Iljitšiä, mutta se ei aina onnistunut...

Moskovasta saatoin äitini Pietariin ja järjestin hänet sinne, ja itse matkustin rajan taa. Matkustin hölmöläisten tapaan. Päämääräni oli Praha, sillä luulin, että Vladimir Iljitš asuu Prahassa nimellä Modraček.

Annoin sähkeen. Saavuin Prahaan — odottelin, odottelin — ketään ei ollut vastassa. Hämmästyksen vallassa tilasin sylinteripäisen ajurin, ladin hänen kärreensä matkakorini ja niin lähdettiin ajamaan. Saavuimme työläiskortteliin — kapealle kadulle, ison talon luo, jonka monista ikkunoista riippui tuulettumaan laitettuja patjoja...

Lensin tuulispäänä neljänteen kerrokseen. Oven avasi valkokuotrinen tšekkiläisnainen. Hoin hänelle: „Modraček, herra Modraček”. Ovelle astui työmies vastaten: „Minä olen Modraček”. Yllätyksestä hämmästyneenä änkytin: „Ei, se on mieheni nimi”. Modraček äkkäsi lopultakin mistä oli kysymys. „Oh, te olette nähtävästi herra Ritmeierin vaimo, hän asuu Münchenissä, mutta lähetti kauttani teille Ufaan kirjoja ja kirjeitä”. Isäntä vietti kanssani kokonaisen päivän, kerroin hänelle Venäjän liikkeestä ja hän Itävallan. Hänen vaimonsa näytteli minulle kutomiaan pitsejä ja tarjoili tšekkiläistä kokkarekeittoa.

Saavuttuani Müncheniin, — tein matkaa lämpimässä turkissa, vaikka kaikki muut ihmiset kulkivat silloin Münchenissä jo ilman päällystakkeja — kokemuksesta annoin matkakorini asemalla matkatavarasäilöön ja lähdin raitiovaunulla etsimään Ritmeieriä. Löysin talon, mutta sen ensimmäinen asunto olikin oluttupa. Astelin tarjoilupöydän ääressä seisovan lihavan saksalaisen luo

ja kysyin arasti herra Ritmeieriä, aavistaen jo, että taas on jotain vinossa. Oluttuvan isäntä vastasi: „Se olen minä”. Aivan häkeltyneenä sopersin: „Ei, se on mieheni”.

Seisoimme vastatusten kuin hölmöt. Lopulta paikalle saapui Ritmeierin vaimo ja minuun katsahtaen arvasi asian: „Oi, hän on varmaankin herra Meierin vaimo. Hän odottaa vaimoaan Siperiasta. Minä saatan teidät”.

Menin rouva Ritmeierin perässä jonnekin ison talon takapihaan ja siellä asumattomalta näyttävään asuntoon. Oven avauduttua näen: pöydän ääressä istuvat Vladimir Iljitš, Martov ja Anna Iljinična. En muistanut edes kiittää talon emäntää, vaan aloin torua: „Hyi sinua, mikset kirjoittanut osoitettasi?”

„Kuinka en kirjoittanut? Olen käynyt sinua kolmesti päivässä vastassa. Missä olet ollut?” Myöhemmin selvisi, että Ufassa asuva zemstvovirkailija, jonka nimelle kirja osoitteineen oli lähetetty, ei ollut saattanut osoitetta perille.

Moni venäläinen matkaili silloin samaan tyyliin: Šljapnikov ajoi ensi kerran Geneven asemesta Genovaan; Babuškin oli vähältä joutua Lontoon asemesta Amerikkaan.

M. P. GOLUBEVA

ENSIMMÄINEN KOHTAAMISENI VLADIMIR ILJITSIN KANSSA

Tutustuin Vladimir Iljitš Uljanoviin syksyllä 1891 Samarassa, jonne minut karkotettiin julkisen poliisivalvonnan alaiseksi. Silloisen tavan mukaan minulla oli muutamien sellaisten henkilöiden osoitteet, joihin saatoin luottaa tovereina. Heidän joukossaan oli vanha narodnikki Nikolai Stepanovitš Dolgov. Juuri hän kertoikin minulle, että Samarassa asuu Uljanovin perhe. Aleksandr Uljanovista olin tietenkin kuullut, mutta Dolgov kuvaili koko Uljanovin perhettä erittäin miellyttävin värein ja sanoi Vladimir Uljanovin olevan harvinaisen demokraatin. Kysymykseeni, missä se Vladimir Uljanovin demokraattisuus ilmenee, Dolgov vastasi: „Se ilmenee kaikessa: pukeutumisessa, käytöksessä, puheissa,— sanalla sanoen kaikessa”. Muistan Uljanovien asunnon vaatimattoman kalustuksen, avaran ruokasalin, jossa oli flyygeli ja valkealla liinalla katettu iso pöytä. Mutta näissä aivan tavallisissakin oloissa silmään pisti Vladimir Iljitšin vaatimattomuus. Tapasin häntä aina joko pusero tai venäläinen paita yllään. Tavallisesti hän käytti nyörillä vyötettyä sinistä venäläistä karttuunipaitaa.

Uljanovilla minut otettiin vastaan erittäin sydämellisesti, mutta Dolgovin kertomusten jälkeen halusin tietenkin nähdä ennen muita Vladimir Uljanovin. Täytyy sanoa, että ensi hetkellä tunsin jonkin verran jopa pettymystä: tavallinen nuori mies, joka näytti ikäistään vanhemmalta; ja kuitenkin on sanottava, että hänen siristetyt silmänsä, jotka loistivat jotenkin erikoisesti, vetivät huomion heti puoleensa. Koko iltana hän ei osallistunut juuri lainkaan keskusteluun, vaan pelasi Dolgovin kanssa šakkia. Lähellä tehdessäni Maria Aleksandrovnaa huolestutti, miten pääsen yksin kaupungin toiseen laitaan. Silloin Vladimir Iljitš tarjoutui minua saattamaan.

Muistan hyvin sen ensimmäisen matkani Vladimir Iljitšin kanssa liikaisia ja pimeitä Samaran katuja pitkin. Sanon —

ensimmäisen, sillä myöhemmin me usein siten matkasimme. Joka kerta, kun poistuin Uljanovilta iltaisin, Vladimir Iljitš lähti minua saattamaan ja juuri silloin me aina kävimmekin loppumattomia keskusteluja ja väittelyjä, joskin väittelin enemmän minä. Mutta palaan ensimmäiseen matkaan. Vladimir Iljitš tiedusteli minulta ihan yksityiskohdittain miten ja miksi olin joutunut Samaraan, ja kun sai tietää, että minut oli tuomittu karkotukseen jakobiini-blanquilaisten oikeusjutussa ja että olen jakobiini¹, niin se kiinnosti häntä erikoisesti ja hän nähtävästi otti minut tutki-
mustensa kohteeksi. Yleensä muistellessani Vladimir Iljitšiä Samaran ajoilta tulen johtopäätökseen, että hän ei tutkinut ainoastaan Marxin teoriaa, vaan käytti hyväkseen jokaista tilaisuutta, jokaista tuttavuutta tutkiakseen edellisen vallankumousliikkeen kokemusta. Vladimir Iljitš saattoi minut kotiin asti ja sisällä me väittelimme sinä ensimmäisenä iltana vielä kauan hänen kanssaan. Jakobiineista siirryimme Tšernyševskiin, Tšernyševskistä Marxiin. Muistan, että puhuin jotain kauheaa järjet-
tömyyttä tieteellisestä sosialismista enkä halunnut millään luopua kannastani, mutta Vladimir Iljitš kehitteli näkökantaansa rauhalisesta ja varmasti ja kumosi minun väitteeni hiukan ivallisesti, muttei mitenkään loukkaavasti, ja antoi minulle heti pienen mutta hyvän läksyn. Erosimme ystävinä. Minä tietenkin päätin, että käännytän hänet jakobiinien uskoon, yritin sitä tehdäkin, mutta kohta huomasin, että se on aivan mahdotonta. Ysävälliset suhteemme eivät kuitenkaan katkenneet. Tapasin Vladimir Iljitšiä pari kertaa viikossa. Niinä päivinä, jolloin kävin Uljanoveilla (nimittäin sunnuntaisin), Vladimir Iljitš tavallisesti saattoi minua. Hän kävi luonani myös keskellä viikkoa, toi minulle N. — onin kirjoja ja toisinaan luki joitakin omia kirjoituksiaan. Keskustelimme usein ja paljon „vallan kaappaamisesta” — olihan se meillä, jakobiineilla, lempiaihe. Mikäli muistan, Vladimir Iljitš ei kiistänyt vallan kaappaamisen mahdollisuutta sen enempää kuin toivottavuuttakaan, mutta hän ei voinut mitenkään käsittää — oikeastaan mihin „kansaan” me aiomme nojautua, ja alkoi perusteellisesti selittää, että kansa ei ole jokin yhtenäinen

¹ Jakobiini-blanquilaisten nimellä tunnettiin P. G. Zaitšnevskin ryhmä, johon kuuluivat A. I. Romanova, L. G. Romanov, V. P. Artsybušev, A. I. Orlov, S. I. Mickiewicz, M. P. Golubeva-Jasneva, Trojeperstov ym. „Henkilökohtaisesti Vladimir Iljitš”, kirjoittaa M. P. Golubeva, „tunsi jakobiinien ryhmästä vain minut ja Adelaida Ivanovna Romanovan, jota tapasi vain syksyllä 1892, mutta siitä huolimatta tiedusteli minulta hyvin kiinnostuneena hänestä kohdatessaan minut 1918 ja oli nähtävästi harmistunut sen johdosta, että Romanova ei ollut meidän, vaan menševikkien puolella. Mitä minuun tulee, niin kirjeessä, jonka Vladimir Iljitš lähetti 1904 minulle ulkomailta Saratoviin, hän kirjoitti, että olisi toivottavaa uudistaa Samaran aikaiset ystävyysuhteet; siis hän laski minut ystävien joukkoon.” — *Toim.*

kokonaisuus, vaan että kansa muodostuu luokista, joilla on erilaiset edut jne.

Muistan, että minua hämmästytti erikoisesti Vladimir Iljitšin tavaton työkyky. Kävin Uljanovilla tavallisesti iltaisin, keskustelin Anna Iljiničnan ja Maria Aleksandrovnan kanssa. Vladimir Iljitšiä en nähnyt juuri milloinkaan, hän pysytteli omassa huoneessaan tehden työtä ja poistui sieltä vain teelle ja illalliselle. Minä en käynyt hänen huoneessaan juuri lainkaan ja yleensä hänen huoneessaan harvoin kävi kukaan kotiväestäkään, muistan vain, että muita useammin siellä kävi Maria Iljinična, 12—14-vuotias tyttö, koska Vladimir Iljitš toisinaan otti hänet seurastamme ja vei huoneeseensa. Vladimir Iljitšin huoneen muistan kuitenkin hyvin: pieni huone, jossa ennen muuta pisti silmään kirjoituspöytä ja kirjat, hyvin paljon kirjoja; mutta eniten minua ihmetytti se, että Marxin teosten ohella huomasi hänen kirjoituspöydällään tilastollisia kokoelmia ja muun muassa zemstvohallinnon tilastollisia julkaisuja. Sunnuntaisin Vladimir Iljitš myös työskenteli huoneessaan poistuen sieltä vain aterialle; päivällispöydässä vaihtoi sanan pari M. T. Jelizarovin (Anna Iljiničnan miehen) kanssa ja tiedusteli minulta uutisia. Päivällisen jälkeen tavallisesti joku tuli kylään ja Vladimir Iljitš istuutui pelaamaan šakkia; hän yritti opettaa sitä minullekin, mutta siinä asiassa minä osoitauduin huonoksi oppilaaksi. Vladimir Iljitšiä se ensin suututti, mutta sitten hän hylkäsi koko homman. Toisinaan sunnuntaisin kävimme koko joukolla, nimittäin Jelizarovit, Vladimir Iljitš, minä ja nuoret, jotka kävivät Uljanoveilla (A. P. Skljarenko, A. A. Beljakov ja A. M. Lukaševitš), A. I. Livanovin ja hänen vaimonsa V. J. Vittenin (entisiä karkotusvankeja 193:n jutussa) luona. Näiden käyntien alkuunpanijana oli Vladimir Iljitš, ja muistan miten ihmettelin, kuinka tarkkaavaisesti ja vakavasti Vladimir Iljitš kuunteli V. J. Vittenin yksinkertaisia ja joskus jopa huvittavia muistelmia.

Muistan myös, että Vladimir Iljitš kävi pari kertaa läänin zemstvohallinnon tilastontekijän Ivan Markovitš Krasnopjorovin puheilla. Olin silloin Krasnopjorovin lasten kotiopettajana ja muistan kuinka kovin ihmettelin, kun erään kerran oppitunnin päätyttyä kohtasin eteisessä M. T. Jelizarovin ja Vladimir Iljitšin. Muistan kun tervehtiessään Krasnopjorovia ja osoittaen kädellään Vladimir Iljitšiä Jelizarov sanoi: „Käymme päälle”. Vladimir Iljitšin ja Krasnopjorovin keskustelun aikana en ollut läsnä, mutta Jelizarov kertoi silloin minulle, että Vladimir Iljitš aika lailla kyni vanhaa narodnikkia Krasnopjorovia. Krasnopjorov muisti sen vielä 1917.

On mielenkiintoista todeta, että eräät Vladimir Iljitšin aatteelliset vastustajat alkoivat jo ensi kerrasta suhtautua häneen epäystävällisesti, vaikka väittelyssä heidän kanssaan Vladimir Iljitš

ei tehnyt mitään henkilökohtaisia hyökkäilyjä. Ehkä he huomaisivat hänen etevämyytensä eivätkä tahtoneet sitä tunnustaa. Todellisena strategina Vladimir Iljitš päinvastoin suhtautui suurella huomaavaisuudella ja kiinnostuksella jokaiseen uuteen henkilöön arvioiden häntä siltä kannalta, miten kelvollinen hän on sotilaana tulevaa taistelua varten, ja harvoin erehtyi arvioinnissaan. Muistan tässä yhteydessä erään tapauksen Samaran elämästä. Keväällä 1892 luokseni tuli vieraisille läheinen ystäväväittäreni ja aatetoverini Romanova, joka oli silloin jakobiini. Romanova oli viisas nainen, hyvä puhuja, mutta teoreettisesti verraten heikosti valmentunut ja siksi väittelyissä rajoittui enimmäkseen yleisiin lausuntoihin. Kun hän tuli luokseni Samaraan, vein tietenkin hänet ennen kaikkea Uljanoveille kehuen matkalla kaikin tavoin Vladimir Iljitšiä. Tästä kehuskelusta hän nimitti minua jakobiiniperiaatteiden kavaltajaksi, mutta alkoi kuitenkin tuntea mielenkiintoa Uljanovia kohtaan. Hän tapasi Vladimir Iljitšiä kaksi kertaa: ensi kerran käydessämme Uljanoveilla ja toisen kerran Vladimir Iljitšin pistäytyessä hänen aikanaan luonani.

Vladimir Iljitšin aatteellisten vastustajien joukossa oli sellaisiakin, joita hän, jos ei nyt suoranaisesti vihannut, niin ei ollut heistä erikoisemmin kiinnostunutkaan. Sellainen oli muun muassa Vasili Vasiljevitš Vodovozov. Vodovozov oli myös meidän kohtalotovereitamme, ts. oli hallinnollisella karkotuksella Samarassa. Hän oli Vladimir Iljitšin täydellinen vastakohta. Silloin kun Vladimir Iljitš käytti kaikki tietonsa hyväksi elämässä, oli Vodovozov vain ikävä, kävelevä tietosanakirja; hän oli kirjoja täyteen ahdettu matkalaukku, mutta hyötyä siitä oli vähän. Minua harmitti, että sellainen pääoma joutuu hunningolle ja niinpä kerran sain Vodovozovin suostutetuksi esitelmöimään Samaran nuorisolle. Mikäli muistan, hän teki talvella asunnossaan selostuksen Saksan sosialidemokratiasta. Tilaisuudessa oli saapuvilla myös Vladimir Iljitš. Hän esiintyi Vodovozovin vasta-vaittäjänä vastustaen hänen liaksi „parlamentaarista” (en keksi muuta sanontaa) katsantokantaansa. En muista Vladimir Iljitšin lausuneen erikoisen jyrkkiä sanoja, mutta muistan, että Vodovozov ei ollut tyytyväinen tämän väittelyn johdosta. Ensi aikoina, ts. syksystä 1891, Vodovozov kävi Uljanoveilla verraten usein, sitten harvensi käyntejään ja kysymykseeni, miksi hän käy harvoin Uljanoveilla, vastasi, että hänen on „ikävä” Uljanovilla.

Uskon, että Vodovozov kiinnosti vähän Vladimir Iljitšiä ja että hänen oli Vodovozovin seurassa myös ikävä.

I. LALAJANTS

MUISTEMIA „KOHTAAMISISTANI V. I. LENININ KANSSA 1893—1900”

Uuden vuoden, 1893, edellä santarmisto suoritti suuren hyökkäyksen Kasanin maanalaisia järjestöjä vastaan pidättäen alun kuusikymmentä henkeä (ylioppilas Ostrjaninin petos). Minut myös vangittiin. Parin kuukauden kuluttua santarmit pääsivät useimmat vangituista vapaaksi „tuomion langettamiseen asti” salaisen poliisivalvonnan alaiseksi; vapautettuja käskettiin kolmen päivän sisällä poistumaan Kasanista. Minua henkilökohtaisesti kehoitettiin „vapaasti valitsemaan” ja ilmoittamaan, mihin minä nimenomaan aion asettua asumaan tuomion langettamiseen asti, ja tällöin „hyväntahtoisesti” luettiin ne kaupungit, joihin minun ei ollut lupa matkustaa. Kiellettyjen paikkakuntien luettelo oli hyvin laaja. Mainittakoon, että pääkaupunkien lisäksi siihen kuuluivat kaikki yliopistokaupungit, kaikki teollisuuskeskukset ja useita santarmiston näkökannalta „epäluotettavia” kaupunkeja, sellaisia kuin Saratov, Nižni, Tver, Tiflis jne. Saatuani kuulla sellaisesta „valintavapaudesta” yritin esittää vastalauseen, mutta minulle yhä vain hymyillen vastattiin, että siinä tapauksessa voin istua edelleenkin vankilassa. Ei autanut muu kuin „valita”. Loppujen loppuksi valitsin Samaran, vaikka minulla ei silloin ollut pienintäkään käsitystä tämän kaupungin oloista.

Matkavalmistelut eivät kestäneet kauan. Käytettävänäni olleina päivinä kävin tuttavilta tiedustelemassa, millainen kaupunki se Samara on. Toivoin saavani vaikkapa jotain yhteyksiä ja tapaa-mispaikkoja, etten joutuisi tuntemaan itseäni uudessa kaupungissa kokonaan joksikin Robinsoniksi. Tosin tiedusteluistani oli kovin vähän hyötyä, oikeammin sanoen en saanut mitään tietoja Samarasta, ellei oteta lukuun sitä, että se on kuvernementti-kaupunki kaikkine sellaiselle kaupungille kuuluvine virastoineen, mutta ei kuitenkaan sellainen „soppi” kuin Simbirk ym.— mutta tiesinhän sen ilmaskin. Mitä yhteyksiin ja tuttavuuksiin tulee,

niin minulle annettiin pari kolme osoitetta ja varoitettiin, että tuskinpa minä löydän mitään mielenkiintoista näiden osoitteiden avulla.

Muistan, että erään osoitteen mukaan minun oli mentävä tohtori Portugalovin (vanhuksen) taloon ja tutustuttava hänen perheensä kanssa, toisen osoitteen mukaan oli määrä mennä erälle Dolgoville, joka myös oli vanha mies, entinen narodnajavoljalainen ja aikoinaan tuomion saanut, en enää tarkoin muista mistä nimenomaan, mutta nähtävästi Dolgušinin jutusta.

Saatuani näin „runsaita” tietoja ja otettuani mukaan „matkustusluvan” lähdin reellä Volgan yli muistaakseni Ruza-jevkan asemalle ja sieltä rautateitse Samaraan.

Ikävät ajatukset valtasivat minut: „Millainen kaupunki se on, johon olen matkalla? Onnistunko siellä saamaan tarpeellisia kirjoja? Millaiset tuttavuudet siellä odottavat?” — ja monet muut samantapaiset kysymykset vaivasivat minua lakkaamatta miltei koko matkan. Jo se seikka, että kuultuaan „valintani” santarmi huudahti hyväksyvästi: „Ahaa, mainiota!”, puhui siitä, että he pitivät tätä kaupunkia täysin „luotettavana” ja siis... Olkoon menneeksi, sattuuhan sitä pahempaakin...

Viimein olin perillä, tuossa salaperäisessä Samarassa.

Saatuani järjestetyksi itselleni huoneen, lähdin heti seuraavana päivänä tekemään tuttavuutta minulle annettujen osoitteiden mukaan.

Viivyin muutaman tunnin Portugalovin kotona. Minut otettiin vastaan hyvin sydämellisesti, tarjottiin teetä ym., mikä oli tapana sellaisissa tilaisuuksissa. Perhe oli miltei kokonaan saapuvilla. Kulttuurinen, hyvin kasvatettu, jokseenkin maltillisen liberaalinen perhe. Kaikki puhdasta ja hyvässä järjestyksessä; salin seinää koristivat useat tunnetuimpien venäläisten klassikkojen kuvat ja kirjoitus „Venäjän maan suola”. Vanhus vakuutti minulle, että tästä maltillisuudesta huolimatta paikallinen santarmisto kuitenkin vainoa vieläkin häntä varjostuksellaan ja suhtautuu hyvin epäilevästi koko hänen perheeseensä.

Keskustelimme kaikesta yleensä emmekä mistään erikoisesti. Keskustelu oli melko ikävä lukuunottamatta tohtorin kertomusta Pariisin viemäriverkon rakenteesta ja kastelupelloista kaupungin lähellä, joita hän Pariisissa ollessaan oli käynyt saniteettilääkärinä katsomassa Pariisin määrin antamalla erikoisluvalla. Hän kertoi siitä kohtalaisen yksityiskohtaisesti ja elävästi ja kuuntelin häntä suurella mielenkiinnolla.

Seuraavana päivänä menin Dolgoville. Elämässään paljon nähnyt hyväntahtoinen vanhus asui yksinään ja otti minut vastaan erittäin ystävällisesti ja sydämellisesti. Ilmoitettua sellaisissa tapauksissa välttämättömät tiedot itsestäni ja kerrottuaani Kananin viimeiset uutiset, aloin kuunnella hänen kertomuksiaan

menneistä ajoista ja Samaran oloista. Keskustelun aikana ilmaantui huomaamatta perinteellinen tee (tarjoili jokin nainen).

Silloin koputettiin oveen, ja sisään astui 22—23 vuoden ikäinen matala, mutta tanakka ja erittäin vahvarakenteinen nuori mies, jolla oli vaaleanruskea tukka ja paljon ruskeamat viikset ja parta. Hänellä oli tavattoman viisaat ja erittäin miellyttävät kasvot, jotka heti ensi näkemältä herättivät kiintymystä. Hän oli Vladimir Iljitš Uljanov.

Isäntä ei maininnut nimiämme, vaan kehotti tutustumaan. Me kättelimme toisiamme ja, kuten tutustuesssa usein tapahtuu, lausuimme epäselvästi nimemme. Sen jälkeen keskustelu jatkui ja siihen osallistui myös tulokas. Enimmäkseen puhui isäntä, me teimme välihuomautuksia ja katsahtelimme vähän väliä toisiimme. Keskustelu koski vähemmän mielenkiintoisia, yleisesti tunnettuja asioita. Sitten Dolgov alkoi vakavannäköisenä puhua muun muassa siitä, että hänen muistaakseen „Vestnik Jevropy” aikakauslehden viimeksi ilmestyneessä kirjasessa oli julkaistu erittäin asiallinen artikkeli ruumiillisten rangaistusten (raipoilla pieksämisen) kumoamisen välttämättömyydestä yleensä ja talonpoikaiston suhteen erikoisesti. Hymähdimme tahtomattamme. Huomattuaan sen isäntä kiiruhti hyväntahtoisesti moittimaan meitä. „Niin, niin, teitä marxilaisiahan se ei tietenkään kiinnosta, varsinkaan kun kysymyksessä ovat talonpojat,— teitähän kiinnostavat vain työläiset.” Me purskahdimme nauruun. Keskusteltuamme vielä vähän hyvästelimme Dolgovia ja lähdimme yhdessä pois.

Matkalla meillä vähitellen kehkeytyi mielenkiintoinen keskustelu, mikä teki mahdolliseksi tutustua lähemmin toisiimme. Kerroin kaiken minkä voin Kasanin elämästä ja vuorostani kuuntelin suurella mielenkiinnolla kaikkea sitä, mitä Vladimir Iljitš ehti kertoa Samarasta tänä tuttavuutemme ensi iltana. Keskustelumme siirtyi luonnollisestikin narodnikkeihin ja marxilaisiin ja me kumpikin innostuimme niin, ettemme huomanneetkaan, kun olimme saapuneet hänen asuntonsa ovelle, ja koska se sattui keskustelumme mielenkiintoisimmalla kohtaa, Vladimir Iljitš ehdotti, että hän saattaa minua „hiukan” takaisin. Ja kun sitten saavuimme huomaamatta asunnolleni, ehdotin puolestani hänelle samaa... Ja niin, saattaen toisiamme „vielä hiukan” me kuljimme sen välimatkan edestakaisin vielä kaksi kertaa! Lopulta huomasimme, ettemme ehdi kuitenkaan kaikkea kertoa, ja jossain matkan puolivälissä puristimme lujasti toistemme kättä ja lähdimme kumpikin kotiin, kun olimme sopineet, että seuraavana iltana hän tutustuttaa minut eräisiin henkilöihin ja ennen kaikkea läheiseen ystävänsä A. V. Popoviin (A. P. Skljarenkoon).

Tällä tavoin tutustuin Vladimir Iljitšiin. Palattuani kotiin en pitkään aikaan käynyt levolle, kävelin huoneessa nurkasta

nurkkaan, tunsin jotain iloista innostusta rinnassani, muistelin pienimpiä yksityiskohtia myöten keskusteluamme hänen kanssaan. Hän teki minuun silloin todellakin erinomaisen vaikutuksen. Tässä 23-vuotiaassa nuorukaisessa yhdistyivät mitä ihmeteltävimmällä tavalla vaatimattomuus, huomaavaisuus, elämänilo ja innokkuus toisaalta ja perusteellisuus, tietojen syvällisyys, armoton loogillinen johdonmukaisuus, ajattelun ja määritelmien selvyys ja joustavuus toisaalta. Samara lakkasi minusta heti näyttämästä syrjäseudulta ja olin jo tämän ensimmäisen kohtausten jälkeen hyvilläni, että olin valinnut juuri tämän kaupungin.

Kuten olimme sopineet, menin seuraavana iltana Vladimir Iljitšin luo. Koko Uljanovin perhe asui silloin Samarassa kauppias Rytikovin talossa Potštovaja- ja Sokolnitšjakadun kulmassa. Vladimir Iljitšin ohella Uljanovin perheeseen kuuluivat hänen äitinsä Maria Aleksandrovna, sisarensa Anna Iljinitšna ja tämän mies M. T. Jelizarov sekä toinen sisar Maria Iljinitšna ja veli Dmitri Iljitš, jotka silloin opiskelivat vielä gymnaasissa. Vladimir Iljitš tutustutti minut heti koko perheeseen, minkä jälkeen me jonkin aikaa istuttuamme lähdimme Skljarenkon luo. Skljarenko asui samassa päässä kaupunkia kuin Vladimir Iljitškin, mutta vielä lähempänä kaupungin laitaa, ja hänen asunnossaan oli kaksi pikku huonetta. Hän muun muassa piti asuntoaan erittäin mukavana konspiratiivisessa suhteessa; en nyt enää muista mistä se mukavuus varsinaisesti johtui. Hän asui yhdessä ystävättärensä ja toverinsa, paikallisen välskäriskoulun oppilaan Lebedevan kanssa, joka oli hyvin älykäs, mutta tavattoman kaino ja vaitelias ja kunnioitti erittäin suuresti ystäväänsä. Sanon tässä samalla muutaman sanan Skljarenkosta. Hänellä oli useita sukua ja etunimiä; läheisen seurapiirin keskuudessa hänen nimistään oli tunnetuin Aleksei Vasiljevitš Popov, toinen, niin sanoakseni virallisempi nimi, oli Aleksei Pavlovitš Skljarenko ja lisäksi hänellä oli sukunimi Balbutsinovski. Eikä se suinkaan johtunut konspiratiivisista näkökohdista, vaan siitä, että onnettomuudekseen hän oli, sen ajan käsityksen mukaan, „laittomasti syntynyt”.

Ja niin me tulimme A. P. Skljarenkolle, jolle nähtävästi oli jo etukäteen tiedotettu tulostamme. Hän oli nuori mies, suunnilleen saman ikäinen kuin Uljanovkin, pitkä, solakka, joustavaliikkeinen. Hänellä oli kauniit, viisaat ja ilmeikkäät kasvot. Sangen miellyttävänä, seuraarakastavana ja terävä-älyisenä hänellä oli suuri vaikutus ja populaarisuus opiskelevan nuorison keskuudessa, eikä ainoastaan sivistyneistön keskuudessa,— työläiset (etenkin rautatieläiset), joiden keskuudessa hänellä oli hyvin laajat— niihin aikoihin katsottuna,— tuttavuudet, myös pitivät erittäin hänestä lähinnä siksi, että hän osasi lähestyä heitä yksinkertaisesti, ilman mielistelyä, mairittelua jne.

Tutustumisemme aikoina Skljarenko oli jo muovautunut marxilainen, ehtinyt istua „Krestyssä” (Pietarin keskusvankila) tullen siellä kutojaksi. Päinvastoin kuin Vladimir Iljitšillä, häneltä puuttui ahkeruutta ja pyrkimystä kärsivälliseen ja sitkeään teoreettiseen opiskeluun, joka vaatii keskittäytymistä ja tarmoa. Hän oli pääasiassa käytännön työntekijä ja lisäksi taipuvainen propagandaan ja agitaatioon, hän tarvitsi aina seuraa, tarvitsi kuulijakuntaa, joka huomioi tarkoin ja kiinnostuksella hänen sanansa ja jonka suhteen hän saisi tuntea johtavan osuutensa.

Me kohtasimme Skljarenkon kanssa erittäin iloisesti. Kätellessämme ystävällisesti ja lujasti toisiamme tuntui siltä kuin olisimme olleet vanhoja tuttavvia. Istuttuaan jonkin aikaa seurassamme ja puhuttuaan viimeksi ilmestyneiden narodnikkilaisuuntaisten aikakausjulkaisujen kirjoituksista Vladimir Iljitš lähti, jättäen meidät kahden. Aleksei Petrovitš kertoi minulle hyvin mielenkiintoisesti ja seikkaperäisesti samaralaisesta yleisöstä, järjestämistään kerhoista, taistelustaan yhdessä Vladimir Iljitšin kanssa paikallisia narodnikkeja vastaan ja niistä järjestömistä ja naurettavista mielipiteistä, joita hän oli usein kuullut ensi näkemältä jopa hyvin kunnioitettavienkin, paljon nähneiden narodnikkien lausuvan marxilaisista yleensä ja venäläisistä marxilaisista etenkin. Hän valitti, että illegaalista kirjallisuutta oli vähän. Pian minulle kuitenkin selvisi, että nuo valittelut olivat jossain määrin epäoikeudenmukaisia, sillä oli useita sellaisia kirjoja, joita Kasanissa en ollut nähnyt. Tosin monet niistä olivat vain saksan kielellä, esimerkiksi: Marxin „Filosofian kurjuus”, 2. painos, „Kommunistinen manifesti”, Engelsin „Anti-Dühring” ja „Työväenluokan asema Englannissa”, oli hyvin paljon „Die Neue Zeit” aikakausjulkaisun numeroita, Saksan valtiopäivien istuntojen pikakirjoitusselostuksia jne. — kirjoja, joita käytti Vladimir Iljitš, ja joita tietääkseni saattoivat käyttää toisetkin, tietenkin hänelle erittäin läheiset henkilöt. Myös „Työn vapautus” ryhmän Geneven julkaisuja oli jonkin verran enemmän kuin Kasanissa. Kaiken lisäksi, kuten sittemmin osoittautui, Samarassa oli erittäin rikas ja kokoonpanoltaan mielenkiintoinen puoleksi legaalinen kirjasto, jossa oli aikoinaan täysin legaalisesti ilmestyneitä kirjoja ja aikakausjulkaisuja, mutta jotka oli myöhemmin poistettu käytöstä.

Keskustelussa aika kului aivan huomaamatta. Oli jo hyvin myöhä, kun aikoen lähteä ojensin käteni Skljarenkolle hyvästiksi. Pitäen minua kädestä hän vakuutteli, että on vielä hyvin aikaista, koska „päivänkoittoon on vielä paljon aikaa”!

Käyden usein Vladimir Iljitšin ja Aleksei Vasiljevitš Popovin luona (otan itselleni vapauden nimittää vatedes A. P. Skljarenkoa niin, sillä me kaikki nimitimme häntä silloin siten)— varsin-

kin Popovin luona,— tulin heti alusta lähtien heidän molempien läheiseksi tuttavaksi. Pian kaupungin asukkaat nimittivät meitä vain kolmikoksi lisäten siihen jonkin epiteetin riippuen kulloinkin puhujan „ideologisesta” suhtautumisesta meihin. Kolmikomme — eli kuten toiset nimittivät „kerho” — oli todellakin tiiviisti yhteenliittynyt, ja me aina ilmaannuimme ja „esiinnyimme” yhdessä. Sanon siinä mielessä „esiinnyimme”, että jos jonnekin tuli meistä yksi tai kaksi, niin kohta ilmaantui myös toinen tai kolmas. Muuten kesän alusta me Popovin kanssa kahden edustimme meidän „kolmikkoamme”, koska Uljanovin perhe, siis Vladimir Iljitš mukaanluettuna, siirtyi kesäksi maalle Alakajevkaan, missä hän jatkoi yhtä ahkerasti lukujaan ja missä me Popovin kanssa kävimme monia kertoja vieraisilla hänen ja koko perheen luona.

Tutustuessani Vladimir Iljitšiin hän toimi asianajajan apulaisena. Sen jälkeen kun hänet oli joulukuussa 1887 sattuneiden ylioppilas„mellakoiden” eräänä aktiivisimpana osanottajana erotettu Kananin yliopistosta, hän valmistautui ja suoritti myöhemmin, vuonna 1891, ulko-oppilaana yliopiston valtion tutkinnon, mitä varten kävi Samarasta Pietarissa. Toimien, kuten jo ylempänä mainitsin asianajajan apulaisena Vladimir Iljitš harrasti kuitenkin kovin vähän lakimiestyötä: tämä työ ei kiinnostanut häntä, vaan hänen mieleistänsä oli vallankumouksellinen toiminta, työ vallankumouksellisen marxilaisuuden käytännön ja teorian alalla. Päätettyään siirtyä syksyllä 1893 Pietariin hän käytti Samarassa paljon aikaa puhtaasti teoreettisen opiskelun ohella kirjallisuustyöhön, artikkelien konseptointiin, referaattien laatimiseen ym. Kuten tunnettua, venäläisillä marxilaisilla ei siihen aikaan ollut mitään mahdollisuutta levittää eikä puolustaa teoreettisia katsomuksiaan edes legaalissa lehdistössä, mitä käyttivät laajalti hyväkseen erilaiset publisistit, „ekonomistit” ym. narodnikkilaisesta leiristä, sellaiset kuin N. K. Mihailovski, V. V. (V. Vorontsov), Nikolai —on, Krivenko jne., yms. „Russkoje Bogatstvo” aikakausjulkaisussaan, jota ei kukaan häirinyt. Siitä, miten sensuuri niinä aikoina riehui marxilaista kirjallisuutta vastaan, voidaan päätellä esimerkiksi seuraavasta. 80-luvun lopulla oli kokonaan lakkautettu aivan viaton, erikoinen lakitieteellinen „Juriditšeski Vestnik” julkaisu vain yhden ainoan kirjoituksen — P. Skvortsovin kirjoituksen takia, jossa pelkin numerotiedoin analysoitiin maamme taloutta ja jossa vain kerran lienee mainittu Marxin nimi. Lehdistössä ei saanut kirjoittaa sanoja: „venäläiset marxilaiset” tai „Marxin venäläiset seuraajat”, vaan oli kirjoitettava: „venäläiset oppilaat, jotka” yms. Tai esimerkiksi lehdistössä oli kielletty mainitsemasta N. G. Tšernyševskin nimeä, vaan kirjoitettiin: „Venäjän kirjallisuuden Gogolin kauden tutkielmien” kirjoittaja jne. samaan tapaan.

Vladimir Iljitšin kirjalliset työt olivat toisaalta luonteeltaan taloustieteellisiä, kuten erään Postnikovin „Etelävenäläinen talonpoikaistalous” kirjan perinpohjainen arvostelu, V. V:n „Kapitalismin kohtalot Venäjällä” kirjoitusten arvostelu, N. J. Fedosejevin artikkelin käsikirjoituksen, jossa tämä käsitteli maaorjuuden lakkauttamisen taloudellisia syitä Venäjällä, arvostelu jne.; toisaalta — poliittisia, kuten esimerkiksi hänen myöhempi työnsä „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” ja eräiden muiden teosten alkuperäiset luonnokset, joiden nimityksiä en nyt muista¹.

Yleensä on sanottava, että silloin, so. talvella ja keväällä 1893 Vladimir Iljitš käytti miltei kaiken aikansa opiskeluun. Hän esiintyi verraten harvoin laajalle yleisölle ja varsinkin intelligenssinuorison keskuudessa. Palattuaan Alakajevkasta hän matkusti kohta pois Samarasta antautuakseen Pietarissa kokonaan maanalaiseen vallankumoukselliseen työhön osallistuen mitä aktiivisimmin siihen työhön monilla eri aloilla. Meidän kolmikkoamme jotkut nimittivät jo silloin „kerhoksi”, ja nyt, varsinkin Vladimir Iljitšin kuoleman jälkeen, puhutaan usein „Samaran kerhosta”, jolla tarkoitetaan nimenomaan sitä meidän kolmikkoamme; todellisuudessa meillä ainakaan tavanmukaisessa järjestöllisessä mielessä ei ollut mitään *kerhoa*; määrättyjä säännöllisiä kokouksia tämä „kerho” ei järjestänyt eikä siinä pitänyt mitään järjestelmällisiä opiskelutilaisuuksia Vladimir Iljitš eikä yleensä kukaan meistä. Se oli yksinkertaisesti pieni tiivis ryhmä samoinajattelevia tovereita monimielisen intelligenssimeren keskellä. Tämän intelligenssin joukossa oli toisaalta aikansa eläneen suunnan edustajia — entisiä narodnajavoljalaisia ja narodnikkeja — vanhemman ja usein hyvinkin kunnioitettavan sukupolven edustajia; toisaalta nuoren sukupolven ihmisiä, opiskelevia ja oppilaitoksista (yliopistoista jne.) erotettuja, horjuvia, vakaantumattomia, jotka monessa suhteessa kannattivat marxilaisten katsomuksia, mutta samalla eivät olleet lopullisesti luopuneet vielä narodnikkilaisistakaan „tunteista” ja sellaisista käsityksistä, että venäläiset marxilaiset muka „eivät lainkaan *pidä* talonpojista”, „*tahtovat* tehdä talonpojat maattomiksi”, „*iltoitsevat* maaseudun häviöllejou tumisesta”, eivätkä monista muista samantapaisista järjettömyyksistä, joista marxilaisia syyttivät muodossa tai toisessa vakavissaan ja auliisti heidän vastustajansa narodnikkien ja näiden kannattajien leiristä. Sellaisen nuorison edustajilta saattoi hyvin usein kuulla marxilaisille osoitetun surunvoittoisen kysymyksen: „Te tietenkin olette sekä oppineempia että järkevempiä kuin he, mutta miksi te *tahdotte ehdottomasti* saattaa talonpojat häviölle, tehdä heistä hinnalla millä

¹ Muistelmat on kirjoitettu 1928.— *Toim.*

hyvänsä proletaareja!” Muistan, kuinka kerran Popov valmisti selostusta Samaran läänin talonpoikain taloudellisesta asemasta ja teki laskelmia zemstvon tilastollisten kokoelmien ja muiden tietolähteiden perusteella. Eräs sellaisista tuttavista — kansanystävistä tapasi hänet tässä työssä ja saatuaan tietää, että Popov juuri laskee hevoseettomien talonpoikain määrää, pudisti moittivasti päätään: „Ja te ette sääli heitä! Te istutte ja *rauhallisesti* toteatte noita ilmiöitä?!”

Mainitsin jo ylempänä, että mitään *järjestelmällistä* opiskelua ei meidän „kerhossamme” ollut, mutta samaan aikaan meidän onnistui hyvin usein kokoontua kolmisiin joko Vladimir Iljitšin asuntoon tai, mikä sattui useimmin, Popovin asuntoon taikka mennä kaupungin ulkopuolelle, esimerkiksi Annajevin kumissihoitoparantolaan, tai Volgan rannalle laivalaitureille, missä voi laiturin jonkin vaatimattoman oluttuvan kohtuullisen puhtaassa ja kodikkaassa huoneessa keskustella meitä kiinnostavista aiheista oluttuopin ääressä, etteivät syrjäiset olisi kiinnittäneet meihin huomiota.

Popovilla oli ihmeteltävä kyky löytää nopeasti ja varmasti puhdas ja rauhallinen oluttupa, jossa tarjottiin erinomaista žiguljovilaista olutta, mistä Vladimir Iljitš antoi hänelle kohta kunnianimen — „oluttohtori”. Tämän nimen me heti „yksimielisesti” ja „keskustelutta” hyväksyimme ja se vakiintui niin perusteellisesti, että omassa piirissämme käytimme herttaisesta Aleksei Vasiljevitsistä vain tätä nimeä. Ja miltei 30 vuoden kuluttua, istuen keskustelemassa Vladimir Iljitšin työhuoneessa Kremlissä, se oli — ikävä kyllä — viimeinen kohtaamiseni ja keskusteluni hänen kanssaan¹, — heti ensimmäisten tervehdysten jälkeen kuulin häneltä: „Oluttohtoria ei ole enää kanssamme!”... Hän sanoi sen surullisesti hymyillen!..

Palaan kertomukseeni. Niin, kokoonnuttiin milloin missäkin. Muutoin, jos oli selostus tai jonkin kirjallisen teoksen tai kirjoitusten arvostelu, niin tapahtui se tavallisesti Popovin asunnossa; sattui niinkin, että ensin jokainen otti kotiinsa jonkin teoksen luettavaksi ja sen jälkeen kokoonnuttiin käsittelemään. Meitä kiinnostaneet kysymykset ja keskustelujemme aiheet olivat mitä erilaisimpia: maamme talouden kehitys yleensä, suurteollisuutemme ja maataloutemme asema, työväenluokka meillä ja Länsi-Euroopan maissa, luokkataistelun teoria, Marxin—Engelsin filosofisia teoksia, maamme ja Lännen vallankumousliikkeen historia jne. Ollen kaikissa näissä kysymyksissä suurin piirtein täysin yksimielisiä, eräiden yksityiskohtien käsittämisessä me olimme toisinaan eri mieltä, mikä johti usein mitä kiivaimpiin väittelyihin, kunnes asian seikkaperäisen selvittämisen avulla onnistuttiin

¹ Tammikuun 13 päivänä 1922.— I. L.

pääsemään täydelliseen yksimielisyyteen. Miltei aina sellaisissa tapauksissa oli oikeassa tietenkin Vladimir Iljitš. En nyt lainkaan muista nimenomaan mistä kysymyksistä meillä oli väittelyjä ja kuka millaista kantaa puolusti, muistan vain, että ne olivat kysymyksiä, jotka koskivat talonpoikaista ennen maaorjuuden kukistumista ja maaorjuuden poistamisen jälkeen, talonpoikaissiikkeiden luonnetta ja arviointia yms.

Päätti kesä 1893; Vladimir Iljitš matkusti Pietariin ja Uljanovin perhe valmisteli muuttoa Moskovaan. Jäimme Popovin kanssa kahden.

Kesäkuun lopulla 1894 tuli minunkin vuoroni lähteä Samarasta: Kasanin jutussa minut tuomittiin 10 kuukaudeksi „Krestyn” vankilaan ja kolmeksi vuodeksi julkisen poliisivalvonnan alaiseksi. Kesäkuun 24 päivänä 1894 Samarán poliisihallinnossa minulle ja vielä eräälle toverille — M. M. Korniljev vainajalle — ilmoitettiin tuomio, minkä jälkeen meidät heti vangittiin ja passitettiin paikalliseen siirtovankilaan ja viikon kuluttua vietiin etappijärjestyksessä Pietariin.

Etapin lähettämispäivänä, kun vangit rivistäytyivät vankilan pihalle, meidän onnistui Popovin kanssa vaihtaa ristikon läpi muutamia jäähyväissanoja, ja vankijoukon lähetessä porttia hän seisoi jossain kolmannen kerroksen vankikopin ikkunan ääressä ja heilutti liinaa ja lausui hyvästejään. Muutaman kuukauden kuluttua hänkin vuorostaan sai tuomion ja hänet karkotettiin kaukaiseen Kemiin Arkangelin läänissä.

Kolmikkomme hajosi ja niin meidän „Samaran kerhomme” lakkasi olemasta.

„Kresty” oli rakennettu ristinmuotoiseksi ja sen virallinen nimi oli „Pietarin yksinäisvankila”. Se oli sisäisenkin rakenteensa ja vankien ylläpitojärjestyksen puolesta uudenaikainen ja „mallikelpoinen” vankila. Sinne pantiin vain niitä, jotka olivat saaneet määräämisen vankilatuomion. Siellä vangit olivat pakotettuja tekemään joka päivä urakkatyötä, josta maksettiin hyvin pientä palkkaa. Ja siitäkin kuulemma otti 60% kruunu ja lopuista vangilla oli oikeus vankilassaolonsa aikana käyttää vain puolet: toinen puoli säästettiin hänelle „lähtörahoiksi”. Töitä oli erilaisia: puusepän, suutarin, räätälin, kutojan, kehrääjän töitä, savukeaskien valmistusta ja muita; rangaistuksena annettiin hampua (riippi vanhoja köydenpätkiä). Työpäivä kesti kello seitsemästä aamulla puoli seitsemään illalla ja välillä oli puolen-toista tunnin päivällis- ja lepotauko. Työn aikana oli kävelyä ja satunnaisia väliaikoja. Mutta se urakka! Se oli tehtävä ehdottomasti määräämisaikaa mennessä, muuten seurasi rankaisutoimenpiteitä; jos vanki suoritti urakkansa ennen määräämisaikaa ei häntä kuitenkaan vapautettu lopuksi työpäivää työstä, vaan oli hänen jatkettava työntekoa, alettava täyttää uutta „urakkaa”. Kaiken

tämän lisäksi poliittisia pidettiin täydellisesti eristettyinä toisistaan. Poliittisten vankien koppien välillä oli aina muutamia kriminaalivankien koppeja, sitten taas poliittinen ja jälleen muutamia kriminaaleja jne. Samoin sijoitettiin poliittiset vangit kriminaalivankien väliin myös kävelyllä pihalla ympärässä ja tällöin puhelu, liiallisten liikkeiden teko käsillä tai jaloilla sivuille¹ ja vilkuileminen taakse oli kiellettyä: piti kulkea vaieten kahden askeleen päässä naapurista ja katsoa edellä kulkevan selkään. Vankilaan tultua vangilla ei ollut nimeä eikä sukunimeä, vain numero, joka oli ommeltu hihaan,— ja siinä kaikki. Vangeille sallittiin tuoda ulkoa vain kirjoja (uusia ja joiden lehtiä ei ollut leikattu auki). Kerran kuukaudessa sallittiin kirje ja muistaakseni samanlaisin väliajoin „lähimpien” sukulaisten tapaaminen. Koska minulla esimerkiksi ei sellaisia ollut, en luonnollisestikaan ajatellut mitään tapaamisia.

Mutta kerran, eräänä Pietarin sateisena syyspäivänä, minut kutsuttiin kävelyllä „kotiin”. „Mitä nyt?” — „Tapaamaan”. — „Tapaamaan?! ketä?” — „Morsianta”. Hm... ajattelin, eikö se ole erehdys, ja kukahan mahtaa olla „morsiameni”?.. Mikäpä siinä, mennään. Vietiin joidenkin „komeroiden” — verkolla, ristikolla ja esteellä varustettujen häkkien luo; oli puolipimeätä, kuului hälinää, melua, toisia tuotiin, toisia vietiin, ja toisella puolen, esteiden läpi kahden askeleen päässä vilahteli kasvoja vapaudessa. Kuljin ja ajattelin: „Miten tuntisin „morsiameni”, jotten osuisi „vieraan morsiamen” häkkiin...” Mutta samalla hetkellä minut pelasti pulasta saattajani. Huudahtaen hän palautti minut vähän matkaa takaisin; „Olkaa hyvä! Tuossa on morsiamenne”, — tutustuttaen siten meidät toisiimme. Pyrkien noudattamaan tarvittavaa sävyä ja muotoa me aloimme todella tutustua toisiimme. Sain tietää, että hän oli eräs Naisten korkeakoulukurssien oppilas — Olga Ivanovna Tšatšina, nykyään jo vainaja, kuten sain hiljattain tietää,— jonka Vladimir Iljitš oli etsinyt ja järjestänyt „morsiamekseni”.

Tuskin hän oli molemminpuolisten kysymysten ja vastausten välissä ehtinyt kertoa joitakin uutiskatkelmia, kun tapaamisemme oli jo lopussa. Ei ole puhuttakaan, millaisen määrän kaikenlaisia tervehdyksiä lähetin sille, joka oli syypää näin yllättävään tapaamiseen. En muista sen vaiko seuraavan tapaamisen aikana „morsian” antoi Vladimir Iljitšin toimeksiannosta minulle juuri painosta ilmestyneen Struven kirjan „Arvostelevia huomautuksia”, joka aiheutti aikoinaan tunnetun sensaation ja kiihkeitä

¹ Etteivät poliittiset vangit olisi sillä tavoin voineet puhua vankila-aakkosten avulla. Samasta syystä esimerkiksi Moskovan „Taganka” vankilassa meidän ei sallittu käyttää pikku peilejä niissä kopeissa, joiden ikkunat olivat aurinkoisella puolella.— *I. L.*

väittelyjä yleensä ja muun muassa loppusanoillaan: „Tunnusta-kaamme sivistymättömyytemme ja lähtekäämme oppiin kapitalis-mille!”. Struven kirjan jälkeen jo alkukeväällä 1895 ilmestyi Beltovin¹ — „Kysymykseen monistisen historiankäsityksen kehi-tyksestä”. Tavatessa O. I. Tšatšina tiedotti kirjan ilmestymisestä ja että oli jo jättänyt sen vankilan konttoriin minulle luovutetta-vaksi ja ehti joidenkin vihjeiden avulla antaa minun ymmärtää, mitä piilee tämän viattoman „Beltov” nimen takana.

Tämä loistava poleminen teos korvensi kuin kuumalla vedellä kaikki legaalisen lehdistön palstoilla riemuitsevat narodnikit, joi-den „ajastusten valtias” oli N. K. Mihailovski. Minuun, vapaasta elävästä elämästä ja varsinkin pääkaupungin elämästä täysin irroitettuun henkilöön, tuo „Beltov” teki sellaisen vaikutuksen kuin vankilan täydellisessä hiljaisuudessa olisi yhtäkkiä räjähtä-nyt pommi. En voi olla mainitsematta innostuksesta, joka minut valtasi, kun olin saanut tuon kirjan. Tapaaminen oli päättynyt; olin jo sellissä. Kohta minulle näytettiin oviluukusta vasta tuotu kirja, joka vietiin heti takaisin (sitten piti „huolehtia” siitä, että se annettaisiin minulle — sellainen oli järjestys). Pyysin jotakin henkilöä „päällystöstä”. Tuli vankilan apulaispäällikkö. Puhuin rauhallisella ikävällä äänensävyllä, että minua varten on jätetty kirja ja tahdon saada sen luettavakseni. — „Millainen?” Sanoin kirjan nimen. — „Millaisen, kommunistisenko?! En voi, en voi”. — „Ei! — *monistisen*”. — „Mitä se merkitsee?” — „Muinaisina aikoina filosofeilla oli sellainen näkökanta...”. — „Aha, — sanoi apulais-päällikkö, — tarkastan, tarkastan, jos siinä ei ole mitään politii-kasta, niin lähetän”. Ei kulunut 20 minuuttiakaan, kun oviluukusta ojennettiin kirja: — „Ottakaa!” Uusi, puhdas, *auki leikkaamatta*, noin puoli tusinaa leimoja: „Tarkastettu. S. P. B. O. T.”². Sitä se merkitsee „filosofia” ja lisäksi „muinainen”!

Sitten sain vielä joitakin uusia kirjoja. Niin Vladimir Iljitšin osoittaman huolenpidon ansiosta olin edes jonkun verran selvillä vaikkapa uuden legaalisen kirjallisuuden alalla.

Sillä välin lähestyi vankilasta vapautumiseni päivä. Oli tun-nettua, että vankilasta vapautumisen päivänä ohrana, jolle vanki-lan johto välittömästi luovutti vapautetut poliittiset vangit, antoi heille mahdollisuuden, jos he niin halusivat, olla muutaman tunnin Pietarissa. Oli itsestään selvää, että päätettiin käyttää hyväksi tätä tilaisuutta, jotta voisimme tavata Vladimir Iljitšin kanssa. Ja niin erään viimeisimmän tapaamisemme aikana O. I. Tšatšina sanoi minulle, että minä suuntautuisin „Krestystä” vapauduttuani suoraan ohranalaitokselta hänen asunnolleen, kai-ken muun hän järjestäisi itse.

¹ G. V. Plehanovin salanimi. — *Toim.*

² S. P. B. O. T. — lyhen. venäjänkielisestä. — Pietarin Yksinäisvankila. — *Toim.*

Vihdoin koitti huhtikuun 24 päivä 1895 — vankilasta vapautumiseni päivä. Noin kello 10 aamupäivällä minut vietiin konttoriin. Kymmenen kuukautta kestäneen tupakkanälän jälkeen poltin ahneesti ensimmäisen savukkeen. Ohranalaitoksen agentin, joka oli jostain syystä pannut päähänsä sylinterihatun, saattamana ajoin Gorohovajakadulle. Muodollisuudet olivat päättyneet, komedia asuinpaikan „valitsemisessa” suoritettu; oli „valittava” Penzan kaupunki.

Ajoin suoraan Vasiliostroviin, Tšatšinan asunnolle. Siistissä ylioppilashuoneessaan hän valmisti teetä ja vielä jotain. Tervehdimme iloisesti, ja annettuaan pikaisesti minulle joitain „ohjeita” aamiaisen suhteen O. I. Tšatšina kiiruhti kutsumaan Vladimir Iljitšiä. Hän palasi ja kohta tuli myös Vladimir Iljitš¹. Tervehdimme toisiamme iloisesti. Liikutuksesta ja pitkäaikaisen miltei täydellisen vaitiolon jälkeen minä hieman änkytin. Keskustelu siirteleiksi koko ajan aiheesta toiseen ja vähän väliä sen keskeytti leikkipuhe ja nauru. Halutti puhua enemmän työstä, asiointilasta, mutta se ei ottanut oikein luonnistuaakseen; muutama tunti kului aivan huomaamatta. Silloin Vladimir Iljitšillä syntyi seuraava suunnitelma: hän lähtee kanssani Moskovaan, olen heillä illegaalisesti vuorokauden ja sitten matkustan „omaan” Penzaani ja hän takaisin Pietariin; hän sanoi, että oli juuri aikonut käydä asioilla Moskovassa ja samalla tapaamassa omaisiaan. Näin me tulemme matkalla sekä koko päivän Moskovassa olemaan yhdessä. Minä tietenkin hyväksyin innostuksella hänen loistavan suunnitelmansa. Hän uskoi, että toverit suostuvat tähän hänen matkaansa. Mutta hänen oli kuitenkin tavattava eräitä tovereita ja järjestettävä ehdottomasti joitakin asioita ennen lähtöä. Hyvä, asia oli päätetty. Koko kysymys oli siinä, onnistuuko hänen tavata tarvittavia tovereita. Joka tapauksessa hän tiedottaisi lopullisesta tuloksesta.

On sanottava, että silloin, kuten Vladimir Iljitš ehti minulle kertoa, valmisteltiin painoon taikka jo painettiin — en tarkoin muista — tunnettua kokoelmaa „Aineistoa taloudellisen kehityksemme luonnehtimiseksi”, jonka sensuuri kohta painosta ilmes-
tymisen jälkeen poltti siksi, että siinä oli julkaistu Vladimir Iljitšin — K. Tulinin kirjoitus „Narodnikkilaisuuden taloudellinen sisältö ja sen arvostelu hra Struven kirjassa”, jolla oli sekä sisältönsä sekä kokonsa puolesta keskeisin paikka kokoelmassa.

Illalla Vladimir Iljitš kävi uudelleen luonani ja sanoi, että kaikki onnistui järjestää ja hän voi matkustaa kanssani. Juna

¹ Kirjoittaja erehtyy, hänen kohtauksensa V. I. Leninin kanssa tapahtui nähtävästi aikaisemmin, sillä huhtikuun 25 päivänä 1895 V. I. Lenin matkusti jo ulkomaille. — *Toim.*

lähtee silloin ja silloin, tarkastimme aikaa. Konspiraatiotarkoituksessa sovimme, että asemalle saavumme erikseen, emmekä mene toistemme luo, vaan eri vaunuihin; ja vasta kun olemme ajaneet muutamia asemavälejä, hän etsii minut ja siirtyy vaunuuni. Hän kehotti minua kaiken varalta lähtemään asemalle hyvissä ajoin — siltä varalta, jos Palatsin siltä olisi nostettu ja pitäisi matkustaa Nikolain sillan kautta — etten myöhästyisi junalta. Siis, näkemiin junassa.

Muutaman ajan kuluttua, noudattaen Vladimir Iljitšin hyvää neuvoa ja sanottuani hyvästi oivalliselle emännälle — „morsiamelleni” — Tšatšinalle, jota sen jälkeen en enää kertaakaan tavannut, lähdin asemalle... Ostin lipun, istuin vaunuun. Juna ohitti kaksi kolme asemaa. Odotin, että tulee Vladimir Iljitš. Mutta häntä ei näkynyt. Vielä muutamia asemia, oli jo myöhäinen yö, mutta häntä ei vain näkynyt! Oli käynyt nähtävästi nukkumaan, ajattelin: oli päivällä väsynyt niin kovin. Mutta en tavannut häntä seuraavana aamuna enkä päivälläkään! Oli selvää, että jotain oli tapahtunut, mutta mitä? — en jaksanut käsittää. Olisiko hänet pidätetty tai jotain sentapaista? Mitä huolestuttavimmat ajatukset valtasivat minut... Juna saapui Moskovaan... Noustuani junasta hain kaikkialla vaunuista laskeutuvien matkustajien joukosta tuttuja kasvoja — enkä löytänyt! Väki alkoi nopeasti hajaantua, asema väliaikaisesti tyhjени. Minne mennä?! Ei ainoatakaan osoitetta... Olin niin varma, että matkustamme yhdessä, etten edes ottanut Uljanovien osoitetta. Istuuduin neuvottomana asemasillan penkille ja ajattelin: „Jos aion matkustaa edelleen, on mentävä heti toiselle asemalle. Mutta, jos äkkiä jotain selviää: jäädä istumaan, — mutta yöksi minut kuitenkin ajetaan pois asemalta ja hotelliin sudenpassi — „matkustuslupa” taskussa minun on turha pistää nokkaani.

Yhtäkkiä soi asemasillan kello. Riensin tiedustelemaan: „Mitä se merkitsee?” — „Juna tulee, on lähtenyt viimeiseltä asemalta”. — „Mikä juna, mistä?” — „Pietarista”, № se ja se, bis”... Osoittautui, että 15 minuutin kuluttua sen junan jälkeen, jolla matkustin, lähtee joka päivä lisäjuna (bis), jolla on sama numero. Edelleen selvisi, että tämä juna alkoi liikennöidä vasta joku päivä sitten. Hm, mielenkiintoista! Ilmaantui toivo: mitä jos Vladimir Iljitš matkustaa juuri siinä junassa? Odottaako ja myöhästyä Penzan junalta ja jäädä varmastikin kadulle, ilman yösijaa? Riskeeraan!..

Kaukaa kiittää juna, yhä lähenee ja lähenee. Vihdoin se saapuu jyskyen asemalle ja pysähtyy. Kaikista ikkunoista katsoo matkustajia. Tuossa on myös Vladimir Iljitš... Mitä hän nyt tuolla tavalla? Näyttää nyrkkiä!.. Yleisen hyörinän keskellä vastaan hänelle samalla... Lähenemästä ja tervehtimättä toisiamme poistumme huomaamatta asemalta, otamme ajurin. Istuutues-

samme me tuupimme toisiamme nyrkillä kylkeen ja vihdoin purskahtaen nauramaan siirrymme eleistä sanoihin. Asia selviää pian — kumpikin on oikeassa: minä matkustin tavallisella junalla, hän myöhästyi siltä hieman, mutta ei sitä tiennyt, vaan päinvastoin huomaten, että kassan edessä on väkeä ostamassa lippuja Moskovan junaan, osti kaikessa rauhassa lipun, istui junaan ollen varma, että matkustaa samassa junassa kuin minäkin... Hän kertoi harmissaan, miten oli yöllä ja sitten myös päivällä pysäkeillä yrittänyt löytää minua, mutta tuloksetta... Vaikea olisikin ollut löytää minua *siitä* junasta!..

Mutta kaikki on hyvin, mikä hyvin päättyy; se, mikä tuli menetetyksi matkalla, onnistuttiin korvaamaan Moskovassa. Koko sen illan ja osan seuraavaa päivää me olimme koko ajan yhdessä. Vladimir Iljitšin kertomuksista sain silloin tietää paljon minulle erittäin mielenkiintoista pietarilaisten kerhojen elämästä ja työstä ja muun muassa Vladimir Iljitšin maanalaisesta kirjallisesta toiminnasta. Hänen sanoistaan saatoin tehdä johtopäätöksen, että Pietarissa oli silloin järjestetty hyvin kestäväälle pohjalle propaganda ja osittain agitaatiotyökin, varsinkin suurten tehtaiden työläisten keskuudessa; hän kertoi hyvin paljon myös julkaistavaksi valmistettavasta „Aineistosta” (kokoelma) ja väittelyistä Struven kanssa sekä suhteista häneen. Minulle kävi vähitellen riittävän selväksi Vladimir Iljitšin aktiivinen ja johtava osuus kaikessa tuossa toiminnassa, vaikka itse hän ei sitä lainkaan korostanut... Aika kuitenkin kului ja seuraavan päivän illalla jättäen lämpimät hyvästit Vladimir Iljitšille ja hänen omaisilleen matkustin Penzaan.

Muuten, niin kuin olin odottanutkin, ei Penza minua miellyttänyt: niiksikin ajoiksi se oli liian syrjäinen pikkukaupunki, niin että Samarakin näytti Penzaan verrattuna miltei suurelta keskukelta...

Ajatus siitä, että tästä Penzasta on hävyttävä jonnekin, syöpyi vahvasti päähäni jo kohta sinne tuloni jälkeen. Mutta minne? — Siinä kysymys. Siirtyminen maanalaisuuteen ei silloin jostain syystä tullut mieleen, se ei silloin ollut tapana. Muistelin loppumatta kaupunkeja, joissa ei ollut poliisikieltoa,— muttei mitään ilahduttavaa. Parasta tietenkin olisi ollut päästä etelään. Mutta esimerkiksi Harkoviin, Rostoviin, Odessaan, Kieviin... ei ollut ajattelemistakaan! Vihdoin pälkähti päähäni Jekaterinoslav. Tein tiedusteluja. Ei mitään selvää: kukaan ei ollut koskaan käynyt siellä, ei mitään yhteyksiä, mitä siellä oli, sitä ei tiennyt kukaan; oli joitakin tehtaita joko itse kaupungissa tai sen liepeillä. Mutta mikäpä siinä. Jotainhan siellä oli; toisaalta kaupunki ei ollut kiellettyjen luettelossa. Tein päätöksen. Oli alettava hommata muuttolupaa Jekaterinoslaviin. Lähetin vastaavan anomuksen sisäasiainministeriöön...

Noin kolmen viikon kuluttua minut kutsuttiin poliisihallintoon ja ilmoitettiin, että minun muuttamiselleni asumaan Jekaterinoslaviin sisäasiainministeriön taholta „ei ole esteitä”.

Siis voin matkustaa Jekaterinoslaviin... Nyt nousi luonnollisestikin jälleen kysymys yhteyksistä ja salaisista tapaamispaikoista Jekaterinoslavissa. Suunnilleen samoihin aikoihin (en nyt muista, milloin nimenomaan) minulla oli toinen hyvin mieluisen tapaus. Matkalla Moskovasta jonnekin Volgalle — luultavasti Samaraan — luonani käväisi edesmennyt M. T. Jelizarov — A. I. Uljanovin mies; hän toi minulle lahjaksi Vladimir Iljitšiltä sen saman kokoelman, jonka ilmestymistä painosta odottivat niin hartaasti kaikki, jotka siitä tiesivät. Mutta iloa synkisti heti se, että vastasyntynyt kokoelma jo ennen kuin se oli ehtinyt kauppaan, jopa ennen kuin se oli tullut ulos kirjapainosta, takavarikoitiin ylempänä mainitsemani K. Tulinin kirjoituksen takia. Onnistui pelastaa vain satakunta kappaletta, jotka, kuten minulle kerrottiin, „kähvelsi” kirjapainosta P. B. Štruve. Koko painos, kuten tunnettua, poltettiin ja niin ollen kirjasta tuli bibliografinen harvinaisuus jo painosta ilmestymisensä hetkellä. Osittain tämän kirjan saamisen yhteydessä ja saadakseni joitakin konkreettisia tietoja Jekaterinoslavista päätin käydä salaa Moskovassa Uljanoveilla ja tavata siellä Vladimir Iljitšiä, joka, kuten tiesin hänen kirjeestään, oli silloin taas Moskovassa.

Vladimir Iljitš suhtautui hyvin lämpimästi minun päätökseeni muuttaa asumaan Jekaterinoslaviin, kertoi minulle, että saatujen tietojen mukaan siellä oli äsken ollut suuria „paloja”, mutta sitä ennen siellä oli s.-d. järjestö, joka suoritti hyvin menestyksellisesti työtä verrattain suurten paikallisten tehtaiden työväen keskuudessa. Hän luetteli muutamia tovereita, jotka työskentelivät siellä ennen ilmituloa: muistan, että hän mainitsi Vinokurovin, Mandelštamin ja muistaakseni Leitezenin. Mutta miten on asia nyt, ilmitulon jälkeen, kuka „on lossa”, ketä ei ole — hän ei tiedä. Sellaisia tietoja sain Moskovassa... Samana päivänä hänen onnistui hankkia minua varten kirje erälle vastuunalaiselle työntekijälle Jekaterininskajan rautatien hallinnossa — se oli jo siltä alalta, että minulle tarjottaisiin jotain ansiotyötä, mikä oli hyvin tärkeää, koska olin poliisivalvonnan alainen ja lisäksi aivan oudossa kaupungissa.

Se oli viimeinen kohtaukseni Vladimir Iljitšin kanssa ennen hänen vangitsemistaan ja karkottamistaan Siperiaan.

I. V. BABUŠKIN

MUISTELMA

Kiinnostuttuamme vallankumoukselliseen toimintaan ja yhä laajeneviin tuttavuuksiin olimme syventyneet työhön niin, ettemme edes huomanneet, kun koitti sunnuntaikoulujen avajaispäivä¹. Sitä hetkeä olimme odottaneet kärsimättömästi, ja vihdoinkin se koitti. Tietenkin joka ainoa kirjoittauduimme kouluun. Se oli samalla sekä voimakas kulttuuriahjo että seula, joka erotteli puhtaat jyvät ruumenista, ja samalla laitos, joka tutustutti eri henkilöitä keskenään. Koulussa kehittyi verrattain kestäviä tuttavuuksia, joskaan ei kovin laajoja. Siihen aikaan me valmistelimme kerhoa säännölliseen opiskeluun. Muitakin kerhoja ehkä oli olemassa, mutta niistä ei minulla ollut tietoja enkä erikoisemmin tiedustellutkaan. Heti kun oli koittanut Pietarin syksy, kaikkialta saapui sivistyneistöä ja alkoi voimakas henkinen elämä. Tämä kuohuva elämä tulvahti kaikkialta niin voimakkaana, että minä ja Kostja² jouduimme suorastaan ymmälle. Kerhon perusti uusi tuttavamme, nimitettäköön häntä N:ksi³, työläinen, joka oli asettunut asumaan Nevan tullin takaiseen kaupunginosaan; hän oli yhteydessä sivistyneistöön, jolla oli nähtävästi oma laaja työntekijäpiirinsä, ja siksi se oli valmis suorittamaan systemaattista valistustyötä kerhoissa Nevan tullin takaisessakin kaupunginosassa. Opiskelupaikaksi oli valittu asunto, sillä se oli sopivin eikä siellä ollut ketään sivullisia. Kerhossa oli 6 opiskelijaa ja 7:s luennoitsija. Aloitettiin tutkia kansantaloustiedettä, Marxin mukaan. Luennoitsija⁴ opetti meille tätä tiedettä suullisesti, ilman muistiinpanoja, useinkin pyrkien saamaan meidät väittämään vastaan tai herättämään keskustelun, ja silloin hän yllytti meitä, pakottaen perustelemaan toinen toisillemme oman katsantokantamme määrättyssä kysymyksessä. Siten luennoillamme

¹ Puhe on vuodesta 1893.— *Toim.*

² Tarkoitetaan työmies I. F. Kostinia.— *Toim.*

³ V. A. Selgunov.— *Toim.*

⁴ Luennoitsija oli Vladimir Iljitš Lenin.— *Toim.*

oli hyvin vilkas ja mukaansatempaava luonne, ne kehittivät meissä puhujan tottumuksia; tämä opiskelumuoto oli parhaana keinona kyseisen teeman selittämiseksi kerhon jäsenille. Me kaikki olimme hyvin tyytyväisiä näihin luentoihin ja ihailimme alituisesti luennoitsijamme älyä, sekä laskimme leikkiä, että suuresta älystä hänellä hiukset lähtevät päästä. Samalla nämä luennot totuttivat meitä itsenäiseen työhön sekä aineiston hankkimiseen. Luennoitsija antoi meille kyselykaavakkeita, jotka pakottivat meitä tutustumaan huolellisesti tehdaselämään ja tekemään siitä havaintoja. Niinpä työaikana meidän oli jollakin tekosyyllä käytävä usein toisissa verstaissa tarkoituksella hankkia tarvittavia tietoja havaintojen perusteella ja toisinaan, tilaisuuden satuessa, keskusteluista työmiesten kanssa. Työkalulaatikkoni oli aina täynnä erilaisia paperilappuja, ja päivällisen aikana kenenkään huomaamatta merkitsin ylös työpäivien lukumäärän ja työläisten palkat verstaallamme. On selvää, että suurimpana esteenä minkälaisessa hyvänsä tietojen hankkimisessa oli kertakaikkinen vapaan ajan puute, mutta kuitenkin asia edistyi, vaikkakaan ei niin täydellisesti ja voimaperäisesti kuin sitä olisi toivonut.

V. A. SELGUNOV

VLADIMIR ILJITŠ PIETARISSA

Kun Vladimir Iljitš saapui 1893 Pietariin, siellä jo toimi marxilainen ryhmä, mutta sivistyneistö ja työläiset olivat ryhmittyneet erikseen. Työläisillä oli oma keskuskerhonsa, johon kuuluivat Fischer, Keizer, Norinski ja Selgunov; marxilaisesta sivistyneistöstä tähän kerhoon kuuluivat Starkov, Kržižanovski ja Radtšenko.

Pietarin työläisillä oli jo 1891 ja 1892 vuosien vappupäivien kokemus. Työläisten kerhoja oli Pietarissa koko lailla paljon, mutta kaikessa ilmeni jotain satunnaista. Sellainen oli tilanne Pietarissa Leninin saapuessa.

Kävin silloin teknologian ylioppilaan Herman Borisovitš Krasinin tunneilla. Mentyäni kerran Krasinin luo, ilmoitti hän, että on saapunut erinomainen volgalainen mies ja että hän haluaa tutustua minuun. Tietenkin suostuin. Sovimme Hermanin kanssa, että hän tiedottaa minulle, milloin on saavuttava hänen luokseen. Sovittuna päivänä menin Herman Borisovitšin asuntoon. Hän asui silloin jossain Semjonovin rykmentissä. Noin kolmen minuutin kuluttua sinne saapui myös Vladimir Iljitš. Hermanin luona tuli välillämme vaihdettua pari kolme sanaa erään äskettäin painosta ilmestyneen kirjasen johdosta, ja sitten Vladimir Iljitš pyysi minua käymään luonaan.

Parin tai kolmen viikon kuluttua lähdin vieraisille Vladimir Iljitšin luo Kazatšin poikkikadulle. Hän otti minut vastaan sanoin: „Tulitpa oikeaan aikaan, minulla on mielenkiintoinen kirja”. Samalla hän näytti minulle saksan kielellä kirjoitettua kirjasta. Sanoin Vladimir Iljitšille, etten hallitse saksaa. Huomautukseeni hän vastasi: „Ei mitään, luemme venäjän kielellä.” Se oli Bruno Schönlankin kirja „Teollisuussyndikaatit, kartellit ja trustit”. Tämän kirjasen lukemiseen meni Vladimir Iljitšiltä kolmisen tuntia. Luettuaan sen hän teki minulle kysymyksiä. Kun hän esitti näitä kysymyksiä ja vaati muutamiin niistä kirjallista vastausta,

huomasin, ettei hän lukenut minulle tätä kirjaa propaganda-tarkoituksessa, vaan tutustuakseen minuun tämän kirjasen avulla. Se selvisi erikoisesti sen jälkeen, kun hän kysyi: „Entä paljonko on täällä Pietarissa tuttavienne keskuudessa sellaisia työläisiä kuin te?” Mainitsin hänelle tovereitteni nimet keskustelusta, ja hän samassa pyysi, että tutustuttaisin hänet heihin.

Vladimir Iljitš pyrki heti alusta alkaen tutustumaan perusteellisesti koko järjestöömme. Hän kävi mielellään kerhoissa ja tutkiskeli huolellisesti jokaista vallankumouksellista työläistä.

Jo vuonna 1894 meidän, työläisten, keskuudessa heräsi kysymys voimiemme tarkoituksenmukaisesta jakamisesta eri tehtäisiin, toisin sanoen jos jollakin tehtaalla ei ollut meidän miestämme ja tehdas oli iso, niin me yritimme järjestää työhön tuolle tehtaalle jonkun tovereistamme, niin että kullakin isolla tehtaalla olisi vaikkapa yksi meikäläinen.

* * *

Kevättalvella 1895 Pietarissa saatiin eräs kirjanen agitaa-tiosta. Se luettiin kokouksessa Silvinin asunnossa. Sivistyneis-töstä oli läsnä seitsemän kahdeksan henkeä, kokouksessa olivat mukana Vladimir Iljitš, Starkov, Kržžanovski, Vanejev ym. Luettaessa tätä kirjasta osa sivistyneistöstä oli sitä mieltä, että painoagitaatioon siirtyminen on toistaiseksi kovin aikaista. Tätä perusteltiin sillä, että jos muka jollain tehtaalla valmistetaan julistus, mutta meillä on vielä liian vähän meikäläisiä työläisiä, niin heidät vangitaan, ja työemme raukeaa.

Vladimir Iljitš todisteli, ettei sitä ole peljättävä, sillä julistukset saavat aikaan sen, että yhden vangitun tilalle ilmestyy kymmeniä uusia samanlaisia ja voimakkaampiakin työläisiä. Kaikki kokoukseen osallistuneet työläiset kannattivat siirtymistä paino-agitaatioon.

Marxilaiset painetut julistukset alkoivat ilmestyä vasta syksyllä 1895. Niitä julkaistiin neljä viisi kappaletta. Ne painettiin, mikäli muistan Lahden (Jerginin) kirjapainossa. Ne tavallisesti varustettiin allekirjoituksella: „Sosialidemokraattien ryhmä”. Kun oli ilmestynyt muutamia julistuksia, Vladimir Iljitš asetti kysymyksen järjestön perustamisesta. Hän selitti, että „Sosialidemokraattien ryhmä” — ei sinänsä ilmaise vielä mitään, työläisen on tiedettävä, että on olemassa määrätty järjestö.

Vladimir Iljitšin toimeksiannosta elokuussa 1895 järjestin salaisen asunnon, jonka isäntänä oli Semjannikovin tehtaan työläinen, muistaakseni Afanasjev. Siellä kävivät hyvin usein Vladimir Iljitš, Ljahovski, Tahtarjov, Starkov ym. Sinä aikana toimitin Nevan tullin takaisessa kaupunginosassa organisaattorin tehtäviä, ja siksi kävin myös hyvin usein tuossa asunnossa. Siellä

laskettiin perusta „Taisteluliitolle työväenluokan vapauttamiseksi”. Vladimir Iljitš kiinnitti huomiomme siihen, että meidän on tarkoin huolehdittava, ettei nuori järjestömme pääsisi luisumaan Englannin trade unionien tielle. Jo tässä ilmeni Vladimir Iljitšin erikoinen huolenpito siitä, että järjestömme kulkisi vallankumouksellista tietä. Vladimir Iljitš selitti, ettei saa koskaan unohtaa asian poliittista puolta, vaikka keskustellessa työläisten kanssa me olimmekin pakotettuja puhumaan enemmän taloudellisista kysymyksistä ja saadaksemme heidät liittymään yhteen päivänpolttavien taloudellisten vaatimusten pohjalla.

Paitsi mainittua asuntoa Vladimir Iljitš kävi Nevan tullin takaisessa kaupunginosassa myös Funtikovin, Bodrovien sekä minun asunnossani Aleksandrovskaja kadulla 23. Kävin Vladimir Iljitšin kanssa vielä „Korabli” nimisessä työläisasetuksessa, jossa Aleksandrovskajakadun lähistöllä, mutta missä talossa nimenomaan, sitä en jaksa muistaa.

Suuri organisatorin osuus oli tulevaisuudessa sillä, että Vladimir Iljitš suuntasi „Taisteluliiton” sen ensi askeleista vallankumouksellisen marxilaisuuden raiteille. Siitä huolimatta, että joulukuussa 1895 koko marxilaisen sivistyneistön johtava ryhmä sekä suuri joukko työläisiä oli vangittu, puhkesi toukuukuussa 1896 Pietarissa valtava lakko, johon osallistui yli kolmekymmentä tuhatta työläistä ja jollaista ei Venäjällä oltu ennen nähty. Työläisten perusvaatimuksena oli työpalkan maksaminen kruunauspäiviltä, jolloin työläisillä ei ollut mahdollisuutta tehdä työtä ja siis eivät saaneet palkkaakaan. Silloin kruunattiin Nikolai II. Tämä lakko muodostui ennennäkemättömäksi ilmiöksi. Itseensä vaatimukseen työpalkan maksamisesta kruunauspäiviltä sisältyi työläisten epäkunnioittava suhde tsaarin „korkeaan ylhäisyyteen”.

„Taisteluliiton” työn ansiosta syttyneen lakon seurauksena oli se, että työväenliike muuttui salaisesta julkiseksi. Ja kun suuri määrä työläisiä oli tutustunut julistuksiin ja yleensä maanalaiseen kirjallisuuteen, alettiin puhua ääneen socialisteista. Ja kun vuoden 1905 vallankumous oli vuoden 1917 kenraaliharjoituksena, niin vuoden 1896 lakko oli eräs tärkeimpiä harjoituksia vuoden 1905 vallankumouksen valmistelussa.

V. A. KNJAZEV

NIKOLAI PETROVIČ

Vuodesta 1884 työskentelin Uuden Amiraliteetin satamassa oppipoikana viilarinverstaassa ja vuonna 1889 sain ammattimiehen nimen. Työt satamassa sujuivat hitaasti ja alkeellisesti. Ei käytetty hyväksi edes verstaassa olleita koneita. Kun toisinaan satuin pyytämään hiekkapaperia opastajalta (mestariilta) silotellakseni jonkin kupariesineen, niin häneltä tuli vastaus: „Häh, huonopa mestari näyt olevan! Tahdot hiekkapaperia, mutta otapa puikko, ripottele esineelle merkeliä ja hankaa sillä”. Se vasta oli työntekoa — enemmän kulutettiin aikaa kuin työskenneltiin.

Mutta sitten Baltian tehtaalta siirtyi verstaallemme muutamia nuoria ammattityöläisiä; myöhemmin selvisi, että heidät oli „vaarallisina aineksina” erotettu työstä Baltian tehtaalta. He toivat satamaan eloa. Nopeasti pantiin käyntiin toimeettomat koneet, aikapalkasta siirryttiin kappalepalkkaan, jonka seurauksena ansiot kohosivat.

Samalla nämä ammattimiehet alkoivat harjoittaa sosialistista propagandaa työläisten keskuudessa vetäen puolelleen tehdasnuorison parhainta ainesta. Alettiin järjestää opintokerhoja. Eräseen niistä jouduin minäkin.

Saatuani kerhossa käsityksen „hyvästä ja pahasta” aloin kertoa tovereilleni, mitä olin kuullut kerhossa. Paitsi suullista propagandaa levitettiin myös kirjoja, joissa esitettiin sosialismin aatteita. Joskus satuttiin saamaan illegaalistakin kirjallisuutta. Mutta se „juurtui” huonosti, sillä se oli vaarallista senkin takia, että antoi ainoastaan pintapuoliset tiedot ympäröivästä elämästä.

Työläisten oikean poliittisen kasvatuksen merkeissä meillä satamassa järjestettiin siihen aikaan niinkutsuttuja „demokraattisia yliopistoja”, joissa oli oppilaita enintään viisi henkeä. Ja sitä selitettiin näin: „Ellei työmiehes voi mennä yliopistoon itse, niin

yliopisto menee hänen luokseen”. Todellakin työ kerhon jäsenten opettamiseksi sujui hyvää vauhtia.

Kerhojamme ohjasivat korkeakoulujen oppilaat, jotka olivat samalla niiden perustajia.

Perustettuani muutamia työläiskerhoja Pietarin puolelle, Vasiliostroviin, Viipurin puolelle ja Kolpinoon pyysin, että noihin kerhoihin lähetettäisiin intelligenttejä pitämään luentoja, johon minulle keskuksessamme vastattiin: „Hyvä on, teille tulee Nikolai Petrovitš. Hän on parhaita, siksi kerhojen jäsenten tulee olla luotettavia ja vakavia”.

Tämän ohjeen perusteella valitsin kerhojen jäseniksi hankituista parhaiten tuntemani työläiset. Tämän kerhomme ensimmäinen kokous pidettiin Pietarin puolella, Sjezzinskajan ja Ison Puškarskajan kadun kulmatalossa, huoneessa, jossa asuin ja johon portailta johti erillinen käytävä, joten asunnon isäntäväki ei nähnyt, kuka kävi luonani.

Sovittuun aikaan joku koputti asuntooni oveen. Avattuani oven näin edessäni pyöreäkasvoisen noin kolmenkymmenen ikäisen miehen. Hänen partansa oli ruskehtava, katseensa terävä; lakki oli vedetty silmille ja hänen yllään oli syystakki, jonka kaulus oli nostettu pystyyn, vaikka olikin kesäinen aika, yleensä — ulkomuodostaan päätellen mies kuului hyvin epämääräiseen väkeen. Tultuaan sisään hän kysyi: „Tässäkö Knjazev asuu?” Ja myönteiseen vastaukseeni hän tokaisi: „Olen Nikolai Petrovitš”. — „Olemme odottaneet teitä”, huomautin minä. — „Asia on niin, etten voinut tulla suoraan tietä... Sen vuoksi viivästyin. Entä ovatko kaikki läsnä?” kysyi hän ja riisui takkinsa.

Hänen kasvojensa ilme oli niin vakava ja käskevä, että hänen sanansa pakottivat tahtomattakin alistumaan. Kiiruhdin rauhoittamaan häntä ilmoittamalla, että kaikki ovat saapuneet ja kokous voidaan aloittaa.

Mentyään läsnäolleiden luo Nikolai Petrovitš tutustui heihin, istuutui hänelle osoitettuun paikkaan ja ryhtyi esittämään työsuunnitelmaa, jonka käsittely oli syynä kokoontumiseemme. Hänen puheensa oli vakavaa, täsmällistä ja tarkoin harkittua, ja tuntui siltä, ettei se siedä vastaväitteitä. Läsnäolijat kuuntelivat häntä tarkkaavaisina. He vastailivat hänen kysymyksiinsä: kuka on puhuteltava ja missä käy työssä, millä tehtaalla, kuinka kehittyneitä tehtaan työläiset ovat, minkälaisia ovat heidän mieliteensä, ovatko he kykeneviä omaksumaan sosialistisia aatteita, mikä eniten kiinnostaa työläisiä, mitä he lukevat jne.

Pääajatuksena Nikolai Petrovitšin esitelmässä oli se, kuten me käsitimme, etteivät ihmiset oivalla selvästi omia etujaan, ja mikä pahinta, etteivät osaa hyväksikäyttää mahdollisuuksiaan. He eivät tiedä sitä, että jos heidän onnistuiksi liittyä yhteen ja tiivistää rivinsä, niin heillä tulisi olemaan sellainen

voima, joka murskaisi tieltänsä kaikki esteet paremman elämän saavuttamiseksi. Hankkimalla tietoja he voisivat itsenäisesti parantaa oman asemansa, vapauttaa itsensä orjan asemasta ym.

Nikolai Petrovitš puhui runsaasti kaksi tuntia; hänen puheitaan oli helppo kuunnella, sillä hän selitti kaiken, mikä oli meillä epäselvää. Verrattaessa hänen puheitaan toisten intelligenttien puheisiin saattoi selvästi huomata, että se oli kokonaan toisenlainen, paljon parempi, ja kun määrättyään seuraavan kokouspäivän Nikolai Petrovitš oli mennyt, kyselivät läsnäolijat minulta: „Kuka hän on? Kylläpä puhuu mainiosti”.

En osannut selittää heille, kuka oli Nikolai Petrovitš, sillä en tuntenut häntä silloin vielä itsekään. Hän kävi meillä usein — kerran viikossa. Kävi hän toisissakin kerhoissa, joita hänelle esitettiin. Onnistuttiin perustamaan kerho Tšornaja retškassa ja työläisen P. Dmitrijevin asunnossa. Nikolai Petrovitš kävi siinäkin kerhossa, vaikka matka olikin pitkä. Hän kävi myös kerhossa Krotškin-Feodorovin luona Vasiliostrovin 7. linjalla. Tämä kerho osoittautui Nikolai Petrovitšille kohtalokkaaksi: siellä poliisi pääsi hänen jäljilleen. Marraskuussa 1894 tämä kerho — viisi henkeä — vangittiin.

Koska olin keskuskerhon jäsen, niin asuntooni kokoontui usein toistenkin kerhojen edustajia ja intelligenteja. Nämä kokouksittaisuudet olivat vieläkin konspiratiivisempia. Niitä johti samoin Nikolai Petrovitš. Mutta mikä oli hänen todellinen nimensä, sitä ei kukaan näistäkään työläisistä tiennyt. Näissä kokouksissa Nikolai Petrovitš määräsi eri kerhoihin intelligentti-pkopagandistit, antoi heille ohjeita, kertoi siitä, minkälaisia nuo kerhot olivat ja mitä niissä oli luettava.

Vuonna 1893 kuoli isoäitini, ja minulle oli siirtyvä hänen jättämänsä perintö. Tiesin hyvin, että toverini neuvovat minulle, mihin toimenpiteisiin minun on ryhdyttävä saadakseni todella tuon perinnön, ja käännyn heidän puoleensa. He lähettivät minut valantehneen apulaisasianajajan V. I. Uljanovin luo, mutta samalla varottivat, etten kirjoittaisi hänen osoitettaan, vaan painaisin sen mieleeni, ja jos tulisi tarvis niin kirjoittaisin sen sovitulla tavalla, lisäämällä talon ja asunnon numeroihin luvun 9.

Tultuani taloon № 7 Kazatšin poikkikadulla löysin saamani piirustuksen mukaan tarvittavan asunnon № 13. Soitin ovikelloa. Oven aukaisi talon emäntä ja selitti, ettei Uljanov ole tavattavissa, mutta hän pian palaa, ja salli minun odottaa Uljanovin huoneessa, jossa oli kaksi ikkunaa ja tavallisen yksinkertainen kalusto: rautasänky, kirjoituspöytä, kolme tai neljä tuolia ja piironki. Katseltuani ympärilleni ajattelin: „Mikähän asianajaja hän mahtanee olla ja rupeaakohan ajamaan asiaani...” Ovikello

soi, ja hetken kuluttua huoneeseen astui mies. „Jaa, te jo odotatte?” sanoi hän minulle ja heitti nopeasti yltään päällystakkinsa ja oikoi hiukan rypistynyttä frakkiaan.— „Odottakaa hetkinen; vaihdan vaatteita ja sitten alamme”.

Katsahdettuani asianajajan kasvoihin menin ymmälle: sehän oli Nikolai Petrovitš! Sillä välin, kun hieman rauhoituin, Nikolai Petrovitš vaihtoi pukua, tuli luokseni ja osoitti tuolia kehottaen: „Kertokaa nyt minulle kaikki järjestyksessä”. Istuuduin ja aloin kertoa niin kuin osasin, hän keskeytti minut useampaan otteeseen vaatien uusia selityksiä ja ikään kuin kaivaen minusta tosiasian toisensa jälkeen. Kuultuaan minulta, että kuolemansa edellä isoäitini oli palvellut erään kenraalin talossa ja että tämä kenraali oli voinut anastaa isoäitini perinnön, vaikka hänellä olikin oma kolmikerroksinen kivitalo, Nikolai Petrovitš hykerteli käsiään ja virkkoi painottaen seuraavia sanoja: „Hyvä on, otamme häneltä pois talon, jos voitamme asian. Asiaa mutkistaa se, että on hyvin vaikea löytää perheluettelo, sillä vainaja oli lähtöisin maorjista”.

Sanottuaan sen hän otti paperiliuskan ja alkoi kirjoittaa anomusta henkikirjan saamiseksi. Kirjoitettuaan anomuksen hän selitti, minne minun oli mentävä, minne jätettävä anomus, ja pyysi saapumaan luokseen, kun olen saanut jonkin vastauksen asiasta.

— Ja nyt siirtykäämme toiseen kysymykseen. Kuinka ovat asiat kerhoissa? Mitä uutta kuuluu tehtaille? Nikolai Petrovitš kyseli minulta. Hädin tuskin ehdin vastata hänen kysymyksiinsä. „Koska te olette välittömästi yhteydessä kerhoihin”, sanoi hän minulle, „teidän tulee aina ottaa selville, mitä tapahtuu tehtaissa, mistä johtuu työläisten tyytymättömyys ja kuka siihen on syyssä. Teidän on tunnettava työläisten tarpeet, mikä heitä eniten kiinnostaa ja miten heihin voi lähentyä”.

Kuuntelin ja tajusin, että noita vaatimuksia on verrattain vaikea täyttää, mutta Nikolai Petrovitš esitti ne niin vakuuttavasti, etten uskaltanut kieltäytyä.

— Te perustitte kerhon, jatkoi hän.— Voidaksenne johtaa sitä teidän on päästävä tietotasoltanne kerhonjäseniä korkeammalle. Teidän tulee enemmän lukea, kehittää itseänne sekä toisia. Olen kuullut, että harrastatte tansseja, jättäkää ne — on toimittava kaikin voimin. Teidän on kehitettävä itseänne poliittisesti, ja silloin koko työenne kerhossa tulee teille nautinnoksi.

Jätimme jäähyväiset. Hänen harteilleni säilyttämät velvollisuudet tuntuivat minusta raskailta. Poistuttuani hänen luotaan mietin, miten voisoin kaiken täyttää.

Siitä lähtien kävin säännöllisesti V. I. Uljanovin luona, toin hänelle tehtaalta saamani uutiset ja joka kerta sain häneltä uusia ohjeita.

— Annahan ajan kulua, puheli hän,— koittaa aika, jolloin me pakotamme kuuntelemaan meitä ja saavutamme järjestäytymisoikeuden. Meidän tulee helpompi. Tärkeätä on saada työläiset ymmärtämään meitä, ja silloin saamme voimaa ja järjestämme elämämme niin kuin itse tahdomme.

V. I. Uljanov puhui tästä hyvin innokkaasti. Minä poistuin hänen asunnostaan reippain mielin ja tuntien sisimmässäni voimistunutta halua toimintaan.

Tehtaalla vuorostani pyrin kertomaan kaiken sen, mitä olin kuullut Vladimir Iljitšiltä. Työläiset kuuntelivat minua halukkaasti, ja heidän suhtautumisensa minuun muuttui, arvovaltani kohosi. Mutta sitä ei kestänyt kauan. Puheet propagandatyöstäni tulivat tehtaan johdon tietoon ja minun täytyi jättää tehdas.

Kun kerran menin V. I. Uljanovin luo, kysyi hän minulta: „Kuulkaapas! Entä jospa teidät satuttaisiin vangitsemaan, osaisitteko käyttäytyä kuulustelussa ja oikeudessa?” — „Kyllä”, vastasin. Reseptinä siihen, miten oli meneteltävä kuulustelussa oli se, ettei saanut tehdä minkäänlaisia tunnustuksia. „Siispä”, jatkoi hän, „koska tiedätte, niin selittäkää se kaikille tovereillenne. Onko teillä kassa? Kirjasto? Mitä kirjoja siinä on? Meidän on koottava hyvä kirjasto ja laadittava vastaava lukemisohjelma. Täytyy tietää, miten on autettava vangittuja ja karkotettuja. Siihen tarvitaan varoja. On velvoitettava puolueenjäsenet maksamaan jäsenmaksut, järjestettävä arpajaisia ja käytettävä hyväksi kaikkia tulolähteitä rahavarojen hankkimiseksi.”

Vladimir Iljitš selitti minulle yksityiskohtaisesti, mitä järjestöme oli tehtävä. Olin hänen luonaan tunnin verran. Lähtiessäni lupasin täyttää kaiken voitavani.

Kohta sain tietää, että hänet oli vangittu. Pian sen jälkeen myös minut vangittiin ja lähetettiin Vjatkan lääniin.

M. SILVIN

„TAISTELULIITON” PÄIVINÄ

Vladimir Iljitš kävi ryhmämme kokouksissa, joissa keskustelimme työkokemuksestamme, ja kohta kehotti meitä tutkimaan teoreettisia kysymyksiä esitelmien tai referaattien muodossa, joita kerhon jäsenet pitäisivät vuorojärjestyksessä. Ensimmäisen selostuksen pyysin minä.

— Entä, mitä aihetta te suosittelette? — kysyin.

Vladimir Iljitš ehdotti hiljattain ilmestynyttä V. V. (Vorontsovin) kirjasta „Suuntiamme”, ja minä kävin käsiksi siihen. Referaatista tuli, mikäli nyt muistan pureva, mutta sisällöltään köyhä. Pidin sen asunnossani. Läsneä paitsi Vladimir Iljitšiä olivat myös Kržižanovski, Starkov, Vanejev ja H. B. Krasin. Koska selostukseni oli ilmeisen puutteellinen, ei sen johdosta erikoista keskustelua tai mielipiteiden vaihtoa virinnyt. Kaikki olivat vaiti ja tunsivat olonsa epämukavaksi, mutta enemmän kuin toiset oli tyrmistynyt itse selostuksen tekijä, sillä referaatti tyyten epäonnistui, ja niinpä kun väki oli hajaantunut, revin sen epätoivoisani pieniksi palasiksi.

H. B. Krasinia pidettiin epävirallisena kerhon johtajana. Hän päättikin pelastaa tilanteen, ehdottaen seuraavaksi tilaisuudeksi oman referaatinsa markkinakysymyksestä. Vladimir Iljitš, jonka salkusta olisi nähtävästi löytynyt montakin referaattia, oli viekaasti vaiti. Hän halusi ensin nähtävästi tietää, kenen kanssa oli tekemisissä.

Kokous pidettiin S. I. Radtšenkon asunnossa. Hän oli mennyt naimisiin ja hankkinut oman erillisen asunnon Peskissä. Väkeä kokoontui aika paljon. Vanhojen tuttavien lisäksi läsnä oli tuntemattomiakin henkilöitä. Vladimir Iljitš istui syrjässä ikkunan luona, loitolla suuresta teepöydästä, jonka ääressä istui selostaja ja monet meistä. Krasin oli huono puhuja ja luki vihkosta; se oli noin neljännesarkin kokoinen, keskeltä taivutettu kahtia niin, että

puoli sivua oli jätetty puhtaaksi. Vladimir Iljitš oli edeltäkäs in tutustunut referaattiin ja kirjoittanut sivujen reunoihin vasta väitteensä. Sellaisena vihko oli kiertänyt kaikkien käsissä ja me olimme lukeneet sekä väitteet että vastaväitteet. Mutta Vladimir Iljitšin puhe referaatin asenteita vastaan oli paljon täydellisempi. Hän puhui kauan hänelle luonteenomaisella taidolla koettaen olla loukkaamatta referaatin pitäjää, mutta viime mainittu tuns i kuitenkin itsensä löylytetyksi, samoin kuin me muutkin. Vladimir Iljitšin puhetta olisi voitu nimittää ohjelmaksi. Ilman mitään tilastonumeroita ja viittauksia Marxiin hän lausui, että on oltava realist i ja pidettävä lähtökohtana todellisuutemme tutkimista eikä kaavoja. Hän loih ti selvän kuvan maan taloudellisesta kehityksestä ja kapitalismin tuotannon kasvusta, mikä tapahtuu nimen omaan talonpoikain häviöön joutumisen ja kerrostumisen pohjalla, siten, että rahatalous syrjäyttää luontaistalouden.

Kaikkia näitä mietelmiä Vladimir Iljitš kehitteli myöhemmin seikkaperäisesti ja ovat nyt yleisesti tunnettuja, mutta silloin ne kuulostivat uutuudelta.

„Siinä on meidän johtajamme ja teoreetikkomme, hänen kansaan emme joudu hätään”, — näin ajatteli jokainen, ja me olimme kovasti iloisia siitä, että tämä selväjärk inen persoonallisuus kuului nimenomaan meidän kerhoomme, meidän järjestöömme. Väittelyjen jatkamiseksi päätettiin järjestää vielä yksi tilaisuus. Krasin yritti panna vastaan, mutta häntä ei enää kuunneltu. Krasinin johtoasema romahti.

Tämän väittelyn jälkeen aloin käydä yhä useammin Vladimir Iljitšin luona hänen asunnossaan Malyi Kazatšin poikkikadulla, talossa № 7, jonne hän hiljan oli muuttanut ja jossa asui kevääseen 1895. Hänen tavaton älynsä, laajat tietonsa ja voimakas luonteensa vaikuttivat minuun kunnioitusta herättävästi. Katsoin häneen alhaalta ylös. Tunsin Leninissä valtavan innoittavan voiman sitä asiaa varten, jolle halusin omistaa elämäni, ja olin hänelle kaikessa uskollinen. Hän tuns i sen ja piti arvossa uskollisuuttani vastaten siihen luottamuksella vallankumouksellisissa asioissa ja suhtautuen ystävällisellä suopeudella moniin minun suurempiin ja pienempiin heikkouksiini. Hän oli harvinaisen suuripiirteinen mies, suopea keskustelukumppani, uskollinen toveri, yksinkertainen ja suorapiirteinen henkilökohtaisissa suhteissa, luontevan iloinen toveriensä seurassa, kun kokoonnuttiin toisinaan pitämään huvia. Näin häntä pari kertaa Pietarissa ja monia kertoja kotona ja karkotuksella ollessa läheisten ystävien seurassa kotioloissa. Aivan toisenlainen hän oli poliitikkona: keskittynyt, peräänantamaton, ankan jyrkkä, eikä mikään tunneherkkä.

— Vallankumous ei ole leikintekoa, — puhui hän, — siinä ei ole paikkaa poroporvarillisille mietteille.

Hän oli suoraluontoinen mies, jolle oli vierasta kaikenlainen teeskentely, kaunistelu tai pöyhkeily. Hän puhui ja kirjoitti työläisille omalla tavallisella kielellään, muuttamatta sitä yksinkertaisen kansan puheen tapaiseksi. Siinä ei ollut sitä vulgääriä mukautuvaisuutta „alimpiin”, tyhjää populärisointia ajatustensa esittämisessä muka helpotajaisuuden vuoksi, mikä oli huomattavissa eräillä tovereilla.

Hän ei ollut kuivankarski kirjanoppinut eikä itseensä sulkeutunut erakko, vaan piti ihmisistä, piti elämästä ja sen iloista, mutta tärkeimpänä hän piti kuitenkin taistelua ja pyrkimystä voittoon. Hän omisti koko elämänsä vallankumoukselle. Hänellä ei ollut muita intressejä, muuta elämää kuin se, mikä liittyi vallankumoukseen, Vladimir Iljitš ei pitänyt sellaisista ihmisistä, jotka tultuaan vallankumousliikkeeseen eivät omistautuneet sille kokonaan, eivät katkaisseet lopullisesti välejään proletariaatille vihamielisiin luokkiin. Ammattivallankumouksellista hän piti paremmissa arvossa kuin ketään muuta marxilaista.

Siihen aikaan ilmestyi narodnikkien aikakauslehdissä varsinkin „Russkoje Bogatstvossa” toinen toisensa perään eri kirjoittajain artikkeleja ja eniten Mihailovskin kirjoituksia marxilaisuutta ja marxilaisia vastaan. Kaikki me aloimme pyytää Vladimir Iljitšiä vastaamaan niihin ja lupasimme tehdä kaikkemme monistaaksemme hänen kirjoituksensa vaikkapa hektografilla, jotta se leviäisi mahdollisimman laajalle pienen kerhomme rajojen ulkopuolelle. Vladimir Iljitš kävi käsiksi työhön, ja keväällä 1894 kirja „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” oli valmis. Työ sujui häneltä nopeasti. „Mihailovskin” hän lopetti jo huhtikuussa. Mitään kollektiivista lukemista sille ei järjestetty tai ainakaan minä sitä en muista. Minä henkilökohtaisesti luin sen vähän kerrallaan jo käsikirjoituksena tekijän luona, kotona. Ensimmäisen vihkon painattamisen järjesti Radtšenko. Kuka sen nimenomaan painoi, sitä en tiedä. Hektografilla painetut arkit toimitettiin pakkoina meille asuntoon sitä mukaa kun ne valmistuivat, ja me Vanejevin kanssa kokosimme arkit ja nidoimme kirjasiksi ja sitten Vanejev vei ne Teknologiseen instituuttiin, josta teknologitoverimme levittivät niitä. Painatusvaikeuksien vuoksi ensimmäisen julkaisun painosmäärä ei voinut ylittää 50 kappaletta. Luullakseni painatusta varten oli valmistettu vain yksi hektografimassa.

Olimme luonnollisesti hyvin ihastuneita Vladimir Iljitšin teoksesta. Vaadin, että kirjanen olisi lähetetty ehdottomasti Mihailovskille. Vladimir Iljitš huomautti sen johdosta minulle:

— En kirjoita Mihailovskia varten, vaan, ensiksikin, selittääkseni mahdollisimman laajalle lukijakunnalle, mitä on marxilaisuus ja, toiseksi, paljastaakseni narodnikkilaisuuden porvarillisen

luonteen poroporvarillisenä ideologiana ja pientuottajan apolo-giana.

Toisen vihkon Vladimir Iljitš aloitti huhtikuussa myöskin Pietarissa. Kolmannen vihkon hän kirjoitti kesällä Moskovassa tai Moskovan lähistössä.

Ensimmäinen vihko tuli julkisuuteen samanaikaisesti Mosko-vassa ja Pietarissa keväällä vuonna 1894. Muutama kirjanen lähetettiin toimituksiin, muun muassa „Russkoje Bogatstvon” toimitukseen. Myyntihintaa ei oltu määrätty, vaan otettiin, kuka minkä antoi. Rahatulot siirrettiin ryhmämme kassaan, mutta ne tuskin korvasivat painatuskulunkeja. Menestys oli suuri; ensimmäinen painos levisi kuin kuumille kiville ja niin päätettiin jul-kaista toinen painos.

Vanejev ryhtyi syyskuun puolivälissä julkaisemaan kolmatta (jos kolmantena painoksena pidetään Ganšinin ja Maslennikovin moskvalaista painosta, niin sitten se oli neljäs) painosta, joka oli päivätty syyskuussa 1894 ja jossa oli merkintä „Sosialidemo-kraattisen maaseuturyhmän julkaisu”.

Toinen vihko, joka koski Južakovia, oli Vladimir Iljitšillä valmis jo toukokuussa ja sen sisältö oli meille tuttu. Kolmannen vihkon hän kirjoitti kesällä. Mutta hän tahtoi julkaista ensin nimenomaan kolmannen vihkon (Krivenkosta).

Kun olimme saaneet valmiiksi ensimmäisen vihkon neljännen painoksen (meidän, pietarilaisen kolmannen painoksen) sekä ensimmäisen ja ainoan painoksen kolmannelta vihkosta, pyy-simme Vladimir Iljitšiltä lupaa toisen osan (Južakovista) painat-tamiseen.

Mutta se oli lokakuussa 1894, ja siihen aikaan muodostuneet olosuhteet pakottivat Vladimir Iljitšin hylkäämään Južakovia koskevan vihkosen painattamisen meikäläisin painatusmene-telmin.

Kirjallinen toiminta ja siihen liittyvät huolet eivät estäneet Vladimir Iljitšiä osallistumasta järjestömme maanalaiseen toi-mintaan. Päinvastoin, hänen päähuomionsa oli keskittynyt juuri siihen.

Konspiraatiomme oli siihen aikaan kovin alkeellista. Monet meistä olivat henkilökohtaisissa ystävyys-suhteissa. Varovaisuuden vuoksi kuitenkin käytimme salanimiä: V. V. Starkov oli „Mansikka”, Zaporožets — „Gutsuli”, G. M. Kržžanovski — „Suslikki”, Vanejev — „Minin”, minä — „Požarski” jne. Nimet olivat leikkilisiä eivätkä tulleet santarmien tietoon.

Mutta myöhemmin, kun 1895 siirryttiin „agitaatioon” ja jär-jestö oli jo laajentunut, kun vanhoista tovereista muodostuneen keskusryhmän rinnalle järjestyi laaja „ympäristö” — monta sivu-kerhoa propagandisteja, illegaalisen kirjallisuuden painattajia, säilyttäjiä, kuljettajia, yhteyden pitäjiä ym. — niin Vladimir Iljitš

vaati, että 1) järjestön jäsenet on jaettava ryhmiin piireittäin, 2) jäsenten tehtävät ja puoluevelvollisuudet tarkasti määritellään; 3) lopetetaan tyhjänpäiväiset käynnit toistensa luona; 4) supistetaan yksityinen kirjeenvaihto mahdollisimman vähiin, sillä ne, joiden tapana on kirjoittaa paljon ja etenkin maaseudulle, eivät voi mitenkään olla mainitsematta joko suoraan tai vihjaillen hyvistä tuttavistaan, asian kehityksestä jne.

Vladimir Iljitš laajensi omaa työtään sekä meidän kerho- toimintaamme, seurasi järjestön kasvua, muutti sen rakennetta järjestäen keskustyöryhmän ja kirjallisuusryhmän, ja suoritti piiri- jaon. Hän asetti meille kysymyksen siitä, että työmme ei ole kiinteässä yhteydessä joukkoliikkeeseen.

Meillä oli muunmuassa yhteyksiä Nevan tullin takana Semjannikovin tehtaaseen. Vuoden 1894 lopulla tai aivan vuoden 1895 alussa tällä tehtaalla oli lakko, jonka seurauksena syntyi myrskyisiä levottomuuksia. Työläiset tuhosivat tehtaan konttorin, pieksivät eräitä vanhimpia virkamiehiä, heittelivät kivillä poliisia, joka oli saapunut työläisiä taltuttamaan. Heti ensi käynnillään kerhossa lakon jälkeen (Vladimir Iljitš ohjasi itse erästä kerhoa tällä tehtaalla), hän kysyi kerhon jäseniltä, miksi nämä eivät tiedottaneet tapahtumien kypsymisestä eivätkä tiedottaneet, kun ne alkoivat. Kerholaiset antoivat yleisiä selityksiä siitä, että liikettä on ensin syvennettävä ja vasta sitten laajennettava yms. Vielä kerran löysi vahvistuksensa se seikka, että kerhossa käyvät työläiset olivat kaukana joukoista. Koottuaan aineistoa tapahtumien kulusta, Vladimir Iljitš kirjoitti lehtisen — vetoomuksen lakkolaisille, jossa oli esitetty heidän vaatimuksensa — ja meni Zaporozžetsin luo, joka myöskin ohjasi kerhoa Semjannikovin tehtaalla, neuvottelemaan lehtisen monistamismahdollisuuksista. Tällaisia mahdollisuuksia ei ollut. Asia oli kiireellinen ja niinpä he kahden kirjoittivat tekstaamalla joitakin kappaleita lentolehtisiä, jotka sitten annettiin Semjannikovin kerhon levitettäväksi. Lehtinen tietenkin myöhästyi; koko juttu oli jo päättynyt ja tehdas rauhoittunut. Lentolehtistä kuitenkin luettiin tehtaalla ääneen ja se osoittautui mielenkiintoiseksi, siitä pidettiin ja se aiheutti keskustelua.

Samoihin aikoihin ilmestyi kirjanen „Agitaatiosta”, joka herätti paljon puheita. Sen aate antoi vastauksen toimintamme kärkevimpään kysymykseen: miten on siirryttävä kerhotyöstä joukkotyöhön, millä tavalla saadaan joukot mukaan liikkeeseen!

Vladimir Iljitš oli jo asettanut kysymyksen työläisten työ- ja elinoloihin tutustumisesta joka tehtaalla. Nyt hänellä oli laadittu täydellinen „kyselylomake”, joka olisi mielenkiintoista löytää jostain vanhoista santarmien arkistoista. Tuon kyselylomakkeen koko oli enemmän kuin neljä neljännesarkkia ja kirjoitettu täyteen hänen pienellä käsialallaan. Kyselylomake oli meillä jokaisella. Lisäksi me monistimme sen ja jaoimme toisten kerhojen

propagandisteille. Olimme niin innostuneet tietojen kokoamiseen, että hylkäsimme joksikin aikaa propagandan. Vladimir Iljitš myöskin tarttui tähän asiaan innokkaasti. Joku kerhomme työläistä, joko Selgunov tai Merkulov, kävi hänen luonaan kotona, ja Vladimir Iljitš sai hänet hieken kysymyksillään.

Työläisten elämää koskeviin, yksinkertaiselta näyttäviin kysymyksiin ei ollut niinkään helppo saada tarkkoja vastauksia. Kyselimme, esimerkiksi, mikä tällä hetkellä herättää eniten tyytymättömyyttä työläisissä, mitä he valittavat, mitä heidän mielestään pitäisi tehtaalla korjata, ja saimme toisinaan odottamattoman vastauksen: „Lakattiin antamasta juomavettä, se aiheuttaa levottomuutta, vaaditaan juomavettä”. Tai toiselta alalta: „Kappalemaksua on alennettu viidellä kopeekalla ja tuon viiden kopeekan takia on odotettavissa lakko”. Nuo „juomavesi” ja „viisikopeekaiset” olivat kaikkien huulilla ja tuottivat meille sittemmin, kun agitaatiota laajennettiin, paljon harmia. Ne, jotka vastustivat uutta metodia maanalaisessa työssä, etupäässä S. I. Radtšenko ja H. B. Krasin, väittivät, että me vaihdamme pääasian pikku-seikkoihin, vaihdamme vallankumouksellisen taistelun taisteluun juomaveden puolesta ja samalla teemme tyhjäksi sosialistisen propagandan, sillä laajaan agitaatioon siirryttyä kaikki kerho-työläisemme joutuvat tietenkin santarmien käsiin ja koko asia pysähtyy.

Emme vielä olleet toistaiseksi ratkaisseet, mihin käyttäisimme kyselyjen tietä saatua aineistoa, Vladimir Iljitš esitti uuden idean: pitää aloittaa agitaatio „laillisten” vaatimusten pohjalla. Kyselyjen kautta eri tehtaista kootut tiedot osoittivat, missä määrin ja missä suhteessa siellä rikotaan voimassa olevia lakeja. Agitaatio tuli alkaa vaatimalla voimassa olevien lakien noudattamista. Vladimir Iljitš vetosi tässä yhteydessä taktiikkaan, jota Moisejenko ja hänen toverinsa harjoittivat Orehovo-Zujevon lakossa vuonna 1885. Suurin osa kerhon jäsenistä oli selvästi taipuvainen kokeilemaan uutta taktiikkaa käytännössä. Tällaisen päätöksen määrittelemiseksi kutsuttiin koolle kokous ja siihen saatiin mukaan työläisten edustajia.

Tämä tunnettu kokous pidettiin talvella 1894—95 Troitskin kadulla, talossa № 3, jossa minä ja Vanejev asuimme. Meidän lisäksi läsnä olivat Vladimir Iljitš, N. K. Krupskaja, H. B. Krasin, Starkov, Zaporozets, Radtšenko, Jakubova, Šelgunov, Babuškin, Merkulov ja eräitä muita kerholaisia. Vladimir Iljitš alusti kysymyksen, luettiin oteita kirjasta „Agitaatiosta”, vielä kerran kuunneltiin „vanhauskoisten” vastaväitteitä sekä todistelut uuden metodin puolesta ja sitten hyväksyttiin äänten enemmistöllä Krasinin ja Radtšenkon ääniä vastaan päätöslauselma, joka vaati siirtymään kerhoagitaatiosta, sitä kuitenkaan heikentämättä, joukkoagitaatioon pitäen pohjana joukkojen elintärkeitä vaati-

muksia. Tässä ei ollut kysymystäkään mistään liikkeen poliittisista tehtävistä tai „Työn vapautusryhmän” entisistä periaatteista luopumisesta. Edellytettiin, että liikkeen poliittinen puoli saa ilmaisunsa kerhopropagandassa ja niissä tunnuksissa, joita annetaan agitaatiolle, silloin kun liikkeen johtajat, työläiset katsovat sen sopivaksi.

Agitaatiota emme vielä kuitenkaan tarkemmin sanoen alkaneet vuoden 1895 keväällä, mutta työ siitä huolimatta laajeni. Kerhojen lukumäärä piireissä kasvoi, järjestöömme kuului jo hyvin suuri määrä sekä työläisiä että sivistyneistöä. Asetettiin kysymys liittää mahdollisuuksien mukaan kaikki ne Pietarin ryhmät, joilla oli sama suuntaus. Otettiin yhteys narodnajavoljalaisiin tarkoituksella käyttää hyväksi heidän kirjapainoaan. Sen yhteydessä, että oli päätetty aloittaa agitaatio olemassaolevien lakien noudattamisen pohjalla, Vladimir Iljitš kirjoittikin kirjasen „Selitys sakkolaista, jonka mukaan työläisiä tehtaissa sakoetaan”, ja tämän kirjasen narodnajavoljalaiset sitten painattivatkin.

Valtiopoliisi voimisti ilmeisesti meidän silmälläpitoa. Vladimir Iljitš valmisti matkaa ulkomaille, ottaakseen kiinteämmän yhteyden „Työn vapautus” ryhmään ja tehdäkseen jotain sen hyväksi, että me saisimme säännöllisemmin illegaalista yleisajuista kirjallisuutta. Pääsiäisenä luokseni Tsarskoje Seloon saapui tovereitani, ja Vladimir Iljitš tehtyään kuvauksen asiain-tilasta hahmotteli tulevan työmme suunnitelman sekä määritteli velvollisuutemme meidän kesken, siltä varalta, jos hänet vangitaisiin. Tämä kokous oli huhtikuussa. Toukokuussa hän matkusti ulkomaille.

Vladimir Iljitš palasi ulkomailta syyskuun alussa. Ja koska tiesi, että meillä oli kirjallisuuden puute, hän samoin kuin jokainen järjestön rivimies, toi mukanaan sieltä kaksipohjaisen matkalaukun, jonka pohjien väli oli ahdettu täyteen illegaalista kirjallisuutta. Matkalaukun hän toi onnellisesti perille; ehkä häntä ei pidätetty juuri tarkoituksella saada selville lisää. Myöhemmin tuo matkalaukku aiheutti meille paljon puuhaa. Sekä matkalaukku että sen sisältö oli piilotettava mitä pikimmin. Poliisin vainukoirat eksyivät sen jäljiltä.

Syksyllä, Martovin saavuttua Pietariin tapahtui lähestyminen hänen kanssaan. Martovin puolella oli kokonainen ryhmä, jolla oli hyvä yhteys rajalle, ja sitä paitsi heillä oli mimeografi, joka oli meille erinomainen keksintö ja tärkeä lentolehtisten painattamista varten. Nyt lentolehtisiä ei tarvinnut kirjoittaa käsin, vaan ne voitiin kirjoittaa kirjoituskoneella ja monistaa nopeasti ja täysin luettavassa muodossa ja kaiken lisäksi ilman hektografin keittämishommaa. Ensi koetuksen mimeografilla teimme jo marraskuussa, ja joulukuussa sillä tehtiin työtä jo täyttä päätä.

Kaikkien Pietarissa työskentelevien sosialidemokraattisten ryhmien täydellinen yhdistäminen tuli sitten Vladimir Iljitšin ideaksi, mutta sen toteuttaminen onnistui vasta hänen vangitsemisensa jälkeen suuren lakon yhteydessä. Käyttäen hyväksi uusien voimien mukaan tuloa sekä sopimusta narodnajavoljalaisien kanssa Vladimir Iljitš päätti järjestää „Rabotšeje Delo” lehden julkaisemisen. Tämän kysymyksen johdosta piti järjestömmme Radtšenkon asunnossa (Simbirskajakatu, № 12) kaksi laajennettua kokousta. Ensimmäinen niistä, niin sanottu perustuslaillinen, missä laillistutettiin yhdistyminen Martovin ryhmän kanssa ja muodostettiin keskus viidestä jäsenestä (Uljanov, Martov, Kržižanovski, Starkov, Vanejev piirien edustajina) sekä saatiin aikaan organisaatiojärjestys. Siellä myös hahmoteltiin ehdokkaat keskusryhmään, jossa oli toistaiseksi 17 jäsentä. Toinen oli toimituskokous, noin kolmea päivää ennen vangitsemista.

Tässä kokouksessa Vladimir Iljitš „Rabotšeje Delon” toimittajana luki meille kaikki ensimmäiseen numeroon tarkoitetut artikkelit. Ensimmäisessä ja ainoassa numerossa neljä kirjoitusta kuuluivat Vladimir Iljitšille: toimitus-artikkeli, joka oli sisällöltään yleispoliittinen, „Jaroslavin lakko vuonna 1895”, F. Engelsin kuolemalle omistettu kirjoitus, sekä kirjoitus Durnovon kierto-kirjeen („Mistä ajattelevat ministerimme?”) johdosta. Muutamaa päivää ennen sitä Zaporožets sai Vladimir Iljitšin vakuuttuneeksi, ettei saa antaa kirjapainoon kirjoituksia sellaisenaan, sillä ne olisi tunnettu heti Vladimir Iljitšin kirjoittamiksi ja niin hän kirjoitti ne uudelleen. Seurauksena oli, että santarmit pitivät näiden artikkelien kirjoittajana Zaporožetsia, pitivät häntä päähenkilönä ja tuomitsivat huomattavasti pitemmäksi aikaa karkotukseen. Heti kokouksen päätyttyä Vladimir Iljitš luovutti koko aineiston Vanejevälle, jonka velvollisuutena oli yhteyden pito kirjapainoon; häneltä ne löydettiin kotitarkastuksessa joulukuun 9 päivän vastaisena yönä.

Agitaatiotyö oli kuitenkin täydessä käynnissä. Putilovin tehtaan työläiset Boris Zinovjev ja Pjotr Karamyšev valikoimansa nuorisoryhmän kanssa harjoittivat agitaatiota avoimesti kaikkialla, missä vain oli mahdollista, viskelivät lentolehtisiä suoraan kaduille, työläisjoukkoihin tehtaiden porteille jne. Lentolehminen koski tavallisesti jotain yksityistapausta: väärinkäytöstä, lainrikkomista, palkan alentamista ilman varoitusta ym. Paikalle saapui tehtaan tarkastaja, alettiin tutkimukset, poliisi piti kuulusteluja. Kaikki ne olivat huomiota herättäviä tapahtumia tehtaan yksitoikkoisessa elämässä, synnyttivät keskusteluja ja herättivät mielenkiintoa. Odotettiin jännityksellä lentolehtisten aiheuttaman hälinän seurauksia. Jo yksistään se seikka, että tuo tehtaan sisäiseltä, kotoiselta näyttävä väärinkäytös tai mielivaltaisuus saatettiin julkisuuteen, sai aikaan kuohunaa.

— Nasevasti sanottu! — puhuttiin väkijoukossa, kun luettiin juuri löydettyä lentolehdistä.

Nyt sitä luettiin jo ääneen, toisin sanoen julkisesti, ja useimmiten lukijoina esiintyivät ne samat työläiset, jotka itse olivat antaneet aineiston lentolehdistä varten ja levittivät sitä.

Kerhossa ei propagandisti enää etsinyt tietoisimpia, koulunkäyneitä työläisiä, jotka olisivat kyenneet omaksumaan lisäarvo-teorian, vaan hän haki nyt vilkkaita, toimeliaita, kehittyneitä tovereita, jotka olisivat pystyneet olemaan agitaattoreina, kyenneet ottamaan selvän mielialoista, huomioimaan tärkeimmät seikat. Olimme niin kiintyneitä „agitaatioon”, ettei meillä kohta jäänyt aikaa kerhotyöhön, sitäkin suuremmalla syyllä, että poliisi alkoi meitä seurata yhä sitkeämmin.

Hartaana pyrkimyksenämme oli tuoda joukkoliikkeeseen tietoinen poliittinen aate, aate taistelusta itsevaltiuden kukistamiseksi, taistelusta poliittisen vapauden puolesta. Mutta kun pelkäsimme ottavamme ennenaikaisen ja taktillisesti väärän askeleen, niin se vei meidät tahtomattamme „ekonomismiin”, mikä sitten parin kolmen vuoden kuluttua puhkesikin kukkaansa „Rabotšaja Myslissä”.

Kaikissa julkaisemissamme vuoden 1896 lentolehtisissä ja julistuksissa voidaan huomata tuo „perässälaahustamisen aines”, taipuvaisuus olla liikkeen palvelijana, mutta ei johtaa sitä. Tämä on selitettävissä sillä, ettemme olleet riittävän valveutuneita teoreettisesti täyttämään sitä tärkeää tehtävää — liikkeen johtajan tehtävää, mikä meille lankesi Vladimir Iljitšin vangitsemisen jälkeen.

Mieleeni muistuu vielä, miten tutustumisemme alkuaikoina epätoivon kalvaessa mieltäni menin Vladimir Iljitšin luo ja miten hän rohkaisi minua:

— Saatte nähdä, miten pian meistä kasvaa todellinen puolue. Vallankumous koittaa, ja me tulemme astumaan näyttämölle kommunistisena puolueena, joka on valmis täyttämään tehtävänsä.

S. MICKIEWICZ

V. I. LENIN JA MOSKOVAN ENSIMMÄINEN
MARXILAINEN JÄRJESTÖ VUOSINA 1893—1895

Ensi kerran kohtasin V. I. Leninin elokuussa vuonna 1893 Nižni Novgorodissa (nykyinen Gorkin kaupunki). Se tapahtui seuraavissa olosuhteissa. Luin silloin lääketiedettä Moskovan yliopiston 5:nnellä kurssilla ja osallistuin kesäaikana koleraepidemian ehkäisyyn Sormovon tehtaalla, lähellä Nižni Novgorodia. Olin jo silloin marxilainen ja yhteydessä Nižegorodin marxilaisiin P. N. Skvortsoviin ja M. G. Grigorjeviin, jotka kuuluivat Kananin ensimmäiseen marxilaiseen kerhoon, jota nimitettiin fedosejevilaiseksi, sen huomattavimman jäsenen N. J. Fedosejevin mukaan.

Eräällä matkallani Sormovosta Nižniin poikkesin Skvortsoville ja tapasin Skvortsovin luona hänen ja Grigorjevin kanssa vilkkaasti keskustelevan miehen. Tustustuttuani sain tietää, että hän on Vladimir Iljitš Uljanov. Hän oli poikennut Nižniin matkalla Samarasta Pietariin, jonne hän oli päättänyt muuttaa asumaan; Nižniin hän oli poikennut tutustuakseen henkilökohtaisesti Skvortsoviin, jonka hän tunsikin tämän kirjoituksista aikauslehdessä „Juriditšeski Vestnik”, ensimmäisistä Venäjän taloutta käsittelevistä legaalisisista marxilaisista kirjoituksista. Hän päätti poiketa vielä Nižnin jälkeen Vladimirissa tavata Fedosejevia, joka hänen tietojensa mukaan piti laskettaman takuuta vastaan vankilasta. Mutta Vladimir Iljitšin ei onnistunut silloin tavata Fedosejevia, sillä hänen vankilasta vapautumisensa oli viivästynyt joksikin aikaa.

Tuli puhe Fedosejevistä. Skvortsov ja Grigorjev, jotka tunsivat hänet hyvin, sanoivat, että hän on erinomainen mies, joka antaa hyviä toiveita ja tekee kovasti työtä. Sitten siirtyi keskustelumme Iljitšin kanssa muihin kysymyksiin: me kerroimme hänelle yhteyksistämme intelligenssinuorisoon, alkavasta toiminnasta työläisten keskuudessa Moskovassa ja Nižnissä. Muistan, että Iljitš erikoisesti alleviivasi lujan järjestön luomisen ja

kaupunkien välisen yhteyden järjestämisen välttämättömyyttä. Vladimir Iljitš antoi minulle siskonsa Anna Iljinitšnan Moskovan osoitteen, jossa hän aikoi tulevaisuudessa Pietarista käydessään tavata Moskovan marxilaisia. Puhui myös kapitalismin kehityksen näköaloista Venäjällä, talonpoikaistosta, taistelusta narodnikkeja vastaan ja työväenliikkeestä Lännessä.

Meillä oli keskustelun aikana reipas mieliala: marxilaisia Venäjällä oli silloin vielä vähän, harvoja yksilöitä, mutta me oivalsimme, että Marxin suuri oppi antaa meille avaimen „kirotujen kysymysten” ratkaisemiseksi ja että tulevaisuus kuuluu meille.

Näin keskusteltiin Iljitšin kanssa useita tunteja, kunnes hänen tuli aika lähteä asemalle.

Nuorena Leninissä pisti silmään laaja lukeneisuus ja jokin erikoinen johtopäätösten perusteellisuus ja syvällisyys. On kiintoisaa panna merkille, että hänessä jo silloin näkyi puolueemme tuleva organisaattori: hän kiinnitti suurta huomiota kaikkien käytettävissä olevien vallankumouksellisten-marxilaisten voimien kokoamiseen, yhteyden järjestämiseen eri kaupungeissa hajallaan olevien marxilaisten kesken.

Syyskuun alussa saavuin Moskovaan ja menin heti ensi työkseni Iljitšin antamalla osoitteella tutustumaan Anna Iljinitšnaan ja hänen mieheensä Mark Timofejevitš Jelizaroviin, joka palveli Kurskin rautatien hallinnossa. He asuivat silloin, muistaakseni, Jakovlevin kadulla, lähellä Kurskin asemaa. Heillä asui Vladimir Iljitšin veli, Dmitri Iljitš, silloin lääketieteellisen tiedekunnan I:sen kurssin ylioppilas ja nuorin sisko, Maria Iljinitšna, 5:n tai 6:n luokan kymnaasilainen. Minusta tuli heti tämän herttaisen perheen ystävä ja siitä lähtien olin koko elämäni sen kanssa ystävyysuhteissa. He osoittivat minulle mitä erilaisinta apua työskennellessäni Moskovassa ja auttoivat järjestämään eräitä tärkeitä yhteyksiä. Heillä tutustuin rautatievirkailija Okulitsiin, jolla oli tuttavuuksia työläisten keskuudessa, ja hänen kauttaan — Vilnasta tulleeeseen J. I. Spontiin, joka näytteli sittemmin huomattavaa osaa Moskovan marxilaisessa järjestössä.

Anna Iljinitšna osallistui aktiivisesti tämän järjestön toimintaan, hän oli järjestön kaikkien yhteyksien keskiönä: palautti jälleen yhteyksiä palojen jälkeen ja tutustutti vastatulleita työntekijöitä toisiinsa ja työläisiin. Kaiken lisäksi Anna Iljinitšna käänsi propagandakirjasia saksan kielestä, venäjäksi Hauptmannin draaman „Kankurit”, joka painettiin hektografilla, esitti kansantajuisesti Dementjevin „Tehtaan” sisällön ym. Vuonna 1898 hänet valittiin jäseneksi ensimmäiseen Moskovan komiteaan, joka muodostui Minskissä pidetyn Venäjän sosialidemokraattisen työväenpuolueen I edustajakokouksen jälkeen.

D. I. Uljanov, silloin nuori marxilainen, osallistui ylioppilaiden marxilaisiin kerhoihin ja alkoi pian toimia työläistenkin keskuudessa; marraskuussa vuonna 1897 hänet vangittiin Moskovan työläisten liiton jutun yhteydessä.

Kohta, kun olin tutustunut Anna Iljiničišnaan, Moskovassa muodostettiin (syyskuun lopulla 1893) ensimmäinen kuusihenkinen marxilainen ryhmä („kuutosryhmä”), joka asetti tehtäväkseen aloittaa järjestelmällinen propaganda ja agitaatio Moskovan työväen keskuudessa. Kuuluin tähän „kuutosryhmään”. Ryhmämme piti koko toimintansa ajan yhteyttä Vladimir Iljitšiin.

Joulukuun lopulla 1893 matkustin joululomalle Nižni Novgorodiin ja palasin sieltä Moskovaan 12 päivänä tammikuuta 1894.

Nyt täällä oli puheenaiheena äskettäinen väittely „Kapitalismin kohtalot Venäjällä” nimisen kirjan tekijän tunnetun kirjailijan V. V:n ja Pietarista saapuneen marxilaisen välillä. A. I. Jelizarovalta sain tietää, että suurella menestyksellä V. V:tä vastaan esiintynyt pietarilainen oli ollut Vladimir Iljitš, joka nyt juuri oli matkustanut Nižniin. Näin ollen olin sivuuttanut hänet enkä ollut kuulemassa hänen esiintymisiään enempää Moskovassa kuin Nižnissäkään. Olin kovasti pahoillani. Anna Iljiničišna kertoi yksityiskohtaisesti minulle tästä Iljitšin esiintymisestä; tämän kertomuksen hän esitti sittemmin artikkelissaan.

„Muistan... väittelyn, kirjoitti Anna Iljiničišna, joka sai pian kiivaan luonteen, erikoisesti sen jälkeen kun Vladimir Iljitš alkoi esittää vastaväitteitä eräälle erittäin arvokkaalle, matalakasvuiselle, tanakalle, vaaleaveriselle, kaljupäiselle narodnikille, johon nuorisosahtautui erikoisen kunnioittavasti ja joka istui ikään kuin „pyhäinkuvain nurkassa”.

Muistan, miten veli, silloin 23-vuotias nuorukainen, seisoi nuorison joukossa toiseen huoneeseen vievällä ovella ja lausui ensin muutamia rohkeita ironisia Zwischenrufeja, jotka pakottivat kaikki — enemmistön hyvin paheksuvasti — kääntämään päänsä häneen päin, ja otti sitten puheenvuoron.

Rohkeasti ja päättävästi, koko nuoruuden innolla ja vakauksensa voimalla, ja samalla hyvin laajat tiedot aseenaan, hän kumosi narodnikkien opin jättämättä siitä kiveä kiven päälle. Ja vihamielinen suhde tähän „poikamaiseen julkeuteen” muuttui vähitellen, joskaan ei vähemmän vihamieliseksi, mutta jo paljon kunnioittavammaksi suhteeksi. Enemmistö alkoi pitää häntä vakavana vastustajana. Marxilainen vähemmistö riemuitsi erikoisesti Vladimir Iljitšin toisen puheenvuoron jälkeen, jonka hän piti tuota arvovaltaista narodnikkia vastaan. Alentuvainen suhde ja vanhemman puhekumppanin tieteelliset vastaväitteet eivät saaneet veljeä hämilleen. Hänkin vahvasti mielipiteitään tieteellisillä todisteilla, tilastonumeroilla ja hyökkäsi vieläkin purevammin ja voimakkaammin vastustajansa vastaan. Koko väittely muuttui

otteluksi näiden „isien ja lasten” kahden edustajan välillä. Kaikki seurasivat sitä suurella mielenkiinnolla, erikoisesti nuoriso. Narodnikki alensi ääntään, puhui veltommin ja vetäytyi syrjään.

Tästä väittelystä keskusteltiin ja sitä seliteltiin vilkkaasti nuorison kerhoissa, joista Vladimir Iljitš oli saanut useat vakuutuneiksi ja ohjatuksi Marxin tutkimisen tielle. Marxilaiset nostivat huomattavasti päätään, ja „pietarilaisen” nimi, joka oli niin perusteellisesti kumonnut V. V:n, oli kotvan aikaa kaikkien huulilla.”

M. P. Golubeva muistelee tätä esiintymistä: „Vladimir Iljitšin puheiden synnyttämä vaikutelma oli valtava, häntä pidettiin uutena taivaanrannalle ilmestyneenä tähtenä,— toiset ilolla ja tyydytyksellä, toiset kateellisina ja varovaisesti — mitä tästä muka seuraa”.

Tämä esiintyminen on merkitty ohranankin aikakirjoihin. Moskovan ohranaosaston päällikön. Berdjajevin tiedonannossa tammikuun 20 päivältä 1894, jossa tiedotetaan Jurjevistä Moskovaan lomalle tulleen I. M. Davydovin silmälläpidosta:

„Viime joulukuun 18. päivätyn № 7271 kirjeen johdosta on minulla kunnia ilmoittaa poliisihallinnolle, että Jurjevin yliopiston ylioppilas Josef Morduhov Davydov Moskovassa ollessaan liikkui yksinomaan poliittisesti epäluotettavien henkilöiden seurassa. Paitsi hänen passiivista osallistumistaan kuluvan vuoden tammikuun 12 päivänä puhtaasti ylioppilasiltamiin, agentit ovat saaneet tietää, että hän väitteli innokkaasti saman kuun 9 päivänä kollegiasessorin pojan Nikolai Jefimov Kušenskin järjestämässä salaisessa illanvietossa Zalesskin talossa Vozdviženkalla. Illanvietossa läsnäolleet tunnettu narodnikkilaisuuden teorian perusteidenlaskija kirjailija V. V. (lääkäri Vasili Pavlov Vorontsov) pakotti todisteluillaan Davydovin vaikenemaan, jolloin viimeainitun katsomuksia oli ryhtynyt puolustamaan joku Uljanov (mukamas hirtetyn veli), joka suorittikin tämän puolustuksen perinpohjaisella asiantuntemuksella...”¹

Tämän esiintymisen jälkeen Iljitš matkusti Nižniin ja teki siellä selostuksen. Grigorjev muistelee tätä selostusta seuraavasti:

„...V. I. Uljanovin referaatin paikaksi oli valittu pieni Minodora Jegorovna Jakubovskajan asunto... V. I. Uljanovin referaatti herätti erikoisen suurta mielenkiintoa. Huoneiston ahtauden vuoksi ja konspiratiivisista syistä oli referaattia kuulemassa suhteellisen vähän yleisöä, ja se oli valittua. Paljon terävämpi suhde siihen samaan kysymykseen Venäjän kapitalismin kohtaloista, jota P. V. Skvortsovkin oli käsitellyt, tarkan täsmällinen

¹ „Krasnyi arhiv” № 62, 1934, siv. 76.— S. M.

kysymysten asettelu ja ratkaiseminen ja laaja lukeneisuus tekivät valtavan vaikutuksen, eikä läsnäolijoiden joukossa löytynyt yhtään, joka olisi rohjennut esittää vastaväitteitä.”

Leninin esiintymiset Moskovassa ja Nižnissä lujittivat huomattavasti marxilaisten asemaa näissä kaupungeissa.

Tapasin Iljitšin Moskovassa hänen palattua Nižnistä; olimme yhdessä A. N. Vinokurovilla, joka kuului myöskin Moskovan joltavaan marxilaiseen ryhmään. Kerroimme Iljitšille moskovalaisista työväenkerhoistamme ja aikeestamme siirtyä lähiaikoina joukkoagitaatioon julkaisemalla lentolehtisiä. Hän kuunteli hyvin tarkkaavaisesti ja myötätuntoisesti tiedonantojamme ja erikoisesti hyväksyi aikeemme siirtyä kerhotoyöstä agitaatioon.

Vladimir Iljitš ei sillä kertaa viipynyt kauan Moskovassa. Samana talvena hän käväisi vielä kerran Moskovassa, muistaakseni helmikuun lopulla, laskiaisena; tapasin hänet, kävimme taas Vinokurovilla ja kohtasimme siellä Nižnistä saapuneen marxilaisen A. S. Rozanovin.

Kesällä 1894 teki järjestömme sille ajalle huomattavaa työtä työväen keskuudessa; järjestettiin yhteyksiä monilla Moskovan tehtailla, julkaistiin muutamia agitaatiolehtisiä, joilla oli suuri menestys työväen keskuudessa, järjestettiin useita lakkoja Moskovan ja laitakaupungin tehtailla¹.

Tämän jännittyneen kiihkeän työn kaudella tapasin usein Iljitšiä. Hän vietti kesää Anna Iljinitšnan huvilassa, lähellä Kurskin rautatien Ljublinon asemaa, Kuzminkien huvila-asutuksessa. Iljitš pistäytyi väliin luonani, ja minä kävin muutaman kerran hänen luonaan Jelizarovin huvilassa. Käyskentelimme hänen kanssaan lähiympäristössä, uimme lammessa ja keskustelimme paljon. Hän kyseli työstämme, puhui asioista, jotka silloin eniten askarruttivat Venäjän marxilaisia. Kerran Vladimir Iljitš antoi minulle luettavaksi tutkielmansa „Uusia taloudellisia muutoksia talonpoikaiselämässä”. Tämä käsikirjoitus oli paksussa vihkossa, kirjoitettu Iljitšille ominaisella käsialalla ja oli itseasiassa tutkimus talonpoikaiston kerrostumisesta Etelä-Venäjällä, toisaalta taloudellisesti voimakkaan kulakkiryhmän, joka käyttää taloudeensa koneita ja palkkatyövoimaa, ja toisaalta köyhtyvän vähävaraisen, asteettaisesti proletarisoituvan talonpoikaistryhmän erottautumisesta talonpoikaistryoukoista. Tämän artikkelin Iljitš aikoi julkaista julkisessa lehdistössä ja antoi aikakauslehden „Russkaja Mysl” toimitukseen, jonka taloustieteellistä osastoa hoiti N. A. Kablukov. Sitten Iljitšin matkustettua pois Moskovasta kävin hänen toimestaan Kablukovin luona tiedustelemassa tämän kirjoituksen kohtaloa. Kablukov palautti sen minulle sanoen,

¹ Ks. tätä tarkemmin kirjastani „Vallankumouksellinen Moskova”, Goslitizdat, 1940.— S. M.

ettei sitä julkaista sopimattomana heidän aikakauslehtensä suunnalle.

Kirjoitus jäi minulle ja se takavarikoitiin minulta kotitarkastuksessa joulukuun 3 päivänä 1894. Vuonna 1923, toisin sanoen melkein 30 vuoden kuluttua, löysin sen arkistosta, oikeusjuttuni „todistusesineiden” joukosta, ja sinä vuonna se julkaistiin Istpartin kokoelmassa „25 vuotta puolueen I edustajakokouksesta” ja otettiin sitten Leninin Teosten 1. osaan¹.

Tämän kirjoituksen jälkeen Iljitš antoi minulle luettavaksi kolme vihkoa isoa teostaan „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” Tämä teos jätti minuun syvän vaikutuksen.

On sanottava, että talven 1893—94 aikana ilmestyi liberaalisissa ja liberaalisnarodnikkilaisissa aikakauslehdissä useita kirjoituksia marxismia ja Venäjän marxilaisia vastaan. Kampanja sanomalehdistössä marxilaisia vastaan ei ollut saanut vastaiskua marxilaisten taholta enempää julkisessa kuin maanalaisessakaan lehdistössä, eikä yleensä ollut teoreettista teosta, joka olisi määritellyt marxilaisten teoreettiset katsomukset ja joka olisi esittänyt marxilaisten ohjelma- ja taktiikkatunnusten perusteet. Plehanovin kirjat „Sosialismi ja poliittinen taistelu” ja „Erimielisyys-temme” oli omistettu vanhan narodnikkilaisuuden arvostelulle (Bakunin, Tkatsjov, Lavrov), jonka aatteet eivät enää silloin olleet aktuelleja; sen epigonit olivat kieltäytyneet vallankumouksellisen narodnikkilaisuuden aatteista ja levittivät opportunistisporoporvarillisen narodnikkilaisuuden aatteita. Venäjän marxilaisten keskuudessa kaivattiin kovasti sellaista tuotetta, joka olisi antanut vastaiskun narodnikkilaiskriitikkojen raivoisille hyökkäyksille, paljastanut niiden pikkuporvarillisen olemuksen, olisi koonnut yhtenäiseksi järjestelmäksi marxilaiset filosofiset, taloudelliset ja poliittiset aatteet Venäjän silloisiin oloihin sovellettuina.

Ja tällainen teos ilmestyi. Voidaan sanoa, että se oli vallankumouksellisen marxilaisuuden manifesti Venäjällä, bolševismin ensimmäinen ohjelmallinen asiakirja.

Tässä teoksessa Lenin jo itseasiassa asetti edessäolevan Venäjän vallankumouksen ohjelmallisteoreettiset ja organisatoris-taktilliset kysymykset ja siinä oli myöskin hahmoteltu niiden ratkaiseminen vallankumouksellisen marxilaisuuden hengessä. Tällä kirjalla Lenin päätti narodnikkilaisen ideologian murskaamisen, jonka oli aloittanut Plehanov.

Niinpä käsissäni oli tämän erinomaisen teoksen käsikirjoitus, joka vastasi pääpiirteissään kaikkiin sen ajan kipeisiin kysymyksiin. Mielialani oli käsitettävää. Ottaen huomioon tämän

¹ Ks. V. I. Lenin, Teokset. 1. osa, suom., ss. 1—60.— Toim.

teoksen suuren merkityksen päätin, että se on hinnalla millä hyvänsä monistettava. Tämän ottivat tehdäkseen veljekset A. N. ja V. N. Maslennikov, Moskovan teknillisen korkeakoulun oppilaat, ja heidän serkkunsa Pietarin teknologisen instituutin oppilas A. A. Ganšin, joihin olin tutustunut Anna Iljinitšnan kautta, Iljitškin tunsu Ganšinin Pietarin järjestön jäsenenä. Mutta työ sujui heiltä kovin hitaasti. Vladimir Iljitš matkusti elokuun lopulla tai syyskuun alussa Pietariin, mutta heillä oli aina vain työ kesken. Ganšin tuli kerran luokseni ja sanoi, että Pietarista oli tullut Iljitšin luota mies ja ottanut mukaansa kaiken monistetun aineiston ja Vladimir Iljitšin käsikirjoituksen.

Tämän teoksen monistamiseen Pietarissa osallistuneen M. A. Silvinin muistelmista ja myöskin muista lähteistä käy selville, että ensimmäinen vihko oli monistettu hektografilla vain 50 kappaleen painoksena keväällä 1894; ensimmäisen vihkon toisen painoksen toisti se sama ryhmä Pietarissa heinäkuussa, myöskin hektografilla (eikä myöskään enempää kuin 50 kappaletta). Silvinin ryhmä lopetteli jo syyskuussa ensimmäisen vihkon kolmatta painosta. Silvin kertoo muistelmissaan, että Vladimir Iljitš tultuaan vakuuttuneeksi siitä, että Moskovassa „oli tekniikka yhtä puutteellista, painaminen hidasta ja tulokset kovin vähäisiä... tästä kaikesta huolestuneena... ja huomaten, ettei meillä asia ainakaan edistynyt huomommin, pyysi heti matkustamaan Moskovaan, ottamaan Ganšinilta kaikki mikä oli valmista ja myöskin käsikirjoitukset”.

Silvinin ryhmä painatti kolmannen vihkon päiväten sen syyskuussa 1894 ja varustaen sen konspiraatiosyistä merkinnällä „Sosialidemokraattien maaseuturyhmän julkaisu”. Tämän keltakantisen hektografilla painetun vihkon toi Ganšin minulle Pietarista vasta saman vuoden marraskuussa. Näin ollen ensimmäinen vihko oli julkaistu kolmena painoksena, sitäpaitsi varmoja ovat vain kaksi ensimmäistä, sillä ne on löydetty tsaarin arkistoista, ja kolmas — yhtenä painoksena. Tšernigovin läänin painos, josta Mogiljanski kirjoittaa („Byloje” № 23), ilmestyi (ensimmäinen vihko) vain 20—25 kappaleen painoksena. Toisen vihkon painos on epävarma, vaikka onkin olemassa poliisin tiedoksianto, että se oli julkaistu Moskovassa¹. Joka tapauksessa sitä ei ole tähän asti löydetty.

Muita varmoja tietoja tämän tuotteen julkaisemisesta ei ole olemassa. Ensimmäisen maininnan siitä kirjallisuudessa tein kirjoituksessani kokoelmaan „Nykytilanne” 1906 ja toistin tämän maininnan kokoelmassa „Työväenliikkeen aamunkoitteessa” Moskovassa 1919. Silloin aloitettiin osoitusteni perusteella tämän teok-

¹ Ks. Pietarin kaupunginpäällikön tiedotusta toukokuun 27 päivältä 1895, „Krasnyi arhiv” № 62, v. 1934, siv. 82.— S. M.

sen etsiskelyt, jotka päättyivät menestyksellisesti vuonna 1923, kun ensimmäinen ja kolmas vihko löydettiin Pietarin Yleisestä kirjastosta ja melkein samanaikaisesti Berliinissä sosialidemokraattien arkistosta. Tämä teos ilmestyi silloin ensimmäisen kerran kustannusliikkeessä „Moskovski Rabotši” ja otettiin sitten Leninin Teosten 1. osaan¹.

Samoin kuin Leninin ensimmäinenkin kirjoitus viivästy „Mitä ovat „kansan ystävät”...” kirjan painattaminen 29 vuodella. Mutta joka tapauksessa melkein kaikki sen ajan johtavat puolue-työntekijät lukivat tämän nerokkaan teoksen.

Tämän kirjan ilmestymisen jälkeen tuli Vladimir Iljitš vieläkin suosittumaksi ja arvovaltaisemmaksi marxilaisten keskuudessa. Venäjän nuori marxilainen suuntaus tunsu, että oli löytänyt hänessä suuren poliittisen ja teoreettisen kyvyn.

Mutta niiden ihmisten muistissa, jotka Vladimir Iljitšin tunsivat, ei hän ole säilynyt ainoastaan suurena teoreetikkona ja johtajana, vaan myöskin elämänhaluisena, iloisena ja reippaana miehenä. Hän osasi niin tarkkaavaisesti kuunnella ja kysellä, että tuntui kuin hän olisi halunnut ammentaa puhekumppaninsa tyhjiin, ja hänen terävät välihuomautuksensa valaisivat keskustelua heti uudesta näkökulmasta. Keskustelu hänen kanssaan merkitsi suoranaista nautintoa ja toi aina täsmällisyyden ja selvyyden käsiteltävään kysymykseen. Kun me sitten myöhemmin kohtasimme poliittisen toiminnan teoriaan tai käytäntöön kuuluvia uusia kysymyksiä, olimme me aina heti kiinnostuneita tietämään, miten Iljitš suhtautuu niihin, mikä on hänen mielipiteensä, ja osoittautui, että hänen ajatuksensa, hänen ohjeensa olivat aina viisaampia, tarkimpia, jotka johtivat puoluetta ja proletariaattia jatkuvaan kasvuun ja lopulliseen voittoon.

Joulukuussa vuonna 1894 minut vangittiin; yhdessä kansani vangittiin vielä kaksi jäsentä meidän „kuutosryhmästä” — A. N. ja P. I. Vinokurov; vapautteen jäivät M. N. Ljadov, J. I. Sponti ja työmies S. I. Prokofjev. Sitä ennen järjestöön oli jo saatu liittymään joukko uusia henkilöitä, propaganda- ja agitaatiotoiminta yhä laajeni. Vappujuhline 1895 Moskovan järjestö otti nimekseen „Työväenliitto”.

Iljitš piti Spontin ja Maslennikovin veljesten kautta yhä edelleen yhteyttä Moskovan järjestöön.

Kesäisten palojen jälkeen Moskovassa, kun Ljadov, Maslennikovin veljekset ja monet muut oli vangittu, Lenin yritti palauttaa yhteyksiään Moskovan järjestöön, joka näkyy hänen kirjeestään Axelrodille Zürichiin marraskuulta 1895: „Kävin Moskovassa. En tavannut ketään, sillä „elämän opettajasta”² ei kuulunut

¹ Ks. V. I. Lenin, Teokset. 1. osa, suom., ss. 113—320.— *Toim.*

² J. I. Sponti vangittiin joulukuun 12 päivänä 1895.— S. M.

mitään. Onko hän vapaana? Jos tiedätte jotain hänestä ja hänen osoitteensa, niin kirjoittakaa hänelle, että hän lähettäisi meille osoitteensa, muuten emme voi löytää siellä yhteyksiä. Siellä on ollut suurta mieshukkaa, mutta luultavasti siellä joku on säilynyt ja toiminta jatkuu. Meillä on sieltä aineistoa — muutamia lakko-kertomuksia”¹.

Pian tämän kirjeen jälkeen Lenin vangittiin (joulukuun 9 päivänä 1895).

¹ *V. I. Lenin, Teokset, 34. osa, s. 1.— Toim.*

A. A. GANSIN

**KUINKA V. I. ULJANOVIN ARTIKKELIT „MITÄ OVAT
„KANSAN YSTÄVÄT” JA MITEN HE TAISTELEVAT
SOSIALIDEMOKRAATTEJA VASTAAN?” JULKAISTIIN**

Varhain keväällä 1894 sain sukulaisystäviltäni Maslennikovin veljeksiltä tietää, että heidän oli onnistunut pitkien yritysten jälkeen hankkia Moskovasta kirjapainokirjakkeet. Ehdoitin heti meidän teknologien marxilaiskerhoa (Vladimir Iljitš Lenin, S. I. Radtšenko, V. V. Starkov, G. M. Kržižanovski, H. B. Krasin, M. K. Nazvanov, A. A. Vanejev, P. K. Zaporožets) käyttämään hyväksi kirjakkeita ja painattamaan Vladimir Iljitšin vasta kirjoittama artikkeli „Mitä ovat „kansan ystävä” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?”, sitä paitsi minä otin suoritettavakseni koko kirjapainotyön. Sovittiin, että Vladimir Iljitš luovuttaa käsikirjoituksen Moskovassa kesäkuun puolivälissä.

Saavuttuani Moskovaan sain Maslennikovin veljeksiltä tietää, ettei kirjakkeita olekaan: kirjakkeet hankkinut työläinen oli pelästynyt tarkastusta kirjapainossa ja ottanut ne takaisin, mutta oli toivo saada kirjakkeet toisista lähteistä. Luvattiin hankkia aivan heti, aika kului, mutta kirjakkeita ei vain kuulunut. Vladimir Iljitš antoi minulle käsikirjoituksen S. I. Mickiewiczin asunnossa Sadovajalla. Tällä se oli ollut luettavana. Asia riippui vain kirjakkeista. Päätettiin tehdä matka Jurjev-Polskin kaupunkiin, jossa asusti minulle tuttu latoja, ja pyytää häntä joko painattamaan käsikirjoitus tai varustamaan meidät kirjakkeilla. Neuvottelut eivät johtaneet minkäänlaiseen tulokseen: kirjapaino oli pieni, ja kirjakkeiden väheneminen olisi voinut heti pistää isännän silmään. Mutta onnistui kuitenkin saada painokiveä, jolla sitten vihdoin päätettiinkin painaa „Mitä ovat „kansan ystävä”...”.

Painopaikaksi valittiin minun isäni kartano „Gorki”, Vladimirin läänin Perejaslavin kihlakunnassa, 160 virstan päässä Moskovasta, jonne me V. N. Maslennikovin kanssa lähdimme hankittuamme kirjoituskoneen, väriä, hiertotelan ym., mutta

taitamattomina emme kyenneet järjestämään painamista litograffilla. Silloin V. N. Maslennikov ajoi Moskovaan, sai sieltä kopio-koneen, pergamenttipaperia ym., ja niin alettiin painaa; työ kävi hitaasti; painin oli vain puolen arkin kokoinen, tehtiin uusi — koko arkkia varten. Elokuun loppuun painettiin ainoastaan 100 kappaletta ensimmäistä vihkoa, neljännesarkin kokoisena, mustalla värillä pyrkien antamaan sille ulkonaisesti kirjapaino-asun. Syyskuun alusta jatkettiin työtä Moskovassa, 1:sellä Meštšanskajankadulla, Zaitsevskin talossa, isäni asunnossa, josta kaikki valmiit kappaleet ja käsikirjoitus sitten haettiin pois ja vietiin Pietariin, missä se pian julkaistiin hektograffilla monistettuna (sinisellä musteella) kokonaisuudessaan. Mikäli muistan, juuri tämän painoksen julkaisemiseen osallistui A. A. Vanejev. Tähän painokseen oli, nähtävästikin konspiraatiosyistä, so. tarkoituksella johtaa santarmien huomio pois Pietarin järjestöstä, tehty merkintä: „Sosialidemokraattien maaseuturyhmän julkaisema”. Marraskuussa toin Pietarista muutamia kappaleita tästä painoksesta Maslennikovin veljeksille ja S. I. Mickiewiczille.

„Gorkissa” ja Moskovassa minä ja V. N. Maslennikov julkasimme ainoastaan kaksi ensimmäistä osaa: vastaus Mihailovskille ja Južakoville. Vastausta Krivenkolle ei ehditty julkaista. Käsikirjoitukset Južakovista ja Krivenkosta sain Vladimir Iljitšiltä Ljublinossa, jossa hän asui kesällä 1894 A. I. Jelizarovan huvilassa. Kahdenkymmenen yhdeksän vuoden aika¹ ei ole haihduttanut mielestäni niitä keskusteluja, joita Vladimir Iljitš kävi kanssani Kuzminkissa lammen rannalla kävellessä; jo silloin tunsin, että olin kosketuksessa mahtavaan hengen- ja tahdonvoimaan, tulevaan suurmieheen.

P. S. Muistan, kun Vladimir Iljitš saapui Pietarista Samaraan 1893, niin hän toi tullessaan käsikirjoituksen, jonka otsikkona muistaakseni oli „Narodnikkilaisuuden perustelu V. V:n tuotteissa”; tämän käsikirjoituksen myöhempää kohtaloa en tunne.

¹ Muistelmat on kirjoitettu 1923.—*Toim.*

A. A. GANŠIN

LJUBLINOSSA

Heinäkuun lopulla tai elokuun alussa 1894 minulle tiedotti M. T. Jelizarov, joka palveli silloin kirjanpitäjänä Kurskin rautatien hallinnossa, että Vladimir Iljitšin käsikirjoitukset Južakovista ja Krivenkosta ovat valmiit ja ne voi tulla hakemaan.

Lämpöisenä kirkkaana aamuna saavuin Ljubliinon ja lähdin M. T. Jelizarovin neuvomaa tietä etsimään huvilaa. Matkalla huvilalle nousi tahtomattani mieleeni ajatus siitä, miten suuri suru olikaan ollut Vladimir Iljitšin äidille vanhimman rakastetun poikansa menetys. Teki mieli saada lähemmin tietää omaisilta, hänelle rakkailta henkilöiltä tämän sankarinuorukaisen luonteesta, ja samalla ajattelin, että kyselyilläni voisin ehkä ärsyttää sydämen haavoja, jotka eivät vielä kai olleet arpeutuneet.

Ja vihdoin, siinä oli huvilakin ullakkokamareineen ja huvilan edessä aidalla ympäröity puutarha ja polkupyörä aitaa vasten. Huvilasta tuli ulos nuori ylioppilas. Kysymykseeni, missä Jelizarovit asuvat, hän viittasi juuri sulkemaansa oveen, nousi polkupyörälle ja katosi nopeasti näkyvistä. Se oli Dmitri Iljitš, Uljanovien perheen neljäs, nuorin jäsen. Menin huvilaan, kohtasin Anna Iljinitšnan ja esittelin itseni. Hän kutsui veljeään: „Volodja, teknologi on tullut tapaamaan sinua”. Sillä aikaa kun Vladimir Iljitš laskeutui ylhäältä, ullakkokamarista, katselin huonetta. Jostain syystä pisti silmään kultaselkäinen nuottipahvikko, se oli Maria Iljinitšnan, joka siihen aikaan harrasti musiikkia.

Vladimir Iljitš tutustutti minut Maria Aleksandrovnaan — äitiinsä ja sisariinsa Annaan ja Mariaan. Kaikki ottivat minut sydämellisesti vastaan: tämä teknologihan oli tullut heidän Volodjansa luokse.

Menimme Vladimir Iljitšin kanssa Kuzminkiin. Siellä, lammen rannalla penkillä istuen hän kyseli minulta, miten kirjoituksen ¹

¹ Teoksen „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” ensimmäinen vihko.— *Toim.*

monistaminen sujuu, kertoi vastikään Južakoville ja Krivenkolle kirjoittamiensa vastausten sisällöstä erikoisen kiinnostavalla ja vakuuttavalla tavalla, jossa tuntui laaja lukeneisuus.

Aika kului, olisi jo ollut palattava Moskovaan, mutta ei tehnyt mieli erota näin viehättävästä puhekumppanista. Senpä vuoksi, kun palattiin huvilaan ja Anna Iljinitšna ehdotti käydä päivälliselle, suostuin kernaasti toivossa kuulla yhä vielä kerran Vladimir Iljitšiä. Olin niin kovin Kuzminkissa aletun keskustelun valloissa, että noustuani pöydästä kiitin aivan huomaamattani Vladimir Iljitšiä päivällisestä. „Ei minua, vaan siskoa”, vastasi Vladimir Iljitš. Jouduin hämilleni ja lienen ollut kovin nolostunut, kun pyysin anteeksi kommellustani. Anna Iljinitšna päästi pulasta. „Te kuuntelitte Volodjaa niin innostuneena, että kiititte vaistomaisesti häntä. Teille voi antaa anteeksi”, sanoi hän.

Muuten, en minä yksin kuunnellut Vladimir Iljitšiä niin innostuneena, yhtä kovin olivat kaikki läsnäolijat hänen puheensa lumoissa. Erikoisesti muistissani on säilynyt Vladimir Iljitšin äidin — Maria Aleksandrovnan kasvojen ilme. Niillä kuvastui äidin ylpeys ja riemu pojastaan. Sitten kun myöhemmin jouduin käymään Pietarista Moskovassa ja poikkesin Uljanoveilla, Maria Aleksandrovna kyseli joka kerta huolissaan, miten Volodja voi, eikö hän saata itseään vaaralle alttiiksi, varjostetaanko häntä, ja oli aina jotenkin erikoisen iloinen saadessaan henkilökohtaisia viestejä Pietarista.

S. NEVZOROVA-SESTERNINA

SIVUJA MUISTELMISTA

Saavuvin Pietariin lokakuun 26 päivän kirkkaana pakkasaamuna 1893. Vihdoinkin oli toteutunut se, mihin olin monien vuosien aikana pyrkinyt. Olin Pietarissa, Korkeimmilla kursseilla. Eikä se ollut unta. Sydän sykki ilosta, en suorastaan uskonut suureen onneeni... Asemalla oli minua vastassa Zina siskoni¹. Ajoimme Vasiliostroviin, Malyi kadulle. Zina asui yhdessä kurssilaistoverinsa — Apollinaria Jakubovan kanssa. Apollinaria oli erinomainen ihminen,— älykäs, lujaluontoinen, päättäväinen ja poikkeuksellisen vilpitön. Vilpillisyys oli tyyten vierasta hänen kristallinpuhtaalle luonteelleen. Hän työskenteli kauhean itsepintaisesti ja sitkeästi. Hän oli parhaimpia työläisten sunnuntaikoulun opettajia Nevan tullin piirissä (yhdessä N. K. Krupskajan, L. M. Knipovitšin ym. kanssa). Hän valitsi sieltä työläisiä vallankumouksellisiin propagandakerhoihin. Myöhemmin hän oli myöskin „Taisteluliiton” toimeliaimpia, uskollisimpia jäseniä sen perustamisesta alkaen. Hän oli kuin terveyden perikuva: harteikas, ruskea pää pystyssä, pienet kirkkaanruskeat silmät ja ihon väri aina heleän punakka. Tuntui aivan kuin hänestä olisi uhonnut peltoruohojen raikkaus. Me kutsuimme häntä „maan voimaksi”. Hän kuoli ennenaikaisesti keuhkotautiin toukokuussa 1913.

Vaikka Apollinaria muuttikin vuokseni toiseen asuntoon (sisa-
reni huone oli pieni), olimme me kolmisin aina yhdessä. Menin Korkeimmille kursseille kuin johonkin pyhättöön odottaen saavani vastauksen kaikkiin niihin kysymyksiin, joita minulle oli kertynyt niin paljon. Mutta kaiken mikä on arvokasta ja parhainta sain muualta. Minulle selvisivät kaikki puutteellisuudet tiedois-

¹ Zinaida Pavlovna Nevzorova-Kržižanovskaja.— *Toim.*

sani kipeään kirkkaina. Minulle oli nyt tärkeintä työnteko, kirjallisuuteen tutustuminen ja opiskelu päivästä päivään. Näin erittäin hyvin, miten kauas edelle minusta olivat kehityksessään menneet Zina ja Apollinaria, jotka olivat jo viimeisellä kurssilla. Kolme Pietarissa viettämäänsä vuotta olivat koituneet heille suureksi hyödyksi kaikissa suhteissa. Sitä vastoin minä olin sinä aikana asunut kaukana syrjäseudulla, jossa ei ollut tarvittavaa kirjallisuutta eikä arvovaltaista ohjausta, ja kaiken lisäksi tunsin itseni aivan ujoksi.

Marraskuun alussa, pari viikkoa saapumisestani, Zina ilmoitti minulle, että huoneessamme on illalla mielenkiintoinen kokous. Tulisi tuttavavia teknologeja, joista olin kuullut siskolta ja Apollinarialta, ja eräihin olin jo tutustunutkin. Heidän kanssaan pitäisi tulla myöskin äskettäin Samarasta saapuneen V. I. Uljanovin, erittäin viisaan, tavattoman sivistyneen miehen. Niin puhuivat kaikki silloin hänestä. Luetaan Herman Krasinin kirjoittama artikkeli markkinoista. Markkinakysymys kiinnosti silloin kaikkia nuoria marxilaisia Pietarissa.

Siitä illasta on kulunut jo 36 vuotta, mutta muistan kuin eilisen päivän meidän pienen yksi-ikkunaisen pitkän huoneemme, jossa oli vihreä sohva ja kaksi sänkyä. Tällä sohvalla pöydän ääressä istui se uusi, kiinnostava mies. Vladimir Iljitš oli silloin vasta 23-vuotias. Lampunvalo valaisi hänen korkeata, jyrkkää otsaansa ja ruskeahkoja hiuskiehkuroita jo huomattavan kaljun ympärillä, laihakkoja kasvoja ja pientä leukapartaa. Huomautuksensa Herman Krasinin kirjoituksen johdosta hän luki vihkosta. Hänen vastapäätä sängyllä istui Gleb Kržižanovski jännittyneenä kuin nuoli, toiset istuivat ympärillä tuoleilla. Siinä olivat aina ulkomuodoltaan rauhallinen, mutta kiivas väittelijä Starkov, pitkä kaunis P. Zaporožets, tanakka vaaleatukkainen Vanejev ja hermostunut, vilkas Silvin. Sängyllä istuivat Zina ja Apollinaria, ja uunin luona seisoj pitkä korkeatsainen Herman Krasin kädet selän takana. Syrjässä pikku pöydällä kiehui samo-vaari, oli laseja, leipää ja voita. Minä emännöin. Vladimir Iljitš lopetti lukemisen. Alkoi kiivas väittely. H. Krasin antoi omia selityksiään, etupäässä kiivasteli Kržižanovski, vastustivat Starkov, Vanejev ym. Vladimir Iljitš oli vaiti, kuunteli tarkkaavaisesti kääntäen terävien, nauravien ja tutkivien silmiensä katsetta toisesta toiseen. Viimein hän otti puheenvuoron, ja heti koitti hiljaisuus. Kaikki kuuntelivat poikkeuksellisen tarkkaavaisesti, miten Vladimir Iljitš pani matalaksi H. Krasinin ja eräät muut, jotka olivat väittäneet häntä vastaan. En muista enää hänen todisteitaan, mutta kirkas kuva on säilynyt niiden kumoamattomuudesta. Näin silloin Vladimir Iljitšin ensi kertaa elämässäni. Ja heti hän toi mukanaan jotain kirkasta, elävää, uutta ja torjumatonta. Minä, villi syrjäseudun tyttö, olin suorastaan järkyttynyt

tämän illan johdosta. Pää oli aivan pyörällä ajatuksista. Ja niin elävänä ja kirkkaana muistuu mieleen tuon illan kuva. Aivan kuin eilen eikä 36 vuotta sitten olisi Vladimir Iljitš seisonut huoneessamme musta karitsannahkakauluksinen päällystakki yllään. Hie-man kumarassa ja painaen karitsannahkalakkia syvemmälle päähänsä hän nauroi ja laski nuorekkaan ihastuttavasti leikkiä poistuen eräänä viimeisenä huoneestamme.

Muistot kohoavat mieleeni erillisinä kirkkaina kuvina...

Oli menossa toinen vuosi elämästäni ja luvuistani kursseilla — vuosi 1894—95. Sinä vuonna, kuten aina, oli minulla kovin vähän rahaa, siksi asetuin erään kurssilaistoverini kanssa maksuttomaan pieneen huoneeseen Annenskin osaston suuressa talossa¹ erään Izmailovin komppanian kadulla.

Se oli kovin kaukana Vasiliostrovista. Täytyi kuluttaa paljon aikaa ja voimia jalan kulkemiseen kursseille. Sen vuoksi työskentelin sinä syksynä etupäässä Yleisessä kirjastossa, joka oli paljon lähempänä asuntoani. Istuin tavallisesti kirjastossa päiväkaudet, aivan sen sulkemiseen saakka. Poistuin pää raskaana, väsyneenä, nälkäisenä, mutta sangen hyvilläni ja tyytyväisenä: ensi kerran elämässäni tein näin kovasti työtä itseäni varten. Hyvin usein näin siellä Vladimir Iljitšiä, joka koottuaan ympärilleen isot pinakat kirjoja luki hyvin paljon ja uutterasti, mutta enemmän kirjoitti. Kirjapinkkojen takaa näkyi useinkin vain hänen päänsä ja korkea kaunis otsansa. Joskus palasimme yhdessä kirjastosta: meillä oli sama matka, hän asui Kasakkakadulla, lähellä Izmailovin komppanioita. Muistan, kuinka kerran riensimme nopeaa vauhtia Nevskiä pitkin Anitškovin palatsin ohi. Se oli joulukuun alussa. Hän siristi teräviä, kirkkaita silmiään, katsahti palatsiin ja iloisesti leikkiä laskien sanoi: „Kunpa tuonne olisi heittää hyvä appelsiini!”

Läheni joululoma. Valmistauduin Vanejevin (häntä kutsuttiin „Mininiksi”) kanssa matkustamaan koko kuukaudeksi Nižniin. Aivan lähdön edellä tunsin pahoinvointia, ja meidän kurssien lääkäri kirjoitti minulle aspiriinia. Apteekissa lienee sotkettu lääke: minulle annettiin aspiriinin asemesta atropiinia. Mitään aavistamatta nautin pulverin ja menin tainnoksiin. Pelästyin kovin kaikkia kanssani asuvia kurssilaisia, jotka hakivat luokseni pian useita lääkäreitä ja he määräisivät minulle pitkäaikaisen levon ja vahvistetun ravinnon. Ja niin istuin seuraavana päivänä lääkärien käynnin jälkeen pienessä huoneessani lämpöiseen huiviin kääriytyneenä. Olin vielä aivan voimaton. Yhtäkkiä

¹ Tämä oli suunnattoman suuri talo, joka oli kokonaan erilaisten hyväntekeväisyyslaitosten käytössä. Osa huoneista yhdessä kerroksessa oli annettu maksuttomaksi yhteisasuntolaksi Pietarin kaikkien oppilaitosten, pääasiassa kättilö- ja välskäriskurssien naiskurssilaisia varten.— S.N.—S.

avautui ovi, ja huoneeseen astui Vladimir Iljitš. Suorastaan tyrmistyin. Hän otti tuolin, istuutui viereeni ja kyseli ystävällisesti ja lempeästi terveyttäni, mielialaani ja matkallelähtöäni Nižniin. Muistan selvästi vielä nytkin Vladimir Iljitšin herttaiset, suopeat kasvot. Minua liikutti syvästi hänen toverillinen huomaavaisuutensa. Hän uurasti silloin tavattomasti, oli aina toimessa ja sittenkin löysi hetken pistäytyä sairaan toverinsa luona.

Muistelmat liitävät... Koska kerhomme toiminta oli salaista, ei poliisin vuoksi kokoonnuttu ryhmiin, mutta päätettiin kuitenkin vaikka edes kerran kerääntyä yhteen ja viettää ilta nuorekkaasti ja hauskasti. Ajoimme Metsäinstituuttiin. Siellä oli jäämäkiä ja pieni ravintola, jossa voi pysähtyä, juoda ja syödä. Oli ryhdytty kaikkiin mahdollisiin varokeinoihin. Matkustettiin eri asemilta ja eri teitä. Mutta siitä huolimatta oli tämä matka tullut santarmihallinnon tietoon, ja myöhemmin useita meistä kuulusteltiin sen johdosta. Ravintolan isossa huoneessa juotiin iloisella joukolla teetä ja aterioitiin. Kun oli laskettu yltäkyllin korkeaa jäämäkeä, palattiin jälleen huoneeseen, laulettiin, tanssittiin venäläistä kansantanssia ja kasakkaa. Erikoisen mainiosti tanssi Pjotr Zaporožets, ja hänen vierellään teki Mihail Nazvanov melankoolisesti, mutta hartaasti tanssikuvioita. Vladimir Iljitš oli erittäin iloinen, laski leikkiä, nauroi, otti mitä vilkkainta osaa kuorolauluun ja mäenlaskuun. Pietariin palasimme kaikki pieninä ryhminä rekiveikoilla ja rautateitse. Oli pakkakanen, lumista ja taivas tähtiä täynnä. Tunsimme kaikki itsemme nuorekkaiksi ja reippaiksi!

Pian tämän hauskan retkemme jälkeen, nimenomaan maaliskuussa, Vladimir Iljitš sairastui vaikeasti keuhkokuumeeseen. Ei ollut (ennenkuin hänen äitinsä Maria Aleksandrovna tuli) kuka olisi huolehtinut hänestä. Ja niinpä kävimmekin vuorotellen hänen luonaan ja teimme hänelle kaiken välttämättömän: vaihdoimme haudesidoksia, juotimme teetä, kävimme hakemassa lääkkeitä jne. Ja kaikki ehättivät tekemään hänelle jotain hyvää. Puolentoista vuoden aikana, jotka hän asui Pietarissa, kaikki oppivat pitämään hänestä vilpittömästi ja antamaan hänelle arvon. Eikähän muuten voinut ollakaan.

Tuskin parannuttuaan istuen vielä sängyssä hän ei kuluttanut hetkeäkään turhaan: luki ja kirjoitti koko ajan. Muistaakseni hän luki silloin K. Marxin III osaa.

Kaikkiin näihin pieniin katkelmiin tekee mieli lisätä vielä eräs kirkkaimmin muistissa säilynyt hetki. Oli toukokuun loppu 1900. Vladimir Iljitšin karkotusaika Siperiassa päättyi, hän palasi Venäjälle ja asui jonkun aikaa Moskovon lähellä Podolskissa perheensä luona. Minä asuin siihen aikaan julkisen valvonnan alaisena Bobrovissa — syrjäisessä kaupunkipahasessa Voronežin

läänissä. Olin juuri noussut sairastuoteesta: olin potenut raskaan lapsivuodekuumeen toisen synnytyksen jälkeen. Ja silloin sain sähköen Vladimir Iljitšiltä, jossa hän kutsui tulemaan pikaisesti Podolskiin. Me valmistauduimme heti mieheni kanssa matkaan ja kesäkuun alkupäivinä olimme jo Podolskissa, pienessä talossa, jossa Maria Aleksandrovna silloin asui tyttäriensä Annan ja Marian kanssa.

Vladimir Iljitš otti meidät vastaan reippaana, elämäniloisena ja kertoi lukuisista suunnitelmistaan. Viivyimme Podolskissa puolitoista päivää. Koko ensimmäinen päivä meni kiivaassa väittelyssä „Rabotšje Delon” johdosta. Rabotšjedelolaiset varustivat silloin erittäin voimaperäisesti kirjallisuudellaan erikoisesti syrjäseutuja, ja me, ollen sellaisen mustanmullan talonpoikaisläänin kuin Voronežin keskuksessa, käytimme muun kirjallisuuden puutteessa sitä. Vladimir Iljitš arvosteli ankarasti rabotšjedelolaisten harhoja ja virheitä. Erottiin ystävällisesti. Päätettiin kirjoittaa äänenkannattajaan, jonka Vladimir Iljitš aikoi perustaa. Tätä tulevaa suurta työtä varten hän kokosikin ympärilleen entisiä tovereitaan eri puolilta Venäjää¹.

Muistan vielä aivan selvästi jäähyväisemme. Oli kaunis kuuma kesäkuun päivä. Vladimir Iljitš ja mieheni olivat juuri uineet joessa. Me seisimme pienessä puistikossa talon edessä. Vladimir Iljitš seisten kädet taskussa ja katsellen meitä tarkkain silmin antoi meille tehtäviä Nižniin. Asia oli nimittäin siten, että me mieheni kanssa olimme päättäneet matkustaa Podolskista Nižniin tapaamaan äitiäni, ja Vladimir Iljitšin oli matkustettava Volgaa pitkin etemmäksi muistaakseni tapaamaan Nadežda Konstantinovnaa, jonka karkotusaika ei ollut vielä päättynyt; hän asui silloin Ufassa. Vladimir Iljitš pyysi meitä ennen hänen tuloaan Nižniin käymään mikäli mahdollista kaikkien siellä asuvien tovereiden luona ja järjestämään hänelle tapaamisen heidän kanssaan. Muutaman päivän kuluttua lähtömme jälkeen Podolskista saapui Vladimir Iljitškin Nižniin yhdessä Anna Iljinitšnan kanssa. Kokous nižegorodilaisten kanssa pidettiin äitini asunnossa Polevajakadulla Pjatovin talossa. Ja nižegorodilaiset olivat myöhemmin eräitä ensimmäisiä täsmällisiä ja vakituksia „Iskran” avustajia.

En kuvaa muistelmistani Vladimir Iljitšin sosialidemokraattista toimintaa Pietarissa 90-luvulla. Siitä ovat viime

¹ Tästä tapaamisestamme Vladimir Iljitšin kanssa Podolskissa on Anna Iljinitšna maininnut eräässä muistelmassaan Vladimir Iljitšistä. S. N.-S.

aikoina¹ toiset toverit kirjoittaneet ja kertoneet paljon arvokasta.

Muistelmalehtiseni on vain pieni piirto tämän suuren, meille kaikille, jotka hänet tunsimme, niin tavattoman kalliin miehen ihmeellisestä henkilökuvasta.

¹ Muistelmat on kirjoitettu vuonna 1930.—*Toim.*

G. M. KRZIZANOVSKI

VLADIMIR ILJITSISTÄ

I

Vladimir Iljitšin eläessä meille kaikille, joiden osaksi oli langennut onni toimia hänen läheisyydessään, olisi ollut ehkäpä ilahduttavimpana aiheena puhua nimenomaan hänestä, sillä eläessämme ja työskennellessämme hänen rinnallaan me jouduimme tietysti aikaisemmin kuin muut käsittämään ja tuntemaan, mikä ihmeellinen mies hänen hahmossaan työskenteli kanssamme. Mutta suuri vaatimattomuus, joka oli ominaista tälle miehelle, ei sallinut meidän siihen aikaan puhua hänestä.

Nykyään, jolloin kaikille on selvää, kuinka mahtavat siteet yhdistävät häntä mitä laajimpiin kansanjoukkoihin, jolloin koko maailma puhuu hänestä, meidän on vallan toisesta syystä vaikeata puhua hänestä: me emme voi mitenkään alistua siihen ajatukseen, että hän on ainiaaksi poistunut luotamme.

Nykyään on tietysti niin monille selvää, että Vladimir Iljitsissä me kadotimme miehen, joka oli tavattoman läheinen työtätekevien miljoonajoukoille, suorastaan poikkeuksellisen lahjakkaan henkilön, joka oli kulkenut sellaisen historiallisen tien, minkä merkityksestä olisi turha väitelläkään yhtä turhaa kuin olisi väitellä sitä tosiasiaa vastaan, että maamme ei tähän mennessä ole nostanut toista hänen vertaistaan miestä.

Mutta ei ole niinkään helppoa päästä selville tämän miehen nerouden syvyydestä ja saada selville hänen henkilöisyytensä peruspiirteet sellaisina, jotta tulisivat luonnehdittua totuudenmukaisesti ne hänen erikoisuutensa, mitkä nostivat hänet niin äärettömän korkealle kaikkien meidän yläpuolelle.

Kun ihmiskunnan historiassa ilmaantuu ajoittain henkilöitä, jotka palavien valosoihtujen tavoin valaisevat toisille elämäntietä, ja kun me näitä tällaisia henkilöitä nimitämme nerokkaiksi, me olemme usein avuttomia yrittäessämme selittää, mitä näiden henkilöiden nerokkuus oikein on. Muistakaamme tosiaankin, miten nerokasta ihmistä luonnehditaan.

On esimerkiksi tällainen määritelmä: nero — se on myönteisten ominaisuuksien omalla tavallaan onnistunut yhdistyminen ihmisyksilössä. Nero — se on havainnollinen esimerkki siitä, miten määrä muuttuu laaduksi. Kuvitelkaa, että edessämme on yksistään hyvä, kyvykäs, lahjakas henkilö; lisätkää siihen jotain verrattain vähäistä, mutta kyseessäolevalle ominaisuuksien yhdistelmälle sangen tärkeätä, niin edessämme ei ole enää tavallinen kyvykäs henkilö, vaan nerolliset lahjat omaava henkilö. Mutta tällainen yleinen sanonta olisi samaa kuin ei sanoa mitään. Minkäänlaista nerokkuuden syvimpien salaisuuksien selitystä te ette tästä löydä.

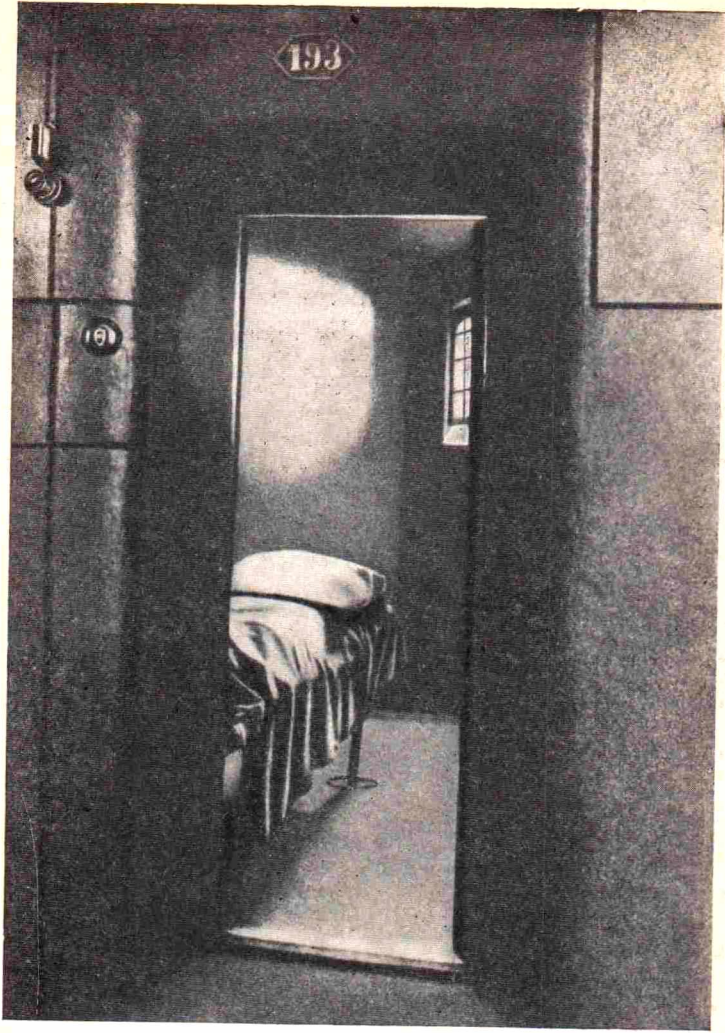
On tällainenkin määritelmä: nerokkuus — se on työkyvyn erikoinen laji, se on melkein aina valtavan, keskitetyn työtarmon tulos. Mutta mieleemme muistuu heti, että mehän tunnemme monia ahkeria työn uurastajia, joilla ei ole mitään yhteistä nerokkuuden kanssa. Täytyy nähtävästi myöntää, että tehtävä on asetettu väärin, kun koetetaan yleensä määritellä nerokkuutta, että tämä tehtävä on ratkaistavissa vain täysin määrättyyn tapaukseen nähden, ja sitä paitsi eri henkilöiden suhteen me tulemme aivan erilaisiin ratkaisuihin.

Kun tehtävä asetetaan tällä tavalla, niin on tunnustettava erikoisen vaikeaksi luonnehtia täydessä mitassaan niin jättiläismäistä henkilöhahmoa kuin oli Vladimir Iljitš. Mutta en otakaan ratkaistakseni sitä, vaan rajoitun esittämään eräitä aineistoja. Tämä tehtävä on suuri ja vaikea: „Viel’ vuosisadat piirtävät tuon kuvan keskeneräisen”. Ensi silmäykseltä ei hänessä ollut mitään imponoivaa. Mutta palauttakaa mieliinne, mitä Marx on sanonut proletariaatin vallankumousten erikoisista ominaisuuksista porvarillisiin vallankumouksiin verrattuna. Jos pitänee paikkansa se, että itse proletariaatin liikkeen olemus kieltää ulkonaisen loiston ja teennäisen dramaattisuuden näiden vallankumousten päätekijän — kansanjoukkojen menettelyissä, niin eiköhän meillä olisikin oikeus odottaa niin sanoakseni vallan erikoista tavallisuutta myös niissä henkilöissä, joiden osaksi on langennut suuri historiallinen osuus esiintyä todellisina proletariaatin johtajina? Joka tapauksessa tuo ulkonaisen, teennäisen loiston puuttuminen oli Vladimir Iljitšin luonteenomaisena erikoisuutena.

Aloittakaamme vaikkapa Vladimir Iljitšin tavallisesta, vaattomasta ulkomuodosta. Matalakasvuinen, tavallinen lippalakki päässä, hän saattoi helposti liikkua kenenkään huomiota herättämättä missä tehdaskorttelissa hyvänsä. Miellyttävät, tummahkot kasvot, jotka vaikuttivat hieman itämaalaisilta — siinä melkein kaikki, mitä hänen ulkonäöstään voidaan sanoa. Jonkinlainen kauhtanapahanen yllään Vladimir Iljitš olisi yhtä helposti saattanut sulautua mihin volgalaisten talonpoikain joukkoon tahansa, — hänen olemuksessaan oli nimenomaan jotain sellaista,

Ryhmä Pietarin „Taisteluliiton
työväenluokan vapauttamiseksi” perustajia V. I. Leninin seurassa.
Valokuva, 1897.

Vankiselli, johon V. I. Lenin teljettiin
joulukuun 9 (21) päivän vastaisena yönä 1895 tapahtuneen
vangitsemisen jälkeen.

Valokuva.

mikä oli aivan kuin välittömästi noista syvimmistä kansankerrok-
sista noussutta, jotain aivan kuin suoranaisesti sukua noille
kansanjoukoille. Mutta ei tarvinnut muuta kuin katsoa tarkasti
Vladimir Iljitšin silmiin, noihin aivan erikoisiin, läpätunkeviin,
sisäistä voimaa ja tarmoa säkenöiviin tumman-tummiin ruskei-
siin silmiin, kun te jo heti huomasitte, ettei edessänne ollutkaan
mikään tavallinen mies. Suurin osa Vladimir Iljitšin muoto-
kuvista ei pysty tulkitsemaan sitä erikoisen lahjakkuuden vaiku-
tusta, mikä tuli heti kohta hänen tavallisen ulkoasunsa herättä-
mien vaikutelmien sijalle, kun vain hiemankaan lähemmin tarkas-
telitte hänen olemustaan. Ei kai syyttä eräs tunnettu ranskalainen
kuvanveistäjä, aavistamatta varmastikaan mitään Vladimir
Iljitšin tulevasta historiallisesta toiminnasta, ollut niin hämmäs-
tynyt ja ihastunut hänen otsansa erinomaisesta muodosta, että
suorastaan seurasi hänen kintereillään Pariisissa tarjouksineen
saada muovailla hänen päänsä, joka tuon taiteilijan mielestä
uhosi erikoista henkistä kauneutta. Kuvanveistäjän mielestä
Vladimir Iljitšin otsa muistutti tavattomasti muinaisajan suuren
ajattelijan Sokrateen otsaa, häntä kuvaavissa veistoksissa.

Mutta Vladimir Iljitšin henkinen olemus, hänen ollessaan kos-
ketuksissa kanssaihmissiin, tuli esiin paljon suuremmalla voimalla
kuin hänen ulkomuodossaan. Käydessäni usein Vladimir Iljitšin
kanssa sellaisissa seurapiireissä, jotka eivät aikaisemmin voineet
tietää hänestä mitään, arvasin aina jo etukäteen sen ehdottoman,
mikä siellä oli tapahtuva. Tämä ehdoton oli aina siinä, että
ilmestyipä Vladimir Iljitš minne hyvänsä ja olipa hän missä
ympäristössä tahansa, jos hänen tuloonsa vain liittyi välttämät-
tömyys puhua asian olemuksesta, niin saattoi jo etukäteen sanoa,
että hän tulee heti paikalla yleisen huomion keskiöksi. Hän
ei puhu mitään kirkuvia eikä suuria sanoja, mutta kaikki, mitä
hän sanoo, on niin painavaa ja merkittävää, niin osuvasti ja
ilmeikkäästi sanottua, että kaikille tulee päivän selväksi, miten
poikkeuksellisen lahjakkaan pitääkään olla miehen, joka voi noin
puhua.

Muistelmissa L. N. Tolstoista korostetaan toisinaan sitä, että
Tolstoi siirtyessään visseinä hetkinä tarpeen vaatiessa puhumaan
hienostunutta englantia tai ranskaa osasi siten antaa niiden
keskustelijoiden, jotka tungetellen lyöttäytyivät hänen läheiseen
tuttavuuteensa, tuntea koko sen äärettömän välimatkan, mikä
erotti hänet noista tuon tapaisista pieneläjistä. Vladimir Iljitš
ei siirtynyt puhumaan englantia eikä ranskaa, mutta hänellä oli
silti samanlainen kyky, mutta vieläkin hienommaksi kehittynyt:
uskollisena ystävänä ja herkkänä toverina hänen oikeita kunnon
tovereitaan kohtaan, niitä työntekijöitä kohtaan, jotka kuuluivat
siihen proletaariseen puolueeseen, jolle hän oli täydellisesti
omistanut koko elämänsä, Lenin aina ja kaikkialla vihasi mitä

leppymättömimmin kaikkinaista poroporvarillisuutta ja matala-mielisyyttä, vihasi kaikkinaista sopeutumista ympäristön rämet-täviin oloihin, olipa tuo sopeutuminen verhoutunut minkälaiseen kuoreen tahansa. Vladimir Iljitšin läsnäollessa, ilman että hän olisi siihen mitenkään näkyvästi pyrkinyt, syntyi aina jokin aivan erikoisen puhdas ja ihanteellinen ilmapiiri, jotenkin aivan itses-tään kävi aina niin, että siellä, missä hän oli läsnä, eivät sopineet mitkään joutavat puheet, tyhjämpäiväiset ja semmitenkään tör-keät sanat.

Ensi näkemältä tavalliselta näyttävä ulkomuoto, mutta nimen-omaan vain ensi näkemältä, ja sitten tuo samainen ulkomuoto, niin tavattoman miellyttävä ja erikoisen henkisen kauneuden valottama, hänen puheensa aivan tavallisin sanoin, mutta niin rakennettuna, että siitä kuvastuu heti paikalla hänen persoonansa keskitetty verrattoman suuri mahti,— nämä ovat tietysti vain muutamia erillisiä piirteitä Vladimir Iljitšin nerokkaasta henki-löllisyydestä. Kiistattomia olivat myös hänen äärettömän suuri työteliäisyytensä ja monipuolinen lahjakkuutensa (noinkos vain hän olisi ollut monia vuosia kymnaasin parhain oppilas) sekä hänen elimistönsä ehtymättömät voimavarat. Tuntuu jotenkin oudolta, kun lukee — ja sellaista tapahtuu usein,— elämäkerrallisia kirjoituksia Vladimir Iljitšistä, joissa on mainintoja hänen vahvasta elimistöstään. Vladimir Iljitšin matalahko vartalo ei tuntuisi sopivan tavalliseen käsitykseen voimasta. Ja siitä huoli-matta se oli niin: tässä pienessä, tanakassa elimistössä ei todella-kaan pulpunnut täysiverisenä ainoastaan hengen voima, vaan myös vahvan, terveen, ruumiillisesti normaalin ihmisen tarmo-kas elinvoima. Muistuu mieleeni, kuinka ollessamme karkotuk-sella Siperiassa, keskustelin kerran Vladimir Iljitšin kanssa ja kerroin hänelle siitä terveen ihmisen määritelmästä, jonka niihin aikoihin kuuluisa kirurgi Bilroth oli antanut ja jonka mukaan terveys ilmenee tunnetoiminnan kirkkaassa selväpiirtei-syydessä. Vladimir Iljitš oli erittäin tyytyväinen tähän määritel-mään.

„Juuri niin”, puheli hän, „jos terve ihminen haluaa syödä, niin hän haluaa syödä oikein aimo tavalla; jos tahtoo nukkua — niin taaskin niin, ettei huoli siitä onko vuode pehmeä vai ei, ja jos hän jotain vihaa, niin vihaa koko voimallaan...” Katselin silloin hänen poskipäittänsä kirkasta hehkua ja hänen tummien silmiensä kiiltoa ja ajattelin, että sinä juuri oletkin divallinen esimerkki sellaisesta terveestä ihmisestä.

Lyhyt kuitenkin on elämäntiemme. Siksi niiden osaksi lan-keaa suuri onni, jotka jo varhaisessa nuoruudessaan löytävät elämänuransa ja määrätietoiset pyrkimyksensä. Eikö siinä juuri olekin elämän suurin menestys? Jos asia on siten, niin sellainen menestys lankesi Vladimir Iljitšin osalle täysin mitoin. Hän ker-

toi minulle, että jo kymnaasin viidennellä luokalla hän oli jyrkästi hyljännyt kaikki uskonnon kysymykset: ottanut ristin kaulastaan ja heittänyt sen roskakasaan. Ja kun minä ensi kerran kohtasin hänet 23-vuotiaana nuorena miehenä, ei hän ollut silloin vielä lopullisesti muovautunut, mutta jo täysin selvästi piirtyi esiin tyyppikuva sellaisesta monoliitti-henkilöstä, jonka osaksi oli langennut näyttää tulevaisuudessa koko maailmalle sisäisen ehey- tensä tavaton voimallisuus.

Sisäisen katseeni ohii kiittää ilmielävinä kuvia Pietarista ja Pietarin ylioppilaiden vallankumouksellisista kerhoista viime vuosisadan 90-luvun alkuvuosilta. Koetan näyttää, mitä nimen- omaan olivat tämän erinomaisen nuorukaisen määrätietoiset pyrkimykset käyttäen esimerkkinä Vladimir Iljitšin ensimmäistä toimintakautta Pietarissa. Ja minusta tuntuu siltä, että silloin tulee jossain määrin selväksi se erikoinen piirre hänen harvinais- sessa henkilöllisyydessään, joka teki sangen lahjakkaasta, elämäntarinoa uhkuvasta Vladimir Iljitš Uljanovista nerokkaan Leninin.

Me pidämme tieteellisen sosialismin oppia kaikkein suurim- pana ja työtätekeville kaikkein tärkeimpänä tieteenä. Tämä tiede antaa avaimet sen ymmärtämiseen, mikä on kaikkein tärkeintä: se näyttää, kuinka pitää elää, kuinka on taisteltava jotta voitai- siin rakentaa ja uusia itse elämä niin, että se muuttuisi kaikkien taistelusta kaikkia vastaan sopusointuiseksi, riemulliseksi veljes- järjestelmäksi. Juuri Marxin ja Engelsin teokset olivat valmistel- leet työtätekeville mahtavat taistelukeinot, jotta voitaisiin suorit- taä vaikea siirtyminen kapitalismista sosialismiin. Mutta poliittis- set tapahtumat Länsi-Euroopassa kehittyivät sillä tavalla, että 80- ja 90-luvun vuodet olivat verrattain hiljaista aikaa luokka- taistelun rintamalla. Tosin Engels väitti, että näinä hitaan kehityksen vuosina Saksan sosialidemokraattinen puolue pulskis- tui saaden itselleen punaiset posket, mutta loppukädessä osoit- tautui, että sellaisten suurten tulevaisuuden seppien kuin Marxin ja Engelsin takoma kallisarvoinen ase oli juuri tuon samaisen sosialidemokratian toimesta pantu vara-aseena tämän „legaali- sen opposition” viattomiin asevarastoihin.

Ja silloin meidän pohjoisille lakeuksillemme ilmaantui ihmeel- linen mies, joka käsitti paremmin kuin kukaan muu Marxin neroudellaan takoman ase- n tehoavan voiman. Hänen mielestään marxilainen on ennen kaikkea vallankumouksellinen. Tuulispäänä hän syöksyy tuohon Saksan sosialidemokratian vara-aseiden arsenaaliin, tempaisee sotisovat seiniltä, lyö ikkunat ja ovet selko selälleen, soittaa hätäkelloa ja kutsuu luokseen miljoonia työtä- tekeviä varustaen heitä Marxin aseella ankaraan taisteluun kapi- talismia ja sen palkkarenkejä vastaan, vimmattuun taisteluun elämästä tai kuolemasta. Sellainen mies oli V. I. Uljanov-Lenin.

Periaatteellinen politiikka on parhainta politiikkaa. Mainiosti aseistautuneena Marxin opin johtavilla periaatteilla, Vladimir Iljitš oli siinä mielessä oivallinen poliitikko.

Mutta hyvällä poliitikolla pitää olla myös se erikoinen vaisto, jota sanotaan todellisuuden tajuksi. Venäjän kolmen vallankumouksen kulussa Vladimir Iljitš antoi meille toiminnallaan mitä korkeimman havaintonäytteen juuri sellaisesta mitä syväsimmästä todellisuuden tajuamisesta ja käsittämisestä.

Vuonna 1889, 17-vuotiaana nuorukaisena saavuin Pietariin henkisesti vielä aivan kehittymättömänä poikasena ja hain oppilaaksi Pietarin teknologiseen instituuttiin. Opiskellessani toista vuotta instituutissa liityin silloisen ylioppilasliikkeen vasemmistolaiseen siipeen. Muistan vieläkin, miten minä ja samoin uudet ystäväni olimme ensi alussa täynnä jotain epämääräistä, mutta valtavan voimakasta pyrkimystä „polttamaan laivamme”, so. katkaisemaan välit siihen poroporvarilliseen piiriin, joka ruokki ja kasvatti meitä, jotka olimme kokoontuneet nyt saman katon alle maaseudun eri kulmilla. Eri teitä virtasi meillekin purosina tietoja, jotka tavalla tai toisella sitoivat ajatuksemme niiden vallankumousurhojen taisteluihin, jotka olivat mainehikkaasti ja „kunnialla kulkeneet matkansa jalon” juuri täällä, tämän saman kaupungin seinien sisällä. 60-luvun raznotšintsiens alkuvaiheiset etsiskelyt, joita me omaksuimme „Sovremennik” ja „Otetšestvennyje Zapiski” julkaisujen jo kellastuvilta palstoilta, Saltykov-Štšedrinin ruoskivat sanat, Mihailovskin publisistiikan vapaudentahtoiset leimahdukset, Lavrovin raskaanpykevä saarnaaminen, erinäiset kirjaset „Zemlja i volja” sekä „Narodnaja Volja” järjestöjen julkaisuista ja vihdoin ne ihmeelliset julistus-sanat, jotka sautuivat yhteen meidän elämämme kevään kanssa ja joita meille saakka kantautui „Työn vapautus” ryhmän julkaisuista,— tällainen oli se kirjallisuuden ketju, jonka renkaasta toiseen me kuljimme kehittyessämme epämääräisistä rahvaanrakastajista täysin määrätietoisiksi marxilaisiksi. Ja eräänlaisena kalliona tällä tiellämme, kalliona, joka muodostui käänteentekeväksi rajapyykiksi, oli Marxin suurenmoinen teos — „Pääoma”...

Tämän kirjan sivuja tutkiessamme me tunsimme ensi kerran vankan pohjan jalkojemme alla ja löysimme tukea kriittilliseen suhtautumiseen mitä monivaihteisimpaan narodnikkilaisuuteen yrittipä se verhota oikeata olemustaan minkälaisilla vallankumouksen väreillä tahansa. Pian meidän ryhmässämme, johon kuului pääasiassa teknologian ylioppilaita, tuli voimaan oma-laatuinen Marxin pylvönsä ¹.

¹ Ryhmään kuuluivat: S. I. Radtšenko, G. B. Krasin, A. A. Vanejev, V. V. Starkov, N. K. Krupskaja, P. K. Zaporozets, M. A. Silvin, M. K. Nazvanov, Z. P. ja S. P. Nevzorov, A. A. Jakubova ynnä muita.— G. K.

Aina kun tapasimme uusia henkilöitä, me tiedustelimme ennen kaikkea, miten he suhtautuvat Marxiin. Minä henkilökohtaisesti olin syvästi vakuuttunut siitä, että henkilöstä, joka ei ole kahteen tai kolmeen kertaan lukenut ja tutkimalla tutkinut Marxin „Pääomaa”, ei voi koskaan tulla mitään kunnollista... Valitettavasti me olimme melkein yhtä vaativiaisia niin ylioppilaiden päänuppeja kuin niidenkin työläisten aivostoa kohtaan, joiden kanssa me pyrimme jo silloin saamaan säännölliset yhteydet aikaan, ryhmittäen heitä määrättyihin opintokerhoihin propagandaa varten. Kun muistelen, kuinka me kiusasimme ensimmäisiä työväenluokan riveistä tulleita ystäviämme „takilla” tahi „liinakankaalla” „Pääoman” ensimmäisestä luvusta, niin tunnen yhä vieläkin oman-tunnontuskia. Meidän vallankumoukselliset työväenkerhomme olivat kuormitetut myös valistustyöllä, jota suuressa määrin edisti se valtava henkinen tiedonjano, jota sen ajan valveutuneet työläiset tunsivat.

V. I. Uljanovin saapumista joukkoomme syksyllä 1893 voidaan verrata seurauksiltaan virvoittavaan ukkosilman purkaukseen. Siitä hetkestä lähtien meille alkoi uusi elämä. Palattuani syksyllä 1893 kesäkauden tehdaspraktiikalta tapasin koko kerhomme tavattoman vilkkaassa tilassa juuri siitä syystä, että Volgan rannoilta joukkoomme tullut uusi ystäväme, Vladimir Uljanov, oli mitä lyhyimmässä ajassa noussut keskeisimmälle sijalle järjestössämme. Jo yksistään se seikka, että Aleksandr Iljitš Uljanov, eräs niistä viimeisistä mainehikkaista narodnaja-voljalaisista, jotka teloitettiin 1887, oli hänen veljensä, oli omiaan luomaan hänelle mitä suotuisimmat ehdot, jotta hänet otettiin ystäväväen vastaan meidän keskuuteemme... Luodessani nyt silmäyksellä taaksepäin ja muistelllessani silloisen 23-vuotiaan Vladimir Iljitšin olemusta, minä näen nyt selvästi siinä sellaisia erikoispiirteitä kuin ihmeellisen sielullisen puhtauden ja sen sammumattoman palamisen, mikä oli samaa kuin alituinen valmeus urotekoihin ja täydelliseen uhrautuvaisuuteen. Mahdollisesti nämä ominaisuudet periytyivät hänelle välittömästi perhetragediasta, hänen veljensä sankarihahmosta, mikä satoi häntä tiukemmin kuin meitä edellisen urhoollisen vallankumoustaistelun perinteisiin. Mutta meitä, jotka olimme marxilaisia aina pedanttisuuteen asti, miellytti hänessä paljon enemmän hänen ihmeellinen taitonsa käyttää Marxin asetta sekä erinomainen, suorastaan hämmästyttävä perehtyneisyytensä maan taloudelliseen tilaan tilastokokoelmien alkuperäisten tietolähteiden mukaan.

Ensimmäinen tutustumiseni Vladimir Iljitšiin tapahtui Z. P. Nevzorovan asunnossa Uljanovin tehdessä kerhossamme selostusta „markkina”kysymyksestä. Tässä selostuksessa Vladimir Iljitš esitti loistavasti meille niin runsaasti kysymystä valaisia tilastotietoja, että minä tunsin tavallaan sanomattoman

hurjaa mielihyvää nähdessäni, miten mahtavan asean marxilaisuus tarjoaa maamme ekonomiikan tiedostamisessa. Eräitä kerhomme jäseniä jopa jossain määrin pökerrytti tämä omalaatuinen konkreettisuus niin teoreettisen kysymyksen käsittelyssä kuin kysymys markkinoiden muodostumisesta kehittyvälle kapitalismille. Venäjän taloudellisen kehityksen aineiston pohjalla Vladimir Iljitš kumosi noiden eräiden jäsenten kaikki sekavat, keino-tekoiset rakennelmat kapitalistisen talouden kehityksestä.

Korkean avoimen otsansa sekä suuren oppineisuutensa takia Vladimir Iljitš sai liikanimekseen „Vanhus”, joka oli mitä räikeämmässä ristiriidassa hänen nuorekkaan eloisuutensa ja hänessä niin voimakkaana pulppuavan nuoren tarmon kanssa. Mutta ne syvälliset tiedot, joita tämä nuori mies niin vapaasti käytteli, se erikoinen tahdikkaus ja kriittillinen nokkeluus, jolla hän suhtautui elämän kysymyksiin ja mitä erilaisimpiin ihmisiin, hänen erinomainen taitonsa sopeutua työläisten seuraan, joita kohtaan hän ei koskaan pitänyt itseään korskeana opettajana, vaan ennen kaikkea ystävänä ja toverina, kuten Nadežda Konstantinovna Krupskaja on aivan oikein osoittanut,— kaikki tämä vakiinnutti tuon liikanimen, jonka hänelle olimme antaneet. Muutaman kuukauden kuluttua tutustumisestani tähän omalaatuisen „Vanhukseen”, panin yhä useammin merkille, että tunsin elämän jotenkin paljon täydellisemmin juuri tämän miehen seurassa, ystävällisissä keskusteluissa hänen kanssaan. Ja kun hän oli mennyt pois, värit heti ikään kuin himmenivät, ja aatokset lensivät hänen perässään...

Perehdyttyään seuraamme Vladimir Iljitš riensi viivyttelämättä vallankumouksellistamaan menettelytapojamme. Hän vaati ennen kaikkea, että siirrytään „perin syvällisestä” opiskelusta valiotyöläisten vähälukuisissa kerhoissa vaikuttamaan Pietarin proletariaatin laajempiin joukkoihin, ts. hän vaati siirtymistä propagandasta agitaatioon. Siinä tarkoituksessa hän yhdisti kaikki marxilaiset työläiskerhot Pietarissa yhdeksi „Taisteluliitoksi työväenluokan vapauttamiseksi”.

Vuoden 1894 talvesta Pietarin vakoilu- ja poliisikoneisto joutui erittäin laajassa mitassa tutustumaan siihen „salalehtisinä” levitettyyn „kiihotus”-kirjallisuuteen, jota valmistettiin alkeellisilla hektografimenetelmillä, mutta jota juuri niihin aikoihin alettiin levittää sangen laajasti Pietarin tärkeimpien tehtaiden ja tuotantolaitosten seinien sisällä. Näissä lehtisissä, joita laadittaessa nojauduimme keskusteluihin työläisten kanssa, me koetimme pitää lähtökohtanamme työläisten jokapäiväisiä tarpeita, tiettyä konkreettista tilannetta sillä tai toisella tehtaalla siirtyäksemme mahdollisimman nopein askelin poliittisluontoisiin tunnuksiin, jotka johtuivat ilmeisesti niistä esteistä, joita tsaarinhallitus järjesti tuhka tiheään puhtaasti taloudellisten etujen puolesta käytävälle

työläisten taistelulle. Pikakokoukset, jokavuotiset vappujuhlat ja vihdoin säännöllisen kirjallisen äänenkannattajan perustaminen — nämä tällaiset toimenpiteet johtuivat luonnostaan niistä tehtävistä, joihin agitaation tunnus viittasi. Me tiesimme luonnollisesti, että loppukädessä yhteydet työläisiin vaikkapa vain propagandaluontoisten opintokerhojen puitteissa, johtavat väistämättä suuriin tappioihin meidän aloiteryhmämme ylivoimaisessa taistelussa sitä piikälle kehiteltyä poliisikoneistoa vastaan, jonka elävänä olennoitumana oli silloinen „virallinen” Pietari. Siirtyminen paljon laajempiin yhteyksiin työläisjoukkoihin, johon Vladimir Iljitš meitä jatkuvasti kannusti julistamalla agitaation tarpeellisuutta, uhkasi muodostua vieläkin vaarallisemmaksi tässä suhteessa, ja voitiin etukäteen sanoa, että vangitsemiset ja vankila odottaisivat meitä kohtalon kiertämättömyydellä. Sitä suuremmalla syyllä Vladimir Iljitš oli aivan oikeassa ruoskiessaan sitä meidän intelligenttimäistä leväperäisyyttämme, mikä meillä vallitsi henkilökohtaisissa suhteissamme. Me teimme ilmeistä syntiä pistäytyessämme melko usein toistemme luona ilman asiallista syytä, muuten vain „keventämään huoliamme”. Sitäpaitsi meidän silloiset konspiraatiomenetelmämme olivat peräti alkeellisia.

Vuonna 1895 Vladimir Iljitš sairasti vaikean keuhkokuumeen, ja toipuakseen hänen täytyi matkustaa joksikin aikaa ulkomaille. Mutta tämän matkan tärkeimpänä tarkoituksena oli päästä välittömään yhteyteen „Työn vapautus” ryhmään. Voitte helposti kuvitella, kuinka paljon tämä matka meille merkitsi ja miten kärsimättöminä me odottelimme hänen palaamistaan. Ja vihdoin sitten koitti tuo kauan odotettu päivä, ja meidän „Vanhuksemme” palasi reippaana ja vikkelänä kuin elohopea uudelleen joukkoomme. Hän kertoili meille vilkkaasti Plehanoviin, Axelrodiin ja Zasulitšiin tutustumisensa vaikutelmista. Mutta sitäkin kirkkaampana on mieleeni jäänyt hänen kertomuksensa kohtaustaan Pariisin proletaarien kanssa. Joukkotoimintaan osallistuva ranskalainen työmies, hänen yleinen kulttuuritasonsa, vilkas huomiokykynsä sekä toverillinen ystävyytensä, olivat — Vladimir Iljitšin kertoman mukaan — juuri sitä ihmisainesta, johon marxilaiset vallankumousmiehet saattoivat kaikkein luonnollisimmalla tavalla rakentaa toiveensa. Juuri näihin aikoihin ja juuri tähän Vladimir Iljitšin ulkomaanmatkaan liittyi se Plehanovin kirje Struvelle, josta saimme myöhemmin kuulla ja jossa kerrottiin, minkälaisen vaikutuksen Vladimir Iljitš teki „Työn vapautus” ryhmään. G. V. Plehanov kirjoitti siinä, että hänen monivuotisen ulkomailla olonsa aikana on hänen luonaan käynyt hyvin paljon Venäjältä tulleita henkilöitä, mutta tuskinpa kukaan toinen on herättänyt hänessä niin suuria toiveita kuin tämä nuori Uljanov. Mikäli muistan, Plehanov mainitsi tuossa kirjeessään sekä

Vladimir Iljitšin ihmeellisestä oppineisuudesta, hänen vallankumouksellisen maailmankatsomuksensa eheydestä että hyvin voimallisena pulppuavasta energiastaan.

Tämä Vladimir Iljitšin ulkomaanmatka ei ollut suinkaan luonteeltaan vain platonista laatua. Siitä lähtien me saimme välittömän yhteyden „Työn vapautus” ryhmään ja näiden yhteyksien avulla riensimme tietystikin laajentamaan tuttavuuksiamme myöskin Venäjällä. Niihin aikoihin me pääsimme lähempään kosketukseen sosialidemokraattisiin kerhoihin Nižni-Novgorodissa, Moskovassa, Ivanovo-Voznesenskissa, Vilnassa ja eräissä Volgan varren kaupungeissa. Vladimir Iljitš ilahdutti meitä silloin tavattomasti vielä eräällä „merentakaisella” lahjalla: matkalaukkunsa kaksoisseinämän välissä hänen onnistui tuoda rajan yli mimeografi, joka alkoi siihen aikaan tulla käyttöön. Tuo mimeografi teki sittemmin suuren palveluksen Pietarin proletariaatin valistamisessa.

Kirjailijana Vladimir Iljitš kirjoitteli jo niihin aikoihin erittäin paljon ja tuotteliaasti, hän kirjoitti nopeasti kauniilla, matalalla käsialallaan paksuja vihkoja, joissa erikoisen kuumasti löylytettiin silloisen narodnikkilaisuuden surullisen kuuluisia „sankareita”. Meidän agitaatiolehtisemme niin ikään tulivat melkoisen kysytyiksi, ja kaiken ohella meille oli turvattu mahdollisuus olla kirjallisessa yhteistoiminnassa „Työn vapautus” ryhmän kanssa. Tätä tietä me tulimme luonnostaan ajatukseen erikoisen työväen lehden julkaisemisesta. Valitettavasti „Rabotšeje Delo” lehden ensimmäinen numero, jonka Vladimir Iljitš oli hyvin tarkasti toimittanut ja kolme neljäsosaa siitä hän oli itse kirjoittanutkin, ei joutunutkaan kirjapainoon, vaan suoraan santarmien käsiin. Ja kuitenkin jo tämä lehden numero viitoitti aivan oikein toimintasuunnan sosialidemokraattiselle työlle kokonaiseksi vuosikymmeneksi eteenpäin. Pietarin tehtailta saamamme konkreettisen aineiston perusteella me pyrimme kohottamaan Pietarin proletariaatin itsetietoisuutta niin korkealle, että vallankumouksellisen poliittisen työväenpuolueen välttämättömyys tulee itsestään selväksi, ja minusta tuntuu vielä nykyäänkin, että me teimme sen silloin kyllin taitavasti. Mikäli on tiedossani, suurin osa „Rabotšeje Delon” tämän numeron aineistosta ei ole säilynyt samoin kuin eivät ole säilyneet eräät muutkaan Vladimir Iljitšin käsikirjoitukset, joita silloin oli kiertämässä Pietarin vallankumouksellisissa piireissä. Mutta onneksi on säilynyt kolme neljäsosaa Vladimir Iljitšin kirjasesta, jonka otsikkona on „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” Tämä Vladimir Iljitšin tutkielma on totta tosiaan suorastaan hämmästyttävä analyysinsä kirkkaudessa ja voimassa sekä ennustavassa kaukonäköisyydessään. Kun te nyt luette sitä, niin siitä henkii vielä tänäkin päivänä aikansa tuoreus, vaikka nuo

rivit on kirjoitettu 60 vuotta sitten. Työväenluokan merkityksen Venäjällä sekä Venäjän vallankumouksen kohtaloissa, sen yhteyden talonpoikaistoon, suoran ja avoimen poliittisen taistelun tien sekä Venäjän kommunistisen vallankumouksen voitokkaan lopputuloksen ennustuksen, vallankumouksemme kiertämättömän yhteyden koko maailman proletarisen vallankumouksen kohtaloihin — kaiken tämän te löydätte kirjasen sivuilta kirkkaasti ja elävästi esitettynä. Mutta siinä tulee esiin Vladimir Iljitšin toinenkin voimakas puoli — edessämme on armoton vastaväittäjä, joka lyö suuttumuksella alas kaikki ne, ketkä asettuvat vastustamaan itsenäisen vallankumouksellisen proletarisen ajattelun heräämistä, ketkä tavalla taikka toisella estävät proletariaattia ymmärtämästä oikein sen suurta historiallista merkitystä.

Tällaisena on Vladimir Iljitš säilynyt muistissani tuolta ensimmäiseltä kaudelta, jolloin tutustuin häneen Pietarissa. Me näemme, että hän löysi varhain elämäntiensä, löysi sen linjan, jonka järkkymätön noudattaminen teki hänestä työtätekevien suuren ystävän ja johtajan. Hän osasi keskittää koko ihmeellisen työkykynsä, koko tulisen sielunsa tarmokkuuden yhden ainoan ja kaikkikäsitteävän päämäärän palvelemiseen: vallankumouksellisen proletariaatin joukkojen järjestämiseen ja nostamiseen, pontevaan nostamiseen itse elämänperusteiden muuttamiseksi viivyttelämättä, niiden suhteiden muuttamiseksi, jotka vallitsevat ihmisten kesken yhteiskunnallisessa tuotantoprosessissa.

II

Kevättalvella 1895 pilvet yllämme ilmeisesti synkkenivät. Pahinta oli se, että urkkijain varjostus sai ajoittain jossain määrin arvoituksellisen muodon. Tulet ulos talosta ja koetat peittää jälkesi konspiraatiotaidon kaikkien sääntöjen mukaisesti, ja yhtäkkiä jossain kaukana matkasi varrella huomaatkin aivan kuin maan alta ilmaantuneen nuuskivan urkkijan hahmon. Kun myöhemmin sattui tällaisia tapauksia, niin me menettelimme tietysti paljon käytännöllisemmin: vaihdoimme passeja ja toimintapiiriä. Mutta niihin aikoihin me olimme vielä kokemattomia alokkaita. Lisätkää siihen vielä koko se nuoruudesta aiheutuva luonnollinen intomieli, joka vetää voimakkaasti rintamahyökkäyksen rohkeisiin otteluihin eikä halua suostua „kylmästi harkitsevan järjen” sanelemaan kompromisseihin. Oli miten tahansa, mutta 8 päivänä joulukuuta v. 1895 myöhäisellä sydänyöllä me jouduimme siihen omalaatuiseen taloon Špalernajakadulla, jota nimitettiin Pietarin „Predvarilkaksi” (Tutkintavankilaksi). Me jouduimme viettämään tämän talon seinien sisällä kokonaista 14 kuukautta. Siirtyminen aktiivisesta vallankumouksellisesta toiminnasta kiduttavaan järjestykseen ehdottomasti eristettynä

yksinäisvankeudessa, jolloin sinua kalvoivat tuskalliset ajatukset läheisten henkilöiden osalle sattuneista onnettomuuksista ja jolloin lähimmän tulevaisuuden näköalat olivat peräti alakuloiset, ei voinut tietenkään olla helppoa.

Kaksi toveriamme tämä vankilassaolo nujersi ainiaaksi: A. Vanejev sai ankanruekhotaudin, joka vei hänet pian haudantaan, ja P. Zaporozets sairastui parantumattomasti vaino-hulluuteen. Minulle henkilökohtaisesti ja enemmistölle muitakin tovereita arvaamattoman pelastavana ja vahvistavana tukena oli ystävyys Vladimir Iljitšiin. Silloisessa „Predvarilkassa” vallinneesta sangen kovasta vankilakurista ja komennosta huolimatta meidän onnistui silti vankilakirjaston avulla sekä meitä tapaamassa käyneiden henkilöiden välityksellä saada kiinteä yhteys toisiimme...

En kykene nykyään enää palauttamaan tarkalleen mieleeni vankilassa käytyä vilkasta kirjeenvaihtoa Vladimir Iljitšin kanssa, mutta muistan selvästi vain sen, että kirjeen saaminen häneltä ja sen lukeminen vaikutti samoin kuin olisi juonut jotain erittäin vahvistavaa ja virkistävää juomaa, se antoi heti reippautta ja ryhdisti henkisesti. Hänessä oli niin valtavasti henkistä rikkautta, sellainen taito vaikuttaa aina hyvällä tavalla ja tarvittavaan suuntaan, vaikutusta kaipaavan henkilön mielialaan, että jo yksistään nämä hänen ominaisuutensa missä oloissa tahansa, ja erikoisesti vankeudessa, tekivät hänet aivan korvaamattomaksi toveriksi.

Tutkintavankilan selleissä oli ikkunat tehty sillä tavalla, että niiden kalteriristikkojen takaa saattoi katsella vankilan pihalle vain jonkin verran kurottautuneena, mikä teki tuollaisen kurkistelemisen melko hankalaksi etenkin kun vanginvartijat seurasivat melkein herkeämättä raskaan suljetun oven näköluukusta, etteivät vangit voisi tehdä sellaisia konsteja. Eivätkä kuitenkaan mitkään pahuuden voimat olisi voineet pidättää minua tekemästä sellaista tempua niiden tuntien aikana, jolloin havaintojeni mukaan Vladimir Iljitšin piti olla kävelyllä siinä kävely-ympyrässä, joka näkyi sellini ikkunasta. Hän oli yhtä varma siitä, että sellaisen välimatkan päästä tapahtuvan yhteyden pidon mahdollisuus oli eräissä tapauksissa hyvin suuri, ja niinpä me ryhdyimme aina vitkastelematta keskustelemaan sormien avulla vankila-aakkosten mukaan. Vielä nytkin muistuvat mieleeni hänen rakkaat kasvonsa, kiireiset merkinantonsa sekä vaistomaiset vilkaisut kävelykehän keskellä astelevaan kolkkoon vartiomieheen. Muistan esimerkiksi miten hän katsoi minuun jotenkin erikoisen jännittyneellä riemulla ja tiedotti kiireisesti: „Allasi on ukrainalainen!”. Heittäydyin pitkälleni kylästyttävän sellini lattialle ja huusin naapurille kapeaan aukkoon, joka oli sellini lattian läpi johdetun lämmitysputken ympärillä... Ja mitä kuulenkaan, kaik-

kein taitavin konspiraattorimme, nykyään jo valitettavasti niin ikään edesmennyt, S. I. Radtšenko tervehti minua hillityllä äänellä: „Sinäkö se siellä oletkin?” Niin, vankilan päällystö oli tosiaankin tehnyt tällä kertaa vikapiston: samasta oikeusjutusta syytetyt olivat joutuneet lähekkäin, ilman rikosvankien välikerrosta, kuten tavallisesti tehtiin, ja Vladimir Iljitš riensi vitkastelematta käyttämään hyväksi tätä tilannetta. Prokuraattori ja santarmit saivat varmaan ihmetellä kovin sitä, että vasta vangitun S. I. Radtšenkon kuulustelulausunnot kävivät tarkasti yhteen meidän puheittemme kanssa sekä sitä, että hän oli niin selvillä oikeusprosessimme kulusta, mikä oli mahdollista vain näin onnistuneen naapuruutemme seurauksena.

Pitäen vilkasta yhteyttä kaikkiin meihin Vladimir Iljitš ei jättänyt „vapaudessa oleviakaan” vaikutuspiirinsä ulkopuolelle. Tänä aikana hän kirjoitti koko joukon lehtisiä ja kirjasen lakoista, mikä ei valitettavasti nähnyt päivänvaloa sen vuoksi, että „Narodnaja Volja” puolueen Lahden kirjapaino tuli ilmi. Samaan aikaan Vladimir Iljitš alkoi kirjoittaa laajaa tutkielmaansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä”, jonka hän lopetti vasta karkotuksella ollessaan ja joka ilmestyi julkisuuteen V. Iljinin tekijänimellä.

Koko niiden 14 kuukauden aikana, mitkä istuimme vankilassa, en sattunut kertaakaan tapaamaan Vladimir Iljitšiä yhdessäkään „Predvarilkan” pitkistä käytävistä. Jokaista meistä saatettiin aina kävelylle tahi kuulusteltavaksi käyttämällä koko joukkoa erikoisesti sitä varten keksittyjä varokeinoja, jopa pitkää vihellystä, jolla vankilan poikkikäytävien vanginvartijoille tiedotettiin mahdollisesta kohtaamisen vaarasta. Mutta kun samoja käytäviä pitkin laahattiin kolmalla koko korillisia kirjoja, niin käsitin mainiosti, ettei näiden kirjojen ahmijana saattanut olla kukaan muu kuin Vladimir Iljitš. Hänellä oli jokin ihmeellinen taito tutustua kirjaan heti hyvin läheisesti ja aivan ensi silmäykseltä: hyvää etsijää aina lykää, kuten sanotaan. Muistan miten hän saattoi selailta joskus läsnäollessani aika paksun kirjan ja siepata siitä heti paikalla sellaisia lainauksia, jotka saattoivat tekijän selville vesille. Ja kun otit hänen lukemansa kirjan, jonka marginaalit olivat kauttaaltaan täynnä reunahuomautuksia ja jossa oli paljon osuvia alleviivauksia, niin et voinut enää mitenkään päästä irti siitä Vladimir Iljitšin kritiikistä, joka uhoi kaikista noista myrkyllisistä ja poikkeuksellisen sattuvista huu-dahduksista: „Hm, hm!”, „Ha-ha!” jne.

Tuskin tarvinnee kertoa, miten innoittavana esimerkkinä meille oli Vladimir Iljitšin opintojen jatkaminen vankilaseinien sisälläkin ja kuinka me hänen kanssaan koetimme käyttää vankeusaikaamme tavallaan omalaatuisena lisäyliopistona. Mutta vieläkin

suurempi merkitys karkotusvankeutemme aikana hänellä oli tässä suhteessa koko meidän kerhollemme.

Me olimme ensimmäisiä Itä-Siperiaan joutuneita sosialidemokraatteja, ja kaikki entiset karkotusvangit tarkkailivat meitä sekavin uteliaisuuden ja epäluottamuksen tuntein. Mutta nimenomaan Vladimir Iljitš oli joukossamme erittäin värikäs esikuva uuden tyyppin poliittisista taistelijoista.

Vladimir Iljitšin, V. V. Starkovin ja minun oli määrä olla kolme vuotta karkotettuna Minusinskin piirikunnassa. Minut Starkovin kanssa passitettiin Tesinskojen kylään, ja Vladimir Iljitš Šušenskojen kylään, joka sijaitsi meistä enemmän kuin 100 virstan päässä. Se ei estänyt meitä olemasta jatkuvasti kanssakäymisessä, ja tietystikin Vladimir Iljitš oli erittäin täsmällinen kirjeenvaihtokumppanini. Suunnilleen kaksi kertaa viikossa me saimme häneltä kirjeitä, joiden ansiosta olimme selvillä hänen omista töistään ja niistä tiedoista, joita hän sai laajan kirjeenvaihdon kautta. Tämä kirjeenvaihto ei syntynyt ainoastaan sen vuoksi, että Vladimir Iljitšin kirjeet koskivat aina asiain „olemusta”, antoivat aina suppeassa ja lakonisessa muodossa syvällisesti harkitut vastaukset kosketeltujen asioiden ydinolemuksesta, vaan myös siksi, että Vladimir Iljitš oli tavattoman tarkka ja noudatti tiukkaa kuria tässä suhteessa: hän saattoi lähettää ankaran, poleemisen vastauksen saamaansa kirjeeseen, mutta piti vallan sopimattomana vaieta taikka sitäkin vähemmän „lykätä määräämättömäksi ajaksi” vastaaminen hänelle tehtyihin kysymyksiin.

Katkeruudella muistelen sitä, että tuo pinkka Vladimir Iljitšin kirjeitä, joita olin saanut häneltä karkotusaikanamme, on kadonnut niiden koetelemusten ja poliisin taholta ainaisesti uhanneiden vaarojen takia, joita saimme myöhemmin kokea. Nämä kirjeet näet olisivat arvokkaana aineistona sitä valtavaa valmistelutyötä luonnehtiessa, johon Vladimir Iljitš karkotusaikanaan koko tarmolla antautui. Me pohdiskelimme hänen kanssaan sekä niitä aiheiltaan moninaisia kysymyksiä, jotka olivat yhteydessä hänen teokseensa „Kapitalismin kehitys Venäjällä”, jota hän silloin kirjoitti, että niitä erilaisia venäläisen ja saksalaisen kirjallisuuden uutuuksia, joita me siellä saimme, sekä kaikkea sitä, mikä meistä näytti siihen aikaan oleelliselta ja päivänpolttavalta. Luulen, että tuo kirjeenvaihto voisi melko hyvin luonnehtia myös sitäkin Vladimir Iljitšin erikoisuutta, mikä ilmeni hänen aivan erikoisessa tottumuksessaan ja taidossaan käydä suoraan ja mutkitteluitta käsiksi minkä hyvänsä kysymyksen ytimeen. Juuri tästä erikoisuudesta johtui hänen kirjakielensä poikkeuksellinen helpous ja niin sanoakseni läpikuultava selvyys. Ja vaikeata lienee löytää toista sellaista kirjailijaa, joka pitäisi samassa määrin

ohjeenaan Nekrasovin neuvoa: „Ajatukset avaria, sanat tarkkoja”.

Sušenskojen kylän talonpoikain muistelmista, joita on julkaistu lehdistössä, näkyy, minkälaisen vaikutuksen heihin teki se tavattoman uuttera ja oikea elämäntapa, jota Vladimir Iljitš noudatti karkotuksella ollessaan. Hänen juridinen sivistyksensä ja ainainen ahertamisensa kirjojen parissa, hänen taitonsa vastata kaikkiin kysymyksiin sekä antaa tarpeen vaatiessa lainopillisia neuvoja, loivat hänelle nopeasti ihmeellisen miehen maineen.

Muistaakseni heti karkotusaikani ensi vuonna onnistuin jollakin tekosyillä saamaan luvan matkustaa muutamaksi viikoksi Sušenskojen kylään, ja tämä yhdessä olo Vladimir Iljitšin kanssa on säilynyt kirkkaana muistissani. Siihen aikaan hän eli vielä täydessä yksinäisyydessä, ja hänen minuutilleen harkitussa työpäivässään vuorottelivat otollisesti pitkät työrupeamat ja oikein sovelletut niukat, mutta tuiki välttämättömät lepoetket. Aamuisin Vladimir Iljitš tunsu tavallisesti verratonta elinvoimaa ja elintarmon virkeyttä, tällöin hän oli mielellään valmis ottelemaan ja peuhaamaan, mistä syystä minäkin jouduin monet kerrat jollain tavoin painiskelemaan hänen kanssaan, kunnes hän talttui minun tehtyäni mitä aktiivisinta vastarintaa. Ja sitten, lyhyen aamukävelyn jälkeen alkoivat meidän päiväjärjestyksemme mukaiset opintomme. Vissit tunnit oli määrätty kirjallisuontoisille töille, ainehistojen valmistelemiselle tilastokokoelmista, filosofian tutkimiselle sekä niin kotimaisen kuin länsieurooppalaisenkin taloustieteellisen kirjallisuuden lukemiselle, ja lepoetkiin kuului lukea myös kaunokirjallisuutta.

Sanomalehdet me saimme tietenkin kauheasti myöhästyneinä ja aina suurina pakkoina kerrallaan. Mutta Vladimir Iljitš hokasi systematisoida näiden lehtien lukemisenkin: hän jakoi ne sillä tavalla, että luki joka päivä ainoastaan ne lehtien numerot, jotka vastasivat myöhästymisen määrää, mutta olivat nimenomaan vain määrätyn päivän lehtiä. Näin hän sai joka päivä lehden, mutta suuresti myöhästyneenä. Ja kun minä yritin rikkoa tätä järjestystä lehtien lukemisessa, tempaamalla tahallani uutisia myöhemmistä lehden numeroista, hän tukki korvansa ja puolesti kiihkeästi oman menetelmänsä paremmuutta.

Vladimir Iljitš nautti mielellään raittiista pakkasilmasta, harrasti nopeaa kävelyä, luistelemista, šakkia ja metsästystä. Ja miten iloinen, vilkas ja seuraarakastava toveri hän olikaan sellaisina lepoetkinä ulkoilmassa taikka otelessamme šakkilaudan ääressä!

Näin kului viikko toisensa jälkeen elämässämme karkotusvankeudessa, ja tämän merkillisen miehen jännitetty työtahti, miehen, joka meidän nähtemme ei viettänyt päivääkään

edistymättä tavalla tai toisella edes hiukankin tietomääränsä laajentamisessa,— tämä työtahti vaikutti meihin tavattoman virkistävästi ja ryhdistävästi. Hänen läheisyydessään jokaisen teki mieli olla parempi kuin mitä todellisuudessa oli, ja samalla jokaista veti lähemmäksi juuri tätä valoisaa ja elämänhaluista miestä.

Tarkoitukseni ei ole kuvailla tässä senaikaisia „oloja ja tapoja” Minusinskin karkotuksessa. Mainitsen vain, että loppukädessä meidän sosialidemokraattinen joukkomme Vladimir Iljitšin johdolla muodostui eripuraisuuden riitaomenaksi karkotusvankien keskuudessa. Koko tuo pienoinen maailma jakaantui kahtia, ja koko työläisväki asettui meidän puolellemme. Kun sinne meille Minusinskin aroille asti saapui rouva Kuskovan kirjelmä, hänen kuuluisa „Credonsa” („Uskonsa”), jossa hän koetti todistella, miten varomatonta on kylvää poliittisia julistuksia proletariaatin keskuuteen, jonka on lähitulevaisuudessa suotu kulkea muka vain taloudellisen taistelun teitä, ja koko poliittisluontoinen taistelu on jätettävä „aatelisiväen” huostaan, so. herrojen liberaalien ja kaikenkarvaisten sekasäätyisten intelligenttien huoleksi. Meillä karkotusvankien keskuudessa suhtauduttiin tähän kirjelmään sangen eri tavalla. Mutta vain Vladimir Iljitš osasi oikein arvioida sen, miten turmiolliseksi saattaa muodostua koko tuo proletariaatin tietoisuuden pimittäminen, joka saattoi johtua sellaisesta Venäjän viheliäisen liberalismiin edessä matelemisesta ja hännillälaahustamisesta, sekä noiden muka puhtaasti taloudellisen taistelun käytännöllisten puoltajain lyhytnäköisyyden. Se ponteva vastalause „Credon” kirjoittajalle, joka levisi sitten kautta koko Venäjän kirjeenä, jonka oli allekirjoittanut 17 Itä-Siperian karkotusvankia, oli kokonaan Vladimir Iljitšin kirjoittama. Sellaisina hetkinä hän oli aina varuillaan, hänestä säkenöi aina syvä suuttumus moisia vastustajia kohtaan.

Karkotusaika läheni loppuaan. Jo ennen karkotusaikani päätymistä olin saanut luvan työskennellä Siperian rautatiellä. Erikoisesti on painunut mieleeni eräs viimeisistä kävelyistäni Vladimir Iljitšin kanssa leveän Jenisein rannalla. Oli kuutamoinen pakkasyö, ja edessämme kimalteli loputtomana Siperian äärettömien lakeuksien lumipeite. Vladimir Iljitš kertoi minulle innokkaasti suunnitelmistaan ja aikomuksistaan, jotka liittyivät Venäjälle palaamiseen. Puolueen painettavan äänenkannattajan järjestäminen, sen julkaisemisen siirtäminen ulkomaille ja puolueen perustaminen tämän keskuslehden avulla, joka muodostuisi siten omalaatuisiksi rakennustelineeksi koko proletariaatin valankumouksellisen järjestörakennuksen pystyttämistä varten,— tämä oli hänellä keskeisimmän pohdinnan ja todistelujen aiheena. Täytyy tunnustaa, että ensi alussa minusta tuntui siltä kuin hän antaisi liian suuren merkityksen sellaiselle puoluelehdelle, ja

käsitin sen johtuvan vain siitä, että pitkällisen karkotusvankeuden aikana hän oli itse joutunut tahtomattaan tekemään enimmäkseen työtä yksipuolisesti kirjallisella alalla.

Todellisuus on osoittanut syvästi oikeaksi Vladimir Iljitšin viitoittaman tien.

III

Tapahtumain kulku todisti, että siitä vaiheesta, jolloin Vladimir Iljitš palattuaan karkotusvankeudesta Siperiasta siirtyi ulkomaille ja alkoi julkaista siellä „Iskra” lehteä, tuli käännekohta puolueemme historiassa. Kuten tunnettua, „Iskra” alaotsikossa olivat mottona sanat: „Kipinästä tuli syttyä”. Tämä tuli leimahti silmiemme edessä todellakin jättiläismäiseksi Lokakuun paloksi, joka sytytti punaisen aamunkoiton liekehtimään koko sorretun maailman yllä. Kun nyt selaillet vanhan „Iskra” lehden numeroita, niin tulet vakuuttuneeksi siitä, miten valtava merkitys oli „Iskran” tulisella julistajantyöllä Venäjän proletariaatin vallankumoustahdon herättämisessä. Te huomaatte, että koko tuossa loistavien kirjailijain tähtisikermässä, joka Vladimir Iljitšin toimesta koottiin „Iskran” lipun alle, kirkkaasti erottautui hänen johtava ja keskeisin persoonansa, hänen yksinkertaisen selvät ajatuksensa, hänen tuliset sanansa, jotka uhkuivat suuttumusta ja rohkeutta sekä kutsuivat lakkaamatta uusiin taisteluihin proletarisen asian vihollisia vastaan. Vanha „Iskra” on pysyvä ikuisesti opettavana esimerkkinä siitä, kuinka puolueen äänenkannattajaa on hoidettava, jotta se olisi samanaikaisesti sekä tietä näyttävänä ja puoleensa kutsuvana että vaaroista varoittavana majakkana, vallankumouksellista kiihkoa ja toimintatarmaa väkisinkin herättävänä taistelusoittona. „Iskran” lipun alle Venäjällä kerääntyivät ne voimat, jotka myöhemmin joutuivat esittämään historiallisesti ennenkuulumattoman laajassa mitassa leniniläisen taktiikan äärettömän voimallisuuden ja sen, miten äärettömän voimakasta oli Leninin „marxilaisuus käytännössä”. Juuri tämän lipun alla ryhmittyi ensi kertaa „bolševikkien raudanluja esikaarti”.

Sivuutan „Iskra” järjestön ensimmäiset solut Venäjällä, jotka olivat tulevien komiteajärjestöjen esikuvana, sivuutan liittoutumisen „Južnyi Rabotšin” kanssa, ensimmäisen järjestelykomitean (OK) toiminnan puolueen edustajakokouksen koollekutsumiseksi, toimintamme Samaran keskusjärjestössä ja siirryn muistelmiin, jotka koskevat vallankumoustoimintani kieviläistä aikaa (vuodet 1903—1905).

Palauttakaa mieleenne puolueen II edustajakokous 1903 sekä ensimmäinen kahtiajakaantuminen vasta muodostuneen VSDTP:n riveissä. Tämän edustajakokouksen tahdosta jouduin toimimaan

Keskuskomitean ensimmäisen kokoonpanon jäsenenä ja olemaan näin ollen mitä vilkkaimmassa yhteydessä Geneven keskusjärjestöön.

Toimintamme silloisessa Kieivissä, missä Keskuskomitean perusryhmä sijaitsi, oli ensi alussa sangen tukalaa.

Keskuskomitea oli vastuussa työn järjestämisestä koko Venäjän mitassa, ensi kertaa muodostuneet ja toisistaan eristetyt vähäiset komiteoiden versot oli liitettävä yhteen, taistelevien tovereiden voimia oli tuettava sangen ylivoimaisessa taistelussa zubatovilaisuutta ja pitkälle kehiteltyä poliisikoneistoa vastaan, joka tsarismmin valtavan pitkästä olemassaolosta johtuen oli yhä vieläkin voimakas, mutta jo aavisti perikatonsa lähenevän.

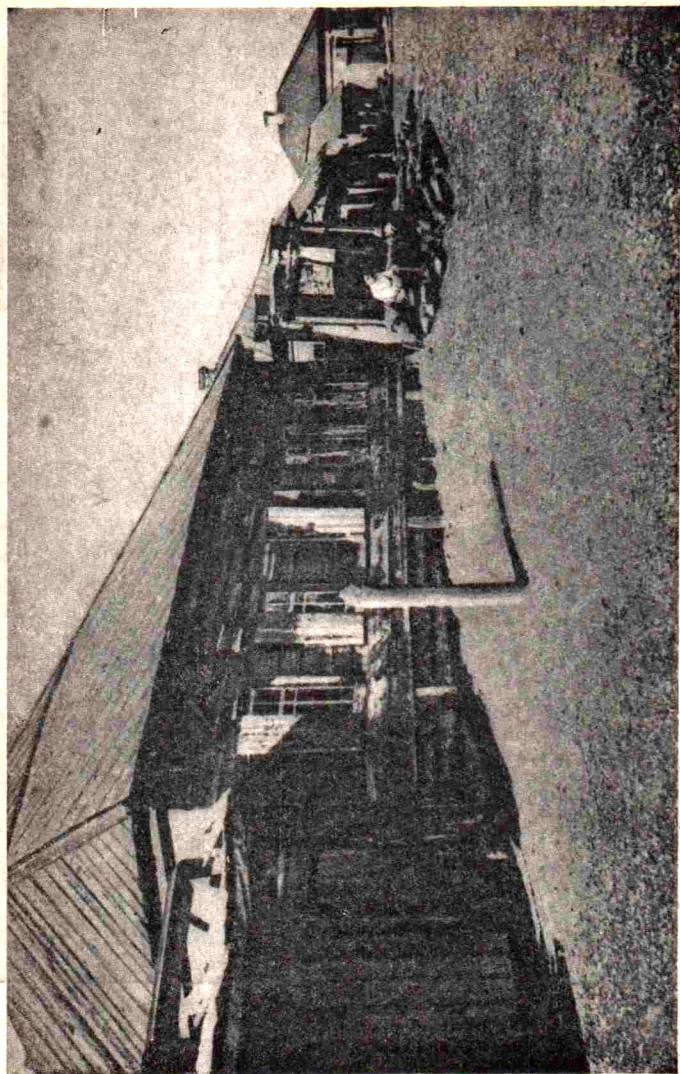
Suuret vapautuspäämäärät, yhä tuntuvoimaksi kehittyvä kansan miljoonajoukkojen luonnonvoimainen liike ja vähäinen ammattivallankumouksellisten ryhmä, niukat varat, yhtämittäinen „alkuunsaamisen” prosessi ja yhtämittaiset palot — sellainen oli se ilmapiiri, jossa ensi kertaa koko Venäjän mitassa jouduttiin luomaan puolueen koneistoa. Vaikeata on yliarvioida sitä merkitystä, mikä „Iskran” säännöllisellä ilmestymisellä oli meille tuossa taistelussa puolueen alkuperusteista. Vaikeimpina hetkinä tukenamme oli yksin jo ajatuskin siitä, että kaikista ilmitulostamme huolimatta jossain kaukana, minne ei poliisien vainot ulotu, tekee työtään tuo „kuutosryhmä” Vladimir Iljitšin johdolla. Ajatelkaa itse, miten painostavan vaikutuksen meihin teki tieto, että vuonna 1903 pidetyn puolueen edustajakokouksen merkityksellisimpänä tuloksena oli nimenomaan „Iskran” toimittajien joukossa tapahtunut hajaannus, ja kaiken lisäksi, että Vladimir Iljitš, jonka johtava ja ratkaiseva osuus Pää-äänenkannattajan toimituksessa oli meille ollut aikoja sitten selvä, oli pakostakin joutunut yksinäisyyteen.

Vastuunalainen toiminta Kieivissä tuntui minusta sellaisissa oloissa kovin vaikealta, ja hankittuani itselleni illegaalisen passin siirryin viivastelemättä ulkomaille. Genevessä jouduin päistikkaa emigranttikiihostojen kiehuvaan kattilaan. Tavatessani entisiä ystäviä en ollut tuntea heitä, niin suuren keskinäisen kiukun ja suutumuksen vallassa he olivat. Tuon murahaispesän myrkkylielet olivat suurimmaksi osaksi suunnatut Vladimir Iljitšiä vastaan. Erikoisesti ovat mieleeni painuneet Plehanovin surkeat kiivas-telut, hänen todistellessaan minulle, että „Iskran” vanhan toimituksen, eli tuon hänen mielestään „voittamattoman armadan” yksimielisyyden hyväksi kannatti suostua paljon suurempiinkin uhrauksiin kuin tämä tai toinen myönnytys puolueen jäsenyyttä koskevan pykälän selittämisessä.

On itsestään selvää, että niinä tulisen touhun päivinä vietin suurimman osan ajastani Vladimir Iljitšin seurassa, ja juuri hän oli kuitenkin kaikkein tyynin ja levollisin noiden rauhottomien

V. I. Lenin.
Valokuva, 1897.

Talo Sušenskojen kylässä, jossa Vladimir Iljitš asui
karkotusvankeudessa.
Valokuva.

henkilöiden keskuudessa. Huomasin selvästi, että hän yritti tarkoituksellisesti mahdollisimman vähän „agiteerata” antaen minulle mahdollisuuden ottaa itsenäisesti ja puolueettomasti selvän tapahtuneen jakaantumisen seikoista. Kohtalo oli tällä kertaa äärettömän armoton minua kohtaan ja oli valmistanut minulle, joka en ollut vielä ottanut lopullisesti selvää edellämäinitsemieni Venäjän vallankumouksellisten olosuhteiden spesifiikkisesta käytännönpalvonnasta, tehtäväksi näytellä sangen epäkiitollista sovittelijan osaa. Rupesin totta tosiaan äärettömin voimainpönistuksiin yrittämään sovittaakseni äskeisiä ystäviä.

Sisäisen „minänsä” kaikesta ihmeteltävästä eheydestä huolimatta Vladimir Iljitš oli itse asiassa harvinaisen vaatimaton ja epäitsekkäs mies. Muistan, miten kerrankin väittelymme Vladimir Iljitšin kanssa venyi myöhään yöhön. Tietäen, miten suuren merkityksen hän antaa nimenomaan meidän käytännölliselle vallankumoustoiminnallemme Venäjällä ja sen tarpeille, yritin vakuuttaa hänelle, kuinka välttämätöntä on saada aikaan sovinto, ja kuvasin, miten murhaavaksi iskuksi tämä hajaannus saattaa tulla juuri tälle käytännön toiminnalle. „Ja lopuksi”, sanoin minä, „ottakaa huomioon, Vladimir Iljitš, minkälainen tilanne on muodostunut. Sillä oikeastaan kaikki, ihan kaikki ovat teitä vastaan! Vieläpä niidenkin harvojen henkilöiden keskuudessa, jotka äänestävät teidän mukanne, on nähdäkseni sellaisiakin, jotka tekevät sen etupäässä henkilökohtaisesta uskollisuudesta teitä kohtaan. Käy niin, että te yksin vastustatte kaikkia”.

Tunnettua on, että noiden Genevessä käytyjen neuvottelujen aikana saatiin eräänlainen väliaikainen sovinto aikaan Leninin, Plehanovin ja Martovin välillä. Minä noina erittäin suuren merkityksen näiden miesten henkilökohtaiselle yhteenkuuluvaisuudelle, ja näytti siis siltä, että henkilökohtaiset välit oli saatu järjestykseen. Mutta miten katkerasti sainkaan katua sitä, että olin luottanut liian paljon tähän henkilökohtaisten välien sovittamiseen ja että olin ollut niin lyhytnäköinen poliittisissa laskelmissani!

Jonkin ajan kuluttua olin jälleen Kieviissä ja vakuuttelin kieviläisille ystäväilleni, että hajaannuksen vaara on ohi ja että meidän vanha „Iskramme” on edelleenkin „voittamaton armada”! Mutta, voi sentään! Ehti kulua vain muutama viikko, ja meille Kieviin saapui ulkomailta koko joukko kirjeitä ja niiden ohessa vastaavaa kirjallisuutta, jotka todistivat peruuttamatonta suhteiden katkeamista molempien puolien välillä. Taistelu syttyi uudelleen kautta linjan ainoastaan sillä erolla, että molemmat puolet sättivät nyt aika lailla ja täydellä syyllä minua „rämettävästä” yrityksestäni, ja myöhemmät tapahtumat näyttivät havainnollisesti, että historiallisessa mielessä kaukonäköinen oli todellakin vain Vladimir Iljitš. Ja jos nerokkuus on nimenomaan sellaista tapahtumain

ennakkonäkemistä, jolloin tapahtumain kulku arvataan etukäteen monia vuosia ennen kuin tavallisten keskitason ihmisten suuri joukko ymmärtää näiden tapahtumien olemuksen, niin juuri tuossa menševikkien vallankumouksellisen syntiinlankeamisen varhaisessa käsittämässä tuli erittäin havainnollisesti ilmi Vladimir Iljitšin nerokas historiallinen kaukonäköisyys.

Bolševismi ja menševismi edustivat kahta jyrkästi vastakohtaista käsityskantaa asiain objektiivisen olemuksen tajuamisessa. Mutta tämä tuli eittämättömän selvästi esiin vasta tapahtumain kehittyessä edelleen, vasta sitä mukaa, kun kansankapinoiden barrikaadit kasvoivat ja laajentuivat Venäjän lakeuksilla.

IV

Vuoden 1905 tapahtumien aikana olin vielä Kieviissä, missä osallistuin aktiivisesti rautatieläisten suurlakkoon käyttäen hyväkseni sitä, että eräiden henkilökohtaisten yhteyksieni avulla olin onnistunut saamaan toimen Lounaisten rautateiden Hallinnossa. Lakon loppuvaiheessa olin lakkokomitean puheenjohtajana suureksi harmiksi rautatiepäällystölle, joka ei lainkaan olisi halunnut nähdä diplomi-insinöörin toimivan siinä tehtävässä. Nojautumalla rautatietyöläisten ja -toimitsijain valtavaan joukkoon me kävimme reippaasti hyökkäystäistelua ja olimme kohta tilanteen herroja ei ainoastaan rautatien radoilla, vaan kaupungissakin. Viranomaiset joutuivat hämmingin valtaan, mutta eipä voida sanoa, että mekään olisimme nähneet selvästi edessämme olevan tien, ja hämärä levottomuuden tunne yhä voimakkaammin valtasi meidät, jotka emme tienneet, miten olisi ollut vietävä oikealla tavalla päätökseen loputtomien joukkokokoustemme sarja. Lokakuun 17 päivän manifesti ilmestyi aikana, jolloin rautatieläisten sekä heihin läheisesti liittyneiden Kievin erilaisten vallankumouksellisten järjestöjen riveissä oli alkanut jo tuntuva hämminki. Näin oikeastaan se laaja pikkuporvarillinen joukko, jonka yleisvenäläisen lakkoliikkeen hyökky oli temmannut mukaansa, toivoi hartaasti pääsevänsä lähimmälle rannalle, missä olisi turvattu edes alkeellinen lisäys niihin vähäisiin taloudellisiin ja poliittisiin oikeuksiin, joita sillä oli ennen ollut. On helppo ymmärtää, kuinka vaikeata oli niissä oloissa toimia sellaisin julistuksin, ettei olisi uskottu noihin perustuslaillisiin illuusioihin ja että olisi tarmolla valmistauduttu kiertämättömään aseelliseen taisteluun kavalaa vihollista vastaan.

Lokakuun juhlat Kieviissä päättyivät laukauksiin ja ratsu- miesten hyökkäykseen monituhantisen väkijoukon kimppuun, joka oli kokoontunut Kreštšatikille ja Kaupunkiduuman edustalle. Sitä seurasi hirveän suuri juutalaispogromi, ja jonkin ajan kuluttua sapöörijoukkojen kapinan vieläkin verisempi nujertaminen.

Pelastuin vangitsemiselta vain siten, että matkustin Pietariin, missä silloin oli Vladimir Iljitš ja mistä meille saapui kaunopuheisia varoituksia, että ennen kaikkea on pidettävä ruuti kuivana.

Siirtyminen pogromien Kieivistä Pietariin, joka oli yhä „perustuslaillisten vapauksien vallassa”, oli suorastaan hämmästyttävä. Kieivissä olin tottunut kulkemaan revolveri taskussa mustasotnialaisten hyökkäysten varalta, sillä eihän mustasotnialainen lehti „Kievljanin” turhaan melkein päivä kuin päivä syyttänyt meitä lakkoilevien rautatieläisten johdossa olleita valtiopetoksesta, mutta täällä Pietarin kaduilla oli runsaasti mitä kärkevintä paljastuskirjallisuutta, ja sanomalehtipojat, jotka kaupustelivat vilkkaasti niihin aikoihin niin monilukuisia lehtiä ja humoristisia julkaisuja, hyppivät innoissaan yhdellä jalalla ja laulaa hoilottivat pääministeristä: „Witte tanssii, Witte laukkaa, Witte laulaa rallattaa...”

Kievin pogromin vaikutelmat, jotka ovat tähän päivään säilyneet elävinä muistissani, minulle niin läheisten henkilöiden vangitsemiset — mikään tästä ei tietenkään voinut edistää minua lainkaan optimistisesti suhtautumaan noihin Pietarin ihanuuksiin. Ei kaikille ole suotu kykyä lentää kotkan siivillä tosielämän raskaiden koettelemusten yli. Kievin tapahtumien tyrmistyttämänä pelkäsin voimiemme ja mahdollisuuksiemme yliarvioimista. Muistan, että minulla oli tästä kysymyksestä aika paljon väitteilyjä Vladimir Iljitšin kanssa. Mutta samalla en voinut olla ihailematta enkä ihmettelemättä sitä ääretöntä tarmoa, jolla hän sinä kautena toimi Pietarissa. Se oli hänen niin sanoakseni ensimmäinen „koe” askeleensa maanalaisuuden oloista lavealle historian areenalle, mutta kaikille, joilla oli silmät päässä, kävi jo selväksi, miten mahtavaksi historian suurmieheksi tämä henkilö saattoikaan tulla juuri tällaisen laajan ja julkisen toiminnan oloissa. Tuntui siltä, että tuo talonpoikaiskapinoiden kajastus, nuo ensimmäiset viestit uhkaavista sotilaskapinoista, nuo myrskyisinä pauhaavien lakkojen aallot löytävät vain yksin hänessä sellaisen keskuksen, joka pystyy tekemään kaikista niistä viisaasti yhteenvedot ja joutumatta hämmingin valtaan mistään tappioista ja kapinataistelussa vaihtelevan onnen vaakalaudan heilahteluista huolimatta pystyy suuntaamaan vallankumouksen laivan juuri siihen satamaan, mikä turvaa maksimimäärän vallankumouksellisia saavutuksia tappioiden jäädessä minimiin.

Monet eivät silloin vielä tunnustaneet Vladimir Iljitšiä, toiset vain puoleksi aavistivat hänen merkityksensä, mutta hän oli silti jo hyvin laajalle henkilöpiirille Venäjän proletarisen vallankumouksen laivan täysin tunnustettu kapteeni. „Päivässä vuosien työ!” — siinä tunnus, jota oikeat taistelijat ovat velvollisia vallankumousten aikana noudattamaan taistelussa näiden

vallankumouksien suurten saavutusten puolesta. Vladimir Iljitš seurasi järkkymättä tätä tunnusta. Sen ohella, että hän itse käytti hyväkseen täysin mitoin nyt tarjoutunutta tilaisuutta esiintyä terävän painetun sanan avulla avoimesti lehdistön palstoilla, turvautumatta mihinkään Aisopoksen sanontoihin, kaiken sen ohella nimenomaan hän kannusti eteenpäin ja järjesti koko puolueemme kirjoittelevaa veljeskuntaa, ettei se hukkaisi turhaan niin kalliita hetkiä taistelussa kansanjoukkojen laajamittaisen ja todella vallankumouksellisen valistuksen puolesta. Kun nykyään selaillet Vladimir Iljitšin lukuisia teoksia, jotka hän on kirjoittanut Venäjän ensimmäisen vallankumouksen kaudella, niin et voi olla ihmettelemättä ja ihailematta hänen katsomustensa kaukonäköisyyttä, hänen iskujensa tarkkuutta, hänen ennustustensa sattuvuutta sekä sitä valtavaa työtä, mitä hän teki repiäkseen pois kaikki ja kaikenlaiset naamiot, joita niin mielellään käyttävät kansan viholliset sellaisina kausina, jolloin kansassa herää vallankumouksellisen toiminnan halu.

Mieleeni muistuu eräs Vladimir Iljitšin esiintymisistä kreivitär Paninan kansantalolla pidetyssä äärettömän suuressa kansankokouksessa. Korokkeelle nousee toinen toisensa jälkeen silloisen Pietarin tunnetuimpia puhujia. Siellä esiintyy kadettien ja trudovikkien parhaimmisto. Ja sitten samalle lavalle nousee uusi puhuja, jota laaja kansanjoukko ei vielä tunne. Heti pistää silmään hänen otsansa tavattoman ulkoneva kaartevuus sekä hieman vinojen silmien läpitukenvea loiste. Hän on puhunut vasta kymmenisen minuuttia, mutta te näette selvästi, että tämä puhuja on jo vallannut täydellisesti ja tavallaan lumonnut tuon väkijoukon, joka katsoo häneen jännittyneesti ja ahneesti monen monilla tuhansilla silmäpareilla... Edessämme on epäilemättä rohkea kansan tribuuni. Raudanlujalla logiikallaan hän analysoi kuuntelijoilleen heidän silmiensä edessä kehittyviä tapahtumia, ja kaikille käy selväksi, ettei noille tapahtumille voidakaan löytää muunlaista tulkintaa, samoin kuin ei voida epäillä sitä, että kaksi kertaa kaksi on neljä. Ja koska näin on laita, niin miten ankarana historia onkaan langettava tulevaisuudessa tuomionsa niille, jotka eivät ole käsittäneet noiden tapahtumain selvää ydinolemusta eivätkä ole huomanneet syvimpien kansankerrosten liikkeen ratkaisevaa osuutta niissä. Mutta sitäkin suuremmalla inholla se on langettava tuomionsa niille, jotka koettavat tietoisesti hämätä tapahtumien todellisen merkityksen, yrittävät turhaan turmella työtätekevien joukkojen luokkatietoisuutta, tuudittaa heidän tahtoaan turhilla jaaritteluilta siitä, että on muka jo päästy rauhan satamaan. Mitä ovat miehiään nuo petteurit ja kavaltaijat, jotka tekevät tyhjiksi proletariaatin suuret uhraukset siinä vapaustaistelussa, jota se on käynyt ei ainoastaan oman

itsensä, vaan myös kaikkien työtätekevien asian hyväksi? Asiaa tarkemmin tutkittaessa osoittautuu, että enemmän tai vähemmän kauniiden sanojen taakse verhoutuena menševikkejä myöten kaikki puolueet harjoittavat sellaista kavaltamista, ja vain yksin bolševikit noudattavat raudanlujasti suuntaansa, jonka tarkoituksena on ehdottomasti saavuttaa oikeita eikä näennäisiä voittoja vallankumouksessa.

Tämän puhujan jokaisesta sanasta henkii niin syvä ja loppuun saakka harkittu ajatus, niin kiihkeä vakuuttuneisuus, että ne lumoavat kuulijan voimakkaammin kuin mitkään kaunopuheiset sanat ja hienostunut ääntäminen. Hän laskeutuu puhujalavalta raikuvien kättentaputusten saattamana, jotka paisuvat myrskyisäksi suosionosoitukseksi, ja me saatamme huomata, että tuohon yksimieliseen tunteen purkaukseen ottavat osaa jopa nekin, joita hän juuri hetki sitten syyttäen paljasti. Mutta siinä hän se kansan tribuunin voima juuri onkin, että hän kykenee valloittamaan sen sekavasta kokoonpanosta huolimatta. Sellainen kansan tribuuni oli meidän Vladimir Iljitšimme, ja tarvittiin hyvin paljon salassapitämisen keinoja, jotta näiden kirkkaiden esiintymisten yhteydessä olisi mainittu mahdollisimman vähän V. I. Uljanov-Leninin nimeä.

Joulukuun kapina Moskovassa oli kukistettu. Pietari oli synkänä vaiti. Maaperä Vladimir Iljitšin jalkain alla kävi yhä kuumemmaksi. Yhä ilmeisemmäksi kävi, että halutaan tehdä selvää Venäjän ensimmäisen vallankumouksen huomattavimmista toimihenkilöistä. Puolueen etuja silmällä pitäen päätettiin toimittaa Vladimir Iljitš mitä pikimmin ulkomaille; mutta miten hankalaa se meille olikaan. Niinkuin laivan kapteeni hän lähti laivaltaan voidaan sanoa ihan viimeisenä sanan kirjaimellisessa merkityksessä. Ensi aluksi me saimme hänet suurella vaivalla suostumaan siihen, että hän muuttaisi edes Suomeen.

Muistissani on säilynyt kalliina eräs keskustelu Vladimir Iljitšin kanssa vähän ennen hänen lähtöään. Eräänä iltana hän tuli asuntooni vaikean työpäivän jälkeen, mutta kovin vilkkaana ja lennokkaalla mielellä... Keskusteltiin tietysti viime tapahtumista. Todistelin hänelle, että joukkojen liikkeessä ilmenevä laskukausi noin valtavan nousun jälkeen tarjoaa epäterveellisen maaperän yksityisille partisaanimaisille esiintymisille ja että koko tuo osittaisterrori sekä monet muut „pakkotoimitukset” merkitsevät vallankumouksen laskua. Hän sitävastoin näki siinä helpon mahdollisuuden järjestää päättäväisiä vallankumouksellisia pareja ja kolmikkoja — takeena joukkoliikkeiden uudelle noususuunnalle. Loppukädessä aivan oikeassa oli kuitenkin Vladimir Iljitš, joka sanoi, että vuoden 1905 kylvö oli liian reaalista ja tehty juuri sellaisiin maaperäkerrostumiin, ettei niitä

voida väittää hedelmättömiksi, se olisi samaa kuin väitettäisiin, että äärettömän valtavan ja voimia uhkuvan maan elämänvaltimo on lakannut sykkimästä. Kun vuoden 1905 tapahtumat osoittivat havainnollisesti, kuinka muutamat tuhannet ammattivallankumoukselliset panivat liikkeelle satoja tuhansia proletaareja ja prolotaarien läheisimpiä mukana kulkijoita, niin seuraavalla kerralla kymmenet tuhannet puolueen lipun alle järjestäytyneet panevat liikkeelle kymmeniä miljoonia, ja silloin on voitto taattu.

O. B. LEPEŠINSKAJA

TAPAAMISIA LENININ KANSSA

Ensi kerran tapasin Leninin 1894. Pienehköllä huvilalla Lesnojessa Pietarin lähellä oli järjestetty maanalainen kokous, ja siellä kiintyi kaikkien huomio matalahkoon ja vilkkaaseen nuoreen mieheen, jonka korkean otsan alta loistivat älykkäät, teräväkatseiset silmät. Nuori mies aloitti väittelyn Struven kanssa. Struve loi halveksuvia syrjäsilmyksiä julkeaan vastustajaansa, mutta tämä vähääkään hämmentymättä, pannen peukalonsa liivin aukkoihin arvosteli kiihkeästi ja vakuuttavasti tunnustettua „nuorison opettajaa”. Kiistan ollessa jo päättymäisillään nuorukainen sinkosi vastustajalleen huomautuksen: „Jos ajatuksenne tulevat vastedeskin kulkemaan tuota latua, niin en ihmettele lainkaan joskus kohtaamistamme barrikadin eri puolilla...”

Suusta suuhun kiiri uuden puhujan nimi: „Hän on Uljanov, nuori lakimies”.

Kuuntelimme kuin lumottuina Vladimir Iljitšin puhetta tässä illegaalisessa illanvietossa. Meitä ihmetytti se, että hän tunsu erittäin syvällisesti Marxin opin. Hän ei esittänyt Marxin määritelmiä abstraktisesti, vaan silloisen Venäjän poliittisiin ja taloudellisiin oloihin soveltaen. Hänen puheestaan uhoi kiihkeä usko työväenluokan voittoon. Minuun ja tovereihini teki valtavan vaikutuksen „legaalisesta marxilaisuudesta” julistaminen vihamieliseksi liikkeemme vallankumouksellisille tehtäville.

Puhuessaan tässä kokouksessa Lenin ehdotti Struvelle julkista kirjallista väittelyä. Struve julkaisi kohta kirjan narodnikkien taloustieteellisistä teorioista. Lenin arvosteli tämän kirjan referaatissaan „Marxilaisuuden heijastuminen porvarillisessa kirjallisuudessa”, jonka hän luki marxilaisten pienessä seurassa saman vuoden 1894 syksyllä ja joka muodosti perustan hänen laajalle teokselleen „Narodnikkilaisuuden taloudellinen sisältö ja sen arvostelu hra Struven kirjassa”. Vladimir Iljitš paljasti syvällisesti „legaalisesta marxilaisuudesta” porvarillisen olemuksen.

Lenin valtasi nopeasti työväen marxilaisten kerhojen jäsenten kunnioituksen ja mieltymyksen. Hän otti askeleen, jolla oli valtava merkitys työväenliikkeen jatkuvalle kehitykselle Venäjällä, marxilaisen vallankumouspuolueen perustamiselle: Pietarin hajanaiset marxilaiset kerhot yhdistettiin „Taisteluliitoksi työväenluokan vapauttamiseksi”, josta tuli proletariaatin vallankumouksellisen kasvatuksen ahjo. Toiminnassaan tämä liitto yhdisti työläisten taloudelliset vaatimukset poliittiseen taisteluun tsaarin itsevaltiutta vastaan.

Joulukuun 9 päivän vastaisena yönä 1895 Lenin pidätettiin ja 14 kuukautta kestäneen vankilassa olon jälkeen karkotettiin. Minä mieheni kanssa jouduin myös karkotukseen.

Aluksi asuimme Kazatšinskojen kylässä. Sitten minut välskärinä siirrettiin Minusinskin piirikuntaan, Jermakovskojen kylään. Matkalla pistäydyin Krasnojarskissa ja sain tietää, että sinne oli saapunut karkotuspaikalle matkustava Vladimir Iljitš. Tahdoin kovasti tavata häntä, mutta ujostelin mennä hänen luokseen. Odottamatta koputettiin oveen, ja huoneeseeni astui Vladimir Iljitš tarmokkuutta säkenöivänä. Kuultuaan tulostani hän riensi heti luokseni saadakseen tietää, miten karkotetut elävät Kazatšinskojen siirtokunnassa. Hän tiedusteli seikkaperäisesti jokaisen henkilön terveyttä ja aineellista asemaa, häntä kiinnostivat marxilaisten ja narodnajavoljalaisten väliset suhteet, hän kyseli, tehdäänkö kirjallista työtä.

Minua kohtaan, kun olin tulemassa äidiksi, hän oli tavattoman huomaavainen ja herkkä. Iljitš kysyi: „Mitä te haluaisitte syödä?” Vastasin leikilläni: „Pienokaiseni haluaisi merirapuja”. Olin varma, että tämä pyyntö oli yhtä mahdoton karkotuspaikan oloissa kuin mansikoiden saaminen talvella. Mutta Iljitš tempaisi lakkinsa ja riensi ulos talosta. Hän sai kuin saikin ostetuksi jostakin kaupasta säilöttyjä merirapuja tai tavallisia rapuja ja toi ne minulle...

Vladimir Iljitš oli kovasti mieltynyt luontoon. Krasnojarskin ympäristö on maailman luonnonihanimpaa seutua. Vuosisataiset männyt ja ketripuut seisovat majesteettillisena sankkana seinänä rantakukkuloilla Jenisein molemmin puolin. Metsän yllä piirtyvät Sajarin vuoristojonon ääriiviivat. Matkustaessaan laivalla Krasnojarskista Minusinskiin Iljitš katseli laivankannelta vuorten huippuja, ihaili Jenisein luonnon ihmeellistä kauneutta.

Avarassa kymmenen hengen hytissä laivasänkymme olivat vierekkäin. Kiinnitin tahtomattani huomioni siihen, että Iljitš käänteli tavattoman nopeasti lukemansa kirjan sivuja: olin tuskin ehtinyt lukea kirjaani 5—6 riviä, kun vieressäni Iljitš oli jo siirtynyt seuraavalle sivulle. Katsahdin Iljitšin kädessä olevaan kirjaan: se oli vieraskielinen.

— Vladimir Iljitš, luetteko te vaiko vain selaillette kirjaa?

— Tietysti luen. Ja hyvin tarkasti.

— Mutta voidaanko noin nopeasti lukea?

Iljitš hymähti.

— Olette oikeassa: luen nopeasti. Mutta asian laita on niin, että minun on paljon luettava. Minulla ei ole mahdollisuutta lukea hitaammin.

Lenin luki muutamassa päivässä laivan hytissä niin paljon kirjoja, että joku muu ei olisi ehtinyt lukea sitä määrää vuodesakaan.

Aikataulun mukaan laivan piti kulkea kolme vuorokautta. Mutta oli helteinen heinäkuu, ja Jenisei oli pahasti mataloitunut. Laiva pysähteli usein jääden jälkeen aikataulusta. Ja puolitiessä miltei kaikkien matkustajien eväät olivat lopussa. Jokaista askarrutti kysymys: miten selviydytään ilman ruokatarpeita. Vladimir Iljitš pelasti tilanteen. Eräällä olosuhteiden pakottamalla pysähdyspaikalla hän katosi joen rantakaislikkoon ja palasi jonkin ajan kuluttua laivan luo ryhmä talonpoikia seurassaan. Talonpojat toivat maitoa, leipää, voita ja munia.

Lenin oli karkotusmatkalla läheisessä yhteydessä vapaudessa olleisiin puolueytöntekijöihin, oli tietoinen kaikista puoluetta kiinnostavista kysymyksistä. Erään kerran hän kutsui koolle meidät, Minusinskiin karkotetut marxilaiset, ja kertoi saaneensa kirjeen, jossa tiedotettiin puolueen ensimmäisestä edustajakokouksesta. Näkyi, että Vladimir Iljitš oli sydämensä pohjasta iloinen tämän tapahtuman johdosta. Hän korosti juhlallisesti meille, että nyt oli Venäjällä perustettu sosialidemokraattinen puolue ja kehotti meitä kaikkia liittymään siihen. Me kannatimme innokkaasti Iljitšin ehdotusta. Jokainen tunsikin kerrassaan poikkeuksellista ylpeyttä, — puolueen jäsenen suuren nimen ansainneen vallankumouksellisen ylpeyttä.

Karkotuksessa, Šušenskojen kylässä Lenin suoritti jättimäisen kirjallisen työn. Siellä hän lopetti laatuaan perusteellisen teoksensa „Kapitalismin kehitys Venäjällä”, kirjoitti paljon artikkeleita, sanomalehtikirjoituksia ja arvosteluja, käänsi englannin ja saksan kielestä useita yhteiskunnallis- ja kansantaloustieteellisiä kirjoja ja oli kirjeenvaihdossa monien tovereiden kanssa.

Työskennellessään niin voimaperäisesti ja tuloksellisesti Vladimir Iljitš osasi antaa ansaitun levon aivoilleen, osasi tuoda vilkkautta karkotettujen yksitoikkoiseen elämään. Hän piti metsästyksestä, pelasi šakkia ja harrasti luistelua. Hän oli suuresti kiinnostunut kaunokirjallisuuteen. Lenin piti runoudesta, varsinkin klassillisesta: „Puškinista, Byronista, Schilleristä, Shakespearesta, luki mielellään myös sellaisia vähemmän tunnettuja runoilijoita kuin Baratynskiä ja Tjutševia. Karkotettujen yhdyksunnan jäsenistä perustettiin kuoro. Erikoista intoa laulu-harrastuksiimme toi Vladimir Iljitš. Hän opetteli kansamme

vallankumouslauluja. Miten loistivatkaan Iljitšin silmät, kun hän nyrkkiään nostaan toisti kahdesti työväen taistelumarssin loppusäkeet:

Ja punaisen lippumme saamme
voittoisna hulmuilemaan!

Elokuussa 1899 Jermakovskojessa pidettiin meidän, Lepešinskin, asunnossa Minusinskin karkotettujen sosialidemokraattien neuvottelukokous. Kokoonnuttiin Vladimir Iljitšin ehdotuksesta vastaamaan asianvaatimalla tavalla Kuskovan ja Prokopovitšin „Credoon”.

Saatuaan Pietarista „Credon” käsikirjoituksen Lenin oli kovin kiihtynyt ja kirjoitti heti vastalauseluonnoksen tämän opportunistisen asiapaperin johdosta. Vastalause päätettiin esittää kollektiivisesti. Iljitš sanoi, että „Credon” ilmestyminen on erittäin oireellinen, ettei sitä saa jättää huomiotta, että „ekonomismi” on sosialidemokratiamme tuleva tauti ja se on päättäväisesti torjuttava. „Venäjän sosialidemokraattien vastalause” hyväksyttiin kiihkeän pohdinnan jälkeen yksimielisesti. Se alkoi sanoilla: „Erään (venäläisen) paikkakunnan seitsemäntoista sosialidemokraatin kokous on hyväksynyt yksimielisesti seuraavan päätöslauselman ja päättänyt saattaa sen julkisuuteen sekä antaa kaikkien tovereitten käsiteltäväksi”¹.

Muutaman päivän kuluttua neuvottelukokouksesta kuoli eräs sen osanottajista A. A. Vanejev. Hänet haudattiin Jermakovskojen kylään. Vladimir Iljitš piti haudalla puheen, jossa hän valaisi karkotuksessa tuhoutuneen taistelutoverin, Pietarin „Taisteluliiton”² erään toimeliaimman jäsenen maineikasta vallankumouksellista elämäntaivalta.

Tammikuun 29 päivänä 1900 päättyi karkotusaika, ja kaikki Minusinskin piirikuntaan karkotetut, jotka oli pidätetty samanaikaisesti Vladimir Iljitšin kanssa, valmistautuivat paluumatkalle. Nuoriso käyttäytyi huolettomasti, ja vain Vladimir Iljitš yksin huolehti matkan järjestämisestä. Hän kirjoitti minulle kirjeen ehdottaen tilaamaan ennen kaikkea pienelle tyttärelleni Oljalle niinimatolla katetut ajoneuvot, oravannahkapussin ja kaksi tuhatta pelmeniä matkustavien ravitsemiseksi pysähdyspaikoilla. Ennen lähtöä pakkasin pelmenit, mutta unohdin ne Jermakovskojeen. Ne unohtuivat, sillä olin huolissani tyttärestäni, joka sairastui krupöösikeuhkotulehdukseen. Yhdessä kanssamme karkotukselta matkustavat toverit olivat Minusinskissa kovin katkeroituneita saatuaan tietää, että olimme unohtaneet pelmenit. Joku alkoi jopa tosissaan puhua, että lapsi on vallankumoukselli-

¹ V. I. Lenin, Teokset, 4. osa, suom., sivu 155.— Toim.

² Pietarin „Taisteluliitto työväenluokan vapauttamiseksi”.— Toim.

selle vaivana ja esteenä toiminnassa... Mutta Iljitš, joka oli aina huomaavainen tovereita kohtaan, rauhoitteli meitä:

— Mainiota,— sanoi hän,— että teille syntyi Olja. Hänestä tulee vallankumouksellinen...

Lenin piti suurta huolta meistä ja tyttärestämme. Hän löysi ja kutsui lääkärin. Iljitš kävi yölläkin tiedustelemassa Oljan terveyden tilaa.

Vladimir Iljitš kertoi meille suunnitelmistaan: jo aikaisemmin hänelle oli syntynyt aate, että karkotukselta palattua on perustettava yleisvenäläinen sosialidemokraattinen sanomalehti, jonka ympärillä sosialidemokraattien työ tultaisiin järjestämään. Kaikki ottivat ihastuksella vastaan Leninin aatteen. Jokainen piirsi mielessään näköaloja jatkuvasta vallankumouksellisesta toiminnasta sanomalehden ympärillä, jolle Iljitš oli jo keksinyt nimenkin: „Iskra”. Puhuessaan tulevan sanomalehden nimestä Lenin esitti usein dekabristi Odojevskin sanat: „Kipinästä tuli syttyä!” — jotka tämä oli kirjoittanut runossaan vastaukseksi Puškinille tämän runoon „Kirje Siperiaan”.

Tyttäreni sairauden takia olin pakotettu jäämään mieheni kanssa kahdeksi kuukaudeksi Omskiin. Odotimme kärsimättöminä viestiä Leniniltä. Hän piti sanansa: mieheni Panteleimon Nikolajevitš sai kirjeen, jossa Vladimir Iljitš pyysi meitä Pihkovaan matkustaessamme poikkeamaan hänen luonaan Podolskissa, lähellä Moskovaa, missä silloin asui Vladimir Iljitšin äiti perheineen. Palattuaan Siperiasta Vladimir Iljitš ei hukannut hetkeäkään päämääränsä saavuttamisessa — Venäjän puoluevoimien yhdistämisessä suunnittelemansa yleisvenäläisen sosialidemokraattisen sanomalehden ympärille. Hän kävi Pietarissa, Pihkovassa ja muissa kaupungeissa järjestäen tarvittavia yhteyksiä ja käyden neuvotteluja.

Mieheni kertoi minulle, miten vieraanvaraisesti Iljitš ja koko Uljanovin perhe ottivat hänet vastaan Podolskissa, Lenin näytti miehelleni kaikki Podolskin ja sen lähiympäristön nähtävyydet, pelasi pitkät ajat šakkia, ja mikä tärkeintä, selitti yksityiskohdittain hänen puoluetöhtäviään Pihkovassa. Nämä tehtävät edellyttivät, että Panteleimon Nikolajevitšistä tulee yksi ulkomailta julkaistavaksi suunnitellun „Iskran” asiamiehistä. Pihkovassa hän tulee työskentelemään zemstvon tilastonhoitajana. Vladimir Iljitš oli jo valmistanut sitä varten maaperää. Pihkovan tilasto-toimistolle oli jo tiedotettu Lepsinskistä ja siellä odotettiin häntä. Tilastonhoitajana työskennellessään mieheni oli avustettava salaisesti „Iskraa” lähettämällä sille kirjoituksia, painettua aineistoa ja käsikirjoituksia, pitämällä yllä salaista kirjeenvaihtoa toimituksen kanssa, ottamalla vastaan ulkomailta „Iskran” numeroita ja muuta maanalaista kirjallisuutta sekä säilyttämällä ja levittämällä tuota kirjallisuutta.

Heinäkuussa 1900 Lenin matkusti ulkomaille. Kohta alkoi ilmestyä „Iskra”. Se otti läheiset yhteydet niihin iskralaisten keskuksiin, joita Iljitš oli järjestänyt Venäjällä ennen matkustamistaan, siinä luvussa myös meihin — Pihkovan iskralaisiin.

Tapasin jälleen Iljitšin 1903 Genevessä. Siellä me järjestimme ruokalan, josta tuli bolševikki-emigranttien kokoontumispaikka. Vladimir Iljitš piti siellä opiskelutilaisuuksia puolueyöhön Venäjälle matkustaville bolševikeille. Se oli puoluekoulu, jossa Vladimir Iljitšin johdolla perehdyttiin puolueen ohjelmaan. Tämän koulun toiminnan kolmen vuoden aikana olin usein läsnä Iljitšin ohjaamissa opiskelutilaisuuksissa ja ihailin aina hänen erinomaista opettajantaitoaan. Paremmin kuin kukaan muu hän osasi saada kuuntelijansa syvästi kiinnostumaan, osasi herättää mielenkiintoa opiskeluun, tehdä keskustelun vilkkaaksi ja kiihkeäksi. Kun väittelyssä poliittisten vastustajiensa kanssa Lenin oli armoton, niin puoluekoulussa hän osoitti tavatonta suopeutta ja kärsivällisyyttä oppilaiden mielipiteitä kohtaan. Puhujat esitivät tämän tästä virheellisiä määritelmiä, ja silloin Iljitš selitti tahdikkaasti heidän hairahduksensa.

Geneven bolševistisen puoluekoulun kuulijakunta oli kokoonpanoltaan ja kehitystasoltaan kovin kirjavaa. Siihen kuului sekä melkoisen teoreettisen valmennuksen saaneita intelligenttejä että heidän vierellään istuvia tuotannosta tulleita työläisiä. Ja kokoonpanon erilaatuisuudesta huolimatta Iljitš osasi ohjata opiskelua kuitenkin niin, että se tempasi mukaan kaikki osanottajat, ja kaikki tunsivat yhtä suurena määrin tutkittavana olleiden puoluesivistyksen perusteiden tärkeyden. Iljitš sai tietotasoltaan erilaiset oppilaat yhtäläisesti kiinnostumaan omintakeisen pedagogisen keinojen avulla. Hän suurensi vaatimuksia intelligenssiin lukeutuville kuuntelijoille, taistellen heidän sekavan hajanaista, intelligenttimäistä fraseologiaa vastaan, ja samalla otti tarkalla korvallaan ihan lennosta kiinni työläisten jokaisen terveen, proletaarisen vaiston saneleman ajatuksen ja antoi sille täsmällisen ja lopullisen ilmauksen.

Minulle henkilökohtaisesti Leninin koululla oli erikoinen merkitys. Olin perehtynyt Lausannen yliopistossa luonnontieteisiin, ja niihin aikoihin samoin kuin nykyäänkin kapitalististen maiden yliopistoissa idealistiset teoriat olivat melko laajalle levinneet luonnontieteiden opettamisessa. Opettaessaan Lenin tutustutti meitä usein filosofian ja luonnontieteen eri aloihin. Marxilaiseen filosofiaan perehtyminen teki minusta materialistisen luonnontieteen innostuneen puoltajan.

Sillä välin Venäjällä alkoivat vallankumoukselliset tapahtumat. Oli menossa vuosi 1905. Geneven emigranttipiireissä pohdittiin kiihkeästi Venäjän tilannetta. Heräsi aate sellaisen suuren kokouksen järjestämisestä, jossa olisivat läsnä Venäjän sociali-

demokratian kaikki ryhmittymät. Lenin suhtautui alusta lähtien skeptillisesti aatteeseen yhteisestä kokouksesta.

— Pelkään danaolaisia, jopa lahjoja ojentavia,— sanoi hän muinaisroomalaista sananlaskua käyttäen.

Lenin kuitenkin suostui yhteiseen kokoukseen ehdottaen tällöin varattavaksi tarkat ehdot: puheenjohtajaksi valitaan henkilö, joka on riittävän puolueeton kokouksen osanottajien suhteen; jokaisesta ryhmästä — bolševikkien, menševikkien, bundin, latvialaisten ja puolalaisten sosialidemokraattien puolesta — tulee esiintymään vain yksi puhuja; jokaisen puhujan on luovuttava avoimesta ja peitetystä ryhmäkuntalaismaisesta polemiikista. Menševikit suostuivat kaikkiin ehtoihimme.

Kokoukseen tuli paljon väkeä. Iljitš saapui myös ja istuutui vaatimattomasti johonkin takariviin eräiden bolševikki-tovereiden pariin. Puhetta johti Vera Zasulitš. Ensimmäisenä puhui Martov. Hänen puheensa oli väritön, velto ja ikävystyttävä. Mutta sopimusehdon Martov täytti: hän ei tehnyt poleemisia hyökkäyksiä bolševikkeja vastaan. Sitten puheenvuoro annettiin bolševikkien edustajalle Voinoville (Anatoli Vasiljevitsš Lunatšarskille). Vladimir Iljitš neuvoi häntä ennen kokousta puolisen tuntia puheen sisällön ja muodon suhteen. Puhujamme ei myöskään turvautunut ryhmäkuntalaismaiseen polemiikkiin, vaan puhui yleisvallankumouksellisesta aiheesta. Se oli suurenmoinen puhe, kuvarikas ja valtavan vallankumouksellisen päätöksen läpikäynnä. Ja silloin harmistuneet menševikit rikkoivat heti sopimuksen, kuten Lenin oli ennustanut.

Kuiskailtuaan Zasulitšin kanssa Dan sai häneltä puheenvuoron. Vastoin sopimusta hän esiintyi jo toisena menševikki-puhujana. Dan kyllästi puheensa hyökkäilyillä bolševikkeja vastaan, arvosteli Voinovin lausuntoja.

Iljitš nousi ensimmäisenä ja sanoi meille hiljaa:

— Lähdettiin, toverit. Täällä meillä ei ole mitään tekemistä...

Venäjällä kehittyi nopeasti vallankumoustaistelu. Jännittäen suuresti voimiaan Iljitš teki työtä päivin ja öin. Hänen kirjeensä, sähkönsä, ohjeensa ja kirjoituksensa bolševikkien äänenkannattajassa „Vperjod” lehdessä ja sitten „Proletari” lehdessä olivat taisteluohjelmalla vallankumoukselliselle proletariaatille. Huhtikuun alussa 1905 Lenin matkusti Lontooseen, missä johti sinne kokoontunutta puolueen III edustajakokousta. III edustajakokouksen hyväksymä leniniläinen taktiikka edellytti, että vaikka Venäjän vallankumous onkin luonteeltaan porvarillis-demokraattinen, on sen voitosta eniten kiinnostunut proletariaatti, jonka tulee johtaa vallankumousta ryhtymällä liittoon talonpoikaiston kanssa ja eristämällä liberaalisen porvariston. Tämän bolševistisen taktiikan perustelemiselle ja menševikkien opportunistisen taktiikan arvostelemiselle oli omistettu Leninin historiallinen kirja

„Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa”.

Vallankumouksen aallot kohosivat yhä korkeammalle. Lenin tahtoi kiihkeästi Venäjälle. Marraskuun alussa 1905 hän saapui Pietariin ja osallistui hyvin toimeliaasti vallankumouksellisten esiintymisten järjestämiseen. Joulukuussa Moskovan kadut peittyivät barrikadeihin. Vallankumouksellisia kapinoita syttyi muissakin kaupungeissa. Mutta tsaarin hallitus onnistui tukahduttamaan ne. Tappion kärsinyt vuoden 1905 vallankumous oli kuitenkin Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen kenraaliharjoitus. Puolueelle sinkoamaan Plehanovin moitteeseen: „Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin”, suuri vallankumousmies Lenin vastasi: „Päinvastoin, piti tarttua aseisiin päättäväisemmin, tarmokkaammin ja hyökkäävämmiin...”

Tapasimme jälleen Vladimir Iljitšin vasta Suuren Lokakuun jälkeen. Panteleimon Nikolajevitš ja minä työskentelimme Valistusasiain kansankomissariaatissa. Vuonna 1918 Panteleimon Nikolajevitš ehdotti Vladimir Iljitšille, että meidät lähetettäisiin Bielo-Venäjälle kotikyläämme Litvinovitšiin kokeilemaan talonpoikien yhdistämistä maatalouskommuuniksi. Vladimir Iljitš oli erittäin tyytyväinen tähän ehdotukseen, suostui heti siihen sanoen, että talonpoikien yhdistäminen suuriksi kollektiivitalouksiksi on mitä tärkein tehtävämme. Matkustimme Litvinovitšiin ja ryhdyimme perustamaan kommuunia, mutta kärkevän kansalaisodan oloissa me emme onnistuneet toteuttamaan suunnitelmiamme.

Lenin lähetti Panteleimon Nikolajevitšin 1919 työhön Taškentiin Turkestanin valistusasiain kansankomissaarin sijaiseksi. Tavattuaan matkaa koskevan kysymyksen johdosta Vladimir Iljitšin Panteleimon Nikolajevitš palasi kotiin reippaana ja riemuissaan:

- Mitä iloitset? — kysyin.
- Sai puolustetuksi teatterit!
- Mitkä teatterit?
- Sekä Suuren että Pienen.
- Kuka sai puolustetuksi?
- Iljitš.

Ja mieheni kertoi minulle sen illan tapahtumista. Anatoli Vasiljevitš Lunatšarski ei voinut jostakin syystä olla läsnä Suuren Kansankomissaarien Neuvoston istunnossa ja hänen asemestaan istuntoon oli mennyt Panteleimon Nikolajevitš, koska hän oli Valistusasiain kansankomissariaatin kollegion jäsen. Käsiteltävänä oli erilaisia kysymyksiä, siinä luvussa kysymys valtion teatterien lämmittämisestä, joka oli siirretty Pienestä Kansankomissaarien Neuvostosta siellä ilmenneiden erimielisyyksien takia. Selosti Pienen Kansankomissaarien Neuvoston edustaja

Galkin. Hän sanoi, että kyseisessä vaiheessa työläis-talonpoikainen tasavalta ei tarvitse Suurta eikä Pientä teatteria, koska niiden ohjelmistossa on yhä edelleenkin samoja vanhoja porvarillisia „Traviatan”, „Carmenin” ja „Jevgeni Oneginin” kaltaisia näytelmiä ja oopperoita ja ettei kannata heittää kallisarvoista polttoainetta Moskovan teatterien ahneisiin tulipesiin.

Vladimir Iljitš asetti kysymyksen äänestettäväksi virkkaen kuitenkin ikään kuin ohimennen muutaman sanan:

— Minusta tuntuu,— sanoi Iljitš väläyttäen nauravia silmiään,— että Galkinilla on hieman naiivi käsitys teatterin merkityksestä.

Ja Vladimir Iljitš kehotti niitä, jotka kannattavat Galkinia, nostamaan kätensä.

Mutta käsiä ei noussut. Teatterit, jotka ovat Venäjän kansallisen kulttuurin ylpeys, jatkoivat toimintaansa.

Leninin kaikkivoittavat aatteet kasvattavat ja hoivaavat neuvostoihmisten sukupolvia. Lenin elää maamme työtätekevien ajatuksissa ja sydämissä. Hänen nimensä kaikuu lennokkaana kutsuen taisteluun vapaan ja onnellisen elämän puolesta, kommunismin puolesta.

A. ZYRJANOV

SUŠENSKOJESSA

Keväällä 1897 vuokrasin kunnan kirjurin suosituksesta huoneen juurikään Šušenskojeen saapuneelle poliittiselle karkotetulle, joka kuten myöhemmin sain tietää oli Vladimir Iljitš Lenin.

Ensi päivinä Vladimir Iljitš asui yhdessä kanssamme olohuoneessa ja hänen pyynnöstään minä ja vaimoni annoimme hänelle talomme erillisen pienen perähuoneen, jossa hän asui neljatoista kuukautta. Huoneeseen asetettiin puusänky, pöytä ja neljä tavalista tuolia. Myöhemmin tein hänelle kirjahyllyt.

Vaikka Vladimir Iljitš oli vuokrannut erillisen huoneen, asui hän kuitenkin yhdessä kanssamme. Hän aterioi usein maalaistapaan, yhteisestä kattilasta, jutteli kanssamme, nauroi aina hilpeästi, tarttuvasti. Vladimir Iljitš oli aivan tavallinen, sydämellinen, elämäniloinen ja riemukas mies!

Me teimme hänen kanssaan usein metsästysmatkoja. Kerrankin viivyimme metsällä kokonaiset viisi päivää. Asuimme maa-majassa ja kahlailimme soilla. Vladimir Iljitš piti kovasti metsästyksestä. Hän saattoi ottaa vanhan pyssynsä, ja samoilla soita päivät pääksytysten, ja vaikkei hän ampunutkaan juuri lainkaan lintuja, niin sai metsästyksestä suurta nautintoa.

Talvella Vladimir Iljitš jäädytti itselleen jääkentän ja luisteli usein.

Toveri Lenin oli syvästi kiinnostunut talonpojan elämästä, auttoi kaikkia, jotka pyysivät häneltä neuvoa.

Vladimir Iljitš teki ahkerasti työtä, hän kirjoitti ja luki alituisesti. Sanoi kääntävänsä kirjoja.

Kolme tai neljä kertaa kyyditsin Vladimir Iljitšiä Minusinskiin tovereiden luo. Erään kerran Vladimir Iljitš sanoi minulle:

— Tänään pitäisi käväistä Minusinskissa.

Kysyin häneltä:

— Onko lupa?

— Ei, — vastasi hän. — Eikä tarvitakaan, ilman sitä lähdenme.

Ajoimme Minunsinskiin ja takaisin yhdessä yössä, peitin häntä oljilla pysähdyspaikoissa. Kun olimme palanneet Šušenskojeen, meille tuli odottamatta neljä santarmia. En päästänyt heitä taloon. Menin ulos. He kysyvät:

— Onko karkotettu kotona?

— Kotona on, — vastasin.

— Voiko mennä sisään?

Minä sanoin:

— Käyn kysymässä vuokralaiselta, jos hän sallii, niin sitten kyllä!

Minulla oli nähkääs sellainen määräys, ettei saanut päästää Leninin luo santarmeja ilman valvojaa. Heti kun olin avannut tuvan oven, Vladimir Iljitš pisti käteeni lapun. „Siinä on”, hän sanoi, „vie niille”, — nimittäin santarmeille. Santarit lukivat lapun vuoronperään, rauhoittuivat ja menivät menojaan.

Tupaan palattuani Vladimir Iljitš kysyi:

— Missä vieraat ovat?

Minä vastasin:

— Eihän meitä ole kukaan kestinnyt, miksi meidän pitäisi heitä kestitä.

Vladimir Iljitš nauraa hohotti kauan ja kovasti sen tapahtuman johdosta.

Kun Nadežda Konstantinovna saapui äitinsä kanssa Šušenskojeen, niin he kohta sen jälkeen siirtyivät asumaan Petrovin taloon.

A. SAPOVALOV

KARKOTETTUNA SIPERIASSA

Toveri Leninistä kuulin ensi kerran vuonna 1898 vankivaunussa, kun olin matkalla Siperiaan. Vaikka osallistuinkin vallankumoustoimintaan Pietarissa 1895, en ollut tavannut Leniniä. Niin kävi nähtävästi siksi, että vaikka olinkin tehnyt aatteellisen pesäeron narodnajavoljalaisista 1895 ja alkanut toimia marxilaisessa järjestössä — Pietarin „Taisteluliitossa”, olin kuitenkin pakotettu säilyttämään yhteyden narodnajavoljalaiseen kirjapainoon Krjukovin kanavalla, missä painettiin toveri Leninin kirjasia, minkä vuoksi minun oli tarkasti rajoitettava tuttavuuksiani vallankumouksellisten keskuudessa ja varsinkin marxilaisten keskuudessa, joita narodnajavoljalaiset pitivät henkilöinä, jotka eivät lainkaan tunnustaneet konspiraatiosääntöjä. Niin suuri kuin olikin viehätys käydä marxilaisten pienemmässä tai suuremmassa kokouksessa, joissa esiintyi marxilaisten johtajia, oli minun siitä luovuttava konspiraation näkökantoja silmälläpitäen, sillä olisi ollut vaikea poistua sellaisesta kokouksesta joutumatta poliisikytän varjostettavaksi. Vain raskaat palot ja loputtomat pidätykset pakottivat sosialidemokraatit perehtymään maanalaisen toiminnan tekniikkaan.

„Vanhuksen” — niin toverit kutsuivat siihen aikaan Vladimir Iljitšiä — oikean nimen sain tietää vasta jättäessäni hyvästit tovereilleni Krasnojarskin vankilassa toukokuun alkupäivinä 1898.

— Miten hyvä, että matkustatte paikkakunnalle, missä asuu karkotuksessa meidän „Vanhuksemme”, nimittäin Vladimir Iljitš Uljanov, — sanoi minulle Mihail Silvin.

— Minusinskin piirikunnassa tutustukaa ehdottomasti Vladimir Iljitšiin! — kehotti Friedrich Lengnik.

— Mutta minähän matkustan kokonaan toiseen kylään, Tesin-kojeen, — huomautin minä. — Sanoittehan itse, että Uljanovin luo on sieltä ainakin sata virstaa.

— Ei se mitään,— väittivät toverit vastaan,— Tesinskojen kylässä asuvat hyvät toverimme Kržižanovski ja Starkov. Heidän kauttaan voittekin tutustua „Vanhukseemme”.

Minulle koitti tilaisuus tustustua Vladimir Iljitšiin vasta oltuani kahdeksan kuukautta Tesinskojen kylässä, joka oli määrätty asuinpaikakseni Siperiassa. Toverit V. V. Starkov puolisonsa Antonina Maksimilianovnan kanssa ja G. M. Kržižanovski ja hänen puolisonsa Z. P. Nevzorova olivat silloin jo siirtyneet Tesinskojen kylästä Minusinskiin. Minusinskissa he olivat vuokranneet yläkerran pienestä talosta erään kadun varrella ja asuivat siinä yhtenä perheenä. Siinä talossa kohtasinkin sitten Leninin, kun Minusinskin piirikunnan eri kyliin karkotetut marxilaiset olivat koolla ensi kertaa.

Silloin karkotetut marxilaiset asuivat jo omissa oloissaan ja erillään vanhoista narodnajavoljalaisista karkotetuista. Väärinkäsitykset, joita oli syntynyt marxilaisen kirjapainotyöläisen Raitšinin karattua Minusinskista, olivat kehittyneet täydelliseksi pesäeroksi. Asia oli mennyt niin pitkälle, että vastaan tullessa ei ainoastaan oltu tervehtimättä, vaan jopa kierrettiin kaukaa toisiaan. Vanhat narodnajavoljalaiset karkotetut, joiden joukossa oli sellaisia tunnettuja miehiä kuin Tyrkov, joka sattumalta pelastui hirsipuulta vuoden 1881 maaliskuun 1 päivän jutussa, ja Felix Jakovlevitš Kon, joka oli ollut pakkotöissä ja karkotuksella kaukana Jakutiassa, olivat sitä mieltä, että vain he, vanhat narodnajavoljalaiset karkotetut, ovat haistaneet vallankumouksen ruutia, ja suhtautuivat marxilaisiin jopa vississä määrin halveksuvasti kuin henkilöihin, joiden joukossa ei ollut ketään, joka menisi hirsipuuhun vallankumouksen asian puolesta, ja kuin henkilöihin, jotka narodnajavoljalaisten mielestä olivat vasta ensi kerran ylittäneet Uralin vuoriharjanteen. Marxilaiset puolestaan pitivät narodnajavoljalaisia sellaisen vallankumousliikkeen edustajina, jonka päälle historia oli nauraan vetänyt ristin. Oltiin taipuvaisia näkemään heissä vallankumouksen invalideja, jonkinlaisia ajan kellastamia muumioita, jotka olivat luutuneet hairahduksessaan ja ennakkoluuloissaan. Marxilaisia ja varsinkin työläisiä loukkasi ja suututti narodnojepravolaisten puolelle siirtyneen narodnajavoljalaisen Tjuttševin sattumalta tai tahallaan lausuma mielipide, että työläisiin kuuluvien marxilaisen ilmaantuessa Siperiaan on karkotukselle Siperiaan lähtenyt muka „kadun väki”.

Sanalla sanoen silloin oli vallalla karkotuspiireille ominainen ilmiö, jolloin erilaisten vallankumouksellisten virtauksien edustajat eivät sukoilleet langettaessaan vastapuolelle erilaisia syytöksiä. Tämänkaltaiset yhteenotot poliittisten karkotettujen kesken jatkuivat koko karkotusajan. Sitä eivät voineet välttää Leninin johtamat marxilaisetkaan. Mikäli muistan, eräänä kysymyksenä,

joka asetettiin pohdittavaksi yleisissä keskusteluissa Minusinskissa joulukuun lopulla 1898, oli kysymys uusien, marxilaisten karkotettujen suhtautumisesta narodnajavoljalaisiin karkotettuihin. Mikäli muistan, viime mainittuihin nähden Lenin oli erittäin leppymättömällä kannalla. Minusta, työläisestä, joka silloin vielä olin kokematon monissa kysymyksissä, näytti siltä, että olimme eronneet narodnajavoljalaisista „hamaan hautaan asti”. Kuinka suuri olikaan ihmettelyni, kun myöhemmin, kymmenisen vuoden kuluttua, sain tietää, että Vladimir Iljitš, kohdatessaan Siperiasta palattuaan vanhojen karkotuspiirien „edustajia”, joiden kanssa oli kinastellut Siperiassa, keskustelee heidän kanssaan sydämellisesti ja rauhallisesti. Keskinäissuhteita vanhoihin karkotettuihin koskevan kysymyksen lisäksi asetettiin silloin Minusinskissa kysymys avustuskassan perustamisesta apua kaipaaville tovereille.

Jokainen karkotukseen saapunut toveri allekirjoitti erikoiset poliittisten karkotettujen ohjesäännöt, jotka kielsivät heiltä poistumisen kylästä tai kaupungista ilman Minusinkin poliisipäällikön lupaa yli 10—15 virstan päähän sekä miltei kaikenlaisen henkisen työn. Ei saanut edes palkkautua batrakiksi rikkaalle talonpojalle, koska matkanteko kaukaisille viljelysmaille 20—30 virstan päähän ja asuminen siellä viikkokaupalla rikkoi mainittuja ohjesääntöjä. Hallitus pelkäsi erikoisesti propagandaa. Poliittisten varjostaminen ja tarkkailu oli itsessään Minusinskissa annettu poliittisten karkotettujen erikoisen valvojan tehtäväksi ja maaseudulla sotskille. Valvoja, minusinskilainen poroporvari, joka sai toimestaan palkkaa, kävi päivä kuin päivä poliittisten karkotettujen asunnoissa mukanaan erikoinen kirja, johon poliittisten oli kirjoitettava nimensä. Maaseudulla sotskit — tätä valinnallista tointa palvelusvelvollisuutenaan hoitavat talonpojat, jotka olivat usein lukutaidottomia — rajoittuivat ulkoiseen tarkkailuun ja ainoastaan puhuttelivat niiden talojen isäntiä, joissa karkotetut asuivat. Sotskit eivät pitäneet siitä, että karkotetut kävivät talonpoikien kanssa pelloilla, niityillä ja taigassa. Juuri siksi karkotuksessa oli hyvin vaikea löytää ansiotyötä. Ja sen johdosta, kun ulkomailla oli ilmestynyt sanomalehtikirjoituksia ja kirjoja poliittisten pakkotyövankien ja karkotettujen tukalasta asemasta Siperiassa, hallitus, kieltäen ankarasti poliittisten karkotettujen poistumiset paikkakunnalta, antoi samalla heille joka kuukausi rahanavustusta: yksinäisille 8 ruplaa ja perheellisille 15—35 ruplaa.

Marxilaisten työläisten saavuttua karkotukselle hallitus alkoi supistaa tätä avustusta ja kielsi sen täydellisesti osalta työläisiä. Jakamalla karkotettujen ystävällisen piirin „etuoikeudellisessa” asemassa oleviksi ja oikeuksia vailla oleviksi työläisiksi hallitus kylvi karkotettujen keskuuteen eriarvoisuutta, eripuraisuutta, kateutta ja toraa. Vaikka Minusinkin piirikunnassa pitkäaikaisen

virastaselittelyn ja taistelun jälkeen kaikki sinne karkotetut työläiset saivat avustusta, oli keskinäisen apukassan perustaminen oleellisesti välttämätön. Pietarilaisen mielestä ihmeellisen halpojen hintojen vallitessa, mikä oli havaittavissa Minusinskin piirikunnassa, 8 ruplaa riitti ruokaan, asuntoon, paloöljyyn, teehen ja sokeriin, mutta tupakkaan ja pukimiin ei enää jäänyt mitään. Ilman toverillista apua ja harvoja, vaikkakin pieniä, vallankumouksellisen Punaisen Ristin rahalähetyksiä oli vaikea tulla toimeen. Kaikki mainittu selittää toverillisen keskinäisen apukassan perustamisen välttämättömyyttä.

Minusinskin marxilaisten ensimmäiseen edustajakokoukseen, jossa muiden kysymysten joukossa oli kysymys keskinäisen apukassan perustamisesta, mikäli muistan, osallistuivat V. I. Lenin, G. M. Kržižanovski, G. I. Okulov, A. M. Starkova (Kržižanovskaja), V. V. Starkov, Z. P. Nevzorova, V. K. Kurnatovski, N. K. Krupskaja ja työläiset: Pietarin suomalainen Oskari Engberg, puolalaiset I. L. Prominsky ja Kovalevsky Žirardovista, puolalainen sosialidemokraatti intelligentti Kulik sekä N. N. Panin ja A. L. Šapovalov Pietarista. Jekaterinoslavilainen työmies M. D. Jefimov, joka oli sairastunut mielitautiin, siirrettiin silloin Minusinskin piirikunnan Tesinskojen kylästä Krasnojarskin mielisairaalaan.

Niiden muutaman päivän aikana, jotka Lenin vietti Minusinskissa kaikkien näiden tovereiden parissa, hän ehti tutustua jokaiseen heistä erikseen ja tunnustella heidän kelpoisuuttaan tulevaa vallankumoustoimintaa varten. Tiedustellen maanalaisen kirjapainon järjestämistä Lenin kyseli esimerkiksi minulta narodnajavoljalaisen maanalaisen kirjapainon asioita. Toverillisten keskustelujen ohella varattiin riittävästi aikaa šakkipeliin, luiteluun Jenisein joen jäällä sekä jänisten, riekkojen ja teerien pyydystämiseen.

Lenin oli karkotusaikana Siperiassa voimiensa kukoistuksessa. Hän oli 28-vuotias. Hän vaikutti vilkkaalta, iloiselta ja tarmokkaalta. Käyttäytymisensä yksinkertaisuuden ja suorasukaisuuden ohella, jotka vetivät toisia hänen puoleensa, hänestä uhosi jonkinlaista koleutta, mikä jollain tavoin loitontoi häntä keskustelutoverista. Siitä, miten hänen läsnäollessaan käyttäytyivät ja tahtomattaankin osoittivat kunnioitustaan intelligenttitoverit, sellaiset kuin G. M. Kržižanovski ja V. V. Starkov ja vieläpä paljon kokenut ja nähnyt V. K. Kurnatovski, tulin uudemman kerran vakuuttuneeksi, että „Vanhus”, josta matkalla Siperiaan M. A. Silvin, F. V. Lengnik, K. K. Bauer ym. toverit puhuivat, jotka jo tunsivat Leninin tai olivat kuulleet hänestä, kuten Bauer,— että Lenin oli todella johtaja marxilaisten toverien joukossa. Kun oli kulunut kolme vuorokautta, toisin sanoen se aika, jona meillä jokaisella oli lupa oleskella Minusinskissa, me matkustimme

asuinpaikoillemme. V. I. Lenin yhdessä N. K. Krupskajan kanssa ja O. Engberg ja I. L. Prominski matkustivat Šušenskojen kylään, missä asui Vladimir Iljitš; V. K. Kurnatovski ja tov. Kovalevski matkustivat Kuraginskojen kunnan Kuraginskojen kylään Jenisein sivujoen Tuban yläjuoksulle. N. N. Panin ja minä palasimme Tesinskojen kylään.

Seuraavan kerran tapasin Leninin aivan odottamatta keski-kesällä 1899 Tesinskojen kylässä. Se tapahtui 7—8 maissa aamulla. Olin lähtenyt kunnanvirastosta, missä „posteljooni”, joka toi postia kaksi kertaa viikossa, lajitteli kirjeitä. Kunnanviraston korkealta kuistilta näin yhtäkkiä kaksipyöräisillä kär-ryillä nuoren miehen ja nuoren naisen, jotka eivät pukimiltaan eivätkä ulkoasultaan muistuttaneet lainkaan paikallisia asukkaita. Katsottuani tarkemmin tunsin heidät Leniniksi ja Nadežda Konstantinovna Krupskajaksi. Siitä miten taitavasti Vladimir Iljitš ohjasi hevosta, voitiin päätellä, että hän oli hyvällä menestyksellä selviytynyt tehtävästään. Siihen aikaan paitsi minua Tesinskojen kylässä asuivat toverit F. V. Lengnik ja J. V. Baramzin; N. N. Paninia ei enää ollut (hän oli siirtynyt Jermakovskojen kunnan Jermakovskojen kylään talonpoikien kanssa sattuneiden erilaisten kannausten takia). Kirjeenvaihdosta Kržižanovskin, Nevzorovan ja Starkovin kanssa Lenin oli saanut tietää kahden huomatuimman intelligenttitoverin, F. V. Lengnikin ja J. V. Baramzinin matkustamisesta Minusinskin kautta Tesinskojen kuntaan. Valmistautuessaan esiintymään „ekonomismia” vastaan, joka oli muodostunut vaaralliseksi työväen vallankumousliikkeelle, V. I. Lenin saapui harvaan asutettua ja ryöväyksien tähden vaarallista tietä Šušenskojen kylästä Tesinskojen kylään saamaan heidät mukaan, kuten arvelen, taisteluun „ekonomismia” vastaan.

Oli käynyt niin, että päivänä, jolloin toveri Lenin saapui Tesiin, siten nimitettiin kyläämme, toverit F. V. Lengnik ja J. V. Baramzin, odottamatta häntä tuona päivänä, olivat aamun sarastaessa lähteneet metsästämään järville, 15 virstan päähän kylästä. Sen vuoksi Lenin ja Nadežda Konstantinovna pysähtyivät luokseni, joivat teetä, aterioivat ja jäivät yöksi. Asuin silloin „kulttuuristuneen” talonpoikaisnaisen Vetvinovan talossa. Hänen miehensä oli kuolemaansa asti palvellut kunnan kirjurina ja tyttärensä oli puolueemme jäsen ja opiskeli kursseilla Pietarissa. Saatettuani Vladimir Iljitšin ja Nadežda Konstantinovnan vaatimattomaan huoneeseeni ja tarjottuani heille pyyheliinan, vettä ja saippuaa pesua varten kesän pölyisen matkan jälkeen juoksin emännän luo tilaamaan samovaaria ja tavallista talonpoikaislounasta, johon kuului tavanomaisia siperialaisia „šangeja”¹ ja

¹ Voilla ja hapankermalla höystettyjä vehnälettuja.— A. S.

lautasellinen hapankermaa. Kun olin riisunut valjaista hevosen, jolla Vladimir Iljitš oli saapunut, ja kytkenyt sen „jäähtymään” kahdeksi tunniksi pihan nurkkaukseen, ennenkuin sille annetaan juoda ja sitten heinää ja kauraa, kävin F. V. Lengnikin ja J. V. Baramzinin asunnoissa jättäen kummallekin lapun, jossa tiedotin arvokkaiden vieraiden saapumisesta.

Palattuani näin V. I. Leninin ja N. K. Krupskajan istuvan pöydässä. He olivat jo ehtineet juoda teetä ja syödä lounaan. He molemmat tutkiskelivat kirjojani ja vihkojani, joissa oli otteita lukemistani kirjoista, numeroaineistoa ja eri kirjailijain: Nekrasovin, Puškinin, Lermontovin, Nikitinin, Heinen, Koltsovin ynnä muiden runoja. Eräässä paksussa vihkossa oli venäjännös Karl Marxin ja Friedrich Engelsin „Kommunistisesta manifestista”. Valmistautuessani vallankumoustoimintaan loin itselleni sellaisen käsityksen tulevaisuudestani, että minulla työläisenä, „ylpeänä, leppymättömänä” taistelijana työväenluokan vapauttamisen puolesta, jollaiseksi toivoin tulevani, on edessäni raskas kohtalo — kiertämätön tuhoutuminen, jolle olin vapaaehtoisesti itseni uhrannut, joko hirsipuussa, synkässä vankilassa tai nälkään. Tämän mielentilan vaikutuksesta minua miellyttivät pessimismiä huokuvat runot kuten Nikitinin runo: „Hauta on kaivettu syväksi, syväksi”. Lenin, joka kaikesta päättäen silloin oli erittäin elämäniloisella tuulella, kiinnitti huomiota tähän runoon.

— Oletteko kirjoittanut muistiin tämänkin runon? — kysyi hän.

— Olen, vastasin, — samoin kuin Heinen runon „Kutojat”.

Lenin oli nähtävästi erittäin tyytyväinen kirjoihini tutustumisen ja vihkojeni sisällön tutkimisen tuloksista. Hänelle oli nähtävästi mieluista vakuuttautua, että karkotetut työläiset lukevat Marxin „Pääomaa”, oppivat vieraita kieliä, lukevat kaunokirjallisuuden klassikkoja ja paksuja aikakauslehtiä. Löydettyään vihkon, jossa oli käännös Marxin ja Engelsin „Kommunistisesta manifestista”, hän oli mieluisesti yllätynyt.

Kun tuli puhe siitä, että harrastan saksan kieltä, ja kun kysymykseen, että turvaudunko usein sanakirjaan, vastasin melko kevytmielisesti ja kerskaillen, että „en useinkaan”, Lenin vastasi yksinkertaisesti ja suoraan: „Mutta minä katson hyvinkin usein sanakirjaan, kun käännän vieraasta kielestä venäjän kielelle”. Näistä Leninin sanoista käsitin, että kehuskellessani menettelin nolosti; hämmennyin ja punastuin. Tästä epämuakavasta tilasta minua auttoi F. V. Lengnikin ja J. V. Baramzinin tulo, jotka olivat jo ehtineet palata metsältä ja löytäneet kirjelappuni.

Koska huone yksinäisen vanhuksen Anna Marjanovnan talossa, missä J. V. Baramzin asui, oli eristykseltään sopivampi venäläisten vallankumouksellisten keskusteluille, siinä mielessä etteivät heidän rohkeat puheensa joutuisi aluksi sotskin ja

kunnanvanhimman tietoon ja sitten santarmialiupseerin tietoon, joka kierteli kyliä, joissa asui poliittisia karkotettuja, me kaikki siirryimme aikailematta J. V. Baramzinille. V. I. Lenin ja N. K. Krupskaja aterioivat ja olivat yötä aluksi luonani, sitten J. V. Baramzinilla ja vihdoin F. V. Lengnikin huoneessa.

Kaikki kolme päivää, jotka Lenin oli Tesissä, sujuivat toisaalta Leninin ja toisaalta J. V. Baramzinin ja F. V. Lengnikin välisissä vilkkaissa väittelyissä. Baramzinin ominaisuudessa narodnikkilaisuus kieltäytyi tunnustamasta itseään lopullisesti voitetuksi ja takertui vielä kiinni elämään. Baramzin hyökkäili marxilaisuuden heikosti kehrittelemää taide- ja kaunokirjallisuuskysymystä vastaan, johon marxilaisuus ei ollut vielä onnistunut laskemaan leimaansa niin kuin sen oli ehtinyt tehdä narodnikkilaisuus. Samalla heräsi vanha kysymys suurenäläisestä kyläyhteisöstä ja arteleista. Aika-ajoin J. V. Baramzin alkoi puhua Volgasta, jonka rannoilla hän oli kauan asunut ja josta hän kovasti piti. Häntä kuunnellessani olin näkevinäni Venäjän valtavan suuren vesiväylän. Mielikuvituksessani näin „Kavkaz i Merkuri” yhtiön höyrylaivoja, jotka täydessä lastissa kuljettivat puuvillapaaleja Keski-Aasiasta, missä oli säilynyt tavoissa ja pukimissa harmaa muinaisuus. Kuunnellessani J. V. Baramzinia kuvittelin elävästi mielessäni Volgan ylä-, keski- ja alajuoksun, missä vesiteitse Itämeren, Pietarin, Mariinskin kulkuväylän ja siihen kuuluvan Rybinskin lähistössä virtaavan Šeksna-joen kautta kuljetettavat tavarat kohtaavat Idästä, Keski-Aasiasta ja Persiasta tuotavia tavaroita. Kuvittelin elävästi mielessäni Volgan ylä- ja keskijuoksulla sijaitsevat muinaisvenäläiset kaupungit, Pohjois-Venäjän luonnon kauneuden ja Volgan alajuoksun avarat näköalat, missä Stenka Rasin oli seilaillut. Itsestään J. V. Baramzinista aivan kuin olisi henkinyt Volgan tuoksu, niin kovin hän oli ihastunut Volgaan. Olin kuulevinani hänen sanoissaan Volgan lokiin kirkunan, ja kuulooni oli kantautuvinaan veteen laskeutuvien ankkurikettinkien kitinä sekä matruusien ja satamalastaajien järevä, kova, mehuisa kiroilu. Lenin oli volgalainen ja minusta tuntui, että hän pitää Volgaa koskevista kertomuksista. Hän musersi aste asteelta kaikki J. V. Baramzinin narodnikkilaiset väitteet.

Mikäli muistan Lenin kehitti ajatusta, että tuskinpa on odotettavissa, että tehtaalta palaava, tylsistyneisyyteen asti väsynyt sorrettu työläinen voisi ilman porvaripiireistä lähtöisin olevan intelligenssin apua luoda oman taiteensa ja kirjallisuutensa. Tärkeintä on työväenluokan taistelu, jonka se on jo aloittanut ja joka, kuten vallankumouksellisen marxilaisuuden teoria todistaa, johtaa sosialismin täydelliseen voittoon. Taide ei ole tämän taistelun päämäärä, vaan keino. Narodnikkilainen taide ei pelastanut narodnikkilaista teoriaa yhteentörmäyksen vallankumouksellisen

marxilaisuuden kanssa. Työväenluokan taistelun kehittyessä edelleen työläisten keskuudesta lähtenyt tai intelligenssin luoma taide, joka on asettunut proletariaatin vallankumouksellisen teorian kannalle, tulee työläisten avuksi.

Kuten nyt yleispiirtein muistan, mielestäni suunnilleen siihen tapaan Lenin puhui esittäessään vastaväitteitä Baramzinille. Paljon suuremman osan ajasta Lenin omisti väittelylle F. V. Lengnikin kanssa. Kirjeenvaihto filosofisesta aiheesta V. I. Leninin ja F. V. Lengnikin kesken alkoi muistaakseni jo silloin, kun viime mainittu asui Kazatšjen kylässä. Toveri Jakobova oli kirjoittanut Z. P. Nevzorovalle Minusinskin piirikuntaan Lengnikistä, että tämä oli idealistisen filosofian kannattaja. Z. P. Nevzorova oli voinut kirjoittaa Leninille, joka puolusti Marxin ja Engelsin materialistista filosofiaa. Ratkaisevaa kaksintaistelua tästä aiheesta V. I. Leninin ja F. V. Lengnikin välillä käytiin luullakseni jo Tesissä, mainittujen kolmen päivän aikana. Samoin kuin V. I. Lenin oli F. V. Lengnik silloin myös voimiensa ja kykyjensä kukoistuksessa. Hän piti matematiikasta, tunsu saksalaista kirjallisuutta ja filosofiaa. Hänen lempikirjansa oli Goethen „Faust”, jota hän suositteli muun muassa minulle luettavaksi. Hän oli itsepäinen, ylpeä, erittäin oppinut ja kiihkeäluonteinen. Keskusteluissa kanssani hän nimitti itseään „uuskantilaiseksi”. Erään kerran olimme menossa ratsain Šošinon kylään, missä asui Okulovin perhe, josta oli lähtöisin niin paljon vallankumouksellisia, muistutin hänelle, että G. V. Plehanov oli nimittänyt uuskantilaisuutta „pikkuporvarillisen taantumuksen ilmaukseksi”; hän vastasi, että minä en käsittä kerrassaan mitään filosofiasta ja että hänen mielestään „kaikkea on mahdoton tiedostaa”. Minä en todellakaan käsittänyt mitään filosofiasta, mutta proletarin vaistolla tajusin, että F. V. Lengnikin järkeilyissä ei ollut kaikkia paikallaan.

Vladimir Iljitšin oli hukattava paljon voimia ja kaunopuheisuutta lyödäkseen itsepäisen vastustajansa. Humen skeptillisyydelle, joka oli vallannut F. V. Lengnikin, Schopenhauerin pessimismille ja Kantin idealismille hän asetti vastapainoksi K. Marxin ja F. Engelsin elämäniloisen materialistisen filosofian. Kumotakseen F. V. Lengnikin määritelmän, että „on mahdoton kaikkea tiedostaa”, hän esitti joukon todisteita tieteen aikaansaannosten alalta, että ihmisjärjen mahdin edessä ei ole esteitä, että kaikki, mikä tänään näyttää hämärältä, käsittämättömältä, epäselvältä, tulee huomenna tieteen valossa selitetyksi, todistetuksi, käy selväksi ja käsitettäväksi. Sen vuoksi työväenluokka astuukin jo taisteluun ihmistiedoilla täydellisesti aseistatuneena. Tieteen avulla se ei ainoastaan todista oikeuttaan olemassaoloon, vaan senkin, että se voittaa avoimessa taistelussa ja pystyttää luokattoman sosialistisen yhteiskunnan. Idealistinen filosofia johtaa

jumalan tunnustamiseen, elämän kieltämiseen, uskonnolliseen askeettisuuteen. Vallankumouksellinen marxilaisuus päinvastoin vie ihmisjärjen voittoon siitä, mitä ei ole vielä tiedostettu, ihmisen voittoon luonnosta ja elämäniloisuuteen tulevaisuudessa vastapainoksi synkälle keskiajalle.

Suunnilleen näin, mikäli muistan, V. I. Lenin keskusteli F. V. Lengnikin kanssa. Kiivaita väittelyjä idealistisesta filosofiasta, „olioista sinänsä” ja „olioista meitä varten” käytiin J. V. Baramzinin ja F. V. Lengnikin huoneessa ja sitä paitsi matkoilla Tesinskojen arolle, Tuba-joen saarille ja lähistövuorille. Molemmat väittelijät käyttivät paljon vieraskielisiä sanoja ja tieteellisiä filosofisia termejä, pysähtyivät, levähtivät ja taas alkoivat väitellä. Väsyneenä väittelystä lähdin „katsomaan hevosta”, jolla Vladimir Iljitš oli tullut. Annoin hevoselle rehua, juotin sitä kaivolla ja, kun palasin, he yhä vain väittelivät. Synkännäköinen, itsepäinen F. V. Lengnik ei antanut periksi, vaan esitti uusia väitteitä. Vladimir Iljitš ei jäänyt alakynteen, vaan käytti asevarastonsa terävintä asetta idealistista filosofiaa vastaan. Vihdoin hän pani vastustajansa niin koviille, että tämä vaikenä. Selvä, reipas, elämäniloinen, valoisaan tulevaisuuteen kutsuva maailmankatsomus saavutti voiton idealistisen maailmankatsomuksen synkistä skeptillisyydestä ja pessimistisyydestä.

Lenin matkusti Tesinskojen kylästä voitettuaan molemmat vastustajansa. J. V. Baramzin ei puolustellut enää narodnikkilaisuutta, ja F. V. Lengnik, minun aloittaessani puheen Schopenhauerista, aloitti puolestaan pitkän ja seikkaperäisen selityksen, että filosofi Schopenhauer eli vastavallankumouksellisella kaudella Saksassa, mikä oli laskenut synkän leiman hänen luovaan työhönsä.

Kolmannen kerran kohtasin Leninin Siperiassa 1899, Minusinkin kihlakuntaan karkotettujen edustajakokouksen aikana Jermakovskojen kylässä. Kesä oli päättymäisillään. Oli vielä helteinen sää. Vehnä oli tuleentunut ja lainehti mäkien rinteillä valtavana kultamerenä, kun me kolmestaan (Lengnik, Baramzin ja minä) matkustimme aluksi Minusinskiin. Saatuamme poliisipäälliköltä luvan käydä Jermakovskojessa tapaamassa vaikeasti sairastunutta A. A. Vanejevia, jolla oli keuhkotauti viime asteessa, ja vuokrattuamme karrut me yhdessä G. M. Kržizanovskin, V. V. Starkovin ja Z. P. Nevzorovin kanssa lähdimme V. I. Leninin luokse Šušenskojen kylään. Kuten tunnettua, siellä asuivat karkotettuina V. I. Lenin, N. K. Krupskaja sekä työläistoverit Oskari Engberg ja I. L. Prominski.

Siihen aikaan V. I. Lenin ja N. K. Krupskaja asuivat talonpoikaisnaisen Petrovan luona, jolta olivat vuokranneet puoli taloa, kasvitarhamaata ja pihan. Heidän kanssaan asui myös Nadežda Konstantinovnan äiti Jelizaveta Vasiljevna. Mieleeni on jäänyt

koko seinän täyttävä tavallinen lautahylly, jolla kirjat peittivät koko seinän katosta miltei lattiaan asti. Mikäli muistan, me aterioimme, joimme teetä ja söimme illallisen Leninin asunnossa. Koska olimme päättäneet lähteä edelleen varhain aamulla, niin yövyimme Sušenskojessa. Enemmistö saapuneista vieraista vietti yönsä Leninin luona ja osa тов. I. L. Prominskiin ja тов. O. Engbergin luona. Minä nukuin mökissä, missä asui тов. O. Engberg.

Seuraavana päivänä lähdimme useammilla kärryillä Jerma-kovskojen taigakylään, missä silloin asuivat toverit A. A. Vanejev, hänen puolisonsa D. V. Truhovskaja, V. K. Kurnatovski, P. N. Lepesinski, O. B. Lepesinskaja, M. A. Silvin, N. N. Panin. Kokoonnuttuamme työmies N. N. Paninin luokse ja pohdittuamme kysymystä „ekonomismista”, joka oli luonteenomaisimmin ilmennyt Kuskovan ja Prokopovitšin kuulussa teoksessa, joka tunnetaan „Credon” nimellä, me hyväksyimme päätöslauselman, joka julkaistiin jonkin ajan kuluttua G. V. Plehanovin „Vademecumissa”.

Tämä Leninin kirjoittama päätöslauselma osoittaa, miten valtavan suuri merkitys työväenluokalle on taistelulla vallankumouksellisen marxilaisuuden puolesta, ja puhuu välttämättömyydestä soveltaa taitavasti marxilaisuuden teoriaa elämään ja esiintyä tämän teorian vääristelyä ja halventamista vastaan, kuten yrittivät tehdä Kuskovan kannattajat Venäjällä ja Bernsteinin kannattajat Länsi-Euroopassa. Bernsteiniläisyyden hän luonnehti yritykseksi kaventaa marxilaisuutta ja muuttaa työväenluokan vallankumouksellinen puolue reformistiseksi. Hän paljasti „ekonomistien” „Credon” suoranaisesta valheesta, kun rva Kuskova väitti siinä, että työläiset Länsi-Euroopassa eivät ole milloinkaan osallistuneet poliittiseen taisteluun, ja marxilaisuuden vääristelystä, kun hän sanoi, että marxilaisuus jättää huomioimatta työläisten taloudellisen taistelun, sekä sivistymättömyydestä Venäjän vallankumouksellisen työväenliikkeen menneisyyden suhteen, kun hän väitti, että työväenluokan itsenäisen poliittisen puolueen perustaminen Venäjällä olisi yhtä kuin meille vieraiden tehtävien siirtäminen venäläiselle maaperälle. Lenin määritteli tämän „Credossa” ilmenneen virtauksen yritykseksi suunnata Venäjän työväenliike suppeasti taloudelliseen uomaan, sysätä se pois suoranaisista historiallisista tehtävistä ja luovuttaa „oikeuksellisista muodoista” käytävän taistelun varjolla liberaalisten porvariainesten käsiin työväenluokan poliittisen taistelun johtaminen Venäjällä. Kulkea tätä tietä olisi Venäjän marxilaisuudelle merkinnyt samaa kuin poliittinen itsemurha. Varoittaessaan viime mainitusta ja kutsuessaan taisteluun „Credon” tendenssejä vastaan Vladimir Iljitš hahmotteli puolestaan työväenluokan todelliset tehtävät.

Venäjän vallankumouksellisilla marxilaisilla, sanoi Lenin tässä päätöslauselmassa, on velvollisuutenaan luoda työväenluokan itsenäinen poliittinen vallankumouspuolue. Tämän puolueen perustehtävänä on poliittisen vallan valloittaminen päämääränä sosialistisen järjestelmän toteuttaminen elämässä. Kulkiessaan tähän päämäärään, taistelussa itsevaltiutta vastaan, Venäjän työväenluokan ja sen puolueen on esitettävä hegemonin osaa tulevassa demokraattisessa vallankumouksessa. Vallankumouksellisen marxilaisuuden teorialla varustettu työväenluokan puolue nojautuen tehdastyöläisiin ja muuhun työväkeen tukee ja liittää ympärilleen kaikkien sorrettujen luokkien vallankumousliikkeen ja on kaikkien sorrettujen kansojen suojelija. Perusliittolaisena tässä taistelussa itsevaltiutta vastaan työväenluokan puolueella on miljoonia sorrettuja ja taloudelliseen häviöön joutuneita talonpoikia, joita työväenluokan puolue vetää riveihinsä. Puhuesaan vallankumouksellisen marxilaisuuden taktiikan peruskysymyksestä hän käsittelee sitä dialektisesti sanoen, että on ajanjaksoja, jolloin vallankumouksellisten marxilaisten on kiinnitettävä enemmän tai vähemmän huomiota joko taloudelliseen tai poliittiseen taisteluun. Hän sanoo, että proletariaatin yhtenäisessä luokkataistelussa marxilaisuus on yhdistänyt sekä taloudellisen että poliittisen taistelun. Taloudellista taistelua koskevassa kysymyksessä hän muistuttaa mieleen, miten suuren merkityksen sille antoi Karl Marx, ja vetoaa Genevessä 1866 K. Marxin vaatimuksesta hyväksytyyn ammattiliittoja ja taloudellista taistelua koskevaan päätöslauselmaan. Tässä päätöslauselmassa sanotaan, että johtaessaan työväenluokan taloudellista taistelua työväenluokan iskiessä joka päivä yhteen pääoman kanssa ammattiliitot eivät saa olla suppeita eivätkä saa syrjäytyä proletariaatin yleisestä sosiaalisesta ja poliittisesta liikkeestä, vaan niiden on pyrittävä hävittämään palkkatyö. Mitä tulee Venäjään, niin itsevaltiuden ja tilanherrojen harjoittama sorto, kaiken vapauden puuttuminen nostavat etualalle työväenluokan poliittisen taistelun tehtävät. Taistelussa itsevaltiutta vastaan vallankumouksellisen marxilaisuuden puolue, työväenluokan puolue on tuhoutuneiden vallankumouksellisten sukupolvien, pääasiallisesti maineikkaan „Narodnaja Volja” puolueen asian suoranainen jatkaja. Osoittaen välttämättömäksi lujittaa vallankumouksellista kuria ja konspiraatiotottumuksia V. I. Lenin kehotti seuraamaan sankarillisen „Narodnaja Volja” puolueen esimerkkiä ja ilmaisi varman uskonsa, että työväenluokan vallankumouspuolue, joka ei nojautu niihin suhteellisesti heikkoihin Venäjän yhteiskuntapiireihin, jotka tukivat „Narodnaja Voljan” pientä sankariryhmää, vaan nojautuu valtavaan, mahtavaan työväenluokkaan, selviytyy voittajana tulevassa taistelussa, saavuttaa ne päämäärät, mihin vallankumouksellinen marxilaisuus pyrkii.

Keskustelussa päätöslauselman johdosta puhui, mikäli muistan, muiden tovereiden joukossa F. V. Lengnik. Hänen vaatimuksesta V. I. Lenin jätti vastahakoisesti pois erään kohdan päätöslauselmasta, missä viitattiin selvästi Kuskovan „Credon” aatteiden olevan suoranaisessa sukulaissuhteessa E. Bernsteinin kirjassa kehiteltyihin uuskantilaisiin aatteisiin. F. V. Lengnik ei voinut silloin ajatellakaan, että sellainen huomattu K. Marxin oppilas, millaisena pidettiin E. Bernsteiniä, joka tunsi Marxin henkilökohtaisesti, olisi mennyt niin pitkälle opettajansa teorian madaltamisessa, kuin Lenin oletti ja kuin oli todella tapahtunut.

Päätöslauselman tov. F. V. Lengnikin esittämine korjauksineen allekirjoittivat toverit V. I. Lenin, N. K. Krupskaja, G. M. Kržižanovski, Z. P. Nevzorova, P. N. Lepešinski, O. B. Lepešinskaja, V. K. Kurnatovski, N. N. Panin, A. A. Vanejev, V. V. Starkov, A. M. Starkova, J. V. Baramzin, O. Engberg, F. V. Lengnik, D. V. Truhovskaja (tov. Vanejevin vaimo), M. A. Silvin ja A. S. Šapovalov. Työläistoverit M. D. Jefimov, Tšekalski, I. L. Prominski ja Kovalevski, jotka eivät olleet läsnä neuvottelukokouksessa, yhtyivät päätöslauselmaan myöhemmin. Samoin teki Turuhanskista lähettämässään kirjeessä Martov (J. O. Zederbaum) yhdessä työläisten Mazanovin ja Gudimovin kanssa.

Hallitus ei jättänyt rauhaan poliittisia karkotettuja. Viivyttelyt kruunun avustuksen maksussa, valvojan ja maalaispoliisin apulaisten koukkuilu, yllättävät kotitarkastukset, joita suoritettiin tarkoituksella takertua löydettyyn vallankumoukselliseen kirjallisuuteen karkotusajan pidentämiseksi tai tämän tai toisen toverin passittamiseksi kauemmaksi Pohjoiseen ja Siperian sisämaahan — kaikkia näitä keinoja hallitus käytti hyväksi. Sellainen yllättävä kotitarkastus toimeenpantiin eräänä yönä V. I. Leninin asunnossa Šušenskojen kylässä.¹ Santarmit kiinnittivät huomiota kirjoihin ja alkoivat tarkastaa niitä ylähylllyiltä. Illegaalinen kirjallisuus oli kuitenkin eräällä alimmalla hyllyllä.

Mainitsin jo ylempänä, että Lenin, paremmin kuin kukaan muu tovereista, käytti hyväksi niin vankilassa oloaan kuin myös Siperian karkotustaan. Juuri Siperiassa hän näytti esimerkkiä mainiosta säännöllisestä ajan hyväksikäytöstä työtä varten. Se voitiin nähdä siitä tavasta, millä hän luki sanomalehtiä. Posti saapui Minunsinskista tavallisesti kihlakuntiin kaksi kertaa

¹ Syynä Vladimir Iljitšin luona suoritettuun kotitarkastukseen oli Ylä-Lenan entiseltä karkotetulta I. M. Zobninilta Kurganin kaupungissa kotitarkastuksessa löydetty Irkutskin postitoimiston kuitti kirjatun kirjeen lähettämistä V. I. Leninille. Kotitarkastuksessa V. I. Leniniltä todella löydettiin mainittu kirje, jonka hallinnollinen karkotettu J. M. Ljahovski oli hänelle osoittanut. Tässä kirjeessä tiedotettiin N. J. Fedosejevin kuolemasta ja muistomerkin pystyttämisestä hänen haudalleen. Kotitarkastus Vladimir Iljitšillä suoritettiin yöllä 2 (14) toukokuuta 1899.— *Toim.*

viikossa. Saatiin näin ollen kolme ja jopa neljäkin peräkkäistä sanomalehden numeroa. Saatuaan ne Lenin ei siepannut niitä kaikkia käsiinsä heti eikä lukenut niitä yhdessä päivässä „kannesta kanteen”, vaan luettuaan lehden yhden numeron, sanoikaamme ensimmäiseltä päivältä, hän jätti loput numerot — toiselta ja kolmannelta päivältä — seuraaviksi päiviksi. Tällaisen järjestyksen avulla hän luki joka päivä yhden sanomalehden. Tällainen järjestys tarjosi hänelle mahdollisuuden lukea tavattoman paljon aineistoa, jota hän tarvitsi kirjallisessa työssään, kun hän kirjoitti artikkeleita paksuihin aikakauslehtiin ja sellaisia paksuja kirjoja kuin „Kapitalismin kehitys Venäjällä” ja suuria kirjoituksia kuin „Taloudellisen romantismin luonnehtimiseksi” sekä muita kirjoituksia aikakauslehtiin „Novoje Slovo”, „Nautsnoje Obozrenije”, „Natšalo”, „Zizn” yms., ja mahdollisuuden olla laajassa kirjeenvaihdossa tovereiden ja tuttavien kanssa.

Viimeisen kerran kohtasin V. I. Leninin Minusinskissa tammi-kuun 29 päivänä (helmikuun 10 päivänä) 1900, jolloin Leninin kolme vuotta kestänyt karkotusaika päättyi ja hän matkusti. Tovereita F. V. Lengnikä ja G. M. Kržižanovskia ei enää ollut Minusinkin piirikunnassa. He olivat saaneet luvan olla lopun karkotusajastaan Siperian rautatiellä insinöörikelainana. Samana päivänä varhain aamulla matkalle valmistautuivat Lenin, Krupskaja ja hänen äitinsä Jelizaveta Vasiljevna. V. V. Starkov ja hänen vaimonsa, syntyyään Kržižanovskaja, P. N. Lepešinski ja hänen vaimonsa Olga Borisovna. Lähtöhetkellä selvisi, että Lepešinskin pieni tytär oli sairastunut ja että hän jää Minusinkiin odottamaan tyttärensä tervehtymistä.

Lenin saatettiin matkalle yksinkertaisesti, ilman liikoja sanoja. Toivotettuaan kaikille tovereille karkotusajan nopeaa päättymistä ja matkustamista, niin kuin hänkin, vallankumoustoimintaan, mikä muun muassa lausuttiin hiljaa, etteivät sivulliset olisi kuulleet, Lenin istui yhdessä N. K. Krupskajan ja hänen äitinsä kanssa kuomurekeen. Toiseen kuomurekeen istui V. V. Starkov vaimonsa ja hänen äitinsä Elvira Ernestovnan kanssa. Hetken kuluttua kaksi kolmivaljakkoa vankkoja siperialaisia hevosia, nostattaen lumipyryn, lähti viemään tovereita valtatieä Atšinskiin.

P. LEPESINSKI

KAHDEN VUOSISADAN VAIHTEESSA

Näin ensi kerran Vladimir Iljitšin vuoden 1898 lopulla Minusinskissa, minne oli saapunut useita karkotettuja tekosyynä uuden vuoden vastaanotto.

Jo aikaisemmin, kun olin tutustunut läheisesti Vladimir Iljitšin Pietarissa järjestämän ryhmän jäseniin (matkustin karkotukseen 1897 yhdessä G. M. Kržižanovskin, V. V. Starkovin, J. O. Zederbaumin, A. A. Vanejevin ja Zaporožetsin kanssa), olin saanut kuulla paljon erittäin kunnioittavia lausuntoja „Vanhuksesta” (ts. Vladimir Iljitšistä), harvinaisen teräväjärkisestä suuresta vallankumousmiehestä, poikkeuksellisen sivistyneestä marxilaisesta, jolla on kiistaton oikeus olla Venäjän sosialidemokratian johtajana. Mutta tästä luonnekuvauksesta huolimatta olin jostain syystä luonut hänestä itselleni käsityksen henkilönä, jota tavallisen kuolevaisen on vaikea ymmärtää.

Tämä ennakoilta muodostunut ja kerrassaan paikkansapitämätön mielipiteeni Iljitšistä joutui ensi kerran kovalle koetukselle saatuani vaimoltani, joka oli matkustanut karkotukselle ennen minua, kirjeen, jossa hän kuvasi laivamatkaansa Jeniseitä pitkin Krasnojarskista Minusinskiin kihlakuntaan. Hän matkusti Vladimir Iljitšin seurassa, joka oli ottanut tuon matkan ajaksi hänet ja Starkovin vaimon, Antonina Maksimilianovnan, erikoissuojelukseensa. Vladimir Iljitš oli tehnyt vaimooni mitä miellyttävimmän vaikutuksen. Niin mainiota, huomaavaista, ystävällistä ihmistä hän ei ollut milloinkaan kohdannut. Vladimir Iljitš nähtävästi ajatteli hyvin paljon sitä, minkä palveluksen tekisi vaimoleni, Starkovalle ja muille matkustajille, joiden kanssa hänen oli kohtalon pakosta matkustettava pitkät kuusi seitsemän päivää asumatonta, autiota seutua. Kun Jeniseitä pitkin puksuttavalla siipilaivalla oli tullut elintarvepula, niin Lenin oli ottanut tehtäväkseen hankkia ruokatarpeita lähikylän talonpojilta ja noussut nopeasti jyrkkää joen rantaa korkealle mäelle.

Heti ensimmäinen kohtaamiseni Vladimir Iljitšin kanssa Minusinskissa hälvensi lopullisesti käsitykseni hänestä „kenraalina”. Hyväntahtoisuudellaan ja yksinkertaisuudellaan hän teki tenhoavan vaikutuksen. Hän ei lainkaan antanut tuntoa intellektuaalista paremmuuttaan, kertoi mielellään suunnitelmistaan ja mielialoistaan, mielipiteistään jonkin juuri lukemansa kirjan suhteen, ja tietämistään poliittisluontoisista uutisista. Mutta ei riitä kun sanotaan, että hän sydämestään palveli meitä tietorikkauksellaan: tavallisesti hän halusi kiihkeästi, että mekin hallitsisimme noita samoja tietoja, hän halusi, että me omaksuisimme samanlaisella kiihkolla, yhtä hehkuvin mielin tämän tai tuon teoreettisen lisän maailmankatsomukseemme niinkuin hänkin etsiessään aina uutta lukemastaan tai tutkimastaan kirjasta.

Muistan esimerkiksi, että siihen aikaan hän tutki Hegelin „Logiikkaa”. Ja hän puhui viehättyneenä meille, häntä ympäröiville tovereilleen, tuon tutkielman ajatusrikkaudesta nähtävästi huomaamatta sitä, että monet meistä (ainakin itsestäni voim sen rohkeasti sanoa) eivät vielä olleet valmentuneet käsittämään Hegelin filosofian ideoita.

Jokainen toveri, kenen kanssa hän joutui kohtalon pakosta ja yhteisen vallankumousasian takia kanssakäymisiin, oli hänen sydämellisen huolenpitoinsa ja huomionsa kohteena. Tästä Vladimir Iljitšin luonteenomaisuudesta on olemassa hyvin paljon liikuttavia kertomuksia. Minä puolestani esitän erään esimerkin perhe-elämästäni, esimerkin, joka ei milloinkaan voi häipyä mielestämmme.

Vuonna 1921 tyttäreni, jonka Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna tunsivat jo lapsena, terveydentila suuresti huononi. Voitiin olettaa ankaraa tuberkuloosia. Perheessämme sai vallan alakuloinen mieliala. Katkerat ajatukset ahdistelivat yhtenäin. Päämääränämme oli päästä Kaukasiaan ja elää siellä kesäkuukaudet suotuisassa lämpimässä ilmanalassa, mutta pelotti ajatus matkan vaikeudesta, varojen vähyydestä ym.

Tilanteemme tuntenut M. S. Olminski päätti suostumustamme kysymättä ja meiltä salaa puhua vaikeista oloistamme Iljitšille. Myöhemmin saimme Olminskin kertomuksesta tietää, että kun hän vain oli maininnut Iljitšille silloin koettavamme olevista vaikeuksista, niin Vladimir Iljitš oli siepannut heti kynän ja paperia ja kirjoittanut siihen muutaman rivin ja antanut lappusen Olminskille. Muutamassa rivissä kuvastui koko Iljitšin hellä huolenpito vanhoista tovereistaan.

Huolehtivainen ja ystävällinen suhtautuminen tovereihin, varsinkin niihin, joita Lenin piti kestävinä aattevereinaan, ei kuitenkaan ulottunut henkilöihin, jotka olivat hänelle vieraita aatteellisesti ja vihamielisiä marxilaiselle maailmankatsomukselle. Heihin

nähden hän oli pidättyväinen, kuivahko, ja taistelun kulussa vieläpä ankarakin.

Mikä ensiksi pisti silmään heti ensimmäisessä tutustumisessa Vladimir Iljitšiin, — oli hänen temperamenttinsa, hänen harvinainen vilkkautensa, koko hermoston alituinen jännittyneisyys. Jos hän luki kirjaa, niin hänen näköaistinsa ja aivonsa toimivat sellaisella nopeudella, mikä sivullisista näytti vallan ihmeeltä. Vastaanottokyky kirjoja lukiessa oli hänellä harvinainen.

Vaimollani oli mahdollisuus seurata Iljitšiä kirjoja luke-massa, kun matkusti hänen kanssaan laivalla Krasnojarskista Minusinskiin. Vaimoni muistelee sitä näin.

Hänen paikkansa oli Vladimir Iljitšin paikan vieressä. Iljitšillä oli käsissään joku vakava kirja (muistaakseni jollain vieraalla kielellä). Ei kulunut puoltakaan minuuttia, kun hänen sormensa jo käänsivät uuden sivun. Vaimoni kysyi kiinnostuneena, lukeeko hän rivi riviltä vai seuraako vain silmillään kirjan sivuja. Ihmetellen hiukan vaimoni kysymystä Vladimir Iljitš vastasi hymyillen:

— Tietysti luen... Ja luen erittäin huolellisesti, koska kirja on sen arvoinen...

— Mutta kuinka te ehditte lukea noin nopeasti?

Vladimir Iljitš vastasi, että jos hän lukisi hitaammin, niin ei ehtisi lukea kaikkea sitä, mihin hänen on perehdyttävä.

Muistan itsekin mieleeni painuneita tosiasioita. Kerran Genevessä keskustellessaan kanssani ja johonkin aatteeseen kiintyneenä hän alkoi varmentaa sitä sitaateilla jostain kirjasesestä. Hän luki erittäin nopeasti ilman mitään pysähdyksiä puolin sivuin tekstiä, ja kirjalliseen sanontaan nähden se tuntui minusta varsin sointuvalta ja sujuvalta. Kun minussa heräsi mielenkiinto kirja-seen ja, istuuduttuani lähemmäksi Iljitšiä, vilkaisin siihen, niin suureksi ihmeekseni huomasin, ettei se ollutkaan venäläinen, vaan saksalainen kirja.

Lepo ja nautinto eivät milloinkaan olleet Iljitšillä tavoitteena, jonain erikoisena hänen työjärjestyksessään. Hänen elämänsä päämääränä ja mieliharrastuksena oli väsymätön taistelu puolelleen ja työväenluokan asian puolesta, maailman vallankumouksellisen uudestijärjestämisen puolesta työtätekevien hyväksi. Pyrkiessään tuohon päämäärään hän ei säästänyt voimiaan, ei terveyttään eikä elämänsäkään. Mutta väsynyt organismi ja kulunut hermosto aika ajoin vaativat itsepintaisesti lepoa ja pakottivat keskeyttämään jännittyneen työnteon, joka kävi liiaksi hänen voimilleen. Ja jos hänen tahdostaan riippumattomat olosuhteet (esimerkiksi karkotuksessa) sallivat hänen nauttia vapaa-ajasta enemmän kuin minään muuna aikana, niin koetti hän nuokin, niinsanotut ylimääräiset lepoetket muuttaa

toimeliaksi terveyden lujittamisen ajanjaksoiksi treenaten voimiaan edessäolevaa raskasta työtä varten.

Kaikista urheilun eri muodoista oli hänen lempiharrastuksestaan metsästys. Hänen metsästysretkiensä tulokset — ammutun riistan määrään nähden — eivät tavallisesti olleet loistavia. Mutta tuo seikka ei lainkaan saattanut Vladimir Iljitšiä masentumaan. Hän ehti kuitenkin tyydyttämään metsästäjänvaistonsa hiipiesseen ovelasti puun oksalla huolettomana kyyhöttävää uhria kohti, toivoen ampuvansa sen mittaillessaan „tottuneella” silmäyksellä välimatkaa, joka erotti onnetoman tikan pyssynsuusta, ja nautti koko hermostollaan jo etukäteen „varman” tähtäyksen onnistuneesta seurauksesta; ei hän muuten erikoisesti pahastunutkaan, jos kuolemaan tuomittu riista ei „kuolettavan laukauksen” jälkeen syöksynytkään nurinniskoin alas, vaan lensi ylös häviten taivaan siseen.

Karkotuksella ollut sosialidemokraattinen toverikuntamme kerääntyi verrattain harvoin sopimuksesta johonkin määrättyyn paikkaan viettääkseen aikaa yhdessä, omassa suppeassa toveripiirissä.

Tavallisesti keräännymme Minusinskiin, joskus Sušaan¹ vieraanvaraisen Iljitšin luo, kaksi tai kolme kertaa keräännymme Jermakovskojen kylään, missä elimme minä ja vaimoni sekä Vanejevin, Silvinin, Kurnatovskin ja Paninin perheet.

Asunnossa, johon „edustajakokouslaiset” kerääntyivät, meluttiin, hälistiin ja iloisesti naurettiin. Kaikki kiirehtivät puhumaan, nauramaan ja väittelemään tarpeekseen. Iljitš oli seuramme vilkkain, hilpein ja elämänhaluisin jäsen. Hänelle oli viimeisten viikkojen aikana kerääntynyt paljon kysymyksiä, jotka hän halusi tehdä yleisen käsittelyn aiheeksi. Paljon huomiota piti kohdistaa „Rabotšaja Myslin” viimeiseen numeroon, missä „nuoret” olivat jo ryhtyneet puhumaan vakavalla naamalla hitto ties minkälaisista opportunististen tyhmyyksien Herkuleen patsaista. Eikä Kautskyn „Anti-Bernstein” myöskään ollut viimeisiä aiheita näissä vilkkaissa keskusteluissa. Ja sitten vielä surullisenkuulu uskantilaisuus, josta oli puhuttava perusteellisesti, varsinkin F. V. Lengnikin kanssa, joka ei ollut päässyt vielä selville tuosta vääraoppisesta ilmiöstä ja oli valmis ottamaan suojelukseensa uskantilaiset...

Sanalla sanoen, kaksi kolme päivää, jotka kohtalo oli meille kihlakunnan poliisipäällikön hahmossa suonut, kuluivat Vladimir Iljitšiltä kuin hyvin lyhyt onnellinen hetki.

Mutta eihän sopinut loputtomasti väitellä ja puhua. Kesällä Vladimir Iljitš lähti tavallisesti yhdessä muiden metsästäjien kanssa metsälle. Talvisaikaan oli erittäin hauskaa kiittää luisti-

¹ Suša — Sušenskojen kylän lyhennetty nimi.— *Toim.*

millä jäätynttä joen selkää, ja sitä paitsi ahkerana urheilijana Iljitš luisteli vallan mainiosti.

Kun valitsimme lauluja vokaaliohjelmistoomme, niin hän väitteli usein Starkovin kanssa, joka olisi halunnut monipuolisuutta ohjelmaamme. Iljitš vastusti jyrkästi vokaaliperinteidemme muuttamista, ja estääkseen väittelyn jatkumisen hän kiirehti aloittamaan laulun:

Rohkeesti, hehkuvin rinnoin
taistohon käykäämme näin...

Ja kun hänestä tuntui, etteivät toiset laula riittävän temperamenttisesti laulun reippaita kohtia, niin hän alkoi silmät loistaen tarmokkaasti johtaa lyöden tahtia käsillään ja polkien kärsimättömästi jalkaansa korostaen hänelle mieluisia kohtia pingottaen äänijänteitään, ja samalla hän hyvin usein, V. V. Starkovin kauhuksi, korotti joitakin nuotteja laulaessaan ääntään puolella ja jopa koko sävelelläkin —

Lippumme punaisen saamme
voittoisna hulmuilemaan!

Kaikkein selvimmin Iljitšin luonne synnynnäisenä urheilijana tuli ilmi šakkipelissä. Kuten tunnettua, Marx, Engels sekä Liebknecht pitivät kovasti šakkipelistä, sitä paitsi pelin häviäminen aiheutti Marxilla kovaa kiihtymystä ja ärtyisyyttä. Vladimir Iljitš ei milloinkaan ärtynyt eikä sadatellut šakkihäviöidensä takia, vaikka hän piti šakista yhtä paljon kuin Marx.

Kun tutustuin ensi kerran Vladimir Iljitšiin Minusinskissa, niin heti, melkeinpä puolen tunnin kuluttua kohtaamisestamme, ryhdyimme pelaamaan šakkia. Siihen saakka voittamillani Starkovilla ja Kržižanovskilla oli erittäin hyvä käsitys minun šakinpeluutaidostani, ja he kiirehtivät „yllyttämään” šakinpeluun kaksi „suurmestaria” toistensa kimppuun. Uskoin itsekkin, että painan tuon uuden vastustajan hartiat mattoon. Mutta hävisin sekä ensimmäisen että toisen, kolmannen ja neljännen pelin, minkä jälkeen minun oli nöyrästi tunnustettava vastustajani ilmeinen paremmuus ja suostuttava tasoituspeliin hänen puoleltaan, toisin sanoen siihen, että hän antoi minulle eteen kevyen nappulan, lähetin tai ratsun, mikä teki mahdolliseksi sen, että minäkin saatoin voittaa pelin kaksi.

Kuitenkin eräänä miellyttävimpänä muistona on se, kun pelasin Vladimir Iljitšin kanssa kirjeitten välityksellä. Säännöllisesti joka kerta kun postimies saapui sain kirjeen, jossa vuoronmukaisen siirron ohella Iljitš muisti aina kertoa kirjallisista suunnitelmistaan. Santarit takavarikoivat minulta myöhemmin erään

kotitarkastuksen aikana nuo kirjeet, joita oli kertynyt noin parikymmentä, ja niin ne hukkuivat jossain ohranalaitoksessa.

Mutta šakkiinkin, tuohon mielipeliinsä, Vladimir Iljitš kulutti aikaa vain hyvin vähän. Muistan esimerkiksi sen, kun jouduin Pietariin marraskuun lopulla 1917. Lokakuun vallankumous tavoitti minut kaukana suurista keskuksista (Oršan kaupungissa), missä eräiden toveriäni kanssa jännitin voimiani pidättääkseni paikallisella rautatieasemalla monilukuiset aseistusta kuljettavat junat, joita kukistetun porvarillisen hallituksen kannattajat lähettivät Länsirintamalta Kerenskin avuksi. En ollut tavannut Vladimir Iljitšiä siitä päivästä lähtien, kun hän oli matkustanut toisen kerran ulkomaille, ja siksi voitte kuvitella, miten kärsimättömästi halusin nähdä hänet uudelleen, kun olin pyytänyt Iljitšiltä 10—15 minuutin vastaanottoa Smolnassa.

Tuohon 15 minuutin keskusteluun piti sisällyttämän tavaton määrä ajatuksia; sisintäni kaiveli pelko, että tuo lyhyt tapaamishetki menee ohi kuin silmänräpäys, enkä ehdi sen aikana sanoa mitään tärkeätä ja järkevää. Ja niinpä suustani pääsi vain joitakin merkityksettömiä fraaseja kysymyksinä terveydentilasta, voinnista yms., ja vain silmät eivät hukanneet aikaa, vaan koettivat tutkivasti lukea kalliin Iljitšin kasvoilta kertomuksen hänen kärsimistään rauhattomista hetkistä, unettomista öistä, suuresta vastuuntunnosta historiaa kohtaan „julkean” „taivaan rynnäköimisen” vuoksi, kertomuksen Iljitšin kokemasta vallankumouksellisesta riemusta.

— Vladimir Iljitš, entä jos pelaisimme joskus šakkia, vai kuinka? — kysyin leikillisesti. — Muistatteko entisiä aikoja?

Voi hyvänen aika millaisen iloisen, sydämenpohjasta lähteneen raikuvan naurun tuo minun lauseeni sai purkautumaan Iljitšin huulilta! Hänen silmänsä lakkasivat katsomasta etäisyyteen ja saivat tavanomaisen ilvehtivän välkkeen silmäillessään minua, hupsua, joka muisti noin „sopivaan aikaan” šakkipelin.

— Ei,—sanoi hän lopulta vakavalla äänellä tyynnyttyään hieman naurunpuuskasta. — Nyt ei ole aikaa šakkiin. Se on tästä lähtien nähtävästi mahdotonta.

Palaan aikaan, jolloin olimme karkotuksella Minusinkissa.

Silloin oli päivän ongeimana taistelu avointa ja julkeaa „ekonomismia” — kotimaista alkuperää olevaa opportunistin erästä muunnosta vastaan, joka oli samantyyppistä kuin ulkolainen bernsteiniläisyys. „Rabotšajamysliläisten” tapaiset „ekonomistit” (jotka tunnettiin puoluepiireissä „nuorten” nimellä ja jotka julistivat itsensä „vanhusten”, ts. Vladimir Iljitšin johtaman suunnan tilalle tulleiksi ideologeiksi) paljastettiin lopullisesti. Vladimir Iljitš sai sisareltaan Anna Iljinitšnalta „nuorten” toimintaohjelman luonnoksen, jonka oli laatinut surullisenkuuluista Kuskova (mahdollisesti yhdessä Prokopovitšin kanssa).

Ei ole tärkeää, että Kuskova ei saanut kumppaneiltaan virallisia valtuuksia esittää tuollaista toimintaohjelmaa. Iljitšin käsiin joutunut asiakirja ilmaisi mainiosti ja riittävän tyylikkäästi sen, että poliittisessa mielessä tuo asiakirja, vaikka se ei ollut kovinkaan lukutaitoisesti laadittu, oli „ekonomistien” „Credo”, kuten Anna Iljinična tuota asiakirjaa nimitti.

Iljitš kirjoitti heti Minusinskin kihlakunnassa olleille karkoteuille sosialidemokraateille ja määräsi päivän, milloin heidän piti saapua Jermakovskojen kylään laatimaan kollektiivista protestia tuolle Venäjän bernsteiniläisten „uskontunnustukselle”. Muistelmakirjallisuudessa on jo riittävästi selviä todisteita paikasta, ajasta ja „Vastalauseen” allekirjoittaneista „edustajakokouslaisista”, jotenka asian tähän puoleen en tässä kajoa.

Vihdoinkin läheni karkotusaikamme viimeinen päivä.

Vladimir Iljitš, joka oli pakautua kärsimättömyydestä, iloisena ja virkeänä, haluamatta hukata päivääkään, tuntiakaan matkavalmisteluihin, lähti karkotusajan päätyttyä helmikuussa 1900 pitkälle matkalle Venäjälle.

Hänen kanssaan matkustivat Kržižanovskit ja Starkovit. Ainoastaan minä ja vaimoni saatoimme apein mielin matkustavia tovereitamme ja jäimme pois joukosta, sillä meitä pidätti pienen tyttäreemme sairastuminen. Ja vasta kesällä 1900 onnistuimme palaamaan euroopanpuoleiselle Venäjälle.

Matkalla Moskovasta Pihkovaan, jonne Vladimir Iljitš oli „järjestänyt” minut täyttämään perustettavan „Iskran” avustajan tehtäviä, poikkesin Iljitšin luo Podolskiin (se oli kesäkuun puolivälissä 1900) saamaan häneltä tarkkoja ohjeita uusien puoluevelvollisuuksien täyttämisessä.

Seuraavien kolmen vuoden aikana en nähnyt Leniniä, pidin hänen kanssaan yhteyttä vain kirjeenvaihdon, „Iskraan” lähettämieni kirjoitusten ja niiden asiallisten tiedonantojen välityksellä, jotka koskivat työtämme „Iskran” „agenteina”.

Uudelleen kohtasin Vladimir Iljitšin vasta vuoden 1904 alussa, jolloin minä, jota ei erkoisemmin ollut viehättänyt kuuden vuoden karkotus kaukaisen Jakutian syrjäseuduille, karkasin Minusinskista (jonne minut oli lähetetty ennakolta tuomion langettamiseen saakka) Geneveen.

Genevessä tiesin vain Plehanovin osoitteen ja saavuttuani kaupunkiin lähdin asemalta suoraan hänen asunnolleen. Plehanov otti minut ystävällisesti vastaan ja kesti kermakahvilla, mutta kun ryhdyimme keskustelemaan, niin hän sai minut heti ällistymään.

— O-hoi veliseni, te nähtävästi ette tiedäkään, että meillä täällä on edustajakokouksen jälkeen ollut sellainen kahakka, että pian molemmat riitapuolet nielaisivat toisensa eikä niistä jää jäljelle muuta kuin hännät.

Osoittautui, että olin joutunut kohtalon ivaamana vastustajain leiriin, enkä omien, Leninin luo, sillä Plehanovkin, niistä pöyhkeilevistä lausunnoistaan huolimatta, että hän on kahakan ulkopuolella ja on muka ottanut itselleen epäkiitollisen tehtävän erottaa raivostuneet „tappelupukarit”, oli tosiasiaassa mennyt jo kokonaan „barrikadin toiselle puolelle”.

Jokainen ulkomaille saapunut toveri joutui menševikkien „peräänantamattomien vakuuttelujen” ja „imartelun” kohteeksi. Dan ja Martov osoittivat suurta sitkeyttä saadakseen minut varmasti vakuuttumaan siitä, että Lenin oli syypää edustajakokouksessa sattuneeseen onnettomaan tapaukseen, mikä uhkasi puoluetta kahtiajakaantumisella. Ystävykset, „tyrkyttäen” minulle kilvan lukemattomia kaskuja edustajakokouksessa sattuneista välikohtauksista ja antamatta toisilleen suunvuoroa — aivan kuin aimo Bobtšinski ja Dobtšinski kuolemattomassa Gogolin komediassa, — pyrkivät saamaan mahdollisimman pian minut „langokseen” ja yhdistämään siten ääneni menševististen esilaulajien kuuroon.

Heti heidän lähdettyään oveeni koputti uusi vieras — P. A. Krasikov. Hän ilkamoi sen johdosta, kun olin heti saavuttuani joutunut menševikkien syleilyyn. Sitten hän alkoi tutustuttaa minua alkaneen taistelun välitapahtumiin.

— Ja mitäpä sitä selittelemään, mennään Vladimir Iljitšin luo. Hän teidät pian silottelee, — hoksasi lopuksi Pjotr Ananjiš.

Ja niin olin jälleen Iljitšin luona. Hän vaikutti väsyneeltä ja vaivautuneelta.

Hän kyseli, miten elän, missä on perheeni ym.

Lopulta Krasikov äkkäsi:

— Vladimir Iljitš, minähän toin tämän miehen luoksenne, jotta te laukoisitte kaikki hänen epäilyksensä.

— Minkä tähden? — hymähti Lenin. — Ottakoon itse selvän. Onhan olemassa edustajakokouksen painetut pöytäkirjat. Lukekoon huolellisesti ja tehkөөn omat johtopäätöksensä.

Hänen ehdotuksensa oli järkevin.

Astuin kerta kaikkiaan bolševikkien riveihin.

Katkeran hymyn aiheutti Leninillä se todella inhottava kuva siitä anarkistisesta kamppailusta puoluetta ja sen edustajakokouksen päätöksiä vastaan, jota menševikit alkoivat käydä heti edustajakokouksesta lähtien. Masentavan kertomuksen tuosta menševikkien näsäviisaasta, julkeasta ja usurpaattorimaisesta taktiikasta, jonka tärkeimpinä momentteina olivat alituiset menševikkien johtomiesten uhkavaatimukset siitä, että on kooptoitava kaikkiin puolueen keskuselimiin heidän kannattajiaan, mikä oli II edustajakokouksen selvästi ilmaistun tahdon kertakaikkista kieltämistä, antaa Vladimir Iljitš vetoomuksessaan „Puolueelle”, joka on kirjoitettu helmikuun alussa 1904.

Tuossa vetoomuksessa Vladimir Iljitš kirjoitti näin:

„„Iskran” herättämä kysymys Keskuskomitean kooptoisesta murtaa tuon toiveen (puolueessa vallitsevan kriisin heikentämisestä.— *P. L.*) Me emme katso enää mahdolliseksi aloittaa uudelleen kaupankäyntiä paikoista, joka herättää meissä inhoa. Siinä tapauksessa, ettei ole muuta ulospääsyä, me katsoisimme paremmaksi jopa *kaikkien* tahtipuikkojen antamisen vähemmistölle, ellei se todellakaan kerta kaikkiaan kykene työskentelemään puolueessa muuten kuin korkeimmilla toimipaikoilla. Valmeus sellaisen askeleen ottamiseen voimistuu meillä sitä mukaa kuin liikkeemme uusi, inhottava tauti saa pitkällisen luonteen,— sitä mukaa kuin nuo pikkumaiset rettelöt, jotka ovat sitä sietämättömämpiä, mitä pikkumaisempia ne ovat, muuttuvat kroonilliseksi”.

„Mutta”, kirjoittaa Lenin, „me haluaisimme ensin saada tietää mahdollisimman varmasti puolueen mielipiteen, me haluaisimme huomioida myös vallankumouksellisten piirien, erikoisesti Venäjän vallankumouksellisten piirien yleisen mielipiteen”¹. Mutta juuri sitä menševikkien johtopukarit pelkäsivät eniten.

Ajatus puolueen III edustajakokouksen koollekutsumisesta kypsyi Iljitšillä jo vuoden 1904 alussa. Siksi hän pani suuria toiveita puolueen Neuvoston vuoronmukaiseen sessiaan tammi-kuun lopulla 1904. Ei hän kylläkään odottanut mitään menestystä Neuvoston päätöslausemia laadittaessa,— hän tiesi vallan mainiosti, että menševistinen kolmikko (Plehanov, Martov, Axelrod) tulee pilkaten syrjimään bolševistista paria (Leniniä ja Lengnikiä), niin ettei yhdelläkään bolševikkien ehdotuksella ollut mahdollisuutta tulla hyväksytyksi Neuvostossa. Siksi Lenin meni Neuvostoon valmistaen edeltäkäsän hermonsä pilkanteon varalta, jota häneen saattoivat kohdistaa ivallisesti juonitteleva Martov ja vakituisesti päärooliaan näyttelevä majesteettillinen Jupiter — Plehanov. Leninille oli tärkeää saada asiakirjoihin perustuvaa aineistoa, puolueen Neuvostossa tekemiä menševikkijohtajien lausuntoja, — saada niitä puolueen yleisen mielipiteen mobilisointia ja uuden edustajakokouksen koollekutsumisen agitointia varten.

Erittäin tärkeänä kysymyksenä bolševikeille oli kysymys Neuvoston sihteeristä. Blumenfeldin valitsemista sihteeriksi vastustivat jyrkästi Lenin ja Lengnik, jotka perustelivat vastalausestaan sillä, ettei Blumenfeld ole riittävän konspiratiivinen ja on liian ekspansiivinen.

Omasta puolestaan Lenin ja Lengnik esittivät sihteeriehdokkaaksi Bytškovia (olin matkustanut maanpakoon ulkomaille Bytškovin nimellä varustetulla väärällä passilla ja jonkin aikaa minulla oli ulkomailta tuo nimi).

¹ *V. I. Lenin, Teokset, 7. osa, suom., s. 179.— Toim.*

Vastaukseksi siihen Plehanov, suostuttuaan Bytškovin sihteeriksi valitsemiseen „teidän puoleltanne”, ts. Neuvoston bolševististen jäsenten puolelta, asetti toimituksen nimissä F. I. Gurvitšin (so. Danin) ehdokkuuden. Mutta Lenin ja Lengnik kieltäytyivät myöskin Danista. Kieltäytymisen perusteluna oli se, että Dan suhtautuu Keskuskomiteaan tavalla, jota ei voida sallia; Danin käyttäytymisestä bolševikit aikoivat herättää kysymyksen Neuvostossa.

„...Antaen Neuvostolle merkitystä”, kirjoitti Lenin Plehanoville sihteeristä neuvoteltaessa, „yhdistymisen ja sopimukseen pääsemisen (eikä kahtiajaon ja epäsovun) välineenä me ehdotimme *heti* sellaisen sihteerin, joka ei *mitenkään* osallistunut epäsovuun ja jota ei ole vastustettu teidän taholtanne”¹.

Miten on selitettävissä tuollainen varovaisuus Leninin taholta sihteerijä valittaessa? Hyvin yksinkertaisesti: Lenin piti pöytäkirjoja sellaisina asiakirjoina, joiden pitää sanoa totuus koko puolueelle, siksi kysymys henkilöstä tai henkilöistä, jotka pöytäkirjojen muodossa heijastavat eri puolien Neuvostossa pitämiä puheenvuoroja, oli hänen mielestään ensiarvoisen tärkeä kysymys. Plehanovin ja Neuvoston muiden menševististen jäsenten mielestä, jotka olivat varmasti päättäneet olla sallimatta Neuvoston pöytäkirjojen julkaisemista, ei tuolla kysymyksellä ollut suurtakaan merkitystä. On muka aivan yhdentekevää, pöytäkirjathan pannaan puoluearkistoon, eikä ole tärkeätä, mitä siellä sihteerit ovat kynällään raapustelleet.

En ryhdy kertomaan niistä Neuvoston istunnoista (tammikuun 28—30 päivänä 1904), joissa minun piti kirjoittaa puheenvuorot bolševikkien sihteerinä. Tuohon episodiin kiinnostunutta lukijaa voin kehottaa tutustumaan noihin pöytäkirjoihin X Lenin-kokoelmassa julkaistuina (ss. 181—277). Pöytäkirjoissa kuvastuvat melkeinpä pikakirjoitusmaisen tarkasti Neuvostoon osallistuneiden puheet, ja siitä voin minä henkilökohtaisesti olla ylpeä. Mutta en voi mitenkään antaa itselleni anteeksi erästä tapausta, jolloin minun töllistelyni aiheutti Vladimir Iljitšin suuttumuksenpurkauksen ja mitä suurinta mieliharmia. Se tapahtui näin.

Panin järjestykseen kirjoittamani pöytäkirjat, otin huomioon menševikkisihteerin tekemät huomautukset ja annoin paksun vihkon Vladimir Iljitšille tarkistettavaksi ja allekirjoitettavaksi.

Lenin teki omiin puheenvuoroihinsa joitakin korjauksia ja lisäyksiä ja allekirjoitti pöytäkirjan. Lengnik myöskin allekirjoitti sen. Piti saada vielä Plehanovin, Martovin ja Axelrodin allekirjoitukset. Vladimir Iljitš neuvoi minua olemaan erittäin varovainen joutuessani tekemisiin sellaisen sopuisan seurueen kanssa

¹ V. I. Lenin, Teokset, 34. osa, 4. ven. painos, s. 192.—*Toim.*

ja pitämään koko ajan näköpiirissäni tuota sangen tarpeellista asiakirjaa.

Lähdin Martovin luo.

— Juli Osipovitš, tässä olisi Neuvoston pöytäkirjat... Olemme laatineet ne N. N:n (menševistien sihteerin) kanssa ja tuskinpa voi olla mitään epäilyksiä niiden objektiivisuuteen nähden. Olkaa hyvä, allekirjoittakaa.

— Jättäkää pöytäkirjat minulle, käyn ne läpi ja huomenna palautan teille.

— Ei, Juli Osipovitš, pyydän nöyrimmin että katsotte nyt... Kiiruhdan suorittamaan työni loppuun... Menen teiltä vielä Plehanovin luo ottamaan allekirjoitusta.

— Mutta minähän voin itsekin teidän asemestanne viedä ne Plehanovin sekä Axelrodin allekirjoitettavaksi. Mikä teitä oikeastaan huolettaa?..

— Nähkääs... pöytäkirjoja on vain yksi kappale... voivat jotenkin hukkaa... Ja sihteerinä pidän itseäni vastuussa tuon asiakirjan kohtalosta...

— Miten hukkaa?! Enhän ole mikään töllistelijä kadottaakseni tarpeellisia asiakirjoja. Sanoinhan jo teille, että palautan pian pöytäkirjat... Annan teille kunniasanani, jos niin haluatte... Mitä te vielä tahdotte?

Martovin kunniasana vei maaperän jalkaini alta. Päästin käsistäni arvokkaan asiakirjan.

Saavuin raskain sydämin kertomaan asiasta Leninille.

Kuultuaan, että olin jättänyt pöytäkirjat „huomiseen” Martoville, hän raivostui niin, etten ollut koskaan aikaisemmin nähnyt häntä sellaisena enkä nähnyt myöhemminkään. Hän rankaisi minua mitä ankarimmin sanoin.

— Jos teillä on sellainen viaton pikkulapsen sielu,— syyti hän sanoja kontolleni,— niin miksi te tartutte vakavaan poliittiseen asiaan?!

— Mutta antoihan Martov minulle kunniasanansa,— yritin minä masentuneella äänellä, melkein pä kyynelsilmin, arasti puolustella itseäni.

— O-o, olkaa toki vaiti, tehkää niin hyvin! Mikä pyhä yksinkertaisuus!..

Ja miten te, lukija, arvelette, pitikö Martov „kunniasanansa”? Eipä tietenkään. Hän ei sen jälkeen halunnut edes ryhtyä selittelemään minulle tuota tapausta.

Niin tulin tuntemaan menševikkien mitättömän, kerrassaan halpa-arvoisen „kunniasana” termin todellisen olemuksen.

Genevessä 1904 ollut bolševikkiryhmä päätti viettää Pariisin Kommuunin vuosipäivää erittäin juhlallisesti. Sehän oli meidän juhlamme, jolle uusiskralaiset — menševikit — eivät antaneet mitään merkitystä, mitäpä he Kommuunista piittasivat?! — vähä-

pätöinen historiallinen vuosipäivä, pienen pieni episodi, joka yhä uudelleen todisti maailmalle, ettei kommunaardien olisi pitänyt tarttua aseisiin.

Joukkokokousta varten valitsimme suuren salin, joka juhlahetken koittaessa oli täpö täynnä yleisöä. Ryhmämme velvoitti minut olemaan puheenjohtajana ja viemään läpi kokouksen, ja sitä paitsi minun oli kokousta avatessani pidettävä ennakoita laadittujen muistiinpanojen mukaan puhe Saksan vallankumouksesta 1848. Olin huono puhuja; kertasin oppilaan tavoin Marxin ajatuksia kaksituhantiselle yleisölle. Muistan vain sen, miten eräässä kohdassa puhettani Iljitš loi yhtäkkiä katseensa minuun, ja huomasin tuossa katseessa kysymyksen. Nähtävästi olin jossain kohdassa puhunut pötyä, joka loukkasi Iljitšin korvaa. Hämentyneenä ja epävarmana „pyöristelin” jotenkin puheeni, ja osakseni tulleiden laimeiden suosionosoitusten jälkeen kiiruhdin antamaan puheenvuoron Vladimir Iljitšille. Ja hän olikin juuri mitä parhaimmalla puhetuulella ja tuntui siltä, että hän ilmielien unohti vaikkapa tunniksi Geneven riidan, kooptointireffelöt, Martovin hysteriakohtaukset, Danin inhottavan politiikoinnin, itserakkaan Narkissoksen — Trotskin raivostumisen, Axelrodin päähänpäntätyt ennustukset, unohti kaiken tuon syventyen ajatuksissaan Pariisin Kommuunin toiminnan arviointiin.

Kun kokouksen jälkeen väki oli hajaantunut, kuulin itse eräiden rivimenševikkien arvion Leninin esiintymisestä:

— Siinä on todellinen johtaja! — puhelivat he. — Ollapa meiläkin sellainen!

Kirjasen „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin” valmistumisen jälkeen Vladimir Iljitš tunsii niin suurta tarvetta lepoon, että lähti heti Nadežda Konstantinovnan kanssa jalkaisin samoilemaan vuorille reppu selässä.

Me, rivibolševikit, tunsimme vaistomaisesti, että syntyneessä ryhmäkuntien tappelunmelskeessä olisivat paikallaan vastaiskut päin menševikkien naamaa samanlaisin „nyrkkeily” ottein, jotka luonnehtivat menševikkien menettelyä. He suvaitsevat tehdä meistä pilaa uuden „Iskran” palstoilla, mutta mekin tulemme lyömään vihollista päin naamaa kiukkuisella pilalla, pamfleteilla ja pilakuvilla!

„Iskra” suvaitsi halveksia ulkomailla olleita bolševikkeja pitäen heitä henkilöinä, jotka olivat turhaan ottaneet itselleen puolueen jäsenen nimen. Ja niinpä Ljadov kirjoitti avoimen kirjeen Plehanoville (tosiasiassa tuon kirjeen kirjoitti koko meidän kollektiivimme eräässä kahvilassa — aivan kuin Repinin taulussa, joka kuvaa zaporogilaisia kirjoittamassa kirjettä Turkin sulttaanille), ja ärsytetty karhu ryömi pesästään ja alkoi karjuen „pelotella”: „Minä, allekirjoittanut tambovilainen aatelismies, Georgi

Valentinin poika Plehanov...” Ja meidän joukkomme yhtyi: „Eläköön tambovilainen aatelismies! Tietä tambovilaiselle aatelismiehelle!”

Mutta kaikkein kiukkuisimpana, kaikkein sietämättömimpänä pilkantekijänä menševikkien mielestä oli uuttera pamflettien kirjoittaja Galjorka (Olminski), jonka kirjailijatoiminnan tuolta ajalta tuntevat kaikki puolueemme historiaa tutkineet henkilöt.

Myöskin näiden rivien kirjoittaja löysi itselleen eräänlaisen erikoisalan silloisessa kirjoituskamppanjassa menševikkejä vastaan.

Kesäkuun 1 päivänä 1904 ilmestyneen „Iskran” № 67 liitteessä julkaistiin L. M:n (Martovin) artikkeli otsikolla „Eteenpäin vaiko taaksepäin?”, jossa oli alaotsikko „Hautauspuheen asemesta”. Artikkelissaan Martov näytteli „iloista naamaa pelionnen ollessa huonon” ja esitti asian niin, ettei muka Leninin kirja „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin” (tuon kirjan ilmestymistä uusiskralaiset olivat odottaneet suurella kauhulla) saavuttanut päämääräänsä.

Varhaisnuoruudessaani piirtelin huvikseni pilakuvia opettajistani. Ja nyt tartuin uudelleen kynään. Martovin, joka oli päättänyt haudata poliittisessa mielessä Leninin, „Hautauspuhe” johti ajatukseni hiiriin, jotka olivat haudanneet kypälistä „hirtetyn” kissan. Puolen tunnin kuluttua pilakuva „Miten hiiret kissan hautasivat” oli valmis. Piirustuksen aiheuttama vaikutus oli minulle aivan yllättävä. Iljits nauroi katketakseen piirustukselleni ja vaati, että olisin julkaissut „hiireni” litografi-painoksena.

Siitä lähtien ei ainoakaan seuraavista pilakuvistani, joita julkaisimme bolševistisen kassamme varoilla, jäänyt vaille Vladimir Iljitšin ohjeita ja vahvistusta, sillä hän nähtävästi suhtautui myönteisesti taistelumenetelmiimme, joita käytimme menševikkejä vastaan (Galjorkan myrkyllisten sarkasmien, Olinin — Lepsininkin pilakuvien ym. muodossa), ja vaati ainoastaan sitä, ettemme ylittäisi poliittisen toiminnan rajoja emmekä laskeutuisi sellaiselle tasolle, että poroporvarin tavoin hihittäisimme tuon tai tämän vastustajan joillekin henkilökohtaisille ominaisuuksille. Muistan esimerkiksi sen, miten Vladimir Iljitš, katseltuaan naurussa suin piirustustani hiiristä, joka oli jo valmistettu litografi-painoon, tuli äkkiä vakavaksi ja kulmiaan rypistäen huomautti minulle:

— Toveri Olin, mitä poliittista on tuossa viittauksessa: „kunpa saisi vielä juoda kefiiriä”? Tuo kohta on välttämättä korjattava.

Kysymys oli siitä, kun pilakuvasarjan „Miten hiiret kissan hautasivat” kolmannessa osassa panin ylös hypähtäneen kissan

löylytyksestä nääntyneen vanhan hiiren, jolla oli Axelrodin kasvot, suusta tulemaan kuoleman edellä huudon: „kunpa saisi vielä juoda kefiiriä”, jolla viittasin siihen, että Pavel Borisovitš Axelrodilla oli Sveitsissä oma kefiirimeijeri, josta hän sai varat toimeentuloonsa. Tuo typerä viittaus viilsi kovin Iljitšin korvaan tahdittomuudellaan ja siksi, kun siinä ei ollut mitään poliittista ajatusta. Hämääntyneenä kiiruhdin korjaamaan virhettäni.

Erikoisesti vihasimme Trotskia, joka oli kirjoittanut kirjasen „Poliittiset tehtävämme”, missä tuo hätiköivä luopio solvasi vanhaa „Iskraa” luonnehtien sitä demokraattisena lehtenä, joka on tarkoitettu radikaalista porvarillista intelligenssiä varten, ja panetteli kaikin tavoin Leniniä. Siksi poliittisissa pilakuvissani kuvasin erikoisella tyydytyksellä Trotskia, tuota Balalaikinia ja itserakasta Narkissosta, joko pikku hiireinä, joka tanssii cancania kissan „ruumiin” päällä, kissan, joka on valmis heräämään kuoleista, tai vähäpätöisenä poliisivirkailijana, joka roikkuu „heidän ylhäisyytensä” (poliisiipiirin päällystön) käskystä puhelintorvessa yms.

„Askelten” ilmestymisen jälkeen Lenin kutsui Genevessä koolle 22 aatetoverin neuvottelukokouksen bolševikkien toimintaohjelman laatimiseksi III edustajakokouksen koollekutsumista varten.

Bolševikkien asiat sujuivat hyvin. He perustivat oman äänenkannattajansa ja oman työkeskuksensa (Enemmistökomiteain Byroon), yhdistivät ympärilleen kaikki puolueen terveet ainekset, valmistelivat III edustajakokouksen koollekutsumista. Mutta menševikit häpäisivät tuona aikana yhä enemmän itseään luisuen puheissaan ennenkuulumattomaan taktilliseen opportunistiin.

Kerran syksyllä, marraskuussa 1904, me geneveläiset bolševikit saimme käskyn kokoontua määräpäivänä Olinin ruokasaliin (paikkaan, joka oli meidän puolueklubimme). Ruokasali elpyi. Koko Geneven bolševikkiryhmä oli koolla. Tuli Lenin.

Emme olleet pitkään aikaan nähneet hänen kasvoillaan selaista valoisaa, iloista hymyä. Hän hykerteli tyytyväisenä käsiään, naureskeli lempeään tapaansa, ja silmät — ne olivat entisenlaiset, todella Iljitšin silmät, täynnä iloista huumoria ja niistä välkähteli tuon tuostakin sarkasmi. Hänen olemuksensa muistutti onnellista metsästäjää, joka oli pitkän aikaa seurannut harvinaista lintua ja lopultakin saanut sen ansaan.

Ja todellakin, tällä kertaa hän sai menševikit kiinni varsin luonnehtivasta opportunistisesta valheesta. „Iskran” toimitus julkaisi puoluejärjestöille kirjeen, joka oli tarkoitettu vain „puolueen jäsenille” ja jossa toimitus esitti kuuluisan zemstvo-kamppailun „banketti”suunnitelmansa. En ala tässä selittelemään

tuon kirjeen sisältöä enkä Leninin siihen antamaa vastausta: „Zemstvokamppailu ja „Iskran” suunnitelma”¹. Puolueella oli mahdollisuus vakuuttua, ja myöhemmin sillä oli yhä enemmän aihetta vakuuttua siitä, että erimielisyyksiin, joita oli menševikien ja puolueen enemmistön välillä *organisaatiokysymyksistä*, menševikit lisäsivät uusia erimielisyyksiä *taktiikkakysymyksistä*, mistä V. I. Lenin heidät heti paljasti.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 7. osa, suom., ss. 485—507.— *Toim.*

D. ULJANOV

KARKOTUKSESTA PALUU.
TAPAUS KIHlakUNNAN POLIISIPÄÄLLIKÖ
PERFILJEVIN LUONA

Kaksikymmentä vuotta sitten, vuoden 1900 alussa, Vladimir Iljitš palasi Siperiasta kolmen vuoden karkotukselta, jona aikana hän oli ollut Sušenskojen kylässä, Jenisein läänin Minusinskin kihlakunnassa. Hän palasi yksin, ilman Nadežda Konstantinovnaa, jonka karkotusaika ei ollut vielä päättynyt. Nadežda Konstantinovna matkusti Vladimir Iljitšin kanssa Ufaan saakka ja jäi sinne poliisin silmälläpidon alaisena.

Saatuani tiedon Vladimir Iljitšin matkustamisajasta kohtasin hänet 50 virstan päässä Moskovasta, Podolskissa, missä silloin asuin. Löysin hänet kaukojunan III luokan vaunusta; kaikesta näkyi, että matkustajat saapuivat kylmiltä seuduilta — monenlaisia turkkeja, siperialaisia turkislakkeja, huopikkaita, karvatossuja ym. näkyi kaikkialla vaunussa. Vladimir Iljitš näytti terveemmältä ja punakalta, tietenkin vallan erilaiselta kuin tutkintavankeuden jälkeen. Ensiksi hän tiedusteli kotiväestä ja äidin terveydentilasta, sitten alkoi kysellä uutisia, mutta pian selvisi, että hänellä oli paljon enemmän kerrottavaa kuin minulla, vaikka hän olikin tulossa karkotukselta ja minä elin Moskovan lähistöllä.

Sitten keskustelu siirtyi noina aikoina paljon melua aiheuttaneeseen saksalaisen sosialidemokraatin E. Bernsteinin — sen ajan kaikkein suorasukaisimman ja julkeimman revisionistin ja opportunistin — kirjaan. Vladimir Iljitš arvosteli ankarasti ja tietenkin morkkasi tuota Bernsteinia sanoen, että se on kovin vaarallista Marxin vääristelemistä ja siksi häntä vastaan on käytävä mitä päättäväisintä ja armottominta taistelua. Samalla hän hyökkäsi ankarasti meidän venäläisiä opportunistejamme, niin sanottua „ekonomismia”, ja tämän suunnan äänenkannattajia — „Rabotšeje Deloa” ja „Rabotšaja Mysliä” vastaan.

Kun Moskovaan saavuttuamme matkustin Vladimir Iljitšin kanssa kyytihevosella omiemme luo Bahmetjevin kadulle, niin olin onnellinen ja ylpeä siitä, että olin kohdannut Iljitšin puolta-

toista tuntia aikaisemmin kuin muut ja että minä „toin” hänet heidän luokseen.

Vladimir Iljitšin annettiin valita asuinpaikakseen mikä kaupunki tahansa, paitsi pääkaupunkeja, yliopistokaupunkeja ja, muistaakseni, tehdastyöläisten asutuksia. Hän asettui Pihkovaan. Pihkova, missä hän ei ollut koskaan ollut ja missä hän ei ketään tuntenut, tuli nähtävästi valituksi vain syystä, että se oli Pietarin lähellä, joka tietenkin oli siihen aikaan Iljitšin huomion kohteena. Pihkovasta oli helppo tehdä matkoja Pietariin, seurata työväenliikettä, pitää yhteyttä tovereihin, jotka osallistuivat välittömästi toimintaan, ja vaikuttaa liikkeeseen. Ja niinpä Vladimir Iljitšin onnistui kerran tai kaksi käydä siellä ja kohdata niitä, keitä hän tarvitsi. Mutta viimeisellä matkallaan hän joutui taas poliisin käsiin.

Hän lähti Pietariin yhdessä Martovin kanssa, joka oli silloin Vladimir Iljitšin aatetoveri. Varsovan asemalle saapuminen, ts. suoraan matkustaminen, tuntui heistä vaaralliselta. He päättivät peittää jälkensä ja tulla toiselta asemalta, missä heitä eivät kytät odottaisi. He matkustivat Pihkovasta Hatsinaan, sieltä kääntyivät sivurataa entiseen Tsarskoje Seloon, muuttivat taas junaa ja tuntui siltä, että he olivat saapuneet onnellisesti Pietariin. Seuraavan päivän aamuna, kun Vladimir Iljitš tuli ulos asunnosta, missä oli ollut yötä, häntä yhtäkkiä tartuttiin, — kuten hän myöhemmin kertoi, — „käsistä kiinni, yksi oikeasta, toinen vasemmasta, ja tartuttiin niin lujasti, etten voinut hievahtakaan... jos olisi pitänyt jotain nielaista, eivät olisi antaneet”. Sitten istutettiin kyytihevoseen ja vietiin kaupunginpäällikön luo; siellä tietysti suoritettiin tarkastus, mutta ei löydetty mitään. Vietiin heti vankikoppiin. Kutsuttiin kuulusteluun: „Miksi saavuitte? Tehän tiedätte, että teiltä on kielletty pääsy pääkaupunkiin?” Edelleen: „Ja kylläpä valitsitte tien, ei muuta voi sanoa! Tsarskoje Selon kautta! Ettekö te sitten tiedä, että siellä me pidämme silmällä jokaista pensasta?”

Kaupunginpäällikön kopissa istuminen oli kovin inhottavaa, sillä sitä ei voitu verrata edes tutkintavankilaan. „Syöpäläiset eivät anna rauhaa päivin eikä öin”, kertoi Vladimir Iljitš, „ja yleensä on mahdottoman likaista, sitä paitsi yöllä kuuluu melu ja kiroilu; juuri vankikopin seinän viereen asettuvat joka yö pelaamaan korttia poliisit, kytät ja muut sen kaltaiset...”

Oli hyvä, että siellä istuminen ei kestänyt kahta viikkoa enempää. Vladimir Iljitšiä huolestutti kovin se, ettei häneltä vain otettaisi pois ulkomaanpassia, joka oli jo taskussa, sillä tuohon passiin liittyi tuleva toimintasuunnitelma: matkustaa ulkomaille ja ryhtyä julkaisemaan suurta poliittista sanomalehteä — tulevaa „Iskraa”, — josta piti tulla vallankumouksellisen sosialidemokratian äänenkannattaja vastapainoksi „ekonomismille” ynnä

muulle, ja jonka lehden piti ottaa kiinteä yhteys eri paikkakuntiin ja tulla proletariaatin puolueen kokoamis- ja organisaatiokeskukseksi.

Vapauduttuaan Vladimir Iljitš matkusti Podolskiin, missä elimme äidin kanssa. Iljitšiä seurasi kaupunginpäällikön luota asti poliisivirkailija, joka toikin Vladimir Iljitšin määräpaikkaan — suoraan Podolskin kihlakunnan poliisipäällikön luo. Poliisipäällikkö, muudan Perfiljev, vanha ansioitta virka-arvon saanut henkilö, joka tilaisuuden sattuessa piti mielellään kiukkuisia puheita, mutta joka itse asiassa oli pelkuri, vaati Vladimir Iljitšiltä henkilötodistuksia. Hän antoi ulkomaanpassinsa. Hypistelyään ja tarkasteltuaan passia poliisipäällikkö pani sen kirjoituspöytänsä laatikkoon ja sanoi: „Nyt voitte mennä, mutta passi jää minulle”. Tapahtui kaikkein kauhein, mitä Vladimir Iljitš oli pelännyt: häneltä otettiin pois ulkomaanpassi, ja kuka otti? Joku kihlakunnan poliisipäällikkö! „Tarvitsen passin”, sanoi Vladimir Iljitš, „palauttakaa se minulle”. Poliisipäällikkö vastasi majesteettillisesti: „Kuulittehan jo, passi jää minulle, mutta te voitte mennä”. Vladimir Iljitš protestoi ja sanoi, ettei mene ennenkuin saa passinsa takaisin. Poliisipäällikkö piti päänsä. Silloin Vladimir Iljitš kääntyi mennäkseen ja sanoi: „Siinä tapauksessa minun on pakko valittaa laittoman tekonne johdosta poliisidepartementtiin” — ja lähti. Poliisipäällikkö pelästyi, viimeinen lause oli tehnyt tehtävänsä. Hän huudahti: „Kuulkaahan herra Uljanov, tulkaa takaisin! Tuossa on passinne, ottakaa se”.

Vladimir Iljitšiä odotettiin kärsimättömästi kotona. Kun hän vain oli astunut kynnyksen yli, toi hän mukanaan eloisuutta ja iloa. Hän alkoi kertoa viimeisistä kovaonnisista tapauksista ja ennen kaikkea tuosta „vanhasta veijarista ja tolvanasta” — poliisipäälliköstä. Iljitš oli vielä kiihtynyt tuon yhteenoton jälkeen: „Halusi ottaa minulta ulkomaanpassin, vanha tollo, mutta minä pelottelin hänet pahanpäiväiseksi poliisidepartementilla”... ja Vladimir Iljitš nauroi iloisesti.

M. ULJANOVA

LENININ KIRJEITÄ OMAISILLE ¹

Meillä on olemassa Leninin teosten täydellinen kokoelma ja verrattain laajaa kirjallisuutta leninismistä (tieteellistä, tutkimusluontoista ja populäärikirjallisuutta); mutta Leniniä ihmisenä, erinomaisena, monipuolisena henkilönä, on tähän saakka kuvattu kerrassaan riittämättömästi tai ei juuri ollenkaan.

Vladimir Iljitšin kirjeet omaisille — äidilleen Maria Aleksandrovna Uljanovalle ja sisarelleen Maria Iljinitšnalle ², — vuodesta 1894 vuoteen 1917, ts. Vladimir Iljitšin vallankumouksellisen toiminnan alkuvuosista siihen saakka, kun hän Helmikuun vallankumouksen jälkeen palasi Venäjälle, täydentävät *osittain* tuota aukkoa. Noiden kirjeiden mukaan voidaan päätellä *vississä määrin* Vladimir Iljitšin elämäntavoista, hänen tottumuksistaan ja taipumuksistaan, hänen suhtautumisestaan ihmisiin jne. Vississä määrin tietenkin — teemme varauksen. Sillä, ennen kaikkea, tämä ei ole läheskään täydellinen hänen omaisilleen tuona aikana lähettämien kirjeiden kokoelma. Useiden muuttojen aikana kaupungista toiseen, monien kotitarkastusten ja vangitsemisien aikana, jotka kohdistuivat milloin milloin kehenkin perheemme jäseneen ja jolloin tavallisesti takavarikoitiin kaikki kirjeet, hukkui hyvin paljon Vladimir Iljitšiltä saatuja kirjeitä. Usein kirjeitä hukkui matkalla postia kuljettaessa, varsinkin imperialistisen sodan aikana. Sen vuoksi yksi ja sama asia saattoi joskus tulla toistettua useammassa kirjeessä peräkkäin. Lisäksi noissa kirjeissä on tsarismien poliisiolojen leima. Tosin kaiken asiallisen kirjeenvaihdon

¹ Ks. V. I. Lenin. Kirjeitä omaisille. 1894—1919. Leningrad, Partizdat (Puoluekirjallisuuden kustantamo), 1934, s. 484 (NKP(b):n Keskuskomitean Marx—Engels—Lenin-instituutti).— *Toim.*

² Kirjeitä ei tavallisesti oltu tarkoitettu vain niille, joille ne oli osoitettu, vaan myöskin kaikille muille perheenjäsenille, ainakin kaikille yhdessä asuville, jottei „olisi tarvinnut kertailia”.— M. U.

(kaikki tiedotukset vallankumouksellisista tapahtumista, puoluelämästä yms.) olimme tuona aikana järjestäneet konspiratiivisesti, käytimme apunamme kemialla, kirjoitimme tavallisesti kirjoihin ja aikakausjulkaisuihin, ja ne lähetettiin vierailta, „puhtailla” osoitteilla¹. Mutta elämämme ja vallankumouksellinen toiminta olivat niin kiinteästi sidotut toisiinsa, että henkilökohtainen legaalinen kirjeenvaihto epäilemättä kärsi siitä suuresti ja me jouduimme tyypistämään sitä poliisiolojen takia. Vladimir Iljitš ei suotta kirjoittanut eräässä kirjeessä sisarelleen Maria Iljinitšnalle Vologdaan, missä tämä oli siihen aikaan karkotuksella: „Nykyoloissamme meidän (sinun ja varsinkin minun) on kovin vaikeaa olla kirjeenvaihdossa siten kuin haluttaisi”.

Eikä se koskenut ainoastaan Maria Iljinitšnaa, vaan kaikkia perheemme jäseniä, sillä sukulaisuus Vladimir Iljitšin ja heidän välillä oli synnyntäisen sukulaisuuden lisäksi myös katsantokantojen ja vakaumusten sukulaisuutta. Kaikki me (myös Anna Iljinitšnan puoliso M. T. Jelizarov) olimme silloin sosialidemokraatteja, kuuluimme puolueen vallankumoukselliseen siipeen, kaikki osallistuimme suuremmissa tai pienemmissä määrin vallankumoukselliseen toimintaan. Myöskin äitimme oli aatteellisesti meidän mukana, vaikka hän oli 90-luvun lopulla, jolloin kotitarkastuksia ja vangitsemisia tapahtui perheessämme hyvin usein, jo seitsemännellä kymmenellä.

Vallankumouksellisten kaikki kirjeet avattiin ja tarkastettiin, ja siksi piti turvautua kaikenlaisiin viittauksiin, sovittuihin merkintöihin ym., jotta olisimme voineet jotenkin kosketella meitä kiinnostavia asioita, tiedottaa jonkin illegaalisen kirjeen saamisesta, kysellä tuttavista jne.

Vladimir Iljitšin kirjeissä, jotka oli osoitettu suoraan äidille, sisarelle tai veljelle, ei ollut juuri laisinkaan nimiä — se olisi saattanut aiheuttaa ikävyyksiä henkilölle, jonka nimi mainittiin tuollaisessa kirjeessä. Eikä meillä tietenkään ollut pienintäkään halua saattaa ketään minkäänlaisiin ikävyyksiin. Vladimir Iljitšin kirjeissä saattoi tavata vain sellaisten tovereiden tai tuttavien nimiä, joiden tuttavuus meidän kanssamme oli nüinkin poliisin tiedossa erilaisten seikkojen takia (yhteinen karkotus samasta asiasta, opiskelu samassa oppilaitoksessa yms.) tai perustui puhtaasti asialliseen kanssakäyntiin (kustantajien ja kirjakauppioiden sukunimiä jne.). Välttyäkseen mainitsemasta jonkun enemmän tai vähemmän legaalisen tuttavan nimeä, kenestä Vladimir Iljitš halusi jotain tiedottaa tai kenelle hän halusi lähettää terveisiä yms., hän turvautui aina noissa kirjeissä salanimiin ja sellaisiin sanontoihin, jotka liittyivät johonkin tiedossamme

¹ Niiden säilyttäminen Venäjällä oli tietenkin mahdotonta, ja niistä säilyi vain osa ulkomailla tehtyinä kopioina.— M. U.

olevaan tosiasiaan tai tapahtumaan. Niinpä Vladimir Iljitš nimittää „historikoksi” (tarkoittaen hänen historia-aiheisia teoksiaan) I. I. Skvortsov-Stepanovia, jonka kanssa hän oli yhteen aikaan — Anna Iljiničnan ja Maria Iljiničnan välityksellä — vilkkaassa kirjeenvaihdossa. Lähettäessään terveisiä V. V. Vorovskille, joka oli karkotuksella Vologdassa samaan aikaan kuin Maria Iljinična, Vladimir Iljitš kirjoittaa: „Terveisiä puolalaisille ystäville, toivon, että he kaikin tavoin auttaisivat”. „Kiinalaisella matkailijalla” hän tarkoittaa A. P. Skljarenkoa, joka palveli silloin rautatiellä Mandžuriassa; „herralla, jonka kanssa me viime vuonna soutelimme”, — V. A. Levitskiä jne.

Myös illegaalisten julkaisujen, konspiratiivisten tiedotusten ja kirjoihin kemiallisesti kirjoitettujen kirjeiden ym. lähettämisestä piti kirjoittaa vertauksin.

Joulukuun lopulla 1900 näitä rivejä kirjoittava lähetti Vladimir Iljitšille ulkomaille sinne matkustaneen H. B. Krasinin mukana „Sosialistivallankumouksellisten puolueen manifestin” sovitellen sen albumiin joidenkin valokuvien joukkoon. Tuo lähetys ilahdutti kovin Vladimir Iljitšiä, ja kirjeessä tammikuun 16 päivältä 1901 hän kirjoitti: „Olen oikein kiitollinen lähettämistänne kirjoista ja varsinkin niistä erittäin kauniista ja mielenkiintoisista valokuvista, joita serkkuni on lähettänyt Wienistä; haluaisin kovin mielelläni saada useammin tällaisia lahjoja”.

„Iskraa” ja muita illegaalisia julkaisuja lähetettiin Venäjälle muun muassa kirjekuorissa „puhtailla”, julkisilla osoitteilla. Vladimir Iljitšin kirjeissä tiedotettiin joskus sellaisesta lähetyksestä, jotta meillä olisi ollut mahdollisuus tiedustella sitä aikanaan kirjeen saajalta. Nähtävästi sellainen tiedotus sisältyi myös Vladimir Iljitšin seuraaviin sanoihin (kirje joulukuun 14 päivältä 1900): „Lähetin sinulle, muistaakseni 9 päivänä, pikku esineen, joka kiinnostaa sinua”. „Volodja oli hyvin iloinen pitkän kirjeesi johdosta”, kirjoittaa Nadežda Konstantinovna kirjeessään helmikuun 8 päivältä 1916. „Mahdollisesti löydät vieläkin aikaa kirjoittamiseen.” Koska meidän legaalin kirjeenvaihtomme ei ollut milloinkaan erittäin laaja, ja imperialistisen sodan aikana, jolloin tuo kirje oli kirjoitettu, me lähetimme kirjeet pääasiassa vakuutettuina, sillä monet kirjeet hukkuivat, noilla esittämillemme sanoilla tarkoitetaan nähtävästi kirjaan kirjoitettua illegaalista kirjettä.

Ulkomailla olonsa alkuaikoina, vuonna 1900, jolloin Vladimir Iljitš ei vielä tiennyt, asettuuko hän sinne vakituisesti asumaan, hän ei konspiratiivisista syistä antanut meille kirjeenvaihtoa varten omaa henkilökohtaista osoitettaan. Kun hän asui Sveitsissä tai Münchenissä, me kirjoitimme hänelle Pariisiin ja Prahaan. Niinpä kirjeessään maaliskuun 2 päivältä 1901 hän tiedotti uuden osoitteensa lisäten, että „muutin yhdessä asuntoni isännän

kanssa”, Franz Modraček, jonka osoitteella meidän kirjeemme kulkivat, todellakin muutti silloin uuteen asuntoon, mutta Vladimir Iljitš asui edelleenkin Münchenissä sijaitsevassa vanhassa asunnossaan.

* * *

Vladimir Iljitšin eräänä luonteenomaisena piirteenä oli suuri tarkkuus ja täsmällisyys, hän oli myös erittäin säästeliäs varojen käyttämisessä, muun muassa omiin henkilökohtaisiin tarpeisiinsa. Nähtävästi nuo ominaisuudet periytyivät Vladimir Iljitšille äidiltä, jota hänen luonteensa monessa suhteessa muistutti.

Se, miten säästeliäs ja taloudellinen Vladimir Iljitš oli omiin kuluihinsa nähden, näkyy hänen kirjeestään lokakuun 5 päivältä 1895.

„Nyt olen ensi kerran Pietarissa pitänyt kirjaa tuloista ja menoista nähdäkseni paljonko todella kulutan. Osoittautui, että käytin kuukaudessa, elokuun 28 päivästä syyskuun 27 päivään, kaikkiaan 54 rpl. 30 kop., lukuunottamatta maksua hankkimistani esineistä (noin 10 rpl.) ja menoja erääseen oikeusjuttuun (myös noin 10 rpl.), sillä mahdollisesti tulen käymään oikeutta. Tosin noista 54 ruplasta on osa sellaisia menoja, joita ei tule olemaan joka kuukausi (kalossit, puku, kirjoja, laskuja yms.), mutta jos nekin lasketaan pois (16 rpl.), niin menot ovat sittenkin liian suuret — 38 rpl. kuukaudessa. Tietty asia, olen elänyt tuhlaavasti: käytin esimerkiksi yksistään hevosraitioon 1 rpl. 36 kop. kuukaudessa. Vakiinnuttuani asumaan tulen nähtävästi kuluttamaan vähemmän.”

Ja hän todellakin säästi, varsinkin silloin, kun hänellä ei ollut omia tuloja ja piti turvautua „avustukseen”, kuten hän nimitti äidiltä saatua raha-apua. Hän säästi siinä määrin, ettei tilannut vuonna 1895 asuessaan Pietarissa edes „Russkije Vedomosti” lehteä¹, vaan luki yleisessä kirjastossa „kahden viikon vanhoja numeroita”. „Mahdollisesti tilaan sen, kun saan työtä täällä”, kirjoitti hän sisarelleen.

Tuo piirre jäi Vladimir Iljitšille, koko elinajaksi ilmeten selvästi ei vain niinä aikoina, jolloin hän maanpaossa ollessaan ei onnistunut löytämään kustantajaa kirjallisille tuotteilleen (muistakaamme esimerkiksi se tosiasia, että „Agraarikysymys” lojui kokonaista 10 vuotta ja näki päivänvalon vasta 1917), ja Vladimir Iljitš joutui toisinaan suorastaan huolestuttavaan asemaan, vaan myöskin silloin, jolloin hänen aineellinen asemansa oli täysin turvattu, ts. vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen.

¹ „Russkije Vedomosti” oli siihen aikaan säädyllisin ja mielenkiintoinen porvarillinen sanomalehti.— M. U.

Se, missä Vladimir Iljitšin oli kuitenkin vaikea säästää, oli — kirjat. Hän tarvitsi niitä työssään ollakseen perillä ulkomaiden ja Venäjän politiikasta ja taloudesta jne.

„Suureksi mielipahakseni huomaan”, kirjoittaa hän äidille kirjeessään elokuun 29 päivältä 1895, „että raha-asiani ovat taas „tukalassa tilassa”: „viettelys” kirjojen ym. ostamiseen on niin suuri, että rahat menevät kuin kaivoon”. Mutta siinäkin hän koetti pidättäytyä tehden työtä kirjastoissa; se turvasi hänelle samalla rauhallisimmat työolot, sillä kirjastoissa vallitsi hiljaisuus eikä käyty loputtomia, väsyttäviä keskusteluja, jotka olivat niin ominaisia vieraassa ympäristössä ikävöiville maanpakolaisille, koska tuohon ympäristöön he eivät olleet tottuneet, ja kevensivät ilomielin sydäntään keskusteluilla.

Kirjastoa Vladimir Iljitš käytti niin ulkomailla kuin Venäjällä eläessäänkin. Pietarista äidille lähettämässään kirjeessä hän kirjoitti, että on tyytyväinen uuteen huoneeseensa, joka on „lähellä keskusta (esim. kirjastoon on vain 15 minuutin matka)”. Matkalla karkotukseen hän käytti Moskovassa viettämänsä lyhyen ajankin työskentelyyn Rumjantsevin museossa. Ja asuessaan Krasnojarskissa ja odottaessaan laivaliikenteen alkua voidakseen matkustaa Minusinskin kihlakuntaan, hän työskenteli Judinin kirjastossa, vaikka sitä varten hänen piti tehdä joka päivä noin 5 virstan matka.

Karkotuksessa, missä kirjastoista ei voinut olla puhettakaan, Vladimir Iljitš koetti korvata niiden puutteen pyytämällä meitä järjestämään hänelle lainakirjaston kirjojen lähettämisen postitse. Muutamia sellaisia yrityksiä tehtiinkin, mutta lähettämiseen kului liian paljon aikaa (noin kuukausi sinne ja takaisin), kun taas lainasto antoi kirjoja vain määrääjäksi.

Sellaiseen toimenpiteeseen Vladimir Iljitš turvautui myöhemminkin. Niinpä kirjeessään Anna Iljinitšnalle tammikuun 31 päivältä 1914 hän kirjoitti: „Mitä tulee vuosien 1905—1908 rikosasioita koskevaan tilastotietokokoelmaan, niin pyydän, ettette ostaisi sitä (tarpeetonta; liian kallis), vaan ottaisitte kirjastosta (joko valantehneiden asianajajien neuvoston tai Valtakunnanduuman kirjastosta) ja lähettäisitte kuukaudeksi”.

Ulkomailla ollessaan Vladimir Iljitš käytti vakituisesti kirjastoja. Berliinissä hän työskenteli keisarillisessa kirjastossa. Genevessä hänellä oli mieluinen „klubi” (Société de Lecture), johon piti kirjoittautua ja maksaa määrätty jäsenmaksu, tosin ei kovin suuri siihen nähden, että sai mahdollisuuden työskennellä tuon „klubin” kirjastossa. Pariisissa hän työskenteli Kansallisessa kirjastossa, vaikkakin valitteli, että se oli „huonosti järjestetty”; Lontoossa hän työskenteli Britannian museossa, ja vain Münchenissä asuessaan hän sääliitteli, että „täällä ei ole kirjastoa”, ainoastaan Krakovassa hän käytti vähän kirjastoa. Kirjeessään

M. I. Uljanovalle huhtikuun 22 päivästä 1914 hän kirjoitti, että „täällä (Krakovassa.— M. U.) ...kirjasto on huono ja tavattoman epämukava enkä ole käynyt siellä useinkaan...”. Työskentely lehdessä („Pravdassa”), monenlaiset yhteydet tovereihin, joita saapui Vladimir Iljitšin luo Krakovaan paljon suuremmassa määrin kuin aikaisemmin Ranskaan tai Sveitsiin, Valtakunnanduuman sosialidemokraattisen ryhmän työn johtaminen, puoluekonferenssit ja puolueen neuvottelukokoukset ym. eivät antaneet mahdollisuutta kiinnittää suurempaa huomiota tieteelliseen työhön. „Olemme useamman kerran muistelleet”, kirjoittaa Vladimir Iljitš, „Genevää, missä oli parempi työskennellä, hyvä kirjasto eikä elämä ollut näin hermoillekäypää ja tolkutonta”.

Ja kun Vladimir Iljitš imperialistisen sodan alussa Galitsiassa tapahtuneen vangitsemisen jälkeen joutui jälleen Sveitsiin, niin hän kirjoitti: „Kirjastot ovat täällä hyviä, ja olen järjestäytynyt melko mukavasti siinä mielessä, että voin käyttää hyväkseni kirjoja. Mieluista on lukeakin sen ajan jälkeen, jolloin tein joka päivä vain lehtityötä”. Sitten hän matkusti Nadežda Konstantinovan kanssa Bernistä Zürichiin, voidakseen muun muassa „työskennellä täkäläisissä kirjastoissa” (tehden kuitenkin voimaeräisesti poliittista puolueityötä, mitä kuvastaa selvästi muun muassa XI „Lenin-kokoelmassa” julkaistu hänen ja tov. Karpinskin välinen kirjeenvaihto tuolta ajalta), jotka hänen sanonsensa mukaan „ovat paljon parempia kuin berniläiset kirjastot”.

Joskin Vladimir Iljitš oli ulkomailla hyvissä oloissa siihen nähden, että käydessään kirjastoissa hän sai lukea vieraskielisiä kirjoja, katsella ulkolaisia sanomalehtiä ja aikakausjulkaisuja, niin venäjänkielisistä kirjoista sitä vastoin oli aina kova puute. „Saksankielisiä kirjoja saan täällä helposti”, kirjoitti hän kirjeessään huhtikuun 2 päivästä 1902, „niistä ei ole puutetta. Mutta venäjänkielisiä kirjoja ei riitä”.

Ja epäilemättä se, ettei ollut saatavissa jotain tarvittavaa venäjänkielistä kirjaa, häytti usein Vladimir Iljitšin työtä hänen eläessään ulkomailla. Siksi hänen omaisilleen lähettämässään kirjeissä saattaa usein tavata pyyntöjä jonkin sellaisen kirjan lähettämisestä, jota hän tarvitsi työtään varten (tilastotietoja, kirjoja agraarikysymyksistä, filosofiasta jne.), ja myöskin kirjauutuuksien, aikakausjulkaisujen ja kaunokirjallisuuden lähettämisestä. Näin ollen noista kirjeistä voidaan jossain määrin päätellä siitä, minkä tietualan kirjallisuus kiinnosti Vladimir Iljitšiä kunakin määrättynä ajankohtana ja minkä teoksensa kirjoittamiseen hän sitä käytti.

Tästä kirjallisuudesta häntä kiinnostivat erityisesti tilastokokoelmat.

Se, miten suuren merkityksen Vladimir Iljitš antoi tilastotiedoille, „tarkoille tosiasioille, kiistattomille tosiasioille”, näkyy

selvästi hänen teoksistaan, niistä konsepteista, otteista ja laskelmista, joita hän oli tehnyt ennen noiden teosten kirjoittamista. Kuvaavana esimerkkinä tässä suhteessa on hänen kesken jäänyt ja vielä julkaisematon teoksensa „Tilastotiede ja yhteiskuntaoppi”¹ — P. Pirjutševin nimellä (uusi salanimi, jonka Vladimir Iljitš otti itselleen helpottaakseen teoksen julkaisemista). Teos on omistettu kysymykselle, joka koskee „kansallisten liikkeiden merkitystä ja osuutta, kansallisen ja internationalisen välistä keskinäissuhdetta”.

Tuosta teoksesta löydämme seuraavanlaisen kohdan:

„Yhteiskunnallisten ilmiöiden alalla”, kirjoittaa Vladimir Iljitš, „ei ole mitään sen tunnetumpaa ja paikkansapitämättömpää menettelyä kuin on *erillisiin* pikkuasioihin takerteleminen ja esimerkeillä leikkittely. Esimerkkien valitseminen yleensä on kovin helppoa, mutta sillä ei ole mitään merkitystä tai sillä on vallan kielteinen merkitys, koska eri tapahtumat muodostavat historiallisesti konkreettisen tilanteen koko sisällön. Tosiasiat, jos ne otetaan *kokonaisuutena*, *keskinäisessä yhteydessä*, eivät ole ainoastaan „epäämätön”, vaan myös ehdoton todistuskappale. Pikkuasiat, jos niitä ei oteta kokonaisuutena eikä keskinäisessä yhteydessä, jos ne ovat erillisiä ja mielivaltaisia, ovat nimenomaan vain leikkittelyvälineitä tai vielä jotain pahempaa... On pyrittävä luomaan tarkoista ja kiistattomista tosiasioista sellainen perusta, johon voitaisiin nojautua, johon voitaisiin verrata mitä tahansa niistä „yleisistä” tai „esimerkiksi kelpaavista” järjestyksiä, joita muutamissa maissa käytetään nykyään niin kovin väärin. Jotta niistä muodostuisi todella perusta, ei pidä ottaa erillisiä tosiasioita, vaan tarkistettavaan kysymykseen liittyvien tosiasioiden *koko kokonaisuus, ilman ainoatakaan* poikkeusta, sillä muuten syntyy kiertämättä epäilystä, ja aivan oikeutettua epäilystä sen suhteen, että tosiasiat on valikoitu tai haettu mielivaltaisesti, että kokonaisuuden muodostavien historiallisten ilmiöiden objektiivisen yhteyden ja keskinäisen riippuvaisuuden asemesta tarjotaan „subjektiivinen” kyhäelmä mahdollisesti likaisen asian puoltamiseksi. Sellaistahan sattuu... useammin kuin luulemmekaan”².

Vuonna 1902 Vladimir Iljitš pyysi lähettämään hänelle ulkomaille niistä kirjoista, joita hänellä oli ollut mukana Siperiassa, „*kaikki* tilastolliset”³, joita (kuten hän kirjoitti kirjeessään

¹ Ks. *V. I. Lenin*, Teokset, 23. osa, 4. ven. painos, ss. 265—271.— *Toim.*

² *V. I. Lenin*. Teokset, 23. osa, 4. ven. painos, ss. 266—267.— *Toim.*

³ Nuo tilastotiedot, joita Vladimir Iljitš käytti kirjaansa „Kapitalismin kehitys Venäjällä” varten, sai vuonna 1929 ulkomailta yhdessä Vladimir Iljitšin muiden kirjojen kanssa Lenin-instituutti, ja noissa kirjoissa olevien otteiden ja huomautusten perusteella voidaan tehdä vielä monia arvokkaita yhteenvetoja Iljitšin työstä.— *M. U.*

huhtikuun 2 päivältä 1902) „olen alkanut hiukan ikävöidä...”. Myöhemmin, saadakseen eri kaupungeista ja sitä paitsi täsmällisemmin, tilastotieteellistä aineistoa, Vladimir Iljitš kirjoitti vieläpä erikoisen anomuksen¹ Moskovassa talvella 1908—09 koolla olleen lääkärien ja luonnontutkijain edustajakokouksen tilastotieteilijöille (tuossa edustajakokouksessa oli tilastotieteilijäin alajaosto). Tuohon anomukseen vastasivat monet maaseudun tilastotieteilijät, ja kirjeessään tammikuun 2 päivältä 1910 Vladimir Iljitš kirjoitti: „Sain vielä tilastoa koskevan kirjeen Rjazanista — mainiota, tulen nähtävästi saamaan apua monilta”.

Vuonna 1908, jolloin Vladimir Iljitš kirjoitti „Materialismia ja empiriokritisismia”, hän tilasi itselleen prof. Tšelpanovin kirjan Avenariuksesta ja hänen koulukunnastaan, kirjan „Immanenssifilosofiasta” ja muita. Tuosta teoksestaan hän kirjoitti sisarelleen: „Olen tehnyt paljon työtä tutkiessani machilaisia ja luulen päässeeni selville kaikista heidän (myöskin „empiriomonismin”) sanoinkuvaamattomasta typeryydestä”.

Tiedustellessaan, olimmeko saaneet käsikirjoituksen uusimmasta kapitalismista („Imperialismi kapitalismin korkeimpana asteena”), Vladimir Iljitš kirjoitti: „Annan tälle taloustieteelliselle teokselle erikoisen suuren merkityksen ja haluaisin kovin nähdä sen pikemmin julkaistuna kokonaan” (kirje lokakuun 22 päivältä 1916). Kuten tunnettua, hänen viimeainittu toivomuksensa ei tullut täytettyä (vaikka Vladimir Iljitš „kaikin mokoimin koetti sopeutua „ankaruuteen””, kuten hän kirjoitti kirjeessään M. N. Pokrovskille heinäkuun 2 päivänä 1916²): Vladimir Iljitšin teosta muutettiin ja supisteltiin monissa kohdissa, ja vasta kymmenen vuoden kuluttua se näki päivänvalon alkuperäisessä asussaan.

Vladimir Iljitšin omaisilleen lähettämistä kirjeistä saamme tietää, minkä yhteydessä Vladimir Iljitš alkoi kirjoittaa (vielä julkaisematonta) kirjaa „Nykyaikaisen maanviljelyksen kapitalistinen järjestelmä”³. Kirjeessään lokakuun 22 päivältä 1916 hän kirjoitti sisarelleen: „Sinä kirjoitat, että kustantaja haluaisi julkaista „Agraarikysymyksen” kirjana eikä kirjasena. Käsitän sen niin, että minun on lähetettävä jatkoa (ts. täydennyksenä siihen, mitä olen kirjoittanut Amerikasta, minun on kirjoitettava vielä lupaamani — Saksasta). Ryhdyn kirjoittamaan tuota teosta heti, kun vain lopetan sen, mitä minun on kirjoitettava vanhalta kustantajalta saamani etumaksun korvaamiseksi”. Mainitun teoksen käsikirjoitus, jota säilytetään Instituutissa, on lopetta-

¹ Sen julkaisemismahdollisuudesta olemme kiitollisuudenvelassa Moskovan santarmihallinnolle, joka säilytti sen papereissaan.— *M. U.*

² *V. I. Lenin*, Teokset, 35. osa, 4. ven. painos, s. 179.— *Toim.*

³ *Ks. V. I. Lenin*, Teokset, 16. osa, 4. ven. painos, ss. 387—410.— *Toim.*

matta. Nähtävästi vallankumous esti Vladimir Iljitšiä lopettamasta sitä.

Lukijoille esittämämme Vladimir Iljitšin kirjeet antavat jonkinlaisen kuvan myös oloista, joissa hän suoritti kirjallista työtään, ja niistä vaikeuksista, jotka liittyivät tuon työn tulosten julkaisemiseen. Tarkoitamme hänen legaalisia tuotteitaan. Siinä suhteessa Vladimir Iljitš oli koko vallankumousta edeltäneen kauden (lukuunottamatta ensimmäisen vallankumouksen kautta ja „Zvezdan” ja „Pravdan” aikakautta — vuosia 1912—1914, jolloin hänellä oli mahdollisuus työskennellä legaalisisissa sanomalehdissä ja jolloin puolueella oli, vaikkakin lyhyen ajan, myös omia julkisia kustantamoja) epäsuotuisissa oloissa ei vain siksi, että ulkomailla hän muun muassa tunsikin alinomaa puutetta työtä varten tarvittavista venäjänkielisistä kirjoista ja muusta aineistosta.

Suuria vaikeuksia aiheuttivat niinkään sensuuriolot: Vladimir Iljitšin kirjoituksia lyhennettiin ja vääristeltiin (kuten esimerkiksi kirjoitus „Epäkriittillistä kritiikkiä”), kirjoja takavarikoitiin („Agraarikysymys”, II osa) jne., jne. Tämän lisäksi suuria vaikeuksia aiheutti myös eristäytyneisyys Venäjältä, ja usein oli sen takia mahdotonta ottaa välitöntä, kiinteää yhteyttä kustantamoihin ym. Kuvaavia ovat esimerkiksi hänen lukuisat yrityksensä saada työtä Granatin Ensyklopedista sanakirjaa laadittaessa. „Olisi hyvä, jos saisin työtä Ensyklopedisen sanakirjan laatimisessa”, kirjoitti hän kirjeessä sisarelleen joulukuun 22 päivänä 1914, „mutta sitä on varmaankin vaikea järjestää, ellei ole mahdollisuutta tutustua toimituksen sihteeriin”. Tuota tuttavuutta ei ollut, ja kun Vladimir Iljitš kääntyi välittömästi Granatin toimituksen puoleen, niin hän ei aina saanut edes vastausta kirjeisiinsä. „Eikö sieltä voisi jo saada työtä Ensyklopedista sanakirjaa varten”, kirjoitti hän sisarelleen helmikuussa 1915. „Kirjoitin siitä sihteerille, mutta hän ei vastaa”¹. „Olen täällä valitettavasti kokonaan vailla yhteyksiä kustantamoihin”, kirjoitti hän 1912.

Ja elleivät toverit ja omaiset olisi antaneet Vladimir Iljitšille suurta apua kustantajien etsimisessä ja hänen teostensa oikoluvussa, niin niiden julkaiseminen olisi viivästynyt vieläkin enemmän. Sisaret ja veli eivät kuitenkaan aina kyenneet auttamaan Vladimir Iljitšiä, varsinkaan silloin, kun he olivat vankilassa tai karkotuksessa. Esimerkiksi 1904 hän pyysi äitiä antamaan Mark Timofejevitsin osoitteen, jolle Iljitšillä oli „kirjallisuutta koskevaa asiaa” (kirje tammikuun 20 päivältä 1904).

¹ Asiat eivät tuona aikana olleet sen paremmin muidenkaan kustantajien Vladimir Iljitšin kirjeisiin antamien vastausten kannalta. Ks. tämän johdosta Leninin kolmatta kirjettä (marraskuun 27 päivältä 1901) L. I. Axelrodille. (XI „Lenin-kokoelma”, s. 326.)— M. U.

Vladimir Iljitš ei osannut ainoastaan järjestelmällisesti, uutterasti ja tavattoman hedelmällisesti työskennellä, vaan hän osasi myöskin levätä, kun siihen tarjoutui mahdollisuus. Parhaana lepona hänelle oli läheisyys luontoon ja hiljaiset seudut. „Täällä (Seivästössä Suomessa, missä hän lepäsi saavuttuaan „kauhean väsyneenä” puolueen V edustajakokouksesta.— M. U.) voi mainiosti levätä, harrastamme uintia ja teemme kävelymatkoja, on hiljaista ja rauhallista. Hiljaisuus ja lepo ovat minusta nyt parasta.” Lepo siellä oli todellakin mainiota, sillä Lidia Mihailovna Knipovitš oli ympäröinyt hänet poikkeuksellisen suurella huomiolla ja huolenpidolla. Myöhemmin hän muisteli tätä samaa, kun kirjeessään Maria Iljinitšnalle, joka oli juuri toipunut vakavasta lavantaudista, kirjoitti: „Nytpä sinutkin pitäisi lähettää Seivästöön!”

Vladimir Iljitš piti kovasti luonnosta, ja hänen kirjeistään saattoi yhtä mittaa löytää kuvauksia luonnon kauneudesta, pakotipa kohtalo hänet matkustamaan minne tahansa. „Luonto on täällä rehevää”, kirjoitti hän äidilleen matkalta Sveitsiin 1895. „Ihailin sitä koko ajan. Heti sen saksalaisen kylän jälkeen, josta lähetin sinulle kirjeen, alkoivat Alpit, järviä on yhtä mittaa, en voi hellittää katsettani vaunun ikkunasta”. „Teen kävelymatkoja — nykyään täällä on hauska olla ulkosalla”, kirjoitti hän Maria Aleksandrovnalle, „Pihkovassakin (ja samoin sen ympäristössä) on nähtävästi paljon kauniita paikkoja”... „Äskettäin... olin soutelemassa... eräällä kauniilla järvellä ja nautin ihanista näköaloista kun oli niin mainio sää...”, tiedotti hän ulkomailta. „Joku päivä sitten teimme Nadjan ja erään ystävän kanssa oivallisen kävelymatkan Salèvelle. Alhaalla Genevessä oli joka paikassa sumua ja hämärää, mutta vuorella (noin 1200 metriä merenpinnan yläpuolella) oli runsaasti aurinkoa, lunta, siellä täällä näkyi kelkkoja, oli aivan hyvä venäläinen talvipäivä. Mutta alhaalla — „la mer du brouillard” vuoren juurella oli todellinen sumu- ja pilvimeri, jonka läpi ei voinut nähdä mitään, vain vuoret häämöttivät näköpiirissä, ja niistäkin vain korkeimmat. Vieläpä pieni Salèvekin (900 metriä) oli kokonaan sumun peitossa.”— „Me Nadjan kanssa olemme matkustelleet ja kulkeneet jalan ristiin rastiin jo melkein koko lähiseudun, olemme olleet erittäin kauniilla paikoilla”, luemme kirjeestä syyskuun 27 päiväältä 1902. Vladimir Iljitš oli nähtävästi oikeassa kirjoittaessaan: „Me olemme täällä meikäläisistä ainoat, jotka tutustumme perinpohjin kaupungin ympäristöön. Olemme löytäneet erilaisia „kyläpolkuja”, tunnemme kaupungin *kaikki* lähitienoot, aiomme käydä kauempanakin”.

Elleivät Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna onnistuneet pääsemään kesällä joksikin aikaa kaupungin ulkopuolelle, missä he järjestelivät heti „elämän kyläläiseen tapaan” („nousi-

vat aikaisin ja kävivät nukkumaan hyvin myöhään”), niin he esimerkiksi Sveitsissä ollessaan lähtivät toisinaan jalkaisin vuorille. Kuvauksen eräästä tuollaisesta retkestä löydämme Nadežda Konstantinovnan kirjeestä, jonka hän lähetti Maria Aleksandrovnalta heinäkuun 2 päivänä 1904. „On kulunut jo viikko siitä, kun pääsimme lähtemään Genevestä”, luemme kirjeestä, „ja lepäämme sanan täydessä merkityksessä. Toimet ja huolet jätimme Geneveen, ja täällä nukumme 10 tuntia vuorokaudessa, uimme, kävelemme — Volodja ei lue kunnolla edes lehtiäkään, otimme yleensäkin mahdollisimman vähän kirjoja mukaan, ja nekin lähetämme huomenna lukemattomina takaisin Geneveen, mutta itse panemme kello 4:ltä reput selkään ja lähdemme pariaksi viikoksi vuorille. Menemme Interlakiin ja sieltä Luzerniin, luemme Bedeckeriä ja harkitsemme tarkoin matkamme... Olemme Volodjan kanssa tehneet sopimuksen — olla puhumatta mistään töistä, sillä eiväthän työt tekemällä loppu, olla puhumatta ja, jos mahdollista, myöskin ajattelemasta niitä”.

Mutta sellaiset retket olivat varsin harvinaisia, ja niitä tehtiin vain silloin, kun työ ja ryhmäkuntalainen kiihkoilu vaikuttivat liian voimakkaasti terveydentilaan ja hermoihin, kuten tapahtui vuosien 1903—1904 talven, siis puolueen II edustajakokouksen ja puolueen kahtiajakaantumisen jälkeen. Tavallisesti, jos Vladimir Iljitš matkusti kesällä maaseudulle, hän muutaman päivää kestäneen täydellisen levon jälkeen, milloin se oli mahdollista, jatkoi sielläkin työtään. Ellei kaupungista matkustaminen ollut mahdollista tai jos tuo matka kesti vain muutaman päivän, niin Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna tekivät useinkin sunnuntaisin jalan tai polkupyörällä retkiä kaupungin ulkopuolelle, joskus vuoristoon. „Tahtomattakin kaikki tapahtuu ulkolaiseen tapaan, teemme retkiä juuri sunnuntaisin, vaikka se onkin epämukavaa, sillä kaikki paikat ovat täpö täynnä”, kirjoitti Vladimir Iljitš kirjeessään äidille maaliskuun 29 päivänä 1903. Lähtiessään tuollaiselle retkelle he ottivat tavallisesti mukaansa voileipiä päivällisen asemesta ja menivät koko päiväksi. Eipä ihme, että Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna joutuivat „retkeilijöiden” kirjoihin, kun taas toiset toverit olivat „cinemalaisten” („cinemassa”¹ kävijöiden) kirjoissa, kuten he toisinaan laskivat keskenään leikkiä.

Vladimir Iljitš ei erikoisemmin pitänyt erilaisista huveista, joissa toiset toverit löysivät itselleen levon jännittyneen työn jälkeen. Ulkomailla ollessaan hän ei nähtävästi käynyt milloinkaan elokuvissa, harvoin teatterissa. Hän katsoi Berliinissä „Kankurit” ollessaan ensi kerran ulkomailla, kävi teatterissa myöskin silloin, kun oli maanpaossa „verrattain vapaana”

¹ „cinema” — kinematografi.— M. U.

(ts. ilman perhettä) tai kun hän voimaperäisen työn jälkeen onnistui jonkin asian takia pääsemään suurkaupunkiin, ja hän käytti hyväkseen tuota matkaa „virkistyäkseen” hiukan. Mutta ulkolaiset teatterit eivät tyydyttäneet Vladimir Iljitšiä näytelmilään (joskus he Nadežda Konstantinovnan kanssa lähtivät pois teatterista ensimmäisen näytöksen jälkeen, minkä takia toverit leikillisesti moittivat heitä turhasta rahankulutuksesta), ja myöhemmistä teatterissa käynneistä häntä luultavasti miellytti vain näytelmä „Elävä ruumis”. Hän piti erikoisesti Taideteatterista, missä hän jo kävi Lalajantsin („Kolumbuksen”) kanssa asuessaan Moskovassa ennen maanpakoon lähtemistä, ja äidille helmikuussa 1901 lähettämässään kirjeessä hän kirjoitti, että „aina tähän saakka muistelen tyydytyksellä” tuota teatterissa käyntiä. „Haluttaisi venäläiseen Taideteatteriin, katsomaan „Pohjalla””, luemme hänen kirjeestään helmikuun 4 päivänä 1903. Hänen onnistui nähdä „Pohjalla” näytelmä vasta monta vuotta myöhemmin asuessaan vallankumouksen jälkeen Moskovassa.

Verrattain harvoin Vladimir Iljitš kävi niinkään konserteissa, vaikka pitikin musiikista. „Joku aika sitten olimme ensimmäisen kerran tänä talvena hyvässä konsertissa”, luemme tuosta samasta kirjeestä, „ja jäimme erittäin tyytyväisiksi, varsinkin miellytti Tšaikovskin viimeinen sinfonia (Symphonie pathétique).” „Kävin äskettäin oopperassa, kuulin suurella nautinnolla „Juutalaisnaisen”. Olen kuullut sen kerran ennenkin, Kasanissa (kun lauloi Zakržecky), luultavasti noin 13 vuotta sitten”, kirjoitti hän äidille helmikuun 9 päivänä 1901, „eräät sävelet ovat jääneet mieleen”. Ja hän vihelteli usein noita säveliä (hänelle ominaisella tavalla hampaiden lomitse). Myöhemmin, ollessaan ulkomailla, Vladimir Iljitš kävi harvoin oopperassa ja konserteissa. Musiikki vaikutti liian voimakkaasti hänen hermoihinsa, ja milloin ne olivat epäkunnossa — se tapahtui hyvin usein maanpakolaiselämän järkytysten ja huolien vuoksi — hänen oli vaikea sitä kuunnella. Vladimir Iljitšin hiljaiseen elämäntapaan (huvittelun mielessä) vaikutti suuresti hänen suuri työtaakkansa ja vaatimattomat rahavarat.

Verrattain vähän huomiota Vladimir Iljitš kiinnitti myöskin erilaisiin nähtävyyksiin. „Olen niihin nähden yleensä välinpitämätön”, kirjoitti hän kirjeessään Berliinistä 1895, „ja enimmäkseen joudun katsomaan niitä vain sattumalta. Ja yleensäkin minua miellyttää enemmän kuljeskella erilaisissa kansan huvipaikoissa ja iltamissa kuin käydä museoissa, teattereissa, pasaseissa ym.”. Tuohon „kuljeskeluun” eri paikoissa Vladimir Iljitš käytti tavallisesti illat asuessaan Berliinissä 1895, ja se antoi hänelle mahdollisuuden „perehtyä Berliinin tapoihin ja totuttaa korvansa saksan kieleen”. Mutta hän ei tutkinut noita tapoja ainoastaan Berliinissä, ollessaan ensi kerran ulkomailla. Hänen

omaisilleen lähettämässä kirjeissä on monia kohtia, jotka osoittavat, että Pariisissa asuessaankin tai joutuessaan pysähtymään siellä ollessaan matkalla, hän tarkkaili tyydytyksellä sikäläistä elämää pannen merkille Pariisin väestön luontevuuden käyttäytymisessä kaduilla ja bulevardeilla. „Pariisi on kovin epämurkka kaupunki vaatimattomilla varoilla elämistä varten ja kovin uuvuttava”, kirjoitti Vladimir Iljitš tehtyään sinne muutaman päivän kestäneen matkan. — „Mutta jos aikoo vain käväistä, ajella huvikseen — sen parempaa ja iloisempaa kaupunkia ei löydy.” Vladimir Iljitš tarkkaili myöskin tšekkiläistä elämää ollessaan matkan varrella Tšekkoslovakiassa ja sääliitteli, ettei ollut opiskellut tšekin kieltä; hän kuvaili kirkkain värein Galitsian talonpoikien elämää ja tapoja, joita hänellä oli mahdollisuus seurata eläessään Galitsiassa, sekä Münchenin kaduilla ollutta konfetti- ja serpentiinikarnevaalia ym. Hän rakasti elämää sen kaikissa ilmenemismuodoissa ja osasi harvinaisen hyvin tarkkailla ja tutkia sitä perinpohjin.

Vladimir Iljitšin kirjeistä voidaan päätellä, miten hän suhtautui omaisiinsa sekä jossain määrin siitä, miten hän yleensä suhtautui ihmisiin. Noista kirjeistä uhoaa suuri huomaavaisuus ja huolenpito. Vladimir Iljitš oli kovin kiintynyt omaisiinsa, varsinkin äitiinsä, ja huolenpito siitä, että hänen olisi vain parempi, rauhallisempi ja mukavampi elää, henkii kaikista kirjeistä välittömästi niin häntä kuin muitakin perheenjäseniämme kohtaan. Vladimir Iljitšin kirjeissä on vähän väliä kyselyjä terveyden-tilasta, siitä, „miten olette järjestäytyneet asumaan, eikö asunto ole kylmä”. „Minua huolestuttaa”, kirjoitti hän kirjeessään äidille 1909, „kun teillä on kylmä asunto... Kunhan et vain vilustuisi... Ettekö voisi ryhtyä jonkinlaisiin toimenpiteisiin, mahdollisesti sinne voisi pystyttää pienen kamiinan?..” Noissa kirjeissä hän usein neuvoi „paremmin lepäämään kesällä”, „vähemmän touhuamaan, enemmän lepäämään ja pysymään terveenä” yms.

Vladimir Iljitš osoitti erittäin suurta huomiota äitiä kohtaan silloin, kun häntä kohtasi jokin onnettomuus, ja sellaisia onnettomuuksia oli niin kovin paljon äidin elämässä. Perheemme jäsenistä joutui milloin yksi, milloin toinen vankilaan tai karkotukselle, ja joskus useampia kerralla, ja korkeasta iästään huolimatta hänen piti käydä yhä useammin vankiloissa tai vierähtämässä paketteja, piti istua tuntikaupalla santarmien ja vartijain odotushuoneissa, kärsiä sydänsurua, joskus aivan yksinään, lastensa takia, joilta oli riistetty vapaus. Se, miten Vladimir Iljitš oli levoton äidin puolesta hänen elämänsä noina vaiheina ja kärsi erilläänolosta, näkyy varsin selvästi hänen äidille lähettämästään kirjeestä syyskuun 1 päivänä 1901. Maria Iljinitšna ja Mark Timofejevitiš istuivat silloin vankilassa, Anna Iljinitšna oli ulkomailla eikä voinut palata Venäjälle, koska hänetkin olisi vangittu

samasta asiasta, eikä Dmitri Iljitškään voinut jäädä äidin luo, sillä hänen piti lopettaa yliopisto Jurjevissa. Samanlaiseen yksinäisyyteen jäi äiti vieraassa kaupungissa, kun 1904 vangittiin Kieivissä puolueen Keskuskomitean ja Kievin komitean oikeusjutun takia Dmitri Iljitš, Anna Iljinitšna ja Maria Iljinitšna.

Vladimir Iljitš halusi aina, että äiti olisi elänyt hänen kanssaan ja kutsui äitiä monta kertaa luokseen. Mutta sitä oli vaikea toteuttaa muun muassa sen vuoksi, kun äiti oli aina niiden lastensa kanssa, jotka erikoisesti tarvitsivat hänen apuaan, ja Venäjällä tuota apua tarvitsi melkein aina se, kehen kohdistui poliisivaino. Sen takia (Vladimir Iljitšin ensimmäisen ja toisen maanpaon aikana) hänen onnistui käväistä vain kaksi kertaa ulkomailla ja tavata pikimmältään Vladimir Iljitšiä. Vuonna 1902 äiti eli kuukauden Vladimir Iljitšin ja Anna Iljinitšnan kanssa Loguivyssä, pohjois-Ranskassa. Toisen ja viimeisen kerran äiti näki Vladimir Iljitšiä Tukholmassa, missä hän kävi Maria Iljinitšnan kanssa 1910 tapaamassa Iljitšiä. Noiden matkojen aikana Vladimir Iljitš antoi äidille aina tarkat matkaohjeet, neuvoi yöpymään hotelleissa „ettei matka kovin rasittaisi”. Juuri Tukholmassa M. A. Uljanova sai kuulla ensimmäisen ja viimeisen kerran Vladimir Iljitšin puhuvan maanpaossa olleiden työläisten kokouksessa. Kun matkustimme pois, Vladimir Iljitš saattoi meidät satamaan saakka — laivaan hän ei voinut tulla, sillä tuo laiva kuului venäläiselle yhtiölle ja Vladimir Iljitš olisi voitu siellä vangita, — ja muistan tähän saakka hänen kasvojensa ilmeen, kun hän, seisten laiturilla, katsoi äitiin. Kuinka paljon tuskaa olikaan silloin hänen katseessaan! Aivan kuin hän olisi aavistanut sen olevan viimeisen tapaamisen äidin kanssa. Ja niin tapahtuikin. Vladimir Iljitš tapasi omaisensa vasta palattuaan Venäjälle Helmikuun vallankumouksen jälkeen. Äiti oli kuollut vähän ennen sitä, heinäkuussa 1916. Me emme lainkaan saaneet Vladimir Iljitšin ensimmäistä lyhyttä kirjettä, jonka hän oli lähettänyt sen jälkeen, kun oli saanut tiedon tuosta kuolemasta. Myöskään seuraava kirje ei ole säilynyt, mutta muistan hyvin sen sisällön; äidin kuolema oli hänelle suuri menetys, hän kärsi siitä kovasti ja osoitti paljon hellyyttä meitä kohtaan, jotka myös olimme murtuneita tuon kuoleman johdosta.

Vladimir Iljitš osoitti aina suurta huomiota siskojaan ja veljeään sekä M. T. Jelizarovia kohtaan, tiedusteli alituisesti, miten he elävät, miten on toimeentulon ja terveyden laita, lepäävätkö hyvin yms. Hän koetti järjestää meille käännöstyötä lähettäen siinä tarkoituksessa joskus vieraskielisiä kirjoja, oli kiinnostunut lukemastamme ja toimistamme, kutsui luokseen asumaan ym. Suurta huomiota Vladimir Iljitš kohdisti myöskin tovereihin kysellen sitä, miten he elävät, ja auttoi heitä kaikin tavoin. Niinpä hän otti kirjoittaakseen esipuheita toverien tekemiin käännöksiin:

auttaakseen heitä noiden käännösten julkaisemisessa ja siis helpottaakseen ansiomahdollisuuksia.

Niistä tovereista, jotka eivät tunne maanpakolaiselämän ja tsarisminaikaisen legaalisen kirjeenvaihdon oloja, voivat näyttää kummallisilta ja käsittämättömiltä Vladimir Iljitšin kirjeissä usein tavattavat maininnat siitä, että hän elää „oikein tasaisesti”, „hiljalleen”, „tyynesti ja rauhallisesti” jne. sellaisina kausina kuin esimerkiksi imperialistisen sodan aikana, kun taas kirjallisuudesta ja legaalisesta kirjeenvaihdosta näkyy, että hän taisteli raivokkaalla tarmolla šovinismia vastaan, jonka vaikutukseen oli joutunut sosialidemokraattisen puolueen enemmistökin. Mutta ei pidä unohtaa, että Vladimir Iljitš saattoi silloin esiintyä vain painetun sanan kautta — lehdessä, joka ilmestyi vain kerran monessa viikossa, toisinaan kerran monessa kuukaudessa, ja jonka lähettäminen, samoin kuin aikakauslehtienkin lähettäminen, oli tavattoman vaikeata — ja pienissä maanpakolaisten kokouksissa tai ulkomaalaisten työläisten kerhoissa. Käsitettävästi nuo mahdollisuudet olivat Vladimir Iljitšille äärettömän vähäisiä, ja jos hän N. K. Krupskajan kertoman mukaan vaikutti Venäjän vallankumouksen alussa leijonalta, joka riuhtoi päästäkseen pois häkistään, niin eivätkö maanpako ja erilläänolo Venäjältä olleet hänelle aikaisemminkin, varsinkin imperialistisen sodan aikana, sinä häkkinä, joka ei antanut hänen kehittyä aikanaan täyteen mittaan johtajana, kansan tribuunina? Hän pyrki kiihkeästi todelliseen toimintaan, työläisjoukkoihin, mutta sen asemesta hänen piti opettaa kahta — kolmea toveria voidakseen heidän välityksellään vaikuttaa laajempiin piireihin. Ja selvään on, että Vladimir Iljitšille sellainen toiminta, samoin kuin tilanne yleensäkin „uneliaassa Bernissä”, oli todellakin liian „tyyntä”, liian „hiljaista”...

Legaalisessa kirjeenvaihdossa pujahtaa vain harvoin esiin hänen raivonsa „kaikkein vahingollisimman tyyppin pahimpia opportunisteja” vastaan, „tapatonta halpamaisuutta vastaan, kun äänestetään luoton puolesta” jne. Tässä häntä sitoivat sensuurin asettamat rajat, ja kannattaa vain tarkkailla, mitkä lauseet hänen kirjeissään „kiinnittivät” ohranan agenttien ja santarmien „huomion puoleensa” ja joutuivat „todistuskappaleiden joukkoon”, kun käsittää, että kuten hän, niin hänen omaisensakin olivat siihen aikaan sellaisessa asemassa, jolloin „on kovin vaikeaa olla kirjeenvaihdossa siten kuin haluttaisi”.

Kuten alussa on sanottu, Vladimir Iljitšin omaisilleen lähettämällä kirjeillä on merkitystä ja ne ovat mielenkiintoisia siinä mielessä, että ne luonnehtivat häntä ihmisenä (tuo luonnehtiminen ei tietenkään ole läheskään täydellistä, ja se on jossain määrin yksipuolista kirjeenvaihto-olosten takia). Siinä suhteessa ne ovat mielestämme arvokas lisä kirjallisuuteen Vladimir

Iljitšistä, ja on vain sääliteltävä sitä, että niin monet hänen sekä omaisilleen että tovereilleen lähettämät kirjeet ovat joutuneet hukkaan. Leninistä johtajana, poliittisena toimihenkilönä ja tiedemiehenä kertovat toiset asiakirjat ja ennen kaikkea hänen rikas kirjallinen perintönsä.

Toinen maanpako muodostui Vladimir Iljitšille erittäin ras-kaaksi. Jouduttuaan Geneveen sen jälkeen, kun oli elänyt Pietarissa ja Pietarin lähistöllä, hänen oli kovin vaikea palata „entiseen kotiinsa”. „Olemme jo olleet muutaman päivän täällä kirotussa Genevessä”, kirjoittaa hän kirjeessään M. I:lle tammi-kuun 14 päivänä 1908. „Inhottava soppi, mutta ei sille mitään mahda. Mukaudutaan.” Ja luonteenomaisella sitkeydellään ja tarmolla Vladimir Iljitš tarttui käsiksi työhön, sillä hän osasi „mukautua” kaikenlaisiin oloihin. „Vastenmielinen oli vain aivan ensi vaihe siirtymisessä, siirtymisessä paremmasta pahempaan. Mutta se oli väistämätöntä”, kirjoitti hän seuraavassa kirjeessään äidille. Ja taaskin, kuten siirtymisessä paremmasta pahempaan, hän kärsi tuona aikana työtään varten tarvittavien kirjallisten aineistojen, kirja-uutuuksien ja sanomalehtien kovasta puutteesta, sillä Pietarissa hänellä oli mahdollisuus lukea kaikki sanomalehdet ja aikakausjulkaisut sekä seurata kaikkia kirja-uutuuksia. Ja hän pyysi „hankkimaan... III Duuman pöytäkirjat (selostusten virallisen pikakirjoitusjulkaisun sekä julkilausumat, välikysymykset ja Duumassa esitettävät lakiehdotukset)” ja lähettämään hänelle „*kaikki*, ilman mitään poisjättöjä”. Häntä kiinnostivat myös „ohjelmat, tiedotukset ja lokakuulaisten, oikeistolaisten, kasakkaryhmän ym. lehtiset”. Häneltä puuttui noita tarpeellisia aineistoja, kun „Duumassa taas noita „papereita” lojuu varmaan-kin lattialla, eikä kukaan nosta niitä ylös”. Hän pyysi lähettämään itselleen myös „kaikki menševikkien uusimmat julkaisut”, eri ammattialojen aikakausjulkaisut, jotka olivat säilyneet hävityk-seltä, ym.

Mutta Vladimir Iljitš ei maanpaossa tuntenut puutetta ainoas-taan kirjoista,— vaikka me koetimmekin saattaa hänelle ainakin kaikkein mielenkiintoisimmat julkaisut, mitä kirjamarkkinoille ilmestyi,— vaan myöskin venäläisistä sanomalehdistä. Varsin huonosti olivat asiat siinä suhteessa imperialistisen sodan aikana, jolloin Vladimir Iljitš oli aika ajoittain vallan ilman venäläisiä lehtiä. „Lähettäkää kerran viikossa venäläisiä luettuja sanoma-lehtiä, sillä minulla ei ole *minkäänlaisia*”, kirjoitti hän syyskuun 20 päivänä 1916 päivätyssä kirjeessään.

Ansiotyön tarve oli myös hyvin suuri, varsinkin Vladimir Iljitšin maanpaossa olon viimeisinä vuosina. „Meiltä loppuvat pian kaikki entiset toimeentulolähteet, ja kysymys ansiosta käy kohtalaisen kärkeväksi” (joulukuun 14 päivä 1915). Ja tuo kysy-mys „huolestuttaa häntä melko lailla”, kirjoitti Nadežda Konstan-

tinovna, sillä Vladimir Iljitš oli kovin turhantarkka raha-asioissa, karttoi apua, tulipa se kenen taholta tahansa. „Alan kirjoittaa kävi miten kävi”, kirjoitti hän syyskuun 20 päivänä 1916, „sillä hinnat ovat tätä nykyä hiton korkeat, elämä on käynyt vietävän vaikeaksi”.

Vieläpä muutamaa kuukautta ennen Helmikuun vallankumousta, syksyllä 1916, Vladimir Iljitšin piti hankkia kirjoja kääntääkseen, sopia kustantajien kanssa niiden julkaisemisesta. Miten tuhlaavaisesti hänen voimansa olisivatkaan kuluneet, jos hänen todellakin olisi pitänyt käyttää aikaansa käännöksiin, mutta vallankumous „esti” sen.

Sellaista oli hänen elämänsä maanpaossa vähän ennen vallankumousta. Vaikka Vladimir Iljitšiltä ei milloinkaan puuttunut tarmoa ja lujuuatta, niin etäisyys Venäjältä, niistä työväenjoukoista, joiden kanssa hän aina pyrki olemaan välittömässä yhteydessä, ja vaikeat olot maanpaossa saivat aikaan sen, että „hermot ovat alkaneet pettää”, että koko organismi oli huomattavasti heikentynyt.

Katkeralta hänen kirjeessään helmikuun 15 päiväältä 1917 kuulostaa se, kun hän kirjoitti, miten Nadežda Konstantinovna laski leikkiä rahalähetyksen tultua Venäjältä: „sinäpä (Vladimir Iljitš.— *M. U.*) olet alkanut saada „eläkettä””.

Ja tuon kirjeen jälkeen, missä leikillisten sanojen takaa näkyivät niin selvästi ne vaikeat olot, joissa Vladimir Iljitšin täytyi elää ennen vallankumousta, seurasi lyhyt iloinen lennätintiedotus: „Saavumme maanantaina yöllä 11. Tiedottakaa „Pravdalle” Uljanov”.

Hänen maanpaossa olonsa oli loppunut. Oli loppunut myös kirjeiden lähetyks omaisille.

Sen jälkeen sain enää vain kaksi pientä kirjelappusta Vladimir Iljitšiltä, ne olivat yhtä lyhyitä kuin hänen maanalaisuutensa Suomessa kerenskiläisyyden ja kornilovilaisuuden aikana Lokaan suuren voiton aattona.

N. A. ALEKSEJEV

V. I. LENIN LONTOOSSA (1902—1903)

Helmikuun lopulla tai maaliskuun alussa 1902 sain J. O. Zederbaumilta (Martovilta) kirjeen Münchenistä, missä silloin julkaistiin „Iskra” lehteä. Hän kirjoitti, että eräistä syistä „Iskran” jatkuva julkaiseminen Saksassa oli hankalaa ja että toimitus harkitsi Lontooseen siirtymistä, jos vain lehteä voidaan painaa Englannin sosialidemokraattisen liiton kirja-painossa. Hän pyysi minua keskustelemaan tästä mahdollisuudesta englantilaisen sosialidemokraattisen „Justice” nimisen viikkolehden toimittajan tov. Harry Quelchin kanssa. J. O. Zederbaumın kirjeessä oli lisäksi tov. Quelchille osoitettu V. I. Zasu-litšin kirje, joka oli tavallaan minun nimelleni annettu valtakirja neuvottelujen käymistä varten. Jo ensi tapaamilla tov. Quelch sanoi, että „Iskran” painaminen „Justice” lehden kirjapainossa tilanahtaudesta huolimatta oli mahdollista, jos meillä oli omat latojat.

Keskustelun tuloksista ilmoitin heti J. O. Zederbaumille ja sain tiedon, että iskralaiset siirtyisivät lyhyen ajan kuluessa Lontooseen. Siitä kirjoitti minulle myös V. I. Uljanov, jota en siihen asti ollut henkilökohtaisesti tuntenut. Vladimir Iljitš kirjoitti, että minun nimelleni tulisi kirjeitä erästä Jakob Richteriä varten, mutta kirjeet olivat hänelle tarkoitettuja. Kohta Vladimir Iljitš saapui Nadežda Konstantinovnan kanssa Lontooseen. J. O. Zederbaum saapui paria viikkoa myöhemmin. Se tapahtui muutamaa päivää ennen sitä, kun Balmašev murhasi sisäministeri Sipjagin. „Puhtaasti tehty”, — sanoi Vladimir Iljitš, kun pistäydyn eräänä aamuna hänen luokseen ja kerroin tapauksesta. Kuten tunnettua, se oli aiheena „Iskran” kiivaalle polemiikille sosialistivallankumouksellisten kanssa terroria koskevan kysymyksen johdosta.

Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna asuivat hiukan toista viikkoa eräässä Lontoon lukuisista „makuuhuoneista”,

joita vähävaraiset asunnonhaltijat vuokrasivat asunnostaan. Sitten he löysivät kaksi kalustamatonta huonetta lähellä kaupungin rautatien Kings Cross Road-asemaa. Näissä kahdessa huoneessa, joihin hankittiin mitä vaatimattomin kalusto (sänkyjä, pöytiä, tuoleja ja muutamia tavallisia kirjajhyllyjä), Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna asuivat koko ajan aina siihen asti, kun „Iskra” siirrettiin Sveitsiin (keväällä 1903). Muistan, että huoneiden liian vaatimaton kalustus herätti asunnon emännän ihmetystä. Häntä ihmetytti varsinkin verhojen puuttuminen ikkunoista, ja hän vaati, että olisi ostettu jonkinlaiset verhot, sillä muutoin hänelle tulisi ikävyyksiä talonomistajan taholta, joka vaati talonsa kaikilta asukkailta tiettyä kunnioitettavuutta. Vieläkin enemmän rouva Yo (se oli asunnon emännän sukunimi) ihmetteli sitä, että Nadežda Konstantinovnalla ei ollut vihki-sormusta. Mutta viimeainittuun seikkaan hänen oli tyydyttävä, kun selitettiin, että asukkaat olivat täysin laillinen aviopari, ja jos emäntä alkaisi tulkita moittivassa mielessä sormuksen puuttumisen, niin hän panisi itsensä alttiiksi vaaralle joutua oikeuteen kunnianloukkauksesta. Tällaisen selityksen jälkeen, jonka rouva Yolle antoi ei Vladimir Iljitš eikä Nadežda Konstantinovna, vaan K. M. Tahtarjov, jonka vaimo (A. A. Jakubova vainaja) oli Nadežda Konstantinovnan hyvä ystävä, rouva Yo rauhoittui eikä enää epäillyt vuokralaistensa kunniallisuutta.

Nadežda Konstantinovna hoiti itse vaatimatonta talouttaan — kävi ostoksilla, valmisti öljykeitimellä ruokaa jne. Hän sai hiukan apua taloustöissä, kun Lontooseen myöhemmin saapui äiti vanhus, joka tunsii olonsa erittäin ikäväksi ulkomailla. Heti saavuttuaan Vladimir Iljitš selitti minulle, että toiset iskralaiset tulisivat asumaan kommuunissa, mutta hän ei lainkaan osannut asua kommuunissa eikä tahtonut olla alinomia toisten seurassa. Vladimir Iljitš arvasi, että Venäjältä ja ulkomailta saapuvat toverit kävisivät hänen luonaan venäläisen tavan mukaan, välttämättä toisen ajasta, ja hän pyysi mahdollisuuden mukaan estämään liian tiheet vierailut.

„Iskran” toimitukseen kuuluivat silloin Vladimir Iljitš, J. O. Zederbaum, V. I. Zsulitš, G. V. Plehanov, P. B. Axelrod ja A. N. Potresov, ja heistä tuli Lontooseen asumaan vain kolme ensin mainittua. Plehanov ja Potresov tulivat Lontooseen vain käymään. Axelrod ei käynyt Lontoossa kertaakaan koko sinä aikana, kun „Iskra” ilmestyi siellä. Sydmouse Streetillä, lähellä Uljanovin asuntoa, vuokrattiin viisi pienekköä huonetta kahdessa kerroksessa: yksi niistä oli ruokailuhuoneena, toinen muualta saapuvia vieraita varten ja muihin kolmeen asetuimme asumaan V. I. Zsulitš, J. O. Zederbaum ja minä. Ruuan valmistaminen kaasuHELLALLA vuorotellen kävi melko vaivattomasti. Toisinaan kyllä sammutimme nälkäämme eräässä vaatimattomassa

ravintolassa Grace Inn Roadin varrella. Kommuunimme katustus oli mitä yksinkertaisin. Sydmouse Street on eräitä Lontoon köyhälistökorttelien katuja. Asuntonaapurimme kuuluivat Englannin yhteiskunnan pohjakerrokseen ja suhtautuivat meihin, ulkomalaisiin, hyvin vihamielisesti, vaikka emme häirinneet heitä millään tavalla. Ehkä heissä herätti epäilyä se, että meillä asui alinomaa Lontoossa käymässä olleita tovereita. Englannissa maksetaan asuntovuokra tavallisesti kerran viikossa, mutta meiltä talonisäntä vaati asuntomaksun kolmesta kuukaudesta etukäteen ja toisen kolmen kuukauden jakson puolivälissä kehoitti meitä muuttamaan asuntoa. Kommuuni hajosi. Tosin siihen mennessä sen jäsenet olivat tutustuneet riittävästi Englannin elinoloihin ja pystyivät tulemaan toimeen erillään.

Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna viettivät Lontoossa hyvin yksinäistä elämää. Vladimir Iljitš oli jo ennen tuloaan tutustunut tarkoin Lontoon asemakaavaan ja hämmästytti minua, joka saatoin pitää itseäni määrätysssä mielessä vanhana Lontoon asukkaana, taidollaan valita aina lyhimmän tien, kun meidän oli käytävä jossain yhdessä (taloudellisista syistä pyrimme käyttämään mahdollisimman vähän hevosajoneuvoja ja kaupungin rautatietä). Halliten englannin kieltä hyvin jo ennen Lontooseen saapumistaan Vladimir Iljitš päätti täydentää kielitaitoaan ja antoi siinä tarkoituksessa ilmoituksen (muistaakseni „The Athenaeum” viikkolehdessä), että „venäläinen lakitieteen tohtori ja hänen puolisonsa haluavat ottaa englannin kielen tuntejia palkiten opetuksen venäjän kielen tunneilla”. Tämän ilmoituksen jälkeen Vladimir Iljitšille ja Nadežda Konstantinovnalle ilmaantui kolme englantilaista opettaja-oppilasta. Yksi oli muuan mister Rayment, kunnioitettava vanhus, tunnetun kustannusliikkeen George Bill ja pojat toimitsija, joka muistutti ulkomuodoltaan Darwinia, toinen oli konttoristi Williams, kolmas työmies Young. Vladimir Iljitšin englantilainen tuttavapiiri rajoittuikin nähtävästi näihin henkilöihin. Aika ajoin hän kävi saksalaisen sosialidemokraatti M. Berin luona, joka oli s.-d. lehtien kirjeenvaihtaja ja myöhemmin kirjoitti teoksen „Sosialismin historia Englannissa” ja muita kirjoja.

Venäläisistä emigrantteista asuivat silloin vakinaisesti Lontoossa P. Kropotkin, N. V. Tšaikovski, F. Volhovski, Tšerkeзов, A. L. Teplov, F. A. Rotstein ja ryhmä bundilaisia, jotka julkaisivat „Bundin tiedonantoja” — pientä, sisällöltään pääasiassa uutislehteä, joka ilmestyi melko usein. Tätä väkeä ja varsinkin vanhoja emigrantteja Vladimir Iljitš tapasi hyvin vähän. Tosin hän puhui pari kertaa suurissa venäläisissä kokouksissa Whitechapelissa, kuulijakunnan ollessa suurimmalta osalta venäläisjuutalaisia työläisiä. Ensimmäisen kerran hän teki arvostelevan selostuksen eserrien ohjelmasta ja taktiikasta, ja toisen kerran

hän puhui Pariisin Kommuunin vuosipäivänä 1903, jolloin esiintyi toisiakin puhujia (muistan Puolan sosialistisen puolueen jäsenen Warskyn); Vladimir Iljitš piti loistavan puheen, joka valitettavasti jäi kirjoittamatta muistiin. Lontoossa oli silloin venäläinen luennoitsijaseura, jonka perustamiseen A. A. Jakubova, K. M. Tahtarjov ja minä osallistuimme aivan välittömästi. Joka viikko järjestettiin luentoja Whitechapelissa yhteiskunnallisista kysymyksistä, joiden vilkkaaseen käsittelyyn osallistui anarkisteja ja bundilaisia sekä iskralaisia ja muiden suuntien sosialidemokraatteja. Kerran järjestimme J. O. Zederbaumin luennon, jonka aihetta en enää muista, vuokraten sitä varten huoneen eräästä oluttuvasta. Luentotilaisuus oli erittäin onnistunut, mutta poistuessamme saimme kuulla sadattelua oluttuvan isännältä, jota suututti kovasti se, että meidän yleisömmme oli raitista väkeä.

Vladimir Iljitš pistäytyi joka päivä tunniksi tai puoleksi „kommuuniin” toimitus- ja muissa asioissa. Aika ajoin meille saapui venäjänmaalaisia. Kohta sen jälkeen, kun iskralaiset olivat siirtyneet Lontooseen, tuli P. G. Smidovitš (hän osallistui toimeillaasti „kommuunin” huoneiden kalustamiseen), ja hänen sisarensa I. G. Lehmann („Dimka”) asui meillä noin puolitoista kuu-kautta. Tämän mies M. N. Lehmann teki suunnitelmia „Iskran” painattamisesta Venäjällä selluloidilaatoilta ja suoritti eräässä Lontoon kirjapainossa muutamia kokeiluja sellaisten painolaattojen valmistamiseksi. Kävivät myös kieviläiset A. P. Tarasevitš ja V. M. Sapežko, jotka vaativat tiukasti, että „Iskran” ohella julkaistaisiin kieliasultaan vieläkin helppotajuisempaa lehteä työläisjoukkoja varten. Plehanov myöntyi heidän todisteluihinsa sellaisen lehden julkaisemisesta, mutta toiset toimituksen jäsenet olivat vastaan ja varsinkin J. O. Zederbaum, joka selitti Plehanovin kannan tässä kysymyksessä siten, ettei tämä itse kuitenkaan mitään kirjoittaisi. Erittäin suurta vilkastumista aiheutti iskralaisten elämässä niiden toverien tulo, jotka suorittivat tunnetun paon Kievin vankilasta (N. E. Baumann, V. N. Krohmal ym.). Melko kauan asui L. G. Deitš, joka esiintyi useita kertoja julkisesti kertoen muistelmiaan Siperiasta. Muista venäjänmaalaisista muistan edesmenneen tohtori Krasnuhan ja Dobrovolskin.

En malta olla mainitsematta vielä erästä vierailijaa — P. N. Miljukovia. Hän hautoi mielessään silloin koko Venäjän opposition yhdistämishaavetta. Tapasin hänet F. A. Rotsteinin luona, joka oli paitsi minua kutsunut vielä K. M. Tahtarjovin ja muutamia bundilaisia, joista muistan Aleksandr Kremerin. Saatuaan minulta kuulla, että Lontoossa oli V. I. Zsulitš ja muutamia „Iskran” toimituksen jäseniä, P. N. Miljukov halusi tavata heitä ja siinä tarkoituksessa tuli meille „kommuuniin”. Hänen kanssaan keskustelivat etupäässä J. O. Zederbaum ja

V. I. Zsulitš. Todeten marxilaisuuden tavattoman populäärisuuden Miljukov moitti kovasti iskralaisia polemiikista terroria vastaan Balmašovin suorittaman Sipjaginin murhan jälkeen ja vakuutti meille, että tarvitaan enää vain pari kolme onnistunutta terroritekoa — ja me saamme perustuslain...

Nadežda Konstantinovna istui alinomaa tulkitsemassa Venäjältä tulleita salakirjoituskirjeitä ja salakirjoittamassa sinne lähetettäviä kirjeitä. Muistan, että minun oli kopioitava kymmeniä kirjeitä saksalaisesta kirjekaaviosta, jotta Nadežda Konstantinovna olisi voinut sitten kirjoittaa niihin rivien väliin salamusteella. Vladimir Iljitš työskenteli British Museumin lukusalissa tai asunnossaan. Toisinaan he kävivät maalla taikka Lontoon museoissa. Suurenmoinen luonnontieteen museo Etelä-Kensingtonissa ei tehnyt häneen erikoisempaa vaikutusta. Sen sijaan Lontoon Eläintarha miellytti häntä suuresti: elävät eläimet kiinnostivat häntä enemmän kuin täytetyt. Toisinaan onnistui saada Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna lähtemään englantilaiseen kokoukseen. Niistä muistan irlantilaisen joukkokokouksen, jossa puhui silloinen irlantilaisten johtaja John Redmond, ja pienen kokouksen eräässä sosialistisessa puoleksi työväentalossa.

Aikaa säästäväinen Vladimir Iljitš ei erikoisemmin pitänyt niistä venäjänmaalaisista, jotka eivät sitä huomioineet. Muistan hänen suuttumuksensa niiden jokapäiväisten vierailuiden johdosta, joita Pariisista saapunut edesmennyt Leiteisen (Lindov) teki hänen luokseen. „Eihän meillä ole mitkään juhlat”, — sanoi Vladimir Iljitš valittaen siitä „kommuunissa”.

Vaikka Vladimir Iljitš käyttikin aikaa säästäen, hän hyväksyi mielihyvin ehdotuksen opiskelun ohjaamisesta venäläisten työläisemigranttien kerhossa, joka oli järjestetty minun läheisellä osanottolani jo ennen iskralaisten saapumista Lontooseen. Vladimir Iljitš kävi kanssani monta kertaa Whitechapelissa selostamassa kerholle „Iskran” toimituksen laatimaa VSDTP:n ohjelmaa. Hän luki kerholle ohjelman lause lauseelta pysähtyen joka sanassa ja selittäen kuulijoille kaikki heidän kysymyksensä. Tämä työväen kerho oli kokoonpanoltaan pieni internationaale. Sen osanottajien joukossa oli venäläis-englantilainen Roberts, nuori viilaaja, joka oli syntynyt ja kasvanut Venäjällä ja tullut Lontooseen Harkovista, missä oli työskennellyt Helfferich-Saden koneenrakennustehtaalla; venäläis-saksalainen Schiller, kirjansitoja Moskovasta, joka oli „Iskrassa” latojana; puunleikkaaja Segal Odessasta; tarkkuusviilaaja Mihailov Pietarista ym. Myöhemmin he matkustivat miltei kaikki Venäjälle ja työskentelivät puoluejärjestöissä.

Kerran keskustelussa Vladimir Iljitšin kanssa nauroin lontoolaisen „Justice” lehden erään kirjoituksen johdosta, jossa väitettiin, että sosiaalinen vallankumous lähestyy; Vladimir Iljitšiä

ei miellyttänyt minun ironiani. „Mutta minä uskon näkeväni sosialistisen vallankumouksen”,—sanoi hän päättävästi lisäten muutaman paheksuvan huomautuksen skeptikoista.

Erimielisyydet iskralaisten keskuudessa, jotka johtivat hajaantumukseen puolueen II edustajakokouksessa 1903, alkoivat Vladimir Iljitšin kirjan „Mitä on tehtävä?” ilmestyttyä, mutta eivät päässeet toimituksen ahtaiden puitteiden ulkopuolelle. Todennäköisesti juuri nämä ristiriidat olivatkin syynä „Iskran” siirtymiseen keväällä 1903 Sveitsiin, missä asuivat vakinaisesti G. V. Plehanov ja P. B. Axelrod, jotka julkaisivat hyvin harvoin kirjoituksiaan „Iskrassa”. Sen jälkeen, kun oli jo tapahtunut hajaannus, Vladimir Iljitš kirjoitti minulle Genevestä paheksuen sveitsiläistä ilmapiiriä: „En turhaan ollut yksin Lontoosta siirtymistä vastaan”.

N. L. MESTSERJAKOV

ERÄITÄ MUISTELMIA LENINISTÄ

Tutustuin Leniniin keväällä 1902. Loppukesällä 1901 matkustin ulkomaille suorittaakseni sähköopin kurssin eräässä Belgian yliopistossa ja ennen kaikkea levätäkseni, koska olin työskennellyt paljon tehtaassa ja olin kovin väsynyt. Matkustin Sveitsiin. Spiezissä kohtasin Vladimir Iljitšin sisaren Anna Iljinitšnan ja hänen välityksellään sain nopeasti kirjeyhteyden Nadežda Konstantinovnaan. Hänen kanssaan olimme vanhoja ystäviä jo 90-luvulta, jolloin tapasimme usein työssä Pietarissa, vaikka olimmekin silloin eri vallankumousleireissä: hän oli kiihkeä ja peräänantamaton marxilainen, mutta minä toimin vielä „Narodnaja volja” järjestössä. Meillä oli silloin loputtomia väittelyjä, jotka lähensivätkin meidät. Vuonna 1901 liityin Sosialidemokraattien ulkomaiseen liittoon, jota Lenin pyrki käyttämään taistelussa „Rabotšeje Delon” ympärille ryhmittyneitä „ekonomisteja” vastaan. Minun oli jäätävä asumaan Belgiaan, ja minut määrättiin „Liiton” edustajaksi Belgiaan.

Lenin, samoin kuin „Iskran” toisetkin toimittajat, asui silloin Münchenissä. Siellä olivat myös Martov, Vera Zsulitš ja Parvus. Kaikki he olivat varmoja siitä, ettei huomio kohdistuisi tähän etelä-Saksan pikku kaupunkiin, koska venäläiset eivät olleet koskaan perustaneet sinne vallankumousjärjestöjään. Mutta tällöin ei otettu lukuun venäläisiä ylioppilaita, joita Münchenissä oli hyvin paljon. Ylioppilaat saivat tietää, että kaupungissa oli huomattavia vallankumouksellisia. Heissä heräsi uteliaisuus, ja iskralaisten perässä alkoi kulkea ylioppilaita. Kun iskralaiset menivät ravintolaan tai jonnekin muuanne, heidän perässään tuli ylioppilaita. Ylioppilaiden jälkeen poliisi alkoi tietenkin kiinnostua asiaan. Niin oli lähdettävä Münchenistä, joka oli verraten pieni kaupunki ja jossa tunnettiin jokainen vähänkin huomattu asukas, ja valittava toinen paikkakunta, missä voisi häipyä väki-

joukkoon ja poliisi vainoaisi vähemmän kuin monarkistisessa Saksassa. Sellaiseksi paikaksi valittiin Lontoo, jonne kaikki iskralaiset siirtyivät keväällä 1902. He matkustivat Belgian kautta, viipyen vähän aikaa siinä kaupungissa, jossa minä asuin.

En ollut aikaisemmin nähnyt Leniniä enkä edes hänen valokuvaansa. Muistan, että olin pettynyt, kun kohtasin hänet ensi kertaa, sillä näin henkilön, joka ei näyttänyt läheskään romanttiselta. Hänellä oli aivan tavalliset venäläiset, hieman itämaiset kasvot. Ainoa, mikä hänessä hämmästytti, olivat hänen silmänsä. Niitä oli mahdoton olla tarkastelematta. Ne olivat tavattoman älykkäät.

Oleskelimme kaksi päivää Liègessä, minkä jälkeen lähdimme yhdessä Brysseliin.

Saavuimme sinne pienen vallankumouksellisen leimahduksen aikana. Se oli taistelua yleisen äänioikeuden puolesta ja tapahtui hyvin vaatimattomissa mittasuhteissa, niin kuin osaavat toimia ulkomaalaiset vallankumoukselliset. Kun olimme saapuneet Brysseliin, vein Vladimir Iljitšin tutustumaan kaupunkiin, työväenpuolueen virastoihin, kuuluisaan sikäläiseen osuusliikkeeseen jne. Kun lähdimme osuusliikkeestä, ilmaantui äkkiä työläisjoukkoja. Ne olivat vallankumouksellisen leimahduksen osanottajia; kokoontui mielenosoittajain joukkoja; poliisi hajotti niitä ja mielenosoittajat lähtivät heti karkuun, sillä työväenpuolueen johtajat pyrkivät kaikkiin keinoin pitämään työläiset maltillisuuden ja varovaisuuden puitteissa.

Oli julistettu lakko, joka ei kehittynyt yleislakoksi. Nähtyään tämän joukon Lenin heti vilkastui ja osoitti suurta halua liittyä mielenosoitukseen. Minun oli miltei riipputtava hänessä voidakseni hidastuttaa hänen askeleitaan. Sillä hetkellä sivulta ilmaantui poliiseja, jotka erottivat meidät joukosta... Brysselissä Lenin viipyi vähän aikaa ja matkusti sieltä Lontooseen.

Vähän aikaisemmin oli Brysselissä Plehanov, jonka kanssa tein matkan eri puolille Belgiaa. Heti kun päättyivät vallankumoukselliset kokoukset, Plehanov vei minut katsomaan taulugallerioita, joiden suuri ihailija hän oli. Muistan, että Liègeen saavuttua hän kyseli jonkun taidemaalarin taulua. Minä en tuntenut taulua enkä taidemaalaria, vaikka olin asunut siellä aikaisemmin nelisen vuotta. Leniniä eivät kiinnostaneet sellaiset asiat. Hänen huomionsa oli täydellisesti suuntautunut työväenliikkeeseen.

Tsjavlovski, joka ohranalaitoksen asiakirjoja käyttäen julkaisi aikoinaan kirjan „Bolševikit”, kirjoitti minulle, että tarkastellessaan ohranaosaston papereita vuodelta 1917 hän oli löytänyt kaksi pöytäkirjaa Leninin asioista. Toinen sisälsi erään santarmin rajalla laatiman luettelon kirjoista, jotka Lenin otti mukaansa

matkustaessaan ulkomaille. Siitä luettelosta nähdään, että kauno-kirjallisuudesta hän otti vain kaksi kirjaa: Nekrasovin runoja ja Goethen „Faustin”. Toiset kirjat olivat taloustieteen alalta.

* * *

Seuraava tapaaminen oli syksyllä 1902 Lontoossa. Minun oli opiskelun päätyttyä palattava Venäjälle ja matkustin Lontooseen saamaan ohjeita tulevaa vallankumouksellista työtä varten. Sillä kertaa tapaamisemme oli pitkäaikainen. Asuin kaksi viikkoa muutaman askeleen päässä Leninistä ja tapasin häntä joka päivä, jopa monta kertaa päivässäkin.

Kaikille on tunnettua, että Lenin vietti erittäin vaatimatonta elämää niin ulkomailla kuin Venäjälläkin. Hän eli uskomattoman vaatimattomasti. Hän piti hyvästä järjestyksestä, joka vallitsikin aina hänen työhuoneessaan ja huoneessaan, kun sen sijaan esimerkiksi Martovilla oli aina mitä suurin epäjärjestys. Martovin huoneessa kaikkialla oli tupakanpätkiä ja tuhkaa, sokerin seassa oli tupakkaa, niin että vieraat, joille Martov tarjosi teetä, epäröivät ottaessaan sokeria. Samanlainen epäjärjestys vallitsi myös Vera Zasulitsilla. Leninillä päinvastoin oli tavattoman hyvä järjestys, huoneessa aina raitis ilma. Jos hänen huoneessaan joku sytytti tupakan, niin vaikka hän ei silloin vielä kieltänytkään tupakoimista, hän rypisteli otsaansa, avasi tuulettimia ja osoitti yleensä suurta tyytymättömyyttä. Leninin elämä Lontoossa oli tavattoman yksitoikkoista. Aamuisin hän lähti British Museumiin, missä työskenteli, sitten meni päivälliselle johonkin pikkuravintolaan, päivällisen jälkeen keskusteli Zasulitsin, Martovin ja Nadežda Konstantinovnan kanssa, minkä jälkeen lähti kotiin ja vietti illan taas työnsä ääressä.

Palattuaan Venäjälle Lenin eli yhtä vaatimattomasti. Mistä se johtui? Ehkä hän oli luonteeltaan askeetti? Ei, Lenin ei ollut eikä voinutkaan olla luonteeltaan sellainen. Proletariaatti taistelee sen puolesta, että elämä olisi kauniimpi, vauraampi, täydellisempi, että ihmiset voisivat nauttia kaikista elämän hyödykkeistä. Lenin oli tavattoman monipuolinen. Ottaen mukaansa ulkomaille taloustieteellisiä kirjoja hän samalla otti kuitenkin myös Nekrasovin ja Goethen teoksia. Lenin piti runoudesta, hän piti eritoten Puškinista ja luki hänen teoksiaan mielihyvin. Lenin piti suuresti musiikista. Musiikin vuoksi, kuullakseen hyvää musiikkitaiteilijaa, hän toisinaan jätti jopa työnsäkin, mitä hänen läheisensä käyttivät hyväksi saadakseen hänet vaikkapa vähän lepäämään. Hän piti metsästyksestä ja oli innokas metsästäjä. Hän rakasti luontoa ja varsinkin retkeilyä Sveitsin vuoristoseuduilla. Hän oli erittäin hyvä šakinpelaaja, pelasi katsomatta lautaan. Gorkissa vietin hänen kanssaan kaksi kesää, ja me

pelasimme toisinaan linnapeliä. Hän — Kansankomissaarien Neuvoston puheenjohtaja, maailman proletariaatin johtaja — huvitteli joskus tällä yksinkertaisella pelillä.

* * *

Oleskeltuani vuoden ulkomailla palasin Venäjälle. Kohta minut vangittiin Moskovassa ja vuoden kestäneen vankilassa istumisen jälkeen lähetettiin Jakutskiin. Jakutskissa ei suoritettu mitään vakavampaa vallankumoustyötä ja siksi en aloittanutkaan uudelleen kirjeenvaihtoa Nadežda Konstantinovnan kanssa, joka toimi silloin „Iskran” sihteerinä.

Asuessani jakutialaisessa ulusissa (kylässä) sain eräänä päivänä kirjeen ulkomailta. Allekirjoitus oli minulle aivan outo. Tunsin Nadežda Konstantinovnan käsialan. Kirje oli joutavista asioista. Mutta kemiallinen tutkimus antoi toisenlaiset tulokset ja ilmensi useita vallankumouksellisia uutisia, joista hän tiedotti minulle ja minun kauttani myös toisille tovereille, jotka oli väliaikaisesti erotettu vallankumouksellisesta työstä. Alkoi kirjeenvaihto, ja Nadežda Konstantinovna tiedotti koko ajan minulle ja minun kauttani myös toisille karkotetuille sen ajan vallankumouksellisista asioista. Mainitsen tämän toiseikan osoittaakseni, miten huomaavaisia olivat nämä kaksi ihmistä — Lenin ja Nadežda Konstantinovna, — miten huomaavaisesti he suhtautuivat aina tovereihin. Toisen kerran, kun jouduin karkotukselle Jenisein lääniin, Nadežda Konstantinovna löysi minut ja taas aloitti kirjeenvaihdon. Se oli Leninin luonteenomainen piirre: huolehtia tovereista, jotka olivat joutuneet karkotukselle.

Lenin huolehti yhtä suuresti kaikista vanhoista tovereista myös silloin, kun oli jo Kansankomissaarien Neuvoston puheenjohtajana. Kun Goldenberg kuoli (hän oli vanha bolševikki, mutta Helmikuun vallankumouksen alkaessa siirtyi bolševikkien riveistä „novožizniläisten” ryhmään, mutta sitten jälleen siirtyi meidän joukkoomme), Ganetski näytti minulle Leninin kirjettä, jossa Lenin kirjoitti: „Toveri Goldenberg työskenteli teillä ulkoasiain kansankomissariaatissa ja koki puutetta. Oletteko tehneet jotain sen ihmisen hyväksi? Olisi pitänyt tehdä. Ja oletteko muistaneet hänen vaimoan nyt, kun hän itse on kuollut? Goldenbergin vaimolla ei ole lainkaan käytännöllistä elämäkokemusta ja hänelle on annettava mahdollista apua”.

Löysin papereitteni joukosta erään Leninille erittäin luonteenomaisen kirjelapun, jossa Vladimir Iljitš pyytää, että me emme julkaisisi koskaan hänen teoksiaan ilman hänen lupaansa siksi, että hänen puheensa kirjoitetaan muistiin erittäin huonosti, kuten hän sanoo. Toistan, että yhdessäkään kirjelapussa ei ollut määräystä, oli vain pyyntöjä.

Mainittakoon, että eräät väärinkäyttivät liiaksi Vladimir Iljitšin valmiutta auttaa aina toveria ja kääntyivät hänen puoleensa kaikkien vähäpätöisten asiain vuoksi. Kun oli saatava päivällinen Kansankomissaarien Neuvoston ruokalassa, saatava huone tai vielä jotain — kaikki kääntyivät Leninin puoleen eikä Lenin vastannut koskaan kieltävästi. Tov. Nevski kertoi minulle, että hän keskusteli Leninin kanssa nälänhädän aikana. Kun keskustelu oli päättynyt, Nevski hyvästellessään pyysi anteeksi Leniniltä, että oli häirinnyt häntä työaikana. „Ei se mitään, siitä piti keskustella,— vastasi Lenin,— mutta ne puhelinsoitot... Kaikkien pikkuasioiden johdosta käännytään minun puoleeni”.

* * *

Esitän vielä muutamia muistelmia kohtauksista Leninin kanssa.

Keväällä 1906 Lenin saapui Moskovaan käsitelläkseen siellä tovereiden kanssa bolševikkien teesit Tukholman edustajakokousta varten. Olin siihen aikaan Moskovan piirikuntakomitean jäsen. Vaikkakin valtava enemmistö sekä komiteassa että järjestössä oli bolševikkien puolella, noudatimme menševikkeihin nähden liian horjuvaista, sovitteluvaa taktiikkaa. Sellainen taktiikka tuotti mitä huonoimpia tuloksia I Duuman vaaleissa. Eräin paikoin toteutettiin boikottia meidän osanotollamme, toisin paikoin me osallistuiimme vaaleihin ensimmäisessä vaiheessa.

Vladimir Iljitš tuli Moskovan piirikuntakomitean istuntoon. Siinä kokouksessa me kaduimme katkerasti virheitämme. Vladimir Iljitš kuunteli ja oli päättävästi vaiti. „Torukaa meitä kovasti”,— sanoi eräs toveri leikillään hänelle. „Se on myöhäistä,— vastasi Lenin.— Olisi pitänyt aikaisemmin torua teitä kovasti, mutta sitä ei nähtävästi ole kukaan tehnyt. Nyt on asia niin pilattu, ettei millään torumisella voida korjata tehtyä. Nyt on ajateltava, miten tulevaisuudessa voidaan korjata teidän virheenne”.

Kun Moskovassa käsiteltiin bolševistisia päätöslauselmaluonnoksia Tukholman edustajakokousta varten, aiheutti paljon väittelyä päätöslauselmaluonnos työläisten edustajain Neuvostoista. Minuun ne väittelyt tekivät syvällisen vaikutuksen. Kuuluin niiden joukkoon, jotka suhtautuivat hyvin varovasti ei-työläisainesten osallistumiseen Neuvostoihin, pelkäsivät niiden aineiden pikkuporvarillista ylivaltaa. Pelkään tekeväni virheitä esittäessäni nyt puheenvuorot väittelystä. Mutta voin joka tapauksessa sanoa, että lähdin kokouksesta täysin selvästi vakuuttuneena siitä, että Lenin piti Neuvostoja ei ainoastaan taistelueliminä, vaan myöskin vallaneliminä. Uskon, että Vladimir Iljitšillä oli jo silloin mielessä ajatus Neuvostohallituksesta.

* * *

Moskovassa asuessaankin Lenin oli tavattoman vaatimaton. Hän asui Kremlissä, Kansankomissaarien Neuvoston viereisessä huoneistossa. Siinä oli viisi pientä huonetta, joista Lenin valitsi itselleen pienimmän — läpikäytävän huoneen, jonka pinta-ala oli noin 36 neliöarssinaa, ja lisäksi siinä lattia narisi, niin että jokainen ohikulkenut häiritsi hänen työtään. Mutta hän ei suostunut siitä muuttamaan eikä huoneen korjaamiseen.

Muistan, kun kerran, taisi olla vuonna 1919, pistäydyin illalla erään asian vuoksi Nadežda Konstantinovnan luo. Näytin vahtisotamiehelle pääsyluvan, soitin, ovi avautui — sen avasi Lenin. Hän saattoi minut Nadežda Konstantinovnan luo ja meni jatkaamaan työtään. Sitten tarjottiin teetä ja Vladimir Iljitš tuli huoneeseen. Kävi ilmi, ettei heillä ollut riittävästi teelusikoita: neljälle hengelle niitä oli vain kaksi ja niitä oli pantava lasista toiseen vuorotellen. Teepöydässä ei ollut muuta kuin ruisleipää ja voita.

Vielä eräs tapaus: kerran Leninin puheille tuli ryhmä talonpoikia. Kansankomissaarien Neuvostossa oli hyvin kylmä ja keskustelun loputtua eräs talonpojista kysyi häneltä: „Miksi sinulla, Vladimir Iljitš, on näin kylmä huone?“ „Ei ole puita, on säästettävä“,— vastasi Lenin. Muutaman ajan kuluttua Moskovaan tuli Leninille osoitettu vaunulasti halkoja, jonka talonpojat olivat lähettäneet hänelle sekä kirje, jossa sanottiin: „Lähetämme sinulle vaunulastin halkoja, laita uuni, ja ellei ole muuraajaa, kirjoita, lähetämme muuraajan, meillä kylässä sellainen on“.

Sellaiset hämmästyttävän välittömät suhteet olivat Leninin ja kansanjoukkojen kesken.

* * *

Lisään muutaman sanan Leninin työskentelystä. Kansankomissaarien Neuvostossa selostaja sai puhua 5 minuuttia ja puheenvuorojen käyttäjät vain 3 minuuttia. „Meillä, toverit, ei ole joukkokokous; ei tarvita agitaatiota, on puhuttava vain asiaa“,— sanoi Vladimir Iljitš. Siksi Leninillä oli aina vasemmassa kädessään kello. Eräälle toverille sattui seuraavanlainen tapaus. Hän tahtoi kumota vastaväittäjänsä perustelut ja aloitti puheensa kaukaa, alkoi kertoa vastaväittäjänsä ajatuksia; siihen kuuluivat kaikki kolme minuuttia. „Aikanne on lopussa“,— keskeytti Lenin hänet.— „Miten niin? Sanoin vasta sen, mitä vastustaja ajattelee, en ehtinyt vielä kertoa omia ajatuksiani“.— „Sille ei mahda mitään“.— Kaikki nauroivat, myös Vladimir Iljitš. Toverin oli

pyydyttävä puheenvuoro toisessa vuorossa sanoakseen sen, mitä hän ajatteli asiasta.

Kuunnellessaan puhujia V. I. Lenin tarkasteli samalla ulkomaisia lehtiä tai jotain korrehtuuria. Aika ajoin hän tempasi paperia ja kirjoitti jollekin lapun. Sitten sai vastauksia ja luki ne. Ja koko ajan kuunteli tarkkaavaisesti jokaisen toverin puheita. Loppulausunnossaan hän teki loistavan lyhyen yhteenvedon kaikista puheista, kaikesta oleellisesta, mitä niissä oli sanottu, ja esitti harkitun ja perustellun päätösehdotuksen. Omiin puheisiinsa nähden Vladimir Iljitš oli yhtä ankara: nekin hän supisti työjärjestyksessä vahvistettuun aikaan.

Tehtiin tavattoman suuri virhe, ettei Kansankomissaarien Neuvostossa käytetty fonografiaa eikä pikakirjoittajaa, jotta olisi kirjoitettu muistiin Leninin puheet. Pikakirjoitettiin vain hänen suuret puheensa suurissa kokouksissa. Ja kuitenkin ne lyhyet kolmen—viiden minuutin puheet olivat loistavia ja erittäin sisältörikkaita. Jos ne kaikki olisi kirjoitettu muistiin, meillä olisi rikas aarreaitta. Mutta kaikki ne jäivät kirjoittamatta, ja niitä lukuisia puheita on tietenkin mahdoton muistaa. Samanlainen oli hänen kirjoittamiensa lukuisten kirjelappujen kohtalo. Ne joko heti revittiin, vanhan konspiratiivisen tavan mukaan, taikka pistettiin taskuun, missä ne kuluivat, tai ne yksinkertaisesti hävisivät. Suuri osa kirjelapuista on valitettavasti kadotettu.

* * *

Rakentaen koko Venäjän sähköistämisen jättiläissuunnitelmia, joihin tarvittiin kymmeniä miljardeja ruplia, Lenin oli samalla aikaa ihmeteltävän säästäväinen ja säästeliäs isäntä siellä, missä menot eivät olleet välttämättömiä. Muistakaamme hänen suunnitelmansa lehtien panemisesta ulos lukemista varten ja siitä, että lehdet oli kiinnitettävä tauluun puunauloilla rautanaulojen säästämiseksi, sillä rautaa meillä oli silloin hyvin vähän.

Muistan vielä seuraavan tapauksen. Gorkissa, puistossa, oli muutamia kuivuneita puita. Ne päätettiin kaataa. Vladimir Iljitšistä näytti, että yksi hakatuista puista ei ollut ihan kuiva. Hän nosti sen puun takia aika skandaalin. Löydettiin syyllinen. „Oletko itse kasvattanut vaikkapa yhden sellaisen puun?” — kysyi Lenin. — „En”. — „Tiedätkö miten paljon siihen oli pantu työtä, miten kauan se oli kasvanut? Pankaa hänet arestiin”. Loppujen lopuksi onnistui saada Vladimir Iljitš uskomaan, että hän erehtyi ja että puu todella oli pystykuiva.

Lenin moitti toisinaan erehdyksistä, mutta hänen sanansa eivät loukanneet. Aina oli sellainen tunne, että hän moitti todellakin syystä.

* * *

Ja vielä eräs luonteenomainen piirre. Vladimir Iljitš ei lainkaan pitänyt siitä, että hänestä huolehdittiin. Leniniä vastaan 1918 tehdyn murhayrityksen jälkeen määrättiin agentteja suojaamaan hänet hyökkäykseltä. Heidän oli kirjaimellisesti sanoen piilouduttava häneltä. Esimerkiksi kun Lenin Gorkissa ollessaan lähti kävelyille, niin hänen perässään lähti tšekistejä, mutta heidän oli kuljettava niin, ettei Lenin olisi heitä huomannut; jos hän huomasi, niin lähetti takaisin. Kun Lenin asui Kremlissä, hän kävi usein kävelyllä Kremlin alueella, ja silloin kaikki halukkaat saattoivat puhella hänen kanssaan. Tavallisesti puna-armeijalaiset kääntyivät hänen puoleensa kysymyksineen; Lenin keskusteli mielellään heidän kanssaan.

Ihmettelin aina miten henkilö, joka toimi ja asui Kremlissä ja näki työläisjoukkoja vain joukkokokouksissa ja edustajakokouksissa, kuitenkin tiesi niin hyvin työläis- ja talonpoikaisjoukkojen ajatukset ja pyrkimykset. Keskusteluissa toverien kanssa Lenin osasi ihmeteltävästi tiedustella heiltä joukkojen mielialoja. Miten työläiset elävät sillä paikkakunnalla? Mitä ajattelevat? Mikä heitä kiinnostaa? — Tällaisia kysymyksiä Vladimir Iljitš esitti maaseudulta saapuneelle keskustelutoverille keskustelunsa alussa. Ja vasta saatuaan vastaukset kaikkiin näihin kysymyksiin hän siirtyi keskustelemaan paikallisista johtavista työntekijöistä. Tämä joukkojen alinomainen tunnusteleminen oli eräs Leninin luonteenomaisimpia ja hämmästyttävämpiä piirteitä.

P. I. KULJABKO

VLADIMIR ILJITSIÄ TAPAAMASSA

Kuulin Vladimir Iljitšistä ensi kertaa, kun syksyllä 1893 tulin Samaraan ja tutustuin hänen ystäviinsä Isaak Hristoforovitš Lalajantsiin ja Aleksei Pavlovitš Skljarenkoon. Hyvin pitkään aikaan en lainkaan tiennyt, että se tavattoman lahjakas ja huomattava marxilainen, josta Lalajants ja Skljarenko alinomaa puhuivat keskenään, oli Vladimir Iljitš Uljanov. He nimittivät häntä „Iljitšiksi” ja „Vanhukseksi”. Vladimir Iljitš ei silloin enää ollut Samarassa, hän oli matkustanut Pietariin, mutta hän lähetti usein kirjeitä, aina monta arkkia, ja ne oli kirjoitettu erittäin pienellä käsialalla. Kolme neljännestä kirjeestä oli teoreettisten kysymysten selittelyä. Kirjeenvaihto oli ikäänkuin niiden yhteisten opiskelutilaisuuksien jatkoa, joita Lalajants, Skljarenko ja Vladimir Iljitš olivat vakituisesti pitäneet hänen asuessaan Samarassa. Muistan seuraavan tapauksen: kerran verrattain myöhään illalla tuli luokseni Lalajants säteillen iloa ja näytti minulle Iljitšiltä tulleen sähkeen, jossa oli neljä sanaa: „minä olen teidän puolellanne”. Selvisi, että Skljarenko ja Lalajants olivat väitelleet jostain tärkeästä kysymyksestä ja tiedustelleet kiireellisesti Iljitšin mielipidettä, ja hän vastasi sähkeellä. Lalajants todisteli minulle, miten hyvä oli, että Iljitš oli hänen puolellaan: „ette voi kuvitellakaan, millainen mies hän on”.

Syksyllä 1895, kun minä ja Lalajants asuimme Pensassa, Vladimir Iljitšiltä tuli kirje, jossa hän tiedotti palanneensa pitkältä matkalta (ulkomailta). Silloin Lalajants kävi Moskovassa, ja sen matkan seurauksena me Vladimir Iljitšin neuvosta lähdimme pian Pensasta ja siirryimme työskentelemään Jekaterinoslaviin. Muistan, että Lalajants palatessaan Pensaan toi lahjan Vladimir Iljitšiltä: kymmenkunta ulkomailta painettua kirjasta (luultavasti siitä kuuluisasta kaksipohjaisesta matkailukusta, jossa Vladimir Iljitš toi kirjallisuutta) ja yhden kappa-

leen sensuurin polttamasta kokoelmasta „Aineistoa taloudellisen kehityksemme luonnehtimiseksi”, jossa oli Tulinin tekijänimellä julkaistu Vladimir Iljitšin kirjoitus. Kokoelman me palautimme Vladimir Iljitšille, mutta kirjaset otimme mukaamme Jekaterinoslaviin, missä ne olivat meille hyvään tarpeeseen.

Sen jälkeen kirjeenvaihto Vladimir Iljitšin kanssa keskeytyi pitkäksi aikaa, sillä saman vuoden joulukuussa hänet vangittiin, ja vasta vuonna 1898 aloimme saada häneltä jälleen kirjeitä karkotuspaikalta, Sušenskojen kylästä. Silloin Vladimir Iljitš kirjoitti meille hyvin usein Voronežiin, missä asuimme väliaikaisesti VSDTP:n ensimmäisen edustajakokouksen yhteydessä tapahtuneen Jekaterinoslavin puoluejärjestön osittaisen palon jälkeen. Vladimir Iljitšin kirjeet olivat tavattoman reipashenkisiä, niissä oli aina meille jotain aivan uutta — joko uusista marxilaisista kirjoista tai tovereista tai hänen omista töistään ja suunnitelmistaan. Valitettavasti kaikki kirjeet poltettiin, niitä oli silloin mahdoton säilyttää. Vladimir Iljitšin pyynnöstä lähetimme Voronežista hänelle Voronežin zemstvohallinnon paksuja tilastokokoelmia ja muuta tilastollista aineistoa, joita hän tarvitsi työssään.

Vuoden 1898 lopulla palasimme jälleen Jekaterinoslaviin, ja minä tutustuin Ivan Vasiljevitš Babuškiniin, joka kertoi paljon Pietarista, työstään ja kohtauksistaan Vladimir Iljitšin kanssa. Babuškin oli eräs huomattavimpia työläisiä, vakaumuksellinen sosialidemokraatti ja nimitti itseään Vladimir Iljitšin oppilaaksi. Hänen sanoissaan ja erikoisen kirkkaassa hymyssään, joka ilmensi hänen kasvoilleen kun puhuttiin Vladimir Iljitšistä, tuntui miten rajattomasti hän luotti opettajaansa. Hänen kertomuksistaan Vladimir Iljitšin persoona hahmoittui minulle vielä uudelta puolelta.

Vuoden 1900 alussa saimme Vladimir Iljitšiltä lyhyen kirjeen, jossa hän kirjoitti piakkoin lähtevänsä karkotuspaikalta ja saapuvansa keski-Venäjäille. Saman vuoden helmikuussa Lalajants kävi häntä tapaamassa „Južnyi Rabotši” lehden toimituksen toimeksiannosta. Tämä sanomalehti yritti silloin tehdä aloitteen VSDTP:n toisen edustajakokouksen järjestämisestä Venäjällä. Palattuaan tapaamasta Vladimir Iljitšistä — luultavasti Moskovassa — Lalajants kertoi, että Vladimir Iljitš ei suostunut osallistumaan ehdotettuun aikeeseen ja että hänellä oli toinen suunnitelma, nimittäin yleisvenäläisen sosialidemokraattisen lehden järjestäminen; sitä hän ryhtyisi julkaisemaan ulkomailla, jonne aikoi kohta matkustaa.

Huhtikuussa 1900 meidät vangittiin, kun koko Jekaterinoslavin puoluekomitea paloi. Yhteys Vladimir Iljitšin kanssa alkoi uudelleen vasta 1902, kun saimme häneltä lyhyen ystävällisen kirjeen, jossa hän onniteli meitä ulkomailla saapumisen johdosta.

Loppusyksyllä 1902 Vladimir Iljitš kävi Genevessä ja teki selostuksen. Kuulin silloin ensi kerran hänen puhuvan ja silloin myös tutustuin häneen henkilökohtaisesti. Iltahämärässä selostuspäivänä asuntooni oveen koputettiin ja sisään astui tuntematon mieshenkilö; ensi näkemältä luulin, että hän oli joku Venäjältä saapuneista tovereista, mutta hän sanoi heti ystävällisesti hymyillen: „Uljanov”. Hän otti lakin päästään, ja silloin huomaisin myös hänen kaljunsu, josta toverit olivat tietenkin kertoneet. Hämäännyn kovasti yllätyksestä, mutta vain hetkiseksi, koska heti kehkeytyi vilkas keskustelu, jonka aikana tuli Lalajants. He tervehtivät toisiaan iloisesti ja alkoivat muistella entisiä aikoja, Vladimir Iljitš oli erittäin innostunut ja nauroi iloisesti ja tarttuvasti. Istuin syrjään katsellen heitä: tuossa nyt oli hän „Iljitš”, „Vanhus”, jota oli tehnyt mieli nähdä omin silmin, ja miten ihmeellisen vaatimaton hän oli kaikessa, miten helppo hänen kanssaan olikaan puhua! Tahtomattanikin tulin vertaileleeksi häntä G. V. Plehanoviin, joka oli aina erittäin huomaavainen ja kohtelias kaikille tovereille, mutta hänen — johtajan, ja meidän — rivityöntekijäin välillä tuntui olevan pitkä matka. Vladimir Iljitšin seurassa ei sellaista tuntunut lainkaan. Pari tuntia kului huomaamatta. Vladimir Iljitš hyvästeli meitä iltaan asti ja sanoi, että hänen oli vielä silmäiltävä yhtä ja toista selostustaan varten.

En muista selostusta nimeltä, vaikka meidän geneveläinen iskralainen ryhmä oli siitä pannut kaupungille ilmoituksia. Sen sisältö koski eseriä. Tulin hyvissä ajoin. Suuri sali oli jo ääriään myöten täynnä väkeä. Koko geneveläinen venäläinen siirtokunta näytti olevan viimeistä henkeä myöten koolla: kaksi kolmannesta heistä oli eseriä Viktor Tšernovin, A. R. Gotsin, Minorin ja Jekaterina Breškovskajan johdolla ja heitä kannattanutta ylioppilasuorisoa; oli saapuvilla koko „Rabotšeje Delon” ryhmä yhdessä A. S. Martynovin ja V. P. Akimov-Mahnovetsin kanssa, „bundilaisia” ja verraten pieni ryhmä „iskralaisia”, joiden joukossa G. V. Plehanov ja V. I. Lenin. Kun Vladimir Iljitš alkoi puhua, välähti mielessäni, että olin odottanut häneltä suurempaa puhujan taitoa. Muutamaa päivää aikaisemmin olin kuullut ensi kertaa G. V. Plehanovin selostavan, ja loistavasti, terävästi ja suorastaan taiteellisesti rakennetun puheen tekemä vaikutelma ei ollut vielä haihtunut. Mutta vaikutelma Vladimir Iljitšin puheen alusta kesti vain muutaman minuutin, joiden aikana Vladimir Iljitš ehti vallata koko yleisön, ja häntä kuunneltiin jännittyneen tarkkaavaisesti. Hän puhui aivan yksinkertaisesti, mutta tavattoman voimakkaasti ja selvästi ja kehitti loogillisesti perusajatusta ikäänkuin olisi lyönyt nauvoja nopeilla ja tarkoilla vasaran iskuilla, ja siihen sopi erittäin hyvin hänen tavanomainen liikkeensä: lujasti puristettu nyrkki, joka putosi ylhäältä alas. Muistan erään koh-

dan, kun Vladimir Iljitš eserrien esiintymisen jälkeen puhui erikoisella innostuksella, että turhaan eserrät luulevat sukupuunsa juontuvan todella suurista vallankumouksellisista narodnaja-voljalaisista A. I. Željabovista, A. D. Mihailovista, S. L. Perovskajasta ja toisista heidän laisistaan, joiden kanssa heillä ei ole eikä voi olla mitään yhteistä, koska eserrät ovat aito pikku-porvarillinen puolue, joka kantaa erehdyksessä sosialistien nimeä. Suurten vallankumouksellisten sankarien perintö heidän parhaimmissa testamentteissaan siirtyy suoraa linjaa työväenluokalle ja VSDTP:lle.

Kun Vladimir Iljitš oli lopettanut selostuksensa, eserrien joukossa nousi mahdoton melu, miltei kaikki heidän johtajansa käyttivät puheenvuoroja. Vladimir Iljitš vastasi loistavasti heille kaikille loppulausunnossaan. Vladimir Iljitš piti tämän selostuksen silloin luultavasti kaikissa Sveitsin suuremmissa kaupungeissa. Selostuksella oli valtava merkitys meidän iskralaiselle ryhmällemme, sillä sen jälkeen meille alkoi virrata huomattavasti puolueetonta nuorisoa ja meidän illanvietoissamme myytiin vilkkaasti „Iskra” lehteä ja sosialidemokraattista kirjallisuutta.

Ennen matkustamistaan Vladimir Iljitš tuli meille käymään. Nyt syntyi kova väittely Jekaterinoslavin puoluejärjestön „Jyžnyi Rabotši” lehden johdosta. Sen ensimmäinen numero ilmestyi 1900 „ekonomismin” huippukaudella ja oli laadittu vakaumuksellisesti ilmaistuun vallankumouksellis-sosialidemokraattiseen suuntaan. Samalla lehti oli myös kirjoitettu hyvin helppotajuisesti. Lehdellä oli suuri menestys työläisten keskuudessa. Jo ennen Jekaterinoslavin puoluekomitean paloa „Južnyi Rabotšin” toimituksessa pohdittiin suunnitelmaa lehden tekemisestä koko eteläalueen äänenkannattajaksi; siihen suuntaan suoritettiin työtä myös kirjapainon palon jälkeen.

Vladimir Iljitš ensin kiitteli kovasti lehteä, mutta sitten alkoi puhua, ettei sitä kuitenkaan kannattaisi julkaista varsinkaan kokonaisen alueen äänenkannattajana, sillä se vain pirstoisi voimia, jotka oli keskitettävä „Iskran” ympärille ja että siinä mielessä, niin hyvä kuin jokin paikallinen lehti olisikin, se ei tällä hetkellä antaisi puolueelle kokonaisuudessaan mitään hyötyä, vaan ottaisi vain keskuksesta välttämättömiä voimia ja varoja.

Viimeiseen väitteeseen emme mitenkään voineet yhtyä, sillä meistä tuntui, että meidän lehtemme oli sängen tarpeellinen eikä se häirinnyt, vaan auttoi „Iskraa”. Vladimir Iljitš lopetti nauraen: „teidän jekaterinoslavilainen patriotisminne on vielä hyvin voimakas, pitää odottaa, kunnes se menee ohi, ja mitä pikemmin se tapahtuu, sitä parempi, uskokaa minua”.

Seuraavan kerran tapasin Vladimir Iljitšiä keväällä 1903, kun „Iskran” toimitus oli siirtynyt Lontoosta Geneveen. Annoin silloin tunteja eräässä perheessä, joka asui kaupungin ulkopuolella. Kerran palasin jalkaisin ja huomasin Vladimir Iljitšin kulkevan kiireesti kadun yli edessäpäin, tarkastelevan erästä taloa, sitten taas tulevan yhtä kiireesti kadun yli takaisin. Menin hänen luokseen ja tervehdin. Osoittautui, että Vladimir Iljitš etsi itselleen asuntoa. Tarjouduin auttamaan häntä, ja me kävelimme vähän matkaa yhdessä. Tie oli erittäin kaunis, ja Vladimir Iljitš ihaili koko ajan näkyimiä. Kysymykseeni siitä, oliko hän tyytyväinen, kun oli tullut Sveitsiin, hän vastasi: „En liioin. Luonto on täällä hyvä, Nadežda Konstantinovnan kanssa teemme mielellämme kävelyretkiä, mutta itse Geneve ei ole mitenkään miellyttävä — suuri kylä eikä muuta”. Myöhemmin, jo edustajakokouksen jälkeen, Vladimir Iljitš kertoi, että G. V. Plehanov oli kovasti vaatinut toimituksen siirtymistä saadakseen suuremman vaikutusvallan koko toimitukseen. Vladimir Iljitš oli vastustanut sitä kaikin keinoin, mutta hänen oli myönnyttävä.

Hyvästellessämme kysyin, miksei Vladimir Iljitš poikennut meille, johon hän vastasi, ettei hänellä ollut lainkaan aikaa, edustajakokouksen edellä oli paljon työtä. „Miksi hukkaatte aikaa asunnon etsimiseen, sen voisi tehdä ilman teitäkin?”. „Ei, ei, se on minulla ohjelmassa, kävelyjen asemesta. Olen jo tehnyt kolme neljäsosaa työstä, mitä varten toisen ihmisen olisi aloitettava alusta”.

Luultavasti kesäkuussa samana vuonna kävin ensi kerran Vladimir Iljitšin luona hänen uudessa asunnossaan. Se oli tyyppilinen sveitsiläinen kaksikerroksinen talo kaupungin ulkopuolella. Oli jo alkanut saapua puoluekokouksen edustajia ja tapasin Vladimir Iljitšin asunnossa muutamia vieraita Venäjältä. Alakerran ruokasalissa istui juuri saapunut Lidia Mihailovna Knipovitš, jonka kanssa siinä heti tutustuin, siellä oli Vladimir Iljitšin veli Dmitri Iljitš ja vielä joitakin, en enää muista ketä. Vladimir Iljitš ei ollut sillä hetkellä vapaa ja pyysi odottamaan. Menin yläkertaan, ja kun Vladimir Iljitš tuli sinne, sanoin, että tehtäväkseni oli annettu tulla hänen kirjoituksensa johdosta, joka piti latio kirjapainossa.— „Tiedän, tiedän, tarvitaan kaksi kirjoitusta, toinen tulee tänään, se on minulla jo mustepullossa, mutta toista ei vielä ole päässäkään.” Minua miellytti kovasti kuvannollinen sanonta: „kirjoitus mustepullossa”, ja se mustepullokkin, jossa kirjoitus oleskeli, oli nähtävästi siinä samassa huoneessa. Huone oli aivan tyhjä, ilman huonekaluja, lattialla seinän vieressä oli patja ja tyyny, siinä lähellä jakkara, jakkaralla pulloon pistetty kynttilä ja iso nelikulmainen mustepullo, tyynylle oli heitetty pari kolme paperiarkkia, jotka oli kirjoitettu täyteen pienellä

luonteenomaisella käsialalla. Näytti siltä, että Vladimir Iljitš työskenteli siellä öisin asetuttuaan vieraiden saapumisen vuoksi leirielämään.

Aivan edustajakokouksen edellä Vladimir Iljitš sairastui vakavasti ja Nadežda Konstantinovna asettui väliaikaisesti asumaan hänen kanssaan täysihoitolaan keskikaupungille. Kävin heillä Vladimir Iljitšin sairauden aikana ja aina tapasin siellä jonkun. Sängyssä maaten Vladimir Iljitš työskenteli koko ajan, otti vastaan paljon väkeä, puhui paljon, ja vain kasvojen kalpeus osoitti, että hän oli sairas.

Puolueen toisen edustajakokouksen jälkeen, kun Vladimir Iljitš ja G. V. Plehanov sekä osa edustajakokouksessa olleista edustajista olivat palanneet Lontoosta, alkoivat selostukset ensin „iskralaisten” suppeassa piirissä. Vladimir Iljitš ja Georgi Valentinovitš esiintyivät hyvin yksimielisesti. Niin jatkui Venäjän vallankumouksellisen sosialidemokratian Ulkomaisen liiton jäsenten edustajakokoukseen asti, missä J. O. Zederbaum-Martov esitti kuuluisan apuselostuksensa, johon hän oli ottanut paljon aikaisemmista henkilökohtaisista keskusteluistaan eri tovereiden ja muun muassa Vladimir Iljitšin kanssa. Hän esitti Vladimir Iljitšin sanat, jotka tämä muka oli sanonut hänelle kahden kesken jo paljon ennen edustajakokousta: „Miksi sinä, Juli, pelkäätkö kolmihenkistä toimitusta, alamme taistella sinun kanssasi yhdessä Plehanovia vastaan” jne.

Nämä sanat esitettiin tarkoituksella saada erotetuksi toisistaan V. I. Lenin ja G. V. Plehanov, ja kuten tunnettua ne saavuttivat päämääränsä. Mutta sillä hetkellä sen melun ja huudon keskellä, jonka menševikkien ryhmä oli nostanut J. Martovin sanojen jälkeen, G. V. Plehanov ja V. I. Lenin olivat aivan rauhallisia. Yhtä rauhallisesti Vladimir Iljitš vastasi Martoville likipitään seuraavin sanoin: „Kun on puolustettava oikeaa ajatusta, minä tulen taistelemaan Martovin kanssa Plehanovia vastaan ja Plehanovin kanssa Martovia vastaan, mutta siinä ei koskaan saa olla mitään osuutta joillakin persoonakohtaisilla motiiveilla, joista Martov niin paljon puhuu tarkoituksella, jota minä en tunne”.

Viimeisen kerran vuonna 1903 kävin Vladimir Iljitšin luona ennen lähtöäni työhön Venäjälle.

Se tapahtui kohta sen jälkeen, kun Vladimir Iljitšin ja G. V. Plehanovin välit olivat rikkoutuneet ja Vladimir Iljitš erosi „Iskran” toimituksesta. Olin niinä päivinä nähnyt Vladimir Iljitšiä usein bolševistisissä kokouksissamme enkä ollut huomannut hänessä suurempia muutoksia, mutta nyt pisti heti silmään, että hän oli kovin laihtunut ja rasittuneen näköinen. Hän otti minut vastaan erittäin ystävällisesti kuten aina. Puhelimme siitä,

miten silloin muodostuneessa tilanteessa olisi työskenneltävä Venäjällä.

Minä lausuin ajatuksen, että ensi aikoina tulisi nähtävästi kovin vaikeaa, kunnes työläisille saisi selitettyä erimielisyyksien ja kaiken sen perusolemuksen, mitä oli tapahtunut edustajakokouksessa. „Päinvastoin, siellä teidän tulee paljon helpompaa,— vastasi Vladimir Iljitš.— Työläiset ottavat asioista pian selvän ja asettuvat meidän puolellemme. Sillä äänestiväthän edustajakokouksessa olleet työläiset yhdessä meidän kanssamme”.— „Mutta menševikithän aina korostavat, että ne työläiset eivät käsittäneet, mitä edustajakokouksessa tapahtui, eivät osallistuneet keskusteluun ja olivat koko ajan vaiti”,— huomautin minä.— „Se ei merkitse mitään,— sanoi Vladimir Iljitš,— he eivät puhuneet, mutta katsoivat *erittäin* viisaasti”. Kysymykseeni siitä, mitä linjaa oli yleensä noudatettava menševikkeihin nähden, Vladimir Iljitš naurahtaen vastasi: „Ottakaa kivi käteenne, se on kaikkein parasta” ja muutti heti keskustelun aiheen kysyen minulta, mitä kautta aion matkustaa Venäjälle ja olinko käynyt suurissa ulkomaisissa kaupungeissa Pariisissa ja Berliinissä. „Ette ole? No, matkustakaa nyt Pariisiin kautta, näette todellista ulkomaista elämää. Sveitsi ei vielä anna siitä käsitystä”.

Siihen taisi keskustelumme loppuakin. Sanoin hyvästi ja lähdin Nadežda Konstantinovnalta ottamaan salaisia osoitteita. Keskustelun aikana hän kysyi minulta: „Eikö teistä näytä, että Vladimir Iljitš on kovasti muuttunut?” Vastasin, että mielestäni hän näytti aivan sairaalta. — „Ei, ei hän ole sairas,— sanoi Nadežda Konstantinovna,— mutta käyttäytyy tavattoman huonosti: ei kirjoita mitään eikä tee mitään, se on hänelle pahempaa kuin mikään tauti”.

Keväällä (maaliskuussa) 1905 kävin jälleen Genevessä. Vladimir Iljitš tuli itse minua tapaamaan. Se oli hänen tapansa: kun joku saapui Venäjältä työstä, hän tuli ehdottomasti itse tapaamaan vierasta tämän asunnossa tai tapasi saapuneen toverin jossain muualla ja alkoi kysellä kaikesta, puolueyön pienimmistäkin yksityiskohdista Venäjällä. Tällä tavalla hänelle tehtiin täydellinen toimintaselostus vilkkaassa keskustelussa.

Vladimir Iljitš oli erittäin hyvällä tuulella. Näin heti ensi silmäyksellä, että hän oli jälleen sellainen, millaisena tunsin hänet ennen puolueen toista edustajakokousta: iloinen, reipas, täynnä kuohuvaa tarmokkuutta, ja se olikin ymmärrettävää, sillä Vladimir Iljitšillä oli tavattoman paljon työtä. Bolševikkien asiat sujuivat hyvin: nyt oli oma bolševistinen „Vperjod” lehti, jolla oli Venäjällä tavattoman suuri menestys; kampanja puolueen kolmannen edustajakokouksen puolesta oli päättynyt, ja oli jo alkanut edustajakokouksen ohjelmallisen ja teknillisen puolen

järjestely. Tämän valmistautumisen yhteydessä minut olikin komennettu Geneveen. Kun olin kertonut Vladimir Iljitšille kaikki Venäjän uutiset, keskustelu siirtyi asiaan, jonka vuoksi olin saapunut sinne. Minulle ja „Burille” (Aleksandr Magnusovitš Essen) oli annettu tehtäväksi järjestää Venäjältä saapuvien edustajien vastaanottaminen ja lähettäminen edustajakokoukseen. Vladimir Iljitš sanoi, että lähi päivinä pitäisi Berliinistä tulla „Pjatnitsan” (toveri O. Pjatnitski) ja sitten olisi kaikki asiat harkittava hänen kanssaan ja matkustettava Berliiniin.

Asuin puolitoista tai kaksi viikkoa Genevessä ja tapasin Vladimir Iljitšin vielä muutamia kertoja, kun hän kävi bolševistisen ryhmän kokouksissa.

Haluaisin kertoa kuvaavasta tapauksesta, joka sattui eräässä näistä kokouksista Vladimir Iljitšin ja tov. „Burin” välillä. „Bur” taisi olla siihen aikaan Geneven bolševistisen keskinäisavun kassan hoitajana, ja sanottakoon sivumennen, että tämä kassa oli hyvin niukoissa rahavaroissa. „Burin” puoleen kääntyi toveri I. pyytäen antamaan lainan jonkin pukukappaleen ostamiseen sen johdosta, että hänen oli puoluetehävissä matkustettava Pariisiin. „Bur” kieltäytyi jyrkästi sanoen, että toveri I:n puku oli riittävän hyvä eikä uutta tarvinnut välttämättä ostaa. Toveri I. loukkaantui ja valitti Vladimir Iljitšille. Ja erään kokouksen aikana, ellen väärin muista se oli ruokalassa, tuli Vladimir Iljitš kiireesti huoneeseen ja kysyi kiivaasti „Burilta”: „Miksi ette halua antaa I:lle rahaa?” — „Siksi, että mielestäni I. voi tulla toimeen ilman-kin”, — vastasi „Bur”. — „Kun hän kerran pyytää, siis hän tarvitsee, — sanoi Vladimir Iljitš, — hän matkustaa vakavissa tehtävissä, eikä saa asettaa joutavia esteitä”. — „Ei se ole joutava este, rahaa kassassa on vähän, mutta tarve on suuri”. — „Ettekö siis anna?” — „En anna”, — vastasi „Bur”. Hän oli niin taipumattoman näköinen, että oli turhaa jatkaa hänen kanssaan keskustelua lainasta. Vladimir Iljitš meni kiireesti huoneen toiseen päähän ja kääntyen kysyi: „No, mitä kysymyksiä teillä on?” — ja kysyi niin iloisesti ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunutkaan. Heti häipyi se epämukava olo, jota kaikki läsnäolleet tunsivat: me olimme „Burin” puolella, mutta heidän sananvaihtonsa aikana olimme kaikki vaiti.

Muutaman päivän kuluttua, kun olin lähdössä Berliiniin, Vladimir Iljitš mainitsi keskustelussa muun muassa „Burista”, että hän oli „lujaluontoinen” toveri. Tiesin minkä johdosta Vladimir Iljitš lausui tämän kohteliaisuuden „Burista” ja tuskin jaksoin olla purskahtamatta nauruun...

Vladimir Iljitšiä voi seurata empimättä ja hänen tahtonsa noudattaminen oli erittäin helppoa, mutta tämä alistuminen oli

aivan erikoista siihen verrattuna, millaiseksi Vladimir Iljitšiä kuvasivat hänen vastustajansa, jotka puhuivat, että hän oli despootti, joka vaati vastaansanomaton alistumista. Pieni välikohtaus „Burin” kanssa osoitti, miten suuren arvon Vladimir Iljitš antoi toverien tahdonlujudelle ja itsenäisyydelle, ilmenevätpä ne sitten missä tahansa...

R. Z E M L J A T Š K A

ILJITSISTÄ

On vaikea puhua Iljitsistä yleensä ja varsinkin hänen erinäisistä elämänvaiheistaan. Hän oli kokonaan terästä, yhdestä kappaleesta valettu. Hän oli imenyt itseensä koko proletariaatin yhteistahdon ja järjen. Hänen ajattelunsa rautainen loogillisuus, hänen jokaisen tahdonilmauksensa syvä johdonmukaisuus, tuon suuren merkkimiehen koko elämän sopusuhtaisuus ovat painuneet syvästi mieleeni.

Ensimmäiset muistelmani Leninistä ovat peräisin puolueemme „Iskran” kaudelta, jolloin sain vuonna 1901 kutsun ulkomaille, muistaakseni Zürichiin, tekemään selkoa, miten käytiin taistelua „Iskran” puolesta Odessassa, jossa siihen aikaan toimin „Iskran” asiamiehenä. Minua hämmästytti Iljitsissä eniten silloin hänen tavaton herkkyytensä ja huomaavaisuutensa, millä hän suhtautui uuteen henkilöön. Hän tarkkaili uutta tulokasta tutkivasti, mutta teki sen niin, että siinä tuntui jotain erikoista, vain hänelle ominaista kohteliaisuutta. Myöhemmin tulin hyvin tuntemaan, kuinka Iljits tunnusteli aatteellisia vastustajiaan, kuinka hän osasi torjua luotaan ei ainoastaan aktiiviset vihollisensa, vaan kaiken lahon ja horjuvaisen, kaiken sen, mikä voi usein taistelun tuoksinassa tuottaa yhtä suurta vahinkoa kuin vihollinen.

Mielessäni on säilynyt muisto Iljitsin ihanteellisen puhtaasta keittiöstä, jossa joimme teetä ja ruokailimme. Talousaskareissa puuhaillen Vladimir Iljits samalla kyseli minulta paljon ja vilkkaasti kaikkea Venäjältä, kaikista taistelun pikkuseikoista.

En voi vielääkään unohtaa, miten ensimmäisen kerran tapasin Leninin henkilökohtaisesti. Heti kun hän oli tehnyt pari kolme huomautusta, käsitin vallan uudessa valossa organisatorisen taistelun näköalat, ja sen etäisimmätkin ilmenemismuodot kävivät reaaliseksi. Tulin jo silloin näkemään, kuinka mainiosti Iljits tunsu työväenliikkeen ja kuinka taitavasti hän tämän

tuntemisen perusteella viitoitti tulevien vallankumouksellisten ottelujen suurenmoiset perspektiivit.

Toinen käyntini Iljitšin luona tapahtui toisen edustajakokouksen edellä ja aiheutui palostani Jekaterinoslavissa, josta minun oli pakko paeta. Olin silloin Iljitšin seurassa vain vähän aikaa, sillä minut lähetettiin yhdessä G. I. Gusevin kanssa Brysseliin valmistelemaan edustajakokousta. Mutta niistä muutamista neuvotteluista, joissa Iljitš selitti meille edustajakokouksen työn olemusta, piirtyi selvä kuva kiertämättömästä kahtiajakautumisesta. Elimme koko tuon lyhyen ajan kuin kuumeessa käsittäen selvästi, kuinka suuri merkitys tällä edustajakokouksella on oleva puolueelle. Tulevien vastustajiemme leirissä hahmottuva linja huolestutti tavattomasti Iljitšiä ja pakoitti hänet organisoimaan, selittämään ja vakuuttamaan aivan erikoisella, vain hänelle ominaisella tarmolla, jotta meikäläisten rivit olisivat kyllin ajoissa valmiit edessäolevaan taisteluun. Niin huolestuneena näin hänet uudelleen vasta paljon myöhemmin, kun poliittiselle areenalle ilmaantuivat likvidaattorit ja otzovistit.

Iljitš ei ollut minulle niinä päivinä yksinomaan herttainen, huomaavainen ja sydämellinen toveri, joka kuunteli tarkoin, mitä Venäjän olot meille sanelivat. Siihen aikaan, edustajakokouksen edellä, Iljitš ruoski ankarasti, hakkasi rautaisen logiikkansa moukarilla kaikkea lahoa ja horjuvaa takeon bolševistista tietoisuutta, bolševistista johdonmukaisuutta ja lujuuutta. Kukaan ei osannut niin hyvin kuin Lenin karsia armotta pois kaiken sen, mikä oli vahingollista tai hyödytöntä vallankumoukselle, ja samalla niin väsymättömän huomaavaisesti ja sitkeästi selittää, todistella ja vetää mukaan kaikkea elävää, kaikkea mikä oli tarpeellista taistelua varten.

Muistan, miten Iljitšin puheet vaikuttivat vastustajiimme. Heidän väkinäiset, veltot vastauksensa Iljitšin osuvien puheiden jälkeen todistivat sitä ajatuksen kangistumista, minkä Iljitšin raudanluja ja millään kumoamaton logiikka heissä aiheutti. Bundilaiset ja menševikit puhuivat minulle toisessa edustajakokouksessa, ja samaa sanoivat sittemmin monet muutkin hänen vastustajistaan, että Iljitšin selvien ja koruttomien puheiden jälkeen he tarvitsivat jonkin aikaa saadakseen jälleen kokoon näiden puheiden aikana kadottamansa ajatukset.

Toinen edustajakokous alkoi Brysselissä, josta meidät häädettiin pois poliisivoimalla. Me siirryimme Lontooseen. Ja silloin joko matkalla Lontooseen tai paluumatkalla Geneveen meidät yllätti merellä myrsky. Laiva heittelehti kuin lastu aallokossa. Minä ja Nadežda Konstantinovna kärsimme kovaa meritautia. Iljitš sen sijaan painoi päähänsä ainaisen lippalakkinsa ja käveli kaiken aikaa kannella pistäytyen vähän väliä kajuutassa tiedustelemassa vointiamme. Ja hän suuttui kovasti, kun joku tovereista

sanoi, että Iljitš vain koetti kestää, vaikka oikeastaan hänenkin olisi pitänyt käydä vuoteeseen. Samalla kertaa tai jollain toisella matkalla muistan nähneeni hänet niin ikään laivankannella myrskyn aikana. Englantilaiseen tapaan meidät sidottiin nojatuoleihin ja käärittiin lämpimiin matkahuopiiin. Mutta Iljitš kieltäytyi päättävästi tuosta „varokeinosta”. Ja silmieni edessä näen yhä selvästi Leninin vankan vartalon, hänet kamppailemassa tuulta ja kovaa keinutusta vastaan ja silloin tällöin kysymässä jotain matruuseilta.

Vähän ennen kolmatta edustajakokousta oli kahtiajakautuminen puolueessa jo kypsynyt niin pitkälle, että asia kävi selväksi laajoille puoluejoukoille. Samoihin aikoihin minä erosin Keskuskomitean kokoonpanosta, joka Konjaga-Galperinin, I. F. Dubrovinskin („Innokentin”) ja L. B. Krasinin painostamana asetui sovittelukannalle istunnossaan, joka pidettiin Vilnossa. Minut kutsuttiin Geneveen neuvotteluun. Vaikka olinkin kyllin lujin sitein yhteydessä puoluejoukkoihin tunteakseni maaperän vahvaa organisaatiota ja päättäväisiä toimenpiteitä varten, niin kuitenkin lähdin Geneveen hieman arastellen tuota tekoani ja peläten, että Iljitš saattaisi moittia minua siitä, että olin liian päättäväisesti ja omavaltaisesti poistunut Keskuskomitean kokoonpanosta. Mutta ollessaan kaukana Genevessä Iljitš arvioi oikein tilanteen. Koko neuvottelun pohjana oli se, että otettiin selville voimat ja suunniteltiin Enemmistökomiteain Byroon valitseminen. Muutamana päivää myöhemmin kiiruhdin takaisin Venäjälle mieli täynnä vankkaa voitonuskoa, jonka Iljitš oli minussa nostattanut. Vaikka komiteoissa ehti ennen minua käydä sovittelijoita, komiteat liittyivät siitä huolimatta toinen toisensa jälkeen kannattamaan niiden 22:n päätöslauselmaa, jotka olivat neuvotelleet Genevessä ja olivat niin hyvin vaistonneet järjestöjen mielialan Venäjällä. Enemmistökomiteain Byroo, jonka muodostaminen oli suunniteltu geneveläisen ryhmän neuvottelussa, vastasi tarkoitustaan. Muutaman kuukauden kuluttua puolueen kolmannessa edustajakokouksessa saimme täydellisen voiton, ja se näytti, että joukot kannattivat empimättä bolševikkeja.

Maaliskuun lopulla vuonna 1906, ollessamme vankilassa Moskovan järjestön oikeusjutun takia, saimme kuulla Iljitšin saapuneen Moskovaan. Tämä uutinen ilahdutti meitä äärettömästi, sillä me tiesimme, että Lenin nostaa mielialan niiden tovereitten keskuudessa, jotka olivat joulukuun kapinan tappion jälkeen pessimistisen masennusmielialan vallassa. Mutta samalla me kaikki kävimme heti umpimielisiksi, emme tulleet esiin selleistä emmekä uskaltaneet sanoa toisillemme, miten kovasti jokainen meistä mielessään pelkäsi Leninin takia. Hän oli silloin vähällä joutua vangituksi. En tarkalleen muista, sattuiko Iljitš pääsemään onnellisesti kokouksesta, jossa tapahtui palo, vai eikö

hän ehtinyt mennä sinne. Hänen vangitsemisensa olisi saattanut epätoivoon koko järjestön.

Lopettaakseni muistelmani Leninistä maanalaisen toiminnan ajoilta, haluaisin vielä kertoa vuosien 1907—1908 jälkeisestä raskaasta vaiheesta, jolloin ilmestyivät likvidaattorit ja otzovistit, jolloin ilmeni intelligenssin pakoa puolueesta yms. Vuoden 1909 lopussa minun oli pakko matkustaa Pariisiin Bakusta, jossa työväenjoukot olivat jo löytäneet ulospääsyn taistellen ankarasti noiden kovien aikojen tuomia koettelemuksia vastaan. Iljitš oli tyytyväinen kuunnellessaan kertomuksiani Bakusta, Balahanin työläisistä, jotka jo tunnustelivat maaperää likvidoidakseen likvidaattorit, kertomuksiani Stalinista, joka järjesti asiat niin, että menševikit kärsivät tappion, ja turvasi voiton bolševikeille. Mutta en ollut koskaan nähnyt Iljitšä niin huolestuneena ja niin laihtuneena kuin silloin. Menševikkien harjoittama panettelu, monien läheisten petturuus sekä Venäjältä tulevat huonot viestit saivat hänet vanhentumaan ennen aikaansa. Me, jotka olimme häntä lähellä, seurassimme sydän kipeänä, kuinka hän muuttui fyysillisesti, kuinka tämä titaani oli painunut kumaraan. Pariisin emigranttipiirit vainosivat häntä, ja hänen ympärilleen jäi vain pieni kourallinen meikäläisiä.

Mutta fyysillisesti niin kovin muuttuneenakin Lenin yhä edelleen selitti, todisteli ja vakuutteli yhtä syvällä uskolla ja tarmolla, epäilemättä hitustakaan työväenluokan tulevaa voittoa. Aioin matkustaa Venäjälle, liikarazituksesta ja raskaista koettelemuksista pahasti sairastuneena. Ja silloin tulin läheisesti tuntemaan, miten Vladimir Iljitš piti huolta sairaasta toverista. Tätä huolenpitoa saivat kokea monet toverit, kun Leninistä Lokakuun vallankumouksen jälkeen tuli Neuvostovaltion johtaja.

Ennen Venäjälle lähtöäni Iljitš evästeli minua ja osoitti, että tulevassa työssäni minun oli kiinnitettävä mahdollisimman paljon huomiota yhteyksien sitomiseen sivistyneistöön. Minusta oli kovin katkeraa tuntoa, ettei minulle voitu terveyteni takia antaa mitään muuta joukkoluontoisempaa työtä. Myöhemmin tulin kuitenkin vakuuttuneeksi siitä, että se tehtävä oli eräs tärkeimpiä, joita puolueen eteen silloin asettui.

Vielä tekisi mieli mainita Iljitšin eräästä erinomaisesta piirteestä — hänen erikoisesta ihmistuntemuksestaan.

Vuonna 1918 Iljitš tuli äkkiarvaamatta Zamoskvoretšjen piirikomiteaan (Moskovassa). Sinne kokoontui puolue-edustajia eri tuotantolaitoksilta. Valtava enemmistö oli työläisiä. Käsiteltiin kysymystä elintarvikeosastojen muodostamisesta. Selostukseni aikana huomasi salin perällä liikehtimistä, mutta en kiinnittänyt siihen huomiota. Äkkiä puhkesivat raikuvat suosiosoitukset. Iljitš oli hiljaa tullut saliin ja istuutunut nurkkaan. Mutta hänet tunnettiin.

Kun alettiin käyttää puheenvuoroja selostuksen johdosta, tuli esille eräs mielenkiintoinen seikka. Tuntien niin läheisen ja ääretömän rakkaan henkilön olevan keskuudessaan, työläiset koettivat kilvan tuoda hänelle julki kaikki hartaimmat toiveensa. Oli hyvin mielenkiintoista kuunnella heitä. Intelligentit sen sijaan (heitä oli silloin Zamoskvoretšjessa melko paljon) arkailivat, ja heidän esiintymisensäkin olivat vähemmän sisältörikkaita kuin tavallisesti. Iljitš istuutui lähemmäksi asettaen kätensä korvalle kuulakseen joka sanan työläisten puheista. Samalla hän vaihtoi kanssani kuiskaten mielipiteitä ja johtopäätöksiä, vaatien, että panisin merkille työläisten joukosta eräitä, jotka hänen mielestään sopisivat hyvin johtamaan elintarvikeosastoja. Tässä kokouksessa hän kiinnitti erikoista huomiota muun muassa erääseen vanhaan työläiseen, leipuriin, joka kehittäli sängen yksityiskohtaisesti kantaansa elintarvikeosastojen järjestämisestä ja työväen ja talonpoikaiston välisistä suhteista. Myöhemmin tämä toveri teki suuren työn elintarvikerintamalla, missä hän kaatui: kulakit ampuivat hänet eräässä kylässä. Zamoskvoretšjin leipurityöläiset nimesivät erään klubeistaan vaari Tšutškovin nimelle.

Iljitš lähti tästä kokouksesta erikoisen tyytyväisenä ja saat- taessani hän puhui minulle, ettei ollut pitkiin aikoihin tuntenut olevansa niin hyvissä voimissa.

Vuoden 1918 lopussa, ensimmäisen rintamamatkani jälkeen (Pohjoiselle rintamalle) minun teki kovin mieli kertoa Iljitšille rintamavaikutelmistani, vasta muodostetusta Punaisesta Armeijasta sekä elämästä rintamavyöhykkeellä. Tehtyään minulle muutamia kysymyksiä Iljitš lausui omia mielipiteitään tilanteesta rintamilla ja tulevaisuuden näköaloista niin selvästi aivan kuin hän olisi itse käynyt rintamalla ja minä istunut poistumatta Moskovassa.

C. S. BOBROVSKAJA (SELIKSON)

SIVUJA MENNEISTÄ VALLANKUMOUSTAISTELUISTA

Lokakuussa 1903 pidettiin Genevessä Venäjän vallankumouksellisen sosialidemokratian Ulkomaisen liiton edustajakokous, jonka istunnot olivat myrskyisiä. Siellä syttyi kiivas taistelu bolševikkien ja menševikkien välillä heti V. I. Leninin tekemän selostuksen jälkeen. Liitto oli antanut V. I. Leninille edustusvaltuuden VSDTP:n II edustajakokoukseen.

Uuden ihmisen, joka oli vankilaan joutuneena ollut syrjässä puolueyöstä ja vasta hiljattain tullut mukaan toimintaan, oli vaikea päästä näissä oloissa heti selville kaikesta. Mutta jo tutustuessani ensi kertaa asiapapereihin minä käytännön työntekijänä kiinnitin huomiota Leninin kirjoittamiin riveihin käsikirjoituksesta, jonka otsikkona oli „Kertomus VSDTP:n II edustajakokouksesta”. Siinä puhuttiin välttämättömyydestä rajoittaa puolueen jäsenen käsitettä, jotta organisatorisen kaaoksen välttämiseksi voitaisiin erottaa todella toimivat jäsenet suunsoittajista.

Sääntöjen ensimmäisen pykälän sanamuotokysymyksessä — ketä voidaan pitää puolueen jäsenenä — käytännön työntekijä ei voinut olla asettumatta V. I. Leninin kannalle. Meillä paikkakunnilla oli ollut liian paljon touhua ja väärinkäsityksiä porvarilliseen sivistyneistöön kuuluneiden „myötämielisten” kanssa. Puoluekuri oli heille elimellisesti vierasta. He pitivät pelokkaasti kiinni rauhallisesta elämästään, legaalisuudestaan, eikä puolueelle ollut lainkaan eduksi antaa heille mahdollisuutta olla muodollisesti puolueen jäseninä.

Juuri tämän vuoksi menševikkien kannattajain perustelut eivät olleet lainkaan vakuuttavia, vaikka he puolustivatkin kiihkeästi kantaansa. Ja niin minä kallistuin bolševikkien puoleen. En tuntenut silloin vielä V. I. Leniniä henkilökohtaisesti, mutta jo heti „Iskran” ilmestymisestä alkaen, joka vaikutti organisoivasti koko puolue-elämämme järjestelmään, ja varsinkin Leninin tunnetun

teoksen „Mitä on tehtävä?” ilmestymisestä lähtien liittyi kaikki hänen nimeensä. Ennen vangitsemistani tein työtä Pietarissa „Iskran” kirjeenvaihtajana ja saadessani Nadežda Konstantinovnalta salakirjaimin laadittuja kirjeitä, joiden allekirjoituksena oli „Katja”, tiesin työskenteleväni Leninin välittömien ohjeiden mukaan.

Ja vihdoin koitti toivottu hetki, jolloin sain nähdä V. I. Leninin, ja nähtyäni varmistuin, että Lenin oli nimenomaan sellainen, jollaiseksi olin mielessäni hänet kuvitellut — suuri ja tavallinen. Ensi kerran kohtasin V. I. Leninin „Landoltin” kahvilassa, missä Lenin niihin aikoihin tapasi tavallisesti Geneveen väliaikaisesti juuttuneita tovereita: toiset heistä olivat siellä edustajakokouksen jälkeen, toiset karattuaan karkotuspaikalta taikka päästyään vankilasta. Tuo väliaikainen maanpaossaokeskelu painosti kaikkia noita tovereita, ja kaikki he pyrkivät Venäjälle maanalaiseen työhön, mutta bolševikeilla ei silloin ollut varoja lähettääkseen heidät sinne. Toisen edustajakokouksen jälkeen menševikit kaappasivat käsiinsä puolueen keskuslaitokset ja niiden mukana myös kaikki teknilliset keinot, joiden avulla voitiin olla yhteydessä puoluejärjestöihin paikan päällä, Venäjällä. Menševikit ottivat haltuunsa myös kirjapainoyhteydet sekä puolueelle kuuluneet rahavarat.

Menin „Landolttiin” seurassani muutamia puolueetyössä hyvin tuntumiani iskralaisia tovereita, jotka olivat niinkään juuttuneet väliaikaisesti Geneveen. Nämä olivat Nikolai Baumann (puoluenimeltään „Gratš”), Maksim Litvinov (puoluenimeltään „Pappa”), Vladimir Bobrovski (puoluenimeltään „Jefrem”). Kaikki kolme kuuluivat siihen joukkoon, joka oli elokuussa 1902 suorittanut rohkean paon Kievin vankilasta. Kanssani lähti myös vanha työtoverini „Pohjoisen liiton” ajoilta, Pietarista Kostromaan karkotettu putilovilainen työmies Ivan Aleksandrov (puoluenimeltään „Makar”). Hän sairasti pahanlaista keuhkotautia ja oli tullut Geneveen parantumaan.

Kaikki seuralaiseni olivat jo aikoja „määräytyneet”, kuten silloin sanottiin, he olivat aivan vakaumuksellisia leniniläisiä, jotka olivat tavattomasti ihastuneet Iljitšiin ja sinkosivat ukkosta ja salamoita menševikkeihin, varsinkin Plehanoviin, joka oli kavaltanut V. I. Leninin.

Oli itsestään selvää, että tällaisten tovereitten seurassa minäkin „määräydyin” hyvin pian, joten sinä iltana, jolloin tapasin ensi kertaa V. I. Leninin, olin täydellisesti hänen puolellaan huolimatta siitä, että edellisenä päivänä menševikkien johtomiehet olivat koettaneet ahkerasti käännäyttää minut „uskoonsa”.

„Landoltissa” oli jo pieni ryhmä koolla odottamassa V. I. Leniniä. Kohta hän astuikin sisään nopein askelin Nadežda Konstantinovna Krupskajan seurassa ja tervehdittyään nopeasti

tovereita alkoi heti keskustella kanssamme puolueen sisäistä tilannetta koskevista kipeistä kysymyksistä. Hän sanoi, että menševikit myrkyttivät puoluetta juoruillaan, levittivät kaikenlaisia perättömiä juttuja edustajakokouksen enemmistöstä, saattoivat huonoon huutoon edustajakokouksen valitsemia Keskuskomitean bolševikkijäseniä. Puolueessa muodostunut tilanne liittyi siihen ajatusten horjuntaan ja intelligenttimäiseen individualismiin, mikä tuli ilmi edustajakokouksessa, kun käsiteltiin puolueen Sääntöjen ensimmäistä pykälää. Luonnehdittuaan bolševikeille vaikeaksi muodostunutta tilannetta Vladimir Iljitš osoitti, että siitäkin huolimatta hän rakensi suuria toiveita meikälaisten tovereitten lähettämiseen Venäjälle, jotta nämä informoisivat oikealla tavalla paikallisia puoluejärjestöjä. Mutta koska bolševikkien varat olivat varsin rajoitetut, niin Venäjälle lähetettiin toistaiseksi vain eräitä tovereita, ja muiden oli kärsivällisesti odotettava vuoroaan.

Kun V. I. Leninin esiintymisen jälkeen toverini esittelivät minut hänelle ja Nadežda Konstantinovnalle, niin Vladimir Iljitš, joka tiesi jo menševikkien johtomiesten käynnistä luonani, kysyi minulta leikillään, enkö ollut pelännyt tulla tänne — täällähän olise „kauhea Lenin”. Kuultuaan, etten ollenkaan pelännyt, hän kehoitti minua käymään heillä, ja Nadežda Konstantinovna yhtyi myös kutsuun. Oli selvää, ettei heidän tarvinnut minua kauan pyydellä. Minähän olin voinut vain haaveilla filaisuudesta päästä yksityiskeskusteluun V. I. Leninin kanssa, keskustelusta hänen asunnossaan, ja siksi lähdin kaiketi heti seuraavana päivänä ensimmäisen tapaamisemme jälkeen Séchéroniin — Geneven esikaupunkiin, missä silloin asuivat pienessä talossa Vladimir Iljitš, Nadežda Konstantinovna ja hänen vanha äitinsä Jelizaveta Vasiljevna Krupskaja, joka ei koskaan eronnut tyttärestään — ei karkotuksessa eikä maanpaossa.

Talon alakerrassa oli keittiö, sen vierellä pieni huone, jossa asui Jelizaveta Vasiljevna, tämä kun hääri aina vähäisissä talouspuuhissaan. Puuportaat johtivat yläkertaan, jossa oli kaksi tilavampaa huonetta. Niiden kalustukseen kuului iso pöytä Vladimir Iljitšin huoneessa ja vähän pienempi pöytä Nadežda Konstantinovnan huoneessa. Kummassakin huoneessa oli matkahuovalla peitetty tavallinen rautasänky, muutamia tuoleja ja kömpelösti tehtyjä kirjahyllyjä. Vladimir Iljitšin pöytä oli täynnä lehtileikkeitä ja käsikirjoituksia, kaikenlaisia tilastokokoelmia ja -tauukoita.

Vladimir Iljitšillä oli yllään tummansininen venäläismallinen paita, joka housujen päälle laskettuna teki koko hänen tanakan olemuksensa jotenkin aivan erikoisesti „venäläiseksi”. Koko heidän elämänjärjestyksensä ei oikein sopeutunut Sveitsin hillityn

säädylisiin elämänoloihin. Eipä teräväkielinen „Makar” turhaan huudahtanut tultuaan ensi kerran heille: „Tääl’ venäläinen tuntu on, tääl’ henki venäläinen elää!”.

Nadežda Konstantinovna ja Vladimir Iljitš ottivat minut vastaan hyvin ystävällisesti, mutta siitä huolimatta ei tästä tapaamisesta syntynyt sitä, mitä olin odottanut. Luulin kuulevani Vladimir Iljitšiltä vielä jotain sen lisäksi, mitä olin jo kuullut „Landoltissa”. Mutta kävikin niin, että hän kyseli eniten minulta. Häntä kiinnostivat pienimmätkin yksityiskohdat, jotka koskivat puoluetyötä Venäjällä, sekä se, kuinka me, ammattivallankumoukselliset, jouduttuamme vankilaan käyttäme siellä aikaamme lukemiseen, jos suinkin tarjoutuu mahdollisuus lukea.

Kuultuaan minulta, että istuessani vuonna 1901 Harkovin vankilassa olin onnistunut saamaan siellä käsiini Iljinin tekijänimellä legaalisesti ilmestyneen kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä”, Vladimir Iljitš ilostui suuresti ja koettaen peittää iloansa rupesi tekemään minusta pientä pilaa: „Voi Teitä poloista, voi onnetonta, kun jouduitte vankilan sellissä tutkimalla tutkimaan minun pitkiä ja ikäviä taulukkojani. Voi, miten minun käy sääliksi Teitä!”.

Vladimir Iljitš kyseli seikkaperäisesti Tverin järjestön joka-päiväisestä elämästä. Häntä kiinnosti erikoisesti tiedoitukseni siitä, että järjestöllä oli yhteyksiä maaseutuun. Ja kun sanoin, että hänen kirjasensa „Maalaisköyhälistölle” on ollut meille suurena apuna lujittaessamme yhteyksiä maaseutukerhoihin, niin Vladimir Iljitš ei edes yrittänytkään salata ilmeistä mielihyväänsä.

Eräs pieni tapaus, jonka kerroin Vladimir Iljitšille huvin vuoksi, tarjosi hänelle tilaisuuden puhua siitä, kuinka tärkeätä oli tuntea perusteellisesti ne olot, joissa täytyi toimia. Maanalaisuuden oloissa se oli välttämätöntä sitä suuremmalla syyllä, kun puoluetyöntekijän oli osattava ottaa huomioon kaikki pienimmätkin seikat ja oltava aina varuillaan.

Se tapaus, joka kiinnosti Vladimir Iljitšiä, sattui vähän ennen lähtöäni Tveristä. Lähetimme erään kokeneen vanhan toverin maalle pitämään kerhon opintotilaisuuksia, mutta seuraavana päivänä me näimme hänen palanneen sieltä, mukanaan suljettu kirje, joka oli osoitettu Tverin komitealle. Siinä kirjeessä kerhon organisaattori pyysi luottamuksellisesti, ettei tätä propagandistia enää lähetettäisi heidän luokseen, koska hän ei ole „omaa väkeä”, hän „on herra”. Todisteeksi esitettiin se seikka, että yövyttyään talonpoikaistuvassa hän oli aamulla peseytyessään ottanut taskustaan saippuan ohella myöskin hammasharjan, jolla „rupesi hankaamaan hampaita, ja niin peseytyvät vain herrat, meillä kylässä ei tunneta mitään harjoja”.

Sellainen oli maaseutuväestön kulttuuritaso Tverin läänissä, jota pidettiin silloin eräänä tsaari-Venäjän „etummaisista” lääneistä.

Meitä veti aina Vladimir Iljitšin puoleen kuin johonkin luonnolliseen keskuksen, eikä ollut juuri yhtään sellaista päivää, etteikö joku meistä olisi käynyt yksitellen tai pienin ryhmin hänen luonaan ja käynnillään häirinnyt Vladimir Iljitšin työtä. Mutta siitä huolimatta, että käyntimme veivät Vladimir Iljitšiltä paljon aikaa, otettiin meidät aina vastaan hyvin lämpimästi, tarjottiinpa vaatimaton päivällinenkin, jonka Nadežda Konstantinovnan äiti oli valmistanut. Me ruokailimme keittiössä, jossa iltaisin, kun meitä tuli useampia henkilöitä, käytiin myös keskusteluja ja juotiin teetä.

Uuden vuoden 1904 aatto... Lähestyvä uusi vuosi, sanoi Vladimir Iljitš meille, on tuova mukanaan vallankumouksellisen liikkeen jatkuvan nousun maassamme, se on vievä meitä ratkaiseviin otteluihin, ja siksi, toverit, viettäkäämme tämä uuden vuoden yö erikoisen hauskasti. Ja niinpä me lähdimme suurella joukolla oopperaan, katsomaan „Carmenia”. Näytännön jälkeen menimme mielikahvilaamme „Landolttiin”, joimme kuka tuopillisen olutta, kuka kupillisen kahvia ja lähdimme sitten kävelemään sinä yönä niin kirkkaasti valaistuja Geneven katuja, joilla pidettiin tavanmukaista uuden vuoden karnevaalia. Se oli vanhan Sveitsin hyvä demokraattinen perinnäistapa. Koko väki tuli kaduille, monet naamioissa, eriväriset valot loistivat kirkkaasti, tunteettomat ihmiset juttelivat iloisesti keskenään, kuului musiikkia, ja nuorisotanssi. Meidänkin oli hauskaa väkijoukossa.

Kävellessämme „Plain-palais” aukiota pitkin kohtasimme ryhmän menševikkejä, joita me emme niihin aikoihin enää tervehtineet. Heidän riveistään joku huudahti pilkallisesti meidän puoleen: „kallionlujia menee!”, ja me heidän peräänsä: „tietä selkärangattomille!”

Sinä uuden vuoden yönä me kaikki olimme erikoisen iloisia. Olihan Vladimir Iljitš kanssamme...

Uuden vuoden 1904 koitettua bolševikkien asiat alkoivat parantua. Tarjoutui joitakin mahdollisuuksia lähettää meikäläistä väkeä työhön Venäjälle. V. I. Lenin lähetti sinne ennen kaikkea Nikolai Ernestovitš Baumannin, joka oli eräs Leninin lähimpiä apulaisia „Iskran” perustamisen kaudella ja joka järjesti iskralaisten rohkean paon Kievin vankilasta elokuussa 1902. Vladimir Iljitš tunsu Baumannin jo vuodesta 1896 saakka Pietarin työläiskerhojen organisaattorina ja propagandistina.

Baumann sai tehtäväkseen perustaa Moskovaan Keskuskomitean Venäläisen byroon — bolševikkien keskuksen, jonne oli saatava kaikki tiedot tilanteesta paikkakunnilla ja joka auttaisi

välittämään V. I. Leniniltä tulevat ohjeet paikallisille puoluejärjestöille.

Eräälle toiselle Kievin vankilasta paenneelle toverille, Litvinoville, annettiin tehtäväksi „hoitaa rajaa”, so. järjestää kuljetus, toimittaa salakuljettajain avulla rajan yli bolševistista kirjallisuuttamme, varustaa paikallisia puoluejärjestöjä säännöllisesti tällä kirjallisuudella sekä järjestää meikäläisille illegaalinen rajan ylitys.

Vladimir Bobrovski lähetettiin Kaukasiaan puolueen Kaukasian liittokomitean käytettäväksi. Kaukasiassa tapahtuneiden vangitsemisten jälkeen paikalliset järjestöt kaipasivat siihen aikaan erikoisesti bolševististen voimien täydennystä. Menševikit häärivät siellä yhä, ja taistelu heitä vastaan oli vaikeata.

Martin Ljadoville Vladimir Iljitš antoi tehtäväksi asettua asumaan Berliiniin ja järjestää siellä yhteyksiä saksalaisiin sosialidemokraatteihin.

Kaikkien näiden tovereiden lähdettyä minäkin rupesin odottamaan kärsimättömänä Venäjälle pääsyä. Vihdoin tuli minunkin vuoroni, mutta jouduin matkustamaan toistaiseksi Berliiniin enkä Venäjälle. Tunsin suurta pettymystä sen takia. Berliinissä minun piti olla sitovana renkaana Geneven ja meidän „rajamiesten” välillä. Tsaarihallitus ei kitsastellut palkatessaan käytyreitä ulkomaille. Geneve oli pieni kaupunki, ja meitä pidettiin siellä tarkasti silmällä. Siksi meikäläisten oli epätarkoituksenmukaista lähteä suoraan Genevestä Venäjälle illegaaliseen työhön. Ennen Venäjälle lähtöä piti oleskella vielä jonkin aikaa ulkomailla, kadota suurkaupungin pyörteisiin ja vasta sieltä häipyä huomaamattomana pois.

Berliini oli siihen tarkoitukseen sopiva kaupunki. Siellä opiskeli yliopistossa tai yksinkertaisesti oleskeli ylioppilaiden kirjoilla tuhansittain nuoria Venäjältä. Nämä ihmiset asuivat siellä vuosikausia, poliisi oli jo tottunut heihin eivätkä he aiheuttaneet erikoisia epäilyjä. Berliinissä asuva Martin Ljadov oli siihen aikaan tunnettu henkilö. Monet saksalaiset sosialidemokraatit tunsivat hänet V. I. Leninin edustajaksi. Poliisikin saattoi tuntea hänet, siksi Venäjälle lähtevien oli oltava tekemisissä minun kanssani, koska minä oli aivan „puhdas” henkilö, jota ei kukaan siellä tuntenut.

Vaikea oli lähteä Genevestä muualle, jonnekin uuteen maanpakoon, jossa ei ollut Vladimir Iljitšiä. Ennen lähtöäni sain kuitenkin vielä tilaisuuden pyytää häneltä neuvoa kysymyksessä, joka oli silloin minulle hyvin kipeä. Minua vaivasi silloin epäily siitä, oliko minulla oikeus olla ammattivallankumouksellinen, bolševistisen keskuksen edustaja, kun minulla ei ollut syvällisiä teoreettisia tietoja eikä erikoisia agitaattorinlahjoja. Kun tulee paikalliseen puoluejärjestöön keskuksen lähettämänä ja

V. I. Leninin nimessä, niin siellä katsotaan kuin ylempänä olevaa, odotetaan jotain jne.

Vladimir Iljitš kuunteli minua hyvin tarkkaavaisesti, niin tarkkaan kuin vain hän osasi kuunnella, ja vastasi, että oikeus käyttää ammattivallankumouksellisen nimeä kuului niille, jotka olivat ennen kaikkea uskollisia puolueelle ja työväenluokalle. Tätä oikeutta voivat nauttia ne, joiden oma persoonallinen elämä sitoutui kokonaan puolueen elämään. Ei saanut rajoittaa vallankumouksellisten järjestöpiiriä ahtaan johtajapiirin puitteisiin, tarvittiin pysyväisiä, väsymättömiä, välittömästi joukkoihin sidottuja työntekijöitä.

Lähdin Berliiniin perin haluttomasti mukaanani ylioppilaan passi, joka oli annettu uralilaisen tehtailijan Haritonovin tyttären nimelle. En tiedä, oliko passi oikea vai väärä, mutta tultuani Berliiniin ja vuokrattuani huoneen Charlottenburgista, jossa venäläiset ylioppilaat tavallisesti asuivat, luovutin passini sisäänkirjoitusta varten, ja kaikki näytti sujuvan onnellisesti. Mutta muutaman päivän kuluttua minut kutsuttiin poliisilaitokseen, jossa minulta kysyttiin, miksi minä — tehtailijan tytär — olin vuokrannut niin halvan huoneen ja miksi olin niin vaatimattomasti puettu. Vastasin siihen, että tehtailija-pappani ei halunnut päästää minua opiskelemaan Berliiniin, siksi en voinut luottaa hänen apuunsa. Vastaukseni lienee tuntunut järkevältä, ja minut jätettiin rauhaan.

Siellä Berliinissä minulla oli vähän tehtävää, mutta paljon vapaata aikaa, ja koetin käyttää sen käymällä saksalaisten sosialidemokraattien kaikenlaisissa joukkotilaisuuksissa ja julkisissa kokouksissa, varsinkin niissä, joissa Bebel esiintyi. Hän nautti äärettömän suurta suosiota Berliinin työläisten keskuudessa. Klara Zetkiniä sain kuulla useimmiten naisten kokouksissa. Hänen esiintymisensä eivät värikkydessä eronneet paljoakaan Bebelin puheista. Mutta kaikki se ei kuitenkaan tyydyttänyt. Teki mieli kotiin, Venäjälle, oikeaan aktiiviseen puolueetööhön. Siksi tunsin suurta iloa, kun minulle ilmoitettiin, että minun tehtäväni siellä oli lopussa ja lähiviikkoina minut lähetettäisiin Kaukasiaan.

Saman vuoden 1904 kesällä palasin Venäjälle Tiflisissä sijaitsevan Kaukasian liittokomitean käytettäväksi.

M. E S S E N

LENININ LUONA

E nsimmäisen kerran tapasin Vladimir Iljitš Leninin vuonna 1902 Genevessä.

Kaukaiseen Jakutiaan, missä olin aikaisemmin karkotusvankeudessa, alkoi tulla „Iskra” lehteä, joka pani koko meidän elämämme kuohumaan. „Iskrassa” esitettiin todella vallankumouksellisen sosialistisen työväenpuolueen luomisen valtava suunnitelma. „Iskra” kävi taistelua vallankumouksellisen marxilaisuuden puolesta, opportunisteja vastaan, jotka väärensivät ja vulgäärisoivat tieteellisen marxilaisuuden perusteita. „Iskran” jokainen numero luettiin ahmimalla, ja siitä keskusteltiin vilkkaasti. Marxilaiset käsittivät, että „Iskra” kehittyi eläväksi järjestäväksi voimaksi, että se tekee lopun näpertelystä, horjumisista, epävakaisuudesta ja hajaannuksesta ja luo yhtenäisen lujasti yhteenliittyneen mahtavan puolueen.

Kaikki tahtoivat liittyä heti johonkin iskralaiseen järjestöön, tulla sen osaksi. Karkotusvankeudessa oleminen vuosikautia ja sen loppumisen passiivinen odottaminen kävi sietämättömäksi. Aloimme suunnitella pakoa, aloimme kiirehtiä matkalle. Minun onnistui paeta karkotukselta, ja monien koettelemusten jälkeen pääsin Geneveen.

Tapasin Vladimir Iljitšiä silloin monia kertoja, ja keskustelut hänen kanssaan auttoivat minua pääsemään selville „Iskran” koko työsuunnitelmasta sekä käsittämään seikkaperäisesti „Iskran” tehtävät ja päämäärät. Perustehtävä, jonka Lenin asetti meille, ammattivallankumouksellisille, oli iskralaisten järjestöjen perustaminen paikkakunnille, lujan yhteyden ottaminen työläisiin, meidän iskralaisen puoluesolumme järjestäminen teollisuuslaitoksiin. Lenin puhui paljon siitä, että on saatava työläiset mukaan välittömästi johtavaan vallankumoustyöhön, valittava heitä välttämättä komiteoihin. „Meillä pitää olla omia „Bebeleitä””, — sanoi Lenin.

Lenin piti virheellisenä eräiden komiteoiden pyrkimystä rajoittaa työ propagandakerhojen ahtaisiin puitteisiin. Hän sanoi, että on koittanut aika antaa työväenliikkeelle laajempi kantavuus, että poliittiset lakot ja mielenosoitukset järjestävät joukkoja, ja meidän on opetettava työläisiä julkisiin esiintymisiin.

Leninin esittämä julkisten esiintymisten tunnus sai kannatusta, ja vuodesta 1902 sitä alettiin yhä laajemmin toteuttaa suurissa teollisuuskeskuksissa. Toukokuun 1 päivän mielenosoituksia järjestettiin suurkaupunkien pääkaduilla, työläiset marsivat kaduille kantaen punaisia lippuja ja vallankumouksellisia tunnuksia ja laulaen vallankumouksellisia lauluja. He saivat taistelukasteen yhteenotoissa poliisien ja santarmien kanssa ja oppivat puolustamaan julkisesti vaatimuksiaan. Propagandatyön ohella kehitettiin laajaa agitaatiotyötä. Julkaistiin julisteita ja lentolehtisiä, järjestettiin joukkokokouksia, ilmaantui omia puhujia.

Keskustelut Leninin kanssa, hänen poikkeuksellisen huomaavainen suhtautumisensa puolueen jäseniin, hänen taitonsa selittää kaikin puolin koko niiden kysymysten piiri, jotka liittyivät marxilaisuuden teoriaan ja käytännölliseen vallankumoustaisteluun, aseistivat meidät hyvin. Ne keskustelut olivat meille puolueen rivijäsenille todellisena marxilaisena kouluna. Tiesimmehän oikeastaan aikaisemminkin kaiken sen, tiesimme, että vallankumouksen teoria on yhdistettävä vallankumouksen käytäntöön, mutta keskusteluissa Leninin kanssa määritelmä sai elävää sisältöä, tuli läheisemmäksi ja ymmärrettävämmäksi. Liityttyämme iskralaisiin järjestöihin aloimme tuntea olevamme todella saman puolueen yhteenliittyneitä jäseniä, aloimme tajuta syvällisesti jatkuvaisuuden merkityksen työssä, voimien oikean sijoituksen merkityksen, ymmärsimme, miten on rakennettava puolue ja järjestettävä taistelu.

Näin Leniniä siihen aikaan miltei poikkeuksellisesti vain pienissä kokouksissa. En kuullut häntä silloin kertaakaan puhujana, tunsin vielä vähän hänen teoreettisia töitään, ja kuitenkin aivan ensinäkemältä sain sellaisen vaikutuksen, että hän oli todellinen johtaja, tavattoman älykäs, viisas ja lujatahtoinen mies ja erinomainen toveri, jonka seurassa jokainen tunsi heti olonsa vapaaksi ja luontevaksi.

Lenin asetti meille suurin piirtein seuraavat tehtävät: 1) suuriin teollisuuskeskuksiin on perustettava ja niistä voimistettava ja lujitettava iskralaisia komiteoita; 2) johtaviin puolue-eliimiin on saatava mukaan valvutuneimpia työläisiä; 3) työläiset on opetettava tajuamaan vallankumouksellisen tieteellisen sosialismin periaatteita; 4) kehitettävä ja voimistettava taistelua kaikkia opportunistisia virtauksia — „legaalista marxilaisuutta”, „ekonomismia” ja muita pikkuporvarillisia virtauksia vastaan; 5) suori-

tettava työläisjoukkojen keskuudessa agitaatiota selittäen, että vallankumouksellisessa taistelussa itsevaltiutta ja hallitsevia luokkia vastaan on järjestettävä julkisia esiintymisiä, mielenosoituksia, lakkoja ja käytettävä muita vallankumouksellisen taistelun muotoja; 6) on valmisteltava puolueen II edustajakokousta.

Lenin teki meille kaikista ideologisista, ohjelmaluontoisista ja organisaatiokysymyksistä lyhyitä perusteellisia selostuksia, jotka aina kehittyivät vilkkaiksi keskusteluiksi. Hän ei pitänyt vaihteliaista kuulijoista ja osasi paremmin kuin kukaan saada kuulijakunnan vilkkaaksi. Välkyttäen viisaita, uteliaita ja nauravia silmiään Vladimir Iljitš sai osuvalla purevalla sanalla, asiallishuomautuksella, ohjaavalla kysymyksellä toiset mukaan selostuksen käsittelyyn ja keskusteli itse aktiivisesti. Ja toverit ponnistivat kaikkiin voimin päästäkseen kiistassa voitolle ja todistaakseen kantansa oikeaksi. Keskustelutilaisuudet olivat niin vilkkaita, hauskoja ja mielenkiintoisia, ettei tehnyt mieli lähteä pois, jokaiselle ilmaantui uusia ajatuksia, uusia perusteluja. „Niin,— sanoivat toverit,— tällaisissa tilaisuuksissa ei tule ikävä eikä torkuta”. Mekin yritimme oppia ja painaa mieleen Leninin menetelmän, jolla hän sai opiskelutilaisuudet vilkkaiksi ja aktiivisiksi.

Pannessaan meidät väittelemään Lenin sai tilaisuuden tarkkailla meidän valmentuneisuuttamme sekä jokaisen luonteenomaisia erikoispiirteitä, ja tämän hän huomioi lähettäessään tovereita johonkin työhön. Kun ratkaistiin kysymystä Venäjälle lähtemisestä, Lenin keskusteli jokaisen kanssa erikseen, huomioi toverien toivomukset ja mielialan eikä pakoittanut ketään. Tavallisesti hän sanoi: „Ajatelkaa, mikä työ teitä eniten miellyttää, missä tunnette olevanne varma ja mihin haluaisitte matkustaa. Työtä on tavattoman paljon ja työntekijöitä tarvitaan kaikkialla”.

Olin aikaisemmin työskennellyt Saratovissa, Odessassa, Kievinissä ja Uralilla, ja mieleni teki Pietariin. Lenin arvasi sen ja ehdotti minulle, että matkustaisin nimenomaan Pietariin ja ryhtyisin järjestämään siellä propagandatyötä. Suostuin ilomielin, ja vuoden 1902 lopusta vuoden 1903 toukokuuhun asti työskentelin Pietarin iskralaisessa komiteassa. Sitten minut vangittiin kokouksessa, jossa käsiteltiin kysymystä Toukokuun 1 päivän mielenosoituksesta. Pääsin vankilasta vasta VSDTP:n II edustajakokouksen jälkeen.

Päästyäni vankilasta matkustin Kieviin, missä olivat puolueen II edustajakokouksessa valitut KK:n jäsenet (Kržižanovski, Lengnik ja Noskov), voidakseni tutustua edustajakokouksen aineistoon ja saadakseni määräyksen työhön. Kehitettiin valtavaa työtä, ja KK koopterasi KK:n jäseneksi Krasinin, Gusarovin, Zemljatškan ja minut. Minulle annettiin tehtäväksi matkustaa

komiteoihin selostamaan edustajakokouksen päätöksiä ja hajaantumiseen johtaneita erimielisyyksiä.

Menševikit alkoivat taistelun edustajakokouksen päätöksiä vastaan ja kulkivat myös komiteoissa pitäen selostuksia. Selostuksissaan he selittivät väärin tapahtumia, arvostelivat heille epämieluisia edustajakokouksen päätöksiä, valittelivat sitä, että „oli loukattu vanhuksia” — ei ollut valittu Keskusäänenkannattajaan Axelrodia eikä Zasulitšia. Menševikeillä ei ollut menestystä, heille annettiin miltei kaikkialla yksimielinen vastaisku. Sosialidemokraattien enemmistölle Venäjällä oli selvää, että kun edustajakokous oli päättänyt, että oli tarkoituksenmukaista valita toimitukseen kolme eikä kuusi henkeä, niin siihen oli alistuttava. Taktillisia ja organisaatioerimielisyyksiä koskevissa kysymyksissä, joista menševikit vaikenivat, komiteat tunnustivat oikeaksi bolševikkien linjan, Leninin linjan. Meidän onnistui kerätä 20 komitean päätöslauselmat, joissa hyväksyttiin edustajakokouksen päätökset ja tunnustettiin KK; vain 5 komiteaa kannatti menševikkien linjaa.

Komiteoihin suoritettua kiertomatkan jälkeen päätettiin, että minä lähen Geneveen selostamaan Leninille, miten puoluejärjestöt ottivat vastaan II edustajakokouksen päätöksen.

Tiedotuksen puoluejärjestöjen horjumattomasta mielialasta Venäjällä Lenin otti vastaan ilomielin. Silloin hän oli jo eronnut „Iskran” toimituksesta. Taistelu menševikkejä vastaan kehittyi kaikella voimalla, ja Lenin asetti kysymyksen bolševikkien äänenkannattajan perustamisesta ja puolueen III edustajakokouksen valmistelemisestä.

Meillä oli hyvin suuri puute kirjallisuustyöntekijöistä. Vladimir Iljitš harkitsi tarkkaan, ketkä tovereista olisivat sopivia kirjalliseen työhön. Hän asetti Bogdanovin ja Lunatšarskin ensimmäiselle sijalle. „Vperjod” („Eteenpäin”) lehden toimitukseen tulivat myös toverit Olminski ja Vorovski.

Minut lähetettiin Pariisiin, ja KK antoi tehtäväkseni löytää Bogdanovin, Lunatšarskin ja Olminskin, jotka asuivat silloin Pariisissa, ja sopia heidän kanssaan ajasta, milloin he tulisivat Geneveen keskustelemaan Leninin kanssa.

Muistan, että ennen lähtöäni kysyin Vladimir Iljitšiltä:

— Mikä olisi Pariisissa katsomisen arvoista?

— Menkää ennen muuta katsomaan kommunaardien muuria Père Lachaisen hautausmaalle, käykää vuoden 1789 vallankumouksen museossa ja Gravenin vahakuvien museossa. Taiteellisessa mielessä ei museo kuulemma ole erikoisen arvokas, mutta sisällöltään se on mielenkiintoinen.

— Entä vielä?

— Käykää välttämättä Eläintarhassa, saatte sellaisen vaikutelman kuin olisitte tehnyt matkan maapallon ympäri.

Ja huomattuaan, että odotin vielä jotain, hän lisäsi:

— Kääntykää museoiden, näyttelyjen ja kaiken muun johdosta Georgen (Plehanov) puoleen, hän tuntee ne asiat erinomaisesti ja antaa teille kaikki tarvittavat ohjeet.

Vladimir Iljitš ajatteli usein Plehanovia. Mutta Plehanov oli silloin ottanut sellaisen asenteen, että hänen kanssaan oli mahdotonta keskustella. Plehanovin silloiselle mielialalle oli kuvaavaa seuraava tapaus. Päätimme esiintyä Toukokuun 1 päivänä 1904 yhteisrintamana kansainvälisen proletariaatin edessä. Päätettiin julkaista bolševikkien ja menševikkien yhteinen lentolehtinen. Vladimir Iljitš ja Martov kirjoittivat luonnokset. Loppujen lopuksi hyväksyttiin Leninin kirjoittama lentolehtinen, ja minut lähetettiin sopimaan lentolehtisen julkaisemisesta Plehanovin luo.

Plehanov otti minut vastaan jokseenkin ystävällisesti, mutta ei peitellyt ylemmyyttään. Muistan hänen sanansa: „Mitäs siinä, erinomaista, huono rauha on parempi hyvää riitaa”. Mutta hän siirtyi hyvin pian suvaitsevasta hyvänsuopaisuudesta sättimään Keskuskomiteaa: „Mikä Keskuskomitea se on, eihän se voi nitistää hiirtäkään”.

Minä väitin vastaan korostaen, että kokeneiden tovereiden tukemana ulkomailta käsin on toiveita saada puolue työ kuntoon. Kerroin hänelle puoluejärjestöjen mielialoista Venäjällä, melkein kaikkialla hyväksytyistä päätöslauselmista. Hän kuunteli kertomustani vähintään kylmäkiskoisesti ja epäilevästi. Sanoin hänelle, että puolue, jota johtaa sellainen erinomainen organisaattori ja loistava teoreetikko kuin toveri Lenin, takaa meille oikean johdon ja lisäksi puolue ei nyt enää ole kapaloissa, vaan ymmärtää itsinkin puoluerakennustyön kysymyksiä.

Puhuin rauhallisesti ja varovaisesti, sillä Lenin oli antanut ohjeen, etten ärsyttäisi Plehanovia, vaan koettaisin saada hänet kiinnostamaan meidän työhömme. Mutta Plehanov raivostui. Häntä suututti eniten se, että puolue piti Leniniä loistavana teoreetikkona.

Minun diplomaattiset kykyni olivat tietenkin hyvin heikot, eikä mitään diplomatiaa oikeastaan tarvittukaan. Plehanov oli tottunut pitämään itseään keskeisenä tekijänä puolueessa eikä sietänyt sellaista ajatustakaan, että joku saattaisi nousta hänen tasolleen taikka esittää omia mielipiteitään.

Vladimir Iljitš kyseli minulta tarkoin yksityisseikkoja ja käski toistamaan sen, mitä Plehanov oli sanonut.

Vertailtaessa näitä kahta loistavan lahjakasta suurmiestä huomataan aina heidän luonteensa eroavaisuus. Leninille oli vierasta kaikki henkilökohtainen, pikkumainen. Hän piti Plehanovista, arvosti häntä suuresti ja ajatteli alinomaa sitä, että Plehanov oli säilytettävä puolueelle. Entä Plehanov? Hän ikäänkuin pelkäsi

„kilpailua” eikä tunnustanut ketään veroisekseen. Hänen kansaan ei voitu puhua kuten tasavertaisen kanssa.

Plehanov kerran valitti, että hänen kiusanaan olivat viisastelijat, jotka kävivät hänen luonaan ja esittivät ikävästi ja pitkävetaisesti ummehtuneelle tšehovilaiselle provinsialismille lemuavia teorioitaan. Se oli paha, mutta tosiasia, ja syypää siihen oli Plehanov itse. Toverit tietenkin tahtoivat keskustella hänen kansaan, mutta kohtasivat niin kylmäkiskoisen vastaanoton, niin selvästi ilmaistun etevämmyyden, että viisaskin mies hämmentyi, alkoi sokeltaa kaikenlaista sekasotkua osoittaakseen myös tuntevansa erilaisia teorioita.

Eräs toveri kertoi, että saavuttuaan Geneveen hän oli mennyt tapaamaan Plehanovia. Tämä otti hänet vastaan suopean ystävällisesti ja kysyi, miten häneen (Plehanoviin) suhtaudutaan Venäjällä. „Toverit pitävät teitä opportunistina”, — sanoa täryytti saapunut. Plehanov raivostui: „Sanokaa tovereillenne, että jo silloin, kun heidän isänsä koskkelivat heidän äitejään, Plehanov oli ortodoksinen marxilainen”. Tämä ei ole vitsi.

Tahtoiko Plehanov loitontaa itsestään ihmisiä? Ei tietenkään. Mutta käytöstavallaan hän asetti rajan itsensä ja toisten puolueen jäsenten välille. Hän ikäänkuin sanoi: „Minä olen kirjoittanut „Monistisen historiankäsitelmän” ja useita muita tieteellisiä teoksia ja monografioita, mutta te olette vain oppilaita”. Kun Plehanov huomasi, että häntä kuunneltiin suurella kunnioituksella, hän muuttui hämmästyttävän rakastettavaksi, huomaavaksi ja loistavaksi keskustelukumppaniksi. Minulla oli tilaisuus nähdä häntä muutamia kertoja ja nimenomaan sellaisessa tilanteessa, ja on vaikeata sanoin kuvata, miten loistava, terävä-älyinen ja ihmeen miellyttävä hän oli silloin. Plehanovilla oli tapana puhua pienessä kerhossa niin kuin hän olisi puhunut suuressa kokouksessa. Kaiken oppineisuutensa, lukeneisuutensa, ensyklopedistin laajat tiedot, huumorin, kaunopuhujataidon — kaiken hän käytti puheessaan. Plehanovin laaja lukeneisuus hämmästytti. Erittäin hyvin hän tunsivat XVIII ja XIX vuosisadat. Hän tunsivat ensyklopedistien teokset täydellisesti, ja hänen älynsä saivat eniten ravintoa ja tyydytystä sen aikakauden filosofien ja ajattelijoiden teosten tutkimisesta. Hän olisi itsekin makusuuntineen, ensyklopedistitietoineen ollut sen ajan loistava edustaja.

Kokonaan toisenlainen oli Lenin. Antauduttuaan täydellisesti työväenluokan järjestämiseen, asetettuaan elämänsä päämääräksi sellaisen puolueen perustamisen, joka todella pystyisi johdattamaan proletariaatin voittoon itsevaltiudesta ja kapitalismista, hän rakensi puoluetta kivi kiviltä. Tuhannet langat yhdistivät Leninin puolueeseen ja työväenluokkaan. Hänen suhtautumisensa ihmisiin oli aivan toinen kuin Plehanovin. Hän keräsi hyvän isännän tavoin kaiken, mikä oli kelvollista rakennukseen. Toisi-

naan aivan hämmästytti, miten huomaavaisesti ja kärsivällisesti Lenin suhtautui kaikkiin tovereihin.

Leninin kanssa keskustellessaan kukaan ei pyrkinyt näyttelemään viisasta, puhumaan korkealentoisesti eikä kurkottamaan varpaisille. Hän näki ihmisen lävitse, ja jokainen huomasi, että Iijitšin kanssa oli puhuttava teeskentelemättä, ei saanut kerskailla.

Minulla oli usein tilaisuus olla läsnä hänen keskusteluissaan tovereiden kanssa, ja minua hämmästytti aina se, miten luottavasti ja huomaavaisesti hän kuunteli kaikkia. Se oli suurmiehen tahdikkautta: rohkaista työntekijää, valaa häneen uskoa omiin voimiinsa, herättää reippautta ja tarmoa. Eiköhän juuri siinä piillyt Leninin poikkeuksellisen suuri menestys ja vaikutus, että hän osasi paremmin kuin kukaan nostattaa työtahtoa, ja hänen kanssaan kosketuksissa olleet tekivät työtä kymmenkertaisella tarmolla. Jokainen tunsu niinkuin olisi saanut siivet.

Ei ketään puhujaa kuunneltu niin kuin Leniniä. Ensi kertaa näin hänet puhujakorokkeella vuonna 1904 Genevessä, kun hän teki selostuksen Pariisin Kommuunista. Puhujakorokkeella Lenin aivan muuttui. Hän oli niin asiallinen ja täsmällinen, kuin kalliolohkareesta veistetty. Kaikki voima keskittyi ääneen, säihkyviin silmiin, taottuihin teräslauseisiin.

Minulla oli silloin tilaisuus kuulla tunnettuja kaunopuhujia, jotka tuntuivat puhuvan vain hämmästyttääkseen kuulijakuntaa, ladellakseen loistavia fraaseja ja sukkelia pilapuheita ja jotka osasivat käyttää äänensä voimaa ja joustavuutta, luontevaa kädenliikettä ja kaunista asentoa. Sellaisia olivat Plehanov, Jaurès ja Vandervelde, joita pidettiin maailmankuuluina kaunopuhujina. Heidän puheissaan oli paljon vaikutuskeinoja, mutta minulla oli aina sellainen tuntu, että heidän puheissaan oli jotain keino-tekkoista.

Lenin oli toisenlainen. Hänen puheittensa voimaa ei voida sanoin kertoa. Hänen puheissaan ei tuntunut olevan mitään ulkoista loistoa, ne olivat yksinkertaisia ja selviä, mutta Leninin puhetta kuunnellessa unohtui kaikki muu. Hän valloitti kuulijan täydellisesti. Siinäkin oli hämmästyttävä ero Leninin ja Plehanovin välillä.

Plehanovin puheet olivat kauniisti hiottuja fraaseja. Hän tiesi lahjakkuutensa arvon, tiesi, milloin oli korotettava tai hiljennettävä ääntä, osasi näyttää sopivassa paikassa terävä-älyisyyttään, virkistää väsyneen kuulijakunnan huomiota sopivalla hetkellä kerrotulla vitsillä. Mutta hänen puhettaan kuunneltiin rauhallisesti, hänen puheensa vaikutti kohtuullisesti.

Leninillä ei ollut sitä ulkoista loistoa, hän ei hionut fraaseja, mutta siitä huolimatta nimenomaan häntä kuunneltiin henkeä pidätellen, kuunneltiin niinkuin hän olisi paljastanut toisen

syvimmät ajatukset, syvimmät unelmat. Toiset puhujat herättivät ihailua, mutta heitä kuunneltiin ikäänkuin syrjästä,— Lenin kutsui toimintaan. Hänen puheensa herättivät intoa ja pyrkimystä toimia. Leninin puheita ei voitu unohtaa: kaikki tajusivat, että hän oli sanonut tärkeimmän ja tarpeellisimman.

Lenin puhui Kommuunista ja me tunsimme Kommuunin mah-tavan hengityksen, sen paatoksen, sen tragedian, sen yleismaail-mallisen merkityksen. Pariisin Kommuuni nousi silmiemme eteen uuden elämän säkenöivänä aamuruskona, työläisten ensimmäi-senä yrityksenä ottaa valta omiin käsiinsä. Näimme ajatuksis-samme saaretun Pariisin, hallitsevien luokkien pelkuruuden ja petturuuden, Versaillesin paenneen ja synnyinmaan pettäneen lahjottavissa olevan hallituksen, näimme sankarillisen työväen-luokan, joka otti tehtäväkseen isänmaan puolustuksen ja valtion rakentamisen uusilla perusteilla. Lenin osoitti näiden tehtävien täyttämisen koko vaikeuden, paljasti kaikki ristiriidat, Kommuu-nin virheet, kertoi Kommuunin tuhosta.

Muistan vieläkin sen puheen sekä sen innostuksen, jonka se herätti. Leninin innoittavasta ja tulisesta puheesta kävi selville, että Pariisin Kommuuni ei ole ainoastaan sankarillinen historian tapahtuma, joka osoittaa työväenluokan voiman ja mahdin, vaan on myös innoittavana esimerkkinä meille.

Kokouksesta palattiin pienenä joukkona, ja kaikki olivat iloi-
sesti kiihtyneitä. Minä kysyin Leniniltä:

— Elämmekö me todellakin niin kauan, kun Kommuuni tulee jälleen päiväjärjestykseen?

Lenin vavahti.

— Teittekö te sellaisen johtopäätöksen minun selostukses-tani?! — kysyi hän.

— Kyllä, enkä vain minä, vaan kaikki, jotka tänään kuunte-livat teidän selostustanne.

Kuulla Leniniä kokouksissa, nähdä hänet työssä syventyneenä tutkimaan kirjoja tai selvittämässä poliittisia kysymyksiä, kuulla hänen suunnitelmiaan vastustajien tappiolle joutumisesta, hänen antamiaan murhaavia luonnekuvia — kaikki se antoi kirkkaan kuvan hänen monitahoisuudestaan. Mutta ne eivät tunne Leniniä, jotka eivät ole nähneet häntä tavallisissa kotioiloissa.

En ole tavannut elämäniloisempaa ihmistä kuin Lenin. Hänen kykynsä nauraa jokaiselle leikinlaskulle, taito käyttää jokainen vapaa hetki ja löytää aihe hauskuutta ja iloa varten olivat ehty-mättömät.

Muistuvat mieleen illat, jotka vietimme Leninin luona. Vladimir Iljitšillä oli melko miellyttävä, hiukan kumeahko ääni, ja hän lauloi mielellään kuorossa ja kuunteli laulua. Meidän ohjelmistomme oli kokolailla monipuolinen. Aloitimme tavallisesti vallankumouksellisista lauluista — „Kansainvälisestä”, „Marsel-

jeesista”, „Varsovalaisesta” jne. Suurella innolla lauloimme „Te kaaduitte puolesta aatteen”, „Aro aavalla kumpu on muinainen tuo”. Vladimir Iljitšiä miellyttivät siperialaiset laulut — „Kun riehui myrsky” ja „Mainio meri on Baikali tuo” — ja laulu Stepan Razinista „Kallio Volgalla”. Erittäin voimakkaasti laulettiin säkeistö:

Ehkä löytyvi viel' maassa Venäjän mies,
ken on pyyteetön, ahneutta vailla,
ketä elämän tie ohi vääryyden vie,
vapaudelle vain on kuin äidilleen ain
kaiken uhrannut urhean lailla,
käyköön pelotta hän vuoren laelle tän,
korvan painakoon aivan sen pintaan:
jättivuoresta niin mietteet saa kuuluviin,
Stepanilta jääneet sen rintaan...

Vladimir Iljitš piti erikoisesti säkeistöstä, jonka M. S. Olminski sepitti lisäksi „Junttalauluun”:

Kotiseutuni lauluista kunpa jo pois
katois valitus itkuinenkin,
proletaarien viha kun sävelin sois,
kajais laulussa taisteluhenki.

Kun olimme yhdessä laulaneet uuvuksiin asti vallankumouksellisia lauluja, aloimme kuunnella soololaulua. S. I. Gusev lauloi erinomaisesti. Hänellä oli hyvä ääni, ja hän lauloi kaikesta sydämestään. Lenin kuunteli tavattoman mielellään Tšaikovskin romansseja „Yö”, „Kun pyörteessä tanssin” ja „Istuimme kanssasi tyynen joen rannalla” ja Dargomyžskin laulua „Meit' ei vihille viety” ja toreadorin aariaa oopperasta „Carmen”. Mitä lepoa ja huvia olivatkaan laulumme Vladimir Iljitšille! Lopuksi minä lauloin hidastahtaisia volgalaisia lauluja ja monenlaisia kupletteja. Toisinaan pistimme tanssiksikin.

Muistellessaan sittemmin niitä iltoja Nadežda Konstantinovna kirjoitti leikkillisesti: „Karkotusvankeudesta vapauteen päässyt „Zver”¹ kuohui riemukasta tarmoa, joka tarttui hänestä kaikkiin. Hänessä ei ollut jälkeäkään epäilyistä eikä epäroinnista. Hän kiusoitteli kaikkia, jotka olivat alakuloisia ja huokailivat kahtiajaon johdosta. Ulkomaiset kahnaukset eivät näyttäneet liikuttavan häntä laisinkaan. Siihen aikaan me päätimme järjestää meillä Séchéronissa² kerran viikossa määrätynä päivänä

¹ „Zver” („Otus”) — M. M. Essenin puoluenimi. — *Toim.*

² Séchéron — työläisäsatutus Genevessä, mihin V. I. Lenin ja N. K. Krupskaja asettuivat asumaan huhtikuussa 1903 Lontoosta muuton jälkeen. — *M. E.*

vieraiden vastaanoton bolševikkien lähentämiseksi toisiinsa. Niillä „vastaanotoilla” ei kuitenkaan kehkeytynyt „todellisia” keskusteluja, mutta ne hälvensivät kovasti menševikkien kanssa syntyneen epäsovun aiheuttamaa ikävää, ja oli hauskaa kuulla, kun „Zverka” lauloi reippaasti jotain „Vanjaa” ja lauluun yhtyi pitkä kaljupää työmies Jegor. Jegor oli käynyt Plehanovin luona aikoen keskustella hänen kanssaan avoimesti — Jegor pani kaukusetkin kaulaan tätä vierailua varten, — mutta hän poistui Plehanovin luota pettyneenä, raskain tuntein. „Älä sure, Jegor, laula „Vanjaa”, me voitamme”, — lohdutteli „Zverka” häntä. Se virkisti Iljitšä, ponnekkus ja reippaus hälvensivät hänen raskasta mielialaansa”¹.

Toisinaan illanvietoissa lausuttiin Nekrasovin, Heinen ja Béranger'n runoja.

Kävelyllä tai iltateen ääressä Vladimir Iljitš keskusteli mielellään kirjallisuudesta, lempikirjailijoistaan Štšedrinista, Nekrasovista ja varsinkin Tšernyševskista. Leninin mielestä Tšernyševski ei ollut ainoastaan suuri vallankumousmies, suuri tiedemies ja edistyskellinen ajattelija, vaan myös suuri taiteilija, joka loi miehuullisten ja pelottomien aito vallankumoustaistelijain erinomaisia henkilökuvia, sellaisia kuin Rahmetov.

— Se on oikeata kirjallisuutta, joka opettaa, johtaa, innostaa. Olen lukenut romaanin „Mitä on tehtävä?” yhden kesän aikana viisi kertaa, ja joka kerta olen löytänyt teoksesta yhä uusia innoittavia ajatuksia, — kertoi Lenin.

Lenin asetti aatteellisuuden kaiken muun yläpuolelle taiteellisissa teoksissa ja siksi antoi suuren arvon Nekrasoville, piti hänestä ja osasi ulkoa melkein kaikki Nekrasovin teokset. Kerran hän kysyi minulta, muistanko minä ulkoa runoelman „Venäläisiä naisia”. Vastasin, että muistan, mutta en voi milloinkaan lausua sitä ääneen, sillä en voi olla itkemättä.

— Siinähan se onkin taiteilijan voima, — sanoi Lenin, — se sattuu sisimpään.

Toisinaan musiikki-iltojen jälkeen saatoimme yhdessä vieraita (asuin silloin Leninin perheessä) ja palasimme kotiin hiljaisina, väsyneinä ja hiukan surullisina. Laulut koskivat sydämeen! Ei haluttanut puhua, jokainen oli omissa ajatuksissaan. Vladimir Iljitš lopetteli teosta „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin” ja kävi tavallisesti työpöydän ääreen tunniksi kirjoittamaan ja korjailemaan. Nadežda Konstantinovna meni nukkumaan, ja Jelizaveta Vasiljevna² ja minä menimme puutarhaan, istuimme siellä penkille ja keskustelimme kuiskaten, ettemme olisi häirin-

¹ N. K. Krupskaja. Muistelmia Leninistä. I ja II osa, M., Partizdat, 1933, s. 81. — Toim.

² N. K. Krupskajan äiti. — M. E.

neet Vladimir Iljitšiä. Toisinaan hän tuli luoksemme puutarhaan vaihtamaan pari sanaa, tai naurettuaan yläkerrasta käsin meidän innokkuudellemme alkoi hädellä meitä nukkumaan.

Menševikkejä vastaan käydyn taistelun tällä kaudella, puolueen II ja III edustajakokouksen välisellä ajankohdalla, Vladimir Iljitš oli erikoisen optimistinen ja taisteluhenkinen. Hänen mielialansa heijastuu täydelleen kirjassa „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin”. Ollen horjumattoman varma siitä, että bolševikit ovat oikeassa, hän arvosteli armottomasti menševikkien opportunistia, paljasti menševikkien ideologisen vararikon, valheellisuuden, ristiriidat ja sekavuuden.

Kirjaa kirjoittaessaan Vladimir Iljitš hehkui intomielisyyttä. Nyt kirjaa lukiessa nousee selvästi silmien eteen täydellinen kuva Leninistä ja koko taistelutilanteesta. Lukiessaan meille erinäisiä, erittäin onnistuneita kohtia Vladimir Iljitš ikään kuin säteili sisäistä valoa, oli erittäin innostunut, eloisa, loistava.

Leninillä oli erinomainen piirre — hän ei koskaan tahtonut näyttää etevämmyyttään, ei painanut arvovallallaan, huomioi toisten mielipiteet, piti kaikkia tovereita vertaisinaan. Siksi hänen seurassaan oli kevyt olla, hänen luonaan helppo ja vapaa hengittää. Hän osasi tarkkaavaisesti kuunnella keskustelukumppania, saada toisen väittelemään, lausumaan kaikki ajatuksensa, ja huomattuaan keskustelukumppanin puhuvan pötyä ja sotkeutuvan ristiriitoihin, hän naureskeli hyväntahtoisesti ylen innostuneelle kiistelijälle, joka oli kehittänyt ajatuksensa loogilliseen järjettömyyteen, ja suuntasi tämän ajatukset oikealle tielle loukkaamatta toisen itserakkautta, saattamatta hämille, kuten Plehanov olisi ehdottomasti tehnyt sellaisissa tapauksissa. Plehanov saattoi toisinaan arkoja ihmisiä sellaiseen tilaan, että he olivat valmiita painumaan maan alle. Vladimir Iljitš ei milloinkaan tiedustellut, mitä olette lukenut, miten käsittänyt luetun, vaan keskusteli yksinkertaisesti eräistä kysymyksistä ja huomasi heti puutteet ja heikot kohdat, jolloin keskustelukumppanikin ymmärsi, mitä hänen oli vielä opittava.

Leninin läsnäollessa ajatus terästyi, jokainen halusi saada enemmän tietoja, ajatella, lukea, oppia ja eritoten tehdä työtä. Jo yksistään se ajatus, että Lenin tiesi työstäsi, antoi kymmenkertaiset voimat.

Vladimir Iljitš oli rajattoman huomaavainen niitä kohtaan, jotka kulkivat yhtäjalkaa puolueen kanssa, jotka taistelivat valtakumouksellisen marxilaisuuden, työväenluokan vapautuksen ja sosialismin puolesta, mutta oli säälimätön poliittisia vastustajiaan kohtaan, horjumaton puolustaessaan periaatteellista kantansa. Menševikkien vihaa ja heidän hyökkäilyjään Lenin piti todistuksena siitä, että hänen kantansa oli oikea. Menševikkien

hyökkäilyt olivat todistuksena sen iskun tarkkuudesta ja varmuudesta, jonka hän antoi vastustajalle. Lenin kertaili mielellään Nekrasovin runosäikeitä:

Ei ylistyksen hyminästä
hän etsi kannatusta lain,
vaan hurjan kiukun rähinästä.

Saatuaan valmiiksi kirjan „Askel eteenpäin...” Lenin meni vuoristoon lepäämään ja palattuaan sieltä kävi uudella tarmolla, uusin vahvistunein voimin järjestämään uudelleen puoluetta, luomaan bolševistista äänenkannattajaa, valmistelemaan puolueen III edustajakokousta.

Jelizaveta Vasiljevna kertoi minulle paljon Leninin ja Nadežda Konstantinovnan elämästä karkotusvankeudessa. Vieläkin enemmän oli minulle kertonut Vladimir Iljitšistä Anna Iljiniči, jota tapasin maanalaisessa työssä 90-luvun loppupuolella. Muistan, miten hän hämmästytti ja huvitti minua kertoessaan, että kun Lenin tapaamisen aikana vankilassa sai tietää, että hänen oikeusjuttunsa päättyisi pian, hän huudahti: „Liian aikaisin! En ole ehtinyt vielä kerätä kaikkea aineistoa”¹.

Vuonna 1903 tutustuin Uljanovien perheeseen. Mikä mainio perhe se olikaan! Perheen jäseniä yhdisti suuri rakkaus ja yhteiset harrastukset, perheen elämälle ja toimille oli kerta kaikkiaan tärkeintä puolueen asia, vallankumouksen asia, se oli oikea perhe, jollaiseksi kuvittelimme perheen kaukaisessa tulevaisuudessa. Vladimir Iljitšin rakkaus perhettä kohtaan, hellä huolenpito äidistä korostivat tämän perheen poikkeuksellista yhteenkuuluvaisuutta, joka ei milloinkaan katkennut koko Leninin elämän aikana. Kun olin ensi kertaa Uljanovilla, ymmärsin, miten paljon iloa voi antaa sellainen perhe, miten paljon onnea on huolenpidossa toisistaan, keskinäisessä ymmärtämyksessä, rakkaudessa ja ystävytydessä.

Uljanovin perheen äidistä, Maria Aleksandrovnasta, me kaikki aloimme pitää ensi tapaamisesta. Vieläkin näen hänen herttaiset ja valoiset kasvonsa ja niin nuorekkaat, kirikkaat ja äärettömän hellästi katsovat silmänsä. Vasta tultuani tuntemaan Maria Aleksandrovnan ymmärsin Vladimir Iljitšin tenhon salaisuuden. Maria Aleksandrovnna ja kaikki Uljanovin perheen jäsenet olivat erikoisen huolehtivia toisia ihmisiä kohtaan. Miten paljon murhetta olikaan tämä nainen saanut kärsiä ja miten miehuullisesti hän sen kesti! Vaikeata oli ilmaista Maria Alek-

¹ Tammikuun alussa vuonna 1896 Pietarin vankilassa (Tutkintavankilassa) V. I. Lenin alkoi valmistella kirjaa „Kapitalismin kehitys Venäjällä”.— M. E.

sandrovnalle myötätuntoa — hän ei koskaan valittanut, ei puhunut milloinkaan, että hänen oli vaikeata. Vladimir Iljitš ymmärsi, miten suurta murhetta äidille oli tuottanut vanhimman pojan Aleksanterin teloitus ja Olga tyttären kuolema, miten hän kärsi toisten lastensa alituisista vangitsemisista. Kärsi, mutta ei milloinkaan sanonut vastaan, ei milloinkaan estänyt heitä. Maria Aleksandrovna eli lapsiaan varten ei ainoastaan tavallisessa arkisessa mielessä — hän oli lastensa toveri ja ystävä ja kesti miehuullisesti kaikki vaikeudet.

Tulin Geneveen kohta Anna Iljinitšnan, Maria Iljinitšnan ja Dmitri Iljitšin vangitsemisen jälkeen. Vladimir Iljitš kyseli seikkaperäisesti äidistään, ja hänen silmissään oli hillittyä surua ja murhetta, kun hän puhui äitinsä yksinäisyydestä ja huolista. Anna Iljinitšna oli kertonut monesti, että Vladimir Iljitš vaati jonkun olemaan aina äidin luona, ja se tehtävä tuli tavallisesti hänelle.

Ennen Kievistä lähtöä olin käynyt monta kertaa Maria Aleksandrovnan luona. Hän piti tärkeimpänä tehtävänään huolehtia lastensa vankilaelämän keventämisestä, ja hän seisoi päiväkausia Lukjanovskin vankilan portilla voidakseen antaa heille paketin. Oli mahdoton unohtaa, miten väsyneeltä hän näytti vankilasta palattuaan, hänen kärsimystä ilmaisevia kasvojaan, surullisia silmiään.

Haluan mainita Vladimir Iljitšin erään erikoisuuden. Hän jaksoi vaivoin sietää museoissa ja näyttelyissä käyntejä. Hän piti elävästä ihmisjoukosta, elävästä puheesta, lauluista, oli mielellään joukon keskuudessa.

Kävelyillä Lenin oli väsymätön. Eräs kävelyretki on jäänyt erikoisesti mieleeni. Se oli keväällä 1904. Minun oli jo palattava Venäjälle, ja päätimme jäähyväisiksi huvitella — suorittaa yhteisen retken vuorille. Joukkoon kuului Vladimir Iljitš, Nadežda Konstantinovna ja minä. Matkustimme höyrylaivalla Montreux'n. Kävimme synkässä Chillonin linnassa, Bonivardin vankilassa, jota Byron on kuvannut värikkäästi runossaan „Chillonin vanki”. Näimme pylvään, johon Bonivard oli naulattu, ja kirjoituksen, jonka Byron on tehnyt siihen.

Tulimme pois synkästä holvista, ja kirkas aurinko ja rehevä luonto häikäisivät meidät. Teki mieli liikkua. Päätimme nousta eräälle lumiselle vuoren huipulle. Ensimmäinen nousu oli helppoa ja miellyttävää, mutta mitä kauemmas nousimme, sitä vaikeammaksi kävi tiemme. Päätimme, että Nadežda Konstantinovna jää odottamaan meitä hotelliin.

Päästäksemme pikemmin perille poikkesimme tieltä ja lähdimme suoraan. Askel askeleelta alkoi olla yhä vaikeampaa kiivetä. Vladimir Iljitš asteli reippaasti ja varmasti naureskellen minun yritykselleni pysyä kintereillä. Hetken kuluttua minä jo

ryömin nelinkontin tarttuen lumeen, joka sulii käsissä, mutta en jäänyt jälkeen Vladimir Iljitšistä.

Vihdoin pääsimme perille. Näkymä oli rajaton, värien leikki ihmeellinen. Näkyvissämme olivat kaikki vyöhykkeet, kaikki ilmastot kuin kämmenellä. Lumi välkkyi häikäisevästi; hiukan alempana oli pohjolan kasvillisuus ja edelleen mehevät alppiiniityt ja etelän rehevä kasvillisuus. Mielialani oli lennokka ja olin jo valmis lausumaan Shakespearen ja Byronin runoja. Huomasin Vladimir Iljitšin istuvan syvissä mietteissä, ja äkkiä hän tokaisi: „Kyllä ne menševikit ovat ilkikurisia!..” Retkelle lähtiessä olimme sopineet olla puhumatta menševikeistä, „etemme pilaisi maisemaa”. Ja Vladimir Iljitš käveli, oli iloinen ja elämänhaluinen, oli kaiketi heittänyt mielestään kaikki menševikit ja bundilaiset. Mutta kun hän istahti hetkiseksi, niin ajatukset alkoivat toimia tavanomaisessa järjestyksessä.

Siitä kävelyretkestä muistan vielä erään liikuttavan yksityiskohdan. Satuimme tulemaan paikalle, missä oli tavattoman paljon kukkia. Vladimir Iljitš alkoi tarmokkaasti poimia kukkia Nadežda Konstantinovnaa varten. „Nadjuša pitää kukista”,—sanoi hän, ja ketterästi ja nopeasti kuin nuorukainen poimi tuokiossa sylillisen kukkia.

Leninissä minua liikutti eniten ihmeteltävä huomaavaisuus, jota hän osoitti omaisilleen. Erittäin huomaavainen hän oli Nadežda Konstantinovnalle ja hänen äidilleen, jonka kanssa he olivat suuria ystäviä.

Vladimir Iljitšin ja Nadežda Konstantinovnan elämän ja katsomusten sopusuhtaisuus oli poikkeuksellinen. Alussa minua hämmästytti heidän asuntonsa yksinkertaisuus. Silloin kun kaikki asuivat Genevessä eurooppalaiseen tapaan, hyvissä huoneissa ja nukkuivat jousipatjoilla, koska vuokra ja elinkustannukset olivat Genevessä verrattain alhaiset, Lenin asui sellaisessa talossa, joka muistutti venäläisen syrjäseudun kaupunkitaloa. Alakerrassa oli keittiö, joka oli samalla myös ruokailuhuone, erittäin puhdas ja siisti, mutta miltei ilman kalustoa, sen vierellä oli pieni huone, jossa asui Nadežda Konstantinovnan äiti, ja yläkerrassa makuuhuone, joka oli myös Iljitšin työhuone; siellä oli kaksi tavallista kapeaa sänkyä, muutamia tuoleja, seinustoilla kirjajhylyjä ja vielä iso pöytä täynnä kirjoja ja sanomalehtiä. Ensin minusta huone tuntui ikävältä, mutta kun olin pari kertaa siellä käynyt, ei enää haluttanut lähteä pois, niin viihtyisää ja kodikasta siellä oli, mikään ei häirinyt. Tämä yksinkertainen kalustus vaikutti erittäin hyvin työläisiin. Kaikki tunsivat olonsa kuin kotona.

Vladimir Iljitš ei ollut askeetti: hän rakasti elämää sen kaikessa monitahoisuudessa, mutta huoneen kalustolla, ruualla, vaatetuksella yms. ei ollut hänen elämässään mitään merkitystä.

Se ei johtunut puutteesta eikä tietoisesta kieltäytymisestä, yksinkertaisesti ei vain ollut sellaista tarvetta. En muista, että koskaan olisi edes leikillä puhuttu maukkaasta ruuasta tai olisi annettu mitään merkitystä puvulle. Juotiin, syötiin, pukeuduttiin, mutta se puoli elämästä ei kiinnittänyt kenenkään huomiota.

Päivisin oli tavallisesti seuraava kuva. Vladimir Iljitš istuu syventyneenä työhön, tai on mennyt tekemään työtään kirjastoon. Nadežda Konstantinovna tarkastelee postia tai valmistelee sala-kirjoituskirjeitä, hänen äitinsä askartelee pienessä taloudessa, joka aina vaatii oman osansa huolenpitoa ja työtä. Muistellessa tätä erinomaista naista käsittää, miten paljon helpotusta ja viihtyisyyttä hän toi Vladimir Iljitšin ja Nadežda Konstantinovnan elämään. Hän oli elämänsä loppuun asti heidän kanssaan. Heidän mukanaan hän oli karkotusvankeudessa, maanpaossa, vuonna 1905 palasi heidän kanssaan Venäjälle ja sitten lähti taas uudelleen maanpakoon. Vladimir Iljitš huolehti hellästi hänestä.

Sain tehtäväkseni suorittaa valmistelutyötä puolueen III edustajakokoukseen ja lähdin Venäjälle uusien toimintamahdollisuuksien rohkaisemana ja levänneenä. Minua ei onnistanut. Rajalla minut pidätettiin. Vankilassa ollessani sain kirjeitä Leniniltä ja Krupskajalta, joista sain tietää asiointilasta puolueessa, alkaenesta nousukaudesta.

Seuraavassa kirje joulukuun 24 päivältä vuonna 1904:

„Olen jo aikoja halunnut kirjoittaa Teille, mutta en ole joutanut tältä touhulta. Meillä on nyt mieliala noussut ja kaikilla kauhean paljon työtä: eilen ilmoitettiin „Vperjod” lehtemme julkaisemisesta. Koko enemmistö riemuitsee ja on rohkaistunut enemmän kuin koskaan ennen. Vihdoinkin olemme murtaneet sen inhoittavan koplan ja alamme tehdä työtä niiden kanssa, jotka tahtovat työskennellä eikä järjestää skandaaleja! On kerääntynyt hyvä kirjailijain ryhmä, on uusia voimia, rahaa on vähän, mutta kohta pitäisi saada. Keskuskomitea, joka petti meidät, on menettänyt kaiken luottonsa, se koopteerasi (salakavalasti) menševikkejä ja riehuu taistelussa edustajakokousta vastaan. Enemmistökomiteat yhdistyvät, ovat jo valinneet byroon, ja nyt äänenkannattaja yhdistää ne täydellisesti. Eläköön! Älkää lannistuko, nyt me kaikki elvymme nopeasti. Tavalla tai toisella, hiukan ennemmin tai myöhemmin uskomme ehdottomasti tapaavamme Teidätkin. Kirjoittakaa terveydentilastanne ja varsinkin olkaa rohkealla mielellä; muistakaa, että me emme ole vielä kovinkaan vanhoja,— kaikki on vielä edessäpäin.

Teidän Lenin”¹.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 34. osa, s. 241.— Toim.

Tällaisen kirjeen jälkeen vankilassaolo kävi aivan sietämättömäksi. Alkoi tavattomasti tehdä mieli vapauteen, työhön. Ja tapahtumat kiihdyivät päivä päivältä ja tiedot niistä pääsivät vankilaan kiihdyttäen meitä ja saattaen kuohuisaan mielentilaan. Koittivat ja menivät ohi kuuluisat vuoden 1905 tammikuun päivät. Olimme yöt valveilla odottaen vallankumouksen kehitystä ja haaveillen siitä, miten vankilan ovet avautuvat ja kapinaan noussut kansa vapauttaa meidät. Vankilan ovet avautuivat, mutta toistaiseksi valitettavasti vain uusille tulokkaille. Vankilajärjestys oli kuitenkin murtunut ja rikkoutunut. Vankila kohisi, ja me saimme tietää yhä enemmän mieliämme kiihdyttäviä uutisia.

Meidän juttumme käsiteltiin kiireellisesti, ja toukokuussa 1905 minut tuomittiin 5 vuodeksi karkotukselle Arkangelin läänin pohjoisimmalle seudulle. Matkalla pääsin pakoon ja syyskuussa palasin Pietariin ja ryhdyin työhön.

Kiirehdin Pietariin kuin linnun siivillä peläten myöhästyväni tapahtumista, jotka mielestäni olivat valmistautumista aseelliseen kapinaan, Leninin tunnusten aktiiviseen toteuttamiseen. Mutta tapasin toisenlaisen tilanteen. Bogdanov, Krasin ja eräät toiset KK:n jäsenet pitivät Leninin tunnuksia ennenaikaisina, mahdottomina reaalisesti toteuttaa, ja he tyypistivät niitä kaikin tavoin. Bogdanov väitti, että tapahtumat tulevat pikemminkin olemaan suostuisia menševististen aatteiden toteuttamiselle, ja meidän, bolševikkien, on muka pyrittävä säilyttämään vain aatteellinen eheys ja yhtenäisyys. Toverit, Pietarin komitean jäsenet, antoivat tehtäväkseni kirjoittaa Leninille, kuvata muodostunut tilanne ja pyytää ohjeita siitä, miten olisi toimittava, vakuuttaa hänelle, että Pietarin komitea oli täydellisesti hänen linjansa kannalla, yhtyi täydellisesti „Proletarin” tunnuksiin eikä hyväksynyt KK:n tyypistettyjä tunnuksia. Kirjeeseeni sain Leniniltä vastauksen loka-kuun 26 päivältä. Hän kirjoitti: „Minusta näyttää, että puolueen asioiden suhteen Te olette liian pessimistejä. Päätelen täkäläisittäin. Kuulen täällä lakkaamatta „paikallisilta järjestöiltä”, että „Proletari” on ilmeisesti joutumassa rappiotilaan, että asiat ovat erittäin huonolla kannalla, että lehti madaltuu jne. yms. Uni on kauhea, mutta jumala on armollinen. Kun on tällainen jättiläismäinen liike kuin nyt, ei mikään Keskuskomitea maailmassa illegaalisen puolueen oloissa voi tyydyttää edes $\frac{1}{1000}$ tarpeista. Ja että meidän tunnuksemme, „Proletarin” tunnuukset eivät ole jääneet huutavan ääneksi korvessa — sen me näemme selvästi legaalisisista lehdistäkin, jotka kirjoittavat 10—15 tuhannen hengen joukkokokouksista yliopistoissa jne. Meillä, Venäjällä, on hyvä vallankumous, totta totisesti! Toivomme kohta palaavamme, siihen ollaan menossa ihmeteltävällä nopeudella”. Aseellisen kapinan ajankohdasta Vladimir Iljitš kirjoitti: „Kuka lähtee määrittelemään sitä? Minä puolestani lykkäisin sen mielelläni kevää-

seen, Mantšurian armeijan palaamiseen, olen taipuvainen ajattelemaan, että meidän on yleensä edullista lykätä se. Mutta meiltähän ei sitä kuitenkaan kysytä. Ajatelkaa vaikkapa nykyistä valtavaa lakkoa”.

Kirje päättyi sanoihin:

„...yleensä ulkomaisen toiminnan merkitys nykyään laskee *joka hetki*, ja se on väistämätöntä. Me emme tietenkään missään tapauksessa jätä „Proletaria” ennen kuin sitä voidaan painaa Pietarissa, Nevskinkadulla. Nyt on myös legaaliseen lehteen kiinnitettävä paljon huomiota. Ulkomailla on jo osittain pantava liike kiinni (propagandakirjallisuus),— kohta suljemme kokonaan ja avaamme Pietarissa.

Kapinan valmistelemisessä kehoittaisin heti kaikkialla, mitä laajemmin, muodostamaan *joukon*, satoja ja tuhansia *autonomisia* taistelujoukkueita, hyvin pieniä (*kolmihenkisistä* alkaen), jotka aseistautuisivat itse kuka miten voi ja valmistautuisivat kaikkiin keinoihin. Kapinan alkamisen, toistan, minä *lykkäisin mielelläni* kevääseen, mutta minun on tietenkin täällä kaukana vaikea päätellä.

Puristan lujasti kättä. Teidän *N. Lenin*”¹.

Ensimmäinen legaalinen bolševistinen lehti „Novaja Zizn” ilmestyi Pietarissa marraskuun 9 päivänä, so. kahden viikon kuluttua siitä, kun Vladimir Iljitš kirjoitti ylläolevat rivit. Siteerattua kirjeestä ja kirjeestä Keskuskomitealle, jonka Lenin kirjoitti seuraavana päivänä, näkyy selvästi, että Vladimir Iljitšillä oli jo tietoja Pietarista legaalisen lehden julkaisemisen järjestymisestä.

Sillä välin, kun kirjeet olivat matkalla, tapahtumat kehittyivät. Monet seikat muuttuivat, ja monet huolet, joista olin kirjoittanut, katosivat.

Me odotimme tavattoman kärsimättömästi Leninin tuloa. Vihdoinkin hän saapui ja jo samana päivänä tuli Pietarin komitean istuntoon. Hän huomasi heti sekä meidän tulusuutemme, meidän vallankumouksellisen mielialamme, valmiutemme taisteluun, että myös meidän kokemattomuutemme, taitamattomuutemme järjestää oikealla tavalla työtä, moitti meitä istuntotouhusta ja erikoisesti siitä, että työläisten edustajain Neuvoston johtoon olivat päässeet menševikit. Leninin tulon jälkeen meidän taistelumme Neuvostoista kehittyi hyvin aktiivisesti.

Vladimir Iljitš kyseli seikkaperäisesti meidän työstämme, yhteyksistä työläiskaupunginosissa, työläisten vaatimuksista ja meidän taistelustamme menševikkejä ja eserriä vastaan. Hän tutustui yksityiskohtaisesti siihen, miten tapahtui työläisten aseistaminen ja taistelujoukkueiden koulutus. Hän kyseli tämän työn

¹ V. I. Lenin, Teokset, 34. osa, ss. 311, 312.— Toim.

kaikkia yksityiskohtia ja luonnetta jättämättä huomiotta pienintäkään seikkaa, antaen neuvoja ja ohjeita. Kyseli osaammeko itse ampua, harjoittelemmeko. Häntä huolestutti kysymys työläisten aseistamisesta oikeilla aseilla, hän kehoitti ottamaan luettelon kaikki asevarastot ja asekaupat, tiedusteli miten valmistettiin pommeja. Hän kiinnitti erikoista huomiota bolševikkien työhön armeijassa kehoittaen määräämään siihen parhaiten valmentuneita tovereita. Yhtä suuren merkityksen Vladimir Iljitš antoi työlle talonpoikain keskuudessa. Muodostettiin toimikunta työn suorittamiseksi maaseudulla. Me lähetimme kyliin agitaattoreita yhteyksien ottamiseksi talonpoikiin.

Muistan Leninin puheen työläisten edustajain Pietarin Neuvoston Toimeenpanevan komitean istunnossa marraskuun 13 (26) päivänä 1905. Se oli sinä päivänä, jolloin hallitus julisti työnsulun ja sata tuhatta Pietarin työmiestä heitettiin kadulle.

Miten surkuteltavia olivatkaan Trotskin, Martovin ja muiden menševikkijohtajien puheet tästä tapahtumasta! Mikä hämminki, mikä mitätön sisältö Balalaikin-Trotskin helisevässä puheessa, jossa hän pyrki peittämään voimattomuuttaan mahtipontisilla tyhjillä fraaseilla! Mikä antautumismieliala! Trotski ehdotti neuvotteluja sotaministerin ja työnantajain kanssa tehtaiden avaamiseksi.

Ja sitten nousi puhujakorokkeelle Lenin. Koko salin mielenkiinto terästyi, tuli hiljaista. Tuntui vallankumouksen todellinen tuulahdus, istuntosalin ahtaat seinät tuntuivat laajenneen ja silmiemme eteen avautui valtaviin vallankumouksellisten näköalojen ääretön maailma. Tuntui Kommuunin tuulahdus.

Lenin paljasti hallituksen taktiikan poliittisen sisällön, sen että hallitus pyrki työnsululla antamaan vallankumoukselle, työväenluokalle ratkaisevan iskun. Hallitus, sanoi Lenin, tahtoo murtaa työläisten mielialan nälän uhalla, taltuttaa sen tai yllyttää viipymättömään esiintymiseen ja nujertaa asevoimin. Lenin ehdotti, ettei tehtäisi myönnytyksiä, mutta ei myöskään antauduttaisi provokaatioon, ei lähdetäisi taisteluun epäsuotuisissa olosuhteissa, vaan ryhdyttäisiin yhdistämään voimaperäisesti kaikkia vallankumouksellisia voimia. Lenin sanoi, ettei pidä pyytää eikä sopia, vaan pitää vaatia tehtaiden avaamista, ja jos seuraa kieltävä vastaus, on kehoitettava kaikkia yleislakkoon ja muihin päättäviin taistelumuotoihin. Lenin kehoitti valmistamaan voimia yleistä rynnäkköä varten ja ryhtymään taisteluun silloin, kun se tulee olemaan edullista vallankumoukselle, kapinaan nousseelle kansalle eikä hallitukselle. Kapinan valmistelemisen suunnitelman toteuttamiseksi on otettava heti yhteys muiden kaupunkien työläisiin, rautatieläisten, posti- ja lennätinlaitoksen työntekijäin, talonpoikien ja muihin liittoihin, armeijaan ja laivastoon.

Leninin puhe, jonka jokaisesta sanasta huokui vallankumouksellinen innostus, sähköisti koko salin, ja kun hän esitti kuulijakunnalle vallankumouksen edelleen kehittämisen selvän suunnitelman ja toimintaohjelman, salissa puhkesivat hyväksymisuhudahdukset ja sitten voimakkaat suosionosoitukset.

Leninin ehdottama päätöslauselma hyväksyttiin yksimielisesti myrskyisten suosionosoitusten ja hyväksymishuutojen raikuessa. — Tämä näkyy tietävän, mitä on tehtävä, miten on johdettava työväenluokkaa, — sanoivat työläiset kokouksesta lähtiessään. — Ne lavertelijat, Hrustaljov, Tšernov, Trotski, vain lörpöttelevät ja kopeilevat, mutta heistä ei ole mitään tolkkua, vain pelkkää vahinkoa.

Milloinkaan ei voi unohtaa Leninin puhetta kuunnelleiden työläisten ilmeitä. Kasvot ilmaisivat ihastusta ja riemua, joka valtasi kaikki ja lähensi kuulijakunnan Leniniin. Vierellä seisova synkännäköinen tuntematon toveri muuttuu äkkiä täydellisesti, hänen kasvoilleen leviää iloinen hymy, silmät alkavat loistaa, ja siinä nähdään kaunistuneet ja nuortuneet kasvot, jotka ovat aivan kuin uudistuneet, ja synkännäköinen mies käy äkkiä seuranhaluiseksi, osoittaa ihastustaan, saa taistelun innostusta, ikäänkuin osa Leninin nerokkuutta olisi siirtynyt häneen.

Kuultuaan Leniniä työläiset siirtyivät pysyvästi meidän riveihimme. Muistan kun eräs työläinen moitti minua: „Oppisittepa tekin selittämään ohjelmaanne niin kuin Lenin, silloin menševikit eivät saisi petkutettua yhtään työmiestä. Hän osaa sanoa kaikki paikalleen ja oikein!”

Oppia puhumaan niinkuin Lenin, olla sellainen kuin Lenin — se oli kaikkien bolševikkien suurin tavoite.

Vladimir Iljitšille ei annettu rauhaa, kaikki bolševikit tahtoivat nähdä ja kuulla häntä, puhua hänen kanssaan, saada häneltä ohjeita.

Meillä, jotka tunsimme hänet puolueen II edustajakokouksen kaudelta ja sen jälkeen menševikkejä vastaan käydyn taistelun ajalta, oli mahdollisuus tavata häntä ja keskustella meitä askarruttavista kysymyksistä. Tietenkään ei ollut puhuttakaan siitä, että olisi voinut tavata häntä niin kuin Genevessä, mutta silti oli tilaisuus tavata Vladimir Iljitšiä muuallakin kuin kokouksissa. Toisinaan aamulla piti mennä sopimaan hänen seuraavasta puheestaan tai puoluekokouksesta ja tietenkin käytettiin hyväksi tilaisuutta ja keskusteltiin hänen kanssaan. Jos Leniniillä oli vähänkin aikaa, hän keskusteli mielellään meidän kanssamme, ja ne keskustelut antoivat meille uutta tarmoa ja intoa. On tunnustettava, että hyvin usein väärinkäytimme läheisyyttämme ja menimme hänen luokseen silloinkin, kun se ei ollut ehdottoman välttämätöntä. Mutta saattoi huomata, ettei se ollut hänelle rasitukseksi. En muista yhtään tapausta, että Vladimir Iljitš olisi

ilmaissut tyytymättömyyttä tai harmia. Eikä se ollut tarpeenkaan: hän osasi vaipua ajatuksiinsa, syrjäytyä keskustelusta, ja keskustelukumppani huomasi, että oli poistuttava.

Lenin lakkasi äkkiä keskustelemasta, alkoi miettiä ja nähtävästi hahmotteli ajatuksissaan aatteensa peruskohdat ennen kuin ryhtyi kehittelemään sitä. Nadežda Konstantinovna kertoo muistelmissaan, miten Lenin ennen työn ääreen istuutumisestaan käveli selvittäen ajatuksiaan. Meidän, vieraiden, läsnäollessa hän ei sitä tehnyt, mutta keskittyi ajatuksiinsa ja loiftoni meistä. Sen saattoi aina nähdä niin selvästi, ettei tarvinnut huomauttaa poislähdöstä, ja tällöin Lenin hyvästeli hajamielisesti ikäänkuin ei näkisi toista. Tietäen Leninin tämän luonteenpiirteen Nadežda Konstantinovna toisinaan kyseli, eikö se loukannut tovereita. Loukannutko! Sellaista käsitettä ei ollut olemassakaan. Me rakastimme Leniniä, huomioimme ihastuksella hänen jokaisen sanansa, jokainen oli valmis kuolemaan hänen puolestaan.

Vaikka erimielisyydet menševikkien kanssa II edustajakokouksen ajoilta lähtien olivat voimistuneet, kuitenkin kysymys yhdistymisestä heidän kanssaan nousi päiväjärjestykseen. Vladimir Iljitš ei vastustanut yhdistymistä, vaikka tiesi paremmin kuin kukaan meistä, miten kestäväntöntä yhdistyminen olisi.

Yhdistyminen alkoi piireissä ennen kuin siitä oli päätetty keskuksessa. Muistan kun eräänä aamuna olimme „Sedän” luona (Lidia Mihailovna Knipovitšilla, joka oli silloin puolueen Pietarin komitean sihteeri) ja keskustelimme Vladimir Iljitšin kanssa yhdistymisestä. Lidia Mihailovna oli järkähtämätön bolševikki eikä halunnut kuullakaan sellaista, että voitaisiin nostaa kysymys yhdistymisestä ilman edustajakokouksen päätöstä.

— Miten järjestetään edustajakokous, kun rautatiellä on lakko! — huusin hänelle minkä jaksoin (hän oli vähän kuuro).

— Teillä ei ole kuitenkaan oikeutta, odottakaa edustajakokousta.

— Mitä edustajakokousta nyt tarvitaan, kun valtio on luhistumassa, valtaistuimet horjuvat! — huusin minä mikä kurkusta lähti.

Vladimir Iljitš kuunteli meidän kiistaamme ja nauroi ääneen.

Lenin kävi miltei kaikissa Pietarin komitean istunnoissa ja vaati meiltä kaikilta seikkaperäistä selostusta työstä arvostellen jokaista laiminlyöntiä tai puolueen päätöksen väärinkäsittämistä.

Kerran valitin sitä, että työläisten vaimot eivät ota meitä aina vastaan ystävällisesti ja toisinaan antavat avoimesti ymmärtää, että meidän käyntimme eivät heitä miellytä. Lenin suuttui tavattomasti ja alkoi kysellä, miten me käyttäydyimme käydessämme työläisten kotona. Oli tunnustettava, että kiinnitimme vähän huomiota työläisen elinoloihin ja kotielämään, ilmaisimme toisinaan kärsimättömyyttä, kun lapset nostivat melun ja häiritsivät meidän

keskusteluamme; että vaimot alkoivat joskus mutista kutsumattomien vieraiden vuoksi ja että työläiset hämillään ja häpeillen kehoittivat olemaan välittämättä eukkojen tyhmyyksistä. Kylläpä Lenin moitti meitä...

— Jos minä olisin ollut niiden vaimojen asemassa, olisin ajanut teidät ulos! Oletteko ajatellut, miten raskasta on naisten elämä, kun heidän pitää käydä työssä tehtaalla, hoitaa koti ja lapset ja olla huolissaan miehestä, jos mies joutuu vankilaan? Se kaikki on käsitettävä hyvin ja löydettävä vastaavat sanat ja teot saadakseen puolelleen nämä naiset, joita rasittaa työ ja huoli perheestä ja jotka elävät ainaisessa puutteessa sekä pelossa vallankumoukseen lähteneen miehensä vuoksi!

Ymmärsimme, että työläisten asuntoihin oli mentävä ei halveksivin eikä välinpitämättömin ilmein, vaan kunnioittaen työläisten elämää, ja oli osoitettava ei sanoissa, vaan teoissa valmeutemme olla hyödyllisiä.

— Onko juolahtanut mieleenne, — sanoi Lenin, — tarjota apuanne, kun näette, miten he häärivät ruokkiessaan lapsia, pestessään pyykkiä ja tehdessään muita kotiaskareita, ehtimättä itse edes syödä tai istahtaa hetkeksi levähtämään?

Nämä Leninin sanat jäivät mieleemme iäksi. Muutimme käytöstapaamme, löysimme tien työläisnaisten sydämeen, ja muuttaman ajan kuluttua marssimme käsi kädessä työläisnaisten ja heidän miestensä kanssa mielenosoittajain riveissä kantaen punaisia lippuja, joita työläisnaiset olivat ommelleet taitavilla ja uutterilla käsillään.

Lenin ei herättänyt meissä yksistään hyviä tunteita, vaan poliittista tietoisuutta, nimenomaan sitä, jota vailla poliittinen toiminta on hyödytöntä.

Kesällä 1906, I Valtakunnanduuman hajoittamisen jälkeen Moskovan komitea (työskentelin silloin jo Moskovassa) lähetti minut Leninin luo saamaan ohjeita. Lenin asui silloin Suomessa, Kuokkalan asemalla eräässä kummallisessa huvilassa, jonka nimi oli „Vaasa” ja joka muistutti kapeaa ja pitkää ullakkoa. Kerroin seikkaperäisesti Leninille moskovalaisista mielialoista joulukuun kapinan tukahduttamisen jälkeen, lannistuneista mielialoista intelligenssin ja vieläpä työläistenkin erään osan keskuudessa, siitä, että vallankumous nähtävästi oli laskemassa, että taantumus nosti päätään, käytti vainotoimenpiteitä, että vähitellen koko työ supistuisi.

Vladimir Iljitš kuunteli tarkkaavaisena ja minusta näytti, että tyytymättömänä ja vieraantuneena.

— Mitäs siinä, — sanoi hän, — jos se olisikin niin, olen minä viimeinen, joka sanon sen. Niin kauan kuin on käynnissä taistelu, ja se on käynnissä — puhukaa mitä tahdotte, on toimittava eikä ruikutettava.

Lenin ei pitänyt vallankumousta lyötynä vielä Moskovan aseellisen kapinan nujertamisen jälkeenkään. Hän näki, että proletariaatti ei tahtonut laskea aseita, että talonpoikaisto jatkoi taistelua, että armeijassa ja laivastossa oli rauhatonta, ja mikä tärkeintä — hän oli varmasti vakuuttunut, että koko maan liikkeelle nostanut vallankumous ei laannu, ei voi laantua. Vladimir Iljitšillä oli paljon uusia suunnitelmia, hän valmistautui uuteen edustajakokoukseen, oli täynnä tarmoa. Väliaikainen tappio ei vienyt häneltä varmuutta. Hän kehoitti ottamaan siitä oppia uutta rynnäkköä varten.

Lenin luotti aina suuresti vallankumouksellisen työväenluokan luoviin voimiin. Vuonna 1911 näin hänet Genevessä. Hän teki selostuksen, ja minua hämmästytti hänen selostuksensa reipas, tahtoisin sanoa, ennustava sävy. Kun eräillä meistä oli lannistuneita mielialoja ja luulimme taantumuksen lujittuneen pitkäksi aikaa, Lenin väitti, että uusi nousu oli lähellä, että työväenluokka oli enemmän kypsytynyt vallankumousta varten kuin vuonna 1905, että talonpoikaisto oli tullut käsittämään talonpoikaiston ja proletariaatin yhteistoiminnan välttämättömyyden, se oli huomioinut esiintymistensä järjestymättömyyden ja hajanaisuuden, että hallitus ja hallitsevat luokat eivät pystyneet ratkaisemaan ainoatakaan kysymystä, että olivat olemassa objektiiviset ja subjektiiviset vallankumouksen edellytykset ja että vallankumous oli kiertämätön ja sen menestys taattu, sillä puolue, työväenluokka ja talonpoikaisto eivät toista vuoden 1905 virheitä, vaan ottavat niistä virheistä asianvaatimaa oppia.

Leninin puhe teki silloin kaikkiin meihin valtavan vaikutuksen. Hän painoi korvansa maata vasten kuin sadun sankari ja kuuli vallankumouksen maanalaisen kuminan. Kaikki tajusivat, ettei hän puhunut kohottaakseen kuulijoiden mielialaa, vaan nimenomaan siksi, että hän oli itse syvästi vakuuttunut siitä, että vallankumous oli lähellä ja että olivat olemassa kaikki edellytykset sen toteuttamiselle. Hän esitti selostuksessaan useita esimerkkejä, jotka todistivat, että työväenluokka taisteli, että lakkolaisten lukumäärä kasvoi vuosi vuodelta ja että olivat kehkeytymässä tapahtumat, jotka osoittaisivat työväenluokan voiman ja mahdin, poliittisen kypsyyden ja taistelutahdon.

Tämä hänen puheensa muistui mieleen erikoisesti vuonna 1912, kun Lenan tapahtumien jälkeen kautta maan vyöryi työväen lakkojen ja mielenosoitusten aalto ja työväenluokka vastaukseksi Lenan ampumisiin ilmoitti solidaarisuudestaan, valmiudestaan jatkaa taistelua. Myöhemmät tapahtumat todistivat täysin oikeiksi Leninin ennustukselliset sanat siitä, että työväenluokka oli kypsytynyt vallankumousta varten ja että vallankumous oli lähellä.

Nyt kun Leninin tuntee koko maailma, kun hänen nimensä ympärille luodaan legendoja, kaikki tahtovat päästä selville

hänen sisäisestä maailmastaan, käsittää nerokkaan tarkkanäköisyyden, mahtava tahdon ja jättiläismäisen voiman alkujuuren.

Gorki kirjoitti: „Englantilaisten virkamiesten vuosisataisen sorron näännyttämät hindut kulkevat Intian syrjäseuduilta satoja virstoja vuoripolkuja ja metsiä pitkin, kulkevat salaa asettaen henkensä vaaralle alttiiksi, he pyrkivät Kabuliin, Venäjän lähetystöön, tulevat ja kysyvät:

— Mitä merkitsee Lenin?”

Vladimir Iljitšin sydän „sykki lämmintä rakkautta kaikkia työtätekeviä, kaikkia sorrettuja kohtaan. Itse hän ei koskaan siitä puhunut...” — sanoi Nadežda Konstantinovna SNTL:n Neuvostojen II edustajakokouksessa. Nämä sanat luonnehtivat täydellisesti Leninin henkisen olemuksen. Kukaan ei koskaan kuullut Leninin puhuvan, että hän rakastaa kansaa, mutta kaikki tiesivät ja tunsivat tämän lämpimän rakkauden, ymmärsivät, että Leninin sydän sykki tahdissa miljoonien ihmisten sydämiensä kanssa.

A. V. LUNATŠARSKI

VLADIMIR ILJITŠIÄ TAPAAMASSA MAANPAOSSA

Tuskin olin ehtinyt karkotuksen jälkeen, vuoden 1904 lopulla, saapua Kieviin, kun sain Enemmistökomiteoiden byroolta määräyksen matkustaa viipymättä ulkomaille työhön puolueen Keskusäänenkannattajan toimitukseen. Matkustin ulkomaille.

Asuin muutamia kuukausia Pariisissa osittain siksi, että tahdoin päästä lähemmin perille erimielisyyksistä. Pariisissa asetuin kuitenkin heti hyvin pienen sikäläisen bolševistisen ryhmän johtoon ja aloitin sodan menševikkejä vastaan.

Lenin lähetti minulle pari lyhyttä kirjettä, joissa pyysi kiiruhutamaan Geneveen. Vihdoin hän tuli itse Pariisiin.

Hänen tulonsa oli minulle hiukan yllättävä. Mitään erikoisempaa Vladimir Iljitš ei puhunut, vaati vain, että minä matkustaisin viipymättä Geneveen.

Suostuin matkustamaan.

Lenin päätti silloin pitää Pariisissa laajan selostuksen Venäjän vallankumouksen ja Venäjän talonpoikaiston kohtaloista.

Silloin kuulin Leniniä ensimmäisen kerran puhujana. Puhuesaan Lenin muuttui täydelleen. Minuun teki valtavan vaikutuksen se, miten keskitetyn tarmokkaasti hän puhui, kuulijakuntaan tiukasti suunnatut silmät, yksitoikkoinen, mutta voimaa uhkuva puhujan liikehtiminen eteenpäin ja taaksepäin, luontevasti virtaava ja läpeensä tahdonvoimalla ladattu puhe.

Käsitin, että puhujana tämä ihminen teki voimakkaan ja lähtemättömän vaikutuksen. Tiesin jo, miten vaikuttava Lenin oli publisistina tavattoman selvällä tyylillään, taidollaan esittää jokaisen, vaikeimmankin ajatuksen hämmästyttävän yksinkertaisesti ja muunnella sitä niin, että se vihdoin oli selvä kehittymättömällekin ja poliittiseen ajatteluun tottumattomalle älylle.

Jo silloinkin minulle oli selvää, että hänen luonteensa vallitsevana piirteenä, joka muodosti puolet hänen olemuksestaan, oli

tahto, tavattoman määrätietoinen ja jännittynyt tahto, joka osasi keskittyä suuren älyn hahmottelemaan lähimpään tehtävään, tahto, joka piti jokaista erillistä tehtävää yleismaailmalliseen poliittiseen päämäärään johtavan yhtenäisen valtavan ketjun renkaana.

Ehkä seuraavana päivänä selostuksen jälkeen, en vain muista minkä johdosta, menimme kuvanveistäjä Aronsonin luo, jonka kanssa minulla oli siihen aikaan melko hyvät suhteet. Nähtyään Leninin pään Aronson ihastui ja alkoi pyytää Leniniltä lupaa saada muovata edes mitali pitäen häntä mallina.

Aronson huomautti minulle, että Lenin oli tavattomasti Sokrateen näköinen. Sanottakoon muuten, että Lenin on vieläkin enemmän Verlaine'in kuin Sokrateen näköinen. Carrièren valmistama Verlaine'in kaiverrusmuotokuva oli juuri ilmestynyt ja myös silloin asetettiin näytteille tunnettu Verlaine'in veistorintakuva, joka sittemmin ostettiin Geneven museoon.

Oli muuten todettu, että myös Verlaine oli tavattomasti Sokrateen näköinen. Suurin yhdennäköisyys oli erinomaisessa pään muodossa.

Vladimir Iljitšin pääkallon rakenne on todellakin ihailtava. On hieman tarkasteltava sitä arvostaakseen sen fyysillisen voiman, jättiläismäisen otsakaaren ääriiviivat ja huomatakseen sanosinko eräänlaisen fyysillisen valonsäteilyn sen pinnalta.

Kuvanveistäjä huomasi sen tietenkin heti.

Sen lisäksi syvälle painuneet, pienet ja tavattoman tarkkaavaiset silmät tekivät Leninin enemmän Verlaine'in kuin Sokrateen näköiseksi. Mutta suuren runoilijan silmät olivat synkät, jotenkin sammuneet (Carrièren muotokuvasta päätellen)— Leninillä ne ovat leikilliset, täynnä ironiaa, loistavat älyä ja eräänlaista vallatonta iloa. Leninillä ovat niin ilmeikkäät silmät, niistä säihky sellainen henkevyys, että ihailin sittemmin usein niiden luonnollista leikkittelyä.

Veistokuvista päätellen Sokrateen silmät olivat pikemminkin mykevät.

Kasvojen alaosassa on myös huomattavaa yhdennäköisyyttä varsinkin kun Leninillä on melkoisen iso parta. Sokrateella, Verlaine'illä ja Leninillä parta kasvoi samalla tavoin, hiukan hoitamattomana ja sotkuisena.

Tultuani tuntemaan Leniniä lähemmin huomasin hänellä vielä yhden arvokkaan ominaisuuden, joka ei heti pistä silmään: hänen hämmästyttävän elämänvoimansa. Se kiehuu ja leikkii hänessä. Kun kirjoitan näitä rivejä, Lenin on varmaankin jo viidenkymmenen ikäinen, mutta hän on nytkin vielä aivan nuori mies, aivan nuorukainen toimintakyvyltään. Miten mukaansatempaavasti, miten herttaisesti, miten lapsellisesti hän nauraa ja miten helppo on saada hänet nauramaan, hänellä on ihmeellinen taipumus

nauruun — tuohon ihmisen voittoon vaikeuksista! Kaikkein kamottavimmilla hetkillä, joita olemme joutuneet kokemaan, Lenin on aina ollut rauhallinen ja samoin taipuvainen iloiseen nauruun.

Hänen suuttumuksensa on myös tavattoman herttaista. Hän on aina suuttumuksensa herra ja suuttumus ilmenee miltei leikkiläisessä muodossa. Se ukkonen „kuin leikiten vain ilakoitsee ja sinitaivaalla jyrisee”. Olen monia kertoja huomannut sen ulkopuolisen kuohunnan, äkäiset sanat, purevan ivan nuolet, ja yht'aikaa taaskin hymyn silmissä ja kyvyn lopettaa hetkessä koko suuttumuskohtauksen, jonka Lenin ikäänkuin itse nostattaa siksi, että niin tarvitaan. Sisimmässään hän on aina ei ainoastaan rauhallinen, vaan myös iloinen.

Yksityiselämässä Lenin myös pitää eniten juuri sellaisesta pyyteettömästä, välittömästä, yksinkertaisesta, voimien kuohunnan synnyttämästä ilosta. Hänen lemmikkejään ovat lapset ja kissanpoikaset. Lasten ja kissanpoikasten kanssa hän saattaa väliin leikkiä tuntikausia.

Työhönsä Lenin tuo myös elämän hyväatekevän tenhoavuuden. Hän kirjoittaa tavattoman nopeasti, venyvällä käsialalla, kirjoittaa artikkelit ilman ainoatakaan tahraa, mikä käy häneltä aivan vaivattomasti. Hän voi tehdä sen joka hetki, tavallisesti aamulla, mutta myös myöhään illalla palattuaan väsyttävän päivän jälkeen, voi tehdä milloin vain.

Lenin on tavattoman työkykyinen. Tekisi mieli sanoa häntä suorastaan väsymättömäksi. Etten voi niin sanoa, johtuu siitä, että tiedän hänen viime aikoina joutuneen ponnistelemaan ylinhimillisesti, ja se on kuitenkin heikentänyt jonkin verran joka viikon lopulla hänen voimiaan ja pakottanut hänet lepäämään¹.

Mutta osaahan Lenin levätäkin. Siksi Lenin on lyhyenkin levon jälkeen taas virkeä ja valmis uuteen taisteluun.

¹ Tarkistettuani näitä rivejä maaliskuussa 1923, Leninin vaikean sairauden aikana, olin taipuvainen myöntämään, ettei hän itseään emmekä me häntä suojelleet riittävästi. Olin kuitenkin siinä varmassa vakauksessa, että Vladimir Iljitšin luontainen terveys voittaa sairauden ja ettei ole kaukana se aika, jolloin hän palaa jälleen johtamaan VKP:tta ja Venäjää. Me kaikki uskoimme siihen ei vain maaliskuussa, vaan vielä noin viikkoa ennen Vladimir Iljitšin kuolemaa. Kaikki lääkärit, jotka häntä hoitivat, vakuuttivat hänen omaisilleen ja lähimmille tovereilleen, että hän paranee nopeasti. Siksi me olimme maaliskuussa pessimistisempiä kuin sanokaamme joulukuussa 1923. Mutta parantumaton tauti teki omaa työtään. Lääkärit erehtyivät ja heitä johti harhaan se, että Vladimir Iljitšin suurenmoiset aivot kauheista vaurioista huolimatta, joita sairaus oli aiheuttanut, taistelivat niin tarmokkaasti taudin symptomeja vastaan, että se johti toisinaan lohduttaviin parantumisoireisiin.— A. L.

Tämä säkenöivän elämänvoiman lähde rinnan laajakantoisen älyn ja voimakkaan tahdon kanssa, josta olen maininnut ylempanä, muodostaa Leninissä lumousvoiman. Tämän lumousvoiman vaikutus henkilöihin, jotka joutuvat sen vaikutuspiiriin, on valtava. Tämä koskee mitä erilaisimpien mittasuhteiden ja henkisten mielialojen ihmisiä — alkaen sellaisesta hienosti värähtelevästä valtavasta kyvystä kuin Gorki, päätyen Pensan kuvernementin perukoilta tulleeseen talonpoikaan, alkaen ensiluokkaisista poliittisista älyistä ja päätyen sotamieheen ja matruusiin, jotka vielä eilen olivat mustasotnialaisia, — ja ovat nyt joka hetki valmiita antamaan henkensä „maailmanvallankumouksen johtajan — Iljitsin” puolesta.

Tämä tuttavallinen nimi „Iljits” on tullut käytäntöön niin laajalti, että sitä käyttävät myös ihmiset, jotka eivät ole koskaan nähneet Leniniä.

Palaan muistelmiini Leninistä ennen suurta vallankumousta.

Työskentelimme Leninin kanssa Genevessä „Vperjod” („Eteenpäin”) lehden ja sitten „Proletari” lehden toimituksessa. Lenin oli erittäin hyvä työtoveri. Hän kirjoitti paljon ja helposti, kuten olen jo maininnut, ja hän suhtautui erittäin huomaavaisesti virkaveljiensä kirjoituksiin: usein korjasi niitä, antoi ohjeita ja iloitsi suuresti jokaisen hyvin kirjoitetun ja vakuuttavan kirjoituksen johdosta.

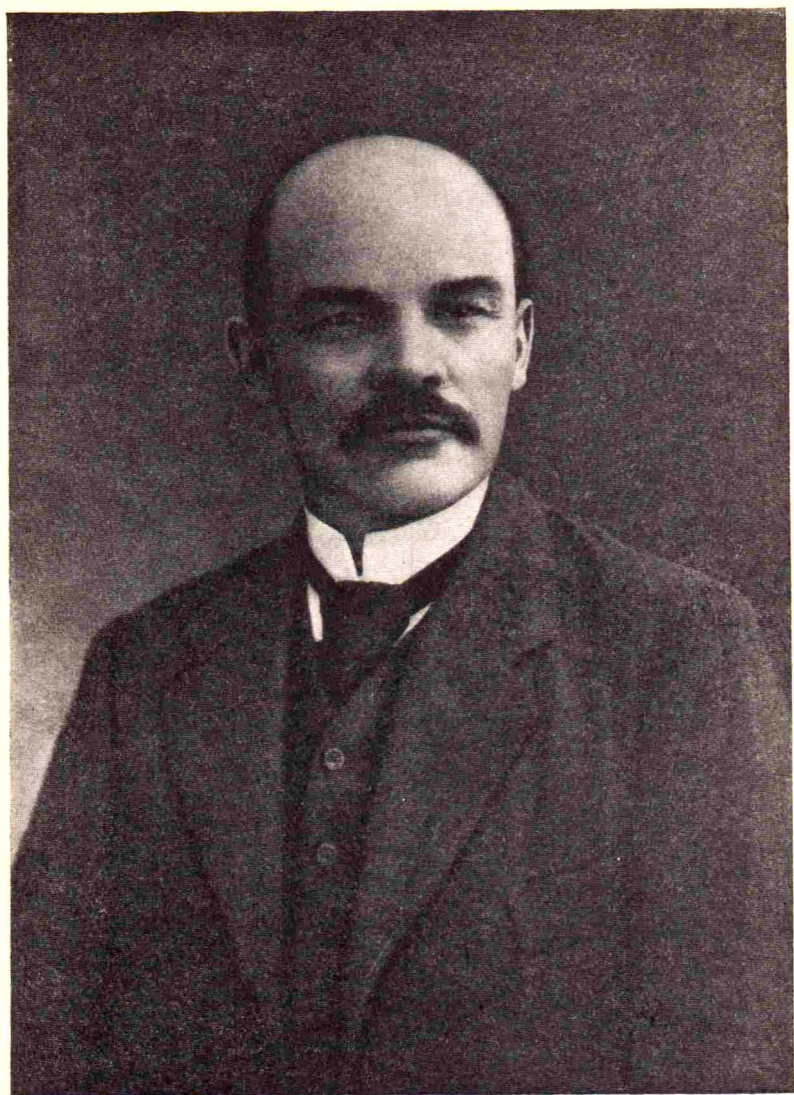
Genevessä oleskelumme alkupuolella, ennen tammikuuta 1905, olimme antautuneet pääasiassa sisäiseen puoluetaiteluun. Minua hämmästytti Leninin syvälinen välinpitämättömyys kaikkia polemisia yhteenottoja kohtaan; hän ei antanut suurta merkitystä taistelulle ulkolaisen kuulijakunnan saamiseksi puolelleen, josta suurin osa kannatti menševikkejä. Hän ei käynyt juhlallisissa väittelytilaisuuksissa eikä neuvonut erikoisemmin minuakaan käymään niissä. Hän piti parempana, että minä pitäisin laajoja yhtenäisiä selostuksia.

Hänen suhtautumisessaan vastustajiin ei voinut huomata mitään vihaa, mutta siitä huolimatta hän oli säälimätön poliittinen vastustaja, käytti hyväkseen jokaista heidän hairahdustaan, pani merkille kaikki opportunistin vihjeet, ollen siinä muuten aivan oikeassa, sillä myöhemmin menševikit itsekin puhalsivat kaikki sen aikaiset kipinänsä riittävän suureksi opportunistiseksi liekiksi. Suhteemme menševikkeihin olivat melkoisesti pilalla, ja hyvin harvojen poliittisten vastustajain onnistui samalla aikaa säilyttää vaikkapa vähänkään inhimillisiä henkilökohtaisia suhteita. Menševikeistä tuli meidän vihollisiamme. Erittäin myrkytti menševikkien suhteita meihin Dan. Lenin ei koskaan pitänyt Danista. Martovista hän piti, mutta hänen mielestään Martov oli poliittisesti selkärangaton.

Lenin oli siihen aikaan suurenmoinen. Hän kehitti mitä suurimmalla innostuksella jatkuvan vallankumoustaistelun näköaloja ja pyrki kiihkeästi Venäjälle.

Mutta silloin minä matkustin huonon terveyden ja väsymyksen takia Italiaan ja Leninin kanssa olin vain kirjeilyssä, joka oli suurimmaksi osaksi asiallista poliittista kirjeenvaihtoa, koska kysymyksessä oli sanomalehti.

V. I. Lenin.
Valokuva, 1910.

V. I. Lenin M. Gorkin luona Kaprin saarella.
Valokuva, 1908.

V. ADORATSKI

KAHDEKSANTOISTA VUODEN AIKANA

I

Minulla oli tilaisuus tavata Vladimir Iljitšiä vuodesta 1904 lähtien, jolloin jouduin ensi kerran ulkomaille. Tutustumiseni Vladimir Iljitšiin alkoi keväällä 1904, kun luin hänen puheitaan II edustajakokouksen pöytäkirjoista. Nämä puheet kiinnittivät heti huomioni ja valtasivat logiikallaan, selvyydellään ja johdonmukaisella vallankumouksellisuudellaan. Vladimir Iljitšin puhetta kuulin ensi kerran maaliskuun 9 (22) päivänä 1904 Pariisin Kommuunin muistolle omistetussa kokouksessa, joka pidettiin Geneven kaupungin eräässä salissa (luultavasti se oli Handwerk am Plain-palais).

Kokouksen puheenjohtajana oli muistaakseni toveri Lepešinski. Puhujana Vladimir Iljitš miellytti minua erikoisesti siksi, että hän puhui tavallisesti käyttämättä keinoitekoisia sanakäänteitä.

Silloin, keväällä 1904, Vladimir Iljitš ohjasi puolueen Sääntöjä tutkivaa kerhoa. Muistan hyvin, että Vladimir Iljitšillä näytti olevan ikävä kerhon ohjaajan toimessa. Toukokuussa 1904 matkustin Kasaniin vieden aika panoksen erikoisesti valmistettuja albumeja ja muita pahviesineitä. Kartonki, josta esineet oli tehty, oli liimattu hyvin ohuelle paperille painetusta illegaalisesta kirjallisuudesta. Matkustin kotiin vakaumuksellisena bolševismin kannattajana.

Vielä kerran pääsin ulkomaille maaliskuuhuhtikuussa 1905 työkenneltyäni 8 kuukautta VSDTP:n Kasanin komiteassa. Tämän toisen matkani aikana tutustuin Vladimir Iljitšiin henkilökohtaisesti, tapasin häntä monta kertaa ja keskustelin hänen kanssaan. Ensimmäisen keskustelun aikana tunsin heti, että hän oli aivan erikoinen, huomattava, suorastaan nerokas mies. En ollut milloinkaan tavannut ihmistä, jolla olisi ollut niin suuri äly. Henkilökohtainen kosketus Vladimir Iljitšiin, lyhinkin keskustelu hänen kanssaan antoi aina jotain uutta, erikoista, jota muutoin ei voinut saada niin helposti ja yksinkertaisesti.

On kirjailijoita, jotka antavat teoksissaan kaiken, minkä he yleensä pystyvät antamaan. Henkilökohtainen kanssakäyminen ei lisää mitään uutta. Vladimir Iljitš oli itse enemmän kuin hänen kirjalliset teoksensa, niiden kaikesta sisältörikkaudesta ja syvällisyydestä huolimatta. On myös mainittava hänen tavaton kykynsä antaa keskustelukumppanille hyvin lyhyen keskustelun aikana erittäin paljon. Keskustelussa hän sanoi minulle, että pitää „Iskran” toimituksesta eroamistaan virheenä. Oli kuin luonnostaan lankeavaa, että hän sanoi sen siksi, että minä ja kaikki toiset toverit käyttäisimme hyväksemme hänen kokemustaan emmekä toistaisi jo kerran tehtyjä virheitä.

Plehanovin kanssa käydystä polemiikista hän kertoi mielenkiintoisen yksityiskohdan, jolla myös oli käytännöllinen merkitys. Plehanov turvautui poleemisissa kirjoituksissaan räikeään kielenkäyttöön ja loukkaaviin hyökkäilyihin vastustajan ärsyttämiseksi. Vladimir Iljitš kertoi nauraen, että hän tunsii hyvin sen menetelmän; sen tarkoituksena oli pakottaa vastustaja puhumaan vihoissaan liikoja, kirjoittamaan ärtymystilassa jotain tyhmää. Kun vastustaja joutuu tähän satimeen, silloin hänet voi lyödä täydellisesti.

Vladimir Iljitš sanoi, että hän oli päättänyt olla *toistaiseksi* vaiti. Se oli keväällä 1905. Vladimir Iljitšin strateginen suunnitelma oli sellainen, että menševikit piti saada siihen samaan satimeen. Hän onnistuikin siinä melkolailla P. N. Lepešnskin tunnettujen pilakuvien ja Galjorkan (M. S. Olminskin) kirjasten avulla.

Saatuaan keskustelussa tietää, että olin päättänyt Kasanin yliopiston lakitieteellisen tiedekunnan, Vladimir Iljitš alkoi kysellä professoreista, jotka olivat luennoineet jo niihin aikoihin, kun hän syyslukukaudella 1887 oli opiskellut Kasanin yliopistossa. Eräästä niistä professoreista pitivät luentoja vielä 900-luvun alussa¹.

Vladimir Iljitš muisteli erästä tapausta vuoden 1887 lopulla sattuneiden ylioppilasmellakoiden ajoilta. Hän muisti erään keskustelun hänet pidättäneen poliisin kanssa, joka kuljetti häntä ajurilla. Vladimir Iljitš kertoi niin elävästi siitä keskustelusta, että se jäi mieleeni. Poliisi, joka katseli nuorta, silloin vasta 17 vuotta täyttäneitä ylioppilasta, ajatteli kaiketi, että nuorukainen oli joutunut juuttuun sattumalta, toverien „huonon” vaikutuksen seurauksena. Poliisi sanoi: „Mitä te, nuori mies, kapinoitte, edessännehän on seinä!” Vastaus oli kuitenkin aivan yllättävä: „Seinä, mutta laho, tönäise, niin se luhistuu!” — vastasi Vladimir Iljitš.

¹ Muistan, että hän muisteli N. P. Zagoskinia (Venäjän lakitieteen historian professori) ja Reinhardtia, joka oli asianajaja ja Kasanissa ilmestyneen „Volžski Vestnik” lehden toimittaja.— V. A.

Keskustelussamme, joka oli erittäin vilkas, kosketeltiin myös eräitä minua silloin kiinnostaneita teoreettisia kysymyksiä, jotka eivät olleet minulle selviä. Muutamat Vladimir Iljitšin huomautukset antoivat minulle silloin tavattoman paljon.

Kun hänen puheidensa, kirjoitustensa ja kirjasen „Mitä on tehtävä?” lukeminen teki minusta heti hänen innokkaan kannattajansa, niin tämän henkilökohtaisen tutustumisen jälkeen hän suorastaan lumosi minut. Vladimir Iljitšillä oli tavattoman laajat tiedot mitä moninaisimmilla aloilla, hänellä oli erittäin laaja harrastuspiiri.

Saatuani tietää, että olin matkailut Sveitsissä jalkaisin pitäen ohjeena Baedekerin matkaopasta, Vladimir Iljitš suhtautui siihen erittäin myötämielisesti. Hän sanoi, että sellaiset retket uusilla seuduilla tuottivat hänelle erittäin suurta nautintoa. Hän kertoi minulle, miten Samarassa asuessaan oli suorittanut niin sanotun „matkan maailman ympäri” — veneellä Volgaan alas Samaran mutkan loppuun, sieltä maitse vene mukana pohjoiseen virtaavaan pieneen jokeen, jokea pitkin takaisin Volgalle Ziguivuorten kohdalle, johon joki laskee, ja sitten takaisin Samaraan jälleen myötävirtaa.

Tutustuttuani henkilökohtaisesti lähemmin Vladimir Iljitšiin aloin nähdä hänessä muutakin kuin nerokkaan johtajan, johon voi varmasti luottaa ja joka johtaa oikeata tietä,— hän tuli minulle kalliiksi henkilöksi, jota kohtaan aloin tuntea henkilökohtaista kiintymystä ja jonka hyväksi olin valmis tekemään kaikkeni.

Myöhemmin, kesällä 1905, kun me, kasanilaiset puoluejärjestäjät — koko komitea, luimme hänen erinomaisen kirjansa „Kaksi taktiikkaa”, me kaikki tunsimme, ettei voida oikeammin, johdonmukaisemmin ja lahjakkaammin puolustaa vallankumouksen kehityksen etuja kuin sen teki Vladimir Iljitš. Hän osasi innostaa kaikkia, joille vallankumouksen asia oli kallis. Muistan, kun suunnilleen samoihin aikoihin, kesällä 1905, eräänä iltana muutamat toverit keskustelivat Vladimir Iljitšistä: voiko hän olla voitokkaan vallankumouksen johtaja? Silloin me muotoilimme kysymyksen näin: voiko hän olla Robespierre? Keskusteluun osallistui myös G. I. Kramolnikov. Muistan, että voitolle pääsi mielipide, että voi tietenkin ja täyttää tehtävänsä todennäköisesti vielä paremmin. Ainakin sellainen oli minun horjumaton vakaukseni.

Haluaisins yleensä mainita Vladimir Iljitšin persoonan voimakkaan vaikutuksen kaikkiin niihin, joilla oli onni henkilökohtaisesti tavata häntä. Vuonna 1911 jouduin kuljeskelemaan paljon Pariisissa erään sormovolaisen nuoren työmiehen, toveri N:n kanssa, joka oli käynyt koulun Bolognassa imien itseensä bogdanovilaisia aatteita ja suhtautui Vladimir Iljitšiin jonkin verran skeptillisesti.

Nadežda Konstantinovna tutustutti minut työmieheen, jotta tämä seurassani tutustuisi Pariisiin ja sen nähtävyyksiin. Miehen oli määrä matkustaa Venäjällekin minun kanssani, koska hän ei hallinnut vieraita kieliä, ja minun oli juuri silloin palattava Venäjälle. Keskusteluissamme filosofian ja taktiikan kysymyksistä N. ei ollut ensinkään taipuvainen hyväksymään minun vakaumuksiani, kun pyrin todistamaan hänelle, että Lenin oli oikeassa ja Bogdanovin katsantokanta oli väärä.

Vihdoin koitti päivä, jolloin meidän oli lähdeävä matkalle, ja sovimme tapaavamme asemalla. Sinne N. tuli suoraan Vladimir Iljitšin luota, jonka kanssa hän oli keskustellut. Vladimir Iljitšin oli määrä tarkastaa, kuinka hyvin hän oli omaksunut käsittelemänsä aineiston ja lisäksi antaa hänelle erilaisia ohjeita.

Kun olimme jo vaunussa, N. kertoi paljon ja ihastuneena siitä valtavasta vaikutelmasta, jonka Vladimir Iljitšin matkatoivotukset tekivät häneen. Tunnin verran kestäneessä puheessa Vladimir Iljitš ehti kuvata N:lle laajoja näköaloja ja opettaa enemmän kuin N. oli koko oppikurssin aikana saanut tietää Bolognassa. Niin vakuutti minulle N. itse, ne ovat miltei kirjaimellisesti hänen sanansa.

Vladimir Iljitš oli niin voimakas persoonallisuus, että hänen vaikutuksensa ei rajoittunut vain aatteelliseen puoleen. Kohtasin myöhemmin useita tovereita, jotka ulkonaisestikin tuntuivat muistuttavan Vladimir Iljitšiä, kun he nähtävästi tahtomattaan ja huomaamattaan toistivat hänen eleitään, sanontojaan, äänenpainoaan, vieläpä hänen silmiensä ilmettäkin.

II

Seuraavan kerran tapasin Vladimir Iljitšin 1908 Sveitsissä Genevessä, missä asuin vuodesta 1906 ulkomaille karkotettuna. Keväällä 1908 olin Geneven yliopiston englannin kielen lehtorin mr. Mobbs'in luennolla Shakespearesta ja istuin takariveissä. Saliin tuli mies ja istui viereeni. Mies oli Vladimir Iljitš, mutta en tuntenut häntä heti, koska hänellä ei ollut partaa. Luennon loppupuolella katselimme toisiamme, ja Vladimir Iljitš aloitti keskustelun. Hän muisti tuttavuutemme. Ei tarvinne sanoa, miten iloinen olin tämän odottamattoman tapaamisen johdosta. Lähdimme ulos, ja minä saatoin hänet kotiin asti.

Kysyin häneltä, mitä hän muisteli suurimmalla mielihyvällä kaikesta siitä, mitä oli tehnyt Venäjällä käyntinsä aikana. Hän kertoi minulle, että hänelle oli tuottanut suunnattoman suurta tyydytystä eräs suuri joukkokokous, jossa hänellä oli ainoan kerran ollut tilaisuus puhua ja jossa hän oli vienyt läpi oman päätöslauselmansa selitettään sen aivan juurtajaksain, joten se oli hyväksytty täysin tietoisesti, so. loppuun asti selitettynä.

Hänen kertomuksensa kokouksesta painui erikoisen selvästi muistiin. Se kokous oli kaiketi kreivitär Paninan talossa.

Muistissani on säilynyt Vladimir Iljitšin kertomus siitä, kun Nevskinkadulla neljä urkkijaa ympäröi hänet aikoen pidättää, mutta hän pääsi kuitenkin menemään.

Kun kysyin häneltä, mitä hän ajattelee tulevaisuudesta, milloin puhkeaa jälleen vallankumous, Vladimir Iljitš vastasi, että „talonpoika imee kämmentään”, — kun talonpoika lakkaa sitä tekemästä, tulee vallankumous. Vladimir Iljitš puhui suuttumuksella kadeteista, jotka tosiasiassa olivat antaneet tsaarille lainan, sillä jos he olisivat ilmoittaneet Ranskassa päättäväisesti, että ilman Duuman suostumusta otettua lainaa kansanedustus ei tule tunnustamaan, ei tsaari olisi saanut Ranskasta rahaa sivumalla Duuman.

Minun oli kohta palattava Venäjälle, koska karkotusaikani Venäjän rajojen ulkopuolelle oli päättymässä. Ennen lähtöäni kävin monta kertaa Vladimir Iljitšin luona. Hän pani minut kirjoittamaan seikkaperäisiä muistelmia vuodelta 1905, lokakuun päiviltä ja varsinkin niistä opetuksista, jotka koskivat työläisten aseistamista, taistelujoukkueita, kapinan järjestelyä ja vallan ottamista.

Eräänä iltana, kun tulin Vladimir Iljitšin luo, hän kutsui minut kanssaan oluttupaan. Istuimme pöytään, tilasimme olutta ja aloimme keskustella. Vladimir Iljitš kyseli lukujani. Luin silloin ahkerasti sosiologiaa ja historiaa käsittelevää kirjallisuutta ja pyrin vapautumaan itsenäisesti juridisen ideologian verkoista. Vladimir Iljitš keskeytti äkkiä keskustelun sanoen: „This man is suspicious”¹ ja viittasi huomaamatta erääseen mieheen päin, joka oli juuri istunut pöytäämme ja kaikesta päättäen oli urkkija. Me nousimme heti pöydästä ja poistuimme.

Valmistautuessani matkustamaan Genevestä likvidoin vähäisen huonekalustoni ja olin erittäin hyvilläni, kun Vladimir Iljitš suostui siihen, että veisin kirjahyllynä hänelle. Vein sen hänelle pari päivää ennen Genevestä lähtöäni.

Sen jälkeen pääsin matkustamaan ulkomaille vasta tammi-kuussa 1911. Minulla oli mukanani valtiota koskevan teokseni luonnos, jossa pyrin jäävämmään porvarillisen ideologisen valtiokäsitteen. Tahdoin neuvotella teokseni johdosta ja saada selvityksiä useita epäilyksenalaisia teoreettisia kysymyksiä. Berliinissä kävin Kautskyn luona, mutta keskustelu hänen kanssaan ei antanut kerrassaan mitään kysymysteni ratkaisemiseen. Saavuttuani Pariisiin lähdin suoraan asemalta Vladimir Iljitšin luo Rue Marie-Rosen kadulle. Vladimir Iljitš otti minut vastaan erittäin sydämellisesti. Hän neuvoi läheisyydestä talon, johon voin asettua

¹ Tämä henkilö on epäilyttävä.— *Toim.*

asumaan. Asuin Pariisissa noin viikon päivät. Kävin monta kertaa Vladimir Iljitšin luona, eräänä iltana istuimme pitkän aikaa ja keskustelimme. Vladimir Iljitš luki käsikirjoitukseni, ja se kiinnosti häntä. Puhuessaan lakimiehistä Vladimir Iljitš muisti Bebelin sattuvan sanonnan: „Juristen sind durchaus reaktionäre Leute”¹ ja Marxin sanonnan: „Juristisch — also falsch”². Minä en näitä sanontoja tiennyt. Minua miellytti erikoisesti viimeksi-mainittu, koska se vahvisti täydellisesti todeksi minun johtopäätökseni.

En silloin käsittänyt täysin sen vähämerkitykselliseltä näyttävän jokapäiväisen työn tavattoman suurta historiallista merkitystä, jota Vladimir Iljitš silloin suoritti, oikeammin sanoen, ymmärsin, että se oli erittäin tarpeellista, mutta minua harmitti, että sellainen teoreettinen voima kuin Vladimir Iljitš, sellainen nerokas äly (olin ihastunut hänen teokseensa „Materialismi ja empiriokritisismi”, joka on mielestäni merkitykseltään „Anti Dühringin” veroinen), ajattelija, jolla oli laaja sivistys, hukkasi voimiaan ja aikaansa sellaisten asioiden selittämiseen, jotka voitiin helposti käsittää todenperäisiksi jännittämättä erikoisemmin älyä,—nimenomaan, että taantumuksen riehunnan kaudella on säilytettävä illegaalinen järjestö hinnalla millä hyvänsä, kaikista vaikeuksista huolimatta, ja että on käytettävä mitä huolellisimmin legaaliset mahdollisuudet joukkojen poliittisen tietoisuuden kehittämiseksi, jne. Kun ilmaisoin Vladimir Iljitšille mielipiteeni tästä kysymyksestä ja sanoin, että oli erittäin paljon teoreettisia kysymyksiä ratkaisematta, joita hänen olisi pitänyt ryhtyä selvittämään, niin Vladimir Iljitš vastasi: „Ehkä olettekin oikeassa”. Mutta huomasin, ettei hän voinut muuten tehdä ja että juuri se, mitä hän teki, olikin tärkeintä ja välttämättömintä. Se kävi erittäin selväksi myöhemmin.

Ennen Lontooseen lähtöäni Vladimir Iljitš suorastaan saattoi minut liikutuksen valtaan huolehtivalla suhtautumisellaan. Hän antoi minulle erittäin paljon hyödyllisiä neuvoja sanoen senkin, että matkatavaroiden säilytyspaikkaa sanotaan englanniksi cloak room, että Pariisista on parasta matkustaa Lontooseen Boulognen—Folkestonen kautta, että Lontoossa minun on käytävä junasta pois Charing Cross Station asemalla jne. Hän antoi minulle myös toveri Litvinovin („Papašan” — „Isäukon”) osoitteen. Litvinov asui silloin Lontoossa.

Palatessani Lontoosta Venäjälle pysähdyin jälleen pariksi kolmeksi viikoksi Pariisiin. Sain silloin nähdä, miten huolehtivaisesti Vladimir Iljitš suhtautui ulkomaille saapuviin työläisiin,

¹ Lakimiehet ovat tavattoman taantumuksellisia.— *Toim.*

² Juridisesti, siis väärin.— *Toim.*

miten seurasi heidän opintojaan ja tarkasti heidän tietojaan. Ylempänä jo kerroin sormovolaisesta työmiehestä.

Ennen lähtöäni Venäjälle Vladimir Iljitš antoi minulle silloin Pietarissa asuneen V. D. Bontš-Brujevitšin osoitteen, jotta hän olisi auttanut minua valtiota koskevan teokseni julkaisemisessa. Mutta silloin minun ei sitä kuitenkaan onnistunut tehdä ja julkaisin kirjani vasta 1923 Sosialistisen akatemian kustantamana.

Erotessamme Vladimir Iljitš antoi minulle erään hyvän neuvon. Huomattuaan, että kirjoissani oli sivujen reunoihin kirjoitettu lauseita englannin kielellä (luin silloin ahkerasti englannin kieltä ja tahdoin oppia sen) Vladimir Iljitš veitikkamaisesti hymyillen sanoi, että eräissä lauseissani oikeinkirjoitus oli omalaatuista; hän neuvoi minua tekemään erilaisia muistiinpanoja, otteita päätöslauseelmista ja muusta sellaisesta aineistosta, jota ei ollut hyvä näyttää santarmeille, englannin kielellä niin, että ne olisivat ikäänkuin lainauksia Dickensin ja Thackeryn teoksista tai raamatusta. Santarit eivät tosiaankaan kiinnittäneet huomiota seläiseen.

III

Talven 1911—1912 asuin perheeni — vaimoni ja tyttäreni — kanssa Berliinissä. Saapuessani ulkomaille tiedotin Vladimir Iljitšille aina osoitteeni; samoin tein silläkin kertaa. Silloin oli juuri pitkistynyt juttu Keskuskomiteamme rahojen suhteen, jotka olivat joutuneet „haltijain” — Saksan sosialidemokraattien ja nimenomaan Kautskyn haltuun. Saksan sosialidemokraatit yleensä ja muun muassa Kautsky, jotka eivät olleet lainkaan perillä venäläisistä asioista, kuvittelivat kuitenkin, että heidän tehtävänään oli olla välitystuomarina. Vladimir Iljitš kirjoitti minulle, että oli selitettävä tilannetta Kautskylle ja kehoitti minua ottamaan sen tehtäväkseni. Hän kirjoitti, että Kautsky sai tietoja erilaisilta juonittelijoilta, jotka olivat poliittisesti mitättömiä, mutta pyrkivät vaikuttamaan ja harjoittivat kaikenlaisia juonitteluja.

Kävin pari kertaa Kautskyn luona, mutta tunsin oloni siellä epämiellyttäväksi. Siellä kävi Hilferding, joka oli enemmän pankkiirin kuin vallankumousmiehen näköinen. Sitä paitsi en silloin vielä hallinnut täysin saksan kieltä, että olisin voinut kilpailla Kautskyn menševististen neuvonantajain kanssa. Pidin itseäni tehtävään sopimattomana ja kirjoitin siitä Vladimir Iljitšille.

Kerran, kun minua ei ollut kotona, meille soitti ovikelloa Vladimir Iljitš. Vaimoni, joka avasi oven, ei ensin häntä tuntenut. Kun Vladimir Iljitš istui kirjoittamaan minulle kirjelappua, vaimoni huomasi allekirjoituksen „Lenin”. Silloin hän alkoi pyytää Leniniä jäämään ja sanoi, että minä tulisin kovasti pahoilleni,

ellen näkisi häntä. Vladimir Iljitš hymyili ja lupasi ehdottomasti pistäytyä myöhemmin.

Vähän ajan kuluttua Vladimir Iljitš todellakin tuli uudelleen. Olin jo kotona. Sain tietää, että hän oli tullut Berliiniin tarkoituksella puhua henkilökohtaisesti Bebelin ja Kautskyn kanssa. Sinä päivänä hänen ei sitä onnistunut tehdä ja oli oltava yötä Berliinissä. Vastustin aivan jyrkästi sitä, että hän menisi hotelliin, ja hän jäi yöksi meille. Hän kyseli työstäni. Muistan, että hän tarkasteli minun kirjojani, joista häntä suuresti kiinnosti kaksiosainen sanakirja — Weigandin „Deutsches Wörterbuch” (erinomainen saksan kielen sanakirja, jossa on paljon tietoja kielitieteen ja historian alalta).

Illalla Vladimir Iljitš kävi katsomassa draamaa Reinhardtin teatterissa ja sitten oli meillä yötä nukkuen sohvalla. (Iljitšillä oli matkapeite, ja sohvan luona seisojaksi puusotamies paljastetuina miekoin. Pikku tyttäreni oli sen pannut sinne, „ettei Leninillä olisi ikävä”.)

Aamukahvin jälkeen Vladimir Iljitš lähti asioilleen, ja päivällä hänen oli määrä tavata V. Slutskaja, jonka piti tulla meille. Palattuaan Vladimir Iljitš kertoi suuttuneena, että Bebel oli ottanut hänet vastaan hyvin epäystävällisesti — „katsoi kuin peto”, kuten Vladimir Iljitšin sanonta kuului. Kautskysta Vladimir Iljitš puhui hyvin epäkunnioittavasti ja sanoi, että Kautsky „tuppautuu” ratkaisemaan kysymyksiä, vaikka ei lainkaan pysty käsittämään venäläisiä asioita. Kautsky, joka ei ollenkaan hallinnut venäjän kieltä, ei todellakaan voinut olla kunnolleen selvillä Venäjän tilanteesta eikä venäläisen puolueen asioista ja oli aivan pätemätön „tuppaamaan” omia päätöksiään.

Berliinistä lähdettyään Vladimir Iljitš päätti nostaa Kautskya vastaan kanteen ja ottaa häneltä rahat oikeuden kautta. Vladimir Iljitš pyysi minua kirjeessä, että löytäisin hyvän asianajajan Stuttgartissa, missä julkaistiin Kautskyn toimittamaa „Die Neue Zeit” aikakauslehteä. Minulla ei Berliinissä ollut ketään muita saksalaisia tuttavuuksia kuin Kautsky. Silloin Vladimir Iljitš neuvoi minulle seuraavan keinon: minun piti tilata porvarillinen sanomalehti „Vossische Zeitung”, joka oli sentapainen kuin vanha „Russkije Vedomosti”. Lehdellä olisi tietenkin omana lainopillisena neuvojana joku huomattava asianajaja; lehden tilaajana saisin oikeuden mennä häneltä pyytämään neuvoa eikä hän suhtautuisi minuun kuin satunnaiseen vastaantulijaan, vaan antaisi hyvän asianajajan osoitteen Stuttgartissa.

Tein kaiken sen, kävin „Vossische Zeitung” lehden lainopillisen neuvojan luona ja tosiaankin keskusteltuani hänen kanssaan sain häneltä tarvittavan osoitteen, jonka ilmoitin heti Vladimir Iljitšille. Käyttikö Vladimir Iljitš stuttgartilaisen asianajajan apua, sitä en muista. Muistan vain, että hän julkaisi erillisenä

lehtisenä kirjoituksen saksan kielellä, jossa selitettiin seikkaperäisesti kaikki rahariitaa koskevat asianhaarat.

Kun keväällä 1912 matkustin jälleen Venäjälle, Vladimir Iljitš antoi tehtäväkseni osallistua ehdottomasti IV Valtakunnanduuman vaaleihin ja koettaa viedä läpi työläisten edustaja käyttäen hyväksi sitä, että Kasanissa oli miltei yhtä paljon valitsijamielisiä kadetteja kuin mustasotnialaisiakin. Yritykseni epäonnistui.

IV

Jouduttuani kesällä 1914 ulkomaille kirjoitin heti Vladimir Iljitšille, joka asui silloin Poroninissa. Minua kiinnosti silloin kansallisuuskysymys ja muistaakseni Vladimir Iljitš suositteli minulle kirjeessään Pannekockin ja Strasserin kirjasia. Olisin mielelläni halunnut käydä Vladimir Iljitšin luona, mutta äkkiä puhjennut sota esti sen. Jouduin olemaan vaimoni ja tyttäreni kanssa kokonaista neljä vuotta Saksassa siviilisotavangin asemassa.

Vasta elokuussa 1918 pääsin palaamaan Venäjälle, sen jälkeen, kun Saksaan tuli meidän lähetystömme. Kirjoitin heti lähetystöön ja pyysin järjestämään minulle mahdollisuuden palata Venäjälle, ja samalla ilmoitin olevani valmis lähtöni asti toimimaan väliaikaisena konsulina Münchenissä, jos se olisi tarpeen. Henkilöllisyyttäni koskevia tietoja pyysin tiedustelemaan Vladimir Iljitšiltä.

Lupa matkustaa venäläisten siviilisotavankien ensimmäisessä junassa tuli ennen kuin selvisi kysymys, tarvittiinko Müncheniin konsulia, ja niin olin elokuun alussa jo Moskovassa.

Saavuttuani menin ensi työkseni Vladimir Iljitšin luo.

Kello oli neljän paikkeilla. Kirjoitin Leninille lapun. Minut päästettiin heti hänen luokseen. Hän seisoi työhuoneessaan tuolilla Euroopanpuoleisen Venäjän kartan ääressä ja tarkasteli sen pohjoisosaa. En ollut nähnyt häntä vuodesta 1912. Mielestäni hän ei ollut lainkaan muuttunut. Hän oli sama iloinen, rakastettava, vaatimaton Vladimir Iljitš. Suutelimme. Hän pyysi minua istumaan ja näytti hämmästyvän huonoa ruumiillista kuntoani. Hän kertoi saaneensa kyselyn, voitaisiinko minut nimittää konsuliksi Müncheniin, ja hän oli heti antanut suostumuksensa ja suositellut minua henkilönä, jonka tunsin, ja siksi oli luullut minun saaneen jo sen nimityksen. Huoneeseen tuli J. M. Sverdlov, jonka tunsin toveri Andrein nimellä jo Kasanin työajoilta 1905. Alkoi keskustelu Saksasta ja tulevasta Saksan vallankumouksesta. Kerroin ne tosiasiat, mitä tiesin. Mieliala Saksassa alkoi silloin hämärästi muistuttaa mielialaa Venäjällä vuoden 1905 aattona.

Alituinen ravinnon puute Saksassa vietetyn vankeusajan viimeisinä vuosina oli horjuttanut niin pahasti terveyttäni, etten voinut tehdä muuta kuin puhtaasti kabinettityötä. Tapasin Vladimir Iljitšiä hyvin harvoin.

Talven 1919/20 asuin Kasanissa. Vladimir Iljitš kyseli monta kertaa asioitani, tarvitsinko jotain, pyysi kirjoittamaan hänelle ja lähettämään kirjeet sotilasviranomaisten kautta. Kirjeessä huhtikuun 6 päivästä 1920 Vladimir Iljitš kirjoitti:

„t. Adoratski!

Olen puhunut t. Hodorovskille pyytäen auttamaan Teitä elintarvikeannoksen, polttopuiden ym. suhteen.

Hän lupasi sen tehdä.

Kirjoittakaa minulle jonkun mukana (parasta sotilaiden kautta)

1) onko tehty jotain Teidän auttamiseksenne? elintarvikeannos? polttopuita?

2) tarvitsetko vielä jotain?

3) voitteko kerätä aineistoa *kansalaissodan historiaa* ja *Neuvostotasavallan historiaa* varten?

Voiko Kasanissa yleensä koota sellaista aineistoa? Voisinko minä auttaa?

„*Izvestijan*” ja „*Pravdan*” vuosikerrat? Puuttuuko paljon?

Voisinko minä auttaa saamaan puuttuvat?

Pyydän Teitä kirjoittamaan minulle, *antamaan osoitteenne*.

Parhaimmat terveiseni! Teidän *Lenin*”¹.

Tavattoman suuren työn kuormittamanakin Vladimir Iljitš jaksoi muistaa ne keskustelut, joita meillä oli ennen Kasaniin lähtöäni, ja ajatella toverin auttamista.

V

Elokuussa 1920 minut kutsuttiin Moskovaan työskentelemään Lokakuun vallankumouksen historiaa koskevan aineiston keräämiseksi. Saavuttuani Moskovaan pidin tietenkin luonnollisena asiana mennä tapaamaan Vladimir Iljitšiä, koska en ollut nähnyt häntä noin vuoteen. Hän kyseli työstäni ja elämästäni Kasanissa. Kerroin hänelle muun muassa, että keväällä 1920 olin pitänyt luentoja mielityökseni noin kuukauden ajan Läänin puoluekoulussa, mutta tällä kertaa siellä opiskelleet olivat tietotasoltaan alempana kuin vuonna 1919 opiskelleet, jolloin olin myös luenoinut puoluekoulussa. Kuultuaan tästä opiskelijain tietotason alenemisesta Vladimir Iljitš huolestui ja pyysi minua ottamaan läänin puoluekomitean sihteeriltä selvää sen syistä.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 35. osa, s. 379.— Toim.

Keskustelimme myös Marxin ja Engelsin kirjeenvaihdesta. En ollut siihen mennessä saanut lukea sitä kokonaisuudessaan, ja se tietysti kiinnosti minua suuresti. Vladimir Iljitš alkoi jo kehittää minulle työsuunnitelmaa, joka hänen mielestään oli pantava täytäntöön mahdollisimman pian. „Bebel ja Bernstein,—sanoi Vladimir Iljitš,—ovat haudanneet Marxin ja Engelsin mitä rikkaimman perinnön neljään paksuun kirjaan, joita lukevat vain oppineet hölmöt, sellaiset kuin Te ja minä”. On valittava tärkein, tehtävä se yleistajuisiksi luettavaksi laajoille työväen piireille, tehtävä siten, että luettaisiin todella alkuperäistä Marxia. Sellainen suhteellisen pieni kokoelma on käännettävä Euroopan kielille, sillä Lännessä tunnetaan Marxia mahdollisesti vähemmän kuin meillä Venäjällä. Vladimir Iljitš sanoi, että esimerkiksi Ranskassa ei lainkaan tunneta „Gothan ohjelman arvostelua”.

Suostuin tietenkin suurella ilolla tähän minulle ehdotettuun työhön. Vladimir Iljitš meni kiireesti asuntoonsa ja palasi sieltä kainalossaan neljä nidosta kirjeenvaihtoa. Sitä paitsi hän toi minulle vielä erilaista kirjallisuutta ja antoi luvan käyttää hänen kirjastoaan. Hän aikoi antaa myös huomautuksensa, jotka hän oli tehnyt jo 1913, kun luki ensi kerran kaikki neljä nidosta kirjeenvaihtoa, mutta hän ei löytänyt vihkkoa. Myöhemmin se kuitenkin löytyi, ja Vladimir Iljitš lähetti sen minulle, kun olin ehtinyt jo lukea kaikki kirjeet. Tarkastin huolellisesti kaiken uudelleen. Useita huomautuksia hänen vihkostaan käytin hyväksi. Kirjoitin itselleni muistiin kaikki Vladimir Iljitšin huomautukset ja palautin hänen vihkonsa takaisin.

Alussa Vladimir Iljitš ja minä luulimme, että koko työn voi tehdä hyvin nopeasti, noin kolmessa kuukaudessa. Mutta kului vuosi ensimmäisestä keskustelustamme, ja minä olin valmistanut vasta keskeneräisen aineiston. Tosin kaikki valitsemani katkelmat oli jo käännetty, mutta ne vaativat vielä vakavaa työtä. Vladimir Iljitš seurasi jatkuvasti työtäni ja tarkastettuaan pikimmältään koko aineiston kirjoitti elokuun 2 päivänä 1921:

„Minulla oli mahdollisuus vain vilkaista kirjeisiin. Teidän on tietenkin vielä paljon supistettava, sovitettava, sijoitettava,—2 ja 3 kertaa harkittava ja sitten *lyhyesti* kommentoitava. Työtä on nähtävästi enemmän kuin näytti alussa.

Kronologinen järjestys (taidatte olla oikeassa) olisi ehkä mukavin”¹.

Kaksi ja kolme kertaa harkitseminen ja kommentoiminen vei minulta aikaa koko talven 1921/22. En voinut joututtaa työtä, koska minulla oli vielä muitakin tehtäviä.

Huhtikuussa 1922 sain Vladimir Iljitšiltä kirjelapun, jossa hän kirjoitti:

¹ V. I. Lenin, Teokset, 35. osa, s. 440.—*Toim.*

„Sairauden tähden en työskentele enkä tule hyvin pitkään aikaan työskentelemään. Kirjoittakaa, miten ovat asianne. Kirjoittakaa muun muassa Marxin kirjeistä. (Matkustan moneksi viikoksi...) Sitä työtä on vietävä eteenpäin ja *tehtävä loppuun*. Teidän Lenin”.

Kun sain kirjelapun, niin sydäntäni kouristi, arvasin, että Vladimir Iljitšin tila oli vakava. Vastauksessa kirjoitin hänelle, että työtä Marxin kirjeiden julkaisemiseksi teen jatkuvasti ja vien sen ehdottomasti loppuun, mutta valitettavasti olosuhteet eivät salli antaa kaikkea aikaani sille työlle. Vastauksessa Vladimir Iljitš muun muassa kirjoitti:

„Työskennelkää enemmän kirjeiden julkaisemiseksi: se on tärkeä *kansainvälinen* asia. Valitkaa tärkein. Huomautusten pitää olla lyhyitä, selviä, tarkkoja (vertailtava Marxin lausuntoja *tiettyjen* „arvovaltaisten” porvarillisten *taantumussellisten* tiedemiesten lausuntoihin). Tervehdin. Teidän Lenin”.

Kerran huhtikuun lopulla Vladimir Iljitš kutsui minut puheilleen. Hän makasi pukeutuneena vuoteessa ja luki kirjaa. Se oli kohta leikkauksen jälkeä. Vladimir Iljitš alkoi tarkoin kysellä työstäni, ja häntä kiinnostivat pienimmätkin yksityiskohdat: millaisissa oloissa asun, voinko työskennellä kotona vai kirjastossa, jne. Kun Vladimir Iljitš sai tietää, että olin antanut painoon käsikirjoitukseni „Marxilaisuuden peruskysymysten ohjelma”, hän sanomatta mitään minulle järjesti asian niin, että kirjanen tuli hyvin nopeasti painetuksi.

Viimeisen kerran näin Vladimir Iljitšiä vuoden 1922 lopulla, kun hän palattuaan työhön alkoi jälleen tuntea pahoinvointia ja hänen oli lääkärien määräyksestä vähennettävä työkuormitustaan. Eräänä iltana Vladimir Iljitš soitti minulle ja kutsui käymään luonaan. Hän istui työhuoneessaan. Otin mukaani ja näytin hänelle laatimani Marxin ja Engelsin kirjekokoelman jo painetut arkit. Vladimir Iljitš katseli kokoelmaa ja nauroi sille, kun johdannon lopussa oli Engelsin kirje Marxille, jossa Engels neuvoi Marxia juomaan viiniä innokkuutensa säilyttämiseksi.

Vladimir Iljitš oli virkeä ja eloisa, mutta sanoi kuitenkin minulle surullisesti, että hän oli invalidi eikä voinut enää työskennellä täysin voimin. En tahtonut ajatella, että näin hänet viimeisen kerran...

V. KARPINSKI

LENIN TOIMITTAJANA

Tutustuin Vladimir Iljitšiin syksyllä 1904. Se tapahtui Geneven laitakaupungilla, sveitsiläisessä oluttuvassa Rout des acacias'in varrella, jonka erillisessä salissa bolševikeilla oli tapana kokoontua,— omaa kokoussalia meillä ei käsitettävästi ollut. Astun sisään ja katseeni hakee Leniniä niiden kuvausten mukaan, joita olin tovereilta kuullut... Tuolla hän onkin! Istuu nurkassa ja korkea otsansa kiiltää sähkölampun valossa; nojaten kyynärpäällä pöytään, käsi otsalla ja hymyssäsuin hän silmäilee kokoontuvia ja kopauttelee kynäänsä. Siinä kuva, joka on jäänyt iäksi mieleeni. Jos olisin taiteilija, voisin vaikka heti paikalla piirtää hänen kuvansa kuin ilmi elävänä.

Toverit menivät Vladimir Iljitšin luo, tervehtivät tuttavallisesti häntä, keskustelivat. Sitten alkoi hänen selostuksensa eli referaattinsa, kuten silloin sanottiin. Sen aihetta en enää muista. Mutta ensi kohtaamisen vaikutelma oli häypymätön.

— Siinä on oikea *puolueen johtaja* ja samalla niin *tavallinen toveri*, jonka luo voi mennä ja kertoa avoimesti kaiken, mikä mieltä painaa,— tähän tapaan silloin tuumin itsekseni.

Niihin aikoihin puolueen hajoittajat, menševikit, Plehanovin luopuruuden ansiosta valloittivat käsiinsä puolueen pää-äänenkannattajan „Iskran”. Muodostui sietämätön tilanne: puolueen valtava enemmistö oli vallankumouksellis-marxilaista, bolševistista, mutta pää-äänenkannattaja oli opportunistinen, menševistinen.

Puolueen Neuvosto, joka oli niinikään joutunut menševikkien käsiin, kielsi bolševistista kirjoittajaryhmää edes panemasta puolueen nimeä ryhmän julkaisuihin.

Tilanne huononi entisestään, kun (heinäkuussa 1904) Keskuskomitean enemmistö suostui sovintoon „Iskran” toimituksen ja puolueen Neuvoston kanssa ja asetti vaatimuksen, että Lenin lakkaisi käymästä taistelua menševikkejä vastaan. Kolmansien

henkilöiden kautta Plehanov neuvoi „ystävällisesti” Leniniä „pakenemaan tältä häpeältä Amerikkaan”.

Mutta Vladimir Iljitšillä ei ollut tapana luopua asemistaan, joita hän piti periaatteellisesti oikeina. Nimenomaan kesällä 1904 hän päättikin perustaa oman bolševistisen äänenkannattajan.

Lehtemme ilmestymisen edellä sattui seuraava tapaus.

Kerran joulukuussa 1904 kutsuttiin koolle bolševikkien geneveiläinen ryhmä, johon kuului silloin noin kaksikymmentä viisi henkeä. Vladimir Iljitš ilmoitti meille, että lehden pitäisi kohdakkoin ilmestyä, ja sen jälkeen esitteli meille läsnä olleet toimittajat. Erään heistä me tunsimme hyvin. Sosialidemokraattien kokouksissa, joissa käytiin kiivaita otteluja menševikkien kanssa, hän esiintyi aina bolševistisen „galjorkan” („parvekkeen”) nimessä — näin nimitettiin meillä bolševistista „joukkoa” erotukseksi puolueen huippukerroksista, joiden huomatuimmat johtomiehet luisuivat silloin valtaosaltaan menševikkien puolelle. Tätä toveria nimitettiinkin *Galjorkaksi*, mutta tämä nimi ei sano paljoakaan nykyisille puoluetovereille. Hän oli eräs vanhimpia bolševikkeja *M. S. Olminski*. Muut toimittajat näimme silloin ensi kertaa. He olivat Leninin varta vasten Venäjältä ulkomaille kutsumia nuoria bolševikkikirjailijoita.

— Toveri *Schwarz!* — lausui Vladimir Iljitš. Samassa nousi paikaltaan ja teki meille koomillisen kumarruksen nuori, laiha ja pitkä rillejä käyttävä toveri — *V. V. Vorovski*. Sitten me tutustuimme samalla tavalla *Voinoviin* — *A. V. Lunatšarskiin* ja *Rjadoviin* — *A. Bogdanoviin* (*A. A. Malinovskiin*)¹.

Sen jälkeen Vladimir Iljitš esitti meille äänenkannattajamme ohjelman ja ehdotti, että lehdelle annettaisiin nimeksi „*Vperjod*”.

— Hyvä nimi, sanoi hän.

Sitten luettiin kaikki ensimmäisen numeron kirjoitukset ja alkoi keskustelu. Tietenkin ryhmä tervehti tulisesti oman bolševistisen lehtensä julkaisemista. Sen nimi miellytti kaikkia.

Toverit arvostelivat kirjoituksia, tekivät huomautuksia, lausuvat toivomuksiaan.

Myönnettäköön, että meihin, „galjorkaan”, tällainen puolueen sisäinen demokratia teki sangen voimakkaan vaikutuksen.

„Kas miten meitä pidetään arvossa!” ajattelimme. „Se onkin vallan toista kuin „kenraalit” — menševikeillä.”

Tämä tällainen suhde asiaan oli todellakin hyvin ominaista Vladimir Iljitšille toimittajana. Hän antoi aina suuren arvon puoluejoukon mielipiteille. Leniniläinen suhde puolueen äänenkannattajan muodostamiseen heijastui aivan ilmeisesti myös toimi-

¹ Bogdanov matkusti kohta sen jälkeen Venäjälle eikä yleensä ollut toimituksen johtavana työntekijänä. Hän ei johtanut lehteämme, vaan lehti johti häntä,— näin Vladimir Iljitš sanoi hänestä myöhemmin.— *V. K.*

tuskunnan tiedotuksessa „Vperjod” lehden ilmestymisestä. Tässä tiedotuksessa sanottiin muun muassa:

„Johtavan äänenkannattajan on oltava mitä lähimmässä kanssakäymisessä puolueen kanssa, kiinteässä yhteydessä proletariaatin liikkeeseen ja kuljettava kärkejoukkona, valaistava tietä ja varoitettava vääriä askeleita. Se pystyy täyttämään tehtävänsä vain puolueen luovan kollektiivisen toiminnan tuloksena”¹.

Puolueen äänenkannattajan pitää olla puolueen kollektiivisen luovan toiminnan tulos, — tämä on se mainio periaate, jota Vladimir Iljitš piti ohjeenaan toimitustyössä.

Toimituksen organisatorisia tehtäviä lehdessä hoiti M. S. Olinski. Hänen kauttaan minut vedettiinkin vähitellen työhön puolueen lehdessä. Aluksi olin oikolukijana. Pidin tätä työtä hyvin suuressa arvossa. Jokaisen numeron ilmestyminen oli suorastaan merkkitapaus puolue-elämässä. Oikolukijana sain jo aikoja ennen lehden numeron ilmestymistä lukea kaikki „Vperjod” lehden kirjoitukset ja „nauttia” niistä. Mutta tärkeintä oli, että minulla oli usein tilaisuus tavata Vladimir Iljitšiä.

Niinpä kerran lukiessani jonkin kirjoituksen vedosta päähäni pälkähti huima ajatus, että eräs kohta kirjoituksessa on esitetty huonosti, suorastaan väärin esitetty. Luin sen kerran ja toisen: ei, tuo kohta ei kelpaa kerrassaan minnekään! Hermostelin, neuvottelin tovereiden kanssa ja viimein päätin:

— Menenpä Leninin luo ja sanon hänelle!

Riensin juoksujalkaa, näytin ja selitin. Vladimir Iljitš katseli vedosta, ajatteli hetkisen ja sanoi:

— Heli me neuvottelemme siitä.

Ja meni toimitushuoneeseen.

Minuutit tuntuivat minusta iäisyydeltä. Jonkin ajan kuluttua Vladimir Iljitš tuli huoneesta vedosliuska kädessään:

— Ei, me päätimme jättää sen niin kuin se on.

Suoraan sanoen tuollainen päätös sai minut kokonaan ymmälle. Olinhan niin varma ajatuksestani, mutta arvosteluni menikin niin häpeällisesti myttyyn! En edes pyytänyt Vladimir Iljitšiä selittämään, miten ja miksi, käännäin ja menin pois...

Mutta masentunut melialani häipyi pian ja tilalle tuli vällan toinen:

„Ja kuitenkin minua *kuunneltiin* ja huomautukseni johdosta *neuvoteltiin!* ajattelin tyydytyksellä.— Kaikki kävi niin yksinkertaisesti, vällan mainiosti!”

Sellainen huomio lehden toimituskoneiston pienintäkin osasta kohtaan oli hyvin luonteenomaista Vladimir Iljitšille. Se tuli aina esiin hänen työssään toimittajana.

¹ Tiedotus on Lunatšarskin kirjoittama ja tietenkin Leninin toimittama. „Vperjodin” ensimmäinen numero ilmestyi joulukuun 22 (tammikuun 4) päivänä 1905.— V. K.

* * *

Oikolukijana ja myöhemmin Pää-äänenkannattajan toimitus-sihteerin apulaisena sain tilaisuuden tutustua lähemmin Vladimir Iljitšiin toimittajana. Tulin näkemään, miten suuresti hän tästä työstä piti ja miten korkeaksi arvosti lehdistön merkityksen puolueen taistelun päämäärien toteuttamiseksi. Tunnettua on, että Neuvostovaltion päämiehenä ollessaan Vladimir Iljitš kirjoitti kaavakkeisiin ammatikseen „sanomalehtimies”, „kirjailija”. Itse Vladimir Iljitš suhtautui painettuun sanaan aina suurella kunnioituksella ja vaati toisiltakin samanlaista suhtautumista siihen.

Tuskin kannattanee mainitakaan siitä, että hän vaati kirjoittajalta ennen kaikkea perusteellista marxilaista perehtymistä valaistavaan kysymykseen. Vladimir Iljitš ei voinut sietää kaikkietäväisyyttä.

Hänen toinen vaatimuksensa oli: osaa aina tulkita ajatuksesi omin sanoin! Artikkeleista ja kirjeenvaihtajain lähettämistä uutisista hän haki aina elävää, tuoretta ajatusta, elävää värikästä sanontaa, lahjakkuuden kipinää ja mielenkiintoisia faktoja. Ja kun hän niitä löysi, niin silloin hän ei säälinyt työtään eikä aikaansa sellaisen kirjoituksen muokkaamiseen, keskusteluun ja kirjeenvaihtoon sen kirjoittajan kanssa.

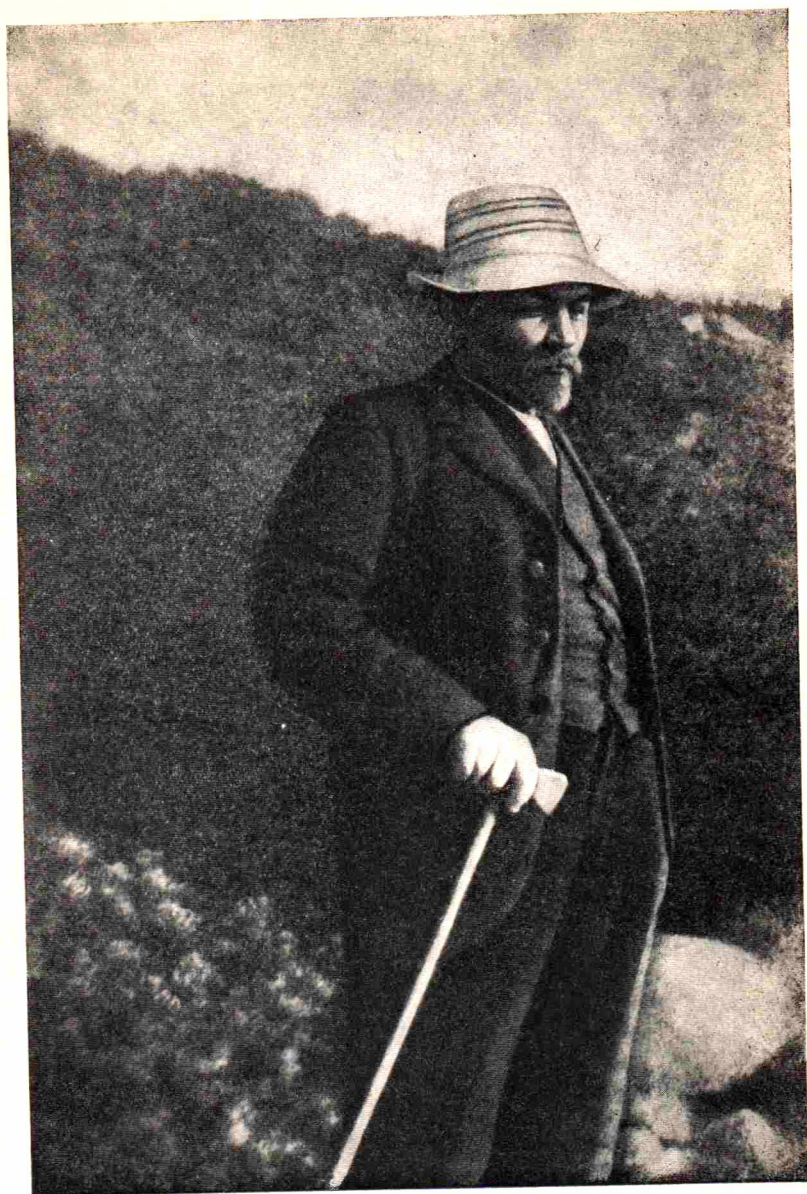
Vladimir Iljitš oli sangen vaativainen toimittaja, muttei mikään saivartelija. Kirjoitusta toimittaessaan hän rajoittui tekemään vain ehdottoman tarpeellisia korjauksia. Hyvin mielenkiintoinen on siinä suhteessa hänen kirjeensä Lunatšarskin erään kirjaseen johdosta. Kirjanen miellytti Vladimir Iljitšiä, vaikka hän havaitsikin siinä monia varomattomassa sanamuodossa esitettyjä kohtia, joihin vastustajat saattoivat tarrata. Mutta hän ei kuitenkaan ryhtynyt „retusoimaan”, „korjailemaan” käsikirjoitusta.

„...Kovin sääli on pyyhkiä pois Teidän värejänne ja pilata vilkkaasti kirjoitettua artikkelianne”, kirjoitti hän Lunatšarskille.

Mutta tarvittaessa Vladimir Iljitš vaati, että kirjoitusta paranneltiin moneenkin kertaan. Näin kävi esimerkiksi samaisen Lunatšarskin erälle kirjoitukselle. Hänelle oli annettu tehtäväksi kirjoittaa tiedotus „Vperjod” lehden julkaisemisesta. Kirjoituksen tuli olla ohjelmaluontoinen. Siinä ei voitu sallia edes pienimpiä epätarkkuuksia. Tekijän oli kolmeen kertaan paranneltava kirjoitusta Vladimir Iljitšin huomautusten mukaan.

Vladimir Iljitš kiinnitti aina hellittämätöntä huomiota lehti-työn kaikkiin pienimpiinkin seikkoihin.

„Pää-äänenkannattajan jokainen numero”, kirjoitti Nadežda Konstantinovna, „harkittiin pienimpiä yksityiskohtia myöten, aina viimeistä kirjainta myöten”.

V. I. Lenin Zakopanessa. Galitsia.
Valokuva.

ПАРИЖСКАЯ СЕКЦИЯ З. О. Р. С. Д. Р. П.

Въ четвергъ 13 июня, 1912 г.
въ залѣ Alcazar, 190, Avenue de Choisy, 190

СОСТОИТСЯ РЕФЕРАТЪ

ТОВ. **ЛЕНИНА**

НА ТЕМУ

Революціонный подъемъ
россійскаго пролетариата

1. Ленскія событія и первое мая въ Россіи. Массовыя стачки и ихъ роль.
2. Закономерность революціоннаго подъема, его предтечи и его перспективы.
3. Значеніе массовой стачки въ современныхъ революціяхъ. Опытъ 1905 года.
4. Либерализмъ и демократія передъ лицомъ новой революціи.
5. Почему кадеты объявили войну «революціоннымъ настроеніямъ» и осудили мысль о «надобности въ новой революціи въ Россіи»?
6. Новая обстановка теперешняго революціоннаго подъема. Политическія партіи. III Дума, выборы. Крестьянство и новая демократическая интеллигенція.
7. «Свобода коалицій» и лозунги народной революціи — борьба за республику, за 8-ми час. раб. день, за конфискацію всей помѣщичьей земли.

Начало ровно въ 8 $\frac{1}{2}$ час. веч.

Цѣна за входъ 50 с. и 1 фр.

Кооперативная типографія «ИДЕАЛЪ» rue Vavin 14 Paris

Ilmoitus V. I. Leninin esitelmästä
„Venäjän proletariaatin vallankumouksellinen nousu”.

Kirjoitustavan selvyys, lyhyt muoto ja tarkkuus, otsikkojen ilmeikkyyys ja täsmällisyys, kirjasinlajin valinta, oikoluku, lehden ilmestyminen täsmälleen määräaikana — kaikelle tuolle Vladimir Iljitš antoi aina suuren merkityksen ja piti henkilökohtaisesti huolta noista kysymyksistä. Yksikään „pikku seikka” ei voinut jäädä huomaamatta hänen valppaalta katseeltaan.

Vladimir Iljitš laski itse kynä kädessä, kuinka monta jonkin määrätyn kirjasinlajin kirjainta mahtuu lehden numeroon, pahoitelti kun on vähän petiittiä, koetti säästää mahdollisimman paljon tilaa marginaalien kustannuksella, vaati antamaan vähemmän tilaa otsikolle, puserteli kirjoituksista pois kaiken „veden”, kaiken tarpeettoman.

Entä kuinka hän itse korjailikaan aineistoja! Siitä huolimatta, vaikka hänellä oli pieni matala käsiala, kaikki hänen korjauksensa, lisäyksensä, oikolukumerkkinsä oli aina tehty mitä huolellisimmin. Vladimir Iljitš suhtautui kunnioittaen latojan, puhtaaksikirjoittajan ja oikolukijan työhön samoin kuin yleensä kaikkeen työhön, ja hänestä oli suorastaan mahdotonta „sutaista” käsikirjoitukseen jokin sellainen sana tai rivi, jota lehden työntekijät saivat sitten arvailla tuntikaupalla.

Näin, miten hartaasti Vladimir Iljitš teki työtä lukijain kirjeiden parissa. Ensin hän luki kirjeen hyvin nopeasti, sitten painoi lehtiset kädellään, katsoi suoraan eteensä silmiään sirsittäen ja päätettyään nähtävästi, että aihe on mielenkiintoista ja tärkeätä,— hän alkoi lukea uudelleen rivin toisensa jälkeen. On muistettava, että niihin aikoihin ei luettu koneella kirjoitettuja, vaan useinkin työläisten epäselvällä käsialalla kirjoitettuja aineistoja.

Jokin kirje saattoi liikuttaa Vladimir Iljitšiä niin, että hän nousi paikaltaan ja käveli huoneessa puhellen kuin itsekseen:

— Mainiota! Sepä vasta on jotain!

Sitten hän palasi pöydän luo, silmäili vielä kerran joitakin rivejä ja vihdoin ryhtyi korjailemaan.

Vladimir Iljitš pyrki säilyttämään työläiskirjeenvaihtajan erikoisen omintakeisen kielenkäytön, hänen esitystapansa, hänen suhteensa asiaan, hänen omaperäiset perustelunsa.

— Miten yksinkertaisesti ja samalla miten hyvin he osaavatkaan kirjoittaa! Kunpa mekin oppisimme samoin! puheli Vladimir Iljitš usein.— Mitä lähemmäksi puhekieltä, sitä parempi! Ei haittaa, vaikka tekijä suhtautuukin kysymykseen sellaiselta kannalta, käyttää sellaisia sanontoja ja perusteluja, joita meille ei olisi koskaan tullut päähämmeäkään. Sitä parempi,— kunhan vain itse asian kannalta olisi oikein esitetty!

Toisinaan Vladimir Iljitš lisäsi sanan, pari, pisti jonkin lauseen, kirjoitti lyhyet loppusanat,— ja koko kirjoitus muuttui heti

„värikkääksi”, sai kärkevän poliittisen suunnan, yleistävän ajatuksen.

On säilynyt paljon asiapapereita, jotka osoittavat, kuinka Vladimir Iljitš muokkaili omia teoksiaan. Artikkelin kirjoittamisen edellä oli tavallisesti kausi, jolloin hän mietiskeli kirjoitustaan sen ollessa vielä „mustepullossa”, Vladimir Iljitšin omaa sanontaa käyttäen. Usein hän laati työlle suunnitelman eli konseptin. Vladimir Iljitšin käsikirjoitusten joukossa on melko paljon sellaisia, joissa ei ole ainoatakaan korjausta. Mutta hän saattoi toisinaan tehdä viikkomäärin työtä jo valmiin käsikirjoituksen parantemiseksi. Tosin teos, jota tällä tarkoitan, oli ensimmäinen bolševistinen kirjanen imperialistisesta sodasta ja sosialismista, ja Vladimir Iljitš antoi tälle kirjaselle erittäin tärkeän merkityksen.

Heinäkuun 28 päivänä 1915 Vladimir Iljitš tiedotti minulle: „Kirjanen on jo kirjoitettu kokonaan”.

Ja seuraavassa kirjeessä:

„Toistan, että se on minulla täysin valmis. Lähetän sen seuraavan viikon puoliväliin mennessä, ja jos sen ilmestymistä voidaan jouduttaa, niin lähetän heti paikalla, kun saan Teiltä sähköä”.

Ja kuitenkin Vladimir Iljitš piti itsellään täysin valmiiksi saadun kirjasen käsikirjoitusta. Minkä vuoksi? Sen vuoksi, että hän halusi käyttää hyväkseen jokaisen liiemman päivän, jokaisen tunnin katsoakseen kirjansa läpi vielä kerran, harkitakseen sitä yhä uudelleen, parannellakseen siinä joitakin kohtia. Vasta elokuun puolivälissä Vladimir Iljitš lähetti minulle kirjasensa alkuosan.

„Kirjaseen pitäisi lisätä yhtä ja toista ja eräitä kohtia parannella”, kirjoitti hän elokuun 16.

Eri aikoina hän lähetti siihen kolme lisäystä, yhden huomautuksen ja kolme liitettä. Tämän ohella hän vaati itselleen henkilökohtaisesti vedoksen ja teki siihen korjauksia. Yleensä hän oli kovin huolissaan kirjasensa takia, kiirehti kaikin tavoin sen ilmestymistä ja puuttui itse sellaisiin pikkuseikkoihin kuten kirjasen alaotsikkojen kirjasinlajin valintaan. Tätä pikku kirjasta tehtiin yhteensä laskettuna heinäkuun 21 päivästä lokakuun 11 päivään, ja tuona aikana Vladimir Iljitš lähetti minulle sen johdosta yhteensä yksitoista kirjettä.

* * *

Oikolukijan työstä, sitäkään kuitenkaan jättämättä, siirryin korjailemaan kirjeitä ja sitten laatimaan kirjoituksia ja vihdoinkin kokonaan kirjallisen alan työntekijäksi.

Ajatus artikkelin laatimisesta lehteämme varten ei jättänyt minua. Koetin karkottaa sen. „Olen tietenkin kirjoitellut julisteita”, puhelin itselleni, „mutta tähän on lehti, ja millainen lehti vielä onkaan! Todellisesti — puolueen Pää-äänenkannattaja, johon kirjoittavat parhaat kirjailijamme ja itse Lenin! Olenko jo mennyt järjiltäni?!”

Mutta en voinut mitenkään päästä eroon tuosta itsepintaisesta ajatuksesta. Aloin kirjoittaa — vain itseäni varten, enkä suinkaan lehteen! — pientä kirjoitusta niihin aikoihin päivänpolttavasta aiheesta, joka koski eserrejä. Kirjoituksessani pyrin heijastamaan silloista taisteluamme tätä puoluetta vastaan. Kirjoitin ja revin, ja taas kirjoitin ja aina kannoin taskussani täyteen kirjoitettuja lehtisiä.

Niinpä kerran sitten en enää malttanut mieltäni — ennen kokouksen alkamista pyysin salaperäisenä Vladimir Iljitšyä väliseinällä erotettuun salin nurkkaukseen ja aloin lukea hänelle kirjoitustani eserreistä!

Luin suurella innolla, voidaanpa sanoa, — värähtelevin sydämin. Vladimir Iljitš kuunteli tarkkaavaisesti. Käänsin lehtisen toisensa jälkeen... Mutta sitten tapahtui odottamatta jotain kummallista: äkkiä tunsin, että ajatukseni, jotka olivat näyttäneet minusta niin selviltä ja loogillisesti niin johdonmukaisilta, eivät olleet kovinkaan selviä ja johdonmukaisia. Ne veivät minut joihinkin uusiin, vielä harkintaa vaativiin kysymyksiin, johtivat umpikujaan... Intoni vähitellen haihtui, ja vaikenin hämmentyneenä odottaen levottomana näkeväni ironisen hymyn kärsivällisen kuuntelijani kasvoilla.

— Siinäkö kaikki? — kysyi hän aivan vakavasti hetken vaitiolon jälkeen.

— Ei... mutta... nähkääs... tässä minulla on vielä jäänyt hie-man keskeneräiseksi...

— Niinkö... Siinä tapauksessa miettikää syvällisesti aihetta. Kirjoitakaa, kirjoitakaa! Se näyttää teiltä luonnistuvan!

Nolostuneena syöksyin kokouksesta. Minua hävetti — hävetti se, että olin tuppautunut näyttämään Leninille mitätöntä tekelettäni, ja kuitenkin minulla oli kovin hyvä mieli siitä vakavasta, rohkaisevasta suhteesta, jota Vladimir Iljitš minulle osoitti.

Kohta sen jälkeen „Vperjod” lehden 3. numerossa julkaistiin Leninin kirjoitus eserräpuolueen ohjelmaluonnoksesta. Tuo kirjoitus merkitsi minulle hyvin paljon. Sen jälkeen kirjoitin artikkelini „Sosialisti-vallankumoukselliset työssään”, joka julkaistiin. Niin aloin kirjoitella „Vperjod” lehteen ja sitten myös „Proletariinkin”, joka puolueen III edustajakokouksen päätöksen mukaisesti alkoi ilmestyä „Vperjod” lehden asemesta.

Kirjoitin tekijänimellä „V. Kalinin”. Ja tervehtiessään minua toimituksessa Vladimir Iljitš käytti aina tätä tekijänimeäni korostaen sitä erikoisella äänensävyllä eikä puoluesalanimeäni:

— No, toveri *Kalinin*, mitä uutta olette kirjoittanut?

Tällöin hän vilkaisi minuun hymysuin: joko siinä lienee ollut pienenä ystävällistä ironiaa, tai sitten hän halusi rohkaista uutta avustajaa: yritä muka parastasi, ehkäpä saatkin vielä aikaan jotain kunnollista!

* * *

Kirjallisessa työssä sain tilaisuuden tutustua vieläkin lähemmin Vladimir Iljitšiin toimittajana. Ja on sanottava, että sellaista huomiota toimitustyön yksityisseikkoihin ja itse työntekijöihin en ole tavannut koskaan kenenkään taholta.

Jokaiselle toimituksen työntekijälle hän oli hyvä toveri, joka oli aina aulis auttamaan neuvoillaan ja ohjeillaan. En voi unohtaa seuraavaa tapausta. Maaliskuun lopulla 1917 Vladimir Iljitš lähetti minulle Zürichistä Geneveen — ehdolla että palautan välttämättä ja pikaisesti — tunnettujen „Kirjeitä kaukaa” kopia-kappaleet „tutustuttamisen, yhteisymmärryksen mielessä”, kuten hän ilmoitti.

Taikka vielä esimerkkinä mitä ihmeellisin tapaus, joka sattui lehtileikkeleiden kanssa. Vladimir Iljitšin pyynnöstä lähetin hänelle geneveläisestä lehdestä leikkelemäni Romain Rollandin niihin aikoihin kuuluisat kirjoitukset pyytäen palauttamaan ne takaisin joskus tilaisuuden sattuessa (tarvitsin niitä erästä työtäni varten). Mutta jostain syystä leikkeleitä ei kuulunut pitkään aikaan takaisin. Muistutin niistä, mutta kaduin katkerasti tekoani. Luullen niiden kadonneen Vladimir Iljitš oli „kauheasti huolissaan”, pyysi tarkastamaan, eikö joku ole ottanut niitä vastaan ilman minua, ja aikoi... tehdä tiedättekö mitä? — Ostaa minulle lehtien vastaavat numerot, ja ellei niitä ole myytävänä, niin kopioida omakätisesti kirjastossa minua varten kaikki lehtileikkeleet! Sain pyytämällä pyytää Vladimir Iljitšiä, ettei hän kuluttaisi kallista aikaansa niin toispätoiseen puuhaan. En tiedä, miten tämä juttu olisi päättynyt, elleivät nuo onnettomat leikkeleet olisi löytyneet. Vladimir Iljitš kiiruhti ilmoittamaan minulle siitä seuraavin sanoin:

„Olen kauheasti iloissani, että kadonnut löytyi ja etten sentään aivan kokonaan osoittautunut siaksi Teidän edessänne”.

* * *

Vuonna 1912 alkanut vallankumouksellisen liikkeen uusi nousu avasi vissejä mahdollisuuksia puolueen äänenkannattajien legaalisiselle julkaisemiselle. Mutta bolševistista lehdistöä tsaarin-

valta edelleenkin vainosi. Eräät puoluekirjailijat koettivat käyttää „julkisena puhujalavana” vasemmisto-radikaalisen intelligenssin lehdistöä, joka mielellään julkaisi heidän kirjoituksiaan. On pantava merkille, että vasemmistolaisten julkaisuilla oli siihen aikaan suuri menestys vallankumousta kannattavissa yhteiskunta-piireissä, varsinkin nuorison keskuudessa. Muun muassa aikakauslehti „Sovremennik” oli hyvin „muodissa” äärimmäisen „vasemmistolaisena” äänenkannattajana ja tavallaan edistysmielisen intelligenssin „lippuna”.

Näin ollen heräsi kysymys siitä, voidaanko sallia puolueen jäsenten osallistuvan vasemmistorvarilliseen lehdistöön. Kysyin sitä Vladimir Iljitšiltä. Hän vastasi minulle näin:

„Olen kovin mielissäni, ettei Teillä ole myötätuntoa „Sovremennikia” kohtaan: tuota kahden heittiön, likvidaattorien ja narodnikkien, liittoutuman iljettävää hanketta me tulemme haukkumaan ankarasti (hra Stankevitš kutsui minut mukaan; vastasin hänelle: „ollen eri mieltä peruskysymyksessä, minun on kieltäydettävä yhteistoiminnasta”)”.

Vladimir Iljitš ei kaihtanut lujia voimasanoja. Hän käytti niitä aina silloin, kun oli kovin harmissaan tai kun oli „lyötävä alas” jokin laajalle levinnyt, mutta väärä suhde johonkin kysymyseen. „Etumainen”, „vallankumouksellinen” aikakausjulkaisu, „lippuko”? Ehkä, mutta miltä näkökannalta katsottuna? Puolueen näkökannalta se ei ole mikään lippu, vaan „iljettävä hanke”!

Kysymys näytti saaneen ehdottoman kielteisen vastauksen. Mutta se ei ollut aivan niin. Vladimir Iljitš jatkoi:

„Tietenkin tienestin vuoksi meidän kaikkien täytyy toisinaan työskennellä porvarillisissa julkaisuissa! Mutta herrat Martov ja Dan ovat järjestäneet mielenosoituksen!! Ja Plehanovkin on samassa häpeällisessä kyörissä!”

Näin ollen Vladimir Iljitšin kielteinen kanta osallistumisessa vasemmistolaiseen porvarilliseen lehdistöön ei silti kieltänyt puolueen jäseniltä yleensä kaikkinaista osallistumista tähän lehdistöön. Yhteistoiminta on sallittavissa, mutta vain sellaisessa muodossa, niillä aloilla ja niissä kysymyksissä, ettei se muodostuisi periaatteetonta laatua olevaksi liittoumaksi muiden puolueiden kanssa,— näin Vladimir Iljitš ratkaisi siihen aikaan tämän kysymyksen.

Vladimir Iljitšillä oli mainio taito antaa johtavia ohjeita aivan tavallisessa, vain hänelle ominaisessa, toverillisessa muodossa ilman minkäänlaista vähäisintäkään nuhtelemisen tai määräilemisen sävyä. Loistavana esimerkkinä siitä on seuraava tapaus.

Vuonna 1912 — Vladimir Iljitš eli silloin Krakovassa — käännyin hänen puoleensa kysymyksellä sosialistien osallistumisesta porvarillisten pasifistien kongresseihin. Minun oli kirjoitettava artikkeli legaaliseen lehdistöön silloin Genevessä koolla olleesta

pasifistien kongressista. Mutta en löytänyt silloisesta kirjallisuudestaamme tarvitsemiani ohjeita. Mainittakoon samalla, että sitä ennen olin käynyt Plehanovin luona, joka asui niihin aikoihin Genevessä erillään emigranttijoukosta niin sanoakseni „aristokraattina”. Soittaessani ovikelloa Plehanovin rikkaan asunnon ovella minulla oli suunnilleen sellainen tunne, jonka ovat kokeneet kymnaasilaiset, kun heidän on pitänyt jostain syystä käydä luokanohjaajan asunnossa. Eräs tovereista kertoi muistelmissaan, kuinka hänen polvensa tutisivat kun hän keskusteli Plehanovin kanssa. Polvien tutisemisesta en voi omalta kohdaltani sanoa mitään. Mutta vaikka Plehanov ottikin minut ystävällisesti vastaan ja jutteli hyvin kernaasti, niin tuo pitkä, kuivanlainen ja jotenkin „virallinen” keskustelu hänen kanssaan ei tyydyttänyt minua lainkaan. En saanut häneltä sitä, mitä olin etsinyt. Silloin käännynyinkin Vladimir Iljitšin puoleen.

Kohta sen jälkeen sain Leniniltä hyvin lyhyen, tavallisen ja ystävällisen kirjeen, jossa hän kirjoitti:

„Kallis K! En ole seurannut viime aikojen rauhankongresseja. Sosialistien osallistumisesta niihin — ja tuon osallistumisen opportunistisesta luonteesta — olen kuullut, mutta vain *kuullut*”.

Kuinka tällainen alku teitä miellyttää? Ajatelkaapa. Te, nuori kirjailija, huomaatte tietojenne vajavaisuuden ja rohkenette pyytää neuvoa kaikkein tietävimmältä, arvovaltaisimmalta toverilta. Ja kuinka sitten käy? Tuo toveri tunnustaakin teille avomielisesti, ettei hänkään tiedä mitään teitä kiinnostavasta kysymyksestä! Miten erinomaisena psykologina ja oivallisena pedagogina Vladimir Iljitš tässä tapauksessa esiintyykään!

Ja sallittanee kysyä: paljonko toimittajain keskuudesta löytyy sellaisia, jotka eivät häpeä tunnustaa avoimesti tietämättömyytään jossain kysymyksessä?

Ja edelleen voimme tuosta samasta lyhyestä kirjeestä lukea:

„En rohkene lausua päättäväisesti mielipidettäni tämän kysymyksen johdosta ennen kuin olen lukenut edes tiedotusaineiston yhdestä edustajakokouksesta. Kysymys on sangen mutkallinen”.

Kuinka opettava esimerkki! Tutki ensin alkulähteet! Tee sitkeästi työtä ja vasta sitten tartu kynään!

Ja lopuksi tässä tärkeimmät rivit tuosta samasta kirjeestä:

„Epäilemätöntä on, että opportunistin yleinen kasvu ja sen voimien „tasoittuminen” vallankumouksellisen s-d. kanssa työväen liikkeen suurissa maissa (Saksa) tulee varmasti näkymään tälläkin alalla. Bebel harjoittakoon diplomatiata opportunistien kanssa — jos se on tarpeen (???) — mutta meille se sellainen ei sovi. Siinä kaikki, mitä voin toistaiseksi sanoa”.

Miten lyhyesti ja niukasti sanottu! Ja silti näillä muutamilla sanoilla on esitetty täysin selvästi sekä periaatteellinen asettamus että käytännöllinen toimintaohje. Näitä ohjeita seuraten tehtäväkseni jäi vain tutkia ja harkita kysymystä konkreettisen aineiston perusteella.

Näin Vladimir Iljitšin ohjauksella valmistui sitten useita kirjoituksia, joilla oli aikanaan merkitystä puolueelle.

M. VASILJEV-JUZIN

ENSIMMÄISEN VALLANKUMOUKSEN PALOSSA

ELÄMÄ GENEVESSÄ. TUTUSTUMINEN LENINIIN

S veitsin rajatulli ja rajavartiosto eivät aiheuttaneet minulle minkäänlaisia ikävyyksiä. Minulta ei kysytty passia eikä nimeä, ei sitä, mihin kansallisuuteen kuulun, ainoastaan udeltiin, eikö mukanani ole liikaa savukkeita ja tupakkaa. Nähtävästi vain rajaviskaalin tehtävien mielessä.

Ja niin saavuin Geneveen¹, siihen samaan Geneveen, missä oli järjestetty ensimmäinen Venäjän työväenpuolueen ryhmä („Työn vapautus” ryhmä), missä oli laskettu perusta Venäjän marxilaiselle koulukunnalle ja missä leimahti „Iskra”, jonka piti sytyttää vallankumouksellisen palon liekki valtavan suuressa maassa, jossa raivosi porvarien ja tilanherrojen mielivalta; saavuin Geneveen, missä asui purevan teräväjärkinen, perin sivistynyt Plehanov, jolla oli ollut suuri vaikutus siihen, että minusta ja monista muista tovereista oli tullut marxilaisia, ja vielä vähän tunnettu, mutta ihmeellisen puoleensavetävä, tarmollaan, vallankumouksellisella innollaan, tavattomalla älykkyydellään ja rajattomalla uskollaan työväenluokkaan voimallisesti puoleensavetävä Lenin.

Ei ollut vielä myöhä, ja lähdin suoraan asemalta vaatimattomine matkatavaroineni Rue de Carougelle, kuuluisalle „Karuskalle”, jonka varrelle ja lähistöön venäläiset poliittiset pakolaiset olivat pääasiassa asettuneet asumaan. Ensimmäinen tapaamani venäläinen — heidät oli helppo tuntea ulkonäöstä sekä puvun ja käyttäytymisen mukaan — näytti minulle, mistä voin löytää bolševikkien ruokalan ja kirjastolukusalin, jota bolševikit käyttivät klubina. Siellä minut otettiin ilolla vastaan, ja muistaakseni tutustuin jo samana päivänä toveri Olminskiin, jonka „Galjorka” salanimellä kirjoitetut pamfletit olivat minulle hyvin tuttuja

¹ M. Vasiljev-Juzin saapui Venäjältä Geneveen maaliskuun lopulla 1905.— *Toim.*

ja joille annoin suuren arvon; tutustuin myös toveri Bontš-Brujevitšiin ja hänen harvinaisen miellyttävään vaimoonsa V. Velitškinaan ja myöhemmin Lunatšarskiin, Vorovskiin, Brandenburgiin, Iljiniin, Knunjantsiin (Radiniin) ja muihin tovereihin. He autoivat minua löytämään halvan ja mukavan asunnon.

Seuraavana päivänä lähdin Vladimir Iljitšin luo. Kuten nähtävästi suurin osa tovereista, jotka tunsivat Iljitšin vain hänen kirjallisten töidensä, puolueen toisessa edustajakokouksessa pitämiensä puheiden ja polemiikkikirjoitustensa perusteella, minäkin kuvittelin hänen ulkomuotonsa vallan toisenlaiseksi, mitä se oli todellisuudessa. Olettamukseni mukaan hänen olisi pitänyt olla pitkä tummaverinen mies, jolla on eloisat, ehdottomasti tummat silmät ja muhkea vartalo. Se voima ja innostus, jolla sähkön tavoin oli kyllästetty jokainen hänen kirjoittamansa rivi, jokainen hänen lausumansa ajatus, antoi tahtomattakin niiden omistajasta samanlaisen säihkyvän ja mahdikkaan kuvan. Ihmeekseni minut otti vastaan keskikokoinen tanakka mies, jolla oli punertava tukka, mongolilaistyyppiset kasvopiirteet, hyväntahtoinen ironinen hymy ovelasti siristetyissä vaaleanruskeissa silmissä ja huulilla. Nuo viisaat, vilkkaat ja läpätunkevat silmät sekä poikkeuksellisen suuri, jo silloin kalju pää ja hänen korkea otsansa kiinnittivät heti huomion puoleensa, mutta siristetyissä silmissä välkehtivä viekas myhäily pakotti samalla ryhdistäytymään ja olemaan varuillaan.

— Ovela mies! — tulin tahtomattani ajatelleeksi.

Vladimir Iljitš otti minut vastaan hänelle ominaisella hyväsydämisyydellä, lämmöllä ja toverillisella yksinkertaisuudella.

Aluksi hän kyseli minulta Pietarin tapahtumia ja miten selviydyin rajan yli. Kun kerroin hänelle vastoinkäymisistäni ja matkaseikkailuistani, niin hän, tuntien ilmeistä myötätuntoa kokemani johdosta, nauroi samalla iloisesti ja tarttuvasti — „Iljitšin tapaan” — varsinkin silloin, kun kerroin keskustelustani saksalaisten santarmien kanssa.

— Tuo kaikki pitäisi kirjoittaa ja lähettää „Vorwärts” lehteen, — neuvoi hän.

Sitten hän alkoi kysellä Bakun tapahtumista ja yleensä asiain-tilasta Kaukasiassa. Vladimir Iljitš kuunteli hyvin tarkkaavasti ja esitti aika ajoin kysymyksiä saadakseen häntä erikoisesti kiinnostavia tietoja. Hän halusi, että vastaukset olisivat olleet selviä ja täsmällisiä, mahdollisesti numerotiedoilla täydennettyjä. Keskustelumme kesti melko kauan. Muistaakseni tutustuin sillä kertaa myös Nadežda Konstantinovnaan, jonka hyväntahtoiset kasvat ja huomaavainen, sydämellinen suhtautuminen veti jokaista puoleensa heti ensinäkemältä.

— Hyvä on, — sanoi Iljitš hyvästellessä, — teidän pitää ehdottomasti selostaa Bakun tapahtumista emigranttien siirtolassa,

ensin täällä ja sitten Sveitsin muissa kaupungeissa. Mahdollisesti järjestämme matkan Pariisiin. Sen lisäksi ehdottomasti kirjoitetaan „Vperjod” lehteen. Aiheet voitte toistaiseksi valita itse, mutta olisi hyvä, jos ryhtyisitte kuvaamaan Venäjän lakko- ja vallankumousliikkeen vaiheita. Venäjän legaaliset lehdet antavat nyt paljon aineistoa tästä liikkeestä.

Lähdin Leninin luota jo varmasti vakuuttuneena, että hän on todella etevä henkilö ja oikea poliittinen johtaja.

Minun teki kovasti mieleni tutustua henkilökohtaisesti G. V. Plehanoviin ja keskustella hänen kanssaan muutamista minua erikoisesti kiinnostaneista teoreettisista kysymyksistä. Vaikka Plehanov olikin toisen edustajakokouksen jälkeen käyttäytynyt sopimattomasti bolševikkeja kohtaan, niin pidin hänestä kuitenkin suuresti ja annoin hänelle tärkeän merkityksen varsin kyvykkäänä marxilaisena sanomalehtimiehenä, marxilaisena filosofina ja vihdoin ensimmäisenä opettajanani. Mutta jostain syystä hän ei ollut siihen aikaan Genevessä. Geneveläiset toverit koettivat lauhduttaa intoani varoittaen, että Plehanov suhtautuu hyvin usein nuoriin tovereihin kuten pöyhkeä kenraali ja suuri herra. Minulle kerrottiin seuraavanlainenkin, mielestäni aivan anekdoottimainen juttu, vaikka minulle kylläkin vakuutettiin sen olleen tositapauksen.

Plehanoviin tutustutettiin vasta äskettäin Venäjältä saapunut nuori sosialidemokraatti, joka oli hyvin puhelias ja toisti keskustelun kulussa tuon tuostakin sanoja:

— Toveri Plehanov! toveri Plehanov!..

Plehanov oli kuunnellut häntä kotvan aikaa ja sitten aivan odottamatta oli pilkallisesti keskeyttänyt:

— Nuori mies, huomatkaa ja painakaa mieleenne se, että apulaisministeri on toveri ministerille, mutta ei suinkaan ministeri ole toveri apulaisministerille!..

Vaikka se olisikin anekdootti, niin se on varsin kuvaava; Leninistä ei sellaisia anekdootteja rohkensisi keksiä kukaan, eivät vihastuneimmat menševikitkään.

Muutaman päivän kuluttua tein selostuksen Bakun tapahtumista¹ monilukuisille emigranteille ja Genevessä opiskeleville venäläisille ylioppilaille. Selostuksessani tulin niinikään koskettelleeksi bolševikkien ja menševikkien välistä suhdetta Bakussa, ja arvostelleeksi ankarasti menševikkijohtajien, varsinkin Ilja Šendrikovin toimintaa. Menševikit nostivat kauhean metakan, hyökkäsivät kimppuuni nyrkit ojossa, lyhyesti sanoen järjestivät minulle aikamoisen skandaalin. Eniten raivosi tunnettu menševikki (entinen „ekonomisti”) Martynov, josta myöhemmin tuli

¹ Puhe on Bakun työläisten lakosta joulukuussa 1904.— *Toim.*

kommunisti, ja myös Isuv, jonka kanssa me myöhemmin¹ työkentelimme verrattain hyvässä sovussa Moskovon Federatiivisessa Neuvostossa ja Työväen edustajain Neuvostossa. On pantava merkille, että bolševikit valmistelivat sinä aikana puolueen kolmatta edustajakokousta, ja menševikit olivat meille yleensä kauhean suuttuneita.

Lokakuun vallankumouksen jälkeen kohtasin sattumalta erään entisen menševikin, joka oli osallistunut kiivaasti obstruktion minua vastaan.

— Te olitte kuitenkin silloin oikeassa! Ilja Šendrikov osoitautui todella aika heittiöksi, jolla oli yhteyksiä tsaarinhallitukseen,— muistutti hän minulle Genevessä tapahtuneesta yhteentotosta menševikkien kanssa.

Saatuana tietää tuosta menševikkien järjestämästä skandaalista ja luullen minun pahoittaneen kovin mieleni Vladimir Iljitš kiiruhti seuraavana päivänä osoittamaan minulle myötätuntoaan ja lohduttamaan tapahtuman johdosta, mutta huomattuaan, että minä suhtaudun asiaan rauhallisesti ja naureskellen, hänkin nauroi menševikkien hysterialle kysellen tapahtuman yksityiskohtia.

Sen jälkeen tein toistamiseen selostukseni Zürichissä ja Bernissä, missä se sujui ilman mitään kummelluksia.

Aloin lukea uutterasti kirjoja, joita meidän geneveläisessä kirjastossamme oli melko paljon. Suurin osa niistä oli sellaisia, joita siihen aikaan ei Venäjällä ollut juuri lainkaan saatavissa. Istuin yötä päivää noiden kirjojen parissa ja ihmettelin, miten toverit, jotka ovat eläneet jo kauan tai elävät vakituisesti Genevessä, eivät anna arvoa sellaisille heidän käytettävissään oleville aarteille. Ja pian tulin vakuuttuneeksi, että monet ulkolaisista tovereista, ei vain ylioppilaat, vaan myöskin emigrantit, olivat ihmeteltävän sivistymättömiä jopa politiikan ja talouden peruskysymyksissä. Vakuuttauduin siitä ohjatessani geneveläisistä tovereista muodostettua kerhoa.

Geneveen saapui muutamia puolueen kolmanteen edustajakokoukseen valittuja tovereita, syntyi kiihvaita väittelyjä päivänpoltavista kysymyksistä. Tutustuin silloin Zemljatškaan (R. S. Zalkind) ja A. A. Bogdanoviin. Pieni ryhmä edustajakokoukseen valittuja menševikkejä ei matkustanut Lontooseen, vaan jäi Geneveen, missä menševikit järjestivät oman konferenssinsa nimittäen sitä pikkuporvarillisten vallankumousmiesten tavoin mahtipontisesti „Puoluetyöntekijäin ensimmäiseksi yleisvenäläiseksi konferenssiksi”.

Ensi kertaa olin Toukokuun ensimmäisen päivän „vapaan” vieron silminnäkijänä. Aamusta kaupungilla alkoi kulkea työläisten

¹ Vuonna 1905. *Toim.*

juhlakulkueita monilukuisine punaisine lippuineen. Orkesterit soittivat, ja laulettiin ainakin neljällä kielellä „Internationalea”, jonka osasivat Venäjällä vasta hyvin harvat. Meillä laulettiin silloin etupäässä työläisten marseljeesia „Alas lyökää koko vanha maailma” jne. Geneve on kansainvälinen kaupunki, siellä on melko paljon työläisiä, ei ainoastaan ranskalaisia, vaan myös italialaisia ja saksalaisia, ja venäläinen siirtola, kuten jo sanoin, oli Genevessä varsin monilukuinen. Me tietenkin lähdimme myös omine lippuinemme. „Internationalen” laulaminen eri kielillä sai aikaan varsin valtavan vaikutelman. Mutta työväen taistelupäivän — työväen vallankumouksellisten voimien katselmuspäivän — juhlimisen liian rauhallinen, melkein pä pikkuporvarillinen luonne ei tyydyttänyt minua lainkaan. Juhlakulkue liikkui rauhallisena ja säädyllisesti; koreaksi pukeutuneet poliisit ja santarmit, tosin heitä oli hiukan tavallista enemmän, tekivät kunniaa punaisille lipuille, ja verannoilla ja avointen ikkunain ääressä seisoi kylläisiä porvareita, jotka omahyväisinä ja rauhallisina naureskellen seurailivat työläisten mielenosoitusta.

Mieleen muistui Vapun vietto siellä, kaukana Venäjällä... Uskaltaisivatko meillä porvarit ja virkamiehet katsella noin huolettomina työläisten mielenosoitusta? Ei, he vetäisivät pelkurimaisesti ikkunansa kiinni ja sulkisivat lujasti ovet ja portit. Ja paljastetuin sapelein tahi pamput koholla ryntäisivät väijyksistä kasakat ja santarmit, alkaisi lennellä kiviä ja kuulua laukausten rätinää! Ja hulvahtaisi veri, työläisten kuuma veri!.. Ja sittenkin meillä oli verrattomasti parempaa, kouraantuntuvampaa ja arvokkaampaa kuin mitä oli tuo oman voimattomuuden heikko ilmaiseminen röyhkeän, itseensä ja turvallisuuteensa luotavan luokkavihollisen edessä.

Illalla pidettiin suljetussa huoneustossa venäläisten sosialidemokraattien juhlakokous. Puheita pitivät menševikit, bundilaiset ja bolševikit. Viimemainittujen nimessä puhuin minä Geneven järjestöme toimeksiannosta, sillä Lenin oli jo matkustanut Lontooseen puolueen edustajakokoukseen. Yhteinen juhlakaan ei voinut tukahduttaa keskinäistä riitaamme.

Bolševikit ja menševikit pysyttelivät erillisissä ryhmissä. Aloin ikävöidä jo Venäjälle, missä kehittyi hillittömästi ja myrskyisesti taistelu, tosi taistelu raivokasta luokkavihollista vastaan. Levähtääkseni paikallisilta riidoilta aloin seurata tarkkaavasti tuon taistelun kehitystä ja ryhdyin kirjoittamaan aluksi meidän „Vperjod” lehtemme ja sittemmin, puolueen kolmannen edustajakokouksen jälkeen, „Proletari” lehteen katsauksia tuosta taistelusta otsikoiden artikkelini „Työväki ja itsevaltius”, „Työväenluokka ja sen viholliset” jne. Mutta se oli tietysti vähän. Minua veti vastustamattomalla voimalla takaisin Venäjälle, halutti osallistua kiihvaisiin yhteenottoihin, mennä mukaan elämän ja taiste-

lun pyörteisiin. Ja pyysin monta kertaa Vladimir Iljitšiä lähettämään minut pikemmin takaisin Venäjälle. Takaisin pyrkivät myös muut toverit, joihin ulkomaiset juorut, riita ja suunsoitto oli tehnyt inhottavan vastenmielisen vaikutuksen.

Yhdyin päättävästi bolševistiseen puolueyhmään 1903, heti kun olin päässyt selville puolueen toisessa edustajakokouksessa syntyneiden erimielisyyksien olemuksesta, mutta todelliseksi kallonlujaksi bolševikiksi, bolševikiksi koko elinajakseni, tulin vasta Genevessä tutustuttuani läheisesti Leninin oppiin, katso-muksiin ja taktiikkaan, enkä ainoastaan hänen kirjallisten teos-tensa ja polemiikkikirjoitustensa perusteella, vaan myös vilk-kaissa, välittömissä keskusteluissa hänen kanssaan, seurattuani hänen esiintymisiään vihollisten ja ystävien kokouksissa, hänen elämänsä ja tekojaan sekä sitä, miten hän suhtautui vihol-lisiin ja miten ystäviin, työväenluokkaan ja vihamielisiin tai vieraisiin luokkiin. Millaista se olikaan jo silloin suurta, terävää, tarmokasta ja hämmästyttävän loogillista älykkyyttä, johon liittyi valtava tahdonlujuus, sitkeys ja johdonmukaisuus kaikessa, mihin hän ryhtyi! Millainen horjumaton usko työväen-luokkaan ja sen historialliseen tehtävään hänellä olikaan jo silloin!

Muistan elävästi hänen selostuksensa bolševikkien ja men-ševikkien yhteisessä kokouksessa, joka pidettiin kolmannen edus-tajakokouksen ja menševikkien konferenssin jälkeen Genevessä. Menševikkejä oli Genevessä huomattavasti enemmän kuin meitä. Ensimmäisenä selosti Martov. Menševikit ottivat hänet vastaan äänekkäin suosionosoituksin taputtaen usein käsiään puheinkin aikana, sillä Martov oli ilmeisesti hermostunut, ja hänelle oli tarpeen kuulijakunnan myötätunto. Köyristellen ja yhtä mittaa poltellen hän puolusti veltosti ja pitkäveteisesti, epäselvällä ja vähän käheällä äänellä menševikkien konferenssin muka marxi-laisia päätöslauselmia ja arvosteli kolmannen edustajakokouksen „jabobiinilaisia” päätöslauselmia.

Katsahdin Leniniin. Pöytään nojaten ja varjostaen kädellään harvinaisen korkeaa otsaansa ja silmiään hän istui lavan toisella puolella vastapäätä selostajaa. Hänen kasvonsa olivat rauhalliset ja tarkkaavaiset. Vain joskus hänen huulillaan karehti ironinen hymähdyks.

Vihdoin Martov päätti pitkäveteisen ikävän puheensa. Men-ševikit osoittivat myrskyisästi suosiotaan. Puhujakorokkeelle nousi Vladimir Iljitš muutamia paperiliuskoja kädessään. Puhees-saan hän vertaili puolueen kolmannen edustajakokouksen hyväk-symiä päätöslauselmia niihin päätöslauselmiin, joita menševik-kien konferenssi oli hyväksynyt samoista kysymyksistä. Tähden-nettyään yksityiskohtaisesti edustajakokouksen päätöslauselmien selvyyttä, tarkkuutta, johdonmukaisuutta, vallankumouksellista ja

luokkakantaista järkähtämättömyyttä hän hyökkäsi sellaisella kaikkiahävittäväällä arvostelulla menševikkien puolinaisia, epäselviä ja arkoja päätöslausemia vastaan, pilkkasi niitä sellaisella ironialla ja sarkasmilla, että läsnäolleet menševikit suorastaan käpristelivät ja kärsivät voimattomista kiukunpurkauksista... mutta samalla tahtomattaankin ihastelivat Iljitšin perustelujen tavatonta loogillisuutta ja voimaa. Joskus eräät heistä taputtivat Vladimir Iljitšille käsiään yhdessä meidän kanssamme. Silloin ensi kerran seurasin ihan läheltä Vladimir Iljitšin yleisesti tunnettua kykyä selittää harvinaisen yksinkertaisesti mitä mutkallisia kysymyksiä, melkeinpä hypnotisoida kuulijat voimallisella logiikallaan pannen jokaisen tekemään määrättyjä ja selviä johtopäätöksiä.

„Olen itsekkin ajatellut samaa”,—siltä tuntui lopuksi jokaisesta kuulijasta.

Vallankumoustahtumat Venäjällä kehittyivät omaa latuaan. Minua veti sinne vastustamattomalla voimalla. Odottamatta saapui Geneveen vaimoni, jolle Bakun ohranalaitos ei antanut hetkenkään rauhaa järjestämällä tungettelevan silmälläpidon. Tietämättä ainoatakaan ulkolaista kieltä hän vaivoin pääsi Geneveen. Ja parin viikon kuluttua minä palasin Venäjälle.

KAPINA PANSsarILAIVALLA „POTJOMKIN”. PALUUNI VENÄJÄLLE

On helppo kuvitella, minkälaisen sensaation sai aikaan ulkomailla, varsinkin emigranttien keskuudessa, tieto panssarilaivalla „Potjomkin Tavritšeski” puhjennesta kapinasta. Tieto kapinasta saapui tietenkin hiukan myöhästyneenä, monet asiat kerrottiin epätodenperäisinä, sotkettuina, vääristelyinä ja liioiteltuina, mutta me käsitimme ja vaistosimme, että oli puhjennut todella vakava aseellinen kapina, ensimmäinen tosi kapina.

Halutti uskoa, että se päättyy menestyksellisesti, että sitä tukee koko sorrettu, vuosisataisia kahleitaan katkova Venäjä, että sitä tukee ensi kädessä sankariilinen proletariaatti, joka oli tuonut jo taistelussa ilmi rajattoman uhrautuvaisuutensa ja oli jo saanut suuren tuli- ja verikasteen. Vastustamattomalla voimalla taas alkoi vetää takaisin Venäjälle. Kysymys takaisin paluusta oli kershossamme tärkeimpänä keskustelun aiheena, sitä pohdittiin joka päivä ja mitä erilaisimmalla tavalla.

Päätin kääntyä vielä kerran itsensä Iljitšin puoleen ja pyytää, että minut lähetettäisiin heti Venäjälle mihin työhön tahansa. Mutta minulle aivan odottamatta tuotiin tieto, että Vladimir Iljitš etsii minua ja että kysymyksessä on erittäin tärkeä ja kiireellinen asia. Aioin mennä heti Iljitšin luo, mutta hän ehti ennen minua

ja tuli luokseni tai kohtasi minut matkalla — tarkalleen en muista. Keskustelu oli lyhyt.

— Toveri Južin, Keskuskomitean päätöksestä teidän on matkustettava mahdollisimman pian, parasta jo heti huomenna, Odessaan,— virkkoi Iljitš.

Aivan riemastuin ilosta:

— Olen valmis matkustamaan vaikka tänään! Entä minkälaisia tehtäviä?

— Tehtävät ovat varsin tärkeitä. Te tiedätte, että panssari-laiva „Potjomkin” on Odessassa. On syytä pelätä, etteivät odessalaiset toverit kykene käyttämään laivalla puhjennutta kapinaa hyväkseen niin kuin pitäisi. Koettakaa päästä keinolla millä hyvänsä panssarilaivalle, saakaa matruusit toimimaan päättävästi ja nopeasti. Saakaa aikaan heti maihinnousu. Äärimmäisessä tapauksessa pommittakaa hallituksen virastoja. Kaupunki on saatava käsiimme. Sitten aseistakaa viipymättä työläiset ja harjoittakaa mitä päättävintä agitaatiota talonpoikaiston keskuudessa. Siihen työhön siirtäkää mahdollisimman paljon Odessan järjestön voimia. Kehottakaa julistuksissa ja suullisesti talonpoikia valtaamaan tilanherrojen maita ja yhtymään työläisiin yhteistä taistelua varten. Alkaneessa taistelussa annan tavattoman suuren, poikkeuksellisen merkityksen työläisten ja talonpoikien liitolle.

Vladimir Iljitš oli ilmeisesti levoton ja, kuten minusta silloin tuntui, hieman liikaa viehättynyt tapahtumaan. En ollut milloinkaan aikaisemmin nähnyt häntä sellaisessa mielenillassa. Minua varsin hämmästytti ja, nyt kadun, kovin ihmetytti silloin hänen tulevaisuudensuunnitelmansa, laskelmansa ja toiveensa.

— Sitten on tehtävä kaikki mahdollinen, jotta saisimme valttua käsiimme koko laivaston. Olen varma, että suurin osa laivoista yhtyy „Potjomkiniin”. On vain toimittava päättävästi, rohkeasti ja nopeasti. Sen jälkeen lähettäkää viipymättä miinalaiva minua noutamaan. Minä lähden Romaniaan.

— Pidätkö te tuota kaikkea todella mahdollisena, Vladimir Iljitš? — kysyin tahtomattani.

— Tietysti pidän! On vain toimittava päättävästi ja nopeasti. Mutta tietenkin on toimittava tilanteen mukaisesti,— toisti hän varmana ja horjumattomana.

Myöhemmin tulin vakuuttuneeksi, että Vladimir Iljitš oli monessa suhteessa oikeassa ja arvioi tilanteen aivan oikein. Mutta silloin Genevessä minulla ei ollut sellaista varmuutta. Noin kolmisen vuotta ennen sitä olin asunut Odessan lähistöllä ja olin jonkin verran perillä sikäläisistä oloista ja tilanteesta. Kaupankäyntiä harjoittavassa Odessassa oli todella proletaarisia työläisiä verrattain vähän ja mitä vallankumouksellisuuteen tulee, niin hersonilaiset talonpojat, etenkin Odessan lähitienoolla, eivät olleet läheskään luotettavaa ainesta. En uskonut myöskään

Mustanmeren laivaston helppoon valtaamiseen. Mutta olin Iljitšin kanssa aivan samaa mieltä siitä, että oli toimittava päättävästi, rohkeasti ja nopeasti. Kapinaa „Potjomkinilla” oli käytettävä kai-kin puolin hyväksemme. Arvelin, että ellei onnistuta valtaamaan Odessaa, niin pitää lähteä „Potjomkinilla” Kaukasian rannikolle, ennen kaikkea Batumin seudulle. Batumin varusväki ja linnoitus olivat kokonaan meidän agitaatiomme vaikutuksen alaisia. Sen tiesin hyvin. Batumin työläiset olivat jo useamman kerran niit-täneet mainetta sankarillisella taistelullaan. Vihdoin, Gurian (Gruusian provinssi) ja lähiseutujen talonpojat olivat mieleltään erittäin vallankumouksellisia ja kulkivat sosialidemokraattien vanavedessä. Tosin siellä toimivat pääasiassa menševikit, mutta Gruusian talonpojat, jotka olivat oikeastaan yhä vieläkin maa-orjuudellisessa riippuvaisuudessa ruhtinaistaan, kannattaisivat luullakseni helposti ja mielellään kapinaa. Oletin, että Batumi oli vallankumouksellisena tukikohtana kaikkein luotettavin seutu koko Mustanmeren rannikolla.

Minä tietysti sanoin toistamiseen, että olin valmis matkusta-maan heti, ja matkustin jo seuraavana päivänä. Ennen matkalle lähtöä Vladimir Iljitš vielä kerran puhui kanssani ja jälleen korosti, että on erittäin tarpeellista taata aktiivinen tuki talonpoi-kien taholta.

— Vallatkoot he tilanherrojen, kirkon ja muita maita. Kehot-takaa heitä tekemään se ja auttakaa heitä.

Olin aivan samaa mieltä sellaisesta politiikasta ja taktiikasta talonpoikien suhteen, mutta palautin kuitenkin Vladimir Iljitšin mieleen aivan äsken puolueen III edustajakokouksessa hyväksytyn päätöslauselman „Suhtautumisesta talonpoikaisliikkeeseen”. Tuossa päätöslauselmassa sanottiin ainoastaan siitä, että „sociali-demokratia asettaa tehtäväkseen tukea mitä päättävimmän kaikkia talonpoikaiston vallankumouksellisia toimenpiteitä, mitkä voivat parantaa sen asemaa, aina tilanherrojen, valtion, kirkon, luostari-en ja hallitsijasuvun maiden pakkoluovuttamiseen saakka”¹. Siinä ei sanottu mitään *kehotuksesta* vallata vallankumoukselli-sesti nuo maat.

— Teidän ehdotuksenne, Vladimir Iljitš, menee tuota päätös-lauselmaa pitemmälle. Olen aivan samaa mieltä ehdotuksenne suhteen. Mutta onko se yleisenä ohjeena agitaatiossa talonpoikien keskuudessa? Ja onko se Keskuskomitean antama toimintaohje?

Vladimir Iljitš ei vastannut heti. Hän hiukan mietti, ja sanoi sitten varovammin:

— Ei, sellaista yleistä toimintaohjetta ei Keskuskomitea toistaiseksi anna. Kaikki riippuu yleisestä tilanteesta ja myös

¹ „NKP edustajakokousten, konferenssien ja KK:n täysistuntojen päätös-lauselmissa ja päätöksissä”, 7. ven. painos, 1. osa, 1954, s. 80.— *Toim.*

ehdoista ja olosuhteista jokaisessa kyseisessä tapauksessa. Odesassa on nyt sellainen tilanne, jolloin on nostettava taisteluun kaikki vallankumoukselliset voimat.

Minä tietenkin kerron ainoastaan likipitäen enkä kirjaimellisesti tuota aihetta koskevasta keskustelustani Vladimir Iljitšin kanssa, mutta menen takuuseen sen todenperäisyydestä ja sisällystä. Minulle annettu tehtävä oli liiankin vakava, ja mieleeni on painunut koko eliniäkseni kaikki siihen liittyvät seikat. Hyvästelimme sydämellisesti Vladimir Iljitšin kanssa; lupasin tiedottaa hänelle säännöllisesti ja seikkaperäisesti tapahtumain kulusta. Lupasin lähettää Romaniaan häntä noutamaan en vain miinalaivan, vaan vieläpä risteilijän tai panssarilaivan, jos kapina osoittautuu todella voittoisaksi.

Nyt me kaikki vallan hyvin käsitämme, millainen valtava ja, voidaanpa sanoa, ratkaiseva merkitys oli ja on proletarisessa vallankumouksessa työläisten ja talonpoikain yksimielisesti toimivalla liitolla. Vuoden 1905 vallankumouksen kaudella se ei ollut läheskään selvä asia edes kaikille bolševikeille. Länsieurooppalaisella sosialidemokratialla on muodostunut aikoja sitten varsin epäilevä suhde talonpoikaistoon. Venäjän sosialidemokraatit, toisaalta seuraten tuossa kysymyksessä länsieurooppalaisia tovereitaan, toisaalta väitellen kiihkeästi narodnikkien kanssa, jotka „jumaloivat” talonpoikaistoa ja antoivat sille tärkeimmän osuuden sosialistisessa vallankumouksessa, ovat niin ikään aliarvioineet talonpoikaiston poliittista ja vallankumouksellista merkitystä. Siitä huolimatta, vaikka säälimättä häviöön saadetut ja riistetyt talonpojat jo 1901—1902 muistuttivat varsin tarmokkaasti olemassaolostaan myrskyisillä agraarilevottomuuksilla, puolueemme toinen edustajakokous hyväksyi seuraavana 1903 vuonna sangen maltillisen, ettei sanottaisi jyrkemmin, agraariohjelman, jossa talonpojille luvattiin vain palauttaa tilanherrojen hallussa olevat „otrezka”maat, jotka oli anastettu silloin, kun talonpojat vapautettiin maaorjuudellisesta riippuvaisuudesta. Kuten tunnettua, sosialistivallankumoukselliset käyttivät varsin demagogisesti hyväkseen noita „otrezka”maita ja hankkivat niiden kustannuksella itselleen sosialidemokraattien laskuun suurta populäärisuutta ei ainoastaan talonpoikien, vaan myös lukuisten sellaisten työläisten keskuudessa, jotka eivät olleet vielä katkaisseet välejänsä maanviljelyyn ja maaseutuun.

Nyt me tiedämme, että Lenin ehdotti jo 1902 sisällytettäväksi puolueen ohjelman agraariosaan vaatimuksen maiden kansallistamisesta. Valitettavasti hänen ehdotuksensa ei mennyt läpi. Mutta jo vuodesta 1904 alkaen hän ryhtyi yhä päättävämmin puhumaan ja kirjoittamaan siitä suuresta osuudesta, jonka piti kuulua venäläisille talonpojille lähenevässä vallankumouksessa, ja 1905 hän asetti jo suoraan kysymyksen „proletariaatin ja

talonpoikaiston vallankumouksellisesta ja demokraattisesta diktaatturista". Ja pääsiallisesti Vladimir Iljitšin vaatimuksesta puolueen kolmas edustajakokous hyväksyi yllämainitun päätöslauselman „Suhtautumisesta talonpoikaissiikkeeseen". Tämäkään päätöslauselma ei tietenkään ollut vielä riittävän päättävä. Olisi pitänyt ei ainoastaan „kannattaa" talonpoikia heidän pyrkimyksessään valloittaa kaikki maat, vaan kehottaa sellaiseen valtaamiseen, kuten me myöhemmin, vuonna 1917, teimmekin. Mutta tämäkin päätöslauselma oli valtavan suuri askel eteenpäin. Jo vuoden 1905 lopulla V. I. Lenin kehotti ottamaan seuraavan askeleen, ts. tekemään muutoksia agraariohjelmaamme, ja esitti vaatimuksen maiden kansallistamisesta. Bolševikkien (pääasiassa Leninin) ja menševikkien välillä syntyi heti ankara väittely proletariaatin ja talonpoikaiston vallankumouksellista ja demokraattista diktatuuria koskevasta kysymyksestä. Historia on käytännössä osoittanut, ketkä olivat oikeassa.

Jatkan kertomustani. Seuraavana päivänä, kun Vladimir Iljitš oli tehnyt ehdotuksensa, matkustin pikajunalla Itävallan kautta Venäjälle. Varovaisuuden vuoksi minulle hankittiin oikea ulkomaanpassi, joka oli annettu jonkun kenraalin pojan nimellä (sukunimen olen unohtanut). Tuolla passilla saatoin matkustaa rauhallisesti ja julkisesti rajan yli. Sisäänkirjaamista ja oleskelua varten Venäjällä kyhäsimme, muistaakseni Iljinin kanssa, hyvin yksinkertaisen väärennetyn passin rybinskiläisen porvarin Mihail Andrejevitsš Konkinin nimelle. Rajalla olleet santarmit tosiaanakin tervehtivät minua kohteliaasti luullen nähtävästi, että olin todella kenraalin poika. Matkatavarani tarkastettiin hyvin ylimalkaisesti.

Olen jälleen Venäjällä! Ilomielin ja levottomana sijoittaudun Odessaan lähtevän junan vaunuun. Kyselen varovasti matkakumppaneilta Odessan tapahtumia. Kukaan ei tiedä tarkalleen. Puhutaan joistakin teloitamisista ja tulipaloista, siitä, että „Potjomkin" on tulittanut kaupunkia tykeillä. Mikäpä tuossa, pian saan tietää kaikki tarkalleen paikanpäällä.

Odessaan saavuin valitettavasti yöllä. Illegaalisten asuntojen etsiminen minulle annettujen osoitteiden mukaan oli uhkarohkeaa ja suorastaan mahdotonta. Tahtomattakin minun piti yöpyä hotelliin ja antaa sisäänkirjoitettavaksi väärä passini. Kaupungissa oli saatettu voimaan sotatila, mutta selvydyin kuitenkin onnellisesti väärällä passillani; sen sisäänkirjoitus suoritettiin ilman mitään epäilyä, ja minä käytin sitä sen jälkeen melko kauan oleskelulupana.

Seuraavana päivänä otin yhteyden Odessan järjestöömme. Muistan hyvin tavanneeni Jemeljan Jaroslavskin ja puhuneeni hänen kanssaan. Toisia odessalaisia en voi nyt muistaa.

Osoittautui, että olin myöhästynyt. Panssarilaiva „Potjomkin” oli jo lähtenyt Odessan satamasta, ja Odessassa oli kapinan asemesta päässyt vallalle juopuneiden järjestämä pogromi.

Kuten minulle kerrottiin (historiallisesta tarkkuudesta en mene takuuseen), asiat kehittyivät suunnilleen näin. Mustanmeren laivastossa oli jo kauan aikaa harjoitettu menestyksellisesti propagandaa ja agitaatiota. Sellaisia matruuseja, joihin propaganda oli vaikuttanut voimakkaasti, oli erittäin paljon panssarilaivalla „Jekaterina Vtoraja”, johon pantiinkin suurimmat toiveet kapinaa valmistellessa. Pian piti alkaman laivaston kesäiset harjoitukset. Lastattuaan suuren määrän ammuksia laivasto oli purjehdus- ja manööverivalmiina. Ennen purjehdusta laivasto kokoontui tavallisesti pienen Tender-saaren luo. Tällä kertaa lähti ensimmäisenä saarelle päin panssarilaiva „Knjaz Potjomkin”, muu laivasto jäi vielä Sevastopoliin.

„Potjomkinin” matruusit olivat jo kauan aikaa vihanneet komentajaansa Golikovia ja muita upseereita erittäin ankarasta kohtelusta ja kovin kursailemattomasta varastelemisesta miehistöltä. Heti ensimmäisenä purjehduspäivänä matruuseille valmistettiin päivällinen pilaantuneesta lihasta, jossa kuhisi matoja. Matruusit alkoivat osoittaa tyytymättömyyttään ja esittivät vastalauseen. Upseerit hyökkäsivät heidän kimppuunsa raa’asti kiroillen ja uhkaillen, ja komentaja Golikov tappoi revolverin laukauksella protestantti Vakulintšukin, jonka matruusit hyvin tunsivat. Matruusit tarttuivat Matjušenkon ja muiden valvutuneimpien tovereiden johdolla kivääreihin ja surmasivat muutama minuutissa upseerit ja heittivät heidät yli laidan. Laivalla puhjenneen kapinan johtoon valittiin Matjušenkon johtama komitea. Panssarilaiva nosti ankkurin ja otti suunnakseen Odessan.

Saavuttuaan Odessaan „Potjomkinin” miehistö kääntyi „herrojen odessalaisten” puoleen vetoomuksella, jossa selitettiin, mitä oli tapahtunut panssarilaivalla ja kehoitettiin Odessan väestöä tukemaan matruuseja. Samanaikaisesti lähetettiin paikallisten viranomaisten luo valtuusto, joka esitti vaatimuksen, ettei aseteta esteitä murhatun matruusin hautajaisille, ja samalla varoitti, että panssarilaiva tulee heti tulittamaan kaupunkia, jos tullaan asettamaan esteitä tahi pidätetään valtuusto. Ja todellakin, kun poliisi yritti kaupunginpäällikön käskystä pidättää valtuuston, niin panssarilaivalta ammuttiin muutamia laukauksia. Näin halkeaman eräessä rakennuksessa kaupungin keskuksessa. Valitettavasti tähtäyssuunta oli nähtävästi kavalluksen takia otettu väärin eivätkä ammuksot osuneet hallintorakennuksiin. Pidätetyt valtuutetut päästettiin kuitenkin heti vapaaksi.

Sitten järjestettiin murhatun matruusin Vakulintšukin mielenosoitukselliset hautajaiset. Matruusit ja paikallisten vallankumouksellisten järjestöjen edustajat pitivät puheita. Oli puheita

ja oli väittelyjä, liian paljon puheita ja väittelyjä, mutta toimintaa, päättävää vallankumouksellista toimintaa oli nähtävästi liian vähän. Noihin aikoihin olisi pitänyt ennen kaikkea toimia ja toimia sillä tavalla, kuin V. I. Lenin minulle neuvoi ja kuten hän oli suunnitellut. Hän osoittautui olevan oikeassa siinäkin suhteessa, että „Potjomkinin” puolelle mahdollisesti siirtyvät Mustanmeren muutkin laivat.

Amiraali Tšuhnin lähetti „Potjomkinia” vastaan koko sotalaivaston. En muista nyt, oliko Tšuhnin itse mukana. Saatuaan tuosta tietää „Potjomkin” lähti rohkeasti kimppuunsa hyökkääviä laivoja vastaan. Vastaukseksi antautumisvaatimukseen se kohotti taistelulipun, latasi tykit ja jatkoi matkaansa eteenpäin. Yhtäkkiä laivastosta erkaantui panssarilaiva „Georgi Pobedonosets”, ja kohotettuaan punaisen lipun se yhtyi „Potjomkiniin”! Ja vielä kaksi pientä alusta seurasi sen esimerkkiä. Laivaston joiltakin muilta aluksilta kuului „hurraa” huutoja, kantautui tulisia tervehdyksiä. Amiraali antoi laivastolle komennon kääntyä takaisin. Sangen luultavaa, että muutkin alukset, mahdollisesti koko laivasto olisi yhtynyt kapinoviin panssarilaivoihin, jos ne olisivat lähteneet ajamaan takaa perääntyvää laivastoa tukien päättävällä toiminnallaan horjuvia. „Rohkeutta, vielä kerran rohkeutta, aina rohkeutta!” (De l'audace, encore de l'audace, toujours de l'audace!) — oli muinoin lausunut vallankumouksen suurmestari Danton.

Mutta rohkeutta, päättäväisyyttä ja taitavuutta ei riittänyt loppuun saakka. „Potjomkin” ja „Georgi Pobedonosets” antoivat epäjärjestykseen saatetun ja levottomuuden valtaan joutuneen laivaston perääntyä rauhallisesti, ja suuntasivat itse kulkunsa kovaonniseen Odessan satamaan. Sillä välin Odessan poliisi ei torkkunut. Se mobilisoi ja juotti Odessan kulkurien pohjassakkaa, jota tuossa kauppakaupungissa oli aina paljon. Sataman seudulla alkoi ryöväys ja pogromit, jotka päättyivät valtavan suureen tulipaloon satamassa.

Minä saavuin tulipalon loppuvaiheessa. Sataman rakennukset vielä savusivat. Satamassa ei ollut enää „Potjomkinia”, siellä seisoi ankkurissa ainoastaan „Georgi Pobedonosets”. Osoittautui, että tuolla panssarilaivalla matruusit olivat vain pidättäneet, mutta eivät olleet tuhonneet päällystöä. Matruusien joukossa oli paljon horjuvia. Epävarma toiminta, oikeammin sanoen — kapinaan nousseiden panssarilaivojen toimetttömyys ja tulipalo Odessan satamassa voimistivat tuota horjuntaa. Pidätetyt upseerit puolestaan alkoivat agitoida antautumista luvaten toimia sen puolesta, että vapaaehtoisesti antautuvat armahdettaisiin täydellisesti. „Georgi Pobedonosetsin” matruusit päättivät antautua. Silloin „Potjomkin” nosti ankkurin ja lähti avomerelle.

— Mihinkähän se lähti ja mitä se aikoo tehdä? — kyselin odessalaisilta tovereilta.

Minulle vastattiin, että panssarilaiva lähti nähtävästi Kaukasian rannikolle, mutta minkälaiset olivat sen suunnitelmat, sitä ei kukaan voinut kunnolla sanoa. Minussa heräsi toivo, että mahdollisesti „Potjomkin” yrittää onneaan Batumin luona, minne olin aikonut lähettää sen siinä tapauksessa, jos olisi epäonnistuttu Odessassa. Otin selville tunnussanan, jolla olisi voinut päästä panssarilaivalle, ja lähdin ensimmäisellä laivalla Kaukasiaan. Mutta jo Novorossiiskissa sain tietää, että „Potjomkin” oli kääntynyt länteen, Romanian rannikolle. Kuten tiedetään, tuon epäonnistuneesti kapinaan nousseen panssarilaivan, tuon „uivan tasavallan” miehistö nousi maihin Romaniassa ja luovutti laivan Romanian viranomaisille. Niin päättyi tuo vuoden 1905 ensimmäinen aseellinen kapina.

Kirjoitin V. I. Leninille meitä kohdanneesta vastoinkäymisestä ja päätin, mutten lainkaan ilman perusteita, että lähdän Moskovaan, sillä oletin, että Moskovasta ja yleensä Keskisestä teollisuusseudusta on lähi aikoina tuleva eräs vallankumouksellisen liikkeen tärkein keskus. Moskovan proletariaatti osallistui vielä varsin heikosti vallankumoukselliseen liikkeeseen, mutta se seikka, että se loppujen lopuksi liikahtaa ja lähtee vyörymään koko suurella voimallaan, oli varmaa jokaiselle vallankumousmiehelle, joka tuntee proletariaatin.

Laskelmani ja toiveeni osoittautuivat oikeiksi. Moskovassa alkoi vuoden 1905 lokakuun lakko, Moskovassa järjestettiin vuoden 1905 suurin aseellinen kapina — historiallinen joulukuun kapina.

V. LOSEV

VJATKASTA LONTOOSEEN
PUOLUEEN III EDUSTAJAKOKOUKSEEN

LONTOOSSA

Berliini näytti minusta jättiläiseltä, mutta Lontoo suorastaan saattoi hämille. Koko tunnin ja parikin saa kiittää päätäpahkaa maanalaisessa junassa. Pysäkkejä on kylläkin aika usein, mutta ne kestävät korkeintaan puolen minuuttia; juna ottaa heti täyden vauhdin, mutta ei sittenkään ole päästy kaupungin ulkopuolelle, eikä edes laitakaupungille, vaan ollaan jossain hyvin syvällä kaupungissa. Kun juna pujahtaa aika ajoin ulos tunnelista sukeltaakseen viiden minuutin kuluttua sinne uudelleen, näköpiiriin ilmestyy harmaita suunnattoman suuria taloja, jotka ovat hyvin toistensa näköisiä. Kaikki on suunnattoman suurta, harmaata, yksitoikkoista. Tuossa harmaassa yksitoikkoisuudessa on hyvin helppo eeksyä. Alussa jo muutaman korttelin etäisyydellä talosta, jossa asuin, olin pakotettu näyttämään poliisille paperilappua, johon englannin kielellä oli kirjoitettu osoitteeni. Ja vasta hyvin pitkän ajan kuluttua uskaltauduin pidemmille kävelymatkoille. Kevät oli kauneimmillaan, mutta sitä näin suuressa kaupungissa ei tuntunut lainkaan. Sade, usein sankka sumu, noki, kivihiilen katku, ja silmänpistävä siivottomuus kaduilla — sellaisen yleisvaikutuksen teki Lontoon ulkoasu. Suuri rykelmä nelikerroksisia kapeita kivilaatikoita, joiden asukkaat oli kuin elävältä muurattuja. Totisesti: koti on linnani, kuten englantilaisilla on tapana puhua. Mutta tosiasiaassa tuota kehuttua linnaa hätyytteli alituisen kurjuus ja nälkä, kuten tulin huomaamaan sen myöhemmin, käydessäni Lontoon köyhälistökortteleissa, joissa saattoi nähdä satatuhantisten työväenjoukkojen huutavan kurjuuden.

Erääseen noista laatikoista jouduin minäkin, kun meitä, edustajia, alettiin sijoitella asuntoihin. Minua onnisti asunnon suhteen. Lontoossa meidät otti vastaan toveri Aleksejev. Hän oli vanha emigrantti-sosialidemokraatti ja vanha Lontoon asukas. Majoittauduin samaan asuntoon Aleksejevin kanssa, hänen naa-

purikseen. Sillä tavoin pääsin mielenkiintoisen henkilön seuraan, joka oli miellyttävä toveri ja tunsu hyvin sekä englannin kielen että Lontoon samoin kuin Englannin yleensä.

Lämpimin kiitollisuuden tuntein, tosin yli kaksikymmentä vuotta¹ myöhästyneenä muistelen silloisia aiherikkaita keskustelujamme teekupin ääressä, Lontoon kaupunkimatkoja, joiden aikana toveri Aleksejev osasi näyttää nimenomaan sen, mikä oli välttämättä nähtävä, ja asiallisesti selittää matkakumppanilleen kaiken, mikä häntä kiinnosti. Usein iltaisin hänen yksinkertaiseen pieneenlaiseen huoneeseensa, jossa oli suuret pinkat englantilaisia sekä venäläisiä sanomalehtiä, joita käytettiin istuimina vieraita varten ja joskus vuoteenakin, kokoontui muutamia edustajatovereita, ja käytiin mitä mielenkiintoisimpia keskusteluita, etenkin kun Venäjän todellisuus ja edessäoleva puolueen edustajakokous antoivat niille paljon aihetta.

Muistan, että näissä „iltakokouksissa” paitsi minua ja Aleksejevia olivat läsnä Bogdanov Aleksandr Aleksandrovič — eräs edustajakokouksemme järjestäjistä ja meidän tulevan bolševistisen KK:n jäsen, Ljadov Martin Nikolajevič — nykyään Sverdlovin yliopiston rehtori, Rumjantsev Pjotr Petrovič, joka myöhemmin luisui pois niin bolševismista, kuin myös vallankumouksesta, saapuipa kerran Tšerevaninkin.

Tšerevanin, eli toisin sanoen Lipkin, oli silloinkin kiihkeä menševikki, ja myöhemmin hänestä tuli likvidaattori. Hän saapui Lontooseen Genevestä näköjään menševistisen keskuksen rauhanhierojana. Häntä ei onnistanut tässä tehtävässään, ja hän palasi Geneveen vieden mukanaan pari kolme menševikkiedustajaa, jotka hänen onnistui saada vakuuttuneiksi bolševistisen edustajakokouksen juonitteluista. Hyvin vereksenä on mielessäni tuo matalakasvuinen ja kapeakasvoinen pöyhkeä Tšerevanin poloinen ja johtavien toveriemme kiivaat väittelyt hänen kanssaan.

Edustajakokousta edeltäneen kauden — se avattiin pitkän ajan kuluttua Lontooseen saapumisemme jälkeen — me käytimme aika tarkkaan siihen, että tutustuimme kaupunkiin ja sen nähtävyyksiin. Kävimme Shakespearen teatterissa, jossa sinä vuonna päivästä päivään esitettiin vain „Hamlettia” ja jossa suureksi ihmeeksemme kaikki paikkaliput maksoivat yhden shillingin. Kävimme myös City-kadulla — tärkeimmällä kauppakadulla, missä ajopelit, autot, ajurien cabit ja omnibussit hiljaa liikkuivat edes takaisin jatkuvana nauhana ja missä tarvittiin paljon kärsivällisyyttä ja taitoa ylittääkseen kadun. Katselimme kadulta parlamenttitaloa, kävimme taidekokoelmissa. Ja vihdoin iltaisin ja öisin seurailimme kahta hämmästyttävää yhteiskunnallista vastakohtaa: katuelämää eräällä Lontoon komeimmalla Piccadilly-

¹ Muistelmat on kirjoitettu 1927.— *Toim.*

kadulla, sekä juutalaisten ja yleensä emigranttiköyhälistön elämää Whitechapelin korttelissa. Todellakin, räikeämpää vastakoh-taisuutta, suurempaa eroa ei voinut kuvitella olevaksi missään muualla. Piccadilly välkkyi sähkövalosta ja on tulvillaan hieno-pukuista väkeä, jonka koristeina kimaltelee jalokiviä, kun taas Whitechapel muistuttaa likaisia metsäeläinten pesiä, joiden löyh-kässä ja peittämättömässä kurjuudessa laahustaa satoja tuhansia nälkäisiä ihmisiä.

Mitä tulee perustuslailliseen vapauteen, jonka Saksassa on niin perusteellisesti rajoittanut kypäräpäinen schutzmanni, niin täällä, Englannissa, tuntui olevan vapaampaa. Sunnuntaipäivinä kokoontui väkeä tuhansittain ulkoilmakokouksiin puistoihin, ja monilta puhujalavoilta pitivät puheita eri puolueiden edustajat. Tahtomattakin heräsi kysymys: miksi Englannin työväki viivyt-telee, miksi se ei kukista porvaristoaan, kun ovat jo kerran noin paljon saavuttaneet?.. Ja ajatellapa vain, että kahdenkymmenen vuoden kuluttuakin, jolloin „jälkeen jäänyt” Venäjän proletariaatti jo kymmenen vuotta elää ilman porvaristoa, Englannissa yhä edelleenkin yhtä „vapaasti” useat tuhannet työmiehet kuuntelevat puistoissa puhujia; heidän Pääneuvostonsa, johtajansa Thomasit, Macdonaldit, Hendersonit ja Perselit yhä sumentavat heidän jär-keään. Usein saimme nähdä, kuinka suoraan kadulla, vain vähän syrjäisemmässä nurkkauksessa, ettei katuliikenne olisi häiriinty-nyt, aivan vapaasti järjestettiin katukokouksia: pieni ryhmä ihmisiä lauluilla ja soitolla maanitteli kuuntelijoita luokseen, ja kun väkeä kokoontui riittävä määrä, puhuja aloitti puheensa. Useimmiten se oli pelastusarmeijan saarna, jolla haalittiin eksy-neitä lampaita uskonnon helmaan. Usein sai ihmetellä poliisin rauhallista suhtautumista asiaan. Mutta poliisi ja porvaristo vähät siitä välittivät, sillä kaikki nämä puheet ja saarnat olivat viatonta laatua eivätkä uhanneet porvariston vallan olemassa-oloa.

Suurempi „vapaus” kuin Saksassa ilmeni muussakin. Kukaan ei Lontoossa kysellyt, keitä me olemme ja onko meillä passit vai ei. Ainoastaan asuntoni emännälle mainitsin jonkun nimen, jota itsekään en unohtanut vain siksi, että hän alkoi puhutella minua siltä nimeltä, kun aamuisin tarjosi kahvia tai kun lauan-taisin otti vastaan huoneeni vuokramaksun kahdeksan shillingiä viikossa.

Vihdoin lähestyi edustajakokouksen avajaispäivä. Jo oli saa-punut paljon edustajia, „lainmukainen” enemmistö edustaja-kokouksen avaamiseksi oli koolla, jotenka odottaminen kävi tarpeettomaksi. Saapui myös puolueen „johto”, se on „Proletari” lehden toimitus ja vanhan KK:n toinen jäsen toveri Krasin-Vinter, joka kuului niihin, jotka olivat asettuneet edustajakokouksen koollekutsumisen kannalle. Saapuivat myös Vladimir Iljitš ja

Nadežda Konstantinovna. Kerran illalla, hyvin vähän ennen edustajakokousta lähdimme tutustumaan „Vanhukseen”, kuten jostain syystä nimittivät Leniniä hänen läheiset työtoverinsa.

Ennen tuota päivää en minä ja, luulen, ettei myöskään suurin osa Venäjältä saapuneita edustajia ollut kertaakaan nähnyt Leniniä. On itsestään selvää, etten ollut nähnyt edes hänen muotokuvaansa. Ja mitä sitten sain nähdä?

Oluuttuvassa, erillisessä huoneessa, johon olimme kokoontuneet, istui ikkunan luona pöydän ääressä keskikokoinen tanakka mies, jolla oli korkea otsa, joka jatkui taakse kaljuna. Hänellä oli eloisat ja hyvin iloiset silmät — aivankuin jokin veikeä oman arvon tuntoa korostava kipinä olisi leikkinyt niissä — varsinkin silloin kun hän siristi niitä; parta oli pieni vaaleanruskea ja hän näytti korkeintaan 33—35 vuotiaalta, toisin sanoen juuri ikäiseltään. „Kylläpä on vanhus!” ajattelin nähtyäni hänen eloisat nuorekkaat kasvonsa ja kuunnellen hänen vilkasta ja hauskaa puhettaan. Rupesin heti katselemaan ja kuuntelemaan suurella mielenkiinnolla ja huomaavaisuudella, miten seikkaperäisesti ja johdomukaisesti Lenin otti selvää edustajilta asioiden tilasta puoleessa.

— Mitä isoja tuotantolaitoksia on? Paljonko niissä on työläisiä? Kuinka moni työläinen on puolueen jäsen? Onko työläisten edustajia komiteoissa? Minkälainen on mieliala? jne., jne. — kysymyksiä sateli loputtomasti, ja kaikkiin oli annettava lyhyt ja täsmällinen vastaus.

EDUSTAJAKOKOUS

Ja vihdoin sitten päättyivät neuvottelut Geneven kanssa, missä sijaitsi puolueen menševistinen keskus, ts. „Iskran” toimitus, puolueen Neuvosto, johon II edustajakokouksen valitsemista jäsenistä oli varsinaisesti jäänyt vain G. V. Plehanov, sekä ne KK:n jäsenet, jotka vastustivat III edustajakokouksen koollekutsumista, ja edustajakokous alkoi.

Loppui meidänkin, edustajain, „vapaa” elämä. Ja olikin jo aika loppua. Olomme siellä kävikin jo vallan kärsimättömäksi: jotkut meistä asuivat ulkomailla jo melkein kaksi kuukautta, ja toverimme paikkakunnilla, Venäjällä, odottivat palaamistamme edustajakokouksesta kotiin, mutta edustajakokous ei ollut vielä alkanutkaan. Mutta sitä vastoin alettuaan edustajakokous teki työtä kaksin verroin. Istuntoja pidettiin kahdesti päivässä ja päivällistauko keskipäivällä, jotenka meiltä meni istuntoihin kirjaimellisesti koko päivä iltamyöhään saakka. Edustajakokouksessa käsiteltyihin kysymyksiin on tarpeetonta pysähtyä, — ne ovat yleisesti tunnettuja, sitä paitsi on julkaistu jokseenkin tarkat edustajakokouksen pöytäkirjat sekä useita seikkaperäisiä muistelmia.

Rajoitun siihen, mitä on säilynyt muistissani edustajakokouksen yleisestä tilanteesta ja siellä vallinneista mielialoista.

Edustajakokouksen istunnot pidettiin useimmiten erään olut-tuvan tai ravintolatapaisen perähuoneessa. Edustajakokouksen kulussa huoneistoa täytyi muuttaa jostain syystä muistaakseni kaksi tai kolme kertaa. Tuo perähuone ei ollut kovinkaan suuri, mutta pitkä ja kapea, ja siinä oli riittävästi tilaa niille 40—45 henkilölle, jotka yhdessä kutsuvieraiden ja neuvottelevalla äänellä osallistuneiden edustajien kanssa muodostivat edustajakokouksen. Huoneen toisessa päässä, poikkipuolin asetetun pöydän ääressä istui puhemies ja pöytäkirjanpitäjät, jotka valittiin jokaista istuntoa varten erikseen alustusten ja puheiden merkitsemistä varten. Huoneen loppuosan, jossa oli pitkä kapea pöytä, täyttivät edustajat. Edustajakokouksen avasi sen vanhin jäsen, puolueen mainehikas veteraani Miha Tshakaja. Hän piti pitkän, mutta tunteellisen avajaispuheen, ja sen jälkeen siirryttiin edustajakokouksen konstruomiseen: puhemies ja vaaleihin, edustajakokouksen ohjesääntöjen ja päiväjärjestyksen hyväksymiseen. Puhetta johti useimmiten Vladimir Iljitš, ellei hän esiintynyt alustajana jossakin kysymyksessä.

Havaintoni Vladimir Iljitšistä III edustajakokouksessa sulautuvat niihin havantoihini, jotka sain, kun seurasin häntä samassa tehtävässä Huhtikuun konferenssissa 1917. Voin sanoa vain, että puheenjohtajana hän oli kertakaikkiaan mainio. Samalla kun hän tarkkaavaisesti seurasi puheita ja taitavasti niitä johti, hän suoritti lukemattoman määrän muita töitä: hän alituisesti seurasi pöytäkirjurien työtä, pyytäen heitä hyvin merkitsemään puheet pöytäkirjaan. Se oli erittäin tärkeää, sillä puheiden tekstejä tarvittiin tulevaisuudessa edustajakokouksen työstä tehtäviä selostuksia laadittaessa, mutta pöytäkirjanpito oli sangen ikävää hommaa, se ei antanut pöytäkirjureiden keskittyä kuuntelemaan kiintoisia alustuksia ja puheita. Vahingoksi työlleen toverit pöytäkirjurit innostuivat monta kertaa kuuntelemaan puhujaa ja saivat lukemattomia kertoja huomata Iljitšin katsovan heihin suuttuneena ja moittivasti päätään heiluttaen. Samalla Vladimir Iljitš valvoi tarkasti puhujain aikaa, usein heti tutustui päätöslauselmaluonnoksiin, korjaili niitä tai teki itse; samalla hänen luonaan kävi tuon tuostakin tovereita, ja hän hiljaisella äänellä vaihtoi sanan pari heidän kanssaan. Tuossa hän istuu silittäen päätään otsalta niskaan, ja nopeasti, nopeasti kirjoittaa jotain. Luulisi ettei hän sillä hetkellä näe eikä kuule mitään: niin täydellisesti hän näyttää syventyneen työhön. Mutta annas olla. Hän katsoo sihteereihin, tarkastaa ajan, viittaa jonkun sormella luokseen, sanoo hänelle jotain, ja sitten jo koputtaa kevyesti pöytää ja näyttää puhujalle kelloa vihjaten, että hänen aikansa on kulunut umpeen. Ei yksikään ehdotus eikä kysymys tule hänelle yllätyk-

senä, hän osaa sitoa kaiken yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, hänellä on kaikkeen oma perusteltu mielipiteensä. Ainainen huomio, ainaisesti työssä, kaikkea seuraileva, kaikki suuntaava, kaikki huomioiva ja punnitseva tehdäkseen samassa vastaavan johtopäätöksen, ikään kuin kimmoisa, jännitetty teräsvieteri, joka kevyesti ja vapaasti reageeraa kaikkeen, mitä ympärillä tapahtuu,— sellainen kuva on säilynyt muistissani Vladimir Iljitš Leninistä puheenjohtajana niinä aikoina.

Hän oli samalla useiden peruskysymysten alustajana edustajakokouksessa. Sitäkin enemmän: hän oli edustajakokouksen sieluna ja älynä. Hänen vaikutuksensa kuului toistenkin tovereiden alustuksista. Missä sitten on salaisuus, että johtajan osuus lankesi hänelle niin helposti ja luonnollisesti? Kun olin kuullut hänen ensimmäisen alustuksensa eräästä tärkeimmästä kysymyksestä, jonka vallankumous oli asettanut päiväjärjestykseen, niin käsitin tämän seikan aivan selvästi. Marxin teorian juurtajaksainen hallinta, mitä täydellisin syventyminen tuohon teoriaan — siinä se, mikä antoi hänelle mahdollisuuden nopeasti ja virheettömästi selviytyä todellisuutemme sekavasta vyyhdestä, määritellä järjestyneen proletariaatin kollektiivisella voimalla suoritettavan iskun suunta ja muoto. Selvimmin tämä ilmeni hänen esittämässä määritelmässään aseellista kapinaa koskevista kysymyksistä, välikaisesta vallankumouksellisesta hallituksesta, proletariaatin ja talonpoikaiston vallankumouksellis-demokraattisesta diktatuurista vuonna 1905 ja huhtikuun 4 päivän teeseissä 1917.

Vladimir Iljitš teki suuren vaikutuksen minuun selostajanakin ja samalla sekä ulkoisesti että puheensa sisällön suhteen. Hänen selostuksissaan ja puheissaan viehätti se, ettei hän kulkenut „tallattua tietä”, vaan kulki „ummikkoja” raivaten uusia teitä, todistellen samalla väitteidensä paikkansapitävyyden mitä suurimmalla ja vakuuttavimmalla yksinkertaisuudella. Omissa puheissaan, jotka saivat vahvistuksensa edustajakokouksen päätöslauselmissa, hän antoi meille paikallisille työntekijöille juuri sen, mitä me tarvitsimme: perustellun teoreettisen orientoitumisen vallankumouksen monimutkaisissa olosuhteissa, tarkasti määritellyt vastaukset moneen mitä tärkeimpään poliittiseen kysymykseen. Sen lisäksi hän satoi kaiken tämän uuden luonnollisen vankaksi yhtymäksi niiden reaalisten voimien kanssa, joihin puolue saattoi nojautua, sen käytännöllisen todellisuuden kanssa, jonka Vladimir Iljitš osasi erinomaisesti huomioda.

Vladimir Iljitšiä kuunneltiin mitä suurimmalla tarkkaavaisuudella, ja pöytäkirjurit, joiden oli vuoro kirjoittaa hänen puheensa pöytäkirjaan, tunsivat itsensä todellakin marttyyreiksi, sillä he joutuivat kahden vaiheille: toisaalta halutti kuunnella hänen puhettaan, ettei mikään olisi häirinnyt, ja toisaalta oli pidettävä pöytäkirjaa. Ulkoisestikin Vladimir Iljitš oli hyvä

puhuja. Ei minkäänlaista kiihtymystä eikä keinotekoista mahtipontisuutta, eleet hyvin niukkoja, vain oikea käsi silloin tällöin tähdensi hänen kehittämänsä ajatusta. Baritonisoituinen ääni oli selvä, lausuntatapa erinomainen. Hetkinä, jolloin Vladimir Iljitš selostuksensa kulussa siirtyi polemiikkiin, hänen äänensä helposti suoriutui ivan, huumorin ja sarkasmin äänivivahteista. Vladimir Iljitš teki puolentoista kahden tunnin selostuksia pingoittamatta ääntään ja tuntematta huomattavaa äänen väsymystä, ja sen jälkeen jatkoi edelleen puheenjohtajan tehtäviä. Mieleen muistuvat erikoisesti hänen puheidensa ne kohdat, joissa hän siirtyi rauhallisesta äänensävyistä palavan vakuuttavaan ja vieläpä innokkaaseen äänilajiin. Sellaisina hetkinä hän kallisti ruumiinsa yläosaa hiukan takakenoon, otti muutaman askelen taakse, ikäänkuin valloittaen tilaa nopeaa harppausta varten eteenpäin, pani peukalonsa liivin aukkoihin ja hänen puheensa tulvi vuolaana vastukset voittavana kyminä, aivankuin sanoille olisi ollut ahdasta ja ne olisivat pyrkineet pääsemään vapauteen mitä pikimmin. Toisinaan tuollaisina paatoshetkinä saattoi nähdä myös kädenliikkeen. Vladimir Iljitš otti askelen eteen, ikäänkuin sulautuakseen kuulijain joukkoon tehden samalla molemmin käsin leveään tavoittavan liikkeen ja kumartuen eteenpäin.

Sellaisena on Vladimir Iljitš säilynyt muistissani, kun jättää pois vaikutelmat myöhemmillä ajoilla, ts. niiltä vuosilta, jolloin useamman kerran kuulin ja näin häntä,—vuodesta 1917 vuoden 1922 marraskuuhun, jolloin hän puhui viimeisen kerran elämässään Suuressa teatterissa Moskovon Neuvoston täysistunnossa.

M. TSHAKAJA

LENININ SEURASSA

Suuren Leninin vaikutus, hänen neroutensa vaikutus on niin valtava, että usein elämän raskaina hetkinä yksistään muisto hänestä antaa uusia voimia, herättää intoa ja optimismia, joita ilman ei ole todellista bolševikkia.

Ensi kerran tapasin Iljitšin VSDTP:n III edustajakokouksessa. Se tapahtui huhti—toukokuussa 1905. Edustajakokouksen edellä Lenin puhui minulle työmme suuntaviivoista, pyysi, etten kieltäytyisi, jos organisaatiotoimikunta ehdottaa minulle edustajakokouksen avaamista. Valittiin edustajakokouksen puhemies Leninin johdolla. Hän teki edustajakokouksessa niinikään perustavan poliittisen selostuksen.

Kuuntelin häntä silloin ensi kerran. Hän aloitti selostuksensa sangen yksinkertaisesti. Lenin suuttumuksella tähdensi opportunistisia asettamuksia menševistisen „Iskran” artikkeleissa ja asetti vastapainoksi menševikkien mädänneille aatepahasille vanhan vallankumouksellisen-marxilaisen asettamuksen. Ajatuksiaan hän väritti runsaasti tositapahtumilla kansainvälisen työväenliikkeen historiasta ja erikoisesti Venäjän työväen taistelun ensi kuukausilta vuoden 1905 vallankumouksessa. Hänen puheensa loppua koko edustajakokous kuunteli seisoaltaan, syvässä hiljaisuudessa, sillä vallankumouksen teoreetikon, puhujan ja organisaattorin rautainen logiikka tempasi mukaansa kaikki edustajat.

Kun Iljitš lopetti puheensa, ei kättentaputuksista ja suosionosoituksista näkynyt tulevan loppua. Edessämme seisoj suuri vallankumousmies, teoreetikko ja puhuja.

Edustajakokouksen jälkeen onnistuin tutustumaan Iljitšiin lähemmin ja kokemaan henkilökohtaisesti sen herkkyyden ja ihmeellisen huomaavaisuuden, joka häneltä tuli toisten osaksi. En koskaan unohda, kuinka ennen Lontoosta matkustamistamme Iljitš oli oppaanamme eläintarhassa ja Britannian historiallisessa museossa. Samoin hän teki Pariisissakin, näyttäen

minulle Eiffeltornin, maailman taidemuseon — Louvre-palatsin ja Kommunardien muurin Pere La Chaise'n hautausmaalla. Itse hän oli nähnyt ne jo useita kertoja ja silloin kävi siellä varta vasten näyttääkseen ne minulle.

Lontoossa kävimme myös Karl Marxin haudalla. Portilla seisoi päällysmies korkea sylinteri päässään. Hautausmaa muodosti vallavan puiston kapeine käytävineen, joiden vierillä oli hyvin paljon arvokkaita monumenttaalisia muistopatsaita, vieläpä jonkin lordin tai lady'n lempikoiran muistomerkkejäkin. Mutta XIX vuosisadan suuren ajattelijan, tieteellisen kommunismin luoja ja I Internationalen perustajan hautaa ei olisi voinut löytää ilman hautausmaalla työskenteleviä muurareita, jotka tultuaan vakuuttuneiksi, että me olemme Venäjältä, hoksasivat heti, että me etsimme nimenomaan Karl Marxin hautaa, ja näyttivät sen meille. Seisoimme kauan Marxin haudan ympärillä, sitten istuuduimme, emmekä kiirehtineet poistumaan haudalta. Iljits muistutti meille pilkallisesti hautausmaan päällysmiehestä, jota luultavasti harmitti viivyttelymme jonkun, hänelle tuntemattoman henkilön haudalla:

— Onneton porvari, hän ei aavistakaan, että kaikkea sitä, mikä Marxilla ja Engelsillä on katoamatonta ja kuolematonta, me kuljetamme mukamme ja juurrutamme vieläpä takapajuisella tsaarin Venäjälläkin kaikkien maiden porvarien kauhuksi.

Edustajakokouksen päätyttyä palasimme Vladimir Iljitš, Nadežda Konstantinovna ja minä Lontoosta Pariisiin kautta Geneveen. Ranskan rajalla, Boulognessa, sattui tapaus, hyvin tavallinen siihen aikaan. Ranskan poliisi tsaarin agenttien pyynnöstä päätti tarkastaa, eikö matkalaukuissamme (joissa olivat III edustajakokouksen pöytäkirjat) ole salakuljetettavaa tupakkaa. Oletetun „salakuljetustavaran” tarkastus suoritettiin venäläisen provokaattorin läsnäollessa. Tilanteen pelasti Iljitšin päätäväisyys. Hän ei sallinut avata pöytäkirjakansioita ilmoittaen jyrkästi:

— Mitään tupakkaa niissä ei ole, me emme polta emmekä ole liikemiehiä. Siinä on ainoastaan käsikirjoitus, manuskripti.

Ja he menivät menojaan jättäen meidät rauhaan.

* * *

Muistellessa sellaista harvinaista henkilöä kuin Vladimir Iljitš Lenin, on mahdotonta kuvailla täydellisesti hänen monipuolista nerouttaan, hänen tavatonta inhimillisyyttään, joka sulautuu yhteen rautaisen tahdonvoiman, määrätietoisuuden ja utteruuden kanssa.

Mieleeni muistuu tapaus, vuodelta 1908, jolloin Iljitš lopetteli kiireisesti „Materialismia ja empiriokritisismiä” ja tarvitsi eräitä XIX vuosisadan englantilaisten fysiikkojen ja filosofien teoksia. Mutta niitä ei sattunut olemaan Sveitsin kirjastoissa. Iljitš matkusti vartavasten Genevestä Lontooseen työskennelläkseen Britannian museossa. Niin voi tehdä työtä vain erikoisen tunnollinen henkilö, suuri oppinut vallankumousmies, joka aseisti puoluetta marxilais-leniniläisen teorian kärkeväällä aseella.

Keväällä 1916, ts. ensimmäisen imperialistisen sodan aikana, asuin Genevessä. Nadežda Konstantinovna kirjoitti minulle Zürichistä, että „Iljitš on nykyään Lausannessa, ja huomenna tai ylihuomenna saapuu Geneveen tekemään selostusta kansainvälisestä tilanteesta. Ja hän haluaa kovin tavata teitä...”

Huonosta terveydestäni huolimatta kiiruhdin kuuntelemaan hänen referaattiaan. Kuten tavallisesti väkeä kokoontui paljon. Iljitš saapui hänelle ominaisella täsmällisyydellä, tasan kello kahdeksan illalla. Hän ei koskaan myöhästellyt. Ennen puhujalavalle menoaan hän haki minut. Sovimme tapaamisesta samana yönä referaatin jälkeen. Referaatin pito pitkistyi ja muuttui, kuten tavallisesti, silloin kun Iljitš kohtasi leppymättömiä vastustajiaan menševikki-eserräläisestä leiristä, todelliseksi poliittiseksi väitte-lyksi. Kuunneltuaan useiden vastaväittäjäinsä ja puoleksi vasta-väittäjäinsä puheet, Iljitš löi heidät murskaksi loppulausunnos-saan hänelle ominaisella verrattomalla taidolla ja hajoihi kuin tuhkan tuuleen kaikki horjuvien epäröinnit. Leninin puheen vaikutusvoima oli siinä, että hänen määritelmänsä olivat yksin-kertaisia ja selviä ja että hän osasi erinomaisella tavalla paljas-taa marxismin valesuraajat, korostaa tärkeintä ja lopuksi saada uskomaan vieläpä suoranaiset vastustajansakin...

Referaatin jälkeen me kohtasimme kadulla. Hän oli kävellyt kotvan aikaa pitkin joen rantaa. Kanssamme oli vielä eräs nuori emigrantti, toveri George. Oli ihana hiljainen ja rauhallinen kuutamoyö. Lenin puhui meitä kiinnostavasta ja läheisestä asiasta — tilanteesta Venäjällä sekä niistä vaikeuksista, joita sota oli saanut aikaan yhteyksien ylläpitämisessä maanalaisiin järjes-töihin. Iljitš istui vieressäni penkillä, toveri George seiso i vasta-päätä nojaten rantakaiteeseen.

Kysyin Iljitšiltä:

— Saammeko me kanssanne, Iljitš, nähdä seuraavan vallan-kumouksen Venäjällä?

Kysymykseni, luultavasti, keskeytti Iljitšin ajatustenjuoksun. Hän loi minuun hiukan ihmettelevän katseen eikä vastannut kysymykseeni suoraan, vaan kysyi vuorostaan:

— Kuinka vanha te olette, toveri Miha?

— Alun kuudennellakymmenellä,— vastasin.— Entä te?

— En kovinkaan kaukana teistä, yli viiden viidettä,— ja lisäsi: — Mitäpä tuosta, ellemme me saa nähdä vallankumousta, niin hän,— Iljitš osoitti toveri Georgea,— joka tapauksessa tulee sen näkemään. Me sittenkin jatkamme työtämme, ja sen, mitä emme saa loppuun suoritettua, lopettavat he, meidän nuorisomme.

Minä vastasin:

— Iljitš hyvä! Kuitenkin luulen, että me kansanne myös tulemme näkemään vallankumouksen, se voi koittaa pikemminkin, saamme nähdä...

Hän naurahti ja keskeytti minut:

— Toveri Miha, mainiota, olen sangen iloinen, että teillä tällaisissa olosuhteissa on noin reipas mieli. Se on tervettä ja oikeata optimismia...

Zimmerwaldin ja Kienthalen jälkeen Iljitš ryhtyi heti pohtimaan Venäjän bolševikkien edustajakokouksen tai konferenssin järjestämistä. Kysyin häneltä: montako edustajaa tarvitaan voidaksemme ilmoittaa edustajakokouksen tai konferenssin koollekutsumisesta? Tähän hän vastasi:

— Vaikkapa kymmenen, tahi seitsemän, vieläpä viisikin riittää, kun he vain olisivat joukkojen todellisia edustajia, todellisia vallankumousmiehiä, bolševikkeja ja maanalaisia. Vaikkapa yksi edustaja Pietarista, Moskovasta, Kaukasiasta, Uralilta, Donbassista ja Siperiasta — siitäkin melkein riittäisi. Me ilmoitamme kokouksemme todelliseksi yleisvenäläiseksi edustajakokoukseksi ja hyväksymme ajankohtaiset päätöslauselmat. Sodassa kuin sodassa,— lisäsi hän.— Jos me ratkaisemme oikein ja työtätekevien joukkojen liikettä vastaavasti kaikki sotaa ja vallankumousta koskevat kysymykset, niin edustajain lukumäärällä ei tule olemaan suurtakaan merkitystä, sillä sellaisen edustajakokouksen jokainen jäsen, olkoon siinä vaikkapa vain kymmenen todellista bolševikkia, taikka sitäkin vähemmän, tulee olemaan arvokkaampi kuin kymmenet ja sadat edustajat muissa edustajakokouksissa muuna ajankohtana.

Sinä yönä Iljitš puhui paljon myös siitä, että, jos yhteyksien laajentaminen Venäjään käy mahdolliseksi, niin on aikaa hukkaamatta käytävä käsiksi suoraan asiaan, järjestettävä täällä, Länsi-Euroopassa, todella vallankumouksellinen työ, autettava saksalaisia, ranskalaisia jne. joukkojen valmentamisessa vallankumoukseen. Kriisithän tässä sodassa eivät ainoastaan ole mahdollisia, vaan myös kiertämättömiä. Ja II Internationalen Stuttgartin¹ kongressin päätöslauselmahan suorastaan velvoittaa meitä julistamaan sodan sodalle ja jouduttamaan kapitalismin vararikkoa ja tuhoa.

¹ Vuoden 1907.— *Toim.*

Nämä Iljitšin sanat merkitsivät: on työskenneltävä hellittämättä ja väsymättä vallankumouksen hyväksi, aina, kaikkialla ja kaikissa oloissa...

Erosimme vasta aamun sarastaessa. Jätimme lämpimästi jäähyväiset puristaen lujasti toistemme kättä siinä uskossa, että ainakin jo vuoden kuluttua tavataan ja matkustetaan yhdessä Venäjälle.

— Vallankumoukselliselle Venäjälle,— lisäsi hän.

A. V. LUNATŠARSKI

MUISTEMIA LENINISTÄ VUODELTA 1905

Joka kerta, kun minua pyydetään kertomaan muistoja Leninistä, tunnen polttavaa tuskaa. En voi antaa itseleni anteeksi, etten pitänyt minkäänlaista, en edes konspiratiivisestikaan (koska kyseessä ovat ajat, jolloin muistiinpanojen säilyttäminen oli vaarallista) päiväkirjaa enkä tehnyt minkäänlaisia merkintöjä, jotka myöhemmin olisivat olleet avuksi muistilleni.

Hyvin monet mitä mielenkiintoisimmat henkilökohtaiset keskustelut, kaikenlaiset istunnot ja kollektiivinen työ, joiden yhteydessä jouduin hyvin läheisesti seuraamaan Leniniä, kaikenlaatuiset tapahtumat, joihin me tavalla tai toisella jouduimme yhdessä osallistumaan, antoivat minulle mahdollisuuden seurata hänen historiallisen kutsumuksensa toteutumista,— tämä kaikki on jäänyt vuosien hämärään, jättäen vain himmeitä muistoja, joita toisinaan en voi edes määritellä ajanmukaisesti.

Yritän kuitenkin lyhyesti kertoa lukijoilleni niistä tärkeimmistä tapahtumista, jotka ovat säilyneet muistissani Leninin osallistumisesta vuoden 1905 vallankumoukseen, tapahtumista, joita en ole lukenut kirjallisuudesta, vaan olen ollut niiden silminnäkijä.

Vuoden 1905 suurimman tapahtuman aikana, ts. tammikuun 9 päivänä, olin ulkomailla Leninin seurassa. Hiljattain kirjoitin artikkelin suurien tapahtumien vuodesta 1905¹, jossa olen verrattain yksityiskohtaisesti kuvannut niitä vaikutelmia, jotka tieto tammikuun 9 päivästä teki „Vperjod” lehden toimitukseen ja sitä ympäröiviin bolševikkeihin, Leninin lausuntoja näiden valtavien tapahtumien johdosta sekä Gaponin käyntiä Rutenbergin saattamana Leninin luona ja koko „Vperjod” lehden toimituksessa.

¹ Tarkoitetaan A. V. Lunatšarskin artikkelia „Tammikuun 9 päivä ja Leninin maanpako”, joka julkaistiin „Krasnaja Gazeta” lehdessä № 18, tammikuun 22 päivänä 1927.— *Toim.*

Tähän en enää kajoa. En kosketele myöskään puolueen III edustajakokousta. Henkilökohtaisissa ja välittömissä suhteisani Leniniin muodostui myöhemmin hyvin pitkä tauko. Kohta kun olimme palanneet Geneveen Lontoosta, missä edustajakokous pidettiin, matkustin toimituksen luvalla Italiaan, sillä olin tavattomasti väsynyt edustajakokouksen koollekutsumiseksi tekemästäni kohtalaisen laajasta työstä ja matkoista siirtokuntiin kaikenlaisten selostusten ja väittelyjen pitämiseksi, ja terveyteni oli yleensäkin huonontunut. Asetuin asumaan Firenzeen ja sieltä olin ainoastaan kirjeenvaihdossa toimituksen kanssa saaden joskus Vladimir Iljitsiltäkin kirjeitä tai pyyntöjä kirjoittaa artikkeleja. Useimmiten kirjeitä tuli toimituksen toisilta jäseniltä, erikoisesti Vorovskilta.

Syksyn myrskyiset tapahtumat tapasivat minut jo Firenzessä. Lokakuun lopulla taikka aivan marraskuun alussa sain Vladimir Iljitsiltä Pietarista kategorisen sähkeen palata viivytelemättä Venäjälle, nimenomaan Pietariin, missä minua tarvittiin ison „Novaja Žizn” lehden toimituksen jäseneksi, lehden, jonka ensimmäisinä toimittajina kuten tunnettua perustettaessa olivat olleet Minski ja Gorki ja joka nyt oli luovutettu bolševistisen keskuksen käytettäväksi.

Tietenkin matkustin heti ja jo ensimmäisenä päivänä Pietariin saavuttuani menin toimitukseen.

Alussa tapasin Leniniä melkein yksinomaan hellittämättömän sanomalehtityön yhteydessä. Vladimir Iljits oli yleensä hyvin innostunut työhön, reipas ja taistelunhaluinen. Mutta häneltä ei tietenkään jäänyt huomaamatta vähänkään vaarallinen tilanne eikä saavutusten huomattava epävakaisuus.

Silloisen Pietarin Neuvoston toimintaan Lenin ei osallistunut välittömästi, vaan johti Neuvoston kokoonpanoon kuuluvien bolševikkien — Postolovskin, Knunjantsin ja Bogdanovin työtä, joihin oli kiinteässä yhteydessä.

Vladimir Iljits teki tietysti monipuolista ja tarmokasta työtä, sillä Pietari, Moskova ja monet maaseutukaupungit elivät mitä vilkkainta aikaa vallankumouksellisen ravistuksen ja sitä seuranneen taantumuksen välillä. Useinkin verissäpäin ja kärsien mustasotniaalaispogromien aiheuttamista paloista kuunneltiin pelokkaina huhuja Itäarmeijan kohtalosta, minkä hallitus yritti hillitä ja sijoitella niin, ettei sen perääntyvä vyöry yhtyisi työväen vallankumouksen ja talonpoikaiskapinain leviäviin aaltoihin.

Minulla henkilökohtaisesti oli myös hyvin paljon työtä, niin kirjallista kuin myös propagandatyötä, mutta Leninin silloiseen valtavaan verrattain monitahoiseen toimintaan minun työni oli kosketuksessa — ensi alussa, toistan — vain sanomalehtityön alalla.

Vladimir Iljitš antoi suuren merkityksen „Novaja Žizn” lehdelle. On muistettava, että tämän julkisen suurlehden levikki oli yli 50 tuhatta kappaletta. Niin isoa painosmäärää ei bolševikeilla ollut siihen mennessä koskaan ollut. Lehden kokoonpano oli alussa kovin kummallinen. Rinnan meidän, bolševikkien, kanssa siellä työskenteli suuri joukko Minskin välittömiä ystäviä, dekadenssirunoilijoita, kahvila-anarkisteja ja kaikenlaista boheemia, joka piti itseään „erittäin vasemmistolaisena” ja katsoi liittoa bolševikkien kanssa kovin muotiasiaksi.

Mutta toimituksen bolševistiselle osalle pian selvisi täydellisesti, ettei „bolševikkihepoa” „saa millään muotoa” valjastaa samoihin valjaisiin puoleksi dekadenssimaisen „säikkyvän peuran” kanssa. Seurauksena oli useita selkkauksia.

On mainittava, että Vladimir Iljitš suhtautui Minskiin ja vieläpä verrattain pieniin intelligenttipahasiinkin, jotka olivat joutuneet „Novaja Žizniin”, sangen kohteliaasti ja huomaavaisesti. Mutta samalla hän nauroi remakasti toimituksemme eräiden työntekijäin erilaisille kommelluksille, jotka meistä näyttivät niin kovin omituisilta, ja usein toisteli:

— Sehän on oikein emäjuttu!

Huomautettakoon, että heti kun olimme saaneet aikaan „Novaja Žizn” lehden toimituksen puhdistuksen ja lehti saanut varsin suuren määrän tilaajia ja lukijoita ja sen osuus huomattavasti kasvanut ei ainoastaan Pietarissa, vaan myös koko maassa, niin se lakkautettiin.

Nyt koitti raskas aika työssämme. Myöhemmin, pyrkien säilyttämään äänenkannattajan me vaihdoimme lehteä toisensa jälkeen¹, tai oikeammin lehden nimeä, eikä yksikään niistä pysynyt kauan aikaa julkisen Keskusäänenkannattajamme otsakkeessa.

Vladimir Iljitš jäi yhä edelleenkin päätoimittajaksi ja samoin kuin ennenkin seurasi mitä tarkkaavaisimmin kaikkien osastojen työtä. Samoin kuin „Novaja Žizn” lehdessä, niin myös näissäkin pikkulehtisissä, jotka ilmestyivät toinen toisensa tilalle, minä johdin lehtikatsausosastoa, ja lehteen ei pantu pienintäkään kirjoitustani tai lehtileikkelettä, jota Vladimir Iljitš ei olisi tarkastanut. Useimmiten koko aineisto, paitsi sähköitä, kronikkaa yms. luettiin toimituksen neuvottelussa Leninin johdolla. Hän luki

¹ „Novaja Žizn” lakkautettiin 3 (16) päivänä joulukuuta 1905; ensimmäisenä bolševistisena lehtenä Pietarissa 1906 oli „Volna” lehti, joka ilmestyi huhtikuun 26 päivästä (toukokuun 9 päivästä) toukokuun 24 päivään (kesäkuun 6 päivään) saakka; sen tilalle ilmestyi „Vperjod” lehti — toukokuun 26 päivästä (kesäkuun 8 päivästä) kesäkuun 14 (27) päivään, sen jälkeen „Eho” — kesäkuun 22 päivästä (heinäkuun 5 päivästä) elokuun 7 (20) päivään 1906.— *Toim.*

meille myös omat kirjoituksensa ja mielellään kuunteli kaikki huomautukset ja ehdotukset.

Lenin yleensä kannatti kollektiivista työtä sanan täydessä merkityksessä, toisin sanoen sanamuodon kehittämisestä useamman henkilön osanotolla ja jonkinlaisten muistiinpanojen perusteella.

Tietenkin toimitus oli samalla sellaisena keskuksena, jonne saapui suurin osa kaikista tiedotuksista ja josta oli helppo seurata tapahtumia.

Koko tämän ajankohdan Lenin oli, tietysti, näiden lehtien älynä ja sydämenä, ja työskennellen kuten ennen „Vperjod” ja „Proletari” lehdissäkin keskittyneesti, kollektiivisesti ja ahkerasti, me tunsimme suurenmoista nautintoa tuosta aina elävästä, neuvokkaasta ja hehkuvasta johdosta. Meitä aina hämmästytti johtajamme nopea vertailukyky sellaisissakin asioissa, jotka tuntuivat hyvin eriäviltä ja kaukaisilta, tavattoman nopea orientoituminen ja tarkkan ja täsmällisen lopullisen sanamuodon antaminen. Ja kaikkea tätä hän höysti sanoinkuvaamattomalla, lumoavalla viekkauksella vastustajaa kohtaan (kaikkia vastustajia kohtaan, ja niitä oli paljon ja ne olivat erilaisia).

Kuten jo mainitsin, yhteistyöni Leninin kanssa rajoittui yhteistoimintaan lehdistössä. Mutta niin oli vain alkuaikoina. Myöhemmin tapahtui ylläistä, mikä antoi minulle tilaisuuden olla kosketuksessa Leniniin muillakin työaloilla.

Pääasiassa konsperatiivisista syistä Vladimir Iljitš vältti laajoja julkisia esiintymisiä vuonna 1905, mikä ei estänyt häntä kuitenkaan esiintymästä verrattain usein hyvinkin laajoissa suljetuissa puolueluontoisissa kokouksissa. Hänen ainoana julkisena esiintymisenään laajoille joukoille oli hänen energinen poliittinen puheensa joukkokokouksessa toukokuun 9 (22) päivänä 1906 kreivitär Paninan talossa, jossa hän esiintyi Karpovin salanimellä. Minä en ollut tuossa kokouksessa ja mainitsen siitä osanottajatovereiden muistelmien perusteella. He kertoivat, että salissa oli salaman nopeudella levinnyt huhu, että tuo tuntematon Karpov ei ole kukaan muu kuin kuuluisa Lenin. Siksi Vladimir Iljitš otettiin vastaan raikuvin suosionosoituksin. Hänen puheensa alituisesti hukkui voimakkaaseen kättentaputukseen, ja samoin kauankestävin suosionosoituksin häntä saatettiin kun hän lähti puhujalavalta.

Leninin ja bolševikkien vaikutusvalta oli erittäin suuri. Sitä voimistivat jatkuvasti heidän julkiset lehtensä. Täytyy kuitenkin sanoa suoraan, ettei työväenluokka ollut siihen aikaan kyllin järjestynyt, vaikka jo olivatkin olemassa Pietarin Neuvosto ja useita Maaseutuneuvostoja. Samoin puoluekoneistokin oli vielä hyvin heikko. Siksi tapahtumat kulkivat enemmän vaistonvaraisesti kuin, sanokaamme, Lokakuun vallankumoukseen valmistumisen

aikana ja erikoisesti Lokakuun jälkeen, jolloin jo selvästi tuntui, että puoluekoneisto esiintyi johtavana ja että jättiläismäinen vallankumousvyöry mitä pitemmälle sitä täydellisemmin alistuu johtoon.

Mutta tapahtumat kehittyivät valtavalla nopeudella. Monesti Lenin osoitti meille, että vallankumousta uhkaa mitä suurin vaara. Kuten jokainen tietää hänen julkisista puheistaan, kirjoituksistaan ym., Lenin jo silloin piti erittäin tärkeänä talonpoikaisjoukkojen vetämistä vallankumoukseen maaseudulla, ja sotilaiden, erikoisesti siihen aikaan hajaannustilassa olevan Itäarmeijan sotilaiden vetämistä vallankumouksen puolelle.

Bolševikit pyrkivät saamaan aikaan lujan liiton työläisten ja talonpoikain välillä ja toteuttamaan Leninin silloin esittämän tunnuksen: „Työväenluokan ja talonpoikain vallankumouksellisdemokraattinen liitto”.

Joulukuun 3 (16) päivänä Pietarin Neuvoston ensimmäinen kokoonpano kokonaisuudessaan vangittiin. Tämä tapaus huolestutti kovasti kaikkia, siinä luvussa tietysti myös Leniniä. Muistan jo silloin Leninin syvästi huolestuneet kasvoniilmeet, hänen levottomat puheensa.

Kuten tunnettua, bolševikit ja heidän johtajansa osoittivat mitä täydellisintä myötätuntoa joulukuun kapinalle, jonka menševikit (Plehanov, esimerkiksi) tuomitsivat. Lenin piti tätä kapinaa aivan lainmukaisena ja luonnollisena yrityksenä siirtyä hallituksen hyökkäyksen edessä liikkeen korkeampaan muotoon. Muistan nuo loppumattoman levottomat ja synkät päivät. Usein tiedot Moskovasta saapuivat myöhästyneinä. Lenin luki kiireesti viestien joka rivin, kuunteli tarkaten Moskovasta saapuneiden toverien jokaista sanaa.

Pietarin bolševistinen järjestö teki Leninin johdolla kaikkensa auttaakseen Moskovian kapinaa, ainakin liikenteen katkaisemiseksi Pietarin ja Moskovian välillä. Siitä riippui silloin hyvin paljon.

Minä en osallistunut välittömästi niihin ryhmiin, joiden tehtäväksi oli annettu saada aikaan lakko Nikolain radalla keinolla millä hyvänsä tai järjestää joka tapauksessa kiskojen purkamisen radalta. Rautatiellä oli valtavia levottomuuksia, tietä purettiin, mutta voimamme osoittautuivat riittämättömiksi. Semjonovilaiset vyöryivät Moskovaan ja se ratkaisi jo etukäteen Punaisen Presnjan sankarillisten työläisten kohtalon.

Sen jälkeen, kun „Novaja Žizn” ja „Natsalo” lehdet oli suljettu, tehtiin yritys yleisen sosialidemokraattisen lehden luomiseksi. Lehden nimeksi otettiin „Severnyi Golos”. Samanaikaisesti alkoivat pitkäaikaiset neuvottelut bolševistisen ja menševistisen keskuksen välillä puolueiden yhdistämisestä.

Nyt tapasin usein Leniniä ja seurasin häntä puolueen tällä kehityskaudella VSDTP:n sisäisten yhteenottojen taktikkona ja

strategina. Muistan hyvin nuo kokoukset. Niitä pidettiin tavallisesti yksityisasunnoissa ja osallistui niihin noin 25—30 henkeä. Menševikit horjuivat, pelkäsivät antaa varmoja lupauksia, pyrkivät pysyttelemään mahdollisimman itsenäisinä. Muistan, kuinka toveri Martynov kestitsi meitä mahdottoman pitkillä puheillaan, jotka usein pitkittivät ja sotkivat aivan tavallisetkin kysymykset.

Puheenjohtajana näissä kokouksissa useimmiten olin minä, mutta puolueemme linjaa johti melkein yksinomaan Lenin. Vain joskus hän antoi jollekin tehtävän, useimmiten P. P. Rumjantseville, esiintyä puhujana tai esittää julkilausuman. Mutta suurimmaksi osaksi taistelua menševikkejä vastaan kävi hän.

Kokouksia pidettiin toinen toisensa jälkeen, mutta asiat eivät edistyneet. Usein kokousten jälkeen me kokoontuimme erääseen ravintolapahaseen ja pohdimme muodostunutta tilannetta. Eräät meistä (siinä luvussa Rumjantsev ja minä) pidimme erikoisen tärkeänä sopimuksen aikaansaamista ja olimme suostuvaisia joihinkin myönnytyksiin. Mutta Lenin ei missään tapauksessa suostunut muuttamaan tipan vertaa jo ennakolta hahmoteltuja mahdollisen sopimuksen rajoja. Sitä paitsi Lenin vaati, että menševikit allekirjoittaisivat ehdoitta pikku asiapaperit (paperilaput, joita hän itse kirjoitti). Verrattuna niihin pitkiin ja kaikkien sääntöjen mukaisesti tehtyihin menševikkien päätöslauselmiin, joita he niihin liitettyine pienine ja isompine verukkeineen ehdottivat meille, nuo lappuset näyttivät pikapäättain kirjoitetuilta.

Lyhyissä ja tarkoin määritellyissä sanonnoissa menševikkien ratkaistavaksi asetettiin vaatimus: joko he keskeyttävät neuvottelut ja paljastavat huonosti peitetyt opportunistiset sarvensa tai lähtevät kulkemaan bolševikkien mukana.

Muistan hyvin kuinka yleisestä tilanteen vakavuudesta (kaikkihan tämä tapahtui joulukuun kapinan olosuhteissa) ja neuvottelujen jännittyneisyydestä huolimatta Lenin säilytti ainaisen reippautensa. Näin silloin hänen naurunsa, jota Ransom on myöhemmin kuvaillut,— tuon naurun mielestäni aiheutti syvä vakauus siitä, että tapahtumien analyysin hän on tehnyt oikein ja että ehdottomasti saavutetaan voitto. Käsittäen selvästi ajankohdan ja nähden edessään kaukaiset perspektiivit Lenin piti tietenkin naurettavina kaikkia menševikkien ja yleensä lyhytnäköisten aikalaistensa harhoja ja virheitä. Näissä kokouksissa ei päästy lopulliseen johtopäätökseen. Saatiin valmiiksi vain aineisto sopimusta varten. Tällä tavoin koottu aineisto käsiteltiin sitten erillisissä konferensseissa: bolševikkien konferenssissa Tampereella ja menševikkien konferenssissa Pietarissa.

Tuloksena, kuten tunnuttua, muodostettiin yhdistetty Keskuskomitea ja Pää-äänenkannattajan yhdistetty toimitus, johon Lenin lähetti Bazarovin ja Vorovskin kanssa myös minut.

Melkein heti tämän jälkeen joulukuun kapinan epäonnistuminen sai poliittisen tilanteen muuttumaan. Ensi alussa bolševistinen keskus (lähinnä Lenin itse) ei pitänyt hallituksen Moskovassa saamaa voittoa niin ratkaisevana tosiasiana, että olisi muutettava puolueen ja proletariaatin perustaktiikkaa. Päinvastoin, Lenin oli sitä mieltä, että on välttämättömästi jatkettava päättävää taisteluumme. Ellen erehdy, Vasiliostrovilla oli se suuri bolševikkien puoluekokous, jossa Lenin ensi kerran puhui sissisodan välttämättömyydestä hallitusta vastaan, viisikkojen ja kymmenikkojen järjestämisestä, jotka sankarillisina ryhminä saisivat aikaan häiriön valtion elämässä ja tällä tavoin antaisivat levittäytyneinä riveinä valtavan jälkijoukkotaistelun, tehden siitä sillan vallankumouksen uuteen nousuun. Tällä puheellaan hän vaikutti suuresti kokouksen osanottajiin.

Muistan, kuinka me juuri Bazarovin ja Vorovskin kanssa palasimme eräästä kokouksesta. Me olimme kovin ihastuneita johtajamme lujasta uskosta siihen, että vallankumous jatkuu kaikesta huolimatta, ja hänen pyrkimyksensä siirtää suurin osa koko puolueyötä taisteluraitteille.

On itsestään selvää, että Leninin puhe tuli menševikkien tietoon. He suhtautuivat siihen kerrassaan tuomitsevasti. Tässä puheessa he olivat näkevinään siirtymisen blanquilaisuuteen, lyötyjen, mutta itsepäisten vallankumouksellisten epätoivonpuuskan.

Myöhemmin, sitä mukaa kuin taantumus voimistui, oli hetkiä, jolloin kiertämättömäksi käyneestä perääntymisestä harmistuneet ja vallankumouksellista intoa säkenöivät työläiset ja vanhat vallankumoukselliset eri kokouksissa ja konferensseissa jakaantuivat kahtia, joista toinen osa puolusti vasta äskettäin Leninin itsensä julistamaa vanhaa taktiikkaa ja toinen uutta suuntaa, johon hän alkoi vähitellen siirtyä, nimittäin: säilyttää maanalainen puolue kokonaan sellaisena kuin se on ollut ja samanaikaisesti käyttää hyväksi kaikkia julkisia mahdollisuuksia, Duuman puhujalavan vapauksien jätteitä uuden hyökkäyksen, uuden vallankumouksen valmistelua silmälläpitäen.

Osa meistä, jotka olimme edelleenkin vallankumoustopahtumien lumoissa emmekä aikanaan käsittäneet taktiikan perusteellisen muuttamisen välttämättömyyttä, johon tapahtumat velvoittivat ja jonka Lenin jo oli hahmotellut, lähti kulkemaan sitä väärää tietä, joka vei muutamia meistä puolueen ulkopuolelle ja toisia pakotti palaamaan puolueeseen katuvaisin mielin ja tunnustamaan koko leniniläisen taktiikan viisauden.

Mitä tulee menševikkeihin, niin he kesivät, katuivat vallankumouksellista viehättymistään ja kadottivat uskon vallankumouksellisiin mahdollisuuksiin. Heitä alkoi rutontäplinä peittää se petturuuden väri, johon myöhemmin ryvettyi likvidaattoriisiipi,

saastuttaen vähitellen äärimmäisellä opportunismillaan koko menševikkien puolueen, niin että vieläpä Plehanovkin oli pakotettu juoksemaan pois menševistisestä järjestöstä...

Puolueen IV, niin sanottu Yhdistävä edustajakokous ei kuulu tämän kirjoitukseni puitteisiin, sillä se on vuoden 1905 kronologisten rajojen ulkopuolella, mutta tätä edustajakokousta edelti vaalikampanja.

Tämän kampanjan aikana jouduin hyvin usein olemaan Leninin mukana. Luulen, että ainakin kymmenessä kokouksessa me puhuimme yhdessä hänen kanssaan. Suurimmaksi osaksi jo edeltäkäsän sovitus suunnitelman mukaan minä esitin puolueemme peruskannan. Menševikkien kanssa me ottelimme kiihkeästi. Vaikka edustajakokouksen tulikin olla „yhdistetyn”, kuitenkin jokainen käsitti, että „yhdistetty” puolue saa sen tai toisen luonteen riippuen äänestyksestä tässä edustajakokouksessa.

Lenin sanoi silloin minulle veikeästi hymyillen:

— Jos KK:ssa tai Pää-äänenkannattajassa me pääsemme enemmistöksi, niin me vaadimme lujinta kuria. Me vaadimme menševikkien alistumista puolueyhtenäisyyteen. Sitä pahempi, jos heidän pikkuporvarillinen olemuksensa ei tee heille sopivaksi kulkea yhdessä kanssamme. Ottakoot omalle vastuulleen puolueen yhtenäisyyden rikkomisen, yhtenäisyyden, joka on saatu aikaan niin kalliilla hinnalla. Ja tietysti tästä „yhdistetystä” puolueesta näissä olosuhteissa heidän onnistuu viedä pois paljon vähemmän työläisiä kuin he ovat tuoneet siihen.

Kysyin Vladimir Iljitšiltä:

— Kuinkas sitten käy, jos me joudummekin vähemmistöön? Suostummeko me yhdistymiseen?

Lenin hymyi jotenkin salaperäisesti ja vastasi:

— Se riippuu tilanteesta. Joka tapauksessa me emme suostu siihen, että yhdistymisestä punottaisiin meille hirttosilmukka kaulaan emmekä missään tapauksessa anna menševikkien kuljettaa itseämme talutusnuorassa.

Tästä näkyy kuinka suurin vaikeuksin käytiin väittelyjä. Hyvin tärkeä merkitys oli jokaisella voitetulla äänellä Pietarissa, jonka oli sallittu tulla myöhemmin Leningradiksi. Samanlaista taistelua käytiin tietenkin kaikkialla. Kuten tunnettua, tässä suhteessa myöhemmin meitä aikalailla kolautettiin etenkin Kaukasiassa. Me taas teimme kaikkemme antaaksemme menševikeille vastaiskun Uralilla.

Vaalikokouksissa minä esitin asiaa koskevan puoluekannan luetellen kaikenlaiset menševikkien aikaisemmat synnit ja virheet ja osoittaen heidän nykyisen ohjelmansa ilmeisen epävakaisuuden. Kuten muistan, vastustajanani tässä asiassa oli monta kertaa Martovin nuorin veli.

Lenin esitti loppulausunnon ja joka kerta, käyttäen hyväkseen kaikkia virheitä, joita menševikit tekivät kyseisissä kokouksissa, sattuvasti pilkkasi vastustajia.

Vielä nytkin muistelen suurella ihastuksella senaikaisia kiihkeän vallankumouksellisen tilanteen kahakoita. Sitä onnellista tunnetta, että omaa todella vallankumouksellisen, todella marxilaisen taktiikan, ei voinut varjostaa edes se yleinen vaikutelma, että vallankumouksen aalto alkaa laskea.

Luulen, etten myöhemmin olisi tehnyt enää virheitä, vaikka olinkin hyvissä väleissä Bogdanovin kanssa, ellei tilanne olisi pakottanut minua lähtemään maanpakoon melkein heti palattuani Tukholman edustajakokouksesta. Minulle oli esitetty erittäin vakava syytös, ja puoluekomitean ehdottomalle asianajajalleni Tšerekul-Kušille oli hienosti vihjaistu, että minun olisi parasta poistua maasta. Neuvoteltuani toveri Vorovskin kanssa, jolle oli annettu tehtäväksi ottaa selvä tästä asiasta, päätettiin auttaa minua pääsemään maanpakoon mahdollisimman pian Suomen kautta. Muussa tapauksessa minua uhkasi epäilemättä monivuotinen vankeus.

Tästä aiheutui minun eräänlainen erossa oloni puoluekeskuksesta. Se muodostui tietysti hyvin epämieluisaksi ja kiusalliseksi. On hyvä, että kun jonkun aikaa olin harhaillut „vasemmistolais” virheissäni, uuden valtavan vallankumouksellisen vyöryn läheneminen sysäsi minut taas oikealle tielle, jota kulkien sain osakseni lämpimän vastaanoton Leninin taholta.

On mainittava, että aika ajoin noiden valtaviin vallankumouksellisten nousukausien välillä minä jouduin työskentelemään Leninin kanssa hyvinkin läheisesti kansainvälisissä kongresseissa Stuttgartissa ja Kööpenhaminassa alkaneista ja myöhemmin syventyneistä erimielisyyksistä huolimatta, mutta se ei kuulu tietenkään tämän kirjoitukseni puitteisiin.

J. STASOVA

OPETTAJA JA YSTÄVÄ

Tutustuin Vladimir Iljitšiin Nadežda Konstantinovna Krupskajan välityksellä. Me olimme Krupskajan kanssa opettajattarina sunnuntaikoulussa ja teimme sitten yhdessä työtä „Kiertävässä oppivälineiden museossa”, joka oli opettajattarien itsensä perustama. Karkotuksen jälkeen Vladimir Iljitš matkusti heti ulkomaille ja kohta sen jälkeen lähti Nadežda Konstantinovnakin. Me aloitimme kirjeenvaihdon ja vuoteen 1905 asti olimme koko ajan hyvin vilkkaassa kirjeenvaihdossa puolueasioista.

Muistan, kuinka puolueen II ja III edustajakokouksen välisenä kautena Lenin ahdisteli meitä, kun emme ottaneet kyllin tarmokkaasti työhön mukaan uutta väkeä. On sanottava, että me tosiaankin valitsimme kovin varoen uusia työntekijöitä peläten vihollisten pääsevän riveihimme. Palojen sattuessa valitimme tavallisesti, ettei riitä työntekijöitä.

Ja niinpä Vladimir Iljitš kirjoitti eräässä kirjeessään: „Tarvi-taan nuoria voimia. Minä neuvoisin suorastaan ampumaan paik-kalle ne, jotka julkeavat puhua, ettei ole väkeä. Venäjällä on väkeä äärettömästi, on vain laajemmin ja rohkeammin, rohkeam-min ja laajemmin, vieläkin laajemmin ja vieläkin rohkeammin värvättävä nuorisoa *pelkäämättä sitä*... Heittäkää syrjään kaikki paikalleenjuuttumisen, virka-arvon kunnioittamisen ym. tottumuk-set. Perustakaa nuorisosta *satoja* vperjodilaisten kerhoja ja kannustakaa niitä työskentelemään täydellä höyryllä”¹.

Näistä Leninin mainioista sanoista tulee ilmi hänen syvä ja kiihkeä uskonsa Venäjän proletariaatin mahtaviin vallankumouk-sellisiin voimiin.

Vuonna 1904 minut vangittiin Keskuskomitean Pohjoisen Byroon oikeusjutun yhteydessä. Samaan aikaan Taganskin vanki-lassa istuivat toverit Längnik, Knunjants, Baumann ja muita bolševikkeja.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 8. osa, s. 124—125.— Toim.

Marraskuussa 1904 nälkälakon jälkeen onnistuin pääsemään vankilasta takuuta vastaan. Mutta osa saman jutun yhteydessä vangituista tovereista jäi vankilaan.

Uuden rikoslain mukaan oikeusjuttuamme olisi ollut käsiteltävä tuomioistuimen avoimessa istunnossa eikä hallinnollista tietä santarmistossa kuten ennen. Sen johdosta eteemme nousi kysymys: kuinka oli käyttäydyttävä oikeudessa, mitä taktiikkaa noudatettava? Tovereiden toimeksiannosta esitin nämä kysymykset Vladimir Iljitšille. Vastauskirjeessään („Kirje Absoluutille”¹) Vladimir Iljitš Lenin lausui omat „ennakkomietintönsä”, kuten hän sanoi. Tähän kirjeeseen tehy lisäys osoittaa suurta huolenpitoa, halua rohkaista mieliämme:

„Paljon, hyvin paljon terveisiä Kurzille, Rubenille², Baumanille ja kaikille ystäville. Älkää murehtiko! Asiat meillä ovat nyt lähteneet luistamaan hyvin. Lopultakin olemme päässeet eroon skandalisteista. Olemme tehneet lopun perääntymistaktiikasta. Nyt me hyökkäämme... Toivotan terveyttä ja reippautta!”³

Syyskuussa 1905 minut lähetettiin Geneveen hoitamaan siellä kaikkia Keskuskomitean teknillisiä asioita. Saavuttuani Geneveen menin heti „Iljitšien” luo — siihen taloon, jossa Vladimir Iljitš asui Nadežda Konstantinovnan ja tämän äidin Jelizaveta Vasiljevnan kanssa.

Vladimir Iljitš oli yksin kotona. Hän vei minut yhteiseen huoneeseen, joka oli samalla sekä keittiönä että ruokailuhuoneena, ja kyseli minulta, mitä Pietarissa ja Venäjällä tapahtui, Pietarin komitean ja Keskuskomitean kuulumisia. Sitten hän ponnahti äkkiä paikaltaan ja sanoi: „Odottakaahan!” Luulin tehneeni jonkin erehdyksen. Mutta Vladimir Iljitš menikin astiakaapin luo, otti sieltä teekannun, kaatoi siihen vettä, sytytti tulen kaasuhellaan, kattoi pöydän valmistaen kaiken teenjuontia varten ja vasta sitten jatkoi keskustelua kanssani. Vladimir Iljitš puuhaili usein itse kotiaskareissa. Heidän perheessään oli sellainen tapa, että se emännöi, joka sattui olemaan vapaa.

Leninin perheessä vallitsi aina hyvä sopu. Mieleeni muistuu nyt, mitä Nadežda Konstantinovna kertoi minulle vähän ennen kuolemaansa. Asia koski niitä aikoja, jolloin Vladimir Iljitš istui Pietarin vankilassa. Pitääkseen yhteyttä poliittisiin vankeihin puolue järjesti näennäisiä „sulhasia” ja „morsiamia”. Näiden „sulhasten” ja „morsianten” kautta pidettiin yhteyttä vangittuihin, eivätkä nämä jääneet syrjään poliittisesta elämästä.

¹ „Absoluutti” — J. D. Stasovan puoluenimi. — *Toim.*

² „Kurz” — F. V. Lengnikin puoluenimi, „Ruben” — B. M. Knunjantsin puoluenimi. — *Toim.*

³ V. I. Lenin, Teokset, 8. osa, s. 52. — *Toim.*

Kerran Vladimir Iljitš oli pyytänyt sisartaan sanomaan Nadežda Konstantinovnalle, että hänen luokseen olisi tullut „morsian”.

— Enkä minä tiennyt,— kertoi Nadežda Konstantinovna,— kenen olisi pitänyt mennä, minun tai jonkun toisen. Menin kuitenkin, ja osoittautui, että Vladimir Iljitš tahtoi todella, että minä olisin tullut käymään.

Vladimir Iljitš piti Nadežda Konstantinovnaa suuressa arvossa marxilaisena eikä tavallisesti päästänyt julkisuuteen kirjoituksiaan neuvottelematta hänen kanssaan.

Vladimir Iljitšillä oli aivan erikoinen tapa kuunnella ja kysellä: kysymyksiä tekemällä hän ohjaili kertojan sille tielle, mikä hänelle oli tarpeen, pani koskettelemaan häntä kiinnostavia asioita. Tavatessaan minut Genevessä ensi kertaa Vladimir Iljitš sai sillä tavalla tietoonsa kaiken tärkeän, mitä osasin kertoa hänelle tilanteesta Venäjällä.

Keväällä ja kesällä 1905 olikin pidetty lääkärien, opettajien, asianajajien ja muiden intelligenssiryhmien edustajakokouksia; niissä muodostettiin liittoja, jotka sitten yhtyivät „Liittojen liitoksi”. Kerroin Vladimir Iljitšille, kuinka me taistelimme liberaaleja vastaan niissä edustajakokouksissa ja liitoissa. Hän kuunteli tarkkaavasti ja sanoi:

— Tiedättekö mitä, teidän on tehtävä kaikesta tästä selostus tšekäläiselle venäläiselle siirtokunnallemme¹.

Menin hämilleni, sillä en ollut koskaan tehnyt selostuksia. Mutta Vladimir Iljitš vakuutti minulle, että sellainen selostus oli tarpeen. Sitten selostusta valmistaessani tulin näkemään, kuinka mainio opettaja ja toveri Vladimir Iljitš meille oli. Hän selitti minulle kärsivällisesti suunnitelmani epäkohtia ja sitten selostukseni teesien puutteellisuuksia. Hän oli kokouksessa puheenjohtajana ja selostukseni jälkeen hän taas mainitsi muutamain sanoin virheistäni.

Lokakuun 20. (marraskuun 2.) päivänä 1905 pidettiin venäläisten sosialidemokraattien kokous, jossa jouduin ensi kerran kuulemaan Vladimir Iljitšiä puhujana. Lenin piti silloin selostuksen poliittisista tapahtumista Venäjällä. Mikä minua hämmästytti Vladimir Iljitšin selostuksessa? Selostusta kuulemassa bolševikkien ohella oli myös menševikkejä ja eserrejä. Mutta koko selostuksen aikana ei kuulunut ainoatakaan välihuomautusta, ei yhtään huudahdusta. Ja kun selostuksen päätyttyä puheenjohtaja kysyi, oliko kysymyksiä, ei kukaan kysynyt mitään. Tai yhtyivätkö sitten menševikit ja eserrät todellakin täydelleen selostajan väitteisiin?

¹ Vladimir Iljitš nimitti venäläiseksi siirtokunnaksi kaikkia niitä venäläisiä, jotka opiskelivat Geneven korkeakouluissa tai elivät siellä maanpakolaisina.— J. S.

Eivätpä tietenkään! Mutta niin suuri oli Leninin logiikan voima, että kaikki alistuivat siihen. Vasta seuraavana päivänä mensevikit toipuivat ja alkoivat esittää kiivaita vastaväitteitä Iljitšin seloituksessa esitettyjä asettamuksia vastaan.

Vladimir Iljitš puhui aivan yksinkertaisesti. Hänellä oli tapana kävellä edestakaisin, toisinaan hän pisti peukatot liivinsä rinnuksiin, toisinaan taas ojensi oikeaa kättään etusormi suorana. Myöhemmin kuullessani Plehanovia tulin pakostakin verranneeksi häntä Vladimir Iljitšiin. Plehanov oli loistava puhuja, puhui kauriini, kohottaen ja alentaen ääntään ja elehtien aivan kuin näyttelijä, mutta hänellä ei ollut Leninille ominaista logiikan eikä vakuutuksen voimaa.

Vladimir Iljitš oli aina sangen huomaavainen tovereita kohtaan. Kerron erään tapauksen omasta elämästäni. Se sattui lokakuun lopulla samana vuonna 1905. Asuin silloin Genevessä täyshoitolassa. Kerran Vladimir Iljitš tuli luokseni ja alkoi kysellä, kuinka olimme toimineet Baumannin kanssa Moskovassa ja miten olimme olleet yht'aikaa vankilassa. Kerroin hänelle, että Baumann oli yksinäissellissä ja me koetimme vankilassa löytää keinoa saadaksemme yhteyden häneen ja pitääksemme häntäkin tapahtumien tasolla. Sen jälkeen kun tuomioistuin oli evännyt juttumme käsittelyn, me yritimme saada Baumannin myös vapaaksi takuuta vastaan, mutta se ei meille onnistunut. Kuunneltuaan kertomukseni loppuun Vladimir Iljitš sanoi:

— Nadjan¹ onnistui saada Nikolai Ernestovitš vapaaksi, mutta sepä ei ollutkaan onneksi, sillä kohta sen jälkeen, kun Baumann pääsi vankilasta, mustasotnialaiset murhasivat hänet.

Ja vasta sitten Vladimir Iljitš antoi minulle englantilaisen sanomalehden, jossa kerrottiin Baumannin murhasta. Vladimir Iljitš tiesi minun olleen hyvissä ystävyysuhteissa Baumannin, eikä hän halunnut, että olisin saanut kuolintiedon sanomalehdistä.

Jouduin Genevessä työskentelemään Vladimir Iljitšin kanssa vain vähän aikaa, sillä Venäjällä alkoi vallankumous eikä Lenin malttanut enää pysyä ulkomailla. Heti ensi tilaisuudessa hän matkusti pois ja palasi Suomen kautta Venäjälle. Tultuaan Pietariin Lenin meni ensi työkseen Preobraženskin hautausmaalle, jonne „verisunnuntain” uhrin oli haudattu. Vladimir Iljitš osoitti sillä, miten suuren merkityksen hän antoi vuoden 1905 tammikuun 9 päivän tapahtumille.

Näin Vladimir Iljitšin uudelleen vasta tammikuussa 1906. Lähtiessään Venäjälle hän jätti minun tehtäväkseni hoitaa kaikkien teknillisten töiden likvidoimisen Genevessä.

¹ Kysymyksessä on N. E. Baumannin vaimo Kapitolina Polikarpovna Medvedeva, jonka puoluenimenä oli „Nadežda Konstantinovna Kuzmina”.— J. S.

Vuoden 1906 ajoilta on erittäin elävänä säilynyt muistissani Vladimir Iljitšin paluu Tukholman edustajakokouksesta. Paluumatkallaan Tukholmasta Lenin pysähtyi joksikin aikaa Hankoon, valmistellen siellä kirjoitustaan kadeteista.

Jouduin siihen aikaan hoitamaan edustajakokouksen osanottajien lähettämistä ulkomaille ja takaisin Venäjälle sekä lähettämään Ruotsin kautta niitä etelästä tulleita tovereita, jotka matkustivat ulkomaille ostamaan aseita, sillä Venäjän eteläosassa bolševikit vielä valmistautuivat aseelliseen kapinaan.

Taka-Kaukasiasta saapuneiden tovereiden joukossa oli muuan gruusialainen. Hän kertoi minulle, kuinka kadetit toimivat Tiflissä. Kuultuani hänen kertomuksensa tulin ajatelleeksi, että tämä aineisto kelpaisi varmaan Vladimir Iljitšille kirjoitustavarten, ja niin lähetin toverin Leninin luo sanomatta kuitenkaan, kenen luo hän meni. Jonkin ajan kuluttua toveri tuli luokseni ja sanoi:

— Miksi et sanonut, että lähetät minut Leninin luo?

Minä vastasin:

— Jos olisit tiennyt, että lähetän sinut Leninin puheille, olisit alkanut sepitellä selostustasi sen sijaan, että kertoisit hänelle kaiken yksinkertaisesti ja selvästi.

Mielessäni on säilynyt muisto eräästä puoluekonferenssista, jota pidettiin ensin Pietarissa Zagorodnyin kadulla ja sitten Terijoella. Terijoella pidetyissä istunnoissa pitivät puheita sekä bolševikit että menševikit¹. Mieleeni muistuu Feodor Danin puhe. Hän puhui kuulijakunnalleen samaan tapaan kuin joku vanha tsaarin kenraali saattoi puhutella sotamiehiä: hän alentui kiinnittämään heihin huomiota. Danin jälkeen esiintyi Vladimir Iljitš. Hän puhui selvästi ja kuvarikkaasti. Leninin esiintymisen jälkeen toverit ympäröivät hänet tiiviinä joukkona. Vladimir Iljitš oli meille sekä johtajamme että myös läheisin ystävämme, jonka puoleen saatoimme kääntyä kaikkine huolinemme, epäilyksinemme ja kaikenlaisine — myöskin henkilökohtaisine eikä ainoastaan poliittisine kysymyksinemme.

Vuonna 1906 pidettiin Valtakunnanduuman vaalit. Pietarin komitea toimi silloin yhdistettynä samoin kuin Keskuskomiteakin. Me agiteerasimme Witten duuman boikotoimista. Minulla oli agitaattorien luettelo, jossa oli myös Vladimir Iljitš Leninin nimi. Muistan, kuinka menševikit pahoittelivat sitä, ettei heillä ollut Pietarissa sellaista agitaattoria.

On pantava merkille V. I. Leninin poikkeuksellisen täsmällisen kurinalaisuus. Kun kutsuin hänet kohtaukseen (mehän työskentelimme illegaalisesti) ilmoittaakseni hänelle, minne hänen

¹ Tukholman edustajakokouksen jälkeen kaikki järjestöt olivat yhdistettyjä.— J. S.

oli mentävä pitämään puhetta tai esitelmaa, niin ei ollut sellaista tapausta, ettei Lenin olisi tullut, tai että hän olisi myöhästynyt. Seuraavana päivänä Lenin aina ilmoitti hyvin tarkasti, kuinka paljon väkeä oli kuulemassa hänen puhettaan, minkälaisia kysymyksiä hänelle tehtiin ja mitä epäkohtia ilmeni siinä järjestössä, johon hänet oli lähetetty.

Mainitsen vielä erään esimerkin Leninin kurinalaisuudesta. Se kuuluu vallan toiseen ajanjaksoon. Tämä tapahtui 1918, kohta Vladimir Iljitšin saavuttua Pietarista Moskovaan, jolloin hän asettui asumaan Kremliin.

Kremlin komendantti asetti Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean sotakoulun kurssilaisista vartion Vladimir Iljitšin asuntoon vjēvälle käytävälle. Kurssilaisten joukossa oli paljon nuorisoa, joka ei vielä tuntenut Vladimir Iljitšiä. Komendantti oli antanut käskyn, ettei Leninin asuntoon saanut päästää ketään ilman pääsylupaa. Ja niinpä kerran Vladimir Iljitš meni työhuoneeseensa Kansankomissaarien Neuvostoon ja unohti kotiinsa vakituisen pääsylvan. Päivällä hän sattui tarvitsemaan jotain kotoaan ja lähti hakemaan, mutta päivystävä kurssilainen kysyi häneltä pääsylvupaa. Vladimir Iljitš osoitti asuntonsa ovea ja sanoi:

— Tämähän on minun asuntoni...

Kurssilainen vastasi:

— En tiedä sitä. Meillä on käsky: ei saa päästää ketään ilman pääsylvupaa.

Vladimir Iljitš kääntyi pois, meni komendatuuriin, otti sieltä kertaluvan ja meni kotiinsa.

Vuorokausipäivystys päättyi. Vartiomies tuli komentajansa luo ja ilmoitti henkilöstä, joka oli pyrkinyt asuntoon ilman pääsylvupaa. Komentaja tiesi jo tapauksesta. Kuunneltuaan loppuun vartiomiehen ilmoituksen komentaja kysyi häneltä:

— Entä tiedätkö, ketä sinä et päästänyt?

— En tiedä.

— Kansankomissaarien Neuvoston Puheenjohtajaa Leniniä.

Kurssilainen tarttui käsin päähänsä ja juoksi pyytämään Vladimir Iljitšiltä anteeksi.

Mutta Vladimir Iljitš sanoi:

— Ei Teidän tarvitse lainkaan pyytää anteeksi. Komendantin määräys tai käsky on Kremlin alueella tiukka laki. Ja kuinka minä, Kansankomissaarien Neuvoston Puheenjohtaja, olisin voinut rikkoa sitä? Minähän olin väärässä, Te oikeassa.

Me, jotka tunsimme läheisesti Leninin, ihmettelimme Vladimir Iljitšin tavatonta työkykyä. Muistelen nyt tapauksia vuosilta 1917—1920, jolloin työskentelin Keskuskomitean sihteerinä. Nadežda Konstantinovna tai Maria Iljinična tulivat toisinaan luokseni tai ilmoittivat puhelimitse:

— Jotain pitää tehdä. Vladimir Iljitš on taas työskennellyt niin paljon, että häntä vaivaa unettomuus.

Täytyi soitella puhelimitse Keskuskomitean jäsenille ja tehdä päätös Vladimir Iljitšin lähettämisestä lomalle. Ja heti kun päätös oli tehty, piti soittaa siitä Leninille puhelimella:

— Vladimir Iljitš, on olemassa Keskuskomitean päätös, että teille annetaan lomaa niin ja niin moneksi päiväksi.

Ja vastaukseksi kuului puhelimesta hyvin vihainen ääni:

— Milloin käskette aloittaa loman?

Vladimir Iljitš ei väitellyt, kun kerran kysymyksestä oli vastaava Keskuskomitean päätös. Saatuaan loman hän metsästi, kävi sienessä ja kalastamassa, mutta ei missään tapauksessa tehnyt työtä noudattaen tiukasti puolueen Keskuskomitean päätöstä. Keskuskomitean päätöksiin Lenin suhtautui yleensä hyvin vakavasti.

Lenin piti liikuttavan hyvää huolta tovereiden terveydestä. Tässä kerron esimerkkinä, kuinka hän suhtautui A. D. Tsurupaan. Toveri Tsurupa ei säästänyt terveyttään, mutta Vladimir Iljitš oli asiasta toista mieltä. Hän sanoi, että kommunistit ovat valtion omaisuutta eikä sitä saa tuhlaten käyttää. Ensinnäkin Lenin kirjoitti vihjaten Tsurupalle, että tämä „on tullut aivan mahdottomaksi valtion omaisuuden käytössä”. Kun se ei auttanut, Iljitš kirjoitti ankarana määräyksen:

„Varomattomasta suhtautumisesta valtion omaisuuteen (2 kohtausta) A. D. Tsurupalle ilmoitetaan

1-nen *muistutus* ja määrätään heti menemään kotiin... Lenin”.

Kun V. I. Lenin sai tietää, että F. E. Dzieržynski on niin sairas, että sylkee verta, ja kuitenkin tekee työtä suostumatta lepäämään, niin Lenin soitti minulle ja kehoitti valmistamaan Keskuskomitean päätöksen, jolla Dzieržynski määrätään menemään kahdeksi viikoksi lomalle Narofominskiin. Narofominskissa oli silloin Moskovan lähiseutujen parhain neuvostotila, ja Dzieržynskille voitiin siellä turvata hyvä ravinto. Vladimir Iljitš harkitsi kaikki asiat aina yksityiskohtia myöten, ja hän otti tässä huomioon senkin, ettei neuvostotilalla ollut puhelinta eikä Dzieržynski siis voisi soitella sieltä Moskovaan ja saisi paremmin levätä.

V. I. Lenin piti huolta siitä, että Kansankomissaarien Neuvoston kaikissa huoneissa oli asiakkaita varten juomavesikarahvit ja lasit.

Siihen aikaan Keskuskomitean sihteeri joutui hoitamaan ei ainoastaan poliittisia asioita, vaan myöskin huoltokysymyksiä. Vladimir Iljitš soitti minulle usein siitä, että sille ja sille toverille pitää hankkia lakki, toiselle saappaat, kolmannelle jotain muuta.

Seuraavana päivänä hän tarkasti ehdottomasti, oliko hänen määräyksensä täytetty.

Vladimir Iljitš oli hyvin vaatimaton kaikessa. Tässä yhteydessä tekee mieleni kertoa eräitä esimerkkejä.

Eräässä kaavakkeessa oli kysymys: „Mitä kieliä taidatte?” Vladimir Iljitš vastasi siihen: „Huonosti englantia, saksaa ja ranskaa ja sangen huonosti italiaa”.

Vuonna 1920 oli koolla Kominternin II kongressi. Esiintyessään siellä Vladimir Iljitš arvosteli Saksan Kommunistisen puolueen johdon virheitä sekä italialaisen Serratin linjaa. Niin kauan kuin puhe koski Saksan Kommunistista puoluetta, Vladimir Iljitš puhui saksaa, ja sitten kun hän ryhtyi puhumaan Serratin virheistä, hän alkoi heti puhua ranskan kielellä. Olin läsnä tässä kongressin istunnossa, joka pidettiin Kremlin palatsin Andrejevskin salissa. Muistan mikä humina siitä syntyi salissa. Ulkomaalaiset toverit eivät osanneet kuvitella, että venäläinen, joka puhui vastikään niin loistavasti saksaa, taisi yhtä vapaasti ranskaa. Siitäpä näkyi, miten huonosti Vladimir Iljitš hallitsi kieliä!

Toinen esimerkki Leninin vaatimattomuudesta. Hän piti kovasti musiikista. Hänen äitinsä Maria Aleksandrovna soitti hyvin pianoa, ja lapset kuuntelivat aina hänen soittoaan. Kerran, vuonna 1919 tai 1920, A. D. Tsurupan kotona pidettiin musiikki-ilta. Eräs pianisti esitti Beethovenin sonaatin „Appassionato”, jonka Lenin tunsii hyvin ja josta hän piti kovasti. Menin Vladimir Iljitšin luo ja kysyin, tyydyttikö häntä sonaatin esittäminen.

— Mitä te minulta kyselette! — vastasi hän. — Mitä merkitystä on minun mielipiteelläni? Minähän olen vain musiikin harrastaja.

Leninin työtyylin eräänä luonteenomaisena piirteenä oli taitelu paperitulvaa ja kirjoittelemisintoa vastaan virastotyössä. Vladimir Iljitš antoi ohjeen, että kaikki mikäli mahdollista tehtäisiin puhelimitse aloittamatta mitään pitkiä kirjoitteluja. Aina kun oli mahdollista, hän itsekin antoi välittömästi ohjeensa ja määräyksensä puhelimitse.

Lenin suhtautui asiakkaiden vastaanottoon aina hyvin tunnollisesti ja vaati samanlaista suhtautumista jokaiselta työntekijältä. Jos hän määräsi jollekin vastaanottoajan ja aamulla sai tietää, ettei voikaan ottaa määräämisenä toveria vastaan, niin hän soitti itse (eikä sihteerin välityksellä) tälle toverille ja sanoi, ettei voi ottaa tätä vastaan, ja sopi uudelleen ajasta, jolloin toveri voi tulla hänen puheilleen. Jos ilmeni, että jonkin toverin vastaanottoaika oli lähellä, mutta kiireelliset työt (ja niitähän olikin siihen aikaan paljon) estivät ottamasta vastaan toveria, niin Lenin lähetti sihteerinsä odotushuoneeseen sanomaan asiakkaalle: „Älkää odotako, älkää istuko turhaan, älkää hukatko aikaa, Vladimir Iljitš ei voi nyt ottaa teitä vastaan”. Ja sitten sihteerin oli sovittava,

milloin sama toveri voi tulla uudelleen, ja kirjoitettava muistiin tämän puhelinnumero, jotta Vladimir Iljitš voisi soittaa hänelle.

Mieleeni muistuu vielä tällainenkin kuvaava seikka, joka on niinkään vuosilta 1919—1920 ja koskee lehtimiehiä. Silloin oli kova puute paperista. „Pravda” ilmestyi vain kaksisivuisena, ruskealle käärepaperille painettuna. Mutta aineistoa ja kirjeitä toimitukseen tuli tavattoman paljon. Silloin Vladimir Iljitš määräsi, että jokainen „Pravdassa” julkaistava kirjoitus olisi mahdollisimman lyhyt. Lehtimiehet olivat tyytymättömiä, mutta osoittautui, että voitiin kirjoittaa lyhyestikin.

Vladimir Iljitš käytti aina aikaa sangen säästeliäästi. Puolueen Keskuskomitean istunnot määrättiin tavallisesti alkavaksi kello kymmenen aamulla. Vladimir Iljitš avasi istunnot viimeistään viisitoista minuuttia yli kymmenen. Puhujille varattu aika säännösteltiin ankarasti, tavallisesti annettiin kaksi minuuttia. Vladimir Iljitš seurasi tarkasti kellon mukaan puhujia. Hän ei sietänyt turhia keskusteluja istunnon aikana. Kun joku alkoi kuiskutella, hän heristi heti sormeaan sanoen: „So, so” — ja näytti kädellään: „Kirjoittakaa”. Jos haluatte sanoa jotakin toverille, niin kirjoittakaa, mutta älkää häiritkö toisia jutuillanne. Sen vuoksi istuntojen aikana vaihdettiin vilkkaasti mielipiteitä kirjelappujen avulla. Istuntoa johtaessaan Vladimir Iljitš teki samalla yhtämittaa muistiinpanoja yhteenvetoja varten ja vaihtoi kirjelappusia läsnäolijoiden kanssa. Tupakan poltto oli istunnon aikana kielletty, samoin istuntohuoneesta poistuminen. Monet tupakoitsijat menettelivät kuin koulupojat, he asettuivat Vladimir Iljitšin työhuoneessa olevan ison kaakeliuunin luo ja tupakoivat puhaltuen ilmanvaihtoaukkoon. Äänestäessä Vladimir Iljitš siristi viekkaasti silmiään ja kysyi ironisesti:

— Entä kuinka uunintausasiain mestarit äänestävät?

Tiesin, kuinka suuresti Vladimir Iljitšiä kiinnosti tilanne maaseudulla. Jos maaseudulta saapuneet toverit kertoivat minulle mielenkiintoisia asioita, niin lähetin heidät Leninin luo. Vladimir Iljitš tottui siihen, että lähettelin hänen luokseen henkilöitä, jotka antoivat hänelle uutta aineistoa. Hänen sihteerinsä soittivat minulle usein sanoen:

— Vladimir Iljitšin puheille pyrkii eräs toveri, ottakaa hänet vastaan ja keskustelkaa hänen kanssaan. Jos huomaatte, että hän voi ilmoittaa jotain uutta, niin lähettäkää hänet Vladimir Iljitšin luo, ellei voi, niin ehkä itse ratkaisette kysymykset, joita toverilla on.

Se oli tosiaan velvollisuutemme — vähentää Vladimir Iljitšin työkuormitusta mikäli mahdollista.

On sanottava, että Vladimir Iljitš oli hyvin iloinen ja välitön henkilö. Keskuskomitean istunnoissa saattoi usein kuulla kovaa

naurunhohotusta, sillä kun Vladimir Iljitš alkoi nauraa, hänen ilonsa tarttui kaikkiin muihinkin.

Kerran Vladimir Iljitš sairastui, enkä tavannut häntä muutamaan aikaan, ja mennessäni sitten vuoronmukaiseen istuntoon kohtasin hänet ja kysyin:

— Kuinka on terveytenne laita, Vladimir Iljitš? Tai eihän sitä oikeastaan tarvitse kyselläkään, nähtävästi hyvin, kun silmänne siristävät viekkaina.

Hän ratkesi iloisesti nauramaan:

— Kuulkaahan, mitä Stasova sanoo! Hän sanoo, että minulla on viekkaat silmät...

Vuonna 1919 tai 1920 — en muista tarkalleen — Vladimir Iljitš kutsui minut luokseen ja antoi tärkeän poliittisen tehtävän. Kieltäydyin tehtävästä vedoten siihen, että olin vain organisaattori enkä tuntenut olevani teoreettisesti kyllin vahva suorittamaan senlaatuista tehtävää. Vladimir Iljitš siristi viekkaasti silmiään ja alkoi kysellä:

— Oletteko sotinut „Rabotšaja Mysliä” vastaan?

— Olen.

— Entä „ekonomisteja” vastaan?

— Olen.

— Entä likvidaattoreja vastaan?

— Olen.

— Menkää sitten ja täyttäkää tämäkin tehtävä.

Vladimir Iljitš näytti näillä kysymyksillään, että me emme ota oppia ainoastaan kirjoista, vaan myöskin elämästä.

Vladimir Iljitš neuvoi meitä herkeämättä tutkimaan syvästi elämää, työskentelemään kansan keskuudessa, tuntemaan hyvin työtätekevien harrastukset ja tarpeet, perehtymään joukkojen mitä rikkaimpaan kokemukseen.

V. I. Leninin täyttäessä viisikymmentä vuotta satuin olemaan sairaana eikä minulla ollut tilaisuutta nähdä häntä. Mutta halusin tuottaa mielihyvää Vladimir Iljitšille. Selaillessani papereitani löysin niiden joukosta pilakuvan, joka oli tunnetun pilapiirtäjä Karrikin tekemä. Siinä kuvattiin narodnikki Mihailovskin vuosipäivän juhlimista. Veralla katetun pöydän takana seisoivat Mihailovski liikuttuneena. Hänellä oli silmälasit toisessa kädessään ja toisessa nenäliina, jolla hän oli juur'ikään pyyhkinyt kyynelitään. Mihailovskin ympärillä olivat Južakov, Mjakotin, Struve, A. M. Kalmykova ja pöydän edessä seisoivat kaksi lapsukaista: pieni poikanen merimiespuvussa ja tyttönen siinä iässä, jolloin palmikko on vielä pieni ja ohut kuin hiiren häntä. „Marx-lapsukaisten” olivat tulleet tervehtimään narodnikkeja. Kirjoitin Leninille, että silloin, kun Mihailovskin vuosipäivää juhlittiin, me olimme vielä lapsukaisten iässä, mutta nyt olemme kasvaneet suureksi puo-

lueeksi ja kaikesta siitä meidän on kiitettävä Teidän työtänne, Teidän kykyjänne. Pilakuva miellytti Leniniä.

Illalla Venäjän Kommunistisen puolueen (bolševikit) Moskovan komitea oli järjestänyt juhlakokouksen Leninin 50-vuotispäivän kunniaksi. En ollut tässä Moskovan komitean kokouksessa, mutta toverit kertoivat minulle, että Vladimir Iljitš puhui kokouksessa ja näytti läsnäolijoille tuota pilakuvaa. Puheessaan hän pilkkasi juhlimiskuumetta ja ylistysintoilua, luonnehti lyhyesti puolueemme kulkemaa taivalta, puhui niistä vaikeuksista, joita puolueemme edessä silloin oli, ja kehoitti olemaan ylpeilemättä menestyksistä ja pysymään vaatimattomina. Tuossa V. I. Leninin puheessa samoin kuin koko hänen toiminnassaan tulivat kirkkaina ilmi ne luonteenpiirteet, jotka olivat hänelle elimellisesti ominaisia: poikkeuksellinen vaatimattomuus, selkeys tilanteen arvioimisessa, vieroksuva suhtautuminen ylistelyyn ja fraaseilla prameilemiseen.

M. ANDREJEVA

LENIN JA GORKI

Pietarissa ollessaan Maksim Gorki asui tavallisesti kirjakustantaja Konstantin Pjatnitskin luona, missä hänellä oli kaksi omaa pientä huonetta. Hänen aikanaan koko Pjatnitskin suuri asunto oli aamusta iltaan täynnä mitä erilaisinta väkeä: kirjailijoita, taiteilijoita, draama- ja oopperateatterien näyttelijöitä, ylioppilaita ja työläisiä, mikä tietysti teki tästä asunnosta tsaarin poliisin aivan julkisen silmälläpidon kohteen.

Kun me marraskuussa 1905 olimme vihdoin matkalla Pietariin, niin junassa Aleksei Maksimovitš sanoi minulle, että menemme ensiksi „Novaja Zizn” lehden toimitukseen ja vasta sieltä Pjatnitskille, jottemme hermostuttaisi emmekä toisi peräsämme niitä, jotka pitivät silmällä asuntoa. Meitä vastaan tulleet omaiset ja ystävät ottivat matkatavaramme, ja niin lähdimme Gorkin kanssa toimitukseen, joka sijaitsi lähellä asemaa, Nevskillä.

Siellä Gorki ja Vladimir Iljitš tapasivat ensi kerran toisensa ja tutustuivat.

Muistan miten Lenin tuli meitä vastaan jostain perähuoneesta ja asteli nopeasti Aleksei Maksimovitšin luo. He puristivat kauan toistensa kättä. Lenin nauroi iloisesti, Gorki oli kovin hämillään, yritti puhua erittäin arvokkaasti kuten aina sellaisessa tilassa ja toisteli bassoäänellään yhtä mittaa:

— A-haa, vai tällainen te olette... Miten hyvä, miten hyvä! Olen kovin iloinen, kovin iloinen.

Kun tulimme Pjatnitskille, Aleksei Maksimovitš sanoi melkoisen ajan kuluttua:

— Niin!.. Näetkös, millaisissa asioissa nyt olemme... Eikö todellakin ole hyvä mies?

Arvasin tietysti heti, kenestä hän puhui, mutta kiusatakseni kysyin tahallani:

— Kenestä puhut?

— Miten niin kenestä? No, tietysti Leninistä! Miten hyvä!.. Aläkä kehu, että olet sanonut sen ennen minua, olithan nähnytkin hänet ennen minua,— päätteli hän ihan lapsellisesti.

Hän oli usein kuin suuri lapsi.

* * *

Muistan miten Gorki kohtasi Leninin Lontoossa vuonna 1907 saavuttuaan Venäjän sosialidemokraattisen työväenpuolueen V edustajakokoukseen.

Lenin vei meidät „Imperial” hotelliin, johonkin lähelle Brittiläistä museota. Hotelli oli valtavan suuri, kostea ja epäkodikas, mutta muuta huoneistoa ei jostain syystä onnistuttu löytämään.

Muistan miten Lenin oli huolissaan Gorkin tähden:

— Me vilustutamme hänet! Hänhän on tottunut lauhkeaan ilmastoon ja hyvään hoitoon..

Tavattoman pieni huone oli todellakin kostea ja synkkä, valtavan suuri sänky otti puolet tilasta, suuri ikkuna antoi viereisen talon seinään, kaasukamiina keinotekoisine halkoineen lämmitti niukasti. Oli toukokuu, mutta sää oli kostea ja kylmä.

Lenin meni sängyn luo, kosketteli kädellään lakanoita ja tietäen, ettei Gorki pitänyt siitä, kun oltiin huolissaan hänen terveydestään, sanoi minulle puoliääneen:

— Lakanathan ovat ihan kosteita, ne olisi kuivattava vaikkapa tuon tökerön kamiinan edessä. Aleksei Maksimovitš alkaa yskiä, eikä se kelpaa mihinkään!

Ihmeellisen liikuttavalta tuntui minusta tuo hellä huolenpito! Myöhemmin minulle tarjoutui monta kertaa tilaisuus nähdä, miten huomaavaisesti Lenin osasi suhtautua ihmisiin, varsinkin tovereihin, miten hän osasi nähdä kaiken, huomata kaiken ja olla mitään unohtamatta.

Kun Lenin oli poistunut, käveli Gorki pitkän aikaa epäkodikkaassa huoneessa ikkunan luota ovelle, kaasukamiinan ohi, hypisteli ja pureskeli tapansa mukaan viiksiensä päitä ja sitten sanoi hiljaa ja miettelijäisti:

— Ihmeellinen mies!

Aleksei Maksimovitš oli kovin liikuttunut ja hyvillään saatuaan kutsun edustajakokoukseen ja vielä neuvottelevalla ääni-oikeudella. Se lähensi häntä aivan erikoisesti työläistovereihin, jotka olivat saapuneet Venäjältä. Hän kärsi kovasti pakollisesta erossaolosta kotimaasta, vaikka salasi sen huolellisesti läheisimmiltäänkin ja yritti saada itsensäkin uskomaan, ettei häntä muka vetänyt Venäjälle.

Ollessaan edustajakokouksen kaikissa istunnoissa Aleksei Maksimovitš ahmi itseensä edustajain puheet, jopa heidän erillisiä

sanojaankin ja aina kohdattuuan uudelleen Leninin mieltä yhä enemmän häneen.

G. V. Plehanov teki häneen huonon vaikutuksen.

— Herra! — sanoi Gorki ankarasti hänestä.

Ja hän väitteli kiihkeästi Bogdanovin, Strojevin ja Lenininkin kanssa, kun nämä puhuivat hänelle Plehanovin suurista ansioista, oppineisuudesta ja älykkyydestä, vaikka Aleksei Maksimovitš itsekin käsitti erinomaisesti Plehanovin merkityksen puolueelle.

Aleksei Maksimovitš suhtautui erikoisen halveksivasti Lieberiin ja Daniin. Gorki vihasi yleensä menševikkejä sydämensä pohjasta, tehden poikkeuksen vain Martovin suhteen, jota hän nimitti „harhaantuneeksi sieluksi”, ja vielä Vlas Mgeladzen suhteen, jota nimitettiin tavallisessa puheessa „Triadzeksi”. Viime-mainittu miellytti Aleksei Maksimovitšia kesyttömän luonteensa ja mahtavan ulkonäkönsä vuoksi. Myöhemmin, kun tämä Vlas „Triadze” saapui Kaprin saarelle ja asui meillä melko kauan, Aleksei Maksimovitš pettyi kovasti hänen suhteensa, ja muistan, miten hän, huokaistuaan syvään, sanoi erään kerran:

— Ei, suurina annoksina ei hyvääkään miestä voi kestää, jos hän on menševikki!

Parantaaksemme vaikkapa vähänkin tovereidemme ruokailua, sillä enemmistö heistä joutui elämään puolinälässä, me tilasimme kirkkoon, missä edustajakokousta pidettiin, voileipiä ja kokonaisia korillisia olutta.

Edustajakokouksen osanottajat puhuivat väliaikoina paljon Gorkin „Äiti” kirjasta. Työmiehiä se miellytti, mutta eräistä tuntui, että kaikki oli kuvattu koreammin kuin oli elämässä. Se pahoitti Gorkin mieltä, ja vaikka hän aina piti arvossa arvostelua ja etsi sitä, niin tässä tapauksessa hän väitteli kiihkeästi todistellen, että ihmisen taistelu elämän vääryyttä vastaan on aina ihanaa, ja se onkin ilmennettävä kauniina.

Lenin arvosti „Äidin” erittäin korkealle pitäen sen ilmestymistä suurena tapahtumana ja näki pahimman epäkohdan vallankumouksellisten intelligenttien idealisoimisessa.

Kerran Gorki kertoi Leninille, millaisen vaikutelman olivat häneen tehneet saksalaiset sosialidemokraatit. Berliinissä ollessaan Gorki oli tavannut Bebelin, Kautskyn, Karl Liebnechtin, Rosa Luxemburgin ja muita. Gorkia miellyttivät vain Liebnecht ja Rosa Luxemburg. Mitä tulee Bebeliin, niin tultuaan hänen kotiinsa ja nähtyään siellä tavattomasti tynnyjä, liinoja, verhoja, kanariahäkkejä ja muita saksalaisen poroporvarillisen kalustuksen merkkiesineitä Gorki heti suuttui ja käyttäytyi Bebelia kohtaan kylmäkiskoisesti.

Kannatti nähdä, miten ihmettelevästi välkähtivät hänen siniset silmänsä, kun hän huomasi, että Louise Kautsky istuessaan Bebelin vierellä yhtäkkiä suuteli syyttä suotta tämän kättä.

Illallisella Gorkia vastapäätä istui suuressa ruokapöydässä vanha nainen, Bebelin vaimo, joka puhui vilkkaasti jostakin lihavasta välinpitämättömän Singerin kanssa.

Gorki kysyi minulta, mitä hän puhui, ja Bebelin vaimo oli juuri kertomassa Singerille, miten kalliita olivat kananpoikaset ja että hänen Augustinsa ei voinut syödä mitään muuta kuin kananpoikasia ja miten hänen oli tänään onnistunut ostaa halvalla kaksi erittäin hyvää kananpoikasta.

Saatuaan tietää heidän keskustelunsa aiheen Gorki aivan ryähti ihmettelystä ja huokaisi niin äänekkäästi, että Bebel ukko säpsähti.

Gorkin kertomukset vuoden 1905 tapahtumista ja vallankumouksesta Moskovassa eivät kiinnostaneet Saksan sosialidemokratian johtajia. Häntä kuunneltiin kohteliaasti, mutta skeptillisesti. Gorki tajusi heti sen, vaikenä ja kaikkien läsnäolleiden ihmeeksi alkoi heti illallisen jälkeen hyvästellä kiirehtien poislähtöä.

Kun Gorki kertoi Leninille koomillisessa sävyssä, niin kuin vain hän yksin osasi kertoa, näistä vierailuista Saksan sosialidemokraattien luona, niin Lenin nauraa hohotti ihan kyyneleet silmissä ja pyysi loputtomiin kertomaan uusia ja yhä uusia yksityiskohtia.

Leniniä kiinnostivat kovasti Gorkin ja englantilaisten kirjailijain kohtaukset. Gorki oli tutustunut Bernard Shawhon, tavannut H. Wellsin, jonka oli kohdannut jo Amerikassa, ja muita vähemmän tunnettuja kirjailijoita, mutta puhui näistä tuttavuuksistaan vastahakoisesti: hän oli täydellisesti viehätynyt vaikutelmiin, joita hänelle tarjosi edustajakokous ja yhdessäolo venäläisten tovereiden kanssa.

* * *

Lontoossa Lenin lupasi Gorkille, että hän saapuu Kaprille sen jälkeen, kun edustajakokoukseen liittyvät asiat ovat loppuneet, ja hän piti lupauksensa.

Ottaessaan häntä vastaan Gorki hermosteli kuin pikku poika. Hän tahtoi kovasti, että Leniniä miellyttäisi hänen luonaan, että tämä levähtäisi ja kartuttaisi voimiaan.

Kalastaminen joka päivä merellä ei tehnyt merikipeäksi kumpaakaan ja tarjosi heille tilaisuuden keskustella häiriöttä: veneessä heidän kanssaan oli vain kaprilaisia kalastajia ja minä.

Gorki kertoi Leninille Nižnyi Novgorodista, Volgasta, lapsuudesta, isoäidistään Akulina Ivanovnasta, nuoruudesta ja kulkurielämästään. Hän muisteli isäänsä. Puhui paljon isästään.

Lenin kuunteli häntä hyvin tarkkaavaisesti, tapansa mukaan siristäen välkkyviä silmiään, ja erään kerran hän sanoi Gorkille:

— Teidän pitäisi kirjoittaa kaikesta siitä, veliseni! Se on erinomaisen opettavaa, erinomaisen...

Gorki keskeytti äkkiä puheensa, vaiken, yskähteli hämillään ja sanoi ilottomasti:

— Kirjoitan... Sitten joskus...

Gorki esitteli innokkaasti Leninille Pompeijin, Napolin museon, missä hän tunsu tarkalleen jokaisen nurkan. He kävivät yhdessä Vesuviuksella ja Napolin lähiseuduilla.

Gorki kertoi ihmeteltävästi. Hän osasi parilla kolmella sanalla piirtää maiseman, kuvata tapahtumia tai ihmisen. Tämä hänen kykynsä ihastutti erikoisesti Leniniä. Gorki puolestaan ihaili suuresti Vladimir Iljitšin ajatusten täsmällisyyttä ja järjen selvyyttä, hänen taitoaan suhtautua ihmiseen ja ilmiöön suoraan, yksinkertaisesti ja tavattoman selkeästi.

Minusta tuntuu, että juuri niihin aikoihin Lenin mieltä syvästi Gorkiin. En muista tapausta, jolloin Lenin olisi suuttunut häneen. Gorki piti Leninistä tulisesti, kiihkeästi ja ihaili häntä palavasti.

Lähtiessään Pariisiin Vladimir Iljitš lupasi varmasti tulla jälleen Kaprille yhdessä Nadežda Konstantinovnan kanssa. Valitettavasti tämä lupaus ei täytynyt tarkalleen, hän kyllä tuli toisen kerran Kaprille, mutta ilman Nadežda Konstantinovnaa ja vain hyvin vähäksi aikaa.

Silloin Kaprilla asuivat A. V. Lunatšarski, A. A. Bogdanov ja N. A. Bazarov. Berliinistä oli saapunut kustannusasioille I. P. Ladyžnikov, vanha ystävämmä ja toverimme.

Jo meidän kävellessä funicularelta villa Bedusiin, missä silloin asuimme, Aleksei Maksimovitš alkoi puhua Vladimir Iljitšille siitä kiihkeästä kiintymyksestä, jota tunsu häntä, Leniniä, kohtaan Bogdanov, ja siitä, että Lunatšarski ja Bazarov olivat ihmeteltävän lahjakkaita ja viisaita miehiä...

Vladimir Iljitš loi Aleksei Maksimovitšiin syrjäsilmyksen, siristi silmiään ja vastasi lyhyesti:

— Älkää yrittäkö, Aleksei Maksimovitš. Siitä ei tule mitään.

Bogdanov, Bazarov ja Lunatšarski yrittivät useampaan otteeseen löytää sovittelutien Vladimir Iljitšin mielipiteisiin, mutta Vladimir Iljitš, jolle oli aivan selvää kaikenlaisen väittelyn täysi hyödyttömyys siinä erimielisyyden vaiheessa, vältti selvästi ja varmasti keskusteluja filosofisista aiheista, yritettiinpä kuinka tahansa saada häntä sellaisiin keskusteluihin, muun muassa Aleksei Maksimovitšinkin yrittäessä. Ja Gorki halusi niin kovasti

päästä selville erimielisyyksien perusajatuksista, niin syvästi liikutti häntä tovereiden välinen jyrkkä erimielisyys.

Aleksei Maksimovitš sai harvoin olla kahden kesken Vladimir Iljitšin kanssa tämän vierailun aikana: sivulliset henkilöt häirit-sivät. Vladimir Iljitš oli Kaprilla vain muutaman päivän, ja hänen lähdettyään Gorki tuli alakuloiseksi eikä päässyt pitkään aikaan siitä eroon.

K. J. VOROŠILOV

KUN TAPASIN VLADIMIR ILJITŠIN ENSI KERTAA

Keväällä 1906 saavuin Luganskista Pietariin. Minulla oli mandaatti puolueen vuoronomukaiseen edustajakokoukseen. Saavuin ensi kertaa pääkaupunkiin.

Menin asemalta suoraan sala-asuntoon (se osoittautui Keskuskomitean sala-asunnoksi); oli rekisteröidyttävä sekä saatava edustajakokoukseen liittyviä välttämättömiä ohjeita ja tietoja. Sala-asunnossa edustajia otti vastaan KK:n edustaja Zagorski (Krochmal) — kiihkeä menševikki. Saatuaan tietää, että olen Luganskista, Zagorski muuttui happamen näköiseksi ja vilkaisuun muistilehtiönsä sihisi hampaitensa lomitse kovasti änkytäen: „T...t...ietysti b...b...b...olševikki”. Vastasin: „Aivan niin...” Zagorski kehoitti menemään „omien” luokse.

En tarvinnut sellaisia neuvoja. Tiesin, mihin minun oli mentävä omien luokse, mutta tahdoin saada tietää (maalaisen naiiviutta!), oliko Vladimir Iljitš Pietarissa ja eikö hän sattumalta ollut täällä sala-asunnossa. Kysyin Zagorskilta, oliko toveri Lenin täällä. Ääntämättä enää laisinkaan sanoja tämä soma, lakimiestyyppinen herra hyökkäsi kimpuuni silmät pullollaan ja tukka pörrössä yrittäen saada suustaan kirouksen tai muun julkean sanan. En ollut arkalasta kotoisin, mutta nähdessäni raivostuneen „kookoolaisen”, joka ei mitenkään pystynyt rökittämään minua „rikoksestani”, minä hieman „jänistin” ja pidin viisaampana painua tieheni.

Jouduttuani ulkoilmaan ja rauhoituttuani en voinut pidättää naurua. Ajattelin, että nähtävästi Leninimme „valaa heidän nahkaansa talia”, kuten meillä ukrainalaiset sanovat. Masentuneena astelin Nevskiä pitkin. Lähdin etsimään bolševistisen „Vperjod” lehden toimitusta, minne minulla oli salaisia asioita ja yksityiskirjeitä ystäviltä.

Olin ensi kertaa Pietarissa. Kauppojen ja katujen loisto, melu ja tuhannet joutilaina vetelehtivät, hienosti pukeutuneet ja

kylläisennäköiset ihmiset tekivät tyrmistyttävän vaikutuksen. Vainoin löysin „Vperjodin” toimituksen. Hain tarvitsemani henkilöt ja sain tietää, että olin tullut vähän liian aikaisin, ja vaikka edustajia olikin jo alkanut kokoontua, puuttui vielä monia. Sitä paitsi siellä minulle sanottiin, että minun oli käytävä „Teknologisessa” (Teknologisessa instituutissa) ja näyttäydyttävä Nadežda Konstantinovnalle. Bontš-Brujevitš sanoi, että toveri Lenin tulee tänään toimitukseen.

Täydellisenä maalaisena, kun olin asunut vain Donetsin kaivosseudulla ja nähnyt ainoastaan tehtaita, kaivoksia ja vankiloita, tunsin oloni hieman huononlaiseksi suuressa kaupungissa ja varsinkin KK:n jäsenen Krochmalin „virallisen” vastaanoton jälkeen. Mutta jouduttuani oman väen seuraan „Vperjod” lehteen reipastuin ja lähdin jo hyvällä tuulella „Teknologiseen”.

Nadežda Konstantinovna kyseli erikoisen lempeästi ja sydämellisesti järjestöstä, työntekijöistä, työläisten mielialasta ym. Hän kirjoitti kaikki pienen pieneen muistilehtiöön. Hän antoi seikkaperäisiä ohjeita ja ilmoitti kaiken, mitä piti ja mitä voitiin sanoa edustajakokouksesta. En malttanut olla kysymättä, näkösinkö missä ja milloin toveri Leninin. Nadežda Konstantinovna sanoi hymyillen, että saan vielä monta kertaa sekä nähdä että kuulla.

Siitä lähtien olinkin läheisessä yhteydessä bolševistiseen keskuksen. Kaikki oli kunnossa. Ulkomaan matkaa ei oltu vielä määrätty eikä meille sanottu, mihin matkustamme. Oli odotettava.

Nadežda Konstantinovna kehoitti käyttäytymään varovaisesti: „Pietari ihan kuhisee poliisikätyreistä”. Ei ollut tietoa siitä, kuinka monta päivää oli vielä asuttava Pietarissa.

„Teknologisesta” lähdin etsimään tuttaviani. D. I. Leštšenko, joka oli käynyt Luganskissa KK:n asioilla, asui Pietarissa. Kohta löysinkin hänen asuntonsa ja tapasin hänet kotona. Hän kyseli Pietarista saamistani vaikutelmista. Minua kaikki miellytti. Tahdoin vain nopeasti nähdä Leninin. Hän ihmetteli, etten ollut vielä nähnyt Vladimir Iljitšiä. Lenin käy nykyään miltei joka päivä „Vperjod” lehdessä ja „tunnustele” perusteellisesti puoluekokoukseen saapuvia edustajia, sanoi Leštšenko.

Seuraavana päivänä lähdin hyvin aikaisin „Vperjodin” toimitukseen. Päätin istua koko päivän, jos se oli tarpeellista, jotta saisin nähdä Vladimir Iljitšin. Kohta sain tietää Bontš-Brujevitšiltä, joka silloin johti tätä kustantamoaa, että Vladimir Iljitšin pitäisi ehdottomasti tulla: „tulee neuvottelu” jo saapuneiden puoluekokousedustajain kanssa.

Varasin kärsivällisyyttä ja odotin. Jonkin ajan kuluttua eräs edustajista, nähtävästi siperialainen, pyysi seuraamaan häntä.

Mitään kysymättä lähdin toverin mukana. Sisäovien ja käytävien kautta pääsimme nopeasti pieneen asuntoon, joka sijaitsi toisessa tai kolmannessa kerroksessa (en muista tarkoin), ja menimme kovin pieneen huoneeseen. Väkeä siellä oli 10—12 henkeä. Tunkeuduimme sisään ja pahasti häiritsemättä pääsimme jotenkuten istumaan. Istunto oli jo alkanut, olimme myöhästyneet. Puhui eräs edustajista. Kysymys oli työläisjoukkojen mielialasta I Valtakunnanduuman vaalien yhteydessä. Puhuja katsoi koko ajan ihan suoraan erääseen toveriin, joka istui erään miehen vierellä ja silloin tällöin silmiään siristäen loi erikoisen katseen joko puhujaan tai johonkin huoneessa istuvaan.

Se on hän, ajattelin, se on Lenin. Ja jostain syystä minusta tuntui, että olin jo jossain joskus nähnyt hänet, että tunsin hänet. Aloin katsella tarkemmin kasvoja, ulkomuotoa ja eleitä. Tahdoin mahdollisimman pian ja perusteellisesti painaa mieleeni kaiken, mikä kuului hänelle, ketä olin niin paljon ajatellut ja kenet olin niin kovasti halunnut tavata. Samalla kuvittelin, miten kotiin palattuani kerron Leninistä proletaariveljilleni. Tiesin, että he vaatisivat kertomaan „kaiken” ja „yksityiskohtaisesti” ja olisi kerrottava monta kertaa sekä kokouksissa että tehtaalla ruokatuuneilla.

Puhuja lopetti. Puheenvuoro annettiin seuraavalle. Lyhyitä selostuksia paikkakunnilta, arvasin minä, ja tunsin hermostuvani. Kahden toverin jälkeen olisi minun vuoroni. Minun olisi selostettava toimintaani itselleen Leninille. Alkoi pelottaa, tulipa kuumaakin. Mutta hän kuunteli rauhallisena, silloin tällöin hymyili ja teki nopeasti paperille merkintöjä.

Vihdoin koitti minun vuoroni. Vladimir Iljitš käänsi katseensa minuun. Hän kysyi nimeni ja järjestön, jota edustin. Muistan ystävällisen hymyn ja kannustavan huomautuksen. Reipastuneena ja rauhoittuneena puhuin sangen lyhyesti järjestöistä, työläisten mielialoista, Valtakunnanduuman vaaleista ym.

Selostukset olivat päättyneet. Vladimir Iljitš selitti vähin sanoin yleisen tilanteen ja ryhtyi heti keskustelemaan edustajain kanssa.

Neuvottelukokous oli ihan yksityis- ja ennakkoluonteinen: Vladimir Iljitš tarvitsi sitä orientoitumiseen ja muihin „leniniläisiin” taktillisiin ja strategisiin tarkoituksiin.

Jutellessaan Vladimir Iljitš laski leikkiä ja samalla esitti aina jollekin joukon erilaisia ja usein yllättäviä kysymyksiä. Häntä kiinnosti kirjaimellisesti kaikki. Hän kuunteli yhtä kiinnostuneesti sekä siitä, miten olivat sujuneet Valtakunnanduuman vaalit, että myös menševikkien juonittelusta, kadeteista, taisteluosastoitamme, niiden kouluttamisesta ja aseistamisesta, Luganskin lähi-
stanitsojen kasakoista ja talonpojista, jotka olivat anastaneet maita tilanherroilta, ym. ym.

Muistan aivan selvästi, miten innostuneena Vladimir Iljitš otti vastaan jonkin tiedotuksen, joka vastasi hänen ajatuksiaan, vahvasti hänen olettamuksensa. Parisen kertaa minäkin ansaitsin Iljitšin hyväksyvän huomautuksen. Se tuotti minulle todellista tyydytystä. Omissa silmissäni kasvoin, sain arvokkuutta ja varmuutta.

Vähän ennen poistumistaan Vladimir Iljitš alkoi puhua edustajakokouksesta ja meidän (bolševistisista) suuntaviivoistamme. Vladimir Iljitš ei uskonut tulevan edustajakokouksen yhdistävään tehtävään ja yritti määritellä voimamme. Edustajia yhä vain saapui, ja olimme sitä mieltä, että meillä tulee olemaan enemmistö. Mutta Vladimir Iljitš oletti jo silloin, että mekit (menševikit) voivat saada enemmistön edustajakokouksessa ja meidän on käytävä perusteellista taistelua heitä vastaan.

Me kaikki kuuntelimme Vladimir Iljitšiä ja tunsimme hänessä sellaisen valtavan, mahtavan, jättimäisen voiman, etteivät meitä peloittaneet mitkään menševikkien „enemmistöt” ja juonittelut, joista läsnäolleet olivat kertoneet yhtä ja toista ja aika paljonkin. Nyt olimme omin silmin nähneet hänet ja myös kuulleet häntä, joka oli proletaarisen vallankumouksellisen puolueen todellinen rakentaja sekä sen uupumaton vartija ja johtaja.

Me tunsimme, että Leninimme tietää tarkasti tiet ja keinot vallankumouksen ja vallankumouksellisen sosialidemokratian suojelemiseksi, jonka osalle on langennut Venäjän suuren vapausliikkeen johtaminen. Me kaikki uskoimme, että vallankumouksen aallot yhä nousevat ja yhdeksäs aalto oli oleva edessä. Bolševikkien johdolla miltei kaikkialla toimeenpantu I Valtakunnanduuman boikotti vahvisti oikeaksi tämän mielipiteemme.

Tämän pienen neuvottelukokouksen osanottajat hajaantuivat entistä innostuneempina.

Tunsin oloni mainioksi. Vladimir Iljitš oli tehnyt minuun valtavan vaikutuksen. Hänessä kaikki oli mielestäni epätavallista — hänen puhetapansa, luonnollinen käytöksensä ja eritoten hänen teräväkatseiset ja sisimpään näkevät silmänsä.

Oli hyvä olla ja mieli iloinen. Ja unohtaen hetkeksi poliisikytät ja muut iljettävyudet lähdin kuljeskelemaan silloin vielä minulle vieraan Pietarin katuja.

K. T. SVERDLOVA

SELLAINEN OLI LENIN

Tapasin ensi kerran Vladimir Iljitš Leninin noin viisikymmentä vuotta sitten, vuoden 1906 keväällä. Kas miten se tapahtui...

Venäjän ensimmäisen, vuoden 1905 vallankumouksen kuumeisina päivinä olin puolue työssä Uralilla, Jekaterinburgin kaupungissa, kuten silloin nimitettiin Sverdlovskia. Vuoden 1906 alussa minut, silloin vielä bolševikkien Uralin komitean nuori jäsen, valittiin edustajaksi Venäjän sosialidemokraattisen työväenpuolueen IV edustajakokoukseen, joka oli suunniteltu pidettäväksi Tukholmassa huhtikuussa 1906. Venäjän työläisten vallankumouspuolueen edustajakokous kokoontui vieraassa maassa, synnyinmaamme rajojen takana, koska tsaarin poliisi vainosi jokaista vallankumouksellista emmekä voineet pitää puoluekokoustamme Venäjällä.

Ja niin me, viisi edustajakokoukseen matkustavaa, olimme jo junassa, sitten laivalla ja vihdoin Tukholmassa!

Ryhmässämme oli paitsi minua vielä toinen nainen. Hän oli keskikokoinen, noin 35—37 ikäinen ja hänellä oli herttaiset ja miellyttävät kasvot. Hän käyttäytyi kovin yksinkertaisesti ja vaatimattomasti. Kehkeytyneessä keskustelussa saimme tietää, että hän oli ollut useita kertoja ulkomailla ja oli meitä paljon kokeneempi. Paitsi häntä olivat kaikki muut tästä viisikosta, mikäli muistan, alokkaita niin kuin minäkin. Sen tähden matkatoverimme neuvot olivat meille kovin mielenkiintoisia ja hyödyllisiä. Hän sanoi nimensä — Nadežda Konstantinovna Krupskaja. Niin alkoi ja sitten monia vuosia jatkui tuttavuuteni ja ystävyuteni erinomaisen ihmisen kanssa, Vladimir Iljitš Leninin uskollisen ja ainaisen apulaisen, hänen läheisimmän ystävänsä, hänen puolisonsa Nadežda Konstantinovnan kanssa.

Tukholmaan saavuimme illalla ja saimme tietää, että edustajakokous oli jo alkanut. Seuraavana päivänä osallistuin ensi kertaa

puolueen edustajakokouksen työhön ja sain nähdä ensi kerran Leninin. Edustajakokouksen istunnot kestivät yli kaksi viikkoa, huhtikuun 23 päivästä toukokuun 8 päivään. Näin monta kertaa Leninin noina päivinä, kuuntelin hänen puheitaan, ja osallistuin keskusteluihin, joita hän kävi alituisesti puoluekokouksen edustajien kanssa.

Mikä jäi erikoisesti mieleeni? Ensinnäkin nähtävästi se erikoinen luonnollisuus ja vaatimattomuus, joka oli ominaista Vladimir Iljitšin käytökselle. Me edustajakokouksen riviosanottajat, bolševikit, tunsimme Leninin ja pidimme hänestä hänen teostensa, lehtikirjoituksiensa ja puheittensa perusteella. Hän oli jo silloin puolueemme tunnustettu johtaja, eittämätön auktoriteetti jokaiselle meistä. Ja tämä johtaja, tämä suurmies oli käytöksessään ennen kaikkea mitä luonnollisin, tavallisin mies, ja tämä luonnollisuus oli hänen olemuksenaan.

Muistuvat mieleen edustajakokouksen bolševikkiosanottajien kokoukset, joita pidettiin ainakin joka toinen päivä. Kokoonnuimme tavallisesti johonkin ravintolaan, missä asetuimme pariin kolmeen huoneeseen ja vaihdoimme mielipiteitä ja vaikutelmia, hahmottelimme toimintasuunnitelmia edustajakokouksen seuraavia istuntoja varten. Nämä kokoukset eivät olleet virallisia tämän sanan täydessä merkityksessä. Niissä ei ollut puheenjohtajaa eikä sihteeriä eikä kukaan pyytänyt puheenvuoroa. Käytiin vilkasta, meluisaa ja vapaata keskustelua, ja keskeisenä henkilönä oli aina Lenin, joka osasi kuunnella jokaista, tehdä ajoissa tarpeellisia välihuomautuksia tai sanoa hauskan sutkauksen, antaa viisaan ja perinpohjaisen neuvon, selittää kaikkein vaikeimman ja sotkuisimman asian.

Miltei jokainen keskustelumme päättyi Vladimir Iljitšin pyyntöön:

— Sergei Ivanovitš, laulakaa nyt jotain, me kaikki pyydämme kovasti.

Moskovaalaisten edustajalla bolševikki Sergei Ivanovitš Gusevilla oli erinomainen lauluääni. Vastaukseksi pyyntöön hän istui pianon ääreen ja alkoi laulaa, ja kun häneen yhtyivät toisetkin, niin mahtava venäläinen laulu solui ja helisi. Iljitš piti musiikista, hän piti hyvästä laulusta ja milteipä jokaisessa keskustelutilaisuudessamme kaukaisessa Tukholmassa laulettiin.

Niin välitön ja huomaavainen kuin Lenin olikin ystäviään ja samoinajattelevia kohtaan, yhtä säälimätön hän oli vastustajia, marxilaisuuden vihollisia, menševikkejä kohtaan. Edustajakokouksen aikana hän sinkosi heidän päälleen monta kertaa sellaisia painavia väitteitä, sellaisia heille murhaavia todisteluja ja iskeviä sanoja, että jokaiselle kävi ihan selväksi heidän katsantokantonsa täydellinen sekasotku ja virheellisyys, ja omahyväiset ja pöyhkeilevät menševikkien johtajat muistuttivat kynittyjä kanoja,

jotka kaakottivat avuttomina eivätkä tienneet, mihin penssaaseen piiloutuisivat.

Ja vielä muistuu mieleen. Edustajakokouksen menševikki-edustajien keskuudessa vallitsi suuri hämminki ja kuului ääniä vallankumouksen tappiosta. Aika oli todellakin vaikea. Oli lyöty vuoden 1905 joulukuun aseellinen kapina Moskovassa. Epäonnistuneesti olivat päättyneet myös erilliset, hajanaiset esiintymiset Venäjän muissa kaupungeissa. Tsaarin poliisihurtat saivat rohkeutta ja voimistivat vallankumouksellisten vainoamista. Menševikit, jotka eivät olleet milloinkaan uskoneet työväen vallankumouksen voittoon ja olivat kannattaneet maan poliittisen vallan luovuttamista porvaristolle, julistivat edustajakokouksen puhujakorokkeelta, että joulukuun kapina oli virhe, että työläisten ei olisi yleensä pitänyt tarttua aseisiin. Sellaisia ääniä edustajakokouksessa kuului paljon, jotkut tovereistammekin, bolševikeista, jouduitvat hämmingin valtaan ja ruikuttivat. Mutta Lenin ei ollut sellainen! Hän löi pettureita, ruikuttajia ja vähäuskoisia tavattoman voimakkaasti, kiihkeästi ja tarmokkaasti. Meille bolševikeille hän toisti alinomaan ja hellittämättä jokaisessa keskustelussa, että perustaistelu oli vasta alkamassa, että ratkaisevat taistelut olivat edessä ja ettei saanut laskea aseita, vaan oli valmistettava työväenluokka aseelliseen taisteluun vallasta.

Sittemmin, kohdatessani Leninin monta kertaa vuoden 1917 jälkeen, ihmettelin aina hänen tavatonta huomaavaisuuttaan ja huolenpitoaan tovereista, joiden kanssa hän työskenteli, hänen valtavaa rakkauttaan ihmisiä ja etenkin lapsia kohtaan.

Kesällä 1917 saavuin karkotusvankeudesta Pietariin, ja vähän ennen Lokakuun aseellista kapinaa puolueen Keskuskomitea antoi tehtäväkseni puolueen „Priboi” kustantamon johtamisen.

Jouduin käymään usein Leninin kotona. Ikiajoiksi on jäänyt mieleeni pieni, vaatimaton asunto. Vladimir Iljitš ja Nadežda Konstantinovna olivat luonnostaan niin tavallisia ja vaatimattomia ihmisiä, etteivät sietäneet missään mitään kohtuuttomuuksia.

Vladimir Iljitš rakasti tavattomasti lapsia. Vuoden 1920 lopulla Kremlissä perustettiin koulu, joka sijaitsi hallitustalon vasemmassa siipirakennuksessa Nikolskijien portin luona. Lapset leikkivät tavallisesti väliajoilla koulun ulko-oven luona ja näkivät usein Leninin, jonka ympärille heti kerääntyivät, ja silloin ehdottomasti kehkeytyi iloinen ja hälisevä keskustelu. Erään kerran syksyllä 1921 lapset pelasivat jalkapalloa koulun luona. Heillä ei ollut palloa, silloin oli vaikea saada palloa, ja he potkivat naruilla sidottua räsymyötä. Ohi kulkenut Lenin pysähtyi ja kiinnostui seuraamaan peliä. Huomattuaan Leninin lapset kerääntyivät hänen ympärilleen ja valittivat, ettei heillä ollut millä pelata, kun eivät mistään saaneet palloa. Vladimir Iljitš kuunteli hyvin vakavan näköisenä lapsia, myönsi heidän valitukseensa, ettei

räsypallolla pelaaminen ollut todellakaan oikeaa peliä, mutta selitti seikkaperäisesti, miten vaikeaa oli maassamme ja että meiltä puuttui vielä paljon kaikkea.

Silloin oli vaikea hankkia huvitusta koululaisille, ja on helppo ymmärtää, miten suuri ilo oli lapsille, kun muutaman päivän kuluttua kouluun tuotiin ihan oikea pallo Leninin lahjana koululaisille.

Sellainen oli Vladimir Iljitš sekä suuressa että pienessä.

A. SCHLICHTER

ILJITSIN ENSIMMÄINEN PUHE
JULKISESSA KOKOUKSESSA VENÄJÄLLÄ

Kohtasin ensi kertaa Leninin toukokuun lopulla 1906. Meille, paikallisille maanlaisille työntekijöille, jotka emme olleet maanpaossa emmekä olleet työskennelleet hänen välittömällä johdollaan ulkomailla, toveri Lenin oli jo silloin nimenomaan „Iljitš” eikä vain yksinkertaisesti Lenin. Hänen arvovaltansa ja vaikutuskykynsä bolševistisena johtajanamme ja *toverina* tämän sanan parhaimmassa mielessä vakiinnuttivat jo silloin puolueessamme pysyväksi ilmiöksi sen, että toveri Leniniin suhtauduttiin kuin läheiseen, omaan, *meidän* Iljitšiimme.

Oli juuri sellainen aika, jolloin „kadetit”, liberaalisen porvaristomme „perustuslaillis-demokraattinen” puolue, olivat huumaantuneet I Valtakunnanduuman vaaleissa saavuttamastaan voitosta. Kaksi kolmannesta edustajapaikoista joutui liberaaliselle porvaristolle tässä Venäjän lainsäädännöllisessä elimessä, joka oli muodostettu myönnytyksenä proletariaatin ja talonpoikaiston joukkoesiintymiselle vuoden 1905 vallankumouksen päivinä. Sivistyneistö ja virkamiehistö, pikkuporvaristo ja kaupungin porvarit, maaseudun opettajisto ja osaksi myös papisto — kaikki nämä olivat antaneet äänensä kadetti puolueelle, joka oli luvannut tehdä pamppu- ja itsevaltiudellisesta Venäjästä „kansan vapauden” perustuslaillisen kukkatarhan, missä Valtakunnanduuma on varaava jokaiselle yhteiskuntaluokalle annoksen kaikenlaisia taloudellisia ja poliittisia hyvikkeitä „kaikkia käsittävän yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden” „suurten” periaatteiden mukaisesti monenmoisine poliittisine vapauksineen (paino-, sanan-, kokoontumisvapaus sekä henkilön ja asunnon koskemattomuus) ja rajoittaen näitä vapauksia vain yhdessä kohdin: koskematon oli se „pyhä” periaate, että kapitalistit ja tilanherrat omistivat tuotannonvälineet ja maan.

Mutta vielä myrskysi proletariaatin vallankumouksellinen nousu, joka oli tempaissut Nikolai II hallitukselta lokakuun

17 päivän manifestin „vapauksista”. Työläisjoukot uskoivat vielä kovasti siihen, että on mahdollista varmistaa „vakinaiseksi” 8-tuntinen työpäivä, jonka työläiset itse olivat julistaneet voimaan vallankumouksen päivinä vuoden 1905 lopulla; „punainen kukko” kulki vielä kylästä kylään; itsevaltius ei ollut vielä sinä hetkenä täydellisesti selviytynyt Venäjän lokakuun yleislakon ja Moskovan joulukuun aseellisen kapinan ravistuksesta, ja kaiken lisäksi santarmilaitos ja hovikopla eivät vielä olleet suorittaneet loppuun taktillisia ja muita toimenpiteitä vallankumouksen murskaamiseksi.

Iskun antamista suunnitellessaan tsaarin hallitus tarvitsi väliaikaisesti niin sanottujen „yhteiskunnallisten” piirien tukea, so. sen liberaalisen porvariston tukea, jonka ideologeina ja tahdonilmaisijoina olivat Valtakunnanduumassa pääosaa näyttelevät kadetit. Viimemainittuja ei tarvinnut kovinkaan pyydellä. Kadettipuolueen virallisen äänenkannattajan „Retšin” johdolla porvarilehdistö pohti ja ihaili kaikinpuolisesti sitä, että hallituksen olisi kiertämättä ryhdyttävä „yhteiskunnan” kanssa yhteistyöhön ottamalla ministeriöön edustajia, jotka nauttivat „yhteiskunnan luottamusta”. Pietarissa liikkui huhu hallituksen järjestämistä kuuluisista „teekutsuista” kadeteille: sellaiseksi oli ristitty kadettipuolueen johtajan Miljukovin salainen vierailu kaupungin-päällikön kenraali Trepovin luo, sen saman, joka oli kirjoittanut kuuluisan päiväkäskyn „patruunia ei saa säästää” taistelussa lakossa olevia työläisiä vastaan.

Valmistautuessaan sopimuksen tekoon hovikoplan kanssa kadettipuolue ryhtyi voimaperäisesti muokkaamaan julkista mielihpidettä lehdistökampanjan avulla sekä julkisissa kokouksissa. Eräässä sellaisessa kokouksessa kohtasinkin Leninin. Se tapahtui Paninan Kansantalossa. Kokous oli runsasväkisimpiä niistä, joita sain nähdä silloin Pietarissa. Kaikki paikat ja ikkunalaudat olivat täynnä. Seinustoille ja penkkien välisille käytäville oli tiiviisti sulloutunut väkeä. Enemmistö oli „siistiä” yleisöä: kaupungin sivistyneistöä, Pietarin „demokratiaa”, mutta oli erittäin paljon työläisiäkin. Alustajana oli siihen aikaan melko tunnettu kadetti V. V. Vodovozov. Häntä kuunneltiin jännittyneen tarkkaavaisina.

Yht’äkkiä keskikäytävässä alettiin liikehtiä: siellä tunkeutui lähemmäksi puhujakoroketta pieni ryhmä yleisöä, ja joukossa näkyi selvästi erään miehen korkea otsa ja suuri kalju. Puhujakorokkeelle jäi matkaa vielä 10—15 askelta, mutta ryhmä pysähtyi, lähemmäksi pääsemisen esti kiinteä väkijoukko. Näin ryhmässä joitakin tuttavita tovereita. Muistan, että siinä olivat toverit I. P. Goldenberg-Meškovski ja V. R. Menžinskaja. Minutkin huomattiin, sanottiin jotain tuntemattomalle toverille ja kutsuttiin sinne. Pääsin vaivoin heidän luokseen sivukäytävää pitkin.

— Iljitš, — kuiskasi korvaani joku tovereista.

Tunsin vahvan, tarmokkaan kättelyn, näin lämpimän, sydämellisesti tervehtivän hymyn ja säkenöivät, loistavat, tarkkaavaiset silmät.

— Oletteko pyytänyt puheenvuoron?

Niin osasi kysyä vain Iljitš: kysyessään hän itse ilmaisi vastauksen silmillään, äänellään, kädenliikkeellään.

— En, — oli vastaukseni.

— Ottakaa ehdottomasti, tässä on puheen teesit.

Ja taaskin vain Iljitš osasi *sillä tavoin* järjestää jokaisen asian — suuren tai pienen, jonka hän otti henkilökohtaisesti tehtäväkseen: kaikki oli punnittu, laskettu, harkittu, ennakolta valmistettu.

Näiden teesien täydellinen sanamuoto ei ole säilynyt muistisani, mutta niiden yleinen sisältö oli tähdätyä paljastamaan se kadettien ja vallassa olevan byrokranian valmistama painostus työväenluokkaa ja talonpoikaistoa vastaan, jonka tarkoituksena oli likvidoida vallankumous ja „perustuslaillisesti” rajoittaa tsarismilta tempaistut reformit puitteisiin, jotka turvaisivat vain porvariston ja tilanherrojen edut eivätkä suinkaan työvätekevien etuja.

Alustus päättyi. Alkoi keskustelu. Korokkeella kävi pari kolme puhujaa: he kertoivat Trepovin „teekutsuista” kadeteille sekä kadettipuolueen ja hallituksen välisestä salaisesta sopimuksesta.

Puheenvuoro annettiin Valtakunnanduuman jäsenelle Kostroman läänistä N. A. Ogorodnikoville. Hän on „vasemmisto”-kadetti, lakimies. Hän on ottanut puheenvuoron selvittääkseen „väärinkäsityksen”. Ei ole muka ollut mitään sopimusta hallituksen kanssa, on vain käyty erillisiä, tiedotusluontoisia neuvotteluja erään viranomaisen kanssa ja niitakin on käyty tuon viranomaisen aloitteesta. Tällaisten neuvottelujen esittäminen poliittiseksi petturuudeksi on turvautumista „demagogisiin hyökäyksiin” vastustajia kohtaan.

...Ogorodnikov puhui kauniisti, moitteettomasti ja varmasti, vahvistaen aika ajoin väitteensä paatoksen ja sydämellisyyden nuoteilla.

Raikuu suosionsoituksia: „Bravo, bravo!” Toinen osa kuulijakuntaa oli kiihtynyt ja riemuitsi meluavasti. Toinen osa oli hämillään ja ymmällä: „Ogorodnikov taitaa todellakin olla oikeassa: neuvottelut ja sopimus — ne ovat kaksi eri asiaa...”

Iljitš oli keskittynyt huomioimaan ja tarkkailemaan. Kuunnellessaan Ogorodnikovia hän hymyili erikoista, viekasta hymyään; silmät nauroivat sitä luonteenomaista kätkeytyä salaista ivaa, millä Iljitš usein katseli sitä, kenelle hän aikoi antaa asianmukaisen läksytyksen.

Jo ennen Ogorodnikovin puhetta Iljitš oli lähettänyt Karpovin nimellä kirjelapun pyytäen puheenvuoroa. Esiintyi vielä muutama puhuja, mutta Karpovia ei kutsuttu.

Iljitš oli huolissaan.

— Pitäisi ottaa selkoa, onko minut merkitty puhumaan,— sanoi hän.

Joku ryhmästämme tunkeutui puhemiehistöön ottamaan selvää. Osoittautui, että puheenjohtaja ei oikein tiennyt, antaisiko puheenvuoron jollekin kerrassaan tuntemattomalle Karpoville. Hänelle vihjaistiin, että oli kysymys bolševikkien puolueen huomattavasta edustajasta.

— Puheenvuoro annetaan Karpoville.

Ja Iljitš oli jo puhujakorokkeella. Yleisö katsoi ensiksi välinpitämättömästi pieneen, tanakkaan Iljitšiin. Se ei tuntenut häntä, hän oli sille toistaiseksi vuoronmukainen puhuja eikä enempää. Mutta sitten Iljitš alkoi puhua:

— Ogorodnikovin sanojen mukaan ei ole ollut sopimusta, on ollut vain neuvottelu. Mutta mitä ovat neuvottelut? Sopimuksen alku. Entä mikä on sopimus? Neuvottelujen loppu.

Muistan hyvin yllättävän ihmettelyn, jonka tämä aivan yksinkertainen, mutta samalla niin selvä ja täsmällinen määritelmä kiistan sisällöstä herätti koko kuulijakunnassa. Vielä muutama lause, muutamia viittauksia historiaan neuvotteluista, jotka olivat päättyneet sopimuksiin ja juonitteluihin, ja suuressa salissa koitti se luonteenomainen, erikoinen hiljaisuus, joka tavallisesti vallitsee vain niissä tapauksissa, kun kuuntelijat vaikenevat kiinnittäen jännittyneinä huomionsa puhuvaan henkilöön. Lyhyin mutta täsmällisin lausein Iljitš analysoi porvariston luokkaedut nykyhetkellä, hän todisti porvariston „kansanvapauden” puolueen vastavallankumouksellisen olemuksen ja osoitti objektiiviseksi välttämättömyydeksi tämän puolueen avoimen siirtymisen proletariaattia ja talonpoikaista vastaan siitä hetkestä, jolloin porvariston onnistuu päästä sopimukseen itsevaltaisen hallituksen kanssa vallan jakamisesta.

Trepovilla pidetyissä teekutsuissa oli alkanut kaupanteko, joka oli tähdätty tukahduttamaan mitä nopeimmin vuoden 1905 vallankumouksen. Kun kaupat saadaan onnistuneesti päätökseen, uhkaa työväenluokkaa ja talonpoikaista vallankumouksen nousun aikana julistamalla toteutettujen aikaansaannosten, sellaisten kuin esimerkiksi 8-tuntisen työpäivän, julkisen kokoontumisoikeuden, ammattiliittojen perustamisoikeuden ym. kadottaminen ja sen lisäksi vielä julma verilöyly.

Juuri siksi, Lenin sanoi, meidän on alinomaan paljastettava työtätekeville joukoille liberaalisen porvariston ja sen kaikkien apurien vastavallankumouksellinen olemus ja juurrutettava työläisiin ajatusta, että vain työväenluokka liittossa talonpoikaiston

kanssa, johtaen sen taistelua maasta, voi estää porvariston vastavallankumoukselliset hankkeet ja jatkaa taistelua vuoden 1905 porvarillis-demokraattisen vallankumouksen viemiseksi voitokkaaseen päätökseen.

Iljiti ei näyttänyt puhuvan mitään uutta siihen verraten, mitä voitiin lukea Pietarissa ilmestyvästä bolševikkien lehdestä. Ja kuitenkin se, mitä „tuntematon” Karpov puhui, veti puoleensa ja sai valtaansa uutuudellaan ja yllätyksellisyydellään ei vain yleisön joukkokuuntelijoita, jotka eivät joko laisinkaan lukeneet sanomalehtiämme tai lukivat niitä vain silloin tällöin, vaan myös minut.

Iljitšin eloisuus puhujakorokkeella, hänen taitonsa korostaa ihmeteltävän yksinkertaisesti, nerokkaasti kaikkein tärkeintä, kysymyksen ydintä, hänen eleensä, hänen silmänsä, jotka loistivat joko hyväntahtoista huumoria tai vakavaa keskittyneisyyttä, ja vihdoin hänen äänensä poikkeuksellinen runsasvivahteisuus ja monipuolisuus — kaikki se valtasi kuuntelijat, jotka eivät irroitaneet hänestä katsettaan.

Kului muutama minuutti, ja hiljaisuus alkoi keskeytyä äänekäistä suosionosoituksista ja hyväksymishuudahduksista. Kuuntelijain mielialassa tapahtui jyrkkä käänne: niiden silmät, jotka olivat hämillisinä vilkuilleet ympärille Ogorodnikovin puheen aikana, alkoivat loistaa kiihtyneisyyttä, iloa ja toivoa. „Puraiskaa kyynärpäätänne!” — tuntuivat he sanovan niille, jotka Ogorodnikovin puheen jälkeen olivat tunteneet voittaneensa, mutta nyt olivat nolosti vai.

Suuri joukkokokous oli Leninin bolševististen perustelujen valloittama ja hyväksyi laajalla yksimielisyydellä ja valtavalla äänten enemmistöllä seuraavan päätöslauselman Karpovin-Leninin selostuksen johdosta:

„Kokous kiinnittää kaikkien kansalaisten huomiota siihen, että järjestäessään pogromeja ja voimistaessaan herkeämättä poliisi- ja sotilasmielivaltaa itsevaltiudellinen hallitus tekee ilmeistä pilkkaa kansanedustuksesta ja valmistautuu vastaamaan väkivallalla yleiseen vapausvaatimukseen sekä talonpoikaiston maa-vaatimukseen.

Kokous lausuu julki, että „kansanvapauden” puolue (kadetit) ilmentää vain arasti ja vajanaisesti kansan vaatimuksia, että se ei täytä lupaustaan ilmoittaa yleiskansallisen perustavan kokouksen koollekutsumisesta. Me varoitamme kansaa luottamasta tähän puolueeseen, joka horjuu kansan vapauden ja kansaa sortavan vanhan itsevaltiudellisen vallan välillä.

Kokous kehoittaa Valtakunnanduuman talonpoikaisryhmää („Työryhmää”) ja työväenryhmää esiintymään päättäväisesti, täysin riippumatta kadeteista, kehoittaa molempia esittämään omat itsenäiset vaatimuksensa, sekä tuomaan täysin julki kansan vaatimukset.

Kokous kiinnittää kaikkien vapauden asiaa arvossa pitävien huomiota siihen, että itsevaltiudellisen hallituksen menettely sekä se, että talonpoikain ja koko kansan vaatimuksia ei ole ollenkaan tyydytetty, tekevät kiertämättömäksi päättäväisen taistelun Duuman ulkopuolella, taistelun kansan täydellisestä vallasta, joka yksin pystyy takaamaan vapauden ja kansan tarpeiden tyydyttämisen.

Kokous tuo julki vakaumuksen, että proletariaatti tulee edelleenkin olemaan kansan kaikkien vallankumouksellisten ainesten etunenässä”¹.

Liikuttuneet, iloiset työläisryhmät eivät tahtoneet pitkään aikaan poistua, vaan tungeskelivat lämpiössä ja kadulla. Kuinka paljon reippaita toiveita ja vallankumouksellista uskoa he veivätkään tästä kokouksesta Pietarin työläiskortteleihin.

Myöhemmin minulle kerrottiin, että Iljitš oli erittäin tyytyväinen kokoukseen. Hän mieltäi niin suuresti taisteluun julkisella areenalla, että Nadežda Konstantinovnalla oli suuri työ hillitä Iljitšiä antautumasta alttiiksi julkisten esiintymisten aiheuttamalle vaaralle.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 10. osa, s. 377.— Toim.

JEMELJAN JAROSLAVSKI

VLADIMIR ILJITŠ JOHTAA PUOLUEEN TAISTELUJÄRJESTÖJEN TYÖTÄ

(Sivu puolueemme sotilas- ja taistelujärjestöjen historiasta)

Syksyllä 1906 meille sotilasjärjestöjen työntekijöille nousi kärkevänä kysymys jatkuvan toiminnan muodoista. Me tuusimme, että eräässä osassa sosialidemokraatteja oli alkamassa käänne tämän toiminnan lakkauttamisen suuntaan: ei muka kuitenkaan tule mitään. Mutta toisaalta oli havaittavissa vallankumouksellisten mielialojen valtava alkuvoimainen kasvu armeijassa ja laivastossa. Oli olemassa valtava vaara, että koko tuo vallankumouksellinen mielenkuuhu ja innostus muuttuu epäjärjestyneiksi ja hyödyttömiksi, voimia tuhlaaviksi vallankumouksellisiksi leimahduksiksi, mellakoiksi. Ja asia todellakin oli huomattavassa määrin juuri niin. Sotilasjärjestöjen työntekijäin oli ehdottomasti sovittava keskenään, sovittava puolueemme johtavien elinten kanssa ja hahmoteltava koko tämän toiminnan yhteysmuodot ja yhdistämiskeinot. Samalla oli annettava selvät ohjeet taistelujärjestöjen perustamisyrytyksille, joita havaitsimme eri paikkakunnilla.

Aseellista kapinaa koskevat kysymykset olivat vielä koko laajuudessaan ratkaistavanamme. Menševikkien tunnukselle — „Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin” — bolševikit asettivat vastapainoksi toisen tunnuksen: „On valmistauduttava uuteen kapinaan paremmin kuin aikaisemmin”. Kaupungeissa suoritettiin valtavan suurta työtä taisteluosastojen perustamiseksi. Nämä taisteluosastot yhdistivät rohkeimpia, vallankumouksellisimpia, taisteluvalmiita työläisiä, jotka pystyivät mitä päättäväisimpään taisteluun. Mutta he etsivät tosi toimintaa, välitöntä taistelua. Monilla paikkakunnilla — Uralilla, Itämeren seuduilla, Kaukasiassa, suurkaupungeissa — nämä taistelumiehet, taisteluosastot kokeilivat voimiaan hyökkäyksissä poliisiosastoja vastaan, erinäisissä terroriteoissa, aseiden kaappaamisessa ja pakkoluovutuksissa. Tässäkin suhteessa oli saatava aikaan selvyys taisteluosastojen ja taistelujärjestöjen tehtäviin.

Taistelujärjestöjen työläisissä heräsi luonnollisestikin ajatus, että oli saatava yhtenäiseksi koko toiminta kapinaan valmistautumiseksi, yhdistettävä taistelu- ja sotilasjärjestöjen toiminta. Monet toverit perehtyivät tarmokkaasti sotataitoon, miinoitus- ja räjäyttämistöimiin, tutkivat räjähdysaineiden kemiaa (tässä suhteessa meille antoi suurta apua edesmennyt toveri Pavel Karlovitš Sternberg, joka oli silloin muistaakseni tähtitieteen professori). Eri kaupungeissa kuten esimerkiksi Moskovassa muodostui vuoden 1906 jälkipuoliskolla sellaisia yhdistäviä keskuksia, kuin oli sotilasteknillinen byroo.

Samalla monille tovereille tuli ajatus sotilas- ja taistelujärjestöjen yleisvenäläisen konferenssin koollekutsumisesta. Kokoonnuimme useita kertoja ja erään neuvottelukokouksen jälkeen hahmottelimme kutsuttavaksi vuoden 1906 lopulla koolle Tamperelle (Suomeen) sotilas- ja taistelujärjestöjen konferenssin.

Kaikille on tunnettua, miten myönteisesti Vladimir Iljitš arvosti tämän konferenssin työn, miten tarkkaavaisesti hän suhtautui kysymyksiin, joita herätettiin tässä konferenssissa.

Ennen konferenssiin matkustamista päätin tavata Vladimir Iljitšin. Saatuaani Teknologisen instituutin ruokalassa muistaakseni toveri Bogdanovalta ohjeen siitä, miten ja missä voin tavata Leninin, matkustin suuria varovaisuuskeinoja noudattaen Suomeen, missä tapasinkin Vladimir Iljitšin, joka kirjaimellisesti hukutti minut kysymysten tulvaan. Tunsin heti, että edessäni oleva toveri oli seikkaperäisesti selvillä kaikesta työstämme ja myös vakavasti siitä kiinnostunut. Vladimir Iljitš ei tyytynyt yleisiin vastauksiin, hän halusi saada tietää koko toimintamme yksityiskohdat, sen mekaniikan, tulevat suunnitelmamme, yhteytemme. Häntä kiinnosti kovasti kokemuksemme sotilaallisen neuvonantokoulun järjestämisessä; tässä koulussa me opetimme taistelumiehiämme käyttämään räjähdysammuksia, valmistamaan räjähdyspanoksia, käyttämään konekiväärejä ja muita aseita, opitimme miinoitus- ja räjäyttämistaitoa, perehdyimme katutaistelujen taktiikkaan, sanalla sanoen valmensimme taisteluosastojemme tulevaa komentajakuntaa tulevaa vallankumousta varten. Lenin pelkäsi eniten sitä, että voisimme ryhtyä johonkin seikkailuun. Hän kyseli hyvin tarkasti, olimmeko suunnitelleet jotain esiintymistä, ja varoitti, että jokaisen vähänkin vakavamman askeleen ottaisimme vain bolševistisen keskuksen luvalla; hän kyseli aivan tarkalleen, miten olimme järjestäneet konferenssin, eikö ollut vaaraa, että siellä viedään läpi menševistisiä päätöslauselmia (koska oletimme, että tässä konferenssissa tulee olemaan myös muutamia menševikkejä).

Pyysin Vladimir Iljitšiä tulemaan tähän konferenssiin. Myöhemmin kirjoitimme hänelle kirjeenkin tätä konferenssia koollekutsuvan Sotilas- ja taistelujärjestöjen byroon nimessä. Hän

vastasi kutsuumme kirjeellä, joka ei valitettavasti ole säilynyt, mutta jonka sisällön muistan selvästi vielä nytkin. Hän kiitti kutsusta, ilmaisi myönteisen suhtautumisensa konferenssiin pitäen sitä tavattoman tärkeänä, hyväksyi konferenssin päiväjärjestyksen ja samalla huomautti meille sangen varovaisesti, mutta kovin vaativaisesti, että kaihtaisimme tekemästä päätöksiä, jotka eriävät koko meidän periaatteellisesta bolševistisesta linjastamme. Sittemmin Vladimir Iljitš kuitenkin lähetti tähän konferenssiin toverin, jonka tehtävänä oli tarvittaessa ojentaa meitä — hän oli edesmennyt toveri Ljubitš (Sammer), mutta hänen ei kuitenkaan tarvinnut tehdä mitään oleellisia muutoksia päätöksiimme.

Vladimir Iljitšin tapaaminen häivytti sen mielialan, joka minulla oli ollut hänen luokseen mennessä. Niin minusta kuin myös monista muistakin tovereista tuntui, että me kaikki, taistelumiehet ja sotilastyöntekijät, teimme jotain sellaista, mitä puolue piti riittämättömän vakavana, toisarvoisena, suhtautui siihen riittämättömän vakavasti. Se oli selitettävissä toimintamme konspiratiivisuudella. Keskustelu Vladimir Iljitšin kanssa sai minut varmaksi siitä, että me teemme puolueelle tarpeellista, puolueelle tärkeää työtä. Vladimir Iljitšin luota lähdin kuin siivekkäänä. Me tiesimme, että Keskuskomitea (menševistinen) tulisi kaikin tavoin estämään meitä tämän konferenssin koollekutsumisessa, että se yrittäisi tehdä konferenssin tyhjäksi, ettei sitä miellyttänyt toimintamme. Saatuamme takeet Iljitšin tuesta tunsimme itsemme varmoiksi ja lujiksi. Me tiesimme, että päätöksemme saavat tukea bolševikeilta, ja samalla menimme konferenssiin tietoisina, että meidän olisi järjestettävä koko työmme niin, jotta se soveltuisi yhteen koko bolševistisen linjamme kanssa.

V. M. SMIRNOV

LENINIÄ TAPAAMASSA SUOMESSA

Marraskuussa 1905 myöhään eräänä iltana menimme N. J. Bureninin kanssa Suomen yliopiston dosentin, sittemmin professorin Gunnar Castrénin luo, joka kuului suomalaisiin aktivisteihin. Hänen kotiinsa oli vain muutamia minuutteja aikaisemmin saapunut V. I. Lenin Tukholmasta; hän oli silloin paluumatkalla ulkomailta Venäjälle. Aktivistit olivat vartavasten lähettäneet Castrénin nuorimman veljen Ola Castrénin, joka oli silloin ylioppilas tai kandidaatti, Tukholmaan kaiken varalta Leniille matkakumppaniksi. Muistan, että N. J. Burenin oli pyytänyt aktivisteilta tätä palvelusta. Ensimmäinen keskustelu Vladimir Iljitšin kanssa kesti noin puolisen tuntia. Muistan, että Iljitšin saapumisen edellä olin vähän levoton siitä, että kohtaisin „Mitä on tehtävä?” kirjan tekijän ja puolueemme johtajan. Mutta tunsin heti kuin olisin keskustellut vanhan tuttavani kanssa. Hän puheli kanssamme välittömästi ja toverillisesti, etupäässä matkastaan, mikä meitä sinä hetkenä kiinnosti erikoisesti. Minua jo silloin hämmästytti hänen hyväntahtoinen ja luonnollinen välittömyytensä käyttäytymisessä, iloinen, tarttuva nauru ja Iljitšille luonteenomainen hymy ja myhäily.

Seuraava päivä oli sunnuntai. Vladimir Iljitš söi meillä päivällisen. Seuraava pikkuseikka todistaa, miten epätodellinen kuva minulla oli ollut ennen tätä tapaamista Vladimir Iljitšistä, miten olin kuvitellut hänet joksikin „vallankumouskenraaliksi”. Muutamaa päivää ennen hänen saapumistaan pyysin äitiäni hankkimaan päivällispöytään viiniä, jota meillä ei tavallisesti käytetty. Kerroin äidilleni, että Sveitsissä ja ulkomailta oli yleensä totuttu juomaan aterialla viiniä tai olutta. Päivällispöytäkin oli sillä kertaa katettu vierashuoneeseen, mikä meillä tehtiin vain erittäin juhlassa tilaisuuksissa. Sittemmin Vladimir Iljitš, toisinaan Nadežda Konstantinovnan kanssa, kävi meillä monta kertaa

sattumoisin ja aterioi kanssamme tavallisesti kuin vanha tuttava ainakin.

Minun kyselyihini ensimmäisen vierailun aikana siitä, ketä suomalaisia hän oli kohdannut matkallaan Tukholman kautta, Vladimir Iljitš kertoi käyneensä tai, en nyt tarkkaan muista, ehkä asuneensakin suomalaisen pankinjohtajan kreivi Mannerheimin luona, jonka Bobrikov oli vuonna 1903 karkottanut Suomesta muiden suomalaisten „vaarallisten” isänmaanystävien joukossa. Minua kiinnosti, minkä vaikutelman tuo Mannerheim oli tehnyt Leniniin. Vladimir Iljitš vastasi:

— Hän on samanlainen kadetti kuin meikäläisetkin kadetit.

Tämä yksityiskohta on mielenkiintoinen siksi, että mainittu Mannerheim (kuoli 1915) oli sen „valkoisen kenraalin” veli, joka 1918 toimi Suomen proletariaatin pääteloittajana. Noina vuosina tuo kenraali palveli „uskossa ja totuudessa” Nikolai II Pietarissa, ja samaan aikaan hänen veljensä, pankin johtaja, ja tämän vaimo, laulajatar, auttoivat hartaasti „venäläisiä vapaustaistelijöitä”. Muistaakseni Vladimir Iljitšin samalla käynnillä meillä oli puhe äskeisestä „sankarista”, pappi Gaponista. Vladimir Iljitš nimitti pappia tapansa mukaan sattuvasti „puoskariksi”.

Vladimir Iljitš oli ensi käynnillään hyvin vähän aikaa Helsingissä. Sieltä hän matkusti Pietariin, ja ellen erehdy, niin hänellä oli aikomus pysähtyä tilapäisesti Kuokkalaan. Kuten tunnettua suurimman osan niistä lähes kahdesta vuodesta, jotka Lenin sillä kertaa oli Venäjällä, hän asui nimenomaan niillä seuduilla. Siihen aikaan hän kävi usein myös Helsingissä ja asuikin toisinaan nähtävästi Helsingin lähetyvillä. Missä nimenomaan, sitä en nyt muista. Joka tapauksessa Vladimir Iljitš kävi usein näinä kahdena vuotena meillä ja yöpyikin monesti luonani. Eräs hänen salanimensä siihen aikaan oli „Vanhus” (itseasiassa hän oli 35-vuotias). Mutta äitini käsitti, miten tärkeää oli säilyttää toveri Lenin „tuntemattomana”, ja nimitti häntä kotioloissa „venäläiseksi professoriksi”. Hän ei tietenkään tiennyt Maksim Kovaljovskin lausuntoa Leninistä: „Miten mainio professori tulisikaan Leninistä!”. Tämä salanimi oli hyvin sopiva silloin, kun äitini oli pakko vastata uteliaille suomalaisille tuttavillemme, jotka saattoivat näkemään Leninin meillä. Muistan, että työstä palatesani vanha kotiapulaisemme, suomalainen Miina monta kertaa sanoi:

— Teitä kysyi venäläinen professori.

Tuo „titteli” ei todellakaan ollut liian „loistava” Vladimir Iljitšille!

Lenin teki työtä herkeämättä, hän työskenteli myös lyhyiden käyntiensä aikana Helsingissä. Kerran esimerkiksi Vladimir Iljitš vietti luonani muutaman päivän ja kirjoitti tai ainakin lopetti kirjoituspöytäni ääressä kirjasen, joka oli suunnattu

kadetteja vastaan¹. Mainitsen erään huvittavan tapauksen, joka liittyy Leninin kirjalliseen työhön. Hänen käsikirjoituksensa toimitin tavallisesti puhtaaksikirjoitettavaksi Suomen „Keisarillisen” senaatin konekirjoittajille. Siellä kääntäjäin venäjänkielisellä osastolla „lainkuuliaat” konekirjoittajat tekivät vapaa-aikoina mielellään työtä hänelle. He eivät tietenkään tienneet silloin, kuinka „vaarallinen” bolševikki oli heidän satunnainen työnantajansa, joka maksoi hyvin. Tämän yhteydessä sopii mainita, että Vladimir Iljitš tarvitsi työssään laajaa tilasto- ja muuta aineistoa. Hän tutki silloin agraarikysymystä. Onneksi yliopiston venäläinen kirjasto, jossa olin silloin kirjastonhoitajan apulaisena, tyydytti jossain määrin häntä. Mutta tuo kirjasto oli hyvin usein Venäjän salaisen poliisin valvonnan alla. Siksi otin omiin nimiini hänen luettelonsa mukaan kirjoja, tavallisesti muutamia kymmeniä, ja hän sai ne sitten minulta kotona. Mutta kerran toukokuun ensimmäisen päivän aattona 1906 — muistan sen kuin tämän päivän — Vladimir Iljitš tuli itse luokseni kirjastoon.

Kaikissa pikku seikoissa ilmeni Vladimir Iljitšin erinomainen huomaavaisuus ja huolenpito tovereita kohtaan. „Agraarikysymys” ei ehtinyt ilmestyä ennen Leninin matkustamista ulkomaille. Hän lupasi lahjoittaa minulle kirjansa, ja todellakin vuonna 1908 sain tuon kirjan postitse Pietarin kustantamosta².

Toistan, että Vladimir Iljitš teki työtä lakkaamatta. Hänen ajatuksensa ei levännyt nukkuessakaan. Tämän yhteydessä on kuvaavaa seuraava pikku tapaus. Meillä ollessaan Vladimir Iljitš nukkui toisinaan työhuoneessani. Kerran heräsin yöllä, kun joku puhui kovalla äänellä. Kuulin puhuttavan: „Menševikit, kadetit, bolševikit”. Vladimir Iljitš puhui unissaan. Piakkoin olivat II Valtakunnanduuman vaalit, ja hän oli kokonaan vaalityökampanjan vallassa.

Lenin tunsu alituista tarvetta seurata maailmantapahtumia ja lukea uusimpia sanomalehtiä, ja hän voitti sellaisenkin luonnollisen vastuksen kuin Suomen paikallisten kielten taitamattomuuden. Kerran illalla istuimme äitini kanssa hänen huoneessaan, kun toveri Lenin tuli sinne ruotsalainen „Hufvudstadsbladet” lehti kädessään.

— Mielenkiintoinen lehti! — huudahti hän, ja hänen lausumanaan se tuntui tahtomattakin ironialta tuota helsinkiläistä paatuneen taantumuksellista sanomalehteä kohtaan.

Istuuduttuaan pöydän ääreen Lenin alkoi ääneen lukea ruotsia ja kääntää ulkomaan uutisia. Minä tulkitsin toisinaan hänelle

¹ Kirjanen „Kadettien voitto ja työväenpuolueen tehtävät” on kirjoitettu maaliskuun 24—28 pnä 1906 (ks. *V. I. Lenin*, Teokset, 10. osa, ss. 175—250).— *Toim.*

² Tässä tekijä tarkoittaa nähtävästi V. I. Leninin kirjaa „Agraarikysymys”, I osa, joka julkaistiin Pietarissa vuonna 1908.— *Toim.*

jonkin sanan. Ihmettelimme kovasti, että hän selviytyi niin mainiosti ruotsinkielisestä tekstistä.

Joka askeleella, kaikissa pikku seikoissa tuli ilmi hänen vaatimattomuutensa — johtajan vaatimattomuus. Erittäin herkkä ja huolehtiva suhde toisiin, pyrkimys olla häiritsemättä heitä arkitöissä — tämä erikoispiirre oli aina ominaista Vladimir Iljitšille. Esitän esimerkiksi sellaisenaan pikkuseikalta näyttävän tapauksen: kun hän nukkui huoneessani eikä „vierashuoneessa”, pyysin häntä aina nukkumaan sängyssä ja luovuttamaan sohvan minulle. Mutta hän ei millään suostunut siihen tyytyen sohvaan, joka oli epämukavampi kuin sänky. Koko meidän väkemme — äitini, minä sekä vanha palvelijattaremmeni — ehti kiintyä kovasti Vladimir Iljitšiin. Niinä vuosina meillä kaikui monta kertaa Leninin iloinen ja äänekäs nauru.

Vladimir Iljitš järjesti toisinaan luonani asiatapaamisia. Niinpä helmikuussa 1906 hän tapasi työhuoneessani Gorkin. Silloin Gorkin kintereillä kulki ja matkusteli salapoliiseja. Leninin ja Gorkin poistumisen jälkeen vastapäisellä katukäytävällä käveli vielä kauan kyttä. Oli selvä, että he olivat tulleet Gorkin perässä, mutta päästivät käsistään itsevaltiudelle ja porvaristolle paljon vaarallisemman henkilön — Leninin.

Mikäli muistan, niin järjestin luonani Suomen sosialidemokraattisen puolueen silloiselle sihteerille toveri Sirolalle Vladimir Iljitšin ensimmäisen tapaamisen.

Muistan vielä selvästi, miten raskaan mielialan synnytti minussa se, kun Vladimir Iljitš vuoden 1907 lopulla ilmoitti, että hänen oli siirrettävä „Proletarin” painattaminen Suomesta, tarkemmin sanoen Viipurista ulkomaille, ja että hänen oli taaskin lähdettävä maanpakoon Venäjältä. Vladimir Iljitšin tulevan matkan johdosta soitin puhelimitse sovitulla salakielellä toveri Borgille Turkuun. Ja joulukuussa 1907 hän järjesti Vladimir Iljitšille konspiratiivisen matkan Ruotsiin. Valitettavasti en nyt muista yksityiskohtia, joita Borg myöhemmin kertoi minulle. Tiedän vain sen, että matkaan liittyi monia vaikeuksia, koska Vladimir Iljitšiä pidettiin silmällä. Lenin ei matkustanut junalla Turkuun asti, vaan poistui junasta aikaisemmin ja jatkoi matkaansa Turkuun tai kauemmaksikin, sen lähiseudulle, Borgin lähettämällä ajoneuvoilla ja sitten jossain saaristossa nousi Tukholmaan menevään laivaan. Siten alkoi Leninin maanpakolaiselämä toisen kerran.

Toisinaan, kuten jo edellä mainitsin, kävi meillä Vladimir Iljitšin kanssa myös Nadežda Konstantinovna. Muistan miten hän Sveitsistä palattuana kertoi meille, kuinka lokakuussa 1905 maanpakolaiset olivat halunneet kiihkeästi päästä Venäjälle. Eräät heistä itkivätkin, kun ei ollut varoja matkustaa heti. Pitkähkön ajan kuluttua Vladimir Iljitšin lähdön jälkeen ulkomaille

tuli luokseni Helsinkiin odottamatta eräs hänen sisaristaan (valittavasti en muista hänen nimeään). Hän oli matkalla ulkomaille. Illalla saatoin hänet junaan ja autoin häntä ruotsin kielessä¹.

Lopuksi pari sanaa myöhemmistä kohtaauksistani Vladimir Iljitšin kanssa.

Neuvosto-Venäjällä tapasin Leniniä kolme kertaa. Joka kerta minua hämmästytti se sama välittömyys, sama ystävällinen ja huomaavainen suhtautuminen, johon olin ehtinyt tottua jo ensi tapaamisellamme. Ensi käyntini aikana Smolnyissa, marraskuussa 1917, Vladimir Iljitš mainitsi, että hän oli vähän aikaisemmin asunut Helsingissä ja aikonut käydä luonani, Liisankatu 19 (hän muisti vielä kymmenen vuoden kuluttua tarkasti osoitteeni), mutta hänelle oli sanottu minun olleen matkalla. Huomautettuani, että hän asui silloin Helsingissä „inkognito”, hän toisti tuon sanan ja alkoi nauraa iloisesti — juuri niin kuin oli nauranut meillä Helsingissä...

Ennen Tukholmaan lähtöäni komennusmatkalle vuonna 1918 pääsin Vladimir Iljitšin puheille Kremliin. Häntä kiinnosti minun tuleva toimintani lehdistötoimistossa Ruotsissa, ja muistettuaan minun osaavan ruotsia hän hyväksyi aikomukseni matkustaa Tukholmaan.

Kysymykseeni sen hetken tilanteesta Neuvosto-Venäjällä — siihen aikaan kulki huhuja tšekkoslovakialaisten huomattavista voitoista — Vladimir Iljitš kertoi minulle vielä julkaisemattomia tietoja saavutuksistamme Siperiassa taistelussa vastavallankumouksellisia vastaan. Vladimir Iljitšin luonteenomainen vaatimattomuus ilmeni muun muassa siinä, kun tuli puhe kirjoista, joiden kääntäminen ruotsin kielelle olisi ensi vuorossa tarpeellista. Kuitenkin ensimmäisenä käännöstyönäni ruotsin kielelle Tukholmassa oli Vladimir Iljitšin vähän aikaisemmin kirjoittama „Kirjeitä Amerikan työläisille”², joka julkaistiin ruotsin kielellä kirjaseinä.

Yllämainittu keskustelu tapahtui pari päivää ennen kuin Kaplan teki murhayrityksen Vladimir Iljitšiä vastaan.

Viimeisen kerran näin Vladimir Iljitšin lokakuussa 1921. Olin kovin liikuttunut, kun hän itse ennen tätä tapaamista tuli puhelimeen ja keskusteli ystävällisesti kanssani. Kuten aina hän ilmaisi tapaamisemme aikana syvää mielenkiintoa työväenliikkeeseen kokonaisuudessaan ja Ruotsin muun muassa. Ruotsin

¹ Tuo sisko olin minä, A. I. Jelizarova-Uljanova. Professori Smirnov todellakin piti hyvää huolta minusta vieraassa kaupungissa, jonka kieltä en taitanut. Mutta hän erehtyy: matkustin Helsingin kautta syksyllä 1907, ennen Vladimir Iljitšin lähtöä ulkomaille. Hän lähti pian minun palattuani. (A. I. Jelizarova-Uljanovan huomautus.— *Toim.*)

² Ks. V. I. Lenin, Teokset, 28. osa, ss. 44—57.— *Toim.*

työväenliikkeen asioista hän oli hyvin selvillä. On mielenkiintoista, että jo silloin hän suhtautui skeptillisesti sen aikaisten Ruotsin kommunistisen puolueen johtajien todelliseen luonteeseen. Höglundin erottaminen Kominternista elokuussa 1924 osoitti myöhemmin havainnollisesti, miten perusteellista oli Iljitšin skeptillisuus. Pyyntöni antaa minulle haastattelu Venäjän tietotoimiston edustajana Ruotsissa hän vastasi leikkilisesti, että täyttää sen, kun saavun seuraavan kerran Moskovaan. Lenin nauroi iloisesti niiden perättömien uutisten johdosta, joita Skandinavian maiden samoin kuin yleensä ulkomaiden lehdistössä julkaistiin tilanteesta Neuvostomaan pääkaupungissa.

— Jos haluatte,— sanoi hän,— niin voitte kirjoittaa Tukholmaan, että me yhdessä nauroimme niille jutuille.

On kuvaavaa, ettei Vladimir Iljitš tässäkin tapauksessa sanonut „minä nauroin”, vaan „me nauroimme”. Hyvästellessään kanssani hän lausui toivomuksen, että me vielä jolloinkin tapaisimme toisemme hänen työhuoneessaan. Vaikka nämä sanat eivät herättäneetkään minussa levottomuutta Vladimir Iljitšin terveyden suhteen, niin siitä huolimatta tunsin hetkisen selittämätöntä surumielisyyttä.

Niinä kolmena kertana, jolloin minulla oli onni keskustella ensimmäisen Neuvostotasavallan nerokkaan johtajan kanssa, havaitsin selvästi, että hän oli aina sama Iljitš kuin silloinkin, kun hänen oli pakko väliaikaisesti oleskella luonani Helsingissä. Poliitikassa hän oli kaiken halpamaisen demagogian vastustaja, henkilökohtaisessa elämässään hän oli luihin ja ytimiin saakka sanan parhaimmassa merkityksessä todellinen demokraatti, jolla ei ollut olemassa „ylhäisiä” ja „alhaisia” ja jonka ei tarvinnut laskeutua „korkeuksista” kohdatessaan rivityöntekijöitä. Tästä kertovat kaunopuheisesti Vladimir Iljitšin suhteet tovereihin, joilla on ollut onni tuntea hänet henkilökohtaisesti.

N. S. KARZANSKI

V. I. LENIN
VSDTP:n V EDUSTAJAKOKOUKSESSA

Edustajain vaalit V (Lontoon) puoluekokoukseen sujuivat Moskovan Piirikuntajärjestössä keväällä 1907 harvinaisen rauhallisesti siitä yksinkertaisesta syystä, ettei meidän Piirikuntajärjestössä ollut menševikkejä melkein lainkaan. Me kaikki viisi „Piirikunnasta” valittua edustajaa yhdyimme heti edustajakokouksen bolševistiseen ryhmään.

Kokouksen edustajain harhailut tunnetaan hyvin: istunnot aiottiin pitää Kööpenhaminassa, mutta viime hetkellä Tanskan hallitus kielsi luvan edustajakokoukselta. Matkustimme salmen yli naapurikaupunkiin Malmöön (Ruotsiin), mutta Ruotsin hallitus menetteli samoin kuin Tanskankin hallitus. Sitten me kaikki, yli kolmesataa henkeä matkustimme Tanskan maan halki länteen ja Esbjergistä laivalla Lontooseen, missä vihdoin edustajakokous pidettiin esteettömästi.

Maanantaina, toukokuun 13 päivänä (huhtikuun 30 päivänä vanhaa lukua) Lontoon lounaisessa laitakaupungissa reformistisessa kirkkopahasessa aloitti työnsä VSDTP:n V edustajakokous. Lehterille oli kokoontunut paljon vieraita, etupäässä venäläisiä poliittisia emigrantteja.

Edustajakokousta johti toistaiseksi menševistinen Keskuskomitea. Se oli järjestänyt asiat niin, että vasemmanpuoleisilla penkeillä istuivat menševikit ja bundilaiset. Hehän olivat olevinaan „äärimmäisiä vasemmistolaisia”! Nauraan ja leikkiä laskien menimme istumaan oudoille kirkonpenkeille.

Puhujalava oli toistaiseksi tyhjä. Kohta sille astui Plehanov yllään erinomaisen sopiva atlasrinnuksinen pitkäliepeinen takki ja korkeassa tiukassa pystykaulusessa komea leveä solmio. Plehanov avasi puolueen Keskuskomitean nimessä edustajakokouksen.

Alkoivat puhemieshistön vaalit. Ehdotettiin viittä henkeä: Lenin, Puolan sosialidemokratian jäsen Tyszka (Jogihes), Latvian

sosialidemokratian jäsen Azis (Rozin), menševikki Dan, bundilainen Medem (Vinitski). Lisäksi ehdotettiin Plehanovia ja puolalaista Zalewskia, mutta molemmat kieltäytyivät ehdokkuudesta.

Edustajakokouksen ilmapiiri oli hyvin kiihkeä ja mielet sai kiihottumaan aivan joutavaltakin näyttävä seikka. Käsiteltiin esimerkiksi puhemiehistön äänestämisyjärjestystä; kun bolševikit ehdottivat äänestyksen toimittamista äänestyslipuilla, niin heti hyppäsi ylös laiha, hermostunut Martov ja piti kiihkeän, tulisen puheen siitä, että on äänestettävä kaikkia yhdessä, ehdottomasti yhdessä, muuten... (sitten hän kuvaili koko joukon hengenvaarallisia asioita).

Äänestysjärjestyksestä syntyi vielä kiista: valitaanko puhemiehistö ehdottomalla vai suhteellisella äänen enemmistöllä? Ensin kysymyksestä äänestettiin yksinkertaisella käsien nostamisella, mutta sitten heti alkoi kiista siitä, kuinka paljon ääniä oli „puolesta” ja „vastaan”. Kiisteltiin, meluttiin, keskeytettiin toinen toistaan. Puhetta johti toistaiseksi Plehanov, joka ei kaiketi ollut tottunut tällaisiin myrskyihin, sillä hän hämäntyi silminnähden.

Vihdoin puhemiehistö tuli valittua ehdotetussa kokoonpanossa. Plehanov huokaisi helpotuksesta ja jätti puhujakorokkeen. Hänen sijalleen tulivat puhemiehistön jäsenet. Ja juuri silloin monet bolševikeista, suurin enemmistö, näki ensi kertaa Leninin. Hän seisoi ryhmämme edessä niin tavallisena, teeskentelemättä, luonnollisena. Tuossa mieheissä tuntui valtava voima, sanomaton nuoruus! Kasvoilla ei ryppyäkään, ihonväri terve ja kukoistava, päättäväisyyden poimu otsassa, nimenomaan poimu eikä ryppy. Ja siinä hän katsoi suoraan edustajajoukkoon läpituokevin ja hieman veitikkamaisin silmin ja sotapäällikön tavoin nähtävästi harkitsi, kuka tuosta joukosta kannatti bolševikkeja ja kuka oli vastaan.

* * *

Edustajakokouksen ensimmäisen istunnon jälkeen bolševikit jäivät ryhmäkokoukseensa. Neuvottelut pidettiin kirkon yhteydessä olevassa tilavassa huoneessa. Toisissa huoneissa pitivät kokouksia puolalaiset ja latvialaiset, mutta menševikit ja bundilaiset kokoontuivat jossain muualla. Sekä tässä että seuraavissa bolševistisen ryhmän kokouksissa Vladimir Iljitš ei kertaakaan johtanut puhetta itse, vaan antoi tuon paikan valituille puheenjohtajille.

Koolla olivat siis vain samoinajattelevat, ei yhtään vastustajaa. Ei tarvinnut väitellä eikä kinastella. Ensiksikin oli otettava selvä bolševikkien lukumäärästä. Kuultiin „selostukset paikkakunnilta”: laškettiin Pietarin, Moskovan, Kaukasian, Uralin jne. bolševikkien ja menševikkien äänet. Ja samalla osoittau-

tui, että Lenin oli pieneen muistikirjaseen tehnyt yhteenvedot bolševikkien ja menševikkien mandaattien suhteesta ja teki nyt eräitä oikaisuja liian optimististen edustajien tiedotuksiin.

— Hän liittyy pikemminkin „suohon”,— sanoi hän erästä Etelän edustajasta.

Kun alettiin puhua kaukasialaisista edustajista, Lenin määritteli ääneti Miha Tshakajan antamien tietojen mukaan, jotka oli juuri esitetty. Tähän tiedonantoon teki lisäyksen luiseva ja eloisa nuori gruusialainen, jonka nimenä edustajakokouksessa oli „Ivanovitš”. Hän oli J. V. Stalin. Hän tunsu mainiosti kaikki kaukasialaiset edustajat ja huomautti, että ne kaksi edustajaa, joita Miha Tshakaja piti menševikkeinä, todellisuudessa horjuivat ja liittyisivät toistaiseksi „suohon”, mutta oli toiveita, että toinen heistä liittyisi bolševikkeihin. Lenin otti heti huomioon tuon täsmennyksen ja lisäsi, että samanlainen tilanne oli myös latvialaisilla ja puolalaisilla, siellä oli kymmenkunta sellaista edustajaa ja heidät oli saatava meidän puolellemme. Hän ennusti, että periaatteellisissa kysymyksissä, varsinkin kysymyksessä suhteesta ei-proletaarisiin puolueisiin, „kansalliset”, so. latvialaiset ja puolalaiset äänestäisivät bolševikkien kanssa. Kun duumamenševikit olivat menneet sovintoon kadettien kanssa, niin ei ainoakaan puolalainen, ei edes menševikki, kannattaisi puolalaisia kadetteja — „kansandemokraatteja”, jotka olivat kovin avoimesti osoittaneet vastavallankumouksellisen luonteensa ampuen puolalaisia työläisiä ja luovuttaen heitä poliiseille, tervehtien ja järjestäen työsulkuja.

Ryhmäistunnosta lähtiessä olimme kovin ihastuneita Vladimir Iljitšiin. Sellainen ajatusten selvyys! Ja sellainen taito arvioida omat voimat viehättymättä liialliseen optimismiin!

* * *

Seuraavana päivänä, toukokuun 1 (14) päivänä, kokouksen istunnot alettiin aamusta.

Tämän yhteydessä minun on annettava pieni selitys.

Olimme silloin niin köyhiä, ettei edustajakokouksessa ollut pikakirjoittajaa, pöytäkirjoja kirjoittivat päivystäjäsiihteerit. Edustajakokouksen toisessa istunnossa valittiin viisihenkinen sihteeristö, johon kuului bolševikki, menševikki, latvialainen, puolalainen ja bundilainen. Edellytettiin, että jokainen puhuja antaa sihteeristöön kirjoitetun puheensa, joka liitetään istuntojen pöytäkirjaan. Vasta edustajakokouksen yhdeksännessä istunnossa, toukokuun 4 (17) päivänä, valittiin 15-henkinen pöytäkirjavalio-kunta, kolme henkeä kustakin yllämainitusta ryhmästä. Esiintyjän puheet olivat siihen asti epäjärjestyksessä: oli hyvä, jos puhuja antoi kirjoitetun puheensa puhemiehistöön, mutta ellei

antanut, niin päivystäjäsihteeri merkitsi hänen puheensa muutamalla rivillä.

Kokouksen edustajista vain minä osasin pikakirjoitustaidon. Ensimmäisenä päivänä pikakirjoitin vain Plehanovin puheen. Entä edelleen? Ennen toisen istunnon alkua luokseni tuli toveri Taratuta (olin tuntenut hänet noin vuoden Moskovan komitean eräänä johtavana jäsenenä) ja sanoi, että minun pitäisi pikakirjoittaa bolševikkien puheet ja ennenkaikkeaa Vladimir Iljitšin puheet. En kysynyt Taratutalta, kuka oli antanut tuon määräyksen, mutta oli selvää, että sen oli tehnyt bolševistisen ryhmän johto.

Valmistin pikakirjoitusta varten tarvittavia viivotettuja vihkoja, teroitettuja kyniä ja kynäveitsen.

Lontoon edustajakokouksen työstä ei ole tarvetta kertoa. Silloin kerrattaisiin se, mitä on kirjoitettu V. I. Leninin Teoksiin: hänen puheensa edustajakokouksessa¹ määrittelivätkin myöhemmin hyväksytyjen päätöslauselmien luonteen ja näin ollen puolueen taktiikan lähivuosiksi. Näiden muistelmien kirjoittaja kertoo vain siitä, mitä ei ole julkaistu V. I. Leninin Teoksissa eikä edustajakokouksen pöytäkirjoissa, kertoo vain siitä, mikä pikakirjoittajan — VSDTP:n V edustajakokouksen edustajan mielestä liittyy välittömästi V. I. Leniniin.

Minun oli tehtävä työtä erittäin uutterasti neljännessä istunnossa: V. I. Leninin ohella bolševikeista esiintyivät myös V. P. Nogin, M. N. Pokrovski, I. P. Goldenberg, bolševikkeja lähellä oleva puolalainen sosialidemokraatti Zalewski. Toivomukseni oli kirjoittaa puhtaaksi vaikkapa Leninin puhe ja antaa se hänelle, mutta se ei tullut toteutetuksi: sitä varten olisi minun pitänyt poistua edustajakokouksesta, mihin minulla ei ollut oikeutta, tai jäädä pois ryhmäkokouksesta. Nuo päivät olivat niin kiireisiä, ettei löytynyt edes puoltatoista—kahta tuntia vapaata aikaa. Pikakirjoitukseni puhtaaksikirjoittamisen lykkäsin määräämättömäksi ajaksi.

Puoluekokouksen seitsemännessä istunnossa puhui Rosa Luxemburg. Hänen puheensa oli loistava, innoittava, laadittu täydellisesti kaikkia puhetaidon sääntöjä vastaavasti, ja halusin viipymättä sen kirjoittaa puhtaaksi, mutta sekin jäi hyviksi aikeiksi. Pikakirjoitustekstien kasa kasvoi päivä päivältä, ja sitä vähemmän oli toivoa saada ne pikaisesti puhtaaksikirjoitetuiksi, mitä pitemmälle aika kului.

Edustajakokous jatkui, ja Vladimir Iljitš tuli yhä vain iloisemmaksi: voitto oli selvästi kallistumassa puolellemme. Tosin se saatiin suurin ponnistuksin, mutta kaikissa tärkeimmissä, periaatteellisissa kysymyksissä pääsivät voitolle bolševikit.

¹ Ks. V. I. Lenin, Teokset, 12. osa, ss. 393—437.— *Toim.*

* * *

Edustajakokouksen loppuun mennessä minulle oli kertynyt suuret niput pikakirjoituspöytäkirjoja. Siinä olivat melkein kaikkien bolševikkien ja bolševikkeja kannattavien puolalaisten ja latvialaisten tovereiden puheet. Mutta miten tuosta aarrekasasta saisi jotain hyötyä? Kerran Taratuta kutsui minut syrjään ja sanoi:

— Vladimir Iljitš haluaa kanssanne keskustella.

Tämä tapahtui bolševistisen ryhmän neuvottelun aikana. Kahdessa eri nurkassa neuvotteli kaksi valiokuntaa, jotka muovailivat päätöslausemia, ja Lenin kävi vuoron perään näiden ryhmien luona ja antoi ohjeita. Valitsin sopivan hetken ja menin hänen luokseen.

Lenin sanoi minulle:

— Muutaman päivän kuluttua edustajakokous valitsee pöytäkirjojen toimituskunnan. Valiokunnalla tulee olemaan kaksi jaostoa: ulkomainen ja venäläinen. Edustajakokous valitsee ainoastaan ulkomaisen jaoston, ja venäläisen jaoston kokoonpanon määrää uusi Keskuskomitea. Valiokunnan ulkomaalaiseen jaostoon valitaan yksi edustaja kustakin viidestä ryhmästä; siten siinä tulee olemaan kolme bolševikkia ja kaksi menševikkiä. Kaikki työ lankeaa tietysti ulkomaalaiselle jaostolle: sen on valmistettava pöytäkirjat täydelliseen painokuntoon. Valiokunnan venäläinen jaosto vain vahvistaa pöytäkirjat lopullisesti ja julkaisee ne. Yritämme julkaista ne julkisesti Venäjällä, mutta ellei se onnistu, julkaisemme ulkomailla. Asia on niin, toveri Bogdan¹, että bolševikkien ryhmästä on aikomus valita teidät ulkomaalaiseen valiokuntaan. Onko teillä jotain sitä vastaan?

— Ei ole.

— Onko teillä kokemusta kirjallisen työn alalla?

Kerroin lyhyesti.

— Suoriudutteko tehtävästä? — kysyi hän.

Vastasin siihen tapaan, että tehtävästä oli suoriuduttava, olkoon sitten vaikka väännettävä itsensä solmuun.

Alettiin pohtia, paljonko tarvitaan aikaa pöytäkirjojen käsittelyyn, mitä se tulee maksamaan, jne. Osoitautui, että Iljitš tunsi minun uuden pöytäkirjatalouteni paljon paremmin kuin minä. Hän oli jo vilkaissut sihteeristön kirjoittamiin edustajakokouksen puheisiin, tiesi, että ne olivat huonossa kunnossa, ja käsiti mainiosti, että pöytäkirjojen toimittaminen oli erittäin vaikea tehtävä. Hän tiesi etukäteen, että pöytäkirjavaliookuntaan valitaisiin puolalaisia ja latvialaisia tovereita, jotka taitavat

¹ „Bogdan” oli minun puoluenimeni.— N. K.

huonosti venäjää, ja niin ollen heitä ei voida käyttää pöytäkirjojen kirjallisen asun toimitustyöhön.

— Koko tuon homman — sekä organisatoorisen puolen että finanssi- ja kirjallisen puolen — uusi Keskuskomitea antaa tietenkin bolševistisen ryhmän edustajalle, jonka tuleekin vastata Keskuskomitealle koko tästä työstä, olkoonpa tuona edustajana te tai joku toinen toveri. Muista asioista keskustelemme myöhemmin! — sanoi Iljitš ja lähti päätöslauselmaa laativan ryhmän luo — sinne häntä kutsuttiin kovasti sekä sanoin että viittoen.

Täytyy sanoa suoraan, että tuo puhe tyrmistytti minut kokonaan. Siihen saakka oli elämäni lähitulevaisuus ollut täysin selvä: matkustan kotiin Piirikuntajärjestöön, jossa me edustajat pidämme selostuksia edustajakokouksesta, rakennamme ja lujiitamme Piirikuntajärjestöämme, jne. Ja sitten yht'äkkiä — ei Moskovaa eikä Piirikuntajärjestöä ainakaan kolmen kuukauden aikana. Tämä oli yksi puoli asiasta. Toiseksi, ja se oli tärkeintä: oli otettava kannettavaksi erittäin suuri vastuu työn onnistumisesta.

Seuraavana aamuna vilkaisin ennen istunnon alkamista sihteeristöön ja sain bolševikkeihin kuuluvien sihteeristön jäsenten kautta tutustua edustajakokouksen aineistoon. Ensi näkemältä asiat tuntuivat olevan kunnossa, suuri osa puhujista oli antanut edustajakokoukselle kirjallisen tekstin puheestaan, mutta valitettavasti niin olivat tehneet melkein yksinomaan vain menševikt: Dan, Trotski, Martov. Kaikki pöytäkirjat oli laitettu eri kansioihin istunnoittain. Erilaiset ilmoitukset, tervehdykset, päätöslauselmat ja nimelliset äänestyslippupaketit oli liitetty vastaavaan istunnon aineistoon.

Illalla bolševistinen ryhmä vahvisti minut ulkomaisen pöytäkirjavaliokunnan jäseneksi ja samalla teki päätöksen, että minin ja V. I. Leninin oli jäätävä edustajakokouksen päätyttyä Lontoonseen niin kauaksi, kun minä kirjoitan puhtaaksi hänen puheensa ja hän laittaa ne kirjalliseen asuun. Kysymykseen, montako päivää siihen tarvitaan, vastasin:

— Viisi tai kuusi päivää.

Tämä oli perjantaina, toukokuun 31 päivänä, edustajakokouksen päättymisen aattona.

* * *

Kesäkuun 1 päivänä edustajakokous työskenteli viimistä päivää. Silloin pidettiin kaikkiaan kolme istuntoa: aamuistunto kello 10:15 kello 2, päiväistunto kello 3:30 kello 7 ja vihdoin illtistunto kello 8 kello 12 yöllä.

Edustajakokous oli päätetty lopettaa sinä päivänä, ja nimenomaan siksi menševikit ja bundilaiset rynnäköivät edustaja-

kokousta lukemattomilla päätöskorjauksilla, kaikenlaisilla ilmoituksilla, vastalauseilla, jne.

Kesäkuun 1 päivänä piti suorittaa hyvin suuri työ: piti hyväksyä päätöslauseimat sellaisista tärkeistä kysymyksistä kuin kysymys Valtakunnanduudesta, päätös tarkastusvaliokunnan selostuksen johdosta, suhteesta „kansandemokratiaan”, partisaani-esiintymisistä, ammattiliitoista ym.

Puhetta johti sinä päivänä Vladimir Iljitš.

Jos puheenjohtajan vuoroon näiden kolmen istunnon ajaksi olisi joutunut menševikki tai bundilainen, niin menševikit olisivat epäilemättä voineet ajaa karille koko edustajakokouksen työn.

Puheenjohtajalla puoluekokouksen ratkaisevien istuntojen aikana oli poikkeuksellinen merkitys. Ja siitä, minkälaiseen hermojännitykseen Lenin pystyi, kun edustajakokous työskenteli yhteensä melkein 12 tuntia, voi päätellä vain se, joka joutui silloin seuraamaan Leniniä. Oli lyötävä kaikki edustajakokouksen häiritsijäin rynnäköt, ja se vaati suurta taitoa ja itsehillintää, sillä kaiken lisäksi tiellä oli häiritsemässä „sovittelijoita” Puolan ja Latvian ryhmästä, jotka yrittivät vaikkakin tuloksetta sovittaa keskenään puolueen oikean ja vasemman siiven.

Menševikkien päämääränä oli väsyttää bolševikit, saada heidät tekemään jonkin virheen, joka tekisi merkityksettömäksi koko edustajakokouksen tai saada aikaan jokin purkaus, joka hajoitaisi edustajakokouksen,— nimenomaan sitä halusivat menševikit ja nimenomaan sitä eivät saaneet sallia bolševikit.

Taitava perämiehemme ohjasi laivaa vallan mainiosti! Menševikkien toivomukset bolševikkien uuvuttamisesta eivät toteutuneet lainkaan. Ja menševikkien rynnäköt kävivät yhä veltommiksi, mutta Vladimir Iljitš yhä iloisemmaksi ja reippaammaksi.

Päiväistunnon piti jo päättyä, mutta kysymyksiä ei oltu käsitelty läheskään kaikkia. Sitä paitsi kirkon vuokrausaika kului umpeen kello seitsemän illalla. Edustajakokouksen käytettävissä oli toinen huoneisto istuntoja varten, mutta se oli paljon pienempi, noin 70—80 hengelle. Vladimir Iljitš ehdotti, että edustajakokouksen iltäistunto pidettäisiin supistetussa kokoonpanossa — yksi valtuutettu neljää edustajaa kohti. Se ei loukkaisi ketään, sillä jokainen ryhmä saisi itse valita edustajansa. Tämä ainoa tarkoituksenmukainen ehdotus hyväksyttiin. Koska sen lisäksi edustajakokouksen käytettävissä olevat vähäiset rahavarat olivat kulumassa loppuun, niin päätettiin aloittaa viivyttelämättä niiden edustajien lähettäminen Venäjälle, jotka eivät osallistuisi viimeiseen suppeampaan istuntoon.

Keskuskomitean vaalit toimitettiin edustajakokouksen täysistunnossa, joka pidettiin päivällisen jälkeen, mutta käytettävissämmö oli vain sen verran aikaa, että ehdimme luovuttaa äänestysliput. Äänten laskeminen, Keskuskomitean vaalien

tulosten ilmoittaminen sekä varajäsenten vahvistaminen päätettiin suorittaa supistetussa istunnossa.

Minulta meni muutama tunti sihteeristön asiakirjojen vastaanottamiseen. Kun sain sen tehtyä, vein kaikki aineistot asuntooni ja riensin suppeaan istuntoon. Kokous oli parhaillaan menossa, mieliala oli kiihtynyt korkeimmilleen, kuului lakkaamaton melu, huudahduksia, ääniä salista, vastaväitteitä, huomautuksia jne. Mutta voitiin toivoa, että Iljitšin puheenjohdolla kokous päättyisi menestyksellisesti.

Voimien suhde oli tässä kokouksessa seuraava: 22 bolševik-
kia, 21 menševikkiä ja 14 bundilaista; lisäksi oli 11 puolalaista ja 7 latvialaista sosialidemokraattia, jotka kannattivat Leniniä, bolševikkeja. Näin ollen bolševikeilla oli 40 ääntä, menševikeillä 35, mutta pahinta oli se, että niin puolalaisten kuin latvialaistenkin joukkoon oli pesiytynyt pari kolme sovittelijaa, jotka halusivat jollain tavalla sovittaa bolševikit ja menševikit. Sovittelijat eivät aina äänestäneet meidän edustajien puolella, toisinaan he pidättäytyivät äänestämästä ja toisinaan äänestivät suoraan bolševikkien ehdotuksia vastaan. Tämä aiheutti epävakaisuutta kokouksen kulussa, jota edustajakokouksessa tappion kärsineet menševikit ja bundilaiset käyttivät ovelasti hyväkseen: he ryhtyivät heti juonitteleviin ja halpamaisiin hyökkäilyihin, jotka eivät olleet niinkään suunnattu kokouksen jarruttamiseen kuin sen täydelliseen epäonnistumiseen, ja sovittelijat myöntelivät heille eräissä kysymyksissä, mikä lisäsi öljyä tuleen.

Pian sain selville aiheen, josta oli syttynyt niin kiihkeä kiista. Keskuskomitean oli valittava kaikkiaan 12 jäsentä; 9 niistä tuli kiistatta valittua, mutta sitten osoittautui, että kolmen asemesta viisi oli saanut saman määrän ääniä: 144. Ja onnettomuudeksi heidän joukossaan oli yksi menševikki. Jos olisi toimitettu uusintaäänestys näiden viiden kesken ja valittu kolme, niin menševikki ei varmastikaan olisi tullut Keskuskomitean jäseneksi. Menševikkien ainoana mahdollisuutena oli ratkaista asia arvanheitolla. Menševikit ehdottivatkin arvanheittoa. Ehkä menševikkien onni hymyiliskin. Ellei hymyilisi, niin eihän heillä ollut mitään menetettävääkään.

Puhui sovittelija, hänen jälkeensä kaksi menševikkiä — Hundadze ja Lieber.

— Nyt minä sanon, — virkkoi Vladimir Iljitš, — seuraava puheenvuoro on minulla.

Seisoin melkein pimeässä, tempasin muistikirjan ja kynän ja kirjoitin: „On suoritettava uusintaäänestys. Lieber on väärässä. Kaikki hänen järkeilynsä ovat naurettavaa sofismia. Kukas sitten päättää arvanheitosta? Me! Me pidämme edustajakokouksen viimeisen istunnon. Sopimukset eivät tule kysymykseen. Sillä tämä on edustajakokous eikä fraktioiden kokous. Te sanotte, että

meidät valtuutettiin ratkaisemaan ainoastaan teknillisiä ja muodollisia kysymyksiä, mutta vast'ikään me hyväksyimme lainaa koskevan poliittisen päätöslauselman" ¹.

Lenin sai tahtonsa perille: väliajan jälkeen suoritettiin uusintäänestys, ja Keskuskomiteaan valittiin bolševikkien ryhmän esittämät toverit.

Sen jälkeen kokous jatkui huomattavasti tyynemmin ja rauhallisemmin: menševikit näkivät selvästi, että he eivät saa edustajakokousta menemään myttyyn. Ja 72 äänellä 3:n pidätyessä valittiin myös Keskuskomitean varajäsenet. Tarkastusvaliokunnan selostus päätettiin liittää pöytäkirjaan ilman käsittelyä.

Kello 12 yöllä Lenin ilmoitti edustajakokouksen päättyneeksi. Menševikit ja bundilaiset hajaantuivat nopeasti. Läheisten työtoverien ympäröimänä Iljitš näytti reippaalta ja iloiselta siitä huolimatta, vaikka oli ollut koko päivän puheenjohtajan toimesta ja vielä millaisessa!

— Tämä oli vaikein päivä elämässäni,— sanoi hän meille hymyillen.

Sopivan hetken tullen menin Leninin luo ja kysyin:

— Miten me sovimme työstämme?

Olin varma, ettei seuraavan päivän työstä voisi olla puhetta-kaan. Ja suuri oli hämmästykseni, kun Vladimir Iljitš sanoi:

— Huomenna on sunnuntai, ja meidän pitäisi levähtää. Mutta ei saa, ei mitenkään saa. Valitettavasti päivä on minun kohdaltani kovasti varattu. Mutta aamulla on kuitenkin löydettävä pari tuntia. Tehkäämme ajan säästämiseksi siten, että te ette kotona syö aamiaista. Syömme aamiaisen luonani ja tartumme viivyttelämättä työhön. Tulkaa aamulla kello kahdeksaksi.

* * *

Heräsin päivän sarastaessa, peseydyin kiireesti ja tartuin työhön. Työ sujui vaivalloisesti ja hitaasti. Suurin ponnistuksin sain valmistetuksi yhden Iljitšin puheen, sitten toisen. Sitten täytyi jo kiiruhtaa, en halunnut myöhästyä minuuttiakaan.

Tavallinen talo Lontoon laitakaupungilla, kaksikerroksinen vaatimattoman näköinen standarditalo. Odotin, kunnes etäällä erään talon seinällä kellon viisarit osoittivat melkein kahdeksaa, ja sitten menin talon luo. Ovikelloa ei ollut — kolkutin ovelle. Oven avasi Lenin. Hän oli reipas kuten aina. Kasvoissa ei näkynyt väsymyksen häivettäkään.

Hän vei minut ruokasaliin, joka sijaitsi kellarikerroksessa tai paremminkin puolikellarikerroksessa. Talon emäntä oli elähtänyt

¹ V. I. Lenin, Teokset, 12. osa, s. 437.— Toim.

nainen, muistutti pienvirkailijan vaimoa. Vladimir Iljitš selitti jotain hänelle englannin kielellä. Pöydällä oli jo isot kahvikupit, leipää ja voita.

Istuimme pöytään, ja Vladimir Iljitš selitti minulle, että keskivarakas englantilainen nauttii vankan aamiaisen: pihvin, paahtokyljyksen tai paistettua kalaa sekä voileipiä.

Teen hyppäyksen eteenpäin ja mainitsen, että kaikkina seuraavina päivinä niinkuin ensimmäiselläkin kertaa aamiaiseksi oli laitettu suuri pala paistettua kalaa paistettujen perunain kera. Lisäksi tarjottiin iso kuppi kahvia. Kerma oli pöydällä. Sokeri oli isorakeista ja väriltään keltaista. Ihailin erinomaista tuoksuvaa voita ja olin jo lausumaisillani, että englantilaiset ovat rikkaita, kun Vladimir Iljitš sanoi:

— Tämä on nähtävästi meikäläistä, siperialaista voita.

Ja hän kysyi englanniksi jotain emännältä, ja emäntä selitti pari minuuttia, ja kun hän lopetti, Lenin toisti minulle:

— Niin onkin siperialaista. Emäntä nimitti alueenkin: Barabinskin aro. Hän ei ole kovinkaan vahva maantiedossa ja luuli, että se on Baikaljärven takana. Todellisuudessa se on lännempänä, Omskin ja Tomskin välillä. Olen matkustanut aron kautta kaksi kertaa, so. karkotusvankeuteen ja sieltä takaisin. Mainiota seutua, jolla on suuri tulevaisuus. Englannitar selitti minulle, että he tuntevat barabinskilaisen voin ja tsulymilaisen juuston.

Aamiaisella Vladimir Iljitš kyseli minulta Piirikuntajärjestömme asioista. Paljonko alueellamme on työväkeä? Mitkä ovat tärkeimpiä keskuksia? Missä sijaitsevat suurimmat järjestöt? Ketä on piiri- ja alapiirikomiteoiden jäseninä? Ketä on Moskovan piirikuntakomitean jäseninä? Onko meillä menševikkejä ja työskentelemmekö sovussa heidän kanssaan?

Vastailin mahdollisimman lyhyesti ja täsmällisesti.

Saatuaan tietää, että olin ollut noin puoli vuotta Piirikuntajärjestön vastuunalaisena organisaattorina Kolomnan piirissä, Lenin kyseli paljon Kolomnan tehtaasta: mitä se tuottaa? paljonko? kuinka paljon se valmistaa raitiovaunuja? niiden hinta? kuka on tehtaan johtaja? ketä kuuluu hallintoon? ketä ovat insinöörit? kuinka paljon ansaitsevat eri alojen työläiset? millaiset ovat heidän elinolonsa? millaiset ovat yleensä työehdot tehtaalla? millaisia ovat tehtaan osakkeet ja osingot? kenen on pääoma — venäläinen vaiko ulkomaalainen? millainen on kalusto, uusiko vai kulunut?

Eräisiin Iljitšin kysymyksiin en minä eivätkä toisetkaan Moskovan piirikuntajärjestön jäsenet olisi voineet antaa täsmällistä ja selvää vastausta. Sellainen oli muun muassa kysymys tehtaan osingoista. Olin yrittänyt aikoinaan kauan päästä tehtaan pääkirjanpito-osastolle, olin vaivannut myös kolomnalaisia puolueen jäseniä ja kannattajia, olin pyytänyt apua Nikolai Sapož-

kovilta ja toveri Nikodimilta (A. V. Šestakovilta), jotka työskentelivät Kolomnassa, mutta en kuitenkaan ollut saanut mitään tuloksia. Kerroin tästä Vladimir Iljitšille, ja hän sanoi:

— Tehdas antaa joka vuosi tilikertomuksen finanssiministeriölle ja sen voi helposti saada. Ettekö sieltä ole hakenut?

— Emme.

— Sen voi saada helposti. Mutta ottakaa huomioon, että tehtailla on olemassa hyvin monimutkainen, todellakin kaksinkertainen kirjanpito. Kaikki heidän tilikertomuksensa ovat valheellisia ja silmänlumetta. Heillä on kaksi tilikertomusta: toinen omalle hallinnolle, joka on oikea, ja toinen finanssiministeriölle, jossa numerotiedot on pienennetty. Valtiontarkastus ei pääse koskaan selville noiden numeroiden yksityiskohdista, eikä se yritäkään. Tämä kirjanpito-oveluus on suuri taito, siitä maksetaan hyvin pääkonttorin vastaaville työntekijöille.

Vladimir Iljitšin eräisiin kysymyksiin, jotka koskivat Kolomnan tehdasta, en voinut vastata siitä yksinkertaisesta syystä, ettei minulle eikä muillekaan Moskovan piirikuntajärjestön työntekijöille ollut edes tullut mieleen asettaa itsellemme tällaisia kysymyksiä. Esittäessään tällaisia kysymyksiä Lenin ei tietenkään aikonut pitää tutkintoa, vaan halusi saada tarkkoja tietoja, mutta kävi siten, että minä jouduin samalla tarkastettavaksi ja suorittamaan tavallaan tutkinnon. Sanon rehellisesti, että sain aimo reput, en vain kapitalistien salaamisissa asioissa, sellaisissa kuin liikkeen voitot, joista tiesi ehkä viisi tai seitsemän henkeä maailmassa. Mutta sellaiset kysymykset kuin kuka on liikkeen isäntä — yksityinenkö omistaja vai osakeyhtiö, ulkomaalainenko pääoma vai oma, venäläinen; oliko tehtaan kalusto uusi vai kulunut, nämä tiedot olisi voitu saada tavallisilta työläisiltä, puolueen jäseniltä. Tunsin itseni äärimmäisen noloksi. Vladimir Iljitš ei jalomielisesti kiinnittänyt huomiota mielenvaihoihini ja sanoi:

— Eräät Länsi-Euroopan palvojat luulevat, että kun meille Venäjälle on tullut joku ranskalainen tai englantilainen kapitalisti, niin se merkitsee, että on tullut ensiluokkainen tekniikka. Useimmiten asia on kokonaan toisin. Ulkomaalaiset pitävät Venäjää siirtomaanaan — miten muuten ne voisivatkaan ajatella? Ja miksi heidän pitäisi hävetä sitä, että asentavat meille kuluutta, mihinkään kelpaamatonta kalustoa? Pääomalle on vierasta häpeäminen. Hyöty on kaikki kaikessa.

Aamiaista lopetellessa Iljitš kysyi minulta, miksi ja miten olin oppinut pikakirjoituksen. Kerroin lyhyesti: Jaroslavlilin vankila, yksinäinen selli, kaikenlaisen yhteyden puuttuminen ulkomaailmaan; niistä kirjoista, joita olin tuonut mukani vankilaan, sallittiin käyttää vain pikakirjoitusopasta; jo ennen sitä olin moneen kertaan yrittänyt oppia pikakirjoitusta, mutta se oli aina vain jäänyt sikseen; vankilasta sitten palasin pikakirjoittajana,

vaikkakaan en täysin valmentuneena. Valtakunnanduuman pikakirjoittajan oli kirjoitettava 120 sanaa minuutissa, mutta minä kirjoitin parhaassa tapauksessa 100 sanaa ja vähemminkin — 70—80 sanaa minuutissa, koska harjoitusta oli ollut harvoin.

Vladimir Iljitš kuunteli tarkkaavaisesti, ja se innosti minua pitämään pienen luennon, jossa esitin kuuntelijalleni „syvälliset” tiedot pikakirjoituksesta tieteenä: että pikakirjoitus on sitä ja sitä, että sen periaatteet ovat sellaiset ja sellaiset, että on olemassa kaksi pikakirjoitusjärjestelmää — sellainen ja sellainen.

— Pikakirjoitus on vanha taito, — tiedotin syvämielteisesti. — Se on tunnettu nähtävästi jo Egyptissä faaraoiden aikoina, mutta se ei ole aivan varmaa. Mutta aivan varmasti on todettu, että pikakirjoitusta käytettiin laajalti Roomassa. Silloin sitä nimitettiin „Tiron kirjoitusmerkeiksi” keksijänsä...

— „Tiron kirjoitusmerkeiksi”? — kysyi Vladimir Iljitš kalistaen hiukan päätään ja katsellen minuun veitikkamaisesti, siristäen oikeata silmänsä, joko hiukan pilkallisesti tai pikemminkin uteliaisuutta osoittaen.

— Tehän tämän asian tiedätte paremmin kuin minä! — huudahdin tuntien, että olin joutunut näurettavaan asemaan.

— En kaikkea! — hymähti hän hyväntahtoisesti. — Niinpä nimityksen „Tiron kirjoitusmerkit” kuulen ensi kertaa. Miten se olisi latinaksi? — lisäsi hän kysyen joko minulta tai itseltään.

Tällä kertaa olin viisaasti vaiti.

Aamiainen oli lopussa, ja Iljitš ilmoitti:

— Mikäs siinä, käykäämme käsiksi teidän „Tiron kirjoitusmerkkeihinne”.

Menimme ensimmäiseen kerrokseen, huolella siivottuun Iljitšin huoneeseen, jonka kaksi ikkunaa antoi puhtaalle pienelle pihalle.

Työ alkoi.

* * *

V. I. Lenin esiintyi edustajakokouksessa ensimmäisen kerran toukokuun 2 (15) päivänä. Hänen Teoksissaan tämä puhe on vajaan kahdella ja puolella sivulla¹. Tämän puheen puhtaakirjoitetun tekstin annoinkin Vladimir Iljitšille. Mutta se ei ollut lainkaan pikakirjoitus puheesta, kuten tavallisesti ymmärretään, vaan pikemminkin katkelmia siitä ja sen runko, ja siitä puuttui koko joukko sanoja, jotka olivat ilmeisesti oletettavissa (panin ne

¹ Ks. V. I. Lenin, Puhe edustajakokouksen päiväjärjestyksestä käytyjen keskustelujen aikana toukokuun 2 (15) pnä, Teokset, 12. osa, ss. 395—397.—*Toim.*

lainausmerkkeihin omana otaksumanani). Useat koukerot olivat kyseenalaisia, niiden merkityksen voi tulkitä moniksi sanoiksi. Ne sanat kirjoitin paperille, ja ne vaivasivat erikoisesti pikakirjoittajan-omaatuntoani.

Istuimme pöydän ääreen: Vladimir Iljitš toiselle puolelle, minä toiselle. Muste, mustekynät, lyijykynät, paperi, imupaperi olivat pöydällä valmiina erinomaisessa järjestyksessä.

Lenin asetti eteensä pienen paperiliuskan muistiinpanojaan ja puhtaaksikirjoitetun pikakirjoitustekstin, jonka olin vartavasten hänelle kirjoittanut ja jättänyt leveät rivien välit. Minulla oli pikakirjoitukseni, puhtaaksikirjoitettu kappale siitä ja sihteeristön muistiinpanot.

Ihmeekseni osoittautui, että ne sanat, joista en päässyt selville tai olivat epäilyksenalaisia ja monella tavalla merkittyjä, tuottivat Vladimir Iljitšille vähiten vaivaa: hän ratkaisi heti epäselvät kysymykset. Jonkin verran vaikeampia olivat ne tapaukset, kun en lainkaan saanut selvää koukeroistani, mutta silloinkin auttoi Leninin muisti tai hoksaavaisuus.

Hänen ehdotuksestaan hyväksyimme seuraavan työjärjestyksen. Minä luin merkintöjäni ja heti kun kohtasin epäselvän tai epäilyksen alaisen sanan, kysyin Vladimir Iljitšiltä, ja hän ratkaisi epäselvät kohdat, teki itselleen merkinnän ja minä kirjoitin korjauksen.

Minut pani kovasti hikoilemaan selkkaus, joka sattui eräässä lauseessa Leninin ensimmäisestä puheesta edustajakokouksessa. Olimme työskennelleet jo puolisen tuntia edistyen hitaasti lauseelta lauseelta. Sitten meille sattui hyvin sekava paikka. Minä luin:

— Eikö tämä ole köykäinen pyy, jonka nojalla siirrytään perinteistä perinteettömyyteen?

Vladimir Iljitš hieroi sormellaan nenäntyveä ja kysäisi:

— Pyykö? Siinä on jotain vinossa. Ei minulla mitään pyytää ollut. Pyy, jonka nojalla siirrytään perinteistä — tuskin siinä on mitään järkeä.

— Oli jotain sen tapaista,— puolustelin sitkeästi „Tiron kirjoistumerkkejäni”.

Lenin rypisti kulmiaan, katseli huomautuksiaan, luki minun kirjoitustani edelleen, sitten palasi entiseen paikkaan ja yht’äkkiä... Ja äkkiä kajahti Iljitšin äänekäs nauru. Hänen naurunsa oli sellaista, joka on meitä voimallisempaa, joka tahtomatta tempaa ihmisen valtoihinsa kokonaan; se oli iloista ja äänekästä, välitöntä, hillitöntä naurua, naurua kyynelsilmin. Lenin halusi jotain sanoa, mutta viittasi vain kättään: nauru esti sanomasta sanaakaan.

Vihdoin kuulin:

— Pyy... Ha-ha-ha!.. Ja sen lisäksi perinteen pyy... Kyllä nyt, velikulta, teidän „Tiron merkkinne” pettivät teidät! — Jonkin

verran rauhoituttuaan hän sanoi asiallisesti: — Ei mitään pyytä. Se oli puheessa näin: „Eikö tämä ole köykäinen tekosyy, jonka nojalla siirrytään periaatteellisuudesta periaatteettomuuteen?”¹

Aloin nolostuneena sopertaa, että ellei pikakirjoitusjärjestelmäni mukaan tehdä tällaista koukeroa, niin „tekosyy” asemesta tulee „pyy”². Mutta huomattuani, ettei tuo pikku seikka lainkaan kiinnostanut keskustelukumppaniani, keskeytin selityksen.

Työ jatkui.

Jonkinlaisena apuna, vaikkakin harvoin, olivat edustajakokouksessa sihteeristön tekemät muistiinpanot. Epäselvissä kohdissa Vladimir Iljitš kysyi alussa:

— Eikö sihteeristön merkinnöissä ole mitään?

Mutta pian meidän oli hyljättävä ne lausekatkelmat, joita oli sihteeristön pöytäkirjoissa, varsinkin sen vuoksi, että siellä oli toisinaan yhtä käsittämätöntä hölynpölyä kuin minun „perinteellinen pyyni”.

Noin puolentoista tunnin kuluttua Leninin puhe saatiin kirjoitettua, ja me ryhdyimme kirjoittamaan hänen toista puhettaan, jonka hän oli pitänyt toukokuun 4 (17) päivänä Keskuskomitean toimintaselostuksen johdosta. Emme ehtineet sitä lopettaa. Iljitš katsahti kelloon ja sanoi:

— Tänään lopetetaan tähän. Minun on mentävä. Täytyy tavata toveri Litvinovia ja vielä erästä englantilaista toveria. Huomenna jatkamme. Aloitamme aamulla kello 8. Eikö niin?

Nousin poistuakseni, mutta koko olemukseni kysyi, tarvittiinko minun työtäni ja oliko siitä edes jotain hyötyä. Lenin näytti ymmärtäneen tilanteeni ja sanoi:

— Työtä teemme samassa järjestyksessä. Kirjoittakaa tekstiä puhtaaksi mikäli ehditte ja tuokaa mukanne. Jos sattuu epäselviä kohtia, kirjoittakaa ne ilman suurempaa järkeilyä. Niin on parempi. Alkuvaiheessa ei virheitä tarvitse pelätä, kunhan niitä ei vain pääsisi painoon.

— Onko minun otettava huomioon ne lauseet, jotka ovat sulkumerkeissä ja joita kirjoitan sisällön mukaan ja joita kirjoituksissani ei ole?

— Ehdottomasti.

— Jos sattuu sellaisia paikkoja, jotka voidaan tulkita eri tavoin, niin pitääkö kirjoittaa kaksi, kolme tai useampia selityksiä?

— Välttämättä.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 12. osa, s. 396.— *Toim.*

² Venäläisessä tekstissä on sanat „утка” (sorsa, ankkajätkä) ja „увертка” (tekosyy).— *Suom.*

V. I. Lenin.
Valokuva, 1914.

V. I. Lenin.
Valokuya, 1917.

Kun lähdin ensimmäisenä työpäivänämme pois Leninin luota, palautui tahtomattakin mieleeni se Iljitš, jonka me Nikolai Sapožkovin kanssa olimme mielikuvituksessa luoneet Moskovassa: ei kovin vanha, mutta ei nuorikaan, silmälasit silmillä ja ehdottomasti parrakas, ulkumuodoltaan Belinskiä, Željabovia sekä Dobroljubovia muistuttava. Äkkiä käsitin ja ymmärsin selvästi, ettei nykypäivien Iljitš ollut lainkaan sellainen arvokkaan näköinen henkilö, melkein vanhus, jollaiseksi hänet olin aikoinaan kuvitellut, ja tämä seikka tuntui täysin yllättävältä, pani minut suorastaan ihmettelemään.

Kirjallisuudessa tavataan paljon kuvauksia Leninin ulkomuodosta, ja jokainen tekijä, joka on hänestä kirjoittanut, on luonut taitonsa mukaisen kuvan hänen ulkomuodostaan, vartalostaan, kasvoistaan, käynnistään, eleistään jne. Mutta kaikki nuo kuvaukset Iljitšistä ovat melkeinpä poikkeuksetta vuodelta 1917 ja sitä seuraavilta vuosilta, mutta vuonna 1917 Iljitš oli 47-vuotias ja vuonna 1920 hän oli jo täyttänyt 50 vuotta. Mutta 1907 Iljitš oli vasta 37-vuotias — parhain ikä ihmisen elämässä. Kaiken työnsä hän teki siihen aikaan nuorekkaasti, nuorekkaan reippaasti ja vaivattomasti.

Niinpä järjeilemme saadaksemme selvän sekavasta tai epäonnistuneesti tulkitsemastani lauseesta. Työ pysähtyy. Iljitš nousee, menee ikkunan ääreen, luo hajamielisen katseen ikkunan alla olevalle pikku pihalle, etäisiin tehtaan savupiippuihin, sumuiseen ja savuavaan aamuiseen Lontooseen, sitten hän palaa pöydän luo, ottaa lyhyet muistiinpanonsa — puheittensa teesit ja sanoo varmalla äänellä, joka on ominaista vaikean ongelman ratkaiselle ihmiselle:

— Kuulkaahan, toveri Bogdan, se on ollut nähtävästi näin. Kirjoittakaal!

Ja hän sanelee minulle edustajakokouksessa esittämänsä lauseen, ja minä kirjoitan sen. Tulkitseen lauseen edeltäkäs in varustetulle paperiliuskalle ja annan sen Iljitšille. Hän ottaa ja liittää sen puhtaaksikirjoitettuun kappaleeseen merkiten numerolla tai kirjaimella, mihin paikkaan katkelma kuuluu. Toisinaan hän tekee samassa toimituskorjauksia.

— Noin! Ja nyt edelleen,— sanoo hän iloisesti.

Taikka näin:

— Ei, veliseni, tässä te olette osunut harhaan. Teemme siihen seuraavanlaisen korjauksen!

Ja hän tekee tekstiin korjauksia, sillä olin jättänyt kirjoitukseeni paljon vapaata paikkaa.

Kaiken sen hän teki siron taidokkaasti ja vaivattomasti, erikoisen välittömästi ja ilmeikkäästi, nimenomaan nuorekkaasti, kuten ainakin terve ja voimaa uhkuva ihminen.

* * *

Seuraavana päivänä koputin levottomana Leninin asunnon oveen. Hän aukaisi taaskin itse. Söimme aamiaisen. Sitten menimme Iljitšin huoneeseen, ja hän antoi minulle ensimmäisen edustajakokouksessa pitämänsä puheen, joka oli täysin painokunnossa. Sen lukemisessa ei tuntunut olevan mitään vaikeuksia: jokainen tuntee hyvin Iljitšin täsmällisen, selvän ja helppotajuisen käsialan.

Työskentelimme samassa järjestyksessä kuin edellisenäkin päivänä.

Palattuani asuntooni ryhdyin heti tutkimaan puhetta, jonka olin saanut. Ihmeekseni huomasin, että Vladimir Iljitš oli noudattanut tunnontarkasti ja pikkuseikkoja myöten pikakirjoituksen tekstiä ja kirjoittanut edustajakokouksessa pitämänsä puheen sellaisena kuin hän oli sen puhunut eikä tehnyt uutta puhetta pikakirjoitustekstin mukaan, kuten tekivät monet menševikit — Dan, Martov, Trotski: he käyttivät hyväkseen pitämänsä puhetta vain aiheena uudelle artikkelille ja panivat siihen paljon sellaista, josta ei oltu sivumennenkään mainittu edustajakokouksessa pidetyssä puheessa.

Ehkä kolmantena työpäivänämme, en nyt tarkalleen muista, kysyin V. I. Leniniltä, miksi hän noudatti niin tiukasti nimenomaan edustajakokouksessa pidetyn puheen tekstiä. „Onko se tarpeen?” — kysyin. Vladimir Iljitš sanoi siihen leikkillisesti jotain sellaista, ettei pidä antautua mielikuvituksen valtaan, vaan on pantava paperille rehellisesti se, mitä edustajakokouksessa puhuttiin. Tätä sääntöä hän noudatti loppuun saakka äärimmäisen tarkasti.

Eräänä päivänä annoin Iljitšille katkelman Danin puheesta, jonka olin pikakirjoittanut, ja saman katkelman Danin kirjoituksen mukaan. Viimeksi mainittu ei ollut ainoastaan virheellisesti kirjoitettu puheen teksti, vaan sen suoraa vääristelyä, ja todistapas sitten, ettei hän ollut niin puhunut. Luulin Leninin sanovan sitä puijaukseksi, mutta hän vain sanoi:

— Kas niin. Siinä on esimerkki, miten ei saa kirjoittaa edustajakokouksessa pitämiään puheita.

Kerran meille sattui pieni „selkkaus”. Puhuessaan Bulyginin duumasta hän nimitti sitä „худое учреждение” (huono laitos)¹. Aloin inttää vastaan, esitin monta esimerkkiä siitä, ettei sellainen sanonta ole... „kirjakieltä”. Voidaan sanoa, todistelin minä, „плохое учреждение”, „никчёмное учреждение”, „никудаышное учреждение”, jne, mutta ei saa sanoa „худое учреждение”. Kaiken tämän esitin keskustelukumppanilleni erikoisen naiivisti.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 12. osa, s. 415.— Toim.

Miten kieleni kääntyikin sanomaan mokomaa! Vladimir Iljitš kuunteli minua rauhallisesti ja sanoi epämääräisesti:

— Niin, ehkäpä,— sitten hän naurahti ja jatkoi tyynesti, mutta peräänantamattomasti:

— Mutta jättäkää kuitenkin se „худое учреждение”.

Siihen se „selkkaus” päättyi. Myöhemmin huomasin, että tietysti kaikki venäjän kielen sanakirjat todistivat Vladimir Iljitšin olleen oikeassa eikä minun. Huomioin vain alueellisen kielenkäytön: meillä Smolenskin alueella ei sanottaisi „худое учреждение”.

Työskennellessäni vasta huomasin, miten vaikeaa oli tulkita Leninin puheita. Vladimir Iljitšin lauseiden mitä moninaisimmat ajatusvivahteet saattoivat pulmalliseen tilanteeseen, haittasi myös se, että korostamalla eri sanoja hän tähdensi puheen ajatuksen sisältöä, eri lauseet ja sanat olivat usein lainausmerkeissä (pilkallisessa mielessä tai lainauksessa), tavattoman rikas ja tähän asti vielä tutkimaton sanasto, tavanomainen voimakas kielenkäyttö, leikkittely äännesoinnuilla ja eri sanojen johtamisella samasta kannasta — kaikki tämä vaikeutti työtäni. Sekä pikakirjoitusmerkinnöissä että puhtaaksikirjoituksessa olisin halunnut esittää sekä Leninin puheen alkuperäisen ajatussisällön että säilyttää koskemattomina myös niiden puheiden herkimmät ajatusvivahteet. Täytyi hyvin paljon vaivata päätä sillä, miten pitäisi tulkita jokin pikakirjoitusmerkki. Muistaakseni kolmantena päivänä sain kauan hioa älynystyröitäni Iljitšin erään sanan vuoksi, jonka voi tulkita eri tavalla: „вызволить”, „выводить”, „вытаскивать”, „выискивать”. Kun esitin Iljitšille kaikki nämä vaihtoehdot, huudahti hän minulle nauraen:

— Mutta sehän on „vapauttaa” !!

* * *

Kolmantena tai neljäntenä työpäivänämme aamiaista syödessä Vladimir Iljitš sanoi:

— Teidän koukeroitanne nimitettiin Roomassa todellakin „Tiron kirjoitusmerkeiksi”.

— Mistä te sen saitte tietää? — kysyin yksinkertaisuudessaani.

— Minulle selitettiin se tšekäläisessä kirjastossa.

Keskustelimme Brittiläisen museon kirjastosta ja yleensä kirjastokysymyksestä. Lenin sanoi:

— Lontoossa ollessani työskentelen aina kirjastossa. Mainio laitos, heiltä voi paljon ottaa oppia. Erikoista on tuo erinomainen kyselyosasto. Hyvin nopeasti teille sanotaan, mistä kirjoista löytyy teitä kiinnostava aineisto, koskipa kysymyksenne mitä

¹ Venäläisessä tekstissä „высвободить”. — *Suom.*

tahansa. Lontoon kirjastossa on erittäin miellyttävää ja mukavaa työskennellä. Käyttekö Rumjantsevin kirjastossa Moskovassa?

— Olen käynyt.

— Muistattehan, että siellä lukijat istuvat yhteisen pöydän ääressä, se on epämukavaa ja häiritsee. Täällä on jokaisella lukijalla oma paikkansa, jossa voi asettaa mielensä mukaan kaikki tilatut kirjat, muistiinpanot, huomautukset jne. Tilaamanne kirjat saatte melkein heti. Niin, Englannin porvaristo ei säästä rahoja kirjastoasiassa. Eikä pidäkään säästää! Meidän Gutškovimme myöntävät tähän tarkoitukseen vain vähäisiä ropoja. Sitten he kehuskelevat: „Kulttuuri! Kulttuuri! Olemme lohkaisseet kansalliselle kirjastolle tuhat ruplaa”.

— Täällä on kaikesti kirjoja vain englannin kielellä ja ehkäpä vielä ranskan ja saksan kielellä, mutta ei suinkaan venäjän kielellä? — kysyin minä.

— Siinäpä se onkin, että täällä on mitä monipuolisin venäläisen kirjallisuuden osasto. Ja erikoiset työntekijät seuraavat venäläisen kirjallisuuden uutuuksia ja valikoivat niitä. Tilaatte vain, kyllä saatte kirjan. Erikoisen täydellinen on talousalan osasto. Hehän ovat kauppiaita, heidän on käytävä kauppaa Venäjän kanssa ja on se tunnettava... Sain eilen sieltä venäjänkielisiä kirjoja, joita ei ole Pietarissa eikä Moskovassa.

— Miten se on mahdollista?

— Ne on julkaistu Venäjällä, mutta sen jälkeen takavarikoitu, siis meidän kirjastoissa niitä ei löydy. Yksikään kirjasto ei saa niitä vaihtamalla. Englantilaisiapa ei kiinnosta, miten painotuotteiden päähallinnossa olevat Stolypinin apurit suhtautuvat eri kirjoihin. Sanon suoraan, että lähiaikoina tarvitsemieni erikielisten kirjojen suhteen ei löydy sen parempaa työpaikkaa kuin on Brittiläisen museon kirjasto. Siellä sattuu harvemmin puuttumaan jokin kirja kuin muualla.

— Entä Pariisin kansallinen kirjasto, eikö siellä ole yhtä hyvää valikoimaa venäjänkielistä kirjallisuutta? — kysyin minä.

— On kyllä, mutta ei siinä määrin. Se on kovasti jäänyt jälkeen Brittiläisen museon kirjastosta. Berliinin ja Wienin kirjastot ovat vieläkin köyhempiä. Olisi hyvä, kun saisi täällä työskennellä vuoden päivät...

— Onko se sitten niin mahdotonta?

— Lähi kuukausina ja vuosinakin se on mahdotonta, kerrassaan mahdotonta! — lopetti Vladimir Iljitš.

* * *

Työmme kesti viisi päivää. Siinä ajassa Vladimir Iljitš muokkasi kaikkiaan noin kahden tekijäarkin kokoisen aineiston,— hänen esiintymisensä edustajakokouksessa tekivät painetussa

asussa yhteensä sellaisen määrän. Aikamoinen määrä. Kuinka paljon aikaa minä häneltä vein! Joka päivä kolme tuntia, ja porvarillisiin puolueisiin suhtautumisesta pidetyn selostuksen¹ kirjoittamiseen meni viisi tuntia.

Kun ottaa huomioon, että Iljitš työskenteli vielä joka päivä monta tuntia kirjastossa, ja sen lisäksi hänellä oli vielä muita asioita, niin on sanottava, että hän teki työtä melkein yhtä jännittyneesti kuin edustajakokouksen aikanakin. Mutta hän ei kertaakaan lannistunut eikä väsynyt, ja hänen päänsä teki työtä erinomaisen selvästi.

Erään kerran hän kiitti työtäni. Se tapahtui silloin, kun saimme tulkituksi tekstin, jossa oli selostus suhtautumisesta porvarillisiin puolueisiin.

— Tämä on onnistunut melko hyvin, toveri Bogdan,— sanoi hän, ja se oli minulle parhain palkinto.

Sen selostuksen kirjoittaminen onnistui parhaiten siksi, että selostus oli edustajakokouksen kahdennessakymmenessä toisessa istunnossa: olin siihen mennessä harjaantunut pikakirjoituksessa ja kirjoitin jo luullakseni noin sata sanaa minuutissa.

...Ja niin päästiin loppuun. Matkustin Pariisiin, jossa minua jo odotti pöytäkirjavalioikunta. Tehtävänäni oli toistaiseksi toimittaa onnellisesti Pariisiin painava matkalaukku, jossa olivat edustajakokouksen pöytäkirjat. Rauhoituin vasta sitten, kun kallisarvoinen laukku oli minulla Pariisin hotellihuoneessa. Aukaisin tahallani matkalaukun, jotta sattumalta tuleva varas näkisi heti, ettei käsikirjoituksista olisi hänelle mitään hyötyä.

Pöytäkirjojen toimittamiseen kului aikaa yli kolmen kuukauden. Koko työn ohjauksen, varsinkin sen kirjallinen puoli, kuului tosiasiallisesti kokonaan minulle. Minulla oli myös kirjeyhteys Keskuskomiteaan, joka oli siihen aikaan Suomessa. Mainittavia erimielisyyksiä ei valiokunnan työssä syntynyt. Meillä oli vankka bolševistinen enemmistö, ja kaksi menševikkiä käyttäytyi nuhteettomasti.

Noin viisitoista vuotta sitten Marx—Engels—Lenin Instituutissa heräsi kysymys, miksi V. I. Leninin VSDTP:n V (Lontoo) edustajakokouksessa pitämien puheiden alkuperäisissä kappaleissa, jotka ovat säilyneet, on jonkun käsialalla tehty korjauksia, jotka ovat myös näiden puheiden lopullisessa tekstissä. Osoitettiin, että monissa tapauksissa on Vladimir Iljitšin puheisiin tehty lisäyksiä minun käsialallani. Miten se on mahdollista? Lontoossa työskentelymme aikana sattui miin, että tein V. I. Leninin neuvosta korjauksia ja lisäyksiä hänen puheisiinsa. Kerrankin oli tapaus, jolloin en saanut pikakirjoituksestani selville kokonaista lausetta eikä hänkään sitä muistanut. Mutta sitten toisena tai

* ¹ Ks. V. I. Lenin, Teokset, 12. osa, ss. 410—421.— Toim.

kolmantena päivänä sain osan lauseesta selville ja sanoin siitä Vladimir Iljitšille. Hänen puheensa teksti oli jo minulla, ja hän toimitti heti lauseen ja käski sen kirjoittaa hänen puheeseensa. Erillisiä sanoja lisäsin tai korjailin myöskin hänen neuvonsa mukaan.

Mutta hänen puheissaan on myöskin korjauksia, joita ei ole tehty minun käsialallani, vaan luultavasti puolueen Keskuskomitean toimesta sen jälkeen, kun olin antanut pöytäkirjat pois. Esimerkiksi nimi „Prokopovitš” on viisi kertaa vaihdettu „N” kirjaimen varmaankin konspiraatiotarkoituksessa. Pöytäkirjat onnistuttiin julkaisemaan vasta vuonna 1909 Pariisissa.

Palattuani Moskovaan jouduin pian kiinni. Minut karkotettiin Siperiaan, ja Tjumenin vankilaan tuli aineisto, jossa minua syytettiin aseellisen vastarinnan osoittamisesta valtaelimille Jaroslavlissa vuonna 1905. Istuin Tjumenin siirtovankilassa melkein kaksi vuotta. Keskuskomitean jäseneltä Makarilta (V. P. Noginilta), jota kuljetettiin karkotusvankeuteen vankilan kautta, sain tietää, että Suomessa sattuneiden vangitsemisien aikana Lontoon edustajakokouksen pöytäkirjat olivat joutuneet takavarikkoon. Kirjoitin siitä Rosa Luxemburgille Berliiniin (tietenkin sovinnasta kieltä käyttäen). Pyysin häntä sanomaan terveisiä „Vanhukselle” (V. I. Leninille). Hän ymmärsi minua hyvin, otti asiasta selvän ja lähetti minulle postikortin, jossa kirjoitti „Teidän piirrosluonnoksenne on löydetty”. V. I. Leninistä hän kirjoitti: „Vanhukselle sanon terveisenne. Hän käyskelee perheineen Pariisissa, mutta istuessa ei vain saada sopua aikaan”. Käsitin, että Iljitš ja puolueen Keskuskomitea olivat Pariisissa ja että yhteistyö Keskuskomiteassa menševikkien kanssa ei sujunut.

M. GORKI

V. I. LENIN

Vladimir Lenin on kuollut.

Vieläpä eräät vihollistenkin leiristä antavat hänelle rehellisen tunnustuksen: Leninin persoonassa menetti maailma ihmisen, „joka oli kirkkain nero kaikkien aikansa suurmiesten joukossa”.

Saksalainen porvarillinen sanomalehti „Prager Tageblatt”, julkaistuaan Leninistä kirjoituksen, josta uhkui kunnioittava ihmettely hänen jättiläispersoonsaansa kohtaan, lopetti tämän kirjoituksen sanoilla:

„Lenin tuntuu suurelta, saavuttamattomalta ja peloittavalta kuolleenakin”.

Kirjoituksen sävystä käy selville, ettei sitä ollut synnyttänyt fysiologinen mielihyvätunne, joka on kyynillisesti ilmaistu aforismilla: „vihollisen ruumis haisee aina hyvälle”, ei se ilo, jota ihmiset tuntevat, kun iso rauhaton ihminen poistuu heidän luotaan,— ei, tässä kirjoituksessa kaikuu voimakkaasti inhimillinen ylpeys ihmisestä.

Venäläisen emigraation sanomalehdistö ei löytänyt itsessään voimaa eikä tahdikkuutta suhtautua Leninin kuolemaan sillä kunnioituksella, jota porvarilliset lehdet ilmaisivat arvioidessaan erään suurimman elämäntahdon ja järjen pelottomuuden ilmaisan henkilöllisyyttä.

Hänen muotokuvaansa on vaikea piirtää. Lenin oli ulkoapäin kokonaan sanoissa kuin kala suomissa. Hän oli luonnollinen ja suora, niinkuin kaikki se, mitä hän puhui.

Hänen sankaruutensa oli melkein kokonaan vailla ulkonaista loistetta, hänen sankaruutensa oli Venäjällä melko usein ilmevä, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden mahdollisuuteen maan päällä vakaasti uskovan rehellisen venäläisen intelligentti-vallankumouksellisen vaatimatonta, askeettista taistelu-uljuutta, sellaisen ihmisen sankaruutta, joka raskaassa työssä ihmisten

onnen hyväksi on kieltäytynyt kaikista maailman iloista. Se, mitä kirjoitin hänestä heti hänen kuolemansa jälkeen, on kirjoitettu raskaassa mielentilassa, hätäisesti ja huonosti. Eräitä seikkoja en voinut kirjoittaa „tahdikkautta” silmillä pitäen, jonka luulen olevan täysin ymmärrettävän. Hän oli kaukonäköinen ja viisas mies, ja „paljossa viisaudessa on paljon murhetta”.

Hän näki kauas eteenpäin, ja aprikoidessaan, keskustellessaan ihmisistä vuosina 19—21 hän arvasi usein ja virheettömästi ennakoita, mitä heistä tulee jonkun vuoden kuluttua. Ei tehnyt mieli aina uskoa hänen ennakkomääritelmiinsä, ja usein ne olivat loukkaaviakin, mutta ikävä kyllä, monien ihmisten suhteen nämä skeptilliset luonnekuvat pitivät paikkansa. Muistelmani hänestä on kirjoitettu paitsi huonosti, lisäksi epä johdonmukaisestikin harmillisine aukkoineen. Minun olisi pitänyt alkaa Lontoon edustajakokouksesta, niistä päivistä, jolloin Vladimir Iljitš kohosi eteeni toisten epäilysten ja epäuskon ja toisten ilmeisen suuttumuksen, jopa vihankin kirkkaassa valossa.

Näen vielä tällä hetkelläkin selvästi Lontoon laitakaupungin kurjuudessa hassunkurisen puukirkon tyhjät seinät, köyhän koulun luokkahuonetta muistuttavan pienen ja kapean salin suippo-kaari-ikkunat. Tämä rakennus muistutti kirkkoa vain ulkoapäin, sisältä puuttuivat täydelleen uskonmenojen välineet, eikä edes matala papin saarnatuolikaan ollut edessä, salin perällä, vaan sisäänkäytävän puolella, kahden oven välissä.

En ollut tavannut Leniniä¹ aikaisemmin, enkä ollut lukenutkaan häntä niin paljon kuin olisi pitänyt. Mutta se, minkä olin ollut tilaisuudessa lukemaan, ja erikoisesti hänet henkilökohtaisesti tunteneiden tovereiden ihastuneet kertomukset vetivät minua voimakkaasti hänen puoleensa. Kun meidät esiteltiin, hän puristi lujasti kättäni ja tarkkaillen minua terävillä silmillään sanoi vanhan tuttavan tapaan leikkillisesti:

— Se on hyvä, että tulitte! Tehän pidätte tappelusta? Täällä tulee kova kahakka.

Olin luullut, ettei Lenin ollut sellainen. Minusta tuntui, että hänestä puuttui jotain. Hän puhui sorautellen, kätensä oli pistänyt johonkin kainaloiden alle ja seisoj tanakasti. Ja yleensä koko mies oli jotenkin liian tavallinen, hänessä ei ollut „johtajaa”. Olen kirjailija. Ammattini pakoittaa minut havainnoimaan pikku seikkoja, tämä velvollisuus on muodostunut tottumukseksi, joskus jo kyllästyttäväksikin.

¹ Sittemmin A. M. Gorki kirjeessään NKP (b):n KK:n Marx—Engels—Lenin-instituutille mainitsee muistelmiensa tähän kohtaan päässeestä epä-tarkkuudesta (ks. „Oktjabr” № 6, 1941, s. 22). A. M. Gorki tapasi V. I. Leninin ensi kerran Pietarissa marraskuun 27 (joulukuun 10) pnä 1905 VSDTP:n KK:n istunnossa. Lähemmin V. I. Lenin tutustui A. M. Gorkiin puolueen Lontoon edustajakokouksessa vuonna 1907.— *Toim.*

Kun minua „käytettiin” G. V. Plehanovin luona, hän seisoi kädet rinnalla puuskassa ja katsoi ankarasti, ikävähkösti, niinkuin velvollisuuksiensa uuvuttama opettaja katsoo vielä yhteen uuteen oppilaaseen. Hän sanoi minulle hyvin tavallisen lauseen: „Olen kykyjenne ihailija”. Paitsi tätä hän ei sanonut mitään, mikä olisi säilynyt muistissani. Eikä koko edustajakokouksen aikana herännyt enempää hänellä kuin minullakaan halua keskustella „sydämen pohjasta”.

Mutta tuo kaljupäinen, sorakielinen, tanakka, tukeva mies, pyyhkien toisella kädellä sokrateenotsaansa, toisella nykien minua kädestä ja katsoen lempeästi loistavilla, ihmeen eloisilla silmillään, hän alkoi puhua „Äiti” kirjani puutteista, ja kävi selville, että hän oli lukenut sen käsikirjoituksena, jonka oli saanut I. P. Ladyžnikovilta. Sanoin, että olin kiirehtinyt kirjoittaessani kirjaa, mutta en ehtinyt selittää, miksi olin kiirehtinyt,—Lenin nyökäytti hyväksyvästi päätään ja selitti itse: erittäin hyvä, että olin kiirehtinyt, kirja on tarpeellinen, työläisiä on paljon osallistunut vallankumousliikkeeseen vaistovaraisesti, alkuvoimaisesti, ja nyt he lukevat „Äidin” suureksi hyödyksi itselleen.

„Erittäin ajankohtainen kirja”. Se oli hänen ainoa, mutta sangen arvokas kohteliaisuutensa minulle. Sitten hän tiedusteli asiallisesti, käännetäänkö „Äiti” muille kielille, miten paljon venäläinen ja amerikkalainen sensuuri oli runnellut kirjaa, ja saatuaan tietää, että tekijä oli päätetty asettaa edesvastuuseen, ensin rypisti otsaansa ja sitten kohottaen päänsä takakenoon ja painaen silmänsä umpeen purskahti epätavalliseen nauruun; hänen naurunsa veti työläisiä puoleensa, luoksemme tuli muistaakseni Foma Uralski ja vielä kolmisen henkilöä.

Mielialani oli erittäin juhlallinen, olin kolmensadan valitun puolueen jäsenen joukossa, sain tietää, että he olivat puolentoistasadan tuhannen järjestyneen työläisen lähettäminä edustajakokouksessa, näin kaikki puolueen johtajat, vanhat vallankumousmiehet: Plehanovin, Axelrodin, Deitšin. Juhlamielialani oli täysin luonnollinen, ja lukija käsittää sen, kun sanon, että kahden vuoden aikana, jotka olin viettänyt poissa kotimaasta, oli tavanomainen mielentilani kovin laskenut.

Se oli alkanut laskea Berliinissä, jossa olin nähnyt melkein kaikkia sosialidemokratian huomatuimpia johtajia, aterioinut August Bebelin kotona istuen sangen pönäkän Singerin rinnalla ja muiden, myöskin kokolailla suurten henkilöiden seurassa.

Aterioimme avarassa, viihtyisässä kodissa, jossa kanarialintujen häkit oli komeasti katettu pienillä kirjoliinoilla ja nojatuolien selkämkyysiin oli myöskin kiinnitetty kirjoliinat, etteivät istujat olisi tahranneet takaraivollaan irtopäällystä. Kaikki oli

ympärillä kovin arvokasta ja vankkaa, kaikki söivät juhlallisesti ja puhelivat toisilleen juhlallisesti:

— Mahlzeit.

Tämä sana oli minulle tuntematon, mutta tiesin, että ranskalainen „mal” merkitsi venäjännettynä huonoa, saksalainen „zeit” aikaa, siitä tuli: huono aika.

Singer nimitti kahdesti Kautskya „minun romantikkoni”. Bebel näytti minusta kotkannenineen hieman omahyväiseltä mieheltä. Juotiin reininviiniä ja olutta; viini oli hapanta ja lämmintä, olut hyvää, Venäjän vallankumouksesta ja sosialidemokraattisesta puolueesta puhuttiin myös hapahkosti ja alentuvaisesti, mutta omasta, Saksan puolueesta sangen hyvää! Yleensä kaikki oli perin itsetyytyväistä, ja tuntui, että tuolitkin olivat tyytyväisiä, kun saivat kannattaa johtajien kunnioitettavan pehmeitä paikkoja.

Minulla oli Saksan puolueelle „arkaluontoinen” asia: sen huomattavalla jäsenellä, myöhemmin hyvinkin kuuluisalla Parvuksella, oli „Znanijelta” valtakirja kirjoituspalkkion keräämiseksi teattereilta „Pohjalla” näytelmän esityksistä. Hän oli saanut tämän valtakirjan vuonna 902 Sevastopolin asemalla saavuttuaan sinne illegaalisesti. Hänen keräämänsä rahat piti jaettaman näin: 20% koko summasta hänelle, loput siten, että neljannes minulle, kolme neljänestä sosdem puolueen kassaan. Parvus tiesi tietenkin tämän ehdon ja olipa hyvilläänkin siitä. Neljän vuoden aikana näytelmä oli kiertänyt kaikki Saksan teatterit, yksin Berliinissäkin sitä oli esitetty yli 500 kertaa, Parvukselle lienee kertynyt satatuhatta markkaa. Mutta rahojen asemesta hän lähetti „Znanijeen” K. P. Pjatinitskille kirjeen, jossa hyväntahtoisesti ilmoitti, että hän oli kaikki nämä rahat käyttänyt erään neidin selurassa tekemäänsä Italianmatkaan. Kun se varmaankin sangen miellyttävä matka koski minua mieskoh- taisesti vain neljäsosaltaan, pidin itseäni oikeutettuna huomaut- tamaan Saksan puolueen KK:lle lopuista kolmesta neljännek- sestä. Huomautin I. P. Ladyžnikovin kautta. KK suhtautui Parvuksen matkaan välinpitämättömästi. Myöhemmin kuulin, että Parvus oli erotettu joistakin puolueen viroista,— suoraan sanoen olisin pitänyt parempana, jos häntä olisi vedetty korvista. Vielä myöhemmin minulle näytettiin Pariisissa sangen kaunis neiti tai rouva ja sanottiin, että juuri hänen kanssaan Parvus oli matkustellut.

„Kalliini,— ajattelin,— kalliini”.

Näin Berliinissä kirjailijoita, taiteilijoita, mesenaatteja ynnä muita ihmisiä, he erosivat toisistaan omahyväisyyden ja itserak- kauden asteen mukaan.

Amerikassa näin sangen usein Morris Hillquitia, joka halusi päästä New Yorkin määriksi tai kuvernööriksi, vanhus Debsia,

joka yksin ja väsyneesti ärähteli kaikille ja kaikelle,— hän oli vasta päässyt vankilasta,— näin hyvin monia ja hyvin paljon, mutta en tavannut yhtään ihmistä, joka olisi ymmärtänyt Venäjän vallankumouksen syvällisyyden, ja tunsin kaikkialla, että siihen suhtauduttiin kuten „eurooppalaisen elämän erilliseen tapahtumaan” ja tavalliseen ilmiöön maassa, jossa on „aina koleera tai vallankumous” erään „socialismille myötätuntoisen” „handsome lady” sanojen mukaan.

Ajatuksen Amerikanmatkasta rahojen keräämiseksi „bolševikien” kassaan esitti L. B. Krasin, sihteerinä ja esitysten järjestäjänä piti kanssani matkustaa V. V. Vorovskin, hän osasi hyvin englannin kieltä, mutta puolue antoi hänelle jonkin toisen tehtävän, ja minun kanssani lähti N. J. Burenin, KK(b):n taistelu-ryhmän jäsen; hän oli „kieleton”, alkoi opiskella sitä matkalla ja paikanpäällä. Kun eserrät saivat tietää, missä tarkoituksessa matkustan, osoittivat he nuorekkaan vilkasta mielenkiintoa matkaani; luokseni — jo Suomessa — tulivat Tšaikovski ja Žitlovski, ja he ehdottivat kerättäväksi rahaa ei bolševikeille, vaan „yleensä vallankumouksen hyväksi”. Minä kieltäydyin „yleensä vallankumouksesta”. Silloin he lähettivät sinne „mummon”, ja amerikkalaisten eteen ilmestyi kaksi henkilöä, jotka alkoivat toisistaan riippumatta ja toisiaan kohtaamatta kerätä rahaa nähtävästikin kahta eri vallankumousta varten; amerikkalaisilla ei tietysti ollut enempää aikaa kuin haluakaan aprikoida, kumpi näistä oli parempi ja arvokkaampi. „Mummon” he lienevät tunteneet jo aikaisemminkin, amerikkalaiset ystävät mainostivat häntä hyvin, mutta minulle tsaarivallan lähetystö järjesti skandaalin. Amerikkalaiset toverit, jotka myöskin pitivät Venäjän vallankumousta „erillisenä ja epäonnistuneena asiana”, suhtautuivat kokouksissa keräämiini rahoihin hieman „liberaalisesti”, yleensä keräsin dollareita kovin vähän, vajaan 10 tuhatta. Päätin „tienata” sanomalehdissä, mutta Amerikassakin oli Parvus. Yleensä ei matka onnistunut, mutta kirjoitin siellä „Äidin”, mikä selittääkin tämän kirjan eräät „kompastukset”, puutteet.

Sitten matkustin Italiaan, Kaprille, siellä syvennyin lukemaan venäläisiä sanomalehtiä ja kirjoja,— tämä myös madalsi kovasti mielialaa. Jos leukaluusta irti kiskaistu hamma kykenisi tuntemaan jotain, tuntisi se kai itsensä yhtä yksinäiseksi kuin minä silloin. Ihmetytti kovasti se klounin nopeus ja ketteryys, jolla tutut henkilöt keikkuivat puoluekannalta toiselle.

Venäjäältä saapui satunnaisia vallankumouksellisia, masentuneita, pelästyneitä, itseensä ja niihin ihmisiin suuttuneita, jotka olivat houkutelleet heidät „toivottomaan yritykseen”.

— Kaikki on mennyttä,— he puhuivat.— Kaikki on murskattu, tuhattu, karkotettu ja teljetty vankiloihin!

Oli hyvin paljon naurettavaa, mutta ei mitään hauskaa. Eräs vieras Venäjältä, lahjakas kirjailija, todisteli minulle, että minä olin muka näytellyt Lukan osaa „Pohjalla” näytelmästä: olin tullut, puhunut nuorisolle lohduttavia sanoja, se oli uskonut minua ja lyönyt otsansa kuhmuihin, mutta minä olin paennut. Toinen todisteli, että minut oli „tendenssi” nielaissut, että olin „mennyttä miestä” ja kielsin baletin merkityksen vain sen vuoksi, että se oli „keisarillinen”. Yleensä oli erittäin paljon naurettavaa, tyhmää, ja usein tuntui, että Venäjältä puhalsi eräänlaista mätää pölyä.

Ja yht’äkkiä, aivan kuin sadussa, olin Venäjän sosialidemokraattisen puolueen edustajakokouksessa. Tietenkin se oli juhla!

Mutta juhlin ainoastaan ensimmäiseen istuntoon asti, „päiväjärjestyksen” kysymyksistä syntyneisiin väittelyihin asti. Näiden väittelyjen rajuus jäähdytti heti ihastukseni, eikä niinkään paljon sillä, että tunsin, miten jyrkästi puolue oli jakaantunut reformaattoreihin ja vallankumouksellisiin,—sen tiesin vuodesta 903, — kuin reformaattorien vihamielisellä suhtautumisella V. I. Leniniin. Se tihkui ja pursui heidän puheistaan, niinkuin vesä suuren paineen alla paloruiskun vanhan letkun läpi.

Ei ole aina tärkeätä, mitä puhutaan, vaan aina on tärkeätä, miten puhutaan. G. V. Plehanov, joka tiukasti napitetussa lievetakissaan muistutti protestanttista pastoria, puhui edustajakokousta avatessaan kuin uskonopettaja varmana, että hänen ajatuksensa olivat kiistattomia, jokainen sana kallisarvoinen, samoin taukokin sanojen välillä. Hän syyti erittäin mestarillisesti ilmaan edustajakokouksen osanottajien päiden ylle kau-niisti muotoiltuja lauseita, ja kun bolševikkien penkeillä joku liikkutteli kieltään supatellen toverinsa kanssa, kunnianarvoisa puhuja teki pienen tauon ja lävisti hänet katseellaan kuin naulalla.

Erästä lievetakkinsa napista Plehanov piti enemmän kuin toisista, hän silitteli sitä sormellaan hellästi ja herkeämättä, ja tauon aikana hän painoi sitä kuin kellonappulaa,—näytti niinkuin nimenomaan tämä painaminen olisi katkaissut puheen tasaisen solinan. Eräessä istunnossa Plehanov aikoen vastata jollekin pani kädet ristiin rinnalle ja kovasti, ylenkatseellisesti äännähti:

— K-he!

Tämä herätti naurua työläisbolševikkien keskuudessa, G. V. kohotti kulmakarvojaan, ja hänen poskensa kalpeni, sanon: poskensa kalpeni, sillä istuin puhujakorokkeen sivulla ja näin puhujien kasvot profiilissa.

G. V. Plehanovin puheen aikana ensimmäisessä istunnossa Lenin liikahteli bolševikkien penkeillä useammin kuin toiset vetäytyen väliin kokoon kuin kylmästä, sitten taas levitteleikse

ikäänkuin kuumissaan; pisti sormensa johonkin kainaloiden alle, hieroi leukaansa ravistellen vaaleaa päätänsä, ja kuiskutteli jotain M. P. Tomskille. Ja kun Plehanov lausui, että „puolueessa ei ole revisionisteja”, Lenin köyristyi, hänen kaljunsä kävi punaiseksi, olkapäät hytkivät äänettömästä naurusta, työläiset hänen rinnallaan ja takanaan hymyilivät myös, ja salin perältä joku kysyi jurosti ja äänekkäästi:

— Entä ketä tuolla puolen istuu?

Matala Feodor Dan puhui sellaisen ihmisen äänensävyllä, jolle puhdas totuus on oma tytär, hän on sen synnyttänyt, kasvattanut ja yhä vieläkin kasvattaa. Itse puolestaan hän, Feodor Dan, on Karl Marxin täydellinen oleellistuma, mutta bolševikit ovat pintapuolisesti sivistyneitä, säädyttömiä miehiä, mikä erikoisen selvästi näkyy heidän suhteestaan menševikkeihin, joiden keskuudessa ovat — „kaikki huomattavat marxilaisuuden teoreetikot”, sanoi hän.

— Te ette ole marxilaisia,— puhui hän halveksuen,— ei, te ette ole marxilaisia! — Ja sohi keltaista nyrkkiään ilmaan oikealle puolelle. Joku työläisistä kysäisi häneltä:

— Entä milloin te menette taas teekutsuihin liberaalien kanssa?

En muista, esiintyikö Martov ensimmäisessä istunnossa. Tämä erinomaisen miellyttävä mies puhui nuorekkaan tulisesti, ja näytti, että hän tunsu erikoisen syvästi kahtiajaon draaman, ristiriitojen kivun.

Hän suorastaan vavahteli, heilahteli, avasi tärkätyn paitansa kauluksen suonenvetoisesti, viittoi käsillään; paidan hihansuut tulivat ulos takin hihasta, peittivät hänen kätensä, hän nosti kätensä ylös ja pudisti niitä saadakseen hihansuut painumaan lailliselle paikalleen. Minusta tuntui, ettei Martov todistellut, vaan pyytämällä pyyteli, sanoi: hajaannus on voitettava, puolue on liian heikko jakautuakseen kahtia, työläinen tarvitsee ennenkaikkea „vapauksia”, on ylläpidettävä mielialaa. Väliin hänen ensimmäinen puheensa kuulosti melkein hysteeriseltä, sanojen runsaus teki sen käsittämättömäksi, ja itse puhuja jätti raskaan vaikutuksen. Puheensa lopussa ja ikäänkuin siitä irrallisesti, kuitenkin „taistelusävyssä”, hän alkoi kiljua yhtä tulisesti taistelujoukkueita ja yleensä aseellista kapinaa valmistelevaa toimintaa vastaan. Muistan hyvin, miten bolševikkien penkeiltä joku huudahti hämmästyneenä:

— Siinä sitä ollaan!

Ja kai M. P. Tomski kysyi:

— Ehkä meidän olisi kädetkin lyötävä poikki, että toveri Martov rauhoittuisi?

Toistan, etten ole varma, puhuiko Martov ensimmäisessä istunnossa, mainitsin hänestä vain kertoakseni, *miten* puhuttiin.

Hänen puheensa jälkeen työläiset keskustelivat istuntosalin edessä olevassa huoneessa synkästi:

- Siinä teille Martov! Ja oli joskus „iskralainen”!
- Toverit intelligentit muuttavat karvaansa.

Rosa Luxemburg puhui kauniisti, intomielisesti ja purevasti halliten erinomaisesti ironian asetta. Mutta sitten Vladimir Iljitš nousi kiireesti puhujakorokkeelle sorauttaen „toverit”. Minusta näytti, että hän puhuu huonosti, mutta jo tuokion kuluttua olin kuten kaikki toisetkin hänen puheensa „valloissa”. Kuulin ensi kerran, että mitä vaikeimmista poliittisista kysymyksistä voitiin puhua niin yksinkertaisesti. Hän ei yrittänyt laatia kauniita lauseita, vaan tarjosi jokaisen sanan kämmenellä, paljastaen ihmeteltävän helposti sanan täsmällisen merkityksen. On hyvin vaikea kuvata erinomaista vaikutelmaa, jonka hän herätti.

Hänen eteenpäin ojennettu ja hieman kohotettu kätensä, kämmen, joka ikäänkuin punnitsi jokaisen sanan torjuen vastustajien lauseet ja esittäen niiden tilalle vakuuttavia väitteitä ja todisteita työväenluokan oikeudesta ja velvollisuudesta kulkea omaa tietään, mutta ei liberaalisen porvariston jäljessä eikä edes rinnallakaan,— kaikki tämä oli epätavallista, eikä hän, Lenin, puhunut siitä omassa nimessään, vaan todella historian tahdosta. Hänen puheensa yhtenäisyys, eheys, suoruus ja voima, ja koko hänen olemuksensa puhujakorokkeella oli kuin klassillinen taideteos: siinä oli kaikki eikä mitään liikaa, ei mitään koristeita, ja jos niitä oli, eivät ne näkyneet, ne olivat yhtä luonnollisen välttämättömiä kuin kaksi silmää kasvoissa, viisi sormeä kädessä.

Ajan mukaan hän puhui vähemmän kuin häntä ennen esiintyneet puhujat, mutta vaikutelman mukaan huomattavasti enemmän; en tuntenut tätä yksinäni, takanani kuiskuteltiin ihastuneina:

- Kyllä puhuu tiiviisti...

Niinhän se olikin; jokainen hänen todisteensa kehittyi itsensä — voimalla, joka siihen sisältyi.

Menševikit osoittivat häikäilemättä, että Leninin puhe oli heille vastenmielinen, ja itse hän oli enemmänkin kuin vastenmielinen. Mitä vakuuttavammin hän todisteli puolueen kohoamisen välttämättömyyttä vallankumouksellisen teorian korkeuksiin voidakseen kaikin puolin tarkistaa käytännön, sitä vihaisempia olivat hänen puhettaan keskeyttävät huudahtelut.

- Edustajakokous ei ole paikka filosofialle!
- Alkää opettako meitä, emme ole kymnaasilaisia!

Erikoisesti yritti eräs kookas partasuu mies, jolla oli puotilaisen kasvat, hän hypähteli penkiltä ja huusi änkyttäen:

— S-ala-l-liittolaisia... s-salaliittolaisten peliä! B-blanquilaisia!

Rosa Luxemburg nyökytteli hyväksyvästi päätään; hän sanoi erittäin hyvin menševikeille eräässä seuraavassa istunnossa:

— Te ette seiso marxilaisuuden perustalla, vaan istutte, vieläpä — makaatte sillä.

Häijy, kiihkeä ärtymyksen, ironian, vihan puuska puhalsi salissa, sadat silmät valaisivat moninaisesti Vladimir Iljitšiä. Ei ollut huomattavissa, että vihamieliset hyökkäykset olisivat liikuttaneet häntä, hän puhui tulisesti, mutta vaikuttavasti, rauhallisesti; muutaman päivän kuluttua sain tietää, mitä tämä ulkonainen rauhallisuus oli hänelle maksanut. Oli kovin omituista ja katkeraa nähdä, että häntä kohtaan synnytti vihaa näin luonnollinen ajatus: vain teorian korkeuksista puolue voi selvästi nähdä erimielisyyksien syyt keskuudessaan. Minulle syntyi tällainen tunnelma: edustajakokouksen jokainen päivä antoi Vladimir Iljitšille yhä uusia voimia, teki hänet reippaammaksi, varmemmaksi, päivä päivältä kaikuivat hänen puheensa yhä vakuuttuneempina ja edustajakokouksen jäsenistön koko bolševistinen osa kävi päättävämmäksi, jyrkemmäksi. Paitsi hänen puheitaan mieltäni melkein samalla tavalla innoitti Rosa Luxemburgin erinomainen ja pureva puhe menševikkejä vastaan.

Vapaat hetket ja tunnit Lenin vietti työläisten keskuudessa, kyseli heiltä elinolojen vähäisimpiäkin yksityiskohtia.

— Entä kuinka naiset? Rasittaako talous? Opiskelevatko kuitenkin, lukevatko?

Eräät työläiset, jotka näkivät ensi kertaa Leniniä, puhelivat Hyde parkissa hänen käyttäytymisestään edustajakokouksessa. Joku heistä sanoi sattuvasti:

— En tiedä, ehkä täällä Euroopassa lienee työläisillä toinenkin yhtä viisas mies — Bebel tai joku muu. Mutta että olisi toinen ihminen, josta alkaisin heti pitää niinkuin hänestä, — ei tunnu uskottavalle!

Toinen työläinen lisäsi hymyillen:

— Hän on meidän!

Hänelle sanottiin:

— Plehanovkin on meidän.

Kuulin sattuvan vastauksen:

— Plehanov on opettajamme, herramme, mutta Lenin — johtajamme ja toverimme.

Joku nuorukainen huomautti humoristisesti:

— Lievetakki haittaa Plehanovia.

Sattui seuraava tapaus: työläismenševikki pysäytti Vladimir Iljitšin ravintolaan mennessä kysyen häneltä jotain. Iljitš hidasti askeleitaan, hänen seuransa jatkoi matkaa. Tultuaan noin viiden minuutin kuluttua ravintolaan hän kertoi otsaansa rypistellen:

— Kummallista, että noin naiivi nuorukainen on päässyt puolueen edustajakokoukseen! Hän kysyi minulta: mikä se erimielisyyksien todellinen syy kuitenkin on? Sanoin hänelle, että toverinne kun haluavat istua parlamentissa, mutta meillä on sellainen vakaumus, että työväenluokan on valmistauduttava taisteluun. Taisi ymmärtää...

Syötiin pienessä ryhmässä, aina samassa, pienessä ravintolassa. Panin merkille, että Vladimir Iljitš söi vähän: pari kolme paistettua munaa, pienen viipaleen savustettua kinkkua ja joi tuopin vahvaa, tummaa olutta. Näkyi kaikesta, että hän suhtautui itseensä välinpitämättömästi, ja minua hämmästytti hänen erinomainen huolenpitonsa työläisistä. Heidän ruoka-asioitaan hoiti M. F. Andrejeva, ja Lenin kyseli häneltä:

— Kuinka luulette: eivätkö toverit ole nälissään? Eivät? Hm, hm... Entä jos lisättäisiin voileipiä?

Hän tuli hotelliin, jossa asuin, ja huomasi hänen koettelevan huolissaan vuodetta.

— Mitä te teette?

— Katson, ovatko lakanat kosteita.

En heti käsittänyt, mitä varten hänen oli tiedettävä, millaisia lakanat olivat Lontoossa. Huomattuaan ihmettelyni hän selitti:

— Teidän on huolehdittava terveydestänne.

Syksyllä vuonna 18 kysyin sormovolaiselta työmieheltä, Dmitri Pavlovilta, mikä hänen mielestään oli Leninin luonteenomaisin piirre.

— Koruttomuus. Koruton kuin totuus.

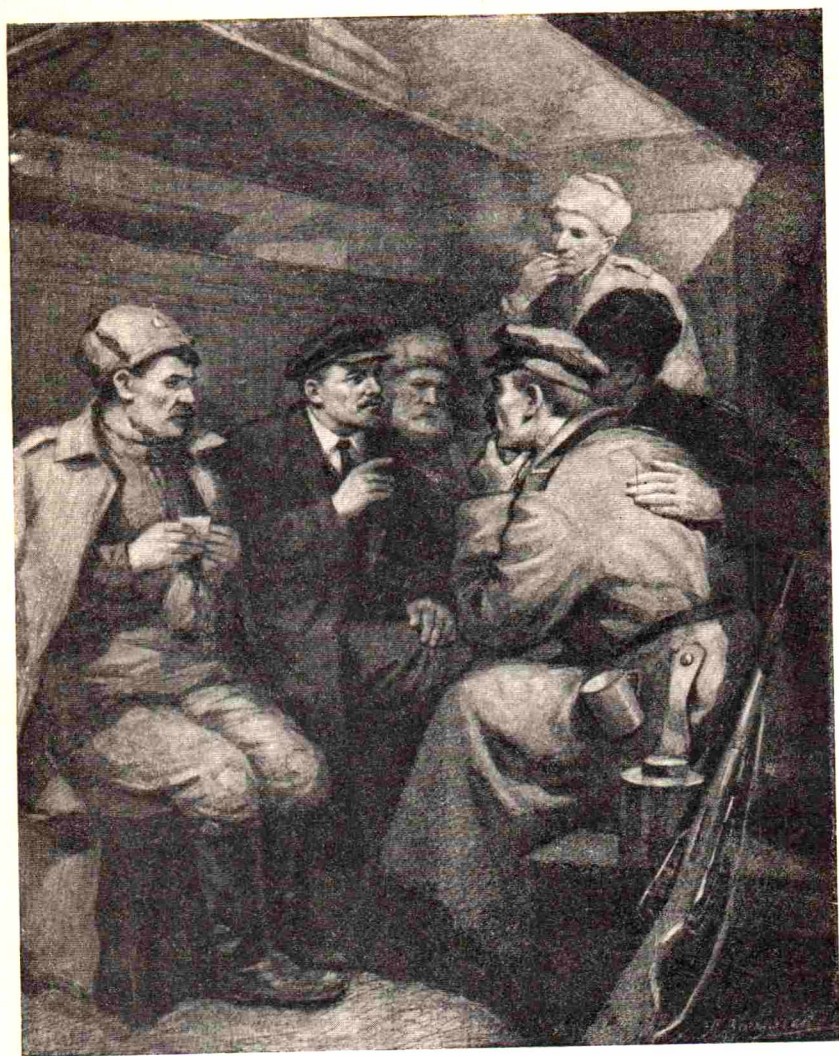
Hän sanoi tämän kuin hyvin ajatellun, kauan sitten harkitun asian.

Tunnettua on, että ankarimmin arvostelevat ihmistä ne, jotka palvelevat häntä. Leninin autonkuljettaja Gil, paljon kokenut mies sanoi:

— Lenin on erikoinen. Sellaisia ei ole. Kuljetin häntä Mjasnitskajaa pitkin, liike oli suuri, töintuskin pääsin ajamaan, pelkäsin, että auto särkyä, annoin signaaleja ja olin kovin hermostunut. Hän avasi oven, tuli istuinta myöten luokseni ollen vaarassa joutua sysätyksi maahan ja puheli: „Olkaa hyvä, älkää hermostelko, Gil, ajakaa kuten toisetkin”. Olen vanha autonkuljettaja ja tiedän, ettei kukaan näin tee.

On vaikea ilmaista, kuvata sitä luonnollisuutta ja joustavuutta, jolla kaikki hänen saamansa vaikutelmat virtasivat yhteen uomaan.

Hänen ajatuksensa suuntautui aina kuin kompassineula kärjellään työtätekevän kansan luokkaetujen puoleen. Lontoossa sattui vapaa ilta, mentiin pienellä joukolla „Music halliin” — demokraattiseen teatteriin. Vladimir Iljitš nauroi hilpeästi ja tarttuvasti katsellessaan klouneja ja tasapainotaitureita, kaikkea

V. I. Lenin matkalla Pietariin vuonna 1917.
Taiteilija P. Vasiljevin piirros.

Меркни:

- 1) Овоу. к. бичат
Каванас уолгору пбл. олгопбл.
- 2) "Мурд 7 кр 17" "уураа 7 гобол." (A) "Ор. к. М. кр."
(B) "О. П. Д."
- 3) Не урхавангунд павулука, а павулука
олгопбл. пбл. "олд. 7 гоб." (A) "Ор. к. М. кр."
(B) "О. П. Д." (C) "Мурд 7 кр. 17"
- 4) Олгопбу педар урууна, афтар. "олд."
Омурд урууда 7 1^{та} уруу пбл. к.
2-уу. Матин хуулуу.
Дуфорул, к. олхавалаанне
Друн олгопбу пбл. "Ор. к. М. кр."
"Ор. к. М. кр." к. ур олхавалаанне.
- 5) Олгоп уруу
(A) "Мурд 7 кр. 17" (Кр. к. М. кр. уруу)
(B) "Ор. к. М. кр." ур олгоп. кр.
"Матин ур кр. кр." "Ор. к. М. кр."
+ (C) "Мурд 7 кр. 17" ур олгоп.
6) Оруу павулука ур олгопбу. "О. П. Д."
6 би) Не Орд. Оруу уруу, а Каванасуу, Оруу
уруу, олгопбу. уруу "О. П. Д." к. олгопбу.
7) Олгоп
урууда урууда к. олгопбу.
Олхавалаанне О. П. Д. Олгопбу. - олгопбу.

V. I. Lenin. Huhtikuun teesien alkuperäislunnon.
1917.

Käsikirjoitus.

muuta seurasi välinpitämättömästi; erikoisen tarkkaavaisesti hän seurasi Brittiläisen Kolumbian työläisten puunhakkuuta. Pieni näyttämö kuvasi metsäleiriä, sen edessä maassa kaksi rotevaa miestä hakkasi minuutin sisällä lähes metrin paksuisen puunrungon poikki.

— No, tämä on tietysti vain yleisöä varten, tosiasiasa he eivät voi työskennellä noin nopeasti,— sanoi Iljitš.— Mutta selvää on, että he tekevät sielläkin työtä kirveillä silpoen paljon puuta kelpaamattomiksi lastuiksi. Siinä teille sivistyneet englantilaiset!

Hän alkoi puhua tuotannon anarkiasta kapitalistisen järjestelman oloissa, suuresta raaka-aineprosentista, joka menee hukkaan, ja lopetti pahoitellen, ettei kukaan ollut huomannut vielä kirjoittaa kirjaa tästä aiheesta. Minulle oli jotain epäselvää tässä ajatuksessa, mutta en ehtinyt kysyä Vladimir Iljitšiltä, hän jo puhui kiinnostavasti tasapainotaituruudesta teatteritaiteen erikoisena muotona.

— Siinä on jotain satiirista tai skeptillistä suhdetta yleisesti hyväksytyyn, pyrkimys kääntää se nurinpäin, hieman väärentää, näyttää tavallisen epäloogillisuus. Konstikasta, mutta kiinnostavaa!

Parin vuoden kuluttua keskustellessaan Kaprin saarella A. A. Bogdanov-Malinovskin kanssa utopistisesta romaanista hän sanoi tälle:

— Kirjoittaisittepa te työläisille romaanin siitä, miten kapitalistiset rosvot ovat ryöstäneet maan kuluttaen kaiken naftan, raudan, puun ja kivihiilen. Se olisi erittäin hyödyllinen kirja, herra machilainen!

Hyvästellessään Lontoossa hän sanoi minulle, että tulee ehdottomasti Kaprille lepäämään.

Mutta ennen kuin hän ehti tulla sinne tapasin hänet Pariisissa¹ kaksihuoneisessa ylioppilasarunossa,— se oli ainoastaan kooltaan ylioppilasarunto, mutta ei siellä vallitsevan puhtauden ja täsmällisen järjestyksen vuoksi. Nadežda Konstantinovna laittoi meille teetä ja lähti johonkin, me jäimme kahden. „Znanije” alkoi siihen aikaan hajota, ja minä menin puhumaan Vladimir Iljitšin kanssa uuden kustannusliikkeen järjestämisestä, joka yhdistäisi mahdollisesti kaikki kirjailijamme. Kustannusliikkeen toimituskuntaan ehdotin ulkomailla Vladimir Iljitšiä, V. V. Vorovskia ja vielä jotakin, ja Venäjällä heitä edustaisi V. A. Desnitski-Strojev.

¹ A. M. Gorki tapasi V. I. Leninin Pariisissa keuhkolla 1911, so. sen jälkeen, kun V. I. Lenin oli käynyt A. M. Gorkin luona Kaprilla,— huhtikuussa 1908 ja heinäkuussa 1910.— *Toim.*

Olin sitä mieltä, että pitäisi kirjoittaa joukko kirjoja lännen kirjallisuuden historiasta ja Venäjän kirjallisuudesta, kirjoja kulttuurihistoriasta, jotka antaisivat runsasta asiallista aineistoa työläisille itseopiskelua ja propagandaa varten.

Mutta Vladimir Iljitš teki tyhjäksi tämän suunnitelman viitaten sensuuriin, vaikeuteen omien ihmisten järjestämisessä; suurin osa tovereista oli käytännöllisessä puoluetöyössä, eikä heillä ollut aikaa kirjoittaa. Mutta hänen esittämistään syistä minulle tärkein ja vakuuttavin oli lähimain seuraava: aika ei ole otollinen paksuja kirjoja varten, paksuja kirjoja lukee sivistyneistö, mutta se, kuten näette, peräytyy sosialismista liberalismiin, emmekä me kykene työntämään sitä pois valitsemaltaan tieltä. Me tarvitsemme sanomalehtiä, lentokirjasia, hyvä olisi saada uudestaan järjestetyksi „Znanijen” pienoiskirjaston julkaiseminen, mutta Venäjällä se ei ole sensuurin ja täällä kuljetusvaikeuksien vuoksi mahdollista: meidän on lähetettävä joukkojen keskuuteen kymmeniä, satoja tuhansia lentolehtisiä, sellaista määrää on mahdollon kuljettaa salaa. Odotetaan kustannusliikkeen suhteen parempia aikoja.

Hän puhui hämmästyttävän, hänelle aina ominaisen vilkkaasti ja selvästi Duumasta, kadeteista, jotka „häpeävät olla lokakuulaisia”, siitä, että „heidän edessään on ainoa tie oikealle”, ja sitten esitti joukon todisteita sodan lähestymisestä ja „eikä kaiketi vain yhden, vaan monien sotien”, — tämä hänen ennustuksensa toteutui pian Balkanilla.

Hän nousi seisomaan, sujautti luonteenomaisin liikkein peukalot liivin kainaloaukkoihin ja asteli verkalleen ahtaassa huoneessa kirkkaita silmiään siristellen.

— Sota tulee. Kiertämättä. Kapitalistinen maailma on tullut mätänevään käymistilaan, jo nyt ovat ihmiset alkaneet myrkyttää itseään šovinismin, nationalismin myrkyllä. Arvelen, että me näemme vielä yleiseurooppalaisen sodan. Proletariaattiko? Tuskinpa proletariaatti löytää itsessään voimia ehkäistä verisen riidan. Miten se voidaan tehdä? Työläisten yleiseurooppalaisella lakolla? Sitä varten he eivät ole tarpeeksi järjestyneitä, tietoisia. Sellainen lakko merkitsisi kansalais sodan alkua, me, realistiset poliitikot, emme voi luottaa siihen.

Hän pysähtyi ja hieroen kengänpohjalla lattiaa sanoi synkästi:

— Proletariaatti kärsii tietenkin kauheasti — sellainen on toistaiseksi sen kohtalo. Mutta sen viholliset heikentävät toisensa. Se on myös kieltämätöntä.

Ja tultuaan luokseni hän sanoi ikäänkuin ihmetellen, voimakkaasti, mutta hiljaa:

— Ei, mutta ajatelkaahan: minkä hyväksi kylläiset ajavat nälkäisiä teurastamaan toinen toistaan? Voitteko mainita jonkin

typerämmän ja inhoittavamman rikoksen? Työläiset maksavat siitä hirveän kalliin hinnan, mutta loppujen lopuksi he voittavat. Se on historian tahto.

Hän puhui usein historiasta, mutta ei milloinkaan hänen puheissaan tuntunut palvovaa kumartamista sen tahdon ja voiman edessä.

Puhe kiihdytti häntä, istuuduttuaan pöydän ääreen hän pyyhki hiestynnyttä otsaa, ryyppäsi kylmää teetä ja kysyi odottamatta:

— Mikä skandaali teillä Amerikassa oli? Lehtien mukaan tiedän, mistä oli kysymys, mutta miten se tapahtui?

Kerroin hänelle lyhyesti seikkailuni.

En ole koskaan tavannut ihmistä, joka olisi osannut niin tarttuvasti nauraa kuin Vladimir Iljitš. Vieläpä oli outoakin nähdä, että sellainen ankara realisti, mies, joka näki niin hyvin, tunki syvästi suurten yhteiskunnallisten tragedioiden välttämättömyyden ja oli leppymätön, järkähtämätön vihassaan kapitalismin maailmalle, että hän voi nauraa lapsen tavoin, kyynelsilmin, pakahtumaisillaan nauruun. On omattava suuri, vahva henkinen terveys voidakseen sillä tavalla nauraa.

— Oo, te näyttekin olevan humoristi! — sanoi hän nauraen.— En osannut olettaa. Onpa se hauska juttu...

Pyyhkien naurunkyöneleitä hän hymyili jo lempeästi, pehmeästi ja sanoi vakavasti:

— Se on hyvä, että voitte suhtautua vastoinkäymisiin humoristisesti. Huumori on mainio, terve ominaisuus. Ymmärrän erinomaisesti huumoria, mutta en hallitse sitä. Mutta naurettavaa ei liene elämässä vähempää kuin surullistakaan, ei varmastikaan vähempää.

Sovittiin, että menen hänen luokseen päivän kuluttua, mutta ilma oli paha, minä aloin illalla sylkeä kovasti verta, ja seuraavana päivänä matkustin pois.

Pariisin jälkeen kohtasimme Kaprilla. Silloin minulle jäi kovin kummallinen vaikutelma: tuntui kuin Vladimir Iljitš olisi ollut kaksi kertaa Kaprilla ja kahden räikeästi eroavan mielialan vallassa.

Toinen Iljitš ilmoitti päättävästi minulle heti, kun olin häntä vastassa laiturilla:

— Tiedän, Aleksei Maksimovitš, että te toivotte sittenkin minun sovintoani machilaisten kanssa, vaikka varoitin teitä kirjeessä, että se on mahdotonta! Niin että älkää vain yrittäkö mitään.

Matkalla asuntooni ja siellä yritin selittää hänelle, ettei hän ollut aivan oikeassa: minulla ei ole ollut eikä ole tarkoitus sovittaa filosofisia riitoja, semminkään kun en niitä täysin käsitä. Sitäpaitsi olen nuoruudesta asti saastutettu epäluottamuksella kaikenlaista filosofiaa kohtaan, ja syynä tähän

epäluottamukseen oli ja on filosofian ristiriitaisuus minun henkilökohtaisen „subjektiivisen” kokemuksen kanssa: minulle oli maailma vasta alkamassa, „asettumassa”, mutta filosofia läimäytteli sitä päähän ja aivan sopimattomasti, sopimattomaan aikaan kyseli:

„Mihin olet menossa? Miksi menet? Minkä vuoksi — ajatteletko?”

Jotkut filosofit taas suoraan ja tiukasti komensivat: „Seis!”

Sitäpaitsi tiesin jo, että filosofia voi olla kuten nainenkin erittäin ruma, vieläpä rujokin, mutta puettu niin taitavasti ja uskottavasti, että sitä voi pitää kaunottarena. Tämä huvitti Vladimir Iljitšä.

— No, se on huumoria,— sanoi hän.— Mutta että maailma on vasta alkamassa, asettumassa, se on hyvä! Ajatelkaa sitä vakavasti, siitä tulette sinne, mihin teidän olisi aikoja pitänyt tulla.

Sitten sanoin hänelle, että A. A. Bogdanov, A. V. Lunatšarski, V. A. Bazarov ovat minun silmissäni huomattavia miehiä, erinomaisen monipuolisesti sivistyneitä, en ole tavannut puolueessa heidän veroisiaan.

— Olettakaamme. Entä mitä siitä seuraa?

— Pidän heitä loppujen lopuksi saman päämäärän ihmisinä, ja päämäärän yhtenäisyyden, joka on syvästi ymmärretty ja tajuttu, pitäisi pyyhkiä pois, hävittää filosofiset ristiriitaisuudet...

— Siis sovinnon toivo sittenkin elää? Se on turhaa,— hän sanoi.— Annan ystävän neuvon, ajakaa se pois, ja mahdollisimman kauas! Plehanovkin on mielestänne saman päämäärän mies; mutta minä — näin meidän kesken sanottuna — ajattelen, että hän on aivan toisen päämäärän ihmisiä, vaikka onkin materialisti eikä metafysikko.

Tähän päättyikin keskustelumme. Luulen, ettei ole tarpeen huomauttaa, etten ole esittänyt sitä sanasta sanaan, kirjaimellisesti. Ajatuksen täsmällisyyttä en epäile.

Näin siis Vladimir Iljitš Leninin vieläkin lujempaan, taipumattomampaan kuin Lontoon edustajakoukussa. Siellä hän hermosteli, ja oli hetkiä, jolloin tuntui selvästi, että puolueen kahtiajakaantuminen pani hänet kokemaan sangen raskaita hetkiä.

Täällä hänen mielialansa oli rauhallinen, kylmäkiskoinen ja ivallinen, hän vältti keskusteluja filosofisista aiheista ja yleensä käyttäytyi hillitysti. A. A. Bogdanov, erinomaisen miellyttävä, sävyisä ja Leniniin ihastunut, mutta hieman itserakas mies, joutui kuuntelemaan hyvin karvaita ja raskaita sanoja:

— Schopenhauer on sanonut: „Selvästi ajatteleva esittää selvästi”, ja luulen, ettei hän ole sanonut mitään sen parempaa. Te, toveri Bogdanov, esitätte epäselvästi. Selittäkää minulle parilla kolmella lauseella, mitä teidän „tilalle asettamisenne”

antaa työväenluokalle ja miksi machilaisuus on vallankumouksellisempaa kuin marxilaisuus?

Bogdanov yritti selittää, mutta hän puhui tosiaankin epäselvästi ja monisanaisesti.

— Jättäkää tuo,— neuvoi Vladimir Iljitš.— Joku, muistaakseni Jaures on sanonut: „Parempi on puhua totta kuin olla ministerinä”, lisäksi tähän: ja machilaisena.

Sitten hän pelasi innokkaasti Bogdanovin kanssa šakkia ja hävitessään suuttui, tulipa lapsellisen apealle mielellekin. Erinomaista oli, ettei edes lapsellinen apeus, enempää kuin hänen herttainen naurunsakaan rikkoneet hänen luonteensa täydellistä eheyttä.

Kaprilla oli toinenkin Lenin — mainio toveri, iloinen mies, joka oli vilkkaasti ja väsymättä kiinnostunut kaikkeen maailmassa ja suhtautui ihmeellisen lempeästi ihmisiin.

Kerran illalla myöhään, kun kaikki olivat menneet kävelyille, hän puhui minulle ja M. F. Andrejevälle,— puhui alakuloisesti, syvästi valittaen:

— Viisaita, lahjakkaita ihmisiä, he ovat tehneet paljon puolueen hyväksi ja voisivat tehdä vielä kymmenen kertaa enemmän, mutta he eivät lähde kanssamme. Eivät voi. Ja tämä rikollinen järjestelmä pilaa ja runtelee kymmeniä ja satoja tällaisia ihmisiä.

Toisella kertaa hän sanoi:

— Lunatšarski palaa puolueeseen, hän on vähemmän individualisti kuin ne kaksi. Harvinaisen lahjakas luonne. „Olen mieltynyt” häneen — piru vieköön, miten tyhmät sanat: olla mieltynyt! Minä, tiedättekö, pidän hänestä, hän on oivallinen toveri! Hänessä on hieman ranskalaista loistetta. Hänen kevytmielisyytensäkin on ranskalaista, kevytmielisyyys hänessä on estetiimin tulosta.

Hän kyseli tarkkaan Kaprin kalastajien elämää, heidän ansioitaan, pappien vaikutusta, koulua — hänen intressiensä laajuus ei voinut olla ihmetyttämättä minua. Kun hänelle sanottiin, että eräs pappi pahanen oli köyhän talonpojan poika, hän vaati heti paikalla, että hänelle hankittaisiin tiedot: miten usein talonpojat antoivat lapsiaan seminaareihin ja palasivatko talonpoikien lapset palvelemaan pappeina kotikyliinsä?

— Ymmärrättekö? Jos tämä ei ole satunnainen ilmiö, on se siis Vatikaanin politiikkaa. Viekasta politiikkaa!

En voi kuvitella toista henkilöä, joka seisten niin korkealla ihmisten yläpuolella olisi kyennyt varjelemaan itsensä kunnianhimon kiusauksilta ja pystynyt säilyttämään vilkkaan kiinnostuksen „tavallisiin ihmisiin”.

Hänessä oli eräänlaista magneettisuutta, joka veti puoleensa työihmisten sydämiä ja myötätuntoa. Hän ei puhunut

italiaa, mutta Kaprin kalastajat, jotka olivat nähneet Šaljapinin ja paljon muita huomattuja venäläisiä, asettivat Leninin heti jollain vaistolla erikoiselle paikalle. Hänen naurunsa oli herttaista,— sellaisen ihmisen sydämellistä naurua, joka näki erinomaisesti inhimillisen tyhmyyden kömpelyydet ja järjen viekkaat temppuilut, mutta osasi nauttia lapsellisen naiivisti kuten „sydämehtään vilpittömät”.

Vanha kalastaja, Giovanni Spadaro, sanoi hänestä:

— Vain rehellinen ihminen voi sillä tavalla nauraa.

Keinuen veneessä aalloilla, sinertävillä ja kuulakoilla kuin taivas, Lenin opetteli onkimaan kaloja „sormella” — siimalla ilman onkivapaa. Kalastajat selittivät hänelle, että piti nykäistä heti, kun sormi tunsi siiman värähtelyn.

— Così: drin-drin. Capisci?

Hän nykäisi heti, alkoi vetää kalaa ylös ja huusi lapsellisen riemastuneena, metsästäjän kiihkolla:

— Ahaa! Drin-drin!

Kalastajat nauraa hohottivat myöskin kovaäänisesti ja iloisesti kuin lapset ja antoivat kalastajalle nimen:

— „Signore Drin-drin”.

Hän matkusti pois, ja he yhä kyselivät:

— Kuinka signore Drin-drin jaksaa? Eikö tsaari häntä kaappaa kiinni, eikö?

En muista, oliko G. V. Plehanov ennen Vladimir Iljitšä vaiko hänen jälkeensä Kaprilla.

Eräät Kaprin siirtokunnan emigranteista — kirjailija N. Oliger, Sotšin kapinan järjestämisestä kuolemantuomion saanut Lorents-Metner, Pavel Vigdortšik ja muistaakseni vielä kaksi — halusivat keskustella hänen kanssaan. Hän kieltäytyi. Se oli tietysti hänen asiansa, hän oli sairas mies ja tullut lepäämään. Mutta Oliger ja Lorents sanoivat minulle, että hän oli esittänyt kiellon hyvin loukkaavassa muodossa. Heikkohermoinen Oliger väitti, että G. V. oli maininnut jotain „väsymyksestä puhehaluisten, mutta tekoon kykenemättömien runsauden johdosta”. Ollessaan luonani hän ei tosiaankaan halunnut tavata ketään paikallisesta siirtokunnasta,— Vladimir Iljitš oli tavannut kaikkia. Plehanov ei kysellyt mitään, hän tiesi jo kaikki ja kertoi itse. Venäläisesti laajalahjaisena, eurooppalaisesti sivistyneenä hän teikaroi mielellään koreilla, pisteliäillä sanoilla ja tuntui nimenomaan pilapuheen vuoksi korostavan tylysti ulkomaalaisten ja venäläisten tovereiden puutteita. Minusta tuntui, etteivät hänen kompasanansa aina olleet onnistuneita, muistiin ovat jääneet ainoastaan epäonnistuneet: „kohtuuttomasti kohtuullinen Mehring”, „vallananastaja Enrico Ferri, hänessä ei ole rautaa zolotnikan vertaa” — tämä sapaleikki rakentuu sanaan ferrum — rauta. Kaikki muu oli tämäntapaista. Yleensäkin hän suhtautui

ihmisiin alentuvaisesti, ei tietenkään niinkuin jumala, mutta vähän siihen tapaan. Hän oli hyvin lahjakas kirjailija ja puolueen perustajia ja herätti minussa syvää kunnioitusta, mutta ei sympatiaa. Hänessä oli liian paljon „aristokraattisuutta”. Ehkä arvostelen virheellisesti. En erikoisesti pidä virheistä, mutta kuten kaikki ihmiset erehdyn minäkin. Tosiasia on kuitenkin, että olen harvoin kohdannut siinä määrin erilaisia ihmisiä kuin G. V. Plehanov ja V. I. Lenin. Se on luonnollistakin: toinen lopetti työnsä vanhan maailman hajoittamiseksi, toinen oli jo alkanut rakentaa uutta maailmaa.

Elämä on järjestetty niin pirunmoisen taitavasti, että osamatta vihata on mahdotonta vilpittömästi rakastaa. Jo yksinomaan tämä ihmisen perusolemusta tarvelevä sielun kahtiajakautumisen välttämättömyys, rakkauden kiertämätön ilmitulo vihan kautta tuomitsee nykyajan elämänehdot hävitettäväksi.

Venäjällä, maassa, jossa kärsimysten välttämättömyyttä saarnataan „sielun pelastamisen” yleisenä keinona, en ole tavannut enkä tunne ihmistä, joka tuntisi niin syvällisesti ja voimakkaasti vihaa, inhoa ja ylenkatsetta onnettomuuksia, kurjuutta ja ihmisten kärsimyksiä kohtaan kuin Lenin.

Minun silmissäni nämä tunteet, tämä viha elämän draamoja ja tragedioita kohtaan kohottivat erikoisen korkealle Vladimir Leninin, miehen, joka oli kotoisin maasta, missä kärsimysten ylistämiseksi ja siunaukseksi on kirjoitettu mitä lahjakkaimpia evankeliumeja ja missä nuoriso alkoi elää kirjojen mukaan, jotka oli täytetty yksitoikkisilla, itseasiassa pienten, jokapäiväisten draamojen kuvauksilla. Venäjän kirjallisuus on pessimistisintä kirjallisuutta Euroopassa; meillä kirjoitetaan kaikki kirjat aivan samasta aiheesta, siitä miten me kärsimme — nuoruudessa ja aikaihmisinä: järjen puutteesta, itsevaltiuden sorrosta, naisten vuoksi, rakkaudesta lähimmäisiin, maailmankaikkeuden epäonnistuneesta rakenteesta; vanhalla iällä: elämän virheiden tajuamisesta, hampaiden vähyden, vatsan huonon sulatuksen vuoksi ja kuoleman välttämättömyydestä.

Jokainen venäläinen, istuttuaan „politiikasta” kuukauden vankilassa tai oltuaan vuoden karkotuksella, pitää pyhänä velvollisuutenaan lahjoittaa Venäjälle muistelmakirjan siitä, miten hän on kärsinyt. Eikä kukaan ole vielä tähän päivään saakka hoksannut keksiä kirjaa siitä, miten hän on koko elämänsä ajan iloinnut. Ja kun venäläinen ihminen on tottunut keksimään elämää itseään varten, mutta osaa rakentaa sitä huonosti, niin on hyvin luultavaa, että kirja onnellisesta elämästä opettaisi häntä, miten tällaista elämää on keksittävä.

Minulle oli erikoisen suurta Leninissä juuri tämä hänen leppymätön, sammumaton vihansa ihmisten onnettomuuksia kohtaan, hänen kirkas uskonsa siihen, ettei onnettomuus ole

olemassaolon järkkymätön perusta, vaan on iljettävyys, joka ihmisten on ja jonka he voivat pyyhkiä pois itsestään.

Minä nimittäisin tätä hänen luonteensa peruspiirrettä materialistin taistelevaksi optimismiksi. Nimenomaan tämä piirre miellytti erikoisesti minua tässä ihmisessä,— Ihmisessä,— joka on kirjoitettava isolla kirjaimella.

Vuosina 17—18 eivät suhteeni Leniniin olleet läheskään sellaiset, jollaisina olisin ne halunnut nähdä, mutta ne eivät voineet olla toiset.

Hän oli poliitikko. Hän hallitsi täydellisesti sitä selvästi määriteltyä katsomuksen suoralinjaisuutta, joka on välttämätön sellaisen valtavan suuren, raskaan laivan perämiehelle, jollainen oli lyijyinen talonpoikais-Venäjä.

Minulla oli taas elimellinen vastenmielisyys politiikkaan, ja uskoin yleensä huonosti massan järkeen ja talonpoikaismassan järkeen erikoisesti. Järki, jota ei ole organisoitu aatteella, ei ole vielä se voima, joka astuu elämään luovana kykynä. Massan järjessä ei ole aatetta niin kauan kuin siinä ei ole sen kaikkien yksikköjen intressien yhteisyyden tajua.

Massa elää tuhansia vuosia pyrkimyksessä parempaan, mutta tämä pyrkimys luo sen lihasta riistäjiä, jotka sitä sortavat, elävät sen verellä, ja niin tulee olemaan niin kauan kuin massa alkaa käsittää, että maailmassa on vain yksi voima, joka voi vapauttaa sen riistäjien orjuudesta, Leninin totuuden voima.

Kun Lenin julkaisi vuonna 17 Venäjälle saavuttuaan „teesinsä”, ajattelin, että näillä teeseillä hän uhraa Venäjän talonpoikaistolle koko poliittisesti koulutettujen työläisten määrällisesti mitättömän, laadullisesti sankarillisen sotajoukon ja kaiken vilpittömästi vallankumouksellisen sivistyneistön. Tämä ainoa aktiivinen voima Venäjällä tulee heitetyksi kuin pivollinen suo-
loja maaseudun suolattomaan suohon ja se sulaa, leviää siihen jäljettömästi muuttamatta vähääkään Venäjän kansan henkeä, elinoloja, historiaa.

Tieteellinen, teknillinen — yleensä ammattitaitoinen intelligenssi oli minun kannaltani katsottuna olemukseltaan vallankumouksellista, ja yhdessä työväenluokan, sosialistisen intelligenssin kanssa se oli mielestäni arvokkain Venäjälle kasaantunut voima — muuta voimaa, joka olisi kyennyt ottamaan vallan ja järjestämään maaseudun, en vuoden 17 Venäjällä nähnyt. Mutta nämä voimat, määrällisesti vähäiset ja ristiriitojen pirstomat, voivat täyttää tehtävänsä vain lujan sisäisen yhdistymisen pohjalla. Niiden edessä oli suurenmoinen työ: saada maaseudun anarkistisuus valtansa alle, kultivoida talonpojan tahto, opettaa hänet tekemään järkevästi työtä, muuttaa hänen taloutensa ja kehittää tällä kaikella maata nopeasti eteenpäin; kaikki tämä oli saavutettavissa vain maaseudun vaistojen alistuessa kaupungin

järjestyneelle järjelle. Vallankumouksen ensimmäisenä tehtävänä pidin sellaisten ehtojen luomista, jotka edistäisivät kulttuurivoimien kasvua maassa. Tässä tarkoituksessa ehdotin järjestettäväksi Kaprille koulun työläisiä varten, ja taantumusvuosina, 1907—1913, yritin voimieni mukaan pitää työläisten mielialaa reippaana.

Tämän tarkoitusperän hyväksi järjestettiin heti kohta helmikuun kumouksen jälkeen, keväällä vuonna 17, „Vapaa yhdistys positiivisten tieteiden kehittämiseksi ja levittämiseksi” — laitos, joka asetti tehtäväkseen toisaalta tieteellisten tutkimuslaitosten järjestämisen Venäjällä, toisaalta — tieteellisten ja teknillisten tietojen laajan ja keskeytymättömän levittämisen työläisten keskuuteen. Yhdistyksen johtoon tuli huomattavia tiedemiehiä, Venäjän Tiedeakatemian jäseniä V. A. Steklov, L. A. Tšugajev, akateemikko Fersman, S. P. Kostytšev, A. A. Petrovski ja monia muita. Toimekkaasti kerättiin varoja; S. P. Kostytšev ryhtyi jo etsimään paikkaa eläin- ja kasvitieteellisen tutkimuslaitoksen järjestämiseksi.

Selvyyden vuoksi sanon, että minua oli aina kiusannut tosiasia sivistymättömän maaseudun valtaenemmistöstä kaupungin suhteen, talonpoikaiston eläimellinen individualismi ja melkein täydellinen sosiaalisten emootioiden puuttuminen siltä. Poliittisesti valveutuneiden työläisten diktatuuri kiinteässä liitossa tieteellisen ja teknillisen sivistyneistön kanssa oli minun nähdäkseni ainoa mahdollinen keino päästä vaikeasta tilanteesta, jota sota oli erikoisesti pahentanut anarkisoimalla maaseutua yhä enemmän.

Olin kommunistien kanssa eri mieltä kysymyksessä sivistyneistön osuuden arvioinnista Venäjän vallankumouksessa, jonka oli valmistanut juuri se sama sivistyneistö, johon kaikki „bolševikitkin” kuuluivat, ja he olivat kasvattaneet satoja työläisiä sosiaalisen sankaruuden ja korkean intellektuaalisuuden hengessä. Venäjän sivistyneistö — tieteellinen ja työläisintelligenssi — on ollut, on ja tulee vielä kauan olemaan ainoana kuormahevosenä, joka on valjastettu Venäjän historian raskaan kuorman eteen. Huolimatta kaikista sysäyksistä ja kiihoituksista, joita se on kokenut, jää kansanjoukkojen järki yhä vielä voimaksi, joka vaatii johtoa ulkoapäin.

Näin ajattelin 13 vuotta sitten ja näin — erehdyin. Tämä sivu pitäisi pyyhkiä pois muistelmistani. Mutta — „kirjoitettu ei lähde kirveelläkään veistäen”. Sitäpaitsi: „virheistä opitaan” — toisteli Vladimir Iljitš. Tietäkööt siis lukijat tämän virheeni. Olisi hyvä, jos se olisi opiksi niille, jotka tekevät kiireisiä johtopäätöksiä havainnoistaan.

Monien mitä katalimpien tuholaietekojen jälkeen, joihin osa spesialisteja oli syyllistynyt, olin tietenkin velvollinen

uudestiarvioimaan — ja arvioidin — suhteeni tieteen ja tekniikan työntekijöihin. Tällaiset uudestiarvioinnit merkitsevät jotain, erikoisesti vanhoilla päivillä.

Kansan rehellisten johtajien tehtävä on yli-inhimillisen vaikea. Mutta Leninin johtaman vallankumouksen vastustamienkin oli järjestetty hyvin laajalti ja voimallisesti. Sitä paitsi on otettava huomioon, että „sivilisaation” kehittyessä ihmiselämän arvo ilmeisesti laskee, josta on eittämättömänä todisteena ihmisten tuhoamisen tekniikan ja tämän asian harrastuksen kehitys nykyajan Euroopassa.

Mutta sanokaa omantuntonne mukaan: eikö ole epäsoveliasta ja kyllin inhottavaa niiden „moralistien” ulkokultaisuus, jotka puhuvat Venäjän vallankumouksen verenhimoisuudesta sen jälkeen, kun he nelivuotisen häpeällisen yleiseurooppalaisen teurastuksen aikana eivät säälineet miljoonia tuhattuja ihmisiä, vaan vielä kaikin tavoin kiihoittivat „täydelliseen voittoon asti” sitä iljettävää sotaa? „Kulttuuriset kansakunnat” ovat tulleet lyödyiksi, nääntyneet, villiiltyneet, ja yleisinheimillinen poroporvarillinen tyhmyys on voittanut: sen tiukat silmukat tukahduttavat tänäkin päivänä ihmisiä.

On paljon kirjoitettu ja puhuttu Leninin julmuudesta. En voi tietenkään olla niin naurettavan tahditon, että rupeaisin puolustamaan häntä valheelta ja parjauksilta. Tiedän, että parjaus ja valhe on poroporvarillisten poliitikkojen laillistettu menetelmä, tavanomainen keino taistelussa vihollista vastaan. Tuskinpa maailman suurten ihmisten joukosta löytyy ainuttakaan, jota ei olisi yritetty tahrata likaan. Tämä on kaikille tunnettu.

Sitäpaitsi kaikki ihmiset pyrkivät ei ainoastaan alentamaan huomattavan henkilön oman ymmärryksensä tasolle, vaan vieläpä kaatamaankin hänet jalkoihinsa, siihen tahmeaan, myrkylliseen likaan, jonka he luotuaan ovat nimittäneet „jokapäiväiseksi elämäksi”.

Minulla on iljettävänä muistissa seuraava tapaus: vuonna 19 oli Pietarissa „maaseutuköyhälistön” edustajakokous. Venäjän pohjoisista lääneistä oli saapunut muutamia tuhansia talonpoikia, ja satoja heistä oli sijoitettu Romanovien Talvipalatsiin. Kun edustajakokous päättyi ja nämä ihmiset matkustivat pois, niin havaittiin, etteivät he olleet lianneet ainoastaan palatsin kylpyammeita, vaan suuren määrän mitä arvokkaimpia sèvresposliinisia, saksilaisia ja itämaisia maljakoita käyttäen niitä yöastioiden asemesta. Sitä ei oltu tehty tarpeen vuoksi, — palatsissa olivat käymälät kunnossa ja vesijohto toimi. Ei, tämä huliganismi ilmaisi halua pilata, tahrata kauniita esineitä. Kahden vallankumouksen ja sodan aikana joutuin satoja kertoja seuraamaan tätä ihmisten tiedotonta, kostonhimoista pyrkimystä särkeä, turmella, pilkata ja häväistä kaunista.

Ei pidä ajatella, että korostin „maaseutuköyhälistön” käytöstä siitä syystä, että suhtaudun skeptillisesti talonpoikaan, — ei, tiedän sen, että sairaalloista halua tärvellä kaunista potevat eräät intelligenttiryhmiäkin, esimerkiksi ne emigrantit, jotka ilmeisesti ajattelevat, että kun heitä ei ole Venäjällä, ei siellä ole mitään hyvää.

Poikkeuksellisen kauniiden esineiden ilkeällä pilaamishalulla on aivan sama alkulähde kuin inhoittavalla pyrkimyksellä halventaa millä hinnalla hyvänsä harvinaista ihmistä. Kaikki epätavallinen ei anna ihmisten elää niinkuin he haluavat. Ihmiset eivät lainkaan janoa — jos he janoavat — sosiaalisten tottumustensa perinpohjaista muutosta, vaan ainoastaan niiden laajentamista. Enemmistön perusvalituksena ja voivotuksena on:

„Älkää häiritkö meitä, antakaa elää niinkuin olemme tottuneet!”

Vladimir Lenin oli mies, joka häiritsi ihmisten tavanomaiseksi käyntyä elämää siinä määrin, ettei kukaan ennen häntä ollut kyennyt niin tekemään.

Maailman porvariston viha häntä kohtaan on ilmeisen ja ällöttävän selvä, sen tummat ruttotäplät loistavat kaikkialla kirkkaina. Tämä sellaisenaan inhoittava viha puhuu meille siitä, miten suuri ja pelottava Vladimir Lenin — kaikkien maiden proletarien innoittaja ja johtaja — on maailman porvariston silmissä. Häntä ei enää fyysillisesti ole olemassa, mutta hänen äänensä kaikuu yhä kovemmin, voitokkaammin maapallon työtätekeville, eikä ole enää sellaista kolkkaa, jossa tämä ääni ei herättäisi työväkeä vallankumoukseen, uuteen elämään, tasa-arvoisten ihmisten maailman rakentamiseen. Aina yhä varmemmin, lujemmin ja menestyksellisemmin suorittavat suurta asiaa Leninin oppilaat, hänen voimansa perijät.

Minä ihailin hänessä kirkkaasti ilmenevää elämäntahtoa ja aktiivista vihaa elämän iljettävyyttä kohtaan, minua miellytti se nuoruuden into, jolla hän kyllästi kaiken mitä teki. Minua hämmästytti hänen yli-inhimillinen työkykynsä. Hänen liikkeensä olivat kevyitä ja sukkelia, ja niukka, mutta voimakas kädenlele oli täysin sopusoinnussa hänen puheensa kanssa, joka oli myös sanoiltaan niukka, mutta ajatuksiltaan runsas. Ja mongolityyppisillä kasvoilla paloivat, säihkyivät nämä elämän valhetta ja kurjuutta vastaan esiintyvän uupumattoman taistelijan terävät silmät, paloivat siristyen, ivallisesti hymyillen ja vihasta säihkyen. Näiden silmien loiste lisäsi hänen puheensa kirpeyttä ja selvyyttä.

Toisinaan tuntui, että hänen sielunsa lannistumaton tarmo säihkyi kipinäinä silmistä ja sen kyllästä sanat välkähtelivät ilmassa. Hänen puheensa synnytti aina fyysillisen aistimuksen torjumattomasta totuudesta.

Oli outoa ja kummallista nähdä Lenin kävelemässä Gorkin puistossa,— siinä määrin hänen kuvaansa oli liittynyt käsitys miehestä, joka istuu pitkän pöydän päässä ja hymyillen, terävät perämiehen silmät välähdellen, osaavasti ja taitavasti johtaa tovereiden keskustelua tai sitten seisten lavalla pää kenossa syyttää täsmällisiä, selviä sanoja vaitiolemaan väkijoukkoon, ihmisten ahneisiin, totuutta janoaviin silmiin.

Ne muistuttivat minulle aina rautalastujen kylmää loistetta.

Taiteellisesti hiottu totuuden kuva muovautui näistä sanoista ihmeteltävän yksinkertaisesti.

Kiihko oli hänen luonteensa ominaisuus, mutta se ei ollut voitonhimoisen pelurin kiihkoa, se todisti Leninissä sitä poikkeuksellista hengen reippautta, joka on ominaista vain henkilölle, joka tuntee kaikinpuolisesti ja syvästi yhteytensä maailmaan ja käsittää loppuun saakka tehtävänsä maailman kaaoksessa — kaaoksen vihollisen tehtävän. Hän osasi yhtä innokkaasti pelata šakkia, selailla „Pukujen historiaa”, tuntikaupalla väitellä tovereiden kanssa, onkia kaloja, kävellä eteläauringon paahattamia Kaprin kivipolkuja pitkin, ihailla väriherneen kultakukkia ja kalastajien likaisia lapsia. Ja illalla kuunnellessaan kertomuksia Venäjältä, maaseudusta, huokaili kateellisesti:

— Mutta vähän minä tunnen Venäjää. Simbirsk, Kasani, Pietari, karkotusalue ja — siinä melkein kaikki!

Hän piti hauskuudesta ja nauroi koko olemuksellaan, oli tosiaankin „pakahtua” nauruun, nauraen toisinaan aivan kyyneleihin saakka. Lyhyelle luonteenomaiselle äännähdykselle „hm-hm” hän osasi antaa loputtoman asteikon vivahteita, purevasta ivasta varovaiseen epäilyyn asti, ja usein tässä „hm-hm” kaikui terävä huumori, joka on ominaista erittäin tarkkanäköiselle, elämän kaikki typeryydet perinpohjin tuntevalle henkilölle.

Hän oli tukeva ja tanakka mies, jolla oli Sokrateen pää ja kaikinäkevät silmät, ja usein hän pysähtyi kummalliseen ja hieman koomilliseen asentoon — nosti pään kenoon ja kallistaen sitä hieman olkapäähän päin pisti sormet kainaloihin, liivien alle. Tässä asennossa oli jotain erinomaisen herttaista ja hassua, jotain voitokkaan kukkomaista, ja tällaisella hetkellä hän loisti kokonaan ilosta, tämän kirokun maailman suuri lapsi, erinomainen mies, jonka piti uhrautua vihalle ja vihamielisyydelle rakkauden asian toteuttamisen hyväksi.

Ennen vuotta 18, ennen Leniniä vastaan tehtyä halpamaisinta ja inhoittavinta murhayritystä, en ollut tavannut häntä Venäjällä enkä edes kaukaa nähnyt. Tulin hänen luokseen, kun hän vielä huonosti hallitsi kättään ja töintuskin voi liikuttaa ammuttua kaulaansa. Vastauksena ilmaisemaani suuttumukseen

hän sanoi väkinäisesti, niinkuin puhutaan siitä, mihin on kyllästytty:

— Tappelua. Minkäs teet? Jokainen toimii niinkuin osaa.

Tapaamisemme oli erittäin ystävällinen, mutta tietenkin rakkaan Iijitsin läpätunkevat, kaikkinäkevät silmät katsoivat minuun, „hairsutuneeseen”, ilmeisen surkuttelevasti.

Tuokion kuluttua Lenin puhui kiihkeästi:

— Ken ei ole kanssamme, hän on meitä vastaan. Historiasta riippumattomat ihmiset ovat mielikuvitusta. Jos otaksutaan, että sellaisia ihmisiä on joskus ollut, niin nyt ei heitä ole, ei voi olla. He eivät ole kenellekään tarpeen. Kaikki, viimeiseen henkilöön saakka, ovat kiinni elämän kurimuksessa, joka on sekavampi kuin koskaan ennen. Te sanonette, että yksinkertaistutan liiaksi elämää? Että tämä yksinkertaistuttaminen uhkaa tuhota kulttuurin, niinkö?

Ivallinen, luonteenomainen:

— Hm-hm...

Terävä katse kävi vieläkin terävämmäksi, ja Lenin jatkoi hiljaisemmalla äänellä:

— Entä eikö teistä miljoonat talonpojat kiväärit käsissä ole uhka kulttuurille, eikö? Ajatteletteko te, että Perustava kokous olisi suoriutunut heidän anarkismistaan? Teidän, joka pidätte niin suurta ääntä maaseudun anarkismista, pitäisi paremmin kuin toisten ymmärtää työtämme. Venäläiselle joukolle on näytettävä jotain erikoisen yksinkertaista, erikoisen helppotajuista sen älylle. Neuvostot ja kommunistit ovat yksinkertaista.

— Työläisten liitto intelligenssin kanssa, niinkö? Se ei olisi hullumpaa, ei. Sanokaa sivistyneistölle, että se tulisi mukaamme. Sehän mielestänne palvelee vilpittömästi oikeudenmukaisuutta? Mistä sitten on kysymys? Tulkaa mukaamme: nimenomaan me olemme ottaneet suorittaaksemme jättiläismäisen työn nostaa kansa jaloilleen, sanoa maailmalle koko totuus elämästä, osoittaa kansoille suora tie ihmiselämään, tie pois orjuudesta, köyhyydestä ja nöyryytyksestä.

Hän naurahti ja sanoi sävyisästi:

— Tämän vuoksi minuun osuikin intelligenssin kuula.

Ja kun keskustelun lämpötila lähenee normaalia, hän puhui harmissaan ja pahoillaan:

— Vaitätkö minä sitten, ettei sivistyneistö ole meille tarpeen? Mutta näettehän te, miten vihamielinen se on, miten huonosti se käsittää ajankohdan vaatimuksia? Eikä näe, että ilman meitä se on voimaton eikä pääse joukkoihin. Sen syytä on, jos me särjemme liian paljon ruukkuja.

Keskusteluja tästä aiheesta syntyi melkein joka tapaamisella. Ja vaikka hänen suhteensa sivistyneistöön sanoissa jäikin epäuskoiseksi, vihamieliseksi,— arvosti hän itseasiassa aina oikein

intellektuaalisen voiman merkityksen vallankumousprosessissa ja ikäänkuin myönsi sen, että vallankumous on olemukseltaan juuri sen voiman räjähdys, joka ei ole päässyt kuluneissa ja ahtaissa oloissa lakimääräisesti kehittymään.

Muistan, kun olin hänen luonaan Tiedeakatemian kolmen jäsenen kanssa. Puhe oli Pietarin erään korkeimman tieteellisen laitoksen uudestijärjestämisen välttämättömyydestä. Saatettuaan tiedemiehet Lenin sanoi tyytyväisenä:

— Tämä on oikein. Viisaita miehiä. Kaikki on heille yksinkertaista, kaikki on määritelty tarkasti, näkee heti, että miehet tietävät hyvin mitä haluavat. Tällaisten kanssa on suorastaan nautinto työskennellä. Erikoisesti minua miellytti...

Hän mainitsi erään huomattun venäläisen tieteen edustajan nimen ja päivän kuluttua jo puhui minulle puhelimesta:

— Kysykää S:ltä, tuleeko hän työhön meidän kanssamme?

Ja kun S. suostui tarjoukseen, ilahdutti se vilpittömästi Leniniä, ja käsiään hieroskellen hän laski leikkiä:

— Kas niin, toisen toisensa jälkeen me vedämme kaikki venäläiset ja eurooppalaiset Arkimedeeit puolellemme, ja silloin maailma, halutkoon tai olkoon haluamatta, mutta se kääntyy ympäri!

Puolueen 8 edustajakokouksessa N. I. Buharin sanoi muun muassa:

— Kansakunta — siis porvaristo yhdessä proletariaatin kanssa. Itsemääräämisoikeuden tunnustaminen jollekin halveksittavalle porvaristolle ei kelpaa mihinkään.

— Ei, suokaa anteeksi, — väitti Lenin, — se kelpaa siihen mitä on olemassa. Te viittaatte proletariaatin differentioitumisprosessiin porvaristosta, mutta saadaan vielä nähdä, miten tämä erottuminen tapahtuu.

Sitten osoitettuaan Saksan esimerkillä, miten hitaasti ja vaikeasti tämä differentioitumisprosessi kehittyy ja muistutettuaan, että „ei kommunismia väkivallalla juurruteta”, — hän puhui intelligenssin merkityksestä teollisuudessa, armeijassa ja osuustoimintaliikkeessä seuraavasti. Siteeraan edustajakokouksen keskustelua „Izvestijan” selostuksen mukaan:

„Tämä kysymys on edessäolevassa edustajakokouksessa ratkaistava täysin määrätysti. Me voimme rakentaa kommunismin vain silloin, kun porvarillisen tieteen ja tekniikan keinot tekevät sen joukoille helpommin saavutettavaksi.

Ja sitä varten on otettava koneisto porvaristolta, vedettävä kaikki specialistit työhön. Ilman porvarillisia spesialisteja ei voida kohottaa tuotannollisia voimia. Heidät on ympäröitävä toverillisen yhteistyön ilmakehällä, työläiskomissaareilla, kommunisteilla, asetettava sellaisiin olosuhteisiin, etteivät he voisi päästä irti, mutta heille on annettava mahdollisuus parem-

min tehdä työtä kuin kapitalistien aikana, sillä tämä kerros, joka on porvariston kasvattama, ei rupea muuten tekemään työtä. Kokonaista ihmiskerrosta ei voida panna pakolla tekemään työtä. Porvarilliset specialistit ovat tottuneet kulttuurityöhön, he ovat kehittäneet sitä porvarillisen järjestelmän puitteissa, se on he ovat rikastuttaneet porvaristoa valtavilla aineellisilla laitoksilla ja mitättömän vähän antaneet sitä proletariaattia varten. Mutta he ovat kuitenkin kehittäneet kulttuuria — se on ollut heidän ammattinsa. Sikäli kun he näkevät, ettei työväenluokka ainoastaan anna arvoa kulttuurille, vaan vieläpä auttaa sen viemistä joukkoihin, he muuttavat suhteensa meihin. Silloin he tulevat moraalisesti alistetuiksi eivätkä ainoastaan poliittisesti eroitetuiksi porvaristosta. Heitä on vedettävä koneistoomme, ja sitä varten on joskus uhrattavakin. Specialistien suhteen meidän ei pidä olla pikkumaisen takertelevia. Meidän on annettava heille mahdollisimman hyvät olemassaolon ehdot. Se on parasta politiikkaa. Jos me eilen puhuimme pikkuporvarillisten puolueiden laillistuttamisesta, mutta tänään vangitsimme menševikkejä ja vasemmistoeserreja, niin näiden heilahdusten kautta kuitenkin kulkee sama luja linja: lyödä vastavallankumoukselta tie poikki ja käyttää porvarillista kulttuurikoneistoa hyväksi”.

Näissä suuren poliitikon erinomaisissa sanoissa on paljon enemmän elävää, reaalista merkitystä kuin poroporvarillisen, voimattoman ja itseasiassa ulkokullatun „humanismin” kaikissa valituksissa. Valitettavasti monet heistä, joiden olisi ollut ymmärrettävä ja annettava arvoa tälle kutsulle rehelliseen työhön yhdessä työväenluokan kanssa, eivät ole ymmärtäneet, eivät ole antaneet arvoa tälle kutsulle. He ovat pitäneet parempana tuholaisuutta nurkan takaa, petturuutta.

Maaorjuuden lakkauttamisen jälkeen monet „kartanonpalvelijoista”, jotka olivat luonteeltaan orjia, jäivät myös palvelemaan herroja niissä samoissa talleissa, joissa herrat olivat heitä pieksäneet.

Jouduin usein keskustelemaan Leninin kanssa vallankumouksellisen taktiikan ja elinolojen ankaruudesta.

— Mitä te haluatte? — hän kyseli ihmetellen ja vihaisesti.— Onko humanismi mahdollista tällaisessa ennennäkemättömän julmassa tappelussa? Onko tässä tilaa helläsydämyydelle ja jalomielisyydelle? Meitä saartaa Eurooppa, meiltä on riistetty Euroopan proletariaatin odotettu apu, vastavallankumous ryntää karhuna joka puolelta meidän kimppuumme, — entä me? Emmekö me saa, eikö meillä ole oikeutta taistella, tehdä vastarintaa? Ei, suokaa anteeksi, emme me hölmöjä ole. Me tiedämme, ettei kukaan muu kuin me voi tehdä sitä, mitä me haluamme. Luulteko todellakin, että istuisin tässä, jos vakaumukseni olisi päinvastainen?

— Millä mitalla te mittaatte tappeluissa välttämättömien ja liikojen iskujen määrän? — kysyi hän kerran minulta kiivaan keskustelun jälkeen. Tähän yksinkertaiseen kysymykseen saatoin vastata vain lyyrillisesti. Luulen, ettei muuta vastausta ole.

Vaivasin usein häntä erilaisilla pyynnöillä ja tunsin väliin, että esiintymiseni ihmisten puolustajana synnytti Leninissä sääliä minua kohtaan. Hän kyseli:

— Eikö teistä tunnu, että kulutatte aikaanne joutavaan, turhaan touhuun?

Mutta minä tein sitä, mitä pidin välttämättömänä, eikä miehen, joka tiesi proletariaatin vihollisten luvun, karsas, vihainen katse työntänyt minua luotaan. Hän pyöritti päätään huolissaan ja sanoi:

— Te saatatte itsenne huonoon valoon tovereiden, työläisten silmissä.

Mutta minä selitin, että toverit, työläiset, ollessaan „kiihtyneessä ja ärtyneessä mielentilassa” suhtautuvat usein liian kevyesti ja „yksinkertaisesti” vapauteen, arvokkaiden ihmisten elämään, ja että minun mielestäni se ei ainoastaan saata huonoon valoon vallankumouksen rehellistä, vaikeaa asiaa liiallisella, joskus järjettömälläkin julmuudella, vaan on objektiivisesti vahingollistakin tälle asialle, sillä se loitontaa siihen osallistumisesta suuren määrän huomattavia voimia.

— Hm-hm,— hymähteli Lenin skeptillisesti ja esitti minulle lukuisia tapauksia sivistyneistön petturuudesta työväen asialle.

— Muuten,— hän sanoi,— eivät monetkaan petä, kavalla ainoastaan arkuudesta, vaan itserakkaudesta, pelosta nolata itsensä, kammosta, että mieliteoria joutuisi kärsimään tullessaan kosketuksiin käytännön kanssa. Me emme pelkää sitä. Teoria, hypoteesi ei ole meille mikään „pyhimys”, se on meille työkalu.

Enkä sittenkään muista tapausta, jolloin Iljitš olisi evännyt pyyntöni. Jos tapahtui niin, etteivät ne täyttyneet, ei se ollut hänen syynsä, vaan todennäköisesti niiden „mekanismien puutteellisuuksien”, joita on aina ollut niin runsaasti Venäjän valtion kömpelössä koneistossa. Mahdollista oli myöskin jonkun pahanilkinen haluttomuus helpottaa arvokkaiden ihmisten kohtaloa, pelastaa heidän elämänsä. Ehkä tässäkin oli „tuholaisuutta”, vihollinen on yhtä kyynillinen kuin viekaskin. Kosto ja viha toimivat usein inertian mukaan. Ja onhan niitä tietenkin pieniä, psyykkisesti epäterveitä ihmisiä, joilla on sairaaloinen halu nauttia lähimmäisten kärsimyksistä.

Kerran hän näytti minulle hymyillen sähköttä:

„Taas vangittiin sanokaa että vapauttaisivat”.

Allekirjoitus: Ivan Volnyi.

— Minä luin hänen kirjansa, miellytti kovasti. Kas hänessä tunnen heti viidestä sanasta miehen, joka ymmärtää erehdykset

välttämättömiksi eikä suutu, ei joudu hillittömän raivon valtaan henkilökohtaisen loukkauksen vuoksi. Ja hänet lienee vangittu jo kolmannen kerran. Neuvoisitte häntä muuttamaan pois maaseudulta, muuten hänet voidaan siellä murhatakin. Hänestä ei nähtävästi pidetä siellä. Neuvokaa. Sähkeellä.

Minua usein ihmetytti kovasti Leninin alttius auttaa ihmisiä, joita hän piti vihollisinaan, eikä ainoastaan alttius, vaan vieläpä huolehtiminen heidän tulevaisuudestaankin. Niinpä esimerkiksi erästä kenraalia, tiedemiestä, kemistiä uhkasi kuolema.

— Hm-hm,— sanoi Lenin kuunneltuaan tarkkaavaisesti selitykseni.— Siis teidän mielestänne hän ei tiennyt, että hänen poikansa piilottivat aseet hänen laboratorioonsa? Tässä on jotain romantiikkaa. Mutta on tehtävä niin, että asian tutkii Dzierżyński, hänellä on tarkka totuudenvaisto.

Muutaman päivän kuluttua hän puhui minulle puhelimesta Pietariin:

— Teidän kenraalinne päästämme vapaaksi, lienee jo päästettykin. Mitä hän haluaa tehdä?

— Homoemulsiota...

— Niin, niin — jotakin karbolia! No niin, keitelköön karbolia. Sanokaa minulle, mitä hän tarvitsee...

Ja salatakseen ihmisen pelastamisesta heränneen kainon ilon Lenin peitti ilon ivalla.

Muutaman päivän kuluttua hän jälleen kysyi:

— Entä kenraali? Onko hän järjestäytynyt?

Vuonna 19 ilmestyi tuontuostakin Pietarin keittiöihin erittäin kaunis nainen ja vaati tiukasti:

— Olen ruhtinatar Tš., antakaa minulle luu koiriani varten!

Kerrottiin, että jaksamatta kestää alennustilaa ja nälkää hän oli päättänyt hukuttautua Nevaan, mutta hänen neljä koiraansa vainuten muka emäntänsä pahan aikeen olivat juosseet hänen perässään ja ulvonnallaan ja levottomuudellaan pakoittaneet hänet luopumaan itsemurhasta.

Kerroin Leninille tämän legendan. Katsellen minua syrjästä, alhaalta ylös hän siristeli silmiään ja vihdoin kokonaan sulkien ne sanoi synkästi:

— Ellei se olekaan totta, se on hyvin keksitty. Vallankumouksen pilaa.

Hän oli vaiti. Sitten hän nousi ja papereita pöydällä selaillessa lausui mielteliäänä:

— Niin, ne ihmiset ovat joutuneet tiukalle, historia on ankara äiti eikä häikäile kostonpuuhissaan. Niin se on. Niiden ihmisten on vaikeaa. Järkevät heistä tietysti ymmärtävät, että ovat reväistyt juurineen eivätkä uudelleen enää maahan juurru. Ja toiseen paikkaan istuttaminen, Eurooppaan siirtyminen, ei järkeviä tyydytä. Eivät he sopeudu sinne, vai mitä luulette?

— Luulen etteivät.

— Siis he joko lähtevät kanssamme tai alkavat uudelleen puuhata interventiota.

Kysyin: tuntuuko minusta vain, vai sääliikö hän tosiaankin ihmisiä?

— Viisaita säälin. Meillä on järkeviä vähän. Me olemme etupäässä lahjakasta kansaa, mutta laiskajärkistä.

Ja muistettuaan eräitä tovereita, jotka olivat vapautuneet luokkazoopsykologiasta ja työskentelivät „bolševikkien” kanssa, hän alkoi ihmeellisen lempeästi puhella heistä.

Hämmästyttävän voimakastahtoisena Leninin luonteessa oli erikoisen selvinä piirteitä, jotka ovat ominaisia vallankumouksellisen sivistyneistön parhaimmistolle,— itsekieltämys, joka usein tavoitteli itsekidutusta, itsesilpomista, Rahmetovin nauvoja, taiteen kieltämistä, L. Andrejevin erään sankarin logiikkaa:

„Ihmiset elävät huonosti, siis minunkin on elettävä huonosti”.

Raskaana nälkävuotena 19 Lenin häpesi syödä elintarvikkeita, joita toverit, sotilaat ja talonpojat hänelle sisämaasta lähettivät. Kun hänen epäkodikkaaseen asuntoon tuotiin ruokapaketteja, hän rypisteli kasvojaan hämillään ja kiiruhti jakamaan jauhot, sokerin, voin sairaille tai nälästä heikentyneille tovereille. Kutsuessaan minua luokseen lounaalle hän sanoi:

— Kestitsen palvatulla kalalla — sitä tuli Astrakanista.

Ja rypistäen sokrateenotsansa ja suunnaten sivulle kaikki näkevät silmänsä lisäsi:

— Lähettävät niinkuin herralle! Miten siitä saisi luopumaan? Jos kieltäytyy eikä ota vastaan, he loukkaantuvat. Ja ympärillä kaikki näkevät nälkää.

Hänen vaatimuksensa olivat vähäiset, hän ei ollut tottunut viiniin eikä tupakkaan, hän teki aamusta iltaan vaikeaa, raskasta työtä eikä osannut lainkaan huolehtia itsestään, mutta piti tarkasti silmällä tovereiden elämää. Hän istui pöytänsä takana työhuoneessaan, kirjoitti kiireesti ja puhui nostamatta terää paperista:

— Hyvää päivää, kuinka on terveytenne? Lopetan heti. Eräs toveri maaseudulla ikävoi, lienee väsynyt. Pitää rohkaista. Mieli-ala ei ole pikku asia!

Kerran kun menin Moskovassa hänen luokseen, hän kysyi:

— Oletteko syönyt?

— Olen.

— Taidatte narrata?

— On todistajia, söin Kremlin ruokalassa.

— Olen kuullut, että siellä valmistetaan ruoka huonosti.

— Ei huonosti, mutta voisi paremminkin.

Hän kyseli heti yksityiskohtaisesti: mikä oli huonosti, miten voisi olla paremmin?

Ja mutisi vihaisesti:

— Mikseivät he etsi sinne hyvää keittäjää? Ihmiset tekevät työtä suorastaan pyörtymykseen asti, heille on laitettava maukasta ruokaa, että he söisivät enemmän. Tiedän, että ruokatarvikkeita on vähän ja ne ovat huonoja,— siinä tarvitaankin taitavaa keittäjää.— Ja hän siteerasi jonkun terveysopintutkijan sanoja mausteaineiden merkityksestä ravitsemus- ja ruuansulatusprosessissa. Kysyin:

— Miten te ehditte ajatella sellaisia asioita?

Hän kysyi taas vuorostaan:

— Järkiperäistä ruokajärjestelmääkö?

Ja sanojensa sävyllä antoi minun ymmärtää, että kysymyksenä oli sopimaton.

Vanha tuttavani P. A. Skorohodov, myöskin sormovolainen, pehmeäluonteinen mies valitti työn raskautta Tšekassa. Sanoin hänelle:

— Minusta tuntuu, ettei se ole teidän työtänne, ei sovi luonteellenne.

Hän myönsi alakuloisesti:

— Aivan sopimatonta luonteelleni.

Mutta ajateltuaan lisäsi:

— Kun muistan, että on kai Iljitšinkin usein pidettävä sielua siivistä kiinni, niin minua alkaa hävettää heikkouteni.

Olen tuntenut ja tunnen joukon työläisiä, joiden on täytynyt ja täytyy pitää hammasta purren „sielua siivistä kiinni” — tehtävä väkivaltaa luontaiselle „sosiaaliselle idealismilleen” sen asian voiton hyväksi, jota he palvelevat.

Oliko Leninin itsensä „pidettävä sielua siivistä kiinni”?

Hän kiinnitti liian vähän huomiota itseensä puhuakseen itseltään toisille, hän osasi paremmin kuin kukaan vaieta mielensä salaisista myrskyistä. Mutta kerran Gorkissa hyväillessään lapsia hän sanoi:

— Kas nämä tulevat elämään jo paremmin kuin me; he eivät tule kokemaan paljoa siitä, mitä me olemme eläneet. Heidän elämänsä ei tule olemaan niin ankaraa.

Ja katsoen etäisyyteen, kunnalle, siellä vankkana könöttävään kylään, hän lisäsi mietteissään:

— Enkä kuitenkaan kadehdi heitä. Meidän polvemme on suorittanut historialliselta merkitykseltään hämmästyttävän arvokkaan työn. Olosuhteiden pakottama elämämme ankaruus ymmärretään ja todistetaan oikeutetuksi. Kaikki ymmärretään, kaikki!

Lapsia hän hyväili varovasti, erikoisen hellin ja kevyin kosketuksin.

Menin kerran hänen luokseen ja huomasin pöydällä niteen „Sotaa ja rauhaa”.

— Niin, Tolstoi! Teki mieli lukea metsästyskuvaus, mutta muistin, että on kirjoitettava toverille. Eikä ole lainkaan aikaa lukemiseen. Vasta tänä yönä luin kirjanne Tolstoista.

Hymyillen ja silmiään siristellen hän oikaisi itsensä nautinnolla nojatuolissa ja ääntään hiljentäen jatkoi nopeasti:

— Aika järkäle, vai mitä? Miten valtava ihmissuuruus! Kas siinä, mies hyvä, on taiteilija... Ja tiedätkö, mikä vielä on ihmeellistä? Ennen tätä kreiviä ei todellista talonpoikaa ollut kirjallisuudessa.

Sitten katsoen minuun siristetyin silmin hän kysyi:

— Kenet Euroopassa voi asettaa hänen rinnalleen?

Ja vastasi itse:

— Ei ketään.

Käsiään hykerrellessä hän nauroi tyytyväisenä.

Panin usein hänessä merkille ylpeyden tunteen Venäjästä, venäläisistä, venäläisestä taiteesta. Toisinaan tämä piirre tuntui minusta kummallisen vieraalta Leninissä ja vieläpä naiiviltakin, mutta sitten opin kuulemaan siinä kaiun syvälle kätketystä, riemullisesta rakkaudesta työkansaa kohtaan.

Katsellessaan Kaprilla, miten varovasti kalastajat selvittelivät haikalan repimiä ja sotkemia verkkoja, hän sanoi:

— Meidän työskentelevät rivakammin.

Ja kun minä ilmaisin epäilyni tämän johdosta, hän sanoi hieman harmistuneesti:

— Hm-hm, entä ettekö te unohda Venäjää asuessanne tällä nyppylällä?

V. A. Desnitski-Strojev kertoi minulle, että kerran hän oli matkustanut Leninin kanssa Ruotsissa rautatievaunussa ja selailut saksalaista monografiaa Dühreristä.

Vaunuosastossa matkustaneet saksalaiset olivat kysyneet häneltä, mikä kirja se oli. Sitten oli käynyt selville, etteivät he olleet kuulleet mitään suuresta taiteilijastaan. Se oli saattanut Leninin melkein riemun valtaan, ja hän oli sanonut kahdesti ylpeänä Desnitskille:

— He eivät tunne omiaan, mutta me tunnemme.

Kerran illalla, Moskovassa, J. P. Peškovin kotona Lenin kuunteli Beethovenin sonaatteja Isai Dobroweinin soittamana ja virkkoi:

— En tiedä mitään parempaa kuin „Apassionato”, olisin valmis kuuntelemaan sitä joka päivä. Suurenmoista, yli-inhimillistä musiikkia. Ajattelen aina ylpeydellä, mahdollisesti naiivisti: kas tällaisia ihmeitä voi ihminen tehdä!

Ja siristellen silmiään ja myhäillen hän jatkoi alakuloisena:

— Mutta en voi usein kuunnella musiikkia, vaikuttaa hermostoon, tekee mieli puhella lempeitä tyhmyyksiä ja silittää ihmisten päätä, kun he asuen likaisessa helvetissä voivat luoda tällaisia

kauneuksia. Mutta tänään ei saa silittää kenenkään päätä — he puraisevat käden ja pitää lyödä päähän, lyödä säälimättä, vaikka ihanteemme onkin vastustaa kaikenlaista väkivaltaa ihmisiä kohtaan. Hm-hm,— kauhean vaikea velvollisuus!

Itse melkein sairaana, aivan väsyneenä, hän kirjoitti minulle 9.VII.1921:

A. M.!

Lähetin Teidän kirjeenne L. B. Kameneville. Olen niin väsynyt, etten jaksu kerrassa mitään. Ja Te syljette verta ettekä matkusta! Se on jo ihan julkeata sekä järjetöntä. Euroopassa, *hyvässä* parantolassa voitte sekä hoitaa itseänne että tehdä kolminkertaisesti työtä. Ihan totta. Meillä taas ei ole hoitoa eikä työtä, pelkkää *touhua* vain, *turhaa touhua*. Matkustakaa, parantukaa. Älkää olko itsepäinen, pyydän Teitä!

Teidän Lenin.

Yli vuoden ajan hän vaati tavattoman itsepintaisesti, että olisin matkustanut Venäjältä, ja minua ihmetytti: kuinka hän, joka oli kokonaan työn vallassa, muisti, että joku oli jossain sairaana ja kaipasi lepoa?

Sellaisia kirjeitä kuin ylläesitetty hän lienee kirjoitellut eri ihmisille kymmeniä.

Olen puhunut jo hänen aivan erikoisesta suhteestaan tovereihin, heihin kohdistuneesta huomiosta, joka osasi tarkasti arvata heidän elämänsä pienimmätkin vastoinkäymiset. Mutta tässä hänen tunteessaan en milloinkaan havainnut omahyötyistä huolenpitoa, joka on joskus ominaista järkevälle isännälle hänen suhteessaan rehellisiin ja kyvykkäisiin työntekijöihin.

Ei, se oli nimenomaan todellisen toverin sydämellistä huomaavaisuutta, samanarvoisen rakkautta samanarvoista kohtaan. Minä tiedän, ettei Vladimir Leninin ja hänen puolueensa huomatuimpienkaan henkilöiden välille voida asettaa yhtäläisyysmerkkiä, mutta itse hän ei ollut sitä tietävinäänkään, oikeammin — ei halunnut tietää. Hän oli jyrkkä väitellessään ihmisten kanssa, ivasi armotta ja teki joskus hyvinkin pisteliästä pilkkaa — kaikki se on totta.

Mutta kuinka monta kertaa kuulinkaan aivan selvästi hänen puhuvan ihmisistä, joita hän oli eilen sättinyt ja moittinut, ja ihmettelevän vilpittömästi näiden ihmisten lahjakkuutta ja moraalista lujuuutta, heidän sitkeää ja raskasta työtään vuosien 1918—1921 helvetillisissä olosuhteissa, työtä kaikkien maiden ja puolueiden urkkijoiden ympäröimänä, salaliittojen keskellä, joita puhkesi mätäpaiseina sodasta nälkiintyneen maan pinnalle. Työtä tehtiin lepäämättä, ruokaa oli vähän ja huonoa, elettiin alituoisessa levottomuudessa.

Mutta Lenin itse ei näyttänyt tuntevankaan olosuhteiden ja levottomuuden taakkaa tässä elämässä, jonka verinen kansalais-sodan myrsky oli myllertänyt syvimpiä perustuksiaan myöten. Ja vain yhden kerran keskustelussa M. F. Andrejevan kanssa hän ilmaisi, M. F. Andrejevan kertoman mukaan, jotain valituksen tapaista:

— Minkä sille voi, rakas Maria Fedorovna? On taisteltava. Ehdottomasti! Onko meidän raskasta? Tietysti! Luuletteko, ettei minunkin ole vaikeaa? On — ja kovasti onkin! Mutta katsokaahan Dzieržynskiä, minkä näköiseksi hän on käynyt! Eihän sille mitään voi! Olkoon meidän raskasta, kunhan vain pääsisimme voitolle!

Henkilökohtaisesti kuulin häneltä vain yhden valituksen:

— Ikävä, ettei Martov ole kanssamme, erittäin ikävä! Mikä ihmeellinen toveri hän onkaan, miten puhdas persoona!

Muistan, kun hän nauroi iloisesti ja kauan luettuaan jostain Martovin sanat:

„Venäjällä on vain kaksi kommunistia: Lenin ja Kollontaj”.

Ja naurettuaan sanoi huokaisten:

— Miten viisas mies! Aijai...

Nimenomaan kunnioittaen ja ihmetellen hän sanoi saattaesaan työhuoneestaan erästä toveria „talousmiestä”:

— Tunnetteko te jo kauan hänet? Hän voisi olla minkä hyvänsä eurooppalaisen maan ministerikabinetin johdossa.

Ja käsiään hykerellen ja naurahdellen hän lisäsi:

— Eurooppa on meitä köyhempi lahjakkaista ihmisistä.

Minä pyysin häntä lähtemään Tykistöasiain päähallintoon katsomaan erään bolševikin, entisen tykkimiehen, keksimää laitetta, joka ohjasi lentokoneiden tulitusta.

— Mitä minä siitä ymmärrän? — hän kysyi, mutta lähti. Hämärään huoneeseen, pöydän ympärille, jolla laite seiso, oli kokoontunut seitsemisen ankarailmeistä kenraalia, kaikki harmaapäisiä, viiksekkäitä vanhuksia, tiedemiehiä. Leninin vaatimaton siviilihahmo häipyi heidän joukkoonsa, jäi huomaamattomaksi. Keksijä alkoi selittää laitteensa rakennetta. Lenin kuunteli häntä hetkisen ja sanoi hyväksyvästi:

— Hm-hm! — ja alkoi kysellä keksijältä yhtä vapaasti, kuin olisi tentannut häntä politiikan kysymyksissä:

— Entä miten olette saanut aikaan tähtäimen suuntaavan mekanismin yhtäaikaisen kaksinaisen toiminnan? Ja eikö voitaisi yhdistää automaattisesti tykkien piippujen suuntaus mekanismin osoittimiin?

Hän kyseli tehokentän laajuutta ja vielä jotain, keksijä ja kenraalit selittivät hänelle vilkkaasti, ja seuraavana päivänä keksijä kertoi minulle:

— Ilmoitin kenraaleilleni, että te tulette toverin kanssa, mutta en sanonut, kuka toveri on. He eivät tunteneet Iljitšiä, eivätkä kai osanneet kuvitellakaan, että hän tulee ilman hälinää, komeutta ja vartiostoa. He kyselivät: onko hän teknikko, professori? Leninkö? Ihmettelivät kauheasti — kuinka? Ei olisi luullut! Ja — sallikaahan! — mistä hän tietää nämä kaikki viisautemme? Hän teki kysymyksiä kuten tekniikkaan perehtynyt mies! Salaperäistä! — Eivätkä he tainneet uskoa, että heidän luonaan kävi nimenomaan Lenin...

Ja Lenin palatessaan Tykistöasiain päähallinnosta nauroi makeasti ja puheli keksijästä:

— Kas kuinka voi erehtyä ihmisen arvioimisessa! Tiesin, että hän on vanha rehellinen toveri, mutta niitä, jotka eivät tähtiä taivaalta tavoittele. Mutta hän olikin nimenomaan siihen pystyvä! Mainio mies! Ja kenraalit kun suuttuivat minulle, kun lausuin epäilyksen laitteen käytännöllisestä arvosta! Mutta tein sen tahallani, halusin tietää, miten juuri he arvostavat tämän konstikkaan laitteen.

Hän nauroi makeasti, sitten kysyi:

— Sanoitteko, että I:llä on vielä keksintö? Mistä on kysymys? Pitää järjestää niin, ettei hän muuta tekisikään. Voi, jos meillä olisi mahdollisuus antaa kaikille tekniikoille ihanteelliset olosuhteet heidän työtään varten. Kahdenkymmenen viiden vuoden kuluttua Venäjä olisi maailman edistynein maa!

Niin, usein kuulin hänen kiittävän tovereita. Ja vieläpä heistäkin, jotka — huhujen mukaan — eivät nauttineet hänen henkilökohtaista myötätuntoaan, Lenin osasi puhua antaen arvon heidän tarmokkuudelleen.

Olin kovin hämmästynyt, kun hän arvioi L. D. Trotskin organisatooriset kyvyt suuriksi, ja Vladimir Iljitš huomasi ihmettelyni.

— Niin, tiedän, että suhteestani häneen jotain liioitellaan. Mutta se mikä on, se on, ja mitä taas ei ole, sitä ei ole, sen tiedän myöskin. Kas hän osasi järjestää sotilas-spesialistit.

Vaiettuaan hän lisäsi hiljemmin ja alakuloisesti:

— Eikä hän sittenkään ole meidän. On kanssamme, mutta ei ole meidän. Kunnianhimoinen. Ja hänessä on jotain... huonoa, Lassallelta.

Nämä sanat: „On kanssamme, mutta ei ole meidän” kuulin häneltä kahdesti, toisen kerran ne sanottiin myös huomattavasta miehestä. Hän kuoli pian Vladimir Iljitšin jälkeen. Vladimir Iljitšillä näytti olevan erittäin hyvä ihmistuntemus. Kerran mennessäni hänen työhuoneeseensa tapasin siellä miehen, joka perääntyen takaperin ovelle kumarteli Vladimir Iljitšille, mutta Vladimir Iljitš kirjoitti katsomatta häneen.

— Tunnetteko hänet? — hän kysyi osoittaen sormellaan oveen; sanoin, että olin pari kertaa kääntynyt hänen puoleensa „Vsemirnaja literaturan” asioissa.

— Ja mitä sanotte?

— Voin sanoa: sivistymätön ja karkea mies.

— Hm-hm... Imartelija. Ja nähtävästi veijari. Muuten, näin hänet ensi kertaa, ehkä erehdyn.

Ei, Vladimir Iljitš ei erehtynyt; muutaman kuukauden kuluttua tämä mies osoitti Leninin antaman luonnekuvan todeksi.

Lenin ajatteli paljon ihmisiä huolissaan siitä, että hänen sanojensa mukaan:

— Koneistomme on kirjava, Lokakuun jälkeen siihen on tunkeutunut paljon vieraita ihmisiä. Se on hurskaan ja teille rakkaan sivistyneistön syytä, sen katalan sabotaašin seuraus.

Tästä hän puhui kävellessään kanssani Gorkissa. En muista, miksi aloin puhella Aleksinskista, hän lienee siihen aikaan tehnyt jonkin viheliäisen keposen.

— Voitteko kuvitella, että ensi tapaamisella minulle jäi suorastaan fyysillinen vastenmielisyys häntä kohtaan. Voittamaton inho. Ei kukaan, ei koskaan ole synnyttänyt minussa sellaista tunnetta. Jouduin työskentelemään yhdessä, koetin kaikin tavoin hillitä mieltäni, oli epämukavaa, mutta tunsin, etten voi sietää tuota epäsiikiötä!

Ja kohauttaen ihmeissään olkapäitään hän sanoi:

— Mutta Malinovski lurjuksesta en vain päässyt perille. Se on hämärä juttu, se Malinovski...

Hänen suhteensa minuun oli ankaran opettajan ja hyvän „huolehtivan ystävän” suhdetta.

— Te olette arvoituksellinen mies,— sanoi hän minulle leikkilään,— kirjallisuudessa ikäänkuin oiva realististi, mutta ihmisten suhteen romantikko. Pidättekö kaikkia historian uhreina? Tuntemme historiaa ja sanomme uhreille: kaatakaa uhrialttarit, särkekää temppeilit, alas jumalat! Mutta teidän tekisi mieli saada minut vakuuttuneeksi, että työväenluokan taistelupuolue on ennen kaikkea velvollinen järjestämään intelligenteille mukavat olot.

Ehkä erehdyn, mutta minusta tuntui, että Vladimir Iljitšistä oli mieluista keskustella kanssani. Hän ehdotti melkein aina:

— Kun tulette, niin soittakaa, tapaamme.

Ja kerran hän sanoi:

— Kanssanne on aina kiinnostavaa keskustella, teillä on elämysten piiri monipuolinen ja laaja.

Hän kyseli sivistyneistön mielialaa, erikoisen tarkkaavasti tiedemiehistä,— työskentelin siihen aikaan A. B. Halatovin

kanssa „Tiedemiesten elinolojen parantamisen komiteassa”. Häntä kiinnosti proletaarinen kirjallisuus:

— Mitä te siltä odotatte?

Vastasin, että odotin paljon, mutta pidin aivan välttämättömänä kirjallisuuskorkeakoulun perustamista, jossa olisivat kieli-tieteen, ulkomaisten kielten — Lännen ja Idän, — kansanrunouden, yleisen ja erikseen Venäjän kirjallisuuden katederit.

— Hm-hm, — hän lausui siristellen silmiään ja naurahdel-len. — Laajaa ja häikäisevää! Että se on laajaa — en ole vastaan, mutta eikö se ole liian häikäisevää, vai kuinka? Omia professore-jahan meillä ei ole tällä alalla, ja porvarilliset näyttävät meille sellaisen historian... Ei, tällä hetkellä se on meille ylivoimaista. On odotettava kolmisen, viitisen vuotta.

Ja hän valitti:

— Ei ole lainkaan aikaa lukea!

Tähdensi kovasti ja usein Demjan Bednyin työn agitaatio-merkitystä, mutta puhui:

— Karkeahko. Menee lukijan jäljessä, kun pitäisi kulkea hieman edellä.

Majakovskiin hän suhtautui epäluuloisesti, vieläpä ärtyi-
sestikin:

— Huutaa, keksii kaikenlaisia konstikkaita sanoja, ja kaikki on jotenkin kummallista, — kummallista ja vaikeasti ymmärret-tävää. Kaikki hajallaan, vaikeaa lukea. Lahjakasko? Vieläpä kovinkin? Hm-hm, saadaan nähdä! Mutta eikö teidän mieles-tänne runoja kirjoiteta liian paljon? Aikakauslehdissä on kokonaisia sivuja runoja, ja kokoelmia ilmestyy melkein joka päivä.

Sanoin, että nuorison vetovoima lauluun on luonnollista täl-laisena aikana ja että — minun mielestäni — keskitason runoja on helpompi kirjoittaa kuin hyvää proosaa, ja aikaakin runot vaativat vähemmän; sitäpaitsi meillä on erittäin paljon hyviä runotekniikan opettajia.

— En usko, että runot ovat helpompaa kuin proosa! En voi kuvitellakaan. En kirjoittaisi kahtakaan riviä, vaikka antaisitte selkään, — vastasi hän ja rypisti otsansa. — Joukkoihin pitää viedä kaikki vanha vallankumouksellinen kirjallisuus, kaikki mitä meillä ja Euroopassa on.

Hän oli venäläinen mies, joka oli kauan elänyt poissa Venä-jältä ja katsellut tarkasti maataan, — kaukaa se näytti kauniim-malta ja kirkkaammalta. Hän arvioi oikein maansa poten-tiaalisen voiman — kansan erikoisen lahjakkuuden, joka oli vielä heikosti ilmaistu ja jota raskas ja yksitoikkoinen historia ei ollut herättänyt, mutta lahjakkuutta oli kaikkialla loistaen kultatähtinä fantastisen venäläisen elämän tummaa taustaa vasten.

Vladimir Lenin, tämän maailman suuri miesten mies on kuollut. Tämä kuolema koski sangen kovasti niiden ihmisten sydämeen, jotka tunsivat hänet, sangen kovasti!

Mutta kuoleman musta raja vain korostaa entistä kirkkaammin koko maailman silmissä hänen merkityksensä,— maailman työtätekevän kansan johtajan merkityksen.

Ja vaikka häneen kohdistuvan vihan pilvi, valheen- ja parjauksen pilvi hänen nimensä ympärillä olisi vieläkin sankempi, olisi se samantekevää: ei ole voimia, jotka voisivat himmentää soihdun, jonka Lenin kohotti mielettömäksi käyneen maailman tukahduttavassa pimeydessä.

Eikä ole ollut ihmistä, joka niinkuin hän olisi todella ansainnut maailmassa ikuisen muiston.

Vladimir Lenin on kuollut. Hänen järkensä ja tahtonsa perijät elävät. Elävät ja tekevät työtä menestyksellisemmin kuin kukaan, milloinkaan, missään on maailmassa työskennellyt.

N. SEMAŠKO

UNOHTUMATON HENKILÖKUVA

Ensimmäisen kerran (ohimennen) näin Vladimir Iljitšin 1895 Moskovassa. Se oli erikoinen vuosi. Taistelu narodnikkeja vastaan oli kiihkeimmillään. Mutta marxilaiset olivat silloin huonosti aseistetut. Ja sitten vuoden alussa Moskovaan ilmaantui hektografipainoksena „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?”, jossa Lenin paljasti narodnikkien, vale „kansan ystävien” todelliset kasvot. Saman vuoden puolivälissä saimme Beltovin (Plehonovin) julkisen kirjan „Monistisen historianäkäsityksen kehityksestä”, jonka avulla kasvatettiin kokonainen sukupolvi venäläisiä marxilaisia.

Eräänä syyspäivänä 1895 sain kutsun tulla illalla narodnikkien ja marxilaisten väittelytilaisuuteen, johon ottaisi osaa „eräs Pietarista saapunut erinomainen marxilainen”.

Tavanomaisia varovaisuuskeinoja noudattaen menin taloon, jossa salainen kokous pidettiin. Kokous oli upeassa herrasasunnossa: komeasti sisustettu suuri sali ja vierellä pienempiä huoneita. Kuten aina taistelun edellä tapahtui tiedusteluosastojen kahakoita odottaessa yhteenottoa (ja „erinomaisen marxilaisen” tuloa). Narodnikit hyökkäilivät kimppuumme. Heitä kannatti aktiivisesti siihen aikaan yleistä suosiota nauttinut loistava nuori asianajaja — radikaali Maklakov, tuleva kadettien johtaja.

— Beltovin kirja on herjaava pamfletti eikä mitään muuta, — kiihkoili Maklakov.

Me puolustauduimme johtajaa odottaessa.

Vihdoin „erinomainen marxilainen” saapui. Mutta Vladimir Iljitš ei ryhtynyt taisteluun. Näin hänet eräässä sivuhuoneessa, jossa hän keskusteli hiljaa hänen luonaan seisovien kanssa. Hän ei nähtävästikään ollut tullut käydäkseen kukkotappelia liberaalisten kaunopuhujain kanssa, vaan käyttääkseen hyväksi otollista

konspiratiivista tilaisuutta ja puhellakseen tärkeimmistä tehtävistä asianomaisten kanssa.

Ja niin ei väittelyä ollutkaan.

Läheisempi tutustumiseni Vladimir Iljitšiin tapahtui 1908 maanpaossa Genevessä seuraavissa olosuhteissa.

Vuoden 1907 alussa siirryin ulkomaille. Geneveä pidettiin siihen aikaan poliittisten emigranttien luotettavimpana pako-paikkana — sinne matkustinkin. Kävin vapaudessa innokkaasti kiinni puolueutyöhön, ja yht'äkkiä eräänä ikävänä päivänä minut vangittiin. Pantiin isoon selliin yhteen rikosvankien kanssa, jotka puhuivat rivouksia ja käyttäytyivät huligaanimaisesti; meitä ruokittiin samealla liemellä, jossa uiskenteli roskia, ja sitä sanottiin „keitoksi”, ja tammenterhoista haudottu juoma oli „kahvia”. Istuin kuukauden ja toisen enkä käsittänyt mitään: Venäjällä tekemieni poliittisten „rikosten” vuoksi ei Geneven olisi pitänyt minua vangita; Sveitsin lakeja en ollut rikkonut. Mistä syystä minä oikein istun?

Sitten kolmannella kuukaudella sain odottamatta „vapaudesta” kolme mandariinia. Se harmitti minua kauheasti: eivät löytäneet mitään parempaa lähetettävää! Olin vankilan „keitoista” ja „kahvista” kovasti heikentynyt. Olisivat lähettäneet leipää ja makkaraa! Mutta siinä sinulle — kolme mandariinia! Ei tässä auta muu, ajattelin, syön mandariinitkin. Mutta suuri oli kummastukseni, kun lohkaisemastani mandariinista putosi pieni vahapaperi. Siinä kohdassa, josta mandariini on kiinni oksassa, on kuoressa arpi ja sen alla ontelo. Arpikohta on helppo kaivaa auki, panna onteloon kirjelappu ja sitten kiinnittää kuori paikalleen. Avasin kirjelapun ja luin: „Pysy lujana, Lenin saapui ja selvittää asiasi”.

Kuten sittemmin selvisi, asia oli näin. Sitä ennen oli Tiflissä anastettu suuri summa tsaarin viranomaisten rahoja tarunomaisen kaukasialaisen vallankumousmiehen Kamon johdolla. Tämän pakkoluovutuksen vuoksi oli vangittu joukko vallankumouksellisia ulkomaille. Eräs nainen oli Genevestä matkustettuaan vangittu Münchenissä. Ja tovereita varoittaakseen hän oli päättänyt kirjoittaa Münchenin vankilasta Geneveen. Mutta kenen osoitteella? Hänestä oli tuntunut varmimmalle minun osoitteeni. Kirje kaapattiin ja minut pantiin istumaan.

Geneven poliisille oli tietenkin selvää, ettei minulla ollut mitään tekemistä rahojen anastusjutun kanssa: Tiflissä en ollut koskaan ollut ja poliisimerkinnöistä näkyi, että olin asunut koko vuoden Genevessä. Mutta nähtävästi tsaarin hallitus tarttui tähän juttuun vaatiakseen minun luovuttamistani ja rangaistakseen minua Nižni Novgorodin ja Sormovon kapinoiden johtamisesta vuonna 1905 ja entisistä asioista. Ja Sveitsin hallitus antoi mielellään „pakkoluovuttajia” tsaarin hallitukselle. Sveitsin

porvaristo pelkäsi: „tänään ne ryöväävät tsaaria ja Venäjän porvaristoa ja huomenna käyvät meihin kiinni”. Oli ilmeistä, että minua uhkasi luovutus tsaarin hallituksen kynsiin ja sitten hirsi-puu „yhdistämällä rangaistukset”.

Vladimir Iljitš toimi erikoisen tarmokkaasti: hän kutsui erään huomattavimman sveitsiläisen asianajajan, joka oli silloin tasavallan presidenttiehdokkaana. Lenin seurasi tarkkaavaisesti asiaa. Ja tosiaankin jonkin päivän kuluttua minua kuulusteltiin: kävi selville syyttömyyteni Tiflisiin juttuun, ja minut vapautettiin.

Kun pääsin illalla pois vankilasta, niin sain tietää, että oli menossa bolševistisen puolueyhymämme istunto. Menin istuntoon, ja ensimmäiset kättentaputukset, jotka minua tervehtivät, olivat Vladimir Iljitšin.

Näin toveri Lenin pelasti elämäni.

Sittermin jouduin usein näkemään Leninin huolenpitoa ihmisistä. Leppymättömänä vihollisena työväenluokan vihollisia kohtaan Vladimir Iljitš oli erikoisen huomaavainen ja huolehtivainen taistelu- ja työtovereitaan kohtaan.

Useimmille oli elämä maanpaossa tuiki raskasta: illalla nukkumaan käydessä ei tiedetty, mistä saadaan huomenna ruokaa. Meillä oli keskinäisen avun kassa. Vladimir Iljitš auttoi sitä kaikin tavoin. Häntä pyydettiin monia kertoja pitämään maksullisia esitelmiä puutettakärsivien tovereiden hyväksi. Yli-inhimillisen työn rasittama — sanomalehden toimittaminen, artikkelien kirjoittaminen, kokouksissa esiintymiset, kirjeenvaihto Venäjälle — Vladimir Iljitš ei kieltäytynyt koskaan ja esiintyi laajoin ja hyvin valmistetuin esitelmin suuren kuulijakunnan edessä. Kun hän huomasi, että jotakin tovereista ahdisti puute, kiiruhti hän heti apuun ja etsi työtä. Näin tapahtui minullekin useita kertoja.

Mutta erikoisen laajana ilmeni tämä huolenpito ihmisistä sitten, kun hänestä tuli maapallon kuudennen osan hallituksen johtaja. Intervention, nälänhädän, rappiotilan kaudella, ratkais- taessa kysymystä pystymmekö torjumaan viholliset? kestäkö nuori neuvostotasavalta? — Lenin ehti pitää huolta tovereista ja auttaa heitä. Eikä auttaa ainoastaan läheisiä, vaan rivityöläisiä-kin, huomaamattomia työntekijöitä, joita hän tapasi sattumalta.

Tekee mieli muistella yhä uusia hämmästyttäviä tapauksia.

Katovuodet horjuttivat maataloutta. Rikkaat talonpojat sabotoivat taistelua sadon puolesta. Elintarvikkeiden puute tuntui huutavana maan koko elämässä. Silloisen talonpoikaislehden „Bednota” („Köyhälistö”) toimituksesta ilmoitettiin Vladimir Iljitšille, että oli saapunut vanha kokeilija-talonpoika Tšekunov, joka halusi ehdottomasti keskustella „itsensä Leninin” kanssa. Vladimir Iljitš otti Tšekunovin vastaan. Tärkeän valtiollisen keskustelun aikana maatalouden kohtaloista Vladimir Iljitš sai

tietää, että hänen puhekumppaniltaan olivat särkyneet silmälasit. Ja heti vastaanoton jälkeen tuli kirjelappunen minulle, silloiselle terveysasiain kansankomissaarille:

„Luonani istuu tov. Ivan Afanasjevitš Tšekunov, erittäin kiinnostava työtätekevä talonpoika, joka propagoi omalla tavallaan kommunismin perusteita, hän on kadottanut silmälasinsa. On maksanut kelvottomista silmälasista 15.000 ruplaa. Erikoisesti pyydän auttamaan ja pyytämään Teidän sihteeriänne sanomaan minulle, onnistuttuko!”¹

Tässä kirjelapussa on kaikki erinomaista: sekä sisältö, joka osoittaa huolenpitoa työtätekevistä, jonka hän tapasi ensi kertaa elämässään, että tyyli: „pyytämään Teidän sihteeriänne”...

Elokuun 30 päivä 1918. Onneton päivä, jolloin eserrät Trotskin ja Buharinin — puolueen katalien vihollisten — osantotolla järjestivät murhayrityksen Leniniä vastaan. Eserränaisen vihollislaukauksen jälkeen Vladimir Iljitšin kaulaan jäi kuula: takaa ammuttuna se ohitti vain 1—2 millimetrin päästä kaulan elintärkeät suonet ja hermot. Ainoastaan näiden isojen suonien (valtimoiden ja laskimoiden) seinämien kimmoisuus suojeli niitä viottumiselta ja vahingoittumiselta. Mutta mentyään niiden ohi viholliskuula ei tullut ulos, vaan jäi solisluun yläpuolelle, ihon alle.

Vuonna 1922 päätettiin kuula poistaa. Vladimir Iljitšistä otettiin ensin röntgenkuva. On luonteenomaista, että Vladimir Iljitš, joka oli niin huomaavainen toisia kohtaan, huolehti kovin vähän itsestään. Siihen aikaan oli paras röntgenlaite akateemikko P. P. Lazarevin johtamassa instituutissa. Päätettiin ottaa röntgenkuva Vladimir Iljitšistä siellä.

P. P. Lazarev tutki siihen aikaan Kurskin magneettista anomalia ja halusi kovasti, että Lenin olisi tutustunut näihin tutkimuksiin. Vladimir Iljitš, kuten tunnettua, kiinnitti myös suurta huomiota tähän kysymykseen.

Sovittiin, että Lazarev pitää vain 20 minuutin selostuksen, ettei väsyttäisi Vladimir Iljitšiä, joka jo silloin sairasteli. Seinälle ripustetun kartan luona, johon oli merkitty porauspaikat, akateemikko Lazarev aloitti selostuksen Vladimir Iljitšille, mutta innostuttuaan puhui enemmän kuin 20 minuuttia, eikä ollut tietoakaan, milloin hän lopettaisi. Annoin hänelle kieltäviä merkkejä ja koetin nuhdella kasvonilmein, mutta hän ei lakannut puhumasta.

Silloin yritin keskeyttää selostuksen, mutta Vladimir Iljitš kuunteli yhä säihkyvin silmin ja selostuksen jälkeen pommitti akateemikko Lazarevia kysymyksillä. Lenin pyysi Lazarevia

¹ „Lenin Vladimir Iljitš. Lyhyt elämäkerta”, 2. painos, 1955, s. 268.— *Toim.*

tiedoittamaan hänelle joka päivä lyhyesti töiden kulusta ja tarpeista, ja siitä lähtien alkoivat työt edistyä nopeasti.

Kuulan poistamiseksi tehtävää leikkausta varten Vladimir Iljitš pantiin Botkinin sairaalaan. Häntä hoitavaa henkilökuntaa varoitettiin vaivaamasta Vladimir Iljitšiä pyynnöillä, ja henkilökunta ymmärsi sen erinomaisesti muutenkin. Mutta Vladimir Iljitš osasi auttaa työtätekeviä ei ainoastaan silloin, kun he pyysivät apua, vaan silloinkin, kun he salasivat avun tarpeen. Hän esimerkiksi sai udelluksi hoitajaltaan välskäri Grešnovalta, että tällä oli suuri suru: välskärin pikku tytär sairasti tuberkuloosia, mutta hän ei uskaltanut lähettää tytärtään yksin parantolaan, vaan halusi lähteä mukaan. Yleinen sääntö kuitenkin oli, etteivät vanhemmat saaneet olla lasten parantoloissa. Ja Vladimir Iljitš kirjoitti minulle lapun pyytäen auttamaan Grešnovaa.

Vladimir Iljitšin läheisimmät työtoverit olivat hänen alituisen huolenpitonsa kohteina. Hän otti selville heidän kaikki tarpeensa, hän pakotti tovereita säästämään ja hoitamaan itseään ja lepäämään. Sinä kiireisenä aikana monet toverit eivät noudattaneet lääkäreiden neuvoja, vieläpä laiminlöivät Vladimir Iljitšinkin ohjeet. Sellaisissa tapauksissa Vladimir Iljitšin keskustelu oli lyhyt: muutaman päivän kuluttua kyseessäoleva toveri sai KK:n päätöksen, puoluekuri vaati alistumaan.

Muistan seuraavan tapauksen. Kerran tavatessamme Vladimir Iljitš sanoi minulle:

— Valitetaan, että Tšitšerin (silloinen ulkoasiain kansankomissaari) järjestää istuntoja kello 12 jälkeen yöllä ja pitää niitä kello 4—5 aamulla. Puhukaa hänen kanssaan, miksi hän turmelee sekä itseään että toisia?

Menin Tšitšerinin luo ja aloin todistella hänelle yksinkertaista asiaa, että yöllä on nukuttava ja päivällä tehtävä työtä. Mutta Tšitšerin oli omalaatuinen mies: hän väitti, että juuri yöllä, kun ei kukaan häiritse, on tehtävä työtä ja päivällä nukuttava. Vieläpä hän alkoi tätä perustella tieteellisesti vasta ilmestyneen kukkojen laulua käsittelevän kirjasen mukaan, jota minäkin olin selaillut velvollisuudesta tarkastaa kaikki ilmestyvä biologinen kirjallisuus. Vaikka kuinka olisin todistellut Tšitšerinille, että kukot käyvät nukkumaan „kukkojen aikaan” ja vain siksi niille „kasaantuu voimia” kello 2 yöllä,— hän pysyi väitteessään. Seuraavan kerran tavatessani sanoin Vladimir Iljitšille:

— Mitä minun on tehtävä Tšitšerinille? Hän on ilmeisesti epänormaali tässä kysymyksessä.

Muutaman päivän kuluttua sain KK:n päätöksen: Tšitšerinille, kopio minulle. Tšitšeriniä kiellettiin järjestämästä kollegion istuntoja kello 1 jälkeen yöllä.

Eräs pidetyimpiä lääkäreitä siihen aikaan oli tohtori F. A. Getje; hän hoiti tovereita ja hän oli Vladimir Iljitšin luona

aina hänen elämänsä viimeiseen päivään asti. Getje oli valtion palveluksessa ja hänen toimeentulonsa oli turvattu. Mutta Vladimir Iljitš tiesi, miten vanhusta vaivattiin kutsuilla, ja kirjoitti minulle eräässä kirjelapussaan: „Sitten Getjestä. Rahaa hän ei ota. Ja kaikki on nyt kuitenkin maksullista. Hän hoitaa monia. Eikö hänelle voitaisi KK:n tai VTKK:n puhemiesistön puolesta määrätä suurempaa maksua ja kuukausittain? Tehkää minun nimessäni ehdotus KK:lle ja kirjoittakaa sitten minulle”.

Vladimir Iljitš suhtautui lapsiin erikoisen huomaavaisesti ja herkästi, sanoisin hellästi. On tunnettua, että Vladimir Iljitšin suoranaisesta aloitteesta julkaistiin joukko lasten etuja suojelevia dekreettejä; erikoisen tärkeitä dekreettejä julkaistiin lasten hyväksi nälkävuosina. Lenin vei läpi dekreetin pedagogien ja lääkärien osanotolla toimivista erikoisista tuomioistumista alaikäisten lainrikkojain asioiden käsittelemiseksi, jne.

Muistuu mieleeni paljon tapauksia siltä ajalta, kun asuin maanpaossa Pariisin lähellä. Vladimir Iljitš kävi usein polkupyörällä luonani. Minulla oli silloin kaksi pienokaista: poika noin kymmenvuotias ja tytär kolmentoista ikäinen. Toisinaan Vladimir Iljitš ei tavannut minua kotona ja jäi odottamaan. Palattuani kotiin näin seuraavaa: poika istui hänen toisella, tytär toisella polvellaan, ja kädet Vladimir Iljitšin kaulalla he kuuntelivat silmät loistaen hänen kertomustaan. Minua ihmettytti, miten hyvin Vladimir Iljitš osasi puhella lasten kanssa — yksinkertaisesti ja selvästi, niinkuin ystävä ja opettaja. Ja vakavien keskustelujen jälkeen Vladimir Iljitš sanoi väliin pojalleni: „No, Sergei, kääri hihat, niin nyrkkeillään”. Ja minun flegmaattinen pojuni kääri touhukkaasti hihat, kävi vakavana asentoon Vladimir Iljitšiä vastaan, ja he alkoivat nyrkkeillä.

Muistuu mieleen seuraava tapaus. Lepopäivinä Vladimir Iljitš teki mielellään pyöräilyretkiä ja nautti raittiista ilmasta. Kerran Pariisin lähellä hän tuli luokseni lähteäksemme ajelemaan yhdessä. Kun ei ilta ollut vapaa hänellä eikä minulla, niin päätimme pyöräillä vain lähelle, noin 15—20 kilometrin päähän ihanalle „Terassille”, ylängölle, jolta näkyi suurenmoinen Pariisin panoraama. Kun tyttäreni kuuli, että menemme lähelle, alkoi hän pyytää hartaasti mukaan. Luulin hänen olevan vaivaksi Vladimir Iljitšille ja kielsin lähtemästä. Tytölle nousi kyynel silmiin. Vladimir Iljitš asettui tytön puolelle, ja huolimatta vastalauseistani hän lähti mukaan.

Tie ei ollut kilometrimäärältään pitkä, mutta kovin vaivalloinen: myötämaa vaihtui vastamaahan ja taas päinvastoin.

Tyttö väsyi ja rasittui helteestä. Se huolestutti kovin Vladimir Iljitšiä. Hän piti koko ajan huolta työstä, vaikka kuinka olisin rauhoitellut: „Tyttö on vahva, urheilija, jos väsy, niin lepää”.

Oli liikuttavaa nähdä, miten Vladimir Iljitš helteestä aivan märkänä ei sallinut tytön nousta mäkeä, vaan veti toisella kädellä omaa polkupyöräänsä ja toisella tytön; hiki virtasi hänen kasvoiltaan, ja kumartuen hän pyyhki kasvojaan polkupyöriä pitelevien käsiensä hihoihin. Ja kun minä nauroin ja pyysin jättämään sen puuhan, hän suuttui ja vastasi: „Tuollaisilta vanhemmilta pitäisi ottaa lapset pois”.

Vladimir Iljitš rakasti lapsia elämänsä viimeisiin päiviin asti. Kuten tunnettua, oli vähän ennen Vladimir Iljitšin kuolemaa hänen kotonaan Gorkissa kuusijuhla talonpoikaislapsia varten. Kuusijuhla oli niinä vuosina harvinainen tapaus. Oli luonnollista, että maalaislapset, jotka näkivät ensi kertaa elämässään valoista ja koristeista loistavan kuusen, iloitsivat ja hälisivät. Vladimir Iljitš käski viedä hänet saliin (hän ei enää silloin voinut kävellä). Riemuitsevat lapset nousivat hänen syliinsä ja tunkeutuivat hänen luokseen. Nadežda Konstantinovna ja Maria Iljinitšna, jotka itse pitivät paljon lapsista, koettivat toimittaa lapset pois Vladimir Iljitšin luota. Mutta hän, vaikeasti sairas, jota kiusasivat hirmuiset päänkivut, kielsi Nadežda Konstantinovnaa ja Maria Iljinitšnaa ja kutsui lapsia luokseen.

Kansankomissaarien Neuvoston pieni, kapea, pitkä istunto-sali kaakeliuuneineen ja mataline kattoineen ei näyttänyt huoneelta, jossa maapallon kuudennen osan käsittävän maan hallitus hoiti valtiovaltaa. Mutta huoneen sisustuksen vaatimattomuus oli mitä parhaimmassa sopusoinnussa hallituksen ja sen päämiehen, toveri Leninin luonteen kanssa.

Täsmälleen kello 6, jolloin KKN:n istunto tavallisesti alkoi, aukeni ovi puheenjohtajan yksinkertaisen puisen nojatuolin takana, ja toveri Lenin tuli työhuoneestaan. Kaikki kansankomissaarit olivat jo tavallisesti paikoillaan — Lenin piti yllä ankaraa työkuria.

Vladimir Iljitš heitti pikasilmäyksen saliin — olivatko kaikki kansankomissaarit läsnä, oliko ikkunat, tuulettimet tai ilmanvaihtolaitteet avattu, istuutui tuoliin pöydän ääreen ja kumartui papereiden ylle, ikäänkuin valaisten Sokrates-päänsä heijastimella läsnäolevien työtä...

Vladimir Iljitš johti istuntoa sillä tavalla, että hänen esimerkkiään tulisi kaikkien noudattaa.

Hän huolehti istunnon olosuhteista — siitä, että se olisi tuottanut mahdollisimman vähäisellä voimien kulutuksella parhaat tulokset. Raitis ilma, hiljaisuus istunnon aikana, kysymysten käsittelyjärjestys, puheenvuorojen lyhyys ja asiallisuus olivat hänen alituisen huolenpitonsa kohteina. Joskus kesällä kokouksen aikana hän istuutui Kremlin pihalle antavalle ikkunalle hengittämään raitista ilmaa. Vladimir Iljitš oli kiivas tupakanpolton

vihollinen: tupakoiminen istunnon aikana oli ankarasti kielletty; niiden kansankomissaarien, jotka olivat kovia tupakkamiehiä, sallittiin liian tiheiden salista poistumisten välttämiseksi tupakoida nurkassa, uunin takana ja laskea savu uunin lämpöaukkoon. Toisinaan kokoontui uunin taakse pari kolme tupakkamiestä, ja he puhelivat hiljaa keskenään.

— Hiljaa, uunintakaiset torakat! — huomautti Vladimir Iljitš heille leikillään.

Vladimir Iljitšin viha tupakanpoltoa kohtaan oli aiheena erääseen koomilliseen tapaukseen elämässäni. Kerran hän sanoi minulle:

— Miksi te ette käy taistelua tupakkapahetta vastaan? Minä kannatan teitä.

Rohkaistuneena minä, myös tupakanpolton vihollinen, aloin hyökätä. Kaikki ehdottamani toimenpiteet jakautuivat: 1) kulttuuri- ja valistustyöhön — propaganda tupakoimista vastaan sanomalehdistössä, nuorisoliiton, naisjaostojen kautta, tupakanpolton kieltäminen julkisilla paikoilla, jne. ja 2) kansantaloudesiin — tupakanviljelyn rajoittaminen, tupakan tuotannon ja myynnin supistaminen. Kuvaavaa oli, että neuvotteluun kutsuuni talouskansankomissariaattien (Korkein Kansantalousneuvosto, Maatalouden, Kauppa-asiain ym.) edustajat säikähtivät niin, että allekirjoittivat kaikki ehdotukseni. Mutta Kansankomissaarien Neuvostossa noustiin kovasti minua vastaan. Kaikki talouskansankomissaarit hyökkäsivät kimppuuni. Huomasin, että talousmiehet kumoavat ehdotukseni, ja katselin pyytävästi Vladimir Iljitšiin; mutta hän painoi päänsä alemmaksi ja hymyili viekkaasti. Talousmiehet kumosivat ehdotukseni (niinkuin piti-kin tehdä), asetukseen jäi ainoastaan kulttuuri- ja valistustyön osa. Jälkeenpäin soimasin Vladimir Iljitšiä:

— Miksi te ette kannattanutkaan minua?

— Kylläpä te, veliseni, suuretelitte! — vastasi hän minulle.

KKN:n istunnoissa Vladimir Iljitš esiintyi harvoin ensimmäisenä (ellei hän ollut selostaja): hän ei nähtävästikään halunnut painostaa arvovallallaan. Hän odotti toisten sanovan sanansa. Ellei kukaan ottanut puheenvuoroa, hän kehoitteli tovereita: „Mitä se ja se toveri sanoo tämän johdosta?” Lopuksi hän teki niin vakuuttavasti yhteenvedot keskustelusta ja esitti ehdotukset, että ne tavallisesti hyväksyttiin joko yksimielisesti tai valtavalla äänten enemmistöllä.

Yleensä oli Vladimir Iljitšin logiikka ihmeteltävää ja hänen todistelujaan oli vaikea vastustaa: hänen todistelunsa olivat sangen yksinkertaisia, selviä ja sen vuoksi kumoamattomia.

Vladimir Iljitšin logiikan yksinkertaisuus vaikutti aina torjumattomasti kuulijoihin. Muistan, kun vuonna 1910 Pariisissa oli

suuri väittelytilaisuus anarkistien kanssa. Perusselostuksen tein minä. Esittelin yksityiskohtaisesti Kropotkinin ja silloin yleisesti tunnettujen länsimaisten anarkistien oppeja. Keskustelussa käytti Vladimir Iljitš lyhyen puheen. Hän osoitti selvästi ja yksinkertaisesti sen, että anarkistien löpöttely yhteiskunnasta „ilman valtaa” on tyhmää ja vahingollista: juuri sitä hän porvaristo kaipaakin, että voisi murskata „ilman valtaa olevat” työläiset ja tuhota heidän kaiken vastustuksensa; että työläisten on päinvastoin otettava lujasti valta omiin käsiinsä, luotava rautainen diktatuuri, kukistettava porvariston vastarinta ja rakennettava sosialismi. Näin kuulijakunnan silmistä, miten helposti käsitettäviä olivat nämä Vladimir Iljitšin sanat.

Huolimatta myrskyisästä vallankumouksellisesta luonteesta laadustaan Vladimir Iljitš oli harvinaisen keskittynyt, täsmällinen, järjestyksen mies. Eräässä elokuvassa Vladimir Iljitš on kuvattu hätiköiväksi henkilöksi. Se ei ole ainoastaan väärin: siinä on annettu Vladimir Iljitšille sellaisia piirteitä, joita hän kaikesta sydämestään vihasi.

Ihmeteltävintä Leninissä puolueen ja hallituksen johtajana, niinkuin muuten koko elämässään, oli hänen periaatteellisuutensa. Häneen sopi mainiosti se moraalinen määritelmä, jonka hän antoi nuorisoliiton III edustajakokouksessa: „Meidän moraalimme on täysin alistettu proletariaatin luokkataistelun eduille”¹.

Jokainen askel Vladimir Iljitšin elämässä oli täysin alistettu sosialismin asialle.

Lenin suhtautui suurella kunnioituksella Plehanoviin. Nadežda Konstantinovna kertoo muistelmissaan, kuinka Vladimir Iljitš ei nukkunut öitä ensimmäisten keskustelujensa jälkeen Plehanovin kanssa. Plehanovin sisarenpoikana kävin yhteen aikaan usein hänen luonaan (myöhemmin meidän tiemme erosivat jyrkästi emmekä tavanneet lainkaan toisiamme), ja Vladimir Iljitš kyseli jokaisen Plehanovilla käyntini jälkeen, mitä hän puhui, miten hän voi, jne. Ja siitä huolimatta „alistaen täysin itsensä proletariaatin luokkataistelun eduille” Lenin arvosteli murhaavasti Plehanovia, joka oli pettänyt työväenluokan asian, ja murskasi hänet aatteellisesti.

Ja niin hän teki kaikille proletarisen vallankumouksen vihollisille.

Minulla on säilynyt kirje Leniniltä lokakuun 4 päivältä 1910. Se on minulle lähetetty postikortti. En tiedä, oliko Vladimir Iljitš kiinnittänyt siihen huomiota, mutta postikortti oli kuvansa mukaan symbolinen. Se kuvaa sitä paikkaa, jossa Rhone menee maan alle; valtava joki häviää yht’äkkiä, menee maan alle, niin

¹ V. I. Lenin, Teokset, 31. osa, s. 266.— Toim.

ettei se näy ylhäältä ollenkaan; sitten se syöksyy taas vaahtovana pinnalle, huuhtoo kaikki pois tieltään ja virtaa jälleen tyynenä laajassa uomassaan. Eikö se ole vertauskuva puolueestamme, jonka vuoden 1905 jälkeen piti mennä maan alle, jotta se kymmenisen vuoden kuluttua syöksyisi pinnalle, lakaisisi tsarismiin ja kapitalismiin tieltään ja kulkisi mahtavana eteenpäin kommunismiin!

Lenin oli fyysillisesti vahva, voimakas mies. Hänen tanakka vartalonsa, lujat hartiat, lyhyet, mutta voimakkaat kädet — kaikki ilmaisivat hänessä harvinaista voimaa. Lenin osasi mikäli voi huolehtia terveydestään. Mikäli voi, se on mikäli hänen ylenmääräisen jännittynyt työnsä salli. Hän ei käyttänyt väkijuomia eikä tupakoinut. Lenin oli urheilija sanan täsmällisimmässä merkityksessä: hän piti raittiista ilmasta ja jaloittelusta ja antoi niille arvon, ui mainiosti, luisteli ja pyöräili. Pietarin vankilassa ollessaan Lenin voimisteli ja käveli sellissä päästä päähän joka päivä. Maanpaossa ollessa joka vapaa päivä menimme koko joukolla polkupyörillä kaupungin ulkopuolelle. Neuvostoaikana hän teki retkiä autolla.

Ellei Vladimir Iljitšillä olisi ollut niin rautainen terveys, ei hän olisi kestänyt vaikeaa haavoittumista eserrättären tekemän murhayrityksen jälkeen.

Vamma oli erittäin paha. Rintakehän lävistänyt kuula oli täyttänyt sen verellä katkaisten isot verisuonet. Kaulaan sattunut kuula oli mennyt niin läheltä elintärkeitä suonia (univalentimo ja -laskimo), että Vladimir Iljitš sylki ensimmäisinä päivinä yskösten mukana verta. Ja sittenkin jo muutaman päivän kuluttua Vladimir Iljitš tunsu paranevansa ja oli toivorikkaalla mielialalla. Huolimatta lääkäreiden pyynnöistä antaa työn vielä vähän odottaa Vladimir Iljitš ryhtyi aikaisin työhön ja vastasi nuhteihin hymyillen: „Liikaa viisastelua...”

Vladimir Iljitšin viimeinen sairaus alkoi mitättömistä oireista: häntä pyörrytti, kun hän nousi vuoteesta, ja hänen oli otettava kiinni lähellä seisovasta kaapista. Hänen luokseen kohta kutsutut lääkärit eivät antaneet alussa merkitystä tälle oireelle. Tunnettu hermolääkäri professori Darkševitš, joka oli kutsuttu Vladimir Iljitšin luo, piti sairautta niin tavallisena („liikarasitus”), että julkeni valittaa Vladimir Iljitšille, miten vaikeaa oli tiedemiehen elämä, että heidän oli itsensä kannettava puita portaita ylös, jne.

Mutta Vladimir Iljitš kävi alakuloiseksi ja mietteliääksi; hän aavisti pahaa ja vastasi kaikkiin lohdutuksiin: „Ei, tämä on alkusoitto”.

Koko ihmiskunnan onnettomuudeksi hänen määrittelynsä osoittautui oikeaksi.

Ja sitten tulivat Vladimir Iljitšin hitaan sammumisen kamalat päivät. Hänen voimakas elimistönsä taisteli sitkeästi vaikeaa tautia vastaan. Se oli taudin historiassa harvinainen voimakkaiden aivojen kamppailu niitä kalvavaa tautia — arterioskleroosia, suonten kalkkiutumista vastaan.

Tammi- ja helmikuussa 1923 Vladimir Iljitšin terveydentilassa oli havaittavissa muutoksia parempaan päin. Vladimir Iljitš jaksoi vielä sanella erinomaiset poliittiset kirjoituksensa. Mutta maaliskuun 9 päivänä tapahtui vaikea kehon oikean puolen halvautuminen samalla kun puhe pahasti vioittui, ja halvaustila jäi pysyväksi.

Toukokuun puolivälissä Vladimir Iljitš muutti Gorkiin, johon jäi kuolemaansa saakka. Heinäkuussa hänen terveydentilansa taas parani.

Uskollisena tottumukselleen Vladimir Iljitš koetti olla mahdollisimman paljon raittiissa ilmassa, liikkui ulkona rullatuolissa ajellen ja etsi mielellään sieniä. Vähitellen hän alkoi kävellä toisten avulla, ja elokuun alusta hän suoritti harjoituksia kadonneen puhekyvyn palauttamiseksi. Lokakuussa hän jo voi itsenäisesti kävellä huoneessa keppiin nojaten. Puhekyky parani vähitellen. Vladimir Iljitš otti sanomalehden, katseli sitä ja näytti artikkeleja, joita hänelle piti lukea, ja hän oli syvästi kiinnostettu niiden sisällöstä. Hän alkoi hitaasti ja vaivalloisesti kirjoittaa vasemmalla kädellä. Talvella, kuten jo kerroin, hänen kotonaan oli kuusijuhla, jossa Vladimir Iljitš oli läsnä.

Voimakas elimistö kamppaili. Kaikki odottivat, että Vladimir Iljitšin terveys lujittuu.

Ja yht'äkkiä — tammikuun 21 päivänä kello kuusi illalla tuli katastrofi: melkein tunnin ajan kesti raju kohtaus, jonka aikana oli täydellinen tajuttomuuden tila ja lihasten yleinen voimakas jännittyminen. Lämpötila nousi 42,3°. Vladimir Iljitš kuoli tulematta tajuihinsa.

Vladimir Iljitšin ruumiinavaus todisti aivojen suonten pitkäaikaisen kalkkiutumisen. Kuolemanjälkeinen diagnoosi kuului: arterioskleroosi liikaräsitukselta. Kuvaavaa on, ettei merkittävämpää kalkkiutumista löydetty enempää sydämen kuin muidenkaan elimien suonissa. Liikaräsitukselta johtunut kalkkiutuminen vioitti nimenomaan aivot, Vladimir Iljitšin ajattelun ja ajatusten elimen.

Aivosuonten kalkkiutuminen oli Vladimir Iljitšillä niin vahva, että ruumiinavauksessa näitä suonia koputeltiin metalliatulalla kuin kiveä. Monien suonten seinämät olivat niin kovasti paksuneet ja suonet kasvaneet niin umpeen, ettei niistä mennyt hiukaan läpi. Kokonaiset aivot osat olivat joutuneet olemaan ilman uutta verta ja jääneet ravintoa vaille.

Kaikki ruumiinavauksessa läsnäolleet lääkärit ihmettelivät ennennäkemätöntä tapausta: miten Vladimir Iljitš oli voinut laajojen aivon osien pahasti vioittuessa ajatella, sanella ajatukseltaan syvällisiä ja erinomaisia kirjoituksia ja seurata politiikkaa. Vieläpä erilliset taudilta säilyneet aivon osatkin olivat kehittäneet Vladimir Iljitšin nerokkaita ajatuksia.

T. LJUDVINSKAJA

TERIJOELLA JA PARIISISSA

Kesäkuun 3 päivänä 1907, jolloin Pietarissa hajoitettiin II Valtakunnanduuma ja vangittiin sen sosialidemokraattinen puolueryhmä, oli Odessassa, jossa silloin työskentelin, koolla kaupungin puoluekonferenssi. Kaikki konferenssin edustajat (heidän joukossaan minäkin) vangittiin ja karkotettiin. Palasin pian Odessaan, mutta kun minä en voinut sinne jäädä, antoi Odessan komitea minulle osoitteen Pietariin. On helppo kuvitella iloni: pääsin työhön vallankumouksellisen työväenluokamme etujoukon keskuuteen ja mahdollisesti näkisin siellä Lenininkin!

Noudattaakseni konspiraatiota menin Pietariin saavuttuani ensin Nevskin prospektilla sijaitsevaan kustannusliike „Zernon” kirjakauppaan, josta sain yksityissairaalassa Liteinillä olevan salaisen asunnon osoitteen¹. Kuten toisetkin toverit, jotka oli sinne lähetetty, tulin osoitettuun asuntoon sairaan ominaisuudessa. Minut saatettiin vastaanottohuoneeseen, jossa oli kaksi tuntematonta naista. Toinen heistä alkoi puhella kanssani. Ilmaisin tunnussanan, ja puhekumppanini — hän oli bolševikki Vera Rudolfovna Menžinskaja — alkoi tehdä minulle kysymyksiä kysymysten jälkeen. Sitten tuli luoksemme toinen nainen, joka oli istunut ikkunan luona, tervehti minua ystävällisesti ja yhtyi keskusteluamme. Hän oli Nadežda Konstantinovna Krupskaja. Hän kyseli perinpohjin puolueyöstäni ja sanoi, missä voi tavata Jevgeni Popovia, silloista bolševikkien Pietarin komitean sihteeriä.

Samana päivänä minut varustettiin „luotettavalla passilla” (se ei ollut minun nimelläni) ja kirjasella „Kolmannen duuman

¹ Salaisten kohtausasuntojen järjestäminen lääkäreiden luona, kauppoissa, verstaissa, sairaaloissa jne. oli kaikkein vaarattominta: niissä kävi paljon väkeä, joten se ei kiinnittänyt suuresti poliisin huomiota.— T. L.

boikotista”, jossa oli V. I. Leninin kirjoitus „Boikottia vastaan”, ja lähetettiin Moskovan piirin organisaattoriksi, kuten siihen aikaan nimitettiin piirikomiteoiden sihteereitä. Tehtäväksi annettiin ottaa yhteys erääseen Narvan piirin puoluejärjestön johtajaan — Aleksandr Buikoon yhteistoiminnan järjestämiseksi III Valtakunnanduuman edustajien vaalien aikana.

Ensimmäisen kerran näin ja kuulin Vladimir Iljitš Leniniä lokakuun 27 (marraskuun 9) päivänä 1907 VSDTP:n Pietarin järjestön konferenssissa. Sen kokoontumispaikaksi oli valittu Terijoki — pieni kauppala Suomessa.

Saavuimme Terijoelle päivällä. Oli kolakka syysilma, ja tihuutti hieno sade. Jonkin matkan päässä asemalta meitä odottivat toverit, jotka tunsivat konferenssiin saapuvat sovitusta merkistä. Meillä oli jokaisella taskussa sininen lautasliina, jossa oli värillinen päärmä. Otimme väliin sen esille kuin nenäliinan. Luoksemme tuli vastaanottaja, vaihdoimme keskenämme tunnus sanoja, jonka jälkeen meidät varovaisuutta noudattaen saatiin rakennukseen, jossa konferenssin piti alkaa. Se oli jokin synkkä, latoa muistuttava talo. Pihalle oli kaksi sisäänkäytävää (ja luonnollisesti myöskin uloskäytävää), joita voisi käyttää, jos poliisi sattuisi ilmestymään.

Edustajat saapuivat vähitellen. Kuka keskusteli tuttaviansa kanssa, kuka teki tuttavuutta. Oli kohtalaisen vilkasta.

Minä seisoin nurkassa keskustellen erään edustajan kanssa, kun luoksemme tuli tuntematon, pienenlääntä, tanakka ja leveäharteinen mies, jolla oli yllään kokolailla kulunut tumma ulsteri, ja ensi näkemältä hän teki työläisistä lähtöisin olevan ammattivallankumouksellisen vaikutuksen. Terävien, läpitunkevien silmien ilme puhui perin viisaasta ja lujatahtoisesta miehestä. Hänen kasvonsa näyttivät vakavilta ja käskeviltä. Sanat pakoittivat tahattomasti alistumaan.

Tuntematon pommitti minua kysymyksillä. Hänen persoonassaan oli jotain tenhoavaa. Hänessä herätti kaikki luottamusta — sekä terävä katse, kiihkeä mielenkiinto siihen, mitä me puhuimme, että aito luonnollisuus. Hän kysyi, missä piirissä työskentelen, minkälainen mieliala on työläisillä, joiden kanssa olen tekemisissä, miten he suhtautuvat Valtakunnanduumaan, miten piirin vaalikamppailu menee, jne. Yht’äkkiä heräsi mieleeni kysymys: „Entä kenen kanssa minä puhelen?”

Levottomuuttani peittäen kysyin:

— Entä missä te työskentelette?

Puhekumppanini myhähti ja vastasi vältellen:

— Myöskin täällä.

Kysyin tuleeko Lenin. Tuntematon vastasi:

— En tiedä,— ja kiitettyään minua alkoi puhella toisten tovereiden kanssa.

Minua huolestutti ja aloin sättiä itseäni ajatuksissa: „Näet ensi kerran ihmisen, et tiedä hänestä mitään ja antaudut näin avomieliisiin keskusteluihin!”

Mutta aika kului. Saapui uusia edustajia. Tapasin toveri Zemljatškan, puhelin Vera Slutskajan kanssa, jonka kanssa olin työssä samassa piirissä, yritin innostua keskusteluun, rauhoittua, mutta tuloksetta. Muisto siitä, että olin „puhunut varomattomasti”, ei antanut keskittyä mihinkään.

Yht’äkkiä sali kävi levottomaksi. Hiljaa, melkein kuiskamalla alkoi suusta suuhun kiertää sana: „poistuttava...” Poliisi oli saanut tietää konferenssista, ja se voi ilmaantua millä hetkellä tahansa.

Melkein pilkkopimeässä hiivimme peräkanaa tuntemattoman metsän läpi ulkoapäin kauniille, mutta vielä keskeneräiselle, melkein katottomalle talolle. Kaikista raoista puhalsi kalsea tuuli. Käytettävissämme oli kaksi vierekkäin olevaa huonetta. Edustajat sijoituivat toiseen, puhemiehistö ja puhujalava — korkea jalusta — toiseen.

Istunto alkoi. Puheenjohtaja ilmoitti, että puheenvuoro selostusta varten III Valtakunnanduumasta annetaan toveri Leninille. Tuntui kuin elähdyttävä tuulahdus olisi puhaltanut ilmassa.

Kohottauduin liikutettuna — näen heti Leninin! — sitten istuuduin paikalleni ja näin, miten puhujalavalle meni se sama toveri, jonka kanssa olin niin luontevasti keskustellut tietämättä hänen nimeään. Hän oli Lenin!

Vladimir Iljitš teki konferenssissa vielä toisenkin selostuksen — sosialidemokraattien osallistumisesta porvarilliseen sanomalehdistöön¹.

Paitsi kahta selostusta Lenin esiintyi myöskin yleisvenäläiseen konferenssiin valmistautumiskysymyksestä ja konferenssin työjärjestyksen muista kysymyksistä.

Vladimir Iljitšin esiintymiset jättivät unohtumattoman vaikutuksen. Ihmetytti hänen puheensa yksinkertaisuus, logiikan järkähtämättömyys, johdonmukaisuus ja mitä syvin vakuuttavuus. Hän syytti kuulijakuntaan sanoja, jotka syöpyivät syvälle mieleen ja sydämeen. Hän puhui, ja meistä tuntui, että puhe oli tarkoitettu jokaiselle meistä henkilökohtaisesti.

Väliajalla menin Vladimir Iljitšin luo ja tunnustin, miten levoton olin siihen saakka, kunnes näin hänet puhujalavalla. Kun selitin hänelle levottomuuteni syyn, hän nauroi hilpeästi.

— Siinä sitä on konspiraattori! Miten te saatoitte antautua puheisiin tuntemattoman henkilön kanssa?

¹ Selostusten sisältö esitettiin kohta bolševistisessä sanomalehdessä „Proletari” (ks. V. I. Lenin, Teokset, 13. osa, s. 118—123).— T. L.

— Antauduin tunteen valtaan, minusta tuntui, että olette omia ihmisiä.

— Ai-jai-jai! Tun-tui! Ettekö tiedä, että tunne voi pettää, ettei sillä tavalla saa arvioida ihmistä? — Ja hän nuhteli minua hyväntahtoisesti nauraen.

* * *

Keväällä 1911 saavuin vankilan ja karkotusvankeuden jälkeen Pariisiin. Muutaman päivän kuluttua lähdin Marie Rosen kadulle, taloon № 4. Vladimir Iljitš asui siellä pienessä asunnossa yhdessä uskollisen elämän- ja taistelutoverinsa Nadežda Konstantinovna Krupskajan ja tämän äidin Jelizaveta Vasiljevnan kanssa.

Tämän pienen perheen elämä oli arvoitus Pariisin poroporveille. Äärimmäinen vaatimattomuus ja ihanteellinen puhtaus. Paljon kävijöitä — eikä pienintäkään hälinää ja touhua.

Pienuudestaan huolimatta ei asunto näyttänyt ahtaalle siellä vallitsevan mallijärjestyksen vuoksi. Tavallisilla rautasängyillä oli lumivalkoiset peitteet, ja maalaamattomilla valkoisilla pöydillä kirjat huolellisesti ladotuissa pinkoissa. Kirjoja oli paljon. Kodikas, puhdas keittiö täytti sekä ruokasalin että vierashuoneen virkaa. Sinne kutsui Nadežda Konstantinovna, joka avasi minulle oven, minutkin ja ilostui kovasti kohdatessaan Venäjältä saapuneen bolševikin.

Vladimir Iljitš palasi pian kirjastosta. Hän pommitti minua kysymyksillä Venäjän asioista, vaati jokaisen yksityiskohdan kuvaamaan aivan tarkasti.

Leninillä oli erinomainen kyky saada ihminen puhumaan. Siksi minunkin aivan luonnollinen arkuuteni ja ujouteni katosivat tuokion kuluttua hänen välittömän ja kiihkeän mielenkiintonsa vaikutuksesta kaikkeen siihen, mikä koski Venäjää. Minusta tuntui, että minun pietarilaiset „uutiseni” olivat jo vanhentuneet. Mutta kuitenkin se, mitä minulla oli kertomista Pietarin puoluejärjestön työstä vuosilta 1908—1909, kiinnosti suuresti Vladimir Iljitšiä, ja liikutti hänen mieltäänkin, vaikka hänellä olivat paremmat tiedot kuin meillä tapahtumista ja puoluejärjestöjen työstä Venäjällä.

Vladimir Iljitš halusi tietää kaikki, aivan pienintä yksityiskohtaa myöten, jos se auttoi luomaan kuvan puolue työstä, jonka järjestäminen oli erikoisen vaikeaa ankaran stolypinilaisen taantumuksen oloissa. Hän sanoi: „Liikvoja yksityiskohtia ei ole, kaikilla niillä on merkitys”, ja pyysi kertomaan kaikki aivan tarkkaan.

Hän kuunteli kovasti kiinnostuneena sitä, miten hänen kirjansa „Materialismi ja empiriokritisismi” oli otettu vastaan.

Nyt tämä Leninin teos on kaikille tunnettu, sitä tutkivat miljoonat ihmiset. Mutta silloin, kun kirja ensimmäisen kerran ilmestyi, se teki vastustajiin räjähtävän pommin vaikutuksen. Sen ilmestyminen pani alun marxilaisuuden teoreettisten perusteiden laajalle leviämislle puoluejoukkoihin.

Iljitš ilmoitti erikoisesti siitä, että maanalaisen bolševistisen järjestön puolueaktiivi, etummaisiet työläiset olivat ryhtyneet heti kirjan ilmestyttyä suurella innolla tutkimaan sitä, ja useat heistä alkoivat tuntea olevansa niin voimakkaita näissä kysymyksissä, että esiintyivät rohkeasti ja menestyksellä machilaisia vastaan. Mainitsin Aleksandr Buikon, ammattivallankumouksellisen, Putilovin tehtaan entisen työmiehen, bolševikki Bublejevin Semjannikovin laivanrakennustehtaalta (nykyään Leninille nimetty tehdas), työläisnaiset Poljan (Palin tehtaalta) ja Ksjušan (Torntonin tehtaalta). Väittelyissä filosofisista aiheista nämä työläistöverit saattoivat toisinaan intelligentti-revisionistit sellaiseen tilaan, että osaamatta esittää vähääkään vakavia todisteita intelligentit turvautuivat törkeään valheeseen. Niinpä eräs Teknologisen instituutin menševistinen ylioppilas huusi, että muka „Lenin itse” vuoden 1905 vallankumouksen aikana, kun he, joita nyt „haukutaan” machilaisiksi, esiintyivät filosofisine mielipiteineen, ei mukamas väitellyt heidän kanssaan, mutta nyt esiintyy heitä vastaan. Kertomukseni tällä kohdalla Vladimir Iljitš nauroi ja sanoi:

— Kuka se vallankumouksen tuoksinassa joutaisi kuluttamaan aikaa väittelyihin joidenkin intelligenttien kanssa ja kiinnittämään huomiota heidän filosofisiin juoniinsa?

Sitten Lenin selvitti minulle, miksi juuri nyt, poliittisen ja aatteellisen taantumuksen aikana, on niin tärkeää päättävä ja leppymätön taistelu niitä ihmisiä vastaan, jotka ovat luopuneet marxilaisuudesta ja pyrkivät „marxilaisuuden lipun” alla tyrkyttämään idealismia ja muuta uskonnollista törkyä. Vladimir Iljitš sanoi, ettei saa aliarvioida työväenluokan kermakerroksen saastuttamisen vaaraa taantumuksellisilla aatteilla, on kumottava kaikki, jotka revisoivat marxismin teoriaa. Palattuaan sitten kuulemaansa kertomukseen hän jatkoi tyytyväisenä:

— Kas siinä todiste, että työläiset kykenevät käsittämään niin vaikeita kysymyksiä! He ymmärtävät proletaarisella vaitollaan orjanomistaja-aatteita, joita heille esitetään „puhtaana tieteenä”.

Kerroin, miten Pietarin puoluejärjestö oli elänyt ja toiminut niinä vuosina, miten puolueen johtaviin elimiin tunkeutuneet provokaattorit olivat tuhonneet maanalaisen puoluejärjestön eräitä renkaita, miten pelkurit ja heikkouskoiset olivat paenneet puolueesta. Erikoisesti kiinnosti Leniniä Pietarin järjestön taistelu likvidaattoreita ja otzovisteja vastaan.

Työtä yhteisrintaman luomiseksi Nevan tulliportin ja kaupungin muissa piireissä vuosina 1908—1909 johti „neljikkö”. Siihen kuului kaksi edustajaa bolševikeilta ja kaksi menševikki-„puoluejäseniltä” (plehanovilaisilta). „Neljikön” tehtäviin kuului: irrottaa horjuvat työläiset menševikki-likvidaattoreista, luoda yhteisrintama alhaaltakäsin ja taistella työläisjoukoista käyttäen hyväksi laillisia järjestöjä. Eräänä tärkeimpänä „neljikön” tehtävänä oli näihin järjestöihin syvälle pesiytyneiden menševikki-likvidaattorien poisajaminen. Likvidaattorien poistaminen johtavista järjestötehtävistä oli se tunnuslause, jolla me, bolševikit, saimme eristettyä heidät ja muutettua nämä järjestöt maanalaisesti toimivan puolueen välitysremmeiksi.

Vladimir Iljitš kuunteli tarkkaavaisesti, miten bolševikit olivat valloittaneet Vasiliostrovin piirin metallityöläisten liiton hallinnon ja menševikki-likvidaattorien sijalle valinneet bolševikkeja; miten Pietarin työttömien neuvoston oli onnistunut järjestää yhteiskunnallisia töitä, avata ruokaloita, auttaa työläisiä aineellisesti ja järjestää työläisten poliittisia esiintymisiä. Kun kerroin, miten menševikit olivat kieltäytyneet kutsustamme osallistua kansanyliopistojen edustajakokouksessa työläisedustajiemme jaostotyöhön ja miten he olivat äänestäneet yhdessä kadettien kanssa, Lenin lausui mieleeni ikuisesti painuneet sanat: „Miten alas he ovat menneet!”

Yleisvenäläisen (viidennen) puoluekonferenssin koollekutsumisen valmistelutyö tapahtui tuona Pietarin maanalaiselle järjestölle raskaana aikana, ankaran taistelun aikana likvidaattoreja ja otzovisteja vastaan Pietarin kaikissa piireissä. Nevan piirissä oli kohtalaisen paljon otzovisteja. Ja kuitenkin saivat otzovistit konferenssin vaaleissa (joulukuussa 1908) vähemmistön ääniä. Bolševikki-leniniläisten puolesta lähetettiin yleisvenäläiseen joulukuun konferenssiin edustajaksi toveri Buiko.

Lenin suhtautui myönteisesti kertomukseeni Pietarin komitean työstä. Hän sanoi, että niin raskaissa ja vaikeissa oloissa komitea oli työskennellyt verrattain hyvin.

Huomautan, että kaikkien näiden vuosien aikana Pietarin järjestö oli bolševistisen puolueen eräs johtavimpia järjestöjä. Ja bolševistinen puolue, kuten Vladimir Iljitš sittemmin kirjoitti, „kykeni muutaman vuoden kuluttua siirtymään eteenpäin — *toisessa muodossa, toisella tavalla* — kohti vihollisen linnaketta ja joka päivä „laillisesti” toimimaan kirotnun tsaarin ja tilanomistajien itsevaltiuden räjäyttämiseksi sisältä. Kului vielä muutama vuosi, ja bolševismin järjestämä proletaarinen vallankumous voitti”¹.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 33. osa, s. 313.— Toim.

Lopetettuani kertomuksen Pietarin järjestöstä kysyin Vladimir Iljitšiltä, oliko hän kuullut Talnyin sokeritehtaan lakosta.

— En, en,— hän vastasi innostuneena,— kertokaa, olkaa hyvä, ja tarkasti.

Kievin läänin Umanin kihlakunnan Talnyin kauppalassa sokeritehdas oli ainoa iso tuotantolaitos, jossa oli 500 työläistä. Loput kauppalan työläisistä olivat räätäleitä, suutareita ja puuseppiä, jotka tekivät työtä pikku isäntien käsityöverstaissa; he olivat armottoman riiston alaisia.

Meidän onnistui järjestää kaksi lakkoa. Ensimmäisinä alkoivat lakon melkein kaikki käsityöverstaiden työläiset. Sitten heihin yhtyivät sokeritehtaan työläiset. Syntyi yleislakko. Työläisten vaatimukset olivat seuraavat: työolojen parantaminen, työpalkan lisääminen ja lyhyempi työpäivä lauantaisin. 10-päiväisen taistelun jälkeen lakko päättyi meidän voittoomme.

Lenin kuunteli minua istuen, mutta sitten nousi ja alkoi nopeasti kävellä huoneessa.

— Se on hyvä, se on hyvä,— toisti hän useaan kertaan.

Venäjän syrjäisen kolkan työläisten lakossakin Lenin näki vielä yhden todistuksen siitä, että hän oli luonnehtinut sen kauden oikein. Kuten tunnettua, hän kirjoitti jo lokakuussa 1910, että taantumus on alkanut menettää asemiaan, että on koittamassa uuden vallankumouksellisen nousun aika.

Keskustelumme läheni loppuaan. Hyvästellessään Vladimir Iljitš katsoi minuun ja huomautti leikillään: — Te siis sanoitte, että Pariisi tyrmistytti teitä? Mutta minusta tuntuu, että te tyrmistytitte Pariisin! — Ja hyväntahtoisesti naurahdellen hän sanoi Nadežda Konstantinovnalle: — Katsohan meidän pariisittartamme!

Näin sivumennen Vladimir Iljitš antoi minulle opetusta konspiraatiossa. Ulkoasuni, jolle en ollut kokemattomuudessani antanut merkitystä, oli tosiaankin varsin sopimaton henkilölle, joka ei suinkaan halunnut kiinnittää itseensä tsaarin käytyreiden huomiota, joita suorastaan kihisi Pariisissa. Ylläni oli pitkä, leveä puku röyhelöisine hihoineen (vaikka muodissa olivat siihen aikaan lyhyet ja kapeat puvut lyhyine hihoineen), vanhakuosinen leveälierinen hattu ja lisäksi pitkät palmikot, joista pariisittarilla ei ollut käsitystäkään.

Heti saavuttuani otin yhteyden puoluejärjestykseen — bolševikkien Pariisin jaostoon. Jaostomme toimi siihen aikaan V. I. Leninin välittömän ohjauksen alaisena.

Pian tuloni jälkeen toimitettiin jaoston eräessä istunnossa toimikunnan vaalit. Lenin osallistui tähän kokoukseen. Hän antoi vakavan merkityksen puolueen johtavien elimien vaaleille. Ehdokkaiden asettamisen edellä hän otti puheenvuoron ja sanoi, että komitean vaaleissa on otettava ennen kaikkea huomioon

tovereiden yhteys käytännölliseen toimintaan Venäjällä, valittava sellaisia, joilla on kokemusta tässä työssä, jotka tuntevat, miten Venäjän työläinen elää, jotka voivat puhalttaa raikasta henkeä osaston toimintaan eivätkä aio viipyä kauan maanpaossa.

Lenin johti kaikkia meidän toimenpiteitämme, valmensi meitä Pariisissa maanalaiseen työhön Venäjällä, valmensi meitä uuteen vallankumoukseen, joka kuten hän aina vakuutti vie voittoon.

Pariisiin jaostossa, kuten Venäjälläkin, oli sellaisiakin, jotka asettuivat tosiasiaassa puolustamaan likvidaattoreita ja otzovisteja. Sovittelijat vakuuttivat, että likvidaattoreita vastaan voidaan taistella erottamatta heitä pois puolueesta. Mutta Lenin otti laujan linjan puolueen puhdistamiseksi kaikista ja kaikenlaisista opportunisteista. Hän piti ehdottoman välttämättömänä puhdistaa heistä meidän Pariisin jaostokin.

Muistan jaoston jäsenten erään kokouksen kirjastohuoneustossa Gobelins'in kadulla. Käsiteltiin kysymystä likvidaattoriudesta ja sovitteluvaisuudesta. Lenin koetti saada vakuutetuksi sovittelun kannalla olevia jaoston jäseniä ja puhui: — Likvidaattorit haluavat likvidoida puolueen. Me taas haluamme likvidoida likvidaattorit. Oletteko te puolueen puolesta vai haluatteko mennä likvidaattoreiden kanssa puoluetta vastaan? Stolypinilaisen järjestelmän, itsevaltiuden puolesta vaiko niitä vastaan? Joko puolueen kanssa tai likvidaattoreiden kanssa — kolmatta tietä ei ole, kultaista keskietä ei voi olla. Kysymystä ei saa ratkaista henkilökohtaisen sympatian mukaan, vaan periaatteellisesti.

Tällaisella kysymyksen asettelulla Lenin pani sovittelijat seinää vasten. Tämän puheenvuoron hengessä oli myöskin hänen tekemänsä ja ehdottamansa päätöslauselma. Päätöslauselmaa ehdottaessaan Vladimir Iljitš huudahti: „Tässä päätöslauselma, jota vastaan ei nouse yksikään käsi! Ken haluaa olla puolueen kanssa ja kukistaa itsevaltiuden, hän ei voi olla äänestämättä tämän päätöslauselman puolesta. Ehdotan siis yhdistymistä tällaisella perustalla. Ken ei ole kanssamme, on puoluetta vastaan”.

Lenin asetti eteensä selvän tavoitteen — halkaista sovittelijain ryhmä kahtia. Ja tavoite tuli saavutetuksi. Muutamia tämän ryhmän työläisiä erosi siitä ja palasi leniniläisille asenteille. Ja myrskyisten väittelyiden jälkeen Leninin ehdottama päätöslauselma hyväksyttiin. Itsepintaiset ja parantumattomat sovittelijat erotettiin Pariisin jaoston jäsenyydestä. Jaoston rivit harvenivat huomattavasti.

Eräitä tovereita ihmetytti Leninin räikeä ja leppymätön suhtautuminen opportunisteihin. Eräs heistä sanoi Iljitšille: — Mitäs te, Vladimir Iljitš, oikein teette, kun erotatte kaikki pois jaos-

tosta? Kenenkäs kanssa sitä toimimaan ruvetaan? — Lenin vastasi myhähtäen: — Me emme kaipaa sekasotkua, olkoon meitä nyt vähemmän, toimintamme tulee sitävastoin olemaan yhtenäistä, ja tietoiset työläiset kannattavat meitä, sillä tiemme on oikea.

On kuitenkin sanottava, ettei Leninin ankara leppymättömyys koskaan loukannut. Hän näki aina, milloin virhe oli vihamielisen ajatuksen ja milloin kysymyksen puutteellisen ymmärtämisen synnyttämä. Ja hän selvitti kärsivällisesti tovereille heidän virheitään ja hairahduksiaan. Hän tiesi, että tällaisten „läksytysten” jälkeen oli rohkaiseva sana välttämätön kiihoke tulevaa työtä varten. Ja hän löysi aina tämän sanan, osoitti, mikä oli tehty hyvin, mikä ansaitsi kiitosta. Yksi hänen kiittävä sanansa, joka lausuttiin pehmeästi hymyillen, elähdytti meitä, antoi uutta voimaa.

Lenin oli säälimätön vastustajia kohtaan, herkkä ja huomaavainen samoinajattelevia ja ystäviä kohtaan. Kaikki hänen ajatuksensa olivat suunnatut samaa päämäärää kohti: järjestää poliittinen toiminta Venäjällä ja luoda työläisjohtajien sukupolvi, joka on järkähtämätön taistelussa, leppymätön marxismiin vihollisia, kaikenlaisia aatteellisia horjahteluja kohtaan. Lenin opetti meitä suhtautumaan periaatteellisesti, rehelligesti tovereiden tekoihin ja asioihin. Jos ihminen kavalsi yhteisen asian, Lenin katkaisi peruuttamattomasti suhteensa häneen.

Pariisissa olonsa aikana vuosina 1909—1912, vaikka hänen mielessään oli koko ajan Venäjä, Vladimir Iljitš tutki tarkkaavaisesti Ranskankin työväenliikettä. Hän vaati meiltäkin, Pariisin jaoston jäseniltä, aktiivista osallistumista Ranskan poliittiseen elämään. Siksi jaostomme jäsenet opiskelivat ranskan kieltä, tutkivat Ranskan ja muiden Länsi-Euroopan maiden vallankumousliikkeen historiaa, kävivät työläisten kokouksissa, osallistuivat ammattiliikkeeseen ja kannattivat kaikkia Pariisin työväenjärjestöjen poliittisia toimenpiteitä. Jaostomme jäsenet — N. K. Krupskaja, Inessa Armand, S. I. Gopner ynnä muut — tekivät aktiivista työtä Ranskan työläisten ja työläisnaisten keskuudessa.

Järjestömme kaipasi kipeästi varoja kirjallisuuden julkaisemista varten. Rahaa hankittiin järjestämällä luentoja, esitelmiä, arpajaisia, konsertti-iltamia, jne. Eräs tällainen iltama oli annettu minun järjestettäväkseni. Päätin mennä neuvottelemaan Nadežda Konstantinovnan kanssa. Suunnittelimme yhdessä illan ohjelmaa. Keskustelun ollessa kiihkeimmillään tuli Vladimir Iljitš huoneeseen. Hän kuunteli meitä, hymähti väittelyllemme ravintola-asiasta (se oli rahakysymys) ja sanoi:

— Suunnitelman ei ole oltava ainoastaan kaupallisen, vaan myöskin aatteellisen. Ohjelmaan on sisällytettävä

agitaatioainehistoa. Kutsukaa Montegueuse. Hän kokoaa teille sekä yleisön että tekee agitaatiota.

Neuvo oli äivan paikallaan. Kommunaardin poika Montegueuse oli jonkin aikaa uskollinen perheen vallankumouksellisille perinteille. Hän kyhäsi helposti kupletteja, valitsi niihin onnistuneesti sävelen, tai ehkä sepitti itsekin, esiintyi lauluineen halpahintaisissa teattereissa ja väliin työläiskortteleiden kapa-koissakin. „Nauru tappaa”, sanoo ranskalainen sananlasku. Ihmiset, joiden seuralaisina oli suru ja köyhyys, löysivät Montegueuse'in älykkyyttä säihkyvissä kupleteissa moraalisen levon ja eräänlaisen takeen tulevasta kostosta riistäjille. Vladimir Iljitš kuunteli aina mielellään Montegueuse'ia.

Meidän iltamamme pidettiin talon № 8 salissa Dantoninkadulla (Latinalaisessa korttelissa). Se oli meidän tavanomainen kohtaustaikamme. Siellä Lenin piti kuuluisan esitelmänsä Leo Tolstoista. Samassa salissa, lokakuussa 1911, hän piti esitelmän „Stolypin ja vallankumous”. Konsertin aikana, kun Montegueuse lauloi, Lenin aika ajoin hyräili mukana.

Konsertin jälkeen ei Vladimir Iljitš poistunut heti. Näin hänet pöydän ääressä: hän oli innostunut kiihkeästi keskustelemaan Montegueuse'in kanssa, esitti tälle tulevan maailmanvallankumouksen perspektiivejä. Heidän ympärilleen oli kokoon-tunut tovereita. En ollut koskaan nähnyt Vladimir Iljitšiä niin täynnä huumoria, iloa ja eloisuutta.

M. KEDROV

ILJITSILLE OMISTETUSTA PUNAISESTA VIHKOSTA

1. ENSIMMÄINEN ASIALLINEN YHTEYS

Ensimmäiset asialliset suhteeni Vladimir Iljitšiin syntyivät seuraavassa tilanteessa.

Aikoen julkaista vuonna 1907 „Kaikkien kalenterin” kustannusliike „Zerno”, jonka johdossa olin, kääntyi Vladimir Iljitšin puoleen pyynnöllä, että hän antaisi kirjoituksen „Kalenteriin”, sitäpaitsi hänelle lähetettiin suunnitelma ja osanottajien luettelo (toverit Baturin, Olminski ym.). Vastauksena pyyntöön Vladimir Iljitš lähetti pienen, vartavasten „Kalenteriin” kirjoitetun artikkelin — „Stuttgartin kansainvälinen sosialistikongressi”, ja sivumennen sanottuna tämä kirjoitus jäi pitkäksi aikaa vähän tunnetuksi ja julkaistiin vasta Koottujen teosten 1. painoksen XX niteessä¹. Lähetetty kirjoitus verrattuna toiseen, samalla otsikolla „Proletarissa” julkaistuun kirjoitukseen², oli joukkolukijalle tarkoitettuna erikoisen kansantajuinen eikä luonnehtinut ainoastaan Stuttgartin kongressia, vaan kaikki edellisetkin kongressit.

Kalenterista tuli itseasiassa, kuten saattoi odottaakin, täydelleen illegaalinen. Samana päivänä kun kirja esitettiin sensuurille, sen levittäminen kiellettiin ja se määrättiin takavarikoitavaksi. Muuten, takavarikoimaan tulleiden poliisien onnistui kaapata kaiken kaikkiaan muutamia kymmeniä kappaleita, jotka olimme jo ennakkolta jättäneet heidän saaliikseen. Koko kalenterin painos sitä vastoin, 60 tuhatta kappaletta, kierteli jo ajat sitten tehtailla, kasarmeissa ja risteilijöillä.

Voidaan varmuudella sanoa, ettei yksikään toveri Leninin kirjoituksista levinnyt näin laajalti ennen vuotta 1917.

Ensimmäinen onnistunut yritys painattaa julkisesti illegaalista kirjallisuutta jo täysin riehuvan taantumuksen oloissa

¹ Ks. *V. I. Lenin*, Teokset, 13. osa, s. 66—77.— *Toim.*

² Ks. sama, s. 59—65.— *Toim.*

lujitti varmuutta bolševistisenkin kirjallisuuden julkaisemisen ja levittämisen mahdollisuudesta, ja silloin suunniteltiin julkaistavaksi joukko helppotajuisia kirjasia, kuten esimerkiksi „Donin kasakat ennen ja nyt”, „Valtiovarat ja kansa”, „Mistä epäsope” jne., ja myöskin laajoja julkaisuja, ja ennen kaikkea Vladimir Iljitšin Kootut teokset kolmena osana nimellä „12 vuoden ajalta” (vähän sitä ennen ilmestyneen Plehanovin teoksien „20 vuoden ajalta” vastapainoksi).

Me riemuitsimme kaikki: julkaisemme uudestaan Leninin kirjoitukset, joista suurin osa oli nähnyt päivänvalon ainoastaan ulkomailla ilmestyneiden „Iskran”, „Zarjan” ja „Proletarin” palstoilla!

Aineellisesta puolesta ei herännyt keskustelua juuri lainkaan. Vladimir Iljitšillä ei ollut vastaansanomista painosmäärästä — 3000 kappaletta, kirjan hinnasta — kahden niteen tilaushinta 4 ruplaa, eikä kirjoituspalkkiosta — 60 ruplaa painoarkilta, jossa on 40 tuhatta kirjapainomerkkiä, aikaisemmin julkaistusta tekstistä ja 100 ruplaa arkilta uudesta tekstistä.

Ilmoitettiin tilaus. Etsittiin näennäistä toimittajaa ja kustantajaa takavarikoinnin ja edesvastuuseen joutumisen varalta. Tilaus levisi huonosti. I osan ilmestyessä ei tilaajain määrä ylittänyt 200.

Kokoelman „12 vuoden ajalta” I niteessä julkaistiin V. I. Leninin kuuluisat teokset „Mitä on tehtävä?”, „Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin”, „Kaksi taktiikkaa” ynnä muita. Siksi ei ollut ihmeteltävää, että kokoelma „12 vuoden ajalta” takavarikoitiin pian ilmestymisensä jälkeen ja tehtiin päätös kustantajan asettamisesta edesvastuuseen.

Vähän aikaisemmin eräs toveri oli ilmaissut halunsa ottaa vastuulle julkaisemisen. Hänen ehtonsa olivat — 36 ruplaa kuussa oikeudelliseen edesvastuuseen asettamispäivästä lukien ja sitäpaitsi vapauden menettämisen tapauksessa 100 ruplan apuraha. Ehdot hyväksyttiin, ja hänet merkittiin kirjapainon kirjaan VI. Iljinin teosten tilaajaksi ja kustantajaksi.

Mutta kun Pietarin piirikuntaoikeuden erikoisen tärkeiden asiain tutkijatuomari kutsui tämän toverin virkahuoneeseensa, alkoi kuulustelun ja aikoi esittää hänelle syytteen Rikoslakikokoelman 129. pykälän mukaan, joka määräsi menettämään kaikki oikeudet omaisuuteen ja hääti karkotusasutuksiin, tämä toveri hätäntyi ja ilmoitti, että ensin hän todellakin oli aikonut osallistua kustantamiseen, mutta sitten oli muuttanut mielensä, ja merkintä kirjaan on tehty hänen tietämättään ja ilman hänen suostumustaan...

Kun kustantajaa ei löytynyt, lankesi vastuu levittäjille, ja tutkijatuomari kävi meihin käsiksi. Kuulustelu venyi kuutisen kuukautta; kun tuli aika, jolloin minut piti panna istumaan

129. pykälän mukaan, olikin asia niin, että minä jo istuin Tutkintavankilassa, eikä ollut syytä tuomita minua 129. pykälän mukaan, kun minua jo syytettiin 102. pykälän mukaan, joka lupasi pakkotyötä.

Heti kun „12 vuoden ajalta” julistettiin kielletyksi kirjaksi, oli koko painos vietävä salaiseen varastoon ja myytävä kirjaa hyvin varovasti. Sen levittäminen melkein lakkasi. Kirjakauppiaat eivät uskaltaneet ottaa edes välityskauppaan, ilmoituksia ei myöskään saanut tehdä. Sitä lähetettiin vain harvoille tilaajille.

Estääkseen Vladimir Iljitšin teosten II osan takavarikoinnin kustannusliike „Zerno” päätti jakaa sen kahteen osaan. II osan ensimmäiseen niteeseen tulisivat kaikki legaaliset kirjoitukset, toiseen illegaalisissa julkaisuissa ilmestyneet ja vuoden 1905 jälkeen kirjoitetut, joita epäilemättä odotti ensimmäisen osan kohtalo. Samoista syistä päätettiin toinen osa julkaista ilman yleistä nimeä „12 vuoden ajalta”.

Vuoden 1908 alussa ilmestyi painosta II osan ensimmäinen nide otsikolla: VI. Iljin. Agraarikysymys. I osa. Tämän kirjan pääsisällön muodostivat „Taloudelliset tutkielmat ja kirjoitelmat”, jotka oli tällä nimellä julkaistu 90-luvun lopulla. Vaikka painosmäärä oli pieni (3000 kpl.) eikä sensuuri ollut kieltänyt kirjaa, oli tämän kirjan kysyntä huono, ja vuoteen 1917 asti sitä levisi tuskin puoletkaan painoksesta.

II osan toinen nide joutui kokemaan saman kohtalon kuin monet kuuluisat kirjat, jotka „pyhä” inkvisitio tuomitsi poltettavaksi.

Se tapahtui näin.

Tämä kirja oli ladottavana ja painettavana kirjapainossa „Russkaja skoropetsatnja” (Jekateriinan kanava, 94). Korrehtuuri tuotiin kustannusliike „Zernoon”. Sen jälkeen kun ohrana oli tuhonnut kustannusliikkeen, se järjesti sinne väijytyksen, ja sillä tavalla lienee joutunut santarmien käsiin joitakin tarkastettavaksi tuotuja korrehtuurivedoksia ja niiden mukana Vladimir Iljitšin käsikirjoitus. Muuten oli hyvin mahdollista, ettei kirjan kaappaus ollut tapahtunut ilman käytyreiden osanottoa, joita oli kirjapainotyöläisinä pantu siihen aikaan kaikkiin kirjapainoihin.

Olipa se miten oli, mutta Vladimir Iljitšin käsikirjoitus, joka sisälsi vasta kirjoitetun laajan teoksen „Sosialidemokratian agraariohjelma Venäjän ensimmäisessä vallankumouksessa vuosina 1905—1907”, jonka edelle oli sijoitettu aikajärjestyksessä muutamia varhaisempia kirjoituksia, lepäsi santarmipöydällä, kun minut vietiin hänen luokseen kuulustelulle. Siinä oli myös kirjan korrehtuurivedokset parista arkista.

Siirrettyään eteeni paksun käsikirjoituksen, joka oli kirjoitettu tiheään suurikokoisille arkeille, santarmi kysyi, olinko minä

kirjan kustantaja. Selailtuani kiireesti käsikirjoitusta vastasin myöntävästi ja ilmaisain suuttumukseni sen johdosta, että viivytettiin painamasta kirjaa, joka oli sisällöltään tieteellinen eikä ilmeisestikään ollut tarkoitettu laajalle lukijakunnalle ja sitä-paitsi oli jo latomossa. Se oli nähtävästi tehty tarkoituksella saattaa kustannusliike turmioon.

Santarmipäällikkö loukkaantui... Hän torjui syytteet, että hän olisi tehnyt tämän jossain alhaisessa tarkoituksessa. Kyseessä-oleva käsikirjoitus oli ilmeisesti rikksellinen... Sanojensa vakuutteeksi santarmi otti käsikirjoituksen ja selailtuaan muutamaman sivun tökkäsi sormellaan eräisiin riveihin huomautuksissa, jotka oli alleviivattu paksulla sinisellä kynällä.

— Lukekaa tästä!

Se oli käsikirjoitettu artikkeli, joka oli otettu maanalaisesta aikakauslehdestä „Zarja”: „Venäjän sosialidemokratian agrari-ohjelma”. Artikkelin oli kirjoitettu vuonna 1902. Seuraava kohta oli alleviivattu: „Sanomme: „on luotava”, sillä Venäjän vanhat vallankumousmiehet eivät ole milloinkaan kiinnittäneet vakavaa huomiota kysymykseen tasavallasta... (erikoisen paksusti oli alleviivattu sana „tasavallasta”.— *M. K.*)... Meidän osaksemme (ellei puhuta kauan sitten unohdetuista dekabristien tasavaltalaisista aatteista), sosialidemokraattien osaksi on tullut levittää tasavaltavaatimusta joukkoihin ja luoda tasavaltalainen perinne Venäjän vallankumousmiesten keskuudessa”¹.

Selailin käsikirjoitusta. Löysin vielä eräitä kynällä merkityjä paikkoja, jotka olivat pelästyttäneet santarmeja, mutta kaikki merkinnät koskivat vain ensimmäisiä kirjoituksia, jotka oli sijoitettu aikajärjestykseen, tärkeimmästä kirjoituksesta sitä vastoin puuttui santarmisyyntin jälkiä. Santarmit lienevät muutamia kauheita sanoja löydettyään lopettaneet pitemmät etsinnät pitäen tehtävänsä suoritettuna ja nostaneet vaatimuksen tämän turmiollisen käsikirjoituksen hävittämisestä.

Käsikirjoitus hävitettiin, sikäli kuin muistan, Pietarin tuomioistuimen päätöksellä 1908; puhtaaksikirjoittamaton kappale oli kuitenkin säilynyt Vladimir Iljitsillä. Kirja ilmestyi painosta vasta 1917.

Kun minä melkein kolmivuotisen istumiseni jälkeen linnan yksityissellissä pääsin vuonna 1911 vapauteen, ryhdyin heti hävittämään suunnattoman suuria kirjavarastoja ja ennen kaikkea illegaalista kirjallisuutta. Kirjaa „12 vuoden ajalta” ehdotin puolueemme Pietarin komitealle maksutta, mutta sain vastauksen, ettei komitealla ollut mahdollisuuksia sen levittämiseen. Osa takavarikoidusta kirjallisuudesta oli pakko myydä

¹ *V. I. Lenin, Teokset, 6. osa, s. 103.—Toim.*

paperiksi, kun ei kukaan rojhennut ottaa sitä säilytettäväkseen. Suurin osa vallankumouksellisesta kirjallisuudesta, johon kuuluivat kustannusliikkeiden „Donskaja retš”, „Molot”, „Kolokol”, „Zerno” ynnä muiden julkaisemat kirjat, sekä „Agraarikysymys” ja pieni määrä „12 vuoden ajalta” saatiin kätköön „Sokol” paperitehtaan varastoihin, jossa ne onnellisesti säilyivät Helmikuun vallankumoukseen saakka.

Maalis- tai huhtikuussa 1917, kun tuntui vallankumouksellisen kirjallisuuden tosi nälkä, annoin kaiken tämän kirjallisuuden, myöskin Vladimir Iljitšin teokset, puolueemme KK:n ja sen sotilasjärjestön käytettäväksi, ja Iljitšin kirjat ostettiin 2—3 viikossa ja niitä levisi sellainen määrä, jollaista ei liene myyty koko edeltäneenä kymmenenä vuotena.

2. ENSIMMÄINEN TAPAAMINEN

Tapasin Vladimir Iljitšin ensimmäisen kerran Sveitsissä, Bernissä, vuonna 1913, ellen erehdy.

Vladimir Iljitš tuli Venäläisten ylioppilaiden keskinäisavunkassan järjestämään konserttiin, jossa esiinnyin pianonsoittajana.

— Te soitatte hyvin. En arvannutkaan teillä olevan tällaisia lahjoja,— sanoi Vladimir Iljitš hyväntahtoisesti hymyillen.

Istuimme pienen pöydän ääressä ravintolassa. Keskustelu koski kustannusliikkeen aikoja. Iljitš kyseli kustannusliikkeen kohtaloa ja hänen viimeistä käsikirjoitustaan, joka oli joutunut santarmien käsiin, ja myöskin sitä, ketä tovereista oli istunut kanssani vankilassa. Kerroin kaiken mitä ylempänä on kirjoitettu, sanoin niin ikään, ettei kustannusliikkeen hävitys ollut tapahtunut ilman provokaattorin, erään Mihail Lvovitš Schnehersonin osanottoa, joka oli ensin työskennellyt ulkomailla ilmestyneen „Iskran” latojana ja myöhemmin Bezobrazovin kirjapainon johtajana Pietarissa.

Alkoivat tanssit. Iljitšin oli ikävä, ja hän lähti pian pois. Hyvästellessään hän sanoi: „Pistäydyn joskus luoksenne... kuuntelemaan musiikkia”.

Muutaman päivän kuluttua Iljitš todellakin tuli. Hän käyttäytyi niin yksinkertaisesti ja toverillisesti, että jo noin puolisen tunnin kuluttua lapseni ympäröivät hänet leikkikaluneen ja puuhineen, ja aikuiset olivat valmiit kertomaan hänelle suurimmatkin salaisuutensa.

Aikuisiin kuuluivat meillä asuva tätimuori ja serkkutyttö, joka siihen aikaan osasi jollain kummallisella tavalla sovittaa yhteen kommunismin teorian ja uskon jumalaan. Iljitš nauroi kauan ja hyväntahtoisesti sellaiselle kummalliselle yhdistelmälle.

— En ymmärrä mitenkään,— puheli Iljitš,— on aivan käsittämätöntä, että sivistynyt ihminen ja vielä yliopiston päättänyt voi saarnata sellaista typeryyttä.

Tätini, vanhojen katsomusten nainen, hänkin oli täydellisesti Vladimir Iljitšin kannalla, joka lumosi hänet älyllään ja yksinkertaisella käytöksellään.

Muistan myös, miten minun 9-vuotias poikani yhtyi keskusteluun ja teki jonkin hyvin mutkallisen kysymyksen. Vladimir Iljitš silitti hänen päätään ja hymyillen siteerasi vastaukseksi Nekrasovin runoa:

Isoksi kasvat kun, Saša,
kaikesta tiedon saat,
kuinka mä laulamaan opin,
kanssani ken oli myös...

Sinä iltana minun piti soittaa kauan. Iljitšiä miellytti eniten Beethovenin musiikki. Hänen sonaattinsa — pateettinen ja de-moll, hänen uvertuurinsa „Coriolanus” ja „Egmont”. Mutta musiikin kommentaarit, jotka eivät minulta täysin luonnistuneet, synnyttivät ivallisia huomautuksia unohtumattoman kuulijan taholta: „Pyydän vain ilman kommentaareja”. Iljitš kuunteli mielellään myös eräitä Schubertin—Lisztin sävellyksiä („Keijujen kuningas”, „Turvapaikka”), Chopenin preludioita, mutta häntä ei miellyttänyt puhdas virtuosomusiikki eikä hän lainkaan sietänyt imelähköjä Mendelssohnin „Sanattomia lauluja”.

„Soittaa mainiosti!” — sanoi Iljitš soitostani ja kehoitti Nadežda Konstantinovnaa ehdottomasti kuuntelemaan soittoani.

Arvelen, ettei minun soittooni, jossa ei ollut mitään erikoista, vaan itse Vladimir Iljitšiin ja hänen mielialaansa sisältyi arvoituksen salaisuus.

Kuvattuna aikana Vladimir Iljitš oli käymässä Bernissä, ja ympäristö, jossa hän oli, Nadežda Konstantinovnan vaikea sairaus ja hänelle tehtävä leikkaus, ja myös vieraisissa oleskelu saivat hänet unohtamaan tavallisen jännittyneen työnsä ja soivat tilaisuuden kuunnella musiikkia ja arvioida Beethovenin luomusten ylevyyttä.

Vladimir Iljitš kävi muutamia kertoja meillä musiikkia kuuntelemassa. Viimeisen kerran, se oli kai pyhäpäivänä, Iljitš tuli Kornblumin kanssa. Hän oli reipas ja puheli leikkisästi. Hän pyysi soittamaan niitä samoja sonaatteja ja uvertuureja, joita olin soittanut hänelle jo useita kertoja. Hän istui parvekkeella, josta näkyivät Berner Oberlandin lumivalkoiset ihanat vuorenhuiput Jungfrau, Eiger...

Sen jälkeen en enää saanut soittaa Vladimir Iljitšille. Tosi kyllä vuoden 1918 lopussa ja vuoden 1919 alussa, kun kävin selostuksella Vladimir Iljitšin luona, hän kysyi:

— Entä vieläkö te harrastatte musiikkia?

Vastaukseeni: — Hieman ja senkin yhden jälkeen yöllä,— hän huomautti:

— Tekisi mieli vielä kuulla teitä.

Tämä tietenkin oli vain lämmin sana, mutta sana, joka jäi mieleen iäksi.

3. LENIN JA PLEHANOV

Tapaus, josta haluan kertoa, sattui syyskuussa 1914, se on kohta imperialistisen sodan puhjettua.

Lausanneen, johon siihen aikaan muutin asumaan, saapui Genevestä Plehanov pitääkseen suppeassa samoinajattelevien piirissä esitelmän sodasta. Ei tarvinne sanoa, että esitelmä herätti suurta mielenkiintoa ja erikoisesti siksi, kun jo laajasti tiedettiin Plehanovin, kuten suurimman osan II Internationalen johtajista, sotakysymyksessä asettuneen petturuuden kannalle.

Melkein kaikki venäläiset esitelmät pidettiin Kansantalolla (Maison du peuple), pienessä ja kokolailla mitättömässä huoneistossa. Sama huoneisto vuokrattiin Plehanovinkin esitelmää varten. Määrättyyn aikaan kokoontui väkeä kohtalaisen paljon. Kansantalon portilla kohtasin Vladimir Iljitšin keskustelemassa toveriryhmän kanssa. Vladimir Iljitš esitellessään minut toveri Inessalle (Armandille) sanoi: — Te kai olette molemmat moskovalaisia, olkaa tuttavita.— Samoin hän esitteli minulle toveri Krylenkon, joka tunnettiin silloin paremmin „Abramin” nimellä.

Menin saliin ja otin paikan eräessä viimeisistä riveistä, oven luota.

Aika kului, mutta Plehanov ei tullut. Siellä täällä läsnäolijoiden joukossa alkoi kuulua ivallisia huomautuksia: „Ei tulekaan! Ei uskalla!”. Järjestäjien keskuudessa oli havaittavissa levottomuutta... „Hän lupasi, ehdottomasti hän tulee... mahdollisesti juna on myöhästynyt”... Tosiaankin hetken kuluttua kiersi salissa innostava uutinen: „Saapui, saapui... Tulee tänne!”.

Kannattajiensa ja ihailijoidensa saattueen ympäröimänä Plehanov asteli hitaasti salin poikki puhujalavalle. Hän ehti jo huomata, että suppean toveripiirin, 10—15 hengen asemesta, joita varten hänet oli kutsuttu esitelmöimään, oli kokoontunut melkein koko venäläinen siirtokunta. Muuten, sellainen asiantila ei kovinkaan hämmästyttänyt häntä. Hän alkoi esitelmänsä

poiketen Gogolin „Kuolleisiin sieluihin”. „Teidän kunnianarvoisa kokouksenne,— hän alkoi pilkallisesti hymyillen ja ikäänkuin ihaillen itseään,— toi mieleeni tapauksen, joka sattui Tšitšikoville, kun tämä ajaessaan Manilovin luo vierailemaan kysyi vastaantulevilta talonpojilta: „Onko Zamanilovkan kylä täältä kaukana?” Ja sai vastauksen: „Ehkä Manilovka¹ eikä Zamanilovka? Ei Zamanilovkaa ole olemassa...” Minunkin tekee mieli asettaa teille se sama kysymys”.

Esitelmän alussa käännähtäessäni sivulle huomasin Vladimir Iljitšin, joka istui kyristyneenä ikäänkuin piiloutuen selkäni taakse. Hänen tulonsa ei liene kiinnittänyt huomiota.

— Istukaa suorana, älkää kääntykö,— sanoi Iljitš minulle kokolailla tiukasti.

Hän ei halunnut häiritä Plehanovia läsnäolollaan ja estää tätä avoimesti ilmaisemasta sosiališovinistisia katsomuksiaan.

Plehanovilla oli suuri menestys, eikä ihmekään, sillä monenkirjavan yleisön joukossa oli suurin osa Montreux'sta ja muualta saapuneita intelligenttejä ja porvareita, joiden mieltä hiveli Plehanovin perusajatus — saksalaisen väepelisaappaan sortaman länsieurooppalaisen sivistyksen pelastaminen venäläisten kasakoiden ja Ranskan vapaiden tasavaltalaisten sotajoukkojen avulla.

Sivumennen sanottuna, puheen ensimmäiselle osalle, jossa Plehanov paljasti Saksan sosialidemokratian ja sen johtajien petturuutta, taputti Iljitš itsekin kovasti käsiään.

Mutta sitten Plehanov lopetti esitelmänsä, eivätkä myrskyisät suosionosoitukset ehtineet vaieta, kun Vladimir Iljitš nousi tuolilta ja pyysi puheenvuoroa. En voi sanoa, minkä vaikutuksen Plehanoviin teki tämä Leninin, joka siihen aikaan asui Bernissä, odottamaton ilmestyminen. Nyt Plehanov voi suuremmalla syyllä valittaa Zamanilovkan suhteen.

Lenin paljasti tulisessa, ruoskivassa puheessaan plehanovilaisen näkökannan epäjohdonmukaisuuden ja valheellisuuden, marxilaisuuden alkeellisinten totuuksien unohtamisen...— Plehanov arvosteli aivan oikein saksalaisia sosialisteja,— sanoi Iljitš,— sitä että he kannattavat keisaria ja sota, mutta puolustaa ranskalaisten patrioottien samanlaisia tekoja, puolustaa heidän osallistumistaan hallitukseen, ottaa vakavasti veijarimaiset valheet hyökkäävästä ja puolustavasta puolesta — se ei kelpaa vallankumoukselliselle marxilaiselle: Sillä eihän alkanut sota ollut yllätys, vieläpä aikakin, milloin se syttyy, oli ennakolta määrätty. Ei, rehellinen sosialisti ei seuraa Plehanovin

¹ Sanoista заманиловка — petos, puijaus; манить — houkutella, viekotella.— *Suom.*

neuvoa... Hän tulee ensi vuorossa paljastamaan maansa opportunisteja, taistelemaan hallitustaan vastaan... Näin tekee Liebknecht Saksassa, näin teki sosialistinen edustaja Serbian skupštšinassa äänestäen avoimesti yksin kaikkien toisten joukossa sotilasmäärärahoja vastaan.

Sitä mukaa, kun Iljitš puhui, paljastui sosialistisen enemmistön käyttäytyminen kaikissa maissa täydessä iljettävydessään... II Internationale oli kuollut eikä herää enää koskaan henkiin.

Lenin lopetti. Tuntui, että jokaisen tietoisien sosialistien oli tunnustettava Leninin olevan oikeassa, niin torjumattomia ja selviä hänen todisteensa olivat. Mutta kokous loukkaantui ja suuttui patrioottisessa päihtymyksessään. Kuului harvoja, erillisiä kättentaputuksia. Se oli alkua kaudelle, jolloin Iljitš oli pienen samoinajattelevien ryhmän kanssa ikäänkuin eristettynä koko muusta maailmasta.

Tässä on syytä hieman verrata Plehanovin ja Leninin esitelmää toisiinsa. Edellisen esitelmät järjestettiin tavallisesti erikoisen prameasti, niihin kokoontui salin täysi väkeä; yleisö suorastaan tungeksi, maksoi kalliin hinnan pääsylipuista; ylen komeasti pukeutuneet rouvashenkilöt, joilla oli linnunpesät päällä, olivat ainaista yleisöä G. V. Plehanovin esiintymistilaisuuksissa.

Leninin esitelmää kävi kuuntelemassa ennen kaikkea puolue-, työläis- ja ylioppilasköyhälistö, jolla ei ollut edes kymmentä souta maksaakseen pääsylipusta. Järjestämiskustannukset eivät aina tulleet korvatuiksi.

Pian Plehanovin „loistavan” esitelmän jälkeen oli myös Vladimir Iljitšin esitelmä. Oli ilmoitettu vapaa pääsy, ja yleisöä oli riittävän paljon.

Lenin paljasti esitelmässään imperialistisen sodan syyt ja olemuksen ja vedoten Pariisin Kommuunin kokemukseen julisti uudestaan sosialipettureiden likaan talloman kuolematoman tunnuslauseen imperialistisen sodan muuttamisesta kansalais-sodaksi. Tunnuksena, joka sivumennen sanottuna herätti raivostuneita hyökkäyksiä ei ainoastaan avointen sosialipatrioottien, vaan myöskin „Naše Slovon” keskustalaisten taholta, joihin kuuluivat Trotski, Rakovski, Martov ynnä muut.

Esitelmän jälkeen palasimme kotiin yhdessä Iljitšin kanssa. Noustessamme kukkulan rinnettä Iljitš kysyi minulta: — Sano-kaa, näittekö te heti sodan todelliset syyt ja otitte siihen määrätyn suhteen?

En salannut, että ensimmäisellä viikolla olin epäilysten vallassa, mutta ratkaisin pian ne ja olin täydellisesti ja lopullisesti samaa mieltä Iljitšin kanssa. Iljitš nyökäytti päätään... Hän näki muutenkin meidän jokaisen ajatukset ja tunteet.

4. HEINÄKUUN PÄIVÄT

Aivan toisissa olosuhteissa jouduin kohtaamaan Vladimir Iljitšin Pietarissa kesäkuussa 1917 Keskuskomitean istunnossa, johon oli kutsuttu bolševikkien sotilasjärjestön koko päällystö toveri Podvoiskin johdolla selostamaan Pietarin varusväen mielialoja ja aseellisen esiintymisen mahdollisuutta.

Olin vasta saapunut Pietariin Persian rintamalta, johon minut oli lähetetty lääkärinä taistelemaan lavantautiepidemiaa vastaan ja jossa vallankumouksen ensi päivistä olin ottanut osaa bolševistisen Neuvoston järjestämiseen.

Ulkoasuni oli kokolailla eriskummallinen; upseerin olkalaput ja sotilaan pusero, johon oli ripustettu oppiarvon merkit, ja rinnalla koreili vielä kohtalaisen leveä nauha, johon oli mustalla punaiselle painettu: „Serifkanin piirin työläisten ja sotilaiden edustajien Neuvoston puheenjohtaja”. Avatessaan meille ulkooven ja tervehtiessään Nadežda Konstantinovna ilmaisi minulle ihmettelystä: „Oi, kylläpä te olette koristeltu”. Minun tuli hie-man epämurkava ja menin nopeasti huoneeseen.

Vladimir Iljitš otti minut sangen sydämellisesti vastaan. Häntä kiinnosti tilanne sillä vähimmin tunnetulla rintamalla. Sanoin, että olin rintamalla Takakaukasian ainoan bolševistisen Neuvoston puheenjohtaja. Neuvosto yhdisti sekä kaikki sotilasosastot että rautatie- ja vesiliikennelaitoksen työläiset ja oli ottanut ensi päivistä vallan käsiinsä.

— Entä oletteko kertonut tästä kaikesta sanomalehdissä? Ette? On ehdottomasti korjattava tämä leväperäisyys ja kirjoitettava yksityiskohtaisesti, välttämättömästi kirjoitettava ja viivyttelemättä,— sanoi Iljitš.

Sitten kerroin, että olin ollut edustajana Kaukasian armeijan aluepiirin edustajakokouksessa, jota johtivat kaikki menševistiset „suurmiehet”: Noi Zordanija, Tšhenkeli, Ramišvili, Gegetškori ynnä muut. Kysymyksessä „Vapauden lainasta” he esiintyivät kaikki ja vaativat yksimielistä äänestämistä; tuhatlukuisesta kokouksesta ainoastaan „Kavkazski Rabotšin” toimitus (toveri Kavtaradze) ja meidän pieni 4-henkinen ryhmä äänesti vastaan, joka antoi aiheita ivallisiin huudahduksiin kokouksen erään osan taholta: „Uh, Serifkanin tasavalta!” Yleensä Kaukasiassa oli menševikkien täydellinen vaikutusvalta ja suhteellisen rauhallista...

Vladimir Iljitš keskeytti minut:

— No, entä miten kansallisuuskysymyksen laita on Kaukasiassa? Miten talonpoikaisto, onko täysin tyytyväinen ja valmis odottamaan agraarikysymyksen ratkaisemista Perustavaan kokoukseen asti?

Minun oli tunnustettava, etten ollut lähemmin joutunut näiden kysymysten kanssa tekemisiin.

Siinä istunnossa Vladimir Iljitš puhui vähän. Hän kuunteli tarkkaavaisesti jokaista puhujaa ja saadakseen itselleen täysin selväksi käsiteltävän asian esitti yhä uusia kysymyksiä. Silloin minusta tuntui, että Vladimir Iljitš suhtautui täysin hyväksyvästi siihen, että bolševikkien oli kiireellisesti vallattava valta käsiinsä, mikä meistä, sotilaskomitean äkkipikaisista miehistä, tuntui aivan helposti toteutettavalta. Mutta erehdyin syvästi.

Pian tämän jälkeen Vladimir Iljitš piti laajan puheen kaikkien bolševististen sotilasjärjestöjen, sekä rintaman että selustan järjestöjen, konferenssissa, joka oli Pietarissa, Kšesinskajan palatsissa.

— Tällä hetkellä,— puhui Iljitš,— meidän on oltava erikoisen tarkkoja ja varovaisia, ettei tehtäisi harha-askelta... Yksi harha-askel voi tuhota koko asian... Joukot ovat jo huomanneet erehdyksensä porvarillisen, kadettihallituksen suhteen... Mutta he kulkevat vielä sovittelijoiden, eserrien ja menševikkien mukana... Enemmistö Neuvostoissa, jopa sellaisissakin keskuksissa kuin Pietari ja Moskova, on toistaiseksi heillä... On naiivia ajatella, että voisimme ottaa nyt vallan käsiimme ja otettua voisimme sen pitää... Joukot horjuvat ja uskovat vielä eserreihin ja menševikkeihin. Mutta kun joukot näkevät, että sovittelijahallitus pettää heitä, sillä se on kokonaan venäläisen ja liittolais-porvariston käsissä ja tanssii sen pillin mukaan, tulevat talonpoikais- ja sotilasjoukot ainoan vielä jääneen puolueen, bolševikkien luokse, joka yksin voi tyydyttää työtätekevien vaatimukset. Ei pidä kiirehtiä tapahtumien edelle... Odottava taktiikka on paras nykyään. Aika työskentelee hyväksemme...

Kuten tiedetään, Iljitšin varoitukset olivat hyödyttömiä. Tyytymättömyys ja kärsimättömyys Pietarin varusväen sotajoukoissa kasvoi, ja heinäkuun 3 (16) päivänä sotajoukot tulivat odottamatta, alkuvoimaisesti, aseet käsissä kasarmeistaan. Ensimmäisenä Konekiväärirykmentti, sen jälkeen osa Krenatööri-rykmentistä, Moskovan ja Pavlovskin rykmentistä. Kronstadtilaiset nousivat laivoihin ja tulivat heinäkuun 4 (17) päivänä Nevalle.

Sotilasosastot lähtivät Taurian palatsille — Työläisten ja sotilaiden edustajain Pietarin Neuvoston olinpaikalle,— mutta sitä ennen kulkivat (juhlamarssissa) taistelurivistössä Kšesinskajan palatsin, sotilaskomitean esikunnan ohitse. Aukiolta kuului tuhansien sotilaiden huudahduksia: „Kaikki valta Neuvostoille! Eläköön Lenin!”

Kšesinskajan palatsissa, toisen kerroksen salissa, jossa oli parveke, oli monien tovereiden joukossa myöskin Vladimir

Iljitš. Hän oli tyytymätön ennenaikaiseen esiintymiseen, ja menen parvekkeelle tervehtiäkseen parvekkeen luona odottavia kronstadtilaisia lausui meidän, sotilaskomitean jäsenten puoleen kääntyen:

— Selkään te sietäisitte kaikki... (so. kaikki, jotka välittömästi tai välillisesti vaikuttivat ennenaikaiseen esiintymiseen).

S. I. GOPNER

V. I. LENIN PARIISISSA

Odessassa ja Jekaterinoslavissa loppukesällä 1910 sattuneiden ankarien „palojen” jälkeen ja tehtyäni turhaan lukemattomia yrityksiä jatkaa maanalaista puoluetyötä kotimaassa minun oli matkustettava Venäjältä. Vedettyäni nenästä poliisia sain ulkomaanpassin ja syyskuussa saavuin Pariisiin.

En ehtinyt vielä nauttia kyllikseni siitä tunteesta, että olen vapautunut poliisin pihdeistä ja päässyt tsaarin ohranan „kaikkinäkevän silmän” valvonnasta, kun minua alkoi jo vaivata hämmennyksen tunne. Mieleeni muistuvivat jo Venäjällä kuulemani kertomukset emigranttielämän vaikeuksista. Huoletti kysymys: kuka täällä tarvitsee minua, mitä rupean tekemään, onnistunko saamaan työtä?

Pariisi oli siihen aikaan, vuosien 1905—1907 vallankumouksen tappion jälkeen, eräs Venäjän poliittisten emigranttien suurimpia keskuksia. Sinne tuli paljon vallankumouksellisia, jotka pakenivat kotimaastaan välttyäkseen oikeusvainoilta, karkasivat vankiloista, tsaarivallan pakkotyövankeudesta ja karkotuspaikoilta. Suurin osa emigrantteja eli vallan tukalissa oloissa.

Vladimir Iljitš Lenin asui niinä vuosina Pariisissa. Toivoin kovin tapaavani hänet, mutta minusta tuntui, ettei käyntini olisi mitenkään mielenkiintoista Leninille, etten voisi kertoa hänelle mitään uutta.

Nämä epäilyni karkotti eräs toveri, jonka tapasin kadulla seuraavana päivänä tuloni jälkeen. Kuultuaan epäilyistäni hän suutahti: „Kuinka ette käsitä, Nataša¹, että Iljitš käy ahneesti kuin nälkäinen jokaisen vasta Venäjältä saapuneen henkilön kimppuun”. Ja todellakin myöhemmin tulin vakuuttuneeksi, että Venäjältä saapuvien henkilöiden tapaaminen oli Leninille eräs tietojen lähde, josta hän ammensi tuoreita uutisia tilanteesta

¹ „Nataša” — peitenimeni puolueessa.— S. G.

kotimaassa. Kaukana kotimaastaan Lenin johti aatteellisesti ja poliittisesti meidän maanalaista puoluettamme Venäjällä, hän luki tavattoman paljon venäläisiä lehtiä ja aikakausjulkaisuja, hän piti yllä vilkasta kirjeenvaihtoa puoluetovereitten kanssa.

Samalta toverilta, jonka tapasin kadulla, sain tietooni Pariisin bolševikkiryhmän seuraavan istuntopaikan osoitteen sekä istunnon päivämäärän ja kokoontumisajan. Tässä istunnossa, joka pidettiin erään kahvilan yläkerran pienessä huoneessa, huomasin heti Leninin. Hän istui nurkassa, šakkilaudan ylle kumartuneena. Tunsin hänet, mutta en valokuvien mukaan, sillä Leninin valokuvia ei silloin konspiraatiosyistä levitetty missään. Tunsin hänet, sillä sitä ennen olin nähnyt Leniniä, kun hän puhui Suomessa 1907. Ja kuka oli kerrankin nähnyt Iljitšin, hän ei voinut olla tuntematta Iljitšiä tavatessaan hänet uudelleen. Meidän jokaisen järki, sydän ja huomio oli kiintynyt jakamattomasti nerokkaaseen opettajaamme ja johtajaamme, ja muistiimme on jäänyt iäksi kaikki se, mikä hänessä oli ainutlaatuista, toistumatonta.

Istunnossa käsiteltiin verrattain pieniä juoksevia asioita. Lenin otti puheenvuoron, hän puhui korkeintaan viidestä kahdeksaan minuuttiin. Siitä on kulunut jo yli 45 vuotta, enkä valitettavasti muista enää sitä Iljitšin puhetta. Mutta en voi koskaan unohtaa, kuinka perinpohjin se muutti mielentilani. Väsymyksen ja lamaannuksen tunne katosi tyyten. Tuntui kuin olisin parantunut raskaasta taudista.

Istunnon lopulla Nadežda Konstantinovna Krupskaja tuli luokseni. Hän sanoi ystävällisellä mutta moittivalla äänensävyllä: „Tekö se olettekin se Nataša, joka ei halua tulla käymään meillä! Ja Iljitš kun käski minun tuoda teidät ehdottomasti. Tulkaa meille huomenna, kello kahdeksan illalla”.

Määräaikana menin taloon № 4 Marie Rosen kadulla. Muistan, miten hermostuin, kun en tiennyt, mitä uutta voisin kertoa Leninille puolueen elämästä.

Minut vietiin suoraan „vierashuoneeseen”, ts. pieneen keittiöön, jossa seinän vieressä kaasuhellan vastapäätä oli vaha-kankaalla peitetty pieni pitkulainen pöytä. Tämä „vierashuone” oli samalla myös „ruokailuhuoneena”. Minut istutettiin juomaan iltateetä ja syömään vaatimatonta illallista, pöytään istuivat myös he itse — Vladimir Iljitš, Nadežda Konstantinovna ja hänen äitivanhuksensa.

En vielä kukaan tiennyt, mistä oikeastaan aloittaisin kertomukseni. Mutta heti Vladimir Iljitšin katkaistua äänettömyyden, hänen tehtyään ensimmäiset kysymyksensä, kaikki se, mitä olin saanut viime kuukausien aikana kotimaassa kokea, nousi äkkiä silmiäni eteen uudessa valossa. Tunsin itsekini uudeltaista mielenkiintoa kaikkeen siihen, mitä kerroin Leninille, ja aloin tajuta

olevani hyödyksi. Tämä muutos aiheutui siitä jännittyneestä huomiosta, millä Vladimir Iljitš minua kuunteli. Harvoilla ja varovaisilla kysymyksillään, minun silti niitä lainkaan huomaamatta, Lenin johti kertomustani antamatta minun sotkeutua. Innostuin yhä enemmän ja kerroin vuosien 1909 ja 1910 tapahtumista Odessassa, Nikolajevissa ja Jekaterinoslavissa: miten yritimme julkaista Odessassa puolueen äänenkannattajaa, poliisin hyökkäyksestä kirjapainoon, ja miten Jekaterinoslavissa oli tehty samanlainen yritys, kerroin maanalaisten kerhojen toiminnasta, salaisten ohranan kätyrien tunkeutumisesta kerhoihin, vangitsemisista sekä tulevasta oikeusjutusta Odessan bolševikkikomiteaa vastaan.

Sinä iltana sain ensi kerran tuntea, miten suurella voimalla Lenin vaikutti ihmisiin. Monet Vladimir Iljitšin aikalaisista korostavat muistelmissaan sitä, miten hän osasi kuunnella ihmisiä. Pelkästään vaihteliaalla huomiollaan ja harvoilla kysymyksillään Lenin innosti ja rohkaisi puhekuppaniaan. Tämä Leninin piirre tuli erääksi bolševikkien parhaimmista perinteistä. Tarkkaavaisen kuuntelemisen taito ei ole pelkästään keino perehtyä paremmin johonkin kysymykseen, vaan se on paras keino perehtyä ihmisiin, paras tapa kasvattaa heitä, se edistää heidän moraalisen ja poliittisen tietotasonsa nostamista ja samalla se auttaa käyttämään heitä puolueutyössä mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti.

Keskustelun lopussa olin jo varma siitä, että olen täällä maanpakolaisuudessakin tarpeen puolueelle. Erikoisesti minua rohkaisi Vladimir Iljitšin tekemä ehdotus, että tekisin kertomukseni lyhyen kirjoituksen muotoon puolueen Pää-äänenkannattajaa — „Sotsial-Demokrat” lehteä varten, jota julkaistiin Pariisissa ja lähetettiin salaa Venäjälle. Tein tämän kirjoituksen, ja se julkaistiin „Rabotšaja Gazetan” ensimmäisessä numerossa.

Tämän tapaamisen aikana tulin havainnollisesti näkemään sen tiukan järjestyksen, jota Lenin noudatti kaikessa ja kaikkialla. Heti tulijaisiksi kysyin Leniniltä, miten paljon aikaa hän voi käyttää keskusteluun kanssani. Vladimir Iljitš vastasi, että „aikaa riittää, ja koska me keskustelun lomassa juomme samalla teetä, niin meillä on käytössämme tunti, ehkä puolisenktoista”. Kun sitten innostuin kertomaan ja unohdin seurata aikaa, Lenin katsoi äkkiä kelloa: aika oli nähtävästi kulunut pitkälle. Joudutin kertomustani. Kuunneltuaan minua loppuun saakka Lenin otti nopeasti pöydältä keskeneräisen teelasinsa, kehotti toistamiseen kirjoittamaan lehteen, hyvästeli ystävällisesti ja meni työhuoneeseensa. Tämä huone, jota joku on muistelmissaan nimittänyt „työhuoneeksi”, muistutti kaikkein vähimmin mitään työhuonetta. Seinillä maalaamattomat kirjahyllyt kirjoineen, keskellä huonetta samoin maalaamaton, vain paperilla peitetty pitkulainen

pöytä täpösen täynnä sanomalehtiä, pari kolme vanhaa halpahintaisinta tuolia — siinä koko „työhuone” sisustuksineen.

Vasta monien vuosien kuluttua, kun oli julkaistu V. I. Leninin kootut teokset, saimme todella nähdä, miten jättiläismäisen teoreettisen, poliittisen ja organisoivan työn Lenin oli niinä vuosina suorittanut. Mutta jo silloin Pariisissa me kaikki tiesimme, että Leninin aika on hyvin kallista, ettei häneltä saanut hukata turhaan minuuttiakaan.

Ja kuitenkin Vladimir Iljitš löysi aikaa, kun oli autettava toveria hädässä. Kerran tullessani myöhään illalla kotiin huomasi kirjelapun. Siinä minulle ilmoitettiin, että edellisenä iltana oli Leninin luona ollut puhetta sairaan toveri Kurnatovskin raskaasta tilasta ja että hänet on päätetty siirtää toiseen sairaalaan. Minua pyydettiin käymään Leninin nimessä erään tuttavani, kuuluisan ranskalaisen kirurgin luona ja pyytämään häntä järjestämään tuon siirron. Kirjelappu päättyi sanoihin, että Lenin pyytää minua ilmoittamaan hänelle, milloin voin siellä käydä, sekä käyntini tuloksista. Sovittuani puhelimitse kirurgin kanssa tiedotin Vladimir Iljitšille, että tapaaminen on määrätty huomiseksi, kello 12 päivällä. Samana iltana minulle tuotiin toinen kirjelappu, josta sain tietää, että Lenin haluaa lähteä kanssani ja tulee luokseni kello yhdeksitoista aamupäivällä.

Kun tiesin, miten täsmällinen Vladimir Iljitš oli, aloin luvattulla hetkellä odotella ovikellon soittoa. Äkkiä kuulin askeleita portailta ja riensin avaamaan ovea. Siellä olikin Lenin nopeasti nousemassa kuudenteen kerrokseen harppoen pari askelmaa kerrallaan ja hyräillen jotain säveltä. Hänellä oli silloin ikää 40 vuotta, hän oli elämäniloinen, uhkui voimaa ja innostusta.

Muistissani on säilynyt vielä toinenkin yksityiskohta tästä tapaamisestamme. Nähtyään huoneeni seinällä kuvakortin, kopion eräästä „peredviznikkien” taulusta, hän katseli sitä tarkkaavasti ja sanoi aivan hiljaa: „Miten hyvin noissa peredviznikkien tauluissa kuvataankaan venäläistä elämää...” Juuri näiden Leninin sanojen vuoksi olen säilyttänyt arkistossani tuota kuvakorttia. Se on kopio taiteilija Bogdanovin tunnetusta taulusta „Taistelutoverit”.

Vaihdettuamme muutaman sanan siitä, mitä tulisimme puhumaan kirurgille, ajoimme metrossa Pariisiin toiseen päähän. Matka sinne ja takaisin, sekä käynti kirurgin luona, vei parisen tuntia. Ja mitä kaksi tuntia merkitsi Leninille, sen ymmärtävät vain ne, jotka saattoivat läheltä seurata hänen työtään.

Herkkä, huomaavainen ja ankara tovereita kohtaan Lenin oli samalla kovin ankara ja vaativainen itseään kohtaan. Leninin mieskohtainen esimerkki, hänen vaativaisuutensa ja suuri vaikutusvaltansa varjelivat bolševistisiä kaadereita ulkomailla emigranttielämän turmiolliselta vaikutukselta. Suurin osa

tovereistamme kesti miehuullisesti pakollisen työttömyytensä ja aineellisesti äärimmäisen tukalan elämän vaikeudet. Bolševikki-järjestömme jäsenet täyttivät innolla erilaisia puoluetehtäviä, suorittaen niiden ohella myös kaikkein pienimpiä, teknillisiä askarteluja. Hankkiaksemme varoja puoluelehden julkaisemista varten me järjestimme iltamia, joskus näytäntöjä. Lenin ei käynyt iltamissa, mutta kannatti niitä, sillä niiden kautta saatiin varoja puolueen tarpeisiin. Tällöin hän keskustellessaan meidän, järjestäjien, kanssa korosti aina sitä, että me olemme täydellisesti vastuussa siitä, että huvittelut noissa iltamissa olisivat kulttuurista laatua ja ettei niissä sallittaisi mitään sellaista, mikä voisi alentaa arvoamme puolueen jäsenenä. Ja kun me kerran esitimme Gorkin näytelmän „Tyhmyrit”, niin Vladimir Iljitškin tuli katsomaan esitystä.

Muistan, kuinka tultuani kadulta „lämpiöön” olin iloisesti hämmästyneenä nähdessäni katsojain joukossa Leninin käysken-televän käsikynkässä vanhan puoluetoverimme D. Kotljarenkon kanssa. Tervehdittyään minua Vladimir Iljitš toi ilmi ilonsa ja hyväksyvän myötätuntonsa sen johdosta, että me esitämme Gorkin näytelmää. Hän sanoi, että pitää edelleenkin kulkea tätä tietä, jossa yhtyvät kulttuuriharrastukset sekä varojen hankinta puoluetta varten, vaikka hän olikin tietoinen siitä, minkälaisia vaikeuksia jouduimme voittamaan esittääksemme tämän näytelmän.

Bolševikkiemigrantit eivät halunneet rasittaa emigranttikas-saa (joka muuten oli usein tyhjä) ja hakivat uutterasti ansiotyötä, ottivat ja tekivät kursailematta minkälaista ansiotyötä tahansa: olivat opettajina, tekivät käännöksiä, ottivat konekirjoi-tustöitä, ansaitsivat huonekalujen kantajina ja autojen puhdis-tajina. Vieläpä sellaisetkin toverit, joilla oli hyvä ammatti, kärsivät ankaraa puutetta. Esimerkiksi kahden, kotimaamme hyvin tunnetun lääkäri-toverimme perheet elivät äärimmäisen kurjasti. Puhe on nykyään edesmenneistä vanhoista bolševikeista N. A. Semaškosta ja M. F. Vladimirsista. Viimeksimainittu ansaitsi yhteen aikaan leipänsä kuljettamalla maitoa joka päivä kello viideltä aamulla (Ranskassa ei tunnustettu venäläisiä lääkärintapereita). Ammattitaitoisia työläisbolševikkeja varten löytyi työtä, mutta heitä haittasi useinkin se, etteivät he taita-neet ranskan kieltä.

Leninin läsnäololla Pariisissa ja tovereiden yhteyksillä häneen oli äärettömän suuri merkitys vallankumouksellisen bolševistisen optimismin säilyttämiseksi niissä vaikeissa oloissa. Juuri siitä syystä me otimmekin kesällä 1912 niin alakuloisina vastaan tiedon, kun kuulimme Leninin lähtevän Pariisista, vaikka olimmekin iloisia tietäessämme Leninin muuttavan lähem-mäksi Venäjän rajaa.

Bolševikkien joukolla oli ominaista terve moraalinen ja poliittinen mieliala, millä se erosi jyrkästi muista Pariisin emigranttiryhmistä. Eräs eserräpuolueen huomatuista jäsenistä sanoi kerran minulle: „Millä te bolševikit oikein eroatte kaikista muista? Aina kun tapaatte teitä, niin tunnet heti, että teillä on sisimmässänne jotain erikoista, teillä on jokin erikoinen yhteenkuuluvaisuus ja oma erikoinen maailmanne”.

Niin, meillä oli oma erikoinen maailmamme, se oli bolševikki-puolueen maailma. Me valmistauduimme uuteen vallankumoukseen. Juuri niinä vuosina bolševikit järjestyivät Leninin johdolla erikoiseksi puolueeksi, uuden tyyppin puolueeksi, joka eroaa tavallisista sosialidemokraattisista puolueista, joka on vapaa opportunistisista aineksista, joka kykenee johtamaan proletariaattia taisteluun vallasta. Vaikka maanalaisen vallankumoustoiminnan olot olivatkin mitä vaikeimmat, niin puolue oli Venäjällä jo se suurenmoinen voima, mille kuului tulevaisuus. Bolševikkien „erikoinen maailma” oli puolueemme yhtämittaista taistelua päivästä päivään uuden vallankumouksen puolesta. Varma usko sen kiertämättömyydestä ja sen lähenemisestä erottikin bolševikit kaikista muista emigranttiryhmistä.

* * *

Leninin syvä vallankumouksellinen optimismi ja hänen horjumaton uskonsa Venäjän uuden vallankumouksen lähenemiseen tekivät minuun vastustamattoman vaikutuksen jo ensimmäisen keskustelumme aikana, jolloin ei vielä ollut näkyvissä uuden vallankumousnousun merkkejä. Keskustellessamme esitin tosiasiota, jotka puhuivat vastavallankumouksen yltymisestä sekä poliisiterrorin voimistumisesta. Lenin ei nähnyt näissä toasioissa taantumuksen voimaa, vaan sen heikkouden ja pelon, työläisten ja meidän maanalaisen puolueemme aktiivisuuden kasvun. Sitä osoittivat pari kolme Leninin lyhyttä repliikkiä, joissa heijastui hänen syvä varmuutensa siitä, että taantumuksen voitto on horjuvainen ja lyhytaikainen.

Jonkin ajan kuluttua tämän tapaamisen jälkeen kutsuttiin kiireesti koolle Pariisin bolševikkien puoluejärjestö käsittelemään Leninin selostusta „Rabotšaja Gazetasta”, jonka ensimmäinen numero ilmestyi paria viikkoa myöhemmin.

Selostuksessaan Lenin luonnehti yleistä tilannetta määritellen työväenliikkeen ja sosialidemokraattisen puolueen potevan raskasta kriisiä. Hän varoitti käsittämästä puoluekriisin syitä sillä pikkuporvarillisella tavalla, jota menševikit sekä muut bolševismille vihամieliset ainekset levittivät, ja kehottivat perehtymään puolueen sisäisen taistelun syvempiin luokkasyihin. Lenin katsoi ankaraa todellisuutta pelottomana suoraan silmiin. Hän kuvasi

puoluejärjestöjen hajoamista, korosti aatteellista horjuntaa ilmeväen myös bolševikkien keskuudessa eikä vain bolševistisen leirin ulkopuolella, hän tunnusti myös sen, että vieläpä osa eturivin työläisiäkkin on tietynlaisen apatian ja alakuloisuuden vallassa.

Ja samalla Leninin selostus henki läpeensä syvää vallankumouksellista optimismia, joka oli yhtynyt realismiin politiikassa. Koko selostuksen läpi kulki punaisena lankana kaksi ajatusta: 1) ainoa ulospääsy maan ja työtätekevien joukkojen vaikeasta tilanteesta on löydettävissä vain vallankumouksen tietä eikä „perustuslain” tietä, jota menševikit ja yleensä kaikenkarvaiset opportunistit saarnaavat; 2) uutena ilmiönä on se, että työväenluokka on alkanut nostaa keskuudestaan lahjakkaita johtajia, jotka ottavat käsiinsä puolueen yhtenäisyyden palauttamisen. Lenin oli sitä mieltä, että puoluekriisi on voitettavissa liittämällä yhteen kaikki ne ainekset, jotka kannattavat leppymätöntä taistelua kahdella rintamalla — likvidaattoreja vastaan (oikealta) ja otzovisteja vastaan (vasemmalta). Hän lausui julki tyytyväisyytensä sen johdosta, että oli alkanut bolševikkien läheneminen Plehanoviin ja hänen kannattajiinsa, jotka siihen aikaan pitivät niinikään tärkeimpänä tehtävänäään taistelua likvidaattoreja ja otzovisteja vastaan.

Kokous muodostui hyvin myrskyiseksi. Kaksi sovittelijaa rupesi huutamaan, että uuden lehden järjestäminen bolševikkien ja plehanovilaisten taholta ilman menševikkien — likvidaattorien ja otzovistien osanottoa on omiaan vain voimistamaan hajaantumista. He vastustivat myöskin välien rikkomista Trotskiin, kun bolševikkien edustaja erosi trotskilaisen lehden toimituksesta.

Vladimir Iljitš otti toisen kerran puheenvuoron ja tuomitsi jyrkästi vielä kerran periaatteettoman yhteenliittymisen nimittäen sitä „sovittelijain puuroksi”. Hän sanoi, että työläiset ymmärtävät meitä; nykyään meitä on vähän, mutta lukumme kasvaa suureksi, jos puolustamme loppuun asti johdonmukaista marxilaista vallankumouksellista kantaamme.

Kokous asettui Leninin kannalle.

Esimerkkinä Vladimir Iljitšin korkeasta periaatteellisuudesta ja hienosta toveruuden tunnosta tahdon kertoa eräästä Leninin kirjeestä Pariisin bolševikkien puolueyhtymän jäsenille, jota kirjettä ei valitettavasti ole vielä tähän mennessä löydetty.

Kaudella, jolloin tapasin Leniniä Pariisissa, ero menševikkien ja bolševikkien kesken oli jo niin täydellinen, että me, bolševikit, lakkasimme käymästä yhteisissä kokouksissa menševikkien kanssa. Ja samaan aikaan Keskuskomitean Ulkomaanbyroossa olevien edustajiemme oli käytävä menševikkien edustajain kanssa neuvotteluja puolueen varojen ja muun omaisuuden jaottelusta.

Jo miltei aikaansaatu sopimus oli vähällä raueta sen takia, että menševikit asettivat äkkiä sopimuksen ehdoksi sen, että bolševikit lupaisivat osallistua uuteen yleiseen väittelyyn tilanteesta puolueessa. He vaativat erikoisesti Leninin henkilökohtaista osallistumista väittelyyn. Haluten jouduttaa sopimuksen aikaansaamista bolševikkien edustajat antoivat varomattomuudessa sellaisen lupauksen sopimatta asiasta Leninin kanssa.

Kysymys asetettiin käsiteltäväksi Pariisin bolševikkiryhmän kiireesti koollekutsumassa kokouksessa. Lenin vastusti jyrkästi kaikenlaista uutta väittelyä maanpaossa menševikkien kanssa ja julisti kategorisesti kieltäytyvänsä esiintymästä sellaisessa kokouksessa perustellen kantaansa sillä, että koko homma oli hyödytön ja vieläpä vahingollinen.

Kun väittelyn kannattajat olivat esiintyneet, Lenin sanoi vielä kerran kieltäytyvänsä osallistumasta sellaiseen väittelyyn ja pian sen jälkeen poistui.

Hänen poistumisensa aiheutti läsnäoleissa suurta hämminkiä. Emme tieneet, mitä tehdä. Osa läsnäoleista poistui. Jääneet päättivät lähettää Leninin luo asuntoon kaksi toveria selvittämään kysymystä.

Saatuaan N. K. Krupskajalta tietää, ettei Lenin ollut vielä palannut, toverit hieman huolestuivat, mutta hoksattuaan, että Leninillä oli tapana harkita muodostunutta tilannetta kävellessä kauan yksinään, he jäivät odottamaan häntä Marie Rosen kadulle, jolla hän asui. Vähän ajan kuluttua he näkivätkin Leninin kiiruhtavan asunnolleen. Hän oli kiihtynyt. Vaikka olikin jo myöhä, Vladimir Iljitš ilostui odottamattomasta tapaamisesta tovereiden kanssa ja vei heidät asuntoonsa, jossa ryhdyttiin käsittelemään muodostunutta tilannetta. Leninin toistamiseen esittämät perustelut häivyttivät tovereilta kaikinainen epäilyt.

Mutta Lenin ei pitänyt kysymystä loppuun asti käsiteltynä. Hän halusi hävittää olemattomiin pienimmätkin jäljet tuosta eripuraisuudesta hänen ja pariisilaisen ryhmän huomattavan osan välillä. Tässä tarkoituksessa Lenin kirjoitti ryhmän jäsenille kirjeen selittäen siinä yksityiskohtaisesti kantaansa.

Siinä tuli täysin ilmi Leninin suhde kollektiiviin ja puolue-
tovereihin. Vaikka Pariisin ryhmään kuului Venäjän ensimmäisen vallankumouksen osanottajia, joiden aktiivisuus oli vallankumouksessa ollut erilainen, oli tämä ryhmä silti paikallisten bolševikkien järjestö. Lenin ei katsonut mahdolliseksi jättää huomioon ottamatta edes tämän järjestön osankaan mielipidettä. Lenin laati luettelon niistä tovereista, joille hänen mielestään kirje oli annettava luettavaksi.

Luin tuon kirjeen pariin kolmeen kertaan ja sen sisältö painui mieleeni koko elämäni ajaksi miltei sanasta sanaan.

Kirje alkoi siitä, että kaikkinaista kurin rikkomista Lenin pitää mitä raskaimpana puoluerikoksena eikä edes ajattele enemmistön tahdon täyttämättä jättämistä. Ja kuitenkin hänen on pakko pysyä kannassaan, sillä hän on enemmän kuin koskaan ennen varma kantansa oikeellisuudesta. Lenin kuvasi kirikkaasti emigranttien turhanpäiväisiä väittelyjä erotukseksi väittelyistä, joita käytiin työläisten keskuudessa Venäjällä. Siellä, varsinkin tehtaissa ja tuotantolaitoksissa, tupakkahuoneissa ja muissa hiljaisissa sopukoissa bolševikkien ja menševikkien välisiä väittelyjä kuuntelevat monet puolueettomat työläiset. Väittelyt auttavat heitä kasvamaan poliittisesti, auttavat heitä tulemaan vallankumouksellisiksi ja valitsemaan kantansa. Maanpaossa kokouksiin tulee tavallisesti eri leirien väkeä, joka tietää ulkoa kaikki väittelyt ja on aikoja sitten valinnut kantansa. Niissä ei saada ketään muuttamaan kantaansa. Periaatteellista väittelyä me sen sijaan käymme puoluelehdistössä. Vladimir Iljitš osoitti, että me emme saa hukata voimiamme turhanpäiväiseen lörpötteilyyn. On säästettävä tarmoa, kartutettava tietoja, tutkittava menneisyyden opetuksia, valmistauduttava uuteen vallankumoukselliseen nousuun. Vallankumous tulee ja vaatii meiltä taitoa taistella paremmin, välttämällä entisiä virheitä.

Tällä Leninin kirjeellä oli tavaton elähdyttävä voima! Kysymys, jonka eripuraisuus oli syntynyt, ei enää kaivanut käsittelyä. Kaikki me ymmärsimme entistä syvällisemmin sen, että Lenin oli eittämättä oikeassa, ja näimme todellisen elämän uudessa valossa sekä oman paikkamme siinä. Tuon kirjeen vaikutuksesta me tulimme kaikki aivan kuin juhlatuulelle.

Jo joulukuussa 1910 Lenin kirjoitti, pitäen silmällä kesäajan lakkoja sekä Tolstoin kuoleman yhteydessä pidettyjä mielenosoituksia: „Venäjän kansa herää uuteen taisteluun, se kulkee uutta vallankumousta kohti”¹.

Vuoden 1905 vallankumouksen ensi päivistä alkaen ja varsinkin sen kärsittyä tappion Lenin tutki syvällisesti vallankumouksen kokemusta, yleisti sen antamia opetuksia ja teki yhteenvetonsa tärkeimmistä kysymyksistä yleisissä selostuksissa, joita pitämässä hän kierteli Ranskan ja Sveitsin suurimmissa keskuksissa. Nämä paikallisten bolševikkijärjestöjen toimeenpanemat selostustilaisuudet vetivät puoleensa lukuisasti kuulijoita kaikkien maanpaossa olevien vallankumouksellisten ja oppositiopuolueiden keskuudessa.

Väittäen niitä vähäuskoisia vastaan, jotka olivat haudanneet kaiken toivonsa uuteen vallankumoukseen nähden, Lenin ei todistellut vakuuttavasti ainoastaan sitä, että uusi vallankumous on ehdottomasti tuleva, vaan myös sitä, että se on jo lähellä.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 16. osa, 4. ven. painos, s. 327.—*Toim.*

Yhtään niistä kysymyksistä, joita työläiset ja talonpojat olivat asettaneet ensimmäisen vallankumouksen aikana, ei oltu ratkaistu: ei kysymystä maasta, kysymystä 8-tunnin työpäivästä eikä kysymystä demokraattisesta tasavallasta. Näin ollen ensimmäisen vallankumouksen aiheuttaneet syvälliset syyt olivat olemassa, ne olivat yhä vaikuttamassa eivätkä voineet olla johtamatta uuteen vallankumoukseen. Siihen oli valmistauduttava. Tämän yhteydessä on mainittava, ettei Lenin pitänyt toista vallankumousta pelkästään ensimmäisen vallankumouksen toistona, vaan sen jatkuvana edelleen kehittämisenä uusissa, kovasti muuttuneissa oloissa.

Niinä vuosina Lenin otti aktiivisesti osaa kansainväliseen työväenliikkeeseen. Hän ei perehtynyt ainoastaan Venäjän, vaan koko maailman tilanteeseen. Venäjän ensimmäisen vallankumouksen saama kansainvälinen vallankumouksellinen vastakaiku, ja erikoisesti vallankumoukset Turkissa, Persiassa ja Kiinassa vetivät Leninin tarkkaavaista huomiota puoleensa ja olivat pohjana hänen nerokkaille johtopäätöksilleen uuden, vallankumouksellisen kauden alkamisesta. Se heijastui kirikkaasti muun muassa hänen puheessaan, jonka hän piti Paul ja Laura Lafargue'n hautajaisissa.

Leninin teoksista ja N. K. Krupskajan muistelmista me tiedämme, kuinka syvästi Lenin kunnioitti Lafargue'ta. Tämä kunnioitus erottautui sitä selvemmin, kun otetaan taustaksi Leninin kriittinen suhtautuminen ranskalaisten sosialistien johtajiin. Vaikka sotaa edeltäneellä kaudella oli vielä vaikea nähdä etukäteen Ranskan sosialistisen puolueen johtajain yleistä siirtymistä sosiaališovinismin kannalle ja vaikka Lenin ei ollut vielä leimannut heitä pettureiksi, kuten hän teki ensimmäisen maailmansodan alettua, niin silloin jo pisti silmään se vieraantuneisuus, mikä oli Leninin ja näiden johtajien välillä.

Kerran, Leninin selostuksen jälkeen maanpakolaisten kirjaston huoneistossa (Gobelins'in valtakadulla) pidetyssä kokouksessa kysyin Leniniltä, tapaako hän Ranskan sosialistisen puolueen johtajia. Lenin sanoi: „En. Meillä ei ole yhteistä kieltä heidän kanssaan”. Kysymykseeni, ottaako hän osaa heidän teoreettisiin väittelyihinsä, Lenin vastasi: „Yhteiskuntatieteitä pitää tutkia Saksassa. Ranskassa on korkealla luonnon-tutkimus”.

Paul ja Laura Lafargue'n itsemurha sekä Lafargue'n vilpittön kirje¹ kuolemansa edellä tekivät syvän vaikutuksen koko sosialistiseen leiriin.

¹ Se julkaistiin bolševistisen „Zvezda” lehden eräässä joulukuun numerossa.—S. G.

Pari kolme toveria keskusteli Leninin kanssa vartavasten tästä itsemurhasta ja kertoi meille siitä myöhemmin, jo Lafargue'n hautajaisten jälkeen. Keskustellessaan tovereittemme kanssa Lenin oli lausunut seuraavia ajatuksia: sosialisti ei kuulu itselleen, vaan puolueelle. Jos hän pystyy vielä olemaan vaikka jossain suhteessa hyödyksi työväenluokalle, vaikkapa kirjoittamaan artikkelin taikka julisteen, niin hänellä ei ole oikeutta itsemurhaan. Lenin sanoi tässä yhteydessä, ettei pidä unohtaa sitä, että työväenpuolueilla on paljon niukemmin kirjallisia voimia kuin on porvarillisilla puolueilla.

Päivää ennen hautajaisia „L'Humanite” lehdessä julkaistiin ilmoitus, että niiden puolueiden ja järjestöjen edustajain, jotka haluavat pitää puheita Lafargue'n hautajaisissa, on ilmoitettava siitä jo aattopäivänä „L'Humaniten” toimitukseen. Vladimir Iljitš lähti illalla „L'Humaniten” toimitukseen, mutta vasta myöhään yöllä hän pääsi sinne suurella vaivalla jättämään ilmoituksensa, koska kadulle toimituksen eteen oli kokoontunut suuri väkijoukko.

Hautajaispäivänä kymmenet tuhannet ranskalaiset proletarit lähtivät punaisten lippujen liehuessa kulkemaan kahden arkun perässä Père-Lachaisen hautausmaalle, Krematorioon eivät kaikki saattajat mahtuneet, ja hautajaistilaisuus pidettiin avotai-vaan alla, aukeamalla krematorion rakennuksen edessä.

Muutamien puhujain esiinnyttyä Lenin puhui VSDTP:n nimessä, jonka edustajana hän oli Kansainvälisessä sosialistisessa toimistossa. Vladimir Iljitš piti puheensa ranskan kielellä. Tämä lyhyt puhe oli sisältönsä puolesta poikkeuksellisen syvälinen. Hänen ensimmäiset Lafargue'lle omistetut sanansa kuvastivat Venäjän proletariaatin ja sen kärkeijoukon kunnioitusta Lafargue'ta kohtaan, joka oli eräs lahjakkaimpia ja perusteellisimpia marxismin aatteiden levittäjiä.

Vladimir Iljitšin sanoista kaikui suuren vallankumoustaistelijan, tulisieluisen isänmaanystävän ja internationalistin ääni, kun hän sanoi, että marxismin aatteiden lipun alle „on liittynyt yhteen Venäjän työläisten etujoukko, se on antanut järjestyneellä joukkotaistelullaan iskun itsevaltiudelle ja on puolustanut sekä puolustaa nykyäänkin sosialismin asiaa, vallankumouksen asiaa, demokratian asiaa liberaalisen porvariston mistään kavalluksista, häilymisistä ja horjumisista huolimatta”¹. Lausussaan näitä sanoja Lenin ryhdistäytyi huomattavasti, ja koko hänen vartalonsa ilmaisi intoa, hän oli ylpeä Venäjän työväenluokan puolesta.

Aivan kuin juuri eilen lausuttuina kaikuvat Leninin sanat siitä, että Venäjän vallankumous „on pannut alulle demokraattisten

¹ V. I. Lenin, Teokset, 17. osa, 4. ven. painos, s. 269.—Toim.

vallankumousten kauden koko Aasiassa, ja 800 miljoonaa ihmistä ottaa nyt osaa koko sivistyneen maailman demokraattiseen liikkeeseen”¹.

Leninin puheesta ei huokunut hautajaispuheille ominainen alakuloisuus, vaan suuria taisteluja ennustava reippaus.

Nämä historialliset taistelut koittivat entisestäänkin muuttuneemmissa oloissa,— ensimmäisen maailmansodan ollessa kuumimmillaan. Ja nuo taistelut saivat alkunsa Venäjän toisesta vallankumouksesta, jonka tuloa Lenin oli ennustanut kaikkein synkimmän taantumuksen vuosina.

Vuosina 1910—1912 Leninin kaikki toiveet, koko hänen kiihkeä tarmonsa oli suunnattu eteenpäin, läheisimpänä päämääränä Venäjän toinen vallankumous. Sen voittoa helmikuussa 1917 Lenin piti vain ensi askeleena. Tämän voiton ensi päivistä alkaen koko hänen neroutensa, kaikki hänen jättiläismäiset voimansa suuntautuivat eteenpäin, kohti sosialistista vallankumousta, jota hän johti Lokakuussa, jolloin hänen nimensä oli jo koko maailman työläisten huulilla. Ja nykyäänkin, jolloin suuri puolueemme kulkee aivan uudella, Lokakuun luomalla mahtavalla pohjalla varmana kommunismia kohti, me tunnemme ja tiedämme, että Lenin on aina kanssamme.

¹ *V. I. Lenin, Teokset, 17. osa, 4. ven. painos, s. 270.— Toim.*

N. SEMAŠKO

PRAHAN KONFERENSSISSA

Prahan konferenssia, joka oli koolla tammikuussa 1912, pidetään oikeutetusti käännekohtana puolueemme kehityksessä; silloin bolševistiset järjestöt katkaisivat lopullisesti yhteytensä menševikkeihin ja yhdistyivät yhtenäiseksi bolševistiseksi puolueeksi.

Tämä voitto ei tullut helpolla bolševikeille. Oli taisteltava menševikki-likvidaattoreita vastaan, jotka pyrkivät hävittämään („likvidoimaan”) proletariaatin illegaalisen vallankumouspuolueen ja vaihtamaan sen legaaliseen, so. silloiselle tsaristiselle hirttäjälle Stolypinille mieluisaan puolueeseen. Oli taisteltava myös vasemmistolikvidaattoreita — otzovisteja vastaan, jotka eivät käsittäneet legaalisten mahdollisuuksien (Valtakunnan-duuman puhujalavan, osuuskuntien, ammattiliittojen ym.) hyväksikäytön välttämättömyyttä työväenluokan järjestämiseksi illegaalisen puolueen johdolla. Ja lopuksi oli taisteltava bolševikkien joukossa olevia „sovittelijoita” vastaan, jotka kulkivat likvidaattorien talutusnuorassa. Jo koko tätä bolševikkien taistelua työväenliikkeessä olleita vihamielisiä virtauksia vastaan käytiin tsaarin viranomaisten toteuttaessa mitä ankarimpia pakko-, vakoilu- ja vainotoimenpiteitä bolševikkeja vastaan.

Prahan konferenssi järjestettiin konspiraation kaikkia sääntöjä noudattaen. Konferenssin koollekutsumispaikaksi valittiin Praha, rauhallinen kaupunki Cechyssa, joka kuului silloin Itävalta-Unkarin keisarikuntaan. Siihen aikaan Pariisissa ihan vilisi kyttilä, joten konferenssin järjestäminen siellä olisi ollut vaarallista.

Vladimir Iljitš harkitsi mitä seikkaperäisimmin konferenssin järjestämisen kaikki yksityiskohdat. Hän oli ilmeisesti huolestunut, sillä konferenssin menestyksestään riippui puolueen lujittamisen menestys.

Konferenssin menestystä eivät ratkaisseet ulkomailla toimivat pienet ryhmät, vaan Venäjällä toimivat järjestöt. Näiden järjestöjen edustuksen täydellisyydestä Vladimir Iljitš olikin eniten huolissaan. Millaisella ilolla ottikaan hän vastaan jokaisen Venäjältä saapuneen uutisen!

Suurta osaa Prahan konferenssin valmistelussa Venäjällä näytteli Sergo Ordžonikidze, jonka johdolla siellä toimi konferenssin koollekutsumista järjestelevä komissio.

Me, bolševikkisiirtolaiset, tunsimme hyvin Sergon Pariisin luona sijaitsevan Longjumeaun puoluekoulusta. Koulun silloisten oppilaiden joukossa erottautui erikoisesti laihakko, ryhdikäs, komea gruusialainen Sergo. Hänelle oli erikoista tiedonjano ja vakava suhtautuminen asiaan. Kävi niinkin, että koulun oppilaat nähdessään ensi kertaa sellaisen maailmankuulun kaupungin kuin Pariisin lähtivät joskus oppitunneilta mielenkiintoiselle tutustumismatkalle. Sergo vastusti aina jyrkästi opiskeluajan sellaista käyttöä. „Puolue on lähettänyt meidät opiskelemaan eikä huvittelemaan”, puhui hän. Sergo kuunteli tarkkaavaisesti luentoja, osallistui vilkkaasti keskusteluihin kysymyksistä, jotka olivat epäselviä oppilaille. Hän ei päättänyt koulua: hänet lähetettiin Venäjälle valmistamaan konferenssia. Kuten tunnettua Sergo selviytyi mainiosti hänelle luotetusta tehtävästä ja hänen selostuksensa suoritetusta työstä sai korkean arvion konferenssilta.

Prahan konferenssin koollekutsumiseen liittyi hyvin suuria vaikeuksia. Edustajat matkustivat Venäjältä Prahaan tavattoman varovaisesti, etteivät olisi joutuneet santarmien käsiin. Joitakin heistä pidätettiin matkalla, eivätkä he voineetkaan osallistua konferenssiin. Mekin, silloin ulkomailla siirtolaisina asuneet, matkustimme konferenssiin suurin varovaisuuskin, koska pelkäsimme saavamme jäljillemme kyttä Pariisista.

Vladimir Iljitš kielsi päättävästi meitä matkustamasta yhdessä: ellemme matkustaisi eri vaunuissa, niin ainakin eri vaununosastoissa. Prahan asemalla tšekkiläiset ottivat meidät vastaan ja majoittivat meidät työläisten yksityisasuntoihin. Konferenssin kokoontumis- ja istuntopaikkana oli Kansantalo. Muistan miten kateellisina me menimme Kansantalon suureen saliin, missä tšekkiläiset toverit pohtivat vapaasti pulmiaan ja lepäilivät oluttuopin ääressä sanomalehtiä lukien. Tsaari-Venäjän illegaaliseen elämään verraten tšekkiläisten työläisten elämä näytti meistä paratiisilta.

Mutta Vladimir Iljitšin ohjeen mukaisesti me emme saaneet jäädä tähän „paratiisiin”, ettemme olisi vetäneet puoleemme epämieluisien aineiden huomiota, vaan meidän oli nopeasti nousetava portaita ylös toiseen kerrokseen, missä pidettiin konferenssin istuntoja. Se oli pieni huone, jonka kolmesta ikkunasta muis-

taakseni avautui kaunis näköala vanhaan patriarkaaliseen kaupunkiin, jossa talot olivat tiilikattoisia. Huoneen toisessa päässä oli kapea ja pitkä pöytä „puhemiehistöä varten”, sivuilla penkkejä ja puhemiehistön pöydän edessä penkkejä ja tuoleja konferenssin osanottajia varten. Sivupenkki vieressä permannolla oli narulla sidotuissa pakoissa konferenssiin tuotua Pariisissa julkaistua illegaalista kirjallisuutta.

Minä alustin kysymystä työläisten vakuutuksesta. Lenin oli toimittanut huolellisesti päätöslauselmaluonnoksen, jonka olin kirjoittanut jo Pariisissa. Konferenssi hyväksyi päätöslauselmaluonnoksen vain vähäisin toimituskorjauksin.

Lenin teki selostuksen nykytilanteesta ja puolueen tehtävistä. Se oli peruskysymys, joka oli määrittelevä konferenssin kasvat, puolueen rakenteen ja tehtävät. Se oli todella loistava selostus ja niin voimakas ja torjumaton, etteivät horjuvatkaan kyenneet kestäämään Vladimir Iljitšin perustelujen edessä, vaikka hän tapansa mukaan ei peitellyt erimielisyyksiä, vaan päinvastoin paljasti ne täysin kärkevästi.

Lenin kirjoitti Gorkille konferenssin jälkeen:

„Kallis A. M.!

Lähiaikoina lähetämme teille konferenssin päätökset. Vihdoin on onnistuttu — vastoin likvidaattoriroistoja — luomaan uudelleen puolue ja sen Keskuskomitea. Toivon teidän iloitsevan yhdessä kanssamme”¹.

Kun menševikit oli häädetty pois ja bolševikit olivat muodostuneet itsenäiseksi puolueeksi, tuli bolševikkien puolueesta lujempi ja voimakkaampi.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 35. osa, 4. ven. painos, s. 1.— Toim.

J. ONUFRIJEV

IKUISESTI KANSSAMME

Koittivat historiallista Prahän konferenssia edeltäneet päivät. Osalleni lankesi valtavan suuri onni: minut valittiin edustajaksi Yleisvenäläiseen konferenssiin.

Oli kovin vaikea matkustaa Prahaan. Meidän jokaisen perässä hiiviskeli ohranan kyttiä, suoritettiin joukkopidätyksiä.

...Ja niinpä kallioiset vuoret väistyivät kahtaalle. Vltava-joen takaa näyttäytyi Prahän Kremli, palatseja, puistoja, ikivanhan Prahän kirkkoja. Yhteysmies otti meidät vastaan ja vei ennalta varattuun „Belveder” hotelliin. Peseydyttyämme ja aterioituamme me istuuduimme matalan šakkipöydän ääreen: kaksi miestä pelasi, toiset seurasivat peliä. Yhtäkkiä kuului tuttu ja rakas ääni.

— O-ho! Valkoisia uhkaa häviö... On tehtävä siirto kuningatarella.

Me ponnahtimme pystyyn ja menimme sisään tulleen ympärille.

— Vladimir Iljitš!

Lenin puristi meitä lämpimästi kädestä ja kyseli perheistämme, työpalkoista, työläisten mielialoista ja siitä, mitä työläiset odottavat konferenssilta. Iljitšillä oli vain hänelle ominainen, harvinainen tapa kuunnella ja kysellä. Hän kajosi vain sitä, mikä kullakin hetkellä eniten kiinnosti. Iloisena, reippaana ja elämäntaluisena miehenä hänestä tuli jotenkin heti meille läheinen, ikään kuin olisimme tunteneet hänet jo monia vuosia. Lenin osasi saada selville tärkeimmän perusasian, ja miten valtasikaan heti meidät tuo ihmeteltävä leniniläinen vaatimattomuus ja huomaavaisuus! Tunsimme olomme Iljitšin seurassa täysin vapaaksi kuin läheisimmän toverin parissa. Hän varoitti, että Prahassa kuhisemalla kuhisee itävaltalaisia ja venäläisiä kyttiä, ja neuvoi olemaan varovainen, kutsumaan toinen toistaan vain salanimeltä.

Lenin poistui, mutta tunnin kuluttua palasi tuoden mukanaan pienellä käsialalla kirjoitetun paperiliuskan.

— Toverit, tutustutan teidät konferenssin teeseihin.

Me kuuntelimme ja meistä tuntui, ikään kuin Lenin olisi kiertänyt koko Venäjän, käynyt tehtailla, ja talonpoikien majoissa,—niin syvällisesti oli hän tuonut esille kansan pyhimät tarpeet ja toivomukset. Kaikki olivat jonkin aikaa vaiti. Istuen tuolilla jalat ristissä Lenin naputteli lyijykynällä pöytää ja katsoi tarkkaavaisesti kasvoihimme. Joku edustaja huomautti arasti, että eräs kohta ei ole ihan selvä. Lenin kohotti kuliaan ja silmäili nopeasti liuskaansa alusta loppuun.

— Taidatte olla oikeassa,—sanoi hän.— Ellei teitä miellytä, niin pyyhin pois.

— No, mitä siinä,—sanoi Iljitš lyhyen vaitiolon jälkeen.— tšekkiläiset toverit ovat huolehtineet meistä, varustaneet meille luotettavat asunnot oman väkensä luona... Yksi edustajista lähtee asumaan kanssani...

Kenelle lankeaisi sellainen onni? Kehkeytyi väittely. Joku ehdotti heitettäväksi arpaa. Iljitš ei sekaantunut, vaan tarkkaili vieokkaasti meitä.

— Arpa lankesi minulle,—sanoi joku edustajista.

Lenin katsahti häneen ja hymähti.

— O-ho, mutta tähän olette suuri anarkisti... Emme sovi keskenämme... Minun kanssani lähtee Stepan (se oli uusi puolue-nimeni).

Me majoituimme tšekkiläisen työläisen asuntoon. Hän asui perheineen pienessä huoneessa, ja me saimme suuremman. Siellä oli kaksi sänkyä, piironki ja tuoleja. Oli erittäin puhdasta ja siistiä. Ja niin minä näin Leninin ensi kertaa kotioloissa. Hän oli ihmeteltävän herkkä, huomaavainen ja kohtelias. Hänen tavattoman huolenpitonsa sai tuntea paitsi minua myös jokainen edustaja. Siinä lyhyessä ajassa, jonka konferenssi oli koolla, Lenin painoi mieleensä kaikki edustajat ja suhtautui jokaiseen vastaavalla tavalla.

Iljitš palasi usein asuntoon myöhemmin kuin minä. Hän meni hiljaa, varpaisillaan huoneen läpi, yhtä hiljaa riisui vaatteensa ja kävi levolle. Siinä tapauksessa, kun hän sattui tulemaan aikaisemmin, hän joi lasillisen teetä, söi juustovoileivän ja lepäsi 10—15 minuuttia. Sellaisina hetkinä hän tavallisesti käveli edestakaisin huoneensa asettaen peukalonsa liivinaukkoihin. Vladimir Iljitš oli hyvin tarkka ajan suhteen. Ihan kuin nyt kuuluvat korvissani hänen sanansa:

— No, Stepan, lukekaa, minä teen vähän työtä.

Ja hän istuutui heti pöydän ääreen, joka oli täynnä aikakauslehtiä, käsikirjoituksia, sanomalehtileikkeitä. Vladimir Iljitš luki erittäin nopeasti ja teki reunoihin merkintöjä. Ja miten

ihmeellisesti elävöityivätkään hänen kasvonsa, kun hän otti käteensä teräskynän.

Palattuani erään kerran leipäkaupasta mainitsin keskustelussa ohimennen, että joku mies oli valokuvannut naapuritalon. Lenin työnsi heti paperit syrjään ja herkistäytyen nousi.

— Missä? — kysyi hän äkkiä ja meni ikkunan luo...— Selvä. Stepan, tästä päivästä lähtien te ette saa kulkea kanssani. Vähät siitä, jos minut valokuvataan ja kuva julkaistaan sanomalehdessä, mutta jos te joudutte kanssani kuvaan, niin se on kovin huono juttu: poliisi ei jätä rauhaan. Parhaimmassa tapauksessa selviydytte karkotuksella...

Lenin oli oppinut olemaan valpas taistelussa tsaarin poliisia vastaan. Ja näitä arvokkaita ominaisuuksia hän kehitti vallankumoustoimintaan osallistuvissa tovereissa. Ja samalla hän suhtautui heihin hyvin suojelevaisesti ja mitä suurenmoisimmalla ihmisrakkaudella ja ihmeteltävällä älykkyydellä.

Lyhyinä lepohetkinä Lenin muisteli mielellään kaukaista Volga-aitia. Hän ikävöi kovasti venäläistä talvea. Erään kerran hän sanoi minulle:

— Stepan, lähden vähän jaloittelemaan ulkoilmaan...

Iljitš palasi kovin myöhään. Seuraavana päivänä hän alkoi yskiä. Varoitin siitä toveri Semaškoa. Huolellisen tarkastuksen jälkeen hän sanoi:

— Vladimir Iljitš, teillä on kuumetta. Te ette saa mennä konferenssiin...

— Ei, ei, minä menen, sanoi Lenin päättäväisesti.— Älkää häiritkö minua!

Kohta Lenin tunnusti, että tuona iltana hän ei kestänyt kiusausta, otti stadionilla luistimet ja luisteli suurella nautinnolla ilman päällystakkia.

Ja miten lempeä ja huomaavainen oli Lenin isäntäväen pienelle tyttärelle! Hän silitteli tytön päätä, keinutti häntä polvelaan, laski leikkiä ja nauroi.

Sellainen vaatimaton, mitä inhimillisin ihminen oli Iljitš myöskin historiallisen konferenssin istunnoissa. Konferenssin istuntoja pidettiin pitkässä harmaassa talossa № 7 Gubernin-kadulla. Siellä, Kansantalossa, sijaitsivat silloin sosialidemokraattisen sanomalehden „Pravo Lidun” kirjapaino ja hallinto. Konferenssi pidettiin huolellisesti konspiroituna. Vain muutamat luotettavat henkilöt, jotka palvelivat edustajia, tiesivät sen istunnoista, mutta eivät hekään kuitenkaan tienneet lainkaan edustajien nimiä eivätkä myöskään edustajakokouksen päiväjärjestystä. Istuntosaliin pääsi pihalta, joka oli tiilitalojen ympäröimä.

Sivuoven kautta mentiin istuntosaliin. Se oli kalustettu vaatimattomasti: muutama yksinkertainen pöytä, rautainen naulakko-

teline, kirjakaappi ja sen päällä Karl Marxin rintakuva. Puheenjohtajan pöydällä, jonka ääressä istui Iljitš, oli musteteline ja imuri.

Istunnot alkoivat aina täsmälleen määrätynä aikana. Milloinkaan eivät unohdu Leninin palavat, innokkaat puheet. Hän puolusti varmana jokaista sanaansa. Kun hän huomasi jonkun puheessa vääriä ajatuksia tai hairahduksia, hän kiisti ne heti ja ojensi puhujaa. Hän oli edustajien parissa istuntojen väliajoillaakin, keskusteli kauan heidän kanssaan, kyseli kaikesta, pienimmistäkin asioista.

Kun alkoivat paikkakuntien selostukset, Iljitš pani kämmentensä korvalle, ettei jäisi kuulematta ainoakaan sana edustajien puheista. Hän kuunteli jokaista meistä heikentymättömällä tarkkaavaisuudella. Muistan hermostuneeni kovasti, kun tuli minun vuoroni. Kajosin puheessani seikkaperäisesti minulle tuttua Nevskin piiriä. Kerroin julkaisemistamme muutamista hektografilehtisistä, jotka koskivat pääasiallisesti taloudellista taistelua, pitämistämme joukkokokouksista tai, kuten me niitä nimitimme, „pikakokouksista”, joissa oli pohdittu työläisten ja johtokunnan välisiä selkkauksia, ja järjestämästämme „Tiedot ovat valoa” nimisestä valistusseurasta. Joku yritti keskeyttää minua. Iljitš tokaisi jyrkästi:

— Toverit, antakaa Stepanin puhua loppuun!

Erikoisen kiihkeä ja tulinen oli Lenin, kun pohdittiin kysymystä, joka koski likvidaattorien erottamista puolueesta. Hän puhui suuttumuksella Trotskin kaksinaamaisuudesta ja kavaluudesta, teki pilaa Plehanovin kannasta tähdentäen tällöin, että hänen suhtautumisensa bolševikkeihin saattaa ehdottomasti hänet likvidaattorien riveihin. Arvostellessaan Kautskya hän todisteli, että sentrismi on työväenliikkeelle vaarallisempaa kuin bernsteiniläisyys, sillä Kautskyn opportunisti on peiteltyä, varjostettua „kauniilla” sanannoilla, mutta loppujen lopuksi hän ehdottomasti luisuu Bernsteinin raiteille.

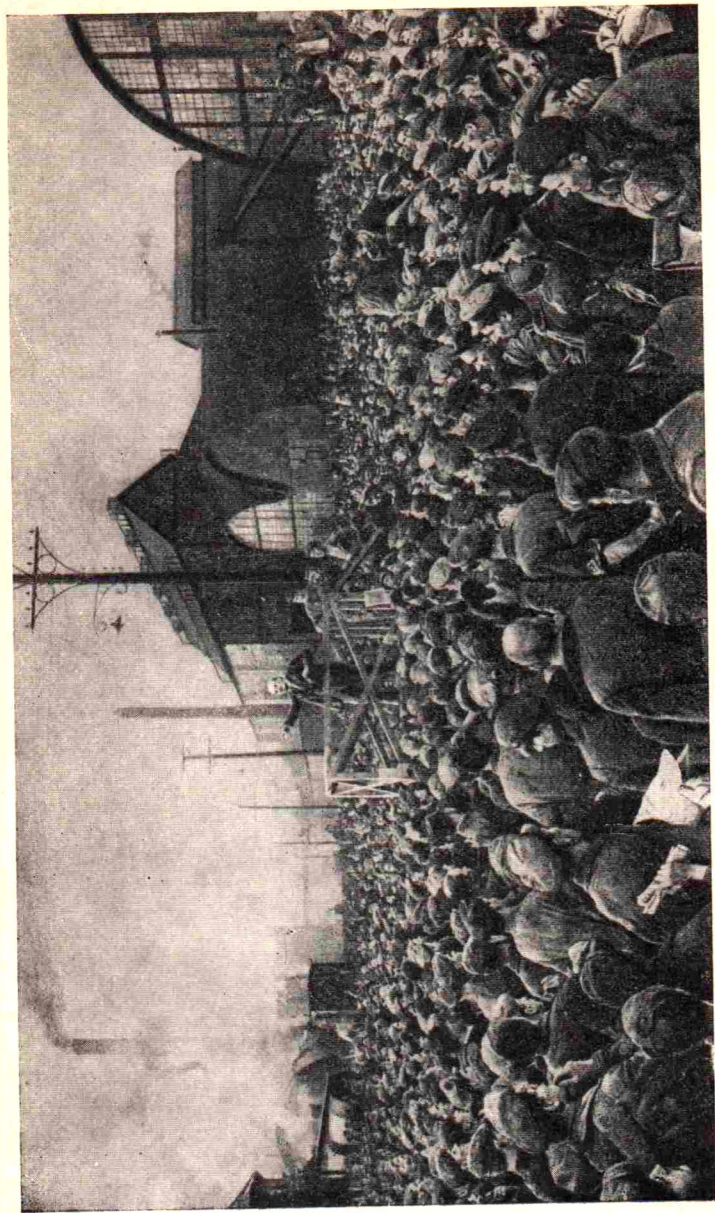
Prahan puoluekonferenssi pidettiin tammikuun 5—17 (18—30) päivinä 1912. Sen merkitys Kommunistisen puolueemme historiassa on valtava ja arvioimaton. Juuri siellä Lenin ja leniniläiset tekivät pesäeron menševikeistä, tiivistivät, sementtoivat vallankumouksellisten marxilaisten rivit, yhteenliittivät heidät erilliseksi puolueeksi, uuden tyypin puolueeksi.

Ennen edustajien matkustamista Prahasta järjestettiin hyvästijättötilaisuus. Siinä oli läsnä myös tšekkiläinen toveri. Lenin känsi meille välihuomautuksia ja fraaseja. Kun tšekkiläinen toveri huomautti leikkillisessä sävyssä, että „venäläiset pitävät paljon istuntoja”, leimahti Leninin silmissä heti kipinöitä. Hän ojensi puhunutta toveria kohti oikean kätensä, jonka peukalo oli pystyssä.

— Ei ole totta!.. Ei, ei!.. Venäläiset puhuvat vähän, kovin vähän!.. Mutta meillä on vielä sellaiset olot, että me kokoonnumme kovin harvoin. Ja meillä on niin paljon kiireellisiä kysymyksiä!..

...Lenin on ikuisesti kanssamme. Se liekki, jonka hän sytytti, tulee aina palamaan sydämissämme, eikä kukaan kykene sitä milloinkaan sammuttamaan!

V. I. Lenin puhumassa Putilovin tehtaalla. 1917.
Taitelija I. Brodskin tauusta.

Työmies K. P. Ivanovin nimelle annettu työtodistus, jota V. I. Lenin käytti maanalaisuudessa vuoden 1917 heinäkuun päivien jälkeen.

S. J. BAGOTSKI

V. I. LENIN KRAKOVASSA JA PORONINISSA

Vuonna 1910 päättyi nelivuotinen pakkotyörangaistukseni ja minut toimitettiin karkotukselle Balaganin kihlakuntaan. Sieltä karkasin kohta ulkomaille ja asetuin asumaan Krakovaan, lähelle Venäjän rajaa. Hallitsin vähän puolan kieltä ja pääsin jatkamaan pakkotyövankeuden keskeyttämiä lukujani Krakovan yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa.

Venäläisiä poliittisia siirtolaisia ei Krakovassa ollut saapumishetkelläni, ja tunsin itseni irroitetuksi Venäjän poliittisesta elämästä.

Palattuani klinikasta kesäkuun alkupäivinä 1912 löysin pöydältäni kirjeen, jonka oli lähettänyt Pariisista Ljudmila Nikolajevna Stal. Hänen kanssaan olin kirjeenvaihdossa poliittisten pakkotyövankeiden avustamista koskevista asioista. Olin siihen aikaan Poliittisten vankien krakovalaisen avustusliiton sihteeri, ja Ljudmila Nikolajevna johti Poliittisten vankien intellektuaalisen avustamisen pariisilaista komiteaa. L. N. Stal tiedotti minulle, että Krakovaan saapuu kohdakkoin toveri Uljanov puolisoineen, ja pyysi auttamaan heitä ensi aikoina järjestäytymään tuntemattomassa kaupungissa.

Kohtaamispaikka oli määrätty kaupungin keskiosan ympäri kulkevalle Pliantyn puistokadulle, yliopistotalon vastapäätä.

Uljanovien saapumispäivänä menin hyvissä ajoin sovittuun paikkaan ja istahdin eräälle penkille punaisen yliopistotalon vastapäätä. Oli aurinkoinen kesäpäivä. Lapsia leikki ympärilläni. Yliopistosta tuli pieninä ryhminä ylioppilaita. Tarkkailin jännittyneenä ohikulkevia hakien katseellani Leniniä, jota en ollut koskaan tavannut, mutta jota pidin jostain syystä kookkaana leveäharteisena mustapartaisena miehenä.

Kului puolisen tuntia yli sovitun ajan. Vieressäni olevat penkit täyttyivät. Eräälle lähimmälle penkille istuutui vanhemmanpuoleinen pariskunta — miehellä oli koppahattu päässä, hänellä

oli pieni parta, nainen oli vaatimattomasti pukeutunut. Mutta minä en kiinnittänyt heihin huomiota. Aloin jo hermostua ja kävelin kärsimättömänä edestakaisin.

Yhtäkkiä nainen nousi ja kysyi epäröivästi:

— Anteeksi, te nähtävästi jotakuta odotatte? Ettekö ole Bagotski?

— Siis te olette Uljanoveja! — huudahdin minä. — Odotamme jo pitkän aikaa toisiamme istuen miltei vierekkäin.

Purskahdimme kaikki nauruun ja kättelimme toisiamme.

Niin alkoi tuttavuuteni Vladimir Iljitšin kanssa. Hän ei ollut lainkaan sen näköinen kuin olin olettanut hänen olevan. Edessäni oli keskikokoinen mies, jolla oli hieman mongolilaiset kasvopiirteet ja pieni ruskehtava parta. Sirrisilmien vilkas katse, iloinen hymy ja käytöksen yksinkertaisuus vetivät heti puoleensa.

Uljanovit olivat jättäneet matkatavaransa asemalle. Ne oli haettava sieltä ja oli ajateltava yösiijaa ensi aluksi, kunnes löydetään asunto. Lähdimme Pliantya pitkin asemalle päin.

Matkalla Vladimir Iljitš esitti minulle muutamia kysymyksiä, jotka koskivat elämääni Krakovassa. Sitten keskustelu siirtyi Krakovan elämän yleispoliittisiin kysymyksiin, muun muassa paikallisten viranomaisten suhtautumiseen poliittisiin siirtolaisiin.

Galitsialla, joka kuului Itävalta-Unkariin, oli päinvastoin kuin niillä osilla Puolaa, jotka olivat Saksan ja tsaari-Venäjänsä valloittamia, suhteellinen poliittinen vapaus. Se, että Krakovassa asui huomattava määrä puolalaisia poliittisia siirtolaisia ja mielipiteiltään vasemmistolaisista intelligenssiä, painoi erikoisen leiman Krakovan yhteiskunnallisen elämän yleiseen järjestykseen. Usein pidetyt selostukset yhteiskunnallis-poliittisista aiheista lukuisissa klubeissa ja järjestöissä, vilkkaat keskustelut ja väittelyt tunnetuissa Mihalikin, Bizanssin ja Drobnerin kahviloissa vetivät paikallisia yhteiskuntapiirejä poliittisten ja vallankumouksellisten intressien piiriin. Se vaikutti lehdistöön ja virkakoneistoon. Krakovan yhteiskuntapiirit, jotka haaveilivat Puolan itsenäisyydestä, vihasivat tsarismia ja suhtautuivat myötämieleisesti kaikkiin itsevaltiutta vastaan taisteleviin. Krakovassa toimi avoimesti vallankumouksellisten puolueiden kustantamoja. Niinpä siellä ilmestyivät Puolan ja Liettuan Sosiaalidemokraattisen puolueen äänenkannattajat „Przeglad” („Katsaus”), „Czerwony Sztandar” („Punainen Lippu”), asui enemmän tai vähemmän vakinaisesti Puolan vallankumouspuolueiden keskuskomiteain useita jäseniä.

Tästä keskustellen me kävelimme Florianin brahmalle — Krakovan kaupunkia joskus ympäröineen muurin portille ja käännyimme Florianinkadulle. Tältä kadulta lähtevällä eräällä poikkikadulla sijaitti ylioppilaiden kasvisruokala „Zdorowe”.

Uljanovit suostuivat mielellään käväisemään siellä aterialla. Ruokalassa oli siihen aikaan päivästä vähän väkeä ja siellä me saatoimme jatkaa vapaasti keskusteluumme.

— Miten paikallinen poliisi suhtautuu poliittisiin siirtolaisiin? — kysyi Vladimir Iljitš.

Vastasin, ettei siinä suhteessa ole mitään pelkäämistä. Krakovassa vallinnut vihamielisyys tsaarin itsevaltiutta kohtaan oli tehnyt paikalliset poliisielimet „kohteliaammiksi” poliittisia siirtolaisia kohtaan kuin missään muussa Euroopan kaupungissa.

Esimerkkinä kerroin tapauksen Krahelskajasta, joka oli tehnyt murhayrityksen Varsovan kenraalikuvernööriä Skalonia vastaan. Epäonnistuneen murhayrityksen jälkeen Krahelskaja oli paennut Galitsiaan ja asettunut asumaan Krakovan lähiseudulle. Saatuaan tsaarin hallituksen nootin Krahelskajan luovuttamisesta Itävalta-Unkarin hallitus oli taipuvainen täyttämään tämän pyynnön. Mutta Krakovan yhteiskuntapiirit löysivät pian ulospääsyn: Krahelskaja „annettiin miehelään” puolalaiselle ylioppilaalle, Itävallan kansalaiselle. Se oli valeavioliitto, mutta Krahelskaja sai Itävallan kansalaisuuden eikä Itävallan lakien mukaan häntä voitu luovuttaa. Sanottakoon, että tsaarin viranomaisten vaatimusten tyydyttämiseksi muodollisesti Krahelskaja vedettiin oikeuteen, joka käsitteli jutun Wzdowicyssa (lähellä Krakovaa). Oikeusjuttu päättyi Krahelskajan julistamiseen syyttömäksi, ja oikeusistunnossa läsnäollut monilukuinen yleisö otti tuomion vastaan suosionsoituksin.

Sitten Vladimir Iljitš kysyi, etteikö rajan läheisyys helpota Krakovassa asuvien poliittisten maanpakolaisten varjostamista tsaarin ohranan taholta.

Rajan läheisyys tietystikin helpotti poliittisten maanpakolaisten varjostamista. Tietenkin Krakovassa oli ohranan asiamiehiä, mutta he eivät saaneet tukea ja olivat sen tähden suhteellisesti vaarattomia. Sattui sellaisiakin tapauksia, että Krakovan poliisivirkailijat jopa varoittivat poliittisia emigranteja siitä, että näitä varjostettiin.

Sitten erään kerran Vladimir Iljitšin luo tuli moskovalainen työmies Šumkin viedäkseen illegaalista kirjallisuutta rajan ylitse. Ulkoasullaan ja perin konspiratiivisella käytöksellään hän veti puoleensa Krakovan poliisin huomion. Vladimir Iljitšin luona kävi poliisivirkailija ja kysyi, tunteeko hän hyvin Šumkinin ja onko hän varma tämän poliittisesta luotettavuudesta. Saatuaan myönteisen vastauksen poliisi jätti Šumkinin rauhaan. Muutama päivän kuluttua Šumkin vei onnellisesti rajan yli kirjallisuuden.

Ruokalasta menimme asemalle. Aseman lähellä sijaitsevasta hotellista löytyi vapaa huone, josta avautui näköala Pliantylle;

me veimme matkatavarat hotelliin. Samalla sovittiin, että seuraava päivä käytetään asunnon etsimiseen. Varhain aamulla menin Uljanoveille. Nadežda Konstantinovna ei vielä ollut lähtövalmis, ja Vladimir Iljitš ehdotti, että lähtisimme kävelemään Pliantyn puistokadulle. Hän alkoi heti puhua häntä erikoisesti kiinnostaneesta kysymyksestä, joka koski mahdollisia illegaalisia yhteyksiä Venäjälle, ennen kaikkea niiden tovereiden lähettämistä salaa rajan yli, joiden pitäisi tulla hänen luokseen.

Harkittuani asiaa ehdotin seuraavan suunnitelman. Krakovan luona oli niin sanottu rajavyöhyke, joka ulottui 30 kilometrin päähän rajalta. Itävallan ja Venäjän hallituksen välisen sopimuksen mukaan tällä vyöhykkeellä asuvilla henkilöillä oli oikeus ylittää raja „puolipasseilla” — ylimenotodistuksilla, joissa ei ollut valokuvaa. „Puolipasseja” käyttivät tavallisesti hyväksi talonpojat, jotka saapuivat tuotteineen kaupparille, ja työläiset, jotka asuivat toisella puolen rajaa ja työskentelivät toisella puolen. Paikallisen rajankäynnin valvonta oli varsin ylimalkaista. Oli mahdollisuus käyttää hyväksi yhteyksiäni krakovalaisiin työläisiin, jotka kuuluivat Poliittisten vankien avustusliittoon, ja saada heidän kauttaan „puolipasseja”.

Tämä suunnitelma miellytti kovasti Vladimir Iljitšiä.

Uljanovit tahtoivat saada sellaisen asunnon, joka olisi lähellä metsää ja vettä, ja samalla aivan tavallinen ja halpa. Näitä ehtoja vastasi Krakovan esikaupungissa sijaitseva Zwierzinec, jossa asui pääasiallisesti työläisiä. Sieltä oli lähellä Volskin metsä ja aivan vierellä Visla-joki. Sinne me lähdimmekin. Asunnot olivat siellä melko alkeellisia ja talot aivan rempallaan. Vihdoin löysimme sopivan, kahden huoneen ja keittiön asunnon verrattain hyvin säilyneestä talosta. Uljanovit vuokrasivat sen. Oli hankittava huonekaluja. Nadežda Konstantinovna päätti tehdä sen itse luottaen siihen, että tiesi puolan kielen, jota oli kuullut lapsuudessaan.

Tulin heille kolmantena päivänä. Huonekalut oli jo hankittu ja pantu paikoilleen: kaksi kapeaa rautasänkyä, kaksi tavallista pöytää, kirjahylly ja muutamia tuoleja sekä keittiössä pieni pöytä ja jakkaroitu. Kirjat ja sanomalehdet oli otettu pakkauksesta ja levitetty pöydälle ja ikkunalaudoille. Vladimir Iljitš kirjoitti jotain. Nadežda Konstantinovna kutsui minut tulemaan heille ensimmäiselle teelle.

Koska en tahtonut häiritä Vladimir Iljitšin työntekeä, en tohtinut toistaa vierailuani. Mutta muutaman päivän kuluttua Vladimir Iljitš itse tuli luokseni vierailulle ja ehdotti lähtemään kävelylle metsään ja samalla käymään matkan varrella uimassa.

* * *

Elokuun alussa lähdin Makovin kylään, joka sijaitsi noin 40 kilometrin päässä Krakovasta, viettäakseni siellä toisen puolen ylioppilaslomastani. Ennen lähtöä kerroin Vladimir Iljitšille, että Makov sijaitsee Babia-Guran juurella, mistä avautuu laaja näköala koko Tatran vuoristojonoon. Jättäessään minulle hyvästit Vladimir Iljitš sanoi:

— Tulen käymään ja kiipeämme Babia-Guran huipulle.

Parin viikon kuluttua näin Vladimir Iljitšin tulevan asuntoani kohti. Hän oli ajanut Makoviin polkupyörällä ja tuli sisälle yltäänsä pölyssä ja väsyneenä, moittien Galitsian kehoja teitä.

Babia-Guralle oli lähdeittävä ennen illan tuloa, jotta nousun puolivälissä voitaisiin yöpyä matkailijamajassa, jota paikkakunnalla sanottiin „shroniskoksi” (suojapaikaksi). Teen jälkeen menimme taloni lähellä olevalle kukkulalle, jotta Vladimir Iljitš olisi saanut levähtää matkan jälkeen. Noin kello kuusi illalla me söimme illallisen ja lähdimme polkupyörillä naapurikylään Zavojaan, joka sijaitsi aivan Babia-Guran juurella. Jätettyämme polkupyörät pieneen ravintolaan me lähdimme loivaa polkua ylös. Kohta polku vei metsään. Alkoi hämärtää. Valittavasti olimme jättäneet polkupyörille lamppumme. Polku kiemurteli. Toivoen oikaisevan matkaa Vladimir Iljitš ehdotti, että mentäisiin suoraan ylös. Nousimme nopeammin ja ylitimme aika ajoittain polun, mutta yhtäkkiä huomasimme, ettei polku enää sattunutkaan eteemme. Pääteltyämme sen jääneen vasemmalle, me käännyimme sinne päin, mutta polkua ei löytynytkään. Aloimme etsiä sitä eri suunnilta. Sekään ei auttanut. Ei jäänyt mitään muuta ulospääsyä, kun mennä suoraan ylös. Oli jo pimeä ja me etenimme hitaasti törmäten yhtä mittaa joko pensaisiin tai kantoihin. Meitä uhkasi yön viettäminen metsässä. Yhtäkkiä välähti valo. Kiiruhdimme sinne. Mitä peijakasta! Se oli lahon puun fosforivaloa. Menimme eteenpäin. Taaskin edestä näkyi jotain valoa. Kohta valo muuttui selvemmäksi. Erotimme kaksi valaistua ikkunaa. Löysimme oven ja menimme avaraan huoneeseen. Keskellä oli suuri hella, jolla kiehui iloisesti suuri teepannu ja oli erilaisia matkailijan astioita. Pöydän ääressä ja lavitsoilla oli kymmenisen henkeä. Lattialla oli aukaistuja selkäreppuja. Olimme shroniskossa. Syötyämme illallisen ja annettuamme vahdille tehtäväksi herättää meidät kello neljältä aamulla kävimme lavitsoille ja matkasta väsyneinä nukahdimme melkein heti.

Aamulla kuulin unen läpi Vladimir Iljitšin äänen:

— On jo seitsemän eikä meitä ole herätetty! Auringon nousu jäi näkemättä.

Kutsuimme vahdin.

— Katsokaa, paanit, ikkunaan,—sanoi hän hymyillen,—ulkona on sellainen sumu, ettei näe kahden askeleen päähän. Ajattelin, että teidän on parasta levätä.

Oli todella kova sade. Ei näkynyt mitään paitsi vaalean ruskeaa sumua. Ei kannattanut lähteä korkeammalle. Kysyimme vahdilta, oliko toivoa sään parantumisesta. Hänen vastauksensa ei ollut ilahduttava: ennen huomista ei ollut odotettavissa muutosta säähän.

Näin ollen suunnitelmamme epäonnistui. Emme voineet odottaa seuraavaan päivään, koska Vladimir Iljitšin oli oltava illalla Krakovassa.

Laskeuduimme alas rankkasateessa. Otettuamme Zavoiaassa pyörämme lähdimme suurella vaivalla ajamaan sateen lioittamaa tietä Makoviin. Epäonnistuminen ei lannistanut Vladimir Iljitšiä.

— Ensimmäisenä vapaapäivänä taas tulen,—sanoi hän hyvästellessään.

Ja todellakin, ei kulunut kahta viikkoa, kun Vladimir Iljitš saapui Makoviin (tällä kertaa rautateitse). Zavoiaan menimme jalan ja sieltä pääsimme onnistuneesti shroniskoon. Mukaan otettu lyhty helpotti suuresti kulkuamme.

Vahti otti meidät vastaan vanhoina tuttavina ja lupasi herättää olipa sää millainen tahansa. Kello neljä aamulla. Oli taaskin sumua, muttei niin paksult kuin edellisellä kerralla. Vahdin sanojen mukaan huipulla saattoi olla ihan selkeää.

Menimme ylemmäksi pitäen suuntana punaisia merkkejä kivissä, jotka olivat tienviittoina. Olimme jo huipulla, mutta sumu ei ollut hälvennyt. Näimme vain muutaman metrin päähän. Päätimme odottaa ja samalla murkinoida. Puolen tunnin kuluttua sumu alkoi vähetä, ja eteemme avautui ihana näky. Kauempana kulki auringon kirkkaiden säteiden valaisema pitkä Tatran vuorijono, joka ikään kuin riippui ilmassa. Alhaalla oli kaikki vaahdolta näyttävän sumun peitossa.

Vladimir Iljitšin katse loisti:

— Näettekö, ponnistuksemme eivät menneet hukkaan!

* * *

Uljanovien asunto Zwierzinecissä osoittautui epämurkavaksi. Se sijaitsi kaukana asemalta, missä Vladimir Iljitšin oli käytävä joka päivä lähettämässä kirjeitä (jotta hänen kirjoituksensa „Pravdaan” eivät olisi myöhästyneet, lähetti hän ne aina yöjunalla).

Uljanovit löysivät asunnon uudesta talosta läheltä asemaa, Lubomirskinkadulta. Taloja oli rakennettu vain kadun toiselle

puolelle. Uljanovien asunnon ikkunoista avautui laaja näköala pitkin rajaa levittäytyneille pelloille.

Kohta asunto sai omalaatuisen kodikkaan asun. Tuntui henkisen työn ilmapiiri. Pöydillä ja ikkunalaudoilla oli kasoittain kirjoja, sanomalehtiä ja käsikirjoituksia. Ensi silmäykseltä näytti, että ne olivat huolimattomassa järjestyksessä. Mutta todellisuu-
dessa kaikki oli sijoitettu Vladimir Iljitšille tunnetussa järjestyk-
sessä: hän aina löysi heti tarvitsemansa kirjan tai artikkelin.

Uljanovien siirryttyä Lubomirskinkadulle meistä tuli naapureita ja aloimme kohdata toisiamme useammin. Se tarjosi minulle mahdollisuuden seurata Vladimir Iljitšin jokapäiväistä elämää. Kun sitä ennen olin tuntenut Vladimir Iljitšin suurena teoreetikkona, niin nyt käsitin, millainen nerokas organisatorinen kyky hänellä oli. Tavattomasti kehittynyt poliittisen tilanteen tunto antoi hänelle mahdollisuuden arvostaa poliittiset olosuhteet ja joukkojen mielialan hyvin pienten, muilta huomaamattomiksi jääneiden tosiasioiden perusteella.

Uljanovit elivät erittäin vaatimattomasti. Kirjallinen työ oli heidän perustulolähteenään. Mutta sitäkään ei ollut säännöllisesti. Sensuuriolot vaikeuttivat V. I. Leninin teosten julkaisemista tsaari-Venäjällä. Äidin ehdottamasta avusta (äiti sai eläkettä miehästään) Vladimir Iljitš kieltäytyi. Hän ei ottanut mielellään vastaan sukulaisiltaan edes pientä elintarvikelähetystä, vaan tavallisesti vakuutteli heille, että „nyt ei ole puutetta...” Vain äärimmäisissä tapauksissa hän suostui väliaikaisesti siihen, että puolueen kassasta maksettiin hänen työstään.

Vallankumouksellisen työväenliikkeen uusi nousu Venäjällä edisti Vladimir Iljitšin yhteyksien nopeaa laajenemista vallankumouksellisiin ryhmiin maamme tärkeimmissä teollisuuskeskuk-
sissa. Alussa kirjeenvaihto Venäjälle oli vähäistä, mutta se kasvoi nopeasti ja nousi muutamaan sataan kirjeeseen kuukaudessa. Kirjeenvaihdosta huolehti Nadežda Konstantinovna; hänen oli joskus istuttava kirjeiden parissa myöhäiseen iltaan. Vain vähäinen määrä Venäjältä lähetettyjä kirjeitä saapui välittömästi Uljanovien krakovalaisella osoitteella. Suurin osa kirjeistä lähetettiin eri maihin poliittisesti puolueettomille henkilöille, useimmiten ulkomaalaisille, ja vasta sieltä Krakovaan. Kirjeet olivat salakirjoitettuja. Nadežda Konstantinovna osasi tulkita ne. Salaisimmista kysymyksistä kirjoitettiin kemiallisella musteella ulkoisesti täysin viattoman kirjeen rivien väliin. Kaikkein tärkeimmät asiat sitä paitsi šiferoitiin.

Kohta löydettiin sopiva keino kirjeiden lähettämiseksi Venäjälle, mikä teki mahdolliseksi välttää ankaraa sensuuria, joka tarkasti ulkomailta saapuvat kirjeet. Paikallisten työläisten avulla, joihin minulla oli kosketus, onnistuttiin löytämään muu-

tamia luotettavia talonpoikia, jotka kävivät säännöllisesti Venäjän puolelta Krakovassa kauppatorilla. Pienestä palkkiosta ja usein ilman mitään maksua he suostuivat viemään kirjeitä rajan yli ja panemaan ne venäläisiin postilaatikoihin, mistä ne menivät edelleen kuin kotimaan kirjeet ohittamalla erikoissensuurin.

Vladimir Iljitš teki työtä aamubarhaasta iltamyöhään, mutta työnteko ei uuvuttanut häntä. Mitä enemmän oli työtä, sitä suurempaa innostusta ja sisäistä tyydytystä hän tunsi. Hän jakoi aikansa niin, että hänelle jäi joka päivä parisen tuntia lepoon. Kiihkeänä luonnon ihailijana hän vietti nämä tunnit pyöräily- tai kävelymatkoilla Krakovan ympäristössä; kun aika salli, hän suoriitti pitempiä turistiretkiä.

Useimmiten Vladimir Iljitšin seuralaisena oli Nadežda Konstantinovna. Mutta terveytensä takia hän ei aina voinut seurata Iljitšiä. Pienen venäläisen siirtokuntamme kaikki jäsenet eivät osallistuneet Vladimir Iljitšin retkiin kaupungin ulkopuolelle. Tapahtui omintakeinen jakautuminen „puolueiksi”. Retkien kannattajia nimitettiin leikkillisesti „progulisteiksi” (ven. sanasta „progulka” — kävelymatka) ja elokuvien kannattajia „cinemisteiksi”, Vladimir Iljitš oli „hurjapäinen progulisti”, niin kuin Nadežda Konstantinovna sanoi Iljitšin äidille lähettämässään eräässä kirjeessä.

Minä kuuluin „progulistien puolueeseen”, ja sen tähden Vladimir Iljitš pistäytyi usein luonani. Mutta valmistautuessani valtion tutkintoihin yritin joskus kartella matkoja. Vladimir Iljitš oli taipumaton ja vakuutteli minulle, että matkaan tuhlattun ajan voin virkistyttyäni nopeasti korvata. Me tavallisesti ajoimme Volskin metsään ja lähiseudun kyliin. Vladimir Iljitš tarkkaili huolellisesti paikallisen väestön elämää. Hän sanoi, että puolalaiset kylät muistuttavat venäläisiä ja ovat lähempiä hänelle kuin länsieurooppalaiset. Nähdessään puolalaisten talonpoikien köyhyyden hän ilmaisi varmuuden, että he tajuaivat sosialismin aatteet pikemmin kuin länsieurooppalaiset talonpojat.

Vladimir Iljitšin työpäivä oli tarkasti määrätty. Hän heräsi noin kello kahdeksalta ja suoritti millä säällä tahansa pienen aamukävelyn. Aamiaisen jälkeen hän ryhtyi työhön. Kello 10 tienoilla saapui ensimmäinen posti, joka oli mielenkiintoisin, sillä siinä oli sanomalehtiä Venäjältä. Niiden sisältö määritteli pääpiirteissään sen päivän työn: sanomalehdet antoivat aiheita vuoronmukaisille kirjoituksille „Pravdaan”. Siihen mennessä saapui tovereita. Vladimir Iljitš pohti heidän kanssaan ajankohittaisia kysymyksiä ja jakoi kirjalliset tehtävät. Kirjeet annettiin Nadežda Konstantinovnalle, joka ryhtyi heti kirjoittamaan vastauksia kaikkein kiireellisimpiin. Vladimir Iljitš meni huonee-

seensa ja lähimpien tuntien aikana hänen luokseen oli mahdoton päästä.

Vain poikkeustapauksissa, kun saapui tovereita Venäjältä, tätä järjestystä rikottiin. Vladimir Iljitš piti tärkeimpänä asiana keskusteluja saapuneiden kanssa.

Kello kahden tienoilla oli päivällisaika. Taloutta hoiti Nadežda Konstantinovna. Hänen keittotaitonsa muiden, tärkeimpien tehtävien vallitessa ei antanut erikoisen hyviä tuloksia. Mutta Vladimir Iljitš ei ollut oikukas ja rajoittui sutkauksiin kuin esimerkiksi, että hänen on syötävä liian usein „paistia” tarkoittaen keitettyä pohjaan palanutta lihaa.

Päivällisen jälkeen työ jatkui. Noin viiden ajoissa Vladimir Iljitš teki tauon ja lähti kaupungin ulkopuolelle kävelyille tai pyöräilylle. Talvella kävelymatkat vaihtuivat luisteluun. Ken näki tämän nuorukaismaisesti reippaan, iloisen luistelijan, joka teki monimutkaisia kuvioita jäällä, ei olisi ajatellutkaan, että siinä on vallankumouksellisen proletariaatin suuri johtaja ja teoreetikko.

Iltapostin saapumishetken mennessä, noin kello seitsemäksi, Vladimir Iljitš palasi kotiin ja jatkoi työskentelyään iltamyöhään. Kello yhdeksitoista yöllä — pikajunan lähtöön Venäjälle — hän vei itse kaikki kirjeet asemalle, jotta ne joutuisivat nopeammin Pietariin, „Pravdan” toimitukseen.

Iltaisin Uljanovien luokse joskus kokoontui pieni ryhmä tovereita. Teetä juodessa käytiin keittiöpöydän ympärillä vilkasta keskustelua ajankohtaisista kysymyksistä. Vladimir Iljitš otti tavallisesti niihin vilkkaasti osaa. Hänellä oli erinomainen taito ohjata keskustelua siten, että kansakeskustelijoista tuntui kuin he itsenäisesti olisivat tehneet tämän tai toisen johtopäätöksen, vaikka sitä ennen olivat joskus ajatelleet aivan toisin. Vladimir Iljitš opetti toisille huomaamattomalla tavalla omaa materialistista ajatusmenetelmäänsä. Hänen yksinkertaisuutensa, vaatimattomuutensa ja lämmin, toverillinen suhtautumisensa loivat tasa-arvoisuuden ilmapiirin. Hän ei koskaan antanut keskustelutoverien tuntea hänen älyllistä paremmuuttaan.

* * *

Syksyllä 1912 Vladimir Iljitšin huomio oli kiintynyt IV Valta-kunnanduuman vaaleihin.

— Vaalien tulee näytellä järjestävää osaa työläisten yhteeliittämisessä puolueen perustunnuksien ympärille, — Vladimir Iljitš sanoi.

Hän syventyi kokonaan vaaleihin liittyviin kysymyksiin. Jopa kävelyilläkin Vladimir Iljitš usein kajosi tätä aihetta, vaikka

tavallisesti noilla matkoilla vältteli puhumasta jokapäiväiseen työhön liittyvistä kysymyksistä.

Duuman taantumuksellinen vaalilaki asetti työläisvalitsijoille joukon esteitä. Hallinnollinen käytäntö teki nämä esteet miltei ylipääsemättömiksi. Vaalien kuuriajärjestelmään ja niiden kolmeasteisuuteen liittyivät vielä legaalisisa vaalikokouksissa puhuneiden valvutuneimpien työläisten pidätykset. Monimutkaisia olivat myös suhteet menševikki-likvidaattoreihin, sosialistivallankumouksellisiin ja trudovikkeihin, jotka esiintyivät kovaaäänisin tunnuksin.

Vladimir Iljitš oli sitä mieltä, että bolševikkien on esiinnyttävä terästyin tunnuksin ja luovuttava millaisten tahansa sopimusten tekemisestä menševikki-likvidaattorien, sosialistivallankumouksellisten tai trudovikkien kanssa. Hänen mielestään oli heitettävä syrjään kaikenmoinen mandaattien määrällinen tavoittelu.

— Nykyisen vaalilain voimassa ollessa,— puhui hän,— emme voi kuitenkaan laskea saavamme huomattavaa määrää edustajapaikkoja työläisille. Paljon tärkeämpää on se työläisten äänimäärä, joka on annettu bolševikkien puolueen ehdokkaille. Se osoittaa, miten voimakas on vaikutuksemme proletariaattiin.

Vaalien tulos pääpiirteissään tyydytti Vladimir Iljitšiä. Häntä ilahdutti se seikka, että bolševikkeja oli äänestänyt toista miljoonaa työläistä ja menševikki-likvidaattoreja vain noin kaksisataa tuhatta.

Vaalien jälkeen Vladimir Iljitš katsoi välttämättömäksi ottaa yhteyden IV Duuman vastavalittuihin bolševikkiedustajiin.

Joulukuun lopulla (vanhaa ajanlaskua) pidettiin Krakovassa puolueytöntekijän osanotolla Keskuskomitean neuvottelukokous, joka nimitettiin konspiratiivisista syistä „Helmikuun” neuvottelukokoukseksi. Leninin, Stalinin ja Krupskajan lisäksi neuvottelukokoukseen osallistuivat Duuman bolševikkiedustajat: Petrovski, Sagov, Muranov, Badajev ja Malinovski sekä myös Trojanovski, Rozmirovitš ynnä muut.

Enemmistö edustajista käytti ensi kerran hyväksi edustajan oikeuksia ja saapui legaalisisilla ulkomaanpasseilla. Yksistään Muranov ei vielä luottanut edustajankoskemattomuuteensa ja saapui vanhaa, „luotettua tapaa” hyväksikäyttäen, so. ylitti illegaalisesti rajan. Saatuaan siitä tietää Vladimir Iljitš nuhteli tuossa paikassa kaikkien läsnäollessa hieman hämmästyntä Muranovia:

— Ajatelkaa, miten olisi käynyt, jos olisitte palanut rajalla! Millaiseen asemaan olisittekaan saattanut koko puolueyhmän!

Mutta Vladimir Iljitšin äänensävyistä ja hymystä voitiin nähdä, että hän käsitti erinomaisesti Muranovin epäluottamuksen niinsanottua edustajankoskemattomuutta kohtaan. Myö-

hemmin, kun alkoi ensimmäinen maailmansota, se vahvistui täydellisesti todeksi, kun koko bolševikkien duumaryhmä karkotettiin Siperiaan.

„Helmikuun” neuvottelukokous pidettiin Lubomirskinkadulla, Vladimir Iljitšin asunnossa. Pieniin huoneisiin tuli epätavallisen suuri määrä tovereita.

Neuvottelukokouksen huomion keskeisimpänä kohteena olivat päivántärkeät kysymykset: vallankumouksellinen nousu Venäjällä, lakkoliikkeen kärjistyminen, bolševikkien duumaryhmän taktiikka, puolueen illegaalisten järjestöjen lujittaminen, suhtautuminen likvidaattoreihin, sosialidemokratian „kansalliset” järjestöt.

Puolueen toimihenkilöiden saapuminen Venäjältä muodostui suureksi juhlaaksi Vladimir Iljitšille. Hän oli jälleen läheisessä ympäristössä, oli erittäin vilkas ja iloinen, neuvotteluista vapaana aikana keskusteli kauan jokaisen saapuneen toverin kanssa erikseen tehden samalla tuttavuutta. Vladimir Iljitšillä oli erikoinen kyky suunnata lyhyiden kysymysten avulla keskustelu toivomaansa uomaan ja saada selville häntä kiinnostavan kysymyksen perussisältö.

Konspiratiivisia näkökantoja silmälläpitäen päätettiin sijoittaa saapuneet toverit mahdollisuuksien mukaan yksityisasuntoihin. Vain muutamat menivät hotelleihin. Enemmistö sijoitettiin asumaan paikallisten työläisten luo. Krakovan työläiset olivat suurimmalta osaltaan internationaalisia mielialaltaan ja auttoivat mielellään venäläisiä tovereita, mitä, tulkoon mainitaksi, ei voitu sanoa Galitsian sosialidemokraattien johtajista.

* * *

Toveriden matkustettua siirtokuntamme elämässä koitti hiljaisuus. Kaikki alkoi kulkea entistä latuaan. Alkoivat jälleen illalliset kohtauksemme ja keskustelumme. Vladimir Iljitš syvenyi jokapäiväiseen työhönsä. Hän seurasi tarkasti bolševikkien duumaryhmän toimintaa ja laati teesejä ryhmän jäsenten puheita varten. Perushuomionsa hän edelleenkin kiinnitti „Pravdaan”.

Oli hetkiä, jolloin yleensä elämänhaluinen Vladimir Iljitš muuttui mielteliäksi. Hän asteli sanatonna pitkin huonetta, välistä pysähtyi ikkunan luo ja katseli kauan pelloille, joiden takana kulki Venäjän raja. Tuntui, että hänen ajatuksensa pyrkivät lentämään rajan yli, kotimaahan, joka siihen aikaan oli hänelle saavuttamattomissa.

Kevään koittaessa aloimme useammin käydä retkillä Krakovan lähiympäristössä. Haaveilimme muutaman päivän matkaa Tatra-vuoristoon, mutta Vladimir Iljitš ei voinut mitenkään löytää sitä varten aikaa. Hän teki kovin paljon työtä, ja iltaisinkin,

kun keittiöön kokoontuivat muut siirtokunnan jäsenet, hän jäi huoneeseensa.

Nadežda Konstantinovnan terveys huononi: alkoi usein toistua kiihtynyt sydämentykytys, ilmaantui muitakin Basedowin taudin oireita. Vladimir Iljitš huolestui. Nadežda Konstantinovna ei tahtonut kääntyä lääkärin puoleen. Vihdoin onnistuttiin yhteisvoimin saamaan hänet suostumaan, ja Nadežda Konstantinovna lähti Krakovan erään parhaimman hermolääkärin luo. Lääkäri kehotti matkustamaan muutamaksi kuukaudeksi vuoristoon.

Pohdittiin kauan kysymystä, mihin matkustaa. Loppujen lopuksi päätettiin lähteä Korkeiden Tatra-vuorten juurella sijaitsevaan Poroninin kylään. Ilmaston suhteen Poronin sopi Nadežda Konstantinovnan hoidolle. Siellä oli sitä paitsi edellytykset rauhallista työtä varten ja se etuisuus, että elämä oli huokeaa.

Vladimir Iljitšiä huolestutti, etteikö siirtyminen Poroniniin vaikuttaisi hänen yhteyksiinsä Pietariin, ja hän pyysi minua ottamaan selvää kaikesta, mikä koski postiliikennettä. Selvisi, että oli lähetettävä kirjeet vain muutamaa tuntia aikaisemmin, jotta ne joutuisivat samaan junaan, jolla Vladimir Iljitš lähetti kirjeitä Krakovasta. Se sopi hänelle täydellisesti.

Poronin liittyi tosiasiallisesti tunnettuun Zakopanen kylpylään, joka oli puolalaisen intelligenssin, ylioppilasnuorison ja poliittisten maanpakolaisten pidetty kesänviettopaikka. Tuttavista siellä asuivat toveri Vigilev (myöhemmin neuvostolähettiläs Puolassa), tohtori Bžiezinsky (entinen narodnajavoljalainen), tohtori Dlusky (keuhkotautiparantolan johtaja), kirjailija Sieroszewsky, johon tutustuin 1905 Varsovan vankilassa. Päivisin suurin osa turisteja meni vuoristoon ja Zakopane näytti autiolta. Iltaisin kaikki vilkastui. Lukuisat kahvilat täyttyivät mitä kirjavimmasta yleisöstä. Niissä käytiin loppumattomia väittelyjä politiikkaa ja kirjallisuutta koskevista aiheista.

Paikallinen väestö oli niinsanottuja gorallyja. He muodostivat puolalaisten vuoristolaisten omintakeisen tyyppin. He olivat kookkaita, laihoja ja pukeutuivat värikuvioisiin koruommentuihin valkeisiin kort-kankaisiin pukuihin. Housut olivat tiukat jalan mukaiset, toiselle olalle heitetyt takit, jotka olivat samaa kangasta, muistuttivat husaarin viittaa. Monet gorallyt olivat ammattioppaita. Retkistä vapaan aikansa he viettivät kahviloissa keskustellen turistien kanssa, jättäen naisten tehtäväksi talous- ja peltotyöt.

Vladimir Iljitš suhtautui paheksuvasti tuohon „kahvitteluun”, niinkuin hän nimitti sitä veljeilyä, joka demoralisoi vuoristolaisia. Häntä itseään „kahvittelu” ei kiinnostanut, ja hän poikkesi Zakopanessa vain matkalla vuoristoon.

Tatran luonto erosi Vladimir Iljitšille tutuista Sveitsin Alpeista. Täällä ei ollut nurmivyöhykettä, joka Alpeilla kohosi tuhannen metriä merenpinnan yläpuolelle. Tatralla alkoi jo tuhannen metrin korkeudella kapea vyöhyke kivulloista matalaa havumetsää. Ja sitten välittömästi alkoivatkin aivan paljaat kalliot. Nousu huipulle oli paikotellen kovin jyrkkä, jotenka vain kokeneet matkailijat pystyivät kiipeämään sinne kallioon hakattujen rautaisten kahvojen avulla.

Vladimir Iljitš piti arvossa sitä, että erotuksena Sveitsin Alpeista Tatralla voitiin yhdessä tai parissa päivässä kiivetä mille huipulle tahansa. Tatralla ei ollut silloin hotelleja, köysirataa eikä muistoesineitä kaupittelevia myyntikojuja, jotka tavallisesti ihmetyttivät mauttomuudellaan ja äitelyydellään. Muutamissa laaksoissa oli alkeellisia matkailumajoja — shroniskoja, joissa oli puulavitsat olkipatjoineen. Niissä ei useinkaan ollut vahteja, ja turisteilla oli mahdollisuus isännöidä itsenäisesti, käyttää polttopuita jne. Vain Morskoje Oko järvelle oli tehty maantie ja sijaitsi vuoriston ainoa hotelli.

Sveitsin Alppien kulttuuri, kun siellä sai ajaa köysirataa monille vuorenhuipuille, ei viehättänyt Vladimir Iljitšiä. Vuoristoretkien suurimpana ihanuutena hän piti kiipeämisvaikeuksien voittamista ja monipuolisia vaikutelmia, joita tarjosi vuorille kiipeäminen sinänsä.

Uljanovit vuokrasivat maalaistalon, jossa oli kuistikko ja ullakkohuone ja joka sijaitsi Poroninin ja Czarny Dunaiec nimisen naapurikylän rajalla. Talon emäntä Tereza Skupen asui toisessa talossa, syrjemmällä. Uljanovien vuokraama pikku talo oli kedon keskellä pari sataa metriä maantieltä, pienen kukkulan juurella. Alakerrassa oli kaksi suurta huonetta. Toiseen niistä he laittoivat Vladimir Iljitšin ja Nadežda Konstantinovnan makuuhuoneen; se oli samalla myös Vladimir Iljitšin työhuoneena. Toisessa huoneessa asui Nadežda Konstantinovnan äiti Jelizaveta Vasiljevna, joka 1913 saapui Venäjältä heidän luokseen. Talossa oli iso parveke, jota pitkin päästiin avaraan keittiöön. Se oli Nadežda Konstantinovnan työhuone ja samalla „vastaanottohuone”, minne usein iltaisin kokoontuivat Poroninissa asuneet toverit. Yläkertaan sijoitettiin myöhemmin asumaan Siperiasta karannut toveri Tihomirnov.

Minun asuntoni sijaitsi lähellä asemaa, noin puolen kilometrin päässä Uljanovien talosta. Kauempana Zakopaneen päin oli Poroninin keskus — posti ja myymälöitä. Siirtokuntamme muut jäsenet asuivat Dunaiecin toisella rannalla.

Poroninissa Vladimir Iljitš heräsi kello seitsemän tienoissa ja meni tavallisesti uimaan Dunaiec-jokeen. Nopeavirtainen vuoristojoki oli yleensä matala, mutta Skupenin talon luota me

löysimme melko syvän paikan, jossa voitiin jopa uidakin. Rannalla kasvava pensainkko oli uimassa kävijöiden suojana maantieltä.

Aamiaisen jälkeen Vladimir Iljitš ryhtyi työhön, ja työskenteli kello seitsemään illalla, tehden vain pienen päivällistauon. Vladimir Iljitš työskenteli huoneessa suuren pöydän ääressä, joka sijaitti kahden ikkunan välissä. Joskus hyvällä säällä hän meni tekemään työtä talon lähellä sijaitsevalle kukkulalle, mistä avautui laaja näköala Tatralle.

— Tämä näköala,— sanoi hän,— ei suinkaan hajoita huomiota vaan auttaa keskittymään.

Sähkövaloa ei silloin Poroninissa ollut. Oli vaikeaa tehdä työtä pienen öljylampun valossa. Sen vuoksi Vladimir Iljitš yritti päättää työnsä valoisaan aikaan. Noin seitsemän tienoissa hän vei kirjeet asemalle ja suoritti sitten pienen kävely- tai pyöräilymatkan. Kävelymatkan hän teki tavallisesti kukkuloilla, jotka kulkivat pitkin laaksoa, missä sijaittivat Poronin, Czarny Dunaiec ja kihlakuntakeskukseen Nowy Targiin johtavan tien varrella olevat muut kylät. Pyörällä voitiin ajaa Nowy Targiin, Zakopaneen tai Bukovinan kylään päin Tatra-vuorten suuntaan kulkevaa kylätietä pitkin.

Me, pieni toveriryhmä, kokoontuimme usein iltaisin Uljanoveille. Käytiin vilkkaita keskusteluja päivänpolttavista poliittisista aiheista. Nadežda Konstantinovna ei aina ottanut niihin osaa: hän istui syrjemmällä ja lopetteli kirjeiden kirjoittamista.

Vladimir Iljitš oli tavallisesti vilkas, hän laski sukkeluuksia ja usein teki hyväntahtoisesti pilaa „mummosta”, Jelizaveta Vasiljevna, valikoiden aiheita, jotka olisivat saaneet häneltä vastaväitteitä. Heidän väliset suhteensa olivat erittäin ystävälliset. Vladimir Iljitš kunnioitti ja suhtautui lempeästi Jelizaveta Vasiljevnan eräisiin heikkouksiin. Jelizaveta Vasiljevna oli ylpeä Vladimir Iljitsistä, mutta se ei estänyt häntä „torumasta” Vladimir Iljitsiä tämän „elämän epäkäytännöllisyyden vuoksi”.

Vladimir Iljitš kehotti usein jotakuta läsnäolleista pelaamaan šakkia. Hän pelasi kovin keskittyneesti ja harvoin jätti rankaisematta vastapelurin laiminlyönnit. Jos hänen asemansa muodostui luonteeltaan uhkaavaksi, niin hän muuttui vakavaksi, lakkasi laskemasta leikkiä, mietti ja löysi usein ulospääsyn vaikeasta asemasta. Sivustakatsojat käsittivät hänen hymystään, että hän oli jo päässyt pulasta. Hävitessään hän tunnusti hyväsydämissä tappionsa ja selitti, mikä oli hänen perusvirheensä, ja antoi kunnioituksensa vastapelurin onnistuneelle sommitelmalle. Minä pelasin heikommin kuin Vladimir Iljitš ja tunsin suurta tyydytystä, kun onnistuin voittamaan. Enemmistö meistä oli heikosti perillä šakkiteorioista, ja se teki pelimme monipuolisemmiksi ja omintakeisemmiksi.

* * *

Vastoin odotuksia ei vuoristoilmasto parantanut Nadežda Konstantinovnan terveyttä. Kiihtyneet sydämentykytykset toistuivat yhä useammin ja voimistuivat muutkin Basedowin taudin oireet. Hän lakkasi kokonaan osallistumasta retkiimme. Vladimir Iljitš keskusteli useamman kerran kanssani tämän johdosta. Lopulta tehtiin johtopäätös, että on tarkoituksenmukaisinta kääntyä silloin tunnetun kilpirauhastautien erikoistuntijan professori Kocherin puoleen. Sitä varten oli matkustettava Sveitsiin, Bernin kaupunkiin. Vladimir Iljitš ei tahtonut laskea Nadežda Konstantinovnaa yksin niin pitkälle matkalle ja päätti lähteä hänen kanssaan. Se vaati arvokkaan ajan uhraamista ja oli vaikea aineellisilta näkökannoilta katsottuna. Mutta Vladimir Iljitš ei epäröinyt. Sen vahingon, joka aiheutuisi matkan johdosta työlle, hän päätti korvata lujittamalla rajantakaisia puolueosastoja käymällä niissä matkansa aikana. Samalla hän päätti pitää referaatteja Wienissä ja muissa Sveitsin kaupungeissa, mikä ratkaisi osaksi myös aineellisen kysymyksen.

Jelizaveta Vasiljevna oli jo seitsemänkymmentä vuotias, ja hän oli melko avuton. Uljanovit eivät rohjenneet jättää häntä yksin. Vladimir Iljitš pyysi minua siirtymään heidän asuntoonsa siksi aikaa, kunnes he ovat poissa, johon minä tietysti suostuin.

Puolitoista kuukautta kestäneen poissaolon jälkeen Uljanovit palasivat Poroniniin tyytyväisinä matkan tuloksista. Nadežda Konstantinovnan terveydentila parani huomattavasti hänelle tehdyn leikkauksen jälkeen, kiihtyneet sydämentykytykset menivät ohi ja hän voimistui. Vaikka Kocher olikin määrännyt pidättymään työstä ensi aikoina, Nadežda Konstantinovna pyrki nopeammin käymään käsiksi varsinaiseen työhönsä. Vladimir Iljitšin pyynnöt eivät vaikuttaneet. Hän yritti useamman kerran turvautua minun „lääkäriin” arvovaltaani, muttei sekään auttanut kauan. Lopulta Nadežda Konstantinovna nosti kapinan ja sanoi, että hän on täysin terve eikä tarvitse mitään lääkärin neuvoja. Ainoa kompromissi, johon hän taipui, edellytti, että hän suostui luopumaan retkistä korkealle vuoristoon.

* * *

Kun vain työ tarjosi tilaisuuden, niin Vladimir Iljitš säästi päivän tai pari vuoristoretkiä varten. Hän oli erittäin kestävä turisti. Minä, joka olin 10 vuotta häntä nuorempi, joskus tuskin ehdin pysyä hänen rinnallaan. Ja loput Poroninin siirtokuntamme jäsenistä, joita oli vaikea saada liikkeelle, kieltäytyivät vaikeimmista retkistä.

Erikoisesti jäi mieleeni nousu Rysy vuorelle kohta Vladimir Iljitšin palattua Sveitsistä. Pienenä ryhmänä lähdimme kirkkaana aamuna Zakopaneen.

Erikoisitta ponnistuksitta pääsimme luonnonihanaan Halia Gonsienicowan laaksoon. Sen keskellä, pienessä kuopassa, jota korkeat kalliot ympäröivät joka puolelta, oli tunnettu ja muita useammin vierailtu Czarny Staw (Musta järvi) ja sen lähellä shronisko, missä koko päivän paloi hellassa valkea ja kattilassa kiehua kohisi vesi.

Menimme kalliolle shroniskon luokse ja järjestimme siellä teenjuonnin. Eräät matkatovereistamme kävivät kalliolle pitkälleen ja polttelivat savukkeita. Me Vladimir Iljitšin kanssa, jotka emme polttaneet tupakkaa, menimme järvelle. Sen vesi, joka näytti kauempaa katsottuna mustalta kallioiden kuvastuessa sen kalvosta, oli todella tavattoman kirkasta. Syvällä pohjassa näkyi selvästi kiviä ja vesikasveja.

Levättyämme tunnin lähdimme Zawratin vuorenharjalle. Kohta polku päättyi. Oli kiivettävä kallioita. Jyrkimmissä paikoissa oli kallioon hakattu rautaisia kahvoja kiipeämisen helpottamiseksi. Niistä pidellen aloimmekin varovasti kiivetä ylös.

Vuoren harjalta avautuva näköala palkitsi meille nousun vaikeudet. Sieltä avautui toisaalta näköala Halia Gonsienicowaan ja Czarny Stowille ja toisaalta ihanaan pitkähköön laaksoon ja edelleen Korkean Tatran vuoriharjanteille. Laaksossa kiilsivät helminä viisi pientä järveä.

— Meidän kannatti kiivetä tänne! — sanoi Vladimir Iljitš.

Laskeutuminen harjanteelta oli verrattain helppoa. Kohta pääsimme polulle, joka tasaisesti mutkitellen vei loivasti alas. Laaksossa menimme eräälle mainituista viidestä järvestä, virkistimme itseämme sen miltei jääkylmällä vedellä ja jatkoimme matkaa.

Laaksossa sijaitsi vielä yksi shronisko. Emme pysähtyneet sinne, koska tahdoimme nopeammin päästä sen päivän retkemme päämäärään — Morskoje Oko järvelle. Ylitimme laakson, jonka jälkeen alkoi toinen, matala harjanne: sinne johti hyvä polku. Kohta olimmekin harjulla, mistä avautui näköala vieläkin mielenkiintoisempaan laaksoon, jonka pohjassa näkyi kallioiden keskellä järvi. Se todellakin näytti silmältä, joka oli syvällä kuopassaan.

Aamulla osa seurueestamme, jonka olivat säikäyttäneet jutut nousun vaikeuksista Rysy vuorelle, katsoi paremmaksi palata kotiin, mutta me Vladimir Iljitšin kanssa päätimme viedä loppuun jo ennakolta hahmotellun suunnitelman.

Nousu osoittautui odotettua helpommaksi, mutta oli silti kovin väsyttävä ja yksitoikkoinen. Polku teki pieniä mutkia jyrkällä vuorenrinteellä. Katsoessamme taakse me näimme yhtä-

V. I. Lenin.
Valokuva, 1917.

V. I. Lenin lehtimajan luona.
Taitelijä M. Sokolovin taulusta.

mittaa laajenevan vuoriharjannemaiseman ja alhaalla ihan pieneltä näyttävän Morskoje Okon. Vladimir Iljitš pysähtyi muutama kerran ja yritti ottaa selvää eräistä vuorenhuipuista, jotka olivat täältä katsottuina aivan toisen näköisiä kuin Poroninista nähtyinä.

Olimme päässeet jo miltei huipulle. Edessä oli lyhyt, mutta vaikein osa matkasta. Yhteys Rysy vuoreen ikään kuin katkesi. Jonkin metrin päässä näimme selvästi polun, joka vei huipulle. Mutta päästäkseen polulle oli kuljettava terävää, satulan muotoista harjannetta pitkin, jonka reunat laskeutuivat miltei suorana seinänä syviin kuiluihin. Katselimme eri puolille. Vladimir Iljitš pysähtyi keskellä harjannetta, mutta sitten lähti liikkeelle ja pääsi luokseni. Osoittautui, että hän oli katsonut alas sopimattomaan aikaan ja häntä oli alkanut pyörryttää, mutta hän oli kuitenkin saanut pyörrytyksen nopeasti menemään ohi.

Olimme vuoren huipulla. Edessämme oli avara vuoristomaisema.

Istuimme siellä noin tunnin, levähdimme, söimme mukaamme otetut eväät ja aloimme valmistautua alaslaskuun.

Pelätessäni, että pyörtymiskohtaus voi ehkä toistua harjanteella, ehdotin toista paluutietä verukkeella, että siellä on uusia näköaloja. Vladimir Iljitš arvasi heti luovimiseni ja sanoi terävästi:

— Ei saa peljätä vaikeuksia! On osattava ne voittaa! — Ja näin sanoen lähti laskeutumaan alas ja pääsi nopeasti ja onnistuneesti harjanteen yli.

Ilman mitään kommelluksia laskeuduimme laaksoon tyytyväisinä päättäneeseen retkeemme.

* * *

Syyskuun lopulla (vanhaa ajanlaskua) 1913 oli Poroninissa erikoisen vilkasta. Siellä alkoi VSDTP:n Keskuskomitean neuvottelukokous puolueetyöntekijäin osanotolla.

Neuvottelukokouksen järjestäminen Poroninissa oli paljon yksinkertaisempaa kuin Krakovassa. Sinne saapui usein muutamaksi päiväksi turisteja eikä kukaan kiinnittänyt huomiota uusiin ihmisiin. Enemmistö saapuneista pysähtyi Hutan täysihoitolaan (nyt tässä talossa on V. I. Leninin museo). Neuvottelukokous pidettiin Vladimir Iljitšin asunnossa, Tereza Skupenin talossa. Tsaarin ohranan harhauttamiseksi sitä nimitettiin virallisesti „kesäneuvotteluksi”. Tästä varovaisuudesta huolimatta tsaarin ohrana sai mitä tarkimmat tiedot neuvottelukokouksesta, sillä sen osanottajien joukossa osoittautui olleen kaksi myöhemmin paljastettua provokaattoria — Malinovski ja Lobov.

Lokakuun lopulla Uljanovit siirtyivät Poroninista Krakovaan. He sijoittautuivat asumaan samalle Lubomirskinkadulle kuin edellisenäkin vuonna, mutta toiseen taloon. Elämä alkoi jälleen sujua entiseen tapaansa.

Suurena merkkitapahtumana Krakovan poliittisessa elämässä siihen aikaan oli maaliskuun 8 (21) päivänä 1914 Vladimir Iljitšin pitämä selostus. Tilaisuuden oli järjestänyt edistysmielinen ylioppilajärjestö „Spuinia” („Liitto”). Selostus veti puoleensa erilaisten puoluevirtausten kannattajia. „Spuinian” avara sali oli täynnä ääriään myöten.

Näin ensi kertaa Vladimir Iljitšin pitämässä selostusta suuressa kokouksessa, ja sen tähden tuo selostus on painunut erikoisesti mieleeni. Vladimir Iljitš aloitti selostuksen sillä rauhallisella äänensävyllä, millä hän tavallisesti puhui kotona. Ääntään korottamatta ja ilman mitään puhujien ammattikeinoja hän heti johdatti kuulijakunnan hahmotellun aiheen sisältöön. Analysoiden Venäjän poliittisia ja taloudellisia oloja hän viittasi kapitalismin kehityksen kiertämättömyyteen ja tähän prosessiin liittyvän työväenliikkeen kasvuun. Hänelle ominaisella tavalla lyhyesti ja selvästi selittämällä ajatuksensa hän kuvasi proletariaatin osuutta vallankumousliikkeessä yleensä ja muun muassa Venäjän oloissa. Sitten Vladimir Iljitš tähdensi kaikkien itsevaltiuden sortamien kansallisuuksien proletariaatin yksimielisen taistelun välttämättömyyttä. Siirryttyään kansallisuuskysymykseen hän kehitteli näkökantansa kaikkien kansakuntien itsemääräämisoikeudesta aina kansallisten valtioiden muodostamiseen asti.

Kaksi tuntia kestänyttä selostusta kuunneltiin jännittyneellä huomiolla. Suurimmalle osalle kuuntelijoita sen perusmääritelmät olivat aivan uusia. Ne aiheuttivat lukuisia kysymyksiä, joihin Vladimir Iljitš vastasi lyhyesti ja selvästi.

Alkoi vilkas väittely, joka kesti kolme iltaa. Vladimir Iljitšin perusteet aiheuttivat vastaväitteitä sekä PSP:n niinsanotun vallankumouksellisen puolueyhjän jäsenten että myös Puolan ja Liettuan Sosialidemokratian jäsenten taholta.

Väittelystä esille tulleita kysymyksiä pohdittiin sitten usein iltaisin Uljanoveilla. Noiden keskustelujen aikana V. I. Lenin selitti minulle työväenliikkeen internationalismin perusperiaatteita, jolle internationalismille on vierasta kaikenlainen natsionalistinen hapatus, teki analyysin natsionalismin ilmenemisestä sen mitä erilaisimmissa muodoissa. Erikoisen ankarasti hän tuomitsi jok’ikisen juutalaisvastaisen ilmauksen.

— Juutalaisvastaisuuden pieninkin vivahte,— sanoi Vladimir Iljitš,— todistaa sitä ilmaisevan ryhmän tai erillisen henkilön taantumuksellisuutta.

Toisaalta hän tuomitsi ankarasti bundilaisia heidän pyrkimyksestään eristää juutalaisten työväenliikkeen muihin kansalli-

suuksiin kuuluvien työläisten taistelusta. Bundilaisten kantaa hän piti vahingollisena ei vain työväenliikkeen yhtenäisyyden välttämättömyyden näkökannalta katsottuna, vaan myös ideologisesti.

— Nämä tendenssit,— puhui hän,— on lakaistava pois työväenliikkeestä, sillä ne ovat juuresta jaksaaen ristiriidassa työväen solidaarisuusaatteen kanssa.

* * *

Toukokuussa 1914 koko siirtokuntamme palasi jälleen Poroniniin. Vladimir Iljitš vakuuttautui, että hän voi siellä työskennellä yhtä hyvin kuin Krakovassa ja että siellä voi paremmin järjestää neuvottelukokouksia kuin Krakovassa.

Poroninissa kävi Vladimir Iljitšin luona melko paljon tovereita Venäjältä. Vilkkaana ja elämänhaluisena hän samoili kauan heidän kanssaan Poroninin lähiseuduilla antaen tällöin ohjeita ja saaden tietoja paikkakunnilla vallitsevasta asiaintilasta.

Oli käynnissä tarmokas valmistautuminen vuoromukaiseen puolueen edustajakokoukseen. Mutta sitä ei onnistuttu kutsuamaan koolle: alkoi imperialistinen maailmansota, joka ei voinut olla vaikuttamatta meidän, sitä nykyä „vihollisen” alueella asuvien Venäjän kansalaisten asemaan. Sitä ei kukaan meistä jotenkaan tullut ajatelleeksi. Ajattelimme muita asioita.

Yhteydet Venäjälle katkesivat. Vladimir Iljitš kulki vaite-
liana pitkin huonetta, kun tulin erään kerran hänen luokseen. Toverit olivat koolla. Hän yhtäkkiä pysähtyi ja virkkoi:

— On hinnalla millä hyvänsä löydettävä uusia keinoja työn jatkamiseksi sodan oloissa. Ennen kaikkea on Sveitsissä ja Ruotsissa asuvien tovereiden kautta saatava nopeammin yhteys Venäjälle. Jo tänään kirjoitamme heille. On hinnalla millä hyvänsä saatava palautetuksi säännölliset yhteydet Pietariin.

Vladimir Iljitš näki selvästi tapahtumien kulun. Hän selitti meille:

— Jos verrattain lyhyt sota Japania vastaan, jota käytiin Kauko-Idässä, kuohutti niin kovasti joukkoja, niin nykyinen sota, joka on paljon vakavampi ja jota sitä paitsi käydään lähempänä Venäjän elintärkeitä keskuksia, ei voi olla johtamatta vallankumoukseen.

Hän jatkoi edelleen:

— Japanin sodan jälkeen Venäjän armeijassa ei ole tapahtunut mitään muutoksia. Sama kyvytön upseeristo, samanlainen kenraalikunta, samanlaiset intendentit, samanlainen aseistuksen alhainen taso. Koko miehuullisuudestaan ja urhoollisuudestaan huolimatta venäläinen sotamies ei tällaisessa tilanteessa voi saada paljoakaan aikaan.

Tuntui, että toisaalta sota lähentää Venäjän vallankumousta, mutta toisaalta se, ainakin sinä ajankohtana, oli irroittanut Leninin vallankumouksellisesta käytännöstä. Muuttuneesta tilanteesta piittaamatta Vladimir Iljitš jatkoi teoreettista työtään. Hän kirjoitti artikkelin K. Marxista Granatin tietosanakirjaa varten, tutki aineistoa agraarikysymyksestä, hahmotteli uusia teoksia sodan antamista aiheista.

Kaksi kertaa päivässä, sanomalehtien saapuessa, kaikki kokoontuivat postiin. Siellä pohdittiin viime tiedotuksia.

Vladimir Iljitš ei kuulunut niiden optimistien joukkoon, jotka olettivat sodan päättyvän muutamassa viikossa.

— Sota tulee olemaan sitkeä,— sanoi hän,— kummallakin puolella on paljon sotavaroja ja suuri miesvahvuus. Kapitalistit pakottavat hallituksensa käymään sotaa vastapuolen täydelliseen nääntymiseen asti.

Vladimir Iljitš seurasi erittäin tarkkaavaisesti sotaa käyvien maiden työläisten mielialoja koskevia tiedotuksia. Suurella kärsimättömyydellä hän odotti tietoja Saksan valtiopäivien istunnoista, kun sen oli käsiteltävä sotabudjetti. Istunnossa tulisi määritellyksi Saksan sosialidemokraattien kanta. Vladimir Iljitš luotti heihin enemmän kuin Ranskan sosialisteihin: olivathan saksalaiset sosialidemokraatit esiintyneet niin varmasti sotaa vastaan Bazelin Kansainvälisessä sosialistisessa kongressissa.

Ikäjoiksi on jäänyt mieleeni päivä, jolloin saatiin tieto, että saksalaiset sosialidemokraatit olivat yksimielisesti äänestäneet sotabudjettia, jonka Saksan hallitus oli ehdottanut. Elokuun 5 päivän aamulla ajoin asemalle vastaanottamaan aamujunaa, jolla Poroniniin saapuivat Krakovalaiset sanomalehdet. Niissä olisi pitänyt olla tiedotus aattona pidetystä Saksan valtiopäivien istunnosta. Otin lehden ja luin: „Valtiopäivät hyväksyneet sotilasbudjetin yksimielisesti”. Ajoin heti Vladimir Iljitšin luo ja kerroin kiihtyneenä hänelle tämän uutisen.

— Se on mahdotonta! — huudahti hän.— Olette ehkä väärin käsittänyt sähkeen puolalaisen tekstin.

Näytin hänelle sanomalehden, jossa oli julkaistu lyhyt sähke, joka ei herättänyt epäilyksiä. Se ei saanut häntä vakuuttuneeksi. Kutuimme Nadežda Konstantinovnan. Hänen puolan kielen taitoonsa Vladimir Iljitš suhtautui suurella luottamuksella. Nadežda Konstantinovna varmisti oikeaksi minun käännökseni.

Vladimir Iljitš aivan heti oivalsi, mikä historiallinen merkitys oli oleva tuolla kansainvälisen työväenliikkeen kavalluksella, jonka Saksan sosialidemokratian johtajat olivat tehneet.

— Se on II Internationalen loppu,— virkahti hän ja lisäsi: — Tästä päivästä lakkaan olemasta sosialidemokraatti ja olen kommunisti.

Emme antaneet merkitystä tuolle häneltä livahtaneelle lauseelle. Sitten kävi selväksi, että V. I. Lenin jo silloin hautoi ajatusta III, Kommunistisesta, Internationalesta.

Vladimir Iljitš oli muutamia päiviä jotenkin sulkeutunut. Nähtävästi hän teki suurta sisäistä työtä. Hän käsitti, että oli ryhdyttävä vakaviin toimenpiteisiin. Hänelle ominaisella päättäväisyydellä tärkeissä, periaatteellisissa kysymyksissä hän ei epäröinyt lähtiessään kulkemaan kansainvälisen sosialistisen liikkeen yleisesti tunnustettuja auktoriteetteja vastaan ja julistaessaan vallankumouksellisen kehotuksen kaikkien sotaa käyvien maiden työläisten säälimättömästä taistelusta hallituksiaan vastaan, imperialistisen sodan muuttamiseksi kansalaissodaksi.

* * *

Asuessaan Itävalta-Unkarin keisarikunnassa, joka kävi sotaa Venäjää vastaan, Vladimir Iljitšillä ei ollut mahdollisuutta kehittää laajaksi työtä sotaa käyvien maiden proletariaatin vallankumouksellisten kerrosten yhteenliittämiseksi. Oli matkustettava johonkin puolueettomaan maahan, mistä olisi voitu olla yhteydessä Venäjälle ja muiden maiden työväenjärjestöihin. Se oli tavattoman vaikea asia, sillä sotaa käyvien maiden hallitukset eivät laskeneet pois maasta vastapuolen kansalaisia.

Odottamaton tilaisuus tuli Vladimir Iljitšin avuksi.

Sattui mitä tyhmin tapaus. Sotapsykoosi vierähti Galitsian syrjäkylään Poroniniinkin. Paikallisen papin yllyttäminä talonpojat alkoivat seurata „moskalien” ryhmää. Joku takapajuinen talonpoikaisnainen havaitsi „kauhean asian”: eräs „moskali” käymällä ja kirjoittaa siellä jotain — nähtävästi piirustaa Poroninin strategista kaavaa. Paikallinen santarmi, jolle talonpoikaisnainen oli kertonut näkemästään, suoritti kotitarkastuksen Vladimir Iljitšin asunnossa. Löytämättä mitään epäilyttävää paitsi hänelle käsittämättömiä numerotaulukoita ja vanhan revolverin hän kehotti Vladimir Iljitšiä lähtemään hänen mukanaan seuraavana päivänä Nowy Targin naapurikaupunkiin.

Santarmin poistuttua Vladimir Iljitš tuli luokseni polkupyörällä. Oli selvää, että juttu voi saada epäsuotuisan käänteen. Oli heti saatava tukea vaikutusvaltaisilta paikallisilta kansalaisilta, jotka olivat tietoisia Vladimir Iljitšin toiminnasta. Alettiin valikoida sopivia henkilöitä ja päädyttiin minulle hyvin tuttuun Zakopan suuren parantolan johtajaan tohtori Dluskyyn. Hän oli aikoinaan osallistunut vallankumousliikkeeseen eikä voinut olla tuntematta Vladimir Iljitšiä kirjallisuuden alalla.

Pitemmittä puheitta istuimme pyörille ja ajoimme parantolaan, joka sijaitsi neljän viiden kilometrin päässä Zakopanesta. Dlusky otti meidät vastaan erittäin kohteliaasti. Hän oli iloinen

saadessaan sattumalta tutustua Vladimir Iljitšiin ja epäröimättä suostui menemään Vladimir Iljitšistä takuuseen Nowy Targin starostan (kihlakunnan päällikön) edessä ja uskoi nopeasti järjestävänsä jutun, jos... jos sitä ei ole vielä luovutettu sotilasviranomaisille.

Palattuamme onnistuneesti Poroniniin me erosimme. Vladimir Iljitš meni tovereiden luo varoittamaan heitä tapahtuneesta ja päättämään siitä kuinka oli meneteltävä; minä lähdin kirjailija Kasproviczin luo saamaan takeet myös hänen tuestaan. Vladimir Iljitšille sattunut tapaus huolestutti kovasti Kasproviczia. Hän sanoi, että tietysti puhuu mielellään starostalle, mutta sotilasviranomaisten puoleen ei voi kääntyä: hänen vaimonsa on venäläinen ja sitä paitsi kenraalin tytär, joten koko hänen perheensä on sotilasviranomaisten epäilyksen alaisena.

Seuraavana päivänä Vladimir Iljitš matkusti Nowy Targiin, missä hänet pidätettiin, sillä hänen juttunsa oli jo luovutettu sotilasviranomaisille.

Zakopanelaiset ystävämme eivät nyt voineet millään auttaa. Nadežda Konstantinovna ja muut toverit lähettivät useita sähköitä parlamentin sosialistisille edustajille: Marekille Krakovaan, Diamantille Lvoviin, Viktor Adlerille Wieniin. Se vaikutti. Noin kymmenen päivän kuluttua tuli Wienistä käsky Vladimir Iljitšin vapauttamisesta. Wienissä liikkui sitten huhuja Adlerin keskustelusta Itävallan pääministerin kanssa. Tämä oli kysynyt häneltä:

— Oletteko te täysin varma, että Lenin on todella Venäjän tsaarin vihollinen?

Siihen Adler oli vastannut:

— Varmaankin leppymättömämpi kuin te, teidän ylhäisyytenne.

Vladimir Iljitš sai luvan matkustaa Krakovaan ja sieltä Wieniin, missä onnistui saamaan luvan matkustaa Sveitsiin.

Muutaman viikon kuluttua minäkin lähdin Poroninista, joka oli nyt muuttunut epävieraanvaraiseksi, ja yhdessä F. J. Kon'in perheen kanssa matkustin Wieniin. Siellä sain parlamentin edustajien Ellenbochenin ja Wiktor Adlerin välityksellä myöskin luvan matkustaa Itävallasta ja joulukuussa saavuin Zürichiin.

Vladimir Iljitš asui silloin Bernissä. Hän oli saapunut sinne Nadežda Konstantinovnan kanssa elokuun 23 (syyskuun 5) päivänä 1914 ja päivän kuluttua oli kokoontunut kaupungin ulkopuolella metsässä paikallinen bolševikkien ryhmä, joka kuultuaan V. I. Leninin selostuksen, hyväksyi hänen historialliset „Teesit sodasta”.

A. F. ILJIN-ZENEVSKI

PÄIVÄ LENININ SEURASSA

Tiedättökö, toveri Iljin, ylihuomenna meille saapuu Lenin!, sanoi minulle eräänä lämpöisenä kesäpäivänä 1913 Geneven leniniläisen ryhmän jäsen V. A. Karpinski.

Leniniä me olimme jo pitkän aikaa odottaneet, mutta tieto siitä, että hän saapuu jo ylihuomenna Geneveen, saattoi minut jonkin verran hämille.

— Kenen luona hän pysähtyy?

— Minun luonani. Hän viipty täällä vain yhden päivän. Saapuu aamulla ja illalla pitää luennon. Sen jälkeen on ryhmämme istunto ja kahdentoista junalla hän jo matkustaa pois. Tulkaa luokseni aamusta. Meillä ei ole silloin ketään kotona. Voitte keskustella hänen kanssaan ja vieläpä pelata šakkiakin, hän on erinomainen šakinpelaaja.

Määrättyinä päivinä kiiruhdin jo aamusta Rue Hugo Sengerkadulle, missä Karpinskit silloin asuivat. Jo kaukaa huomasin pienen ryhmän ihmisiä, jotka istuivat heidän talonsa puutarhassa.

„Kuka on Lenin?“, ajattelin tarkastellen ryhmää. Ajatukseni keskeytti toveri Karpinskin iloinen ääni:

— Sallikaa, Vladimir Iljitš, esitellä teille nuori toverimme Iljin. Hän on „vitmeriläinen“ ja saapui vasta hiljattain Venäjältä.

Puristin hämmentyneenä minulle ojennettua leveää voimakasta kättä, ja vain Iljitšin ystävällinen ja kirkas hymy sai minutkin hymyilemään.

— Olette siis „vitmeriläinen“! — huudahti Vladimir Iljitš.— No, kertokaapas, mikä järjestö se oli, lehdet kirjoittavat siitä kovin ristiriitaisesti.

Aloin kertoa vuosien 1911—1912 Pietarin oppilasjärjestön tehtävistä ja työstä, jonka yleisen kokouksen vangitseminen Vitmerin tyttökyymnaasissa aiheutti silloin niin paljon puhetta.

Tämän kymnaasin nimestä, jossa vangitseminen tapahtui, koko tapaus sai nimen „Vitmeriläinen juttu”.

Oppilasjärjestö oli tavallaan keskikoulujen oppilaiden illegaalinen ammattiliitto. Toisaalta sen tehtäväksi asetettiin taistelu oppilaiden aseman parantamiseksi, ja tällöin kaikki käsittivät ja sanoivat, että tämän aseman todellinen parantaminen voidaan saavuttaa vain tsaarinvallan kukistumisen jälkeen, ja toisaalta sen tehtäväksi asetettiin laajan agitaatio- ja valistustyön suorittaminen.

Järjestyön kuului pietarilaisten oppilaskerhojen lisäksi useita maaseudun oppilaskerhoja.

Lenin kuunteli tarkkaavaisesti ja mielenkiinnolla kertomustani.

„Vitmeriläisten” juttu vallankumouksellisen liikkeen heräämisenä aivan kokemattoman nuorison keskuudessa kiinnosti häntä todella suuresti. Hän jopa kosketteli sitä kirjoituksessaan „Kasvava epäsuhte”¹ Pietarissa ilmestyvässä marxilaisessa legaalisisessa „Prosveštšeniže” aikakausjulkaisussa 1913.

Vähitellen keskustelu siirtyi yleiseen asiaintilaan Venäjällä.

Minua hämmästytti se, miten hyvin Vladimir Iljitš tunsi puolueyön tilan Venäjällä.

Aterialla ruokalassa keskustelu siirtyi aiheeseen, joka silloin huolestutti kovin Vladimir Iljitšiä, nimittäin Nadežda Konstantinovnan sairauteen. Nadežda Konstantinovna sairasti Basedowin tautia ja Vladimir Iljitš ei tiennyt minkä päätöksen tekisi. Antaako tehdä leikkaus, johon kehottivat muutamat lääkärit, mutta joka oli hyvin vaarallista, vai jatkaako tavallista lääkitsemistä, joka saattaisi jatkua vuosikausia. Kuinka suuri huolenpito ja levottomuus kuvastuikaan Vladimir Iljitšin puheesta, kun hän kertoi eroamattoman ja uskollisen elämäntoverinsa terveydentilasta!

Aivan odottamatta keskustelumme siirtyi toiseen aiheeseen. Leninin tarkka silmä oli huomannut, että kaikki söivät toiseksi liharuokaa, mutta minulle tuotiin munakokkelia.

— Mitä, ettekö tekään ole terve? — kysyi Lenin.

— Olen, mutta en syö lainkaan lihaa.

Olin siihen aikaan innokas kasvisravinnon puolustaja ja nuoruuden kiihkeydellä aloin puolustaa näkökantaani.

Innostukseni oli Vladimir Iljitšistä perin hauskaa.

— Oho,— sanoi hän viekkaasti hymyillen ja iskien silmää Karpinskeille,— näin te saatte puolueessa aikaan uuden hajaannuksen ja järjestätte uuden ryhmän — bolševikkien kasvissyöjien ryhmän.

¹ Ks. V. I. Lenin, Teokset, 18. osa, 4. ven. painos, ss. 525—541.— Toim.

Ja niin nauraen ja väitellen me siirryimme kirjastoon, jossa meille tarjottiin päivällisen jälkeen teetä.

Vladimir Iljitš pyysi kertomaan paikallisista johtajista, tiedusteli kuka meidän mielestämme tulisi tänään esittämään vasta-vaiteita ja ovatko he vahvoja polemisoiimaan.

Lenin ei jättänyt huomioimatta pienintäkään yksityiskohtaa, häntä kiinnosti kaikki. Näkyi, kuinka kärsimättömänä hän odotti tarjoutuvaa mahdollisuutta lyödä vastustajansa. Hänen silmänsä säkenöivät intoa ja huoneessa raikui hänen iloinen vastustamaton naurunsa. Hänen nauruunsa ei voinut olla yhtymättä!

Selostustaan varten Lenin oli valinnut kärkevän aiheen, kansallisuuskysymyksen.

Ja tämä Genevessä, missä oli niin paljon erilaisia kansallisia sosialistisia emigranttiryhmiä, missä pidettiin miltei rikoksena sitä, ettei tunnusteta kansallisten ryhmien välttämättömyyttä ja missä jokaista johdonmukaista internationalistia — juutalaista tai puolalaista — haukuttiin „assimilaattoriksi”.

Huone luennon pitämistä varten oli valittu Plain de Plainpalais'n viereltä, ts. aivan läheltä Karpinskien asuntoa. Jo kadulla tapasimme paljon venäläisiä ja kun menimme saliin, niin huomasimme, että se oli ääriään myöten täynnä.

Karpinski otti heti puheenjohtajan paikan ja avasi kokouksen. — Puheenvuoro on toveri Leninillä, — ilmoitti hän.

Pienen ryhmän lämpimät suosionosoitukset ja koko muun kuulijakunnan haudanhiljainen vaitiolo oli hänelle vastauksena.

Kuulin ensi kertaa Leniniä puhujana ja yksi erikoisuus heti hämmästytti suuresti minua. Minulla oli sellainen vaikutelma, etten kuuntele puhujaa, vaan ikään kuin luen kirjaa. Ihmeteltävä ajatusten selvyys, esityksen ankara johdonmukaisuus ja järkähämätön loogillisuus tekivät sen, että koko tämä meille enimmäkseen vieras kuulijakunta liikahtamatta ja miltei hengittämättä, kuin lumottu, kuunteli Vladimir Iljitšin luentoa loppuun asti.

Ja kun hän lopetti, niin enemmistö salissa olleista taputti hänelle käsiään. Lenin kokosi kaikki kirjansa ja suuntautui ovelle.

Eräässä kahvilassa Rond Point'n lähellä oli määrätty pidettäväksi ryhmämme kokous. Lenin suuntasi kulkunsa sinne. Aivan kahvilan ovelle satuimme yhteen.

Vilkaisimme kelloon. Osoittautui, että Leninin oli jo kohta istuttava junaan. Silloin päätimme kuulla Leninin selostuksen matkalla kahvilasta asemalle. Olihan ryhmämme siksi pieni, vain seitsemän henkeä, ettei se kiinnittäisi kenenkään huomiota.

Kadulla oli jo pimeä. Katulyhdyt oli sytytetty. Ei näkynyt ketään. Geneven pikkuporvarit kävivät aikaisin nukkumaan.

Kuljimme katurataa ja Lenin kertoi meille millaisia tietoja oli Venäjältä. Leninin sanoista huomasin, että hän tietää perusteellisesti mitä tehdään kotimaassa.

Mentiin asemalle. Lenin nousi nopeasti vaunuun ja kohta ilmestyi avoimeen ikkunaan. Tervehdimme häntä ja heilutimme hattujamme.

Muutaman minuutin kuluttua juna lähti liikkeelle. Lenin nyökytti. Äkkiä hänen katseensa pysähtyi minuun.

— Neuvon teitä, älkää olko kasvissyöjä! — huusi hän minulle nauraen.

Hetken kuluttua juna häipyi sumuiseen pimeyteen.

Vuonna 1917 Pietarissa, kohta Leninin ulkomailta palaamisen jälkeen, minulla oli tilaisuus tavata häntä vielä kerran.

Pölyiset ja päivettyneet kasvoni ja sotilaspukuni olivat syynä siihen, ettei hän tuntenut minua.

— Olemme tavanneet Genevessä. Olen „vitmeriläinen”, — sanoin.

— Ah, kasvissyöjä! — huudahti hän, ja iloinen, lempeä hymy loisti hänen kasvoillaan.

J. GANETSKI

IMPERIALISTISEN SODAN AATTONA

Bolševikkien Prahan konferenssin jälkeen tammikuussa 1912 Lenin päätti muuttaa Pariisista Galitsiaan, Krakovan kaupunkiin, josta oli puolentoista tunnin junamatka Venäjän rajalle. Oli oltava lähempänä Venäjää ja „Pravdaa”, kirjeenvaihdon piti tapahtua nopeammin, ohjeet puoluejärjestöille oli saatava pikemmin perille.

Lenin tiedotti päätöksestään minulle Krakovaan, jossa silloin asuin ja pyysi ottamaan selvää, eikö häntä uhkaa vaara tulla luovutetuksi tsaarin santarmeille. Itävalta-Unkari valmistautui silloin Saksan kanssa aktiivisesti sotaan Venäjää vastaan. Siksi Itävallan viranomaiset eivät olleet kiinnostuneita helpottamaan tsaarin hallitukselle taistelua venäläisiä vallankumouksellisia vastaan. Huomioiden sen olin varma, että Lenin voi kaikessa rauhassa muuttaa Krakovaan. Keskusteluissa paikallisten poliittisten toimihenkilöiden kanssa, jotka ottivat asiasta selvää viranomaisilta, vakuuttauduin, että olin oikeassa ja kirjoitin siitä Leninille.

Kesäkuun 19 päivänä (heinäkuun 2 päivänä) 1912 Lenin saapui Krakovaan. Asuttuaan pari päivää hotellissa hän kesäkuun 21 päivänä (heinäkuun 4 päivänä) asettui asumaan Zwierzinecinkadulle № 218.

Hankittuaan kaupungin ja ympäristön kartan ja venäläispuolalaisen sanakirjan Lenin perehtyi nopeasti uuteen tilanteeseen. Noin puolentoista kuukauden kuluttua Krakovaan saapumisensa jälkeen Lenin eräässä keskustelussa kanssani alkoi puhua kaupungin ympäristöstä ja lähi kylien talonpojista. Hän kertoi paljon heidän elämästään, tottumuksistaan ja mielialaistaan. Kertoi heidän valittelevan ylen suuria veroja ja kalliita hintoja.

Minua hämmästytti hänen poikkeuksellisen oikea krakovalaisten talonpoikien luonnehtiminen ja Krakovan ympäristön ihmeellisen elävä kuvaileminen.

Minä sanoin:

— Vladimir Iljitš, olette asunut täällä vasta hyvin vähän aikaa, miten olette ehtinyt näin hyvin tutustua kaupungin ympäristöön ja varsinkin noin osuvasti oppia luonnehtimaan talonpoikia?

Iljitš vastasi leikillisesti:

— Se on minun salaisuuteni... Te täällä homehduitte asunnossanne, mutta minä ajelen sunnuntaisin polkupyörällä kaupungin ympäristössä ja teen tuttavuutta talonpoikien kanssa; lähitienoo täällä on erittäin kaunista ja mielenkiintoista.

Ja hän alkoi kuvailla Krakovan ympäristöä, kertoa keskusteluistaan talonpoikien kanssa.

Ihmettelin yhä enemmän:

— Mutta kuulkaahan, kuinka te keskustelette heidän kanssaan, ettehän te taida puolan kieltä?

— Kuka sen on teille sanonut? Minulla on sanakirja — tunnen jo paljon puolalaisia sanoja. Sanakirjan avulla luen puolalaisia lehtiä. Kaupungin ulkopuolelle ajelulle lähtiessäni otan sanakirjan mukaani. Pistäydyn talonpojan kotiin, tervehdin, pyydän antamaan hiukan maitoa ja alan keskustella. Puhun puolan kielellä. Jos puolalaisia sanoja ei riitä, lisään saksalaisia: ovat-han heistä monet palvelleet sotaväessä ja siis oppineet vähän saksan kieltä. Keskustelussa täytyy usein turvautua myös eläisiin... Sanalla sanoen me keskustelemme ja ymmärrämme mainiosti toisiamme. Täkäläiset talonpojat ovat mielenkiintoista väkeä, hyvää ainesta. Säällittää, ettei täkäläinen sosialidemokraattinen puolue kiinnitä heihin huomiota, eikä tee selitystyötä heidän keskuudessaan. Ilman talonpoikaa me emme tule missään toimeen...

Näillä „ausflugeillaan” (kävelyillä, ajeluilla) Lenin kävi vapaana aikanaan.

Leninin peruspäämääränä oli päästä lähempään yhteyteen puolueen kanssa Venäjällä. Kohta tämä yhteys järjestyi. Krakova ja kesällä Poronin muuttuivat bolševistisen armeijamme todellisiksi päämajoiksi. Sinne kokoontuivat yhtenäen eri joukko-osastojemme sotapäälliköt. Siellä kävi duumaryhmämme jäseniä, puolueen Keskuskomitean ja paikallisten komiteoiden edustajia, ammattiliittoliikkeen ja vakuutuskausojen työntekijöitä sekä muita tovereita. Siellä pidettiin neuvottelukokouksia ja konferensseja. Siellä taottiin säiliä proletariaatin vihollisia vastaan sillä hetkellä ja myöhemmin käytäviä taisteluja varten.

Elävä yhteys johtajaan antoi mainioita tuloksia. Siellä käyneet toverit selventivät päivántärkeitä kysymyksiä, saivat tarpeellisia ohjeita, rikastuttivat tietojaan ja palasivat työhön entistä suuremmalla tarmolla ja uskolla. Monet viipyivät kuu-

kauden ja enemminkin ja täydensivät johtajan ohjauksella aukkoja teoreettisissa tiedoissaan.

Päämaja toimi täydellä höyryllä. Lähetettiin ohjeita ja määräyksiä järjestöille, postitettiin kirjoituksia sanomalehtiin. Laadittiin puheita duuman edustajille periaatteellisista kysymyksistä. Jokainen Leninin artikkeli „Pravdassa”, edustajiemme jokainen puhe Duumassa oli kuin muurinmurtajan isku porvariston ja tilanherrojen linnakkeeseen.

Työväenjoukot liittyivät yhä tiiviimmin bolševistisen lipun ympärille ja tunsivat voimiansa jatkuvasti lisääntyvän. Taistelun järjestyneesti, tiiviinä rintamana bolševikkien johdolla he saavuttivat voiton lakoissa, päivä päivältä toistuvissa yhteenotoissa vastustajiensa kanssa. Eivät mitkään vainotoimenpiteet eivätkä ohranalaitoksen viekkauudet voineet pysäyttää kasvavaa vallankumousaaltoa.

Työväenjoukkojen mieliala kaikissa teollisuuskeskuksissa 1914 palautti muistiin vuoden 1905 aaton. Hiljennyt kauksi oli ohi, ja työläiset lähtivät kiivaaseen hyökkäykseen pääomaa vastaan. Saattoi tuntea, että lähenee uusi ratkaiseva yhteenotto. Ken ties se olisi ollut työväen viimeinen taistelu, ellei olisi puhjennut imperialistinen rosvosota.

Tuon mielialan oli pakotettu tunnustamaan jopa, luvalla sanoen, Internationalen „johtaja” herra Vanderveldekin. Hän kävi 1914 Pietarissa, oli läsnä monissa työväenkokouksissa, kävi monissa työväenjärjestöissä eikä voinut olla toteamatta tavattoman korkeata mielialaa. Työläisten sellainen mieliala sai suuresti hämmennyksiin tämän „vallankumousmiehen”. Häntä huolestutti erikoisesti se, että työläisten keskuudessa on vaikutusta miltei yksinomaan vain bolševikeilla. Yhtä huolestuneita olivat tämän saman asian johdosta myös hänen aateveljensä, meikäläiset likvidaattorimensevikit, jotka menettivät yhä enemmän maaperää jalkojensa alta.

Mitä tehdä? Miten saada työläiset loittonemaan bolševikeista? Menshevikkimme hieroivat älynystyröitään ja vihdoin viimein heidän päässään välähti „neronleimaus”. On pakotettava bolševikit... yhdistymään menshevikkien kanssa. Alkoi puuha ja II Internationale kutsui koolle venäläisten järjestöjen konferenssin päämääränä niiden yhdistäminen¹... Menshevikit riemastuivat. Korkein valta, Internationale, pakottaa Leninin alistumaan.

Iljitiä oli raivoissaan. Hänellä oli tavattoman paljon työtä, mutta tässä oli hukattava aikaa tyhjänpäiväiseen. Hän oli koko ajan täysin varma siitä, ettei konferenssi anna mitään

¹ Puhe on Brysselin „yhdistävästä” neuvottelukokouksesta heinäkuun 3—5 (16—18) päivinä 1914.— *Toim.*

tuloksia. Bolševikit eivät missään tapauksessa luovu vallankumouksellisesta taktiikastaan, jota luopumista menševikit ja herra Vandervelde nimenomaan tavoittelivat.

Niinpä päätettiin: valtuuskunta lähetetään. Mutta ei antautumista varten, vaan vielä yhden poliittisen korvapuustin antamista varten menševikeille. Iljitš päätti lähettää valtuuskunnan, mutta itse ei missään nimessä tahtonut matkustaa.

Muistan kun taivuttelin häntä osallistumaan konferenssiin: hänen arvovaltansa on suuresta merkityksestä, se saattaa vaikuttaa menševikkeihin taktiikan muuttamisen mielessä. Mutta Iljitš nauroi lapsellisuudelleni. „Jos menševikit haluaisivat kulkea yhdessä kanssamme”, sanoi Iljitš, „ei heillä olisi mitään tarvetta kutsua koolle konferenssia. He tahtovat vain soimata minua Internationalen edessä. Sitä lystiä en heille suo. Eikä aikaakaan ole liikeneeseen, parempi tehdä työtä kuin lörpötellä...”

Kohta tulin vakuuttuneeksi, että Iljitš oli täydellisesti oikeassa. Konferenssi alkoi. Kokoontuivat edustajat. Toinen toisensa jälkeen saapuivat myös bolševikkiverit: Inessa Armand, Vladimirski ja Popov ja istuutuivat äärimmäisinä vasemmalle. He olivat melkein eristettyjä, mutta mieliala heillä oli reipas. Minä olin puolalaisten „rozlamovilaisten” valtuuskunnassa.

Saapuivat Internationalen „kuuluisuudet”: Vandervelde, Huysmans, Kautsky. Kaikki tähyilivät bolševikkien puoleen: Leniniä ei ole, taitaa myöhästyä, tulee kai huomenna... Vandervelde piti „palavan” puheen Venäjän vallankumouksellisen proletariaatin kunniaksi, puhui lähestyvistä ratkaisevista hetkistä ja kutsui yhtenäisyyteen. Yhtenäisyydessä on muka voima... Menševikit kannattivat häntä, valittivat bolševikkien kurittomuutta ja ilmoittivat juhlallisesti olevansa valmiita alistumaan Internationalen vaatimukseen yhdistymisestä. Sama henki oli miltei kaikkien puheissa. Bolševikit pilasivat juhlallisen mielialan. He „rohkenivat” vastustaa Vanderveldeä. *Voima on oikeassa vallankumouksellisessa taktiikassa, oikeassa linjassa eikä erilaisten ristiriitaisten linjojen yhtenäisyydessä.* Me suostumme yhdistymään menševikkien kanssa, mutta vain sillä ehdolla, että he hyväksyvät ehdottomasti meidän taktiikkamme ja alistuvat meidän hyväksymiin päätöksiin... Sellaista „häikäilemättömyyttä” vastustajamme eivät odottaneet. „Tepä vasta olette edesvastuuttomia työntekijöitä, ette tiedä edes mitä puhutte!” — huusivat he. — „Missä on Lenin? Milloin hän tulee? Hänen on vihdoinkin kuultava syytökset Internationalen edessä...”

On mahdotonta kuvitella II Internationalen herrojen naama-
tauluja, kun bolševistiset edustajat ilmoittivat rauhallisesti, ettei Leninillä ole aikaa tulla tähän konferenssiin. Hehän puhuvat bolševistisen puolueen Keskuskomitean nimessä.

Konferenssissa ehdotettiin hyväksyttäväksi päätöslauselma, jossa yritettiin peitellä bolševikkien ja menševikkien välisiä oleellisia erimielisyyksiä ja sen avulla saattaa harhaan Venäjän työväki. Bolševistiset edustajat ilmoittivat, että he kieltäytyvät äänestämästä sellaisia päätöslausemia.

II Internationalen „johtaja” Vandervelde yritti pelotella bolševistisen puolueen horjumattomia edustajia. Hän muun muassa sanoi: „Voidaan äänestää päätöslauselman puolesta tai sitä vastaan, mutta pidättäytyminen äänestyksestä merkitsee pilkantekoa...”

Yhdessä asiassa Vandervelde oli oikeassa: bolševistiset edustajat olivat mielellään valmiita tekemään pilkkaa koko konferenssiin kokoontuneesta opportunistijoukosta. „Johtajan” yrityksillä peloitella ei ollut odotettua vaikutusta, ja bolševistisen Keskuskomitean edustajat olivat horjumattomia loppuun asti...

Se oli bolševikkien viimeinen kohtaustilaisuus II Internationalen kanssa... Kohta alkoi sota. Koko tämän kunnioitettavan laitoksen mädänneisyys ja katala petturuus kävivät ilmeisen selviksi kaikille rehellisille vallankumouksellisille.

Syttynyt sota vaikutti Iljitsiin voimakkaasti siitä huolimatta vaikka siitä oli niin paljon puhuttu. Hän lahtui, puhui vähän: yhä vain mietti ja mietti. Hän analysoi uutta tilannetta ja teki vastaavia johtopäätöksiä. Hänen päässään syntyi uusia suunnitelmia. Sodasta nähtävästi tulisi pitkäaikainen ja se toisi hirveän suuria onnettomuuksia kaikkien maiden työtäkeveille. Porvaristo tulee kaikkialla esittämään sosiaalipetturien avulla tunnuksen maan kaikkien voimien yhdistämisestä yhteistä ulkoista vihollista vastaan. On paljastettava kaikkialla tämän, „linnarauhan” koko iljettävyys. On selitettävä työläisille kaikissa sotaa käyvissä maissa sodan todellinen merkitys. On saatava heidät vakuuttumaan siitä, että heidän on taisteltava tätä sotaa vastaan. *Ei mitään yhteenliittymistä porvariston kanssa, vaan yhdistyminen porvaristoa vastaan. Ei aselepoa porvariston kanssa sodassa, vaan sota sotaa vastaan.*

Iljitsille oli kaikki selvää, hänellä olivat uudet suunnitelmat valmiina.

Ja hän asteli kiihkeästi edestakaisin kuin leijona häkissä. Ollen Poroninissa, Itävallassa, maassa, joka kävi sotaa, hänellä ei ollut mahdollisuutta työhön, toimintaan. Kohta hänet pidätettiin järjettömästi epäiltynä vakoilusta. Kun Iljits vapautettiin yhdentoista päivän kuluttua vankilasta matkusti hän Sveitsiin.

Nyt hän alkoi toimia hänelle ominaisella rautaisella tarmolla. Palautettiin yhteys Venäjään. Lähetettiin täsmälliset uutta tilannetta vastaavat ohjeet ja työsuunnitelmat. Otettiin yhteys muissa maissa olleisiin vähäisiin sosialidemokraattien rippeisiin, jotka olivat jääneet uskollisiksi työväenluokalle. Valmisteltiin maaperää

uuden, III Internationalen perustamiselle. Se että sen kannattajia oli toistaiseksi vähän, ei pelottanut Iljitšiä: *tärkeintä olivat heidän ominaisuutensa*. Iljitš aina oli sillä kannalla, että „parempi vähemmän, mutta parempaa”.

Kohta, lokakuun 19 päivänä (marraskuun 1 päivänä) 1914 Iljitšin tarmokkaalla johdolla Sveitsissä perustettiin uudelleen VSDTP:n Pää-äänenkannattaja „Sotsial-Demokrat”.

Ilmoittaen lähtevänsä „vasten virtaa” „Sotsial-Demokrat” aloitti heti armottoman taistelun työväenluokan kavaltajia sosiaališovinisteja vastaan. Paljastetaan Kautsky, Plehanov ja toisia. Käy selväksi II Internationalen romahdus ja uuden Internationalen perustamisen välttämättömyys.

A. B A D A J E V

LENIN JA VALTAKUNNANDUUMAN BOLŠEVISTINEN RYHMÄ

Bolševikkien ryhmä oli pieni saareke mitä taantumuksellisimman IV Valtakunnanduuman mustasotnialaispomojen suuren joukon keskuudessa. Bolševikkiedustajain kautta koko Venäjän työväenluokka esitti vaatimuksensa tsaarin hallitukselle ja paljasti tsarismmin verisen mielivallan. Duumassa pitämillämme puheilla oli tavattoman suuri organisoiva ja vallankumouksellinen merkitys. Olosuhteissa, jolloin jokainen vallankumouksellinen oli mitä julminnan poliisivainon kohteena, ryhmämme, jolla oli suhteellisia „legaalisia” mahdollisuuksia, oli luonnollisestikin tuleva puolueen keskuukseksi Venäjällä. Tänne, duumaryhmään johtivat kaikki puolueen langat: toisaalta Venäjän kaukaisilta kolkilta ja toisaalta johtavista puolue-elimistä, jotka olivat ulkomailla. Bolševikkiedustajat olivat herkeämättä kosketuksessa työväenjoukkoihin, kävivät tehtailta, perustivat puoluesoluja, järjestivät kirjallisuuden julkaisemista jne. Ryhmään kuului vain työläisiä — koko bolševistinen „kuutosryhmä”: Petrovski, Muranov, Malinovski (joka osoitautui myöhemmin provokaattoriksi), Samoilov, Sagov ja allekirjoittanut olivat työläisiä. Meidät valittiin Duumaan välittömästi tehtailta, joilla me siihen asti olimme työskennelleet.

Pitäen ryhmämme toimintaa erittäin tärkeänä puolueelle ja koko vallankumousliikkeelle Vladimir Iljitš huolehti siitä erikoisesti ja johti sen toimintaa erittäin suurella tarmolla, eikä ainoastaan ryhmän muodostamisen, vaan myös vaalien aikana. Toveri Lenin tarkkaili tavattoman suurella huomiolla kaikkia työläisten mielialoja vaalien aikana, seurasi työläisten illegaalisia vaalikokouksia, joita meidän oli pakko pitää metsässä „luonnon helmassa”, salassa poliisilta. Lenin lähetti ohjeitaan, suuntasi „Pravdan” vaalikamppailua jne.

Heti vaalien jälkeen, kun edustajat olivat saapuneet Pietariin, Vladimir Iljitš huolehti ryhmän järjestämisestä, oli

kiinnostunut jokaisesta edustajasta erikseen, teki yhteenvedot vaalikamppailusta, otti selvää, millaisissa olosuhteissa vaalit toimitettiin, mitä evästyksiä oli annettu edustajille. Krakovasta lähetettiin erikoinen kyselykaavake työväen kuuriasta valituille edustajille. Tämän kaavakkeen 19 kohdassa oli yksityiskohtaisia kysymyksiä työläisten osallistumisesta vaaleihin, vaalikokousten kulusta, vaalikirjallisuuden levittämisestä, luetteloiden laatimismenetelmistä, väittelyistä kokouksissa, valtuustojen kokoonpanosta, muiden poliittisten puolueiden esiintymisistä, vainoista vaalien aikana jne. Tämän ohella kaavakkeessa oli kysymyksiä, joiden tarkoituksena oli saada selville useita asioita puoluetyöstä. Vladimir Iljitš piti välttämättömänä, ettei rajoituttaisi pelkkiin muodollisiin vastauksiin, vaan pyysi, että jokainen edustaja kertoisi selvästi läänistään, kuvaisi kaiken, mitä näki vaaleissa. Lenin antoi näille vastauksille suuren merkityksen, koska työläisten mielialojen oli kuvastuttava niistä selvästi.

Meillä kehittyi Vladimir Iljitšin kanssa luja yhteys, joka lujittumistaan lujittui sitä mukaa, kun ryhmän työ laajeni. Me saimme Iljitšiltä apua kaikissa tärkeimmissä peruskysymyksissä, jotka koskivat toimintaamme duumassa sekä sen ulkopuolella. Vladimir Iljitš johti ryhmää kokonaisuudessaan, ja sen lisäksi auttoi myös jokaista edustajaa erikseen työssä. Iljitšin henkilökohtaiset ohjeet ja kirjeet, joissa kysymykset asetettiin aina täsmällisesti ja selvästi, olivat meille ehtymättömänä lähteenä koko työmme voimistamiseksi ja kohottamiseksi.

Me käytimme Duuman istuntoja täydellisesti hyväksi vallankumoukselliseen agitaatioon joukkojen keskuudessa. Toisinaan meistä kuitenkin näytti, ettei se riitä.

— Katsokaas, me puolestamme järjestämme mielenosoituksia ministerejä ja mustasotnialaisia vastaan, kun he ilmaantuvat puhujakorokkeelle,— sanoin keskustelussa Vladimir Iljitšille,— mutta se kaikki on hyvin vähäistä. Työläiset kysyvät: millaisia käytännöllisiä ehdotuksia olette esittäneet Duumassa, missä ovat laatimanne lait?

Vladimir Iljitš naurahti tavalliseen tapaansa ja vastasi:

— Mitään lakeja, jotka helpottaisivat työläisten asemaa, mustasotnialainen Duuma ei koskaan hyväksy. Työläisedustajan tehtävänä on päivästä toiseen muistuttaa Duuman puhujakorokkeelta mustasotnialaisille, että työväenluokka on mahtava ja voimakas ja ettei ole kaukana se päivä, jolloin nousee jälleen vallankumous, joka pyyhkäisee pois kaikki mustasotnialaiset heidän ministereineen ja hallituksineen. Voidaan tietenkin ehdottaa korjauksia budjettiin ja vieläpä joku lakikin, mutta kaiken on päädyttävä yhteen ja samaan: on leimattava häpeällä tsaarin järjestelmää, paljastettava hallituksen hirvittävää mielivaltaa, puhuttava työväenluokan oikeudettomasta asemasta ja mitä jul-

mimmasta riistosta. Tämä on todella juuri sitä, mitä edustajien on puhuttava työläisille.

Loppusyksyllä me muodostimme Valtakunnanduudessa itsenäisen bolševistisen ryhmän. Sanomalehdessä ja erikoisissa vetoimuksissa, jotka oli osoitettu Venäjän työväenluokalle, me selitimme mistä syystä tapahtui eroaminen menševikeistä ja kutsuimme työläisjoukkoja kannattamaan omia edustajiaan. Ryhmälle ja „Pravdaan” alettiin lähettää lukuisia päätöslauselmia solidaarisuudesta bolševikkeja kohtaan, ennen kaikkea Pietarista, sitten muista teollisuuskeskuksista ja vihdoin Venäjän kaukaisimmilta alueilta. Työläiset lähettivät päätöslauselmia, joissa ilmaistiin vastalause menševikkien toiminnan johdosta ja tervehdittiin meidän bolševistista ryhmäämme.

Kun „kuutosryhmämme” muuttui itsenäiseksi, meille nousi vieläkin vastuunalaisempia tehtäviä kuin aikaisemmin. Me puhuimme Duumassa useammin, puheemme olivat sävyiltään entistäkin jyrkempiä ja vallankumouksellisempia. Bolševistinen ryhmä kehitti työnsä valtavaan mittaan. Myös ryhmän illegaalin työ voimistui.

Vladimir Iljitš auttoi meitä voimaperäisesti työssä. Kun me pidimme puheita erittäin tärkeistä kysymyksistä, saimme me häneltä kirjeitä, joissa hän joko kehui meidän puheitamme taikka osoitti heikot paikat niissä. Me lähetimme Iljitšille erilaista aineistoa niistä kysymyksistä, jotka olivat Duuman päiväjärjestyksessä. Vladimir Iljitš käsitteli sen ja usein lähetti takaisin teeseinä meidän puheitamme varten. Erittäin tärkeistä kysymyksistä Vladimir Iljitš lähetti meille jopa valmiit puheiden tekstit. Valitettavasti vaikeiden konspiraatio-olojen vuoksi ei onnistuttu säilyttämään Leninin kirjoittamien puheiden alkuperäisiä kappaleita. Duuman istuntojen pikakirjoituspöytäkirjojen mukaan voidaan kuitenkin palauttaa miltei täydellisesti ne puheet¹.

Keväällä 1914 Lenin asetti kysymyksen puolueuuden voimistamisesta entisestään suunnaten huomion pääasiassa maanalaiseen työhön. Vladimir Iljitš antoi ryhmällemme ohjeen, että on tehostettava maanalaisen puoluesolujen toimintaa, muodostettava tehtaille työläisryhmiä, joiden kautta voidaan nopeammin levittää ylhäältä annettavat tunnuslauseet, lujitettava puoluekuria, jonka avulla me aina saavutimme voiton, jne. Siinä tarkoituksessa hän kehotti myös lujittamaan puolueen johtavia keskuselimiä Venäjällä järjestämällä karkotuksella olleiden toverien Stalinin ja Sverdlovin paon, sekä vetämään mukaan työhön useita muita tovereita. Sain Iljitšiltä kirjeen, jossa hän tiedotti

¹ Osa niiden puheiden luonnoksista, joita V. I. Lenin kirjoitti IV Valtakunnanduuman bolševikkiedustajia varten, säilyi (ks. V. I. Lenin, Teokset, 19. osa, 4. ven. painos, ss. 113—122, 154—170; 20. osa, ss. 197—204).—*Toim.*

minun ottamisestani puolueen Keskuskomiteaan. Työskennellessäni Keskuskomiteassa minulle annettiin puoluenimi „Pjotr”.

Organisoivan työn keskeiseksi tehtäväksi Vladimir Iljitš asetti silloin valmistautumisen puolueen seuraavaan edustajakokoukseen, joka oli suunniteltu pidettäväksi elokuussa 1914. Lenin antoi edustajakokouksen koollekutsumiselle erittäin suuren merkityksen ollen sitä mieltä, että edustajakokous varmistaa puolueen saavuttamat asemat ja hävittää lopullisesti likvidaattorien ja siinä luvussa Duuman menševistisen „seitsikon” kaiken vaikutuksen. Kaikki valmistelutyö edustajakokouksen järjestämiseksi lankesi Venäjällä meidän ryhmällemme. Saimme Leniniltä tarkan suunnitelman ja yksityiskohtaiset ohjeet siitä, miten on valmistauduttava edustajakokoukseen. Jokaisen meistä oli suoritettava kiertomatka määrätyllä alueella ja suoritettava organisoi-
vaa ja agitaatiotyötä edustajakokoukseen valmistautumiseksi. Vieläpä Vladimir Iljitš itse jakoi alueetkin edustajain kesken. Minulle annettiin tehtäväksi suorittaa kiertomatka osaan Volganvarrtta ja Kaukasiaan. Edustajakokoukseen valmistautumisen oli tietenkin oltava ankaran konspiraatiivista; siinä tarkoituksessa edustajakokous „verhottiin” kansainvälisellä sosialistisella kongressilla, joka myös oli määrä pitää samoihin aikoihin.

Vladimir Iljitš kirjoitti meille, että työssä edustajakokouksen valmistelemiseksi meidän oli ponnistettava kaikki voimamme ja tarpeen vaatiessa luovuttava väliaikaisesti jopa osittain toiminnastamme Duumassa.

Saimme Vladimir Iljitšiltä jatkuvasti yksityiskohtaisia ohjeita myös kaikista ryhmän työn juoksevista kysymyksistä. Vladimir Iljitš tähdensi muun muassa sitä, että oli välttämätöntä järjestää mahdollisimman laajasti Toukokuun 1 päivän vieto, valmistaa lakiluonnos 8-tuntisesta työpäivästä, auttaa työväenlehdistön teknillistä parantamista jne.

Työn puolueen edustajakokouksen valmistelemiseksi, jonka ryhmämme oli kehittänyt täyteen vauhtiin, katkaisi kuitenkin sodan julistaminen, joka sulki pois mahdollisuuden kutsua edustajakokous koolle suunniteltuna aikana. Sodan julistaminen vaikeutti myös yhteydenpitoamme Vladimir Iljitšiin. Kirjeenvaihtomme Iljitšin kanssa muuttui epäsäännölliseksi, harvemmaksi. Syksyllä 1914 tsaarin hallitus hajotti ryhmämme, joka vangitsemisen ja oikeudenkäynnin jälkeen karkotettiin Siperiaan.

Alusta lähtien ja aivan loppuun asti me työskentelimme Vladimir Iljitšin johdolla. Tästä johtamisesta meidän on kiittäminen sitä, että Duuman bolševistinen ryhmä näytteli hyvin tärkeää osaa vallankumouksellisen liikkeen kehityksessä Venäjällä.

G. I. PETROVSKI

VIISAS JOHTAJAMME

Tutustuin V. I. Leniniin vuoden 1912 lopulla, jolloin IV Valtakunnanduuman muiden bolševikkiedustajain mukana otin osaa Krakovassa pidettyyn puolueen Keskuskomitean neuvotteluun puolueytöntekijäin kanssa (kuten tunnettua tätä neuvottelua konspiraatiosyistä nimitettiin „Helmikuun” neuvotteluksi). Neuvottelun puhemieheksi valittiin V. I. Lenin.

Meitä työläisedustajia hämmästytti Vladimir Iljitšin vaatimattomuus ja luontevuus. Neuvottelu pidettiin hänen asunnossaan, jossa me myös ruokailimme (ruokaa valmisti N. K. Krupskaja ja häntä auttoivat neuvotteluun osallistuneet naiset). Meitä ihmetytti sekin, miten hyvin V. I. Lenin tunsu Venäjän työläisten mielialat, vaikka olikin jo pitkän aikaa ollut maanpaossa, kuinka tarkkaavaisesti hän perehtyi kaikkiin työväenliikettä koskeviin kysymyksiin, kuinka syvällisesti hän teki yleistyksiä erillisistä ilmiöistä totuttaen siihen meitäkin, käytännön vallankumousmiehiä.

Tässä eräs kuvaava esimerkki. Neuvottelun jälkeen Vladimir Iljitš keskusteli Duuman edustajain kanssa. Hän puheli jokaisen kanssa erikseen, kyseli edustajain työstä heidän vaalipiireissään, Keskustelussaan kanssani hän halusi tietää, minkälainen ero oli vuoden 1912 ja vuosien 1897—1900 työväenliikkeen välillä, kun otetaan huomioon, että noina viimeksimainittuina vuosina Jekaterinoslavissa oli toiminut Babuškin. Vastasin, että silloin oli tehtailla vain muutamia tietoisia työläisiä, mutta nykyään heitä on joka tehtaalla kymmenittäin ja toisinaan sadoittain.

— Entä kuinka työläiset nykyään, taantumuskauden jälkeen suhtautuvat demokraattisen tasavallan vaatimukseen? — kysyi Vladimir Iljitš.— Arkailevat varmaan, pelkäävät ja empivät vai kuinka?

Olin hämmästynyt: mistä Lenin tiesi nämä ilmiöt? Myönsin todeksi sen, mitä Vladimir Iljitš minulle sanoi. Todellakin, kun

tein muutamissa työläiskokouksissa selostuksia, joissa käytiin sanoja „on taisteltava demokraattisen tasavallan puolesta”, niin työläiset muuttuivat kummallisen arkaileviksi. Lenin selitti, että se oli seuraus taantumus- ja vainovuosista, seuraus siitä hajotustyöstä, jota menševikit harjoittivat kylväessään työläisten keskuuteen pelkoa ja arkailua.

Sitten kerroin V. I. Leninille „Pravdan” levittämisestä. Vladimir Iljitš kysyi: entä mitä jos „Pravda” lehden yhteydessä aletaan julkaista liitelehtisiä otsikolla „Donetsin kaivostyöläinen”, „Uralin työmies”?

Johtaessaan bolševikkipuolueen toimintaa V. I. Lenin näki niinä vuosina jo ennalta äärimmäisen selvästi, että lähestyy ensimmäinen maailmansota, ja ennusti kaukonäköisesti, että proletaarinen vallankumous on kiertämätön. Sitä todistavat seuraavat tapahtumat.

Tämä tapahtui touko—kesäkuussa 1914. Pietariin saapui silloin II Internationalen puheenjohtaja Vandervelde. Verhoten todellisia aikomuksiaan puheilla työväenluokan yhtenäisyyden aikaansaamisen välttämättömyydestä hän halusi „poistaa” hajaannuksen bolševikkien ja menševikkien välillä, saada vallankumouksellinen työväenliike Venäjällä alistetuksi menševikkien johtoon.

Bolševikkipuolueen legaalisenä keskuksena oli silloin „Pravdan” ohella bolševikkiedustajain ryhmä IV Valtakunnanduomassa. Työväenkuuriasta oli valittu „kuutosryhmä”, eli kuusi bolševikkiedustajaa, joiden ohella Duumassa oli 7 menševikkiedustajaa, jotka oli valittu pikkuporvarien äänillä. Vandervelde ilmoitti, että hänen tehtävänsä kuuluu saada selville kysymys, mitä ryhmää kannattaa Venäjän proletariaatin enemmistö. Mutta tosiasiassa hän aikoi yhdistää työväen bolševikkiedustajat menševikkiedustajain kanssa päästäkseen imperialistisen sodan syttymisen varalta siihen, että yhdistetty sosialidemokraattinen ryhmä äänestäisi Duumassa kannattaen imperialistista sotaa, äänestäisi sotamäärärahojen puolesta.

V. I. Lenin arvasi etukäteen tämän II Internationalen johtajain poliittisen tempun. Ollen ulkomailla hän johti IV Valtakunnanduoman bolševikkiryhmän toimintaa. Kuultuaan Vandervelden saapumisesta Pietariin V. I. Lenin ehdotti meille bolševikkiedustajille, että me otettaisiin Vandervelde vastaan ja näytettäisiin hänelle, ketä työväenluokka kannattaa pääkaupungissa ja koko Venäjällä. Tehtäväkseni annettiin kutsua Vandervelde „Pravda” lehden toimitukseen. Siellä II Internationalen puheenjohtajan edessä esiintyivät ennen kaikkea bolševikkiedustajat. He antoivat totuudenmukaisen kuvan työväenliikkeen tilasta Venäjällä. „Pravdan” toimituksessa kävi eri ammattiliittojen hallintojen puheenjohtajia ja sihteereitä, jotka tutustuttivat

Vanderveldea asiointilaan ammattiliitoissa, niiden jäsenten lukumäärään, varoihin jne. Ammattiliittojen edustajat kertoivat, että työläisjoukot ja itse ammattiliitot ovat „Pravdan” kannalla, so. bolševikkien kannalla.

Valtakunnanduuman bolševikki- ja menševikkiedustajain yhdistetyssä istunnossa me esiinnyimme kannattaen työväenliikkeen yhtenäisyyden toteuttamista niiden periaatteiden pohjalla, joita oli julistanut „Pravda”. Me osoitimme, että erimielisyydet menševikkien kanssa periaatteellisista kysymyksistä tekevät yhteenliittymisen heidän kanssaan mahdottomaksi. Tämän istunnon jälkeen Vandervelde kävi eräiden ammattiliittojen hallinnoissa. Tosiasioden painosta hänen oli pakko tunnustaa, että bolševikeilla oli vallitseva vaikutus Venäjän työväenliikkeessä. Vandervelde matkusti pois tyhjin käsin.

Sitä seikkaa, että työläisjoukot kannattivat bolševikkeja, todistaa sellainenkin tapaus kuin edustajain valitseminen II Internationalen kongressiin, joka aiottiin kutsua koolle Wienissä. „Pravdalaiset” saivat valtavan enemmistön edustajamandaatteja kongressiin. Plehanovilais-menševikit eivät saaneet yhtään mandaattia. He pyysivät meiltä bolševikeilta edes yhden mandaatin Plehanovia varten. Me vastasimme: annamme edustusvaltuuden, jos Plehanov ryhtyy puolustamaan puolueemme linjaa. Kohta sen jälkeen Pietarin komitea ja bolševikkiedustajat antoivat tehtäväkseni matkustaa Leninin luo ulkomaille ratkaisemaan useita puolueyön tärkeitä kysymyksiä sekä muun muassa tekemään Leninille selkoa Vandervelden oleskelusta Pietarissa. Otin mukaani Leniniä varten aineistoja ammattiliittojen sekä työväen muiden joukkojärjestöjen kannasta. V. I. Lenin asui silloin Poroninissa, missä hän oli vuokrannut pienen asunnon talonpoikaistalossa. Kaikki neuvottelumme käytiinkin tämän pienen talon kuistilla.

Kerroin Leninille, miten me olimme ottaneet vastaan Vandervelden. Vladimir Iljitš antoi hyväksymyksensä kaikesta, mitä olimme tehneet Vandervelden käynnin yhteydessä, ja huomautti, että minä tulin juuri parhaaseen aikaan. Kysymys oli siitä, että juuri silloin oli käynnissä II Internationalen Toimikunnan koollekutsuma Brysselin neuvottelu, jossa käsiteltiin kysymystä bolševikkien ja menševikkien yhteenliittymisestä. Menševikit levittivät huhuja, että muka Leninkin oli Brysselissä, mutta ei halunnut tulla neuvotteluun.

Brysselin neuvottelussa, joka pidettiin heinäkuun 16—18 päivänä (uutta lukua) 1914, olivat edustettuina: VSDTP:n Keskuskomitea (bolševikit), Organisaatiokomitea (menševikit), Plehanovin ryhmä „Jedinstvo” ym. Bolševikkipuolueen KK:n edustajina olivat neuvottelussa M. F. Vladimirski, Inessa Armand ja I. F. Popov. II Internationalen johtohenkilöt ottivat toverimme

vastaan peräti epäsuopeasti, ja edustajistomme tiedotti Leninille siitä epäsuotuisasta tilasta, johon se oli joutunut.

Naamioituen sanoilla „sovinnon” aikaansaamisesta bolševikien ja likvidaattorien välillä sekä „rauhan” rakentamisesta puolueen sisällä II Internationalen johtohenkilöt vaativat bolševikeilta, likvidaattorien sovittelupolitiikan arvostelun lakkauttamista ja liittymistä yhteen heidän kanssaan. Bolševikit eivät suostuneet tekemään myönnytyksiä menševikeille ja torjuivat II Internationalen opportunistien yritykset sekaantua puolueen sisäiseen elämään. Bolševistisen edustajiston työtä Lenin johti Poroninista käsin. Hän kirjoitti VSOTP:n Keskuskomitean selostuksen, jonka Inessa Armand esitti neuvottelussa (ranskan kielellä), sekä toimintaohjeet Keskuskomitean edustajille neuvottelussa.

Kuunneltuaan tiedotukseni Vladimir Iljitš kehotti lähettämään kaikki Pietarista tuomani aineistot ja lehdet Brysseliin edustajistomme avuksi. Niin tehtiinkin. Kansainväliselle sosialistiselle toimikunnalle lähetettiin Leninin ja minun allekirjoittamani sähkö, jossa tiedotettiin, että postitse on heille lähetetty Vanderfelden Pietarin matkaa koskevat aineistot. Tämän sähköksen kopio lähetettiin edustajistollemme. Aineistomme tekivät neuvottelussa suuren vaikutuksen ja olivat suurena apuna menševikkien keksimien sepustusten paljastamisessa.

Brysselin neuvottelun yhteydessä Vladimir Iljitš antoi arviointinsa sen ajan tapahtumista, siitä politiikasta, jota II Internationalen johtajat harjoittivat koettamalla viedä läpi päätöksen bolševikkien ja menševikkien yhtymisestä sekä halvauttaa sillä bolševikkien vaikutus työväenliikkeessä. V. I. Lenin osoitti, että on tehtävä vielä paljon työtä ennen kuin tilanne kansainvälisessä työväenliikkeessä muuttuu ja ennen kuin sosialistisen Internationalen johtoon nousevat henkilöt, jotka ovat uskollisia työväenluokalle ja proletaariselle vallankumoukselle. Lenin uskoi vankasti Venäjän ja koko maailman vallankumouksen voittoon.

Siihen aikaan Venäjällä leimahteli jo vallankumouksen liekejä. Kautta koko Venäjän vyöryi työväenlakkojen aalto. Valtavia lakkoja puhkesi Donin kaivosalueella. Lakkoliike Pietarissa paisui suoranaisiksi kahakoiksi poliisia ja kasakkoja vastaan. Viipurinpuolella pystytettiin barrikadeja. Vallankumouksen aallot syövyttivät yhä voimakkaammin tsaarijärjestelmän perusteita. Lausuessaan julkii ajatuksensa vallankumouksen voiton läheneemisestä V. I. Lenin kehotti minua lopettamaan pikaisessa järjestyksessä työni ulkomailla ja palaamaan takaisin Venäjälle, sillä bolševikkiedustajan on oltava taistelupaikallaan, kuten Vladimir Iljitš sanoi. Varattuani mukaan suuren määrän illegaalista kir-

jallisuutta matkustin Poroninista Venäjälle ja tultuani Pietariin ennätin vielä nähdä barrikadit Viipurinpuolella.

Lokakuun vallankumouksen jälkeen, jolloin V. I. Lenin toimi Neuvostohallituksen päämiehenä ja hänen nimensä tuli tunnetuksi maailman miljoonille työtätekeville, hän pysyi entiseen tapansa vaatimattomana ja herkkänä toverina, joka suhtautui aina suurella huomaavaisuudella muiden työntekijäin mielipiteisiin. Kehiteltyään puolueen kollektiivisen johdon periaatteet Lenin itse aina noudatti näitä periaatteita.

Tässä kirkas esimerkki, joka kuvastaa V. I. Leninin henkilöahmoa. Huhtikuun 5 päivänä 1920 puolueen IX edustajakokouksen edustajat tervehtivät ja onnittelivat V. I. Leniniä hänen syntymänsä lähenevän viisikymmenvuotispäivän johdosta. Kun oli esiintynyt kaksi puhujaa, Vladimir Iljitš huomautti, että siitä jo riittää aivan tarpeeksi, ja ehdotti keskusteltavaksi puolueen ja neuvostorakennustyön päivántärkeistä kysymyksistä. Mutta edustajakokouksen osanottajat eivät suostuneet siihen: he halusivat tuoda ilmi lämpimät tunteensa, palavan rakkautensa V. I. Leniniä kohtaan. Silloin Vladimir Iljitš poistui salista. Se oli sangen luonteenomaista hänelle: Lenin ei sietänyt, että hänelle pidettiin ylistyspuheita. Sitten tuli vuoroni olla puheenjohtajana istunnossa. Minulle sanottiin, että Vladimir Iljitš pyytää minua puhelimeen. Hän kysyi, mitä edustajakokouksessa käsitellään. Vastasin: „Jatkuvat puheet Vladimir Iljitš Leninin viisikymmenvuotispäivän johdosta”. Vladimir Iljitš vaatimalla vaati minulta, että minä puheenjohtajana lopettaisin nuo esiintymiset. Mutta se oli mahdotonta.

Vladimir Iljitš opetti meitä kommunisteja olemaan vaatimattomia, opetti asettamaan aina ensi sijalle puolueen ja työväenluokan edut, joita me palvelemme.

F. N. SAMOILOV

VUONNA 1914

Kun tammikuussa 1914 palasin Pietariin, vointini oli hyvin huono. Lääkitseminen työn rinnalla ei antanut tuloksia. Saatuaan tietää siitä Vladimir Iljitš kutsui minut Krakovaan, ja tammikuun jälkipuoliskolla matkustin sinne Varsovan kautta.

Talo, jossa Vladimir Iljitš asui, sijaitsi laitakaupungilla, kaupungin itäosassa Lubomirskynkadulla. Vladimir Iljitšin asunnon muodosti kaksi pientä huonetta. Siinä oli kaksi aivan tavallista sänkyä, kaksi yksinkertaista puupöytää ja muutamia tuoleja ja jakkaroita.

Minut otti sydämellisesti vastaan Nadežda Konstantinovna Krupskaja. Hän sanoi, että Vladimir Iljitš on matkoilla ja palaa vasta muutaman päivän kuluttua.

Nadežda Konstantinovnaa tietenkin kiinnosti erittäin kaikki, mitä silloin tapahtui Venäjällä, mutta kuunnelleensa kertomustani siitä, hän keskeytti minut usein sanoen: älkää kiirehtikö, te ette saa puhua paljon, ehditte vielä kertoa, on vielä aikaa.

Yövyin Vladimir Iljitšin asunnossa ja seuraavana päivänä minut siirrettiin Aleksandr Antonovitš Trojanovskin asuntoon.

Vladimir Iljitšiä odotellessa pyrin miettimään hyvin selostuksen, joka minun oli tehtävä hänelle siitä, mitä tiesin meidän puolueasioistamme Venäjällä, duumaryhmän työstä, „Pravda” lehdestä jne.

En ollut ennen vielä koskaan nähnyt Vladimir Iljitšiä ja tämä ensimmäinen tapaaminen puolueemme johtajan kanssa herätti minussa eräänlaista arkuutta. Mutta kun Vladimir Iljitš palasi, ja minä kohtasin hänet, niin huomasin heti, että hän on tavallinen venäläinen mies. Kaikki hänessä oli vaatimatonta: hänen ulkomuotonsa ja pukunsakin, kädenliikkeet keskustelun aikana, ja vain Vladimir Iljitšin silmät näyttivät minusta jotenkin epä-

tavallisilta, niissä sähköi jokin erikoinen valo, joka toisinaan näytti tunkeutuvan lävitseni.

Kun Vladimir Iljitš oli tiedustellut seikkaperäisesti terveyteni tilaa, aloin kertoa puolueasioistamme Venäjällä, mutta hän, samoin kuin Nadežda Konstantinovnakin, hyvin pian keskeytti minut sanoen: teidän on vahingollista puhua paljon yhtämittaa. Kertokaa vähitellen, kiirehtimättä.

Rohkaistakseen minua Vladimir Iljitš sanoi: me parannamme teidät ehdottomasti, älkää vain lannistuko.

Seuraavana päivänä Vladimir Iljitš lähetti minut siihen aikaan siellä olleen toveri S. J. Bagotskin kautta Krakovan tunnetun lääkärin, yliopiston dosentin, tohtori Landaun luo. Tarkastettuaan minut tohtori kehotti minua matkustamaan parantolaan Sveitsiin.

Sen jälkeen olin vielä jonkin aikaa Krakovassa, ja minulla oli tilaisuus joka päivä tavata Vladimir Iljitšiä ja keskustella hänen kanssaan useista häntä sekä minua kiinnostavista kysymyksistä.

Vladimir Iljitš kiinnitti suurinta huomiota puolueasioihin: luki ja kirjoitti paljon ja joka ilta noin yhdentoista maissa kävi itse asemalla lähettämässä postiaan Venäjälle (kirjoituksia bolševistisia lehtiämme varten, puheita bolševikki-edustajille, ohjeita puoluetöitä varten ja muuta aineistoa).

Kohta sen jälkeen matkustin Sveitsiin. Saattaessaan minua asemalle Vladimir Iljitš sanoi, että minun on ehdottomasti kirjoitettava hänelle lääkitsemiseni edistymisestä. Bernissä oleville venäläisille bolševikki-emigranteille Vladimir Iljitš kirjoitti, että he järjestäisivät minut mahdollisimman nopeasti ja hyvin parantolaan.

Olin Sveitsissä hyvin kauan. Tuona aikana olin vilkkaassa kirjeenvaihdossa Vladimir Iljitšin kanssa. Kirjeissään Vladimir Iljitš tiedusteli terveyttäni, neuvoi ajattelemaan vähemmän asioita ja huolehtimaan enemmän terveydestä, kirjoittaen toisinaan myös poliittisista uutisista. Näitä kirjeitä minulla oli hyvin paljon, mutta ne kaikki tuhoutuivat meidän vangitsemisemme aikana Pietarissa marraskuussa 1914 (me poltimme ne yhdessä useiden muiden papereiden kanssa).

Heinäkuuhun mennessä olin taas terve ja voimissani ja aion palata Venäjälle, mutta puhjennut imperialistinen sota esti sen.

Saksan ja Itävallan rajat oli suljettu ja ennen matkustamista meni paljon aikaa niiden teiden selville saamiseksi, joita voi vielä matkustaa Venäjälle. Olin silloin Laisigenin huvilatasutuksessa.

Kerran sain Itävallasta sähkeen Vladimir Iljitšiltä, jossa hän pyysi lähettämään jonkin verran rahaa, jos on mahdollista. Olin juuri saanut Pietarista edustajapalkkioni (Duman jäsenen

palkkion) ja lähetin Vladimir Iljitšille 500 frangia. Sen jälkeen Sveitsin poliisi aivan yllättäen vangitsi eräitä venäläisiä poliittisia emigrantteja, jotka olivat yhteydessä minuun, ja seuraavana päivänä, kun olin erään emigrantin luona ja istuin huvilan kuistilla, ilmaantui polkupyörillä joitakin tyyppejä, joita en ennen ollut nähnyt. Aika ajoin he tulivat aivan kuistin lähelle ja tarkastelivat minua mitä kursailemattomimmalla ja julkeimmalla tavalla. Se oli erittäin epäilyttävää, mutta en voinut ajatella, että he olisivat olleet urkkijoita. Sellainen olettamus ei jotenkaan käynyt yhteen silloisen käsitykseni kanssa Sveitsistä, jota pidettiin „demokraattisimpana” maana.

Yllättävää oli minulle myös useiden poliittisten emigranttien perustelematon vangitseminen. En uskonut silloin, että Sveitsissä olisi mahdollista väkivalta kansalaisiin nähden ja varsinkin vangitsemiset „syitä selittämättä”.

Mutta tosiseikat olivat tosiseikkoja. Näin venäläisiä „kotoisia” kuvia mielivallasta ja väkivallan teosta. „Maailman vapaimman sveitsiläisen demokratian” arvovalta silmissäni himmeni silloin suuresti.

Seuraavana päivänä vangitut päästettiin vapaaksi ja siitä hetkestä hävisivät myös minua silmälläpitäneet urkkijat. Sittemmin selvisi, että meitä epäiltiin ei sen enempää eikä vähempää kuin vakoilusta Venäjän hyväksi ja aiheena siihen oli minun kirjeenvaihtoni Vladimir Iljitšin kanssa; vangittujen vapauttamista auttoi silloinen Bernin poliisimestari sosialidemokraatti Sgragen, joka selitti Sveitsin poliisilaitokselle poliittisten emigranttien tällaisen syyttämisen koko järjettömyyden.

Edelleen selvisi, että oli aikomus vangita myös minut, mutta sitä ei rohjettu tehdä, koska olin Duuman jäsen ja pelättiin sen johtavan joihinkin „diplomaattisiin selkkauksiin” (he eivät hoksanneet sitä, että puolue, johon kuuluin, oli tsarismien verivihollinen ja että siksi minun vangitsemiseni johdosta ei olisi voinut syntyä mitään „diplomaattisia vaikeuksia”).

Myöhemmin sain tietää, ettei Vladimir Iljitš ollut saanut lähetystäni. Hänelle oli vain ilmoitettu, että „hänelle on postilähetys, mutta Itävaltaa vastaan sotivan valtakunnan alamaisena hänelle ei sitä voida luovuttaa”.

Sillä välin tapahtumat kehittyivät nopeasti. Kun sotaa käyvien maiden sosialististen puolueiden johtajat kavalsivat Sosialistisen Internationalen, aiheutti se Sveitsissä maanpaossa olleiden venäläisten sosialidemokraattien keskuudessa hämminkiä ja heidän keskuudessaan määräytyivät jyrkästi kaksi aivan vastakkaisista asennetta. Plehanov, Aleksinski ym. ottivat maanpuolustuksellisen, šovinistisen asenteen, mutta bolševikit Vladimir Iljitšin johdolla ottivat horjumattoman asenteen taistella sotaa ja tsaarinhallitusta vastaan.

Siihen aikaan olin jälleen Bernissä, missä silloin oli myös Vladimir Iljitš. Hän oli juuri saapunut Itävallasta sen jälkeen, kun hänet oli päästetty vapaaksi. Itävallan viranomaiset olivat pidättäneet hänet Itävaltaa vastaan sotaa käyvän valtakunnan alamaisena. Seuraavana päivänä Berniin saapumisensa jälkeen, elokuun 24 päivänä (vanhaa lukua), Vladimir Iljitš teki bolševikien paikallisen ryhmän kokouksessa selostuksen suhteesta sotaan. Kokous pidettiin kaupungin ulkopuolella, metsässä. Vladimir Iljitš puhui, että kaikenlaiset puheet isänmaan puolustuksesta ovat šovinismia ja kaikkinaisen tsaarin hallituksen avustaminen sodassa on työväenluokan pettämistä, että siksi meidän on käytettävä hyväksi kaikkia tsaarin hallituksen sotilaallisia vaikeuksia käydäksemme mitä päättävimpää taistelua tsaarin hallitusta vastaan, edelleen hän puhui, että on suoritetava koko maailmassa agitaatiota imperialistisen sodan muuttamiseksi kansalaissodaksi, että kaikkien sotaa käyvien maiden työläisten on suunattava aseet maansa porvaristoa ja omia hallituksiaan vastaan.

Se oli Vladimir Iljitšin ensimmäinen esiintyminen puolueemme suhteesta silloin alkaneeseen imperialistiseen sotaan. Tuo selostus antoi puolueellemme siinä siihen aikaan tärkeässä kysymyksessä taktillisen perussuuntauksen, mikä otettiin perustaksi puolueen Keskuskomitean manifestiin — „Sota ja Venäjän sosialidemokratia”, joka julkaistiin hieman myöhemmin „Sotsial-Demokrat” lehden 33. numerossa.

V. KOLAROV

ZIMMERWALDIN KONFERENSSISSA

Tutustuin ensi kerran toveri Leniniin syyskuussa 1915 Zimmerwaldin konferenssissa.

Bulgariaalaisten „tesnjakien” puolue, johon kuului, oli marxilainen vasemmistopuolue. Se kävi jo vv. 1912—1913 Balkanin sotien aikana taistelua sotaa vastaan. Kun puhkesi imperiaalistinen maailmansota, puolueemme asettui internationalistiselle kannalle ja joskaan ei aivan selvästi eikä tarvittavan päättävästi, mutta kulki kuitenkin vasten virtaa.

Vakuuttautuneena II Internationalen täydellisestä vararikosta „tesnjakien” puolue oli aloitteentekijänä II Balkanilaisen sosialistisen konferenssin koollekutsumisessa kesällä 1915 ja yritti ottaa yhteyden Länsi-Euroopan vallankumouksellisiin ryhmiin ja aineksiin internationalistien voimien yhteenliittämiseksi.

Siksi „tesnjakien” puolue otti suurella ilolla vastaan bulgariaalaisten „tesnjakien” johtajalle toveri Blagojevulle osoitetun toveri Leninin kirjeen, jossa puoluetta kehoitettiin lähettämään edustaja internationalistien I kansainväliseen konferenssiin Berniin (Sveitsi). Keskuskomitea lähetti minut edustajaksi tähän konferenssiin.

Bernin Kansantalon oli kokoontunut edustajia useista maista. Meidät vietiin linja-autoilla eräaseen pieneen kylään, jossa oli muutamia farmeja ja yksi turistihotelli. Se kylä olikin juuri kuuluisa Zimmerwald. Me pysähdyimme kaikki yhdessä siihen pieneen hotelliin turisteina, ettei kukaan olisi arvannut ketä me olemme ja mikä oli tulomme todellinen tarkoitus.

Matkalla Zimmerwaldiin ei meidän linja-autoissamme ollut venäläisiä edustajia. Leniniä ei myöskään ollut. Vasta sitten, kun saavuimme Zimmerwaldiin, huomasimme eräällä polulla Leninin. Ulkoasultaan hän oli sveitsiläisen vuoristomatkailijan näköinen. Hänellä oli reppu selässä. Minut esiteltiin hänelle bulgariaalaisten „tesnjakien” edustajana.

Konferenssin yleiskeskustelussa sen päiväjärjestyksessä olleen ainoan kysymyksen johdosta minä puhuin muistaakseni ensimmäisenä.

Kerroin Plehanovin ja Parvusin yrityksistä saada vedetyksi meidät heidän puolelleen, sosiaalipatrioottien puolelle, sekä siitä, miten meidän puolueemme paljasti heidät. Kerroin puolueemme taistelusta sotaa vastaan ja työkokemuksesta Balkanin sodan aikana. Valaisin muun muassa hyvin yksityiskohtaisesti sotaväen kapinoiden historiaa Balkanin sodan ajalta. Kun puhuin, niin huomasin, että Lenin kuunteli erittäin suuresti kiinnostuneena.

Myöhemmin, kun julkaistiin Leninin arkisto, löysin Leninin muistiinpanoissa Zimmerwaldin konferenssin ajoilta viittauksen „bulgarialaisen selostukseen”. Hän nimitti minua siten, koska olin silloin ainoa edustaja Bulgariasta. Lenin aikoi kirjoittaa kirjoituksen ja sen jäsenyyksen toiseksi kohdaksi oli merkitty: sotaväen kapimoista Balkanin sodan aikana.

Miten suuresti Leniniä kiinnosti selostukseni tuo osa, näkyy siitä, että istuen rinnallani hän kirjoitti minulle lapun, jossa tiedusteli: „Miten ajattelette, voidaanko työskennellä armeijassa, juoksuhaudoissa?”

Kuten tiedetään, Zimmerwaldin konferenssi kesti neljä—viisi päivää. Kun se päättyi, Lenin pani repun selkäänsä ja alppisauva kädessä lähti taas matkaan.

Palasimme Berniin toista tietä matkustaaksemme viipymättä kotimaihimme ja viedäksemme sinne I kansainvälisen konferenssin päätökset. Minun onnistui kuljettaa monen rajan yli mitä tärkeimmät leniniläiset asiakirjat, jotka ohjasivat puolueemme jatkuvaa kehitystä Leninin vaikutuksen alaisena bolševismin suuntaan.

Zimmerwaldin jälkeen tapasin Leninin helmikuussa 1916 kansainvälisen sosialistisen komission istunnossa, johon osallistuin puolueemme edustajana. Lenin puolusti päättävästi näkökantaansa menševikkejä vastaan. Martov yritti kuvata tässä istunnossa venäläisiä menševikkejä internationalisteiksi. Silloin Lenin nouden pöydän takaa ja kumartuen eteenpäin, kuten hänellä oli tapana, heilautellen kättään huusi kiivaasti Martoville: „Kansainvälisellä areenalla te esiinnytte internationalistina, mutta teidän toverinne Venäjällä ovat mitä hurjimpia sosiaalipatriootteja. Te harjoitatte kaksinaista politiikkaa. Te vain hämäätte työläisiä!”

Nämä sanat kuvasivat selvästi koko Iijitšin olemusta, kommunismin asian puolesta leppymättömästi taistelevan soturin olemusta, koko maailman sorrettujen suuren ja rakkaan johtajan tulista vallankumouksellista temperamenttia.

V. BONTŠ-BRUJEVIŠ

VLADIMIR ILJITŠ PERHEESSÄ

Aina kun kävin Vladimir Iljitšin luona, minua ihmetytti ja liikutti hänen hämmästyttävän toverillinen, syvälinen ja lämmin suhtautumisensa joka askeleella sekä Nadežda Konstantinovnaan että hänen äitiinsä, joka asui aina heidän kanssaan. Nadežda Konstantinovna teki kaikkensa vapauttaakseen Vladimir Iljitšin kaikista taloustehtävistä, jotta hänellä olisi mahdollisuus työskennellä rauhassa niiden monien tieteellisten ja poliittisten kysymysten parissa, joissa hänellä oli aina erittäin paljon työtä. Mutta se ei helpolla onnistunut. Kun Vladimir Iljitš sattui olemaan kotona — hän viipyi usein monia tunteja kirjas-toissa — pienessä, puhtaassa, yksinkertaisesti kalustetussa huoneessaan, kuunteli hän mitä tehtiin viereisessä huoneessa ja keittiössä, missä perheen naisväki toimitti tiettyinä tunteina talousaskareita.

Sattui melko usein, että huolimatta hyvinkin hiljaisesta puheesta Vladimir Iljitš kuuli, ettei teepöytänsä ollut leipää taikka oli vielä jotain ostettava. Silloin hän ilmaantui ovelle ja päättävästi sanoi:

— Leipää lähden hakemaan minä! Miksi sinä Nadja et ennemmin sanonut sitä minulle?.. Pitäähän minunkin osallistua talousaskareisiin...

Siinä ei Vladimir Iljitšille saanut panna vastaan: hän puki nopeasti takin ja lähti lähimpään leipäkauppaan tai myymälään ja toi kaikkea, mitä tarvittiin.

— Tämän ostin harkintani mukaan, — sanoi Vladimir Iljitš juhlallisesti, ottaen salkusta tavaroita, jotka oli ostanut omin päin ja sitten kiiruhti huoneeseensa, missä jatkoi keskeytynyttä työtään.

He aterioivat, joivat teetä ja söivät illallista aina määrätunteina. Jos silloin sattui tulemaan joku toveri, Vladimir Iljitš oli

erittäin huomaavainen ja kestisi häntä kaikella, mitä oli pöydässä.

Vieläkin suurempaa huomaavaisuutta Vladimir Iljitš osoitti aina Nadežda Konstantinovnan äidille. Hän oli sairaaloinen. Kuinka Vladimir Iljitš huolehtikaan hänestä: kävi itse kutsu-massa lääkärin, osti lääkkeitä ja rohkaisi sairasta.

— Sairauden aikana on tärkeintä,— puheli Vladimir Iljitš,— ettei lannistuta.

Ja me tiedämme miten hän antoi itse siitä hämmästyttävän esimerkin kestäen kärsivällisesti sietämättömän kivun kylkiluiden välisten hermojen tulehtumisen aikana. Hän sairasti usein tätä tautia ja se vaivasi häntä erittäin kovin aivan toisen edustajakokouksen edellä. Hämmästyttävää lujutta hän osoitti Genevessä pidetyn „Venäjän vallankumouksellisen sosialidemokratian ulkomaisen liiton” edustajakokouksen aikana. Edustajakokouksen toisena päivänä hän kovin loukkasi itsensä pudotessaan täydessä vauhdissa polkupyörältä, joka juuttui raitiokiskon rakoon. Sitoen lähimmässä apteekissa loukkaantuneen silmänsä hän tuli edustajakokoukseen musta kääre silmällään eikä kauheasta kivusta huolimatta lähtenyt istunnosta tehden samana iltana laajan selostuksen puolueen II edustajakokouksen työstä ja edustajakokouksessa tapahtuneesta kahtiajaosta.

Tunnettua on myös miten suurta miehuullisuutta hän osoitti myöhemmin, kun häntä haavoitettiin elokuussa 1918. Suhtautuen näin omiin sairastumisiinsa hän oli erittäin huomaavainen ja herkkätuntoinen kaikille, jotka sairastuivat hänen luonaan.

Hänen ja Nadežda Konstantinovnan väliset suhteet olivat todellisen sosialistisen perheen oivallinen malliesimerkki.

Alituinen huomaavaisuus, ystävällinen, toverillinen suhtautuminen, pyrkimys olla yhdessä, kertoa uutisista ja uusista ajatuksista, pohtia yhdessä kaikkia poliittisen elämän tärkeimpiä ongelmia ja jännittyneen työn jälkeen lähteä kahden lepäämään — sellaiset suhteet olivat Leninin perheessä. Vladimir Iljitš kävi erittäin mielellään kävelyllä ja kun hänen onnistui saada vapaata aikaa arki- tai lepopäivinä, hän kiiruhti heti maalle Nadežda Konstantinovnan ja sisartensa kanssa, kun nämä kävivät hänen luonaan. Hän piti paljon heistä ja oli kirjeenvaihdossa heidän kanssaan ja pyysi aina niitä tovereita, jotka olivat saapuneet Venäjältä ja tavanneet hänen sisariaan, kertomaan tarkoin heistä. Kun Nadežda Konstantinovna sairastui Basedowin tautiin, Vladimir Iljitš huolehti hänestä mitä huomaavaisimmin suorittaen itse monia kotitöitä, ettei Nadežda Konstantinovna olisi liikaa rasittunut ja ollut huolissaan. Hän kävi Nadežda Konstantinovnan kanssa kaikilla parhaimmilla lääkäreillä. Vakuuttauduttuaan siitä, että leikkaus on väistämätön, hän pyysi tunnettua berniläistä kirurgia professori Kocheria

tekemään sen ja oli itse läsnä klinikassa leikkausta suoritettaessa. Nadežda Konstantinovnan pitkän sairauden aikana Vladimir Iljitš tutki mitä seikkaperäisimmin Basedowin tautia ja sen parantamista koskevaa kirjallisuutta. Sain monia kertoja kuulla lääkäreiltä, että puhuessaan Nadežda Konstantinovnan sairaudesta Vladimir Iljitš esiintyi todellisena asiantuntijana. Ja tätä erikoista huomaavaisuutta hän osoitti Nadežda Konstantinovnalle aina ja kaikessa.

Asuen kauan ulkomailla Vladimir Iljitš piti herkeämätöntä huolta hellästi rakastamansa äidin Maria Aleksandrovnan terveydentilasta, mielialasta ja kaikista tarpeista. Vaikka hänellä olisi ollut miten paljon tahansa työtä ja vaikka mitä tärkeimmät vallankumoustehtävät olisivat vaatineet, kuten näytti, koko hänen aikansa, aivan viimeistä myöten, hän löysi aina mahdollisuuden, vaikkapa vähemmän nukkuen ja leväten, kirjoittaa äidilleen ehdottomasti huolenpitoa henkivän lämpimän kirjeen, kertoa itsestään, Nadežda Konstantinovnasta ja sisaristaan, jos he olivat hänen luonaan.

Yhteen aikaan II edustajakokouksen jälkeen, Vladimir Iljitš asui Lausannessa Geneven järven rannalla. Kävin usein siellä järjestöjemme asioilla. Kerran, kun Vladimir Iljitš oli lähdössä kahden viikon retkelle pitkin Sveitsiä, saavuin neuvottelemaan hänen kanssaan monista asioista ja meidän julkaisuistamme sekä sopimaan siitä, minne olisi lähetettävä kiireellisin posti ja sanomalehdet. Vladimir Iljitš oli tavatessamme hyvin innostunut.

— Lähdetään,— sanoi hän minulle,— näytän teille, millaisen erinomaisen lahjan äiti lähetti minulle ja Nadjalle! — Ja pitäen minua kädestä lähti kiireesti ovelle. Laskeuduimme alas, pihalle. Siellä oli kaksi uutta juuri pakkauksesta otettua erinomaista polkupyörää: toinen miesten, toinen naisten.

— Katsokaa, mikä komeus! Kaiken tämän on saanut aikaan Nadja. Hän kirjoitti kerran äidille, että ajelen mielelläni pyörällä, mutta meillä ei ole omia polkupyöriä. Äiti otti sen sydämenasiakseen ja yhdessä omaistensa kanssa sai kokoon sievoisen summan ja Mark Timofejevitš (Anna Iljinitšnan mies Jelizarov) tilasi meille Berliinistä kaksi polkupyörää „Nadežda” yhtiön kautta, jossa hän oli palveluksessa. Ja niin yhtäkkiä saimme ilmoituksen kuljetusyhtiöltä: minne käskette toimittaa postilähetyksen? Ajattelin, että palauttivat takaisin jotain illegaalista, ehkä kirjallisuutta, tai ehkä joku on lähettänyt kirjoja? Toivat — ja siinä teille illegaalista! Katsokaa, olkaa hyvä, millaiset oivalliset polkupyörät! — sanoi Vladimir Iljitš tarkastellen niitä, pumpaten renkaihin ilmaa ja kiinnittäen muttereita.— Voi sitä äitiä! Kylläpä teki mainion lahjan! Nyt olemme Nadjan kanssa itse itsemme herroja. Emme lähdekään junalla, vaan pyörillä.

Miten Vladimir Iljitš iloitsikaan tästä äidin yllättävästä lahjasta. Ja kaikille oli selvää, että Vladimir Iljitš iloitsi eniten sen huomion johdosta, jota hänen äitinsä ja toiset omaiset osoittivat hänelle ja Nadežda Konstantinovnalle. Se oli hänelle erittäin mieluista ja liikuttavaa.

Nadežda Konstantinovna aivan loisti ja iloitsi Vladimir Iljitšin riemun johdosta.

— Lähden kirjoittamaan kirjettä äidille ja te lähetätte sen kirjattuna,— sanoi hän minulle ja nousi nopeasti täysihoidolan toiseen kerrokseen, missä oli heidän huoneensa.

— Iloitsee kuin lapsi! — kuiskasi Nadežda Konstantinovna minulle.— Rakastaa äitiä tavattomasti, mutta ei odottanut tällaista huomaavaisuutta kaikilta omaisilta ja on nyt riemuissaan...

Nousimme yläkertaan, missä Nadežda Konstantinovna laitto selkäreppuihin kaikkea välttämätöntä matkaa varten.

— Me kiinnitämme tämän kaiken minun polkupyöräni tavaratelineelle. Nyt niitä ei tarvitse ottaa selkään. Tässä kirje. Olkaa hyvä, lähettäkää se heti, älkää vain unohtako! — sanoi Vladimir Iljitš minulle.

Keskusteltuamme kaikesta ja sovittuamme osoitteesta sähköitä ja kirjeitä varten laskeuduimme pääportaista alas.

— Näkemiin, toverit! Nadja, istu! — huudahti Iljitš ja ponnahti nopeasti polkupyörälle.

Nadežda Konstantinovna kumarsi meille ja ajoi varmana hänen perässään, ja he nopeasti katosivat näkyvistä vehmaiden maisemien keskellä kiemurtelevan maantien mutkan taakse.

J. GANETSKI

HELMIKUUSTA LOKAKUUHUN

Kun puhkesi Helmikuun vallankumous, olin Tukholmassa (Ruotsi). Monet puoluehenkilöt, jotka oleskelivat silloin ulkomailla, olivat läheisessä kosketuksessa puolueeseen ja seurasivat tarkkaavaisina kaikkea, mitä tapahtui Venäjällä, ja totesivat ilomielin, että vallankumouksen aalto kohosi yhä korkeammalle työläisten ja talonpoikain ja siinä luvussa myös sotilasasuun puettujen työläisten ja talonpoikain keskuudessa.

Aavistimme lähestyvän myrskyn. Kukaan ei kuitenkaan olettanut, että se puhkeaa niin äkkiä ja tulee olemaan niin murhaava tsaarinvallalle. Jo kuului ensimmäisiä jyrähdyksiä. Helmikuu toi ensimmäiset tiedot vallankumouksesta. Kuten aina sellaisissa tapauksissa, tiedot olivat epätarkkoja, epäselviä ja sekavia.

Kenen käsissä todellisesti oli valta? Eikö Nikolaita todellakaan enää ollut? Eikö todellakaan enää tule olemaan tsaareja? Kuka ja miten vangitsi tsaarin ministerit? Millaiset olivat Väliaikaisen hallituksen ja Työväenedustajain Neuvoston keskinäissuhteet?

Nämä kysymykset eivät kiinnostaneet meitä vain sensaation vuoksi. Muistaen vuoden 1905 vallankumouksen opetukset, me olimme huolestuneita, levottomia uuden vallankumouksen kohtaloiden johdosta. Puolue-elimet oli ajettu maanalaisuuteen, ne eivät olleet riittävän lujia hallitsemaan puhjenneita tavattoman tärkeitä tapahtumia. Monta sataa parhainta, järkähtämätöntä ja lujaluontoista bolševikkia oli karkotuksella ja pakkotöissä ja vain vähitellen he alkoivat palata Pietariin ja muihin kaupunkeihin. Eikä kuitenkaan ollut mitään epäilystä, etteikö porvaristo tekisi kaikkensa anastaakseen vallan käsiinsä ja pystyttääkseen sopivan hetken tullen tsaristisen ikeen tilalle „Liberaalisen”, „tasavaltalaisen” ikeen.

Skandinaviassa olleet bolševikit pohtivat: mitä tehdä? Päätettiin: kaikki lähtevät viipymättä Venäjälle, mutta minä jään pitämään „yhteyttä” Vladimir Iljitšiin, joka asui Sveitsissä. Lähetimme Vladimir Iljitšille pitkän sähkeen, jossa esitimme oman analyysimme tilanteesta, pyysimme häntä sanomaan mielihiteensä ja lopuksi esitimme johtopäätöksen, että pidämme välttämättömänä hänen viipymätöntä matkustamistaan Venäjälle vaikkapa niin, että hän asuisi väliaikaisesti Suomessa.

Sähkeemme oli hyvin naiivi. Meidän „neuvomme” olivat tarpeettomia. Kysymys matkustamisesta oli askarruttanut yhtä paljon myös itseään Vladimir Iljitšii. Mutta miten se oli toteutettavissa — siinä pääasia. Alussa näytti, että Vladimir Iljitšin olisi, samoin kuin kaikkien muidenkin emigranttien, matkustettava Englannin kautta. Olihan julistettu amnestia, poliittiset oikeusjutut oli lopetettu, emigrantit palaavat vapaasti, samoin palaavat pakkotöissä olleet...

Se, mikä näytti monista selvältä, ei aina tyydyttänyt Vladimir Iljitšii. Vastaukseksi meidän sähkeeseemme sekä samanlaisiin sähköisiin, joita olivat lähettäneet toverit Pietarista, Vladimir Iljitš sähköitti minulle maaliskuun 30 päivänä Zürichistä Tukholmaan:

„Englanti ei koskaan päästä minua, pikemminkin internoi. Miljukov vetää nenästä. Ainoa toivo — lähettäkää joku Pietariin, saakaa Työläisten Edustajain Neuvoston kautta aikaan vaihtaminen internoituihin saksalaisiin. Sähköttäkää. *Uljanov.*”

Rinnan tämän sähkeen kanssa Vladimir Iljitš lähetti minulle pitkän kirjeen. Se on historiallinen asiakirja joka on todistuksena maailman suurimman johtajan koko nerokkuudesta ja teräväälisyydestä.

Tiedottaen lähetetystä sähkeestä hän kirjoittaa:

„On selvää, että englantilais-ranskalaisen imperialistisen pääoman käskyläinen ja venäläinen imperialisti Miljukov (ja kumpp.) ovat valmiita *kaikkeen*, petkutukseen, kavallukseen, kaikkeen, kaikkeen, estääkseen internationalisteja palaamasta Venäjälle. Pieninkin luottavaisuus siinä suhteessa niin Miljukovia kuin Kerenskiäkin (joutavaa löpöttelijää, objektiiviselta osuudeltaan Venäjän imperialistisen porvariston asiamiestä) kohtaan olisi suorastaan turmiollista työväenliikkeelle ja puolueellemme, hiposi internationalismin kavaltamista... Voitte kuvitella, mikä kidutus on kaikille meille istua tällaisena aikana täällä”¹.

Lenin, joka todisti aivan sodan alussa, että sota on imperiaalistinen, joka paljasti säälimättä kaikkien sotaa käyvien maiden

¹ V. I. Lenin, Teokset, 35. osa, 4. ven. painos, s. 249.—*Toim.*

valehtelijoita, jotka yrittivät todistella, että sota on „puolustus-sotaa”, kirjoittaa edelleen kirjeessään:

„Ulkomaisten lehtien tuoreimmat uutiset osoittavat yhä selvemmin, että Kerenskin suoranaishallinnon avulla ja Tšheidzen anteeksiantamattoman (lievästi sanoen) horjunnan ansiosta hallitus petkuttaa ja *menestyksellisesti* petkuttaakin työläisiä esittäen imperialistisen sodan „puolustus-sotana”. Pietarin tietotoimiston 30.III.1917 lähettämän sähkeen mukaan Tšheidze on antanut tämän tunnuslauseen täysin pettää itsensä, jonka tunnuslauseen — jos uskotaan tätä, yleensä tietenkin epäluotettavaa, lähdeä — on hyväksynyt myös työväen edustajain Neuvosto. Joka tapauksessa, vaikka tämä uutinen ei olisi oikeakaan, on sellaisen petkutuksen *vaara epäilemättä suunnattoman suuri*. Kaikki puolueen ponnistukset on suunnattava taisteluun sitä vastaan. Puolueemme häpäisisi itsensä ainiaaksi, tappaisi itsensä poliittisesti, jos antautuisi sellaiseen petkutukseen”¹.

Leniniä huolestuttaa Pietarin Neuvoston kirjava kokoonpano, sosiaalipatrioottien vallitseva enemmistö siinä. Siksi hän antaa kirjeessä tilanteen analyysin, tarkat päättäväiset ohjeet:

„Ei ole epäilystä, että työväen ja sotilaiden edustajain Pietarin Neuvostossa ovat monilukuisia ja vieläpä nähtävästi vallitsevana (1) imperialistisen porvariston mitä vaarallisimman asiamiehen Kerenskin kannattajat, Kerenskin, joka toteuttaa imperialismia, s.o. puolustaa ja perustelee lukemattomien helisevien fraasien ja tyhjien lupausten verholla sotaa, joka on *Venäjän taholta* rosvo- ja valloitus-sotaa; (2) Tšheidzen kannattajat, joka horjuu jumalattomasti sosiaalipatriotisin suuntaan ja kannattaa kautskylaisuuden koko mauttomuutta, koko järjettömyyttä. Puolueemme on velvollinen taistelemaan näitä *molempia* virtauksia vastaan mitä sitkeimmällä, mitä periaatteellisimmalla, mitä päättävimmällä, mitä säälimättömimmällä tavalla. Minä henkilökohtaisesti en horju hetkeäkään ilmoittaa ja ilmoittaa kirjallisesti, että pidän parempana jopa viipymätöntä pesäeroa kenestä tahansa puolueemme jäsenestä kuin myönnytyksiä Kerenskin ja Kumpp. sosiaalipatriotismille taikka Tšheidzen ja kumpp. sosiaalipasifismille ja kautskylaisuudelle”².

Yhtä loistavia ovat Leninin määritelmät imperialistisesta sodasta ja proletariaatin tehtävistä. Tässä kohden on esitetty yhtä selvästi ohjelma kansallisuuskysymyksestä.

„Sota ei ole lakannut olemasta imperialistinen Venäjän taholta *eikä voi lakata olemasta* niin kauan kuin (1) vallassa ovat tilanherrat ja kapitalistit, porvaristoluokan edustajat; (2) niin kauan kuin vallassa ovat sellaiset tämän porvariston

¹ V. I. Lenin, Teokset, 35. osa, 4. ven. painos, s. 250.— Toim.

² Sama, ss. 250—251.— Toim.

suoranaiset asiamiehet ja palvelijat kuin Kerenski ynnä muut sosiaalipatriootit; (3) niin kauan kuin tsarismmin sopimukset englantilais-ranskalaisten imperialistien kanssa ovat voimassa (Gutškovin—Miljukovin hallitus on *ulkomailla suoraan* ilmoittanut — en tiedä, onko se tehnyt sen Venäjällä, — että se on *uskollinen* näille sopimuksille). Ne ovat rosvosopimuksia Galitsian, Armenian, Konstantinopolin jne. yms. anastamisesta; (4) niin kauan kuin noita sopimuksia *ei ole* julkaistu *eikä ole* kumottu; (5) niin kauan kuin *ei ole* katkaistu yleensä koko Venäjän liittoa englantilais-ranskalaisten porvarillisten, imperialististen hallitusten kanssa; (6) niin kauan kuin valtiollinen valta Venäjällä *ei ole* siirtynyt imperialistiselta porvaristolta (pelkät lupaukset ja „pasifistiset” lausunnot, niin paljon kuin niihin uskovatkin tyhmänlaiset Kautsky, Tšheidze ja kumpp., *eivät* muuta porvaristoa *ei*-porvaristoksi) proletariaatin *käsiin*, joka vain yksin pystyy sillä ehdolla, että sitä kannattaa köyhin osa talonpoikaista, sanoutumaan irti *ei sanoissa*, vaan teoissa pääoman eduista, imperialistisesta politiikasta, sanoutumaan irti muiden maiden rosvoamisesta, vapauttamaan isovenäläisten sortamat kansat *täydellisesti*, vetämään pois sotajoukot Armeniasta ja Galitsiasta *heti* jne; (7) vain proletariaatti pystyy, jos se vapautuu kansallisen porvaristonsa vaikutuksesta, saamaan *kaikkien* sotaa käyvien maiden proletaarien *todellisen* luottamuksen ja ryhtymään *heidän kanssaan* neuvotteluihin rauhasta...”¹

Sanomattoman arvokas niin meille kuin myös veljespuolueillemme ulkomailla on V. I. Leninin ohje siitä, miten työläisille on selitettävä monimutkaisia poliittisia kysymyksiä:

„Työläisille on sanottava *totuus*. On selitettävä, että Gutškovin — Miljukovin ja kumpp. hallitus on imperialistinen hallitus, että työläisten ja talonpoikain on *ensin* (nyt tai Perustavan kokouksen vaalien jälkeen, jos kokouksen suhteen ei petkuteta kansaa, ei lykätä vaaleja sodan jälkeiseen aikaan, kysymystä momentista täältä käsin ei voida ratkaista), ensin heidän on annettava *kaikki* valtiovalta työväenluokan, pääoman vihollisen, imperialistisen sodan vihollisen käsiin ja vain silloin heillä on *oikeus* kutsua *kaikkien* kuninkaiden ja *kaikkien* porvarillisten hallitusten kukistamiseen.”²

Ylempänä siteeratun Vladimir Iljitšin kirjeen samoin kuin hänen kuuluisat „Kirjeensä kaukaa” minä lähetin täsmällisesti Pietariin. Silloin, kun Lenin oli vielä Sveitsissä hän ei epäillyt sitä, etteikö proletariaatilla olisi mahdollisuutta ottaa valtaa käsiinsä ja viitoitti jo vallankumouksen ensi päivinä puolueelle tien lähestyvään Lokakuun vallankumoukseen.

¹ V. I. Lenin, Teokset, 35. osa, 4. ven. painos, ss. 251—252.— *Toim.*

² Sama, s. 252.— *Toim.*

Väliaikainen hallitus pyrki epäilemättä aivan vallankumouksen alusta tyynnyttämään puhjennutta myrskyä ja itseasiassa lopettamaan vallankumouksen. Mutta yllätettynä ja riittämättömän voimakkaana se ei rohjennut heti alkaa toteuttaa vainoimenpiteitä verivihollisiaan — bolševikkeja vastaan. Toverimme Pietarissa käyttivät sitä heti hyväkseen. Leninin kanssa alkanut lennätinyhteys ja kirjeenvaihto, jotka tapahtuivat minun välitykselläni Tukholman kautta, ei heitä tyydyttänyt. Se ei ollut riittävän luotettava keino eikä sitä kautta voitu kaikesta puhua. Siksi he järjestivät yhteyden Leniniin oman bolševistisen „diplomaattisen kuriirin” välityksellä, joka toi meille aineiston välittömästi Tukholmaan.

Helmikuun vallankumouksen ensimmäinen kaiku saattoi ulkomailla eri kaupungeissa olleet venäläiset porvarit järjestö-riemun valtaan. He iloitsivat ja järjestivät kaikkialla luke-mattomia juhlakemuja, joissa lörpöttelivät loputtomasti ja tuhosivat melkoisia määriä alkoholijuomia. He lahjoittelivat mielellään varoja emigranttikomitean kassaan, joka oli perustettu avun antamiseksi Venäjälle palaaville poliittisille emigranteille.

Samanlainen komitea oli perustettu myös Tukholmassa. Siihen kuului erilaisten vallankumouksellisten puolueiden ja järjestöjen edustajia. Tähän komiteaan en liioin voinut luottaa. Minun oli siltä paljon salattava. Pidin ankarasti salassa Leninin tulon suunnitelman, koska olin varma, että komitean kautta tiedotettaisiin siitä myös Miljukoville. Väliaikainen hallitus jätti kaikkialle vanhat tsaarain lähettiläät. Heihin ei tietenkään voitu uskoa hituistakaan, ja komitea Tukholmassa oli suuressa ystä-vyydessä lähettilään kanssa...

Mutta miten järjestää Vladimir Iljitšin tulo? Hänen suunnitelmaansa ei ollut kovinkaan helppo toteuttaa. Ei ollut niinkään helppoa saada arvoisaa Väliaikaista hallitusta „auttamaan” Vladimir Iljitšin tuloa ja lisäksi Saksan kautta: mitä siitä olisi sanonut korkea-arvoinen Entente?

Aika kului, mutta Vladimir Iljitšin oli kiduttava yhä Sveit-sissä. Niin, kirjaimellisesti sanoen kiduttava, ja nämä tuskat synnyttivät hänellä hyvin omalaatuisen matkasuunnitelman.

Aivan odottamatta sain Vladimir Iljitšiltä sähköen, jossa hän tiedotti, että minulle on lähetetty tärkeä kirje, jonka saamisesta hän pyytää tiedottamaan sähköellä. Noin kolmen päivän kuluttua sain postissa kirjan Sveitsistä. Arvasin, että kirjan kannesta löydän Iljitšin kirjeen. Niin osoittautuikin. Kirjan kannessa oli Iljitšin kirjelappu ja... hänen valokuvansa. Lappuun oli kirjoitettu suunnilleen seuraavaa: — Enempää ei voida odottaa, kaikki toiveet legaalisesta matkustamisesta ovat turhia. On hinnalla millä hyvänsä päästävä viipymättä Venäjälle ja ainoa suunnitelma on seuraava: löytäkää minun näköiseni ruotsalainen.

Mutta minä en hallitse ruotsin kieltä ja siksi ruotsalaisen pitää olla kuuromykkä. Lähetän teille kaiken varalta valokuvani.

Luettuani kirjelapun ymmärsin kuinka Vladimir Iljitš oli tuskistunut, mutta tunnustan, että nauraa hohotin kovin tälle mielikuvitukselliselle suunnitelmalle. Vain epätoivo saattoi synnyttää sellaisen suunnitelman... Ja mitä varten oli valokuva? Olin tuntenut Vladimir Iljitšin vuodesta 1903. Tapasimme hyvin usein ja ennen sotaa asuimme kaksi vuotta perätysten samassa kaupungissa, Krakovassa... Kuitenkin lähetetty valokuva käytettiin heti hyväksi. Kahden päivän kuluttua se julkaistiin Ruotsin vasemmistososialidemokraattien päivälehdessä „Politiken” ja sen alla Vorovskin kirjoittama pääkirjoitus: „Venäjän vallankumouksen johtaja”...¹

Sillä välin sveitsiläisessä siirtokunnassa käytiin kiihkeitä väittelyjä: voidaanko matkustaa Saksan kautta ja millä ehdoilla.

Kun kaikki toiveet siitä, että Väliaikainen hallitus auttaisi turvaamaan matkustamisen Englannin kautta, osoittautuivat turhiksi, Sveitsissä olleet emigrantit päättivät ryhtyä neuvotteluihin Saksan hallituksen kanssa.

Neuvotteluja kävi sveitsiläinen sosialidemokraatti Platten. Saksan hallitus hyväksyi emigranttisiirtokunnan laatimat ehdot.

Nämä ehdot olivat seuraavat:

1) Matkustavat kaikki emigrantit sotaan suhtautumisestaan riippumatta.

2) Vaunu, jossa emigrantit matkustavat, nauttii eksterritoriaalioikeuksia, kenelläkään ei ole oikeutta tulla vaunuun ilman Plattenin antamaa lupaa. Ei mitään passien eikä matkatavaroitten tarkastusta.

3) Matkustavat sitoutuvat agitoimaan Venäjällä sen puolesta, että päästetyt emigrantit vaihdettaisiin vastaavaan määrään internoituja itävaltalais-saksalaisia.

Näistä ehdoista huolimatta menševikit, vaikka olivatkin ne hyväksyneet, eivät rohjenneet matkustaa. He odottivat yhä siunausta matkustamiseen edustajain Neuvostolta.

Huhtikuun 7 päivänä Vladimir Iljitš lähetti minulle seuraavan kiireellisen sähkeen:

„Huomenna lähtee 20 henkeä. Odottakoot Lindhagen ja Ström² välttämättömästi Trelleborgissa³...”

Uljanov.”

¹ „Politiken”, № 80, huhtikuun 6 päivänä 1917.— *Toim.*

² Molemmat ruotsalaisia sosialidemokraatteja, parlamentin jäseniä.— *J. G.*

³ Ruotsalainen satama ja toisella puolen saksalainen Sasniz.— *J. G.*

Salasin sähkeen emigranttikomitealta. Leninin tulosta voi tiedottaa vasta sitten kun hän on jo Ruotsissa.

Päätin käydä Malmössä (sieltä on tunnin matka Trelleborgiin).

Kävelin koko päivän levottomana Malmössä... „Tulevatko? Eivätkö saksalaiset tee matkalla heille jotain kolttosia?” Nämä ajatukset huolestuttivat kovin minua. Vihdoin illansuussa matkustimme erään paikallisen toverin kanssa Trelleborgiin. Laiva tuli rantaan... Mutta mikä harmi: ei ollut Iljitšiä eikä muita.

Olinko laskenut väärin tulopäivän vai sattuiiko Leninille jotain matkalla? En saanut mitään selvää, oli odotettava seuraavaan päivään.

Palasimme takaisin Malmöön. Yö kului hitaasti, ja sitäkin hitaammin seuraava päivä... Lähdin taas Trelleborgiin... Mutta laiva ei taaskaan tuonut meidän matkustajiamme...

Ajoin takaisin Malmöön. Yön pitkään laadin kaikenlaisia suunnitelmia saadakseni selvää asiasta. Aamulla soitin puhelimesta vaimolleni Tukholmaan — ei mitään tietoja. Sähköitin kiireellisesti Sveitsiin — ei mitään vastausta. Jätin ruotsalaisen toverin Malmöön, missä hänen oli odotettava minun puhelinsoittoani, ja itse lähdin kolmannen kerran Trelleborgiin.

Ehdotukseeni sähkeen lähettämisestä Sasniziin asemapäällikkö selitti, että laiva on jo sieltä lähtenyt...

— Eikö voisi lähettää laivaan radiosähköttä? — kysyin häneltä...

— Voi, mutta otetaan vastaan vain virkasähköttä.

Huomattuani asemalla tsaarinaikaisen Punaisen ristin ilmoituksen selitin asemapäällikölle, että Punainen risti on komentanut minut ottamaan vastaan ryhmän poliittisia emigrantteja ja siksi pyydän tiedustamaan kapteenilta, onko se ryhmä laivassa, montako miestä, naista ja lasta, jotta voisin hyvissä ajoin tilata paikat vaunussa. Minun onnistui saada asemapäällikkö taipumaan ja hän lähetti kapteenille sähkeen:

„Hra Ganetski tiedustelee matkustaako hra Uljanov, kuinka monta miestä, naista ja lasta matkustaa hänen kanssaan”.

Noin 20 minuutin kuluttua saadaan vastaus:

„Hra Uljanov tervehtii hra Ganetskia ja pyytää häntä varaamaan liput.”

Sähkeessä sanottiin montako henkeä oli kumpaakin sukupuolta.

Elvyin. Päällikkö ei käsittänyt minussa tapahtunutta muutosta. Ensi työkseni kiiruhdin puhelimeen, tiedotin Malmössä olevalle toverille tulosta ja pyysin varaamaan tilatun vaunun Tukholmaan sekä illallisen lähimmästä ravintolasta asemalla. Puhuin puhelimesta vaimoni kanssa ja pyysin täyttämään jättä-

mäni suunnitelman hotellin suhteen jne. Vaimoni muun muassa sanoi, että Lenin lähetti Sasnizista huhtikuun 13 päivänä seuraavan sähkeen:

„Tänään kello 6 Trelleborg”.

Tilasin liput Malmöön ja varoitin tulliviranomaisia, että saapuu ryhmä emigrantteja. Olin tavattoman kiihtynyt. Aloin agitoida tullityöntekijöitä vallankumouksemme hyväksi. Selitin sen merkitystä ja Leninin osuutta siinä. Virkamiehet kuuntelivat tarkkaavaisesti, lupasivat olla tarkastamatta matkatavaroita, pyysivät vain... näyttämään heille Leninin.

Laiva lähestyi. Ne muutamat minuutit tuntuivat minusta iäisyydeltä... Vihdoin laiva kiinnitettiin laituriin. Toinen toisensa jälkeen ilmestyivät Vladimir Iljitš, Nadežda Konstantinovna ja monia muita tuttuja tovereita.

Tulisia tervehdyksiä, kysymyksiä, hyörinää, lasten huutoja. Minulla kihosivat ilonkyyneleet silmiin. Ei saanut viivytellä minuuttiakaan... Neljännestunnin kuluttua lähti juna Malmöön. Tullivirkailijat eivät tarkastaneet tavaroita, pyysivät vain täyttämään lupauksen ja näyttämään heille vallankumouksen johtajan...

Istuimme jo vaunussa, kun sain tietää, millaisissa oloissa he saivat sähkeeni laivalla.

Asia oli siten, että ruotsalaiset saattoivat sodan aikana vammaan sellaisen säännön, että kaikkien Ruotsiin saapuvien oli täytettävä mitä yksityiskohtaisempi ja ikävin kyselykaavake. Vladimir Iljitšille myös tuotiin hyttiin sellainen kaavake. Iljitš neuvotteli tovereiden kanssa — kaikilla oli jo kaavakkeet. Mitä tämä merkitsi? Ja Vladimir Iljitš tuli johtopäätökseen, että saksalaiset olivat petkuttaneet: itse päästivät, mutta tiedottivat Ruotsin poliisille — ja se nyt kävi käsiksi... Heti kokoontui „sotaneuvosto”. Mitä tehdä? Onko Iljitšin kirjoitettava oma vai valesukunimi? Äkkiä tuli kapteeni paperi kädessä ja kysyi kuka on herra Uljanov. Iljitš oli varma, että hänen olettamuksensa oli oikea ja hänet tultiin pidättämään. Salata oli turhaa, mereen et hyppää. Vladimir Iljitš sanoi, että hän on Uljanov. Silloin kapteeni tiedotti minun sähkeeni tekstin...

Saavuimme Malmöön. Ruotsalainen toveri odotti meitä... Aseman lähellä ravintolassa oli valmiina erinomainen illallinen. Neljä päivää kestäneellä matkalla väsynyt ja nälkäinen emigranttiseura kävi ahneesti ruotsalaisten voileipien kimppuun. Eräs tovereista huomautti: „Nyt uskon, että Venäjällä on vallankumous, kun emigrantteja voidaan näin kestitä...”

Erikoisvaunu oli jo paikalla. Neljännestunnin kuluttua olimme jo matkalla Tukholmaan. Vladimir Iljitš, Nadežda Konstantinovna ja läheisimmät toverit istuivat erikoisessa vauunosastossa. Keskustelu jatkui myöhäiseen yöhön. Vladimir

Iljitš koko ajan kyseli Venäjältä saatuja viimeisimpiä tietoja. Hän puhui edessäolevasta proletariaatin sitkeästä taistelusta, kehittyvän vallankumouksen näköaloista ja siitä, millainen tulee olemaan vallankumous. Hän puhui vaarasta, joka uhkasi Kerenskin taholta, vaikka tämä ei silloin vielä näytellytkään erikoisempaa osaa. Vladimir Iljitš sanoi, että ulkomaille on välttämättömästi jätettävä puoluesolu yhteyden ylläpitämiseksi puolueen (Venäjällä) ja ulkomaailman välillä ja yleensä „kaiken varalta”. Suunniteltiin muodostettavaksi puolueen Keskuskomitean ulkomainen byroo, johon tulisimme kuulumaan V. V. Vorovski ja minä. Vasta kello 4 aamulla meidän onnistui saada suostuteltua Vladimir Iljitš hiukan nukahtamaan.

Kello 8 aamulla eräällä asemalla ennen Tukholmaa vaunuun ryntäsi joukko tukholmalaisia kirjeenvaihtajia, jotka olivat saaneet virkaveljiltään Malmöstä lennätintiedotuksen Leninin saapumisesta. Vladimir Iljitš ei ottanut heitä vastaan. Heille vastattiin, että Tukholmassa annetaan tiedotus lehdistöä varten.

Kello 9 olimme jo Tukholmassa. Asemalla otettiin filmikuvia ja Vladimir Iljitšin ei mitenkään onnistunut päästä huomamattomana.

Vladimir Iljitš ei koko päivässä levähtänyt hetkeäkään. Hän ei tahtonut kuullakaan vaikkapa vain yhden päivän levosta Tukholmassa. Hänelle oli joka hetki kallis. Pidettiin saapuneiden (he kuuluivat eri puolueisiin: bolševikkeihin, menševikkeihin, eserreihin, bundilaisiin, anarkisteihin) kokous; laadittiin tarkka pöytäkirja matkasta ja kaikki allekirjoittivat sen, oli käynnissä ulkomaisen byroon järjestäminen. Vladimir Iljitš jätti meille yksityiskohtaiset ohjeet. Hän kiiruhti ostamaan viimeksi ilmestyneitä uusia kirjoja ja valitsi vielä jotain puolueaineistoa.

Emme huomanneetkaan, kun oli jo lähdevä junalle. Jälleen asema, hyörinää, hälinää, melua, lasten huutoja ja itkua. Vladimir Iljitš huolehti kaikista, tiedusteli, onko toverit järjestetty hyvin, varsinkin hän huolehti lapsista. Juna lähti liikkeelle... Hengitystämme pidätellen tervehdimme jäähyväisiksi suurta johtajaamme ja ajattelimme: „Hän suuntaa vallankumouksen oikeille raiteille...”.

M. TSHAKAJA

PALUU KOTIMAAHAN

Kerran syksyllä 1915 venäläiset poliittiset emigrantit järjestivät Genevessä suuren kokouksen, joka oli omistettu Venäjän ensimmäisen (vuoden 1905) vallankumouksen kymmenvuotispäivälle. Tähän kokoukseen kutsuttiin siihen aikaan Bernissä asuva Vladimir Iljitš, mutta hän ei voinut saapua Geneveen. Kokouksen avaaminen oli annettu minun tehtäväkseni. Pidin lyhyen avauspuheen ja ilmaisten Leninin katsomuksen siitä, mihin loppujen lopuksi tulee johtamaan imperialistinen sota, päätin puheeni silloisiin oloihin katsottuna hyvin optimistisesti.

— Loppujen lopuksi,— sanoin minä,— myös tämä iljettävä sota johtaa siihen, että vallankumouksen kipinä leimahtaa jossakin, ehkä pienessä Portugalissa taikka suurella Venäjällä. Me toivomme, että tämä „kipinä”, syttyypä se missä tahansa, leviää yleiseksi maailmanvallankumouksen paloksi.

* * *

Ei ole vaikeata käsittää bolševikki-emigranttien mielialaa, kun meille Sveitsiin saapui tieto helmi—maaliskuun vallankumouksesta Venäjällä. Kohta sen jälkeen sain Iljitšiltä postikortin, jossa hän kirjoitti: „...onnittelten Venäjän vallankumouksen johdosta. Optimisminne toteutui näin pian. Valmistaudun matkalle, pakkaan matkalaukkuja. Mitä te teette”?

Lähetin hänelle samana päivänä vastaustervehdyksen ja kirjoitin, että „minulla on matkalaukku ollut pakattuna jo viime vuodesta”, että olen joka hetki valmis matkustamaan hänen kanssaan Venäjälle.

Meidän palaamisemme järjestely jatkui monia päiviä toisaalta niiden esteiden takia, joita asettivat englantilaiset imperialistit, ja toisaalta Venäjän Väliaikaisen hallituksen ja Pietarin

eserräläis-menševistisen Neuvoston välinpitämättömän ja miltei avoimen vihamielisen suhtautumisen takia meihin. Paluu kuitenkin järjestettiin. Sain Iljitsiltä sähkeen, jossa hän kutsui minua Berniin, mistä me lähtisimme Saksan kautta Venäjälle. Saadesani sähkeen olin hyvin lähellä asemaa, junan piti kohta lähteä ja siksipä, unohtaen „viime vuonna pakatun matkalaukun”, matkustin Iljitšin luo ilman tavaroita.

Suurin osa emigrantteja suhtautui kielteisesti matkustamiseen Saksan kautta. Herkkäuskoiset henkilöt toivoivat, että Entente itse muka toimittaa meidät kotiin. Kuinkas muuten, kuuluihan Venäjä myös Ententeen! Mutta Entente lähetti vain niitä emigrantteja, jotka kannattivat sotaa, so. puolustussodan kannattajia, jotka saattoivat olla sille hyödyksi. Nimenomaan siksi Iljitš muiden bolševikkien kanssa alkoi järjestää Sveitsin sosialidemokraattisen puolueen sihteerin avulla eksterritoriaalista matkustamista Saksan kautta. Loppujen lopuksi se onnistui järjestää, ja me lähdimme Sveitsistä kokonaisena ryhmänä, monet perheineen ja lapsineen.

Pikkuporvarillinen Sveitsi, missä me olimme niin monia vuosia olleet maanpaossa, pidatti meitä muutamia tunteja Sveitsin—Saksan rajalla tarkastaen meidän tavaramme, peläten nähtävästi, ettemme me vain veisi Sveitsin „omaisuutta”.

Meidän ehdotuksestamme eräs sveitsiläinen sosialisti-internationalisti solmi Saksan hallituksen kanssa sopimuksen, jonka mukaan vaunu, jossa tulee olemaan kolmisenkymmentä emigranttia, kulkee eksterritoriaalisesti Saksan halki Itämeren rannalle asti. Eksterritoriaalisuus oli siinä, että me emme saaneet astua ulos vaunusta saksalaiselle maaperälle eivätkä saksalaiset viranomaiset saaneet tulla meidän vaunuamme eikä ottaa kosketusta meihin. Me noudatimme täydellisesti tätä ehtoa: emme poistuneet vaunusta ennen kuin olimme saapuneet meren rannalle, missä meitä oli odottamassa rahdattu laiva, ja saavuttuamme satamaan nousimme heti laivaan.

Tosin Saksassa oli yrityksiä kohdata meitä. Erittäin sitä tahtoivat Scheidemanin tapaiset „puolustussodan” kannattajat yms. He tahtoivat tunkeutua luoksemme asemilla, joilla vaunuamme joutui seisomaan. Mutta Iljitšin johdolla me kieltäydyimme jyrkästi noista kohtauksista.

Matkustaessamme Saksasta Ruotsiin me Iljitšin kanssa olimme miltei koko ajan laivan kannella. Matkalla ollessa kapteenin komentosillalta laskeutui joku, en enää muista oliko se kapteenin apulainen vaiko itse kapteeni, ja tullen meidän luoksemme kysyi: „Kuka täällä on Uljanov?” Me Iljitšin kanssa loimme ilmeikkäitä silmäyksiä toisiimme: saattoi odottaa millaisia ikävyyksiä tahansa. Iljitš heti vastasi: „Mitä osiaa teillä on? Minä olen Uljanov”. Silloin merimies sanoi, että Ruotsin ran-

nalle on kokoontunut venäläisiä tovereita, ja he lähettävät radiossa tervehdyksen: „Pikaisiin näkemiin”.

Ja todellakin, heti kun laiva saapui satamaan, meidät, kuten sanotaan, ottivat syleilyynsä odottaneet toverit ja veivät aterialle. Me viivyimme siellä noin tunnin ja lähdimme heti ensimmäisellä junalla Ruotsin pääkaupunkiin Tukholmaan.

Ruotsissa meidät otettiin vastaan sydämellisesti ja vieraanvaraisesti. Siellä oli paljon venäläisiä emigrantteja. Hyvin suhtautuivat meihin myös paikalliset ruotsalaiset toverit. Tukholmassa oli keväällä 1917 kaupunginjohtajana vasemmistososiaalidemokraatti, joka oli hyvin myötätuntoinen meitä, bolševikkeja, kohtaan ja suhtautui Iljitšiin suurella kunnioituksella. Nimenomaan siitä johtui, että kun junamme saapui seuraavana päivänä Tukholmaan, meidät otettiin lämpimästi vastaan ja vietiin lepäämään ensiluokkaiseen hotelliin. Mutta lepoon ei ollut aikaa, sillä Iljitš kiirehti Venäjälle. Hän aikoi samana iltana lähteä Suomeen. Meidät Iljitšin kanssa vietiin kauppoihin tarkoituksella pukea meidät parempaan asuun, sillä täytyy tunnustaa, meillä emigranteilla, jotka elimme hyvin ahtaissa oloissa, eivät puki-meet olleet läheskään ensiluokkaisia. Sen jälkeen, kun meille oli ostettu uudet puvut, meidät vietiin juhlatilaisuuteen, johon osallistui ruotsalaisia tovereita kaupunginjohtaja mukaanluettuna. Samassa tilaisuudessa me laadimme virallisen pöytäkirjan, johon kirjoitettiin kaikki matkamme vaiheet, koska saatoimme odottaa minkälaisia kolttosia tahansa englantilaisten viranomaisten taholta, joita oli asettunut Suomen rajalle. Kaikki vanhat emigranttiasiakirjamme ja kirjeet me jätimme Tukholmaan vanhoille paikallisille asukkaille — venäläisten emigranttien tovereille.

Samana päivänä, illalla, me lähdimme Tukholmasta ja kahden päivän kuluttua saavuimme asemalle Ruotsin ja Suomen rajalla.

Meidän yllättävän nopea ilmaantumisemme lähelle vallankumouksen kynnystä, Suomen rajalle, sai Ententen asiamiehet huolestumaan. Salaamatta vihaansa, mutta rohkenematta pidättää meitä, englantilaiset santarit kevensivät sydäntään alistamalla meidät loukkaavaan ruumiintarkastukseen eri huoneissa.

Iljitš säilytti täydellisen rauhallisuuden. Huomattuaan santarien pettymyksen, kun heidän oli päästettävä meidät vapaaksi, koska he eivät mitään löytäneet, Iljitš purskahti iloiseen nauruun. Syleillen minua hän sanoi:

— Koettelemuksemme, toveri Miha, ovat päättyneet.— Olemme omalla maallamme, ja me näytämme heille, — hän heristi nyrkkiä, — että olemme ansiokkaita tulevaisuuden isäntiä.

Matkustettaessa Suomen halki Iljitš järjesti erikoislaatuisen kokouksen junassa, joka oli täpö täynnä sotilashenkilöitä. Kun Iljitš oli puhunut ja minä selittänyt, ketä me olimme, mistä olimme tulossa ja mikä on meidän ohjelmamme, monet sotamiehet rupesivat arvostelemaan ankarasti sotaa. Iljitš kuunteli erittäin tarkkaavaisesti sotamiesten puheita.

Valkeasaarelle Iljitšiä olivat saapuneet ottamaan vastaan Pietarin ja Systerpekin työläisten edustajistot. He ottivat ilolla vastaan ystävänsä ja opettajansa. Yhdessä heidän kanssaan me saavuimme Pietariin, missä huhtikuun 16 päivänä 1917 Iljitšiä odotti Suomen asemalla unohtumaton vastaanotto kansan taholta.

F. N. SAMOILOV

V. I. LENININ PALUU PIETARIIN
HUHTIKUUSSA 1917

Huhtikuun 3 päivänä Lenin palasi ulkomailta Pietariin. Olin muiden Pietarin bolševikkien kanssa saapunut Leniniä vastaan Suomen asemalle. Koko asematori oli täynnä työläisiä, sotilaita ja matruuseja. Asematorilla oli panssariauto. Kaikki asemalle johtavat kadut olivat myös täynnä kansaa: työläisten kulkueet marssivat vastaanottamaan johtajaansa. Mieli-ala oli korkealla ja juhlallinen. Kaduilla kaikuivat vallankumouksellisia lauluja. Myöhäisestä ajasta huolimatta (oli jo sydänyö) kansaa saapui yhä lisää. Valonheittäjien säteet halkoivat yön pimeyttä valaisten kirkkaasti asematoria. Valtavan ihmismeren yllä lepatti yön pimeydessä tavattoman paljon tulia. Ne olivat kulkueläisten kantamia soihtuja. Kaikkialla näkyi punaisia lippuja ja plakaatteja, joihin oli kirjoitettu: „Tervehdys Leninille”. Odotus venyi tuskallisen pitkäksi. Junaa viivästyttivät matkalla työläisten kulkueet, jotka olivat saapuneet vastaanottamaan Vladimir Iljitšiä. Vihdoin juna saapui asemalle. On vaikea kuvata sanoin sitä riemua, joka valtasi jokaisen. Tuskin Vladimir Iljitš oli ehtinyt laskeutua vaunusta, kun hänet otettiin käsiin ja kannettiin väkijoukon läpi asemalle.

Vähän ajan kuluttua Vladimir Iljitš tuli kansan joukkoon asematorille panssariauton luo. Vladimir Iljitš aikoi jo aloittaa puheensa, kun matruusit ja sotamiehet ottivat hänet käsiinsä ja nostivat panssariauton kannelle. Näen mielikuvituksessani kuin tänä päivänä Iljitšin korkealla kansanjoukon yläpuolella, käsi koholla, avonaisessa takissa, jonka taskusta pisti esiin lippalakkia. Hänen ensimmäiset sanansa, jotka oli osoitettu työläisille, sotamiehille ja matruuseille, sisälsivät kehotuksen taisteluun sosialistisen vallankumouksen puolesta. Tämä Iljitšin ensimmäinen puhe valaisi ihmisten tietoisuutta jollain erikoisen kirkkaalla valolla.

Koko kansanjoukon saattamana Vladimir Iljitš suuntautui Suomen asemalta panssariautossa Kšesinskajan palatsille, missä silloin sijaitsivat puoluemme Keskuskomitea ja Pietarin komitea. Palatsin parvekkeelta Vladimir Iljitš piti uudelleen puheensa suunnattoman suurelle kansanjoukolle, joka oli kokoontunut palatsin edustalle. Jälleen kaikui Leninin kehoitus, joka julisti vallankumouksen nousun korkeimmalle asteelle: „Eläköön sosialistinen vallankumous!”

Muistan, että silloin vallankumouksen viholliset, jotka näkivät Leninissä työväenluokan tunnustetun johtajan, ja siksi pitivät häntä vaarallisimpana vihollisenaan, pyrkivät kaikin keinoin mustaamaan ja parjaamaan Vladimir Iljitšiä. Kadettien lehti „Retš” ja eserrien „Delo Naroda”, toistaen halpamaisimpia mustasotnialaisten valheita, johtivat lehdistössä parjauskampanjaa Leniniä vastaan. Mutta nämä halpamaiset, pelkurimaiset ihmisraukat eivät ymmärtäneet sitä, ettei maailmassa ole sellaista voimaa, joka voisi saada eroamaan joukot Leninistä ja Leninin joukoista.

Työläiset ja sotamiehet vastasivat parjaajille lukemattomilla suuttumusta uhkuvilla vastalauseilla ja sitten Leninin saapumispäivänä siten, että järjestivät solidarisuuden osoituksen johtajalleen.

Huhtikuun 4 päivän aamuna Lenin teki selostuksen sodasta ja vallankumouksesta bolševikkien — työväen ja sotilaiden edustajain Neuvostojen Yleisvenäläisen neuvottelun osanottajain kokouksessa. Minä myös lähdin tähän kokoukseen. Portailla, jotka johtivat toiseen kerrokseen, jonka eräässä suuressa huoneessa aiottiin tuo neuvottelukokous pitää, kohtasin Vladimir Iljitšin. Lenin heti tunsu minut, pysähtyi ja alkoi kysellä: miten kestin karkotuksen, millainen on terveys, hoidanko terveyttäni ja kuka on lääkäri? Samoin kuin 1914, kun kohtasimme ensi kertaa Krakovassa, Vladimir Iljitš tarkasteli minua tunnustelevasti terävällä katseellaan ikään kuin odottaen löytävänsä kasvoiltani koettujen kärsimysten jälkiä.

Vastasin Vladimir Iljitšille, että kestin karkotuksen melko hyvin, terveyteni on tyydyttävä ja olen valmis käymään käsiksi työhön. Mutta Vladimir Iljitš keskeytti minut ja sanoi:

— Ei, ei, teidän on vielä perusteellisesti parannettava terveyttänne. Annan teille neuvon: kääntykää professorien puoleen. He ovat asiantuntijoita, he ovat koko elämänsä oppineet, seuraavat tiedettä, heillä on suuri kokemus. Heille on tietenkin maksettava hyvin, mutta se on pikku asia. He varmasti auttavat.

Innostuneena ja rohkaistuneena keskustelusta Vladimir Iljitšin kanssa nousin yhdessä toisten toverien kanssa toiseen kerrokseen. Kokous oli monilukuinen.

Puheenvuoro annettiin Vladimir Iljitšille. Bolševikit ottivat johtajansa vastaan myrskyisin kunnianosoituksin. Hengitystä pidätellen me kuuntelimme Leninin joka ainutta sanaa.

Tämä Leninin puhe, joka tunnetaan historiassa Huhtikuun teesien nimellä, oli meille todellinen kaiken selitys. Me, bolševikit-maanalaiset työntekijät, jotka olimme Leninin ja Stalinin johdolla käyneet erinomaisen koulun taistelussa työväenluokan asian puolesta, olimme myös Helmikuun vallankumouksen jälkeen perehtyneet tilanteeseen suurin piirtein oikein: valtava enemmistö meistä otti heti leppymättömän asenteen porvarillisen Väliaikaisen hallituksen ja imperialistisen sodan suhteen emmekä me pitäneet vallankumousta läheskään päättyneenä. Mutta jatkuvan taistelun konkreettinen perspektiivi meille ei ollut selvä.

Vladimir Iljitš julisti selostuksessaan päättäväisesti siirtymisen vallankumouksen ensimmäisestä vaiheesta (Helmikuun porvarillis-demokraattisesta vallankumouksesta) toiseen vaiheeseen — sosialistiseen vallankumoukseen, jonka tehtävänä oli antaa valta proletariaatin ja köyhien talonpoikaikerrosten käsiin.

Marxilaisen teorian vanhentuneen määritelmän tilalle siitä, että parhaimpina valtiomuotona sosialismiin siirtymisen kaudella on parlamentaarinen tasavalta, Lenin esitti uuden määritelmän. Hän esitti teesin Neuvostojen Tasavallasta yhteiskunnan valtiollisen järjestelmän täydellisimpänä ja tarkoituksenmukaisimpana muotona sosialismiin kapitalismista siirryttäessä.

Edelleen Vladimir Iljitš puhui jatkuvan sodan ryöstöluonteesta, siitä, että porvaristoa kukistamatta tätä sotaa ei voida lopettaa todella demokraattiseen rauhaan. Lenin esitti vaatimuksen: „Ei mitään kannatusta Väliaikaiselle hallitukselle!” — ja kutsui bolševikkeja suorittamaan kärsivällistä, järjestelmällistä ja sitkeää selitystyötä joukkojen keskuudessa.

Leninin tehdessä meille selostusta kokoukseen tuli muutamia tovereita alhaalta, jotka pyysivät Vladimir Iljitšiä toistamaan selostuksensa Duuman istuntosalissa, jonne oli kokoontunut työläisten ja sotilaiden edustajain Neuvostojen Yleisvenäläiseen neuvottelukokoukseen saapuneita edustajia. Edustajain joukossa oli bolševikkeja sekä menševikkejä. V. I. Lenin suosui. Kun Lenin puhui tässä kokouksessa, kuului menševikkien taholta äänekkäitä välihuomautuksia ja toisinaan vihaisia huutoja. Keskeyttämättä hetkeksikään selostustaan Vladimir Iljitš torjui sivumennen menševikkien huudot, ja menševistiset huutajat heti vaikenivat ja kalpenivat Leninin murhaavan logiikan lyöminä.

Muistan, että erittäin vihaisesti menševikit huusivat, kun Lenin puhui, että puolueemme nimi on välttämättömästi muutettava sosialidemokraattisesta kommunistiseksi, siitä, että

sosialidemokraateiksi nimittävät itseään sekä menševikit että kaikki länsieurooppalaiset sosiaališovinitit, jotka ovat hävässeet ja lianneet tämän nimen katalalla sosialismin kavaltamisella. On jo aika heittää pois „likainen paita”, sanoi Vladimir Iljitš. Kun Lenin oli lopettanut selostuksensa, esittivät hänelle vastaväitteitä menševistiset johtajat Tsereteli ja Dan. Tsereteli puolusti ulkokultaisesti „yhtenäisyyttä” ja sanoen, ettei hän hyväksy niitä periaatteellisia määritelmiä, joita Lenin oli esittänyt, lisäsi „ettei ole menettänyt toivoa” siitä, että heidän, menševikkien, onnistuu „päästä yhteisymmärrykseen” Vladimir Iljitšin kanssa. Sen jälkeen esiintynyt Dan puhui vihaa pursuen, ettei hän ole samaa mieltä Leninin kanssa ja sanoi, ettei heillä ole sama matka Leninin kanssa, että tiet ovat liiaksi eronneet.

Nämä molemmat puheet — Tseretelin ja Danin — toinen ruokoton ja ulkokultainen, toinen kyynillisyyteen saakka avomielinen, osoittivat vielä kerran, että menševikkien puolue oli jo ajat sitten lähtenyt kulkemaan imperialistisen porvariston tietä.

Kaikki paikalliset puoluejärjestöt hyväksyivät kokouksissaan ja konferensseissaan Leninin teesit ja ottivat ne käytännöllisen toimintansa perustaksi.

Ja vain erinäiset luopiot, sellaiset kuin Kamenev, Rykov ja Pjatakov, joilla ei ollut mitään kannatusta puolueessa, puhuivat vieläkin, etteivät he ole samaa mieltä Leninin kanssa ja vetivät menševismin suohon.

Leninin Huhtikuun teesit liittivät yhteen ja järjestivät bolševikkeja Pietarissa ja muilla paikkakunnilla taisteluun vallankumouksen edelleen kehittämiseksi.

S. I. ALLILUJEV

OBUHOVIN TEHTAALLA

Kuulin ensi kerran Vladimir Iljitšistä huomattavalta marxilaiselta vallankumousmieheltä V. K. Kurnatovskilta, joka saapui 1900 Tiflisiin karkotuksesta Jenisein seuduille, missä hän tapasi Leniniä, joka oli myös ollut karkotuksessa. Paljon sain V. I. Leninistä tietää 1903 Bakussa V. A. Selgunovilta. Mutta ensi kerran näin Leniniä huhtikuussa 1917, kun hän palattuaan Venäjälle puhui joukkokokouksessa Suomen aseman edustalla panssariauton kannelta.

Pietarin proletariaatti, vallankumouksellisesti ajattelevat matruusit ja sotamiehet tervehtivät riemulla Vladimir Iljitš Leniniä. Hän piti kokoontuneille puheen, jota on mahdoton unohtaa. Lenin kutsui kaupunkien ja maaseudun työtätekeviä liittymään yhteen, kutsui työläisiä taisteluun iänikuista vihollistaan — porvaristoa vastaan ja varoitti, että on voitettava tavattoman suuria vaikeuksia.

Toisen kerran kuulin Vladimir Iljitšin puhuvan kohta sen jälkeen Obuhovin tehtaalla. Kaikenkarvaiset luokkasovittelijat harjoittivat voimaperäistä agitaatiota tämän tehtaan eräiden työosastojen työläisten keskuudessa ja muun muassa tykkipajassa. He syytivät parjaavia syytöksiä bolševikkeja ja Leniniä vastaan kehottaen työläisiä lähtemään kadulle ja osoittamaan vihamielisen suhtautumisensa bolševismiin.

Vladimir Iljitš saapui tehtaalle paljastaakseen työläisjoukoille menševikkien ja eserrien petturipolitiikan. Tykkipajaan hän meni ennen sovittua aikaa.

Päivävuoroissa ei työ vielä ollut päättynyt, ja väkeä oli alussa vähän.

Tämän työosaston eräässä nurkassa oli pieni kaidepuilla varustettu puhujakoroke. Vladimir Iljitšin luo kokoontui ryhmä obuhovilaisia. Hän istuutui porrasaskelmalle puhujakorokkeen luo ja otti takin taskusta pienen sanomalehtipaperikäärön, jossa

oli pala voilla voideltua ruisleipää. Vaihtaen lyhyitä lauseita keskustelukumppaniensa kanssa Lenin söi hyvällä ruokahalulla leipää, juoden päälle teetä, jota oli tuonut lasillisen eräs meidän tovereistamme.

Kohta työkkipajan suureen halliin alkoi sankkana joukkona virrata avoimista ovista muiden työosastojen työläisiä. Vladimir Iljitš nousi puhujakorokkeelle ja oli ehtinyt sanoa muutaman sanan, kun alkoi kuulua äänekkäitä vihamielisiä huutoja. Menševikkien ja eserrien nostaman melun seasta ei voinut kuulla mitään.

V. I. Lenin odotti rauhallisesti kiihkon tyyntymistä. Menševikit pitivät edelleenkin mahdotonta melua, mutta muutamia erittäin äänekkäitä kirkujia työläiset taluttivat ulos. Useimmat työläiset osoittivat yhä suurempaa kärsimättömyyttä. He tahtoiivat saada pikemmin kuulla Leniniä. Huutajia varoitettiin: „Kuka käy häiritsemään, heitämme ulos”.

Vihdoin saatiin palautetuksi hiljaisuus, ja Vladimir Iljitš alkoi puhua. Hänen rauhallinen äänensä, yksinkertaiset, vakuuttavat ja ymmärrettävät sanansa tekivät kuulijakuntaan ihmeellisen vaikutuksen.

V. I. Leninin esiintymisellä Obuhovin tehtaalla, jota pidettiin opportunistien linnakkeena, oli valtava vaikutus joukkoihin. Menševikkien ja eserrien vaikutus obuhovilaisten keskuudessa huomattavasti väheni. Työläiset vähitellen loittoivat luokkasovittelijoista ja kuuntelivat yhä enemmän bolševikkeja, jotka kutsuivat heitä taisteluun porvaristoa vastaan.

V. V. VASILJEV

PUTILOVIN TYÖLÄISTEN VIERAANA

Huhtikuun 3 (16) päivä 1917, jolloin Vladimir Iljitš palasi Pietariin, ja hänen tapaamisensa Pietarin proletariaatin kanssa tulivat historiallisiksi. Ei siis ole mitään ihmettelemistä, että vielä nytkin, miltei 40 vuoden kuluttua, muistan hyvin tuon päivän tapahtumat.

Illalla noin kaksi tuhatta putilovilaista lähti lippuja ja valo-soihtuja kantaen marssimaan Suomen asemalle. Sinne marssi myös tuhansia muiden tehtaiden työläisiä, sotamiehiä, matruuseja; samoin kuin mekin he kiiruhtivat vastaanottamaan Leniniä.

Kun kello kävi kahdeksatoista, ilmaantui Vladimir Iljitš aseman ovelle, ja asematorilla heti vyöryi mahtava „hurraa”. Kahden valonheittäjän säteiden valaisemana Lenin nousi panssariauton kannelle ja ojentaen oikean kätensä eteenpäin alkoi puhua. Asematorilla seurasi heti hiljaisuus. En käy kertomaan hänen puheensa sisältöä — sen kaikki tietävät. Sanon vain, että minuun samoin kuin kaikkiin muihinkin läsnäolleisiin Iljitšin puhe teki tavattoman voimakkaan vaikutuksen.

Kansan ympäröimänä panssariauto, jossa oli Lenin, lähti hitaasti kulkemaan Pietarinpuolelle, Kšesinskajan palatsille, missä silloin sijaittivat bolševikkien puolueen Keskuskomitea ja Pietarin komitea.

Hiukan yli kuukauden kuluttua näin taas Leniniä. Toukokuun 12 (25) päivänä hän tuli meille tehtaan työläisten joukkokokoukseen. Putilovilaiset olivat juuri ajaneet puhujakorokkeelta pois eserrä Tšernovin. Äkkiä tehtaalla levisi tieto: „Lenin on tullut!” Valtava aukea valssausosaston edustalla (siellä on nyt muistotaulu) täyttyi nopeasti kansalla. Kokoontui noin 25.000 henkeä. Ihmisiä istui jopa tehdasrakennusten katoillakin.

Leninin puhetta seurattiin tavattomalla tarkkaavaisuudella, ettei jäisi kuulematta yhtään sanaa. Se oli vaikeaa aikaa. Sota jatkui, tehtailla ei ollut polttoainetta, ei riittänyt elintarvikkeita.

Me, työläiset, odotimme selvää vastausta moniin kysymyksiin. Ja Vladimir Iljitš vastasi meille. Hän todisti, että vain Neuvostojen valta voi lopettaa imperialistisen sodan, antaa kansalle rauhan, leipää, työtä. Leninin käynnin jälkeen eserräläiset ja menševistiset järjestöt alkoivat tehtaallamme erittäin nopeasti pienetä, ja bolševistinen järjestö alkoi kasvaa.

Väliaikainen hallitus kukistui, valta siirtyi Neuvostoille. Lokakuun lopulla puhkesi neuvostovastainen Krasnovin—Kerenskin kapina. V. I. Lenin kutsui Smolnaan ryhmän putilovilaisia ja kysyi, mitä tehdas voi antaa taisteluun vastavallankumousta vastaan. Putilovilaiset vastasivat: muutamia panssaroituja rautatiepattereita.

Lokakuun 29 päivän (marraskuun 11 päivän) vastaisena yönä Iljitš tuli tehtaalle tarkastamaan miten työ sujuu. Pistäydyttyään tehdaskomiteaan hän keskustelussa työläisten kanssa vakuuttautui, että asetilaus tulee täytetyksi määräaikana. Sitten Vladimir Iljitš aikoi lähteä, mutta työläiset pyysivät häntä syömään heidän kanssaan illallista. Meillä oli paistettuja perunoita ja keitettyä vettä. Iljitš jakoi tämän vaatimattoman illallisen työläisten kanssa.

Ei aika eikä tapahtumat voi pyyhkiä pois näitä kalliita muistoja. Lenin on ollut ja tulee aina olemaan kanssamme.

F. A. BYKOV

HISTORIAL LISINA PÄIVINÄ

Helmikuun porvarillis-demokraattisen vallankumouksen jälkeen palvelin panssariosastossa, joka oli majoitettu Pietariin. Se oli kiireistä aikaa ja jokaiselle bolševikille riitti tarpeeksi työtä. Minä levitin silloin „Pravda” lehteä. Jouduin usein käymään puolueen Keskuskomiteassa, joka silloin, 1917, sijaitsi Pietarinpuolella, entisessä Kšesinskajan palatsissa.

Huhtikuun 3 (16) päivänä sain puoluetehävän: tiedottaa kiireellisesti useille tovereille, että Lenin saapuu Pietariin. Nykyään meillä julkaistaan tiedotukset kaikista suurista tapahtumista kaikissa lehdissä ja ilmoitetaan radiossa. Siihen aikaan meillä ei ollut käytettävissämme niin voimakkaita ja joustavia välineitä. Siksi jokaisen meistä bolševikeista oli ehdottomasti käytävä kolmella toverilla taikka kolmessa tuotantolaitoksessa ja kerrottava Leninin tulosta.

Kaikki me odotimme kiihkeästi Vladimir Iljitšin tuloa ja täytimme tehävän ylittäen. Jokainen meistä kävi kolmen toverin asemesta kymmenien tovereiden luona.

Huhtikuun 3 (16) päivänä oli Suomen aseman edustalle illalla kokoontunut tuhansia Pietarin työmiehiä, työläisnaisia, sotilaita ja matruuseja. Tuhannet katseet oli suunnattu sinne päin, mistä odotettiin junaa. Ja vihdoin kuului kauan odotettu veturin vihellys, ja kohta sen jälkeen juna pysähtyi asemalaiturin viereen. Erään vaunun ovelle ilmestyi keskikokoinen mies musta päällystakki yllään. Se oli Lenin.

Vladimir Iljitš tervehti iloisesti kokoontuneita. Vastaukseksi kaikui voimakas „hurraa”. Sen jälkeen Lenin kulki kunniakompanian ohji ja otti vastaan raportin. Vladimir Iljitš oli kiihdyksissä ja hämillään sellaisen yllättävän vastaanoton johdosta.

Ja kun Iljitš kulki aseman läpi ja meni asematorille, kaikui mahtavia „hurraa” huutoja ja tervehdyksiä. Työläiset ottivat Vladimir Iljitšin käsilleen ja nostivat aseman edustalla seisovan

panssariauton kannelle (nyt se panssariauto on asetettu Lenin-museon Leningradin filiaalın sisäänkäytävän edustalle). Tämän panssariauton kannelta Vladimir Iljitš onnitteli Pietarin vallankumouksellista proletariaattia ja julisti historiallisen tunnuslauseensa: „Eläköön sosialistinen vallankumous!”

Silloin näin ja kuulin ensi kerran Leniniä. Sen jälkeen näin häntä monia kertoja. Muistan erittäin hyvin tapaamisen hänen kanssaan Smolnassa, Lokakuun aseellisen kapinan päämajassa. Sinne saapui tulvana aseistettuja miehiä tehtailta, sotalaivoilta ja sotaväen joukko-osastoista.

Lokakuun 24 (marraskuun 6) päivänä 1917 olin osaston kansliassa (olin silloin komissaarina vallankumouksellisessa Sotilaskomiteassa, joka vartioi Smolnaa ja piti yhteyttä Smolnan ja tehtaiden välillä). Äkkiä kansliaan tuli juoksujalkaa eräs tovereistani ja virkkamatta sanaakaan ojensi minulle sanomalehden osoittaen pientä kirjoitusta, jonka ympäri oli vedetty viiva punaisella kynällä.

Porvarillisessa lehdessä oli kirjoitettu, että Väliaikaisella hallituksella on tiedossa Leninin olinpaikka ja että on ryhdytty toimenpiteisiin hänen vangitsemisekseen. Lehti putosi kädestäni, väristys kävi läpi ruumiini. Entä jos vangitsevat? Mitä tehdä? Onhan jo alkamassa proletaarinen vallankumous!

Mutta pelkoni osoittautui turhaksi.

— Elossa, elossa ja täysin terve! — kuulin sanottavan iloisella äänellä.

Ne sanat lausunut ei maininnut kuka on „elossa” ja „täysin terve”, mutta ymmärsin ilman sitäkin kaiken. Kaikki puhuivat vain Leninistä. Toiset väittivät, että hän on täällä, toiset väittivät vastaan, mutta kukaan ei tietenkään tiennyt, missä nimenomaan oli Lenin, jota jahtasivat Väliaikaisen hallituksen kytät.

Myös päävahdissa oli äänekästä. Menin lähemmäksi punakaartilaisia ja kuuntelin heidän keskusteluaan. He puhuivat Leninistä. Oli jo myöhäinen ilta. Kun katsahdin ympärilleni, niin huomasin ikkunalaudalla istuvan jonkun miehen ja kuuntelevan punakaartilaiden väittelyä. Sillä hetkellä minut kutsuttiin toveri Sverdlovin luo. Kun palasin käytävää pitkin, niin näin eräässä huoneessa paljon väkeä ja kuulin Leninin äänen. Kurkistin sinne. Millainen olikaan hämmästykseni, kun tunsin Leninissä sen saman miehen, joka vielä muutama minuutti sitten oli istunut päävahdissa ikkunalaudalla ja kuunnellut punakaartilaiden keskustelua!

En ollut tuntenut Leniniä siksi, että hänellä oli tekotukka ja vieras päällystakki: niin hän tuli myöhään illalla lokakuun 24 päivänä Smolnaan viimeisestä illegaalisesta asunnostaan. Ilostuin kovin ja mieleni teki huutaa: „Leninimme on täällä!”

Lenin heti tunsu minut, viittasi luokseen ja kysyi:

— No, miten meillä ovat asiat autojen suhteen, toveri autokuljetuspäällikkö?

Vladimir Iljitš tiedusteli yhteys- ja kulkuvälineiden kuntoa, joilla oli mitä tärkein merkitys Lokakuun vallankumouksen päivinä.

Kerroin hänelle osastoni asiain tilasta. Seuraavana päivänä näin Leninin Neuvostojen II Yleisvenäläisessä edustajakokouksessa. Hän puhui rauhasta, maasta, Neuvostohallituksen muodostamisesta, proletaarisen vallankumouksen voitosta Venäjällä, joka avaa uuden aikakauden koko ihmiskunnan historian kehityksessä.

A. M. AFANASJEV

VALKEASAAREN ASEMALLA

Minä ja toverini, Pietarin bolševikkityöläiset, olimme jo 1905 kuulleet paljon Leninistä. Huolimatta siitä, ettemme olleet häntä nähneet, tiesimme, että hän on proletaaristen joukkojen johtaja. Se vakaumus säilyi sisimmässämme taantumuksen ja imperialistisen sodan vuosien läpi. On ymmärrettävää miten odotimmekaan vuonna 1917 Iljitšin paluuta itsevaltiudesta vapautetulle Venäjälle. Lukiessamme „Pravdassa” Leninin „Kirjeitä kaukaa”, näimme niissä hehkuvan uskon vallankumoukseen, työläisiin, ja erittäin halutti, että Iljitš olisi täällä, yhdessä meidän kanssamme, että hän johtaisi vallankumousta paikanpäällä.

Vihdoin koitti kauan odotettu päivä.

Työskentelin silloin Systerpekin tehtaalla. Päätimme mennä Iljitšiä vastaan Valkeasaaren asemalle, joka oli ensimmäinen asema venäläisellä alueella. Sinne oli kokoontunut valtuustoja — noin sata Systerpekin työläistä ja Pietarista saapunut ryhmä puoluetyöntekijöitä. Mieliala oli kaikilla korkealla ja juhlallinen. Noin kello 11 illalla kaukaa tulivat näkyviin veturin valot. On vaikeata sanoin kuvata sitä tunnetta, joka valtasi meidät. Maahan palasi suuri vallankumouksen johtaja.

Juna saapui asemalaituriin ja pysähtyi. Mutta missä vauussa matkusti Vladimir Iljitš? Ylikonduktööri osoitti meille sen vaunun. Yritin katsoa ikkunasta, mutta ikkunassa oli verho.

Asemalyhtyjen himmeässä valossa en tuntenut heti Vladimir Iljitšiä, kun hän tuli vaununsillalle syystakki ja harmaa puku yllään. Mutta se oli hän, meidän oma Iljitšimme. En tiedä mitä silloin olisin tehnytään. Innostuksen vallassa huusin riemuisani:

— Lenin! Lenin!

Ryntäsimme vaununsillan luo, otimme Iljitšin käsien varaan ja nostimme korkealle ylös. Iljitš ei odottanut näin myrskyisää vastaanottoa ja liikuttuneena sanoi meille:

— Toverit, hiljempää, mitä te nyt, toverit?

Me kannoimme Iljitšin käsissä asemahuoneistoon. Työläiset ympäröivät tiiviinä renkaana Iljitšin ettei kukaan asemalaiturilla olleista syrjäisistä henkilöistä olisi päässyt lähelle meidän rakasta johtajaamme.

Vastaanotto liikutti suuresti Vladimir Iljitšiä. Eräs työläisistä tervehti häntä valtuustojen nimessä. Iljitš kuunteli tarkkaavaisesti jokaista sanaa. Sitten hän piti pienen vastauspuheen. En enää muista tarkalleen puheen sisältöä, mutta muistan hänen puhuneen, että on jatkettava taistelua, lopetettava imperialistinen sota. Me kaikki seisoiimme hänen ympärillään ja iloitsimme kuin lapset. Jokainen tunsu, että saa uusia voimia ja uutta tarmoa. Sillä olihan Iljitš, meidän oma Iljitšimme, kokenut ja järkähtämätön bolševikkien puolueen johtaja ja opettaja, jälleen kanssamme!

Yhdessä toisten ulkomailta tulleiden seurassa Vladimir Iljitš meni huoneeseen, jossa tarkastettiin passeja. Meitä ei sinne päästetty.

Vladimir Iljitš ja hänen seurassaan olleet toverit menivät sitten vaunuun. Me olimme vaunun luona, huusimme „hurraa!” ja heilutimme lakkeja. Juna lähti liikkeelle. Vaunussa laulettiin „Internationalea”. Asemalaiturilla olleet työläiset yhtyivät lauluun ja lauloivat kunnes juna häipyi näkyvistä. Iloisina ja onnellisina palasimme takaisin.

Asemalla jokin ryhmä keikareita puhui petomaisella vihalla Leninin tulosta. Me terästimme valppauttamme. Jokainen meistä tunsu vielä kerran Leninin sanojen suuren oikeuden edessäolevasta raskaasta taistelusta. Me olimme Leninin johdolla, hänen lippunsa alla, valmiita taisteluun, valmiita murskaamaan kaikki vallankumouksen viholliset.

V. M. MOLOTOV

LENIN JA PUOLUE
HELMIKUUN VALLANKUMOUKSEN AIKANA

Kun Lenin huhtikuussa 1917 saapui Venäjälle, puolueemme tunki jälleen jalkojensa alla vahvan maaperän. Laskeuduttuaan Suomen aseman portailta, kirjaimellisesti sanoen muutaman hetken kuluttua saapumisensa jälkeen, Lenin piti jo innostuttavia puheita Venäjän vallankumouksen tehtävistä, proletariaatin tehtävistä. Panssariauto, jonka oli ajanut asematorille sotilasosasto, oli puhujakorokkeena, jolta toveri Lenin puhui sosialistisen maailmanvallankumouksen näköaloista tavattoman suurelle työläisten joukolle, joka oli saapunut vastaanottamaan johtajaansa. Matkalla asemalta silloin Pietarissa — nykyisessä Leningradissa — tunnetulle „Kšesinskajan palatsille” hänen oli monia kertoja noustava yön pimeydessä valonheittäjien kirkkaasti valaiseman panssariauton kannelle ja pidettävä lyhyitä puheita vastaan saapuville työläisjoukoille. Ja aina Vladimir Iljitš toisti perustunnuksensa: „Eläköön sosialistinen vallankumous!”

Näissä ensimmäisissä tulisissa puheissa oli heitetty rohkea haaste vihollisille ja heti annettu selvä suuntaus puolueemme kaikelle työlle. Siihen hetkeen asti puolue vain heikosti ja epävarmasti etsi haparoiden tietään.

Jo ennen toveri Leninin tuloa puolue oli ottanut horjumattoman asenteen sotaan vastaan, Lvovin—Miljukovin—Kerenskin väliaikaista, porvarillista hallitusta vastaan, pikkuporvarillisten luokkasovintopuolueiden politiikkaa vastaan. Mutta sanottakoon suoraan: puolueella ei ollut riittävää selvyyttä eikä päättävyyttä, jota vaati vallankumouksellinen tilanne. Sitä ei ollut siksi, ettei ollut selvää suuntausta sosialistiseen vallankumoukseen. Puolueen yleensä oikealla agitaatiolla ja koko vallankumouksellisella käytännöllisellä työllä ei ollut lujaa perustaa, koska puolueen ajatus ei vielä ollut kehittynyt rohkeisiin

johtopäätöksiin siitä, että on välttämätöntä taistella välittömästi sosialismin puolesta, sosialistisen vallankumouksen puolesta.

Siitä lähtien, kun Lenin heti ensimmäisessä, vallankumouksellisella Venäjällä pitämässä puheessaan esitti sosialistisen vallankumouksen tunnuksen, se — tuo tunnus — tuli puolueemme ohjelmatunnukseksi. Lenin sanoi sen sanan, lausui ilmi sen ajatuksen, joihin meitä, bolševikkeja, kaikkia etumaisia työläisiä, olivat jo johtaneet vallankumoukselliset tapahtumat.

Panssariautosta moneen kertaan toistetut lyhyet puheet, joissa kehoitettiin sosialistiseen vallankumoukseen, valaisivat häikäisevän kirkkaalla valolla puolueemme perusteitä. Erittäin hyvin muistamme tuon hetken me, tämän vallankumouksen alussa Leninille järjestetyn tavallisuudesta poikkeavan, jotenkin ennustuksellisen vastaanoton osanottajat. Se antoi meille heti innostusta, me tunsimme tavattoman suurta vallankumouksellista tarmoa ja uskoa. Antaumuksellisen vallankumoukselliset Leningradin työläiset ottivat johtajan taistelukehotukset vastaan yhtä suurella ilolla...

Mutta niiden — kehotusten — oli vielä muotouduttava selviksi, konkreettisiksi. Sosialistisen vallankumouksen tunnus tarvitsi vielä niiden teiden viitoittamista, joita työtätekevien etujoukon — proletariaatin oli lähdeävä kulkemaan. Lenin ei siinäkään pannut odottamaan.

Jo muutaman päivän kuluttua „Pravdassa” ilmestyivät tunnetut, murtumattomasta aatteellisesta aineesta valetut teesit tunnuslauseineen, jotka tulivat kaikkien maiden työtätekeville kaikkein kalliimmiksi ja läheisimmiksi: „Kaikki valta työväen edustajain Neuvostoille!”. „Ei parlamentaarinen tasavalta, — palaaminen siihen T. E. N:sta olisi askel taaksepäin, — vaan työläisten, maatyöläisten ja talonpoikain edustajain Neuvostojen tasavalta koko maassa, alhaalta ylös asti”, — niin toveri Lenin käänsi Venäjän vallankumouksen kielelle sosialistisen vallankumouksen tunnuksen. Eikä siinä kaikki. Siten oli löydetty avain vallankumouksen toteuttamiseksi, ruumiillistuttamiseksi elämässä. Sosialistisen vallankumouksen tunnus tuli ymmärrettäväksi, läheiseksi vaatimukseksi mitä laajimmille työläisten ja työtätekevien joukoille. Taistelun päämäärä oli heti ikäänkuin vapautunut sitä peittäneestä verhosta.

Ei voida sanoa, etteikö puolueessa olisi ollut epäröintiä hyväksyttäessä teesejä taistelusta Neuvostojen vallan puolesta. Epäröintiä, vaikkakaan ei pitkäaikaista, eräällä osalla tovereita oli. Eikä turhaan Lenin yhdessä „valta Neuvostoille” tunnuksen kanssa, kaikkien menševististen mätien traditioiden ihailijain kauhuksi julistanut kehotusta: heittäkäämme yltämme sosialidemokratian likainen paita.

Leninin kehoitus nousta kapinaan sosialidemokratismia vastaan ei antanut iskuja ainoastaan menševikeille, jotka märehivät sosialidemokratismien pahimpia traditioita, vaan myös niille meidän tovereillemme, jotka eivät heti käsittäneet perusteellisten muutosten väistämättömyyttä historiallisessa tilanteessa. Lenin ehdotti jo silloin puolueen nimityksen muuttamista kommunistiseksi, jotta sosialidemokratian maanpuolustusasenteen ja luokkasovinnon häpäisemä nimitys jäisi porvariston hännässä laahustavien sosiaalipetturien rajattomaan käyttöön. Tätä nimen muutosta puolue ei tehnyt heti, mutta suurin piirtein koko puolue otti nopeasti Iljitšin viitoittaman asenteen.

Eraiden, jopa huomattavien tovereiden horjuminen ei ollut luonteenomaista koko puolueelle. Ennen Leninin tuloa puolueessa kehityksessä olleet erimielisyydet menettivät nyt myös voimansa. Perspektiivi, jonka toveri Lenin avasi sellaisella selvyydellä ja logiikalla, viitoitti vallankumouksellisille bolševikeille taistelutiet, jotka oli valmistanut puolueen menneisyys. Siksi vain herrat Bazarovit — Avilovit, jotka vallankumouksen ensi päivinä yrittivät, nähtävästi vanhan tavan mukaan, esittää itseään bolševikkeina, loittonivat lopullisesti toveri Leninin Huhtikuun teeseistä ja siitä lähtien jäivät loppuun asti vihamielisiksi puolueellemme.

Hyväksyen Leninin Huhtikuun teesit Neuvostoista puolue päätti ennakkolta suunnastaan. Siten puolue alkoi valmistella porvarillisen järjestelmän aseellista kukistamista. Mutta tämä valmistelu ei lainkaan supistunut pelkkään taisteluvoimien kokoamiseen ja niiden järjestelytekniikkaan. Päinvastoin, Leninin selityksen mukaan, sillä hetkellä puolueen tehtävistä eivät lainkaan olleet ensimmäisellä paikalla taisteluvalmennus eivätkä taisteluasiintymiset.

Viitoittaen selvästi tien kapinaan Huhtikuun teesit samalla asettivat sinä aikana puolueen tehtäväksi aatteellis-selvittävän työn, propagandan ja agitaation suorittamisen laajojen työväenjoukkojen keskuudessa. Saattoi näyttää, että ne ulkomuodoltaan vaatimattomat, vähän huomiota herättävät tehtävät, jotka Lenin muotoili teeseissään, eivät lainkaan vastanneet hahmoteltua peruspäämäärää. Niissä ei sanottu mitään viivyttämättömästä kapinasta, vaan päinvastoin, ikäänkuin välittämättä myrskyisesti kehittyvästä alkuvoimaisesta vallankumouksesta, juurrutettiin meihin vallankumouksellisten proletaarien yksinkertaisia, aivan tavallisia velvollisuuksia sillä hetkellä. Toveri Leninin teeseissä sanottiin:

Vain pikkuporvarillisten luokkasovintopuolueiden taktiikan „...kärsivällinen, järjestelmällinen, peräänantamaton, erikoisesti joukkojen käytännöllisiin tarpeisiin mukautuva virheiden *selittäminen*” on meidän tehtävämme tällä hetkellä.

Niin kauan kun olemme vähemmistönä,— puhui toveri Lenin,— on puolueen tehtävänä suorittaa kärsivällistä propagandaa joukoissa, selittäen virheitä menševistis-eserräläisten neuvostojen käyttäytymisessä ja propagoida samanaikaisesti joukoissa välttämättömyyttä valtiovallan siirtymisestä työväen edustajain Neuvostoille. Älä antaudu vallankumousmiehen luonnollisen tunteen valtaan, vaan pidä ohjeena sitä, mikä johduttaa vallankumouksellisen tilanteen huolellisesta marxilaisesta arvioinnista,— sellainen oli Iljitšin Huhtikuun teesien henki.

Vallankumouksellinen tunne synnytti pyrkimyksen viivyttelemättömiin esiintymisiin ja välittömään, avoimeen taisteluun vihollisia vastaan. Mutta vallankumousmies Leninin marxilainen tietoisuus osoitti silloin puolueen työskentelyn toisenlaisen metodin. Ja muistan, että huhtikuun päivinä toveri Lenin erikokoisesti korosti sellaisen politiikan vaarallisuutta ja turmiollisuutta, joka poikkeaa „hiukan” enemmän vasemmalle kuin tarvitaan, poikkeaa „hiukan” ulkopuolelle selitys- ja arvostelutyöstä joukkojen keskuudessa välittömiin vallankumouksellisiin esiintymisiin. Lenin vaati ja sai aikaan, että useiksi kuukausiksi (sellaisiksi kuukausiksi, jotka vallankumouksen historiassa vastaavat vuosikymmeniä!) puolue keskitti kaikki voimansa valtavan ja erittäin menestyksellisen agitaatiotyön kehittämiseen joukkojen keskuudessa selittäen imperialistisen sodan luokkapäämääriä, porvariston politiikan taantumuksellista olemusta ja työläisten suhteen osuudeltaan petturimaisen menševikkien ja eserrien luokkasovintotaktiikan sisältöä. Samalla puolue esitti myönteisen toimintaohjelmansa. Puolueella olivat selvät käytännölliset tehtävät. Silloin se asetti välittömäksi päämääräksi enemmistön valtaamisen Neuvostoissa.

Nyt me näemme, millaisen erinomaisen opetuksen puolueemme sai toveri Leninin johdolla Helmikuun vallankumouksen ensi kuukausina. Mikä on tämä Leninin opetus puolueellemme? Marxilaisuuden loistava soveltaminen politiikkaan.

Sillä vallankumouskaudella puolueemme ensi kertaa historiassa, ensimmäisenä koko maailmassa, asetti välittömäksi tehtäväkseen taistelun sosialismin puolesta. Ei koskaan eikä missään maassa mikään puolue ollut ennen sitä asettanut niin käytännöllisesti kysymystä sosialistisesta vallankumouksesta kuin sen asetti Helmikuun vallankumouksen ensimmäisinä viikkoina meidän puolueemme toveri Leninin johdolla.

Kun Marx ja Engels kirjoittivat „Kommunistisessa manifestissa” kommunismin punaisesta „aaveesta”, joka „kummittelee Euroopassa”, niin se oli vielä pikemminkin kysymyksen teoreettinen asettaminen sosialistisesta vallankumouksesta. Ei edes silloin, kun puolueemme imperialistisen sodan alussa muotoili Leninin sanoin tehtävät imperialistisen sodan muuttamisesta

orjuutettujen luokkien ja kansojen kansalaissodaksi sortajia vastaan,— ei edes sillä hetkellä puolue vielä asettanut tehtävää taistella välittömästi sosialismin puolesta. On tietenkin totta, että se tehtävä läheni. Totta on myös se, että se oli jo hahmoteltu imperialismien kauden kaikkien kommunististen puolueiden perustehtävänä. Mutta vasta vallankumouksen alettua Venäjällä 1917 toveri Leninin erinomaisissa Huhtikuun teeseissä oli sosialistinen vallankumous asetettu käytännöllisesti välittömäksi tehtäväksi, lähimmäksi päämääräksi. Näissä teeseissä heijastui jo historiallisesta maaperästä kasvava sosialistinen vallankumous Neuvostovaltion lihan, veren ja muotojen hahmossa.

Lenin esiintyi sinä kautena historiallisella areenalla nerokkaana vallankumouksellisena marxilaisena, joka osasi teoreettisesti antaa täysin oikean merkityksen historialliselle tilanteelle, ymmärsi aikakauden historiallisten tapahtumien perussuunnan, teki vallankumouksellisen marxilaisuuden parhaimpina seuraajana marxilaisesti johtopäätökset yhteiskunnan ja ennen kaikkea työväenluokan kehityksen aikaisemmasta historiasta. Aikakautensa yhteiskunnallisen kehityksen tiet tajunneena marxilaisena, proletariaatin ideologina, jonka proletariaatin eduista on etumaisen ajattelijan lähdeköysi tällaisena kautena, Vladimir Iljitš arvioi vallankumouksen tehtävät ja velvollisuutensa. Mutta samalla hänessä olivat yhdistyneenä vallankumousmiehen nerokas vaisto, vallankumousmiehen, joka antaa kaikki voimansa, kaikki kykynsä, kaiken tahtonsa, koko älynsä, koko elämänsä luokkansa tehtävien toteuttamiseen. Käyttäen marxilaista teoriaa Lenin määritteli Helmikuun vallankumouksen alussa Venäjän työväenluokan taistelutehtävät ja proletariaatin johtajana ryhtyi toteuttamaan luokkansa tiedostettuja tehtäviä. Ja me näimme, millaisella tavattomalla tahdikkuudella, lujamielisyydellä ja varovaisuudella Lenin tarvittavina hetkinä (esimerkiksi Helmikuun vallankumouksen ensimmäisinä kuukausina) valmisteli asetetun tehtävän toteuttamista. Niin voi toimia, niin voi johtaa taistelua vain sellainen poikkeuksellinen henkilö, vain sellainen ihmeellinen johtaja, joka ei ainoastaan käsitä selvästi taistelun päämääriä ja tehtäviä, vaan näkee myös selvästi tiet voittoon; jolle ovat vieraita sellaisten henkilöiden horjunta ja epäröinti, jotka eivät ole ajatelleet loppuun asti, eivät ole tajunneet vallankumouksen historiallisia perustehtäviä kokonaisuudessaan, ja jolle samalla on vierasta alistuminen omansa tai vieraan tunteen valtaan, vierasta kaikenlainen antautuminen alkuvoimaisten vallankumousmielialojen valtaan. Helmikuun vallankumouksen aikana Lenin esiintyy erittäin kirkkaasti kaikkien työläisten silmissä marxilaisena ajattelijana, joka pitää ohjeenaan sosialistisen vallankumouksen historiallisesti kypsyyden tehtävien tietoista tuntemista ja jota ohjaa horjumaton

tahto viedä nykyaikaisen yhteiskunnan etumainen luokka — proletariaatti voittoon.

On tunnettava puolueemme tämä kausi ja toveri Leninin kirjallisuusperintö sen käsittämiseksi, miten suuri on tieteellisen sosialismin oppiin — marxilaisuuteen sisältyvä voima. Lenin antoi ennennäkemättömän esimerkin, jota on vaikea edes kuvitella toistuvaksi tulevassa historiassa, — esimerkin proletariaatin johtamien työtätekevien taistelun välittömästä valmisteleemisestä ja tietoisesta johtamisesta, proletariaatin, joka oli alkanut toteuttaa historiallista tehtäväänsä ihmiskunnan vapauttamiseksi luokkasorrosta, kapitalistisesta orjuudesta.

Opetus, jonka Lenin antoi puolueellemme Helmikuun vallankumouksen kaudella, on eräs lujimpia kiviä, joista on muurattu puolueemme perusta. Puolue kävi näinä vallankumoustaistelun ja marxilaisen poliittisen johdon tavattoman rikkaan koulun. Se turvasi valtavissa suhteissa puolueen voimien edelleen kehittämisen ja jopa Venäjän työväenluokan Lokakuun voitonkin.

A. KUTSKIN

I YLEISVENÄLÄISESSÄ TALONPOIKAIN EDUSTAJAKOKOUKSESSA

Oli kulunut vasta vajaat kaksi kuukautta tsaarinvallan kukistamisesta. Olin I Yleisvenäläisen talonpoikain edustajakokouksen edustajana Vjatkan ja Permin läänin sotaväen varuskunnista.

Minulle, joka olin saapunut syrjäiseltä seudulta enkä ollut nähnyt suurkaupunkeja, Pietari näytti jättiläiskaupungilta. Autoja, raitiovaunuja, kuorma-ajureita, kiesejä ja rattaita. Ihmisiä, ihmisiä kaikkialla... Ja kaikki jonnekin kiiruhtivat. Riippuen raitiovaunun astuimella ajoin Kansantalolle, missä edustajakokouksen piti olla koolla. Vahtisotamiesten verkon ja portailla ja käytävillä edestakaisin kulkevan ihmisvirran läpi pääsin erään pienen huoneen ovelle, johon oli kirjoitettu: „Tässä sijaitsee sosialidemokraattien — bolševikkien ryhmä”.

Edustajakokouksen poliittiset kasvat kävivät selviksi jo ennen kokouksen avaamista. Käytävillä, missä myytiin ja jaettiin vilkkaasti kirjallisuutta, oli yhteenottoja. Maksimalistit ja anarkistit riitelivät eserrien, trudovikit kadettien kanssa. Bolševikit väittelivät kaikkien kanssa: heitä ympäröivät ja kuuntelivat tarkkaavaisina talonpojat, jotka tahtoivat saada tietää, mitä ne bolševikit oikein ovat. Talonpojat ottivat hyvin mielellään bolševistisiä lentolehtisiä, sanomalehtiä ja kirjasia. Heillä saattoi aina nähdä „Pravdan”, „Soldatskaja Pravdan”, jossa oli julkaistu „Avoin kirje Yleisvenäläisen talonpoikain edustajakokouksen edustajille”, jonka V. I. Lenin kirjoitti toukokuun 7 (20) päivänä 1917 ja joka julkaistiin hänen allekirjoittamanaan toukokuun 11 (24) päivänä.

Vallitsevana poliittisena virtauksena oli eserräläinen virtaus erilaisine vivahteineen: oikeistolaiset, vasemmistolaiset, vasemmistokeskus, oikeistokeskus. Toista tuhatta käsittävästä edustajamäärästä bolševikkeja oli vain parikymmentä.

Koitti toukokuun 4 (17) päivä — edustajakokouksen avaamispäivä. Edustajat ottivat paikkansa salissa jo varhain aamulla.

Avaamista odottaessaan kaikki lukivat vasta kirjapainosta tuotuja sanomalehtiä. Jokaisella edustajalla oli käärö eri suunnien lehtiä.

Avausta oli odotettava kauan. Edustajakokouksen johtomiehet ilmaantuivat puhemiehistön pöydän ääreen, kuiskailivat keskenään ja sitten johonkin hävisivät. Vihdoin edustajakokous avattiin. Puhemiehistön johdossa kuin mikäkin klaanin johtaja istui pitkäpartainen eserrä Avksentjev. Hänen puheensa oli pitkä-veteinen ja ikävä. Näytti siltä, ettei puhujakorokkeella ole vallankumouksellinen, vaan vanhauskoinen esilukija.

Eserrät olivat jo ennakoilta propagoineet ja valmistaneet suurimman osan edustajia kannattamaan Väliaikaista kokoomushallitusta. Yksinkertaisuudessaan edustajat ajattelivat, että jos hallituksessa on muutamia niin sanottuja „sosialisteja”, niin valta on miltei itsensä talonpoikien käsissä. He eivät vielä tiedäneet, että nämä „sosialistit” olivat myyneet nahkansa porvaristolle. Puheita pitäneille „sosialisti”ministereille järjestettiin kunnianosoituksia.

Eserrien johtajat olivat tyytyväisiä: he pitivät talonpoikien edustajakokousta työväen ja sotilaiden edustajain Neuvostojen vastapainona.

Erittäin kärkevänä kysymyksenä edustajakokouksessa oli kysymys sodasta. Eserrät kannattivat sodan jatkamista „voittoisaan loppuun asti”. Talonpojat, varsinkin sotamiehet, olivat saaneet sodasta jo enemmän kuin kyllikseen. Heille olivat mieleen bolševistiset tunnukset: „Alas sota!”, „Viivyttelämätön rauha ohittamalla sotaikäyvien valtojen hallitukset!”, mutta mitä ne bolševikit oikein olivat, joita eserrät niin parjasivat — sitä suurin osa edustajista ei osannut käsittää. Ja lisäksi, ikäänkuin kiusaksi, kokoukseen oli saapunut ulkomaisia „sosialisteja” — Thomas, Vandervelde ym., jotka pitivät tervehdyspuheita. He puhuivat „proletariaatin nimessä”. He vakuuttivat edustajakokoukselle, että Englannin, Ranskan ja Belgian työläiset ja talonpojat muka tahtovat sotaa saksalaisten lyömiseksi saadakseen „ikuisen rauhan”. Ja edustajakokous hyväksyi eserrien ehdottoman päätöslauselman sodasta „voittoisaan loppuun asti”.

Talonpoikia askarrutti erikoisesti kysymys maasta. Eserrät panivat liikkeelle parhaimmat puhujansa, jotka pyysivät, etteivät talonpojat seuraisi bolševikkien kehoituksia tilanherrain maiden viivyttelämättömästä haltuun ottamisesta, sillä se muka saattaisi johtaa talonpoikien väliseen eripuraisuuteen, verenvuodatukseseen, jota vastavallankumous muka käyttäisi hyväkseen palauttaakseen vanhan järjestelmän. Paikallisia maakomiteoita tietenkin tarvitaan, mutta niihin on otettava „asiasta perillä olevia henkilöitä” — se on tärkeintä. Sitten niiden on otettava luetteloon ja valvontaan kaikki maat. Ja siinä kaikki. Ei missään tapauksessa saa kajota

tilanherrain maanomistukseen! Tulee aika, kokoontuu „Venäjän maan isäntä” — Perustava kokous ja sitten ratkaistaan kysymys maasta.

Meillä, pienilukuisella bolševikkien ryhmällä, ei ollut helppoa. En muista, pidettiinkö ryhmän istuntojen pöytäkirjoja. Eikä istuntojakaan sanan varsinaisessa merkityksessä ollut. Kokoonnuttiin ja vaihdettiin mielipiteitä sivumennen. Ryhmän jäsenet olivat teoreettisesti heikosti valmentuneita. Ja kuitenkin ryhmän käyttäytymisestä edustajakokouksessa riippui paljon. Lenin osoitti suurta kiinnostusta ryhmän työhön ja kävi luonamme monta kertaa. Sitä hymyä, jonka näin Leninin kasvoilla Lokakuun vallankumouksen jälkeen, hänellä ei vielä silloin ollut. Hänen kasvoillaan oli silloin huolestuneisuuden, asiallisuuden ja kiireen leima. Hän aina kiirehti, ja pyysi, ettei häntä kauan pidätettäisi.

Kerran ryhmä kutsui Leniniä käymään, että hän vastaisi useisiin kysymyksiin. Nämä kysymykset olivat nousseet esille edustajakokouksen työssä ja Leninin „Avoimen kirjeen” yhteydessä. Kaiken sen, mikä oli meille epäselvää ja käsittämätöntä, me esitimme lyhyesti paperilla. Kun V. I. Lenin saapui, ojennettiin hänelle tämä kysymysluettelo.

— Lukekaa itse minulle jokainen kysymys erikseen, ja minä vastaan,— sanoi hän, palautti luettelon ja istuutui tuolille.

Meitä kaikkia ihmetytti se, miten lyhyitä, ymmärrettäviä ja yksinkertaisia olivat Leninin vastaukset. Hän vastasi kaikkiin kysymyksiin viidessä minuutissa. Ei yhtään liikaa sanaa! Vastasi, nousi, nyökäytti jäähyväisiksi päätään ja poistui. Meidät valtasi häpeän tunne: miten me emme tähän asti ymmärtäneet niin yksinkertaisia asioita? Tällaisten tyhjänpäiväisten kysymysten vuoksi me vaivasimme johtajaa!

Toukokuun 22 (kesäkuun 4) päivänä V. I. Lenin piti ryhmämme nimessä edustajakokouksessa puheen agraarikysymyksestä. Salissa vallinnut melu heti hiljeni, kun puheenjohtaja tiedotti, kenelle annetaan puheenvuoro. Jostain puhemiehistön pöydän takaa tuli etualalle Vladimir Iljitš Lenin. Hän otti taskustaan kellon ja puristi sen vasempaan käteensä: ettei puhuisi yhtään minuuttia liikaa.

Tuskin oli alkanut kuulua Leninin miellyttävän sorahtava, voimakas, pehmeä kurkkuaäni, kun salin oikealta puolelta alettiin huutaa:

— Millä perusteella Leninille annetaan puheenvuoro? Eihän hän ole kokouksen edustaja! Häneltä on kiellettävä puheenvuoro!

Salissa nousi napina ja melu. Puheenjohtaja selitti huutajille, että Lenin puhuu bolševikkien ryhmän nimessä, että ryhmällä on oikeus asettaa selostajaksi sellainenkin henkilö, joka ei ole edustaja.

Melu hiljeni ja Lenin jatkoi puhettaan.

Alussa oikeanpuoleisilta penkeiltä kuului välihuutoja. Mutta sitten ne loppuivat. Edustajat, varsinkin talonpojat, seurasivat tarkkaavaisesti Leninin kasvoja ja kädenliikkeitä. Lenin käveli lavalla edestakaisin, hänen äänensä kaikui voimakkaana, hänen selvät sanansa olivat kaikille ymmärrettäviä.

Kun Lenin lopetti puheensa, enemmistö edustajista osoitti hänelle vilkkaasti suosiotaan. Se oli odottamatonta monille niillekin, jotka taputtivat käsiään: niin kovin heidät oli saanut valtaansa Vladimir Iljitšin puhe.

M. ULJANOVA

MAANALAISUUS „VAPAALLA” VENÄJÄLLÄ

ILJITSIÄ ETSITÄÄN HEINÄKUUN ALKUPÄIVINÄ 1917

Heinäkuun 5 päivän vastaisena yönä tuhottiin „Pravda”. Upseerikoululaiset olivat vähällä tavoittaa siellä Iljitšin, joka vajaat puoli tuntia sitä ennen oli käynyt siellä jollain toimitusta koskevalla asialla. Toimituksen tuhoamisesta me saimme tiedon vasta seuraavana päivänä. Aamulla kun olimme juuri heränneet, meille tuli J. M. Sverdlov. Kerrottuaan yöllisestä tapauksesta hän vaati, että Iljitšin on viipymättä piilouduttava. Oli aivan selvää, ettei asia pääty toimituksen tuhoamiseen ja että Iljitšiä uhkaa vaara joutua upseerikoululaisten kynsiin. Jakov Mihailovitš heitti veljeni harteille oman sadetakkinsa, ja he poistuivat tuokiossa talosta kenenkään huomaamatta. Me taas aloimme valmistautua kutsumattomien vieraiden saapumiseen, josta olimme aivan varmat. Sellaisiin yöllisiin käynteihin me olimme jo tarpeeksi tottuneet tsaarin vallan aikana, mutta kuinka eriskummallista, kuinka loukkaavaa oli joutua tarkastettavaksi „vapaalla” Venäjällä!

Myöhään illalla hiljaisella autiolla kadullamme (me asuimme Pietarinpuolella Širokajakadun päässä) kuului suuren kuorma-auton jyrinää, ja auto pysähtyi talomme eteen. „Meille tulivat, ne ovat niitä!” huudahdin minä. Ja todellakin, ikkunasta me näimme, että kuorma-auto oli pysähtynyt talomme eteen, ja sotilaat olivat jo tulossa ulkoportaita. Ikkunaan kantautui kovaa puhetta, kuului kuinka he puhelivat talonmiehen tai ovivahdin kanssa, ja jo muutamaman minuutin kuluttua ovikello soi ja koputettiin kovasti oveen.

Me avasimme oven heti, sillä mitään peitettävää ei ollut, ja koko asuntomme täytti vihainen joukko aseistettuja upseerikoululaisia ja sotilaita. Tuskin he olivat ehtineet esittää kotitarkastusluvan, kun ryhtyivät kiireellisesti etsimään sitä, mitä olivat tulleet etsimään. Vastavakoiluosaston apulaispäällikkö ja kaksi tai kolme

upseeria sotamiesten kanssa menivät Vladimir Iljitšin huoneeseen, toiset syöksyivät toisiin huoneisiin.

Vaikka me sanoimme, ettei Iljitšiä ole asunnossa, he ryhtyivät kumminkin etsimään häntä kaikkialta, minne vaan voi olettaa ihmisen piiloutuvan: sängyn alta, kaapista, ikkunaverhojen takaa jne. He vaativat avaimia ja, kun olin ehtinyt avata korin tai kirstun, he ryntäsivät ja pistelivät niissä olevat esineet pistimillä. Toisinaan he eivät näköjään edes käsittäneet, että kori oli niin pieni, ettei aikuinen ihminen mitenkään olisi voinut mahtua siihen. Kun he olivat tarkastaneet sen tai toisen esineen, lukitsin sen uudelleen, mutta kohta huomasin, että se vielä enemmän kiihottaa heitä. „Kun kerran lukitsee, niin siinä hän onkin”, — he luultavasti arvelivat, ja tuokiossa ryntäsivät korin kimppuun toiset sotilaat ja pakottivat avaamaan sen uudelleen ja taas penkoivat sitä tai pistelivät pistimillä. Mitä oli korissa, se ei kiinnostanut heitä, esineitä he eivät tarkastaneet: heidän piti vain varmistautua, ettei siellä ollut piilossa sitä „saksalaista vakoilijaa”, jota etsimään he olivat tulleet.

Vladimir Iljitšin huoneessa, missä olivat vastavakoiluosaston apulaispäällikkö ja pari kolme upseeria, tarkastajat käyttäytyivät hillitymmin. Pengottuaan kaikki ja otettuaan osan papereita viädäkseen ne mukanaan, he yhä uudelleen ja uudelleen yrittivät saada meiltä jotain tietoja. Samalla aikaa kaksi sotamiestä istui pöydän ääressä ja tarkasteli eräitä Iljitšin kirjeitä. Niiden joukossa oli useita sotilaiden kirjeitä rintamalta, ja suurimmassa osaa kirjeitä oli ilmaistu ihastus ja kiitollisuus Vladimir Iljitšille, joka osoitti heille tietä kirotn sodan lopettamiseksi. Tunsin nuo kirjeet, ja nyt katsellessani, kuinka sotilaat lukivat niitä, näin heidän kasvoillaan hämmästyksen ilmeen. Kuinka niin! Saksan vakoilijalle, isänmaan etujen petturille, jota he tulivat vangitsemaan kuin verivihollistaan, heidän asetoverinsa, sotamiehet, kirjoittivat juoksuhaudoista tällaisia kirjeitä!

Eräs upseereista oli myös hämillään. Koko ajan hän kyseli meiltä, missä Vladimir Iljitš eli ennen, mitä hän teki, mitä kirjoja hän on kirjoittanut. „Saisiko nähdä niitä kirjoja?” kysyi hän lopulta. „Tietysti saa”, vastasin minä, „haluatteko lukea niitä?” — „Saanko ottaa mukaani?” — kysyi naiivi upseeri, mutta hänen toverinsa antoivat hänelle merkkejä ja kuiskailivat jotain, luultavasti — että se on muka epämukavaa, ja hämilleen joutunut upseeri parka vaikenä.

Upseerien ei tietenkään onnistunut saada selville, missä Vladimir Iljitš oli. Eräs upseeri erikoisen itsepintaisesti kuulusteli Nadežda Konstantinovnaa. „Eihän vanhojenkaan, tsaarin lakien mukaan vaimo ollut velvollinen ilmiantamaan omaa miestään”, — keskeytin minä upseerin. Hän vaikenä. Mutta kuitenkin hänen onnistui saada tietää, että vähää ennen tätä Vladimir Iljitš

oli ollut Suomessa Bontš-Brujevitšin luona. Sillä oli omat seurauksensa.

Mitään löytämättä upseerit poistuivat vieden mukanaan Nadežda Konstantinovnan, M. T. Jelizarovin, jonka joku heistä tunsi Vladimir Iljitšin näköiseksi, sekä kotiapulaisen, joka ei osannut sanoa, mikä on „herran” nimi, jonka kotiapulaisena hän on, ja vastavakoilu alkoi epäillä, että hän jotain salaa. Mutta heitä ei pidetty siellä kovinkaan kauan. Samana yönä heidät päästettiin pois, sen jälkeen kun liiaksi ahkeruutta osoittaneet vastavakoilijat olivat saaneet nuhteen omalta päällystöltään siitä, etteivät tuoneet mukanaan sitä henkilöä, jota olivat etsineet.

Kului muutamia päiviä. Kello kävi viidettä. Katumme taas oli täynnä sotilaita, ja kohta he taas tunkeutuivat asuntoomme ja säntailivät hätäisesti huoneesta huoneeseen. Tällä kertaa heidän käyntinsä kiinnitti utelioiden huomion, koska kaikki tämä tapahtui päiväsaikaan, ja suuri ihmisjoukko kerääntyi talon ympärille. Kotitarkastusta suorittamaan saapunutta ryhmää johti nuori upseeri. Hän oli täällä ensimmäisenkin kotitarkastuksen aikana, mutta silloin käyttäytyi säädyllisemmin. Sitävastoin nyt hän tunsi itsensä vanhimmaksi ja luultavasti oli äärimmilleen suuttunut syystä, ettei etsintä antanut tuloksia, hän käyttäytyi sangen törkeästi ja vaati meitä sanomaan, missä on Vladimir Iljitš. Vastavakoilu on muka saanut tiedon, että hän on saapunut tänne. „Häntä ei ole täällä, saatte etsiä, ja te itekin huomatte sen”, vastattiin hänelle. Upseeri alkoi etsiä, jopa käväisi keittiössäkkin. Kotiapulaisemme oli aika yksinkertainen talonpoikaisnainen. Vastaukseksi kysymykseen, onko joku saapunut asuntoon, hän tokaisi jotain vihaisesti ja heti sen jälkeen juoksi takakäytävän kautta portaille. Kuten selvisi myöhemmin juuri sillä hetkellä hän muisti, että on käytävä ostamassa jotain, ja lähti kauppaan.

Hänet palautettiin heti takaisin, mutta upseeri ei millään tahdonut uskoa, että hän oli aikonut mennä kauppaan. Upseeri oli siinä uskossa, että nainen oli lähetetty johonkin toiseen asuntoon varoittamaan Vladimir Iljitšiä, jonka todennäköisesti onnistui piiloutua vähän ennen heidän tuloaan. Upseeri haukkui palvelijaamme, mutta sai häneltä aika rohkean vastauksen.— „Mitä te muka takerruite minuun, en minä tiedä mitään”.— Silloin upseeri ilmoitti, että hän on pakotettu suorittamaan kotitarkastuksen koko talossa. „Entä onko teillä lupa siihen?” — kysyi häneltä M. T. Jelizarov. Upseeri parka mietti hetken ja sitten luultavasti tunnustaen tämän huomautuksen oikeudenmukaisuuden, ettei kotitarkastusta koko talossa voi suorittaa ilman lupaa, juoksi alas soittamaan vastavakoiluun. Samalla aikaa hän antoi määräyksen piirittää koko talon eikä päästämään ketään ulos sekä tarkastamaan talon viereisen aukeaman. Siellä oli sikin sokin hirsiä, halkoja ja kaikenlaisia rikkiinäisiä esineitä, ja sen tarkas-

taminen ei ollut kovinkaan helppo tehtävä. Sotilaat häärivät edestakaisin, kankesivat kiväärin perillä hirsiä, laskeutuivat talon kellarikerrokseen, tirkistelivät kaikkiin rakoihin, mutta se oli turhaa hommaa. Upseeri parka oli vimmoissaan. Hänhän oli käynyt Suomessa Bontš-Brujevitšin huvilassa ja saanut siellä joltain tietää Leninin olevan Pietarissa, omassa asunnossaan.

Vastavakoilusta saatiin lupa suorittaa kotitarkastus vain yhdessä asunnossa, joka oli kerrosta alempana, ja jossa siihen aikaan asui toveri Aleksei (Pušas). Kotitarkastusta he eivät siellä suorittaneet, mutta tarkastivat kaikki huoneet sekä kaikkien läsnäolleiden henkilötodistukset ja tulivat vakuuttuneiksi, ettei Vladimir Iljitšiä ollut sielläkään.

Siten kului jonkin verran aikaa. Asuntoomme oli jätetty kaksi sotamiestä. Me kestitimme heitä teellä ja voileivillä ja keskustelimme heidän kanssaan. He söivät mielellään voileivät ja valittivat, että muka maata on vähän ja sota on kyllästyttänyt, mutta meidän puheisiimme Vladimir Iljitšistä, kuka hän on ja minkä puolesta hän taistelee, he suhtautuivat epäluuloisesti. Kovin lujasti oli päntätty heidän päähänsä, että Lenin on Saksan vakoilija, näitä epätietoisia ihmisiä hämmästytti liian kovin se tosiasia, että sodan aikana hän oli saapunut Venäjälle Saksan kautta. Miksi sitten muita ei päästetä, mutta hänet päästettiin?

Juuri sillä aikaa, kun talossa oli kotitarkastus, Nadežda Konstantinovna palasi kotiin Viipurin piiristä. Hän oli jo aivan lähellä taloa, kun huomasi asunnossa sekamelskan, ja kääntyi takaisin.

Vastavakoilu kävi vielä kolmannenkin kerran asunnossamme. Silloin me olimme jo toisessa asunnossa. Mark Timofejevitšin luokse saapui hänen veljenpoikansa, jota talossa ei tunnettu. Joku oli tuntenut hänet Vladimir Iljitšiksi ja antanut tästä tiedon viranomaisille, ja taas yövisiitti, ja koko asunto käännettiin uudelleen ylösalaisin. Mutta taaskin turhaan.

J. S. AŠKENAZI

HEINÄKUUN 6 PÄIVÄNÄ 1917

Vuoden 1917 heinäkuun tapahtumien jälkeen jokaiselle kävi selväksi, että vastavallankumous vastavakoilun muodossa ryhtyy viipymättä toimenpiteisiin V. I. Leninin vangitsemiseksi, jättääkseen vallankumouksen ilman johtajaa. Todel-lakin, heinäkuun 6 (19) päivän vastaisena yönä Väliaikainen hallitus antoi määräyksen Leninin vangitsemisesta, ja jo heinäkuun 7 (20) päivänä hänen asunnossaan oli kotitarkastus.

Työskentelin silloin „Russki Reno” tehtaalla, joka sijaitsi Sampsonin valtakadulla (Viipurinpuolella). Bolševikkien puolueen vaikutus työläisjoukkoihin tehtaallamme, jossa työskenteli runsaasti 1500 työläistä, oli erikoisen suuri: se oli bolševistinen linnake, ja menševikkien ja eserräin eri ryhmien ei onnistunut saada mukaansa huomattavampaa määrää työläisiä edes vallankumouksen alussa. Helmikuun vallankumouksen jälkeen tehtaamme työläiset lähettivät työläisten ja sotilaiden edustajain Pietarin Neuvostoon bolševistisen puolueen jäsenet: Pietarin työläisten keskuudessa hyvin tunnetun, nykyään vainajan, Jakov Klimovin, Taras Siltšenkon ja näiden rivien kirjoittajan.

Heinäkuun tapahtumien aikana olin Pietarin Neuvoston bolševikkiryhmän byroon jäsenenä. Heinäkuun 3 (16) päivän illasta heinäkuun 5 (18) päivän aamuun saakka olin päivystäjänä Taurian palatsissa, heinäkuun 6 (19) päivänä puolueen Keskuskomitea antoi tehtäväkseni järjestää Leninin siirtymisen vaaratomaan paikkaan. Tämän tehtävän tiedotti minulle Jelena Dmitrijevna Stasova Taurian palatsissa.

Niinä päivinä sotaväki ja upseerikoululaiset vahtivat siltoja ja tarkastivat autojen kulkulupia ja niissä ajavien henkilötodistuksia; mutta autojen kulkulupia antoi yksinomaan Pietarin sotilaspiirin esikunta. Menin sotilaspiirin esikuntaan esittääkseni vaatimuksen, että minulle, työläisten ja sotilaiden edustajain Pietarin Neuvoston jäsenelle „Russki Reno” tehtaalta, annettai-

siin kulkulupa vapaata autolla liikkumista varten kaupungissa tehtaan asioilla. Esikuntaupseeri yritti ottaa selvää, mihin poliittiseen puolueeseen kuulun — enkö minä ole bolševikki. Vastasin, etten ole bolševikki, että tehdas palvelee maanpuolustuksen tarpeita (valmistaa tykin ammuksia ja kokoaa lentokonemoottoreita) ja että kulkulupaa tarvitsee tehtaan hallinto. Upseeri poistui tekemään selkoa, palasi takaisin ja alkoi taas kyselyyn, ja vasta päättävien vaatimusteni jälkeen sain kulkuluvan autolle, joka kuului tehtaan johtajalle ranskalaiselle, nimeltään Vanjä.

Ratkaiseva merkitys kulkuluvan saamisessa oli todennäköisesti siinä, että „Russki Reno” tehdas oli ranskalainen ja sen vuoksi Pietarin sotilaspiirin esikunta katsoi epämukavaksi kieltää kulkulupaa tältä tehtaalta.

V. I. Lenin oli silloin puolueen Viipurin piirikomitean huoneustossa Sampsonin valtakadulla. Vastavakoilu saattoi tehdä äkkihyökkäyksen piirikomitean huoneustoon, ja toverit luonnollisesti olivat huolissaan Vladimir Iljitšin tähden. Bolševikin ilmaantuminen, jolla oli auto ja kulkulupa kaupungilla kulke- mista varten, oli mainio asia, jota parempaa ei olisi voinut odottaakaan.

V. I. Lenin istuutui autoon, ja brovninki aseeni lähdin ajamaan tehtaallemme. Sinä päivänä tehdas ei ollut käynnissä, mutta punakaartilaisyöläiset olivat paikalla. Heillä oli sotilasharjoitukset. Ainoa paikka, minne voitiin piilottaa Lenin, oli tehdaskomitean huoneusto — pieni puinen mökki, jossa oli yksi huone ja yksi ikkuna (entinen vahtikoppi). Täällä Leniniä vartioivat valankumouksellisen tehtaan proletaarit.

Annoin ryhmän päällikölle määräyksen asettaa aseistetut punakaartilaiset tehtaan kaikille sisään- ja uloskäytävillä, panna portinvartijan tilalle punakaartilaisen ja puhelimen luokse konttoriin vahdin ja ettei päästettäisi tehtaan sisään ketään syrjäisiä.

Lenin ei ollut yksin tehdaskomitean huoneustossa: toverit — punakaartilaiset, jotka olivat vapaat päivystyksestä, kävivät vuorotellen siellä — jokainen tahtoi nähdä Leniniä, sillä monet eivät tunteneet häntä. Heidän mielialansa oli korkea; kaikki olivat ylpeitä siitä, että Iljitš on luonamme, tehtaallamme. Kun ryhmän päällikön kanssa olimme tarkastaneet kaikki vahdit ja minä palasin huoneeseen, V. I. Lenin sanoi minulle heti, että on viipymättä järjestettävä puolueen Keskuskomitean jäsenten neuvottelu, ja ehdotti toimimaan mitä varovaisimmin, ryhtymään kaikkiin välttämättömiin varovaisuustoimenpiteisiin „palon” ehkäisemiseksi.

Mietiskelyyn ei ollut aikaa, sillä hetki oli tavattoman vakava, ja minä ryhdyin täyttämään viipymättä V. I. Leninin antamaa taistelutehtävää.

Otin mukaani punakaartilaisen — puolueen jäsenen toveri Baranovin, ja me lähdimme puolueen piirikomiteaan. Autonkuljettajana oli puolueeton työläinen toveri Moskvin.

Puolueen piirikomiteassa minulle osoitettiin talo ja asunto, missä voitiin järjestää Keskuskomitean jäsenten neuvottelu, ja sinne oli vietävä myös Lenin. Talo oli Sampsonin valtakadulla (Sortavalankadun kulmassa), № 92/1, Suomen rautatiesillan luona. Sinne me veimme Leninin.

Oli otettava selville Keskuskomitean jäsenten olinpaikka. Päätin lähteä Taurian palatsiin toveri Stasovan luo.

Etuvartiot pysäyttivät moneen kertaan auton. Tie kulki Liteinin sillan kautta upseerikoulun ohi, ja Liteinin valtakatu ja koko tämä piiri oli voimakkaasti vartioitua aluetta. Lesnoin valtakadulla Suomen aseman lähellä oli kasakkavartio panssariautoineen, upseerikoulun luona — upseerikoululaisten etuvartio. Liteinin valtakadulla sitävastoin sattui vartio hyvin harvoin.

Taurian palatsissa hain J. D. Stasovan. Sen jälkeen me viipymättä lähdimme saaduilla osoitteilla Keskuskomitean jäsenen luo ja vasta kello kuudeksi illalla veimme heidät yksitellen („palon” ehkäisemiseksi) Viipurinpuolelle Margarita Vasiljevna Fofanovan asuntoon, missä oli Lenin. Neuvottelu oli lyhyt. Minäänlaista pöytäkirjaa ei kirjoitettu.

Vieraanvarainen emäntä Margarita Vasiljevna Fofanova tarjosi meille muna- ja makkarapaistia, leipää ja teetä. Teekupin ääressä jatkettiin keskustelua, ja Vladimir Iljitšille kerrottiin Toimeenpanevan Keskuskomitean muodostaneen komission häntä vastaan esitettyjen parjausluontoisten syytösten tutkimiseksi.

Muistan Vladimir Iljitšin sanoneen, että jos voisi ajatella henkilöllisen turvallisuuden takeita, niin olisi tarkoituksenmukaista mennä tutkintolautakuntaan paljastaakseen bolševikeista levitetyt parjaukset. Muistan hyvin, että neuvottelukokouksessa ei käsitelty kysymystä toveri Leninin saapumisesta tämän lautakunnan istuntoon.

Vladimir Iljitš kehotti kaikkia nopeasti hajaantumaan. Ilta jo hämärsi, kun me kokouksen jälkeen saatoimme tovereita autolla kaupungin eri osiin. V. I. Lenin jäi Fofanovan asuntoon. Nyt oli palattava Sortavalankadulle viimeisen kerran viedäksemme V. I. Leninin yöksi keskikaupungille, missä hän oli paremmassa turvassa, sillä oletettiin, että Väliaikaisen hallituksen vastavakoilu yöllä käy etsimään Vladimir Iljitšiä kaupungin työläiskortteleista.

Viipurinpuolelle palattiin samaa tietä: Liteinin valtakadun, Liteinin sillan ja Lesnoin valtakadun kautta. Kasakka- ja upseerikoululaisten vartiot olivat työssään, ja tulin hyvin vakuutuneeksi, ettei Leniniä saanut viedä sitä tietä: vaarattomampaa oli ajaa toista tietä.

Saavuimme paikalle, ellen väärin muista, yhdentoista maissa illalla. Vladimir Iljitš istuutui autoon. Ehdotin autonkuljettajalle ajaa vastakkaiseen suuntaan sekä pidentää matkaa, peittääksemme jäljet, siltä varalta, että autoamme seurattaisiin. Me kiertelimme toista tuntia aivan tuntemattomia katuja, ja ellen väärin muista, vartio pysäytti meidät vain kerran. Nähtyään kulkulupamme vartio päästi meidät jatkamaan matkaa. Minkäänlaisia puheita tunnin kestäneen matkan aikana emme pitäneet; pysyttelimme aivan vaiti.

Saavuttuamme onnellisesti kaupungin keskustaan Nevskin valtakadun kautta, me lähdimme 10. Roždestvenskajankadulle, missä pysähdyimme. Vladimir Iljitšin voimakas kädenpuristus oli minulle palkkiona päivän kestäneestä jännittyneestä tilasta.

Ihmisiä ei ollut kaduilla juuri lainkaan. Auto pysähtyi kymmenen askeleen päähän talosta, jossa Vladimir Iljitšin piti piiloutua toveri Allilujevin asuntoon.

Kun Lenin soitti ovikelloa ja ovi avautui ja sulkeutui heti hänen perässään, katsoin minulle asetetun tehtävän täytetyksi. Sen jälkeen me ajoimme pois.

Seuraavana päivänä, ts. heinäkuun 7 (20) päivänä, Viipurin piirikomiteassa minulle ehdotettiin piilottaa Lenin omaan asuntoon, mutta en voinut sitä tehdä, eikä minulla ollut oikeuttakaan ottaa itselleni sellaista vastuuta, sillä käytettävänäni oli vain yksi huone, jonka olin vuokrannut tehtaan menševistisesti ajattelevalta mestarilta. Nadežda Konstantinovna Krupskaja, joka silloin sattui olemaan puolueen piirikomiteassa ja luultavasti uskoj minun tapaavan vielä V. I. Leniniä, antoi minulle kirjeen Leninille vietäväksi. Mutta minä en enää tavannut Leniniä ennen Lokakuun vallankumousta ja kirje jäi luovuttamatta. Ikävä kyllä, en ole säilyttänyt sitä.

Muutaman ajan kuluttua (päivämäärää en muista) lokakuun vallankaappauksen jälkeen saavuin edustajana Pietarin Neuvoston istuntoon Smolnaan. V. I. Lenin osallistui istunnon työhön ja piti puheen.

Mentyäni saliin, joka oli täpötäynnä edustajia, pysähdyin ovelle ja keskustelin erään toverin kanssa. Istunto ei vielä ollut alkanut. V. I. Lenin oli puhemiehistössä ja kaukaa huomasi minut. Näin, kuinka Lenin äkkiä laskeutui puhujalavalta ja tuli salin poikki sinne, missä seisoin. Kuinka olinkaan hämmästynyt V. I. Leninin tultua luokseni. Hän tervehti minua ja kysyttyään, kuinka voin, palasi puhemiehistöön.

Se huomio, jota V. I. Lenin osoitti minulle, on jäänyt lähtemättömästi muistiini. Vaikka Vladimir Iljitšillä olikin vallankumouksen jälkeisinä päivinä hyvin paljon työtä ja hänen ratkaistavanaan oli ongelmia, joilla oli yleismaailmallinen merkitys,

hän piti tarpeellisena olla toverillisesti huomaavainen puolueen jäsenelle, joka, totta kyllä vaikeassa tilanteessa, oli täyttänyt velvollisuutensa.

Myöhemmin, jo Moskovassa ollessani, tapasin Vladimir Iljitšiä useita kertoja Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean (minä olin YTKK:n jäsen) istunnoissa ja usein keskustelin hänen kanssaan Kremlissä.

ГРУППА ОПИСЬ № 2064 ЛИСТОВ 1 СТ. № 1	Д. П.	Ф. V	№ 95 III	
		Арх. № 1917г. № 51		

В. И. Ленин, что как между
 народное коллоквиум русско-рево-
 люции (встреча во Флоренции в Бер-
 лини, как крайнее проявление
 народностей всемирной социаль-
 ной революции, борьбы угрозы
 мира империализма с целью
 эдучения революции в России),
 — так и военное коллоквиум
 (несомненное решение русской
 буржуазии и Керенским с Ка-
 кава и т. д.), — так и
 приоткрытие Солонихина
 революционной партии в Сол-
 жих, — все это в связи с
 крестьянскими возмущениями
 и с поворотом народности
 в ее великий фронт

V. I. Leninin kirjoittama päätöslauselma aseellisesta
 kapinasta. Se hyväksyttiin puolueen
 Keskuskomitean historiallisessa istunnossa
 lokakuun 10 (23) päivänä 1917.
 Käsikirjoituksen ensimmäinen sivu.

V. I. Lenin Lokakuun päivinä.
Taiteilija P. Vasiljevin piirros.

S. J. ALLILUJEV

HEINÄKUUN PÄIVINÄ 1917

Saavuttuaan 1917 ulkomailta Pietariin Vladimir Iljitš kävi silloin toveri Poletajevin luona, joka tunsii Vladimir Iljitšin jo vuodesta 1907. Poletajev oli III Valtakunnanduuman jäsen ja kuului bolševikkien ryhmään.

Poletajevin asunnossa tutustuin Vladimir Iljitšiin. Se tapahtui toukokuun alussa 1917, ja kahden kuukauden kuluttua vaatimatonta asunnostani viidennessä kerroksessa, talossa № 17 10. Roždestvenskajakadun varrella, tuli suureksi ilokseni viikon ajaksi kalliin Iljitšin turvapaikka.

Se tapahtui näin.

Työskentelin silloin Obvodnoin kanavalla sijaitsevalla vuoden 1886 Osakeyhtiön sähköasemalla. Nykyään tuota sähköasemaa sanotaan ensimmäiseksi Valtionvoimalaitokseksi. Tehdaskomitean jäsenenä olin suurimman osan ajastani sähköaseman tehdaskomiteassa. Kaikki tehdaskomitealaiset olivat työssä päivin ja öin, koska piti turvata sähkölaitoksen keskeytymätön työ. Siksi meillä ei ollut mitään varmoja tietoja Pietarin tapahtumista.

Viiden aikaan illalla heinäkuun 5 (18) päivänä 1917 päätin vapaan hetken saatuaani käväistä kotona saadakseni joltain läheltä toverilta tietää tuoreimmat uutiset. Kotona oli vaimoni, joka oli vasta tullut Poletajevin luota, jonka asunnossa hän oli tavannut V. I. Leninin. Vaimolleni oli sanottu, että Vladimir Iljitšin täytyy saada turvallinen olinpaikka. Oli ehdotettu minun asuntoani.

Olimme vaimoni kanssa sanomattoman iloisia saadessamme ottaa vastaan kalliin vieraan. Sovittuamme kaikesta lähdin työhön ja vaimoni palasi Poletajevin luo.

Kun tulin aamulla heinäkuun 7 (20) päivänä kotiin, niin kohdasin Vladimir Iljitš Leninin.

Vladimir Iljitš oli harvinaisen rauhallinen. Kun hän sai tietää, että asunnossani on yksi vapaa huone, niin päätti hän jäädä

luokseni Systerpekkiin matkustamiseensa saakka. Iljitš asettui pieneen huoneeseen, jonka ikkuna antoi naapuritalon pihalle.

Tutustuttuaan paikkaan Vladimir Iljitš puhui siitä, miten hän voisi järjestää yhteydenpidon eri tovereihin ja puoluejärjestöön ollakseen perillä kaikista kehitymässä olevista tapahtumista.

Samana päivänä tuli Levašovosta kotiin vanhin tyttäreni. Hän kertoi Vladimir Iljitšille levottomien porvareiden ja kaikenkarvaisten agitaattorien keskusteluista, joita hän oli kuullut vaunussa Suomen rautatiellä. Vedoten „asioista hyvin perillä oleviin lähteisiin” porvarit kertoivat kilvan „kapinan pääsyyllisistä” ja „Wilhelmin salaisista agenteista”, jotka olivat paenneet joko miinalaivalla tai vedenalaisella aluksella Saksaan. Vladimir Iljitš nauroi sydämensä pohjasta kuunnellessaan noita kertomuksia.

Vladimir Iljitš asui haltuunsa ottamassa pienessä huoneessa heinäkuun 11 (24) päivään 1917. Koko tuon ajan hän ajatteli paljon ja syvällisesti, kirjoitti rohkaisevia kirjeitä tovereille rauhoitellen hämmentyneitä ja rohkaisten masentuneita. Vladimir Iljitšin luona kävi useita kertoja J. V. Stalin. Joka kerta he neuvottelivat pitkään.

Tilanne Pietarissa oli tavattoman kärjistynyt. Meitä kaikkia kovin huolestutti rakkaan johtajamme turvallisuus. Vladimir Iljitš nähtävästi arvasi ajatuksemme. Heti toisena päivänä meille muuttonsa jälkeen hän kysyi minulta: voinko etsiä toisen, vieläkin vaarattomamman turvapaikan. Vastasin: „Jos se on välttämätöntä, niin koetan”. Vladimir Iljitš toisti päättävästi pyyntönsä ja lisäsi, että pitäisi saada lisää jonkinlaisia pukimia, jotta hän voisi muuttaa ulkonäköään, jos täytyy mennä kadulle. Hän pyysi myös hankkimaan Pietarin asemakaavan.

Täyttääkseni Vladimir Iljitšin pyynnön lähdin heti samana päivänä hyvän tuttavani K. D. Savtšenkon luo, joka oli vanhimpana talonmiehenä ja joka ankaran taantumuksen ja tsaarin palkkalaisten hillittömän vainon vuosina piiloitteli luonaan tai järjesti vaarattomiin paikkoihin monia maanalaisuudessa olleita tovereitamme. Hänen luonaan asuivat yhteen aikaan salaa M. I. Kalinin ja J. V. Stalin. Savtšenko antoi minulle välttämättömät tarpeet naamiointia varten ja valmisti paikan Iljitšille.

Aamulla, heinäkuun 9 (22) päivänä, Vladimir Iljitš kysyi minulta, miten on huoneen laita ja olenko saanut Pietarin asemakaavan, jotta hän voisi tarpeen vaatiessa valita lyhimmän tien, jos pitäisi muuttaa uuteen asuntoon, ja myös sitä varten, että hän voisi määritellä edullisimman ja vaarattomimman suunnan Primorskin asemalle.

En ollut vielä saanut Pietarin asemakaavaa, ja siksi sanoin Vladimir Iljitšille, että tiedän tien Primorskin asemalle kuin viisi sormea. Vladimir Iljitš vastasi, että hän kaikin mokomin luottaa minuun, mutta se ei häntä henkilökohtaisesti lainkaan tyydytä.

Hän tahtoo itse tutkia lähimmän tien ja siksi tarvitsee asema-kaavaa.

Sen jälkeen Vladimir Iljitš tarttui nopealla liikkeellä käsivarsteeni, puristi sitä lujasti ja katsoen suoraan silmiin kysyi: voinko lähteä hänen kanssaan jo tänä iltana uuteen asuntoon ja olenko varma siitä, että asunnon isäntäväki on ehdottomasti luotettavaa väkeä. Vastasin myöntävästi ja sanoin, että voin viedä hänet vaikka heti, mutta on vielä kovin aikaista, koska Pietarin kaduilla liikkuminen on vaarallista. Lisäksi tiedotin, että puoluejärjestö on antanut eräiden tovereiden tehtäväksi löytää mahdollisimman pian vieläkin turvallisemman paikan läheltä Suomea, jotta sopivan tilaisuuden tullen Vladimir Iljitš voitaisiin siirtää sinne. Vladimir Iljitš oli kanssani samaa mieltä eikä kajonnut enää tähän asiaan.

Samana iltana sain hankituksi Pietarin asemakaavan, ja rupeimme tutkimaan sitä.

Sinä aikana, jonka Vladimir Iljitš asui luonani, kävin kotona vain silloin tällöin enkä sen vuoksi nähnyt omin silmin sitä, miten Vladimir Iljitš eli ja mitä hän teki. Vanhin tyttäreni kertoi, että kaikkina noina päivinä Vladimir Iljitš oli hyvin leikillinen ja lasketteli sukkeluuksia. Suurimman osan ajastaan hän vietti huoneessa. Yhteydenpito hänen ja ulkomaailman välillä, puoluejärjestöön ja tovereihin hänen koko pakollisen „arestissa” olonsa ajan tapahtui puolueemme Keskuskomitean toimeksiannosta sitä varten määrätyn sanansaattajan välityksellä. Tavallisesti jokaisen käyntinsä aikana, lyhyen asiallisen keskustelun jälkeen Vladimir Iljitšin kanssa, sanansaattaja sai häneltä ohjeita ja tehtävän ja kiirehti pois. Joitakin kertoja kävi Vladimir Iljitšin luona omaisia ja läheisiä, pari kertaa kävivät hänen vaimonsa Nadežda Konstantinovna ja sisar Maria Iljinitšna.

Porvarillinen lehdistö voimisti yhä parjauskampanjaansa. Kaikkialla nuuski kyttiä. Tilanne kävi tavattoman vaaralliseksi. Leninin oli pakko mennä maanalaisuuteen. Minä ja J. V. Stalin jouduimme saattamaan hänet Primorskin asemalle, mistä Lenin lähti Razliviin.

Näin tutustuin läheisesti huomattavimpaan vallankumousmieheen, johtajaan, oppineeseen, suurmieheen.

G. K. ORDŽONIKIDZE

ILJITS HEINÄKUUN PÄIVINÄ¹

Heinäkuun 3—4 päivänä 1917 tehtiin ensimmäinen vakava yritys Kerenskin—Tereštšenkon—Tšernovin—Tseretelin kokoomushallituksen vallan kukistamiseksi. Yritys epäonnistui, ja alkoi puolueemme ja johtajiemme hillitön ajojahti. Toveri Lenin julistettiin saksalaiseksi vakoilijaksi, ja samalla hallitus antoi määräyksen hänen vangitsemisestaan.

Upseerikoulun oppilaita kuljeksi kaikkialla, he etsivät Leniniä, mutta hän ei enää ollut entisessä asunnossaan. Levitettiin huhuja: „karkasi Wilhelmin luo”, „älkää luulkokaan, että löydätte hänet”.

Taurian palatsi. Siellä ei muusta puhuttukaan kuin eilisestä päivästä, esiintymisestämme, siitä, että järjestössämme ei kaikki ollut kunnossa. Niin puhuivat vasemmisto-eserrät, ja niin puhuivat eräät bolševikitkin. Työläispiireissä vallitsi hetken neuvottomuus, mutta se meni pian ohi. Pavlovilaisten ja izmailovilaisten keskuudessa kuului melko selvästi ääniä: „Pettivät, emme tieneet, että bolševikit ovat saksalaisia vakoilijoita”. Etsittiin Leniniä, mutta ei löydetty. Eräät tovereistamme asettivat kysymyksen siitä, että Lenin ei saa pakoilla, vaan hänen on tultava julkisuuteen. „Puolueella ei ole muuta mahdollisuutta todistaa laajoille kansanjoukoille syyttömyyttään”. „Puolueen johtajalle on esitetty raskas syytös, hänen on mentävä oikeusistuimen eteen ja todistettava itsensä sekä puolue syyttömäksi”. Näin arvelivat hyvin monet bolševikit.

Kiiruhdin Stalinin kanssa Iljitšin luo. Siellä olivat jo N. K. Krupskaja ja Nogin. Keskustelu siirtyi siihen, pitääkö Vladimir Iljitšin ilmoittautua ja antaa vangita itsensä. Nogin toi melko arasti julki mielipiteensä, että Leninin on ilmoitauduttava

¹ Muistelman julkaistaan „Pravda” lehden 71. numeron mukaan maaliskuun 28 päivästä 1924.—*Toim.*

ja annettava vastaisku julkisessa oikeudessa. Sellainen oli suurimmalta osaltaan moskovaalaisten toverien mielipide. Vladimir Iljitš todisti hänelle ominaisella selvyydellä, ettei tule olemaan mitään julkista oikeutta. Stalin vastusti päättävästi vallanelimille ilmoittautumista. „Upseerikoululaiset eivät vie vankilaan saakka, surmaavat matkalla”, sanoi hän. Iljitš oli kaikesta päätellen myös vastaan, mutta hänet sai hieman ymmälle Nogin.

Minut ja Nogin lähetettiin Taurian palatsiin neuvottelemaan Yleisvenäläisen Toimeenpanevan Keskuskomitean puhemiehistön ja Pietarin Neuvoston jäsenen Anisimovin kanssa Iljitšin vankilassapidon ehdoista. Meidän piti saada Anisimovilta takeet siitä, etteivät raivostuneet upseerikoululaiset pahoinpitelisi Iljitsiä. Oli saatava aikaan se, että Iljitš pantaisiin Pietari-Paavalin linnaan (siellä oli meidän varusväkemme) tai sitten, jos hänet pantaisiin „Krestyyin”, piti saada ehdottomat takeet siitä, ettei häntä surmata ja että määrätään julkinen oikeus. Siinä tapauksessa, jos Anisimov olisi antanut myöntävän vastauksen, Iljitš olisi viety illalla vankilaan, missä hänet tietenkin olisi surmattu, jos tämän mitä suurimman, rikollisen tyhmyyden olisi sallittu tapahtua.

Anisimov ei suostunut siihen, että Lenin pantaisiin Pietari-Paavalin linnaan. Mitä tuli takeisiin „Krestyssä”, niin hän sanoi, että tietenkin ryhdytään kaikkiin toimenpiteisiin. Minä vaadin päättävästi ehdottomia takeita (joita ei tietenkään kukaan voinut antaa) ja uhkasin, että jos jotain tapahtuu, niin nujerramme heidät jok'ikisen. Anisimov oli Donbassin työläisiä. Minusta tuntui, että hän itsekin joutui kauhun valtaan tavattoman suuresta vastuusta, joka lankesi hänelle tuosta asiasta. Muutaman hetken kuluttua sanoin hänelle: „Emme anna teille Iljitsiä”. Nogin myös oli samaa mieltä.

Riensiin takaisin ja kohtasin ulko-ovella toveri Lunatšarskin, joka antoi tehtäväkseni sanoa Leninille, ettei hän missään tapauksessa menisi vankilaan, koska sillä hetkellä oli valta kokoomuksen käsissä vain muodollisesti, tosiasiallisesti se oli kornilovilaisilla, ja huomenna se saattoi siirtyä niille „muodollisestikin”.

Kerroin Iljitšille ja hänen luonaan olleelle Stalinille keskustelustani Anisimovin kanssa, toveri Lunatšarskin mielipiteestä ja lisäksi, ettei Anisimov tiedä, kenen käsiin hän itse joutuu huomenna. Päätimme, ettei siitä aiheesta enää keskustella. Lenin pääsi erään Systerpekkistä kotoisin olleen työläisen kanssa onnellisesti pois kaupungista.

Muutaman päivän kuluttua Stalin kehotti minua käymään Leninin luona kertoakseni hänelle tilanteesta ja saadakseni häneltä ohjeita. Minulle annettiin osoite toveri Jemeljanovin luo, joka asui lähellä Systerpekkiä, ja tunnussana. Ryhdyin toimeen suurella varovaisuudella peläten, etten vain saisi kintereilleni kyttyä ja etten paljastaisi siten Vladimir Iljitšin olinpaikkaa.

Saavuini asemalle yöllä. Kuljeskeltuani jonkin aikaa löysin talon, jossa toveri Jemeljanov asui. Toveri Jemeljanovia ei ollut kotona, ja hänen vaimonsa lähetti 9—10 vuotiaan pojan saattamaan minua. Menimme järvelle, istuimme veneeseen ja päästyämme toiselle rannalle lähdimme kulkemaan pensaikkoa pitkin. Päätelin itsokseni, että toveri Lenin asuu jossain huvilassa. Yhtäkkiä pysähdyimme heinäniityn laidan, ja edessämme oli pienenlätä heinäsuova. Poika huusi jotain nimeltään. Ilmestyi joku mies. Osoittautui, että hän juuri olikin tuon pojan isä. Tervehdin häntä. Selitin hänelle mistä oli kysymys jne. Ajattelin, että nyt hän vie minut Leninin luo.

Tuona hetkenä lähestyi minua mies, jolta oli ajeltu pois parta ja viikset. Hän tuli luokseni ja tervehti. Vastasin yksikantaan, kuivasti. Silloin hän taputti minua olkapäälle ja sanoi: „Mitä, toveri Sergo, ettekö tunne?” Osoittautui, että hän olikin toveri Lenin. Puristin riemastuneena hänen kättään. Keskustelu alkoi. Muutaman minuutin kuluttua Iljitš kehotti minua syömään heidän kanssaan mustaa leipää ja silakoita illalliseksi. Muuta ei heillä ollut.

Tuon „illallisen” jälkeen keskustelu jatkui Leninin „asunnossa”. Sellaisena oli heinäsuova, johon sitten ryömimmekin. Tuore heinä tuoksui hyvälle, oli lämmin. Kerroin kauan, mitä oli tapahtunut kaupungissa hänen poissaollessaan, minkälainen mieliala vallitsi työläisten ja sotilaiden keskuudessa, mitä tapahtui järjestössämme, Pietarin Neuvostossa, menševistisessä Toimeenpaneavassa Keskuskomiteassa jne.

Kuunneltuaan minua ja annettuaan useita kysymyksiä Vladimir Iljitš sanoi:

— Menševistiset neuvostot ovat menettäneet arvovaltansa; pari viikkoa sitten ne olisivat voineet ottaa vallan ilman mitään erikoista vaivaa. Nyt ne eivät ole vallanelimiä. Valta on otettu niiltä pois. Valta voidaan ottaa nyt vain aseellisella kapinalla, eikä sitä tarvitse kauan odottaa. Kapina puhkeaa viimeistään syys—lokakuussa. Meidän on siirrettävä painopiste tehdaskomiteoihin. Tehdaskomiteoista on tultava kapinanelimiä.

Kuuntelin kaikkea tuota jännittyneellä huomiolla, vaikutelma oli hämmästyttävä. Meidät oli juuri lyöty hajalle, mutta hän ennusti jo kuukauden—parin päästä voitokasta kapinaa.

Kun kerroin Iljitšille erään toverin sanoneen, että viimeistään elo—syyskuussa valta siirtyy bolševikeille ja että hallituksen puheenjohtajaksi tulee Lenin, niin hän vastasi aivan vakavasti: „Niin tulee tapahtumaan”.

Sitten Iljitš antoi useita ohjeita, miten on toimittava, miten legaalisen Keskuskomitean rinnalle on perustettava heti saman Keskuskomitean illegaalinen solu, legaalisen sanomalehden rinnalle — illegaalinen kirjapaino, jotta olisi voitu puhua illegaali-

sissa lentolehtisissä kaikesta siitä, mistä ei annettu puhua legaalisisessa lehdistössä.

Puhe keskeytyi, sillä väsymyksestä olin aivan huomaamattani nukahtanut. Aamulla en herännytkään kuudelta, vaan kello 11. Siihen mennessä Vladimir Iljitš oli valmistanut useita pieniä kirjoituksia, kirjeitä Stalinille ja muille tovereille. Otin ne, hyvästelin ja lähdin.

Pian jouduin käymään vielä kerran Iljitšin luona; vein hänen luokseen toveri Šottmannin, joka järjesti Vladimir Iljitšin siirtymisen Suomeen, ja enempää en nähnyt Vladimir Iljitšiä ennen lokakuun 24 päivää, jolloin hän ensi kerran ilmaantui julkisesti Smolnan juhlasaliin.

Mentyäni saliin Vladimir Iljitš juuri lopetti Pietarin Neuvoston istunnossa pitämänsä puheen huudahdukseen:

„Eläköön yhteiskunnallinen vallankumous!”

Sali suorastaan ulvoi riemusta.

Iltalehtiin ilmestyi tiedotus, että Lenin on asettunut Smolnaan ja ryhtyy itse johtamaan kapinaa.

Niin, lehtimiehet eivät olleet erehtyneet.

Lenin otti rautaisiin käsiinsä Lokakuun kapinan järjestämisen ja vei sen voittoisaan loppuun.

N. A. JEMELJANOV

VIIMEINEN KERTA MAANALAISUUDESSA

Siitä, että Lenin matkustaa Suomesta Venäjälle, saivat Systerpekin työläiset tietää huhtikuun 2 (15) päivänä. Ja 3 (16) päivänä saimme aikaan sen, että käyttöömmme annettiin muutamia avovaunuja. Niissä lähdimmekin Valkeasaaren asemalle Vladimir Iljitšiä vastaan. Leniniä vastaan saapui myös Pietarin työläisten valtuusto.

Matkustajajuna saapui hitaasti asemalle. Vaunusilloilla seisoivat ihmisiä. Harvat tiesivät minkälainen Lenin on ulkonäöltään, mutta kun hän tuli ulos vaunusta, niin hänet heti tunnettiin.

Raikui „hurraa”. Lakit lensivät ilmaan. Väkijoukosta kuului: „Iljitš! Meidän Iljitšimme!”

Vladimir Iljitš kannettiin käsillä asemahuoneeseen. Siellä hän piti puheen. Hän puhui lyhyesti, selvin sanoin siitä, että tsaarin kukistamisen jälkeen valtaan on jäänyt porvaristo ja että työläisten on otettava valta omiin käsiinsä.

Jälleen raikui „hurraa”.

Juna lähti. En voinut silloin ajatellakaan, että pian tutustun Vladimir Iljitšiin läheisesti ja vieläpä tulen jonkun aikaa elämäänkin hänen lähellään.

Heinäkuun päivien jälkeen Väliaikainen hallitus julisti Leninin lainsuojattomaksi. Kerenski lupasi suuret rahat hänen ilmiantamisestaan. Vladimir Iljitšin piti noina päivinä piileskellä työläisten luona. Asunnossa, missä hän eli aikaisemmin, tehtiin useita kertoja perinpohjaisia kotitarkastuksia.

Pietarissa olo tuli Vladimir Iljitšille päivä päivältä yhä vaarallisemmaksi. Puolueen Keskuskomitea päätti piilottaa Leninin turvallisempaan paikkaan: piti suojella Leniniä hinnalla millä hyvänsä.

Asuin erillisessä talossa Razlivin asemalla. Luokseni saapui Keskuskomitean valtuutettu, johon olin tutustunut hyvin Systerpekin tehtaalla. Hän sanoi:

— Toveri Jemeljanov, Keskuskomitea on antanut tehtäväkseen kätkeä Leninin.

— Olen sangen iloinen,— vastasin minä.

Mutta minut valtasi heti levottomuus, jonka aiheutti vastuuntunto: suojella Leniniä! Sanoin:

— Kätken kyllä, mutta en tiedä vielä miten.

— Harkitse sitä tarkoin.

Valtuutettu lähti. Puhuin asiasta vaimoni kanssa. Hänkin oli puolueen jäsen. Leninin kätkeminen taloomme oli vaarallista. Ympäristössä oli asukkaita kesähuviloissa. Melkein yht'aikaa meille tuli ajatus: Razlivin asukkaat palkkasivat usein suomalaisia niittämään heinää järven takaa. Päätimme, että palkatun heinämiehen nimellä majoitamme Iljitšin risumajaan järven taakse.

Seuraavana päivänä saapui Keskuskomitean valtuutettu. Esitin hänelle suunnitelmani.

— Nokkelasti keksitty! — myönsi hän.

Pian hän kävi jälleen luonani ja tiedotti, että Keskuskomitea on hyväksynyt ehdotukseni. Heräsi kysymys, miten voitaisiin vaarattomimmin kuljettaa Lenin Pietarista Razliviin.

— Parasta on matkustaa junalla, joka kulkee kello kaksi yöllä, — ehdotin minä. — Siinä matkustaa tavallisesti sekavaa väkeä, joka on ollut juopottelemassa myöhään yöhön. Junaa nimitetäänkin „humalaisten junaksi”. Siinä matkustaminen on vaarattominta.

Sovimme myös muista yksityiskohdista. Illalla heinäkuun 11 (24) päivänä matkustin Pietariin. Primorskin pääteasema Pietarissa oli silloin Uudessa kylässä. Ostin ennakkolta kolme lippua. Odotussalissa ja asemalaiturilla oli paljon sotilaskarkureita, he saattoivat aiheuttaa ajojahdin. Päätin viedä Leninin portin kautta, josta kuljetettiin tavaroita. Piti ryömiä radalla seisovan tavarajunan alitse, mutta sen sijaan sitä tietä pääsi junaan vaarattomimmin.

Sovittuna aikana kohtasin V. I. Leninin sekä häntä saattaneet J. V. Stalinin ja S. J. Allilujevin Ison Nevkan luona.

Vladimir Iljitš kuiskasi minulle:

— Menkää edellä, näyttäkää tietä.

Johdatin heidät aikaisemmin valitsemaani tietä junalle. Toverit yhdellä silmäyksellä hyvästelivät Leniniä, ja pian juna lähti liikkeelle. Iljitš istahti vaunun portaille. Tulin levottomaksi.

— Noinhan voitte pudota.

— Istahdin tähän tahallani, — vastasi hän. — Jos jotain tapahtuu, niin hyppään junasta.

Talolleni oli vain viiden minuutin kävelymatka Razlivin asemalta. Matkalla Vladimir Iljitš kysäisi, mikä on vaimoni nimi.

— Nadežda Kondratjevna.

Tulimme talon luo. Menimme sisään. Lenin tervehti vaimoani ja sanoi:

— Nadežda Kondratjevna, pyydän teitä, älkää puhuko minusta kenellekään. Ei kenellekään! Älkää puolustelko minua keskusteluissa, älkääkään yleensä puhuko minusta...

Vaimoni vakuutti Leninille, että hän tietää konspiraatiosäännöt ja lapset myös tietävät. Lenin kysyi, montako lasta minulla on.

— Seitsemän.

Hän sai tietää jokaisen nimen ja tutustui heihin.

Keittiöstä veivät portaat ullakolle, missä säilytettiin heiniä. Asetin sinne pöydän ja tuolin. Nukkumasija Vladimir Iljitšille laitettiin tuoksuville heinille. Siellä olo vielä miellytti Leniniä, mutta tilanne oli rauhaton. Huvila-asukkaat ja naapurit olivat uteliasta väkeä. Sananlasku sanoo, ettei vahinko tule kello kaulassa! Piti kiirehtiä Leninin majoittamista järven taa, mutta sitä varten piti vuokrata heinämaa, tehdä risumaja, viedä sinne kaikki tarvittava — sanalla sanoen, piti valmistautua niin, ettei kenelläkään olisi nokan koputtamista. Kulutin siihen muutamia päiviä. Leninin luona kävi Keskuskomitean jäseniä. Ensimmäisen kerran vaimoni — olin itse järven takana — ei halunnut päästää heitä Leninin luo, koska ei tuntenut ulkonäöltä kahta saapunutta toveria. Myöhemmin asetettiin tunnussana.

Kun kaikki järven takana oli valmista vietiin Iljitš veneellä järven yli, ja hän ryhtyi asumaan risumajassa. Se oli melko kömpelö rakennelma oksista, jotka oli peitetty heinillä, se oli tehty sille paikalle, mihin on nyt pystytetty Leninille graniittinen muistomerkki „Risumaja”. Taiteilijat maalaavat joskus Vladimir Iljitšin istumassa kannolla risumajan luona. Todellisuudessa ei ollut aivan niin. Raivasin Leninille työskentelyä varten risumajan vieressä olevaan tiheään pensaikkoon pienen aukeaman, joka muistutti huvimajaa elävistä pensaista. Kantoa ei siellä ollut. Oli vain pölkky, joka palveli istuimena. Risumajan luo oli tehty keittopaikka, ja siellä riippui seipään varassa kattila.

Kovin kiusasivat hyttyset, varsinkin yöllä. Niiltä ei voinut mitenkään piiloutua. Mutta se oli siedettävä. Ruuan ja sanomalehdet toi veneellä vaimoni tai poikani. Lehtiä Vladimir Iljitš sai paljon: kaikki ne, joita silloin ilmestyi. Ettei lehtien ostaminen suuressa määrin olisi herättänyt huomiota, oli poikien kesken määritelty, kenen piti mitäkin lehtiä hankkia.

Muistan, että lehdissä oli uutisia, joissa kerrottiin, miten Lenin oli paennut ulkomaille: oli mainintoja sekä vedenalaisista veneistä että ilmalaivoista. Totta oli vain se, että vesiteitse, mutta ei vedenalaisella vaan tavallisella, parihankaisella soutuveneellä

suoritettiin tuo matka. Lukiessaan noita uutisia Vladimir Iljitš nauroi sydämestään ja nimitti porvarillisia kynäniekkoja „aika narreiksi”.

Lenin työskenteli hyvin paljon — luki ja kirjoitti. Hänen luonaan kävi usein tovereita. Stalin kävi kaksi kertaa, Ordžonikidze useampia kertoja. Vladimir Iljitšin luona kävivät myös Dzierżyński ja Sverdlov. Vaatimaton risumaja Razlivin rannalla oli todellinen vallankumouksen päämaja.

Aika kului. Saapui syksy. Sateita oli yhä tiheämmin.

Ilma kävi vähitellen viileämmäksi. Vaimoni toi kotoa melkein kaikki lämpimät vaatteet, muttei sekään pelastanut meitä kylmältä ja kosteudelta. Ja sitä paitsi alkoi levitä kaikenlaisia huhuja: Lenin piilottelee muka viilarina Systerpekin tehtaalla, Lenin on kätkeytynyt kylpylään, ja muita sentapaisia.

Vladimir Iljitšille piti etsiä uusi, luotettavampi ja vaarattomampi oleskelupaikka. Keskuskomitea päätti siirtää Leninin Suomeen.

Raivolassa asuvilla Systerpekin tehtaan työläisillä oli matkaluvat, joilla pääsi rajan yli. Keksintöjen alalla työskentelevänä, Neuvoston edustajana ja vanhimman virkaa hoitavana oli minulla lupa käydä tehtaan johtajan Dmitrijevskin työhuoneessa. Huomasin hänen pöydällään valmiiksi allekirjoitettuja matkalupia. Tulin tavallista aikaisemmin. Tunsin hyvin vahtimiehen. Otin johtajan pöydältä viisi matkalupaa ja toin ne Leninille. Hän valitsi yhden, jossa oli sukunimi Ivanov. Vladimir Iljitšin kasvot maalattiin ihovärillä, päähän pantiin peruukki. Saapui toveri D. I. Leštšenko ja valokuvasi hänet. Onnistuttiin saamaan Systerpekin sotilaskomissariaatin alkuperäinen leimasin. Leima pantiin V. I. Leninin valokuvaan siten, että valokuvaan pantu leiman puolisko osui yhteen leiman toisen puoliskon kanssa, joka oli K. P. Ivanovin todistuksessa.

Matkalupa annettiin Leninille. Hän katseli sitä joka puolelta, siinä ei ollut mitään moittimista.

— Hyvä on! Aika poikia!

Nyt piti päästä vielä metsää pitkin Suomen rautatielle, sitten Iljitš piti voida junalla Pietariin ja lähettää sieltä muka lämmittäjänä Suomeen. Se annettiin suomalaisten bolševikkien tehtäväksi.

Sinä päivänä, jolloin Iljitšin piti matkustaa Pietariin, odotimme erään toverin tuloa Keskuskomiteasta. Pensaiden takaa oli tulossa mies.

— Kuka sieltä tulee? — kysyi Iljitš.

— Naapuri,— sanoin minä.

— Mitä varten?

— Varmaankin palkatakseen teidät niittämään. Teillähän on niin mainio heinäsuova.

Naapuri tuli luoksemme ja tervehti.

— Kuka sinulle on niittänyt?

— Suomalainen.

— Puhuuko hän venäjää?

— Ei.

— Lähtisikö hän minulle työhön?

— Ei, älä pyydäkään.

— Sääli. Itse sairastelen eikä poikakaan voi tehdä työtä. On löydettävä niittäjä...

Naapuri meni. Iljitš nousi ja sanoi tavanomaisella leikkillisyydellä:

— Kiitos, Nikolai Aleksandrovitš, ettette antanut minua päiväläiseksi!

Illalla Vladimir Iljitš, minä ja häntä hakemaan tulleet toverit lähdimme jalkasin metsän läpi Suomen rautatielle. Oli pimeä. Saavuimme Dibunan asemalle, istahdimme penkille. Lenin, joka noudatti tarkoin konspiraatiosääntöjä, oli tälläkin kertaa uskollinen itselleen. Hän nousi heti ja sanoi:

— Istukaa te tässä, minä menen ja piilotaudun pensaikkuon.

Tuo varovaisuus ei suinkaan ollut haitaksi. Heti kun Lenin oli ehtinyt mennä, tuli asemahuoneesta ulos mies sapeli kupeella. Tarkastellen laituria hän suuntasi askeleensa luoksemme:

— Henkilötodistuksenne?

Tovereilla oli suomalaiset passit.

— Entä sinun todistuksesi? — kysyi hän minulta.

— Vain Systerpekin tehtaan työläisen numero.

— Miksi olet täällä näin myöhään?

— Miksikö? Tulin asialle. Täällähän on minun heinämaani.

Jäin yöksi. Alkoi janottaa. Tulin asemalle juomaan. Kysyin näiltä suomalaisilta, he eivät mitään vastanneet.

Minä jo älysin, että hän oli vastavakoilu-upseeri, ja käsitin, mikä vaara uhkasi Leniniä. „Minun syytäni ja minun huolimattomuuttani, etten edeltäkäsän tarkastanut asemaa”,— ajattelin ja päätin keinolla millä hyvänsä saada vedetyksi upseerin huomion pois Pietariin menevästä junasta.

— Lähde mukaani! — komensi upseeri.

— Miksi minun pitäisi lähteä?

— Lähde! — hän tarttui käteeni.

Huoneessa oli paljon kivääreillä aseistettuja siviilihenkilöitä ja kymnaasilaisia.

Upseeri istuutui pöydän taa. Minä myös heittäydyin huolimattoman rennosti istumaan.

— Sano kuka olet?

— Olen Systerpekin tehtaan työläinen.

— Työläinenkö? Mutta kuinka käyttäydyt! Ylös! Tarkastakaa hänet!

Matkalla Lenin oli antanut minulle erään pietarilaisen toverin edustajankortin asianomaiselle luovuttamista varten. En ehtinyt heittää pois korttia.

— Sinähän olet bolševikki!

— Ei tämä kortti ole minun. Asun ja teen työtä Systerpekissä.

— Arvoitus... Montako vuotta olet ollut tehtaalla työssä?

— Kolmekymmentä vuotta.

— Silloin sinun pitää tuntea koko päällystö. Luettele sukunimet.

Luettelin kaikki, vieläpä virkamiehetkin, mutta kellon viisari kääntyi kovin hitaasti. Päätin jo lyödä upseeria aiheuttaakseni skandaalin, olisi tullut mylläkkä ja olisin voittanut aikaa. Mutta sattuma pelasti minut.

Upseeri kysyi äkkiä:

— Kuka on tehtaan vanhin lääkäri?

— Gretš. Siinä sitä vasta on lahjustenottaja!

Upseeri ponnahti vihan vimmassa pystyyn.

— Kuinka uskallat, kelvoton, loukata setääni!

Juna tuli. Siitä tiedotettiin upseerille. Mutta hän ei kiinnittänyt siihen mitään huomiota. Istuutui jälleen, alkoi kirjoittaa ja sähisi minulle: „Minä sinut ammun!”

Ovea raotettiin, ja tunsin raosta toverin kasvot. Siis Iljitš on nähtävästi jo junassa!

Sillä aikaa kun upseeri kirjoitti, tuli toinen juna Pietarista päin. Revolverinpiipun edessä minut vietiin laiturille ja teljettiin vaunuun. Päätin olla hyppäämättä junasta liikkeellä ollessa. Luotin tovereiden Systerpekissä pelastavan minut.

Valkeasaarella vaunuun tuli aliupseeri Smirnov, hyvä tuttavani. Hän kuului Systerpekin Neuvoston kokoonpanoon.

— Miten sinä, toveri Jemeljanov, olet tänne joutunut?

— Päällystönne vangitsi minut.

Hän avasi vaunun oven:

— Pötki tiehesi!

Kotiin menin hiljaa hiipien ja kävin heti nukkumaan. Olin kovin väsynyt kaikesta. Heräsin huutoon. Näin, että vaimoni voivottelee: „Mitä olemmekaan tehneet, mitä olemmekaan tehneet!”

Osoittautui, että oli tullut meidän yhteydenpitäjä. Hän ei huomannut, että olin nukkumassa, ja sanoi minusta:

— Hänet vangittiin, mutta luultavasti pääsi pakoon.

Vaimoni luuli, että puhe on Leninistä, ei voinut hillitä itseään ja alkoi valitella. Nousin sängystä — ja kaikki selvisi.

Sitten tuli iloinen uutinen: Lenin oli päässyt onnellisesti Suomeen!

Pian saapui meille Razliviin Nadežda Konstantinovna. Hänen piti välttämättä nähdä Vladimir Iljitšiä, ja sitä varten piti hankkia matkalupa, jolla pääsi rajan yli Suomeen. Tuntemani kirjuri Raivolassa valmisti sellaisen lupapaperin, antoi sen kunnanvanhimman allekirjoitettavaksi ja pani leiman. Nadežda Konstantinovna pääsi myös onnellisesti Raivolasta kotoisin olleena Agafja Atamanovana rajan yli.

H. E. JALAVA

VETURIN № 293 „LÄMMITTÄJÄ”

Vuoden 1917 heinäkuun tapahtumien jälkeen vastavallankumous Venäjällä, kuten tunnettua, siirtyi hyökkäykseen. Leninin oli jälleen mentävä maanalaisuuteen.

Elokuun lopulla, jolloin yöt olivat jo kylmiä, tuli illalla luokseni tovereita. He istuivat jonkin aikaa, keskustelivat ja sitten kysäisivät:

— Miten arvelet, vanha maanalainen työntekijä, otatko viidäksesi joen yli erään ukon? Varoitamme, että tehtävä on vastuunalainen ja vaarallinen. Voitko suorittaa sen?

Minä tietysti suostuin, ja me laadimme heti pienempiä yksityiskohtia myöten suunnitelman Iljitšin kuljettamisesta rajan yli.

Elokuun 22 (syyskuun 4) päivänä 1917 Pietarista lähti aika-
taulun mukaan paikallisjuna № 71. Sen suuntana oli Raivola. Veturi tuli aikanaan; siinä oli numero 293. Lähestyessämme Udelnajan asemaa, jonne on kymmenen virstan matka Pietarista, aloin huolellisesti tarkkailla pimeyteen ja huomasin pian keskikokoisen tanakan miehen, joka tuli nopeasti veturia kohti. Miehellä oli lippalakki, hänen yllään oli vanha puku — takki, liivit ja housut, Pietarin työläisten tavalliset pukimet — kasvot oli ajeltu sileiksi. Hän kiirehti veturin luo sanaakaan sanomatta, tarttui lujasti kädensijoihin ja kiipesi kuljettajan hyttiin.

Lenin — hän se oli — tervehti ystävällisesti ja riisui takin yltään. Hän yritti laskea leikkiä apulaiseni kanssa, mutta huomattuaan, ettei tämä ymmärtänyt sanaakaan venäjää, alkoi iloisesti nauraa, ja sitten, hypähdettyään tenderille, hän taputti apulaista hyvänsuopeasti olalle antaen siten ymmärtää, että tämä voi istua rauhassa paikallaan ja poltella. Ja mitä halkoihin tuli, niin... Iljitš, noustuaan keveästi halkopinon päälle, alkoi harvinaisen ketterästi ja kätevästi ladella halkoja kehikköön.

Iljitš oli vietävä Terijoen asemalle saakka. Rajalla — Valkeasaarella — suoritettiin aina kaikkien matkustajien henkilö-

todistusten huolellinen tarkastus. Todistukset voitiin tarkastaa myös veturiprikaatissa.

Juna seisoj Valkeasaarella 20 minuuttia. Siellä oli määrä ottaa vettä. Vedenottoaika oli syrjässä. Tultuamme asemalle huomasi, että laiturilla hyöri sillä kertaa tavallista enemmän poliiseja ja upseerikoululaisia. Irroitin nopeasti veturin vaunujonosta, ohjasin sen vedenottoaikaalle ja seisotin sitä siellä niin kauan, että ehtisimme takaisin junan luo vasta aivan lähtöhetkeksi.

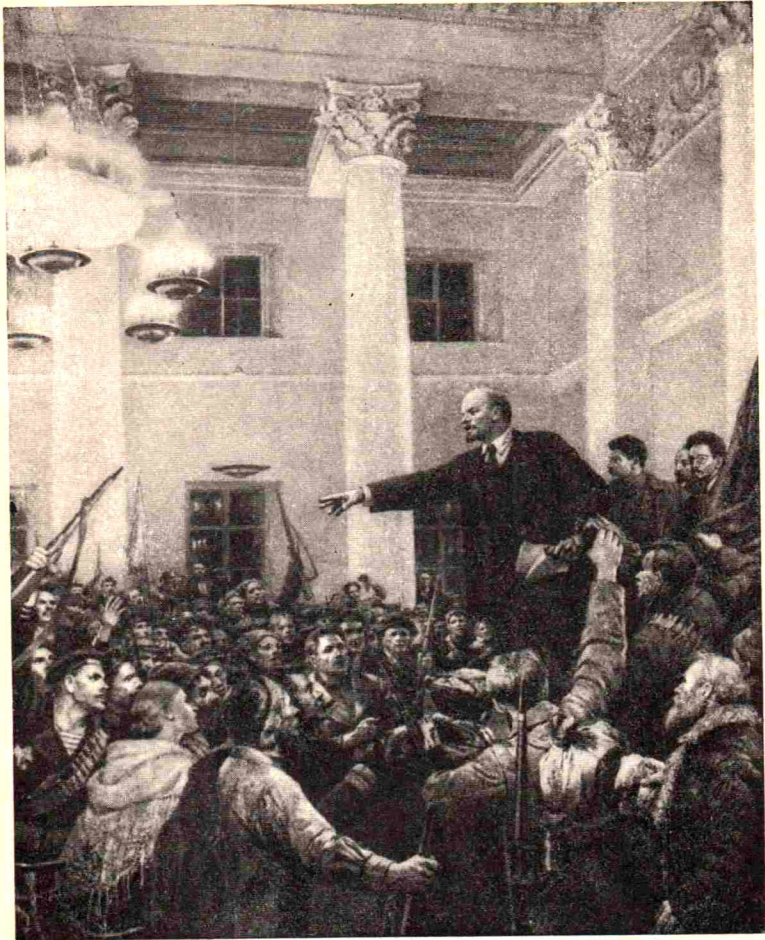
Heti kolmannen soiton jälkeen, kytkin veturin vaunuihin, annoin kimakan vihellyksen, ja niin lähdettiin. Ja muutaman minuutin kuluttua olimme jo rajan tuolla puolen — Suomessa. Vladimir Iljitš alkoi vilkkaasti keskustella kanssani. Hän kyseli suomalaisten työläisten mielialaa, tapahtumia Suomessa, puhui Suomen vallankumouksen näköaloista.

Terijoen asemalla, viidennelläkymmenennellä kilometrillä Venäjän rajasta, Lenin poistui junasta. Ennen lähtöä Iljitš puristi ystävällisesti kättäni. Laiturilta Iljitš heilautti vielä kerran hyvästiksi kättään veturiin päin ja lähti sitten häntä vastaan tulleiden tovereiden kanssa Jalkalan kylään, missä asui Helsinkiin muuttamiseensa saakka.

Lokakuun 7 (20) päivänä 1917 kuljetin jälleen Vladimir Iljitš Leniniä. Sillä kertaa Suomesta Pietariin. Hän tuli veturiini Rai-volan asemalta.

Sitten, jo Neuvostovallan vuosina, kävin Leninin luona Moskovassa, Kremlissä, ja sain aina osakseni lämpimän ja sydämellisen vastaanoton.

V. I. Lenin julistaa Neuvostovallan II Yleisvenäläisessä
Neuvostojen edustajakokouksessa.
Taiteilija V. Serovin taulusta.

L. P. PARVIAINEN

JALKALAN KYLÄSSÄ SYKSYLLÄ 1917

Tutustuin Vladimir Iljitšiin vasta vähän ennen Lokakuun vallankumousta, syksyllä 1917, ts. eräänä jännittyneimpänä ja vastuunalaisimpana kautena vallankumousmyrskyn edellä.

Pelastuakseen Väliaikaisen hallituksen vainoilta Vladimir Iljitš, kuten tunnettua, asui heinä—elokuussa Razlivin järven rannalla. Sitten, kylmien tultua, heräsi kysymys vallankumouksen johtajan siirtämisestä toiseen paikkaan. Tuoksi oleskelupaikaksi valittiin isäni talo Jalkalassa lähellä Terijokea (nykyinen Iljitšjovon kylä Leningradin alueen Roštšinskojen piirissä). Se kuului jo Suomen alueeseen. Sitä paitsi talomme ei ollut aivan kylässä, vaan sijaitsi hiukan syrjemmällä, metsässä.

Venäjän ja Suomen rajan Vladimir Iljitš ylitti veturinkuljettajan kopissa muka lämmittäjänä. Häntä saattoi mieheni Eino Rahja (kuoli vuonna 1936). Juna saapui Terijoen asemalle (nykyinen Zelenogorsk) hyvin myöhään, ja kunnes hevosella päästiin perille kylään saakka, oli jo yö. Omaiset eivät nukkuneet, sillä heille oli ennakolta tiedotettu „venäläisen kirjailijan Konstantin Petrovitš Ivanovin” (sillä nimellä Lenin eli noina päivinä) saapumisesta. Vieras tervehti kaikkia sydämellisesti. Hän käyttäytyi yksinkertaisesti ja vapaasti, sanoi, että haluaa työskennellä maaseudun hiljaisuudessa. Kuitenkin, kuten seuraavana päivänä selvisi, isäni, joka oli aikaisemmin ollut työssä Pietarissa, tunsu Leninin peruukista huolimatta — niin suuressa suosiossa oli Vladimir Iljitš kansan keskuudessa.

Seuraava päivä oli sunnuntai, ja me lähdimme kävelyille. Menimme pellolle. Isä oli siellä kyntämässä. Vladimir Iljitš kokeili myös kyntää. Aluksi se ei häneltä mitenkään luonnistunut: aura joko vajosi syvälle maahan tai kohosi pinnalle. Sitten kyntäminen alkoi luistaa paremmin. Antaessaan ohjakset isälle Iljitš sanoi:

— Kyllä teidän työnne on vaikeaa!

Yleensä on sanottava, että Lenin mieltäytyi kaikkeen uuteen ja viehättyi siihen, pyrki pääsemään kaikesta itse perille. Niinpä kerran hän huomasi isän tekemän marjanpoimijan ja lähti heti puolukkaan kokeilemaan sitä. Hän piti myöskin sienien keräämisestä ja uimisesta. Elämäntavoiltaan hän oli hyvin yksinkertainen. Heti ensimmäisenä lauantaina äiti paistoi tavan mukaan niin sanottuja karjalanpiiraita. Vladimir Iljitšistä ne nähtävästi miellyttivät, ja niinpä hän keskellä viikkoa kerran kysäisi äidiltä:

— Anna Mihailovna, eikö tänään ole lauantai?

Äiti arvasi heti, mistä oli kysymys, ja ryhtyi mielihyvin leipomaan.

Lenin asui Jalkalan kylässä noin kymmenen päivää. Hän kirjoitti paljon, enimmäkseen öisin, keskusteli usein pitkään isän kanssa, kyseli häneltä talonpoikien mielialoista. Mutta samalla hän seurasi tarkasti tapahtumien kulkua Pietarissa ja pyysi, että hänelle lähetettäisiin joka päivä kaikki pääkaupungissa ilmestyvät sanomalehdet.

Lokakuun vallankumouksen jälkeen tapasin Leninin, kun hän oli jo Kansankomissaarien Neuvoston puheenjohtajana, maailman ensimmäisen sosialistisen valtion päämiehenä. Hän oli monien sekä suurten että pienten asioiden rasittama. Mutta siitä huolimatta hän oli edelleenkin meidän Iljitšimme, sydämellinen ja huolehtivainen.

M. FOFANOVA

LENIN VUODEN 1917 LOKAKUUN EDELLÄ

Heinäkuun 4 päivän tapahtumien jälkeen puolueen Viipurinpuolen komitea suunnitteli asuntoni käyttämistä puolueen tarkoituksiin.

Asuntoni sijaitsi Viipurinpuolella lähellä Lesnoita (Ison Sampsoninkadun ja Sortavalankadun kulmassa, talo 92/1, asunto 42) talon ylimmässä kerroksessa; asunnon ikkunat antoivat viereisen talon puistiksoon, joten eristyneisyyden mielessä se oli hyvin sopiva.

Siinä elokuun maissa päätettiin lopullisesti, että minun on luovutettava asuntoni puolueen käyttöön ja saatava perheeni järjestyseen jonnekin muualle. Kerroin tästä siskolleni, ja hän veikin lapseni mukanaan vanhempieni luo Ufan lääneihin.

Syyskuun lopulla Vladimir Iljitš tuli Suomesta palatessaan suoraan meille. Muistan, että se oli perjantaina noin neljän viiden tienoissa päivällä ja hän tuli Lanskajan asemalta, joka sijaitsi aivan meidän talomme vierellä. Vähän ajan kuluttua tuli myös Nadežda Konstantinovna. Lenin meni suoraan hänelle varattuun huoneeseen, illasti omassa huoneessaan poistumatta; tutustumisemme tapahtui vasta seuraavana aamuna teepöydässä. Nadežda Konstantinovna oli samoin läsnä. Muistan, miten Vladimir Iljitš tuli huoneestaan ilman tekotukkaa — niin hän heti ensimmäisenä päivänä näyttäytyi todellisena Lenininä. Ja sittemmin, vaikka hän olisi kuinka opettanut minua joka aamu nimittämään itseään uudella nimellä (hänellä oli silloin valokuvalla varustettu systeppkiläisen työläisen henkilötodistus), niin minä aina unohtin, ja Lenin unohti pukea tekotukkansa, vaikka oli sovittu, että minun pitää tiukasti ja joka hetki muistuttaa hänelle tekotukasta. Tekotukka muuten haittasi Leniniä niin, että jos hän oli sen pukenutkin, niin aina kohenteli sitä tai kyseli, onko se hyvin.

Tekotukkaan Lenin oli niin tottumaton, että kun hän lokakuun 24 (marraskuun 6) päivänä tuli Smolnaan ja alkoi

huoneessa numero 100 (ellen väärin muista) riisuutua, niin otti hatun kanssa päästään myöskin tekotukan ja työnsi sen hatun mukana taskuunsa; hän huomasi sen ja kopeloi päätänsä vasta kun eri puolilta tuli huudahduksia: „Iljitš! Iljitš!”, mutta silloin oli jo myöhäistä. Ja Leninin naamioituminen tekotukalla päättyikin siihen.

Alussa Lenin ei poistunut asunnosta edes kävelyille eikä noudattanut kehotustani käydä iltaisin parvekkeella (asunnossamme oli kolmannesta huoneesta ovi parvekkeelle). Parvekkeella hän kävi vain kerran, toisena päivänä tulonsa jälkeen. Jäätyämme kahden hän pyysi minua näyttämään koko asunnon tutustuakseen siihen siltä varalta, että pitäisi käyttää ulosmenossa ikkunaa eikä ovea.

Alussa en käsittänyt, mitä hän sillä tarkoitti. Näytin hänelle asunnon. Kun tultiin kolmanteen huoneeseen ja kun minä näytin hänelle parvekkeen, niin Iljitš virkkoi iloisesti hymyillen:

— Mainiota, nyt voidaan määritellä tarkoin vesirännin paikka, miten lähellä se on ikkunaan, siltä varalta, jos tulee pakko laskeutua sitä myöten alas.

Hän pistäytyi parvekkeelle, laski ikkunat ja lisäsi:

— Huone on valittu oikein, mainiosti.

Vladimir Iljitš luki säännöllisesti kaikki sanomalehdet, joita silloin ilmestyi Pietarissa. Minun velvollisuksiini kuului hankkia ennen työhön lähtöä, kymmeneen mennessä, kaikki lehdet, ja niiden hankkiminen oli aloitettava jo kello kahdeksan aamulla. Kaikkia lehtiä ei useinkaan saanut Lesnoin puolelta, vaan oli mentävä kaupungille ja sieltäkin sai hakemalla hakea. Joskus lehtien osto päättyi vasta aamiaistunnin, noin kymmenen yhden-töistä jälkeen.

Lehtien välityksellä Vladimir Iljitš perehtyi hyvin pian yhteiskunnalliseen elämään, seurasi tarkoin tapahtumain kulkua ja oli perin tyytymätön kun jostain syystä ei onnistuttu saamaan jotain lehteä. Jo tavallisesti illalla hän muistutti minulle lehtiveleista ja antoi paperilapun, johon oli merkitty hankkimatta jääneiden lehtien numerot.

Muistan, miten hän kerran antoi tehtäväkseni hankkia kaikki painosta ilmestyneet „Yleisvenäläisen talonpoikaisedustajain Neuvoston Tiedonantajan” numerot, mikä tietysti tuli täytettyä. En nyt enää muista, montako numeroa sain käsiini, mutta joka tapauksessa niitä oli hyvin paljon, sanalla sanoen, melkoinen aineisto tutkittavaksi. Kahtena päivänä Vladimir Iljitš istui hyvin myöhään, vieläpä öisinkin, ja sitten aamulla kertoi:

— Nyt olen nähtävästi tutkinut eserrät perinjuurin, täksi päiväksi jäi enää lukea heitä kannattavien talonpoikien evästysvaatimus.

Parin tunnin kuluttua hän kutsui taas minut, ja iloissaan kertoi läimäyttään kädellään lehteä (näin hänen kädessään „Talopoikaisedustajain Neuvoston Tiedonantajan”):

— Helppo sanoa, evästysvaatimuksen on allekirjoittanut 242 paikallista edustajaa. Me otamme sen maalain pohjaksi ja sitten katsomme, voivatko vasemmistoeserrät sanoutua siitä irti.

Lehti, jota hän näytti, oli monin paikoin alleviivailtu sinisellä kynällä aivan siniseksi.

Vielä sen jälkeenkin Lenin puhui monena päivänä paljon tuosta 242 talopoikaisedustajan mallievästyksestä.

Heti ensimmäisinä päivinä lokakuun 25 (marraskuun 7) päivän jälkeen — muistaakseni se oli lokakuun 29 (marraskuun 10) päivänä — Vladimir Iljitš tarvitsi tuota lehden numeroa jo Smolnassa, jolloin Toinen Yleisvenäläinen talopoikain edustajakokous muutti Smolnaan. Vladimir Iljitš käski tuoda asunnostani mainitun lehden numeron. Minua haettiin kauan eikä löydetty, silloin tehtävän otti täyttääkseen Maria Iljinitšna. Leninille oli jäänyt asunnon avain, jota Maria Iljinitšna käyttikin hyväkseen, mutta ei löytänyt tarvittavaa numeroa siitä lehtipaljoudesta, joka Leninin huoneeseen oli jäänyt. Ja vasta yhdentoista tienoissa illalla, kun minut löydettiin, me veimme Maria Iljinitšnan kanssa Leninille tuon numeron. Se oli „Yleisvenäläisen Talopoikaisedustajain Neuvoston Tiedonantajan” 88. numero elokuun 19 päivältä 1917.

Oli lokakuun 24 (marraskuun 6) päivä. Noin neljän tienoissa päivällä, istuessani eräässä toimipaikassani, Devrienin kustantamossa Vasiliostrovissa, sain kuulla, että Nevan yli johtavat sillat on käännetty auki ja että kaupungissa on armeija noussut aseelliseen kapinaan. Jätin heti työni ja menin 4. linjalta Nikolain sillalle vakuuttautuakseni sillan kääntämisestä. Kun silta osoitautui käännettyksi, niin menin Pietarinpuolelle, astelin rauhallisesti Sampsonin sillalle, ja kun se osoitautui käännettyksi auki, päätin suunnata matkani Grenaderien sillan kautta Viipurinpuolelle, päästäkseni mahdollisimman pian asunnolle. Menomatalla päätin käydä Viipurinpuolen komiteassa saamassa tietoja tapahtumien kulusta.

Komiteasta sain vain hyvin hämäriä tietoja, joista kerroinkin Leninille. Hän lähetti minut heti takaisin komiteaan ottamaan selvää, onko sillat käännetty kiinni, sekä pyysi lähettämään Nadežda Konstantinovnan kautta kirjelapsusen, lisäten, että hänen mielestään asiaa ei saa enää lykätä. On alettava aseellinen kapina, ja tänään hänen on oltava Smolnassa.

Palasin illalla noin kymmenen maissa ja kerroin, että sillat on käännetty kiinni ja että ne oli ollut avattava sen takia, että naisten „kuolemanpataljoona” oli päättänyt vähän „kujeilla”.

Lenin lähetti minut jälleen viemään kirjettä Nadežda Konstantinovnalle ja sanoi, että ellen minä kello yhteentoista mennessä palaa, niin hän menettelee kuten parhaaksi katsoo.

Viipurinpuolen komiteassa sain taaskin kielteisen vastauksen, ja otin jo ajurin ehtiäkseni ajoissa kotiin. Saavuin jo kymmenisen minuuttia ennen yhtätoista, mutta Leniniä ei enää ollut asunnossani. Aluksi aivan ällistyin kun asunto oli pimeässä. Panin valon ja tarkastin koko huoneuston: kaikki huoneiden ovet olivat auki, ruokasalin pöydällä oli jätetty illallinen kesken, ja vierellä oli tyhjä lautanen, jolla sitten huomasi kapean paperisuikaleen, johon oli kirjoitettu: „Menin sinne, minne sinä et halunnut minun menevän. Näkemiin. Iljitš”.

Kun näin allekirjotuksen — se kun ei ollut Leninin salainen allekirjoitus, vaan tuo hänen tavanomainen lyhyt „Iljitš” — rauhoituin aivan kokonaan enkä yhtään pelännyt Leninin puolesta. Ajattelin yksinkertaisesti vain itsekseni: Iljitš kyllä tietää mitä tekee. Päätin kuitenkin mennä Leninin perässä Smolnaan. Siellä näin hänet huoneessa № 100, jolloin hän riisui päällystakkinsa ja yhdessä hatun kanssa tekotukkansa.

Asuntooni palasin kello viiden maissa aamulla, söin ensi kerran koko vuorokaudessa ja juuri kun paneuduin levolle, kuului sovittu ovikellon soitto: kaksi lyhyttä. Ensiksi ailahti mieleeni: sehän ei voi olla Lenin! Kuka sitten? Menin kysymään ja unohdin ottaa oven avaimen. Oven takana oli Nadežda Konstantinovna, jolle sitten oven läpi kerroin, että Lenin on jo aikoja sitten Smolnassa. Nadežda Konstantinovna ei tullut sisälle, vaan lähti takaisin Viipurinpuolen komiteaan.

I. J E R E M E J E V

PUNAKAARTILAISET LENININ VIERAANA SMOLNASSA

Työskentelin vuonna 1917 Pietarissa Putilovin tehtaalla (nykyään Kirovin tehdas) ja kuuluin tehtaamme Punakaartin osastoon.

Lokakuun vallankumouksen aattona Punakaartin päällystö lähetti meidän putilovilaisen konekivääriosastomme Smolnaan. Siellä joutuimme omin silmin näkemään ja osallistumaan suuriin historiallisiin tapahtumiin.

Smolnan porteilla ja pihassa oli jo paljon punakaartilaisia, sekä vallankumouksellisia sotamiehiä ja matruuseja. Siinä annettiin meillekin käsky tulla alas autosta ja käydä vartiopaikkoihin. Asetimme konekiväärit paikoilleen ja naamioituamme ne menimme sisälle Smolnaan ja sijoituimme toisessa kerroksessa pienehköön huoneeseen, jossa oli jo joitakin punakaartilaisia muista piireistä. Huoneessa ei ollut minkäänlaista kalustoa paitsi seinällä riippuvaa puhelinta. Muista piireistä saapuneet päivystysvuorosta vapaat punakaartilaiset järjestäytyivät levolle paljaalle permannelle kiväärit kädessä kukin parhaansa mukaan.

Smolnaan saapui silloin joka taholta II Yleisvenäläisen Neuvostojen edustajakokouksen edustajia. Rintamalta saapuneiden edustajain, sotilaiden keskuudessa vallitsi korkea vallankumouksellinen mieliala. Kaikki he kirosivat sotaa ja vaativat rauhaa. Heitä varten ei ollut varattu mitään yösijaa, ja he sijoittuivat meidän kanssamme samoihin huoneisiin ja suoraan lattialle. Jaoin heille kotoa tuotuja eväitämme ja neuvoimme tien ruokalaan.

Toisena päivänä annettiin tehtäväksemme konekiväärien luona päivystämisen lisäksi tarkastaa Smolnaan tulevilta pääsylvat.

Lokakuun 25 (marraskuun 7) päivän aattona Smolna oli täpö täynnä väkeä: edustajakokouksen edustajia, punakaartilaisia, vallankumouksellisia sotilaita ja merimiehiä; se humisi kuin mahtava mehiläispesä.

Lokakuun 25 (marraskuun 7) päivän vastaisena yönä Smolnaan saapui Vladimir Iljitš Lenin. Hän sijoittui pienehköön huoneeseen toisessa kerroksessa. Meidän putilovilaisten konekivääriosastomme osalle lankesi suuri kunnia: vallankumouksen suuren johtajan suojeleminen uskottiin meidän tehtäväksemme.

Tilanne Smolnassa oli silloin hyvin kuumeinen. Menševikit ja eserrät levittivät mitä mahdottomimpia provokatorisia huhuja tarkoituksella demoralisoida punakaartilaisia ja vallankumouksellisia sotilaita. Meitä yriteltiin pelotella vakuuttamalla, että Kerenski lähettää 50 yrjönristiritaripataljoonaa ja 40 upseeripataljoonaa Smolnaa nujertamaan. Mutta punakaartilaiset eivät olleet hätähousuja. Bolševikkien puolue karkaisi meitä vallankumouksellisessa taistelussa, ja me olimme aina valmiit ottamaan ase kädessä vastaan porvariston hyökkäyksen. Smolna oli valmistautunut pistimin, konekivääreihin ja tykeihin.

Lokakuun 25 (marraskuun 7) päivänä pidettiin Juhlasalissa Pietarin Neuvoston istunto. Kuului hälinää. Ja kun emme tienneet, mistä on kysymys, tempasimme kiväärimme ja juoksimme käytävään. Mutta hälytys oli turha: siellä istunnossa olijat tervehtivät riemuissaan puhujakorokkeelle ilmestynyttä Vladimir Iljitš Leniniä.

Me onnistuimme myös kuulemaan osan hänen puheestaan — välttämättömyydestä siirtää kaiken vallan työläisten ja talonpoikain käsiin, Neuvostojen vallasta. Tätä historiallista puhetta emme saaneet kuunnella loppuun saakka, sillä meidät kutsuttiin taistelupaikoillemme.

Lokakuun 25 (marraskuun 7) päivään mennessä olivat kokoontuneet kaikki Neuvostojen II edustajakokouksen edustajat. Kohta edustajakokouksen alkamisen jälkeen käytävältä alkoi kuulua melua ja hälinää. Me, jotka olimme istuntosalin lähellä, tartuimme kivääreihin ja riensimme käytävään. Osoittautui, että menševikkien ja porvariston muiden kätyrien sakkii oli nostonut melun edustajakokouksessa, mutta kohdattuaan edustajien yksimielisen vastarinnan sen oli ollut pakko hiljetä. Nyt nuo vastavallankumouksen asiamiehet poistuivat salista kiroillen ja sadattellen. Koko istuntosali saattoi heitä vihaisin huudahduksin: „Ulos täältä! Alas petturit!”

Lokakuun vallankumouksen esikuntaan saapui lakkaamatta tiedotuksia: sellainen ja sellainen tehdas oli lähettänyt Talvipalatsin valtaukseen niin ja niin paljon aseistettuja punakaartilaisia; risteilijä „Aurora” on ampunut yhteislaukauksen Talvipalatsia kohti; Talvipalatsi on vallattu; Väliaikainen hallitus on vangittu...

Sinä historiallisena yönä ei Smolnassa nukkunut kukaan. Vasta aamun koittaessa siellä syntyi hiljaisuus.

Lokakuun 26 (marraskuun 8) päivänä Smolnan vartioston päivystäjä herätti minut kello 11 aikaan ja sanoi, että Vladimir Iljitš kutsuu minua tekemään selostusta. Minä en jaksanut millään uskoa sitä, vaan luulin, että päivystäjä tekee minusta pilaa. Mutta hän sanoi:

— Sinähän eilen olit illalla ja koko yön yhteydessä Narvan piirin kanssa. Siis mene ja selosta...

Kun pääsin varmuuteen, ettei päivystäjä laske leikkiä, niin tulin tavattoman levottomaksi: osaankohan kertoa kaiken, minkä tiedän.

Pohdin asiaa ja lopulta päätin: teen selostuksen asemasta raportin — opettelen sen ulkoa ja sitten luen. Ja heti aloinkin muistella sitä ulkoa. Sitteen, kun minusta alkoi näyttää, että olin oppinut raporttini, lähdin Leninin luo. Hänen huoneensa ovella seisoi vartiossa meidän punakaartilaisia, he olivat tietoisia kutsusta ja päästivät minut heti sisään.

Minun tullessani huoneeseen Lenin istui pienehkön pöydän ääressä ja kirjoitti jotain. Sisääntuloani hän ei huomannut. Menin pöydän luo, otin kunnia-asennon kopauttaen kantapäät yhteen. Lenin kuuli kantapäiden kopauksen, kohotti päätään ja loi katseensa minuun. Olin jo aloittamaisillani ulkoaopitun raporttini, kun Vladimir Iljitš, nähdessään, että seison yhä asennossa käsi hatunlipassa, ponnahti tuoliltaan ylös ja käsillään torjuen sanoi:

— Mitä te nyt, antakaa olla! Istukaa ja kertokaa.

Kun Lenin kehotti minua istuutumaan tuolille vastapäätä, niin edeltäkäsini valmistamani raportti haihtui kokonaan päästäni. Aloin tavalliseen tapaan kertoa Leninille putilovilaisten työläisten mielialoista ja kaikesta, mitä olin nähnyt ja kuullut. Lenin kuunteli ja jatkoi kirjoittamistaan. Luulin, että häiritsen häntä, ja vaikeinin. Iljitš kohotti päätään ja sanoi:

— Jatkakaa, jatkakaa, minä kuuntelen.

Kerroin työläisten mielialoista ja heidän suhtautumisestaan Neuvostovaltaan. V. I. Lenin teki minulle kysymyksiä. Muistan tällaisen kysymyksen: „Entä naiset, ovatko he tyytyväisiä Neuvostovaltaan?”

Myöhemmin sain kuulla, että V. I. Lenin oli kutsunut luokseen yhdysmiehiksi lähetettyjä punakaartilaisia muistakin piireistä ja kysellyt heiltä työläisten mielialoja ja tarpeita.

Silloisia tapahtumia en voi unohtaa koskaan! Olen koko ikäni muistava, miten Neuvostovallan ensimmäisinä päivinä Smolnassa kerroin suurelle Leninille Putilovin tehtaan työläisten elämästä ja mielialoista.

V. BONTŠ-BRUJEVITS

MITEN VLADIMIR ILJITŠ
KIRJOITTI ASETUKSEN MAASTA

Kun vallankumoukselliset, bolševistiset joukot olivat valanneet Talvipalatsin, ja Vladimir Iljitš, oltuaan kovin levoton sotilasjohtajiemme toiminnan hitaudesta, sai lopultakin hengäistä vapaammin, hän riisui viipymättä kömpelön naamionsa ja saapui vanhojen poliittisten ystäviensä seurassa Työläisten ja sotilaiden edustajain Pietarinneuvoston istuntoon, jossa odoteltiin tapahtumien päättymistä.

Leninin ilmestyttyä puhujakorokkeelle salin valtasi raju inhimillisten tunteiden purkaus, ukkostakin voimakkaampi, todella täriseyttävä rajumyrsky. Istunto avattiin. Kuului uudelleen tervehdyksiä, uudelleen huudahduksia, uusi ilonpurkaus... Niin myrskyisesti ja sellaisen innostuksen vallassa pidettiin tuo kuuluisa historiallinen istunto.

Asiat oli lopultakin kaikki suoritettu ja me lähdimme myöhään yöllä asunnolleni yölevolle. Haukkasimme vähän illallista, jonka jälkeen minä koetin järjestää kaiken Vladimir Iljitšin lepoa varten, sillä hän oli, vaikkakin kiihdyksissä, nähtävästi kovin väsynyt. Vaivoin sain hänet suostumaan käymään levolle vuoteeseeni, joka sijaitsi erillisessä pikku huoneessa, missä hänen käytettäväänään oli kirjoituspöytä, paperia, mustetta ja kirjastoni.

Minä jäin viereiseen huoneeseen sohvalle ja päätin nukahtaa vasta silloin, kun varmistaudun, että Vladimir Iljitš nukkuu. Turvallisuuden varmistamiseksi suljin ulko-oven kaikilla käsillä olevilla ketteingeillä, salvoilla ja lukoilta sekä latsasin revolverit ajatellen, että tännehan voi joku murtautua, vangita tai surmata Vladimir Iljitšin; olihan vasta ensimmäinen vapaa yö, jotenka saattoi tapahtua mitä tahansa! Samassa kirjoitin tuntemieni tovereiden, Smolnan ja työläis- ja ammattiliittopiirikomiteain puhelinnumerot kaiken varalta erilliselle paperille, etteivät ne sattuisi kiireenhätäkässä unohtumaan.

Vladimir Iljitš sammutti huoneessaan valon. Kuuntelin — joko hän nukkuu? Ei kuulunut mitään. Aloin torkkua ja juuri kun olin nukkumaisillani, viereisessä huoneessa, jossa Vladimir Iljitš oli, syttyi äkkiä valo. Kuulin, miten hän nousi hiljaa vuoteesta, raotti ovea minun huoneeseeni ja vakuuttauduttuaan, että minä „nukun” (tietystikään en nukkunut), meni hiljaa varpaisillaan, ettei vain olisi ketään herättänyt, kirjoituspöydän luo, istuutui sen ääreen, avasi musteastian ja ryhtyi työhön levitettyään jotain papereita.

Hän kirjoitti, pyyhki yli, luki, teki otteita, taas kirjoitti, ja lopulta näytti, että hän kirjoittaa puhtaaksi. Myöhäinen pietarilainen syysaamu jo hämärsi, kun Vladimir Iljitš sammutti valon, kävi vuoteeseensa ja nukahti.

Aamulla heräämisen aikana varoitin perheeni jäseniä olemaan hiljaa, sillä Vladimir Iljitš oli tehnyt työtä koko yön ja oli nyt epäilemättä kovin väsynyt. Mutta äkkiä aivan yllättäen hän ilmestyi huoneestaan puettuna, reippaana ja raikkaana, tarmoa uhkuen, iloisena ja leikkisänä.

— Tervehdin sosialistisen vallankumouksen ensimmäisenä päivänä! tervehti hän kaikkia, ja hänen kasvoillaan ei näkynyt väsymyksen häivääkään, aivan kuin hän olisi nukkunut hyvin ja riittävästi, mutta itse asiassa hän oli nukkunut korkeintaan pari kolme tuntia sellaisen kauhean kaksikymmentuntisen työpäivän jälkeen.

Nadežda Konstantinovna Krupskaja, joka oli samoin yöpynyt meillä tuli huoneestaan, ja kun kaikki olivat kokoontuneet teepöytään, Vladimir Iljitš veti taskustaan puhtaaksikirjoitetut paperiliuskat ja luki meille laatimansa kuuluisan „Asetuksen maasta”.

— Kunpa se vain voitaisiin julistaa ja laajasti julkaista ja levittää! Koettakootpa silloin peruuttaa sen! Eikö mitä, se olisi myöhäistä, mikään valta ei pystyisi enää riistämään tätä asetusta talonpojilta ja palauttamaan maita tilanherroille. Tämä on meidän Lokakuun vallankumouksen mitä suurin saavutus. Agraarivallankumous tulee suoritettua ja vahvistettua jo tänään.

Kun hänelle joku sanoi, että paikkakunnilla tulee vielä olemaan paljon kaikenlaisia maaselkkauksia ja taistelua, vastasi hän heti, että ne kaikki ovat jo pikkuseikkoja, ne järjestyvät, kunhan vain pääasia tulisi ymmärrettyä ja otettua omaksi asiaksi. Ja hän kertoi meille yksityiskohtaisesti, että tämä asetus tulee saamaan talonpoikien hyväksymisen sen takia, että hän on ottanut sen perustaksi talonpoikaisedustajille annettujen evästyksen vaatimukset, jotka puolestaan ovat heijastuneet Neuvostojen edustajakokoukselle esitetyissä yleisissä evästyksissä.

— Ne kaikkihan ovat olleet eserriä. Voivat sanoa, että olemme lainanneet heiltä, huomautti joku.

Vladimir Iljitš hymähti.

— Ja sanokoot. Talonpojat pääsevät selville siitä, että me tulemme aina tukemaan heidän oikeutettuja vaatimuksiaan. Meidän on välittömästi otettava huomioon talonpojat, heidän elämänsä ja toivomuksensa. Ja jos sen takia jotkin hölmöt nauravatkin meille, niin naurakoot. Eserrille me emme ole koskaan aikoneet antaa yksinoikeutta talonpoikiin nähden. Me olemme tärkein hallituspuolue, ja talonpoikaiskysymys on proletariaatin diktatuurin jälkeen kaikkein tärkein kysymys.

Asetus maasta oli saman päivän illalla julistettava edustajakokouksessa. Sen teksti päätettiin viipymättä monistaa kirjoituskoneella ja antaa sanomalehdille ladottavaksi, että se voitaisiin seuraavana aamuna julkaista. Siinä samassa heräsi V. I. Leninillä ajatus julkaista asetus, joka velvoittaisi kaikki sanomalehdet julkaisemaan pakollisessa järjestyksessä kaikki hallituksen tiedonannot.

Asetus maasta päätettiin painattaa heti erillisenä kirjasena 50 tuhannen painoksena, ja jakaa tuo painos etupäässä rintamalta kotiutuville sotilaille, sillä juuri heidän kauttaan asetus tulisi mitä pikimmin pääsemään kaikkein syvimmälle väestöjoukkoihin. Tämä täytettiinkin menestyksellisesti lähimpien päivien aikana.

Lähdimme matkalle Smolnaan ensin jalkaisin ja sitten astuimme raitiovaunuun. Kun Vladimir Iljitš näki kaduilla mallikelpoisen järjestyksen hänen kasvonsa loistivat tyydytyksestä. Kärsimättömänä hän odotteli illan tuloa. Sen jälkeen, kun Toinen Yleisliittolainen edustajakokous oli hyväksynyt asetuksen rauhasta, Vladimir Iljitš luki erikoisen täsmällisellä äänellä asetuksen maasta, jonka edustajakokous suurella innolla yksimielisesti hyväksyi.

Heti kun asetus oli hyväksytty, lähetin sen erikoislähetin mukana kaikille Pietarin sanomalehtien toimituksille ja muihin kaupunkeihin samoin heti postin ja lennättimen kautta. Meidän lehtemme olivat sen jo latoneet edeltäkäsien, ja aamulla sen lukivat jo sadat tuhannet ja miljoonat ihmiset. Työätekevä väestö kokonaisuudessaan otti sen riemulla vastaan. Porvaristo vain sihisi ja piti haukkuvaa ääntä lehdissään. Mutta kukapa heihin silloin kiinnitti huomiota?

Se oli Vladimir Iljitšin riemuvoitto.

— Jo yksistään tämä, sanoi hän, jättää jälkensä historiaamme moniksi, moniksi vuosiksi.

Rikkaan vallankumouksellisen luomistyön kausi oli alkanut varsin menestyksellisesti. Vladimir Iljitš vielä pitkän aikaa kyseli ja tahtoi tietää, kuinka monta kappaletta maa-asetusta oli levitetty sanomalehtien lisäksi sotilaiden ja talonpoikien keskuuteen. Kirjasena julkaistussa muodossa maa-asetuksesta otettiin monta uusintapainosta ja lähetettiin suuria määriä ei ainoastaan kuver-

nementti- ja kihlakuntakaupunkeihin, vaan kaikkiin Venäjän kuntiin.

Maa-asetus tuli todellakin yleisesti tunnetuksi, ja voi olla, ettei meillä ole yhtäkään lakia julkaistu niin laajasti kuin tämä maa-laki, joka on meidän uuden, sosialistisen lainsäädäntömme eräitä tärkeimpiä lakeja, jolle Vladimir Iljitš uhrasi niin paljon voimia ja tarmoa sekä antoi sille niin suuren merkityksen.

A. V. LUNATSARSKI

SMOLNA MAINEHIKKAANA YÖNÄ

Kirkkaasti valaistu Smolna. Kaikilla käytävillä hyörii joukoittain kiihtynyttä väkeä. Smolnan kaikissa huoneissa pulppuaa täysiverisenä elämä, mutta suurin väkijoukko on kokoontunut yläkerran käytävän päähän, jossa on vallalla todellinen intohimojen myrsky: siellä perähuoneessa on koolla sotilaallinen vallankumouskomitea. Sihteerineitoset ovat kokonaan uuvuksissa, mutta silti suoriutuvat sankarillisesti heitä ahdistavasta tungoksesta, jonka ovat saaneet aikaan selityksiä ja ohjeita saamaan tulleet tai erilaisia pyyntöjä ja valituksia esittämään saapuneet henkilöt.

Tuossa ihmispyörteessä saattaa nähdä joka puolella kiihtyneitä kasvoja, ja jotain käskypaperia tai jotain valtuustodistusta kurkottavia käsiä.

Siinä käytävällä annetaan hyvin tärkeitä tehtäviä ja määräyksiä, sanellaan käskyjä lakkaamatta rätiseviin kirjoituskoneisiin, allekirjoitetaan papereita kynällä suoraan polven päällä, ja sitten joku nuori toveri iloisena saamansa tehtävän johdosta rientää synkkään yöhön kiihtävässä autossaan. Takimmaisessa huoneessa jotkut toverit nousematta pöydän äärestä lähettävät kaikkiin suuntiin kapinaan nousseille Venäjän kaupungeille käskyjään aivan kuin sähkönuolia.

En voi ihmettelemättä muistella sitä tyrmistyttävän valtavaa työtä ja pidän Sotilaallisen vallankumouskomitean toimintaa Lokakuun päivinä sellaisena inhimillisen tarmon ilmauksena, joka osoittaa miten suuria ehtymättömiä voimavaroja kätkee itseensä vallankumouksellinen sydän ja mihin se pystyy, kun sitä kutsuu vallankumouksen pauhu.

Neuvostojen II edustajakokous alkoi illalla Smolnan Valkoisessa salissa. Läsnäolleiden mieliala oli korkealla. Kiihtymys oli

suuri, mutta ei ilmennyt pienintäkään paniikkia siitä huolimatta, että taistelut Talvipalatsin ympärillä olivat käynnissä ja vähän väliä saatiin hyvin levottomia tiedonantoja.

Kun sanon, ettei mitään paniikkia, niin tarkoitan bolševikkeja ja edustajakokouksen valtavaa enemmistöä, joka oli bolševikkien kannalla. Mutta päinvastoin kiukkuiset, hämmentyneet ja hermostuneet „oikeistososialistiset” ainekset olivat paniikin vallassa.

Kun sitten istunto lopulta avattiin, selvenivät edustajakokouksen mielialat täydellisesti. Bolševikkien puheet otettiin vastaan myrskyisällä riemulla. Uljaita merimiehiä, jotka olivat tulleet kertomaan totuutta Talvipalatsin luona käytävistä taisteluista, kuunneltiin kiihkeällä innostuksella.

Loputtoman suosiosoitusten myrskyn sai osakseen kauan odotettu tieto siitä, että Neuvostovalta on lopultakin päässyt voitolle Talvipalatsissa ja kapitalistiministerit on vangittu! Tämän yhteydessä menševikki vänrikki Kutšin, jolla oli siihen aikaan huomattava vaikutus armeijan järjestössä, uhkasi tuoda heti hänen rintamalohkoltaan sotaväen Pietariin. Hän luki 1., 2., 3. jne., aina kahdenteentoista armeijaan saakka, erikoisarmeija mukaan luettuna, nimessä vetoamisen Neuvostovaltaa vastaan ja lopetti puheensa suoranaiseen uhkaukseen Pietaria vastaan, joka oli uskaltanut „tällaiseen seikkailuun”.

Sitä ei kukaan säikähtänyt. Ketään ei peloitannut myöskään ilmoitus, että koko talonpoikaismeri kuohahtaa ja nielee meidät.

Vladimir Iljitš oli elementissään: iloinen ja työteliäs. Hän ehti jo jossain syrjässä kirjoittaa ne asetukset uudesta vallasta, joista tuli — sen me nyt jo tiedämme — mitä mainehikkaimmat sivut meidän vuosisatamme historiaan.

Lisään näihin pikapiirtoihin vielä muistelmani ensimmäisen Kansankomissaarien Neuvoston nimittämisestä. Nimittäminen tapahtui eräässä Smolnan pienessä huoneessa, missä tuoleille oli heiteltu takkeja ja lakkeja ja missä kaikki tungeksivat heikosti valaistun pöydän ympärillä. Valitsimme uudistetun Venäjän johtajia. Minusta näytti, että valinta oli useinkin satunnainen, pelkäsin sitä suurta epäsuhdetta, mikä näytti muodostuneen jättiläisistä tehtävien ja valituksi tulleiden työntekijäin välillä, jotka minä hyvin tunsin ja jotka näyttivät minusta epäpäteviltä kyseiselle alalle. Lenin torjui pahoitellen minun epäilyni ja samalla veitikka silmässä sanoi:

— Toistaiseksi — sittenpäähän nähdään — tarvitaan kaikille paikoille vastuunalainen henkilö; jos heistä kuka osoittautuu kelpaamattomaksi — voimmehan vaihtaa.

Kuinika oikeassa hän olikaan! Toisia tietenkin vaihdettiin, toiset pysyivät paikoillaan. Paljon oli sellaisia, jotka ryhtyivät toimeensa arkaillen, mutta osoittautuivat sitten täysin kelpaaviksi.

Eräiltä tietenkin — vallankumoukseen osallistuneiltakin eikä vain syrjästäkatsojilta — meni pää pyörälle valtavien näköalojen ja voittamattomilta näyttävien vastusten johdosta. Lenin tarkasteli tehtävien täyttämistä hämmästyttävällä henkisellä tasapainolla ja tarttui niiden täyttämiseen yhtä varmasti kuin kokenut luotsi tarttuu jättiläisvaltamerialueen ruoriin.

A. V. LUNATŠARSKI

LOKAKUUN MUISTELMISTA

On aina hyvin huolestuttavaa kirjoittaa muistelmia joistakin keskusteluista V. I. Leninin kanssa silloin kun ne on tarkoitettu julkaistavaksi eikä henkilökohtaisia tarpeita varten. Ihmisellä ei ole sittenkään niin elävää muistia, että jokainen sana, jolle aikoinaan ehkä ei tullut annettua sille kuuluvaa merkitystään, olisi piirtynyt aivoihin kuin kiveen hakattu kirjoitus kymmeniksi vuosiksi, kun taas vetoaminen siihen, että sen on sanonut suuri nero, ja samalla tietäen, että tällöin voi tulla epätarkkuuksia, on hyvin peloittavaa.

Kuitenkin Lokakuun yhdenentoista vuosipäivänä, penkoessani muistelmiani, jotka koskevat tätä tapahtumaa, joka muodostaa loistavan pisteen jokaisen bolševikki-vallankumouksellisen elämässä, haluaisin löytää ja mahdollisuuksien mukaan täsmentää muistissa sen, mitä tuli silloin niinä mahtavina päivinä kuultua suurelta johtajalta.

Tämä tapahtui ensimmäisen Kansankomissaarien Neuvoston perustamisen päivänä. Minulle sanottiin, että hallituksen kokoonpanoa valikoidessaan puolueen Keskuskomitea oli päättänyt asettaa tehtäväkseni valistusasiain kansankomissariaatin johtamisen. Uutinen oli mieltäliikuttava, vieläpä pelottikin sen suuren vastuunalaisuuden vuoksi, jonka se säilytti hartioilleni.

Paljon myöhemmin tapasin aivan sattumalta (meillä kaikilla oli silloin paljon erilaisia tehtäviä), ja taaskin Smolnan käytävällä, itsensä Vladimir Iljitšin. Hänen katseensa oli hyvin vakava kun hän viittasi minut luokseen ja sanoi:

— Minun on sanottava teille, Anatoli Vasiljevits, pari sanaa. Teidän uusia velvollisuuksianne koskevien kaikenlaisten virallisten ohjeiden antamiseen minulla ei nyt ole aikaa enkä voi sanoa, että minulla olisi jotain loppuun saakka pohdittua suunnitelmaa vallankumouksen ensiaskeleista valistuksen alalla. On selvää, että monta seikkaa pitää kääntää kokonaan ylösalaisin, päättää toisin, saada menemään uusia latuja. Luulen, että teidän on ehdottomasti keskusteltava vakavasti Nadežda Konstantinovnan

kanssa. Hän auttaa teitä. Hän on paljon tuuminut niitä kysymyksiä, ja mielestäni ottanut oikean linjan... Mitä tulee korkeakouluhin, niin siinä suhteessa Mihail Nikolajevitš Pokrovski on antava suurta apua. Mutta kaikkiin uudistuksiin nähden on oltava mielestäni hyvin varovainen. Asia on äärettömän monimutkainen. Yksi seikka on selvä: on laajennettava kaikin tavoin laajojen joukkojen, ennenkaikkea proletaarinuorison pääsyä korkeakouluhin.

Annan suuren merkityksen kirjastoille. Teidän on itsenne hoidettava sitä asiaa. Kutsukaa koolle kirjastoalan asiantuntijat. Amerikassa tehdään tällä alalla paljon hyvää. Kirjaan sisältyy suuri voima. Pyrkimys kirjojen lukemiseen tulee vallankumouksen tuloksena erittäin suuresti lisääntymään. Lukijoille on annettava suuret lukusalit ja taattava se, että kirja kiertäisi useissa käsissä. Kirjan on itse saavutettava lukijansa. Siihen asiaan on käytettävä postia, järjestettävä kaikenlaisia kiertäviä kirjakojuja. Koko kansamme valtavalle massalle, jossa lukutaitoisten lukumäärä tulee kasvamaan, ei varmastikaan tule riittämään kirjoja ja ellei kirjaa saada liikkuvaksi ja ellei sen kiertokulkua lisätä moninkertaisesti, niin edessämme on kirjallisuusnälkä.

Toivon, että lähitulevaisuudessa löydän tilaisuuden puhuakseni vielä tästä asiasta ja kysyäkseni teiltä, minkälaiset työsuunnitelmat eteenne avautuvat ja minkälaisia ihmisiä te voitte vetää työhön. Nyt te itsekkin käsitätte, minkälainen aika on käsillä; kaikkein tärkeimmälle asiallekin voi hädin tuskin omistaa vain jotkin kymmenisen minuuttia. Toivotan menestystä. Ensimmäinen voitto on saatu, mutta ellemme tämän lisäksi saavuta vielä kokonaista voittojen sarjaa, niin meille käy huonosti. Taistelu ei ole tietystikään vielä päättynyt, vaan vasta aivan alussa.

Vladimir Iljitš puristi lujasti kättäni ja lähti hänelle ominaisin varmoin ja nopein askelin jonnekin monilukuisista toimistohuoneista, joissa kehiteltiin ja rakenneltiin vastasyntyneen proletarisen valtion uusia ajatuksia ja uutta tahtoa.

* * *

Esitin tässä ensimmäisen keskusteluni Vladimir Iljitšin kanssa kansanvalistuksen asioista suoranaisen sitaatin muodossa. Se ei merkitse, toistan vieläkin, sitä, että kaikki on säilynyt juuri sellaisenaan muistissani ja että esitin nyt tarkalleen Vladimir Iljitšin lausumat sanat. Suureksi mielipahakseni asia ei ole niin, mutta koetin kuitenkin palauttaa uudelleen mieleeni nuo sanat niin tarkasti, kuin muistini vain siihen pystyi.

I. VAHRAMEJEV

LOKAKUUN ENSIMMÄISINÄ PÄIVINÄ

Neuvoستojen II Yleisvenäläisen edustajakokouksen jälkeen ryhmä merimiehiä — edustajakokouksen edustajia, joihin minäkin kuului Itämeren laivaston edustajana, saapui Smolnaan saamaan todistuspapereita. Huoneessa, jossa todistuspapereita jaettiin, meille sanottiin, että toveri Lenin pyytää merimiehiä luokseen. Vladimir Iljitš otti meidät vastaan seuraavin sanoin:

— Toverit merimiehet, menševikkien sanomalehti „Naša Žizn” tiedotti, että „Laivaston Keskuskomitea” on siirtynyt puolustuskannalla olevan Isänmaan ja vallankumouksen pelastuskomitean puolelle. Se on vastavallankumouksellinen järjestö, ja te edustajakokouksen edustajat, ette saa hajaantua paikoillette, vaan teidän on likvidoitava tuo hävytön laitos.

Se oli ensimmäinen kerta, kun olin suuren johtajan puheilla.

Siinä samassa kutsuttiin Smolnassa koolle merimiesedustajain neuvottelu. Neuvottelukokouksessa muodostettiin viisihenkinen Vallankumouksellinen meri-sotakomitea. Komitean ensimmäisessä istunnossa minut valittiin sen puheenjohtajaksi. Istunnon jälkeen menin toveri Leninin luo ja ilmoitin hänelle uuden vallankumousjärjestön perustamisesta, jonka tuli lakkauttaa „Laivaston Keskuskomitea”. Toveri Lenin hyväksyi täydellisesti päätöksemme.

Samana päivänä „Laivaston Keskuskomitea” lakkautettiin ja Vallankumouksellinen meri-sotakomitea aloitti työnsä.

Minä jouduin käymään melkein joka päivä toveri Leninin luona selostusta tekemässä ja saamassa mitä erilaisimpia ohjeita ja tehtäviä.

Kerran yöllä, vuoronmukaisen selostuksen jälkeen, Vladimir Iljitš sanoi:

— Minä jostain syystä en luota Smolnan vartiointin pätevyyteen, tarkastakaa se heti ja ilmoittakaa minulle.

Täytin toveri Leninin käskyn viipymättä. Tekemäni raportin perusteella vaihdettiin Smolnan komendantti.

Toveri Lenin johti itse henkilökohtaisesti Pietarin puolustusta nostattaen kaikki voimat taisteluun Kerenskin rosvojoukkoja vastaan, jotka uhkasivat vallankumouksen kehtoa.

Muistan, että marraskuun 12 tai 13 päivänä 1917 minut kutsuttiin Pietarin sotilaspiirin komentajan hallintoon. Komentajan työhuoneessa pidettiin neuvottelu toveri Leninin johdolla.

Suurelle pöydälle oli levitetty Pietarin ja lähiympäristön kartta. Käsiteltävänä oli Kerenskin rosvojoukkojen tuhoamissuunnitelma. Vladimir Iljitš teki minulle kysymyksen, eikö laivasto voisi tukea maajoukkoja jollain muullakin kuin taisteluyksiköillä.

Tutustuttuani vihollisvoimien sijaintiin selitin, että laivasto voi tulittaa tykistöllä Tsarskoje Seloon pesiytyneitä Kerenskin joukkioita. Tulitus voi tapahtua järeillä laivastotykeillä kahdelta suunnalta. Sitä varten on ankkuroitava Merikanavaan risteilijä Oleg, joka voi luoteissuunnalta tulittaa 130-millimetrin tykeillään koko Tsarskoje Selon ympäristöä. Lisäksi voidaan kuljettaa Nevaa ylös Rybatski kylän seudulle pari kolme „Novik” tyyppistä miinalaivaa ja tulittaa niiden 100-millimetrin tykeillä Tsarskoje Seloa idästä käsin. Sellaisen ristetulen alla eivät kestä mitkään joukot.

Ehdotukseni kiinnosti kovin toveri Leniniä. Hän kyseli minulta seikkaperäisesti, tarkasti yksityiskohtaisesti ehdottamani operaation toteuttamismahdollisuudet ja varmistauduttuaan sen mahdollisuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta antoi heti määräyksen ryhtyä toteuttamaan suunnitelmaa sekä käski selostamaan säännöllisesti sen toteuttamisen kulkua.

Vallankumouksellinen meri-sotakomitea kutsui heti samana päivänä Kronstadtista Pietariin kolme miinalaivaa. Yhdellä niistä pidettiin illalla laivakomiteain edustajain neuvottelu, jossa käsiteltiin edessäoleva taistelutehtävä yksityiskohtia myöten ja päätettiin: seuraavana aamuna kello kymmeneltä avattava Nikolain, Palatsin, Troitskin, Liteinin ja Rautatien sillat, mentävä niiden kautta päiväsaikaan ja otettava asemat Rybatski kylän luona. Sitä seuraavan aamun valjetessa oli alettava Tsarskoje Selon tulitus. Tulen ohjausta varten oli sovittu, että Pulkovan kukkuloilta, jonne oli lähetetty samoilta laivoilta erikoiset merkinantoryhmät, tullaan ampumaan merkkiraketteja. Pietariin tultua miinalaivojen upseerit menivät maihin eivätkä enää palanneet.

Risteilijä Olegilla pidettiin laivakomitean edustajain neuvottelu. Neuvottelussa käsiteltiin seikkaperäisesti Leninin käsky, määrättiin paikka, johon risteilijä ankkuroi aamun valjetessa ja ja

alkaa Pulkovan kukkuloilta ammuttavien merkkirakettien mukaan Tsarskoje Selon tulituksen.

Kun kaikki taistelutehtävän toteuttamista koskevat yksityiskohdat oli käsitelty, tein yöllä toveri Leninille selostuksen asiain kulusta. Toveri Lenin kuunteli kaiken hyvin tarkkaavaisena ja käski: valmistelutöiden päätyttyä, toisin sanoen, kun kaikki alukset on lopullisesti asetettu niille määrättyihin aseisiin, on tiedotettava vielä kerran hänelle henkilökohtaisesti.

Laivoilla tehtiin työtä koko yö. Elintarvike- ja ammusvarastoja täydennettiin. Taisteluvälineiden kunto tarkastettiin. Seuraavana aamuna miinalaivat lähtivät liikkeelle. Kaikkia töitä johtivat merimiehet.

Kello 11 aikaan illalla ohjasin viimeisen laivan rautatiesillan kautta. Risteilijä Oleg asetui samana päivänä taistelupaikalle Merikanavassa. Kaikki oli valmista.

Kello yhden tienoissa yöllä saavuin Smolnaan ja ilmoitin toveri Leninille, että hänen käskynsä on täytetty: laivat ovat asettuneet taisteluasemiin, tähytyspaikat on järjestetty ja aamun valjetessa voidaan aloittaa Kerenskin joukkojen tuhoaminen. Toveri Lenin otti ilmoitukseni vastaan ja sanoi, että hän näki kun laivat kulkivat Nevalla ja että hänelle ilmoitettiin päivällä, että me olimme pysäyttäneet melkein kaiken liikenteen kaupungissa avaamalla sillat.

Selitin Leninille, että pimeässä olisi hyvin vaarallista kuljettaa laivoja siltojen alitse: väylä on kapea ja voitiin särkeä laivat. Toveri Lenin vastasi:

— Hyvä, hyvä, tänään on päätehtävämme Kerenskin joukkion tuhoaminen.

Mutta hän käski, ettei Tsarskoje Selon tulitusta tarvitse aloittaa seuraavana päivänä aamunkoitteessa, sillä oli saatu tieto, että vihollinen on sieltä paennut.

Saatuani toveri Leniniltä uuden ohjeen otin auton ja ajoin yöllä tuntematonta, sanomattoman kuraista ja rikkoontunutta tietä Rybatskojeen. Laivaveneellä menin kärkeäiselle miinalaivalle. Laivassa ei kukaan nukkunut, kaikki olivat valmiina ja odottivat Pulkovan mäeltä sovittua merkkiä. Annoin laivamiehille toveri Leninin käskyn ja tiedotin, että Kerenski joukkioineen pakenee.

Toveri Leninin käsky oli meille laki. Täytimme sen tarkalleen. Mutta koko laivaväki oli pahoillaan siitä, ettei sillä kertaa saatu „löylyttää” Kerenskiä.

Aamulla saimme tiedon, että Kerenski oli paennut Tsarskoje Selosta „tuntemattomaan suuntaan”. Laivalta karanneet „herrat upseerit” olivat luultavasti saaneet hajua valmisteilla olevasta taisteluoperaatiosta ja ehtineet varoittaa „ylilörpötteijää”.

Miinalaivat palasivat parin kolmen päivän kuluttua Kronstadtin. Niiden paikalle Rybatskoje kylän luo asettui tykkivene Hivinets, joka sitten talven tuloon saakka vartioi Nevalla vallankumouksellista Pietaria.

Niihin aikoihin Vladimir Iljitš piti meitä merimiehiä kaikkein luotetuimpana sotilasjärjestönä ja usein sanoi meille:

— Teitä, merimiehet, vallankumous tarvitsee kaikkein vaarallisimmilla paikoilla.

Merimiehet olivat suuren Leninin luottamuksen arvoisia.

N. PODVOISKI

LOKAKUUN PÄIVINÄ

Kerenskin joukkiot olivat aivan Pietarin edustalla. Vasta muodostetun työläis-talonpoikaisen tasavallan asema oli kriittillinen. Me olimme aseistaneet ja lähettäneet rintamalle kaikki tasavallan puolustamiseen kykenevät miehet, mutta eräissä joukko-osastoissamme vallinnut epäjärjestys, komentajain puutteellinen työ sekä hajanaisuus sotatoimien johtamisessa tekivät kaikki ponnistuksemme tyhjiksi.

Tässä vakavassa tilanteessa näyttämölle ilmaantui toveri Lenin.

Lokakuun 26 (marraskuun 8) päivänä 1917 ryhdyimme kokoomaan sotilas- ja punakaartilaisrykmenttejä rintamalle lähettämistä varten. Smolna oli muuttunut kirjaimellisesti sotilasleiriksi, missä kaikessa kiireessä muodostettiin lähetetyistä työläisistä joukko-osastoja. Samalla suoritettiin vaatettaminen ja aseistaminen, ts. työläiset puettiin sinelleihin, heille annettiin patruunalaukut ja patruunat. Moni heistä otti ensi kertaa eläissään käteensä kiväärin ja asettui riviin.

Rintamalta saapui niukkoja tietoja. Tiedettiin vain, että toveri Tšudnovskin komentama kärkeosasto ei ollut voinut täyttää sille asetettua tehtävää.

Komentaja toveri Antonov kävi rintamalla ja palasi sieltä epäjärjestyksen ja sekaannuksen masentamana.

Kutsuttiin koolle eräitä bolševikkien puolella olevia upseereita ja sotilaita neuvottelemaan, mitä meidän olisi tehtävä tässä varsin kriittillisessä tilanteessa.

Toveri Lenin oli erikoisella mielenjännityksellä seurannut Kerenskin hyökkäysliikkeitä ja valkokaartilaisien kapinoita ja nähtävästi mitä realisimmin ottanut huomioon meidän kriittillisen tilanteemme rintamalla. Aivan odottamattamme hän saapui sotilaspriirin esikuntaan ja vaati meiltä tarkkaa selostusta asiain-tilasta, vaati tekemään selkoa käytössämme olevista voimista, vihollisen voimista sekä operatiivisista suunnitelmistamme.

Minun kysymykseeni, mitä hänen saapumisensa merkitsee: epäluottamusta meille vaiko jotain muuta, Lenin vastasi yksinkertaisesti, mutta tiukasti:

— Se ei merkitse epäluottamusta, vaan työläisten ja talonpoikain hallitus haluaa yksinkertaisesti tietää, miten sen sotilasviranomaiset toimivat.

Sillä hetkellä ensi kerran tunsin, että meillä on diktatuuri, että meillä on voimakas ja luja työläisvalta. Silloin käsitin, että olen työläisille ja talonpojille vastuuvollinen vallan edustaja enkä mikään tavallinen työntekijä; että, ollen osanen diktatuurikoneistossa, minä itse olen samalla proletariaatin vallan alainen, kannan kaikesta työstäni suuren vastuun yleisen proletariaatin diktatuurin edessä, jonka käyttäjänä on Kansankomissaarien Neuvosto.

Toveri Antonov alkoi selittää sotatoimien yleistä suunnitelmaa osoittaen kartan mukaan meikäläisten asemat ja vihollisen otaksuttavan sijainnin. Toveri Lenin syventyi karttaan. Sitten mitä syvämmälle ja tarkkaavaisimmalla operaattori-strategin ja sotapäällikön tavoin hän vaati selityksiä, miksi sillä tai toisella paikkakunnalla ei ole puolustusta, miksi aiotaan tehdä juuri se askel eikä jotain muuta, miksi ei ole pyydetty Kronstadtilta apua, miksi ei ole tutkittu noita asemia eikä tuota käytävää ole suljettu.

Leninin seikkaperäinen ja ankara asiain erittely osoitti meille, että olimme todellakin sallineet työssämme laiminlyöntejä, ettemme olleet osoittaneet sitä suurta aktiivisuutta, jota ajankohta meiltä vaati. Olimme kulkeneet joukkojen mukana, mutta emme olleet tehneet mitään noustaksemme niiden johtajiksi ja sotapäälliköiksi. Jäi kaksi ulospääsyä: joko tunnustaa, ettei meistä kukaan kelpaa mihinkään, ettemme voi vastata sotatoimien menestymisestä, tai sitten oli jonkun toisen ryhdyttävä komentajaksi.

Lyhyehkön väliajan jälkeen, ja kun oltiin vaihdettu mielipiteitä esikuntatovereiden kesken, minä menin toveri Leninin luo ja ilmoitin, että otan tehtäväkseni korjata vaikean tilanteen rintamalla ja uskon, että pystyn kokoamaan punaisen Pietarin voimat. Seuraavana päivänä kahdentoista tienoissa toveri Lenin tuli esikuntaani ja vaati, että minun työhuoneeseeni laitettaisiin hänelle pöytä, ja sanoi haluavansa olla koko ajan tietoinen tapahtumien kulusta.

Aina viiden-kymmenen minuutin kuluttua Lenin lähetti luokseni jonkun minua auttamaan: milloin varusteluasioissa, milloin työläisten mobilisoinnin alalla, milloin tilausten sijoittamiskysymyksissä, milloin lentäjän, milloin taas agitaattorin. Sitten innostuen vähitellen asiaan hän alkoi poistua itse sitä huomaamatta työhuoneestani ja antaa välittömästi määräyksiä milloin kenellekin tovereista.

Työ alkoi luistaa. Mutta toveri Leniniä se ei tyydyttänyt, hänestä näytti, että työ käy vieläkin hitaasti, ettei siinä ole riittä-

vää päättäväisyyttä ja tarmoa — ja niin hän alkoi itse kutsua työhuoneeseensa tehdasjärjestöjen edustajia ja saada heidän kauttaan selvää työläisten aseistamisen tilasta, teknillisestä kalustosta sekä siitä, mitä tehtas yleensä voi antaa puolustukselle ja mitä se voi tehdä puolustuksen hyväksi. Siinä syntyi käskyjä: Putilovin tehtaassa työläisille — panssaroitava veturien lavat, asetettava niille tehtaalla olevat tykit ja vietävä panssarikorsuja aseisiin; Narvan piirille käsky: pakkoluovuttaa ajureilta hevoset, joilla vietävä tehtaalta 40 valmista tykkiä rintamalle. Moniin tehdasjärjestöihin lähetettiin komissaareja, jotta tehtaalta olisi saatu kaikki se, mitä tarvittiin puolustusta varten.

Kolmen-viiden tunnin aikana minä jouduin monta kertaa toveri Leninin kanssa „sanasotaan” pannen vastaan tällaisen työn johdosta, joka minusta ei tuntunut oikealta. Tuntui siltä kuin minun vastalauseeni olisi otettu varteen, mutta parin minuutin kuluttua ne oli jo unohdettu ja jätetty huomiotta. Muodostui oikeastaan kaksi esikuntaa: Leninin työhuoneessa ja minun työhuoneessani. Leninin työhuoneessa se oli aivan kuin kenttä-esikunta, sillä hänellä oli pöytä minun työhuoneessani. Mutta mitä useammin toveri Lenin kävi omassa työhuoneessaan, jonne hänen käskystään lakkaamatta kutsuttiin monenlaisia työntekijöitä, sitä enemmän hänen käskynsä liittyivät katkeamattomaan ketjuun. Hänen käskynsä kylläkään eivät koskeneet sotatoimia eikä sotilasosastojakaan, vaan „kaikkien ja kaiken” mobilisointia puolustuksen hyväksi, mutta tällainen rinnakkainen työ kovasti hermostutti minua. Lopulta minä jyrkästi ja kokonaan epäoikeudenmukaisesti vaadin, että toveri Lenin olisi vapauttanut minut komentajan tehtävästä.

Toveri Lenin kiivastui aivan tavattomasti:

— Annan teidät puolueoikeuden tuomittavaksi, me ammusme teidät! Käsken: jatkakaa työtänne älkääkään häiritkö minun työtäni!

Vasta seuraavana päivänä minä käsitin, mikä merkitys oli rinnakkaisella työllä. Erikoisesti tulin käsittämään sen työn arvon vasta sen jälkeen, kun olin analysoinut neuvottelukokouksen työn tulokset, jonka neuvottelukokouksen oli Lenin kutsunut koolle työläisjärjestöjen, piirineuvostojen, tehdaskomiteoiden, ammattiliittojen ja sotilasjoukko-osastojen edustajista. Tähän neuvottelukokoukseen hän käski osallistua minunkin.

Tällöin käsitin, missä oli toveri Leninin voima: poikkeustilan hetkellä hän keskitti ajatukset, voimat ja mahdollisuudet äärimilleen.

KUVALUETTELO

1. V. I. Lenin. Lokakuu 1918. <i>Valokuva</i>	4
2. Uljanovin perhe. <i>Valokuva, 1879</i>	16
3. Talo Simbirskissä (nykyään Uljanovsk), jossa Uljanovin perhe asui vuosina 1870—1875. <i>Valokuva</i>	17
4. V. I. Lenin. <i>Valokuva 1874</i>	32
5. Nuoruus V. I. Lenin. <i>Taiteilija V. Pragerin taulusta</i>	33
6. V. I. Lenin. <i>Valokuva, 1887</i>	80
7. Päästötodistus ja kultamitali, jonka V. I. Lenin sai kiitettävistä tuloksista päätettyään Simbirskin kymnaasin	81
8. V. I. Lenin. <i>Valokuva, 1890—1891</i>	96
9. K. Marxin ja F. Engelsin teoksia, joita V. I. Lenin tutki nuoruus- vuosinaan	97
10. Ryhmä Pietarin „Taisteluliiton työväenluokan vapauttamiseksi” perustajia V. I. Leninin seurassa. <i>Valokuva, 1897</i>	176
11. Vankiselli, johon V. I. Lenin teljettiin joulukuun 9 (21) päivän vastaisena yönä 1895 tapahtuneen vangitsemisen jälkeen. <i>Valokuva</i>	177
12. V. I. Lenin. <i>Valokuva, 1897</i>	192
13. Talo Šušenskojen kylässä, jossa Vladimir Iljitš asui karkotus- vankeudessa. <i>Valokuva</i>	193
14. V. I. Lenin. <i>Valokuva, 1910</i>	320
15. V. I. Lenin M. Gorkin luona Kaprin saarella. <i>Valokuva, 1908</i>	321
16. V. I. Lenin Zakopanessa. Galitsia. <i>Valokuva</i>	336
17. Ilmoitus V. I. Leninin esitelmästä „Venäjän proletariaatin vallan- kumouksellinen nousu”	337
18. V. I. Lenin. <i>Valokuva, 1914</i>	432
19. V. I. Lenin. <i>Valokuva, 1917</i>	433
20. V. I. Lenin matkalla Pietariin vuonna 1917. <i>Taiteilija P. Vasiljev</i> <i>piirros</i>	448
21. V. I. Lenin. Huhtikuun teesten alkuperäislönnös. 1917. <i>Käsikirjoitus</i>	449

22. V. I. Lenin puhumassa Putilovin tehtaalla. 1917. <i>Taiteilija I. Brodskin taulusta</i>	528
23. Työmies K. P. Ivanovin nimelle annettu työtodistus, jota V. I. Lenin käytti maanalaisuudessa vuoden 1917 heinäkuun päivien jälkeen ..	529
24. V. I. Lenin. <i>Valokuva, 1917</i>	544
25. V. I. Lenin lehtimajan luona. <i>Taiteilija M. Sokolovin taulusta</i>	545
26. V. I. Leninin kirjoittama päätöslauselma aseellisesta kapinasta. Se hyväksyttiin puolueen Keskuskomitean historiallisessa istunnossa lokakuun 10 (23) päivänä 1917. <i>Käsikirjoituksen ensimmäinen sivu</i>	624
27. V. I. Lenin Lokakuun päivinä. <i>Taiteilija P. Vasiljevin piirros</i>	625
28. V. I. Lenin julistaa Neuvostovallan II Yleisvenäläisessä Neuvostojen edustajakouksessa. <i>Taiteilija V. Serovin taulusta</i>	640
29. Vetoamus „Venäjän kansalaisille!”, jonka V. I. Lenin kirjoitti lokakuun 25 (marraskuun 7) päivänä vuonna 1917. <i>Käsikirjoitus</i>	641

SISÄLTÖLUETTELO

<i>Alkusanat</i>	5
A. I. Uljanova-Jelizarova. Muistelmia Iljitšistä	9
I. Kotiolot (<i>V. I. Uljanov-Leninin vanhemmat ja heidän aikansa</i>)	9
II. Vladimir Iljitšin lapsuus- ja nuoruusvuodet	13
III. Elämä Kasanissa	22
IV. Elämä Samarassa	24
V. Vladimir Iljitš Uljanovin (N. Leninin) vallankumouksellisen työn alkukausi	29
1. Samarasta Pietariin	29
2. Uusia tuttavuuksia ja yhteyksiä	32
3. Taistelu „ekonomisteja” vastaan	36
4. Takaa-ajo ja vangitseminen	40
VI. Vladimir Iljitš vankilassa	42
VII. Karkotus	52
Iljitšin paluu karkotuksesta ja „Iskra” aate	56
Iljitš vangitaan kolmannen kerran. Ufan matka ja lähtö ulkomaille	59
D. I. Uljanov ja M. I. Uljanova. Samaran (Alakajevkan) kaudelta (vv. 1889—1893)	64
Maalla ja kaupungissa	64
M. Uljanova. I	64

D. Uljanov. II	72
D. Uljanov. III. Sakkipeli	75
D. Uljanov. IV. Kauppias Arefjeviin liittyvä juttu	81
D. Uljanov. Musiikin harrastus	84
N. K. Krupskaja. Muistelmiani V. I. Leninistä	87
Pietarissa. 1893—1898	87
Karkotuksella. 1898—1901	101
M. P. Golubeva. Ensimmäinen kohtaamiseni Vladimir Iljitšin kanssa	118
I. Lalajants. Muistelmia „Kohtaamisistani V. I. Leninin kanssa 1893—1900”	122
I. V. Babuškin. Muistelman	137
V. A. Selgunov. Vladimir Iljitš Pietarissa	139
V. A. Knjazev. Nikolai Petrovitš	142
M. Silvin. „Taisteluliiton” päivinä	147
S. Mickiewicz. V. I. Lenin ja Moskovan ensimmäinen marxilainen järjestö vuosina 1893—1895	156
A. A. Ganšin. Kuinka V. I. Uljanovin artikkelit „Mitä ovat „kansan ystävät” ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan?” jul- kaistiin	165
A. A. Ganšin. Ljublinossa	167
S. Nevzorova-Sesternina. Sivuja muistelmista	169
G. M. Kržižanovski. Vladimir Iljitšistä	175
O. B. Lepešinskaja. Tapaamisia Leninin kanssa	199
A. Zyrjanov. Šušenskojessa	208
A. Šapovalov. Karkotettuna Siperiassa	210
P. Lepešinski. Kahden vuosisadan vaihteessa	223
D. Uljanov. Karkotuksesta paluu. Tapaus kihlakunnan poliisipääl- likkö Perfiljevin luona	238
M. Uljanova. Leninin kirjeitä omaisille	241
N. A. Aleksejev. V. I. Lenin Lontoossa (1902—1903)	258
N. L. Meštšerjakov. Eräitä muistelmia Leninistä	264
P. I. Kuljabko. Vladimir Iljitšiä tapaamassa	272
R. Zemljatška. Iljitšistä	281
C. S. Bobrovskaja (Selikson). Sivuja menneistä vallankumous- taisteluista	286
M. Essen. Leninin luona	293
A. V. Lunatšarski. Vladimir Iljitšiä tapaamassa maanpaossa	316

V. Adoratski. Kahdeksantoista vuoden aikana	321
V. Karpinski. Lenin toimittajana	333
M. Vasiljev-Južin. Ensimmäisen vallankumouksen palossa.	344
Elämä Genevessä. Tutustuminen Leniniin	344
Kapina panssarilaivalla „Potjomkin”. Paluuni Venäjälle	350
V. Losev. Vjatkaista Lontooseen puolueen III edustajakokoukseen	358
Lontoossa	358
Edustajakokous	361
M. Tshakaja. Leninin seurassa	365
A. V. Lunatšarski. Muistelmia Leninistä vuodelta 1905	370
J. Stasova. Opettaja ja ystävä	379
M. Andrejeva. Lenin ja Gorki.	390
K. J. Vorošilov. Kun tapasin Vladimir Iljitšin ensi kertaa	396
K. T. Sverdlova. Sellainen oli Lenin	400
A. Schlichter. Iljitšin ensimmäinen puhe julkisessa kokouksessa Venäjällä	404
Jemeljan Jaroslavski. Vladimir Iljitš johtaa puolueen taistelu- järjestöjen työtä. (<i>Sivu puolueemme sotilas- ja taistelujärjestöjen historiasta</i>)	410
V. M. Smirnov. Leniniä tapaamassa Suomessa	413
N. S. Karžanski. V. I. Lenin VSDTP:n V edustajakokouksessa	419
M. Gorki. V. I. Lenin	439
N. Semaško. Unohtumaton henkilökuva	475
T. Ljudvinskaja. Terijoella ja Pariisissa	487
M. Kedrov. Iljitšille omistetusta punaisesta vihkosta	497
1. Ensimmäinen asiallinen yhteys	497
2. Ensimmäinen tapaaminen	501
3. Lenin ja Plehanov	503
4. Heinäkuun päivät	506
S. I. Gopner. V. I. Lenin Pariisissa	509
N. Semaško. Prahan konferenssissa	521
J. Onufrijev. Ikuisesti kanssamme	524
S. J. Bagotski. V. I. Lenin Krakovassa ja Poroninissa	529
A. F. Iljin-Zenevski. Päivä Leninin seurassa	551
J. Ganetski. Imperialistisen sodan aattona	555
A. Badajev. Lenin ja Valtakunnanduuman bolševistinen ryhmä	561
G. I. Petrovski. Viisas johtajamme	565

F. N. Samoilov. Vuonna 1914	570
V. Kolarov. Zimmerwaldin konferenssissa	574
V. Bontš-Brujevitš. Vladimir Iljitš perheessä	576
J. Ganetski. Helmikuusta Lokakuuhun	580
M. Tshakaja. Paluu kotimaahan	589
F. N. Samoilov. V. I. Leninin paluu Pietariin huhtikuussa 1917	593
S. J. Allilujev. Obuhovin tehtaalla	597
V. V. Vasiljev. Putilovin työläisten vieraana	599
F. A. Bykov. Historiallisina päivinä	601
A. M. Afanasjev. Valkeasaaren asemalla	604
V. M. Molotov. Lenin ja puolue Helmikuun vallankumouksen aikana	606
A. Kutškin. I Yleisvenäläisessä talonpoikain edustajakokouksessa	612
M. Uljanova. Maanalaisuus „vapaalla” Venäjällä	616
Iljitsiä etsitään heinäkuun alkupäivinä 1917	616
J. S. Aškenazi. Heinäkuun 6 päivänä 1917	620
S. J. Allilujev. Heinäkuun päivinä 1917	625
G. K. Ordžonikidze. Iljitš heinäkuun päivinä	628
N. A. Jemeljanov. Viimeinen kerta maanalaisuudessa	632
H. E. Jalava. Veturin N:o 293 „lämmittäjä”	639
L. P. Parviainen. Jalkalan kylässä syksyllä 1917	641
M. Fofanova. Lenin vuoden 1917 lokakuun edellä	643
I. Jeremejev. Punakaartilaiset Leninin vieraana Smolnassa	647
V. Bontš-Brujevitš. Miten Vladimir Iljitš kirjoitti asetuksen maasta	650
A. V. Lunatšarski. Smolna mainehikkaana yönä	654
A. V. Lunatšarski. Lokakuun muistelmista	657
I. Vahramejev. Lokakuun ensimmäisinä päivinä	659
N. Podvoiski. Lokakuun päivinä	663
Kuvaluettelo	666

Karjalan ASNT
Kulttuuriasian ministeriön
Poligrafizdatin
Sortavalan kirjapaino

Sortavala, Karjalankatu, 32
